This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

1666

Q. HORATIUS FLACCUS,

EX RECENSIONE ET CUM NOTIS

ATQUE

EMENDATIONIBUS

RICHARDI BENTLEII.

1711 Cantabrig.
1713 Amstel.
1717 ——
1728 ——
1764 Lips.
1765 London
Oxoniens.

TOMUS PRIMUS.

EDITIO NOVA.

LIPSIAE, 1826.
LIBRARIA WEIDMANNIA
G. REIMER.

(Cantabr. 1711.)

PA6393
A2
1826
v.1

PRAEFATIO

AD

LECTOREM.

Pauca sunt, Lector benevole, de quibus certiorem te fieri velim, priusquam Horatium meo munere, nisi fallor, meliorem nunc cultioremque in manus tibi sumseris. Cum ante aliquot annos provinciae cuidam admotus essem; ubi aliena negotia, curaeque molestissimae per caput quotidie salientes, severiora omnia studia de manibus mihi excusserant: constitui mecum, ne Musarum me amorumque veterum oblivio prorsus caperet, amoeniorem quempiam Scriptorem edendum mihi sumere, levioris operae materiaeque, quae animum tranquillum et defaecatum non tam requireret, quam efficeret: quaeque horis subcisivis edolari, et mille interpellationes sine gravi damno pati posset. Ante alios autem placuit Horatius; non quod in eo plura, quam in alio fere quovis seu Latino sive Graeco, restituere me et emendare posse confiderem; sed quod is omnium veterum maxime vel merito suo vel genio quodam et placendi sorte in manibus hominum pectoribusque haereret.

)(

M270104

Formam vero et institutum operis sic mihi definivi terminisque his circumscripsi; ut ea sola attingerem, quae ad sanitatem sinceritatemque lectionis pertinerent, cetera illa pluraque, quae ad Historiam et Mores antiquos grandem illam Commentariorum silvam et instrumentum spectarent, prorsus praeterirem. Per me quidem eruditis viris, qui in illo stadio decurrerunt, suus honos salvus esto: utilissimam sane operam navarunt; quae, nisi ab illis occupata foret, iam nunc necessario impendenda esset de integro; sine qua aditum tibi patere ad haec Nostra frustra speraveris. Sic enim se res habet: diffusa illa lectio et eruditio, veterisque totius Latii et Graeciae notitia, quae in illa studiorum materie totum constituit, in hac Nostra partis duntaxat infimae et initiorum apparatusque locum obtinet. Omnia quippe tibi ista in numerato esse prius oportet, quam de quovis Scriptore sine dementissimae temeritatis nota censuram agere audeas: est et peracri insuper iudicio opus; est sagacitate et ἀγχινοίᾳ; est, ut de Aristarcho olim praedicabant, divinandi quadam peritia et μαντικῇ: quae nulla laborandi pertinacia vitaeve longinquitate acquiri possunt, sed naturae solius munere nascendique felicitate contingunt. Inde est, quod, cum in ceteris disciplinis eventus laboribus votisque respondeat; contra in hac Critices palaestra, ex tam multis, qui libris studiisque insenescentes per integram vitam hoc saxum volverunt, exstiterunt oppido pauci, qui speratum sibi apud posteros nomen nancisci valuerunt. Et tamen, ne id forte nescias, longe longeque difficilius est hodie, quam superioribus erat annis, emendationes conscribere. Ita omnia illa, quae ex scri-

ptorum Codicum collatione clare et ultro se ingerebant, praerepta iam sunt et anticipata: neque quidquam fere residuum est, nisi quod ex intima sententiae vi et orationis indole solius ingenii ope sit eruendum. Plura igitur in Horatianis his curis ex coniectura exhibemus, quam ex Codicum subsidio; et, nisi me omnia fallunt, plerumque certiora: nam in variis Lectionibus ipsa saepe auctoritas illudit, et pravae emendaturientium prurigini abblanditur; in coniecturis vero contra omnium librorum fidem proponendis et timor pudorque aurem vellunt, et sola ratio ac sententiarum lux necessitasque ipsa dominantur. Quid quod, si ex uno alterove Codice discrepantem aliis scripturam expromas, frustra es si unico duobusve testibus adversus centum fidem facere postulas; nisi tot argumentis muniveris, quae vel sola pene sine Codicis testimonio ei rei probandae sufficere possint. Noli itaque Librarios solos venerari; sed per te sapere aude, ut singula ad orationis ductum sermonisque genium exigens ita demum pronunties sententiamque feras. Enimvero haud animi me fallit, tot in Flacco emendationes iniquis oculis plerosque aspecturos, nec nisi vi et ingratiis receptas tam diu lectiones veteresque avias sibi revelli passuros. Quippe in aliis auctoribus minus sibi tritis pro libitu id fieri non aegre tulerint; in hoc, quem iam inde a pueritia dies noctesque versarunt, quemque intus et in cute se novisse opinati sunt, tot iam menda detegi, tot absurda sensuque cassa redargui, quasi convicium sibi factum interpretabuntur. Horum ego ut praeiudicio et ἀνθολυῇ occurrerem; fuse pleraque et prolixe praeter morem meum in

adnotationibus deduxi: ut vel indignantes ac reluctantes cum rationum pondere tum exemplorum numero obruerem, inque meam tandem sententiam vel obtorto eos collo traherem. Hoc rogo in memoria habeat eruditior Lector et acutior; siquando forte, cum duobus verbis rem pervinci potuisse putet, ex longo tractu adnotationis fastidium eum ceperit. Non raro tamen etiam data opera brevior contractiorque fui; partim taedio ut fieri solet furtim obrepente, partim consulto viribus parcens et quae in promtu mihi erant opes dissimulans: ut ne ubique iudiciis hominum diffidere viderer, utque stolidi et ad depugnandum parati se in laqueos inopinantes inuerent, risum iocumque nasutioribus daturi. Qualiacumque vero haec sunt, aestivis tantum mensibus (ita tamen ut uno alteroque biennio fuerint prorsus intermissa) et primo impetu ac calore sine lima curisve secundis descripta, sic madida fere charta (ut nemini hic meorum non compertissimum est) ad typographos deferebantur. Neque enim aut animus aut otium erat calamistris illa inurere; nec tanti emerim ieiunam illam obscurae diligentiae laudem: ac pudebat praeterea nugis calamique lusibus pondus velle addere, et ἐπὶ φακῇ quod aiunt μύρον: sic tamen, uti spero, ut nec sermonis puritatem, nec ordinis lumen, neque rationum vim et perspicuitatem vel in his αὐτοσχεδίοις desideres. Porro autem, ut scias quibus opibus instructus periculosae huic me operae accinxerim; praeter vetustos illos codices *Lambino*, *Pulmanno*, *Cruquio*, *Torrentio*, *Bersmanno*, *Statio*, aliisque versatos olim et excussos, aderant et mihi membranae veteres minime poeniten-

dae. Vetustissimum sane exemplar annorum facile DCCC, cui tamen Epistolarum et Sermonum pars magna deerat, suppeditavit et huc transmisit praestantissimus *Graevius* ὁ μακαρίτης; post cuius obitum in Bibliotheoam *Serenissimi Electoris Palatini* cum reliqua eius libraria supellectile concessit. Alterum supparis aetatis in Bibl. *Leidensi* contulerat ὁ πρωτοβάνανος *Nicolaus Heinsius*, ut et *Zulichemianum* annorum DC: quorum varias lectiones descriptas manu *Heinsii*, coniecturis quoque eius identidem interpositis, disertissimi Viri *Petri Burmanni* comitate nactus sum. *Vossiani*, prioribus illis optimis non inferioris, et *Markiani* qui Epistolas modo habet, lectiones serius paullo in manus venerunt, opera eruditi iuvenis *Abrahami Frankii* in Batavia descriptae. Ex Britannicis, quos omnes ipsi oculis usurpavimus, palmam facile aufert Codex Collegii *Reginensis* Oxonii, DCC annorum et ab omni parte integer: post hunc Liber e Bibliotheca *Regiae Societatis* Londini, alter *Petrensis Domus* Cantabrigiae, tertius Collegii *Magdalenensis* Oxonii, quartus Viri ornatissimi *Rogeri Gale*i, quintus Reverendi admodum Episcopi *Eliensis*, qui sub initiis Typographiae scriptus est eadem plane manu ac alter e Collegio *Regio* Cantabrigiae, qui falso praeconio *Bembinus* venditatur. Praeter hos et alii plures accesserunt, qui partem tantummodo Horatianorum operum continebant; *Battelianus*, ex Museo Cl. *Ioannis Battely*, Archidiaconi nuper Cantuariensis, cui Epistolae omnes, et Sermones aliquot libri II^di^ desunt; alter e Bibliotheca *Regia*, Sermones et Epistolas Artemque complexus, cui plane geminus est ab eodem

Librario descriptus in Collegio *Magdalenensi* Oxonii. Eadem fere habent tria exemplaria ex Collegio nostro *S. Trinitatis;* Carmina vero et Epodos *Bodleiani* duo et *Vigorniensis;* Artem autem Poëticam *Vigorniensis* alter et *Digbeanus* Oxonii, et *Moreti* liber a *Nic. Heinsio* olim collatus. Porro etiam vidimus, quas e Codice *Colbertino* Lutetiae varias exscripserat lectiones vir celeberrimus *Eduardus Bernardus*, et e *Franekerano* nescio quis; verum uterque pauculas tantum et leviore cura. Hos omnes manu exaratos Codices, quos seu ipsi excussimus, sive amicorum beneficio nunc primum literato orbi exhibemus, *Nostrorum* subinde vocabulo indicamus, ut et aliis editoribus sollemne est: quod ideo hic monendum erat, ne cavillator aliquis cornicum hic oculos gestiat configere. Neque vero editiones vetustas omniumque principes negligendas mihi existimavi, *Venetam* anni MCCCCLXXVIII, et *Argentinensem Iacobi Locher*, poëtae laureati anni MCCCCXCVIII; quas Nobilissimi Viri, *Caroli Sunderlandiae Comitis* instructissima bibliotheca mihi suppeditavit; quarumque haec non ex exemplaribus Italis iamdudum editis, sed ex manuscriptis Germanicis expressa est. Accesserunt his ex Bibliotheca *Regiae Societatis*, altera Veneta anni MCCCCXC, in qua prima, ut opinor, Scholiastae Veteres *Acron et Porphyrion* comparuerunt; et *Acronis* exemplar scriptum, quod olim erat suae aetate celeberrimi viri *Bilibaldi Pirkheimeri.* Ceterum ubicumque vel ex codicibus vetustis vel ex ingenio sic clare verba restituimus, ut omnino in ipsum, quem vocant Contextum ea recipi oporteret:

Cum autem prius ex his duobus Voluminibus, quae Poetae verba sine commentario exhibebant

ita caute et pudenter rem gessimus, ut ne minimum quidem a probatissimis editionibus deflexum nobis sit, quin receptam simul lectionem in ima pagina posuerimus; adeo ut uno lector conspectu tam novam hanc quam superiores editiones non sine magno suo commodo et voluptate contemplari queat. Ut enim stulta eorum superstitio est, qui nihil quicquam in Contextu novari volunt, manifestissimum sit licet certissimumque; ita rursus improbanda est et non ferenda aliorum fiducia, qui clam immutare quicquam et interpolare audent, neque lectorem de ea re vel verbo admonent. Porro autem Orthographiae rationem institui ad Augusti saeculi normam, quae ex Inscriptionibus, Numis, Vetustioribusque Membranis abunde constat, quamque et alii et praesertim *Nic. Heinsius* in Virgilio suo secutus est. Ergo praeter *Volgus*, *Divom*, *Inpius*, *Conpesco*, et cetera eiusmodi, Accusativos plurales, ubi Genitivi in *Ium* exeunt, in *Is* hic terminatos habes, *Urbis*, *Auris*, *Omnis*: quae omnia me in antiquioribus Flacci Codicibus reperisse fide optima testari possum. Neque vero, in Poëtis praesertim, dissimulari id oportuit; cum, ut ex Gellio et aliunde notum est, iudicium artificiumque scriptoris versuumque suavitas in illis terminationibus plerumque spectetur. *Carminum* vero, non *Odarum*; *Sermonum*, non *Satirarum* libros; atque in his singulos quosque Sermones *Eclogas* inscripsimus; et Membranarum et Grammaticorum veterum auctoritatem secuti. *Eclogarum* sane nomine Silvas suas appellavit Statius, Praefatione libri III. et IV; quin et Flacci Epistolam Suetonius, Carmen vero Ausonius in praefatione

Griphi, *Eclogam* nuncuparunt. Nimirum omni brevi. Poëmatio id olim vocabulum inddbatur; ut ex his Plinii constat Epist. IV, 14. *Unum illud praedicendum videtur, cogitare me has nugas inscribere,* HENDECASYLLABI, *qui titulus sola metri lege constringitur. Proinde sive Epigrammata, sive Idyllia, sive* Eclogas, *sive (ut multi) Poëmatia, seu quod aliud appellare malueris, licebit voces: ego tantum Hendecasyllabos praesto.* Porro ut Terentium ex *Calliopii*, Virgilium ex *Asterii* Cos. anno post Christum CCCCXCIV, Valerium Maximum ex *Helpidii Domnuli;* ita Flaccum ex *Mavortii* recensione hodie habemus. Sic enim in antiquioribus Codicibus, Leidensi, Reginensi aliisque, post Epodos literis maiusculis scriptum fertur: VETTIUS AGORIUS BASILIUS MAVORTIUS V. C. ET INL. EXCOM. DOM. EXCONS. ORD. LECI ET UT POTUI EMENDAVI. CONFERENTE MIHI MAGISTRO FELICE ORATORE URBIS ROMAE: hoc est, *Vir Clarissimus et Inlustris, Excomite Domestico, Exconsule Ordinario.* Quis fuerit ille Magister *Felix,* qui eodem hic quo *Donatus* titulo honestatur *Oratoris Urbis Romae*, equidem nescio: at *Mavortius* is ipse est, qui Consul erat sine Collega anno post Christum DXXVII: unde Fasti egregie illustrari possunt, cum aliunde iste *Mavortius* nulla alia re nisi cognomine solo innotescat. Iam vero et illud monendum est, Editiones principes et recentioris aetatis Codices alio ac nunc solemus ordine *Artem Poëticam* collocare, post Carmen nempe Saeculare ante Sermones et Epistolas: vetustiores vero omnes Membranas post Carminum libros *Artem* Epodis praepo-

nere. Si quaeris, quisnam ex his ordo recte se habeat, seriemque temporum, quibus singula ab auctore edita sunt, rite conservet, vetustusne ille an medius an hodiernus; nullus profecto omnium. Magno quidem studio et acerrima contentione post *Tanaquilli Fabri* operam Clarissimi Viri *Dacerius Massonius*que in hanc arenam descenderunt; quorum equidem acumen et eruditionem in partibus laudo; in operis vero summa totoque constituendo rem eos infeliciter admodum gessisse censeo. Horum enim rationibus, et Carminibus et Epodis et Sermonibus Epistolisque scribendis uno ac eodem tempore vacavisse Nostrum necesse est; et singula quaeque poëmatia separatim in vulgus edidisse: quorum utrumque a vero alienum esse mihi pro comperto est. Quippe omnibus, qui eiusmodi Poëmatia scripserunt, id in more erat, ut non sparsas Eclogas, sed integros Libellos semel simulque in lucem ederent. Ita *Catullus* fecit, ut ex Epigrammate I. constat, *Cui dono lepidum novum* LIBELLUM: ita *Tibullus*, quem vide Elegia I. libri tertii, v. 7. et 17. ita *Propertius* Eleg. I. librorum II, III, et IV. ut et libri II. Elegia X. v. 25. et XIX. v. 39: ita *Virgilius* Bucolica dedit, uti patet ex ultimo illo, *Extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem*; ita *Naso* Amorum et Tristium et Ponticorum libros, ipso teste: ita *Statius* Silvas suas: ita *Martialis* Epigrammata, ut Praefationes eorum fidem faciunt: ita *Persius* Satiras; *Phaedrus* et *Avienus* Fabulas; *Ausonius*, *Prudentius*, *Sidonius*, *Venantiusque* sua Carmina; quod ex eorum Prologis abunde patet. Quid quaeris? Ipse quoque Horatius Libellos suos

iunctim editos aperte indicat; primum Carminum librum ex Prologo; secundum tertiumque ex Epilogis; Epodos ex illo XIV. *Inceptos olim promissum carmen Iambos. Ad umbilicum adducere;* Sermonum priorem librum ex versu ultimo, *I puer atque meo citus haec subscribe* LIBELLO; posteriorem ex Prologo; priorem vero Epistolarum et ex Prologo et ex Epilogo. Quartum vero Carminum, et Epistolarum secundum *longo* post cetera *intervallo* emissos esse, plenissimum est *Suetonii* testimonium; quod qui aut refellere aut eludere conantur, inanem operam insumunt. His iam positis; primum Horatii opus statuo *Sermonum* librum *primum*, quem triennio perfecit intra annos aetatis XXVI, XXVII, XXVIII; postea *Secundum* triennio itidem, annis XXXI, XXXII, XXXIII; deinde *Epodos* biennio, XXXIV et XXXV; tum *Carminum* librum *primum* triennio XXXVI, XXXVII, XXXVIII; *Secundum* biennio, XL, XLI; *Tertium*que pariter biennio, XLII, XLIII: inde *Epistolarum primum* biennio, XLVI, XLVII; tum *Carminum lib. quartum* et *Saeculare* triennio, XLIX, L, LI. Postremo *Artem Poëticam et Epistolarum librum alterum*, annis incertis. Intra hos cancellos omnium poëmatum natales esse ponendos, et ex argumentis singulorum et ex Annalium fide constabit. Inde est, quod in Sermonibus et Epodis et Carminum primo, *Caesar* semper, nunquam *Augustus* dicitur; quippe qui id nomen consecutus est anno demum Flacci XXXIX; in sequentibus vero passim *Augustus* appellatur. Inde est, quod in Sermonibus et Epodis *Iuvenem* se ubique indicat; et quod sola Satirarum laude incla-

ruisse se dicit, ut Bucolicorum tum Virgilium (Serm. I, 10. v. 46.) nulla Lyricorum mentione facta. In ceteris autem singulis procedentis aetatis gradus planissimis signis indicat: idque tibi ex hac serie iam a me demonstrata iucundum erit animadvertere; cum operibus Iuvenilibus multa obscaena et flagitiosa insint; quanto annis provectior erat, tanto eum et poëtica virtute et argumentorum dignitate gravitateque meliorem castioremque semper evasisse. Ceterum ubicumque viri doctissimi extra limites hic positos in adsignandis temporibus evagantur, toties illi in errores prolabuntur. Facile quidem mihi foret id in singulis ostendere, verum unum modo alterumve hic attingam, cetera tuae industriae relinquens. Libri I. Carmen 21, *Dianam tenerae dicite Virgines*, perperam *Saeculare* vocant, et ad Horatii annum XLIX. referunt; ringente Suetonio, qui tres Carminum libros *longo intervallo* eum annum praecessisse testatur. Atqui nihil quicquam hic de *Saecularibus* ludis proditur; sed aut ad Dianae aut Apollinis festum spectat, quorum illud mense Augusto, hoc Iulio singulis annis celebrabatur. Eodem pertinet Catulli carmen XXXV, *Dianae sumus in fide;* quod *Saeculare* etiam a viris doctis pessime inscribitur, cum nihil ibi de *Saeculo* habeatur, isque diu diem obierit ante Ludos Augusti Saeculares. Tum et II, 17, *Ad Maecenatem aegrotum*, immani parachronismo ad Horatii annum LV. ultra libri quarti tempora ablegant; idque levi et futili argumento, quod eo anno continua insomnia vexari coeperit Maecenas triennio ante diem fatalem. Quasi vero non plus semel in tam longa vita aegrotaverit, quem Plinius

maior VII, 51. *perpetua febre* ab adolescentia laborasse tradidit. Illud vero in Sermone VI. libri 2. *Quid, militibus promissa Triquetra, Praedia Caesar, an est Itala tellure daturus?* non, ut volunt, ad pugnam Actiacam annumque Flacci XXXV. referendum erat, nec ad Philippensem annumve XXIV: quippe de agrorum divisione hic agitur, quae post *Siculam* de Pompeio victoriam et Lepidi deditionem in Campania alibique facta est, anno Flacci XXXI, ut disertis verbis narrat Dio p. 456, 457. Plutarchus Antonio p. 941, Paterculus II, 81; et Appianus p. 1176. Alia omnia pari facilitate refutari possent; sed his fruere et vale.

VITA

Q. HORATII FLACCI,

AUCTORE

C. SUETONIO TRANQUILLO.

Q. *Horatius Flaccus Venusinus, patre, ut ipse tradit, libertino et exactionum coactore; ut vero creditum est, salsamentario, cum illi quidam in altercatione exprobrasset,* Quotiens ego vidi patrem tuum brachio se emungentem? *Bello Philippensi exercitus a M. Bruto Imperatore, tribunus militum meruit: victisque partibus venia impetrata, scriptum Quaestorium comparavit. At primo Maecenati, deinde Augusto insinuatus, non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit. Maecenas quantopere eum dilexerit, satis demonstratur illo epigrammate, ubi inquit,* Ni te visceribus meis, Horati, Plus iam diligo, tu tuum sodalem Hinno me videas strigosiorem. *Sed multo magis extremis iudiciis tali ad Augustum elogio,* Horatii Flacci, ut mei, memor esto. *Augustus ei epistolarum officium obtulit, ut hoc ad Maecenatem scripto significat:* Ante ipse scribendis epistolis amicorum sufficiebam; nunc occupatissimus et infirmus, Horatium nostrum a te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc Regiam, et nos in epistolis scribendis iuvabit. *Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam ingerere desiit. Exstant epistolae, ex quibus argumenti gratia pauca subieci:* Sume tibi aliquid iuris apud me, tanquam si convictor mihi fueris: recte enim et non temere feceris; quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri posset. *Et rursus;* Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire: nam incidit, ut illo coram fieret a me tui mentio. Neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque *ἀνθυπερηφανοῦμεν. Praeterea saepe inter alios iocos* putissimum penem *et* homuncionem lepidissimum *appellat; unaque et altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem eius usque adeo probavit,*

mansuraque perpetuo * *ut non modo Saeculare carmen componendum iniunxerit; sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum; eumque coëgerit propter hoc, tribus Carminum libris ex longo intervallo quartum addere; post Sermones quoque lectos, nullam sui mentionem habitam ita sit questus:* Irasci me tibi scito, quod non tu plerisque eiusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros tibi infame sit, quod videaris familiaris nobis esse? *Expressitque Eclogam, cuius initium est,*

Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.

Habitu corporis brevis fuit atque obesus; qualis a se ipse et in Satiris describitur, et ab Augusto hac epistola: Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego, ut accusem te, quantuluscumque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris ne maiores libelli tui sint, quam ipse es: sed si tibi statura deest, * unde est. Itaque licebit in sextariolo scribas, cum circuitus voluminis tui sit ‡ ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui. *Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini aut Tiburtini; domusque eius ostenditur circa Tiburni lucullum. Venerunt in manus et Elegi sub titulo eius, et Epistola prosa oratione quasi commendantis se Maecenati; sed utraque falsa puto. Nam elegi vulgares, epistola obscura; quo vitio minime tenebatur. Natus est Sexto Idus Decembres, L. Cotta et L. Torquato coss. Decessit Quinto Calendas Decembres, C. Marcio Censorino, et C. Asinio Gallo coss. post VII. et quinquagesimum annum; herede Augusto palam nuncupato, cum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis iuxta Maecenatis tumulum.*

II
p. 458

EPIGRAMMA VETUS,

OMNIA METRA

HORATIANA

CONTINENS.

1 *Filia Solis*
2 *Aestuat igne novo,*
3 *Et per prata iuvencum*
4 *Mentem perdita quaeritat:*
5 *Non illam thalami pudor arcet,*
6 *Non regalis honos, non magni cura mariti:*
7 *Optat in formam bovis*
8 *Convertier vultus suos,*
9 *Et Proetidas dicit beatas:*
10 *Ióque laudat, non quod Isis alta est,*
11 *Sed quod iuvencae cornua in fronte elevat.*
12 *Siquando miserae copia suppetit:*
13 *Brachiis ambit fera colla tauri,*
14 *Floresque vernos cornibus inligat,*
15 *Oraque iungere quaerit ori.*
16 *Audaces animos efficiunt tela Cupidinis,*
17 *Inceptisque gaudent.*
18 *Corpus includit tabulis efficiens iuvencam;*
19 *Et amoris pudibundi malesuadis*
20 *Obsequitur votis, et procreat (heu nefas!) Bimembrem:*
21 *Cecropides iuvenis quem perculit fractum manu,*
22 *Filo resolvens Cnossiae tristia tecta domus.*

)( )(

II 1.459

EADEM METRA HORATIANA,

ARCHILOCHI, ALCAEI, ET SAPPHUS,

VERSIBUS EXPRESSA.

1 *Πότνια θυμόν.* Sapp.
2 *Ἀχνυμένη σκυτάλη.* Arch.
3 *Νῦν δ' ἁβρῶς ἐρόεσσαν.* Alc.
4 *Οἴνου δ' ἐξέπιον κάδον.* Alc.
5 *Φαινόμενον κακὸν οἰκάδ' ἄγεσθαι.* Arch.
6 *Ἕσπερε πάντα φέρων, ὅσα φαίνολις ἐσκέδασ' αὐώς.* Sapp.
7 *Ἐκ με λάσας ἀλγέων.* Alc.
8 *Τίς σὰς παρήειρε φρένας;* Arch.
9 *Λαῖφος δὲ πᾶν ἄδηλον ἤδη.* Alc.
10 *Χαίροισα νύμφα, χαιρέτω δ' ὁ γάμβρος.* Sapp.
11 *Τῷδ' ἆρ' ἀλώπηξ κερδαλῆ συνήντετο.* Arch.
12 *Ἄνδρες γὰρ πόλιος πύργος ἀρήϊος.* Alc.
13 *Ποικιλόφρον ἀθάνατ' Ἀφροδίτα.* Sapp.
14 *Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κύμα κυλίνδεται.* Alc.
15 *Ναὶ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ.* Alc.
16 *Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω.* Alc.
17 *Οὐκ ἔτος ὦ γυναῖκες.* Aristoph.
18 *Λεῦτε νῦν ἁβραὶ Χάριτες καλλίκομοί τε Μοῖσαι.* Sapp.
19 *Ἐμὲ δείλαν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων* [πεδέχοισαν.] Alc.
20 *Τοῖος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθείς.* Arch.
21 *Ἀλλά μ' ὁ λυσιμελὴς, ὦ ταῖρε, δάμναται πόθος.* Arch.
22 *Ὦ ταῖρε δάμναται πόθος ἀλλά μ' ὁ λυσιμελής.*

Vide Notas, pag. 299. 300.

LECTORI.

Ne paginae hae prorsus vacarent, exhibuimus tibi ex Cruquio et Pithoeo Epigramma veteris Grammatici in PASIPHAEN, quo omnes versus Horatianos non ineleganter expressit. Porro, quia semel iterumque usu venerat, ut ea de re in Notis ageremus, eadem Metra eodemque ordine ex reliquiis trium Scriptorum, quos Noster sequi profitetur, undique collecta dedimus; ut re ipsa videas, qua fide ille dixerit, Ep. I. ult.

Quod timui mutare modos et Carminis artem.

Versum vero illum XXII. *Illicitisque gaudent*, cui Flacci iste respondet *Lydia dic per omnes*, ex Aristophane pensavimus, cum apud istos hodie non reperiatur. Neque tamen dubium est, quin Alcaicus sit, fide Grammaticorum Latinorum; etsi ex Aristophane potius citaverit Hephaestio p. 29. ideo, ut videtur, quia apud Lyricos Proodi duntaxat vicem egit, apud illum continenter et iugiter usurpatus est. Illud vero maioris est momenti, quod versu XVIII consulto νῦν circumflexum reposuimus, XVII.

Δεῦτε νῦν ἀβ | ραὶ Χάριτες καλλίκομοί τε Μοῖσαι,

ut cum Flacci metro congrueret,

Te deos, o | ro, Sybarin cur properes amando,

Quippe apud Sapphonem, (Hephaest. p. 30.) νυν breve et enclitico est; adeo ut pes primus, pariter ac duo sequentes, Choriambus sit:

Δεῦτέ νυν ἀβ | ραὶ Χάριτες | καλλίκομοί | τε Μοῖσαι.

Quale Choriambici exemplum adducunt Diomedes p. 510. et Terentianus Maurus p. 2424. Atque inde est, quod litem Horatio intendit Marius Victorinus p. 2614. ob immutatum in versus principio pedem: *Quod metrum*, inquit, *sive errore seu studio poëtae, secus quam ratio est, processit. Etenim si imitatus esset Alcaeum; ita protulisset*, Te deus o, *non* Te deos o. *Tamen, si non studio factum est, habet excusationem, quod legem, quam ipse sibi casu aliquo dixerat, usque ad ultimam asmatis partem observando produxit.* Atrocius vero in Nostrum invehitur Attilius Fortunatianus p. 2683. *ignorantiam, salebram, errorem, durissimumque pedem* increpitans. Confitendum quidem est, non iam amplius Choriambicum esse Versum Flacci; sed in illud metri genus migrare, Πολυσχημάτιστον puta vel Ἀσυνάρτητον. Studio tamen, non errore, id fecisse Nostrum, nulla mihi dubitatio est; et in hoc quoque Alcaeum et Sapphonem magistros sibi ac duces habuisse crediderim,

etsi in tam pauculis Fragmentis nullum hodie exemplum extet. Quippe hoc metrum, ex gemino iam colo constans,

Te deos oro Sybarin | cur properes amando,

et suave numerosumque est; priusque eius membrum, quod solum in Nostro redarguunt Grammatici, saepe apud Eupolin et Aristophanem habetur: ut in Parabasi Nubium v. 508. et seq.

Ὦ θεώμενοι, κατερῶ | πρός γ' ὑμᾶς ἐλευθέρως.
Τοῖς σοφοῖς ὧν οὕνεκ' ἐγὼ | ταῦτ' ἐπραγματευσάμην.

et cum diverso colo iunctum apud Euphorionem Chersonesiotam, Hephaest. p. 60.

Οὐ βέβηλος, ὦ τελεταὶ | τοῦ νέου Διονύσου.

Iam autem Aeolica haec metra esse, et proinde de Sapphone atque Alcaeo petita, vel illud iudicio est, quod primus pes dissyllabus utriusque coli (seu Spondeus sit, sive Trochaeus aut Iambus) indiscriminatim ponitur arbitrio Poëtae: qui proprius est Aeolici carminis character: ut in illis Aristophanis et Eupolidis,

Ὃς μέ | γιστον ὄντα Κλέων' | ἔπαιε | ἐς τὴν γαστέρα.
Ὁ σώ | φρων τε χὠ κατα | πύγων ἄ | ριστ' ἠκουσάτην.

Praeterea quoque, cum hoc metrum nihil aliud sit quam Trochaicus Archilocheus secunda sede fractus et inversus; quemadmodum ille quem iam dedimus, si ὠγε ponis vice ἐγώ, rotundissimus exit Tetrametrus,

Τοῖς σοφοῖς ὤγ οὕνεκ' ὠγε ταῦτ' ἐπραγματευσάμην,

vel inde etiam coniicias Aeolicum fuisse metrum. Amabant enim Aeolenses recepta metra sic infringere et variare; sicut Heroicum versum Alcaeus et Sappho nunc primo pede per Trochaeum, Iambum, aut Pyrrichium; nunc quarto pede per Anapaestum infuscabant:

Ὑψὶ | δὴ τὸ μέλαθρον ἀέρδετε, τέκτονες ἄνδρες.
Κέλο | μαί τινα τὸν χαρίεντα Μένωνα καλέσσαι.
Κατθνάσκει, Κυθέρη', ἃ | βρὸς Ἄδω | νις· τί κε θεῖμεν;
Κατττύπτεσθε, κόραι, καὶ | καταρήγ | νυσθε χιτῶνας.

Ergo, pace tandem Grammaticorum, neque errore Noster, neque immodulate, nec sine duce et auctore hoc metrum adhibuit.

Q. HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER I.

I.
AD MAECENATEM.

Maecenas atavis edite regibus,
O et praesidium et dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat, metaque fervidis

Prooemii, vt res ipsa indicat, sive Prologi locum carmen hoc obtinet, ceterisque huius libri absolutis novissimum accessit. Sed vereor equidem, si certa hic est librariorum fides, ne non ex Pindari sui praecepto πρόσωπον τηλαυγὲς, non *purpureum qui late splendeat*, sed vilem sordidumque panniculum Noster assuerit. Siquidem omnes iam a literis renatis de impedita hic et salebrosa oratione questi sunt: videamus locum integrum, quem libri scripti editique omnes sic exhibent: „*Sunt quos curriculo pulverem Olympicum Collegisse* iuvat; *metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis Terrarum dominos* evehit *ad Deos. Hunc, si mobilium turba Quiritium Certat tergeminis tollere honoribus; Illum, si proprio condidit horreo Quicquid de Libycis verritur areis: Gaudentem patrios findere sarculo Agros, Attalicis conditionibus Numquam* dimoveas, *ut trabe Cypria Myrtoum pavidus nauta secet mare.*“ Iam quaeritur, *hunc* et *illum* unde pendeant, et cuinam verbo connectantur. Aut enim haec structura est, *Iuvat hunc, illum*; aut ista est, *Evehit hunc, illum;* aut illa denique, *Dimoveas hunc, illum;* nihil est quarum: et tamen nulla ex his tribus constructio recte procedit. Esto enim, postrema forte prae aliis tibi arriserit: *Numquam*, inquis, *dimoveas hunc* amplissimis honoribus auctum, *illum* totius Africae praedia possidentem, ut mutato vitae instituto *mercatores* esse velint. Ain' vero? Profecto haud stulte sapiunt, si nolunt se tot et tantis periculis sine caussa exponere, neque dubio mari opes quaerere, quas domi iam affatim habent. Quid, quaeso, hic tam mirum? Metuendum, credo, erat, ne Pompeio quis vel Caesari vel Crasso persuaserit, ut relictis rebus omnibus mercaturam exercerent. Illud quidem, quod mox sequitur, accipio proboque: ubi *rusticum* paterni agri cultorem vel luculentissimis conditionibus negat *dimoveri* posse, ut pristino vitae genere relicto mercator esse incipiat; quippe qui parvo contentus, proculque a negotiis et Neptuno vitam agens, securam suam paupertatem operosis incertisque opibus anteponit. Hoc quidem et verum est, et memoratione dignum: illud alterum de imperatoribus et praedivitibus, qui nolint fieri mercatores, est ineptum prorsus et inficetum; uti iam pridem Iu-

5 Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehere ad Deos:
v. 6. Vulg. *Evehit.*

lius Scaliger lanusque Rutgersius recte animadverterunt. Sed fortasse iam alteram mavis constructionem, *iuvat hunc*, si honoratus est; *iuvat illum*, si dives. Recte sane: nisi vetaret hoc emendati sermonis lex et consuetudo. Cum enim integra sententia, *palmaque nobilis Terrarum dominos evehit ad Deos*, inter verba ista interveniat, numquam ullis machinis efficies, ut τὸ *iuvat* per sententiae istius intervallum ad *hunc* usque rite transduci possit. Restat tertia, (quae Rutgersii coniectura erat; et itidem Isaaci Pontani, narrante et plaudente magno Gatakero Advers. Posth. c. XVI.) ut, distinctione constituta post *palma nobilis*, *evehit* ad sequentia referatur. *Evehit ad Deos hunc*, si honores consequitur: si divitias, *illum*. Sed et haec constructio, prioribus licet illis aliquanto commodior, non uno nomine displicet. Quam violentum enim et coactum, ut *palma* divellatur ab *evehit*, cum ipsa orationis series artissime ea connectat! Quam ieiunum porro et aridum omnique Venere spoliatum, *palma nobilis*, nisi reliqua subiunxeris! Illud *evehit* quoque, ut verbi impersonalis hic vice fungatur, quis patienter ferat? Denique unde datum sumis, ut, qui magnam vim frumenti in horreis suis occultaverit, continuo ea de caussa *ad Deos immortales evehi* dicatur? Haud credideram tam facilem tritamque fuisse ad Superos viam. Indignum vero, si triparcos illos *Ummidios*, *Fufidios*, *Staberios*, *Opimios* et *immundos Nattas* iam Noster propter auri et frumenti acervos inter *Deos* hic collocet, quos in Satiris vix *hominum* loco aut numero censuerat habendos. Numquam, mihi crede, sic Flaccus desipuit. At si illa sic conjungis, ut *palma nobilis ad Deos evehat*, iam recte erit et de more, ut, qui Olympia vicerint, Diis comparentur. Noster alibi Carm. IV. 2. „*Sive quos* Elea *domum reducit* Palma caelestes." Cicero pro Flacco c. 13. „*Homo nobilis Atinas pugil Olympionices: hoc est apud Graecos prope maius et gloriosius, quam Romae triumphasse.*" Vides hos victores pluris apud Graecos fieri, quam Romae triumphatores. Iam vero, qui Romae triumphabant, cum Diis comparabantur, ut iterum Noster Epist. I, 17. „*Res gerere et captos* ostendere civibus *hostes Attingit solium Iovis* et caelestia *tentat.*" Ergo aut maiore aut pari saltem iure Olympionicae ad Deos evehendi erant. Quin illi apud Lucianum in Anacharsi plane *ΙΣΟΘΕΟΙ Diis aequales* perhibentur: unusque ex iis Philippus post obitum, alter Euthymus, etiam vivus sentiensque, divinos honores consecutus est; uti narrat Herodotus, Plinius, aliique. Ut proinde nullo modo audiendi sint Rutgersius ceterique; neque *evehit ad Deos* alio referendum, quam ad palmam Olympiacam. Quid igitur fiet? Enimvero correctione locus iuvandus est, priusquam ullam inde sani coloris sententiam extuderis. Eum sic a poëta profectum esse pro certo polliceri ausim: „Sunt quos *curriculo pulverem Olympicum Collegisse* iuvat, *metaque fervidis Evitata rotis*, *palmaque nobilis Terrarum dominos evehere ad Deos:* Hunc, *si mobilium* — Illum, *si proprio*" *etc.* Ubi ordo et sententia est: Diversa, o Maecenas, sunt hominum studia: *sunt-quos* iuvat *palma* Olympiaca, quae nobilis est vel ad Deos immortales victorem evehere. *Hunc* iuvat, si honores consequitur; *illum*, si divitias: *agricolae* numquam persuaseris, ut mercator fiat; neque rursus *mercatori*, ut rure degat; *est-qui* vitam voluptariam sequitur; *multos* militia iuvat, *quosdam* venatio: *me*, si nomen et famam poëtae lyrici nancisci possum. Hoc totius orationis filum, haec carminis mens est; de Pindaro, ut videtur, adumbrata, cuius haec exstant apud Sextum Empiricum Pyrrh. Hypot. p. 18. „*Ἀελλοπόδων μέν τινα; εὐφραί-Νουσιν ἵππων τιμαὶ καὶ στέφανοι· Τοὺς δ' ἐν πολυχρύσοις θαλάμοις*

Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quicquid de Libycis verritur areis.

βιοτά. Τέρπεται δὲ καί τις ἐπ' οἴδμ' ἅλιον Ναῒ θοῇ σῶς διαστείχων." Sunt-quos *iuvant velocium* equorum *honores et coronae:* hos *in auratis thalamis vita:* Est-qui *etiam delectatur, si celeri nave salvus per mare curril.* Ubi *τινας* dedimus pro *τιν'*, ob illud *τοὺς* quod sequitur; *βιοτὰ* autem pro *βιοτὰν σῶς διαστείχων* pro *σῶν διαστείβων.* Iam autem ut verba Flacci, cum de sententia satis constet, paullatim explicemus: illud primum observabis, *τὸ sunt-quos* iunctim et *ὑφ' ἓν* accipiendum esse, perindeque esse ac si *quosdam, aliquos* dixisset: ita Graeci *εἰσὶν οὓς, εἰσὶν οἷς* passim usurpant. Noster Serm. I, 4. v. 24. „*Quod* sunt-quos *genus hoc minime* iuvat, *utpote plures Culpari* dignos:" ubi nisi *ὑφ' ἓν* legeris, *digni* utique, non *dignos* dictum oportuit. Arte Poët. 361. „*Ut pictura, poësis:* erit-quae, *si propius stes, Te capiet magis, et* quaedam, *si longius abstes;*" et hic quoque, nisi *ὑφ' ἓν* adsciscis, *quae* erat dicendum, non *quaedam.* Finge itaque hic esse, *Quosdam curriculo pulverem Olympicum collegisse iuvat: Hunc, si mobilium etc. Illum, si proprio etc.* et familiarior, credo, ad aures tuas oratio accedet. Illud deinceps notabis, *iuvat collegisse, iuvat meta, iuvat palma,* vocabulum unicum *iuvat* in eadem periodo modo personalis verbi, modo impersonalis potestatem habere. Sic Noster alibi Carm. IV, 1. „*Me nec* femina, *nec puer Iam, nec* spes *animi credula mutui, Nec* certare iuvat *mero,*" et Iuvenalis XI, 199. — „*Spectent iuvenes, quos* clamor *et audax* Sponsio, *quos cultae* decet assedisse *puellae.*" Atque haec paullo insolentior locutio librariorum oculis caliginem offudit. Sed praecipue eis fraudi fuit ignorantia constructionis, *nobilis evehere:* quod loquendi genus a Graeco fonte deductum, Horatio et sequentis aevi poëtis admodum familiare est. Sic Carm. I, 37. *Impotens sperare.* III, 12. *Celer excipere, Catus iaculari.* I, 12. *Blandus ducere.* I, 10. *Callidus condere.* I, 24. *Lenis recludere.* I, 37. *Fortis tractare.* IV, 14. *Impiger vexare.* IV, 12. *Largus donare, Efficax eluere.* Serm. II, 8. *Ridiculus absorbere.* Ep. I, 17. *Firmus pascere.* Persius I, 118. „Callidus *excusso populum* suspendere *naso.*" Silius Italicus, III, 375. et 387. „*Saetabis, et telas Arabum* sprevisse superba, *Et Peluaiaco filum* componere *lino.* Asper *frena* pati, *aut iussis* parere *magistri.*" Qualia innumera sunt apud Silium, multa apud Lucanum et Statium. Illud vero apud Nostrum Carm. I, 12. emendationem hanc unice confirmat, quippe ubi idem vocabulum eadem plane iunctura exhibetur: „*Dicam et Alciden, puerosque Ledae, Hunc equis, illum* superare *pugnis* Nobilem." Cui geminum omnino est illud Silii lib. XI, 73. „*Hic Torquatus avum fronte* aequavisse *severa* Nobilis;" et Propertii IV, 10. v. 42. Nobilis *e tectis* fundere *gaesa rotis.* Neque illud Lucani absimile est, III, 697. „Eximius *Phoceus animam* servare *sub undis* Scrutarique *fretum;*" aut Persii VI, 6. quod sic corrigendum: „*Mox iuvenes agitare iocos, et pollice honesto* Egregius lusisse *senes.*" Ita duo codices, alter Galeanus, alter Coll. Trinitatis; non ut vulgo *Egregios.* Habes itaque, aut omnia me fallunt, certissimam Flacci emendationem: ubi et sententia mirum quantum erigitur, et oratio novo cultu enitescit.

7. *Hunc, si mobilium*] *Mobilium* recte habent codices vetustiores, quatuor Blandinii apud Cruquium, duo apud Pulmannum, Bersmanni unus, et ex nostris optimi Leidensis, Graevianus, et pro varia lectione, eadem tamen manu, codex Collegii Reginae; tum etiam vetus Scholiastes. Desinant itaque ex recentioribus libris *nobilium* ingerere, quum altero abhinc versu praecesserit, *palmaque nobilis*; quae quam inepta atque in-

Gaudentem patrios findere sarculo
Agros Attalicis conditionibus
Numquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit; nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant, et lituo tubae
Permixtus sonitus, bellaque matribus
Detestata. manet sub Iove frigido
Venator, tenerae coniugis inmemor;

venusta foret repetitio, quis non videat? Sane *nobiles* Quirites dici poterant, ob imperii Rom. magnitudinem. Fatemur: sed quamobrem tandem *turba nobilium?* quae duo vocabula sic coniuncta se mutuo tollunt et evertunt. Epitheto illo *mobilium* levitatem et inconstantiam vulgi in honoribus per suffragia sua deferendis notat et perstringit. Sic alibi, Epist. I, 19. „*Non ego* ventosae *plebis* suffragia *venor.*“ Statius Silv. II, 2. v. 123. „*Quem non* ambigui *fasces*, *non* mobile *vulgus*, *Non leges*, *non castra tenent.*“ Seneca Herc. Fur. v. 169. „*Illum populi favor attonitum*, *Fluctuque magis* mobile *vulgus Aura tumidum tollit inani.*“ Idem diu mendum insedit in omnibus Lucani codicibus, IV, 521. — „*sic cunctas sustulit ardor* Nobilium *mentes iuvenum*, *etc.*“ Tu lege ipsius loci sententiaeque ductu, Mobilium *iuvenum:* ut Virgil. Georg. III, 165. „*Dum faciles animi* iuvenum, *dum* mobilis *aetas.*“ Nam quod apud Nostrum est, Carm. IV, 12. *Iuvenum nobilium cliens*, ubi plura afferemus, non eiusmodi est, ut receptae Lucani lectioni patrocinetur; aut ut cohorti Opiterginae iuventutis id epitheton inde donandum sit.

16. *Otium et oppidi Laudat rura sui.* Ingeniosa profecto Valentis Acidalii coniectura est, in Notis ad Velleium Paterculum, II, 110. „*Luctantem Icariis fluctibus Africum Mercator metuens*, *otium et oppidi Laudat* tuta *sui: mox reficit rates Quassas*, *indocilis pauperiem pati.*“ Quam sibi tacite adoptavit acutissimus Gronovius Pater Observ. Eccles. c. X. p. 101. ubi sic emendat Paullini carmen: „*Repetitque portum*, *et terreae tuto viae Praevertit intutum mari.*“ *Tutum*, inquit, *viae: ut Horatio*, *Otium et oppidi Laudat tuta sui.* Ego vero sagacissimis viris libenter accedo: nam, ut ferri forte possit lectio recepta, tamen aptior venustiorque est oppositio, hinc *metuens*, illinc *tuta. Tuta* autem absolute, ut Ovid. Trist. II, 201. „*Unde precor supplex*, *ut nos in* tuta *releges.*“ Tacitus Annal. I, 2. „*Ac novis ex rebus aucti* tuta *et praesentia*, *quam vetera et periculosa mallent.*“ Et XV, 29. „*Exin Romanus laudat iuvenem*, *omissis praecipitibus* tuta *et salutaria capessentem.*“ *Tuta* autem *oppidi*, ut Virgilius XI, 882. „*Moenibus in patriis atque inter* tuta domorum.“ Recte porro et convenienter iunguntur, *otium* et *tuta;* ut Martialis XII, 5. „*Plura legant vacui*, *quibus* otia tuta *dedisti.*“ et III, 67. „Tuta *luditis* otium *carina.*“ Virgil. Georg. III, 376. — „*secura sub alta* Otia *agunt terra.*“ Denique rite et de more *Laudat tuta* aliquis;

Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretis Marsus aper plagas.
Me doctarum hederae praemia frontium
Dis miscent superis; me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori
Secernunt populo: si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod si me lyricis vatibus inseris,
Sublimi feriam sidera vertice.

II.

AD AUGUSTUM.

Iam satis terris nivis atque dirae
Grandinis misit Pater, et rubente
Dextera sacras iaculatus arces
Terruit Urbem:
Terruit gentis, grave ne rediret
Saeculum Pyrrhae nova monstra questae:
Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montis;
Piscium et summa genus haesit ulmo,
Nota quae sedes fuerat columbis;
Et superiecto pavidae natarunt
Aequore damae.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Litore Etrusco violenter undis,
Ire deiectum monumenta Regis,
Templaque Vestae;
Iliae dum se nimium querenti
Iactat ultorem, vagus et sinistra
Labitur ripa, Iove non probante, uxorius amnis.

ut Noster Epist. I, 15. „*Nimirum hic ego sum: nam* tuta *et parvula* laudo:“ praesertim *mercator*, qui rei parandae causa periculis se obiiciens, supremis sibi votis *tuta otia* pollicetur: ut iterum Noster Serm. I, 1. — „nautaeque *per omne Audaces mare qui currunt, hac mente laborem Sese ferre, senes ut in* otia tuta *recedant*.“ Equidem *rura oppidi* vel simile quid non usquam legisse memini.

10. *Nota quae sedes fuerat columbis*] Codex Bottelianus pro varia lectione *palumbis*, cui astipulantur illa veteris Scholiastae, *Leviter in re tam atroci et piscium et* palumborum *meminit*. Nimirum iam olim hic locus obelo notatus est: cum enim arboribus raro aut numquam *columbae* insideant, quo iure *ulmum* hic appellat *notam* columbarum sedem? An reponemus itaque his fideiussoribus *palumbis*? Illud tamen adversatur, quod et Noster alibi et Virgilius *palumbem* solent dicere,

Audiet civis acuisse ferrum,
Quo graves Persae melius perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara iuventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctae minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partis scelus expiandi
Iuppiter? Tandem venias, precamur,
Nube candentis humeros amictus
Augur Apollo:
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Iocus circumvolat et Cupido:
Sive neglectum genus et nepotes
Respicis auctor,
Heu nimis longo satiate ludo;

16

non *palumbum*. Sed et *palumbus* suos auctores habet, Columellam, Plinium, Martialem, Catonem De Re Rust. cap. XCI. Iam quidem apud Persium III, 10. post Pithoeum sic hodie fertur: — „*at cur non potius teneroque* columbo *Et similia regum pueris.*“ Verum ibi et veteres editiones et tres quos consului codices *palumbo* plane exhibent. Excusari poterit recepta Flacci lectio, si dixeris sub columbarum nomine etiam palumbes comprehendi: sed neque illo pacto vitatur ambiguum et τὸ εὐδιάβλητον. Cf. Just. Aug. 34.

31. *Nube candentes humeros amictus*] Ita nunc pleraeque editiones: verum principes illae Venetae et Loscheriana *candenti*, neque aliter olim Acron Scholiastes: *Melius*, inquit, *Nube candenti, quam Candentis humeros.* Idem in codicibus aliquot repererunt Lambinus, Torrentius, aliique, qui tam suspenso hic pede leviterque rem transeunt, ut nescias cui magis lectioni faveant. Mihi vero in nullo melioris notae codice *candenti* illud est visum: omnes *candentis* clare exhibent: nisi quod in Graeviano litera S mala manu olim erasa est, ita tamen ut vel hodie manifesto se prodat. Sed rem ipsam videamus. Iam primum qualis sodes hiatus erit, si legeris *candenti*? qualem vel unum alterum nusquam hic inveneris. Illud deinde animadvertes, participiorum horum casus ablativos vix umquam apud Nostrum terminari in TI, sed in TE: ut hoc ipso in Carm. *rubente, probante*; et alibi: *fulgente arcu, Lamna candente*; etc. Vide quae dicemus ad Carm. I, 25. v. 17. Sed, quod caput est, illud *nube candenti* non tam non appositum est huius loci sententiae, quam prorsus contrarium. Nempe nube hic amiciendus erat Apollo, nequis eum mortalium inter ipsos versantem agnosceret. Hoc certum: et sic Homerus, unde hoc Noster mutuatus est, Iliad. E. v. 186. — „ἀλλά τις ἄγχι ἔστηκ' ἀθανάτων νεφέλῃ εἰλυμένος ὤμους.“ *Sed Deorum aliqui prope adstitit*, nube humeros amictus; et ibid. v. 344. „Καὶ τὸν μὲν μετὰ χερσὶν ἑρύσατο Φοῖβος Ἀπόλλων Κυανέῃ νεφέλῃ.“ i. e. *Atque Aeneam quidem manibus sustulit Apollo, nube nigra* tectus: scil. ne a Diomede conspiceretur. Et ex eodem fonte Virgilius Aen. XII, 416. „*Hoc Venus* obscuro *faciem circumdata* nimbo *Detulit.*“ et I, 15. „*At Venus* obscuro *gradientis* aëre *sepsit*, *Et multo* nebulae *circum Dea fudit* amictu, *Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset.*“ et ibidem

Quem iuvat clamor, galeaeque leves,
Acer et Marsi peditis cruentum
Voltus in hostem.
Sive mutata iuvenem figura
Ales in terris imitaris, almae
Filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor:

v. 39. Vulg. *Mauri.*

520. „*Dissimulant et* nube *cava speculantur* amicti." Iam autem, qui quaeso convenit, aut quo poëtae consilio factum, ut, qui oculos fallere et latere conetur, nubis istius *candore* se ipse manifestet? Hoc tam inepte incommodeque, ut nihil supra. Sed quid multis opus? Retinemus ex potioribus membranis *candentis humeros. Candens, nitens, fulgens*, perpetua sunt *humeri* epitheta. Statius Silv. III. 4. — „*sed non erat illi Arcus, et ex* humeris *nullae* fulgentibus *umbrae.*" et ibidem iterum: — „humerosque *manu nudare* nitentes." Tibullus I, 8. „*Huic tu* candentes *humero suppone* lacertos." Horat. Carm. I, 13. „*Uror, seu tibi* candidos *Turparunt* humeros." et II, 5. „*Non Chloris albo sic* humero nitens." Quod si humeri mortalium recte dicuntur *candere*, multo magis Apollinis, qui totus, quantus quantus est, fulget et candet. Virg. VIII, 720. „*Ipse sedens niveo* candentis *limine* Phoebi *Dona recognoscit populorum.*"

39. *Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem.* Vir sagacissimus Tanaqu. Faber, *Emenda*, inquit, *Marsi: nam Mauri imbelles: olim correctionem probabo.* Et in hanc soceri sui sententiam concedit celeberrimus Dacerius; promissum tamen eius minime absolvit: illud addit unicum, *sic extare in vetustis editionibus.* Magnopere equidem videre vellem tam raras, quas memorat, editiones: plurimas mihi usu venit inspicere; veterrimas in manibus iam habeo; nihil tamen quicquam vel legendo vel fando mihi compertum est de ea lectione: ut plane verear, ne ei somnium hoc advolaverit per eburneam portam. Nihilo tamen secius emendatio ista certissima est, refragantibus licet omnibus libris, et scriptis et editis. Quippe haec militis descriptio est, et *fortis*, et *peditis*, et *cominus stabilique pede cum hoste pugnantis.* Tria haec plane indicantur his verbis, *Acer peditis vultus in hostem cruentum:* quorum ne unum quidem *Mauris* convenire iam tibi ostendam. Principio multum abest, ut hi *fortes* haberentur; utpote Hispanis, et Gallis, nedum Romanis, virtute inferiores. Hirtius de Bello Africano cap. 6. „*Accidit res incredibilis, ut equites minus triginta Galli* Maurorum *equitum duo millia loco pellerent, urgerentque in oppidum.*" Livius XXIII, 26. *Nec Numida Hispano eques par fuit, nec iaculator* Maurus *cetrato, velocitate pari, robore animi viriumque aliquantum praestanti.*" Neque vero *pedites* Mauri ullo in numero erant; *equitatu* solo valebat ea gens; nec *cominus* denique vel iusta acie pugnabant, sed *eminus*, et Parthorum fere more statim refugientes, ubi iacula semel emiserant. Valer. Flaccus III, 587. „*Ille velut* refugi *quem contigit improba Mauri Lancea.*" Hirtius cap. 7. „*Subito* equites Mauri, *neque opinantibus Caesarianis, remiges adorti, multos iaculis convulneraverunt, nonnullos interfecerunt. Latent enim in insidiis cum equis inter convalles, et subito existunt,* non *ut in campo* cominus *depugnent.*" cap. 97. „Equites Mauri *atque Gaetuli non acie neque* ullo more proelii, *sed catervatim ati quoseque fors conglobaverat, in nostros incurrunt.*" Tacitus Hist. II, 58. „*Ingens* Maurorum *numerus per* latrocinia et raptus *apta bello manus.*" Claudianus de Bello Gildonico. 432. „*Nec vos, barbariem quam-*

45 Serus in caelum redeas, diuque
Laetus intersis populo Quirini:
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura

vis collegerit omnem, Terreat. An Mauri *fremitum raucosque repulsus Umbonum et vestros passuri* cominus *enses? Non contra clypeis tectos galeisve micantes Ibitis. In solis* longe *fiducia telis. Exarmatus erit, cum missile torserit, hostis. Dextra movet iaculum; praetentat pallia laeva. Cetera nudus* eques. *Sonipes ignarus habenae. Virga regit. Non ulla fides, non agminis ordo. Arma oneri, fuga praesidio.*" Qui quidem locus vel unus rem totam conficit: cum et *imbelles* fuisse Mauros testatur, et ex *equo* pugnare solitos, telisque *eminus* missis continuo in *fuga* praesidium quaerere. Et praeterea, cum Horatius haec ita coniunxerit, „Quem *iuvat clamor*, galeaeque leves, *Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem*, ut plane *peditem galeatum* intelligi oporteat; miles ille *Maurus* omnino sine galea pugnam inire solet, ut docet tè idem ille locus: „*Non contra clypeis tectos* galeisve *micantes Ibitis: in solis longe fiducia telis.*" Silius quoque X, 606. — „*patulis illa horrida campis Sit metuenda luce; muros haud fregerit umquam Exultare levis* nudato corpore Maurus." Denique ut condonemus haec omnia, demusque tibi et *pedites* fuisse Mauros, et *fortes*, et *cominus*, et *galeatos* in acie pugnavisse, quorum nihil est verum: stultissimus tamen omnium foret Horatius, si virtutis hic militaris exemplum de *Maura* gente petiisset. Quippe acri illo Mauri peditis vultu *Martem iuvari* dicit: eundemque *auctorem* Romulae gentis hic memorat, atque *genus* suum ac *nepotes* diu *neglectos* tandem *respicere*. Quid ergo? an Mars ille tandem suis propitiatus *Mauri* virtute delectetur? At quibus tandem cum hostibus conflictati sunt Mauri magis quam Romanis? Ergo ille hic *cruentus hostis*, et a Mauro confossus ac trucidatus, erit demum Romanus. Meliora vero, o Noster; atque apage tam indignam et in *nepotes* et in *auctorem* contumeliam. Illene ut illius magis gentis quam virtute Itala iuvetur? Recte itaque repositum est *Marsi*, qui miles Italorum omnium fortissimus semper est habitus. Strabo V. p. 241. „*ΜΑΡΣΟΙ καὶ Πέλιγνοι, τὰ ἔθνη ταῦτα μικρὰ μέν, ἀνδρικώτατα δέ.*" Appianus Bell. Civil. I. p. 639. de *Marsis* verba faciens: „*Ἔστι γὰρ τὸ ἔθνος πολεμικώτατον, καὶ φασι κατ' αὐτοῦ θρίαμβον ἐπὶ τῷδε τῷ πταίσματι γενέσθαι μόνῳ· λεγόμενον πρότερον, Οὔτε κατὰ ΜΑΡΣΩΝ οὔτε ἄνευ ΜΑΡΣΩΝ γενέσθαι θρίαμβον.*" Proverbii loco fuisse ait, *Neque de* Marsis, *neque sine* Marsis *triumphum agi posse*. Virg. Georg. II. v. 167. „*Haec genus acre virum* Marsos *pubemque Sabellam Extulit.*" Horat. Carm. II, 20. „*Me Colchus et qui dissimulat metum* Marsae *cohortis, Dacus.*" Et III, 5. indignatur tamquam de lectissimis militibus, quod „*Consenuit socerorum in arvis Sub rege Medo* Marsus *et Appulus.*"

46. *Laetus intersis populo Quirini*] Libri tres apud Lambinum, et ex Cruquianis unus, *Quirino*. Alii omnes omnium, mei certe magno consensu, *Quirini*. Illud mavult vir summus Nic. Heinsius ad Ovidii Fast. IV, 375. et disertissimus Broukhusius ad Propert. IV, 10. Ita nimirum alibi *Gens Romula*, *Venena Colcha*, *Sulpicia horrea* etc. Noster tamen Ep. II, 2. v. 68. — „*cubat hic in* colle Quirini, *Hic extremo in Aventino.*" Sed et hic similiter Heinsius libens scripserit *Quirino*. Verum nulli libri suffragantur; et, quod maius est, ipsae aures repugnant, tinnituque isto *Quirino* et *Aventino*, graviter offenduntur. Ovid. Metam. XIV, 836. — „*coniux nunc esse* Quirini: *Siste tuos fletus, et si tibi cura videndi Coniugis est, duce me lucum pete,* colle Quirino *Qui viret.*" Ubi plerique codices, notante Heinsio, *Quirini*. Ipse tamen ex paucio-

Tollat: hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici Pater atque Princeps:
Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Caesar.

III.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis praeter Iapyga;
Navis, quae tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animae dimidium meae.
Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristis Hyadas, nec rabiem Noti:
Quo non arbiter Hadriae
Maior, tollere seu ponere volt freta.
Quem mortis timuit gradum,
Qui rectis oculis monstra natantia,

v. 18. Vulg. *Siccis.* [in ed. pr. Bentleius siccis nondum removit ex Horatii vv.] v. proef. ed. pr.

ribus *Quirino* edidit; et fortasse, recte: quia *Quirini* iam praecesserat. Idem Fast. IV, 375. „*Qui dicet, Quondam sacrata est* colle Quirini *Hac Fortuna die Publica, verus erit.*“ Sic omnes membranae. Et hic nequicquam Heinsius *Quirino* substituit. Iuven. II, 133. — „*officium eras Prima sole mihi peragendum in* colle Quirini.“ Ovid. Trist. I, 3. v. 33. et 7, v. 37. „*Dique relinquendi, quos* urbs *habet alta* Quirini. *Non ego te placida genitum reor* Urbe Quirini.“ Ubi omnino frustra nobis obtruseris *Quirina:* cum hoc prohibeant Epitheta illa *alta* et *placida.* Pont. I, 5. v. 73. et Fast. I, 69. „*Dividimur caelo, quaeque est procul* Urbe Quirini. *Dexter ades, Patribusque tuis,* populoque Quirini.“ Metam. XV, 572. et 756. „*Seu laetum est, patriae laetum* populoque Quirini. *Cinyphiumque Iubam* populo *adiecisse* Quirini.“ Sidonius Ep. IX, 16. — „*geminae potiti fronde coronae, Quam mihi indulsit* Populus Quirini.“ Ita summo consensu omnes ubique codices: ut melius, opinor, fuerit receptam toties lectionem non temere sollicitare.

18. *Qui siccis oculis monstra natantia*] Egregius vero locus, ut et totum sane carmen non vulgaris est spiritus atque artis: aut tamen omnia me fallunt, aut turpe hic sub pelle decora mendum delitescit. Videamus quid rei sit: „*Illi robur et aes triplex Circa pectus erat, qui fragilem truci Commisit pelago ratem Primus. — Quem mortis timuit gradum, Qui* siccis oculis *monstra natantia, Qui vidit mare turbidum et Infames scopulos Acroceraunia?* Ubi recte Scholiastes *siccis oculis* interpretatur *sine lacrimis,* testem advocans Lucanum, IX, 1044. — „*qui* sicco lumine *campos Viderit Emathios.*“ Cui addas licet Senecam de Tran-

quill. XV. „*Plerique enim* lacrimas *fundunt, ut ostendant; et toties* siccos oculos *habent, quoties spectator defuit.*“ Propert. I, 17. „*An poteris* siccis *mea fata reponere* ocellis. Ita *siccas genas*, quod idem est, poëtae passim: Ovid. Trist. I, 1. „*Carmina nec* siccis *perleget ipse* genis.“ Martialis XII, 3. „*Nec nimium* siccis *perlegit ipse* genis.“ I, 79. „Siccis *ipse* genis *flentes hortatus amicos.*“ His positis expendamus poëtae sententiam. Quanto, inquit, animi *robore* fuit, quem mortis gradum timuit, qui primus fragili se rati committens, monstrosas belluas, turbidos fluctus, scopulos horrendos, res omnium maxime terribiles, *sine lacrimis* videre sustinuit. Egregie sane: ego vero vel meticulosum quemvis, etiam feminam id posse praestare dico, ut *sine lacrimis* ea videat; quippe quae in eiusmodi terrore, prout natura omnes comparati sumus, etsi maxime velit, lacrimari non possit. Prae misericordia quidem, vel amore, desiderio, pudore, ad leve periculum praesens, vel ingentis praeteriti recordationem, etiam invitis oculis identidem oboriuntur lacrimae: at in magno pavore, praesentique, ut hic, consternatione nullus lacrimis locus est, ne in puella infante quidem. Scimus hoc omnes; quod et vita magistra didicimus, et in nobis ipsis experti sumus. Quid igitur tam magnum aut mirabile, si siccis oculis vir fortis ea viderit, quae vel timidissimi non aliter possunt aspicere? Immo vero, quo horribilior formido est, tanto sicciores sunt oculi, ut rigeant plane et immobiles fiant. Virgilius VII, 446. de Turno: „*At iuveni oranti subitus tremor occupat artus:* Deriguere oculi: *tot Erinnys sibilat Hydris.*“ Ergo et Noster ipse, in simili pavore a fluctibus belluisque marinis, non *flentem* Europen, quamvis et sexu et aetate tum timidam, sed *pallentem* facit. Carm. III, 27. — „*et scatentem Belluis pontum mediasque fraudes* Palluit *audax.*“ Neque vero apud Homerum Virgiliumve, qui Heroas suos ἀμδάκρυας et ad lacrimandum proclives inducunt, eoque nomine hodie ab ineptis culpantur, aut Ulixes aut Aeneas in praesentis naufragii terrore flet; sed ingemit et vociferatur. Hos enim natura tum sonos elicit, lacrimas claudit vetatque. Quis subito incendio implicatus, quis fluvio profundo hauriendus, quis stricto gladii mucrone petitus, in tali tempore lacrimari umquam visus est? Sentis iam, opinor, absurdum, et *siccos* illos *oculos* minus aequis tu oculis incipis aspicere. Verum illud praeterea contemplare: Qui haec omnia, inquit, *siccis oculis* vidit, ei *robur* et aes triplex erat circa pectus, is nullum mortis gradum timere noverat. Atqui siccos ad rem aliquam tenere oculos, ubi mortalium plerisque lacrimae excuterentur, non tam *roboris* est, quam duritiae, non tam *audaciae*, quam atrocitatis, non tam *magni animi*, quam feri et inhumani. Ovid. Heroid. XI, 10. „*Ipse necis cuperem nostrae spectator adesset; Auctorisque oculis exigeretur opus: Ut* ferus *est multoque suis* truculentior *Euris, Spectasset* siccis *vulnera nostra* genis.“ Similia passim apud scriptores invenias: adeo ut parum commode apud Nostrum instituatur oratio. Nimirum alios hic quam *siccos* oculos iam tempus est quaerere, qui mentem interritam fortisque robur pectoris rite ostendant. Atque ecce tibi quos affirmare ausim in Horatii scriniis olim comparuisse: „*Quem mortis timuit gradum, Qui* rectis *oculis monstra natantia, Qui vidit mare turbidum.*“ Non ita magna est a recepta lectione mutatio, ut incredibile sit audaculos librarios hoc in se facinus admisisse; praesertim cum haec dictio paullo rarior esset, illa vulgo tritissima. Sententia vero iam talis est, ut vel ducentis exscriptoribus fidem omnem et auctoritatem abroget. Seneca Epist. CIV. „*Nihil illi videtur grave, nihil asperum, quod virum incurvet.* Terribiles visu formae letumque labosque? *Minime quidem, si quis* rectis oculis *intueri illa possit, et tenebras perrumpere.*“ Idem De constantia c. 5. *Adversus apparatus* terribilium rectos oculos *tenet sapiens; nihil ex vultu mutat, sive illi dura sive secunda ostentantur.*“ Suc-

tonius Aug. c. 1[illegible] „*Unde praebitam Antonio materiam putem exprobrandi, ne* rectis *quidem* oculis *eum aspicere potuisse instructam aciem; verum supinum, caelum intuentem, stupidum cubuisse.*“ Quid iam videtur? Cernis, opinor, ista, *terribiles visu formas*, et *terribilium apparatus*, ipsa illa monstra scilicet et fluctus et scopulos; utque ea non *sicciis*, sed *rectis* oculis vir fortis contueatur. Quippe is demum intrepido et invicto est animo, qui neque conniveat ad intentatum periculum, neque vultum avertat. „*Primi in omnibus proeliis* oculi *vincuntur*;“ ut vere ac diserte Tacitus de Mor. Germ. c. 43. Et similiter Plinius Hist. XI, 37. „*Viginti gladiatorum paria in Caii principio ludo fuere: in iis duo omnino, qui contra comminationem aliquam* non conniverent, *et ob id invicti.*“ Inde est, quod *rectis oculis*, ὀρθοῖς ὄμμασιν, ἀντοφθαλμεῖν, *oculos contra attollere*, ἀσκαρδαμυκτὶ βλέπειν, omnia de audaci homine atque impavido praedicentur. Iterum Seneca Epist. LXXVI. „*Si* rectis oculis *gladios micantes videt, et si scit sua nihil interesse, utrum anima per os an per iugulum exeat, beatum voca.*“ Cicero pro Rabirio Posthumo, cap. ult. „*Hic vos aliud nihil orat, nisi ut* rectis oculis *hanc urbem sibi intueri, atque in hoc foro vestigium facere liceat.*“ Ubi frustra haesarunt Interpretes: tu accipe, *fidenter*, *sine metu aut pudore.* Statius, Theb. X, 691. — „*non ora virum, non pectora flectit Imber atrox*, rectosque *tenent in moenia vultus, Immemores leti, et tantum sua tela videntes.*“ Iuvenalis VI, 229. „*Cumque paludatis ducibus, praesente marito, Ipsa loqui* recta facie *sicciisque mamillis.*“ Boët. de Consol. Phil. metro IV. „*Fortunamque tuens utramque* rectus, *Invictum potuit tenere vultum.*“ Sophocles Oed. Tyr. p. 205. Ed. Steph. „*Τοιάνδ' ἐγὼ κηλῖδα μηνύσας ἐμὴν, ΟΡΘΟΙΣ ἐμελλον ΟΜΜΑΣΙΝ τούτους ὁρᾶν;*“ Theocritus Idyll. V, 35. „*Ἀλλ' οὔτι σπεύδω· μέγα δ' ἄχθομαι· εἰ τό με τολμῆς ΟΜΜΑΣΙ ΤΟΙΣ ΟΡΘΟΙΣΙ ποσβλέπειν.*“ Arriani Epictetus, fine libri III. „*Ταῦτά ἐστι μόνα τὰ τοὺς ἐλευθέρους ποιοῦντα, τὰ τοὺς ἀκωλύτους, τὰ τὸν τράχηλον ἐπαίροντα τῶν τεταπεινωμένων, τὰ ἀντιβλέπειν ποιοῦντα ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ πρὸς τοὺς πλουσίους, πρὸς τοὺς τυράννους.*“ Archidamus oratione ad Milites, Xenoph. Hellen. VII. p. 629. „*Ἄνδρες πολῖται, νῦν ἀγαθοὶ γενόμενοι, ἀναβλέψωμεν ΟΡΘΟΙΣ ΟΜΜΑΣΙΝ.*“ Hierax Stobaei II. „*Τοὺς δ' ὑπ' ἐλευθερίας ἐλέγχοντας αὐτοῦ τὸ σκαιὸν τοῦ ἤθους, οὐδὲ ἰδεῖν ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ ἠνέγκατο.*“ Aristides pro Quatuor viris Tom. II. p. 299. de Themistocle: „*Καὶ μόνος ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ ἀντίσχων ἅπασι καὶ τοῖς παροῦσι πράγμασι, καὶ οὐκ ἀποστραφείς, ὥσπερ οἱ πρὸς τὸν ἥλιον βλέποντες.*“ Sic Latini *tollere oculos* contra minas et terrorem. Lucret. I, 67. „*Quae caput a caeli regionibus ostendebat, Horribili super aspectu mortalibus instans: Primus Graius homo mortales* tollere *contra Est* oculos ausus, *primusque obstitere contra.*“ Ita omnes Lucretii codices *tollere*; et perperam agunt, qui ex Nonio reponunt *tendere*. Livius VI, 16. „*Nec adversus dictatoriam vim aut tribuni plebis aut ipsa plebs* attollere oculos *aut hiscere audebat.*“ Seneca Epist. LXXI: „*Aliud iam in tantum profecit, ut contra fortunam audeat* attollere oculos.“ Quod ipsum sic extulit Plutarchus *Περὶ εὐθυμίας*, p. 847. „*Τὸ μελετᾶν καὶ δύνασθαι πρὸς τὴν τύχην ἀνεψγόσι τοῖς ὄμμασιν ἀντιβλέπειν*,“ i. e. *Posse contra fortunam apertos oculos attollere.* Seneca iterum De Benef. I, 3. „*Non audebit adversus multa* oculos attollere.“ Auctor Octaviae, v. 891. — „*ne quid simile tentare audeat, Contraque sanctos coniugis vultus meae* Attollere oculos.“ Hoc Graeci eleganti compositione *ἀντοφθαλμεῖν* dicere solent, quod vocabulum Polybio historico in deliciis erat: ut I, 68. „*Μὴ οἰον Καρχηδονίους ΑΝΤΟΦΘΑΛΜΗΣΑΙ ποτ' ἂν πρὸς αὐτοὺς ὄν τοῖς ὅπλοις, ἀλλὰ μηδὲ τῶν λοιπῶν μηδένα ῥᾳδίως.*“ Vide ipsum II, 24. et III, 14. 64. et IV, 32. 34. et alibi. Porro et iisdem *ἀσκαρδαμυκτὶ βλέπειν*, *inconniventibus oculis contueri*, audaciae et fortitudinis signum.

Qui vidit mare turbidum, et
Infamis scopulos Acroceraunia?

v. 19. Vulg. *Turgidum.*

Aristophanes Equit. v. 292. „*Βλέψον εἰς μ' ἀσκαρδάμυκτος.*" sic lege, non *εἰς ἐμ'*, ob metri rationem. Lucianus in *Κατάπλω* p. 270. de Megapenthe Tyranno: „*Ῥάδιον γοῦν* (lege *ῥᾶον*) *ἄν τις τὸν ἥλιον ἢ τοῦτον ΑΣΚΑΡΔΑΜΥΚΤΙ προσέβλεψεν.*" Oppianus Cyneget. I, 208. de Equo: „*Η πῶς ἄντα δέδορκεν ΑΣΚΑΡΔΑΜΥΚΤΟΙΣΙΝ ὀπωπαῖς Αἰζηοῖσι λόχον πεπυκασμένον ὁπλίτῃσι.*" Quem locum vir summus Iulius Scaliger in Epinomide adducit, ut ostendat Creticum pedem (qualis hic *σκαρδαμυκτ*) in Hexametro versu nonnumquam tolerari. Frustra: neque enim tam terso poëtae tam indigna licentia placere potuit. Sine dubio sic reponendum. „*Η πῶς ἄντα δέδορκεν ΑΤΑΡΜΥΚΤΟΙΣΙΝ ὀπωπαῖς.*" Nimirum *ἀτάρμυκτος* unum idemque est ac *ἀσκαρδάμυκτος inconnivens*; unde Euphorion apud Etymologum et Suidam: *ΑΤΑΡΜΥΚΤΟΝ τρέπεν ΟΜΜΑ.* Etymol. *Ἀτάρμυκτον, ἄφοβον, θρασὺ, κυρίως τὸ μὴ μῦον.* Corrigendus inde Hesychius: *Ἀτάρβητον, ἄφοβον, θρασύν.* Scribe vel ex ipsa verborum serie, *Ἀτάρμυκτον.* Idem alibi: *Ταρμύξασθαι, φοβηθῆναι.* Et Etymologus: *Ταρμύσσειν, τὸ φοβεῖν, ὡς Λυκόφρων.* Nota, hoc ex Lycophrone citari. At apud illum hodie legitur, v. 1177. *Κλάγγαισι ταρβήσσουσαν ἐννύχοις βροτούς.* Restituendum vero, vel Etymologi auctoritate, *ταρμύσσουσαν;* ut et scriptus codex etiam exhibet. Sed ut tandem manum de tabula, satis iam, opinor, et abunde pervicimus, aut scripsisse *rectis oculis* Flaccum, aut saltem ita debuisse: quorum alterum modo si negas, qui Horatius sit, omnino nescis; sin utrumque, vereor ne, qui tu sis, optime sciamus.

19. *Qui vidit mare turgidum*] Editio Veneta 1478, quam omnium primam esse crediderim, habet *turgidum;* at Germanica Loscheri 1498, *turbidum.* Postea tamen prior illa lectio fere cunctas occupavit. Codices quidem, etiam optimae notae, alii hanc, alii illam exhibent: et sane utraque sat commode tolerari potest. Prudentius Peri Steph. V, 475. „*Quae* turgidum *quondam mare Gradiente Christo straverat.*" Avienus in Arateis, 307 „*salumque Fluctibus instabile et glauci vada* turgida ponti." Sic Virgil. Tumidum *mare*, Tumida *aequora*, *Maria alta* tumescunt; et Graeci, *ἅλιον οἶδμα, οἶδμα θαλάσσης.* Vix tamen dubito, quin *turbidum* ab Horatii manu fuerit; quod fortius epitheton est et maiorem terrorem incutit. Lucret. V, 998. — „*nec* turbida *ponti Aequora laedebant navis ad saxa virosque.*" Ovid. Trist. I, 10. „*Cumque sit hiberuis agitatum fluctibus aequor, Pectora sunt ipso* turbidiora *mari.*" Idem Leand. Her. „*Ipsa vides caelum piae nigrius, et freta ventis* Turbida, *perque cavas vix adeunda rates.*" Et ibidem, „*Cumque mea fiunt* turbida *mente freta.*" Seneca Herc. Oet. 456. — „*concussi fretum Cessante ventos* turbidum *explicui mare.*" Avienus in Arateis, 350 „*Non tum freta* turbida *pinus Quis petat.*" Et iterum, „*Quantum suspenso linquit vada* turbida *caelo.* Et, „Turbida *certantes converrent aequora Cauri.*" Et, „*Si fugiunt volucres raptim freta* turbida *Nerei.*" Ut paene iam metuendum sit, ne et in istis quoque Prudentii et Avieni locis, quae supra protulimus, *turbidum* substitui debeat.

20. *Infames scopulos Acroceraunia*] Virgilius Aen. III, 506. „*Provehimur pelago vicina Ceraunia iuxta.*" Ubi Servius lectionem hanc in Flacco confirmat. *Ceraunia*, inquit, *montes Epiri, a crebris fulminibus propter altitudinem nominati. Unde Horatius expressius dixit, Acroceraunia, propter altitudinem et fulminum iactus.* Lactantius ad Statii Theb. I, 133. *Infames Scirone petras. Nota*, inquit, *Infames dixit, ut est,* „*Infames scopulos Acroceraunia.*" Idem repetit ad III, 121. et ad VI,

Nequicquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabilis

v. 22. *Dissociabili.*

156. Sed in ultimo Lactantii loco libri antiqui repraesentant *alta Ceraunia*, notante Theod. Marcilio et Georgio Fabricio, in Notis ad hoc Carmen. Unde vir reconditae eruditionis Guilielmus Baxter in nupera sua Horatii editione sic edidit, „*Infames scopulos, alta Ceraunia.*“ Nollem factum: neque enim ulla unius loci suspecti auctoritas est contra duo alia eiusdem Lactantii loca, et eo vetustiorem Servium, et omnes quotquot ubique sunt Horatii libros: neque sane tolerari hic poterit duplex epitheton, *infames, alta;* ut agnoscent, qui poëticae gustum habent. *Ἀκροκεραύνια*, ut *Ἀκροκόρινθος*: nimirum montes Ceraunii longissimo tractu protenduntur, quorum summum promontorium Acroceraunia nomen habet. Ovid. Remed. Amor. v. 739. „*Hae tibi sint Syrtes, haec Acroceraunia vita.*“ Plin. Hist. III, 23. „*Initium Epiri, montes Acroceraunia:* et iterum eodem libro quater vel quinquies. Lucius Ampelius cap. 5. „*Parnassus, Acroceraunia in Epiro.*“ Tum autem, quod idem suspicatur *Acroceraunia ex glossemate esse, quia vulgatius*; plane aliter res habet. Nam praeter loca iam citata, frustra, opinor, alibi *Acroceraunia* quaesiveris; cum *Ceraunia* vulgatissimum sit, cum apud poëtas, tum alios.

22. *Nequicquam Deus abscidit Prudens Oceano dissociabili Terras.*] Olim hic passive (ut Grammatici loquuntur) accipiebant *dissociabili*; eo sensu ut *Deus recte abciderit terras ab Oceano, quem par erat ab eis dissociari et abscindi.* Quomodo et Ovidius Metam. I, 22. „*Nam caelo terras, et terris* abscidit *undas.*“ Et Statius Silv. III, 2. v. 61. „*Quis rude et* abscissum *miseris animantibus aequor Fecit iter?*“ Posterioribus autem ea melior visa est sententia, ut *Deus providenter terras discreverit, alias scilicet ab aliis, interveniente Oceano;* quale illud Lucretii est, „*Et mare, quod late terrarum* distinet *oras.*“ [Et Senecae Consolat. ad Marciam, c. 18. „*Quid — vinculum terrarum* Oceanus, continuationem gentium triplici sinu scindens, *et ingenti licentia exaestuans?*“] Tum autem, quod huic consentaneum erat, iam non passive, ut illi priores, verum active sumere volunt *dissociabili, qui terras dissociat*, ut *genitabilis aura, penetrabile frigus* et id genus alia. Atque haec, ut video, interpretatio iam sola passim obtinet et pro legitima habetur. Esto sane: *dissociabilis* active per analogiam defendi possit; etsi in ea notione iam nusquam alibi extet: at vide, quam inficeta demum sententia exoriatur: *Deus abscidit terras Oceano, dissociabili*, hoc est, ut quidam explicant, *Deus abscidit terras Oceano, qui terras abscindit.* Quisquamne sibi persuaserit, putidulum hoc et *ταυτόλογον* ab Horatio profectum esse? Tu vero scribe, si sapis, uniüs literulae adiectione: „*Nequicquam Deus abscidit Prudens Oceano* dissociabilis *Terras.*“ Hoc est, ut hodie moris est scribere, *dissociabiles.* Frustra, inquit, providentia Dei terras has ab illis consulto abscidit, mari interfuso: siquidem homines mare illud navibus traiiciunt, et terras sic a Deo dissociatas commercio inter se miscent. Sane et oratio iam et sententia sunt omni ex parte commodissimae. Ita Statius Siciliam ab Italia *dissociatam* esse memorat, Silv. I, 3. v. 32. — „*sic* dissociata *profundo Bruttii Siculum circumspicit ora Pelorum.*“ Rutilius Itin. I, 330. „*Eminus Igilii silvosa cacumina miror, Quam fraudare nefas laudis honore suae. Gurgite cum modico victricibus obstitit armis, Tamquam longinquo* dissociata *mari.*“ Florus II, 8. „*Euboeam insulam continenti adhaerentem, tenui freto reciprocantibus aquis Euripus* abscidit. Valer. Flaccus II. 615. — „*Asiamque prementem Effugit abruptis Europa immanior oris. Has etiam* terras *consertaque gentibus arva, Sic*

Terras, si tamen impiae
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti,
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem aetheria domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Daedalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus ardui est.

v. 37. Vulg. *Arduum.*

pelago pulsante reor, Neptunia quondam Cuspis et adversi longus labor abscidit *aevi, Ut Siculum Libycumque latus.*" Et eodem plane, quo Noster, sensu, *bene disseptas* a natura terras ait Seneca; atque improbe factum ab Argonautis, quod primi mare transcurrere ausi commercia vetita exercerent. Medea 335. „*Candida nostri saecula patres Videre procul fraude remota. Sua quisque piger litora tangens Patrioque senex factus in arvo, Parvo dives; nisi quae tulerat Natale solum non norat opes.* Bene dissepti *foedera mundi Traxit in unum Thessala pinus, Iussitque pati verbera pontum, Partemque metus fieri nostri Mare sepositum. Dedit illa graves Improba poenas.*" Satis, opinor, iam dictum est ad emendationem nostram firmandam; superest tamen adhuc, quod aliorum opiniones prorsus refutet. Neque enim prior illa, quae Oceanum ipsum terris abscissum tentarique vetitum esse statuit, consistere potest cum sequentibus, — „*si tamen impiae Non tangenda rates transiliunt vada.*" Quorsum enim *transiliunt?* Nam id quidem satis indicat, non Oceanum modo tentari, sed et regiones exteras trans Oceanum peti: quale scilicet commercium prohibere Natura conata est. Neque utralibet sane defendi in eo potest, quod Oceanum dicat *dissociabilem*; quippe vox ea numquam usurpatur, nisi vel de diversis rebus, vel de re una ex diversis rebus concreta et congregata. Tacitus in Agric. 3. „*Quamquam Nervae Caesar res olim* dissociabiles *miscuerit, principatum et libertatem.*" Claudianus in Ruf. II, 238. „*Quid consanguineas acies, quid dividis olim Concordes aquilas? Non* dissociabile *corpus, Coniunctumque simus.*" Prudentius Psycom. 763. „*Quod sapimus, coniungat amor: quod vivimus, uno Conspiret studio. Nil* dissociabile *firmum est.*" Hac sola itaque ratione *dissociabilis* dici poterit Oceanus, si diversas eius partes, aliam ab alia discindi et divelli et distrahi velis; quod nihil ad mentem Horatii est.

37. *Nil mortalibus arduum est*] *Ardui* meliores codd. Cruquii et aliorum, et sic vetustissimi mei Graevianus, Leidensis, et ex prima manu Reginensis cum aliis: adde Barthii librum optimae notae, Adversa. XXXV, 2. Omnino itaque recipienda haec lectio est, adulterina illa exclusa. Noster Epist. II, 3. „*Nil intra est olea*, nihil *extra est in nuce* duri." Atque hanc probat elegantissimus Nic. Heinsius ad Ovidii Heroidas VIII, 104.

Caelum ipsum petimus stultitia, neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Iovem ponere fulmina.

IV.

AD SESTIUM.

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favonî:
Trahuntque siccas machinae carinas.
Ac neque iam stabulis gaudet pecus, aut arator igni;
Nec prata canis albicant pruinis.
Iam Cytherea choros ducit Venus, imminente Luna:
Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
Alterno terram quatiunt pede; dum gravis Cyclopum
Volcanus ardens visit officinas.

v. 8. *Urit.*

5. *Iam Cytherea choros ducit Venus*] Nota illud *Venus* plane otiose positum. Neque enim ipse alibi, nec ullus poëtarum Latinorum *Cytherea Venus* dixit, sed simpliciter *Cytherea.* Carm. III, 12. „*Tibi quales Cytherea puer ales.*“ Virgil. Aen. IV, 128. „*Annuit atque dolis risit Cytherea repertis.*“ Ita omnes ubique, nisi me memoria fallit; neque quisquam ex Graecis Κυθέρειαν Ἀφροδίτην, non ipse Homerus, qui toties inculcat Φοῖβος Ἀπόλλων, quod solus et semel imitatus est Virgilius Aen. III, 251. „*Quae Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo Praedixit.*“ Defendi itaque poterit noster hoc Virgilii exemplo. Nam de mendo suspicari vetat omnium librorum consensio. Quibus adde Marium Plotium de metris p. 2662. *Logaoedicum Archebulium fit duobus dactylis et duobus trochaeis, sive trochaeo et spondaeo. Iam Cytherea choros verius dat.* Ubi ex metro ipso manifestum est legi oportere *Venus dat:* atqui iste versiculus ex nostro expressus est et receptam lectionem stabilit. *Sed vide ipsum ad* [illegible].

8. *Dum graves Cyclopum Volcanus ardens urit officinas*] Vir magnus Iulius Caesar Scaliger in Poëtices lib. VI. concoquere ista non potuit. *Non* urit, inquit, *caminos: deficerent enim. At non deficiunt. Melius,* urget *officinas: quippe magistri est operas urgere.* Haec Scaliger; quem nostri interpretes, etsi quavis data occasione libenter ei obtrectant, intactum hic loci dimittunt: nec interea tamen aut audiunt monentem, aut alia via locum expediunt. Vere profecto et acute Scaliger: quamquam incautius posuit *caminos.* Quidni enim urantur camini? Iuvenalis XIV, 118. „*Incude assidua, semperque ardente camino.*“ Ovid. Fast. IV, 473. „*Antraque Cyclopum positis exusta caminis.*“ Sed aliud plane est urere *officinas:* quippe eo pacto et totam tabernam et omne operis instrumentum una combureret; quod de Vulcano tabernae domino suspicari festivum sane esset. Neque illud Propertii, quod huc adduxit Passeratius, Eleg. II, 1. „*Colchis Iolciacis urit ahena focis,*“ ullo modo par vel simile est. Uruntur enim quotidie ahena, salvis tamen officinis. Illud quoque a Scaligero praeteritum miror: quam inficete bina illa iungantur *ardens* et *urit.* Exclamare prorsus licet, Ἅς ταυτὸν εἶπας: adeo ut geminatus ille calor iam merum frigus spirare videatur. Omnino itaque mallem cum Scaligero *urget officinas;* cum vel a puero meminerim illa Vulcani apud Virgil. VIII, 439. „*Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores, Aetnaei Cyclopes, et huc advertite mentem. Arma acri facienda viro: nunc viribus usus, Nunc mani-*

Nunc decet aut viridi nitidum caput inpedire myrto,
Aut flore, terrae quem ferunt solutae.
Nunc et in umbrosis Fauno decet inmolare lucis,
Seu poscat agna, sive malit haedo.
Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turris. ô beate Sesti,

bus rapidis, omni nunc arte magistra: Praecipitate moras." Agnoscis, opinor, magistri verba quam acerrime operas *urgentis*. Sed tamen aliud longe melius subministrant priscae membranae. Leidensis enim octingentûm annorum codex verissime exhibet, „*Vulcanus ardens* visit *officinas:*" Quo modo et Lambini aliquot, et Colbertinus pro varia lectione, et Bodleianus, ubi *vissit* scriptum est; et qui his omnibus antiquior est Plotius Grammaticus p. 2663. *Logaoed cum*, inquit. *Archilochi Ithyphallicum fit quatuor dactylicis pedibus et tribus trochaeis. Exemplum hoc est: „Alterno terram quatiunt pede, dum gravis Cyclopum Vulcanus ardens* ussit *officinas.*" Ubi hodie quidem, ut vides, editum est *ussit;* sed sine dubio librariorum culpa pro *visit:* quo vocabulo nihil Horatianae sententiae aptius vel fingi vel optari potest. Noster alibi de Venere, Carm. III, 28. „*Quae Paphon Iunctis* visit *oloribus.*" Virgil. Aen. IV, 143. „*Qualis ubi hibernam Lyciam Xanthique fluenta Deserit, ac Delum maternam* invisit *Apollo.*" Ovidius in Arte, II, 519. de ipso Vulcano. „*Fingit* iter *Lemnon: veniunt ad foedus amantes: Impliciti laqueis nudus uterque iacent.*" Apollonius Rhodius III, 40. *ἵν' ἐντύνεσκε θεὰ λέχος Ἡφαίστοιο. Ἀλλ' ὁ μὲν εἰς ΧΑΛΚΕΩΝΑ καὶ ἄκμονας ἦρι ΒΕΒΗΚΕΙ Νήσοιο πλαγκτῆς εὐρὺν μυχὸν, ᾧ ἔνι πάντα Δαίδαλα χάλκευεν ῥιπῇ πυρός. ἡ δ' ἄρα μούνη Ἥστο δόμῳ δινωτὸν ἀνὰ θρόνον ἄντα θυράων.* Ubi habes Venerem, non ut hic ad lunam choreas celebrantem, sed ut frugi matremfamilias, domi manentem et domestica negotia capessentem, dum Vulcanus maritus suam Liparae *visit officinam.* Haec scripseram, cum sero animadverti ingeniosissimum Rutgersium ante me maluisse *visit*, et insuper locum Apollonii huc attulisse.

12. *Seu poscat agnam sive malit haedum*] Ita scriptum in tribus Lambini. Unus Cruquii et Bersmanni cum meis Zulichemiano et Regiae societatis, *Agnam* et *haedos.* Quod paullo propius accedit ad veram lectionem, et plurium et vetustiorum codicum suffragiis innixam, *Seu poscat* agna, *sive malit* haedo. Servius ad Virgil. Eclog. III. 77 Cum faciam vitula. *Figurate, faciam vitula, ut faciam ture, faciam agna.* Horat. „*Seu poscat agna, sive malit hoedo.*" Ita legitur etiam apud Marium Victorinum p. 2575. et Plotium 2659. Codex Graevianus in margine: *Deest*, immolari sibi. Rectissime: et profecto, si *agnam* et *haedum* legeris, nihilo secius subaudiendum erit extrinsecus, Seu poscit agnam *immolari sibi.* Atqui tam bene Latine dicitur, poscit *agna* sibi immolari, quam, poscit *agnam* sibi immolari. Macrobius Saturn. III, 10. „Quando enim diceret Virgilius, *Caelicolum regi mactabam in litore taurum:* si sciret *Tauro immolari* huic deo vetitum? aut si comprehendisset, quod Atteius Capito comprehendit, cuius verba ex libro I. de iure Sacrificiorum haec sunt: *Itaque Iovi* tauro, verre, ariete immolari *non licet.* Labeo vero LX. et VIII. libro intulit, nisi Neptuno, Apollini et Marti *taurum* non immolari." Frustra igitur Grammatici hic quaerunt nodum in scirpo. Illud tamen fortasse pugnabunt, *poscat agnam* hic legi oportere, ut in Epod. XVII. 38. „*Paratus expiare, seu* poposceris *Centum* iuvencos!" Verum ibi codex meus Battelianus, bonae notae, clare exhibet, *Centum iuvencis;* quae vera scriptura est, tamque huius loci lectionem confirmat, quam ab ea invicem confirmatur.

Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Iam te premet nox, fabulaeque Manes,
Et domus exilis Plutonia: quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis;
Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
Nunc omnis, et mox virgines tepebunt.

V.

AD PYRRHAM.

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urguet odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? heu quoties fidem

16. *Iam te premet nox fabulaeque Manes*] Dubitare poteris, pluraline numero hic accipiatur *fabulae*, an genitivo singulari. Hoc ille maluit, quicumque fuit, qui margini codicis Graeviani hoc Scholion allevit, *Fabulae, genit. singul. pro Fabularum.* et Prudentius, perpetuus Nostri imitator, Contra Symmachum I, 190. „*Et tot templa deûm Romae, quot in orbe sepulchra Heroum numerare licet: quos* fabula manes *Nobilitat, noster populus veneratus adorat*.“ plane hunc locum in animo habuit. Illud tamen secutus videtur Persius, cum dixit, — „*cinis et manes et fabula fiet*.“ Utrumlibet elegeris, eodem fere res redit.

17. *Et domus exilis Plutonia*] Daniel Heinsius, et Barthius, cum Advers. XXX. 13. tum ad Statii Thebaida I, 56. legit: „*Et domus exilii*.“ Nihil umquam vidi dilutius. Domus *exilis* est egena et inops, sine supellectile et penu: ut alibi Epist. I, 6. „Exilis *domus est, ubi non et multa supersunt, Et dominum fallunt, et prosunt furibus*.“ Sic *tenues penates* Seneca in Hippolyto v. 209. „*Cur in penates rarius* tenues *subit Haec delicatas eligens pestis domos?*“ Sic *gracilem larem* Apuleius in Apologia: „*Sed quod vivo gracili lare, quod pauciores servos habeo*.“ Probant hoc et sequentia, *Nec regna vini*. Nihil, inquit, ibi reperies, quo bene sit: neque conviviis, nec amoribus indulgendi facultas erit, aut locus commodus. Neque vero hic quemquam offendere debet geminum epitheton, *exilis Plutonia*, quod tamen alias rarum est. Sic enim et alibi, eadem plane forma, Epist. II, 1. — „*sic* horridus *ille Defluxit numerus* Saturnius.“ Et Virgil. Aen. X, 408. — „*extenditur una* Horrida *per latos acies* Volcania *campos*.“ Et Seneca Oedip. v. 228. „Imminens Phoebea *laurus tremuit, et movit domum*.“

18. *Nec regna vini sortiere talis*] Codex Reginensis: *Nec regna talis sortiere vini*. Quae verborum collocatio magis aperte indicat, *talis* esse τοῖς ἐσχαγάλοις. Frustra sane sunt, qui damnatam interpretationem *talis vini*, hoc est, *tam generosi*, recoquere nuper et resuscitare voluerunt. Quasi vero vel vilissimi vini copia esset in domo Plutonia. *Magisterium vini*, *regnum vini* recte dixeris: *regnum vini boni*, *regnum vini talis*, nequaquam. Usus et sensus repugnant.

19. *Nec tenerum Lycidam*] Codex inter optimos Reginensis cum duobus Torrentii Graeca forma habet *Lycidan*. Recte. Sic alibi Serm. II, 4. „Pythagoran *Anytique rem doctumque* Platona.“ Ita et Virgilius, *Menalcan*: et alii passim alia.

Mutatosque Deos flebit, et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens;
Qui nunc te fruitur credulus aurea,
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius aurae
Fallacis. miseri, quibus
Intentata nites. me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

VI.

AD AGRIPPAM.

Scriberis Vario fortis et hostium
Victor, Maeonii carminis alite,

8. *Emirabitur insolens*] Sic miro consensu codices; atque ita Donatus, qui ad Terentii Eunuchum V, 19. hunc locum adducit Flacci: et tamen illud emirandum est vel maxime, neminem quemquam eo vocabulo usum esse praeter Nostrum, idque hoc tantum loco. Quid vero tam dignum in se continet *emirari*, ut vox nova plane procudi debuerit? *Emirari*, aiunt interpretes, est magnopere et valde mirari. Atqui et vox notissima *demirari* eandem omnino vim habet. Terent. Hecyra IV, 1. „*Demiror, quid sit, quamobrem*" etc. ubi recte Donatus, *Demiror, valde miror.* Certe tanti non erat, ut verbum prorsus novum fingeret Noster, nec tamen quicquam sententiam adiuvaret. Facile quidem foret substituere *demirabitur;* sed, si id ab Horatii manu esset, minime omnium credibile est, tam usitatum verbum in tot libris potuisse corrumpi, ut alterum, et inauditum et nihilo significantius, ubique eius vicem teneret. Quid, quod neutra quidem ratione confieri res potest: remanet enim in oratione ipsa subabsurdum quid et secum pugnans: *Quoties*, inquit, *emirabitur insolens!* Atqui si *toties* emirabitur, quomodo, quaeso, *insolens?* Certe non nisi prima vice *insolens* erit, post illam *expertus* et magis magisque *assuetus* futurus. Haeret itaque hoc negotium. Solus codex Reginensis, quantivis sane pretii, suspicionem mendi hic praebuit, qui clare habet *et mirabitur*, punctulo sub T posito a manu secunda, quo delendam esse literam aliquam notare solent librarii. Nempe corrigere locum voluerunt ad aliorum exemplarium fidem. At cur non potius legamus, levissima quidem mutatione, sententia autem commodissima: — „*heu quotiens fidem Mutatosque Deos flebit! et aspera Nigris aequora ventis Umirabitur insolens!*" Notum illud Virgilii est: — „*Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!*" Et Catull. LXVII: — „*Ut tibi tum toto pectore sollicitae Sensibus ereptis mens excidit!*" *Et* loco *ut* facillime obrepere potuit, quia prima cuiusque versus litera olim minio describi solita est; atque ideo a librariis plerumque omittebatur, ab aliis postea supplenda. Huc adde, quod in vetusta editione Donati Argentinae MDIII. non *emirabitur* invenies, sed *et mutabitur;* in quo vestigia priscae lectionis aliquatenus extant.

Qua rem cumque ferox, navibus aut equis,
Miles te duce gesserit.
Nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem
Pelidae stomachum cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulixei,
Nec saevam Pelopis domum

v. 3. Vulg. *Quam rem.*

3. *Quam rem cumque ferox navibus aut equis Miles te duce gesserit*] Vereor, ut recto talo stare possit haec lectio, licet prima fronte sana esse videatur; et ouin in plerisque omnibus libris, tum et in Victorino sic hodie extet, p. 2614. Quid enim? An *quamcumque* rem gesserit Agrippa, sive mediocrem sive leviculam et nullius momenti, dignum *Maconio carmine* argumentum erit? An *victor* erit hostium, etiamsi *male* rem gesserit? nullus dixeris. Profecto *quamcumque rem gesserit* non sunt eius verba, qui laudat Agrippam; sed vituperantis potius, nihilque magni de eo pollicentis. Cicero ad Lentulum Epist. I, 9. „*Huc accessit commemoranda quaedam et divina Caesaris in me fratremque meum liberalitas, qui mihi*, quascumque res gereret, *tuendus esset: nunc in tanta felicitate tantisque victoriis, etiamsi in nos non is esset qui est, tamen ornandus videretur.*“ Ubi luce ipsa clarius est, *quascumque res* ita opponi *tantis victoriis*, ut parvas maximis, male gestas felicissime gestis. Libenter itaque sequor, quam ex suis libris Muretus lectionem protulit, Var. Lect. IX, 7. „*Qua rem* cumque *ferox navibus aut equis.*“ *Quacumque*, hoc est, *sive mari* sive *terra*: id enim sibi volunt *navibus aut equis.* Florus II, 2. „*Ostendit nihil interesse virtutis, equis an navibus, terra an mari dimicaretur.*“ Livius XXIII, 40. „*Navalibus sociis armatis, ut terra rem gereret.*“ XXVIII, 23. „*Ut terra marique communi consilio rem gererent.*“ Nepos in Hamilc. 1. „*Cum ante eius adventum et mari et terra male res gererentur.*“ Rem autem gerere, sine epitheto vel adverbio, dicebant. Valerius Max. II, 7, 10. „*Cum apud Contrebiam res gereretur.*“ Plinius XII, 31. „*Res in Arabia gesimus, et Romana arma in magnam partem eius penetravere.*“ Seneca de Constant. 19. „*Vos enim rem geritis, illi parta victoria est.*“ Gualterius Chabotius, Vir eruditus, legit potius πληθυντικῶς *qua res cumque*: quia ἑνικῶς, ut ait, *rem gerere* de re privata dicitur, numquam de publica, nisi habeat secum epitheton *prospere*, *male*, vel simile quid. Sed in eo fallitur, ut videre est ex locis iam citatis, quibus alia, si opus esset, possem adiicere. Ceterum, nisi longius paullo id a libris recederet, non male legere posses, ut *rem cumque ferox*, i. e. *quandoque* sive *quandocumque*. Sic enim alibi Noster Carm. IV, 2. eadem omnino qua hic sententia. „Concines *maiore poëta plectro Caesarem*, quandoque *trahet feroces Per sacrum clivum, merita decorus Fronde, Sicambros.*“ Quid quod adhuc propius ad vulgatam lectionem accedere est, eodem sensu, „Quum *rem cumque ferox.*“ Quidni enim *quumcumque* tam commode dicere poteris, ac *quandocumque*? At non extat, inquies. Hodie quidem, tot libris deperditis: qui tamen et ipsi fortasse, nisi corrupti essent, hoc verbum exhiberent. Certe in Senecae Oedipode v. 648. „*Proinde pulsum finibus regem ocius Agite exulem:* quodcumque *funesto gradu Solum relinquet, vere florifero virens Reparabit herbas: spiritus puros dabit Vitalis aura, veniet et silvis decor:*“ ubi membranae habent, *quocumque*, *quodcumque*, *quacumque*: vix aliud a Senecae manu proficisci potuit, ac *quumcumque*. Quippe sententia est, *quandocumque*, *quum primum* solum relinquet. Neque aliud ac Thebaicum solum intelligit, quod tum peste ac fame laborabat.

7. *Nec cursus duplicis per mare Ulyssei*] Vetus Scholiastes: „*Amphi-*

Cònamur, tenues grandia: dum pudor,
Inbellisque lyrae Musa potens vetat
Laudes egregii Caesaris et tuas
Culpa deterere ingenî.

bolon: nam et duplicis Ulixei *potest accipi, quod significat callidi; et* duplicis cursus *per accusativum pluralem, id est, itus ac reditus.*" Ita iam olim dubitatum est de sententia huius loci; inde nata ambiguitate, quod veteres accusativum pluralem in Is efferebant in iis nominibus, quibus genitivus exiret in *Ium*. Et proinde veteres quique codices hio habent *duplicis*, recentiores plerique *duplices*. Priscianus tamen p. 562. „*Ulyxes pro Ὀδυσσεύς, quod ostenditur in genitivo Ulyxei. Horatius in I.* Carm. „*Nec cursus* duplices *per mare Ulyxei.*" Et sic tres libri scripti, quos consului. Sed pag. 723. ubi eadem repetuntur, nunc extat *duplicis*: cum tamen iidem codices etiam illic habeant *duplices*. Reliquum est igitur, cum in scriptura tam parum auxilii sit, ut sententiam ipsam discutiamus. Sine dubio Noster intelligit Argumentum Odysseae; ut et *Pelidae stomachum Μῆνιν Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος* sive Iliada notat. Recte itaque Odysseam vocaveris *cursus Ulixei duplicis*: si modo *duplex* virum callidum et versutum significet. Sic enim Auctor Priap. de Odyssea: „*Altera materia est error* fallentis *Ulixei.*" Inde Statio *varius* dictus est Ulixes, Achill. II, 174. — „*qui callida dona, Graiorumque dolos*, variumque *ignordt Ulixen.*" Ita aliis dicitur *fallax, pellax, furtis aptus, πολύμητις, πολύτροπος*, „*Εἰδὼς παντοίους τε δόλους καὶ μήδεα πυκνά.*" Et sane Graecis *διπλοῦς ἀνὴρ* est, qui aliud loquitur, aliud sentit. Nemo tamen Latinorum, excepto si forte Nostro, eiusmodi hominem *duplicem* vocavit. Nam quod Muretus affert ex Catullo Epig. LXIX. „*Nam mihi quam dederit* duplex *Amathusia curam*," aliud plane est, et ad *duplicem sexum* referri debet, quia Venus Amathusia et mas et femina erat; ut recte Vossius ad Catullum, et ante eum Meursius in Cypro sua lib. I, c. 8. Sic Statio Centaurus Hylaeus dicitur *duplex*, quia partim homo, partim equus. Theb. IV, 140. „*Non aliter silvas humeris et utroque refringens Pectore, montano* duplex *Hylaeus ab antro Praecipitat.*" Videndum itaque erit, an *cursus duplices* commode interpretari queas. Ubi illud primum quivis videat, in eo falli Scholiastam, quod *cursus duplices Ulixei, itum et reditum* intelligit. Neque enim quicquam in Odyssea est de itu Ulixei ad Ilium; neque in eo alios casus passus est Ulixes, quam quivis alius ducum. Meliorem forte viam insistunt, qui *cursus duplices*, hunc per mare internum, illum per externum sive Atlanticum interpretantur; quos inter est Isaacus Vossius loco citato, qui huc trahit illa Manilii II, 4. de Ulixe: „*Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis Instantem bello, geminata per aequora ponti:*" et *geminata aequora* ea ratione exponit, qua hic *duplices cursus*. Sed, pace tanti viri dixerim, nihil ex tam mendoso loco colligi poterit. Quid enim est, *errorem instantem bello*? Et quaenam porro *bella* gessit Ulixes per alterum decennium a Troia capta? *Ponto* etiam habent manuscripti omnes, etiam Vossianus; et qua fide *ponti* ex eo citet, ipse viderit. Si quid in re paene deplorata tentandum esset, equidem sic libens reponerem: „*Erroremque ducis totidem, quot fecerat annis Instantem bello, et geminata pericula ponto.*" Certe Gemblacensis cum duobus aliis *per agmina*, Vossianus cum tribus aliis *per aequora*; ut utrumque librariorum commentum esse iure suspiceris. *Fecerat* autem quatuor habent codices cum editionibus primis: Errorem, sit, totidem annis, quot *fecerat* sive scripserat Homerus eum bello instantem. Tibullus II, 3. „*Praeda vago iussit* geminare pericula ponto, *Bellica cum dubiis rostra dedit ratibus.*" Sed ecce in aliam iam con-

Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit? aut pulvere Troico
Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydiden superis parem?
Nos convivia, nos proelia virginum,
Strictis in iuvenes unguibus acrium,
Cantamus, vacui, sive quid urimur,
Non praeter solitum leves.

v. 18. *Sectis.*

iecturam incidi, quam praestare tibi ausim certam liquidamque. Cum enim veterrimi codices, Gemblacensis, Lipsiensis, Venetus, uno consensu praeferant, — „*geminata per agmina ponto*;“ in illis utique vestigiis emendatio instituenda est. Repono igitur, *geminataque Pergama ponto*. Eleganter, et argutia vere Maniliana. Sic Claudianus de Bello Get. v. 387. „*Et* Trebiam *socio* geminassent *funere* Cannae.“ Quaecumque vera fuerit lectio, hoc interim certissimum habeo, nihil aliud Manilium voluisse, quam Ulixen tot annos in errore, quot in bello consumsisse. Claudianus in Laude Serenae v. 26. de Ulixe: — „*belli pelagique labores, Et totidem saevi* bellis, *quot* fluctibus, *anni Coniugii docuere fidem.*“ Ovid. Art. III, 15. „*Est pia Penelope, lustris* errante duobus, *Et totidem lustris* bella *gerente viro.*“ Et Amor. II, 1. „*Quique tot* errando, *quot* bello *perdidit annos.*“ Iam autem neque haec neque illud Manilii ad *cursus duplices* omnino faciunt; atque adeo paucos fore crediderim, quibus Vossii sententia rem attigisse videatur. Quippe eo sensu potius *cursus per duplex mare*, quam *duplices per mare cursus* dictum oportuit. Utraque igitur interpretatione tam *duplicis Ulixei*, quam *cursus duplices*, paullisper seposita, experiamur, an ex coniectura melius quicquam suppeditari possit. Et ut mihi quidem videtur, non magna mutatione non paullo elegantius aut dixit aut dicere potuit Noster: „*Et cursus* reducis *per mare Ulixei.*“ Ea sane Odysseae materia est; ut recte alibi Noster de Ulixe, Epist. I, 2. — „*latumque per aequor Dum sibi, dum sociis* reditum *parat.*“ Non satisfacit itaque *cursus Ulixei per mare* ad argumentum Odysseae indicandum, nisi addideris *reducis*. Qui enim ex his verbis, nisi aliunde tibi compertum sit, poteris dignoscere, utrumne cursum velit, ab Ithaca Troiam, an retrorsum a Troia Ithacam? Si *errorem* quidem cum Ovidio Manilioque dixisset, id utique verbum satis per se rem conficeret: quia tum, cum Troiam peteret Ulixes, minime erravit, sed in reditu dumtaxat. Nunc cum non *errorem*, sed *cursus* posuerit, dubium profecto reliquit, reditumne hic voluerit an abitum. Quare paene inducor, ut credam, non aliter scripsisse Horatium, quam *reducis*: et sic sane alii de re eadem. Statius Silv. IV, 2. „*Alcinoique dapes mansuro carmine monstrat, Aequore qui multo* reducem *consumpsit Ulixen.*“ Silv. II, 7. „*Nocturnas alii Phrygum ruinas, Et tarde* reducis *vias Ulixi, Et puppem temerariam Minervae Trita vatibus orbita sequantur.*“ Silv. II, 1, 118. „*Maeonium sive ille senem, Troiaque labores Diceret, aut casus tarde* remeantis *Ulixi,*“

14. *Pulvere Troico*] Illustrissimus Nic. Heinsius in ora libri sui: „*Forte* Troio.“ Vide nos ad Carm. III. 3. v. 32.

18. *Proelia virginum Sectis in iuvenes unguibus acrium*] Iterum Nic. Heinsius: „Sectos *Gronovius legit.*“ In libris editis Gronovii non memini reperisse: verum hoc vel colloquio vel per epistolam cum Heinsio communicari potuit. Caeterum viro longe acutissimo non potuit non displicere lectio vulgata. Quorsum enim *sectis* unguibus? Iam tibi dicent interpretes, festive oppido hoc dictum esse: ut notet virginum repugnan-

VII.

AD MUNATIUM PLANCUM.

Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi
Moenia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignis, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est intactae Palladis arces
Carmine perpetuo celebrare, et

v. 5. Vulg. Palladis *urbem*.

tium proelia non vera esse, sed simulata: ideo enim sibi ungues secare, ne ora secent amatoribus. Itane vero? an et ideo addidit, *acrium*, ut tam festivum hoc deprenderemus? Sane si usque adeo sunt *acres*, iam periculum erit, ne serio et infestis unguibus in oculos involent. Propert. III, 6, „*Cum furibunda mero mensam percellis, et in me Proiicis insana cymbia plena manu. Tu vero nostros audax invade capillos, Et mea formosis unguibus ora nota.*“ Ovid. Oenone Par. „*Id quoque lucrando; rupi tamen ungue capillos; Oraque sunt digitis aspera facta meis.*“ Art. II, 451. „*Ille ego sim, cuius laniet furiosa capillos: Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas.*“ Claudianus in Epithal. Palladii et Celerinae: — „*concede marito Tu quoque, nec Scythicas infensis unguibus iras Exercere velis.*“ Iam vides, non *sectis* iocose, sed vere iratis unguibus amatorum ora lacerabant. Neque tamen pari hic felicitate versatus est Gronovius, ac alias plerumque solet. *Sectos iuvenes, et acres unguibus in iuvenes*, non sapiunt ad elegantiam Flacci. Quid quod *secandos* potius quam *sectos* oportuit, si ita loqui voluisset. Sed quid multa? Certissima emendatio est, quam et ipse Gronovius, si in vivis esset, continuo amplecteretur: „Strictis *in iuvenes unguibus acrium*.“ Quod cum sic olim compendiose scriberetur, *strctis*, literula *i* supra *t* posita; ut norunt qui scriptos codices versavere; proclive erat, ut stupore librariorum degeneraret in *sectis*. Caeterum ordo est, *strictis in iuvenes*, non *acrium in iuvenes*. Ovid. Amor. I, 6. „*Non timeo* strictas *in mea fata manus.*“ Trist. V, 2. „*Ut taceam* strictas *in mea fata manus.*“ Statius Theb. III, 536. de aquilis loquens; „*Invasere globum nivei gregis, uncaque pandunt Caedibus ora novis, et* strictis unguibus *instant.*“

1. *Claram Rhodon, aut Mitylenen*] Imitatus est Martialis IV, 55. „*Argivas generatus inter urbes* Thebas *carmine cantet, aut* Mycenas, *Aut* claram Rhodon, *aut libidinosae Ledaeae* Lacedaemonis *palaestras.*“ Et iterum X, 68. „*Cum tibi non* Ephesos, *non sit* Rhodos, aut Mitylene, *Sed domus in vico, Laelia, Patricio.*“

5. *Intactae Palladis urbem*] Athenas sic recte dixeris: quis negat? Sed tamen, cum unus Bersmanni habeat *arcem*, non *urbem*; et Lambini aliquot cum optimo meo Reginensi *arces*; longe pronior erat mutatio a figurata voce *arces* in tritissimam *urbem*, quam retrorsum ab *urbem* in *arces*. Statius Theb. VII, 184. — „*cara submovit ab* arce *Hostiles Tritonis aquas.*“ Et IV, 136. „*Illum Palladia sonipes Nemeaeus ab* arce *Detulit.*“ Ovid. Pont. IV, 1. „Arcis *ut Actaeae vel eburna vel aënea custos, Bellica Phidiaca stat dea facta manu.*“ Et Metam. VI, 70. „*Cecropia Pallas scopulum Mavortis in* arce.“ Sed adhuc figuratius *arces* dicere solebant, etiam cum de una arce loquebantur, Valerius Flaccus V, 647. — „*anne ego clara Mycenis Culmina, virgineas praedar si Cecropis* arces.“ Auctor Epigram. „*Pallas Cecropias tuetur* arces.“

Ut Homerus Iliad. B. 546. Οἵ δ' ἄρ' Ἀθήνας εἶχον ἐϋκτίμενον πτολίεθρον

Undique decerptam fronti praeponere olivam. Plurimus in Iunonis honorem

v. 7. *Decerptae frondi.*

Virgil. Culice v. 29. „*Urit Erichthonias Oriens non ignibus* arces.“ Et Aen. XI, 477. „*Nec non ad templum, summasque ad* Palladis arces.“ Et Eclog. II. — „Pallas, *quae condidit* arces, *Ipsa colat.*“ Statius Theb. V, 100. „*Erumpunt tecto, summasque ad* Pallados arces.“ Rectius itaque, ni fallor, *arces* hic legeris, quam *urbem*. Nam in *urbe* alii etiam Dii erant, in *arce* Pallas praesidebat. Livius XXXI, 30. „*Urbis quoque suae* (Athenarum) *similem deformitatem futuram fuisse, nisi Romani subvenissent: eodem enim sceleré* urbem *colentes* Deos, *praesidemque* arcis Minervam *petitam*. Sed tamen si cui altera lectio magis arriserit, per me quidem suum cuique arbitrium sit.

7. *Undique decerptae frondi praeponere olivam*] Hanc, quae iam plerasque editiones occupat, lectionem primus, ut aiunt, invexit Erasmus, invitis omnibus libris: sic enim in manuscriptis locus exhibetur: „*Undique* decerptam fronti *praeponere olivam*.“ Ac veteres quidem libros tuentur Turnebus et Torrentius cum paucis: pro Erasmo acerrime pugnant Lambinus, Marcilius, Dan. Heinsius, Dacierius aliique. Mihi vero, qui quae operis suscepti ratione certaminis huius expers esse non possum, nihil sane commerita videtur prisca lectio, quamobrem tam diu possesso loco cedere cogatur. Sunt, inquit, poëtae, qui integra et iusta volumina conscripserunt de laudibus Athenarum; sive, quibus unum opus est de laudibus Athenarum perpetuum carmen a prima urbis origine ad sua tempora deducere: atque ea ratione, „*Undique decerptam fronti praeponere olivam:*“ hoc est, ex eo argumento undiquaque exhausto coronam sibi poëticam quaerere. Quid, quaeso, hic vides, quod merito culpetur? quod vel morosissimi iudicis acumen reformidet? Nihil profecto aptius, decentius poni potuit; planeque ex Lucretianis his expressum videtur, quae bis quidem inculcavit magnus ille poëta; adeo in eis sibi placuit: I, 926. et IV, 3. „*Avia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita solo: iuvat integros accedere fontis Atque haurire; iuvatque novos* decerpere *flores; Insignemque meo capiti petere inde* coronam, *Unde prius nulli velarunt* tempora *musae.*“ Videsne omnia ad amussim respondere: Hic *decerpit* flores, unde coronam *temporibus* nectat: Noster praeponit *fronti* olivam undique *decerptam*. Ita Cicero pro Sestio: „*Ut omni ex genere orationem aucuper, et omnes undique flosculos carpam ac delibem.* Iam vero, quod obiiciunt, non ex oliva coronam, sed hederaceam vel lauream poëtis convenire, id sane levissimum est. Nam pro varietate argumenti varias sibi adsciscunt coronas. Ovidius de Amoribus scripturus myrteam sibi postulat, quia myrtus Veneri dicata. Amor. I, 1. „*Cingere litorea flaventia tempora* myrto, *Musa, per undenos emodulanda pedes.*“ I, 15. „*Sustineamque coma metuentem frigora* myrtum, *Atque a sollicito multus amante legar.*“ Art. II, 733. „*Finis adest operi: palmam date, grata iuventus; Sertaque odoratae* myrtea *ferte comae.*“ Qui minus itaque de Athenis et Pallade scribentes coronam sibi sumant olivae, quae et Minervae sacrata est, et Athenis nobilissima? Porro autem, qui in Athenarum laudem tam operosa carmina conscripserunt, eos Athenis natos fuisse probabile admodum est. Quae igitur invidia, si ex gentili arbore coronam sibi elegerint? ut decenter sane Hercules, apud Senecam, rem divinam facturus, ipse sibi populeam coronam aptat, Theseo vero oleagineam, utpote Atheniensi: Hercul. Fur. v. 913. „*Populea nostras arbor exornet comas: Te ramus* oleae *fronde* gentili *tegat, Theseu.*“ Neque sane pluris est, quod interrogant: quis mortalium sic unquam locutus est, *Praeponere olivam*

fronti, pro eo quod est, frontem olea coronare? Atqui *imponere* coronam, *imponere* diadema, cum Ciceroni, tum aliis dictum est. Virgil. bis. Georg. I, 304. et Aen. IV, 418. „*Puppibus et laeti nautae* imposuere *coronas*." Quin et *fronti imponere* dixit Propertius IV, 2. „*Nec flos ullus hiat pratis, quin ille decenter* Impositus fronti *langueat ante meae*." Quidni itaque tam Latine dixeris, *praeponere olivam fronti*, quam *imponere olivam fronti*? Quid distat? quid interest? Cum certe si rem ipsam consideres, nulla corona imponatur fronti, quin eadem et praeponatur. Valerius Flaccus III, 436. — „*glaucasque comis* praetexere *frondes Imperat*." Tu vero ostende, quid discrepent *praetexere* glaucas frondes, et *praeponere* olivam. Quin et *praecingere*, eadem forma, dixit Seneca Medea v. 70. „*Praecingens roseo tempora vinculo*." Atque ita locuti sunt et Graeci, a quibus Noster in Carminibus totus pendet, παραθέσθαι στέφανον ταῖς κόμαις, quod est verbum de verbo, *praeponere coronam capillis*. Sappho apud Athenaeum lib. XV. p. 674. „Σὺ δὲ στεφάνους, ὤδικα, παρθέσθ' ἐραταῖς φοβαῖσι *Tu vero coronas* praepone *amabilibus comis*." Atque hactenus de vetere lectione. Videamus porro, quid tam dignum protulerit Erasmus quique eum sequuntur; cur hac reiecta et repudiata, novam illam et commentitiam tam patienter admittamus: „*Undique* decerptae frondi *praeponere olivam*." Hoc est, ut ipsi interpretantur, *omnibus omnium locorum et terrarum frondibus olivam anteponere*. Bene sane: sed illud inprimis scire cupio, quorsum pertineat *decerptae*, siquidem ea, quam volunt, sententia est. Quid sit *decerpere* olivam, ficum, florem, satis opinor intelligimus omnes. Iam quaero, cur non cuivis arbori, etiam sic stanti et intactae, olivam anteponebant? Quid ad rem, ut prius *decerperetur* frons quaevis, quam cum oliva compararetur? Nihil profecto invenustius vidi, ne dicam, ineptius. Lucretius loco iam citato, — „*iuvatque novos* decerpere *flores*." Quamobrem sodes *decerpere*? nimirum ut ex iis sic decerptis corona fieret; „*Insignemque meo capiti petere* inde *coronam*." Similiter in vetere lectione: „*Undique* decerptam *fronti praeponere olivam*." Quid ita *decerptam*, si interrogas: ratio in promptu est, ut corona inde facta fronti praeponatur; quod nisi decerpta prius fronde fieri non potest. Iam vero in novitia lectione, comminiscantur, si poterunt, ullam caussam, vel ineptam saltem et pravam: quid referat in comparatione arborum, utra utri praeferenda sit, ut alterius frons decerpatur. Crediderim equidem, iam nunc eos iudicii sui poenitere; sed et aliud adhuc reliquum est nihilo minus poenitendum. Sic enim narrant, eum, qui Athenas laudare instituit, ante omnia cuivis arbori praeponere debere olivam, utpote a Minerva inventam et in eius arce Athenis consecratam. Esto: et sane multa de oliva Attica praedicant cum poëtae, tum rhetores et historici: sed in eo iam res vertitur, an ad Horatii sensum hoc faciat, aut cum iis, quae praecesserant, non incommode connectatur. Dixerat Noster, *poëtas esse nonnullos, quibus unum opus est Athenarum laudes perpetuo carmine prosequi*: adde iam istorum commentum, et dic: *Et olivam omnibus arboribus anteferre*. Numquamne tandem ineptiarum pigebit? An *perpetuum* eiusmodi carminis argumentum erat olea? Quid? an reliqua Athenarum miracula, quorum ne centesima quidem pars erat olea, silentio erant praetereunda? Vide modo pauca haec Ciceronis verba, pro Flacco cap. 26. „*Adsunt*," ait, „*Athenienses*, unde *humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortae atque in omnis terras distributae putantur*;" et quae sequuntur. Quantus vel in his pauculis campus aperitur, quem poëta decurrat; quam foecunda laudum materia vix multis libris exhaurienda. Adde veteres historias, adde nobilitatas fabulas: haec omnia scilicet intacta transmittenda erant, ut *perpetuo carmine*

suam oleam, quasi repetitam cramben, vel ad nauseam usque ponerent. Sine dubio quidem in tali poëmate suam partem habuit Minervae olea; et, si id contendere velis, habuerit praecipuam. Sed quid tum postea? Ne hoc quidem posito, sic locutus fuerit Noster: Sunt qui integris libris id solum argumenti sibi proponunt, ut Athenas omnibus laudibus in caelum tollant et olivam cuilibet frondi anteferant: quod perinde esset ac si dixerit quis, Titum Livium CXL. libris Romanorum res gestas laudesque celebrasse, et nutricem Romuli Lupam. Viderint itaque, qui tam putidam orationem tam emunctae naris poëtae pergent affingere. Aliam viam instituit celeberrimus Thomas Gale ὁ μαχαρίτης, et pro recondita sua doctrina novam lectionem protulit ex historia vetere sibi oblatam; quae est huiusmodi: „*Undique decerptam* fonti *praeponere olivam.*“ Fabula nimirum erat apud Graecos decantata. Cum olim Neptunus et Minerva de Athenarum tutela certarent, placuisse Diis, ut eius esset urbs, qui munus melius mortalibus protulisset. Tunc Neptunum produxisse *fontem* (ut voluit Galeus), Minervam vero *olivam*; atque eam fonti, Diis iudicibus, esse praelatam. Hanc ab Horatio historiam tangi arbitratus est vir eruditus, eiusque auctores laudat (quod ex ipsius codice comperi) Herodotum, Himerium Sophistam, et Lucium Ampelium. Enimvero multa sunt, quae coniecturam hanc aut minus probabilem faciunt, aut funditus evertunt. Quippe alia plane fabulae huius narratio, apud Romanos praesertim, invaluit, non *fontem* scilicet, sed *equum* prosiluisse, cum Neptunus terram percuteret; unde Virgilius Georg. I, 12. — „*Tuque o, cui prima frementem Fudit* equum *magno tellus percussa tridenti, Neptune.*“ Ovidius Metam. VI, 75. „*Stare Deum pelagi, longoque ferire tridente Aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi Exiluisse* ferum.“ Ut parum verisimile sit, Nostrum ab amicis suis in narratiuncula hac discedere voluisse. Hoc primum: sed illud maius, quod nemo quisquam a Neptuno *fontem* creatum narrat, sed *mare*, sive *fluctum*. Ipse Herodotus, a Galeo testis laudatus, VIII, 55. θάλασσάν *mare* nominat, et similiter Apollodorus III, 13. Himerius quoque apud Photium p. 1134. κῦμα *fluctum* appellat, quo modo et Pausanias in Atticis cap. 22. Statius denique, ubi hoc Deorum certamen memorat, Theb. XII, 632. „*Ipse quoque in pugnas vocatur collis, ubi ingens Lis superûm, dubiis donec nova surgeret* arbor *Rupibus, et longa* refugum mare *frangeret umbra:*“ satis clare, opinor, indicat, Neptunum *mare* tum creavisse: quamvis Lactantius ibi, prorsus repugnante poëta, *equum* ex recepta traditione substituit. „*Collem,*“ inquit, „*Acropolin dicit arcem Thebarum* (immo vero lege, *Athenarum*), *de qua Neptuno et Minervae dicitur fuisse certamen: percussa Neptuno terra equum dedit indicium belli, Minervae vero olivam pacis insigne. Magnitudinem arboris ostendit ex umbrae aequalitate, qua obscurat.*“ Ubi iterum repone, *umbrae quantitate.* Testis tertius, Ampelius, citatus non respondet: nihil enim quicquam de hac re narrat is, qui a Salmasio in lucem editus est: alium autem Ampelium nescio. Iam vero qui persuaderi poterit, vel mare ipsum vel salsos Neptuni fluctus *fontis* nomine notavisse Nostrum? Adde, quod, quaecumque contra Erasmi coniecturam superius disseruimus, eadem omnia vel iis plura adversus hanc militant. Quorsum enim *decerpta* oliva, ut cum fonte comparetur? Quorsum *undique* decerpta, cum secundum hanc sententiam solae Atticae, quae μορίαι vocatae sunt, intelligi debuerint? Quorsum denique in *perpetuo carmine*, quo Athenarum laudes undique congestae fuerint, solius olivae mentio? Ut semel dicam, in refingendo hoc loco perdiderunt plane operam tot viri eruditi; cum vulgata lectio et recta sinceraque sit, et eorum commentis longe melior, et sola suo auctore digna,

Aptum dicet equis Argos ditesque Mycenas.
Me neque tam patiens Lacedaemon,
Nec tam Larissae percussit campus opimae,
Quam domus Albuneae resonantis,
Et praeceps Anio, ac Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.

v. 9. *Dicit.* 10. *Neo* tam. 13. *Et* Tib.

9. *Aptum dicit equis Argos*] *Dicet* bis citatur apud Servium Aen. I, 28. et XI, 246. atque ita habent meliores duo libri Pulmanni, Bersmanni unus, et ex meis Graevianus, Zulich. Batt. Magd. quibus accedit Laurentianus Torrentii, in quo est *ducet*. *Dicet* igitur Argos, ut antea, *laudabunt* Rhodon. Caeterum non improbat Torrentius, quod in suo codice invenit, *ducet*; cum tamen pessime interpretetur. Equidem, si animus esset lectionem istam defendere, Propertianum illud potius huc allegarem, I, 7. „*Dum tibi Cadmeae* ducuntur, *Pontice, Thebae, Armaque fraternae tristia militiae.*" Quippe pari omnino ratione dixeris, *ducet Argos*, ac *ducuntur Thebae*. Sed neque Propertii locus mendo vacat; et nollem elegantissimum Broukhusium contra omnes suos codices (ut fatetur ipse) sic edidisse. Revocanda scilicet vetus lectio est, *dicuntur, Pontice, Thebae*: sollemne enim id verbum est apud omnes poëtas: ut apud Nostrum passim: „Dices *laborantes in uno Penelopen vitreamque Circen. Et versis animosum equis Parthum* dicere. *Terrarumque situs, et flumina* dicere, *et arces Montibus impositas, et barbara regna.*" Virgil. „*Cui non* dictus *Hylae puer, et Latonia Delos?*" Et alia innumera. Neque porro verisimile est, Thebaïda suam ad Cycliorum poëtarum morem a Thebis conditis et ab ipsa Amphionis lyra deduxisse Ponticum; sed statim ab Oedipodis orsum esse. Nullo tamen pacto tolerari poterit *ducuntur Thebae*; nisi eum Thebarum κτίσιν et origines in poëmate suo evolvisse dixeris.

13. *Et praeceps Anio et Tiburni lucus*] Leve est, quod dicturus sum, (si tamen quicquam in cultissimo poëta leve existimandum est) omnes fere codices habere *Anio ac*, non *et*. Quod sane venustius est, quam ut in uno versiculo *et* ter repetatur. Priscianus p. 684. „*Anien et Anio. Horat.* „*Et praeceps Anio* ac *Tiburti lucus.*" Verum ibi codex manuscriptus 600 annorum, *ac Tiburni*. Quae vera lectio est, et iam ab aliis satis superque vindicata.

14. *Mobilibus pomaria rivis*] *Pomeria* est in Graeviano, Reginensi, Galei, Batt. in Magdalenensi a manu secunda, in Bodleiano altero a manu prima, et in prisca editione Veneta. Sic etiam in uno Cruquii, qui ad hanc lectionem magis inclinare se profitetur. Sed in Cruquio, ut modestiam et probitatem numquam, ita iudicium et eruditionem saepe desideraveris. Marcilius autem legit, *Nobilibus pomeria rivis*. Perperam utrumque. Omnino recte habet *pomaria*. Quippe ut per totam Italiam pomaria frequentissima erant, teste Varrone de R. R. I. 2. „*Non arboribus consita Italia est, ut tota pomarium videatur?*" ita in Tiburte et Picena regione omnium erant nobilissima. Statius in descriptione villae Tiburtinae, Silv. I, 3. „*Quid bifera Alcinoi laudem* pomaria, *vosque Qui numquam vacui venistis in aëra rami?*" Columella X, 407. „*Et Turni lacus, et* pomosi *Tiburis arva.*" Noster Serm. I, 4, „*Picenis cedunt* pomis *Tiburtia succo.*" Symmachus Epist. VII, 18. „*Num ego scire postulo, quid in Tiburtibus* pomariis *literarii operis exerceas?*" Et VII, 19. de Tibure: „*Vel si adhuc iuvat aestivos dies in* pomariis *tuis ducere.*" Propertius IV, 7, „Pomosis *Anio qua spumifer incubat arvis.*" Ut verissime et ingeniose emendavit Broukhusius; cum

Albus ut obscuro deterget nubila caelo
Saepe Notus, neque parturit imbris
Perpetuo: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitaeque labores
Molli, Plance, mero; seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer, Salamina patremque
Cum fugeret, tamen uda Lyaeo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristis adfatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus. ô socii comitesque,
Nil desperandum, Teucro duce, et auspice Teucro:
Certus enim promisit Apollo

v. 17. *Perpetuos.*

antea inscite ederetur: „*Ramosis Anio qua pomifer incubat arvis.*“ Quid enim volunt *ramosa arva?* Quid autem *fluvius pomifer?* Certe aliud egit limatissimi iudicii Vir N. Heinsius, cum locum Ovidii sic refinxit, Amor. III, 6. de Aniene: „*Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans Tiburis Argei pomifer arva rigas.*“ Iterum enim rogo, quî poterit Anio poma ferre? Nec tamen accedo celeberrimo Broukhusio, qui *spumifer* receptam hic olim lectionem frustra tuetur. Quippe inconcinnum ubique duplex epitheton; hic autem eo magis, quod eodem fere recidit utrumque, *per cava saxa volutans* et *spumifer*. Proclive erat restituisse literam A a sequente absorptam: „*Tiburis Argei* pomifera *arva rigas.*“ Silius lib. IV, de eadem re: „*Quoque sub Herculeis taciturno flumine muris* Pomifera arva *creant:*“ Nec verearis elisionem vocalis in posteriore parte pentametri; etsi plerumque id cavêat Ovidius. Sic Fast. II, 216. „*Silvaque montanas occulere apta feras.*“ Et alibi non semel.

16. *Neque parturit imbres perpetuos*] Servius ad Virgil. Georg. I, 460. „Claro aquilone: *serenifico, quia est et nubilus, sicut fere omnes venti.* Horatius: „*Albus ut obscuro deterget nubila caelo Saepe notus, neque parturit imbres Perpetuos.*“ Sic quidem Servii editiones; an manuscripti ita habeant, dubito. Certe Horatii vetustiores codices, tres Blandinii apud Cruquium, et ex meis optimi, Leidensis, Graevianus, Reginensis, cum duobus aliis clare exhibent *perpetuo*; quae melior lectio est. *Saepe*, inquit, Auster serenum facit, neque *perpetuo* parturit imbres. Ubi vides antitheta, *saepe*, *perpetuo:* quae in altera lectione dispereunt. Adde, quod subabsurdum est illud *perpetuos*. Quid enim tantopere notandum, quod *perpetuos* imbres non parturiret? Imo vero ne ullo quidem modo id fieri aut concipi potest. Nam si ipsi imbres *perpetui* essent; tum Notus crearet imbres, cum non flaret, hoc est, cum ipse omnino non esset. Nisi forte velis Notum quoque perpetuum esse, perinde ac imbres: quo nihil absurdius.

27. *Teucro duce et auspice Teucro*] Invitus equidem hunc versum sollicito, qui tam apte pulchreque a Christianis hominibus παρωδίζεσθαι iam solet, „*Nil desperandum Christo duce, et auspice Christo.*“ Longe tamen se melius habet ea parodia, quam ipsa Horatii verba, ut nunc quidem leguntur. Christus enim vere et dux noster et auspex; Teucer hic dux quidem suis erat; auspex an fuerit, dubito. Cur enim auspex? An quia oraculum Apollinis consuluit? Cui unquam audi-

Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes, peioraque passi
Mecum saepe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus aequor.

tum est, talem hominem *auspicem* vocari? An quia ipse vates, et interpres Apollinis? Quis tale de Teucro memoriae prodidit? An ex Romanorum more interpretabimur, ut *duce et auspice Teucro* perinde sit, ac *ductu et auspicio* Teucri? ut scriptores quidem Latini passim loquuntur, *ductu atque auspiciis Augusti, Tiberii* etc. Sed neque apud ipsos Romanos quemquam inveneris, qui, quae *Augusti auspiciis* gesta sunt, ea *Augusto auspice* gesta esse dixerit. Nemo, inquam, ita locutus est, *auspice Caesare*. *Auspex* enim numquam de homine usurpatur, nisi de eo qui proprie eo verbo signabatur. Ovidius quidem, ut nunc ibi fertur, Fast. I, 26. de Germanico Caesare: „*Si licet et fas est, vates rege vatis habenas; Auspice te felix totus ut annus eat.*“ At editiones vetustae, et scripti plerique codices, in quibus unus est doctissimi amici *Hadriani Relandi*, rectius habent: „Auspicio *felix*, *totus ut annus eat.*“ Ut infra v. 168. „*Totus ab* auspicio *ne foret* annus *iners.*“ Ubicumque autem *μεταφορικῶς* accipitur, non hominem sed Deum aliquem notat. Ita Virgilius Aen. III, 20. „*Sacra Dionaeae matri, divisque ferebam Auspicibus tantorum operum.*“ Et VI, 45. „*Dis equidem auspicibus reor et Iunone secunda.*“ Noster Epist. I, 3. „*Thebanos aptare modos studet, auspice Musa.*“ Ovid. Fast. I, 615. „*Auspicibusque Deis, tanti cognominis heres Omine suscipiat, quo pater, orbis onus.*“ Prudentius contra Symmachum II, 707. „*Numquid et ille dies Iove contulit auspice tantum Virtutis pretium?*“ Avienus in Arateis: — „*auspice terras Linquo Iove.*“ Neque aliter umquam, nisi valde fallor, scriptores Latini. Lucanus quidem *Brutum* vocat *auspicem*, ubi nuptias describit Catonis et Marciae: II. 370. „*Pignora nulla domus, nulli coïere propinqui; Iunguntur taciti, contentique auspice Bruto.*“ Et Seneca Troad. 862. Helenam: „*Quicumque hymen funestus, illaetabilis Lamenta, caedes, sanguinem, gemitus habet, Est auspice Helena dignus.*“ Verum ibi proprie accipitur ea vox: cum notissimum sit, auspices more sollemni nuptiis adhiberi solitos. Sane olim turbabant hic codices, ut ex vetere Scholiaste patet: „*auspice,*“ inquit, „*hoc est, fautore vel sponsore. Apollinem dicit, cuius responsa vel promissa sequebatur.*“ Ita etiam plane habet Acron manuscriptus in Bibliotheca Regiae societatis; ita fere Cruquii Commentator. Atqui ea annotatio cum praesenti lectione conciliari non potest. Inde quoque est, quod duo Lambiniani cum totidem meis praeferant *auspice* Teucri. Quae quidem lectio, quantumvis inepta, certe illud evincit, eius fabricatores non ad Teucrum, sed Apollinem τὸ *auspice* retulisse. Quid multa? Ipsam, credo, poëtae manum repraesentabit, qui refinxerit versum ad hanc speciem: „*Nil desperandum Teucro duce et auspice* Phoebo.“ Profecto longe meliores animos et certiorem spem suis sociis addidisset Teucer, si his verbis eos compellasset, quam si ad suam unius auctoritatem omnia retulisset: sub gemino enim illo praesidio nihil prorsus *desperandum* erat. Quid quod hanc videntur emendationem flagitare, quae proxime sequuntur: „*Certus* enim *promisit Apollo.*“ Quo enim pertinet illud *enim*, si in priore versu nihil quicquam de Apolline memoratum est? Quanto aptius haec cum superioribus connectantur, si mecum legeris, *auspice Phoebo!* ut in illis Statii Silv. III, 5. — „*hic* auspice *condita* Phoebo *Tecta, Dicarchei portus.*“ Et Silv. II, 2. — „*reseretque arcana pudicos Phemonoë fontes, vel quos meus* auspice Phoebo *Altius immersa turbavit Pollius urna.*“ Neque vero illud te deterreat, quod continuo repetit,

VIII.
AD LYDIAM.

Lydia, dic, per omnis
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere; cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis.
Cur neque militaris
Inter aequales equitat, Gallica nec lupatis
Temperat ora frenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino
Cautius vitat? neque iam livida gestat armis
Brachia, saepe disco,
Saepe trans finem iaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinae
Filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae
Funera; ne virilis
Cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

IX.
AD THALIARCHUM.

Vides, ut alta stet nive candidum
Soracte, nec iam sustineant onus

v. 6. Vulg. *Equitet.* 7. *Temperet.*

Apollo, — „*Certus enim promisit* Apollo:“ tamquam satis fuisset in priore versu Phoebum nominasse. Sic enim alibi Romuli nomen subiungit, cum eum *περιφραστικῶς* iam nominasset, Carm. IV, 8. — „*quid foret* Iliae Mavortisque puer, *si taciturnitas Obstaret meritis invida* Romuli?“ Atque alii ita poëtae non raro.

2. *Te Deos oro, Sybarin cur properes*] Pulmanni aliquot codices Bersmannique cum meis Graev. Gal. Regiae Soc. Petrensi, et Marius Victorinus p. 2533, 2614, 2621. habent *Hoc deos oro*. Sed plures tamen libri cum Diomede p. 509. et Fortunatiano p. 2683, 2703. praeferant *te*. Utrumque probum est, sed hoc videtur concinnius: sic Serm. I, 8. „*Per magnos, Brute, deos te Oro.*“

6. et 7. *Inter aequales equitet, — Temperet*] Vetustissimae Graevii membranae clare habent *equitat* et *temperat*. Quidni rectius? Sane hoc pacto *παθητικωτέρα* fit oratio, si per interrogationem proferatur, quam si Lydiam narrare haec sibi iubeat. Mutata vero sunt a librariis, quia praecesserant *properes* et *oderit*. Neque sane hic finem fecissent, quin, et versu decimo *vitet*, *gestet* supposuissent, nisi obstitisset versus octavus, ubi ex *timet* fieri *timeat* mensurae ratio prohibebat. Quin et fortasse ipsum illud *properes* ex *oderit* natum est: cum tamen τὸ *oderit*, teste Prisciano p. 1059, interrogative hic positum sit; et, ut idem ait p. 1146, tam Indicativi futurum sit, quam Subiunctivi. Poterimus igitur in versu primo legere *properas*, prout nunc extat apud Diomedem p. 509., Victorinum p. 2533., Fortunatianum p. 2683. et 2703.

1. *Vides, ut alta*] Haec per interrogationem proferuntur in omnibus

Silvae laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto.
Dissolve frigus, ligna super foco
Large reponens; atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota.
Permitte Divis caetera: qui simul
Stravere ventos aequore fervido
Deproeliantis, nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quaerere; et
Quem fors dierum cumque dabit, lucro
Adpone; nec dulcis amores
Sperne puer, neque tu choreas:
Donec virenti canities abest
Morosa; nunc et campus, et areae,
Lenesque sub noctem susurri
Conposita repetantur hora;

editionibus: quae tamen elegantius omittitur. Sic in Carm. III, 28. „*Inclinare meridiem Sentis; ac veluti stet volucris dies, Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli consulis amphoram.*“ Et sic Graeca Alcaei, unde haec ad verbum fere conversa sunt: „*Ὑει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐν δ' οὐρανῷ μέγας Χειμὼν, πεπάγασιν δ' ὑδάτων ῥοαί.*“

7. *Sabina — diota*] Vir doctissimus Thomas Gale legere maluit *Sabino*. Credo, quasi a Graecb *διώτης*. Neque dissimulandum est, in vetustissimis codicibus, Graeviano et Reginensi, in illo praesertim, posteriorem *a* formatam videri ex *o*. Utcumque hoc fuerit; Graece certe *δίωτος* vel *διωτὸς* diceretur; non *διώτης* nec *διώτη*. Neque enim ulla composita ex *οὖς* terminationes eas recipiunt. *Μυοσώτη* herba sic dicta citatur ex Aegineta: sed mendose pro *μυοσωτὶς* vel *μυὸς ὦτα*. Hesychius tamen noster, *Ἐνώταις, ἐνωτίοις. τῇ προσωδίᾳ, ὡς φιλόπαις. Σοφοκλῆς Αἰχμαλωτίσιν*. Qui si locus sincerus esset, nesciremus tamen, utrumne in casu recto *ἐνώτης* fuerit, an *ἐνώτη*. Sed omnino fallit nos Hesychius, et lippientibus oculis inspexit suos codices, unde ista descripsit. Quippe illi habuerunt *Ἐνόπαις*, non *Ἐνώταις*. Auctor Etymologici Magni: *Ἐνοπαῖς, τοῖς ἐνωτίοις, ἀπὸ τοῦ ταῖς τῶν ὤτων ὀπαῖς κεῖσθαι. Σοφοκλῆς*. Vides, hunc ex eodem Sophocle laudare *ἐνόπαις*, et eadem plane significatione, qua alter suum *ἐνώταις*. Neque vero dubitabis, quin *ἐνόπαις* rectius sit, tum quod ab *ὀπὴ* formetur, tum quod ut *φιλόπαις* pronuncietur. Glossae Philoxeni: *Diota, ἀμφόριον, ἀνοφόριον*. Sed nec inde quicquam didiceris, generisne sit masculini, an feminini. Quare tutius est, ut in re adeo incerta plurimorum codicum auctoritatem sequamur.

16. *Neque tu choreas*] Displicet viro summo Iulio Scaligero pronomen *tu* hic intrusum. *Verum*, ait, *coëgisse videtur cum, ut pronomen interponeret.* Sane a codicibus Petrensi et Galeano abest *tu*; fortasse, quod librariis quoque otiose positum videbatur. Cur igitur iidem Virgilio ignoscunt, qui eodem plane modo locutus est, Aen. V, 456. „*Praecipitemque Daren ardens agit aequore toto, Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.*“ Et Homero, cum ὄγε aic usurpat Odyss. B. 326. et alibi: „*Ἦ τινας ἐξ Ἰθάκης ἄξει ἀμύντορας ἠμαθόεντος, Ἦ ὄγε*

Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellae risus ab angulo,
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

X.

AD MERCURIUM.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, et decorae
More palaestrae:
Te canam, magni Iovis et Deorum
Nuntium, curvaeque lyrae parentem;
Callidum, quicquid placuit, iocoso
Condere furto.

καὶ Σπάρτηθεν, ἐπεί νυ περ ἵεται αἰνῶς." Seneca Herc. Fur. 1246. „*Per sancta generis sacra, per ius nominis Utrumque nostri, sive me altorem vocas, Seu* tu *parentem.*

24. *Aut digito male pertinaci*] Imitatus est hunc locum Prudentius, in Praefat. Cathem. „*Exin iurgia turbidos Armarunt animos, et* male pertinax *Vincendi studium subiacuit casibus asperis.*" Verum illic *male pertinax* est praefracte et obstinate pertinax; apud Nostrum autem alio sensu ponitur. Neque tamen est *parum pertinax*, ut vulgo exponunt; sed qui simulat se pertinacem esse, et tamen pertinaciam suam expugnari cupit. Eodem sensu Petronius: *Irrepsi tamen, et* male repugnanti *gaudium extorsi.* Et Noster alibi Carm. II, 12. „*Et facili saevitia negat, Quae poscente magis gaudeat eripi.*"

1. *Mercuri facunde, nepos Atlantis*] Laudant hunc versiculum Priscianus p. 739., Servius ad Aen. I, 525. et IV, 558. Caeterum in omnibus, quas vidi, editionibus male interpungitur: sic enim distinguendus est: — „*Mercuri, facunde nepos Atlantis.*" Quod cum ipsa sensus elegantia doceat, tum et Ovidii locus ex Nostro manifeste expressus, Fast. V, 663. „*Clare* nepos Atlantis, *ades: quem montibus olim Edidit Arcadiis Pleïas una Iovi.*" Ubi obiter mendum occultissimum abolere poteris: quod miror equidem sagacissimum Heinsium non advertisse. Quid enim est Pleïas *una?* An periculum erat, ne duabus matribus genitum esse suspicaremur? Tu vero lege meo periculo: „*Edidit Arcadiis Pleïas* uda *Iovi.*" Passim Pleïades apud poëtas *aquosae, madidae, imbriferae* appellantur. Sed et ipsae personae *udae* dicuntur, ut Idem Fast. II, 597. „*Dixerat: annuerunt omnes Tiberinides* udae." Et Sappho Phaoni: „*Constitit ante oculos Naïas* uda *meos.*"

4. *Et decorae More palaestrae*] Praeterquam quod omnes libri in hac lectione conspirant, accedit etiam Servius, qui ita locum citat ad Aen. IV, 559. et Lactantius ad Statii Thebaid. VI, 830. Daniel tamen Heinsius pro solita sua περιεργίᾳ incrustare vult locum sincerum; et mirum quam infeliciter corrigit: — „*catus et decorae hu-more palaestrae.*" *Mos palaestrae* est lex et institutum palaestrae; ut recte explicavit vir immensae lectionis Barthius Advers. XXVIII, 1. Terentianus Maurus in Praefat. „Mos *certaminis et modus, Sudor dum solitus cadit Nulla mole palaestrica.*" Silius Ital. XVI. „*Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est* mos? *Et nobis et equis letum commune laboras.*"

Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.
Quin et Atridas, duce te, superbos,
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignis, et iniqua Troiae
Castra fefellit.
Tu pias laetis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aurea turbam, superis Deorum
Gratus, et imis.

XI.

AD LEUCONOEN.

Tu ne quaesieris (scire nefas), quem mihi, quem tibi
Finem Dî dederint, Leuconoë; nec Babylonios

Lactantius Placidus ad Ovid. Metam. X. Fab. XI. „*Cum Hippomenes morem certaminis non expavesceret.*“ Atque haec quidem attulit Barthius, qui laude sua minime fraudandus erat, etsi eadem loca per nos quoque videramus. Adde porro et Lucani illud, quod omnium maxime huc pertinet, IV, 613. — „*perfudit membra, liquore Hospes, Olympiacae servato* more palaestrae.“ Similiter et Pindarus Olymp. VI. Herculem ait instituisse Olympiae „*ΤΕΘΜΟΝ μέγιστον ἀέθλων*, morem *maximum certaminum.*“ et iterum Olymp. XIII. Isthmia *Neptuni morem* appellat, „*Ἐν ἀμφιάλοισι Ποτειδᾶνος ΤΕΘΜΟΙΣΙ.*“ ut itidem Olympia vocat *morem Herculis*, „*Ὕστατον δ' ἔσχε Ἰθμια Ἡρακλέος ΤΕΘΜΟΝ.*“ Illud, credo, Heinsio pruriginem excitavit, quod Iulio Scaligero resonatio illa insuavis visa est, *Decorae, more.* Sed recta sine dubio lectio est, et neque huius aures nec illius acumen metuere debet.

19. *Superis Deorum Gratus et imis*] Hinc aperte mutuatus est Ovidius illa de Mercurio, Fast. V, 665. „*Pacis et armorum* superis imisque deorum *Arbiter, alato qui pede carpis iter.*“

1. *Tu ne quaesieris*] Variant hic editiones; quarum aliae sic distinguunt: „*Tu ne quaesieris scire (nefas) quem etc.*“ aliae sic: „*Tu ne quaesieris (scire nefas) quem.*“ Et in diversa iudicia abeunt interpretes. Parva quidem res est; quippe utrolibet modo distinxeris, bene se habebit. Recte enim dixeris *Ne quaesieris scire, quem finem dederint*; ut Noster Epist. I, 3. „*Iuli Flore, quibus terrarum militet oris Claudius Augusti privignus, scire laboro.*“ Recte itidem dixeris, *Ne quaesieris, quem finem dederint*, ut Ovid. Amor. II, 2. „*Nec tu, linigeram fieri quid possit ad Isin, Quaesieris: nec tu curva theatra time.*“ Illa tamen verior interpunctio videtur, quae ambo ista (*scire nefas*) parenthesi concludit. Ovidius Fast. III, 325. „*Quaque trahant superis sedibus arte Iovem*, Scire nefas *homini: nobis concessa canentur.*“ Lucanus I, 126. „*Quis iustius induit arma*, scire nefas.“ Statius Theb. III, 562. „*Quid crastina volueret aetas*, Scire nefas *homini.*“ Prudentius Cathem. III, 116. „*Corpora mutua* (nosse nefas) *Post epulas inoperta viden.*“ Noster Epod. XVI. „*Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini* (nefas videre) *dissipauit insolens.*“

2. *Dî dederint*] Codex Zulichemianus, et a prima manu Reginensis,

Tentaris numeros. ut melius, quidquid erit, pati;
Seu pluris hiemes, seu tribuit Iuppiter ultimam,
Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum. sapias, vina liques, et spatio brevi
Spem longam reseces. dum loquimur, fugerit invida
Aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.

XII.
AD AUGUSTUM.

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumis celebrare, Clio?
Quem Deum? cuius recinet iocosa
Nomen imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris
Aut super Pindo; gelidove in Haemo,
Unde vocalem temere insecutae
Orphea silvae,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celerisque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis Parentis

dederint. Non male. Nam secundum Astrologos Babylonios, quos Leuconoë consultum ibat, iam fato fixum erat, quot annos victura esset? Nihil tamen mutandum.

2. *Tibia sumes celebrare*] In Leidensi et Graeviano *sumes*. In caeteris et in Reginensi a manu prima, *sumis*. Atque ita libri plerique ab aliis inspecti. Recte. Sic Noster alibi Epist. I, 3. „*Quis sibi res gestas Augusti scribere* sumit?“ *Sumis celebrare* habet vim et notationem temporis futuri, idemque valet, ac si dixisset, *celebrabis*.

13. *Quid prius dicam solitis Parentis Laudibus*] Magna hic diversitas est, cum lectionis, tum interpretationis. Plerique codices habent *parentum*; in quibus sunt vetustissimi mei, Leidensis, Graevianus, Reginensis: quod si cuipiam genuinum esse videatur, tum meo quidem iudicio totus locus sic erit concipiendus, „Quem *prius dicam solitis parentum Laudibus? qui res hominum etc.*“ Vide enim seriem orationis: *quem virum aut heroa, quem Deum, o Musa, celebrabis? Quem prius dicam? Iovem, qui res etc.* Etenim *dicere laudibus*, ut Noster alibi Carm. I, 21. „*Vos Tempe totidem tollite laudibus.*“ Seneca Troad. 294. „*Ferent, et illum laudibus cuncti canent.*“ Virgil. Georg. II, 95.— „*et quo te carmine dicam, Rhaetica?*“ *Laudibus* autem *parentum*, id est, quas parentes Iovi tribuebant: ut idem Georg. III, 185. „*Tum magis atque magis blandis gaudete magistri Laudibus.*“ *Solitis* porro *laudibus*, ut Noster Carm. IV, 15. „*Virtute functos*, more patrum, *duces, Troiamque et Anchisen et almae Progeniem Veneris canemus.*“ Atque haec quidem lectio ab omni parte commoda est; cui unice favent illa Statii Theb. I, 4. „Quem prius *heroum, Clio, dabis? immodicum irae Tydea? lauriger* subitos *an vatis hiatus?*“ Alterum autem proponit cum Muretus ex coniectura, tum vetus codex Gemblacensis, quo olim usus est Pulmannus, „*Quid prius dicam? solitis* parentem *Laudibus, qui*

Laudibus? qui res hominum ac Deorum,
Qui mare ac terras, variisque mundum
Temperat horis.
Unde nil maius generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores,

v. 15. Vulg. *Et* ter. v. 20. Honores. Proeliis audax — Liber.

res etc." Sed in ea refellenda morari non est operae pretium; adeo dura et impedita structura est. Veniemus igitur ad tertiam, quam suppeditant Vaticanus codex Lambini, vetustissimus Blandinius Cruquii, Bersmanni unus, et noster Zulichemianus, et Lactantius denique ad Theb. I, 4. „*Quid prius dicam solitis* Parentis *Laudibus? qui res etc.*" Ea vero et per se satis probabilis est, et imprimis cum sequentibus apte convenit: „*Parentis, Unde nil maius generatur ipso.*" Hac itaque contenti esse possumus. Primam tamen lectionem praetulerim, si coniecturam nostram *quem* liber aliquis adstrueret. Imo ea vera omnino est, invitis licet omnibus membranis.

14. *Qui res hominum ac Deorum*] In Lambini quibusdam, „*Qui Rex hominum ac Deorum,*" quam lectionem ille non damnat. Neque vero ego: sic enim passim Iuppiter audit apud poëtas *Deûm rex*, *Rex superûm*, *Divûm pater atque hominum rex*, βασιλεὺς, θεῶν τύραννος, et plura eiusmodi. Nihilo tamen minus certissima est illa altera, et loco sententiaeque melius congruit. Virgilius Aen. I, 230. — „*O qui* res hominumque deûmque *Aeternis regis imperiis, et fulmine terres.*" Ubi obiter moneo, sic potius a poëta scriptum esse, — „*O qui res hominumque* deorumque." ut Aen. II, 745. „*Quem non incusavi amens hominumque deorumque?*" Auctor ad Liviam v. 61. de Augusto. „*Ille vigil, summa sacer ille locatus in arce*, Res hominum *ex tuto cernere dignus erat.*" Statius Theb. VI, 48. de Adrasto. „ — *Nunc fata recensens*, Resque hominum *duras, et inexorabile pensum.*" Porro in sequente versu plerique mei codices habent, *qui mare* ac *terras*; non *et*. atque id secuti sumus.

19. *Proximos illi tamen occupavit Pallas honores*] Argutantur hic interpretes quidam, cur Pallas Iovi proxima dicatur ante maris dominum Neptunum, ante ipsam Tonantis matronam: neque tamen ex ea difficultate expedire se possunt. Quamobrem secare potius hunc nodum, quam solvere, voluerunt Viri Doctissimi Claudius Puteanus, Daniel Heinsius, Ianus Rutgersius, et Dacierius: quippe contra omnes libros sic legendum esse contendunt, „*Proximos illi tamen* occupabit *Pallas honores.*" *Occupabit*, scilicet in hoc hymno. Nempe mentem poëtae non omnino perceperunt Viri alioquin acutissimi, etsi rectam viam iam olim monstraverat vetus Scholiastes. „*Unde nil maius generatur ipso:*" ubi *unde* non, ut plerumque, valet *qua ratione*, sed *a quo*: *a quo Iove*, sive, *a quo parente* (si eam mavis lectionem, *solitis* parentis *laudibus*) *nil ipso maius generatur.* Nam verbum *unde* non ad rem tantummodo, sed etiam ad personam saepe refertur. Sic Virg. Aen. V, 123. — „*Scyllaque Cloanthus Caerulea, genus* unde *tibi, Romane Cluenti.*" Hoc est, *a quo Cloantho.* Ita V, 568. „*Alter Atys, genus* unde *Atii duxere Latini:*" *a quo Atye.* Sic saepe Virgilius; et Noster Serm. I, 6. „*Contra Levinum, Valerî genus*, unde *superbus Tarquinius regno pulsus fugit.*" *a quo Valerio.* Ita Serm. II, 2. „*Siquid Stertinius veri crepat,*

Proeliis audax. neque te silebo,
Liber, et saevis inimica virgo
Belnis; nec te, metuende certa
Phoebe sagitta.

unde *ego mira Descripsi docilis praecepta haec.*" *a quo Stertinio.* Iam autem, nisi fallor, elucescere incipit sententia poëtae. A quo Iove nihil ipso maius, imo ne simile quidem vel secundum, generatur: tamen inter omnes eius liberos maximos honores consecuta est Minerva. Vides, opinor, frustra hic laborasse interpretes: neque enim cum Iunone vel patruo suo Neptuno comparatur hic Pallas; sed cum sobole Iovis tantum, fratribus sororibusque suis. Et proinde nemo in sequentibus memoratur praeter Iove genitos, *Bacchum*, *Dianam*, *Apollinem*, *Herculem*, *Pollucem*, et *Castorem*: quorum omnium sine controversia honoratissima erat Minerva. Reliquum est, ut, quo consilio hoc inter Iovis laudes poëta posuit, quod neminem se maiorem generaverit, breviter indicemus. Atque id quidem gemina de caussa factum est. Ipse enim ortus Saturno maior suo parente erat regnoque eum expulit; nemo tamen ex ipso natus est, qui parem ei vicem referret: unde *maximi*, *invicti*, similiumque nominum titulis cumulatus est. Ovid. Metam. XV, 855. ubi Iulio Caesari Augustum praeponit: „*Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus; Aegea sic Theseus, sic Pelea vincit Achilles*; *Denique*, *ut exemplis ipsos aequantibus utar*, *Sic et* Saturnus minor *est* Iove." Sed praeterea erat in fatis, ut, si Iuppiter cum Thetide, cuius amore flagrabat, concubuisset, nasceretur tandem ipso Iove maior, quique de caelo eum et mundi imperio deiiceret, ut ipse olim Saturnum. Saepe hoc Iovi minatur Prometheus apud Aeschylum: „Ἦ μὴν ἔτι Ζεὺς, καίπερ αὐθάδης φρενῶν, Ἔσται ταπεινὸς, οἷον ἐξαστένεται Γάμον γαμεῖν, ὃς αὐτὸν ἐκ τυραννίδος Θρόνων τ' ἄϊστον ἐκβαλεῖ, πατρὸς δ' ἀρὰ Κρόνου τότ' ἦδη παντελῶς κραυθήσεται, Ἣν ἐκπιτνῶν ἠρᾶτο δηναιῶν θρόνων." Quod cum Iovi innotuisset, Thetidem Peleo nuptum dedit. Ovid. Metam. XI, 221. „*Namque senex Thetidi Proteus*, *Dea*, *dixerat*, *undae*, *Concipe*: *mater eris iuveni*, *qui fortibus actis Acta patris vincet*, *maiorque vocabitur illo. Ergo*, *ne quicquam mundus* Iove maius *haberet*, *Quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes*; *Iuppiter aequoreae Thetidis connubia vitat*; *Inque sua Aeaciden succedere vota nepotem Iusserit*, *et amplexus in virginis ire marinae.*" Iam plane constat, nisi omnino fallor, de consilio poëtae: ut nihil quidem a Iove generatum fuerit ipso maius vel prorsus simile ei aut secundum, occupaverit tamen Pallas proximos illi honores prae cetera Iovis sobole.

21. *Proeliis audax neque te silebo Liber*] Iam inde a veteris Scholiastae Acronis temporibus nemo est, qui non hoc modo versum interpunxerit, tamquam si *Liber proeliis audax* ab Horatio diceretur. Quod supine adeo et oscitanter factum iure indignari debemus. Quamquam enim fatendum est, ad ultimos Indos victorem Bacchum cum Satyrorum suorum Maenadumque thyaso penetrasse: unde eo nomine *audax* vocatur Valerio Flacco V, 498. — „*quotquot ante secuti Inde nec* audacem *Bacchum nec Persea reges*;" et in Gigantomachia sub leonis imagine Rhoecum lacerasse: tamen non ab uno alterove facinore, sed a perpetuo Bacchi more et charactere dandum hic fuisset epitheton. Atqui a poëtis Bacchus tanquam omnium Deorum mollissimus et meticulosissimus fere semper traducitur. Vide modo Aristophanis Batrachos; ubi miros ludos de ignavia eius et timiditate facit poëtarum facetissimus. Quid multa? Ad Palladem id referendum est, non ad Liberum; et vitiosa distinctio corrigenda ad hunc modum: „*Proximos illi tamen oc-*

Dicam et Alciden; puerosque Ledae,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor;
Concidunt venti, fugiuntque nubes;
Et minax (sic Dî voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos prius, an quietum
Pompilî regnum memorem, an superbos
Tarquinî fasces, dubito, an Catonis
Nobile letum.

v. 31. *Quod sic* vol.

cupavit Pallas honores, Proeliis audax. Neque te silebo, Liber." Quod quam aptissime Palladi conveniat, caecus plane sit oportet, qui non videat; siquidem eam passim his titulis ornant poëtae: *bellica, bellatrix, bellipotens, belligera etc.*; et itidem Graeci. Virgilius Aen. XI, 483. „*Armipotens belli praeses Tritonia Virgo.*" Statius Silv. IV, 5. „*Regina bellorum Virago.*" Putidum esset plura congerere; sed et illud vide, quanto venustius sententiam inchoet *neque*: „*Neque te silebo, Liber*;" quam si, ut vulgo hic fit, in mediam orationem intrudatur, *Proeliis audax neque te*. Illud fortasse obiiciet quis, si *proeliis audax* a Baccho separetur, tum nihil quicquam de Baccho hic dici. Fatemur: atqui et paullo post nihil prorsus de Alcide praedicatur; nudum tantummodo nomen ponitur.

31. *Et minax* (*quod sic voluere*)] Turbant hic mirum in modum codices. Plerique omnes vetustiores, *quia sic*; recentiores quidam, *quod sic*; duo Gemblacenses Pulmanni, et Lambini unus, *nam sic*; Editio Veneta 1478, *quod si*; Loscheri 1498. *quod sic dii*; Cod. Reginensis a manu secunda, *quae sic*; Petrensis, *quia voluere*; Laurentianus Torrentii, *dii sic vol.* Editi aliquot, *sic dii vol.* Tamen illud *dii* ex glossa irrepsisse videtur, ut in editione Loscheri; et sane codex Reginensis *dii* habet inter versus, loco explicationis, non lectionis. Sic et Acron, „*voluere*) *dii vel pueri Ledae.*" Latet hic fortasse ulcus. Interea, dum melius quiddam proferatur, illud recipiamus, quod et Nicolao Heinsio placuit, *sic dî voluere*. Ovidius Ibide. „*Natus es infelix (sic dî voluere), nec ulla Commoda nascenti stella levisve fuit.*" Idem Metam. IV, 660: „*Crescit in immensum (sic dî statuistis) et omne.*" Metam. XIII. 597. de diis loquens. „*Occidit a magno (sic vos voluistis) Achille.*" Virgil. Aen. V, 50. „*Semper honoratum (sic dî voluistis) habebo.*"

35. *An Catonis Nobile letum*] Tacent hic interpretes: mihi vero mirari plane subit, quo consilio Noster, post Romulum, Numam, et Tarquinium Priscum, continuo ingerat *Catonem*, qui tot saeculis post illos natus est; rursumque ad veteres illos revertatur, Regulum, Scauros, Paullum, caeterosque. Profecto non sat commode divisa sunt temporibus tibi, Flacce, haec. In aliis illis memorandis fastorum fere seriem secutus es: Catonem, qui paucos ante annos in vivis erat, alienissimo loco et tempore inter cascos illos intrudis. Hoc primum, quod merito reprehendas: sed et alterum est, in quo desideres poëtae prudentiam. Cum enim, quod res ipsa loquitur, ideo carmen hoc scripserit, ut ab Augusto et eius domo gratiam iniret: quo, quaeso, iudicio

Regulum et Scauros, animaeque magnae
Prodigum, Poeno superante, Paullum:
Gratus insigni referam Camena,
Fabriciumque.

v. 38. *Prodigum Paulum, sup. Poeno.*

atrocissimum Caesarianorum hostem Catonem tanto hic elogio ornatum voluit? Mirum sane, in uno eodemque carmine et Iulium Caesarem ad caelum usque tolli, et Catonis letum tantopere nobilitari. Cur enim leto occubuit hic, nisi quod, illo principe, vitam sibi putavit morte acerbiorem? Quid? non Caesar ipse Anticatones duos scripsit, in quibus famam et existimationem Catonis acerrimis probris laceravit? Non Brutus, percussor Caesaris, et Augusti hostis, Catonis gener erat? Non ipse Augustus adversus Catonem calamum strinxit, libro cui titulum indidit *Rescripta Bruto de Catone?* Vide Suetonium Aug. c. LXXXV. Illud quoque Macrobii expende, Saturn. II, 4. „*Venit*," inquit, „*forte Augustus in domum, in qua Cato habitaverat: dein Strabone* (is Scius est Seiani pater) *in adulationem Caesaris male existimante de pervicacia Catonis*" *etc.* Vide hic, quid auribus Augusti tum dare solerent Iulici. Is quidem ibi composito vultu satis honorifice de Catone. „*Quisquis*," ait, „*praesentem statum civitatis commutari non volet, et civis et vir bonus est.*" Nimirum iam vetus imperandi et sibi hoc dicto cavit, et Strabonem leniter repulit. At si Strabo ipse vel hoc vel simile quid Catonis honori ultro dedisset, vix credo tacitam offensionem frigusque principis effugisset. Certe qui Catonis letum inter praecipua Romanae gentis decora celebrat, eo ipso se Augusti dominatum inique ferre veteremque rempublicam reposcere profitetur. Credat itaque, qui volet, hoc ab Horatio profectum: mihi quidem librariorum hoc facinus esse verisimilius videtur, qui Catonis mortem declamatoribus adeo decantatam vel obtorto collo huc traxerint, electo alio nomine, quod nunc investigandum est. Vide vero, annon hunc in modum totus hic locus constitui possit: „*Romulum post hos prius, an quietum Pompili regnum memorem, an superbos Tarquini fasces, dubito,* anne Curti *Nobile letum.*" Marcum Curtium intellige, qui revera *nobilissimum* sibi *letum* pro patria conscivit; cum armatus et equo insidens in profundam voraginem, quae medio foro Romae repente nata est, insiluisset. Inde lacui Curtio nomen inditum; et, ut narrat Val. Maximus, „*quamvis magna postea decora in foro Romano fulserunt, principatum tamen gloriae obtinuit Curtius.*" Proinde cum Virgilius, uti plane hic Noster, principes in gente Romana viros memorare voluit, inter primos Curtium nominat; in Culice v. 360. „*Hic Fabii, Deciique, hic est et Horatia virtus: Hic et fama vetus nunquam moritura Camilli:* Curtius *et mediis quem quondam sedibus Urbis Devotum bellis consumsit gurgitis haustus.*" Hac certe ratione recte procedet oratio: cum inter illos priores, et qui mox sequuntur, medius aetate sit Curtius. Recte etiam *anne.* Sic Virgil. Georg. I, 25. — „*Urbisne invisere, Caesar — An deus immensi venias maris* — Anne *novum tardis sidus te mensibus addas.*" Idem Georg. II, 158. „*An mare, quod supra, memorem, quodque adhuc infra,* Anne *lacus tantos?*" Ausonius Profess. VIII. abi Horum Flacci versuum parodiam facit: „*Romulum post hos prius, an Corinthi,* Anne *Sperchei, pariterque nati Atticae musae memorem Menesthei, Grammaticorum?*"

38. *Prodigum Paullum superante Poeno*] Codex optimae notae Reginensis clare et sine ulla litura habet. „*Prodigum, Poeno superante, Paullum.*" Quam compositionem, ut suaviorem et ποιητικωτέραν, secuti sumus. Virgil. Aen. II, 311. — „*iam Deiphobi dedit ampla ruinam,*

Hunc, et incomtis Curium capillis
Utilem bello tulit, et Camillum
Saeva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.
Crescit, occulto velut arbor aevo,
Fama Marcelli: micat inter omnis
Iulium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanae pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Caesaris fatis data: tu secundo
Caesare regnes.

Volcano superante, domus." Priscianus quidem p. 1123. sic laudat hunc locum, „*Regulum, et Scauros, animaeque magnae Prodigum Paullum.*" Sed ex quatuor Prisciani codicibus, quos data opera consului, tres non agnoscunt τὸ *Paullum*: quod indicio est, non aliter olim hic lectum esse, quam nunc exhibet liber Reginensis. Lactantius tamen ad Thebaid. III et VIII citat *Prodigum Paullum*.

43. *Saeva paupertas et avitus apto Cum lare fundus*] Ita omnes, quot vidi, codices: neque quicquam muto. Sic tamen mallem, si per libros liceret: „Sancta *paupertas, et avitus* arto *Cum lare fundus.*" *Sancta*, ut Silius Italicus *casta*, quod idem fere valet, ubi de vetere Senatu loquitur, lib. 1. „*Concilium vocat augustum*, castaque *beatos Paupertate Patres.*" Sane quicquid hic mussitent interpretes, nemini placere potest illud *saeva*. Caeterum de *arto lare* vide nos ad Epist. I, 7. v. 58. Claudian. in Rufin. I, 203. „*Et casa pugnaces* Curios angusta *tegebat.*" Noster Carm. I, 38. sensu eodem: — „*neque te ministrum Dedecet myrtus, neque me sub* arta *Vite bibentem.*"

45. *Crescit occulto velut arbor aevo*] Nic. Heinsius in ora libri sui: *Forte, Arvo.* Ingeniose. Sic enim Ovidius in Nuce v. 87. „*Felix*, secreto *quae nata est* arbor *in* arvo, *Et soli domino ferre tributa potest.*" Lucret. I, 314. „*Stillicidi casus lapidem cavat; uncus aratri Ferreus* occulte *decrescit vomer in* arvis." Propertius I, 2, 11. „*Adspice, quot submittat humus formosa colores. Et veniant hederae sponte sua melius, Surgat et in solis formosius arbutus antris.*" Ubi illud, si vigilas, animadvertisti, *formosa* et *formosius* indecora repetitione cultissimum poëtam dehonestare. Poterat dixisse metaphora eleganti: „*Surgat et in solis* animosior *arbutus antris.*" Placet enim hic adiectivum magis, quam adverbium. Vel propius ad receptam lectionem hoc modo: „*Surgat et in solis* frondosior *arbutus antris.*" Illud enim in arbuto notatur, quod pauca fronde est. Virgilius Ecl. VII, 46. „*Et quae vos rara viridis tegit* arbutus *umbra*?" ubi Servius, *Genus arboris frondibus raris.* Caeterum ad hanc Flacci emendationem imprimis facit Homericum illud, Iliad. P, 53. „*Οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ' ἅλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ, Καλὸν, τηλεθάον*:" ubi *χώρῳ οἰοπόλῳ* est *solo et occulto arvo*. Scholiastes, *Οἰοπόλῳ, ἐρήμῳ καὶ μονήρει.* Apposite Eustathius: *Φασὶ τὰ ἐν ἐρημίᾳ καὶ μοναζοντα φυτὰ μάλιστα θάλλειν. Aiunt arbores in loco deserto ac solo plurimum crescere.* Huc itaque res redit: si *crescit occulto arvo* adsciscis, perinde erit ac *celeriter, cito crescit*: sin *occulto aevo*, idem erit ac *lente tardeque*. Et *celeritatem* quidem in hac metaphora quaesivit Homerus Iliad. Σ, 57. de Achille: — „*ὁ δ' ἀνέβραμεν ἔρνεϊ ἴσος, Τὸν μὲν ἐγὼ θρέψασα φυτὸν ὡς γουνῷ ἐλαΐης.*" et Quintus Smyrnaeus

Ille seu Parthos Latio inminentis
Egerit iusto domitos triumpho,
Sive subiectos orientis orae
Seras et Indos;
Te minor latum reget aequus orbem:
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

de eodem, VII, 645. — „ὁ δ' ἀφ' ὦκα θεῶν ἐρικυδέϊ βουλῇ Ἔρνος ὅπως ἐριθηλὲς ἀέξετο." Iam autem si cum plerisque interpretum Marcellum hic intelligis Octaviae filium, qui iam tum, cum haec scriberet Noster, florente adolescentia erat, omnino consequens erit, ut *arvo* hic substituas. Atqui repugnat locus ipse seriesque orationis, quae Marcellum veterem quinquies consulem hic accipi flagitat; cuius seri nepotes cum in familiam Iuliam adsciti fuerint, dat hic Augusto, ut eius famam superstitem indies florere dicat, et *usque postera laude recentem crescere.* Nihil igitur mutandum, et rectissime habet *aevo.* Quint. Curtius VII, 33. „*Quid? tu ignoras* arbores *magnas* diu *crescere, una hora extirpari?*" Prudentius Hamartigenia v. 177. „*Qui velut aeterna latitans sub nocte, retrorsum Vixerit, et tecto semper regnaverit* aevo." Corrigendus quoque forte Lucretii locus, quem modo adduximus. Sic enim citat Servius ad illud Georg. I, 46 — „*et sulco attritus splendescere vomer*] Lucretius: *Occulto decrescit vomer in arvo.*" Ita Servius: sed sine dubio corruptus. Quî enim magis in *occulto arvo* decrescit vomer, quam in obvio et exercitato? Imo si *occultum* est arvum, tum et inaratum, neque vomerem terere potest. Vide, an scripserit Lucretius: „*Stillicidî casus lapidem cavat: uncus aratri Ferreus* occulto *decrescit vomer in* aevo." Ovidius Amor. I, 15. „*Ergo cum silices, cum* dens *patientis aratri Depereant* aevo, *carmina morte carent.*" Idem tamen Art. I, 474. „*Interit assidua vomer aduncus* humo."

54. *Egerit iusto domitos triumpho*] Celeberrimus Tho. Gale, *Lege,* inquit, *dominus* vel *domitor.* Sed nihil mutandum. Noster Carm. III, 8. „*Servit Hispanae vetus hostis orae Cantaber sera* domitus *catena.*"

55. *Sive subiectos orientis oris Seras et Indos*] Omnes fere editiones maculavit invenustum illud *oris,* quo fit ut idem sibilus per quinque voces continuetur; odiosa aurium offensione: cum tamen omnes ubique scripti codices et editio Veneta 1478. habeant *orae.* Revocetur igitur in sedem suam. Sic Noster alibi, *ora* septentrionis, Carm. I. 26. — „*Quis sub Arcto Rex gelidae metuatur* orae."

57. *Latum reget aequus orbem*] Torrentii tres, Pulmanni unus, Lambini aliquot, et ex nostris Battelianus, Bodl. Magdalenensis a prima manu, Colbertinus pro varia lectione, *laetum:* quod Torrentio et Dacierio magis placet. Utrumque sane tolerari potest. *Laetum* enim dixerit *orbem,* ut Virgilius de eodem Augusto Georg. IV, 560. — „*Caesar dum magnus ad altum Fulminat Euphraten bello, victorque* volentis *Per populos dat iura, viamque adfectat Olympo.*" Rectius tamen *latum reget,* ut vetustiores quique libri. Noster Carm. II, 2. „Latius regnes *avidum domando Spiritum, quam si Libyam remotis Gadibus iungas, et uterque Poenus Serviat uni.*" Virgil. Aen. IV, 199. „*Templa Iovi centum,* latis *inmania* regnis." Et I, 25. „*Hinc populum* late regem *belloque superbum.*" Seneca Troad. 879. „*Cui* regna *campi* lata *Thessalici iacent.*" Ovid. Metam. IX, 794. „*Postera lux radiis* latum *patefecerat* orbem.

XIII.

AD LYDIAM.

Cum tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, lactea Telephi
Laudas brachia, vae, meum
Fervens difficili bile tumet iecur.

v. 2. *Cerea Telephi.*

2. *Cerea Telephi Laudas brachia*] Omnes, opinor, quotquot hodie extant, membranae in ea lectione consentiunt, firmatque Servius ad Virgil. Eclog. II. „*addam cerea pruna*] *aut cerei coloris, aut mollia. Horatius*, cerea *Telephi laudas brachia.*“ Iure tamen displicuit Iulio Scaligero, cuius verba haec sunt: „*Cum dixit* roseam cervicem, cerea brachia *colorem quoque indicare suspicabimur; sicut apud poëtam* cerea pruna: *profecto plus sapiat* lactea.“ Interpretes quidem in omnes partes se versant, et illud *cerea*, quasi revera cereum esset, in quoscumque volunt sensus flectunt finguntque, ut auctorem suum vel defendere vel excusare videantur: sed laterem plane lavant. Quid enim? an *cerea* de colore interpretabuntur? At foeda res est color flavus in brachiis, qualia sunt ictericorum. Ovid. Pont. I, 10. cum morbo laborabat, „*Parvus in exiles succus mihi pervenit artus, Membraque sunt* cera *pallidiora nova.*“ An *cerea* sunt pulchra, tamquam quae in cereis imaginibus videmus, ut Virgilius *cervicem marmoream* Georg. IV, 523. „*Tum quoque* marmorea *caput a cervice revulsum.*“ et *manum* Martialis VIII, 56. „*Adstabat domini mensis pulcherrimus ille* Marmorea *fundens nigra Falerna manu.*“ Atqui illic *marmorea* est candida, et colorem notat, non figuram: ita Noster Carm. I, 19. „*Urit me Glycerae nitor Splendentis Pario* marmore *purius.*“ Lucretius II, 764. „*Cur ea, quae nigro fuerint paullo ante colore, Marmoreo fieri possint candore repente.*“ An igitur *cerea* brachia sunt lenta et mollia, ut Noster Epod. XV. „*Lentis adhaerens brachiis?*“ Sed et hoc nihilo magis sanum est: quamvis enim cera mollis est et tactui cedit, vestigium tamen impressum servat, ut solet hydropicorum caro, qua nulla turpior imago est. Quod si aut horum ullo aut alio quovis sensu recte dici possent *cerea brachia*; imprudenter tamen, ut vere Scaliger observavit, post *roseam* cervicem *cerea* brachia nominaverit Noster, ne forte lector utrumque epitheton de colore suspicetur dictum, et pro formoso luridum Telephum imaginetur. Quid igitur fiet? Bene sit vetustissimo Grammatico Flavio Caprо, qui solus rem impeditam solvit et Horatium omni culpa liberat. Is narrat pag. 2242. ut inter se differant *lactans*, *lactens*, *lacteus*. „Lactans,“ inquit, „*qui decipit.* Lactens, *lacte abundans, velut lactens ficus* (sic enim ibi legendum; non ut editum est, *lacteus*, *et*, *lacteas ficus.* Ovid. Fast. II, 263. „*At tibi dum lactens haerebit in arbore ficus*“) *Lucilius*: „*Lactentia coagula cum melle bibi.*“ Lactea, *candidu sunt, ut* lactea laudat brachia *dicit Horatius.*“ Haec opportunissime sane Caper: ubi scribe *laudas* pro *laudat*: nam sine dubio ad hunc ipsum Horatii locum respexit; neque de mendo hic ulla suspicio est; cum eo fine haec adduxerit, ut probet *lactea* esse candida. Quid autem dubitemus tam bono auctore genuinam lectionem agnoscere? „*Cum tu, Lydia, Telephi Cervicem roseam*, lactea *Telephi Laudas brachia:*“ qua nihil aptius, pulchrius optari potuit. Utrobique a colore laudat: cervicem *roseam*, ut Virgilius de Venere Aen. I, 406. „*Dixit, et avertens* rosea cervice *refulsit.*“ Brachia autem *lactea*, ut iterum Virgilius de Ascanio Aen.

Tunc nec mens mihi, nec color
Certa sede manet: humor et in genas
Furtim labitur, arguens,
Quam lentis penitus macerer ignibus.
Uror, seu tibi candidos
Turparunt humeros immodicae mero
Rixae; sive puer furens
Inpressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbare
Laedentem oscula, quae Venus
Quinta parte sui nectaris inbuit.
Felices ter et amplius,
Quos inrupta tenet copula; nec malis
Divolsus querimoniis
Suprema citius solvet amor die.

XIV.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus? o quid agis? fortiter occupa
Portum. nonne vides, ut
Nudum remigio latus,

v. 6. Vulg. *manent.*

X, 137. — „*fusos cervix cui* lactea *crines Accipit.*“ Et de Gallis VIII, 660. — „*Tum* lactea *colla Auro innectuntur.*“ Nemesianus II, 80. „*Purpureas laudando genas, et* lactea *colla.*“ Candor autem est brachiorum perpetua laus. Ovid. Amor. III, 7. „*Illa tamen nostro subiecit eburnea collo Brachia, Sithonia candidiora nive.*“

5. *Tunc nec mens mihi nec color Certa sede manent*] Libri aliquot. Lambini et Pulmanni, *manet;* et sic editio Veneta 1478. Rectissime. Neque alterum admittit linguae Latinae consuetudo. Terent. Eunuch. IV, 5. „*Neque pes, neque mens satis suum officium* facit.“ Ubi duo singularia coniunguntur, cum utriusvis numeri verbo congruunt, seu singularis sive pluralis. Ubi vero, ut hic fit, disiunguntur, et usus et ratio postulat, ut verbum etiam sit singulare. Mutatum est ab eruditulis: qui tamen nesciebant, brevem syllabam in versus caesura potestatem longae habere posse. Carm. II, 13. „*Caeca timet aliunde fata.*“

16. *Quinta parte sui nectaris imbuit*] Vir Clarissimus Iacobus Talbot, qui paucis abhinc annis Iuculentam Horatii editionem Cantabrigiae procuravit, non male de Nostro meritum esse autumat, (quem tamen non nominat), qui loco *quinta* substituit, „Quanta *parte sui nectaris imbuit!*“ Is autem est Ramirez de Prado in Pentecontarcho suo c. 50. Ita sane Persius Sat. V, 21. — „*Tibi nunc, hortante Camena, Excutienda damus praecordia,* quantaque *nostrae* Pars *tua sit, Cornute, animae.*“ Tu vero, quid *quinta* hic sibi velit, vide, si libet, apud interpretes: nobis semel est constitutum, nullam his rebus turpiculis lucem affundere.

19. *Nec malis Divulsus querimoniis*] Ego vero sine codicum auctoritate tam commodam lectionem non moveo. Tamen, aut fallor, aut elegantior exiret sententia, sic leviter immutata: „*Felices ter et amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis* Divolsos *querimoniis Suprema citius*

5 Et malus celeri saucius Africo,
Antennaeque gemant; ac sine funibus
Vix durare carinae
Possint imperiosius

solvet amor die." Ita Noster alibi, Carm. III, 9. „*Quid si prisca redit Venus*, Diductosque *iugo cogit aëneo.*" et II, 17. „Me *nec Chimaerae spiritus igneae* Divellet *umquam.*" et I, 36. — „*nec Damalis novo* Divelletur *adultero.*" Ubi omnia, ut vides, ad amatores, non ad ipsum amorem referuntur.

7. *Vix durare carinae possint*] „*Animadvertendum est,*" ait Iulius Scaliger, „*quibus legibus de una modo navi dixit* carinas *in numero plurali.*" Vere et recte hoc Scaliger. Neque enim ullus veterum ita locutus est; quippe singulae naves non nisi singulas carinas habent. Quid hic autem nostri interpretes, qui libenter Scaligerum ut Horatiomastigem insectari solent? Rem callide dissimulant, inustam hanc Flacco notam silentio tegentes; interea tamen pergunt in unica navi *carinae* nobis ingerere. Nos, ut tam turpe dedecus a cultissimo poëta amoliamur, paullo fusius explicabimus totum locum. „*O navis, referent in mare te novi Fluctus?*" Sic scribe per interrogationis notam; et sic Veneta editio 1478. ceterae, opinor, omnes male omittunt. — „*o quid agis? fortiter occupa Portum*; *nonne vides, ut Nudum remigio latus?*" Strenue, inquit, in intimum portum te reconde, ne fluctus ventusque te retrorsum in altum pellant; quod, nisi caves, eveniet: cum latera tua nuda sint remigio, quo solo poteris vento obsistere. *Nudum* autem *remigio* dicit, vel quod tempestatibus conflictata navis remos iam fregerat, ut Virgilius, „*Franguntur remi, tum prora avertit:*" et Noster Epod. X. „*Niger rudentes Eurus inverso mari Fractosque remos differat:*" vel quod introëuntes in portum nautae remos subducere atque intra navem reponere solent. Sequitur: — „*nonne vides, ut Nudum remigio latus, Et malus celeri saucius Africo Antennaeque gemant? et sine funibus Vix durare carinae Possint imperiosius Aequor?*" Sic quidem edidlones, *gemant*, et *possint*: adeo ut sententia sic procedat: *Nonne vides, ut latus et malus et antennae gemant?* Quid iam videtur? Satin' placet illud, *vides, ut gemant?* oculisne percipi poterit gemitus? credideram, auribus potius sentiri. Sed illud omnino advertendum, bis apud Servium, ubi locum hunc adducit, Aen. I, 211. et VIII, 577. non *possint* legi, sed *possunt*. Atque ita clare hic exhibent codex optimus Reginensis et Zulichemianus; quibus adde Editionem Loscheri 1498. Neque vero dubium est, quin in aliorum aliquot sic extiterit: sed saepe deprehendi, sollemne esse interpretibus nostris, ut reticeant varias lectiones, quas ipsi non approbant. Iam autem, si tot auctoribus freti reducemus illud *possunt*, sequitur, ut eadem opera etiam *gemunt* legamus. Quid multa? codex Petrensis D fere annorum sine ulla litura utrumque retinet, et *gemunt* et *possunt*. Sic itaque totus locus constituendus erit et distinguendus. — „nonne vides, ut *Nudum remigio latus? Et malus celeri saucius Africo Antennaeque* gemunt, *et sine funibus Vix durare carinae* Possunt *imperiosius Aequor?*" Quibus in verbis illud primum indicandum est, quod et Scaligerum et enarratores nostros fefellit, non de una modo navi *carinae*, sed de pluribus hic accipi. Tantà, inquit, coorta est tempestas, o navis, ut malus tua antennaeque gemant, et caeterae naves, quae in eodem portu sunt, vix possint stationem tenere, nisi anchoris iactis. Verum haec per partes explicanda veniunt. *Carinas* totas naves denotare tralatitium est. *Funibus* autem anchorae significantur, quod tot interpretes fugisse quis satis mirari poterit? Lucanus II, 621. „*Ut tremulo starent contentae* fune carinae." Idem V, 514. „*Litora curva*

Aequor? non tibi sunt integra lintea;
Non Di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,

legit, primisque invenit in undis, Rupibus exesis haerentem funo carinam." Virgil. Aen. IV, 575. „*Solvite vela citi. Deus aethere missus ab alto Festinare fugam, tortosque incidere funis Ecce iterum stimulat.*" Nihil quicquam vulgatius est: neque illud omittendum, vel ipsum illud *funibus* satis nos admonere, non de uno, sed pluribus navigiis verba hic fieri. Nemo enim de nave unica *funes* dixit, verum *funem*. Iam autem illud saevissimae tempestatis indicium erat, cum in ipso portu, ut hic, nisi in anchoris stare naves non possent: plerumque enim aliter solebat. Virgilius Aen. I, 172. ubi tranquillum quendam tutumque portum describit, — *hic fessas non vincula navis Ulla tenent, unco non adligat anchora morsu.*" Et Homerus Odyss. I, 136. „*Ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματός ἐστιν, Οὔτ' εὐνὰς βαλέειν, οὔτε πρυμνήσι' ἀνάψαι.*" et N. 100. — „*ἔντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι Νῆες ἐυσσέλμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον ἵκωνται.*" Proinde vide, inquit, o navis, ne in mare te referant fluctus: cum enim in ipso portu tempestas sit, quales tandem in aperto pelago te manent procellae? Illud dumtaxat reliquum est, ut *durare aequor* satis quidem insolentem phrasin pro *perferre, sustinere*, similibus, si fieri potest, exemplis adstruamus. Eo enim adigebat optimum Torrentium, ut ineptissimam potius distinctionem admitteret, quam ut ipse hanc locutionem durare vellet. Atqui bis citat hoc Servius, ut probet, *durare* esse *sustinere*, ut Virgil. VIII, 577. — „*Patiar quemvis* durare *laborem.*" cui adde Statium Silv. V, 2. „*Felix, qui viridi fidens optata iuventa* Durabis *quaecumque* vias, *vallumque tenebis.*" et Valerium Flaccum VIII, 338. „*Occidis? heu primo potes* hoc durare *sub aevo?*

10. *Non Di quos iterum pressa voces malo*] Ita omnes, opinor, libri: certe quos ipse vidi; credo, etiam caeteri. Aliud tamen maluit praestantissimus N. Heinsius: *prensa* scilicet; quod et nobis in mentem diu ante venerat, quam eius codicem vidimus. Ita sane Noster Carm. II, 16. „*Otium divos rogat in patenti* Prensus *Aegaeo.*" ubi perperam in nonnullis membranis, ut hic, *pressus*. Catullus XXV. — „*velut minuta magno* Deprensa *navis in mari, vesaniente vento.*" Lucretius VI, 428. „*Et quaecumque in eo tum sunt* deprensa *tumultu Navigia, in summum veniunt vexata periclum.*" Virgilius in Ciri, v. 60. „*Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto* Deprensos *nautas canibus lacerasse marinis.*" Et Georg. I. „Deprensis *olim statio fidissima nautis.*" Et Aen. V, 52. „*Argolicove mari* deprensus, *et urbe Mycenae.*" Ovid. Metam. XI, 663. „*Nubilus Aegaeo* deprendit *in aequore navim Auster.*" Idem, Dido Aeneae, „*Finge age te rapido* (*nullum sit in omine pondus*) *Turbine* deprendi: *quid tibi mentis erit?*" Statius Theb. I, 370. „*Ac velut hiberno* deprensus *navita ponto.*" Seneca de Vita beata c. 14. „*Sicut* deprehensi *mari Syrtico, modo in sicco relinquuntur, modo tortente unda fluctuantur.*" Atque his, credo, auctoritatibus inductus Vir Illustris substituere voluit *prensa*. Nihil tamen hic temere mutandum censeo. Sane si *salo* vel *vado* hic haberent codices, equidem accederem, ut *prensa* non incommode legeretur: ita tamen, ut tum quoque non minus apte legatur *pressa*: nunc cum omnes ubique libri praeferant *malo*, receptam lectionem retineo, cui omnino melius congruit *pressa* quam *prensa*. Minucius Felix p. 258. „*Et si quis infirmior*, malo pressus *et victus*, *Christianum se negasset.*" Ovidius Amor. II, 11. „*O utinam, remo ne quis freta longa moveret, Argo funestas* pressa *bibisset aquas.*"

5 Et malus celeri saucius Africo,
Antennaeque gemant; ac sine funibus
Vix durare carinae
Possint imperiosius

solvet amor die." Ita Noster alibi, Carm. III, 9. „*Quid si prisca redit Venus*, Diductosque *iugo cogit aëneo.*" et II, 17. „Me *nec Chimaerae spiritus igneae* Divellet *umquam.*" et I, 36. — „*nec Damalis novo* Divelletur *adultero.*" Ubi omnia, ut vides, ad amatores, non ad ipsum amorem referuntur.

7. *Vix durare carinae possint*] „*Animadvertendum est,*" ait Iulius Scaliger, „*quibus legibus de una modo navi dixit* carinas *in numero pluruli.*" Vere et recte hoc Scaliger. Neque enim ullus veterum ita locutus est; quippe singulae naves non nisi singulas carinas habent. Quid hic autem nostri interpretes, qui libenter Scaligerum ut Horatiomastigem insectari solent? Rem callide dissimulant, inustam hanc Flacco notam silentio tegentes; interea tamen pergunt in unica navi *carinae* nobis ingerere. Nos, ut tam turpe dedecus a cultissimo poëta amoliamur, paullo fusius explicabimus totum locum. „*O navis, referent in mare te novi Fluctus?*" Sic scribe per interrogationis notam; et sic Veneta editio 1478. ceterae, opinor, omnes male omittunt. — „*o quid agis? fortiter occupa Portum*; *nonne vides, ut Nudum remigio latus?*" Strenue, inquit, in intimum portum te reconde, ne fluctus ventusque te retrorsum in altum pellant; quod, nisi caves, eveniet: cum latera tua nuda sint remigio, quo solo poteris vento obsistere. *Nudum* autem *remigio* dicit, vel quod tempestatibus conflictata navis remos iam fregerat, ut Virgilius, „*Franguntur remi, tum prora avertit:*" et Noster Epod. X. „*Niger rudentes Eurus inverso mari Fractosque remos differat:*" vel quod introëuntes in portum nautae remos subducere atque intra navem reponere solent. Sequitur: — „*nonne vides, ut Nudum remigio latus, Et malus celeri saucius Africo Antennaeque gemant? et sine funibus Vix durare carinae Possint imperiosius Aequor?*" Sic quidem editiones, *gemant*, et *possint*: adeo ut sententia sic procedat: *Nonne vides, ut latus et malus et antennae gemant?* Quid iam videtur? Satin' placet illud, *vides, ut gemant?* oculisne percipi poterit gemitus? credideram, auribus potius sentiri. Sed illud omnino advertendum, bis apud Servium, ubi locum hunc adducit, Aen. I, 211. et VIII, 577. non *possint* legi, sed *possunt*. Atque ita clare hic exhibent codex optimus Reginensis et Zulichemianus; quibus adde Editionem Loscheri 1498. Neque vero dubium est, quin in aliorum aliquot sic extiterit: sed saepe deprehendi, sollemne esse interpretibus nostris, ut reticeant varias lectiones, quas ipsi non approbant. Iam autem, si tot auctoribus freti reducemus illud *possunt*, sequitur, ut eadem opera etiam *gemunt* legamus. Quid multa? codex Petrensis D fere annorum sine ulla litura utrumque retinet, et *gemunt* et *possunt*. Sic itaque totus locus constituendus erit et distinguendus. — „nonne vides, ut *Nudum remigio latus? Et malus celeri saucius Africo Antennaeque* gemunt, *et sine funibus Vix durare carinae* Possunt *imperiosius Aequor?*" Quibus in verbis illud primum indicandum est, quod et Scaligerum et enarratores nostros fefellit, non de una modo navi *carinae*, sed de pluribus hic accipi. Tantà, inquit, coorta est tempestas, o navis, ut malus tua antennaeque gemant, et caeterae naves, quae in eodem portu sunt, vix possint stationem tenere, nisi anchoris iactis. Verum haec per partes explicanda veniunt. *Carinas* totas naves denotare tralatitium est. *Funibus* autem anchorae significantur, quod tot interpretes fugisse quis satis mirari poterit? Lucanus II, 621. „*Ut tremulo starent contentae* fune carinae." Idem V, 514. „*Litora curva*

Aequor? non tibi sunt integra lintea;
Non Dî, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,

legit, primisque invenit in undis, Rupibus exesis haerentem funo carinam." Virgil. Aen. IV, 575. „*Solvite vela citi. Deus aethere missus ab alto Festinare fugam, tortosque incidere funis Ecce iterum stimulat.*" Nihil quicquam vulgatius est: neque illud omittendum, vel ipsum illud *funibus* satis nos admonere, non de uno, sed pluribus navigiis verba hic fieri. Nemo enim de nave unica *funes* dixit, verum *funem*. Iam autem illud saevissimae tempestatis indicium erat, cum in ipso portu, ut hic, nisi in anchoris stare naves non possent: plerumque enim aliter solebat. Virgilius Aen. I, 172. ubi tranquillum quendam tutumque portum describit, — *hic fessas non vincula navis Ulla tenent, unco non adligat anchora morsu.*" Et Homerus Odyss. I, 136. „*Ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματός ἐστιν, Οὔτ' εὐνὰς βαλέειν, οὔτε πρυμνήσι' ἀνάψαι.*" et N. 100. — „*Ἐντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι Νῆες ἔυσσελμοι, ὅταν ὁρμου μέτρον ἵκωνται.*" Proinde vide, inquit, o navis, ne in mare te referant fluctus: cum enim in ipso portu tempestas sit, quales tandem in aperto pelago te manent procellae? Illud dumtaxat reliquum est, ut *durare aequor* satis quidem insolentem phrasin pro *perferre, sustinere*, similibus, si fieri potest, exemplis adstruamus. Eo enim adigebat optimum Torrentium, ut ineptissimam potius distinctionem admitteret, quam ut ipse hanc locutionem durare vellet. Atqui bis citat hoc Servius, ut probet, *durare* esse *sustinere*, ut Virgil. VIII, 577. — „*Patiar quemvis* durare *laborem.*" cui adde Statium Silv. V, 2. „*Felix, qui viridi fidens optata iuventa* Durabis *quaecumque* vias, *vallumque tenebis.*" et Valerium Flaccum VIII, 338. „*Occidis? heu primo potes* hoc durare *sub aevo?*

10. *Non Dî quos iterum pressa voces malo*] Ita omnes, opinor, libri: certe quos ipse vidi; credo, etiam caeteri. Aliud tamen maluit praestantissimus N. Heinsius: *prensa* scilicet; quod et nobis in mentem diu ante venerat, quam eius codicem vidimus. Ita sane Noster Carm. II, 16. „*Otium divos rogat in patenti* Prensus *Aegaeo.*" ubi perperam in nonnullis membranis, ut hic, *pressus*. Catullus XXV. — „*velut minuta magno* Deprensa *navis in mari, vesaniente vento.*" Lucretius VI, 428. „*Et quaecumque in eo tum sunt* deprensa *tumultu Navigia, in summum veniunt vexata periclum.*" Virgilius in Ciri, v. 60. „*Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto* Deprensos *nautas canibus lacerasse marinis.*" Et Georg. I. „Deprensis *olim statio fidissima fautis.*" Et Aen. V, 52. „*Argolicove mari* deprensus, *et urbe Mycenae.*" Ovid. Metam. XI, 563. „*Nubibus Aegaeo* deprendit *in aequore navim Auster.*" Idem, Dido Aeneam, „*Finge age te rapido* (*nullum sit in omine pondus*) *Turbine* deprendi: *quid tibi mentis erit?*" Statius Theb. I, 370. „*Ac velut hiberno* deprensus *navita ponto.*" Seneca de Vita beata c. 14. „*Sicut* deprehensi *mari Syrtico, modo in sicco relinquuntur, modo tortente unda fluctuantur.*" Atque his, credo, auctoritatibus inductus Vir Illustris substituere voluit *prensa*. Nihil tamen hic temere mutandum censeo. Sane si *salo* vel *vado* hic haberent codices, equidem accederem, ut *prensa* non incommode legeretur: ita tamen, ut tum quoque non minus apte legatur *pressa*: nunc cum omnes ubique libri praeferant *malo*, receptam lectionem retineo, cui omnino melius congruit *pressa* quam *prensa*. Minucius Felix p. 258. „*Et si quis infirmior*, malo pressus *et victus, Christianum se negasset.*" Ovidius Amor. II, 11. „*O utinam, remo ne quis freta longa moveret, Argo* Junestas pressa *bibisset aquas.*"

5 Et malus celeri saucius Africo,
Antennaeque gemant; ac sine funibus
Vix durare carinae
Possint imperiosius

solvet amor die." Ita Noster alibi, Carm. III, 9. „*Quid si prisca redit Venus*, Diductosque *iugo cogit aëneo.*" et II, 17. „Me *nec Chimaerae spiritus igneae* Divellet *umquam.*" et I, 36. — „*nec Damalis novo* Divelletur *adultero.*" Ubi omnia, ut vides, ad amatores, non ad ipsum amorem referuntur.

7. *Vix durare carinae possint*] „*Animadvertendum est,*" ait Iulius Scaliger, „*quibus legibus de una modo navi dixit* carinas *in numero plurali.*" Vere et recte hoc Scaliger. Neque enim ullus veterum ita locutus est; quippe singulae naves non nisi singulas carinas habent. Quid hic autem nostri interpretes, qui libenter Scaligerum ut Horatiomastigem insectari solent? Rem callide dissimulant, inustam hanc Flacco notam silentio tegentes; interea tamen pergunt in unica navi *carinae* nobis ingerere. Nos, ut tam turpe dedecus a cultissimo poëta amoliamur, paullo fusius explicabimus totum locum. „*O navis, referent in mare te novi Fluctus?*" Sic scribe per interrogationis notam; et sic Veneta editio 1478. ceterae, opinor, omnes male omittunt. — „*o quid agis? fortiter occupa Portum*; *nonne vides, ut Nudum remigio latus?*" Strenue, inquit, in intimum portum te reconde, ne fluctus ventusque te retrorsum in altum pellant; quod, nisi caves, eveniet: cum latera tua nuda sint remigio, quo solo poteris vento obsistere. *Nudum* autem *remigio* dicit, vel quod tempestatibus conflictata navis remos iam fregerat, ut Virgilius, „*Franguntur remi, tum prora avertit:*" et Noster Epod. X. „*Niger rudentes Eurus inverso mari Fractosque remos differat:*" vel quod introëuntes in portum nautae remos subducere atque intra navem reponere solent. Sequitur: — „*nonne vides, ut Nudum remigio latus, Et malus celeri saucius Africo Antennaeque gemant? et sine funibus Vix durare carinae Possint imperiosius Aequor?*" Sic quidem editiones, *gemant*, et *possint*: adeo ut sententia sic procedat: *Nonne vides, ut latus et malus et antennae gemant?* Quid iam videtur? Satin' placet illud, *vides, ut gemant?* oculisne percipi poterit gemitus? credideram, auribus potius sentiri. Sed illud omnino advertendum, bis apud Servium, ubi locum hunc adducit, Aen. I, 211. et VIII, 577. non *possint* legi, sed *possunt*. Atque ita clare hic exhibent codex optimus Reginensis et Zulichemianus; quibus adde Editionem Loscheri 1498. Neque vero dubium est, quin in aliorum aliquot sic extiterit: sed saepe deprehendi, sollemne esse interpretibus nostris, ut reticeant varias lectiones, quas ipsi non approbant. Iam autem, si tot auctoribus freti reducemus illud *possunt*, sequitur, ut eadem opera etiam *gemunt* legamus. Quid multa? codex Petrensis D fere annorum sine ulla litura utrumque retinet, et *gemunt* et *possunt*. Sic itaque totus locus constituendus erit et distinguendus. — „nonne vides, ut *Nudum remigio latus? Et malus celeri saucius Africo Antennaeque* gemunt, *et sine funibus Vix durare carinae* Possunt *imperiosius Aequor?*" Quibus in verbis illud primum indicandum est, quod et Scaligerum et enarratores nostros fefellit, non de una modo navi *carinas*, sed de pluribus hic accipi. Tantà, inquit, coorta est tempestas, o navis, ut malus tua antennaeque gemant, et caeterae naves, quae in eodem portu sunt, vix possint stationem tenere, nisi anchoris iactis. Verum haec per partes explicanda veniunt. *Carinas* totas naves denotare tralatitium est. *Funibus* autem anchorae significantur, quod tot interpretes fugisse quis satis mirari poterit? Lucanus II, 621. „*Ut tremulo starent contentae* fune carinae." Idem V, 514. „*Litora curva*

Aequor? non tibi sunt integra lintea;
Non Di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,

legit, primisque invenit in undis, Rupibus exesis haerentem funo carinam." Virgil. Aen. IV, 575. „*Solvite vela citi. Deus aethere missus ab alto Festinare fugam, tortosque incidere* funis *Ecce iterum stimulat.*" Nihil quicquam vulgatius est: neque illud omittendum, vel ipsum illud *funibus* satis nos admonere, non de uno, sed pluribus navigiis verba hic fieri. Nemo enim de nave unica *funes* dixit, verum *funem*. Iam autem illud saevissimae tempestatis indicium erat, cum in ipso portu, ut hic, nisi in anchoris stare naves non possent: plerumque enim aliter solebat. Virgilius Aen. I, 172. ubi tranquillum quendam tutumque portum describit, — *hic fessas non vincula navis Ulla tenent, unco non adligat anchora morsu.*" Et Homerus Odyss. I, 136. „*Ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματός ἐστιν, Οὔτ' εὐνὰς βαλέειν, οὔτε πρυμνήσι' ἀνάψαι.*" et N. 100. — „*ἔντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι Νῆες ἐυσσέλμοι, ὅταν ὁρμον μέτρον ἵκωνται.*" Proinde vide, inquit, o navis, ne in mare te referant fluctus: cum enim in ipso portu tempestas sit, quales tandem in aperto pelago te manent procellae? Illud dumtaxat reliquum est, ut *durare aequor* satis quidem insolentem phrasin pro *perferre, sustinere*, similibus, si fieri potest, exemplis adstruamus. Eo enim adigebat optimum Torrentium, ut ineptissimam potius distinctionem admitteret, quam ut ipse hanc locutionem durare vellet. Atqui bis citat hoc Servius, ut probet, *durare* esse *sustinere*, ut Virgil. VIII, 577. — „*Patiar quemvis* durare *laborem.*" cui adde Statium Silv. V, 2. „*Felix, qui viridi fidens optata iuventa* Durabis *quaecumque* vias, *vallumque tenebis.*" et Valerium Flaccum VIII, 338. „*Occidis? heu primo potes* hoc durare *sub aevo?*

10. *Non Di quos iterum pressa voces malo*] Ita omnes, opinor, libri: certe quos ipse vidi; credo, etiam caeteri. Aliud tamen maluit praestantissimus N. Heinsius: *prensa* scilicet; quod et nobis in mentem diu ante venerat, quam eius codicem vidimus. Ita sane Noster Carm. II, 16. „*Otium divos rogat in patenti* Prensus *Aegaeo.*" ubi peperam in nonnullis membranis, ut hic, *pressus*. Catullus XXV. — „*vehat minuta magno* Deprensa *navis in mari, vesaniente vento.*" Lucretius VI, 428. „*Et quaecumque in eo tum sunt* deprensa *tumultu Navigia, in summum veniunt vexata periclum.*" Virgilius in Ciri, v. 60. „*Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto* Deprensos *nautas canibus lacerasse marinis.*" Et Georg. I. „Deprensis *olim statio fidissima puppis.*" Et Aen. V, 52. „*Argolicove mari* deprensus, *et urbe Mycenae.*" Ovid. Metam. XI, 663. „*Nubibus Aegaeo* deprendit *in aequore navim Auster.*" Idem, Dido Aeneae, „*Finge age te rapido* (*nullum sit in omine pondus*) *Turbine* deprendi: *quid tibi mentis erit?*" Statius Theb. I, 370. „*Ac velut hiberno* deprensus *navita ponto.*" Seneca de Vita beata c. 14. „*Sicut* deprehensi *mari Syrtico, modo in sicco relinquuntur, modo tortente unda fluctuantur.*" Atque his, credo, auctoritatibus inductus Vir Illustris substituere voluit *prensa*. Nihil tamen hic temere mutandum censeo. Sane *si salo* vel *vado* hic haberent codices, equidem accederem, ut *prensa* non incommode legeretur: ita tamen, ut tum quoque non minus apte legatur *pressa*: nunc cum omnes ubique libri praeferant *malo*, receptam lectionem retineo, cui omnino melius congruit *pressa* quam *prensa*. Minucius Felix p. 258. „*Et si quis infirmior*, malo pressus *et victus. Christianum se negasset.*" Ovidius Amor. II, 11. „*O utinam, remo ne quis freta longa moveret, Argo funestas* pressa *bibisset aquas.*"

Iactes et genus et nomen inutile:
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quae mihi taedium,
Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentis
Vites aequora Cycladas.

XV.

NEREI VATICINIUM DE EXCIDIO TROIAE.

Pastor cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam;
Ingrato celeris obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Mala ducis avi domum,
Quam multo repetet Graecia milite,
Coniurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.

Idem Fast. IV. „*Sedit limoso* pressa *carina* vado.“ et Metamorph. XI, 557. „*Mergit in ima ratem, cum qua pars magna virorum Gurgite* pressa *gravi.*“ Auctor Octaviae 347. „*Ruit in pelagus, rursumque* salo Pressa *resurgit.*“ Digest. lib. XIV. tit. 2. leg. 6. „*Navis adversa tempestate* depressa, *ictu fulminis deustis armamentis et arbore et antemna, Hipponem delata est.*“ Ubi tamen vix dubites, quin *deprensa* corrigendum sit; ut res ipsa flagitat. Lege tamen VII. ibidem sine dubio *depressa* bene habet: „*Cum* depressa *navis aut deiecta esset, quod quisque ex ea suum servasset, sibi servare respondit, tamquam ex incendio.*“ Nulla itaque dubitatio est, quin sana sit lectio omnium librorum, „*Non dí, quos iterum* pressa *voces malo.*“ Ubi *pressa* valet mersa: et sane *dii* isti (Dioscuros intelligit) etiam mersas et obrutas naves eripiebant periculo: ut Noster Carm. IV, 8. „*Clarum Tyndaridae sidus ab* infimis *Quassas eripiunt aequoribus rates.*“ Theocritus in *Διοσκούροις* vers. 17. „*Ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς τε καὶ ΕΚ ΒΥΘΟΥ ἕλκετε νῆας Ἀυτοῖσιν ναύταισιν ὀϊομένοις θανεέσθαι.*“

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit*] Galei codex bonae notae, *tumidus*: quod Scaligero placuerat. „*Imo*,“ inquit ille, „*fidebat Brutus, neque timidus erat: quare* tumidus, *non* timidus; *et* fidat, *non* fidit.“ Recte quidem omnino, si de Bruto vel per somnium hic cogitasset Noster. Sed Scaligerum, ut plerosque alios, decepit Quintilianus et Scholiastae veteres, qui perpetuam in hoc carmine allegoriam esse volunt, *et navim pro republica, tempestates pro bellis civilibus, portum pro pace atque concordia* dici. Atqui inane hoc commentum esse recte vidit Vir acutus Tan. Faber, et ante eum elegantissimus Muretus.

Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanae
Genti! iam galeam Pallas et aegida
Currusque et rabiem parat.
Nequicquam Veneris praesidio ferox
Pectes caesariem, grataque feminis
Imbelli cithara carmina divides;
Nequicquam thalamo gravis
Hastas et calami spicula Cnossii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Aiacem: tamen, heu serus, adulteros
Crinis pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuae
Gentis, non Pylium Nestora respicis?

9. *Eheu, quantus equis, quantus adest viris Sudor*] Eleganter hinc mutuatus est Statius illa Theb. III. „Quantus equis, quantusque viris *in pulvere crasso* Sudor, *io quantum crudele rubebitis amnes.*“ Ut et illa v. 17. „*Calami spicula Cnossii*“ pulchre imitatus est Prudentius Cathem. V, 52. „*Hic fidit iaculis, ille volantia Praefigit* calamis spicula Cnossiis.“ Et illa denique

15. *Imbelli cithara carmina divides*] expressisse videtur Seneca; sed hodie locus corruptus est: Herc. Oet. 1080. „*Sed cum linqueret inferos Orpheus carmina fundens; Et vinci lapis improbus Et vatem potuit sequi.*“ Quippe in versu secundo vicem dactyli vel cretici occupat spondaeus, qui nisi in clausula, quae hic non est, locum habere nequit. Atque ideo acutissimus Fred. Gronovius pro *fundens* reponit *funditans*. Vide, annon nos aliquanto melius, „*Orpheus carmina* dividens.“ Sane, cum pro *fundens* substituimus *dividens*, nulla fit mutatio nisi primae modo literae: nam *un* et *iui* in manuscriptis vix poteris inter se dignoscere.

21. *Non Laërtiaden exitium tuae Gentis*] Tres Blandinii apud Cruquium, totidemque Lambini, *genti*: quodque amplius est, praestantissimi mei codices Graevianus et Reginensis clare, „*Non Laërtiaden*, excidium *tuae* Genti.“ *Excidium* etiam in suo invenit Fabricius. Sane quaelibet ex his lectionibus proba est, sive velis *exitium gentis*, sive *exitium genti*; seu *excidium genti*, sive *excidium gentis*. Poëta vetus apud Ciceronem de Divin. I, 21, de Paride loquens, „*Eum esse exitium Troiae, pestem Pergamo.*“ Velleius Paterc. II, 30. „*Romanis certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem, pessimo auctoravit facinore.*“ Plautus Bacch. IV, 9. „*Excidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro senis.*“ et paullo post: „*Scivi ego iamdudum fore me exitium Pergamo.*“ Manilius lib. I. „*Quot post excidium Troiae sunt eruta regna!*“ Virgil. Eclog. „*Idem amor exitium est pecori pecorisque magistro.*“ Et Aen. II. „*Tum magnum exitium* (*quod di prius omen in ipsum Convertant*) *Priami imperio Phrygibusque futurum.*“ Arridet tamen prae aliis ea, quae et plures membranas et editiones credo omnes occupavit, *exitium gentis*: praecesserat enim *genti* versu undecimo. Cicero de Arusp. Respons. c. 4. „*Scipio natus mihi videtur ad interitum exitiumque Carthaginis.*“ Seneca Consolat. ad Marciam c. 17. „*Dionysius ille tyrannus, libertatis, iustitiae, legum exitium.*“ Ovidius Metam. XIII, 500. „*Exitium Troiae nostrique orbator Achilles.*“ Sulpicia in Satira, „*Romulidarum igitur longa et gravis exitium pax.*“ Seneca Hercule fur. 358. „*Quidnam iste, nostri generis*

Urguent inpavidi te Salaminius
Teucerque, et Sthenelus sciens
Pugnae; sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionen quoque
Nosces. ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum graminis inmemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuae.
Iracunda diem proferet Ilio
Matronisque Phrygum classis Achilleï.
Post certas hiemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

XVI.

PALINODIA.

O matre pulchra filia pulchrior,
Quem criminosis cumque voles modum
Pones iambis; sive flamma,
Sive mari libet Hadriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem sacerdotum incola Pythius,

exitium ac lues?“ Et Troad. 893. „*Quos Helena suadet, pestis, exitium, lues Utriusque populi.*“

24. *Teucerque et Sthenelus*] Vetustissimi quique libri, *Teucer et Sthenelus*, et sic editiones priscae, Veneta et Loscheri. Alii codices, *Teucer et Sthenelus*, quod amplexae sunt post Lambinum editiones plerae-que. Unus modo ex meis isque omnium recentissimus, *Teucerque et Sthenelus*, nisi quod in Reginensi ex spatii magnitudine inter *Teucer* et *et* suspicio est, *que* esse erasum. Atqui Torrentius affirmat, se in omnibus suis invenisse *Teucerque et*. Sed nullus dubito, quin typographi culpa sit, atque ibi *Teucer et* sit reponendum. Utcumque fuerit, ea probabilis sane videtur lectio, „*Urgent inpavidi te Salaminius Teucerque et Sthenelus.*“ Quippe si dixisset, *te Sthenelus*, non utique plurali numero protulisset, *urgent inpavidi*. Amat enim Noster etiam post plures nominativos verbum singulare ponere: ut Carm. IV, 14. quod apprime huc convenit: „*Te Cantaber non ante domabilis Medusque et Indus, te profugus Scythes* Miratur.“ Vide nos ad Carm. I, 24. vers. 8. Recte igitur *Teucerque et Sthenelus*; ut uterque simul eum urgere intelligatur, atque ideo in plurali efferatur verbum *urgent*. Id quoque observavi in codicibus scriptis, ubi duplex, ut hic, coniunctio est, alteram plerumque a librariis omitti, si modo versus mensura id fieri patiatur. Si cui tamen *te Sthenelus* magis arrideat, equidem non valde repugnabo.

5. *Non Dindymene*] Vide modo totum locum: „*Non Dindymene, non adytis quatit Mentem sacerdotum incola Pythius, Non Liber aeque,*

Non Liber aeque, non acuta
Si geminant Corybantes aera,
Tristes ut irae: quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec saevus ignis, nec tremendo
Iuppiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho adposuisse nostro.
Irae Thyesten exitio gravi
Stravere; et altis urbibus ultimae
Stetere caussae, cur perirent
Funditus, inprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.
Conpesce mentem. me quoque pectoris
Tentavit in dulci iuventa
Fervor, et in celeris iambos

v. 8. Vulg. *Sic* gemi.

non acuta Sic geminant Corybantes aera, Tristes ut irae." Ubi nulla alia esse possit constructio, praeterquam haec: *Corybantes non sic geminant acuta aera, ut tristes irae geminant acuta aera.* Quocumque te vertas, nihil melius ex his verbis efficies. Quod cum ineptum sit plane et *ἀναχόλουθον*, cogitandum est, opinor, de emendatione. Crediderunt boni librarii, necessario reponendum esse in versu octavo *sic*; ut sit cui respondeat τὸ *ut*. Atqui aliud potius curare debuerant; cum in versu septimo hoc satis provisum sit, ut *aeque* ad *ut* referatur. Vix dubites, quin ita scripserit Flaccus, „*Non Liber aeque, non acuta* Si *geminant Corybantes aera.*" Sententia est: Non Cybele, non Phoebus, non Bacchus, non Corybantes, si acuta aera geminant, aeque quatiunt mentem, ut tristes irae eam quatiunt. Simile plane loquendi genus est Carm. II, 17. „*Me nec Chimaerae spiritus igneae, Nec si resurgat centimanus Gyges, Divellet umquam.*" [Et Carm. III, 21. „*Te Liber, et si laeta aderit Venus, Segnesque nodum solvere Gratiae, Vivaeque producent lucernae.*"]Eodem res redibit, si legeris, *Si geminent*, aut, *Si ingemiscent.* Caeterum quid sit *geminare aera*, disces ex Lucretio II, 635. „*Cum pueri circum puerum pernice chorea Armati in numerum pulsarent aeribus aera.*" Et Ovidio Metam. III, 534. — „*aerane tantum Aere repulsa valent, et adunco tibia cornu?*" Et Fast. IV, 184. „*Aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.*" [Et ex Statio, Theb. VIII, 221. — „gemina aera *sonant, Idaeaque terga, Et moderata sonum vario spiramine buxus.*"]

13. *Addere principi Limo coactus*] Offendit Iulium Scaligerum illud *coactus*: „*neque enim,*" ait, „*Prometheus coactus fuit, aut coactus fecit.*" Hoc unde compertum Scaligero esse potuit, equidem nescio: cum nullus, opinor, nunc extet praeter Nostrum, qui hanc fabulam tangat. Quamquam fatendum sane est, non valde verisimile esse, eiusmodi fabulam a quoquam excogitatam, qua Prometheus coactus hoc fecerit. Ipse enim consulto hominem formasse dicitur, non alterius iussu et impe[rio]. Siquis igitur a Scaligeri partibus steterit, facili mutatione sic huic [loco]

Misit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quaero tristia; dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

XVII.

AD TYNDARIDEM.

Velox amoenum saepe Lucretilem
Mutat Lycaeo Faunus, et igneam
Defendit aestatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
Impune totum per nemus arbutos
Quaerunt latentis et thyma deviae
Olentis uxores mariti:
Nec viridis metuunt colubras,

v. 5. Vulg. *Tutum.*

mederi poterit, „*Fertur Prometheus addere principi Limo* coactam *particulam undique, Desectam et insani leonis Vim stomacho adposuisse nostro.*“ Recte enim *undique coactam*, hoc est, collectam, congestam. Virgil. Aen. VIII, 7. — „undique cogunt *Auxilia, et latos vastant cultoribus agros.*“ Idem Aen. VII, 582. „*Undique collecti coëunt Martemque fatigant.*“ Noster in Arte Poët. v. 3. „*Undique collatis membris.*“ Virgil. Aen. II, 763. — „*huc undique Troia gaza Congeritur.*“ Recte quoque *fertur addere*, pro addidisse; etiam cum sequatur *adposuisse*. Noster Carm. III, 20. „*Arbiter pugnae* posuisse *nudo Sub pede palmam* Fertur, *et leni* recreare *vento Sparsum odoratis humerum capillis.*“ Propertius III, 12. „*Inter quos Helene nudis* capere *arma papillis* Fertur, *nec fratres* erubuisse *deos.*“

5. *Impune tutum per nemus*] Enimvero indignandum est, tot magnis interpretibus haec placere potuisse. Certe *inpune tutum* consistere una nequeunt. Quid enim tantopere mirandum, si per *tutum* nemus *inpune* vagantur pecora? Mirarer magis, si in nemore feris infesto inpune errarent. Apage itaque *tutum*, quod tantum abest ut augeat sententiam, ut plane deminuat destruatque. Recte codices quidam Lambino inspecti, *totum*: ut et nos ex coniectura prius reposueramus, quam apud Lambinum id vidimus. Per *totum*, inquit, nemus, per densissima quaeque silvarum loca, ubi ferarum latibula sunt, *inpune* pervagantur. Persius Sat. V, 32. „*Cum blandi comites*, totaque inpune *Suburra Permisit sparsisse oculos iam candidus umbo.*“ Virgil. Georg. II, 308. „*Et* totum *involvit flammis* nemus.“ et Aen. VI, 358. — „*procul o procul este profani, Conclamat vates*, totoque *absistite* luco.“ Nemesianus II, 68. — „*tectumque subire Viminis, et caveam* totis *praeponere* silvis.“

8. *Nec virides metuunt colubras*] Viderint, qui, reclamantibus fere omnibus ubique codicibus, *colubros* hic nobis obtrudunt. *Colubras* legebat et Lactantius ad Statii Theb. V. Vide Nonium, ubi exempla profert ex Lucilio, Turpilio et Varrone. Noster Serm. I, 8. „*Utque lupi barbam variae cum dente* colubrae.“ Iuvenal. V, 107. „*Vos anguilla manet, longae cognata* colubrae.“ Arnobius lib. IV. „*Mercurius ore facundus, et gestator affabilium* colubrarum.“

Nec Martialis haeduleae lupos;
Utcumque dulci, Tyndari, fistula
Valles, et Usticae cubantis
Levia personuere saxa.
Di me tuentur: Dis pietas mea
Et musa cordi est. hic tibi Copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reducta valle caniculae
Vitabis aestus, et fide Teïa
Dices laborantis in uno
Penelopen vitreamque Circen.

v. 9. *Hoedilia.* 14. Hinc *tibi.*

9. *Nec Martiales haedilia lupos*] Vetustissimi nostri Leidensis, Graevianus, Reginensis, *Haediliae.* Atque ita in suis invenerunt Lambinus et Cruquius, qui tamen *haeduliae* haedorum septa perperam interpretantur. Tu vero scribe, quod minimum ab libris recedit, „*Nec Martiales* haedulese *lupos.*" Ut ab equo equuleus, ab hinno hinnuleus, ita ab haedo haeduleus. Et potuit quidem hic dixisse, *haedulei lupos;* sed maluit genus femininum, ut paullo ante *colubras* et *uxores* olentis mariti. Quidni autem *hfdduleae;* cum Varro dixerit *hinnas* et *equulas* apud Nonium Marcellum? Certe qui *haedilia* hic defendunt, praeterquam quod in versu flagitium insigne admittunt, verbum insuper veteribus, credo, Romanis inauditum fingunt. Quippe agni et haedi non seorsim, sed una cum matribus plerumque stabulabantur. Proinde, ut agnorum oviumque stabulum nemo *agnile* dixit, sed *ovile:* ita caprarum haedorumque septum non *haedile* vocabatur, sed *caprile.* Glossarium quidem vetus: Ἐριφοστάσια, *haedilia*; et Ἐριφιῶνες (lege Ἐριφιῶνες) *haedilia:* sed apud Rei Rusticae scriptores vel Graecos vel Latinos frustra, opinor, ea verba quaesiveris. Imo vero, quia et oves et caprae plerumque uno septo claudebantur, etiam stabula caprarum *ovilia* vocitabant veteres. Tibullus II, 1. „*Huic datus, a pleno memorabile munus* ovili, *Dux pecoris hircus: duxerat hircus oves.*" Ovid. Metam. XIII, 827. „*Sunt fetura minor tepidis in ovilibus agni; Sunt quoque par aetas aliis in* ovilibus *haedi.*"

14. *Hinc tibi Copia Manabit*] Legendum puto, etiam invitis manuscriptis, Hic *tibi copia;* ut mox sequitur, Hic *in reducta valle.* Quod et erudito Dacierio et ante eum Doctissimo Fabricio placuisse video. Sane sic habet editio Loscheri 1498. *Hinc* et *hic* frequentissime confunduntur in scriptis codicibus. Quod si *hinc* legeris, interpretandum quidem fuerit *ob pietatem meam:* atqui eo pacto dicendum potius foret *Hinc* mihi *copia*, quam *hinc tibi.* Neque enim amicam suam Tyndarin vel uxoris conditione habere voluit, vel heredem sibi instituere. Caeterum illud, quod mox sequitur, *ruris honorum*, ut eleganter dictum iure laudant interpretes: poterant etiam et exemplis illustrare: nam imitatus est clare Statius Silv. IV, 5. „*Parvi beatus* rurris honoribus." et occultius in Theb. X, 783. — „*hi sertis, hi* veris honore *soluto Accumulant.*" et Silius Italicus III. „*Nullum ver usquam, nullique* aestatis honores."

19. *Fide Teïa Dices laborantes in uno*] Codices nostri, Galei, Zulich. et a secunda manu Reginensis *dices:* ut alibi Noster Carm. IV. 13. ad Phyllida. — „condisce *modos*, *amanda Voce quos reddas.*" et

Hic innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbra: nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Proelia: nec metues protervum
Suspecta Cyrum; nec male dispari
Incontinentis iniiciat manus,
Et scindat haerentem coronam
Crinibus, immeritamque vestem.

XVIII.

AD VARUM.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem
Circa mite solum Tiburis, et moenia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit: neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
Ac ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata: monet Sithoniis non levis Evius;
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. non ego te, candide Bassareu,
Invitum quatiam; nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. saeva tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quae subsequitur caecus amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

v. 7. Vulg. *At* ne.

II, 19. „*Bacchum in remotis carmina rupibus Vidi docentem (credite posteri) Nymphasque* discentes." Sed nihil mutandum: nam quid est *discere fida Teia?* Nimirum Tyndaris fidibus et voce canere sciebat, ut Lyde, Carm. III, 28. „*Tu curva recines lyra Latonam, et celeris spicula Cynthiae.*"

7. *At ne quis modici*] Graevianus noster cum Leidensi, Batteliano, Petrensi, et Galei *ac*. Et sic, opinor, aliorum aliquot; sed haec, ut putant, levia male praetereunt. Sane sic editio Loscheri 1498. Omnino elegantius est, et Horatianum. Sic Epist. I, 19. v. 26. „*Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,*" ut ibi omnes fere codices: tamen et illic quoque *at* editiones occupavit. Epist. I, 1. v. 13. „Ac *ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter.*" Epist. II, 1. v. 208. „Ac *ne forte putes, me quae facere ipse recusem.*" Ovid. Remed. Am. 465. „Ac *ne forte putes nova me tibi condere iura.*" Sic ibi editio prima et duo scripti, ut fatetur praestantissimus Heinsius. Vulgo *et*. Ipse nullo praeeunte codice reposuit *at*. Non dubito, quin, si haec nostra vidisset, mutasset factum.

XIX.

DE GLYCERA.

Mater saeva Cupidinum,
Thebanaeque iubet me Semeles puer,
Et lasciva Licentia,
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glycerae nitor
Splendentis Pario marmore purius;
Urit grata protervitas,
Et voltus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit; nec patitur Scythas,
Et versis animosum equis
Parthum dicere, nec quae nihil attinent.
Hic vivum mihi cespitem, hic
Verbenas, pueri, ponite, turaque
Bimi cum patera meri:
Mactata veniet lenior hostia.

XX.

AD MAECENATEM.

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis, Graeca quod ego ipse testa

3. *Et lasciva Licentia*] Recte. Sic Sallustius Iugurth. 39. „*Militibus, quos soluto imperio licentia atque lascivia corruperat.*“ Quintilianus Instit. IX, 4. „*Quorundam in oratione simili pene licentia lascivientium.*“ Scribe tamen hic non *lasciva licentia*, sed *Licentia*: nam Deam intelligit, ut in superioribus Venerem et Bacchum posuit. Cicero de Legibus II, 17. „*Vexati nostri Lares familiares: in eorum aedibus exaedificatum templum Licentiae: pulsus a delubris is, qui illa servarat:*“ sed hoc Cicero ὑητορικῶς: nam Clodius *Libertati*, non *Licentiae*, id consecraverat. Claudianus de Nuptiis Honorii v. 77. ubi Veneris aulam et comitatum describit: — „*nec cetera Numina desunt. Hic habitat nullo constricta* Licentia *nodo.*“ Poteris etiam non minus eleganter reponere, „*Et lasciva* Libentia.“ *Libentia* enim vel ipsa Venus est, vel Dea quaepiam in Veneris comitatu. Plautus Asinaria, II, 2. „*Ut ego vos lubentiores faciam quam* Lubentia *est.*“ et Sticho II, 2. „*Itaque onustum pectus porto lactitia* lubentiaque.“ Gellius XV, 2. „*Nam cui* Libentiae *Gratiaeque omnes conviviorum incognitae sunt.*“ Quae ex Gellio sublecta iisdem verbis habentur apud Macrobium Saturn. II, 8. Varro de Lingua Latina lib. V. „*A libendo, libido, libidinosus, sic alia ut Libentina.*“ Sic quidem editi; at Vossii codex scriptus: *libidinosus, ac Venus* Libentia, *et Libitina, sic alia.*] Porro in versu praecedente plures libri *iubent*, Leidensis, Reginensis, Reg. Societatis, Petrensis et alii: sed rectius Graevianus et Batt. *iubet*. Amat enim Noster in eiusmodi constructione singularem numerum, ut alibi pluribus docebo. Vide ad Carm. I, 24. vers. 8.

6. *Splendentis Pario marmore purius*] Manifeste hoc imitatus est Seneca Hippolyto 795. „*Vexent hanc faciem frigora parcius; Haec solem faciem rarius appetat;* Lucebit Pario marmore clarius.

Conditum levi; datus in theatro
Cum tibi plausus,
Clare Maecenas eques, ut paterni
Fluminis ripae, simul et iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Caecubum, et praelo domitam Caleno
Tu bibes uvam: mea nec Falernae
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

XXI.
IN DIANAM ET APOLLINEM.

Dianam tenerae dicite virgines:
Intonsum, pueri, dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitus Iovi.
Vos laetam fluviis, et nemorum comam,
Quaecumque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Silvis, aut viridis Cragi:
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetra
Fraternaque humerum lyra.

v. 5. Vulg. *Care.* 5. *Coma.*

5. *Care Maecenas eques*] Recte quidem pro amicitiae et familiaritatis iure *care Maecenas* dicere potuit Noster, ut alibi *dilecte Maecenas.* Sed quid tum de *Equite* fiet? Neque enim *care eques* tolerabile quidem est; et multo minus *eques* sic nudum et epitheto destitutum. Sine dubio legendum cum codice Regiae Societatis, „Clare *Maecenas, eques.*“ ut alibi Carm. III, 16. „*Maecenas, equitum decus.*“ et Propertius III, 7. „*Maecenas, eques Etrusco de sanguine Regum.*“ Martialis VI, 58. „*Sospite me, sospes Latias reveheris ad urbes, Et referes pili praemia clarus eques.*“ Plinius Epist. II, 13. „*Pater ei in* equestri *gradu* clarus, clarior *vitricus.*“

5. *Vos laetam fluviis, et nemorum coma*] Quatuor Blandinii longe optimi apud Cruquium, et noster Graevianus *comam.* Quae melior lectio est et sequentibus aptius respondet. Vos, inquit, puellae, Dianam cantate, et nemora Algidi, aut Erymanthi, aut Cragi; vos invicem, pueri, Apollinem, et Tempe, et Delon. Quod si legeris *coma*, tum sola Diana ab illis, ab his vero praeter Apollinem Tempe et Delos canentur. Quomodo ergo iubet *totidem* tollere laudibus? Recte vero nemorum *comam* celebrare imperat: ut alibi Carm. III, 28. „*Nos cantabimus invicem Neptunum, et viridis Nereidum* comas.“ Porro aliud agunt Enarratores, cum sequentia sic construunt: Laudate *humerum* Apollinis, *insignem pharetra* Meliora sane illos vel Porphyrio Scho-

Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
Pestemque a populo et principe Caesare in
Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

XXII.
AD ARISTIUM FUSCUM.

Integer vitae, scelerisque purus
Non eget Mauris iaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra;
Sive per Syrtis iter aestuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quae loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

liastes docere potuisset. Respondent, inquam, haec superioribus, *vos dicite* Dianam *laetam fluviis; vos* Apollinem *insignem humerum pharetra. Insignis humerum* Hellenismus notissimus est, Nostro quoque familiaris: „*Nec Mauris animum mitior anguibus.*" et alibi.

13. *Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem*] In praecedentibus et Dianae et Apollinis laudes una celebrantur: iam vero Apollinem solum ait bellum, famem et pestilentiam a Romanis amoliturum. Quid ergo opus erat supervacuis precibus Dianam sollicitare? Quamobrem, ne nihil omnino hic agat Diana, vide an legendum sit, „Haec *bellum lacrimosum, hic miseram famem.*" Bellum autem lacrimosum intellige *civile:* ut Carm. III, 8. „*Medus infestis sibi* luctuosus *Dissidet armis.*" *Discordiam* vero abigit propitia Diana, ut memorat Callimachus, Hymno in Dianam v. 133. „*Οὐδὲ διχοστασίη τρώγει γένος, ἥτε καὶ ευ περ Οἴκους ἑστηῶτας ἐσίνατο.*"

2. *Non eget Mauris iaculis*] Ita prisci quique codices, *Mauris*, ut iamdudum monuerunt interpretes: mei certe vetustiores Leid. Graev. Zulich. Batt. et a prima manu Reginensis. Adde editionem Loscheri 1498. et Lactantium Instit. V. 18. ubi non aliter citatur hic locus. Quare expugnanda tandem est eorum pertinacia, qui alterum illud *Mauri* etiam in recentissimis aliquot editionibus obtrudunt. Quippe et Noster alibi, „*Maura unda, Mauris anguibus,*" ut ab aliis observatum. Trebellius Claudio c. 14. „*Purpura Maura.*" Vopiscus Aureliano c. 12. „*Stragula Maura.*" Ovid. Fast. 244. „*Attoniti* Mauras *pertimuere manus.*" Iuvenalis X, 148. — „*hic est quem non capit Africa* Mauro *Percussa Oceano.*" et XII, 4. „*Par vellus dabitur pugnanti Gorgone* Maura." Statius Silv. I, 3. „*Auratasne trabes, an* Mauros *undique postes?*" Idem Theb. IX, 189. „*Sic ubi* Maura *diu populatum rura leonem.*" Martialis XIV, 90. „*Non sum crispa quidem, nec silvae filia* Maurae." Avienus in Descript. Orb. — „*sic caelum vertice fulcit* Maura *Abila, et dorso consurgit Iberica Calpe.*" Silius Italic. III. — „*iuga Pyrenes venatibus acer Metiri*, iaculove *extendere proelia* Mauro."

7. *Fabulosus Lambit Hydaspes*] Nic. Heinsius ad oram libri sui: „*Sabulosus* legit *Grotius Petrus.*" Nollem sane hoc ei excidisse; quippe quod et sententiae et versui repugnat. *Sabulosus* enim primam syllabam brevem habet, et de *solo*, *terra*, dicitur, non de *fluvio*. *Fabulo-*

Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, et ultra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem:
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit aesculetis;
Nec Iubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.

sus Hydaspes (ut Carm. III, 4. *Fabulosae palumbes*) hoc est, de quo multa in Poëtarum fabulis narrantur. Curtius III, 1. „*Marsyas amnis* fabulosis *Graecorum carminibus inclytus.*“ Plinius Hist. Nat. V, 1. „*Montem Africae vel* fabulosissimum *Atlantem.*“ Quintil. Declam. X. „*Filium tuum, mulier infelix, non impositae inferis clusere terrae, non spissa perpetuae noctis caligo compescuit, non* fabulosa *vatibus palus, multumque celebrati curvato igne torrentes.*“ Seneca Epist. 45. „*Nec me Charybdis et Scylla, et* fabulosum *istud fretum deterrere potuissent.*“

11. *Curis vagor expeditus*] Variant hic et scripti et editi, dum alii *expeditis*, alii *expeditus* praeferunt. Utramlibet lectionem tuto sequi poteris: posterior tamen et verior videtur et elegantior. Sic *expedire se molestia, metu, crimine, aerumnis, laqueis etc.* passim occurrunt. *Expeditus* igitur *curis*, ut illud Senecae Oedip. v. 13. „Curis solutus, *exul, intrepidus, vagans.*“ et Symmachi Epist. VII, 32. „*Iamdudum* curis *publicis* absolutus, *relegere iter debuisti.*“ et Terentii Phorm. V, 4. „*Hic simul argentum reperit*, cura *esse* expedivit.“ Mutatum suspicor ab eruditulo quodam, qui paullo ante legerat in Carm. VIII. „*Saepe trans finem iaculo nobilis* expedito.“ et proinde, ut ibi *trans finem expedito*, itidem et hic voluit *ultra terminum expeditis*: nesciens scilicet, *vagor ultra terminum*, veram hic constructionem esse.

14. *Daunia in latis alit esculetis*] Sic omnes, credo, editi iam ab annis plus centum: nullae tamen, quod sciam, membranae sic repraesentant: verum antiquiores *Daunias latis*; ut praeter aliorum codices nostri Leid. Zulich. Graev. et a manu prima Reginensis; nam litera S nunc erasa est; caeteri autem *Daunia latis* sine praepositione. Par etiam varietas est in editionibus priscis: Veneta anno 1478. *Daunia latis*; Loscheri 1498. *Daunias latis*: ut plane credibile sit, lectionem illam, quae hodie obtinet, *Daunia in latis*, in nullis omnino manuscriptis nunc reperiri. Quid igitur fiet? *Dauniae*, *Dauniados*, Graeca enuntiatione, erudite, ut alia omnia, defendit Nicolaus Heinsius ad Ovid. Sappho Phaon. v. 164. „*Daunias*,“ inquit, „*more Graeco; ut Cephisias ora, Phasias terra, Hadrias unda; Actias Orithyia*; quibus addi possent, *Lemnias, Scyrias, Gnossias, Mynëias*, et alia innumera. Sed illa Graeca sunt et Graecam inflexionem libenter accipiunt: quae tamen in Latino *Daunia* invitius, ni fallor, admitteretur. Illud igitur magis ad rem, quod, ut ibidem affirmat Vir summus, *Appias via* pro *Appia* non uno loco occurrit apud Ovidium. Quidni itaque *Dauniae* regio, ut *Appias* via? Sed operae pretium est, ut loca integra huc coram adducantur. Artis Amatoriae I, 79. „*Et* fora *conveniunt (qui credere possit) amori, Flammaque in arguto saepe reperta* foro. *Subdita qua Veneris fulcto de marmore templo* Appias *expressis aera pulsat aquis. Illo saepe loco capitur* consultus *Amori: Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi. Hunc Venus e templis, quae sunt* confinia, *videt: Qui modo* patronus, *nunc cupit esse cliens.*“ Art. Amat. III, 449. „*Redde meum, clamant spoliatae saepe puellae; Redde meum, toto saepe boante* foro. *Has, Venus, e templis multo radiantibus auro Lenta vides lites, Ap-*

piadesque *tuae.*" Remed. Amor. 659. „*Turpe vir et mulier, iuncti modo, protinus hostes: Non illae lites* Appias *ipsa probat.*" Iam autem in loco secundo *Appiadas* interpretatur *meretriculas, quae extra urbem via Appia habitabant:* in ceteris *Appias*, ut opinatur, est ipsa via Appia. Profecto alibi occupatus erat vir, siquis alius, emunctae naris, cum haec effudit. Nihil enim hic de *Via Appia*, nec de *meretriculis*: in urbe media res agitur, proxime ipsum Forum; quod satis superque indicant tot vocabula, *forum, consultus, confinia, patronus;* ut legenti continuo patebit. Paucis rem explicabimus. Appius Claudius Caecus in censura sua *aquam*, quae ab ipso *Appia* vocata est, ad urbem duxit: ea, praeter alios in aliis Urbis locis, unum exitum sive Salientem habuit prope Forum, iuxta aedem Veneris; quae Venus inde *Appias* cognominata est: *Appiades* autem sunt Nymphae vel Deae, quarum statuae circa istum Salientem ornamenti gratia ponebantur, et ex ore, mammis, digitis, vel capillitio aquas emittebant. Atque id quidem cum haec ipsa Ovidii loca satis demonstrant, tum imprimis Plinius, lib. XXXVI, 24. „*Agrippa,*" inquit, „*in aedilitate sua, adiecta Virgine aqua, ceteris corrivatis atque emendatis, lacus septingentos fecit: praeterea salientes centum quinque: castella centum triginta, complura etiam cultu magnifica: operibus iis signa trecenta aerea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore quadringentas.*" Equidem haec certissima esse iudico: proinde si Venus vel Nympha ad Appiae Salientem collocata *Appias* dicitur, non idcirco et terra *Daunias* vocari poterit; non magis profecto quam *Italias* vel *Siciliae*. Quippe, quod caput rei est et praecipue advertendum, *Daunia* est nomen substantivum, ut loquuntur Grammatici, aeque ut *Italia* vel *Sicilia*. Festus Pompeius: „Daunia, *Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro Viro, qui eam propter domesticam seditionem excedens patria occupavit.*" Polybius III, 88. „*Εἰς πρώτην ἐνέβαλε τὴν ΔΑΥΝΙΑΝ.*" et IX, 7. „*ποιησάμενος τὴν πόρειαν διὰ τῆς ΔΑΥΝΙΑΣ καὶ τῆς Βρεττίας.*" Stephanus Byzantius: *τὸ ἐθνικὸν Δαύνιας, καὶ ΔΑΥΝΙΑ τὸ θηλυκόν.* Huc accedit, quod et ipsum *Daunias* substantive hic ponitur, *militaris Daunias:* quod adhuc durius est, quam si pro epitheto haberetur. Tolerabilius enim foret *Daunias hasta*, vel *Daunias Nympha* vel eiusmodi aliud quid, quam *militaris Daunias*. Tamen et illud refugerunt, cum Noster in Carm. II, 1. — „*quod mare* Dauniae *Non decoloravere caedes?*" et IV, 6. „Dauniae *defende decus camenae.*" tum et Virgilius Aen. VIII, 146. „*Gens eadem quae te crudeli* Daunia *bello Insequitur.*" Et XII, 785. „*Procurrit, fratrique ensem dea* Daunia *reddit.*" Quae cum ita sint, non ausim sane vetustissimis licet codicibus fidem habere; neque tam *καχόζηλον* Horatium credere, ut nulla ne versus quidem necessitate cogente *Daunias* diceret, cum in promptu esset, quod nunc editiones occupat, *Daunia in latis*. Recte enim et de more praepositio hic ponitur, ut paullo ante, „*Namque me silva lupus* in *Sabina.*" Et Virgil. Georg. III, 224. „*Pascitur* in *magna silva formosa iuvenca.*" Illud tamen difficile dictu est, unde nisi ab ipsa Horatii manu provenire potuerit *Daunias* in priscis membranis. Neque enim quicquam obscuri est in hodierna lectione: neque librariis proclivis erat lapsus a facili et usitato ad inauditum vocabulum. Unde illud evenit, ut in recentioribus Scriptis, litera S erasa, *τὸ Daunias* rursum ad *Daunia* etiam metri damno revocaretur. Si hariolari hic liceret, suspicarer, olim pro *Daunia in*, librariorum errore *Dauniam* scriptum fuisse: unde correctores, ut et versui et casui nominativo consulerent, substituisse *Daunias*. Vel exortus est fortasse sciolus aliquis, qui in illis, „*Quale portentum neque militaris* Dauniam *latis alit esculetis,*" *portentum* casu nominativo caperet, et idcirco *militaris*, hoc est, militares *Daunias* accusativum faceret. Utcumque se res habuerit; me

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura;
Quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urguet:
Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata;
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

XXIII.

AD CHLOEN.

Vitas hinnuleo me similis, Chloë,
Quaerenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum et silüae metu.

sane non invito, utramlibet lectionem, sive *Daunias*, sive *Daunia in*, pro arbitrio sequetur lector eruditus.

18. *Arbor aestiva recreatur aura*] Marius Victorinus p. 2603. bis hunc versiculum laudat ad hanc speciem: „*Arbor aestiva recreatur* umbra." Sed nihil est, quod a codicibus recedamus. Sane in zona glaciali, quae hic describitur, satis superque erat *umbrae:* neque proinde aestivam umbram desiderabat, sed *auram*, quae maxime arbores frugesque recreat. Noster Carm. Saeculari, „*Nutriant fetus et aquae salubres Et Iovis* aurae." Catullus Epig. LXIII. „*Ut flos in septis secretus nascitur hortis, Quem mulcent* aurae, *firmat sol, educat imber.*" Idem in Nuptiis Pel. et Thet. „Aura *parit flores nitidi fecunda Favoni.*" Ovid. Fast. V, 209. „*Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris:* Aura *fovet: liquidae fonte rigatur aquae.*" Valerius Flaccus VI, 711. „*Qualem siquis aquis et fertilis ubere terrae Educat, ac* ventis *oleam felicibus implet: Nec labor assiduus, nec spes sua fallit alentem.*" Idem VI, 340. „*Dixit, et Edonis nutritum missile* ventis *Concitat.*" ubi ὁ πανυ Nic. Heinsius: „*Nutritum,*" inquit, „*missile ventis, ut apud Homerum ἀνεμότρεφες κῦμα, impulsum ventis.*" Perperam quidem: ut ex superioribus satis apparet, et adhuc magis ex Seneca Nat. Quaest. V, 18. „*Dedit Deus* ventos, *ad custodiendam caeli terrarumque temperiem, ad evocandas supprimendasque aquas, ad* alendos *satorum atque arborum fructus, quos ad maturitatem cum aliis caussis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, et ne torpeant, movens.*"

4. *Aurarum et silüae metu*] Ubi *silüae* tribus syllabis posuit; ut iterum Epod. XIII. „*Nunc mare, nunc* silüae *Threïcio Aquilone sonant.*" Quod equidem non possum non demirari; cum adeo in promptu esset, quod pari elegantia nullaque vi mensurae adhibita dicere potuit, „*Aurarum et* nemoris *metu,*" et, „*Nunc mare, nunc* nemora:" plane ut Virgilius Georg. I, 335. „*Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.*" Neque tamen vel dubitandum quidem est de lectionis sinceritate; cum eam omnes ubique codices confirment, et Priscianus tribus in locis, p. 546, 740, 1039, ubi eo ipso fine locum hunc adducit, ut *silüae* trisyllabum esse doceat. Similem sane Dialysin in aliis verbis admiserunt non Catullus solum, qui paullo durior est, sed tersissimi Poëtarum, Tibullus et Ovidius: ille Eleg. I, 7. et alibi, „*Sta-*

5 Nam, seu mobilibus vepris inhorruit
Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovere lacertae,
Et corde et genibus tremit.

v. 5. Vulg. *Veris.* 6. *Adventus.*

mina non ulli dissolüenda deo." hic in Epist. Medeae Iasoni, „*Debuerant fusos evoliüisse meos.*" et passim. Verum alia ratio horum est, alia, ni fallor, *siliüae*. *Solvo* enim et *volvo*, si consonantem in vocalem dissolveris, primam brevem habebunt; ut ex supinis et participiis constat, *solutus*, *volutus*: *silua* autem, etiam per diaeresin in tres syllabas dissoluta, primam tamen longam retinebit; siquidem certum est, a Graeco ὕλη, vel per digamma Aeolicum ϝύλη, Latinum *silva* profluxisse. Nam ὕλη quidem apud Graecos syllabam primam semper productam habet. Ita *miluus* aut *miliüus*, sive disyllabon, sive trisyllabon facias, utroque modo primam longam servat. Sed eo tantum haec notamus, ut acuamus eruditorum iudicia: non ut poëtam culpae insimulemus, qui sine dubio ex usu sermonis et eruditorum consuetudine scire melius faciliusque haec potuit, quam quivis hodie mortalium ex incertis analogiae rationibus tanto post intervallo hariolari.

5. *Nam, seu mobilibus veris inhorruit Adventus foliis*] Ita libri quidem nostri magna constantia: ut et plerique aliorum. Solus Muretus ex codicibus suis protulit, „*Nam seu mobilibus* vitis *inhorruit* Ad ventum *foliis.*" Quod ad priorem lectionem attinet, multis ea nominibus cordato lectori displicere debet. Neque enim poterit *veris adventus inhorrescere foliis*, cum eo tempore nondum nata sint folia: ver enim ipsum frondes educit. Neque adventu veris *hinnulei matres quaeritant*; cum ante ver adultum cervae non pariant. Neque tunc temporis *lacertae rubos dimovent*, cum ex latebris suis, in quas hieme se condunt, tam mature non prodeant. Neque porro, si haec omnia sustuleris, Latine dici potest, *Adventus veris inhorruit foliis*: cum retro potius oratio instituenda sit, ut *folia inhorrescant adventu veris*. Iam autem in Mureti lectione illud certe *vitis* consistere non potest: quippe in *montibus aviis* nullae omnino sunt vites, quae hinnuleos territent. Alterum vero illud *ad ventum* optime se habet; et nulla pene mutatione totus locus sic legendus est, „*Nam seu mobilibus* vepris *inhorruit* Ad ventum *foliis; seu virides rubum Dimovere lacertae.*" Nihil profecto hac coniectura certius est; suoque ipsa lumine aeque se probat, ac si ex centum scriptis codicibus proferretur. Nam principio, aptissime *vepris* cum *rubo* coniungitur. Plinius XII, 42. „*Gignitur* (cinnamomi frutex) *in planis quidem, sed in densissimis* vepribus rubisque, *difficilis collectu.* Seneca Hippolyto, 1103. — „*acutis asperi* vepres rubis, *Omnisque truncus corporis partem tulit.*" [Columella VII, 6. de pecore caprino: „*Nam nec* rubos *aversatur, nec* vepribus *offenditur.*"] Deinde et ipsa per se vepris *horret*, et recte *vento inhorrescere* sive intremiscere dicitur. Virgilius Georg. III, 315. „Horrentisque rubos, *et amantis ardua dumos.*" Georg. I, 151. — „*segnisque* horreret *in arvis Carduus.*" Aen. XI, 570. „*Hic natam in dumis interque* horrentia *lustra.*" Georg. III, 198. — „*tum segetes altae campique natantes Lenibus* horrescunt flabris, *summaque sonorem Dant silvae.*" Recte postremo *ad ventum*, tritissimo loquendi genere. Virgil. Aen. IV, 513. „*Falcibus et messae* ad lunam *quaeruntur ahenis Pubentes herbae.*" Celsus lib. I. cap. 2. et 3. „Ad ignem *ungi atque sudare.*" Ovidius Pont. I, 3. „*Et iam deficiens, sic* ad tua verba *revixi; Ut solet infuso vena redire mero.*" Lucretius VI, 1169. — „ad ventum *et frigora semper, In fluvios partim gelidos, ar-*

Atqui non ego te, tigris ut aspera
Gaetulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

XXIV.

AD VIRGILIUM.

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? praecipe lugubris
Cantus, Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.

dentia morbo Membra dabant." Porro ex Anacreonte hunc locum expressum esse recte observarunt interpretes; sed in digerendis eius versibus fefellit eos metri ratio: non enim quatuor sunt, sed duo tantum, et sic disponendi: „*Ἅτε πεφρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν, ὃσ' ἐν ὕλῃ Κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἔπτοήθη.*" Galliambi sunt, quales frequentes erant apud Anacreontem, teste Hephaestione, qui hoc exemplum producit, „*Παρὰ δ' ἦνιε Πυθόμανδρον κατέδυν ἔρωτα φεύγων.*" Sic enim legendum ex scripto codice, non *συθόμαν δὲ*, ut vulgo. Atque haec vel his similia cum ad incomparabilem virum Ioannem Georgium Graevium *τὸν μακαρίτην*, animam qualem neque candidiorem terra tulit, ante biennium scripseram; his verbis mihi responsum dedit 4. Non. Decemb. MDCCII. paullo ante obitum. „*Cum nuperius tuas litteras, in quibus aliquot emendationes Horatianas mecum communicaras, recitassem Petro Burmanno, homini elegantissimo, mire tibi applaudebat. Post aliquot dies rediit ad me secum ferens Horatium, cui non pauca adscripserat Nicolaus Heinsius, et Statium. In utriusque libri margine vir ille doctissimus notaverat, in* Od. XXIII. lib. 1. *Salmasium pro* veris *correxisse* vepris, *quod ex Menagio didicerit. Hoc tu quidem ignorasti, ut tibi laus inventi pulcherrimi debeatur: gaudebis tamen, credo, idem viro magno in mentem incidisse, quod tuae inciderat.*" Haec quidem ad me Vir celeberrimus: ego vero, cum postea doctissimi Burmanni beneficio exemplar Heinsiani Horatii nactus essem, in libri margine hoc adnotatum repperi: *vepris, Salmasius, teste Menagio:* hanc autem, quaecumque est, emendationis praereptae laudem viro maximo libenter concedo; quam habeat secum, servetque sepulcro.

2. *Praecipe lugubris Cantus Melpomene*] Recentiores quidem libri ex meis *lugubres;* vetusti vero Leidensis, Graevianus, Reginensis cum plerisque Cruquii *lugubris:* quod tamen eodem redit; cum solemne sit eisdem codicibus accusativos plurales per *is* scribere. Hinc tamen Danieli Heinsio arrepta est occasio coniecturam minime se, dignam proferendi. Vult enim genitivo casu haec concipi, *Melpomene lugubris cantus*, dea scilicet cantus lugubris. Dolet profecto hominem et ingenii et eruditionis gloria alias florentem adeo turpiter se in Horatio dedisse. Cuius enim aures non istud refugient, *Melpomene cantus?* Quis umquam vel fando audivit, *Venus amorum, Apollo musicae, Minerva artium, deus* vel *dea* subintellecto? Adde, quod et sententiam quoque subvertit, dum huiusmodi constructionem facit, *Praecipe, quis modus sit Desiderio:* in quo paria paene ei peccavit Muretus, qui post Scholiastam veterem sic verba ordinat, *Praecipe cantus, quis* sive *quibus desiderio pudor sit et modus.* Intempestiva sane haec videntur, et

Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urguet? cui Pudor, et Iustitiae soror
Incorrupta Fides, nudaque Veritas
Quando ullum inveniet parem?
Multis ille bonis flebilis occidit;
Nulli flebilior quam tibi, Virgili.
Tu frustra pius, heu non ita creditum,
Poscis Quintilium Deos.
Quod si Threïcio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem;

Neglexit Iouquii adnot

v. 8. *Invenient.*

cum sequentibus pugnant. Nam continuo luctum orditur Noster, *praecepti* istius nimis immemor, „*Ergo Quintilium perpetuus sopor Urget?*" Quid, quod odiosum est luctui modum ponere; ut quidem sentit Statius Silv. II, 6. „*Saeve nimis, lacrimis quisquis discrimina ponis, Lugendique modos.*" Idem Silv. V, 5. „*O nimium felix, nimium crudelis, et expers Imperii, Fortuna, tui, qui dicere legem Fletibus, aut fines audet censere dolendi.*" Seneca tamen in Consolat. ad Helviam c. 1. „*Cui nihil,*" inquit, „*negares, huic hoc utique te non esse negaturam (licet omnis moeror contumax sit) spero, ut* desiderio *tuo velis a me* modum *statui.*" Verum, utcumque hoc sit, recte se habet vulgata lectio, per interrogationem.

8. *Quando ullum invenient parem*] Silent hic interpretes; adeo ut crediderit quis, eos *invenient* in omnibus suis codicibus invenisse. Vide hominum securam negligentiam. Equidem in plus decem, quos penes me habeo aut habui, hisce oculis legi *inveniet:* illud alterum ne in uno quidem. Et sic plane habent editiones principes, Veneta et Loscheri. Mutatum vero ab iis est, qui triplicem nominativum *Pudor, Fides, Veritas* cum plurali numero libentius iungi existimarunt. In quo eos fefellit prorsus et latuit Horatiani sermonis genius: quem, quia aliquoties in progressu operis necesse erit observare, semel hic, ut opera illa defungar, lectori exhibebo. Carm. I, 2. „*Quem* iuvat *clamor, galeaeque leves, Acer et vultus.*" I, 3. „*Sic te diva potens Cypri, Sic fratres Helenae, lucida sidera, Ventorumque* regat *pater.*" „*Illi robur, et aes triplex Circa pectus* erat." I, 4. „*Iam te* premet *nox, fabulaeque manes, Et domus exilis Plutonia.*" I, 6. — „*dum pudor Imbellisque lyrae Musa potens* vetat." I, 34. „*Quo bruta tellus, et vaga flumina, Quo Styx, et invisi horrida Taenari Sedes, Atlanteusque finis* Concutitur." I, 35. „*Te Spes et albo rara Fides* colit *Velata panno. At vulgus infidum, et meretrix retro Periura* cedit." II, 13. „*Quin et Prometheus, et Pelopis parens Dulci laborem* decipitur *sono.*" III, 3. „*Huc arte Pollux, et vagus Hercules Enisus, arces* attigit *igneas.*" III, 6. „*Iam bis Moneses, et Pacori manus Non auspicatos* contudit *impetus.* Delevit *urbem Dacus et Aethiops.*" III, 11. „*Quin et Ixion Tityosque vultu* Risit *invito. Dum* favet *nox et Venus.*" III, 16. „*Purae rivus aquae, silvaque iugerum Paucorum, et segetis certa fides meae* Fallit *sorte beatior.*" IV, 5, „Nutrit *rura Ceres almaque Faustitas. Mos et lex maculosum* edomuit *nefas.*" IV, 8. „*Virtus et favor et lingua potentium Vatum divitibus* consecrat *insulis.*" Sed abunde, credo, iam exemplorum est: et similia porro in caeteris Flacci operibus notabit diligens lector: videbitque vix umquam aliter extare apud Nostrum, nisi forte cum locus est mendosus.

Sat. II, 5, 106; 6, 57.

c. IV, 11, 9 s. I, 8, 38; I, 4, 15

Non vanae redeat sanguis imagini,
Quam virga semel horrida,
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro conpulerit Mercurius gregi.
Durum: sed levius fit patientia,
Quicquid corrigere est nefas.

XXV.

AD LYDIAM.

Parcius iunctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris iuvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt: amatque
Ianua limen,
Quae prius multum facilis movebat
Cardines. audis minus et minus iam,

1. *Parcius iunctas quatiunt fenestras Ictibus crebris*] Codices aliquot mei et aliorum, *vinctas;* sed recepta lectio recte habet: ut Iuvenalis IX, 105. — „claude *fenestras*, *Vela tegant rimas*, iunge *ostia*, *tollito lumen*." Mox pro *ictibus* veterrimi mei Leid. Graev. Regin. et Cruquiani praeter unum omnes *iactibus*. Quod probare videtur Nic. Heinsius ad Ovid. Metam. IX, 35. „*Nisi*," addit, „tactibus *mavis*, *ut apud Claudianum* I. *in Europ. v.* 93. *de Laïde iam vetula*:" — „„*iam turba procax*, *noctisque recedit Ambitus*, *et raro pulsatur ianua* tactu." " Sed vereor, ut cuiquam haec persuaserit vir praestantissimus. Equidem siquid hic mutatum vellem, *vectibus crebris* potius legerim, quam aut *tactibus* aut *iactibus*. Vectibus enim utebantur amatores ad expugnandas amicarum ianuas et fenestras, ut Noster Carm. III, 26. — „*hic*, *hic ponite lucida Funalia*, *et* vectes, *et arcus Oppositis foribus minaces*." Eleganter autem *crebris* vectibus: ut Virgilius Aen. II, 492. — „*labat* arieta crebro *Ianua*, *et emoti procumbunt cardine postes*." Et alibi *crebra tela*, *crebris bipennibus*. Sed omnino retinenda est recepta lectio *ictibus*; cui astipulantur aliorum codices non pauci, et ex meis Petrensis, Magdalenensis, Battelianus, Galei; adde editionem Loscheri 1498. *Crebris ictibus*, ut plane Lucretius IV, 932. „*Tundier*, *atque eius* crebro *pulsarier* ictu," et ibid. 1277. „*Nam leviter quamvis quod* crebro *tunditur* ictu." Virgil. Aen. XII, 713. — „*tum* crebros *ensibus* ictus *Congeminant*." Et ibid. V, 459. — „*Sic* densis ictibus *heros* Creber *utraque manu pulsat versatque Dareta*." *Lapidum ictibus Ammian. Marcell. 29, 3 (p. 188 ed. Bip.)*

5. *Quae prius multum faciles movebat Cardines*] *Facilis*, ut extat in vetustissimis Cruquii, et Reginensi nostro cum aliquot aliis, ambiguum facit, utrumne *facilis ianua*, an *faciles cardines* sit construendum. Et utrumvis sane optimorum auctorum exemplis tueri poteris. Iuvenalis IV, 63. „*Ut cessit*, facili *patuerunt* cardine *valvae*." Serenus Sammonicus, frequens nostri imitator, „*Aut medio ventris prodest adspergere terram*, *Quam signaverunt vestigia pressa rotarum*, *Proderit et pulvis* facili *sub* cardine *raptus*." Contra autem Ovidius Amor. I, 6. „Difficilem *moto cardine pande* forem." Tibullus Eleg. I, 2. „*Ianua difficilis domini*, *te verberet imber*." quod huc adducit Torrentius: verum hic potius *difficilis domini* coniungenda sunt, quam *ianua difficilis*. Seneca Troadibus 406. — „*limen et obsidens Custos non* facili *Cerberus* ostio." Idem de ira III, 37. „*Nunc ille*, *qui intra iacet*, *fo-*

Me tuo longam pereunte noctem,
Lydia, dormis?
Invicem moechos anus arrogantis
Flebis in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub interlunia vento.

v. 7. Vulg. *Longas noctes.*

lix fortunatusque est; et beati hominis iudicat ac potentis indicium difficilem ianuam: *nescit* durissimum esse ostium *carceris.*" Atque huc potius inclino, ut *facilis ianua* apud Nostrum sit verior constructio: quamquam maiori interpretum parti alterum magis placuit. Convenit enim, ut *facilitas* et benignitas de agente potius quam de patiente dicatur; de *ianua quae movebat*, quam de *cardinibus qui movebantur.* Illud autem memineris, *multum facilis* hic accipere, non *multum movebat:* ut Serm. I, 3. „*Multum demissus homo.*" II, 3. „*Multum celer atque fidelis.*" II, 5. „*Multum similis metuenti.*" Epist. I, 10. „*Multum dissimiles,*" et denique II, 2. „*Poscentes vario multum diversa palato.*"

7. *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis*] Amator exclusus conqueritur, se eius amore et desiderio pereunte, Lydiam altum dormire. Cur autem *longas noctes?* Satis erat de una illa nocte queri, qua tum excubabat. Certe spem fovebat, se ea ipsa nocte intromissum iri; nequicquam alioqui fores pulsaturus. Quid itaque dubitas, vel invitis codicibus, *longam noctem* reponere? Sic Ovidius Epistola Paridis, „*Sola iacet viduo tam* longa nocte *cubili.*" Idem Amor. II, 19. „*Et sine me ante tuos proiectum in limine postes Longa* pruinosa *frigora* nocte *pati.*" Statius Silv. V, 4. „*At nunc, heus, aliquis* longa sub nocte *puellae Brachia nexa tenens, ultro te, somne, repellit.*" Incertus auctor in Epigrammate, „*Et ipse* longa nocte *dormiet solus.*" Noster Epist. I, 1. „*Ut* nox longa *quibus mentitur amica, videtur.*" Meleager in Anthol. lib. VII. γ „*NYΞ MAKPH, καὶ χεῖμα, μέσην δ' ἐπὶ πλειάδα δύνει, Κἀγὼ πρὸ προθύροις νείσσομαι νόμενος.*" Ita recte *νείσσομαι* vel *νίσσομαι*, nam utroque modo scribi solet, *ambulo, versor ante fores:* et perperam substituebat magnus Scaliger *νάσσομαι*; neque melius Théodorus Marcilius *κείσομαι.*

11. *Thracio bacchante magis sub interlunia vento*] Dixerat iam ante, *Tu invicem amatoribus destituta, et libidine furens, per vicos et angiportus captabis moechos:* nunc addit, *Borea sub interlunia magis bacchante*, quae summus Criticus Iulius Scaliger *ipso Borea frigidiora* esse dicit. Et sane difficile est luculentam aliquam sententiam ex iis extundere. Quid enim? An in solis interluniis conditiones quaerebant meretrices? An tetra et tempestuosa nox, qua nemo extra domum prodibat, opportunior ei quaestui erat, quam serena et sideribus illustris, cum aeque fere ac interdiu plateae frequentabantur? Sed esto: concedamus haec bene se habere; at quid demum cum illo *magis* facies? Nulla quidem hic comparatio est, neque quicquam apparet quo *magis* referri commode possit. Ut Scaligeri igitur censuram Noster effugiat, vide an aptius haec constitui possint unius litterulae mutatione; (nam *bacchate* vetusti codices exhibent, lineola super *a* ducta.) „*Flebis in solo levis angiportu, Thracio* bacchata *magis sub interlunia vento.*" Libidine, inquit, percita, per angiportus quaeres adulteros, bacchata magis, quam Boreas sub interlunia bacchatur. Recte enim *bacchata*, ut Virgilius in Culice v. 112. „*Venit Nycteleum fugiens Cadmeis Agave, Quae gelidis* bacchata *iugis requievit in antro.*" Clau-

Cum tibi flagrans amor, et libido,
Quae solet matres furiare equorum,
Saeviet circa iecur ulcerosum;
Non sine questu,

dianus I. in Rufinum, de Megaera: „*Haec Agamemnonios inter* bacchata *penates Alternis lusit iugulis.*“ Recte quoque *magis vento*: ut Noster Serm. II, 8. „*Hic herus; Albanum, Maecenas, sive Falernum Te* magis appositis *delectat.*“ et, I, 6. „*Privatusque* magis *vivam* te rege *beatus.*“ Iam vero usitatissimum est apud poëtas, ut mulieres amoris aestu incensae, qualem Noster hic Lydiam memorat, *bacchari* et Baccharum more agitari ferrique dicantur. Ita Pholoë apud Nostrum Carm. III, 15. — „*filia rectius Expugnat iuvenum domos, Pulso* Thyas *uti concita tympano.*“ Pasiphaë apud Ovid. Art. Amat. I. 312. „*In nemus et saltus thalamo regina relicto Fertur, ut Aonio concita* Baccha *deo.*“ Mulier ζηλότυπος ibid. II, 380. „*In ferrum flammasque ruit, positoque decore Fertur, ut Aonii cornibus icta dei.*“ Procris ibidem III, 708. „*Nec mora, per medias passis furibunda capillis Evolat, ut thyrso concita* Baccha, *vias.*“ Ariadne, in Epistola: „*Aut ego diffusis erravi sola capillis, Qualis ab Ogygio concita* Baccha *Deo.*“ Byblis, Metamorph. IX, 640. „*Utque tuo motae, proles Semeleïa, thyrso Ismariae celebrant repetita triennia* Bacchae: *Byblida non aliter latos ululasse per agros.*“ Phaedra in Epistola: „*Nunc feror, ut Bacchi furiis* Eleleïdes *actae: Quaeque sub Idaeo tympana colle movent.*“ Cynthia Propertii III, 6. „*Seu sequitur medias,* Maenas *ut icta, vias.*“ Tarpeia apud eundem IV, 4. „*Illa ruit, qualis celerem prope Thermodonta* Strymonis *abscissos fertur aperta sinus.*“ Scylla apud Virgilium in Ciri v. 163. „*Quae simul ac venis hausit sitientibus ignem, Et validum penitus concepit in ossa furorem, Saeva velut gelidis Ciconum Bistonia in oris, Infelix tota virgo* bacchatur *in urbe.*“ Ubi obiter notandum, perperam eos facere, qui versum tertium sic interpolant: „*Saeva velut gelidis Edonûm Bistonis oris.*“ Neque felicius corrigit ὁ πάνυ N. Heinsius ad Ovid. Trist. IV, 1. v. 42. „*Saeva velut Ciconum gelidis Edonis in oris.*“ Quia *Bistonis* scilicet, ut hi opinantur, syllabam mediam ubique habet brevem. Atqui aliud ex Stephano didicimus, qui Bistonis per O magnum quoque dici testatur. „*Τὸ θηλυκὸν,*“ inquit, „*Βιστονίς. ἐκτείνεται δὲ καὶ λέγεται Βιστωνὶς διὰ τοῦ ω.*“ Sed et hic quoque turbat postremus Stephani editor Berkelius, vir doctissimus, qui Epitomatori dicam scribit ob hoc ipsum, negatque ullum exemplum adduci posse, ubi media in Bistonis producatur. Enimvero iam unum ex Ciri citavimus; cuius si dubia cuiquam fides esse videatur, ecce alterum ex Apollonio Rhodio, quo sponsorem et fideiussorem alium non quaesiveris meliorem: lib. I, v. 34. „*Ὀρφέα μὲν δὴ τοῖον ἐὼν ἐπαρωγὸν ἀέθλων Αἰσονίδης, Χείρωνος ἐφημοσύνησι πιθήσας, Δέξατο, Πιερίῃ ΒΙΣΤΟΝΙΔΙ κοιρανέοντα.* Sed ut ad Flaccum revertamur, id etiam poëtis solitum est, ut furore actos non *Bacchis* solum, ut supra, sed cuivis alii rei comparent, quae concitato motu rapitur. Ita Tibullus amore flagrans se assimilat Turbini, Eleg. I, 5. „*Namque agor, ut per plana citus sola verbere* turben, *Quem celer assueta versat ab arte puer.*“ quod ex Amata Virgilii expressisse videtur, Aen. VII, 376. „*Tum vero infelix, ingentibus excita monstris, Immensam sine more furit* lymphata *per urbem: Ceu quondam torto volitans sub verbere* turbo,“ et quae sequuntur. Noster autem, non illi quidem lusorio, sed *ventorum turbini* comparat quendam prae avaritia insanientem, Serm. I, 4. v. 30. — „*quin mala praeceps Fertur, uti pulvis collectus* turbine, *ne quid Summa deperdat metuens, aut amplius ut rem.*“ Eleganter itaque et Lydiam, furiatam illam libi-

Laeta quod pubes edera virente
Gaudeat, pulla magis atque myrto;

v. 17. Vulg. *Virenti.*

dine et per angiportus cursitantem, eidem turbini comparat, aitque *bacchari* eam per plateas magis Thracio Borea sub interlunia bacchante. Nam et venti ipsi *bacchari* dicuntur, ut Virgilio in Ciri v. 479. „*Afer ut hiberno* bacchatur *in aequore* turbo. et omnium maxime Thracius Boreas, ut Ovid. Trist. I, 2. „*Nunc gelidus sicca* Boreas bacchatur *ab Arcto:*" quippe ventorum omnium violentissimus: ut Nemesian. Cyneg. 270. „*Haud secus effusis Nerei per caerula ventis, Cum se* Threïcius Boreas *superextulit antro, Stridentique sono vastas exterruit undas, Omnia turbato cesserunt flumina ponto: Ipse super fluctus spumanti murmure fervens, Conspicuum pelago caput eminet: omnis euntem Nereïdum mirata suo stupet aequore turba.*" et praecipue *sub interlunia* cum maxime debacchari solet: „*Interluniorum enim dies tempestatibus plenos, et navigantibus quam maxime metuendos, non solum peritiae ratio, sed etiam vulgi usus intelligit,*" ut Vegetius narrat De Re Mil. lib. V, c. 10. Atque haec quidem a nobis dicta sint, magis ut lectoris iudicium exerceamus, quam ut hoc ab Horatio profectum esse praestare velimus. Siquidem, pace Scaligeri, sic satis commode explicari potest lectio vulgata: Ut olim amatores tui, Lydia, etiam longis et hibernis noctibus fores tuas frustra pulsabant, neque intromittebantur: ita tu vicissim, cum mox anus fueris, prae eorum foribus nequicquam excubabis, flebisque te excludi tenebrosa et procellosa nocte, sub *interluniorum* tempus, cum *Boreae magis* quam alias *debacchabitur.*

17. *Laeta quod pubes edera virenti*] *Virenti* in plerisque meis repperi; nec de suis quicquam proferunt interpretes. Sed apud Marium Victorinum p. 2604. legitur *virente*, et sic quidem vetustus meus Graevianus clare et sine litura. Verrius Flaccus apud Charisium p. 101. „*Eorum,*" inquit, „*nominum, quae NS finiuntur casu nominativo, ablativus in E dirigendus est.*" Is est Verrius, qui ab Augusto nepotibus eius Praeceptor electus, transiit in Palatium cum tota Schola, et sestertia centena in annum accepit, ut narrat Suetonius de Illust. Gram. cap. 17. ut verisimile sit, Verrium, ex consuetudine clarorum Scriptorum, Virgilii, Varii, Horatii, aliorumque qui amicitia Augusti floruerunt, id regulae loco posuisse. Certe ubique fere Noster ad eam speciem ablativos dirigit: quos, quia aliquoties in hac re peccatum est, ut et meae et lectoris operae parcam, omnes hic recensebo: *abeunte, accedente, aedificante, agente, altercante, arente, bacchante, bellante, candente, continente, crepante, culpante, currente, dante, defendente, deficiente, dicente, ducente, eludente, fallente, florente, fugiente, fulgente, imminente, iubente, mentiente, metuente, nascente, notante, obscurante, parente, pellente, petente, poscente, praebente, praesente, praetereunte, probante, proficiente, quadrante, rapiente, redeunte, referente, rubente, saliente, sapiente, serpente, sonante, spectante, stante, surgente, temperante, tenente, vehemente, volente, urente.* Vide, quam ampla ablativorum silva est in te desinentium; atque hi interdum quidem in fine versus, plerumque autem in medio collocantur, ubi nullus errori locus est; in omnibus tamen omnes ubique libri consentiunt. Iam autem ter quaterve tantum, vel summum quinquies, in diversum abeunt codices; de quibus locis quid sentiendum sit, iam, credo, iudicare poteris. Quis enim dubitet in hoc, de quo agitur, loco fide Victorini et Graeviani reponere, „*Laeta quod pubes edera* virente," cum viderit apud Nostrum hoc genus ablativos sexaginta ferme terminari in *te*? Frustra quoque sunt, qui Carm. I, 2. substituere volunt, „*Nube* candenti *humeros amictus,*" quod ibi refutá-

Aridas frondis hiemis sodali
Dedicet Euro.

20. *Hebro.*

vimus. Illud quoque Carm. II, 16. „*Otium divos rogat* in patenti *Prensus Aegaeo*," corrigatur *patente*, Batteliano nostro auctore. Tum et illud Epod. V. „*Ut haec trementi questus ore constitit.*" cur non potius ad caeterorum exemplum *tremente*, quod mensurae lex aeque recipit, ac alterum? et sic Ovidius Trist. III, 11. „*Exhibuit querulos* ore tremente *sonos.*" et Pont. III, 1. „*Haec quoque vix poteris* ore tremente *loqui.*" et in Ibide: „*Exiguumque petas* ore tremente *cibum.*" Porro etiam, quod Serm, I, 2. occurrit, „*Contra alius nullam nisi* olenti *in fornice stantem*," levi manu mutatum aliorum formam sequetur, *olente in fornice*: ut et illud Serm. I, 7. „*Tum Praenestinus salso multumque fluenti Expressa arbusto regerit convicia.*" ubi Daniel Heinsius in scriptis quibusdam codicibus *multoque fluente* [illegible] repperisse memorat: quod si *fluenti* legas, dubium tamen est, ablativusne sit an dativus. Unicus dumtaxat locus est, qui in turbam cogi negat, Carm. II, 19. „*Evoe* recenti *mens trepidat metu.*" respuit enim metri ratio, ut *recente* reponatur. Verum hoc Nomen est, non Participium: et proinde alia huius, alia caeterorum ratio haberi debet.

19. *Aridas frondes hiemis sodali Dedicet Hebro*] Vera huius loci interpretatio et lectio de superioribus pendet, „*Laeta quod pubes hedera virente Gaudeat, pulla magis atque myrto.*" Quippe haec sententia est, uti recte vidit magnus Salmasius ad Solinum, iuvenes magis gaudere arboribus ἀειφύλλοις semper virentibus, quales hedera atque myrtus, arida autem et caduca folia nihili aestimare. Ut enim *virens hedera*, sic itidem *pulla myrtus* perpetuo hic epitheto dicitur. Quippe bicolor est myrtus: alba, et nigra sive pulla, quia ex viridi nigrescit. Sic Dioscorides et Graeci alii, *Μυρσίνη μέλαινα* et *λευκή*. Ovid. in Arte Amat. III, 690. „*Silva nemus non alta facit: tegit arbutus herbam; Ros maris, et lauri*, nigraque myrtus *olent.*" Frustra igitur laborant, qui comparationem hic esse volunt inter virentem myrtum, et nigram. Eadem enim et virens est et nigra: neque nigra myrtus minus iuventuti in deliciis est, quam alba. Infeliciter quoque, ut hic solet, Daniel Heinsius corrigit, „*Gaudeat pulla magis: atque myrti Aridas frondes hiemis sodali Dedicet.*" Imo vero aridae frondes plane opponuntur frondibus hederae ac myrti, scilicet quae non arescunt hieme, sed perpetuo virent. Atque his sic explicatis, iam facilis via panditur, quae ad illum *hiemis sodalem* nos perducat. Nam sine dubio eum hic Noster intelligit, qui *frondes* arborum *φυλλοβόλων aridas* et caducas facit. Quorsum igitur *Hebro*? Anne Hebrus quicquam in caussa est, ut folia exarescant et decidant? Nihil minus. Quamobrem porro Hebrus *sodalis hiemis* est? Eleganter quidem Claudianus Danubium et Rhenum *Martis et Boreae sodales* vocat, de Bello Getico v. 339. „*Ambo habiles remis, ambo glacialia secti Terga rotis, ambo Boreae Martisque sodales.*" Ita recte tres codices apud Nic. Heinsium, *Martis*; quem miror equidem *Marti*, quod in aliis invenit, alteri lectioni praetulisse; quod vel hic ipse Flacci locus, si eius meminisset, prohibere potuit, ut et alter Carm. III, 18. „*Larga nec desunt* Veneris sodali *Vina craterae.*" Eleganter, inquam, Claudianus: parique aut meliore iure Hebrum dixeris *Boreae et Martis sodalem*: siquidem ut Hebrus Thraciae fluvius est, ita Boream Threïcium et Threïcium Martem passim apud poëtas legas. Vereor tamen, ut similiter *hiemis sodalis* dici possit: nisi si forte perpetuas ibi hiemes, Hebrumque aeterna nivis compede vinctum esse audacter finxeris. Sed utcumque hoc habeat; qui

XXVI.
DE AELIO LAMIA.

Musis amicus, tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum

quaeso convenit, ut Iuventus Romae degens Hebro, qui longe longeque abest, folia dedicet? Dedicare est dare, et proinde qui absenti Deo quid dedicat, dono id ei mittit, ut Earinus Statii capillum suum Aesculapio Pergamum. An ergo et iuvenes dedicatas illas frondes Thraciam usque detulerunt? Nugae. Omnino talis hiemi quaerendus est sodalis, qui et folia decidere faciat, et Romae quoque praesens sit. Is vero iam praesto erit; si pro *Ebro*, ut in vetustis libris sine aspiratione plerumque legitur, *Euro* reponas, „*Aridas frondes hiemis sodali Dedicet Euro.*“ Ut enim *veris comites* sunt Zephyri, Carm. IV, 12. „*Iam* veris comites, *quae mare temperant, Impellunt animae lintea Thraciae*“ et *Orionis comes* est Notus Carm. I, 28. „*Me quoque devexi rapidus* comes Orionis *Illyricis Notus obruit undis:*“ et *Aestatis comites* Etesiae, Lucret. V, 740. „*Inde loci sequitur calor aridus, et* comes *una Pulverulenta Ceres, et* Etesia *flabra Aquilonum:*“ ita Eurus recte *Hiemis sodalis* dici poterit; nam hieme cum maxime flat: ut Virgilius Georg. II, 339. — „*ver illud erat, ver magnus agebat Orbis, et* hibernis *parcebant flatibus* Euri:“ vel Aquilo, qui Poëtis idem fere ac Eurus est: Virgil. Aen. III. „*Et glacialis* hiems Aquilonibus *asperat undas.*“ Martialis I, 50. „*At cum December canus et* bruma *impotens* Aquilone *rauco mugiet.*“ Iam autem quid aliud, quaeso, *arescere frondes* et decidere facit, nisi venti hiemales? Ovid. Epist. Oenones: „*Tu levior foliis, tum cum sine pondere succi Mobilibus* ventis arida *facta volant:*“ atque Eurus sive Aquilo praesertim, ut Virgil. Georg. II, 404. „*Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem.*“ Severus poëta Christianus: „*Quam multis foliis silva cadentibus Nudatur, gelidis tacta Aquilonibus.*“ Cum itaque Eurus et hiemis sit comes, et frondes arboribus decutiat, et Romae quoque et ubivis gentium praesens sit, ut convenienter ei dedicari quid possit; nihil obsistere video, quo minus fidenter *Euro* corrigamus. Atque in hac sententia erat vir ingeniosus Ianus Rutgersius: cui postea accessit Tan. Faber: et sic sane locus a Scaligero citatur Poëtic. p. 340. Quam equidem laudem integram et illibatam servari iis velim; etsi in mentem mihi iam olim emendatio venerat, priusquam apud illos eam vidissem. Neque vero me absterret celeberrimi Dacierii cunctatio, qui ideo a soceri sui sententia decessit, quia ventis dedicari quicquam non commeminit. Quid? oblitusne est Virgiliani illius, Aen. III, 120. „*Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus album.*“ et Epod. X. „*Libidinosus immolabitur caper, Et agna* Tempestatibus.“ Certe si immolatum est ventis, cur non utique et dedicatum? Quid, quod Ara Athenis Boreae; et Delphis, Ventis dedicata est? Quid, quod Seneca narrat Nat. Quaest. V, 17. „*Divum Augustum Templum Circio vento, cum in Gallia moraretur, et vovisse et fecisse?*“ Adde, quod Noster iocose hic posuit *dedicare;* nihilque aliud notat, ac donare, mandare, tradere: ut carmine proxime sequente, „*Musis amicus, tristitiam et metus* Tradam *protervis in mare Creticum Portare* ventis.“ et ut Lesbia Catulli vovit se „*Selectissima pessimi poëtae Scripta tardipedi Deo* daturam *Infelicibus ustulanda lignis.*“ Myrtum igitur atque hederam a iuvenibus appeti dicit, caduca vero folia praeteriri atque Euro mandari, „Ut neglecta volent rapidis ludibria ventis.“

Portare ventis; quis sub Arcto
Rex gelidae metuatur orae,
Quid Tiridaten terreat, unice
Securus. O quae fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiae coronam,
Pimpleï dulcis: nil sine te mei

v. 9. *Pimplea.*

3. *Quis sub Arcto Rex gelidae metuatur orae*] Codex Regiae Societatis, et a manu prima Graevianus *qui sub*. In hoc postea adscriptum est S, et inter lineas explicatum *Quibus*. Rectissime. Securus, inquit, quis sive quibus Rex gelidae orae sub Arcto metuatur. Falluntur interpretes, cum haec aliter accipiunt. Lucan. V, 55. — „*fidumque per arma Deiotarum, et* gelidae dominum *Rhascuporin* orae.“ Valerius Flaccus V, 317. — „*nec fama fefellit Soligenam Aeeten media* regnare sub Arcto.“

9. *Pimplea dulcis*] Omnes, opinor, qui nunc extant, codices aut *pimplea*, aut *piplea*: nam utroque modo scribitur tam apud Latinos, quam Graecos. Doctissimus Nic. Heinsius in margine libri sui: *Lege Pimplaeï: sic vetus Scholiastes videtur agnosere.* Frequens id genus menda est in codicibus scriptis. Sic Ovid. Metam. I, 504. „*Nympha, precor, Penea, mane:* ubi unus et alter ex optimis recte *Peneï.*“ Sic ibidem *Dodona*, *Cadmea*, *Ledea*, pro *Dodoni*, *Cadmeï*, *Ledeï*. Iterum Heinsius ad istum locum Ovidii, *Nec dubito*, inquit, *apud Horatium* Pimplaeï dulcis *pro* Pimplaea *reponi debere.* Rectissime hoc, ut fere omnia, vir insignis: in eo dumtaxat leviter erratum est, quod diphthongum pro simplice vocali posuit: Graece enim *Πιμπληΐς* est, non *Πιμπλαΐς*. Enimvero hic *Musam* compellat Horatius, ut res ipsa praedicat; atqui Pimplea *locus* est; seu oppidum sit, seu mons, sive fons, sive omnia: *Musa* vero inde denominata Pimpleïs. Callimachus Hymno in Delum v. 7. „*Ὡς Μοῦσαι τὸν ἀοιδὸν, ὁ μὴ ΠΙΜΠΛΕΙΑΝ ἀείσῃ, Ἔχθουσιν, τὼς Φοῖβος, ὅτις Δήλοιο λάθηται.*“ ubi Scholiastes: „*Πίμπλειαν. ὄρος Θρᾴκης. ἱερὸν Μουσῶν.*“ Lycophron. v. 275. „*Λειβηθρίην δ' ὑπερθε ΠΙΜΠΛΕΙΑΣ σκοπὴν.*“ ubi Tzetzes (sive is Isaacus est, sive, ut Ludolfus noster Kusterus, excellente vir ingenio atque doctrina, primus deprehendit, Iohannes Isaaci frater) „*Πίμπλεια πόλις καὶ Κρήνη καὶ Ὄρος Μακεδονίας.*“ Strabo lib. 10. et 7. „*Ἔχει ἡ πόλις τὸ Δῖον χώμην πλησίον ΠΙΜΠΛΕΙΑΝ, ἔνθα Ὀρφεὺς διέτριβε.*“ Statius Silv. I, 4. — „*licet enthea vatis Excludat* Pimplea *sitim, nec conscia detur Pirene.*“ ibidem II, 2. „*Non mihi si cunctos Helicon indulgeat amnes, Et superet* Pimplea *sitim.*“ Inde, inquam, derivata *Pimpleus*, *Pimpleïs*, *Pimpleïas*, ut Catullus Epig. 106. — „Pimpleum *scandere montem.*“ et Martialis XII, 11. „*Cuius* Pimpleo *lyra clarior exit ab antro?*“ Cave tamen credas, ut *mons Pimpleus*, et *antrum Pimpleum*, ita *Musa* quoque *Pimplea* bene Latine dici: quippe idem habet Catullus, „*Collis o Heliconii Cultor:*“ Musae tamen non *Heliconiae*, sed Heliconides vel Heliconiades nominantur. Orpheus apud Tzetzem loco iam dicto, „*Νῦν δ' ἄγε μοι κούρη ΠΙΜΠΛΗΙΑΣ ἔννεπε Μοῦσα.*“ Martialis XI, 4. „*Non urbana mea tantum* Pimpleïde *gaudent Otia.*“ Varro lib. VI. de Ling. Lat. p. 69. „*Ita ab terrestribus locis cognominatae Musae Libethrides*, Pipleides, Pimpliades, *Thespiades*, *Heliconiades.*“ Festus Pompeius: „Pimpleides *Musae a fonte Macedoniae dictae, propter liquoris eius unicam subtilitatem.* Porphyrio Schol. ad

10 Possunt honores. hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro
Teque tuasque decet sorores.

XXVII.

AD SODALES.

Natis in usum laetitiae scyphis
Pugnare, Thracum est. tollite barbarum
Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

10. *Prosunt.*

hunc Flacci locum: Pimpleides *Musae dicuntur a Pimplea fonte Macedoniae:* unde colligas, hunc certe *Pimpleï dulcis* olim legisse. Imo et fons vel mons ipse *Pimpleis* interdum dicitur: Apollonius Rhodius I, 26. „Οἰάγροιο σκοπιῆς ΠΙΜΠΛΗΙΔΟΣ ἄγχι τετεσθαι." ubi Scholiastes, Πιμπλεὺς, χωρίον κατὰ Πιερίαν. Ausonius Epist. XIV. „*Si riguam laetis recolis* Pimpleïda *musis.*" Et Etymologici auctor, v. *Μίμαντος*, alicunde laudat, *Πιμπληΐδος ἄκρης.* Turbat quidem Hesychius, qui habet *Πιπλέα, αἱ μοῦσαι:* sed tam corrupti codicis, cum solus est, nulla habenda est ratio.

10. *Nil sine te mei Prosunt honores*] *Prosunt* in plerisque libris extat; et ferri quidem potest: verum cum Lambini aliquot, Bersmanni unus, et Zulichemianus noster *Possunt* exhibeant, non possumus non hanc lectionem alteri praeferre. Sic Virgilius Aen. IX, 446. „*Fortunati ambo, siquid mea carmina* possunt." Idem Eclog. III. „*Vis ergo inter nos, quid* possit *uterque, vicissim Experiamur.*" Noster Carm. III. 4. „*Sed quid Thyphoeus et validus Mimas Contra sonantem Palladis aegida* Possent *ruentes?*" Et Epist. I, 2. „*Rursum quid virtus, et quid sapientia* possit." Sed in Arte quidem Poëtica v. 410. nunc legis, — „*ego nec studium sine divite vena, Nec rude quid* prosit, *video, ingenium.*" Atqui et illic quoque codices nonnulli *possit* habent; omnino rectius; et sic locum citat Iohannes Saresberiensis Metalog. I, 8. ut etiam codex eius manuscriptus clare habet.

3. *Verecundumque Bacchum Sanguineis prohibete rixis*] Equidem non sollicito hanc lectionem, in qua omnes codices consentiunt: et explico, *Defendite* Bacchum a rixis, qui, nisi per nos steterit, verecundus erit. Ita Cicero dixit, *Rempub. a periculo prohibere;* et Caesar, *Captivos a conviciis militum prohibere.* Noster Epist. I. 1. „*Nodosa corpus nolis prohibere cheragra,*" hoc est, *defendere, protegere.* Veruntamen, cum levissima mutatione res aliter confieri possit; prope adducor ut credam, solemne sibi facinus librarios hic admisisse: *m* enim postrema litera *τοῦ morem* absorpsisse mihi videtur praepositionem *in*, quae continuo sequebatur. Hoc infinitis in locis accidisse, praesertim ubi versus mensura non prohiberet, sciunt qui antiquos codices versavere. Sic Virgil. Aen. V, 3. „*Moenia respiciens, quae* iam infelicis *Elissae Conlucent flammis.*" Membranae aliquot, quas inspexit Pierius, *iam felicis* habent; plane contra sententiam. Quo exemplo fieri potest, ut omnes iam Horatii codices hic error possederit, cum ab ipsius manu sic scriptum fuerit: — „*tollite barbarum Morem,* inverecundumque *Bacchum Sanguineis prohibete rixis.*" Bacchus enim natura sua inverecundus est, et idcirco *insanus, μαινόμενος, μανιώδης, ἄγριος,*

Vino et lucernis Medus acinaces
Inmane quantum discrepat. inpium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? dicat Opuntiae
Frater Megillae, quo beatus
Volnere, qua pereat sagitta.
Cessat voluntas? non alia bibam
Mercede. quae te cumque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus, ingenuoque semper
Amore peccas. quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. ah miser,
Quanta laboras in Charybdi!
Digne puer meliore flamma.

θρασύς, etc. passim audit apud poëtas. Prohibete igitur, iam sensu usitatiore, prohibete, inquit, Bacchum a rixis cruentis, ad quas sponte sua facilis et proclivis est. Noster Epod. XI. de Baccho: „*Simul calentis* inverecundus *deus Fervidiore mero arcana promorat loco.*“ Seneca Epist. 83. „*Omne vitium ebrietas et incendit et detegit: obstantem malis conatibus verecundiam removet.*“ Profecto, nisi valde fallor, et simplicius et Bacchi naturae convenientius videtur, ut potius dixerit Noster, *Prohibete Bacchum, ne in rixas incurrat*, quam *Prohibete rixas, ne in Bacchum incurrant.*

13. *Cessat voluntas*] Mirum vero, vetustissimos quosque codices Lambini, Torrentii, et ex nostris optimos Leidensem, Graevianum, Reginensem, non *voluntas*, sed *voluptas* habere. Sed altera lectio sincerior est. Statius Theb. IV. 690. — „*adiuvat ipse Phoebus ad hoc summo* (*cesset ni vestra*, voluntas) *Limite.*“ Valer. Flaccus IV, 471. „*Quin age, mitte preces; namque est tibi nostra voluntas.*“

15. *Non erubescendis adurit Ignibus, ingenuoque semper Amore peccas*] Non videntur percepisse haec interpretes. *Ingenuo amore peccare*, hoc est ingenuae mulieris, non ancillae. Qui enim cum ancillis rem habebant, tamquam humiles et sordidae libidinis homines, male vulgo audiebant et *Ancillarioli* vocabantur: unde Noster Carm. II, 4. solatur Xanthiam quendam exemplis Achillei et Agamemnonis, „*Ne sit ancillae tibi amor pudori.*“ Atque huc, et non alio pertinent illa, *non erubescendis ignibus*; hoc est, non ancillae, qui erubescendi essent. Seneca Controvers. XXI. contra servum, qui domini filiam uxorem duxerat, „*Habeamus generum, si possumus, parem: sin minus, non erubescendum*, id est, non servum.“ Idem Controv. IX. eodem sensu: „*Non insanissimum dispendiorum malum*, non erubescendos *amores, neque luxuriantem habitum, neque nepotatus objicis filio.*“

19. *Quanta laboras in Charybdi*] Deest praepositio in omnibus meis, credo etiam et aliorum. Unde codices aliquot *laborabas* habent, ut Leid. Zulich. et pro varia lectione Battelianus, et editio Veneta 1478. Atque hanc scripturam a magni nominis viris vulgatae antéponi video: quorum equidem sententiae non possum accedere. Quorsum enim *laborabas* tamquam de amore praeterito, cum iam tum laboraret, cum hoc interrogaretur? ut locus ipse clare indicat. Quid, quod ne

Quae saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix inligatum te triformi
Pegasus expediet Chimaera.

XXVIII.

Te maris et terrae, numeroque carentis arenae
Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope litus parva Matinum
Munera: nec quicquam tibi prodest,
Aërias tentasse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum, morituro.
Occidit et Pelopis genitor conviva Deorum,
Tithonusque remotus in auras,
Et Iovis arcanis Minos admissus; habentque
Tartara Panthoiden, iterum Orco
Demissum; quamvis clypeo Troiana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat atrae;
Iudice te, non sordidus auctor
Naturae verique. sed omnis una manet nox,
Et calcanda semel via leti.

Latinum quidem videtur, *laborabas charybdi?* Laborare *morbo*, *frigore*, *inopia* etc. passim invenias: atque ea opinor de causa praepositionem omiserunt librarii; quod crederent idem loquendi genus hic locum habere: et deinde exorti sunt correctores, qui ut laboranti versui succurrerent, pro *laboras*, *laborabas* reposuerunt. In quo sane fugit eos ratio et dictionis proprietas. Neque enim dixeris, *laborare itinere*, *silva*, *negotio*, *muri*, *syrti*; sed *in itinere*, *in silva etc.* neque *laborare puella*, sed *in puella*; ut Noster Carm. I, 17. „*Dices* laborantes in uno *Penelopen vitreamque Circen.*"

3. *Pulveris exigui prope litus parva Matinum Munera*] Nic. Heinsius, in libri margine, *Forte*, *Funera*. Nollem equidem hoc tanto viro excidisse: dissimulare tamen illud et supprimere religio mihi erat.

8. *Tithonusque remotus in auras*] Male cepit hunc locum eruditissimus Dacierius, pro *in auras attenuatus*, *evanidus*: cum tamen recte eum Torrentius explicavisset. *Remotus in auras*, hoc est, in aetherias auras avectus ab Aurora. Passim hoc poëtae decantant; unum dumtaxat Statii locum afferam, qui huic nostro germanus, Silv. I, 2. „*Nec si Dardania pastor temerarius Ida Sedisses*, *haec dona forent: nec si alma* per auras *Te potius prensa veheret Tithonia biga.*" Sententia itaque huius loci haec est: Mortuus est Tantalus, etsi conviva deorum fuerit; Tithonus, etsi aetheris incola; Minos, etsi *Διὸς ὀαριστὴς*, sive consiliarius Iovis. Tolle iam hoc, et dic cum Dacierio, (etsi) *in auras solutus*; et sententiam prorsus corruperis. Certe, ut Minois et Tantali, sic et Tithoni dignitas quaedam et eminentia exprimenda erat, quo talem et tantum hominem mortuum tamen esse mirabundus

Dant alios Furiae torvo spectacula Marti:
Exitio est avidum mare nautis:
Mixta senum ac iuvenum densentur funera: nullum
Saeva caput Proserpina fugit,
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagae ne parce malignus arenae
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. sic, quodcumque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinae
Plectantur silvae, te sospite; multaque merces,
Unde potest, tibi defluat aequo
Ab Iove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Neglegis inmeritis nocituram

v. 18. Vulg. *Avidis.*

fateretur. Caeterum viderit Noster, quos auctores sequatur; cum et hic et Carm. II, 16. Tithonum in mortuis numeret. Certe nondum obierat, cum Virgilius sua Georgica conscriberet: quippe iam tum, ut antea, surgebat „*Tithoni croceum linquens Aurora cubile.*“ Quin et posteriores poëtae, tum, cum Noster ipse in domo Plutonia erat, Tithonum adhuc in uxoris gremio cubantem viderunt.

18. *Exitio est avidis mare nautis*] Ita editi plerique; sed multo maior meliorque pars codicum scriptorum, mei certe omnes, *avidum*; quibus accedunt editiones priscae Veneta et Loscheri, et Scholiastae veteres. Utraque sane lectio bene habet, si versiculum hunc ab oratione reliqua abscissum ipsum per se consideres. Quippe *avidi* sunt mercatores, et, dum lucro inhiant, *exitium* saepe sibi quaerunt. Propert. III, 5. 27 „*Fortuna insidias pontum substravit* avaris.“ Nemesianus Cyneg. v. 102. „*Nec praedas* avidus *sectaris gurgite ponti.*“ Atque *avidum* quoque mare est, quasi *exitium* iis machinetur: Noster Carm. III, 29. „*Ne Cypriae Tyriaeque merces Addant* avaro *divitias* mari.“ Lucret. I, 1030. „*Efficit, ut largis* avidum mare *fluminis undis Integrent amnes.*“ Boëtius de Cons. Phil. II, 8. „*Ut fluctus avidum mare Certo fine coërceat.*“ Quid ergo? nihilne est, unde, utra lectio sit verior, diiudicari poterit? Nimirum ex orationis serie et ex Apti et Decori ratione colligas, potius *avidum* ab Horatii manu esse, quam *avidis*. Sive enim Nauta hic loquitur, quae multorum sententia est, profecto ut male sibi dicat seque avidum vocet, non est probabile: sive, ut alii volunt, Archytae iam oratio est; ne id quidem convenit, ut nautae male dicat, a quo humationis officium mox erat rogaturus.

19. *Mixta senum ac iuvenum densentur funera*] *Densentur* vetustiores quique codices, et in his nostri Leid. Graev. Reginensis, cum editione Veneta 1478. Tamen adhuc in plerisque editis *densantur* inveneris. Quae haec tandem pertinacia est? Virgilius Aen. X, 432. „*Extremi addensent acies.*“ XII, 264. „*Vos unanimi densate catervas.*“ XI, 650. „*Et nunc lenta manu spargens hastilia denset.*“ Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Metam. XIV, 369. et Fast. III, 820. et ad Valer. Flacc. III, 207. et Gifanium in Indice Lucret. V. *Densare.* Porro in versu 21 „*Me quoque devexi,*“ elegantissimus N. Heinsius in ora libri sui, *Forte, Te quoque:* adeo ut a versu demum 23. Archytas loqui incipiat.

Postmodo te natis fraudem committere? fors et
Debita iura vicesque superbae
Te maneant ipsum: precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quamquam festinas, non est mora longa; licebit
Iniecto ter pulvere curras.

XXIX.

AD ICCIUM.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis; et acrem militiam paras
Non ante devictis Sabaeae
Regibus, horribilisque Medo
Nectis catenas. quae tibi virginum,
Sponso necato, barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis,

v. 4. Vulg. *Horribilique.*

32. *Fors et debita iura vicesque superbae Te maneant ipsum*] *Fors et* legendum cum veteribus libris, non *forsan*. De quo vide Nic. Heinsium ad Valer. Flacc. I, 478. Mox, *vices superbae* in plerisque codicibus, et Servio ad Aen. II, 433. Doctissimus tamen Passeratius ex coniectura maluit, „*Viceque*, superbe, *Te maneant ipsum.*“ non incommode sane: sic enim saepius Seneca; ut Herc. Fur. v. 89. „*I nunc, superbe, caelitum sedes pete.*“ Hippol. 703. „*Iterum, superbe, genibus advolvor tuis.*“ Medea 1007. „*I nunc, superbe, virginum thalamos pete.*“ Auctor Octaviae 583. „*Quos nunc pudor luctusque perpetuus manet Et te, nefande, meque qui talem tuli.*“ Et Regiae quidem societatis codex *superbe* cum o inter lineas, ut notetur casus esse vocativi. Profecto utraque proba lectio est, et *superbae*, et *superbe*. Perperam tamen idem Passeratius substituebat, — „*precibus non linquar* inultus,“ pro *inultis*. Valer. Flaccus IV, 14. — „*dabit impia poenas Virgo, nec Aeetae* gemitus *patiemur* inultos.“ Ovid. Metam. IV, 426. „*Nil potuerit Iuno, nisi* inultos *flere* dolores?“

4. *Horribilique Medo Nectis catenas*] Non contendo, quin recte Medus *horribilis* dicatur; ut Catullo *horribiles Britanni*: neque receptam lectionem de possessione deiicio. Non celabo te tamen, quod in mentem mihi inciderit; ut legatur forte, — „horribilisque *Medo Nectis catenas.*“ hoc est, ut nunc scribitur, *horribiles catenas*, ut alibi Serm. I, 3. „*Nec scutica dignum*, horribili *sectere* flagello.“ Noster Carm. II, 13. „*Miles sagittas et celerem fugam Parthi*; catenas *Parthus et Italum Robur* perhorrescit.“ Eodem redit, ut notum est, seu Parthum sive Medum dixeris: eadem quippe gens intelligitur. Iam ergo, si *Parthus perhorrescit catenas Italas*, recte utique legeris, *Nectis catenas horribiles Medo*: sed vicissim, si *miles* Romanus *perhorrescit sagittas Parthi*, recte quoque habebit recepta lectio, *horribili Medo*. Vide tamen, annon loco huic et sententiae aptius sit *horribiles*: quippe iam nunc

Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti:
Cum tu coëmtos undique nobilis
Libros Panaetî, Socraticam et domum
Mutare loricis Hiberis,
Pollicitus meliora, tendis?

XXX.

AD VENEREM.

O Venus regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis
Ture te multo Glycerae decoram
Transfer in aedem.
Fervidus tecum puer, et solutis
Gratiae zonis, properentque Nymphae,
Et parum comis sine te Iuventas,
Mercuriusque.

catenas nectit Iocius, tamquam certus victoriae: nec proinde Medus *horribilis* ei videbatur. Convenit igitur, ut Parthi potius expeditionem Icci *horreant*, quam ut Iccius Parthos. Sic alibi Noster Carm. I, 35. — „*et iuvenum recens Examen* Eois timendum *Partibus Oceanoque rubro.*“ et Serm. II, 5. „*Tempore quo iuvenis* Parthis horrendus.“ et Epist. II, 1. „*Et* formidatam Parthis, *te principe*, *Romam.*“

13. *Cum tu coëmtos undique nobiles Libros Panaetî*] Editi, opinor, omnes repraesentant *nobiles*. Plures tamen ex meis codices, Reginensis, Batt. Magdal. Galei, Mori, Petrensis, *nobilis*. Neque dubites, quin et bona pars librorum, quos interpretes inspexerunt, sic habuerit; quamvis id ipsi silentio tegant. Optimus tamen Bersmannus testatus est, ex tribus suis codicibus duos habere *nobilis*. Ambiguum igitur ex vetere scribendi ratione fit, *nobilisne libros* voluerit Noster, an *nobilis Panaetii*. Ego vero ne dubitare quidem possum, quin *nobilis* ad Panaetium attineat, ne *libros* duplici epitheto accumulemus. Qui in poëtis triti sunt, hoc statim intelligent. *Nobilis* autem *Panaetii*; ut alibi Noster Epod. XIII. „Nobilis *ut grandi cecinit Centaurus alumno.*“ et Epist. I, 19. „*Non ego* nobilium *scriptorum auditor et ultor.*“ *Scriptorum* enim ibi a *scriptor*, non a *scriptum*. Ita Cicero, „*Magnus et* nobilis *Rhetor Isocrates*:“ et, „*Tres illius aetatis* nobilissimi *et clarissimi philosophi.*“ Gellius VII, 5. „*Tragoedias poëtarum* nobilium *scite atque asseverate actitavit.*“ Suetonius De illust. Gramm. c. 10. „*Atteius Praetextatus*, nobilis *Grammaticus Latinus.*“ Sed et cum propriis Nominibus copulant Cicero aliique: „*Nobilis Sylla*, *honoratus et nobilis Thucydides*, *Nobilis et clarus Demetrius.*“ Recte tamen alias dicere poteris *nobiles libros*: ut Noster in Arte, „*Nobilibus Ennii trimetris*:“ et Martialis VII, 46. „*Vam me diligit ille, proximumque Turni* nobilibus *putat* libellis.“ Sententia igitur, utramcunque lectionem sequeris, eodem recidit: in illa tamen constructio est mollior et venustior.

XXXI.

AD APOLLINEM.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat, de patera novum
Fundens liquorem? non opimae
Sardiniae segetes feracis;
Non aestuosae grata Calabriae
Armenta; non aurum, aut ebur Indicum;
Non rura, quae Liris quieta
Mordet aqua taciturnus amnis.
Premant Calenam falce, quibus dedit
Fortuna, vitem; dives ut aureis
Mercator exsiccet cululis
Vina Syra reparata merce,
Dis carus ipsis: quippe ter et quater
Anno revisens aequor Atlanticum
Impune. me pascant olivae,
Me cichorae, levesque malvae.

v. 9. Vulg. *Calena.* 10. Dives *et* aur. Vulg. 15. *Pascunt.*

9. *Premant Calena falce, quibus dedit Fortuna, vitem*] Lego, non littera, sed lineola dumtaxat addita, „*Premant* Calenam *falce, quibus dedit Fortuna, vitem.*“ Sic enim et compositio suavior est, et epitheton digniori vocabulo tribuitur. Virgil. Georg. I, 157. — „*et ruris opaci* Falce premes *umbras.*“ Noster Epod. 2. „*Inutilesque* falce *ramos* amputans.“ Ubi vides τὸ *falce* nullo epitheto comitatum. Alibi tamen Noster Carm. I, 20. „*Caecubum, et* praelo *domitam* Caleno *Tu bibes uvam.*“ Atque hinc, credo, librariis ansa data est ad hunc locum corrumpendum. Sed profecto non parva in his duobus differentia est: *falce* enim *Calena*, quae alio quovis facile transferri potest, quaevis alia vitis, etiam Veientana, tonderi posset: *praelo* vero *Caleno*, quod inter immobilia magis numeretur, non alia poterit premi uva, nisi quae Calibus nata sit.

10. *Dives et aureis Mercator exsiccet cululis Vina Syra reparata merce*] Vetustissimi duo ex nostris, Leidensis, et ex prima manu Graevianus, — „*dives* ut *aureis.*“ Et sic quoque Scholiastes vetus Porphyrio, quod argutam sane sententiam efficeret, si *reparata* cum vulgo interpretum pro *commutata* acciperemus: Alii Calibus vineta colant, nempe ut pretiosa vina habeant mercatores, quae mercibus Syriacis permutata ex aureis cululis ebibant. Satirice: tamquam non possessorum mensis vina Calena nascerentur, sed divitum mercatorum, qui a dominis ea emerent. Sed nescio, an quisquam sic umquam locutus sit: *reparata* pro *empta* vel *commutata.* Poteris *vina Syra reparata merce* interpretari vina *condita* sive *medicata* Syriaca nardo. Nam olim divites et luxuriosos, quales hic mercatores describit, vinis unguenta miscuisse et una ebibisse notissimum est. Nardus autem ideo *merx Syra*, quia ex India per Syriam adveheretur; unde Noster Carm. II, 11. „*Assyriam nardum*“ vocat: et Tibullus IV, 7. „*Iamdudum* Syrio *madefactus tempora* nardo.“ et alii pariter Latini Graecique. Quare placet recepta lectio, *dives* et *aureis.*

15. *Me pascunt olivae*] Tanaquillus Faber, singulari vir ingenio,

Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones; ac, precor, integra
Cum mente nec turpem senectam
Degere, nec cithara carentem.

XXXII.

AD LYRAM.

Poscimus, si quid vacui sub antro
Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat et pluris, age dic Latinum,
Barbite, carmen:

v. 18. *Et* prec. v. 1. Sub *umbra*.

Lego, inquit, „*me pascant*," *quod sequentia facile probent.* Nihil verius dici potuit; et sic clare exhibet codex Regiae Societatis: „*Premant* alii Calenam vitem, me *pascant* Olivae." Ovidius, Amor. I, 15. „*Vilia* miretur *vulgus: mihi flavus Apollo Pocula Castaliae plena* ministret *aquae*." Tibullus Eleg. I, 1. „*Divitias alius fulvo sibi* congerat *auro*, *Et* teneat *culti iugera magna soli: Me mea paupertas vitae* traducat *inerti*." Martialis XII, 48. „*Convivas alios coenarum, quaere magister, Quos* capiant *mensae regna superba tuae. Me meus ad subitas* invitet *amicus ofellas*." Prudentius Cathem. III, 61. „Sint *fera gentibus indomitis Prandia de nece quadrupedum: Nos oleris coma, nos siliqua Faeta legumine multimodo* Paverit *innocuis epulis*." et similia passim.

18. *Et precor integra*] Nostri libri *at:* unde legendum cum codicibus Cruquii, editione Veneta 1478. et Scholiasta Acrone *ac*. Alioqui nihil erit, quo referatur illud *et valido mihi*. Porro oave interpungas post *mente:* quippe constructio est, *cum mente integra degere senectam*. Cicero de Senectute c. 20. „*Sed vivendi finis est optimus, cum, integra mente caterisque sensibus, opus ipsa suum, eadem quae coagmentavit, natura dissolvit.*

1. *Poscimur, si quid vacui*] *Poscimur* codices nostri Leidensis, Petrensis, et a prima manu Graevianus et Reg. Soc. In Graeviano manu et atramento eisdem *e* apponitur supra *r*. Et sic veteres Scholiastae cum Ed. Veneta 1478. *poscimur*. Atque huic lectioni patrocinatur elegantissimi vir ingenii Broukhusius ad Propert. IV, 1. Certe, quia bene Latine sic dicatur, *Poscimur*, hoc est, poscimur carmina, ne dubitandum quidem est. Ovid. Fast. IV, 721. „*Nox abiit, oriturque aurora. Palilia* poscor. *Non* poscor *frustra, si favet alma Pales*." hoc est, *poscor dicere Palilia*. Idem Metam. V, 333. „Poscimur *Aonides. Sed forsitan otia non sint: Nec nostris praebere vacet tibi cantibus aurem*." i. e. nos Musae poscimur canere. Idem Metam. IV, 274. „Poscitur *Alcathoë, postquam siluere sorores:*" scilicet ut narret fabulam. Metam. II, 144. — „*non est mora libera nobis:* Poscimur: *effulget tenebris Aurora fugatis*." haec Phoebus ad filium Phaëthontem. Hannibal apud Silium Italicum lib. II. „Poscimur, *o socii: Fabiusque e puppe catenas Ostentat, dominique vocat nos ira senatus*." Propertius IV, 1. ex emendatione N. Heinsii: „*Averte Charisin cantas: averrere Apollo* Poscitur *invita verba pigenda lyra*." Ego vero, ut hanc quidem lectionem non aspernor, ita alteram *poscimus*, quae plurium membranarum testimonio nititur, anteferre ei non dubito. „Poscimus (*si quid vacui sub antro Lusimus tecum*) *quod et hunc in annum Vivat et plu-*

5 Lesbio primum modulate civi;
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive iactatam religarat udo
Litore navem,

ris; *age dic Latinum*, *Barbite*, *Carmen*." Rogamus, inquit, oramus te, Barbite, si quid umquam de te bene meriti sumus, dicas carmen Latinum, quod et in hunc et in plures annos vivat. Et nota ordinem, qui omnes interpretes fefellit. Dic, ait, carmen, quod diu vivat: ut Carm. III, 11. ad Mercurium, „*Dic* modos, *Lyde* quibus *obstinatas Applicet aures*." Iam autem *Poscimus* germanam esse lectionem. vel ex vocabulo *si* colligas, quae in obtestationibus sollemnis est: Virgilius Aen. IV, 317. „Si *bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam Dulce meum, miserere domus labentis, et istam*, Oro, siquis *adhuc precibus locus, exue mentem*." Idem Aen. VI, 529. — „*dii talia Graiis Instaurate, pio si poenas ore reposco*." Suetonius in Tib. cap. XXI. „*Deos* obsecro, *ut te nobis conservent, et valere nunc et semper patiantur*, si *non populum Romanum perosi sunt*." Noster Carm. Saec. „*Supplices audi pueros, Apollo, Roma si vestrum est opus*." Carm. III, 13. „*Lenis incedas abeasque parvis Aequus alumnis*: Si *tener pleno cadit haedus anno*." Serm. II, 6. — „*nihil amplius oro, Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis*: Si *neque maiorem feci ratione mala rem*." Recte autem *Poscimus*, cum Barbiton alloquitur; ut Martialis Iambum rogat, Epig. I, 96. „Si *non molestum est, teque non piget, Scazon, Nostro*, rogamus, *pauca verba Materno Dicas in aurem, sic ut audiat solus*." et Pindarus Musam obsecratur, Nem. III. „Ὦ πότνια μοῖσα, μᾶτερ Ἀμετέρα, ΑΙΣΣΟΜΑΙ, Ἴχεο Δωρίδα νῦσον Αἰγίναν."

1. *Siquid vacui sub umbra Lusimus tecum*] *Umbra* habent omnes fere codices; et sic hodie legitur apud Diomedem p. 521. et Servium ad Virg. Ecl. I. Quam equidem lectionem minime damno: sic enim Noster Epist. II, 2. „*Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes Rite cliens Bacchi, somno gaudentis et umbra*." Tibullus III, v. 15. „*Per vos auctores huius mihi carminis oro, Castaliamque umbram Pieriosque lacus*." Statius Silv. V, 3. „*Te sine Coryeia quicquid modo Phoebus in umbra, Quicquid ab Ismariis monstrabat collibus Euan, Dedidici*." Martialis IX, 84. „*Haec ego Pieria ludebam tutus in umbra*." Iuvenal. Sat. VII, 1. „*Num si Pieria quadrans tibi nullus in umbra Ostendatur*." Verum tamen cum Galei codex, optimae quidem notae, quique solus, ubi caeteri omnes mendosi sunt, sex septem Horatii loca praeclare restituit, diversam hic exhibeat lectionem, „*Poscimus, siquid vacui sub* antro:" non possumus non ambabus ulnis eam amplecti, ut veram et germanam Horatii manum. Longe enim veri est similius, ut hanc potius in illam, figuratiorem nimirum et ποιητικωτέραν, in faciliorem, quam vice versa, illam in hanc, mutaverint librarii. Ita Noster Carm. II, 1. „*Mecum Dionaeo* sub antro *Quaere modos leviore plectro*." et iterum III, 25. „*Quo me, Bacche, rapis tui Plenum? quae nemora, aut quos agor in specus, Velox mente nova? quibus Antris, egregii Caesaris audiar etc.*" et III, 4. ubi Camenas alloquitur, „*Vos Caesarem altum, militia simul Fessas cohortes reddidit oppidis, Finire quaerentem labores Pierio recreatis* antro." Propertius III, 1. „*Callimachi manes, et Coi Sacra Philetae, Dicite, quo pariter carmen tenuastis in* antro." Virgil. Georg. IV, 507. de Orpheo: „*Septem illum totos perhibent ex ordine mensis Rupe sub aëria deserti ad Strymonis undam Flevisse, et gelidis haec evolvisse* sub antris." Martialis XII, 11. „*Cuius Pimpleo lyra clarior exit ab* antro? *Quem plus Pierio de grege Phoebus amat?*" Statius Silv. I, 2. „*Callimachusque senex, Umbroque Propertius* antro."

Liberum et Musas Veneremque et illi
Semper haerentem puerum canebat,
Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phoebi, et dapibus supremi
Grata testudo Iovis, ô laborum
Dulce lenimen, mihi cumque salve
Rite vocanti.

XXXIII.

AD ALBIUM TIBULLUM.

Albi, ne doleas plus nimio memor
Inmitis Glycerae, neu miserabilis
Decantes elegos, cur tibi iunior
Laesa praeniteat fide;
Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën: sed prius Appulis
Iungentur capreae lupis,
Quam turpi Pholoë peccet adultero.
Sic visum Veneri; cui placet inpares
Formas atque animos sub iuga aënea
Saevo mittere cum ioco.

Idem Silv. IV, 5. ad Septimium Severum poëtam: — „*sed memor interim Nostri, verecundo latentem* Barbiton *ingemina* sub antro.“ ubi nota et *Barbiton* et *antrum* poni, plane ut apud Nostrum. Idem Silv. IV, 6. — „*namque haec, quoties chelyn exuit ille, Desidia est; hic Aoniis amor avocat* antris.“ et Ibid. V, 3. — „*sic sacra Numae ritusque colendos Mitis Aricino dictabat Nympha* sub antro.“ Auctor Copae: „*Est et Maenalio quae garrit dulce* sub antro, *Rustica pastoris* fistula *in ore sonans.* ubi *fistula* sub antro, ut hic *barbiton.*“ Iuvenal. VII, 59. — „*neque enim cantare* sub antro *Pierio, thyrsumve potest contingere maesta Paupertas.*“ Rutilius in Itinerario 267. „*Haec quoque Pieriis spiracula comparat* antris *Carmine Messallae nobilitatus ager.*“ Claudianus Praefat. in III. Cons. Honorii: „*Me quoque Pieriis tentatum saepius* antris *Audet magna suo mittere Roma deo.*“ Idem de Nuptiis Honorii, 236. — „*sic mitis in* antro *Mnemosyne docili tradit praecepta Thaliae.*“ Idem Praefat. ad II. de Raptu Proserpinae: „Antraque *Musarum longo torpentia somno Excutis.*“ Avienus in Arateis, de Lyra: — „*hanc, ubi ruraum Concentus superi complevit pulcher Apollo, Orphea Pangaeo docuit gestare* sub antro.“ Sidonius Carm. XXIII, 182. „*Nec. si me Odrysio canens in* antro, *Princeps instituisset ille vatum.*“

15. *Mihi cumque salve Rite vocanti*] Scio quid interpretes de *cumque* illo sic nude posito dixerint, quorum ego mentem et industriam laudo. Neque tamen quisquam, quod sciam, vel ex omni, qua patet, Latinitate simile exemplum proferre potuit: neque quicquam de tam singulari loco habent Grammatici veteres. Quamobrem tempus erat, cum impetum cepi corrigendi ad hunc modum: — „*o laborum Dulce*

Ipsum me melior cum peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Hadriae
Curvantis Calabros sinus.

XXXIV.

Parcus Deorum cultor et infrequens,
Insanientis dum sapientiae
Consultus erro; nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relectos. namque Diespiter,

v. 5. Vulg. *Relictos.*

lenimen, mihi, cuique, *salve, Rite vocanti.*" hoc est, salve mihi vel cuicumque alii rite vocanti. Iudicet lector ingeniosus; ego enim coniecturam hanc in medium protulisse contentus, tueri et praestare eam non tenebor.

14. *Myrtale Libertina*] quidam codices *Mirtale*, alii *Mirtala*, Lescheri Editio 1498. *Myrtile*: sed melius vetustiores omnes *Myrtale*. Martialis V, 4. „*Foetere multo* Myrtale *solet vino.*" Recte autem *Libertina*: nam frequens hoc *Libertinarum* cognomen occurrit in Inscriptionibus antiquis. Gruter. 99. 5. DOMITIA. L. L. MYRTALE. 581, 6. FLAVIAE MYRTALAE. 740, 10. SATIAE MYRTALES. 711, 6. VALERIA MYRTALE. 983, 7. VERATIA Q. L. MOETALE (corrige, *Myrtale*). 749, 4. *TEMINIA MYPTAAH.* 882, 8. NUMUSCULEIAE MYRTALES. 1046, 2. DORYPHORVS ET MYRTALE PARENTES. Reines. XIV, 75. GELLIAE MYRTALES. XII, 60. MYRTALE SABINAE ET POMPONIAE FESTAE VXORIBVS. Marm. Felsin. pag. 447. MARCIA MYRTALE.

5. *Iterare cursus Cogor relictos*] N. Heinsius in libri sui margine: „*Lege* relectos. *Dixi ad Metamorph.* VIII, 173." Quo quidem loco praeclaram hanc emendationem profert, firmatque ex Valerio Flacco, qui *relegere campum, relegere viam* dixit, et alius *relegere vestigia*. Equidem, quod sancte asseverare possum, ipse quoque in eandem correctionem multo prius incideram, quam ab Heinsio eam didici. Neque tamen ulla ex parte obsto, quin solidam hanc sibi laudem habeat vir magnus, poëtarum Latinorum unicus sospitator. Certe numquam mihi placuit *cursus relictos*; etsi praeter omnes Horatii codices, apud Eutychem quoque Grammaticum p. 2182. nunc ita legatur. „*Iterare relicta maria, vestigia, vias, spatia*, recte quidem dixeris: *cursus* autem cum non ipsa *via* sit, sed per viam decursio; non dixeris cursus *relictos*, sed *intermissos*; non *desertos*, sed *desitos*. Itaque hac lectione semel repudiata, nullo statim negotio perveni ad illam alteram, quam tot in aliis auctoribus exempla memoriae suggerebant. Statius Achil. I, 23. „*Plenaque materni referens praesagia somni Culpatum* relegebat iter." Silius Italicus, II. v. 20. „*Dum detur*, relegant pontum, *neu se addere clausis Festinent.*" Claudianus de bello Getico, 529. „*Ut mea converso* relegam *vestigia cursu.*" Ovid. Metam. VIII, 172. „*Utque ope virginea nullis* iterata *priorum Ianua difficilis filo est inventa* relecto." ubi plures codices perperam, ut hic, *relicto*. Caeterum miror ingeniosissimum Heinsium in priore versu *superata* magis probare quam *iterata*. Huic enim lectioni favet hic ipse Flacci locus, *iterare cursus relectos.*

Quid quod *multis priorum superata* erat ianua, tum cum ad Minotaurum intromittebantur: sed *iterare* et reverti inde, hic labor erat, hoc opus, ut Ovidius in Ibide v. 373. „*Ut qui tecta novi formam celantia monstri Intrarunt caecae non redeunda domus.*“ Seneca Agamemn. 574. „*Hanc alia* retro *spatia* relegentem *ferit*, *Et fracta frangit.*“ ubi nota *retro*, ut in Nostro *retrorsum*. Sed ante omnes alios Symmacho in deliciis erat hoc verbum, ut Epist. III, 62. „*Ut eum iter in patriam* relegere *coeperimus.*“ IV, 38. „Relegite *viam dissimulati hactenus moris.*“ VII, 4. „*Quibus impeditis, iter ad nostros* relegemus.“ VII, 24. „*Erit optio tua, intendere iter, an* relegere *debeamus.*“ VII, 32. „Relegere *iter, et in conspectum vestrum tandem redire meditamur.*“ VII, 42. „*Iamdudum curis publicis absolutus*, relegere *iter debuisti.*“ VIII, 23. „Relegere *ad vos iter avidissime studeo.*“ IX, 60. „*Quamvis* relegere *iter illico parem.*“ Seneca Epist. 102. „*Quanto satius est, ire aperta via et recta, quam tibi ipsi flexus disponere, quos cum magna molestia debeas* relegere?“ Valerius Flaccus IV, 54. „*Haec fatus*, relegitque *vias*, *et vallibus exit.*“ Idem VIII, 121. „*Egressi* relegunt *campos*, *et fluminis ora Summa petunt.*“ Sed dices fortasse: Relegere *campos*, *vias*, *iter*, *spatia*, *aequora* satis superque exemplorum habent: verum relegere *cursus*, quod in Flacco reponere vis, nondum video. Atqui iam videbis, idque ex magno Flacci imitatore Prudentio in Apotheosi v. 1008. „*Sursum versus agit seriem*, *scandente nepotis Corpore*, *perque atavos* cursum relegente *vetustos.*“ Et ex Paulino quoque in Natali XI, v. 602. „*Diximus*, *ut fugiens non fugerit*; *utque relectis Passibus emensos sua per vestigia* cursus *Incassum totiens volvente* relegerit *orso.*“ *Iterare* autem *relectas* idem est ac *relegendo iterare*: quod genus loquendi poëtis frequentissimum est, ut Virgil. Aen. V, 500. „*Tum validis* flexos incurvant *viribus arcus*:“ neque hic opus est pluribus exemplis. At paene omiseram insignem Virgilii locum, qui maxime huc facit, Aen. III, 690. „*Talia monstrabat*, relegens *errata* retrorsum *Littora Achaemenides.*“ ubi *retrorsum* una habes, pariter ac apud Nostrum. Atque hac occasione admonitus, digressionis, credo, veniam a lectore impetrabo, si alteri Virgilii loco, plus mille annos deposito et deplorato, manum medicam admovero. Is extat Aen. IV, 256. „*Hic primum paribus nitens Cyllenius alis Constitit: hinc toto praeceps se corpore ad undas Misit; avi similis, quae circum litora, circum Piscosos scopulos humilis* volat *aequora iuxta. Haud aliter terras inter caelumque* volabat; *Litus arenosum Libyae ventosque secabat Materno veniens ab avo Cyllenia proles.*“ ubi quam multa merito vituperanda sint, vides. *Volat* et mox *volabat*. Deinde in continuatis versibus ingratum auribus ὁμοιοτέλευτον, *volabat*, *secabat*: ad quod evitandum vetustissimi aliquot codices apud Pierium mutato ordine sic versus collocant, „*Haud aliter terras inter caelumque volabat Materno veniens ab avo Cyllenia proles*, *Litus arenosum et Libyae ventosque secabat.*“ Sed nihil omnino proficiunt, aut locum adiuvant: adhuc enim relinquitur vitium omnium deterrimum, *secabat litus ventosque*. Quid enim est *littus secare*, nisi littus arare et effodere? Quid autem hoc ad Mercurium volantem? Nullus dubito, quin sic scripserit princeps poëtarum: „*Haud aliter*, *terras inter caelumque*, legebat *Litus arenosum Libyae*, *ventosque secabat Materno veniens ab avo Cyllenia proles.*“ Nihil opus est, ut pluribus hanc emendationem stabiliam aut illustrem: adeo ipsa per se suo lumine clara et manifesta est. *Litus legebat*, ut supra, *relegens errata retrorsum litora*, et iterum Aen. III, 292. „Litoraque *Epiri* legimus, *portuque subimus.*“ et Georg. II, 44. — „*ades*, *et primi* lege litoris *oram.*“

Igni corusco nubila dividens
Plerumque, per purum tonantis
Egit equos volucremque currum:

6. *Igni corusco nubila dividens*] Totus locus sic se habet: — „*namque Diespiter Igni coruscо nubila dividens, Plerumque per purum tonantes Egit equos volucremque currum.*“ Quae ob verba sagacissimus Tanaquillus Faber Epist. 52. lib. 2. ridiculae ac iuvenilis temeritatis Nostrum incusat, quod *plerumque* sine nube tonare dicat, quasi alternis quibusque diebus id fieret; cum vel secundum vulgus aut Historicos ex opinione vulgi loquentes rarissime, ex Physicorum autem sententia numquam id eveniat. Aliam autem viam instituit dignissimus eius genet Dacierius; quippe non serio, sed urbane ironiceque hic Nostrum loqui; ideoque data opera rem in maius augere, quo Stoicos Providentiae patronos acerbius derideat. Ego vero neque moveo haec, nec exagito, sed suis salva auctoribus relinquo: illud saltem monuisse liceat, ex prava et perversa, quae vulgo obtinet, huius loci distinctione commenta haec nata esse, qua sublata in fumum, aut fumo siquid levius, continuo evanescunt. Sic enim interpungo: — „*namque Diespiter, Igni corusco nubila dividens Plerumque, per purum tonantes Egit equos volucremque currum.*“ hoc est, ego, qui antehac Epicureus eram, nunc cogor fateri Deos esse; quia id quod alias ope nubium naturalibus ex causis fieri solebat, nuper caelo sereno tonuisse certum est. Quod quidem olim ceu validissimum adversus Atheos argumentum omnibus in ore erat. Nihil ergo hic temere aut iuveniliter, nihil ironice aut contumeliose dictum est: ad vulgi quidem gustum et patriae religionis indolem aptari hoc et accommodari non inficior. Sic et Virgilius, ipse interea Epicureus, non minus ac Noster, Georg. I, 486. „*Non alias caelo ceciderunt plura sereno Fulgura.*“ Ovid. Fast. III, 370. „*Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit: Credite dicenti: mira sed acta loquor.*“ Varro Lege Maenia, apud Nonium in *Plagae* et *Rimari*: „*Nos admirantes, quod sereno lumine Tonuisset, oculis caeli rimari plagas.*“ Sic haec constitue; nam versus Iambici sunt; quod editores non odoratos esse miror. Atque hanc emendationem cum ante aliquot anhos cum erudito viro Iacobo Talbot communicaveram, ille nuperam suam Flacci editionem ea auctam esse voluit, mihique candide acceptam retulit. Postea tamen, indicio venerandi et praestantissimi viri Iohannis Mori, Norvicensis Praesulis, intellexi a Thoma Bangio, cuius ne nomen quidem antea audiveram, distinctionem hanc prius animadversam fuisse et occupatam. Is enim Observationum Philologicarum Vol. II. p. 1435, „*Quando,*“ inquit, „*Horatius canit,* Plerumque per purum tonantes Egit equos — *ipsi experientiae plane contradicit, quae testatur, tonitru rarius puro serenove aëre audiri. Id quod Lucretius observavit lib.* 6.
v. 295 Nam caelo nulla sereno Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam.
v. 398 *Et postea,* Denique cur numquam caelo iacit undique puro Iuppiter in terras fulmen? *Et quia prodigii instar habebant Ethnici, ut et hoc loco Horatius, quando aëre sereno tonitruavit; quomodo quaeso* plerumque *et saepius id fieri affirmare* ausit Horatius? Huic dubio, unico commate *vocl* plerumque *apposito, facile obviam iveris, hoc pacto:* Namque Diespiter, igni corusco nubila dividens Plerumque, per purum tonantes etc. *Hac enim ratione Horatium cum Lucretio de facili conciliaveris, eumque facula distinctionis commode illustraveris.*“ Atque haec quidem feliciter Bangius: absque quibus esset, siquis est, qui existimet, nos propria Minerva hoc eruere non potuisse, is quidem per nos licet existimet ut volet. Ego vero praeter eam, quam ille profert, ab experientia ductam, etiam alias rationes habui, cur distinctionem vulgatam refugerem. Ea enim posita, plane deliraret Noster, et verba secum pugnantia loqueretur. Quid enim aliud est „*Igni corusco*

Quo bruta tellus et vaga flumina,
Quo Styx, et invisi horrida Taenari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur. valet ima summis
Mutare, et insigne attenuat Deus,
Obscura promens: hinc apicem rapax

v. 13. *Insignem.*

nubila dividens," quam *ex nubibus fulmen emittens*? Vide igitur, qualis hinc sententia proveniat: *Iuppiter ex nubibus fulminans puro et innubilo caelo tonuit.* Quid? an eodem tempore et ex nubibus et sine nube? Necesse est enim uno eodemque tempore haec fieri fatearis, si a recepta distinctione steteris. Tum et illud ne Latine quidem dictum foret, „*Plerumque per purum tonantes Egit equos volucremque currum.*" Quomodo sodes *plerumque egit*? hoc est, ut explicant, *saepe egit.* Atqui aliud est *saepe*, aliud *plerumque. Saepe* enim fit aliquid, etiam praeter naturam et consuetudinem: nihil *plerumque* fit, nisi quod natura et consuetudine ita fieri solet. *Saepe* homo senex hilarescit et lubente animo est; at *plerumque* morosus est et difficilis: *saepe* aestate pluvia et grando est; at *plerumque* sudum caelum et serena tempestas; *saepe* sub morte Iulii Caesaris per purum tonantes equos egit Iuppiter; at *plerumque* igni corusco nubila dividit. Quod plerumque fit, idem et saepe fit; at non vicissim omne quod saepe fit, plerumque fit. *Saepe* est quod Graecis πολλάκις; at *plerumque* est ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Nihil hac observatione verius: quam tamen pauci animadverterunt. Nemo igitur sanae mentis, nedum Noster dicere potuit, *Plerumque per purum egit.* Ut enim saepe id fecerit Iuppiter: at certe plerumque non facere solet. Verum illud fortasse quibusdam insolens videbitur, adverbium *plerumque* in clausula poni: atqui et alibi ita Noster Epist. II, 2. —„*statua taciturnius exit Plerumque et risu populum quatit.*" et Lucretius V, 1131. „*Invidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant Plerumque, et quae sunt aliis magis edita cumque.*" Nam quod vir eruditus inauditum quid hic protulit, ut *plerumque egit*, idem significare possit ac *interdum egit*, idque ex Nostro in Arte v. 95. probare conatus est, „Interdum *tamen et vocem Comoedia tollit, Iratusque Chremes tumido delitigat ore; Et Tragicus* plerumque *dolet sermone pedestri*:" id sane nihil aliud est, quam errorem veterem novo accumulare. *Interdum*, inquit, vocem tollit Comoedia: et *interdum* Tragoedia vocem submittit: annon hoc voluit Horatius? Recte quidem: at vide, quaeso, ut Noster verba variaverit. *Interdum*, inquit, Comoedia cothurno incedit: et Tragoedia *plerumque dolet* verbis socco convenientibus: tum scilicet, cum *lamentatur* Tragoedia, sermone pedestri loquitur; neque *interdum* si modo *dolet*, sic loquitur, sed *plerumque* et ut plurimum: in aliis autem affectibus ampullas suas et verba sesquipedalia profundit.

13. *Et insignem attenuat Deus, Obscura promens*] Acute annotavit Dacierius, necessitate metri coactum Nostrum *obscura* posuisse, cum deberet dicere *obscurum* hominem, ut respondeat τῷ *insignem.* Atqui huius culpae immunis est Noster, solisque ea librariis impingenda est. Equidem nullus dubito, quin ad hunc modum scripserit: — „*valet ima summis Mutare; et* insigne *attenuat Deus, Obscura promens.*" Ubi omnia vides eiusdem formae: *ima*, *summa*, *insigne*, *obscura.* Atque huic emendationi favet codex Reginensis, qui pro varia lectione habet, *insigne attenuat decus*: nec moramur, quod Hesiodus in loco simili, ad quem forte respexit Horatius, ἀρίζηλον *insignem hominem* posuerit: „Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα καλέπτει, Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἄεξει, Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν, καὶ ἀγήνορα κάρφει Ζεὺς ὑψιβρεμέτης." Uterque enim servavit propositam suam:

Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet.

XXXV.
AD FORTUNAM.

O Diva, gratum quae regis Antium,
Praesens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus; te dominam aequoris,
Quicumque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina.
Te Dacus asper, te profugi Scythae,
Urbesque, gentesque, et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni:
Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam; neu populus frequens

v. 13. *Insignem.*

Hesiodus omnia illa *hominibus*, Noster *rebus* accommodavit; ut alii ex Latinis: Seneca Thyeste, 598. „Ima *permutat levis hora* summis.“ Ausonius Epigr. CXLIII. De Fortuna, „*Et* summa in imum *vertit, et versa erigit.*“ Seneca Nat. Quaest. III. praefat. „*Nunc cum maxime Deus alia exaltat, alia submittit.*“ Unde obiter emendandus est alter Senecae locus, frustra viris magnis tentatus, De Beneficiis VI, 38. „*Agricolam annonae caritas erigit; eloquentiae* exoptat [redacted]:“ lego, exaltat *pretium.*

14. *Neu populus frequens Ad arma cessantes, ad arma*] Scio quid sit *populus frequens*, et sic alibi locutum esse Nostrum memini, Carm. II. 17. — „*cum* populus frequens *Latum Theatris ter crepuit sonum:*“ et Ciceronem pro Sextio c. 59. „*Equidem existimo nullum tempus esse* frequentioris populi, *quam illud gladiatorium*,“ et alios passim. Vide tamen, annon melius aptiusque huic loco conveniat, — „*neu populus* fremens *Ad arma cessantes ad arma Concitet.*“ Id enim fere sollemne verbum est in describenda seditione, et bello. Livius I, 17. „Fremere *deinde* plebs, *multiplicatam servitutem, centum pro uno dominos factos.*“ Idem XXIV, 26. — „*itaque* fremere multitudo, *et comitia poscere.*“ Valerius Max. VI, 2, 3. „*Totius fori* frementis *ora clauserunt.*“ Servius ad Virgil. Aen. I, 60. „Circum claustra fremunt.“ *Quidam hoc loco* fremunt, *id est*, imperia recusant, *intelligunt; ut a Coss.* (lege *Cassio*: is est Cassius Hemina Annalium scriptor) *Annalium secundo: Ne quis regnum occuparet, si* plebs *nostra* fremere *imperia coepisset*, i. e. recusare. Statius Theb. III, 594. „*Irrupere Argos, maestique ad limina regis Bella animis, bella ore* fremunt.“ Virgil. Aen. XI, 453. „*Arma manu trepidi poscunt:* fremit *arma iuventus.*“ idem VII, 460. „*Arma amens* fremit, *arma toro tectisque requirit.*“ iterum Statius Theb. VI, [illegible] „*Arcades arma* fremunt, *armis defendere regem Contendunt.*“

Ad arma cessantis, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te semper anteit saeva Necessitas,
Clavos trabalis et cuneos manu
Gestans aëna; nec severus
Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te Spes et albo rara Fides colit

Accius in Epigono apud Nonium V. *vulgus:* „*Nonne Argivos* fremere *bellum, et velle vi vulgum videt?*" Tum autem illud *cessantes* quid sibi velit, satis videor intelligere: aut enim morantes, tardantes notat, aut quietos, pacatos, otio deditos. Neque vero utramlibet interpretationem aspernor: nescio tamen, an potius scripserit Noster *cursantes. Ad arma cursare*, ut in prosa oratione dicere solent, *ad arma discurrere.* Livius XXIV, 31. „*Haec cum recitata essent, cum tanto clamore ad arma discursum est, ut etc.*" Idem XXV, 37. „*Inde verso repente ad iram luctu, discurrere ad arma.*" Idque verbum apprime convenit cum *fremens* et *concitet;* ut idem libro XXXIV, 37. „*Haec inter se primo in circulis serentes* fremere; *deinde* ad arma *subito* discurrerunt." Et Seneca de Ira III, 2. „*Tota multitudo paucissimis verbis* concitata, *ipsum* concitatorem *antecessit:* ad arma *protinus ignesque* discursum est." Quamobrem consideres, lector ingeniose, an totus locus sic constituendus sit: — „*neu populus* fremens *Ad arma* cursantes *ad arma Concitet, imperiumque frangat.*" Sed profecto, sive vulgatam lectionem sequeris, sive nostram coniecturam; totus interea locus reprehensioni obnoxius est. Qui enim illi sunt, quos populus, vel *frequens*, vel *fremens*, ad arma concitet vel *cessantes*, *vel cursantes?* An aliqui erant, quos populus concitaret, praeter ipsum populum? An proceres vult, et aulae ministros? Intelligo: sed in ipsis auctoris verbis nihil video, quod eo nos ducat. Quare aut altius latet mendum, aut per me quidem alii Horatium hic excusent, qui velint aut possint.

17. *Te semper anteit saeva necessitas*] Editio Veneta 1478. *serva*, Loscheri autem 1498. *saeva:* et ex eo tempore pro diverso interpretum iudicio nunc haec, nunc illa vox libros occupavit. Membranae quoque in diversa abeunt: Cruquii aliquot omnium veterrimae cum Acrone et Porphyrione *serva* habent: ex nostris omnes melioris notae, Leid. Regin. Graev. Zulich. Batt. Petr. Gale, et a prima manu Reg. Soc. *saeva:* duabus tantum ex recentioribus ab altera lectione stantibus. Sane facilis erat librariis erratio in vocibus tam inter se similibus: unde et supra Carm. I, 16. — „*nec mare naufragum, Nec saevus ignis,*" in Reginensi a prima manu erat *servus ignis.* Utra igitur lectio sequenda? Profecto, nisi codices turbavissent, nihil melius quam *saeva necessitas* desideraremus: sic enim eadem *dura, dira, acerba, δεινὴ, κρατερὴ, σχετλία* etc. dicitur: optimeque id epitheton cum sequentibus quadrat, ubi clavi et cunei et uncus in ahena eius manu gestantur. Tamen et illud *serva* argutule positum videatur; quippe licet omnium rerum *domina et regina* sit necessitas, ipsa tamen sibi *serva* est; nihil enim libere aut voluntarie agit. Nec tamen idcirco hanc lectionem probaverim: imo vero, si *serva* legeris, ipsa orationis structura postulat, ut, non sibi, sed Fortunae servam eam constituas. Qui autem convenit, ut necessitas, *quae nulli paret*, serva sit fortunae? Huc adde, quod servae *anteire* dominas non solebant. Erant quidem servi et clientes pauperculi, qui quod ante dominos ambularent populumque submoverent de via, anteambulones dicti sunt: ancillae vero, nisi fallor, a tergo pone sequebantur, neque anteambulatrices erant, sed pedisequae.

Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcumque mutata potentis
Veste domos inimica linquis.
At volgus infidum, et meretrix retro
Periura cedit: diffugiunt cadis
Cum faece siccatis amici,
Ferre iugum pariter dolosi.
Serves iturum Caesarem in ultimos

22. *Nec comitem abnegat*] Difficilis quidem hic locus est, multosque non parum torsit. *Spes*, inquit, *et bona Fides fortunam colit et comitatur: at vulgus, et meretrices et fucati amici eam derelinquunt.* Contra autem dicunt alii, infideles amicos Fortunae comites esse: veram autem Fidem minime Fortunam sequi. Ovidius, Pont. II, 3. de amicitia et fide fucata: „*Turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur) Vulgus amicitias utilitate probat. Cura quid expediat prius est quam quid sit honestum: Et cum* Fortuna *statque cadítque* Fides." at mox ibidem de fido amico: „*Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis Te fieri* comitem *stantis in orbe* Deae." et Pont. I, 9. „*Adfuit ille mihi, cum pars me magna reliquit, Maxime*; Fortunae *nec fuit ille* comes." et iterum Pont. IV, 10. „*Quemque refers, imitare virum: vetat ille profecto Tranquilli* comitem *temporis esse* Fidem." Juvenalis Sat. X, 73. — „*sed quid Turba Remi?* sequitur fortunam *semper et odit Damnatos.*" Quid igitur fiet? aut quo tandem pacto tam diversa haec inter se conciliari poterunt? Sane cum Ovidius et Juvenalis *Fortunam* nominant, *secundam* tantum intelligunt ex recepto loquendi more: et proinde recte dicunt, abeunte Fortuna, manere tamen fidos amicos, neque Fortunae comites esse. Noster autem aliam plane imaginem concepit et repraesentavit: sub Fortunae enim nomine eandem, et prosperam et adversam, mutata tantum veste, intelligit; unde consequens erat, ut etiam mutatae fortunae Spem, Fidem, et amicos certos adhuc comites et cultores esse diceret: meretrices autem et parasitos retrocedere et diffugere. Et bene quidem hoc Horatio cessisset, nisi addidisset verbum, quod, ut mihi quidem videtur, totam hanc scenam deturpat et prosus corrumpit; — „*nec comitem abnegat, Utcumque mutata potentes Veste domos inimica* linquis." Quippe, si Fortuna *linquit* domos afflictas, unaque comitantur abeuntem Spes et Fides; tum profecto omnes omnino diffugiunt, tam fidi amici, quam infideles: quo nihil absurdius fingi potest. Certe, si quid video, vel hoc vel non dissimili verbo dictum oportuit, „*Utcumque mutata potentes Veste domos inimica* vertis:" hoc est, *concutis, affligis.* Spes, inquit, et Fides semper te colunt, Fortuna; neque te deserunt, sed etiam in afflicta domo, cum vestem mutaveris, tecum manent: vulgus autem infidum statim diffugiunt. Seneca Epist. IX. „*Florentes amicorum turba circumsedet: circa* eversos *ingens solitudo est: et inde amici fugiunt, unde probantur.*" Ut semel dicam; nisi Fortunam, etiam cum adversa sit, in eadem tamen qua prius domo manere finxerit Noster; nullum hic exitum video, neque, quomodo sententia procedere possit, intelligo. Nisi si quis fortasse satirice haec dicta accipiat, Spem Fidemque, ut nunc res hominum se habeant, Fortunam semper comitari: ut supra questus est Ovidius, „*Tranquilli comitem temporis esse Fidem. Et cum Fortuna statque cadítque fides.*" Verum eo pacto non *at vulgus infidum* legendum fuerit, sed *tum vulgus*, vel *et vulgus*, vel aliud quid simile.

29. *Serves iturum Caesarem in ultimos Orbis Britannos*] Hactenus Fortunae vim et potentiam memoravit; nunc precationem orditur, ut

30 Orbis Britannos, et iuvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus Oceanoque rubro.
Eheu, cicatricum et sceleris pudet,
Fratrumque. quid nos dura refugimus

v. 30. Forte, ultimos, *Oro*, Britannos.

servare velit Caesarem et exercitum. Sed quid illud est, *ultimos* orbis *Britannos*? Satis profecto erat *ultimos Britannos* dixisse, et longe elegantius esset: ut ipse alibi Carm. II, 20. „*Dacus*, *et* ultimi *Noscent* Geloni." Epist. I, 6. „*Quid maris* extremos Arabas *ditantis et Indos*?" Epist. I, 1. „*Impiger* extremos *curris mercator ad* Indos." Sic Carm. I, 36. „*Qui nunc Hesperia sospes ab* ultima." et II, 18. „*Premant columnas* ultima *recisas* Africa." Virgil. Georg. I, 30. — „*tibi serviat* ultima Thule." Aen. XII, 334. — „*gemit* ultima *pulsu* Thraca *pedum*." VIII, 689. — „*et ultima secum Bactra vehit*." Catullus, Epig. XXX. — „*quod Comata Gallia Habebat uncti*, *et* ultima Britannia." Idem, XI. „*Sive in* extremos *penetrabit* Indos, *Gallicum Rhenum*, *horribiles et* ultimosque Britannos." Claudian. in Ruf. II. — „*quicquid ligat* ultima Tethys, Extremos *ultra volitat gens siqua* Britannos." Vides, opinor, tot exemplis, elegantius omitti illud *orbis*, neque eo sublato quicquam ad sententiam deesse. Quid, quod si additum quicquam voluisset Noster, *ultimos*, credo, *hominum* Britannos, non *ultimos orbis* appellasset, ut Virgil. Aen. IX, 727. „Extremique hominum *Morini*, *Rhenusque bicornis*:" a quo Plinius Hist. XIX, 2. „*Ultimique hominum existimati Morini*." Sane *ultimos Orbis*, vel quod perinde est, *ultimos terrae* mihi plane semibarbarum videtur; neque huiusmodi loquendi genus, nisi fallor, apud ullum bonum auctorem inveneris. Unus modo et alter locus occurrit, qui prope huc accedere videatur, qualis ille veteris Tragici apud Ciceronem de Nat. Deorum I, 42. „*Omitto*," inquit, „*Eleusinam*, *sanctam illam et augustam*, *ubi initiantur gentes orarum ultimae*." *Ultimae gentes orarum*, ut *ultimos Britannos orbis*. Verum ibi *ultimae* genitivus singularis esse poterit, ut structura sit, *gentes* (orae) *ultimae orarum*: vel, quod verius puto, corrigendus locus est ad hunc modum, „*Ubi initiantur gentes oraï ultimae*." Utcumque haec sint, veterum illorum Tragicorum obsoletior est oratio, quam ut inde Horatio contra aevi sui morem patrocinium petas. Alter, quem dixi, locus apud Lucanum extat libro VII, 541, et prima quidem fronte germanus huic Nostro videtur, *extremi Iberi orbis*, ut *ultimos Britannos orbis*. — „*vivant Galataeque*, *Syrique*, *Cappadoces*, *Gallique*, extremique orbis Iberi, *Armenii*, *Cilices*." propius autem contuenti plane alia huius loci ratio, quam nostri, apparet: quippe *extremi* hic genitivus est singularis, Iberi *orbis extremi*; ut Virgil. Georg. II, 123. „*Aut quos Oceano propior gerit India lucos*, *Extremi sinus* orbis." Ovid. Fast. I, 717. „*Horreat Aeneadas et primus et* ultimus orbis." Trist. I, 1. — „*nobis habitabitur* orbis Ultimus, *a terra terra remota mea*." Epistola Hypermnestrae: — „*regnoque domoque Pellimur*: *eiectos* ultimus orbis *habet*." Statius Silv. V, 1. — „*quantum* ultimus orbis *Cesserit*, *et refluo circumflua gurgite Thule*." Recte itaque dixeris, *ultimi orbis Iberos*, *ultimos* autem minime. Huc etiam accedit, quo minus ultimos *orbis* Britannos Horatium dixisse credam, quod non tam *ultimam orbis* Britanniam, quam plane *alium orbem* et a suo diversum appellare soleant poëtae: ut auctor Epigrammatis ad Claudium Caesarem: „*Libera non hostem*, *non passa Britannia regem*, *Aeternum* nostro

Aetas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manum iuventus
Metu Deorum continuit? quibus
Pepercit aris? ô utinam nova
Incude defingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

v. 39. Vulg. *Diffingas.*

quae procul orbe *iacet.*" Claudian. de Consul. M. Theod. v. 50. „*Hispana tibi Germanaque Tethys Paruit, et* nostro *diducta Britannia* mundo." Virgilius Ecloga 1. „*Et penitus* toto *divisos* orbe *Britannos.*" Ergo cum illud *ultimos orbis* minime recto talo consistere videatur, neque nos iuvent Codices MSti; ecquid est, quod ex coniectura commode substitui poterit? Equidem, quia iam tandem Fortunam precari Noster incipit, plane inducor, ut precandi verbum hinc excidisse credam, et locum sic reponendum esse: „*Serves iturum Caesarem in ultimos*, Oro, *Britannos.*" Quid facilius procliviusve, quam ut *oro* ab ineptis librariis in *orbis* mutaretur? *Serves. oro:* ut Noster alibi Serm. II, 4. — „*sed* des *veniam bonus*, oro." Ovid. Trist. I, 4. „Invigiles *igitur nostris pro casibus*, oro." atque alii passim. Porro eodem, quo hic, mendo laborat locus Silii Italici lib. III. ubi uxor Hannibalis pro viro suo precatur, „*Sed tu, bellorum genitor, miserere, nefasque Averte, et serva caput inviolabile Teucris.*" Quis, quaeso, est iste *bellorum genitor?* Mars, opinor: sed ex qua uxore, vel amica, bella genuit? Nugae merae. Tu vero lege meo periculo, „*Sed tu*, Bele, oro, *genitor, miserere.*" Nimirum Hannibal originem stirpis duxit a *Belo:* unde idem Silius lib. VIII. „*Hannibal a nostro nomen memorabile* Belo." et lib. IV. sic Hannibalem Bostar alloquitur, „*Maxime* Belide, *patriis qui a moenibus arces Servitium dextra.*" Virgilius Aen. I, 626. — „genitor *tum* Belus *opimam Vastabat Cyprum et victor ditione tenebat.*"

36. *Unde manus iuventus*] *Manus* habet Editio prima Veneta 1478. unde, credo, in plerasque editiones ea lectio profluxit. Sed Loscherus 1498. recte edidit *manum*, ut omnes ubique fere scripti; etsi hic taceant Lambinus et Torrentius. Certe ita Nostri Graevianus, Reginensis, Battelianus, Regiaeque societatis cum aliis. Et rectius *manum*, quam ut invenustum homoeoteleuton fiat, *manus iuventus.*

38. *O utinam nova Incude diffingas retusum*] *Diffingas* habent editiones fere omnes, tam veteres, quam recentiores; et scripti etiam plerique. Verum ea vox minime huic loco convenit. Cum enim *diffingere* contrarium sit τῷ *fingere*, uti constat ex Carm. III, 29., nihil ab hac sententia alienius concipi potest. *Nova* enim *incude* finguntur res et fabricantur; non diffinguntur et corrumpuntur. Quare melior videtur lectio, quae in duobus Cruquii libris extat *defingas*; quibus accedit optimus noster Reginensis, ubi *defi gas* est, *n* per malam manum erasa. Leidensis quoque noster, *deffingas*, *f* geminato. Sane id saepe observavi, in compositis, quae a *def* vel *des* incipiunt, plerosque codices manuscriptos *diff* et *diss* exhibere; ut Epist. I, 7. „*Designatorem decorat lictoribus atris.*" codices nostri Leid. Graev. Regin. cum aliis *Dissignatorem*; et sic alibi non raro: quod et in hoc loco contigisse credo: scribimus igitur *defingas*. Sed iam de sequente verbo *retusum* difficilior quaestio est. *Retusum*, aiunt Scholiastae, civili bello *hebetatum:* recte: et sic Virgil. Georg. II, 301. — „*neu* ferro *laede* retuso. *Semina.*" Lucan. VI, 161. — „*confringite tela Pectoris incursu, iugulisque* retundite ferrum." Ovid. Amor. II, 9. „*Quid iuvat in nu-*

XXXVI.

Et ture et fidibus iuvat
Placare, et vituli sanguine debito
Custodes Numidae Deos:
Qui nunc Hesperia sospes ab ultima,
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quam dulci Lamiae; memor
Actae non alio rege puertiae,

dis hamata retundere *tela Ossibus?*" Silius Ital. XVI. „*Iam campi vallesque madent:* hebetataque *tela.* Auctor Octaviae v. 525. — „*condidit tandem suos Iam fessus ensee victor,* hebetatos *feris Vulneribus: et continuit imperium metu.*" Sed illud huic interpretationi videtur obstare, quod *retusi* gladii potius cotibus acuuntur, quam incudibus renovantur; ut Lucan. VII, 139. „*Nec gladiis habuere fidem, nisi cotibus asper Exarsit mucro: tunc omnis lancea saxo Erigitur.*" Caeterum pro *retusum*, quod in meis omnibus extat, codex Cruquii *recusum*, atque id cupide arripuerunt Lambinus, Marcilius, aliique, et *diffingas recusum* poëtica phrasi dictum volunt, pro *diffingas recudendo.* Verum ut hoc, quod tamen hic durum est, concedatur; quis tamen in eodem versiculo ferre possit *incude recusum?* Ne in oratione quidem soluta duo haec vocabula iuncta repereris, ubi minus tamen aurium iudicio tribuitur, quam in versu. Mihi vero alia in mentem incidit coniectura, quam sane veram existimo, — „*o utinam nova Incude defingas* recoctum *in Massagetas Arabasque ferrum.*" Et sane sic videtur olim legisse vetus Scholiastes. Narrat quippe Cruquius, se in scriptis adnotationibus offendisse, *confusum et commassatum:* quod mendose hodie in Acrone legitur *confusum et quassatum.* Atqui *commassatum* plane explicat *recoctum*, non *retusum* neque *recusum.* Persius Sat. V, 10. „*Tu neque anhelanti*, coquitur *dum* massa *camino*, *Folle premis* ventos." Martialis XI, 53. „*Altera non deerunt tenui versata favilla*, *Et Velabrensi* massa recocta *foco.*" de caseo Velabrensi loquitur, de quo vide Epig. XIII, 29. Virgilius Aen. VII, 636. „*Vomeris huc et falcis honos, huc omnis aratri Cessit amor:* recoquunt *patrios* fornacibus *ensis.*" Lucanus VII, 145. „*Non aliter Phlegra rabidos tollente Gigantas*, *Martius* incaluit *Siculis* incudibus *ensis: Et* rubuit flammis *iterum Neptunia cuspis: Spiculaque extenso Paean Pythone* recoxit." Lucius Florus III, 20. „*E ferro ergastulorum* recocto *gladios ac tela fecerunt.*" Prudentius *Περὶ Στεφ.* V, 70. „*Excisa fabrili manu*, *cavis* recocta *et follibus.*" Idem Psychomachia v. 600. — „*auri Sordida frusta rudis*, *nec adhuc* fornace recoctam *Materiem.*" Silius Italicus IV, sub initio: „*Pila novant*, *ac detersa rubigine saevus Induitur ferro splendor: niveumque repostae Instaurant galeae coni decus: hasta iuvatur Amento: renovantque nova fornace bipennes.*" ubi quid quaeso est *renovant nova?* quam ineptum et *ταυτόλογον*: praesertim cum paullo ante dixerat, *pila novant.* Codex vetustus Coloniensis habet *revocant*: quod nihilo melius. Lege sine dubio, „*recoquuntque nova* fornace *bipennes*": ut Virgilius loco iam dicto, *recoquunt fornacibus*, et Prudentius, *fornace recoctam.* Optat igitur Horatius, ut ferrum, quod civili cruore pollutum et commaculatum erat, iam in massam redactum, repurgatum, et recoctum, nova incude formaretur in tela contra Arabas et Massagetas.

Mutataeque simul togae.
Cressa ne careat pulchra dies nota:
Neu promtae modus amphorae,
Neu morem in Salium sit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
Bassum Threïcia vincat amystide:

10. *Cressa ne careat pulchra dies nota*] Vexatissimus hic locus est, et eruditorum hominum disputationibus nobilis. Erasmus et pauci alii *Thressa* corrigunt ex Plinio, qui lib. VII, 40. „*morem*“ memorat „*Thraciae gentis, quae calculos colore distinctos pro experimento cuiusque diei in urnam condit*, album diei felici, infelici nigrum assignans, *ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat.*“ Quae omnia Phylarchus apud Zenobium Proverb. VI, 13. *Scythis* tribuit: ex quo Plinius sua hausisse videtur, notante elegantissimo Harduino. Eadem etiam ex Phylarcho profert Suidas in Λευκὴ ἡμέρα. Veteres vero Scholiastae, Porphyrio et Acro, plane similia narrant, non de Thracibus aut Scythis, sed *Cretensibus*; unde et *Cressam notam* eodem modo explicant, quo priores illi *Thressam*. Verum haec quidem interpretatio nequaquam satisfacit: cum enim vel Cretenses vel Thraces, nam utroslibet dixeris perinde est, dies singulos, prout bene vel male processissent, vel *nigro* calculo vel *albo* notaverint; profecto sive *Thressa nota* sive *Cressa* non magis *album* et felicem calculum hic indicaret, quam *nigrum* ac infaustum: quippe et niger calculus Thressa certe nota est, aeque ac albus. *Thressa* itaque nota, nisi sic plene dixeris *candida Thracum nota*, nullo modo diem bonum et pulchrum, qualem hic celebrat Horatius, notare poterit. Proinde aliud quid, et si fieri potest, melius indagandum est. Atque illud iuprimis se offert, quod eruditissimus Harduinus proposuit, cum ad locum Plinii iam citatum, tum in praeclaro opere de Nummis Populorum et Urbium, voce ΚΥΑΩΝ: ubi *Cressam notam* pro *vini Cretici nota* accipit, ut alibi Noster Carm. II, 3. et Serm. I, 10. „*nota Falerni*,“ et similiter Cicero in Bruto c. 83. „*Cretico* autem *vino diem pulchram* hic celebrari,“ ut Carm. III, 21. „*diem bonum* antiqua testa,“ et III, 28. „*diem festum* recondito Caecubo.“ Porro vinum Creticum *in maximo pretio habitum fuisse Clementem Paedag. II. aliosque permultos docuisse.* Huc recidunt, quaecumque pro firmanda sua sententia diversis in locis protulit vir ingeniosus. Utinam vero nominasset *permultos* illos, qui Creticum vinum tam magnopere praedicent. Clemens certe Alexandrinus uno verbulo hoc laudat, ὁ εὐώδης καὶ εὔπνους Λέσβιος, καὶ Κρὴς τις γλυκύς. *Creticum quoddam vinum dulce* appellans: et sic Aelianus Var. Hist. XII, 31. „Γλυκύς τις, καὶ Κρὴς ἄλλος.“ Sed quale, smabo, illud *vinum dulce*? non aliud quam *passum*, quod quidem Cretae optimum fiebat. Plinius XIV, 9. „*Passum a* Cretico *Cilicium probatur, et Africum, et in Italia, finitimisque provinciis.*“ Iuvenalis XIV, 270. de mercatore, „*Qui gaudes* pingue *antiquae de litore* Cretae Passum, *et municipes Iovis advexisse lagenas.*“ Martialis Epigr. XIII, 106. Passum. „*Cnossia Minoae genuit vindemia* Cretae *Hoc tibi, quod* mulsum pauperis *esse solet.*“ Ceterum *passum* quid sit et quemadmodum fiat, ex Columella disces XII, 39. et Palladio in Octob. c. 19. et cur *pingue* et *pauperis mulsum* Iuvenali Martialique dicatur, probe intelliges; quippe *ex uvis passis in praelo compressis effluit, et conditum vasculo, mellis more, servatur.* Iam autem praeter hos modo laudatos, qui passum Creticum memorant, nego ullos veterum Romanorum vini Cretici mentionem facere. Quid ergo? faceta sane et ridicula res esset,

15 Neu desint epulis rosae,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putris
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
20 Lascivis ederis ambitiosior.

si tot *cari* sodales, tam *pulchra* ob Numidae reditum die, nihil nisi *passum* sorberent, vel lingerent potius. Habeat id sibi domi Harduinus, tam bellae comissationis novus Magister. Quid, quod si *notam* vini voluisset hic Noster, omnino Chium potius quam Creticum elegisset, „Chii *ne careat pulchra dies nota.*“ ut Epod. IX. petit „*Aut Chia vina aut Lesbia:*“ et Carm. III, 19. „*Quo Chium pretio cadum mercetur,*“ interrogat. Satis vero de vini copia provisum est in versu sequente, „*Neu promtae modus amphorae,*“ ubi illud *neu* plane indicat, nihil antea de vino dictum esse. Mihi quidem omnia perpendenti nulla verior videtur explicatio, quam ut *Cressa nota* pro *cretae* vel *cretea nota* capiatur. Quippe priscos Latinos *cretae*, ab insula Creta unde eam glebam advectam crediderunt, nomen indidisse vero simillimum est. Ita sane Isidorus, etsi auctor non optimus, Orig. XVI, 1. „*creta*,“ inquit, „*ab insula Creta, ubi melior est.*“ Quamquam enim Graecis, quibus parva insula Cimolos bene cognita erat, γῆ Κιμωλιὰ *terra Cimolia* vocitata est; Latini tamen a maiore et nobiliore insula, quae Cimolo vicina erat, *cretam* vocare poterant: vel quod a nautis forte Cretensibus adveheretur. Iam igitur si *creta* ideo dicta est, quia *terra Cressa* existimaretur, quidni Horatius, ut verbum humile evitaret, *Cressam notam* pro *cretae nota* et splendide et eleganter dixerit? Idem tamen in Sermonibus, ubi propriis et inornatis verbis utitur, *cretam* eodem sensu non recusavit, II, 3. v. 246. „*Quorsum abeant? sanin' creta, an carbone notati?*“ quod manifeste imitatus est Persius, Sat. V. „*Quaeque sequenda forent, quaeque evitanda vicissim, Illa prius creta, mox haec carbone notasti.*“ Porro id soleane est scriptoribus Latinis, ut dies felices *creta* vel *albo lapide*, *lapillo*, *calculo*, *gemma* signandos et notandos dicant; infaustos vero *nigro*. Martialis XII, 34. „*Triginta mihi quatuorque messes Tecum, si memini, fuere, Iuli, Quarum dulcia mixta sunt amaris: Sed iucunda tamen fuere plura. Et si calculus omnis huc et illuc Diversus bicolorque digeratur, Vincet candida turba nigriorem.*“ Catullus LXIX, de die fausto: „*Quem lapide illa diem candidiore notet,*“ et CVIII. — „*o lucem candidiore nota!*“ Idem Martialis ob Terentii reditum ex Sicilia, et *lactea gemma* diem notat, et vini veteris *amphoram* promit, plane ut Noster nec *Cressam notam*, nec *amphoram* deesse vult: Epig. VIII, 45. „*Priscus ab Aetnaeis mihi, Flacce, Terentius oris Redditur: hanc lucem* lactea gemma potet. *Defluat, et lento splendescat turbida lino* Amphora, *centeno consule facta minor.*“ Idem ob insperatum reditum Caii Iulii Proculi *albam gemmam* et vetustum *cadum* postulat, XI, 37. „*Caius hanc lucem* gemma *mihi Iulius* alba *Signat, io, votis redditus, ecce, meis. Hypne quid expectas piger? immortale Falernum Funde: senem poscunt talia vota* cadum.“ Persius quoque et candidum *lapillum* et *merum* poscit, ob Macrini sui natalem, Sat. II. „*Hunc, Macrine, diem numera meliore* lapillo: *Funde merum Genio.*“ Dubiumne vero posthaec cuiquam esse poterit, quin Horatius per *Cressam notam* idem voluerit, quod Martialis Persiusque per *lacteam albamve gemmam*, et *meliorem lapillum?* Iterum Martialis, Epig. IX, 52. „*Felix utraque lux, diesque nobis Signandi melioribus lapillis.*“ et X, 38. „*O nox omnis et hora, quae no-*

XXXVII.

AD SODALES.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus: nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Caecubum
Cellis avitis: dum Capitolio
Regina dementis ruinas,
Funus et imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum, quidlibet impotens
Sperare, fortunaque dulci
Ebria. sed minuit furorem

v. 10. Forte, *Opprobriorum* quidl.

tata est Cariæ litoris Indici lapillis." Plinius iunior, Epist. VI, 11. „*O diem laetum, notandum mihi candidissimo calculo!*" Sidonius Carm. IV. „*Prosper connubio dies corusecat*, Albus *quem picei* lapillus *Indi Signet.*" Statius Silv. IV, 6. „*Nox, et Erythraeis Thetidis signanda* lapillis, *Et memoranda diu, geniumque habitura perennem.*" Idem Silv. IV, 8. „*Litera, quae festos cumulare altaribus ignes, Et redimire chelyn, posiesque ornare iuberet, Albanoque cadum sordentem promere fumo, Et cantu signare diem: sed tardus ineresque Nunc demum mea vota cano.*" ubi male profecto *cantu;* cum iam ante *chelyn* nominaverat, et mox repetit *cano.* Quid autem est *signare diem cantu?* tu vero lege, „*Albanoque* cadum *sordentem promere fumo, Et* creta *signare diem:*" *cadum* hic cum *creta* consociat, ut Noster *amphoram* cum Cressa nota, Martialis *amphoram* cum *lactea gemma, cadum* cum *gemma alba*, et Persius *merum* cum *lapillo candido*, ad diem festum faustumque celebrandum.

9. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum*] „*Vulgatam hanc lectionem* (inquit Iosephus Scaliger Auson. Lect. I, 17.) *quis sanus volet tueri? quomodo inde bonum sensum efficiet?*" Ipse igitur ex coniectura sic locum restituit, „Contaminato congrege *turpium Morbo virorum:*" et explicat, *Morbo virorum*, morbosis viris; ut *scelus viri*, scelestus. Atque huius, ut videtur, auctoritatem secutus Cruquius, trium tamen, ut narrat, manuscriptorum codicum fide, etiam in ipso textu edidit *congrege;* et ob eam rem laudatus est a Barthio Adversariorum lib. 59. cap. 9. Ac de Cruquio quidem Barthioque non adeo solliciti sumus: Scaligerum tam graviter dormitasse non possumus non indignari. Quae enim illa sartago loquendi non modo Venusino nostro, sed et ipso Ennio et verrucosis eius aevi Tragicis indigna: *Contaminato morbo turpium virorum congrege;* sive, quod peiorem adhuc stribliginem prae se fert, *Contaminatis morbosis turpibus viris congregibus:* apage tam foedam scabiem a nitidissimo scriptore! *Morbo virorum* pro morbosis viris nemo unquam dixisset. *Congrex* Horatiano saeculo vox nondum nata erat. Posteriores quidem usurparunt, Apuleius, Ausonius, Prudentius, Auctor Pervigilii Veneris, Cyrillus in Glossario; sed eo sensu, qui a Flacci sententia plurimum distat. Quid multa? *Contaminato cum grege* minime sollicitandum est: nam vocabulum *grex* turpi illi spado-

num et cinaedorum contubernio quasi proprium erat. Aurelius Victor in Tito: „*Berenicen nuptias suas sperantem regredi domum, et* enervatorum greges *abire praecepit.*“ Curtius III, 8. „Spadonumque grex *haud sane illis gentibus vilis.*“ Suetonius Tito, c. 7. „*Nec minus libido* propter exoletorum et spadonum greges *suspecta in eo erat.*“ Seneca Epist. 95. „*Transeo* agmina exoletorum, *per nationes coloreaque disposita.*“ Tacitus Annal. 15. 37. „*Uni ex illo* contaminatorum grege *in modum sollemnium coniugiorum denupsisset.*“ Quibus adde Valerium Max. 7, 7. ubi de Lenone et Lupanari loquitur: „*Qui fortunas suas in* stabulum contaminatum *proiecerat.*“ Quae loca et Marsilii errorem satis redarguunt, qui sic constituit interpunctionem, ut *contaminato* non cum *grege*, sed cum *imperio* cohaereat: „*Funus et imperio parabat Contaminato, cum grege etc.*“ Vera itaque lectio est, *contaminato cum grege:* et quae sequuntur in vulgatis codicibus, sic satis commode explicari possunt: *cum grege virorum turpium morbo.* „*Morbo turpes dixit* (sunt verba veteris Scholiastae), *quia fere ii effoeminati sunt.*“ Recte: sic enim Claudianus de Cinaedo, Epigr. 26. „*Quod pateris* turpem *iam cano podice morbum*, Faemineis *signis Luna Venusque fuit.*“ et notum illud Herodoti I, 105. quod Venus irata Scythis inflixerit *θῆλειαν νοῦσον muliebrem* morbum. Catullus Epig. 58. „*Pulchre convenit improbis* Cinaedis *Mamurrae* pathicoque *Caesarique:* Morbosi *pariter, gemelli utrique.*“ Philoxenus in Glossario: „*Morbosus, παθικός.*“ Sine dubio itaque sententiam Horatii iam tenemus: „*cum contaminato grege morbosorum spadonum.*“ Nequeo tamen a me plene impetrare, ut verba ipsa sic a poëta profecta esse credam. *Virorum* nomine, nisi fallor, non dignaretur Eunuchos; qui semiviri potius vel faeminae vel monstra dicendi erant, hoc saltem in loco, cum eos execraretur et contemptui haberet. *Ego tamen* vir *sum*, aiebat Vespasianus, cum Mucianum notae impudicitiae hominem laxaret. Porro et in illa locutione, Virorum *turpium morbo*, non agnosco elegantiam Flacci; neque alius, credo, agnoverit, qui aures ab optimorum scriptorum lectione adhuc calentes habeat. Quare tentandum, an iacenti et fere deplorato loco coniectura opem ferre possimus. Mihi quidem varia excogitanti nihil visum est aut sententiae aut receptae lectioni propius accedere, quam si pro *morbo virorum* legerimus *opprobriorum*. „*Contaminato cum grege turpium Opprobriorum.*“ opprobria autem intelligo spadones ipsos, *omnibus probris contaminatos*, qui humani generis opprobria sunt. Notus ille Hellenismus est, iam inde ab Homero, qui homines probrosos ἐλέγχεα, hoc est, *opprobria* vocat: ut Pastores, „Ποιμένες ἀγραυλοι, κακ' ἐλέγχεα, γαστέρες οἶον.“ et Argivos, „Ἀιδὼς, Ἀργεῖοι, κακ' ἐλέγχεα, εἶδος ἀγητοί.“ et Priami filios, „Τοὺς μὲν ἀπώλεσ' Ἄρης· τὰ δ' ἐλέγχεα πάντα λέλειπται.“ Sic et illud Sancti Apostoli ex Epimenide petitum, „Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ ἐλέγχεα, γαστέρες ἀργαί.“ Sic proverbiale illud, Ἡρώων παῖδες λῴβαι, vel ἄται: *Heroum liberi Opprobria sunt*, vel *Damna*. Catullus Epig. 29. „*At vobis mala multa Di deaeque Dent, Opprobria, Romuli Remique.*“ Charinus, adolescens luxu perditus, apud Plautum Mercat. Prol. v. 59. „*Obiurgare pater haec me noctes et dies:* Convitium *tot* me *annos iam se pascere.*“ Sic et illud accipio apud Nostrum Carm. III, 6. — „*seu vocat Institor, Seu navis Hispanae magister*, Dedecorum *pretiosus emtor.*“ *Dedecorum*, mulierum impudicarum, λωβῶν, ἐλεγχέων. Huc accedit, quod alias *opprobrium* de Mollibus et Cinaedis aptissime usurpatur: Claudianus in Eutropium Eunuchum I, 57. „*Profuerat mansisse virum. Felicior extat* Opprobrio. *Serviret adhuc, si fortior esset.*“ Propertius de hac ipsa Cleopatra, III, 9. „*Quid modo quae nostris* opprobria *vexerat armis, Et famulos inter faemina trita suos.*“ Favet etiam, quod *turpium* commodissimum epitheton est *opprobriorum*, ut Noster Serm. I, 7. — „*pudi-*

Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Caesar, ab Italia volantem
Remis adurgens, (accipiter velut
Mollis columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Haemoniae) daret ut catenis
Fatale monstrum: quae generosius
Perire quaerens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentis
Classe cita reparavit oras.

v. 24. Forte, *Penetravit.*

cum, Qui primus virtutis honos, servavit ab omni Non solum facto, verum opprobrio *quoque* turpi.“

14. *Mentemque lymphatam Mareotico Redegit in veros timores*] Sic constanter Codices Mss. *in veros*: nec locum sollicitamus; etsi ad aliorum scriptorum exemplum potius *ad veros* dixerimus. Ita Seneca constanter: ut Epist. 13. „*Nemo enim resistit sibi, cum coeperit impelli; nec* timorem suum redigit ad verum.“ Epist. 45. „*Ecce tota mihi vita mentitur: hanc coarguo: haec* ad verum, *si acutus es*, redige.“ Epist. 95. „*Habitus porro animi non erit in optimo, nisi res* ad verum redegerit.“ Seneca alter Controv. 1. „*Nam dum insanae imitatur* (*Gallus Vibius*), *dum lenocinium ingenii furorem putat; quod simulabat*, ad verum redegit.“ Ita Livius saepe, *redigere ad certum, ad irritum et vanum, ad nihilum;* de quibus consule accuratissimum Fred. Gronovium ad Liv. XLI, 23. Illud autem obiter, etsi praeter morem nostrum, qui non commentarium, sed emendationes scribimus, adnotare non piget, male hic rem gessisse interpretes quos viderim omnes; dum *lymphatam* intelligunt ebriam, insanam, furiatam. Imo vero, tu *vano pavore, sive metu lymphatico, territam et consternatam* accipe. Quod ex historia verum esse comperies. Quippe ipso statim Actiaci praelii initio, quasi Panico terrore concussa Cleopatra fugam capessebat: quem *vanum* timorem ab Augusto ad *verum* esse redactum ait Noster, cum ille parta victoria mox tota classe fugientem eam sequeretur. Certe nisi hoc sensu *lymphatam* explices, frigebit tota sententia, vel potius ad nihilum redigetur. Seneca Epist. 13. „*Nulli tam pernicioso, tam irrevocabiles, quam* lymphati *metus sunt: caeteri enim sine ratione, hi sine mente sunt.*“ Idem Epist. 85. „*Describe captivitatem, verbera, catenas — inter* lymphaticos metus *numerat sapiens.*“ Lucanus VII, 186. „*Quid mirum populos, quos lux extrema manebat*, lymphato *trepidasse* metu?“ Ita passim alii. Urbane autem et amare Noster, non Pane vel Apolline vel quovis alio numine lymphatam Cleopatrae mentem, sed vino Mareotico tradit.

24. *Nec latentes Classe cita reparavit oras*] Quid, obsecro, est *reparare oras classe*? Nonnulli per Hypallagen interpretantur, *oras classe* pro *oris classem;* ut sententia sit, non collegit denuo exercitum, non instauravit bellum navale. Sed vestram fidem, Grammatici, quis huiusmodi Hypallagas in poëtarum scriptis deprehendit? aut ubi natae sunt nisi in cerebellis Magistrorum: qui, si Hypallagen, Hyperbaton, Synchysin nominaverint, egregie loca quaeque contaminatissima se pu-

Ausa et iacentem visere regiam
Voltu sereno, fortis et asperas
Tractare serpentis, ut atrum
Corpore conbiberet venenum,
Deliberata morte ferocior:
Saevis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

XXXVIII.

AD PUERUM.

Persicos odi, puer, apparatus:
Displicent nexae philyra coronae:

tant expedire? Neque illud interea vident, se huic loco ineptissimum sensum affingere; cum illud *generose* a Cleopatra factum volunt, quod *classem non reparavit?* Atqui illud timidi prorsus animi fuisset, non reparasse; siquidem reparare potuisset. Alii autem, stolida illa Hypallage repudiata, *reparavit oras* pro *repetiit*, *requisivit*, accipiunt: neque tamen ex omni Latinitate vel unicum eius significationis exemplum proferre possunt. Ego vero, vel reclamantibus quotquot hodie extant codicibus, eo ab Horatio scriptum esse contendo, — „*nec latentes Classe cita* penetravit oras." h. e. est, non aufugit in longinqua terrarum loca, quo Augustus aut non potuisset, aut noluisset eam persequi. Et sententia haec clarissima est, et facilis librariorum lapsus. Virgilius Aen. I. „*Antenor potuit mediis elapsus Achivis Illyricos* penetrare *sinus*, *atque* intima *tutus Regna Liburnorum.*" ubi omnia belle huic loco respondent: similis utrinque ab hostibus fuga; hic *intimos sinus*, illa *oras latentes penetrare* potuit. Idem Aen. IX. „*Nec satis:* extremas *Corythi* penetravit *ad urbes.*" Silius Italicus, III. „*Maxime Belide*, *Libycas* penetravimus *oras.*" et iterum IV. „*Sed Spartam* penetrare *deus fratresque negabant.*" Lucanus VIII. v. 216. — „*remotas Medorum* penetrare *domos*, *Scythicosque recessus.*" Suetonius in Iulio c. 52. „*Et eadem* nave *thalamego paene Aethiopia tenus Aegyptum* penetravit." Ammianus 29, 5. „*Caprariensem montes longe* remotos penetravit, *et diruptis rupibus inaccessos.*

25. *Ausa et iacentem visere regiam Voltu sereno*] Quid sibi vult *iacentem regiam?* aut *humilem*, credo, et *ignobilem*, ut in Ciceronis Oratore c. 67. „*Depressam*, *caecam*, iacentem domum, *pluris quam te et fortunas tuas aestimasti*;" qui sensus huic loco minime convenit: aut *dirutam et destructam;* ut illud Senecae Controv. 34. „*Duc illum ad* iacentem Olynthum: *duc illo*, *ubi liberos*, *ubi domum perdidit.*" Atqui et hoc ipsa Historia aspernatur: tum enim stabat Regia integra et intacta. Conieceram, invitis, ut tum credebam, codicibus, *Ausa et* tacentem *visere regiam;* hoc est, *desolatam*, *vacuam:* quippe aulicorum turba et parasitorum agmina diffugerant, lapsis Cleopatrae et Antonii rebus. Ita Noster Carm. IV, 14. de re eadem: — „nam *tibi quo die Portus Alexandrea supplex*, *Et* vacuam *patefecit aulam.*" Claudianus Rapt. Proserp. III, 148. „*Flebilis*, *et* tacitae *species apparuit* aulae." et mox v. 154. „*Dum* vacuas *sedes et desolata pererrat Atria.*" Lucanus II, 22. — „*sic funere primo Attonitae* tacuere *domus.*" Statius Theb. V, 310.

Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil adlabores
Sedulus, cura: neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arta
Vite bibentem.

v. 6. Vulg *Curo*.

„*Conticuere domus.*“ Tacitus Hist. III, 83. „*Vitellius in Palatium regreditur vastum desertumque — Terret solitudo et* tacentes *loci.*“ Postea didici manuscriptum codicem Bersmanni, cuius editionem nondum videram, clare exhibere *tacentem*, non *iacentem*.

5. *Simplici myrto nihil adlabores Sedulus cura*] Itane vero? an Horatius tantopere *curat*, ne servulus praeter mandatum myrto aliquid addat? mirum, ni Saturnalia tunc agebantur, et servi dominis imperabant. Tu vero lege, meo periculo, et distingue, „*Simplici myrto nihil adlabores Sedulus, cura.*“ *cura*, inquit, sive *cave*, ne nimia diligentia vel rosam vel philyram vel quidquam appares, praeter unicam myrtum. Utrique pro imperio dixisset Noster, *sedulus* mando. Sed sine dubio legendum, *cura:* Terent. And. V, 2. Simo ad Davum: — „*tu tamen* Cura *adservandum vinctum.*“ Noster Serm. II, 6. „*Imprimas his*, cura, *Maecenas signa tabellis.*“ Favet Manuscriptus Bodleianus, qui habet *curae*. Atque adeo mirabuntur plerique, tam conspicuum mendum tam longo tempore indeprensum latere potuisse. Sed aliud longe est erratum corrigere, aliud agnoscere semel correctum.

Q. HORATII FLACCI CARMINUM LIBER II.

I.

AD ASINIUM POLLIONEM.

Motum ex Metello consule civicum,
Bellique caussas, et vitia, et modos,
Ludumque Fortunae, gravisque
Principum amicitias, et arma
Nondum expiatis tincta cruoribus,
Periculosae plenum opus aleae,
Tractas, et incedis per ignis
Subpositos cineri doloso.

v. 5. Vulg. *Uncta.*

5. *Et arma Nondum expiatis uncta cruoribus*] Sic exhibent miro consensu codices manuscripti, *uncta cruoribus*; et defendi quidem poterit ex alio Horatii loco, Epod. 5. „*Et* uncta *turpis ova ranae* sanguine." nisi forte eodem vitio et iste versiculus laboret. Sed simili metaphora *oblita* dixerunt alii, Ovid. Metam. IV, 96. — „*venit ecce recenti Caede lenaea boum spumantes* oblita *rictus.*" et in Epist. Canaces: „Oblitus *a dominae caede libellus erit.*" Cicero pro Roscio c. 52. „*Crudelitate sanguinis perlitus.*" Ita et *delibuta.* Seneca Controv. 2. „*Conversata es diutius inter humano sanguine* delibutos." Noster Epod. 17. „*Quantum neque atro* delibutus *Herculeo Nessi* cruore." Quippe *delibutus unctus dicitur*, ut Donatus ait ad Terentium, et vetus Scholiastes ad Nostrum. Quamquam observandum est, alios scriptores in eadem Nessi historia, ubi Horatius *delibutus* habet, non *unctus* verum *tinctus* usurpasse. Cicero de Nat. Deorum III, 28. „*Nec enim Herculi Deianira nocere voluit, cum ei tunicam sanguine Centauri* tinctam *dedit.*" Ovid. Metam. IX, 131. „*Excipit hunc Nessus: neque enim moriemur inulti, Secum ait: et calido velamina* tinctae *cruore Dat munus nuptae.*" et paullo infra, quod eodem redit, v. 153. — „imbutam *Nessaeo sanguine vestem.*" Seneca Herc. Oetaeo, v. 469. de Nesso: „*Cruore* tincta *est palla semiferi, pater.*" Lego itaque et hic, „*Nondum expiatis* tincta *cruoribus.*" minima quidem scripturae differentia, cum in Codd. Mss. *unctus* a *tinctus* nisi contentis oculis vix possis dignoscere: sed non minima sententiae. *Uncta* enim cruore arma vix dici potuerunt, nisi statim a praelio et caede, priusquam tergerentur: *tincta* vero etiam diu postea manserunt; quia macula, quae semel penitus insederat ferro, ablui non poterat. Quare aptius est huic loco et

Paullum severae Musa tragoediae
Desit theatris: mox, ubi publicas
Res ordinaris, grande munus
Cecropiò repetes cothurno,
Insigne maestis praesidium reis,
Et consulenti Pollio curiae:
Cui laurus aeternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Iam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis auris: iam litui strepunt:
Iam fulgor armorum fugacis
Terret equos, equitumque voltus.
Videre magnos iam videor duces
Non indecoro pulvere sordidos,
Et cuncta terrarum subacta,
Praeter atrocem animum Catonis.

v. 21. Vulg. *Audire.*

occasioni *tincta;* et sic alii passim scriptores; nemo usquam, quod sciam, *uncta.* Virgil. Georg. III, v. 492. „*Ac vix suppositi* tinguntur sanguine *cultri.*" Noster Carm. III, 23. „*Victima Pontificum securim Cervice* tinget." Ovid. Trist. II, 387. „Tingeret *ut ferrum natorum* sanguine *mater.*" Ibid. IV, 2. „*Victima pupureo* sanguine tingat *humum.*" Ibid. IV, 6. „*Quam cui tela suo* sanguine tincta *rubent.*" Idem in Ibide: „Tincta *Lycambeo* sanguine *tela dabit.*" et iterum, „*Sive meo* tingent sanguine *rostra lupi.*" et iterum, „*Ipse suo melius* sanguine tinxit *humum.*" Quin, ut hic apud Nostrum *tincta cruoribus*, ita et utramque vocem apud alios sic positam reperias: ut praeter Ovidii et Senecae loca iam citata, ille Pont. III, 2. „*Decolor affuso* tincta cruore *rubet:*" hic Thyeste, 257. „Cruore *saepe regio* tinctas *alit.*" Phaedrus Fab. II, 4. „Tinctum cruore *panem misit malefico.*" Boëtius Consol. II, 5. „Cruor *horrida* tinxerat *arma.*"

12. *Grande munus Cecropio repetes cothurno*] Heinsius pater, *Forte*, ait, *scribendum est*, „*Cecropii repetes cothurni.*" Heinsius autem filius, in ora sui codicis, cuius exemplar penes me est, *Forte*, ait, *legendum*, „*Cecropios repetes cothurnos.*" Sed vix tanti haec videntur, ut a recepta omnium librorum lectione hic recedamus. Caeterum ista, *mox ubi publicas Res ordinaris*, perperam accipiunt nuperi interpretes. Rectius veteres Scholiastae, qui *ordinaris* explicant, *scripseris. Ordinare* quidem hoc sensu inusitatum est satis: sed Noster magnus novator a Graecis hoc accepit, quibus συντάττειν, *ordinare*, est *librum scribere*, et σύνταγμα, *liber, volumen.* Ipsa plane hic sententia sensum hunc efflagitat.

21. *Audire magnos iam videor duces*] Quid sodes narrent boni illi duces, quos audire sibi videtur Noster? „*Audire magnos iam videor duces, Non indecoro pulvere sordidos; Et cuncta terrarum subacta Praeter atrocem animum Catonis.*" Nihil scilicet narrant: neque enim loquentes eos hic introducit. Quo autem ista pertinent, „*Non indecoro pulvere sordidos?* Pulvis enim et sordes non ad *auditum*, sed ad *visum* pertingunt. In alio quidem loco Calliopen *audire sibi visus* est, Carm. III, 4. „*Audire et videor pios Errare per lucos:*" et merito sane; quippe tum ea *longum melos* inceptabat: hic vero loci quos audire se

Iuno, et Deorum quisquis amicior
Afris, inulta cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Iugurthae.
Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulcris impia proelia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?
Qui gurges, aut quae flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniae
Non decoloravere caedes?
Quae caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis, Musa procax, iocis,
Ceae retractes munera naeniae:
Mecum Dionaeo sub antro
Quaere modos leviore plectro.

putat duces, ne hiscunt quidem. Mirum profecto, tot interpretes haec concoquere potuisse. Sed salvam fortasse rem praestabunt veteres Scholiastae: „*Ambiguum*," aiunt, „*utrum enim ipsos duces concionantes audire se dicat, an Pollionem de ducibus narrantem, incertum est.*" Quid, obsecro vos, in medio praelii *pulvere* et nube *concionantes*? aut qua licentia illud *concionantes* in manca oratione supplendum omittebatur? Tum et posterius commentum, ut per *duces* ipsum *Pollionem* intelligamus, quo tandem exemplo defendetur? Nimirum locus corruptus est, et explicari quidem negat, sanari facile patitur. Lego enim, „Videre *magnos iam videor duces Non indecoro pulvere sordidos.*" Quid hac lectione clarius? mutarunt tamen boni librarii, quia praecesserat paullo ante, — „*murmure cornuum Perstringis aures, iam litui strepunt.*" Quasi vero non eiusdem esset hominis, et *audire* lituos canentes, et *videre* duces praelia obeuntes? *Videor videre*, trita sed eleganti locutione. Plautus Mostellaria I, 3. „*Non* videor videre *lenam callidiorem ullam alteram.*" Terent. Adelph. III, 3. „Videre videor *iam diem illum, cum hinc egens Profugiet aliquo militatum.*" Cicero in Catil. IV, 6. „Videor *mihi* videre *hanc urbem subito uno incendio concidentem.*" Cicero filius in Epist. Fam. XVI, 21. „Videor *enim* videre *ementem te rusticas res, cum villico loquentem.*" Prudentius, Peristeph. II, 558. „Videor videre *inlustribus Gemmis coruscantem virum.*" Sic et caeteri poëtae, in re simili, non *audire bella et duces* (qui enim possunt?), sed *videre* et *cernere* se fingunt. Virgil. Aen. VI. „*Dardanidae venient* (*mitte hanc de pectore curam*), *Sed non et venisse volent: bella, horrida bella, Et Tiberim multo spumantem sanguine* cerno." Claudianus Cons. Honorii III, 200. „*Iam* video *Babylona rapi, Parthumque coactum Non ficta trepidare fuga; iam Bactra teneri Legibus, et famulis Gangem pallescere ripis.*" Petronius: „Cerno *equidem gemino iam stratos Marte Philippos, Thessalicosque rogos, et funera gentis Iberae, Iam* frugor *armorum trepidantes* personat aures:" ubi vides eandem, quae apud Nostrum, oeconomiam. Ille *fragorem* armorum *audit: Philippos*, et Thessalica Hispanicaque funera *cernit:* ita Noster cornuum quidem et lituorum sonitum *audit*, regiones vero subactas et victores duces *videt.*

38. *Ceae retractes munera naeniae*]. Nicolaus Heinsius ex coniectura legit *funera*. Chabotius ex *vetustis quibusdam exemplaribus* praefert *vulnera*. Nescio equidem, quaenam illa sint vetusta exemplaria: mea

II.

AD CRISPUM SALLUSTIUM.

Nullus argento color est avaris
Abdito terris; inimice lamnae
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

v. 2. *Abditae.*

enim omnia, ut et Lambini, Cruquii, Torrentii, Pulmanni etc. summo consensu retinent, *munera.* Quod placet. Noli, inquit, suscipere munus viribus tuis impar; quod graviori Simonidis musae magis convenit. Virgil. Aen. V, 846. „*Ipse ego paullisper pro te tua* munera *inibo.*" Caeterum mox Cod Petrensis, ipso metro repugnante: „*Quaere modos leviore* lyra:" *plectra* tamen inter lineas addito pro varia lectione. *Leviore lyra, leviore chorda, leviore plectro*, eodem omnia recidunt. Ovid. Metam. X, 150. — „*recini* plectro graviore *gigantas*;" et mox, „*Nunc opus est* leviore lyra." Statius Theb. X, 440. „*Vos quoque sacrati, quamvis mea carmina surgant* Inferiore lyra." Seneca Agam. 329. „*Sed quale soles* leviore lyra *Flectere carmen simplex, lusus Cum docta tuos Musa recenset. Licet et* chorda graviore *sones, Quale canebas, cum Titanas Fulmine misso fregere Dei.*" Quae omnia ex hoc Horatii loco mutuati sunt isti.

2. *Abditae terris inimice lamnae*] Magnam se rem praestitisse credidit Lambinus, quod invitis omnibus libris, qui *abdito argento* hic exhibent, *abditae lamnae* reposuerit, hunc in modum: „*Nullus argento color est, avaris Abditae terris inimice lamnae Crispe Sallusti, nisi temperato Splendeat usu.*" *Quippe*, inquit, *si ita locutus esset Horatius, Nullus est color argento abdito terris (et proinde minime splendenti) nisi splendeat usu temperato, nonne esset ineptissime locutus? Est enim simile ac siquis ita dicat, Nulla est mulieris deformis gratia et venustas, nisi formosa sit.* Recte quidem disputat Lambinus; modo ita, ut illa somniat, Horatius esset locutus. Sed fefellit plane Lambinum ipsa verborum constructio. Ponamus enim lectionem in omnibus MStis codicibus recepam, distinctionem tantummodo novam; „*Nullus argento color est avaris Abdito terris; inimice lamnae Crispe Sallusti, nisi temperato Splendeat usu.*" Iam haec verba non negant colorem esse *argento* abdito nisi *argentum* illud splendeat; sed Sallustium narrant inimicum esse *lamnae*, nisi *lamna* illa splendeat. Ubi nunc, obsecro, Lambini acuaen? Et tamen omnes fere post ipsum editiones scabies illa occupavit. Clara iam satis, ut opinor, sententia est. *Nullus color*, nulla gratia, nihil pulchri est *argento abdito terris*, sive in terras defosso, ut *avaris* mos est thesauros suos sepelire. Noster Serm. I, 1 [41] „*Quid* iuvat *immensum te argenti pondus et auri Furtim* defossa *timidum deponere* terra? *Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem: At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?*" Hoc verum esse tu, inquit, agnoscis, Crispe Sallusti, qui nihili facis *lamnam*, nisi in quantum humanis *usibus* inserviat. *Lamna* est ipsum argentum, vel aurum. Ovidius Fast. I, 208. „*Iura dabat populis posito modo Consul aratro, Et levis* argenti lamina *crimen erat.*" Seneca de Benef. VII, 10. „*Nunc volo tuas opes recognoscere*, laminas utriusque materiae, *ad tuas cupiditas nostra cadat.*"

Vivet extento Proculeius aevo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget penna metuente solvi
Fama superstes.
Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus iungas, et uterque Poenus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops;
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.

7. *Illum aget penna metuente solvi*] Veterrimi quique Torrentii codices, ut et ex nostris Leidensis, Graevianus, Feginensis, cum Porphyrione Scholiasta legunt, *agit*. Retinemus tamen *aget* cum recentioribus. Cum enim haec, si recte rationes ponimus, circa annum Horatii XL, Augusto VIII. et Tauro II. Coss., scripta sint, Proculeius tum et diu post in vivis erat, ut ex historia notum. Ergo *aget fama superstes* post mortem; quam is, narrante Plinio Hist. XXXVI, 59. *in maximo stomachi dolore gypso poto sibi ultro conscivit*; postquam Horatius, ut opinor, ad plures abierat. Porro in versu praecedente vir doctus, qui Horatium nuper edidit, distinguendum censet post *notus*, „*Vivet extento Proculeius aevo Notus, in fratres animi paterni:*“ quod et miratur neminem ante se vidisse. Ego vero et miror et doleo, tam pravam distinctionem in mentem ei venisse. *Vivet notus*: quanto minus leviusque hoc est, quam *vivet* absolute. Velleius laterc. II, 66. „Vivit vivetque *Cicero per omnium saeculorum memoriam*.“ Ovidius in fine Metamorph. „*Ore legar populi: perque omnia saecula fama (Si quid habent veri vatum praesagia)* vivam.“ Idem Amor. I, 15. „Vivet *Maeonides, Tenedos dum stabit et Ide: Dum rapidas Simois in mare volvet aquas. Vivet et Aeacus: dum mustis uva tumebit.*“ Tum et illud „*In fratres animi paterni vir*, minus utique multo et, quam *Notus animi paterni*: illud enim nude φιλάδελφον fuisse Proculeium indicat; hoc, φιλαδελφίας nomine per ora hominum celebrem. Quid quod suavissimam figuram ex Graeco fonte deductam hoc pacto misimus, *notus animi*: quam primus, opinor, Noster invexit, et poteris imitandam tradidit. Silius Italicus XV. „*Hanc* notam formae *concessit laetus ovansque.*“ et XVII. „*invisus Marti*, notusque fugam.“ Statius Theb. II, 274. „*Cyclopes*, notique operum *Telchines*, *unica Certatim iuvere manu.*“ Symmachus Epist. II, 63. „*Suscipe igitur* notum militiae *virum.*“

15. *Et aquosus albo Corpore languor*] Eleganter haec imitatus est Prudentius. Christianorum Maro et Flaccus, Cathem. VIII, 61. „*Ergo ne limum fragilem solutae Deserant vires, et* aquosus albis Humor in venis *dominetur, aegrum Corpus inerrans.*“ et iterum Peristeph. II, 241. „*Hydrops aquosus lucido Tendit veneno intrinsecus.*“ Sed apertius Serenus Sammonicus cap. 28, de Hydrope: „*Unguine quo frangit vires* languoris aquosi:“ quem ad partes citavit etiam Theod. Marcilius, et post eum Dacierius: atque eo fine et nos quoque adduximus, ne quis superiore Prudentii loco confisus temere apud Horatium reponat, „*et aquosus albi Corporis humor.*“

Redditum Cyri solio Phraaten,
Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus; populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus: regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentis oculo inretorto
Spectat acervos.

III.

AD DELLIUM.

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus ac bonis
Ab insolenti temperatam
Laetitia; moriture Delli,
Seu maestus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni.
Qua pinus ingens albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis, et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo;

v. 2. Vulg. *In bon.*

19. *Dissidens plebi*] Verior videtur Iacobo Cruquio Blandiniorum codicum lectio, *Dissidens plebis*: et sic sane Codex noster Reginensis cum prisca editione Veneta. Non negamus, quin Graeca constructione *Dissidens plebis* uti potuisset Noster; sicut alibi habet, *Regnavit populorum*, *Abstineto irarum*, *Desine querelarum*: sed praevalere debet auctoritas Prisciani p. 1158. „*Pauca sunt, quae activa voce transitive soli Dativo adiungantur. Dissideo tibi*: Horatius in II. Carm. *Redditum Cyri solio Phraatem* Dissidens plebi *numero beatorum Eximit virtus.*“ Et eo melior est lectio *plebi*; quia hoc pacto vitatur ambiguum: ne forte *dissidens numero plebis* cum Acrone Scholiasta ridicule quis construat.

2. *Non secus in bonis*] Ita nostri ad unum omnes: sequimur tamen potius scripturam duorum apud Lambinum codicum, *Non secus ac bonis*. Ea notissima est constructio τοῦ *secus*. Noster in Arte: — „*et in medias res, Non secus ac notas, auditorem rapit.*“

9. *Qua pinus ingens*] Atque haec etiam lectio est ex MStis Lambini; nostri enim omnes cum editionibus vetustis, *Quo pinus*. Sic et illud v. 11. *Ramis*, et *obliquo*, iam vulgo receptum est: sed adversus fidem codicum, qui hic habent, *Ramis, quo obliquo*; vel *quoque* vel *quidt*, vel *quo et*, vel *qua*. Forte legendum: „*Umbram hospitalem consociare amant* Ramosque, *et obl.*“ Caeterum lege cum codicibus, *albaque* populus: non *alta*, ut Lambinus suspicatur ex Epod. 4. „*Ergo aut adulta vitium propagine* Altas *maritat populos.*“ Cui loco addas licet

Huc vina, et unguenta, et nimium brevis
Flores amoenae ferre iube rosae:
Dum res, et aetas, et sororum
Fila trium patiuntur atra.
Cedes coëmtis saltibus, et domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit:
Cedes; et exstructis in altum
Divitiis potietur heres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, et infima
De gente sub divo moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eodem cogimur: omnium
Versatur urna serius ocius
Sors exitura, et nos in aeternum
Exsilium inpositura cumbae.

IV.

AD XANTHIAM.

Ne sit ancillae tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu; prius insolentem
Serva Briseïs niveo colore
Movit Achillem:
Movit Aiacem Telamone natum
Forma captivae dominum Tecmessae:
Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine rapta;
Barbarae postquam cecidere turmae
Thessalo victore, et ademtus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.
Nescias an te generum beati
Phyllidis flavae decorent parentes:
Regium certe genus, et Penatis
Maeret iniquos.

Ciceron. de Leg. I, 5. „*Sic nos inter has* procerissimas populos *in viridi opacaque ripa inambulantes.*“ Et Claudian. in Rapt. Proserp. II. Praefat. „Ardua *nudato descendit* populus *Haemo.*“ Quippe nihil frigidius esset gemino illo eiusdem significationis epitheto, *Ingens altaque.* Satis autem ex eo intelligitur, et *albam* illam *populum* pariter *ingentem* fuisse, quod umbram et ramos cum ingente pinu consociaret; quod, nisi et ipsa quoque procera esset, facere nequiret. Ergo non opus erat epitheto *alta*, ad proceritatem indicandam.

Crede non illam tibi de scelesta
Plebe dilectam; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudenda.
Brachia, et voltum, teretisque suras
Integer laudo: fuge suspicari,
Cuius octavum trepidavit aetas
Claudere lustrum.

V.

Nondum subacta ferre iugum valet
Cervice, nondum munia comparis

v. 18. Vulg. *Delectam.* v. 24. Forte, *Condere* lust.

17. *De scelesta Plebe delectam*] Omnes fere codices, *dilectam:* unde ambiguum evadit, utrum *amatam* intelligamus, ut Noster alibi Epist. II, 1, „Dilecti tibi *Virgilius Variusque poëtae*": an *selectam*, *electam:* sic enim antiquitus etiam in ista significatione scribebant, *dilectus militum* etc. quod et alii notarunt. Uterque sensus satis est commodus; sed posterior magis placet. Ovid. Amor. I, 42. „Elige *cui dicas*, *Tu mihi sola places.*" Plinius Hist. VIII, 5, de Elephantis loquens: „*Traditur unus amasse quondam in Aegypto corallas vendentem; ac nequis vulgariter* electam *putet*, *mire gratum Aristophani celeberrimo in arte Grammatica.*" Ita Cl. Harduinus ex suis codicibus edidit; nam aliae editiones, *vulgariter dilectam:* quod eodem redit, neque loco movendum erat. Caeterum frustra laborant interpretes, ut *scelesta plebe* exponant *servili*, *misera*, *infelice.* Imo vero *scelesta* hic, ut semper alibi, *scelerata*, *impia.* Sic enim argumentatur poëta: Ex moribus et indole facile conieceris, natam esse honestis parentibus: quippe sic fidelis, sic lucro aversa non potuit nasci ex plebe, quae scelesta semper et infida et lucro addicta est. Lucretius II, 623: „*Ingratos animos atque* impia pectora vulgi *Conterrere metu quae possint numine divae.*" *Scelesta* itaque non ad conditionem vulgi, sed ad mores spectat: ut contra in versiculo sequente, Matre *pudenda*, non ad mores referendum, sed ad conditionem: *matre ancilla*, *matre libertina.* Suetonius in Vitellio c. 2. „*Contra*, *plures auctorem generis* libertinum *prodiderunt.* — *Caeterum*, *sive ille stirpis antiquae*, *sive* pudendis *parentibus atque avis*, *eques certe Romanus.*" Vide quae supra diximus ad Carm. I, [illegible]. v. 15.

23. *Cuius octavum trepidavit aetas Claudere lustrum*] *Claudere lustrum* MSti omnes, tam nostri, quam aliorum. Neque vero ex possessione sua deiicio lectionem hanc, quae et sic satis elegans est, et non dispari Nemesiani loco firmari potest, Eclog. I, 45. „*Felices anni*, *nostrique novissimus aevi Circulus innocuae* clauserunt *tempora vitae.*" Suspicionem tamen meam dissimulare non possum, irrepsisse nempe librariorum seu incuria sive audacia *claudere* pro *condere*, „*Cuius octavum trepidavit aetas* Condere *lustrum.*" Quis in Latinis literis adeo hospes est, ut receptissimam hanc locutionem nesciat? Suetonius Augusto 97. „*Cum*, lustrum *in Campo Martio magna populi frequentia* conderet." Vide Livium passim, Ciceronem, Valerium Maximum, et alios. *Condere* ibi est *finire.* Ut noster Carm. IV, 5, „Condit *quisque* diem *collibus in suis.*" et Virgilius: „*Cantando longos memini me* condere soles": Lucretius III, 1104. „*Proinde licet quotvis vivendo* condere saecla.

Aequare, nec tauri ruentis
In venerem tolerare pondus:
Circa virentis est animus tuae
Campos iuvencae, nunc fluviis gravem
Solantis aestum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Praegestientis. tolle cupidinem
Inmitis uvae: iam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos,
Purpureo varius colore.
Iam te sequetur (currit enim ferox
Aetas; et illi, quos tibi demserit,
Adponet annos) iam proterva
Fronte petet Lalage maritum:

12. *Purpureo varius colore*] Ita nostri omnes: Lambini tamen aliquot, „*Purpureus vario colore.*“ Et utramvis quidem lectionem ille probat; ego vero neutram. Quis enim vel poëta dixerit, vel pictor finxerit Auctumnum, aut varium colore purpureo, aut vario colore purpureum? Sine dubio subest mendum. Quid si ex coniectura reposueris, — „*iam tibi lividos Distinguet Auctumnus racemos, Purpureo varios colore.*“ Certe posteriora verba ad *racemos*, non ad *Auctumnum* pertinent: Ovidius Metam. III, 483. „*Non aliter quam poma solent, quae candida parte, Parte rubent: aut ut* variis *solet uva* racemis *Ducere* purpureum *nondum matura* colorem.“ Qui locus ex Horatiano hoc plane expressus videtur: utrobique enim habes *varios racemos*, et *purpureum colorem*. Propertius IV, 2, 5. „*Prima mihi* variat liventibus uva racemis.“ Plinius Hist. XVII, 22. „*Ubi* uva varia *fieri coeperit, vites subligato.*“ Ovidius in Nuce, 31. „*Quaeque sibi* vario distinguit poma colore, *Audiat hoc cerasus: stipes inanis erit.*“

13. *Currit enim ferox Aetas*] Et plures et vetustiores ex nostris, Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis, *curret*. Sed placet recepta lectio: quippe si *curret* scripseris, de solius Lalages aetate capiendum erit: *currit* vero erit γνωμικὸν, et notabit omnem omnium aetatem velociter currere. Cicero Tuscul. I, 31. „*Veniet tempus, et quidem celeriter; et sive retractabis, sive properabis: volat enim aetas.*“ Ovid. Metam. X, 519. — „*fallitque volatilis aetas, Et nihil est annis velocius.*“ Iuvenal. IX, 126. — „*festinat enim decurrere velox Flosculus, angustae miseraeque brevissima vitae Portio.*“ Propertius II, 14. v. 7. „*Quid si iam canis* aetas *mea* caneret *annis? Et faceret* scissas *languida ruga genas?*“ Ita codices ibi, *caneret*: quod adsciscunt Scaliger et Broukhusius, dictumque olim volunt utraque coniugatione *Canére*, et *cânere*, ut *fervére* et *férvere*, ac alia similia. Durissimum vero istud, et a nullo auctore proditum. Sed esto, quid tum postea? quale demum erit illud, *canéret canis?* Apage tam illepidum et ignavum schema, quale neuter istorum in suis versibus passus fuisset. Repone, ut hic Horatius, „*Quid si iam canis aetas mea* curreret *annis?*“ Sed quid est, obsecro, quod sequitur: „*Aetas, et illi, quos tibi demserit, Apponet annos.*“ Id vero explicant ex alio loco in Arte Poëtica: „*Multa ferunt* anni venientes *commoda secum, Multa* recedentes *adimunt.*“ nempe usque ad medium aetatis clivum anni *venire*; postea *recedere*, et, ut volunt interpretes nostri, *demi* dicuntur. Sed *demere annos*, quod pace eorum dixerim, nihil aliud notare potest, quam

Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
Non Chloris: albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges:
Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagacis falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque voltu.

VI.

AD SEPTIMIUM.

Septimi Gadis aditure mecum, et
Cantabrum indoctum iuga ferre nostra, et
Barbaras Syrtis, ubi Maura semper
Aestuat unda;
Tibur Argeo positum colono
Sit meae sedes utinam senectae:
Sit modus lasso maris et viarum
Militiaeque.
Unde si Parcae prohibent iniquae;
Dulce pellitis ovibus Galesi

detrahere de numero annorum, atque adeo vitae spatium decurtare. Ovidius Metam. VII, 168. „Deme *meis* annis, *et* demtos adde *parenti*:" Sunt Iasonis verba ad Medeam; ut vel suorum annorum dispendio patri Aesoni annos prorogaret: eadem plane sententia, qua populus Romanus Traiano adulatus est, „*De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos.*" Statius Silv. V, 1. v. 180. „*Pars animae victura meae; cui linquere possim O utinam, quos dura mihi* rapit *Atropos* annos." Ovid. Metam. X, 24. — „*in quam calcata venenum Vipera diffudit, crescentesque* abstulit annos." Seneca Consol. ad Marciam c. XX. „*Quo quisque primum lucem vidit, iter mortis ingressus est, accessitque fato propior: et illi ipsi, qui* adiiciebantur *adolescentiae* anni, *vitae* detrahebantur." Hoc itaque significare debent, si modo sana sunt, verba Flacci: *amputabit, auferet tuos annos, et ablatos illi addet et apponet.* Atqui hoc a poëtae mente sic alienum est, ut nihil magis. Quid itaque fiet? Vide, an haec coniectura calculo albo notari mereatur, — „*currit enim ferox Aetas; et illi,* quod *tibi demserit, Apponet* annus." Hoc est, Quantum tu consenesces, tantum illa adolescet: demet tibi annus de flore aetatis, illi annus additus erit flos ipse. *Annus* hic vel stricte proprieque capi potest, vel laxe pro quovis tempore, ut Nemesianus Eclog. 4. „*Donum forma breve est; nec se tibi commodat annus.*" Noster Carm. II, 16. „*Et mihi forsan, tibi* quod *negarit, Porriget* hora." Epist. II, 2. „*Singula de nobis anni* praedantur *euntes*: Eripuere *iocos, Venerem, convivia, ludum,*" et iam illud ex Arte melius huc quadrabit, „*Multa* ferunt *anni venientes commoda secum, Multa recedentes* adimunt." Poteris etiam, eadem sententia, propius ad vulgatam lectionem refingere: „*Et illi,* quot *tibi demserit, Apponet* annos."

Flumen, et regnata petam Laconi
Rura Phalantho.
Ille terrarum mihi praeter omnis
Angulus ridet: ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro:
Ver ubi longum, tepidasque praebet
Iuppiter brumas, et apricus Aulon
Fertilis Baccho minimum Falernis
Invidet uvis.

v. 18. Vulg. *Amicus*. 19. *Fertili*.

18. 19. *Et amicus Aulon Fertili Baccho*] *Amicus* in omnibus membranis extat; neque opus est (si modo caetera se recte habeant) ut cum τῷ πάνυ Nic. Heinsio corrigamus, *amictus*. Rectissime enim dicitur *amicus Baccho Aulon*. Claudianus in Rapt. Proserp. II, 108. — „*bellis accommoda cornus*, *Quercus* amica Iovi.“ Seneca in Phoenissis, 607. „*Hinc* grata Cereri *Gargara*.“ Idem Oed. 279. „*Secat una* gratum *Phocidos* Baccho *solum*.“ et Troad. 227. „*Et* cara Phoebo *Cilla*.“ et Herc. Oet. 1874. „*Caerula Crete*, *magno tellus* Cara Tonanti.“ Ita optime habet codex longe vetustissimus Florentinus; vulgo, *Clara Tonante*: unde frustra Gronovius, *parvo* tellus Clara Tonante. Trochaeum enim non recipit iste versus. Statius Silv. III, 5, Caraque *non molli iuga Surrentina* Lyaeo.“ et IV, 8. — „*plaga* cara madenti *Surrentina* deo.“ et iterum Silv. [illegible] „*Qua* Bromio dilectus *ager*, *collesque per altos Uritur*, *et pratis* non invidet uva Falernis.“ ubi totum hunc Horatii locum vel casu, vel de industria expressit. Sed quid tandem erit *fertili Baccho?* Iure id displicuit Passeratio, Cantero, aliisque: nam sane illud Propertii, IV, 6. „*Ingenium potis irritat musa poëtis*: Bacche, *soles Phoebo* fertilis *esse tuo*“, nihil ad rem facit: etsi enim *fertilis Phoebo* recte Bacchus dicatur, non ideo absolute et perpetuo epitheto *fertilis Bacchus* dicetur; neque ullo exemplo locutionem hanc defendere aut firmare poteris. Rectius itaque membranae aliquot veteres, ut ex meis Leidens. Petrensesque, una cum Servio ad Virgil. Aen. III, 553. „*Fertilis Baccho*“. Statius Silv. II, 7. „*Quae* Tritonide fertiles *Athenas Unctis*, *Baetica*, *provocas trapetis*:“ hoc est, fertiles oleo Athenas. Seneca Agam. 852. „*Arborque* pomis fertilis *aureis*.“ Severus in Aetna: „*Caetera materies*, *quaecunque est* fertilis igni.“ Virgil. Georg. IV, 128. — „*nec* fertilis *illa* iuvencis, *Nec pecori opportuna seges*, *nec* commoda Baccho.“ Ita *felix*, *hilaris Baccho*, Virgil. Aen. VII. — „*vertunt* felicia Baccho *Massica qui rastris*.“ Claudian. II, Stilich. 457. — „hilares Baccho *frugumque feraces*:“ Statius Theb. VII, 308. — „feracem *Messe Coroniam*, Baccho *Glisanta colentes*: ubi vetus Scholiastes Lactantius, *Duae*, inquit, *civitates duorum numinum pari gaudent munere*: *Coronia* Baccho fertilis *est*. Sequamur itaque meliorum codicum auctoritatem; fiatque, „*et amicus Aulon Fertilis Baccho*.“ Sed ecce tibi aliud incommodum: si enim vera lectio est, *Fertilis*; tum altera illa *Amicus* vitiosa sit necesse est: quippe quae iam nihil habet, quo referatur. Quid multa? lege totum locum levissima mutatione, — „*et* apricus *Aulon* Fertilis *Baccho minimum Falernis Invidet uvis*.“ Virgil. Eclog. IX. „*Duceret* apricis *in collibus* uva *colorem*.“ et Georg. II. „*Mitis in* apricis *coquitur* vindemia *saxis*.“ Tibullus I, 4. „*Annus in* apricis *maturat collibus* uvas.“

Ille te mecum locus et beatae
Postulant arces: ibi tu calentem
Debita sparges lacrima favillam
Vatis amici.

VII.

AD POMPEIUM.

O saepe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiae duce,
Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis, Italoque caelo,
Pompei, meorum prime sodalium?
Cum quo morantem saepe diem mero
Fregi, coronatus nitentis
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula;
Cum fracta virtus, et minaces,
Turpe, solum tetigere mento.
Sed me per hostis Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit aestuosis.
Ergo obligatam redde Iovi dapem;
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea; nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso levia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. quis udo
Deproperare apio coronas
Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

Recte vero, postquam dixisset, *tepidas brumas*, subiunxit statim *apricus* Aulon; nam *apricitas* illa etiam hyemis teporem notat. Acron Scholiastes ad hunc locum: „*Tarentini agri deliciis et amaenitate delectari se dicit: nam et melle et olivetis praecellit, hiemes quoque apriciores habet.*

VIII.

AD BARINEN.

Ulla si iuris tibi peierati
Poena, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui;
Crederem: sed tu, simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo, iuvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos
Fallere, et toto taciturna noctis
Signa cum caelo, gelidaque Divos
Morte carentis.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
Simplices Nymphae, ferus et Cupido,
Semper ardentis acuens sagittas
Cote cruenta.
Adde, quod pubes tibi crescit omnis.
Servitus crescit nova: nec priores
Impiae tectum dominae relinquunt,
Saepe minati.

1. *Ulla si iuris tibi peierati Poena, Barine*] Vitiosum videtur illud nomen *Barine*, ut acute observavit Tan. Faber; cum neque Latinum neque Graecum esse possit, quamvis Graecam formam prae se ferat. Immaniter tamen lapsus est idem Faber, cum, et testante et laudante hoc Dacierio, reposuit: „*Ulla si iuris tibi peierati Poena*, Earine, *nocuisset umquam.*“ „*Nempe*, aiunt, *Earine, et Earinus cognomina fuisse satis frequentia, testantur loca Martialis de Earino.*“ Addant, si velint, et Statium Praefat. in Silvarum lib. III, „*Earinus Germanici libertus*:“ et Titulum Silv. III, 4. „*Coma Earini*,“ vel ut Codd. quidam Mss. *Iarini*. Extat etiam apud Gruterum pag. 830, 10. ELPIDI. EARINAE. CONIVGI. Et p. 1099, 8. QVINTILIA IARINE. et p. 460, 9. ATILIAE. IARINAE. CONCVBINAE. Restituendum credo hoc nomen apud eundem p. 746, 3. ubi mendose editum VENONIAE. IARILIAE, pro IARINAE. et iterum p. 875, 6. DEIS. MANIBVS. IVLIAE. LARINAE, corrigendum opinor, IVLIAE. IARINAE. Nisi fortasse LARINAE retinere malis ex illo Virgilii Aen. XI, 655. — „*Larinaque virgo, Tullaque et aeratam quatiens Tarpeia securim, Italides.*“ Sed utcumque hoc sit; bis peccavit in metri legem Tanaquillus, cum *Earine*, Ἐαρίνη in versum Sapphicum intrusit; ter peccaturus, si *Iarine* Ἐλαρίνη posuisset. Quippe in *Earine* tres priores syllabae Tribrachyn pedem faciunt, in *Iarine* Dactylum. Ipse, quem citant, Martialis Epig. IX, 11, de Earino: „*Nomen nobile, molle, delicatum Versu dicere non rudi volebam: Sed tu Syllaba contumax repugnas: Dicunt* Iarinon *tamen poëtae: Sed Graeci quibus est nihil negatum.*“ Proinde aliud quoddam excudendum erit nomen, si cui displicebit illud *Barine*. Certe bona pars codicum habent, *Varine*. In Graeviano nostro vetere *Barine* est; sed tres literae posteriores a manu recentiore sunt, scriptura

Te suis matres metuunt iuvencis,
Te senes parci; miseraeque, nuper
Virgines, nuptae, tua ne retardet
Aura maritos.

IX.

AD VALGIUM.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inaequales procellae
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Mensis per omnis; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urgues flebilibus modis
Mysten ademtum; nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente solem.
At non ter aevo functus amabilem
Ploravit omnis Antilochum senex
Annos; nec inpubem parentes
Troïlon, aut Phrygiae sorores
Flevere semper. desine mollium
Tandem querelarum; et potius nova
Cantemus Augusti tropaea
Caesaris: et rigidum Niphaten,

antiqua erasa. Latet certe mendum: et plura quidem nomina se offerunt, *Larine*, *Nerine etc.* ex quibus quodnam sit verum, hariolari non possumus, nisi codex alicunde prodiens, quasi Deus ex machina, rem expediverit.

24. *Tua ne retardet Aura maritos*] *Aura* etiam legitur apud Servium ad Virgil. Aen. VI, 204. ubi exponit, *splendor*. Et sic codices Horatiani summo consensu, unaque veteres scholiastae. Miras tamen tempestates concitat haec *aura* inter interpretes: quorum hi *splendorem*, illi *odorem*, alii *ventum* hic intelligunt. Mihi iam diu suspicio oborta est, *fallacem* hanc *auram* esse; et fortasse rescribendum quam minima mutatione unius literulae, — „*tua ne retardet* Cura *maritos*." hoc est, ne amor tuus retardet, moretur, illigatos teneat maritos suos. Propertius I, 17. „*Hoc, moneo, vitate malum:* sua *quemque* moretur Cura, *neque assueto mutet amore locum.*" et iterum I, 8. „*Tun' igitur demens? nec te* mea cura moratur?" Cato in Diris: „*Dulcia amara prius fient, et mollia dura: Quam* tua *de nostris emigret* cura *medullis*: *Quamvis ignis eris; quamvis aqua; semper amabo.*" Ovid. Remed. Amor. 311. „*Haeserat in quadam nuper* mea cura *puella.*" Et Propertius denuo I, 15. „*Muta prius vasto labantur flumina ponto, Annus et inversas duxerit ante vices: Quam* tua *sub nostro mutetur pectore* cura,

Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vertices;
Intraque praescriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

X.

AD LICINIUM.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urguendo; neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit tutus, caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.
Saepius ventis agitatur ingens
Pinus; et celsae graviore casu
Decidunt turres; feriuntque summos
Fulgura montis.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus. informis hiemes reducit
Iuppiter; idem

v. 12. Vulg. *Fulmina.*

Siquodcumque voles; non aliena tamen." Noster denique hoc ipso in carmine — „*iuvenumque prodis* Publica cura." Qui tamen locus manum mihi iniicit, ne nimium fidam huic coniecturae: nam eodem in carmine bis *curam* ingerere non usquequaque caret culpa.

12. *Feriuntque summos Fulmina montes.*] Iam a duobus fere saeculis plerasque editiones occupavit *fulmina*: prisca tamen illa Veneta 1478. et Loscheri altera 1498. agnoscunt *fulgura*; et ita omnes Cruquii, Bersmanni, Pulmannique codices; mei certe universi: ut mirer profecto, quid viro optimo Torrentio in mentem venerit, ut in omnibus suis *fulmina* se reppersisse asseveraret. Id, etsi incredibile est, credamus licet; sed tamen Sanctum Hierohymum, omnibus Horatii codicibus, quotquot hodie extant, antiquiorem alterum illud in suis libris invenisse constat; sic enim ille in Epitaphio Nepotiani: „*Dicat aliquis, Regum talis conditio est: feriuntque summos* fulgura *montes*:" et iterum in Epitaphio Paulae: „*Semper quidem virtutes sequitur Invidia; feriuntque summos* fulgura *montes*:" denique in Prooemio ad Quaestiones Hebraicas: „*Semper enim in propatulo fortitudo aemulos habet: feriuntque summos* fulgura *montes.*" Recipiamus itaque hanc lectionem; nam *fulgur* idem saepe notare quod *fulmen* apud optimos Latinitatis auctores, Virgilium, Plinium, Tacitum, Suetonium aliosque, adeo notum est, ut exemplis id probare minime hic necesse sit.

Submovet: non, si male nunc, et olim
Sic erit: quondam citharae tacentem
Suscitat musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

XI.

AD QUINTIUM.

Quid bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet Hadria
Divisus obiecto, remittas
Quaerere; nec trepides in usum
Poscentis aevi pauca. fugit retro
Levis iuventas et decor, arida
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honor
Vernis; neque uno Luna rubens nitet
Voltu. quid aeternis minorem
Consiliis animum fatigas?

v. 18. Vulg. *Cithara.* 9. *Honos.*

18. *Quondam citharae tacentem Suscitat musam*] Ita quidem codices plerique, et editiones, credo, omnes *citharae*: sed longe elegantior lectio est, quam olim in suo codice Bersmannus, et nos in Graeviano nostro vetere et Bodleiano altero invenimus, *citharae*. Non enim hoc vult Horatius, Apollinem nescio quam ex novem sororibus tacentem vel dormientem cithara sua suscitare, quod ex vulgata lectione excudunt interpretes: sed illud nimirum dicit, Apollinem, cuius gestamina sunt Arcus et Cithara, non semper arcum, sed aliquando et citharam tendere: illud autem iratus facere solet, hoc laetus et propitius. *Musa* ergo *Citharae* est ipsa Cithara, quam *tacentem suscitat* Phoebus. *Musa* autem *Citharae*, ut alibi Noster, Carm. II. 1. „*Paullum severae* musa Tragoediae *Desit theatris.*“ Noster alibi Carm. III, 19. „*Cur pendet* tacita *fistula cum* lyra?“ Ovid. Ep. Sapphus: „Plectra *dolore* tacent, muta *dolore* lyra *est.*“ Statius Silv. V, 3. „*dux ipsa* silenti *Fulta caput* cithara.“ Claudianus II, Rapt. Proserp. in Praefat. „*metuens-que leonum Implorat* citharae *vacca* tacentis opem.“ Drepanius Florus: „*Contigit* citharae *quondam vox optima nostrae; Et Lyra dulcimodos pressit amica sonos.*“ *Suscitat* autem, pulsat, quasi e somno excitat, ut Lucretius II, 412. „*Ac Musaea mele, per chordas organici quae Mobilibus digitis* expergefacta *figurant.*

9. *Non semper idem floribus est honos Vernis*] *Honos* hodie habes in omnibus editionibus; atqui principes illae Veneta et Loscheri cum veteribus membranis, quotquot vidi, *honor*. Recte, ut vitetur sibilus

Cur non sub alta vel platano, vel hac
Pinu iacentes sic temere, et rosa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriaque nardo
Potamus uncti? dissipat Evius
Curas edacis. quis puer ocius
Restinguet ardentis Falerni
Pocula praetereunte lympha?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? eburna dic age cum lyra
Maturet, incomtam Lacaenae
More comam religata nodo.

v. 23. Vulg. *Incomtum.* 24. *Nodum.*

iste, *floribus, honos, vernis.* Qui primus mutavit, ei defuit aurium iudicium.

17. *Dissipat Evius Curas edaces*] Nicolaus Heinsius in ora Codicis, *Lege*, ait, *dissipet.* Non multum interest: tamen, si vetus codex accederet, coniecturam Heinsii libenter receperim.

23. *Maturet incomtam Lacaenae More comam religata nodum*] *De* hoc loco quot capita, totidem fere sententiae. Quidam *in comtum* legunt, duobus verbis, et orationem sic ordinant, *religata comam in nodum comtum.* Sed dubium est, an satis Latine dicatur, *Religare in nodum. Colligere in nodum* passim quidem occurrit, ut Virgil. Aen. XI, 775. — „*chlamydemque sinusque crepantes Carbaseos fulvo* in nodum collegerat *auro.*“ Ovid. Metam. III, 170. — „*sparsos per colla capillos* Colligit in nodum.“ Sic *in nodum torquere* dixit Martialis Spectac. III. „*Crinibus* in nodum tortis *venere Sicambri.*“ Et quod adhuc propius accedit, *in nodosum globum ligare* reperias apud Statium Silv. I, 6. „*Hic audax subit ordo pumilonum, Quos natura brevi statu peracto Nodosum semel in globum ligavit.*“ Quidni itaque et *religata in nodum* recte dixerit Horatius: modo reliqua bene se haberent, et sententiam tanto poëta dignam parerent. Verum id aliter evenit: quid enim est *nodus comtus?* Sed totum illud *comtum* poëtae menti repugnat: iubet enim Lyden *maturare*, neque moram facere in *comendis* capillis: id enim *tarda arte* fieri solebat, ut eleganter Tibullus I, 8. „*Illa placet; quamvis* inculto *venerit ore, Nec nitidum* tarda consenit arte *caput.*“ Et praeterea non *comti*, sed *neglecti, simplices, incomti* potius capilli erant, cum *nodo* coërcebantur. Ovidius Metam. VIII, 319: „*Crinis erat* simplex, *nodum collectus in unum.*“ et ibid. II, 413. „*Vitta coërcuerat* neglectos *alba capillos.*“ et Fast. V, 79. „*Tum sic* neglectos *hedera redimita capillos.*“ An legamus itaque cum maiore parte codicum *incomtum* unica voce? — „*dic age cum lyra Maturet incomtum Lacaenae More comam religata nodum.*“ Sed neque hoc pacto aut sententia expeditu facilis est, aut verborum constructio. Nodus siquidem *incomtus* nihilo minus ineptum erit, quam nodus *comtus.* Tum autem, quod volunt interpretes, ut *maturet incomtum nodum* significationem habeat agentem, ut *maturare fugam, necem* etc. id sane locum hic habere non potest. Iubet enim, ut *cum lyra eburna* maturet; nimirum, ut *maturet venire*, et lyram una secum afferat. Nam profecto non tenere debuit lyram, tum cum maturaret nodum. Quid ergo? Codex quidam Torrentio visus habuit *incomtam*; atque eo auctore totus locus sic constituendus est, — „*eburna dic age cum lyra Maturet*, in-

XII.

AD MAECENATEM.

Nolis longa ferae bella Numantiae,
Nec durum Hannibalem, nec Siculum mare
Poeno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharae modis;
Nec saevos Lapithas, et minium mero
Hylaeum; domitosque Herculea manu
Telluris iuvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris: tuque pedestribus
Dices historiis proelia Caesaris,
Maecenas, melius, ductaque per vias
Regum colla minacium.

v. 2. *Dirum.*

comtam *Lacaenae More comam religata* nodo." Recte *coma incomta;* quippe, ut amoris Magister ait in Arte III, 153. „*Et neglecta decet multas coma:*" et utcumque sit, veniam certe meretur mulier, quae amatori placuisse festinat. Recte etiam *religata nodo;* ut Tibullus I, 8. „*Ipsa Venus magico* religatum *brachia* nodo *Perdocuit multis non sine verberibus.*" Noster Carmin. III, 14. „*Murreum* nodo cohibere *crinem.*" et II, 19. „Nodo coërces *viperino Bistonidum sine fraude crines.*" Seneca Hippolyto v. 400. — „*et* nodo *comas* Coëgit." Caeterum crucem interpretibus fixit Noster, cum *more Lacaenae* comam religare iubet: nihil enim iam restat ex veterum monumentis, unde colligamus id magis in more fuisse Lacaenis faeminis, quam aliis. Utinam prodiret codex aliquis, qui pro *Lacaenae* exhiberet *Dianae:* nam Dea illa venatrix et pingitur ubique et describitur coma in nodum collecta. Ovidius ita apposite, ut ad hunc ipsum locum respexisse videatur, Art. III, 141. „*Alterius* crines *humero iactentur utroque: Talis es adsumta, Phoebe canore, lyra. Altera succinctae* religetur more Dianae: *Ut solet, attonitas cum petit illa feras.*" Statius Theb. II, 237. „*Pallas, et asperior* Phoebi soror, *utraque telis, Utraque torva genis, flavoque in vertice* nodo," et ita alii passim.

2 *Nec dirum Hannibalem*] Editiones quidem hodie occupavit illud *dirum;* sed in Codicibus fere omnibus, meis certe Graeviano, Leidensi, Reginensi cum aliis inferioris notae, haeret vera lectio *durum*: neque aliter habent editio Veneta et Loscheri. Recte *durum*, ut gratius fiat antitheton in *mollibus aptari citharae modis.* Virgilius: — „*quis aut Eurysthea durum?*" et iterum — „*aut duri miles Ulixi.*"

12. *Regum colla minacium*] *Minacium* habent vetustiores membranae Cruquii et aliorum. Sic ex nostris Leidensis: at Graevianus cum Reginensi *minatium* contra orthographiae rationem: unde ansa porrecta est recentioribus scribendi *minantium*: quod nuperis editoribus in ipsum textum recipere placuit, altero eiecto. Nollem factum: Quamquam enim aliquorum regum *minantes* fuerint vultus, etiam tum cum catenati in triumpho ducerentur; ut Ovidius Trist. IV, 2. „*Vinclaque captiva reges cervice gerentes, Ante coronatos ire videbit equos: Et cernet vultus aliis pro tempore versos,* Terribiles *aliis immemoresque sui:*" et

Me dulcis dominae Musa Licymniae
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentis oculos, et bene mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare ioco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
Dianae celebris die.

mox, „*Hic qui nunc in humo lumen miserabile figit, Non isto vultu, cum tulit arma, fuit: Ille ferox*, oculis *et adhuc hostilibus* ardens, *Hortator pugnae consiliumque fuit.*“ non tamen omnes *minanti* tum vultu erant, quod hic ipse Nasonis locus satis indicat: imo plures deiecto, et lugubri, Auctor Elegiae de morte Drusi v. 273. „*Adspiciam regum liventia colla catenis, Duraque per saevas vincula nexa manus: Et tandem* trepidos vultus, *inque illa* ferocum *Invitis lacrimas decidere ora genis.*“ Quare melius est, ut noster dixerit *minacium*, sicut ille alter *ferocum*: scilicet qui *paullo ante* minaces et feroces erant. Noster alibi, Carm. II, 7. „*Cum fracta virtus, et* minaces *Turpe solum tetigere mento.*“ Adde, quod *minacium* utrosque reges comprehendit, tam eos qui paullo ante, quam qui iam adhuc minabantur; at Carm. III, 4. „*Aut quid* minaci *Porphyrion statu?*

13. *Me dulces dominae Musa Licymniae*] Membranae aliquot et praesertim recentiores, *Liciniae;* quod nollem ab editoribus nuperis receptum, cum in versus mensuram peccet, syllaba secunda brevi; ut paullo ante Carm. X. „*Rectius vives*, Licini, *neque altum.*“ Codex Regiae Societatis, *Lacimniae;* alii *Lycimniae*: sed praestantiores *Licymnia*, ut apud Virgilium, Aen. IX, 546. „*Maeonio Regi quem serva* Licymnia *furtim.*“ ubi pari lectionum diversitate Pieriani codices, *Lycimnia*, *Lacimnia*, et *Licinnia* exhibebant. *Ἀιχύμνιος* notum Graecis nomen apud Homerum, Pindarum, Pausaniam et alios. Caeterum de Licymnia hac insignis sane locus est Scholiastae Acronis ad Serm. I, 2. v. 64. qui meretur hic describi: „*Villius in Fausta Syllae gener*): *Semper incerta nomina pro certis, ut alibi*, Me dulcis dominae musa Licymniae *pro* Terentiae, *et*, Malthinus tunicis demissis ambulat, *pro* Maecenas: *et hic*, Villius in Fausta, *id est*, Annius in Fausta: *eodem numero syllabarum commutationem nominum fecit.*“ Haec Acron. Equidem de *Annio* non adsentior, ut ad locum ipsum pluribus dicam: de *Licymnia* autem valde probabile est, sub ficto eo nomine Terentiam Maecenatis uxorem signari. Certe si vero nomine vocaretur haec Licymnia, oportet eam fuisse libertinam et meretricem, ut probe sciunt antiquitatis periti. Atqui matronam hic describi certo certius est ex iis, quae statim sequuntur, „*Quam nec ferre pedem dedecuit* choris, *Nec certare ioco, nec dare brachia Ludentem nitidis virginibus*, sacro *Dianae celebris die.*“ Quippe in sacris sollemnibus non nisi liberas et honestas, seu virgines seu matronas, saltitasse compertissimum est: Noster in Arte v. 232. „*Ut* festis Matrona *moveri iussa diebus.*“ et Carm. IV, 6. „*Virginum primae, puerique claris Patribus orti.*“ Nec matronam tantum, sed et nobilem et primariam sub Licymniae titulo delitescere, vel ex verbo illo *dedecuit* non obscure intelligas: „*Quam nec ferre pedem* dedecuit *choris.*“ Neque enim periculum erat, ne inter *virgines lectas* saltare civis faeminae *dedecori* esset, excepta forte Livia Augusti vel Terentia Maecenatis, vel Octavia, aliave ex nobilissimis, quarum infra dignitatem id esse severioribus videri potuit. Fictum itaque no-

Num tu, quae tenuit dives Achaemenes
Aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes
Permutare velis crine Licymniae,
Plenas aut Arabum domos?

men est *Licymnia;* et *Terentiam* quidem denotari veri est simillimum. Sed observanda sunt imprimis, quae subiungit Scholiastes, „*Eodem numero syllabarum commutationem nominum fecit.*" Recte hoc: neque eodem tantummodo *numero*, sed et *quantitate* syllabarum. Et data quidem opera id a poëtis factitatum, ut qui eius rei conscii essent, et, quod dicitur, *clavem* haberent, facile pro ficto nomine verum substituere possent sine versus dispendio; ut hic, „*Me dulces dominae musa* Terentiae: *Permutare velis crine* Terentiae." Sic et illud Persii, „*Auriculas asini* Mida *rex habet*": qui Poëtae consilium noverant, mutato nomine legere poterant, „*Auriculas asini* Nero *rex habet.*" Non hic praetermittendus est praeclarus Apuleii locus in Apologia: „*Eadem igitur opera accusent Catullum, quod Lesbiam pro Clodia nominarit; et Ticidam similiter, quod quae Metella erat, Perillam scripserit? et Propertium, qui Cynthiam dicat, Hostiam dissimulet: et Tibullum, quod ei sit Plania* (alii codices, *Flavia, Plautia*) *in animo, Delia in versu.* Vides hic a caeteris poëtis factum, quod in Flacco observavit Acron: commutata nempe esse nomina *eodem numero* (adde et quantitate) *syllabarum*: pro Clodia Lesbiam esse positam, pro Metella Perillam, pro Hostia Cynthiam, pro Plania seu Flavia sive Plautia Deliam. Unde et magni Passeratii error evincitur, qui pro Hostia Propertii *Hostiliam* substituere voluit: neque enim convenit syllabarum numerus. De Metella Ticidae testis etiam est Ovidius Trist. II, v. 433. „*Quid referam* Ticidae, *quid Memmi carmen, apud quos Rebus abest nomen, nominibusque pudor? Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser, Et leve Cornificî, parque Catonis opus: Et quorum libris modo dissimulata* Perillae, *Nomine nunc legitur dicta*, Metelle, *tuo.*" Ubi non Ticidam modo, sed Memmium, Cinnam, Anserem, Cornificium, Catonem, aliosque memorat, qui sub falso Perillae nomine amores suos cum Metella versibus vulgaverant: atque id imprimis notandum addit, verum tandem Metellae nomen (post eorum credo obitus) a librariis repositum esse, fioto illo reiecto. Caeterum nihil opus est, ut cum τῷ πάνυ Nicolao Heinsio versiculum ultimum sic refingamus, invitis codicibus: „*Nomine nunc legitur dicta* Metella suo." Quippe lectio vulgata eodem plane redit, et quidem elegantior est: *dicta nomine Metelli*; hoc ipsum est, *dicta Metella.* Faeminae enim in omni familia a maribus nomina acceperunt; in Clodiorum gente Clodiae erant, in Hostiorum Hostiae, in Metellorum Metellae. Neque vero melius, imo longe deterius successit viro magno, cum Rottendorphii sui emendationem secutus, reclamantibus Membranis, in ipso textu reposuit, versu secundo, „*Rebus abest* omnis *nominibusque pudor.*" *Nihil certius*, inquit, *ea coniectura.* Imo nihil ea infelicius: nihil recepta codicum lectione certius, argutiusque, et magis Nasonianum: „*Rebus abest* nomen, *nominibusque pudor.*" *Rebus*, hoc est, argumento, materia operis: ipse Pont. I, 1, „*Invenies, quamvis non est miserabilis Index, Non minus hoc illo Triste, quod ante dedi.*" Rebus *idem*, titulo *differt*" ubi dicit Epistolas suas ex Ponto *rebus* sive argumento convenire cum priore opere quod Tristia inscripserat, *titulo* tantum et nomine differre. Hoc itaque vult Ovidius: apud Ticidam et eius similes poëtas rebus sive *argumento* verum *nomen* abesse; cum hic *Perillam*, alter *Lesbiam*, alter aliam quam falso inscriberent: *nominibus* porro illis *pudorem* ab-

Dum flagrantia detorquet ad oscula
Cervicem; aut facili saevitia negat,
Quae poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupat.

XIII.

Illum, ô, nefasto te posuit die
Quicumque primum, et sacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi;

v. 28. Vulg. *Occupet.* 1. *Ille et* nef.

esse, cum scripta illa praeter turpes amores et flagitiosa adulteria nihil fere aliud continerent.

25. *Dum flagrantia detorquet ad oscula*] Variant hic libri manuscripti, ut et editiones vetustae. Princeps illa Veneta, *flagrantia*; Loscheri, *fragrantia*; quae posterior lectio Lambino magis placuit. Sane ea osculorum commendatio est, apud Statium Silv. II, 1. — „*blandis ubinam ora arguta querelis? Osculaque impliciti vernos redolentia flores?*“ et Martialem Epig. III, 65. „*Quod madidas nardo sparsa corona comas: Hoc tua, saeve puer Diadumene*, basia fragrant.“ et XI, 9. „*Lapsa quod externis spirant opobalsama truncis, Ultima quod curvo quae cadit aura croco*: etc. *Singula quid dicam? non sunt satis: omnia misce: Hoc* fragrant *pueri* basia *mane mei.*“ Neque tamen ea de causa lectionem hanc alteri praeferimus: tum quia non oscula Licymniae hic intelligit, cuius vel unus capillus divitiis Arabum praestabat; sed ipsius Maecenatis, quae interdum allium oboluerunt, narrante Nostro in Epod. III, cum in eius coena allium comedisset: „*At si quid unquam tale concupiveris, Iocose Maecenas, precor Manum puella suavio opponat tuo.*“ tum praeterea quia vox *Fragrantia*, sic nude et per se posita, mediae foret significationis, et tam malum quam bonum odorem indicare posset: ut iterum Martialis I, 87. „*Ne gravis hesterno* fragres, *Fescennia, vino.*“ Valerius Flaccus, de Harpyiis, IV, 493. „Fragrat *acerbus odor, patriique expirat Averni Halitus.*“ Quamobrem, ut vitentur haec incommoda, melius est ut cum potioribus membranis, meis certe Leidensi, Graeviano, Reginensi cum aliis, legamus *flagrantia*, cuius verbi facilis est interpretatio, nec exemplis aut illustratione est opus.

28. *Interdum rapere occupet*] *Occupet* habent editiones, credo, omnes, iam inde a principe illa Veneta et Germanica Loscheri. Silent quoque interpretes, Lambinus, Cruquius, Torrentius, Pulmannus, etc. quasi omnes quos viderint codices sic exhiberent. At ex meis melior maiorque pars habet *occupat*, Graevianus certe et Reginensis, Zulichemianus, Galei, Batellianus, Magdalenensis, et duo Bodleiani; quibus accedunt Acron Scholiastes et Cruquii commentator, siquidem interpretantur *occupat*, *expetit*. Neque tu dubites, quin plerique aliorum codices sic clare exhibuerint; etsi id dissimulent editores. Recte vero *occupat*; ut *detorquet*, *negat*: et sententia est, Dum aut oculari se abs te patitur, aut grata protervitate negare simulat, aut ipsa prior occupat et oscula a te sumit. Nihil certius. *Magis poscente*, est, magis quam tu ipse qui poscis.

1. *Ille et nefasto te posuit die*] Vide modo totum locum: „*Ille et nefasto te posuit die Quicumque primum, et sacrilega manu Produxit,*

δ Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis: ille venena Colcha,

v. 8. *Colchica.*

arbos, in nepotum Perniciem opppobriumque pagi: Illum et parentis crediderim sui Fregisse cervicem." Ita omnes ubique libri, et scripti et editi: *Ille et nefasto*; neque aliter hodie apud Diomedem Grammaticum veterem p. 513. Quocunque tamen te vertas, nullum in his verbis sententiae [illegible] invenias. Sive enim hoc modo construxeris verba, „*Ille, quicumque primum posuit te nefasto die* etc." nihil reliquum erit quo *ille* pertineat: sive, ut vulgo solent, ordinaveris, „*Ille et posuit te nefasto die, quicumque primum;*" quid, obsecro, erit, quo referatur *quicumque?* Subaudiendum, inquiunt, *posuit:* ille *posuit* te nefasto die, quicumque primum *posuit.* Vah, ut execraretur tam inficetam stribligínem, si ad vivos redire posset Horatius! Quid moramur in redarguenda barbarie? lege, ut edidimus, „Illum, δ, *nefasto te posuit die Quicumque primum*, etc. Illum *parentis crediderim sui Fregisse cervicem.*" Iam, opinor, agnoscis Horatii genium: quid enim clarius, rotundius, acrius dici possit? Repetitio τοῦ *illum* indignationem ostentat, ut paullo infra, „Te *triste lignum*, te *caducum*." Atque haec prius commentatus eram, quam sagaciasimi Nic. Heinsii codicem nactus essem: ubi cum summa voluptate comperi coniecturae nostrae tantum virum accedere. Legit enim, *Illum et nefasto.* Optime; praeterquam quod non viderit cum illo *et* languere sententiam; et necessario reponendum esse *O*, quod magnam vim et acrimoniam orationi impertit.

8. *Ille venena Colchica Et quicquid usquam*] Ita editiones, opinor, omnes; et maior pars membranarum, *Colchica:* et sic Noster alibi Epod. 5. „*Flammis aduri* Colchicis:" Et 17. „*Cales venenis officina* Colchicis." Sed quid opus est, ut syllaba ultima ad sequentem versum reiiciatur? cum pari, si non maiore, elegantia dicere potuit *venena* Colcha: et sic certe vetustissimi codices Cruquii et aliorum, ut et ex nostris Graevianus et Galei: Reginensis vero *Colchia*, ut et unus Bersmanni; unde error videtur primum emanasse. *Colcha* venena pro *Colchica;* ut *Marsi duelli*, *Italo caelo*, *Mauris iaculis*, de quo vide nos ad Carm. I, 22. Propertius III, 2. „*Tuque tuo* Colchum *propellas remige Phasin.*" uti ex libris scriptis edidit elegantissimus Broukhusius, cum antea ferretur *Colchon:* atque idem ad Propert. I, 1. probat hic loci apud Horatium *Coleha*, et Ovidio in Metam. VIII, 394. „*Sed postquam* Colchis *arsit nova nupta* venenis." Cui addas et sequentia, Metam. XIII, 24. „*Litoraque intravit Pagasaea* Colcha *carina.*" Heroid. VI. „*Hanc tamen, o demens*, Colchisque *ablate* venenis." et XVI. „*Laesa nec est* Colcha *Thessala terra manu.*" Amor. III, 3. „*Quo duce, trabe* Colchas *sacra cucurrit aquas:*" Fast. III, 873. „*Pervenit in* Colchas *aurea lana domos.*" Sidonius Carm. XXIII, 274. „*Qui iactos super arva* Colcha *dentes Expavit.*" Martialis XII, 66. „*Cum secta* Colcho *luna vapulat rhombo.*" ubi perperam Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. II, 575. corrigere iubet *Iolco rhombo.* Dolet insignem Virum non attendisse ad analogiam. Regionis nomen est *Colchi;* inde adiectivum gentile *Colchus*, et possessivum *Colchicus;* sic ab *Italia* gentile *Italus*, possessivum *Italicus;* et sic alia sexcenta. Iam id poëtis familiare, ut gentilia pro possessivis usurpent, sive, ut Graeci dicunt, ἐθνικὰ ἀντὶ τῶν κτητικῶν: ita *Itala* arva pro *Italicis*, venena

Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit; agro qui statuit meo
Te triste lignum, te caducum
In domini caput inmerentis.
Quid quisque vitet, numquam homini satis
Cautum est in horas. navita Bosporum
Poenus perhorrescit, neque ultra
Caeca timet aliunde fata:
Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas Parthus et Italum
Robur: sed inprovisa leti
Vis rapuit rapietque gentis.

v. 17. Forte „*reducem* fugam.

Colcha pro *Colchicis*. Atqui *Iolcus* nomen urbis tantummodo est, non etiam adiectivum gentile: neque *Iolco rhombo* dicere possis, sed *Iolcio*: quippe τὸ ἐθνικὸν est *Iolcius*, et τὸ κτητικὸν, *Iolciacus*.

17. *Miles sagittas et celerem fugam Parthi*] Irascor membranis veteribus, quod constanter adeo lectionem hanc repraesentent *celerem fugam*: certe cessavit hic bonus Horatius, si eo modo scripsit. Videamus, quid per *celerem fugam* commode notari possit. Noster Carm. II, 7. „*Tecum Philippos et* celerem fugam *Sensi, relicta non bene parmula.*“ et IV, 8. — „*non* celeres fugae, *Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae.*“ Virgilius Aen. III, 243. — „celerique fuga *sub sidera labsae Semesam praedam et vestigia foeda relinquunt.*“ Silius Italicus XVII. 549 „*Impletur terrore vaga cuncta Africa pulsis Agminibus*, volucrique fuga *sine Marte ruentes Tendunt attonitos extrema ad litora cursus.*“ ubi obiter annotandum, *sine more* potius quam *sine Marte* legi oportere. Martialis VIII, 56. „*Risit Tuscus eques, paupertatemque malignam Reppulit, et* celeri *iussit abire* fuga.“ Iuvenalis XV, 75. „*Terga* fugae celeri *praestantibus omnibus instant.*“ In his omnibus, et aliis, opinor, quibuscunque locis non ficta et suspecta, sed *vera* fuga intelligitur, ubi *celerem* nominant. Quid ergo? an quid causae erat, at miles Romanus *veram* Parthorum fugam *perhorresceret?* ut victores usque adeo timerent victos et fugatos? Haud vidi magis. Atqui aliud erat in Parthis perhorrescendum, ne astuta scilicet fugae simulatione, et incaute sequentes hostes sagittis figerent aversi, et statim versis equis redeuntes maiore cum impetu incursarent. Id cum ex historia compertissimum est, tum et omnibus fere poëtis decantatum. Propertius III, 7. „*Parthorum* astutae *tela remissa fugae.*“ IV, 3. „Subdolus *et versis increpat arcus equis.*“ Valerius Flaccus VI, 688. „*Nunc* fuga *conversas spargit* mentita *sagittas.*“ Statius Silv. V, 2. „*Quae* suspecta *fides, et quae* fuga vera *ferocis Armenii?*“ Seneca Thyeste 383. „*Telis, quae procul ingerit Parthus, cum* simulat fugam,“ et Oedip. 118. „*Vidit et versas equitis sagittas, Terga* fallacis *metuenda Parthi.*“ et sic alii bene multi. Quod si Horatius ad haec exempla dixisset, Perhorrescit miles sagittas et *astutam*, *subdolam*, *mentitam*, *suspectam*, *simulatam*, *fallacem fugam* Parthi, omne utique punctum tulisset. Nunc cum *celerem* fugam Parthi nominet, quae aut *veram* prorsus indicat, aut certe *falsam* non indicat, ne excusari quidem potest. Sed, obtestor vos, an credibile est tantum ingenium tam castigato iudicio praeditum adeo turpiter se dedisse? Ego vero libratios potius quam ipsum insimulaverim; et prosit mihi, si extundere

Quam paene furvae regna Proserpinae,
Et iudicantem vidimus Aeacum,
Sedesque discretas piorum, et
Aeoliis fidibus querentem
Sappho puellis de popularibus;
Et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
Dura fugae mala, dura belli.
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbrae dicere: sed magis

quidquam valeo, quod immunem eum culpae praestare videatur. Enimvero non celerem fugam Parthi, sed celeres ex fuga recursus miles metuebat, ut Noster alibi Carm. I, 19. „*Et versis animosum equis Parthum.*“ Inde Parthi *refugi* appellati, ut Lucan. VI, 50. „*Moenia mirentur* refugi *Babylonia Parthi.*“ Claud. IV, Cons. Honorii. 530. — „refugo *quae sit fiducia Partho.*“ et I, Cons. Stilichonis 68. „*Torquebat* refugum, *Parthis mirantibus, arcum.*“ Quid ergo? placetne ut rescribamus, „*Miles sagittas et* refugam *fugam Parthi.*“ Minime vero; neque enim tam inficetam verborum iuncturam apud Nostrum inveneris. Illud et ad sententiam aeque, et ad compositionem melius, et ad receptam lectionem propius convenit, si sic reponas, „*Miles sagittas et* reducem *fugam.*“ Sic *reduces vias* Statius II, 7. „*Et tardi* reduces vias *Ulixi.*“ Lucanus IX, 408. „Irreducemque viam *deserto limite carpit.*“ et *reduces gressus* Statius Theb. IV, 771. — „*tantum* reduces *dum flectere* gressus *Iuppiter.*“ et denique *reditum fugam* Prudentius, magnus Nostri imitator, Cathem. V, 104. „*Nec non imbrifero ventus anhelitu Crassa nube leves invehit alites, Quae, difflata in humum cum semel agmina Fluxerunt*, reduci *non revolant* fuga.“

23. *Sedesque discretas piorum*] Ita nostri omnes praeter unum ex recentissimis in Collegio Regio, quem vocant Bembinum: atque is habet *descriptas*; sicut et Lambini aliquot, et Cruquii et aliorum. Et posterior quidem lectio placuit Gifanio in Indice ad Lucretium; quin etiam in ipsum textum receperunt Lambinus Cruquiusque. Equidem non inficior recte et Latine dici, *sedes descriptas*, ut Cicero, *describere partes urbis, regionem, iugera*: et Tacitus Annal. XI, 19. „*Et natio Frisiorum consedit apud agros a Corbulone descriptos.*“ Sidonius Carm. II, 412. „*Halant rura rosis*, indescriptosque *per* agros *Fragrat* odor.“ Omnino tamen melius est, ut cum maiore codicum parte et vetustis editionibus legamus *discretas sedes*, sive separatas, remotas a sedibus et contagione impiorum. Maius utique hoc est, quam si *descriptas* tantum dixeris, hoc est, certis finibus constitutas, et positis terminis ab impiorum sedibus divisas: sic enim nihilo minus alterae alteras contingere, et communem inter se limitem habere poterant: vel illud potius notaverit τὸ *descriptas*: nempe inter ipsos Pios singulorum sedes descriptas et definitas esse; ne alter alterius limites transiliat. Quorum neutrum hic admittendum. Recte itaque *discretas*. Claudianus Rufin. II, 477. — „*quaesitor in alto Conspicuus solio pertentat crimina Minos, Et iustis* dirimit *sontes.*“ Virgilius Culice, 374. „*Et vastum Phlegethonta pati, quo maxima Minos Conscelerata* pia discernit *vincula* sede.“ Statius Theb. IV, 524. „*Et Styx* discretis *interfluа* manibus *obstat.*“ Denique Lactantius, ex hoc ipso Horatii loco, Divin. Instit. VII, 7. „*Esse Inferos Zenon Stoicus docuit, et sedes piorum ab impiis esse* discretas.“

Pugnas et exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure volgus.
Quid mirum? ubi illis carminibus stupens
Demittit atras belua centiceps
Auris, et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin et Prometheus, et Pelopis parens
Dulci laborem decipitur sono:
Nec curat Orion leones
Aut timidos agitare lyncas.

v. 38. Vulg. *Laborum.*

32. *Densum humeris bibit aure vulgus*] Video omnes manuscriptos constanter in hanc lectionem conspirare. Quo tamen illud *humeris*? Utique satis esset *densum vulgus*. Sed hoc facile condonari posset; sic enim et Ovidius Metam. XIV, 360. „*Iussit et in densum trabibus nemus ire videri*": cum *densum nemus* per se sufficeret. Illud peius; quod *aure* hic epitheto destitutum est; unde sicca et ieiuna fit oratio, neque aures implet. Sensit hoc praestantissimus Nic. Heinsius, qui in ora sui codicis annotavit, *Forte legendum*, hilari. Ingeniose: sed et propius licet ad vulgatam lectionem accedere, si reponas, *Densum* humili: ut ad *silentium* illud *sacrum* et *admirationem* referatur. Melius tamen, opinor, sententiae consuluisset Noster, si sic scripsisset: „*Densum* avida *bibit aure vulgus.*" Ducunt huc nos Scholiastae veteres: quorum unus, „bibit, *avide audit*"; alter, „*cupidissime audit.*" Claudianus in Praef. Cons. Stilich. v. 47. — „*haec nullis* avidam *rumoribus* aurem *Pandit.*" Ovid. Pont. III, 4. „*Nos ea vix* avidam *vulgo captata per* aurem *Scribimus.*" Et nescio an fortasse ita scripserit, et illud *humeris* ex glossa in ipsum versum irrepserit.

38. *Dulci laborum decipitur sono*] *Laborum* habent cum veteres editiones, tum et plerique scripti. Unde ambigua evadit oratio; ubi nescias fere, utrum *decipitur laborum*, an *sono laborum* construi debeat. Equidem nullus dubito, quin, qui primi hanc lectionem commenti sunt, τὸ *laborum* ad *sono* retulerint. Superabat scilicet eorum captum elegantissimus ille Hellenismus, qui in potioribus membranis adhuc conspicitur, „*Dulci* laborem *decipitur sono.*" Ita duo codices Turnebo visi, totidemque Torrentio; et ex nostris Bodleianus, et pro varia lectione Colbertinus; accedit et Bottelianus, qui habet *labore*. Recte vero *decipitur laborem*. Nam in figurato et poëtico sermone Passiva, pariter ac Activa sua, cum casu quarto construuntur. Ergo uti dicimus, *decipere*, *fallere laborem*, *curas* etc. ut noster alibi, „*Molliter austerum studio* fallente laborem:" Ovid. Metam. I, 60. „*Brachia docta movent*, *studio* fallente laborem:" et XIV, 121. „*Cum duce Cumaea* fallit *sermone* laborem:" Statius Theb. XII, 230. „*Cum tamen illa gravem luctu* fallente laborem:" Ovid. Trist. IV, 10. „*Sic tamen absumo* decipioque diem:" ita passive dicere licet, *decipi laborem*. Ut Virg. Aen. I, 717. „Expleri mentem *nequit*, *ardescitque tuendo.*" Lucan. IX, 713. „*Pluribus ille notis variatam* pingitur alvum." et sic alii non raro: praesertim in Participiis nihil hac figura frequentius.

40. *Aut timidos agitare lyncas*] Editio Loscheri, *timidas*: atque ita unus codex Lambini, et alter Beremanni. Neque aliter optimus noster Reginensis cum Graeviano, Petrensi, Galei, et a manu secunda

XIV.

AD POSTUMUM.

Eheu fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis et instanti senectae
Adferet, indomitaeque morti:
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places inlacrimabilem
Plutona tauris; qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi
Conpescit unda, scilicet omnibus,
Quicumque terrae munere vescimur,
Enaviganda; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Hadriae;
Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.
Visendus ater flumine languido
Cocytos errans, et Danai genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris.
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor; neque harum, quas colis, arborum
Te, praeter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.
Absumet heres Caecuba dignior
Servata centum clavibus, et mero
Tinguet pavimentum superbo,
Pontificum potiore cenis.

v. 18. Vulg. *Cocytus.*

Batteliano. Sane faeminino genere proferunt Virgilius, Plinius, Statius, aliique. Neque εὐφωνίας causa variandum erat genus; ut vitaret homoeoteleuton: quippe in *timidas* ultima longa est, in *lyncas* brevis: et proinde diversus est sonus, neque aures offendit. Retinemus tamen *timidos*, auctore Prisciano, qui p. 689. haec habet: „*Horatius in II. Carm.* Nec curat Orion leones, Aut timidos agitare lyncas. *Et notandum est de genere, quod masculino genere protulit Horatius, cum Virgilius faeminino in III. Georgicorum*, Quid lynces Bacchi variae?"

18. *Cocytus errans*] Codices nostri Leidensis, Zulichemianus, Reginensis, Magdalenensis, Galei, Petrensis, Bodleianus, *Cocytas*, terminatione Graeca. Atque horum auctoritatem sequimur.

27. *Et mero Tinguet pavimentum superbo*] Nostri quidem omnes *superbo mero*: Lambinus tamen et Fabricius ex suis proferunt, *superbum pavimentum*. Elegans sane pavimenti huius epitheton; quod et

XV.

Iam pauca aratro iugera regiae
Moles relinquent: undique latius
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu; platanusque caelebs
Evincet ulmos: tum violaria, et
Myrtus, et omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem,
Fertilibus domino priori:

suo marmore superbum erat, et quia tam pretioso vino tingueretur. Varro de Re Rust. III, 1: „*Quum villam haberet opere tectorio et intestino, et* pavimentis nobilibus *spectandum.*“ Statius Silv. III, 3. — „*tu largus Eoa Germina, tu messes Cilicumque Arabumque* superbis *Merge* rogis: “ ideo *superbis*, quia germinibus istis et messibus cumularentur. Virgilius Aen. II, 505. „*Barbarico* postes *auro spoliisque* superbi:“ nempe quia aurum et spolia ferrent. Lucretius IV, 1171. — „postesque superbos *Unguit amaracino*:“ hoc est, propter amaracinum superbos. Nihil itaque lectione hac pulchrius, quantum ad sententiam: sed interim, quod et doctissimus Dacierius adnotavit, eadem terminatio toties recurrens, „*Tinguet, pavimentum superbum Pontificum potiore caenis,*“ ingratissimum sonum efficit; qualem studiose evitare solet Noster. Illud tamen fortasse vitio huic mederi potest, si olim legerint aut pronunciaverint, *superbom*. Certe post consonantem v non um sed *om* proferebant aetate Augusti, *aevom*, *divom*, *Calvom*, etc. ut cum ex monumentis eius aevi, tum ex vetustis Virgilii et Horatii codicibus constat. Esto itaque *superbom* quasi *supervom*: nam in Virgilii Ecloga II. „*Atque superba pati fastidia,*“ codex antiquissimus Romanus *superva* habet, teste Pierio: ut eodem fere sono prolata fuisse olim minime dubitandum sit. Quod si concedatur: de Homoeoteleuti culpa securi esse possumus: neque enim similia refugiunt summi poëtae, ubi etsi non literis, pronunciatione tamen differunt; ut Noster Carm. I, 2. „*Iam* satis terris nivis.“ Virgil. „*Aeternis regis imperiis.*“ Noster iterum Carm. III, 7. „*Non sine multis Insomnis lacrimis agit.*“ Neque tamen damnamus lectionem in plerisque omnibus libris receptam, *mero superbo*: etsi miretur Iulius Scaliger, quo consilio id dixerit Noster. Illud magis displicet, quod, cum *superbo mero* dixisset, statim alterum epitheton subdidit, eandem rem bis inculcans, „*Pontificum* potiore *caenis.*“ Aliam viam tentat Barthius Advers. XXXVI, 14. „*In τῷ* superbo,“ inquit, „*si quid mutandum, malim* superbus, *quam cum Lambino* superbum *scribere.*“ Quo etiam ducit nos Scholiastes Porphyrio: „*Superbo, hypallage*, pro *ipse superbus*:“ et etiam Acron, qui sic verba *παραφράζει*, „*Perfundet pavimentum* negligens heres *vino deorum conviviis digno.*“ Atque hoc pacto culpa quidem omni liberaveris Horatium: sed audacis epitheti laude, quae toties feliciter ei cessit, eadem opera privaveris.

5. *Tum violaria et Myrtus et omnis*] Fabricius ex manuscripto suo sic edidit, — „*tum violaria*, Myrtusque, *et omnis copia narium*:“ atque ante illum Glareanus ex coniectura sic reposuit. Caeteri omnes libri reclamant, summoque consensu exhibent, — „*violaria, et Myrtus, et omnis copia narium.*“ Quod mutatum ab iis, qui metuebant, ne versus pede claudicaret, et Trochaeo, loco Spondaei, incederet. Atqui aliud curare potius debuerunt: salva enim versus mensura est; siqui-

Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. non ita Romuli
Praescriptum et intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque norma.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton:
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant, oppida publico
Sumtu iubentes, et Deorum.
Templa novo decorare saxo.

dem *Myrtus* hic numero plurali legitur, ut ante nos alii monuerunt. Nos id recte ab Horatio factum esse demonstrabimus. „*Errant*," inquit Charisius p. 9. „*qui omnia genera arborum quartae declinationi solent assignare; inventis ipsis, praesertim apud Virgilium*, „ „*Et vos, o* lauri, *carpam, et te, proxima* Myrte." " *Contendunt tamen nonnulli, dicentes* Laurum *et* Myrtum *esse quartae declinationis, et tantum auctoritate mutari in vocativo casu.*" Vides ex Grammaticorum quorundam sententia *Myrtus* probe dici numero plurali. Priscianus tamen p. 717. haec sola arborum nomina ponit, *quercum, laurum, pinum, cornum, ficum, quae tam secundae*, ait, *quam quartae inveniuntur*. Ubi primo perperam omisit *cupressum*, quae utriusque declinationis est, si ulla fides habenda est veteribus membranis. Noster in Arte v. 332. „*Levi servanda cupresso*:" duo ex nostris codicibus, *cupressu*, Carm. II, 14. „*praeter invisae cupressos*:" multi ibi *cupressus*, ut videbis apud Lambinum, Torrentium, et alios. Epod. V. „*Iubet cupressus funebres*:" ita in omnibus fere editionibus iam inde a prima Veneta excusum est: sic antiquissimi nostri Leidensis et Graevianus. Virgil. Aen. III, 64. „*Atraque cupresso*:" at in antiquis plerisque codicibus *cupressa* extare iam dudum notavit Pierius. Atque hoc modo in caeteris etiam poëtis variant ubique fere hanc vocem membranae vetustae. Unde id certe pro comperto habeamus, si non in illis auctorum locis, at saltem in usu et consuetudine fuisse, ut *cupressus* quartae etiam declinationis haberetur. Sed et *myrtum* male omisit Priscianus, quae declinationis quartae est, non tantum in hoc Nostri loco, sed apud ipsum Virgilium Georg. II, 64. „*Sed truncis oleae melius, propagine vites Respondent, solido* Paphiae *de robore* myrtus." ubi contendo *Paphiae myrtus* esse nominativi pluralis, ut *oleae*, et *vites*: etsi recentiores Virgilii interpretes aliter accipiant, ut *myrtus Paphiae* (Veneris) singulari numero efferatur. Sed non ita Servius, qui *Paphiae* interpretatur *Veneriae*, non, *Veneris*: et sic post Virgilium alii poëtae: Ovid. Arte III, 181. „*Hic* Paphias myrtos, *hic purpureas Amethystos*." Statius Theb. IV, 301. — „*hi* Paphias myrtos *a stirpe recurvant*." Seneca Oedipo 539. „*Amara baccis laurus, et tiliae leves, Et* Paphia myrtus." Certum igitur est *Paphiae myrtus* plurali esse numero apud Virgilium; et sic Catullus Epithalamio Pelei, „*Quales Eurotae progignunt flumina* myrtus:" ita potiores codices et editiones, non *myrtos*.

9. *Laurea fervidos Excludet ictus*] Iam olim monuit Lambinus nonnullos codices habere *fervidos aestus*; caeteri interpretes tacent. Atqui et ipsos non aliter in quibusdam invenisse, licet id dissimulent, inde colligas, quod ex nostris bona pars, Zulichemianus scil., Petrensis, Galei, Bodleianus et pro varia lectione Reginensis clare reprae-

XVI.

AD GROSPHUM.

Otium Divos rogat in patente
Prensus Aegaeo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemmis, neque purpura venale, nec auro.
Non enim gazae, neque consularis
Submovet lictor miseros tumultus
Mentis, et curas laqueata circum
Tecta volantis.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum;
Nec levis somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.

v. 1. Vulg. *Patenti.*

sentent *aestus.* Noster alibi Serm. I, 1. — „*cum te neque* fervidus aestus *Dimoveat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum.*“ Carm. I, 17. „*Hic in reducta valle Caniculae Vitabis* aestus.“ et III, 24. — „*ei neque* fervidis *Pars inclusa* caloribus *Mundi.*“ Virgil. Georg. IV, 401. „*Ipsa ego te, medios cum sol accenderis* aestus.“ Haud damnanda itaque haec lectio est, *fervidos aestus:* alteram tamen iure merito ei praetuleris, quam et primae editiones et plures potioresque membranae confirmant, „*Laurea fervidos Excludet* ictus.“ Ovid. Metam. VI, 49. „*Et breve post tempus candescere* solis *ab* ictu.“ ubi pariter interpolatum erat a librariis, qui pro *ictu* substituerunt *ortu.* Idem Metam. V, 389. „*Silva coronat aquas, vingens latus omne: suisque Frondibus, ut velo, Phoebos submovet* ictus.“ ubi et *ignes* ingesserunt. Sic Lucretius non semel, „*radiorum extinguat ictum, Verberibus radiorum, Gignuntur luminis ictu, Ardoribus ictus, Solis fiber icto calore.*“ Ita et alii poëtae: sed vide hic Lambinum, et ad Ovid. Metam. V, 389. accuratissimum Heinsium. Audacior tamen caeteris Horatius: illi enim metaphoram temperaverunt vocabulo adiecto, *ictus solis, ictus Phoebi, ictus luminis*; Noster figuratius, *fervidos ictus*, nulla *solis* mentione facta: quae dithyrambica pene audacia est.

1. *In patenti Prensus Aegaeo*] Barthius in Adversar. XXXVI, 14. veterrimum quendam codicem clare ait habuisse *impatenti*; quod et postea in Argentoratensis etiam Bibliothecae libro se reperisse. Quid autem sibi velit *impatenti*, neque ille nos docet, neque alius, opinor, quisquam intelligat. Crediderim typographi erratum esse, et reponendum ibi *impotenti*; quae sane tolerabilis foret lectio. Sic enim Catullus de Phaselo, „*Et inde tot per* impotentia freta *Herum tulisse.*“ Et verior tamen et melior est, quam nostri et aliorum codices firmant, et editiones omnes receperunt: *in patenti.* Virgil. Georg. II, 41. — „pelagoque *volans da vela* patenti.“ Bene enim, prensus in *patenti* mari; ubi nempe longe erat littus, et nullum a tempestate refugium.

Quid brevi fortes iaculamur aevo
Multa? quid terras alio calentis
Sole mutamus? patriae quis exsul
Se quoque fugit?

Caeterum ex Batteliano nostro, legendum esse *patente* potius quam *patenti*, monui ad Carm. I, 25. v. 17.

17. *Quid brevi fortes iaculamur aevo Multa*] Aliud extat in Bodleiano, ut etiam in Colbertino et Regiae societatis codice pro varia lectione; quod prima fronte multis, nisi fallor, mire blandietur, „*Quid brevi* sontes *iaculamur aevo*." Unde enim librariis tam reconditum vocabulum, nisi ab ipso Horatio? Certe id genus hominum, vix umquam communia verba delet, et rariora substituit. Re tamen penitius introspecta, damnabunt, credo, *sontes*, et illud alterum loco et sententiae aptius esse deprehendent. Quid *fortes*, ait, multa iaculamur? Quid frustra et nequicquam fortes tot et tanta molimur, mox morituri? Quid refert in tam brevi aevo, „*Certare ingenio, contendere nobilitate, Noctes atque dies niti praestante labore Ad summas emergere opes, rerumque potiri?*" Recte itaque habet *fortes:* et apposite sane Seneca Net. Quaest. III, 1. „*Libet*," inquit, „*mihi exclamare illum poëtae inclyti versum,* „ „*Tollimus*, ingentes animos, *et maxima parvo Tempore molimur.*"" ubi notandum illud *parvo tempore*, ut Horatius *brevi aevo:* et proinde repudiandum est Barthii acumen Advers. XXXVI, 14. qui, *si codices assentirentur*, arcu *sane quam* aevo *legere mallet.* Multa sane brevi aevo molitus est ipse Barthius; et *πολυμαθίας* sive potius *πολυναυγνωσίας* gloriam etiam iuvenis consecutus est; verum enim cum ad iudicium res deveniunt, *brevi sane arcu* plerumque iaculatur, neque ad scopum pertingit.

18. *Quid terras alio calentes*] Locus quidem perdifficilis, et qui multos exercuit, — „*quid terras alio calentes Sole mutamus? patriae quis exul Se quoque fugit?*" *Alio calentes sole*, hoc est *dissitas, longe remotas*, ut Virgilius: „*atque* alio *patriam quaerunt* sub sole *iacentem.*" Quid ergo est, *mutamus terras remotas? siquidem nemo mutare dici possit terras, in quas nondum pedem intulit:* ut H. Stephanus ad hunc locum. Quem ut nodum expediamus, illud imprimis praederit admotasse: nempe verbum *mutare* duplicem recipere constructionem. Exempli gratia, eodem plane sensu poteris dicere, *Mutavit patriam exilio*, et *Mutavit exilium patria.* Curtius III, 17. „*Sisines Persis exilium patria sede mutaverat:*" quod perinde est, ac si dixisset, *exilio patriam sedem mutaverat:* ut in eadem sententia Virgilius Georg. II, 511. „*Exilioque domos et dulcia limina mutant:*" et Ovid. Fast. VI, 665. „*Exilio mutant urbem, Tiburque recedunt.*" Iam in hac constructione locus praesens, sive (ut Scholastici loquuntur) terminus a quo, ponitur casu accusativo: in illa locus absens, sive terminus ad quem: quam formam bis vel ter secutus est Noster, ut Carm. I, 17. „*Velox amoenum saepe Lucretilem Mutat Lycaeo Faunus:*" et Serm. II, 7. — „*sub noctem qui puer uvam Furtiva mutat strigili:*" hoc est, ut communius loquuntur, *Lycaeum Lucretili*, et *Strigilem uva.* His semel animadversis, falsum esse apparet Stephanum aliosque, qui contendunt *neminem dici posse mutare terras, in quas nondum pedem intulit.* Imo vero in ea *mutandi* constructione, qua locus absens est casus accusativi, id semper dicitur: Sic *Faunus mutat Lucretilem*, quo nondum pedem intulit; *Puer mutavit uvam*, quam nondum habuit. Quidni igitur *mutamus terras alio sole calentes*, etsi nondum eas attigimus? Eadem plane loquendi forma est: in eo tantum differunt, quod hic subintelligitur terminus a quo; *Mutamus terras alio sole calentes*, terrâ nostrâ scilicet. Utique si plene

Scandit aeratas vitiosa navis
Cura, nec turmas equitum relinquit,
Ocior cervis, et agente nimbos
Ocior Euro.
Laetus in praesens animus, quod ultra est
Oderit curare, et amara lento
Temperet risu. nihil est ab omni
Parte beatum.

v. 26. Forte, *leni*.

ita dixisset, nihil hic difficultatis esset. Atqui et ex ipsius rei natura id facile subaudiri potest, et ex consuetudine fieri solet. Sic cum absolute dicunt auctores, *mutare sedem*, *solum*, *larem*, et similia, id tacite extrinsecus supplendum est, *mutare sedem* sede, *solum* solo, *larem* lare. Neque quidquam interest, cum dicis *mutare sedem*, utrum sedem absentem intelligas, subaudita *sede praesente*, an sedem praesentem, subaudita *absente*: ut cum Noster ait Carm. Saeculari, „*Iussa pars mutare lares et urbem Sospite cursu*;" nihil refert, utrum *lares et urbem* interpretexis *Romam quo ituri erant*, an *Troiam unde ituri erant*. Imo vero, cum Latini dicere solent *locum ex loco mutare*, ut Plinius Hist. II, 48. „*Locum ex loco mutans rapida vertigine*:" et II, 37. „*Ut volucres sedem ex sede mutantes*:" luce ipsa clarius est ita dici, *mutare sedem*, quo nondum venerant *ex sede* ubi tunc erant. Recte itaque et de more locutus est Horatius, — „*quid terras alio calentes Sole mutamus?*" quamvis in eas nondum pedem intulimus. Sed aliam viam insistit vir quidam eruditissimus, qui nodum hunc non solvere, sed discindere conatur, sic locum legendo et distinguendo, — „*quid terras alio calentes Sole mutamus* patria?" Ingeniose profecto, quicunque est: ipse enim nescio. Illud tantum conlecturae huic adversatur, quod hoc pacto frigeant aliquantulum ea quae sequuntur, — „*Quis exul Se quoque fugit?*" Perit nempe Antitheti gratia et venustas singularis: *Quis* patriae *exul se quoque fugit?* Se ipsum *non fugiet*, *quamvis* patriam *fugerit*: ut Virgilius, „*Nos* patriam fugimus, *et dulcia linquimus arva*." Recte autem *exul patriae*, ut Ovid. Metam. IX, 409. „*Attonitusque malis*, exul mentisque domusque."

21. *Scandit aeratas vitiosa naves Cura*] Ita et nostri codices et aliorum, *naves* vel *navis*: et sic alibi Noster Carm. III, 1. — „*neque Decedit* aerata triremi *Cura*." Elegans tamen ea lectio est, quam subministrant Excerpta Bodleiana ab annis circiter quadringentis scripta, „*Scandit aeratas vitiosa* puppes." Quippe Cura, cum fugientem navem consequitur, posteriorem partem sive puppem scandere debet. Ovid. Metam. VIII, 100. „*Iussit et* aeratas *impelli remige* puppes." Virgil. Aen. V, 198. — „*vastis sonat ictibus* aerea puppis."

26. *Et amara lento Temperet risu*] *Lento* habent manuscripti plerique omnes cum editionibus vetustis: unus tantum vel alter *laeto*, quod et editiones aliquot occupavit, typothetarum magis incuria, ut opinor, quam editorum consilio. Quid enim ineptius quam *laetus animus laeto risu*, eadem in sententia et prope eodem versu? Sed et illud *lento* non usque adeo satisfacit. Nemo alius, quod sciam, *lentum risum* dixit. Et cum *amara* dixisset et *temperet*, figurâ a saporibus ductâ; utique eâdem metaphorâ claudere sententiam debuit, hoc vel simili verbo, *et amara* dulci: vel, *amara* grato *Temperet risu*. Certe, nisi me destituit iudicium, utrumvis ex his *lento illo risu* melius aptiusque exit.

de orat. II, 69 § 279: Huic generi quasi contrarium est ridiculi genus patientis ac lenti. (E)

Abstulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan, tibi quod negarit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculaeque circum
Mugiunt vaccae; tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa; te bis Afro
Murice tinctae
Vestiunt lanae: mihi parva rura, et
Spiritum Graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere volgus.

XVII.

AD MAECENATEM.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Dîs amicum est, nec mihi, te prius
Obire, Maecenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah, te meae si partem animae rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus aeque, nec superstes
Integer? ille dies utramque
Ducet ruinam: non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcumque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati.

Cogitemus igitur, annon aliud verbum lateat, quod et receptae lectioni et metaphorae respondeat: neque diu quaerendum erat; quippe ecce tibi, — „*et amara* leni *Temperet risu.*“ Nam principio, *lene* in saporibus opponitur *aspero*, *austero*, *acri*: ut Terent. Heauton. III, 1. — „asperum, *Pater*, *hoc est*; *aliud* lenius *sodes vide.*“ Deinde et *lenis risus*, aptissime: ut Cicero in Somn. Scip. „*Hic* leniter arridens *Scipio*, *Quaeso*, *inquit*, *ne me somno excitetis.*“ Et postremo *lenis*, *levis*, *laetus* et *lentus* creberrime a librariis confundi solent: ut apud Nostrum Carm. III, 18. „Lenis *incedas abeasque*:“ Colbertinus Codex pro varia lectione, *Laetus*. Carm. I, 18. „*Non* levis *Euius*;“ Codex Noster Reginensis, *letus*. Carm. IV, 6. „*Levis Agyieu*:“ unus apud Cruquium, *Laetus*. Virgil. Aen. II, 782. „*Leni fluit agmine Tybris*:“ membranae aliquot Pierii, *Laeto*. Ovid. Epist. Acontii v. 120. „*Quique subest nivei* laetus *in ore rubor*:“ plerique ibi scripti, *lenis*, ut testatur Nic. Heinsius. Ovid. Metam. VII, 82. „*Sic iam* lentus *amor*, *iam quem languere putares*:“ plures ibi *lenis*, et unus, *laetus*. Quidni itaque et hic pariter errare poterant oculi manusve librariorum? Sed praeterea mihi suspicio est, adhuc peius hic grassatam esse horum hominum audaciam. Vide enim, an non veri sit similius sic totum hunc locum ab Horatio profectum esse: „*Laetus in praesens* animi, *quod ul-*

Me nec Chimaerae spiritus igneae,
Nec si resurgat centimanus Gyges,
Divellet umquam: sic potenti
Iustitiae placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpios aspicit
Formidolosus, pars violentior
Natalis horae, seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae:

v. 14. Vulg. *Gigas*, vel *Gyas*.

tra est Oderis *curare*, *et amara leni* Temperes *risu. Nihil est ab omni Parte beatum.*" Melius certe videtur, ut secunda persona dirigantur haec ad Grosphum, quam ut sententiose proferantur. Melius quoque, ut ipse Grosphus, quam ut eius *animus ridere* iubeatur. Melius denique illud infertur, quod sequitur paullo post, „*Et mihi forsan*, tibi *quod negarit, Porriget hora*", *tibi* nempe, quem prius allocutus sum. Fraudi esse potuit librariis Hellenismus ille elegans, *laetus animi*. Velleius Paterculus II, 93. „*Marcellus*, *sane*, *ut aiunt*, *ingenuarum virtutum*, laetusque animi *et ingenii*, *fortunaeque*, *in quam alebatur*, *capax.*" Symmachus Epist. I, 8. „*Ut vos sitis* laeti praesentium." Valerius Flaccus III, 659. „*Laetus opum pacisque meae.*" Virgil. Aen. XI. 73 „*quas* laeta laborum *Ipsa suis Didus manibus.*" Sic *faelix animi* Iuvenalis XIV, 119. „*Et pater ergo* animi felices *credit avaros.*" Sed plena sunt his poëtarum scripta. Porro *oderis* et *temperes* facile fuit librariis, patiente id versus mensura, commutare in *oderit*, *temperet*: ita Epod. X, pro *Mergos iuveris*, plures membranae *iuverit*. Serm. II, 3. v. 133. pro, *ut demens genitricem* occidis *Orestes*; omnes habent *occidit*. II, 5. v. 90. pro *Difficilem et morosum* offendes *garrulus*; omnes similiter *offendet*.

14. *Nec si resurgat centimanus Gigas*] Sic iterum Carm. III, 4. „*Testis mearum Centimanus* Gigas *Sententiarum.*" Codices omnes tam mei, quam aliorum, constanter habent *Gigas*, cum editione Veneta et Loscheriana. Solus Muretus in Var. Lection. VI, 12. in quibusdam ait se *Gygen* invenisse, in aliis *Gyan*. Certe ex aliis poëtarum locis nomen proprium hic subesse constat; sed ubique fere, nisi cum obstitit versus ratio, librariorum ignorantia dissimulatum. Priscianus p. 718. „*Hic centimanus, huius centimanus: Horatius in II. Carm.* „„*Testis mearum centimanus* Gyges *sententiarum.*"" Ita quidem editi. Sed manuscripti quos vidi quatuor, *Gigas*. Seneca Herc. Oet. 167. „*Quis vastus Briareus*, *quis tumidus* Gyges?" et iterum v. 1168. — „*nec truci rictu* Gyges *Pindo cadaver obruit toto meum*:" utrobique codex Florentinus longe antiquissimus, *Gygas*. Capitolinus in Maximo c. 8. „*Tam crudelis fuit*, *ut illum alii Cyclopem*, *alii Busiridem*, *alii Scironem*, *nonnulli Phalarim*, *multi Typhonem vel* Gygem *vocarent*:" ubi vetustissimus Palatinus *Gigantam*. In Ovidio nomen proprium servatum est, quia *gigantem* versus ipsi excluserunt: Amor. II, 1. „*Ausus eram* (*memini*) *caelestia dicere bella*, *Centimanumque* Gygen: *et satis oris erat.*" Fast. IV, 593. „*Quid gravius*, *victore* Gyge, *captiva tulissem?*" Trist. IV, 7. „*Centimanumque* Gygen, *semibovemque virum.*" Sed in ultimo loco codex unus *Gyan*, alter *Giam*: ut adhuc dubium sit, quo nomine Centimanus ille vocandus sit. Quaeramus igitur apud Graecos, in quorum officinis haec omnia conficta sunt, et ad Latinos delata. Et Hesiodus quidem habet *Γύγης* Theogon. 149. „*Κόττος τε, Βριάρεώς τε, Γύγης θ'; ὑπερήφανα τέκνα.*" 618. „*Κόττῳ τ' ἠδὲ Γύγῃ δῆσε κρατερὸν*

Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. te Iovis inpio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati

ἐγὼ δεσμῷ." 714. „Κόττος τε, Βριάρεώς τε, Γύγης τ' ἄατος πολέμοιο." 734. „Ἔνθα Γύγης, Κόττος τε, καὶ ὁ Βριάρεως μεγάθυμος." et sic praeter Hesiodum sex vel septem Grammatici, quorum loca videre potes apud eruditissimos Viros N. Heinsium et Munckerum, illum in Notis ad Ovid. Amor. II, 1. hunc ad Hygini Praefationem. Contra Apollodorus non *Gygen*, sed *Gygen* appellat; quin et Hesiodi quaedam optimae notae exemplaria non *Γύγης* in locis iam citatis, verum *Γύης* repraesentant; si Mureto constat fides. Accedit huc, quod *Gyges* nomen aliunde satis cognitum, priorem syllabam productam habeat, ut apud Nostrum supra, Carm. II, 5. „*Luna mari Cnidiusve* Gyges." et III, 7. „Gygen *ille notis actus ad Oricum*." Virgil. Aen. IX, 762. „*Principio Phalerim, et succiso poplite* Gygen." Propert. III, 9. „*Lydia* Gygaeo *tincta puella lacu*." Neque aliter Graeci, ut Bianor in Antholog. Epigram. I, 70. „Σάρδιες αἵ ποτε πάλαι ΓΥΓΟΥ πόλις, αἴτ' Ἀλυάττου," et Alpheus ibidem I, 12. „Οὐ στέργω βαθυλήτους ἀρούρας, Οὐκ ὄλβον πολύχρυσον, οἷα ΓΥΓΗΣ." ubi obiter sic emendandum est, „Οὐκ ὄλβον, πολύχρυσος οἷα Γύγης." siquidem plane auctor respexit ad notum illum Archilochi locum, „Οὔ μοι τὰ ΓΥΓΕΩ τοῦ ΠΟΛΥΧΡΥΣΟΥ μέλει, Οὐδ' εἶλέ πω με ζῆλος, οὐδ' ἀγαίομαι etc." ubi caveant tirones, ne *Γυγέω* primam brevem hic habere existiment; nam dissyllabon est, *γεω* in unam syllabam contracto, ut *Πηληιάδεω Ἀχιλῆος*. Corrigendus itaque est Anacreon Carmine XV, et in Antholog. II, 47. ubi *Γύγαο* primam corripit, ut nunc quidem legitur: „Οὔ μοι μέλει Γύγαο, Τοῦ Σαρδίων ἄνακτος, Οὐδ' αἱρέει με χρυσὸς, Οὐδὲ φθονῶ τυράννοις." Certe huic lectioni praeter dialectum etiam ipsa sententia repugnat. Sic enim Graeca haec vertenda essent: *Non curo Gygem; nihil facio Gygem Sardium regem.* Ergo tum Gyges in vivis esse debuit, cum auctor haec scriberet: at diu ante Anacreontem natum Gyges ille ad plures abierat. Tu vero lege, „Οὔ μοι μέλει τὰ Γύγεω, Τοῦ Σαρδίων ἄνακτος." hoc est, *Nihil aestimo opes Gygis*, sive, *quae Gyges olim habuit.* Nam ut Alpheus ille, quem supra citavimus, ita hic scriptor (si is est Anacreon: nam ex iis, quae sub eius nomine hodie feruntur, multa spuria sunt) aperte nimis imitatus est eundem Archilochi locum, „Οὔ μοι ΤΑ ΓΥΓΕΩ τοῦ πολυχρύσου ΜΕΛΕΙ." Alexander tamen Aetolus, ut in his sane peregrinis nominibus maior est licentia, priorem in *Γύγης* corripuit, Epigrammate in Alcmaeonem, quod vitiose editum apud Plutarchum *Περὶ φυγῆς*, correctius et integrius dedit ex Anthologia inedita Lucas Holstenius ad Steph. Byzantium: „Καὶ μούσας ἐδάην Ἑλικωνίδας, αἵ με τυράννων Θῆκαν Δασκύλεω μείζονα καὶ Γύγεω." Ita nunc fertur utroque loco *Δασκύλεω*: mendose tamen, nisi auctori errorem potius quam librariis impingas. Quippe Dascylus sive Dascyles Gygis pater non tyrannus erat, sed privatus. Aut scripsit, aut scripsisse debuit: „Θῆκαν Κανδαύλεω μείζονα καὶ Γύγεω." De Candaule et Gyge tyrannis nota est historia. Quae omnia, ut ad Horatium revertar, dubium quidem faciunt, *Gygesne*, an *Gyes* sit ille Centimanus. Nos tamen plurium scriptorum auctoritatem secuti, prius illud praetulimus: rectene an secus, neque scire nunc fas est, nec hilum interest: neque enim Horatii salus in hoc nomine vertitur.

23. *Volucrisque fati Tardavit alas*] Lambini quidam codices, Borsmanni unus, et ex nostris Petrensis cum editione Loscheri habent, *volucres*. Et sic etiam legitur apud Servium ad Aen. IV, 610. Quin et

Tardavit alas; cum populus frequens
Laetum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus inlapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. reddere victimas
Aedemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

XVIII.

Non ebur, neque aureum
Mea renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiae
Premunt columnas ultima recisas
Africa: neque Attali
Ignotus heres regiam occupavi:

vetustiores membranae, quae exhibent *volucris*, id ex antiqua scribendi ratione servant; ut nempe sit quarti casus numeri pluralis, non genitivi singularis. Et sic in hac nostra editione accipi volo, *volucris*, hoc est, *volucres*. Elegantius certe *volucres alas fati* quam *alas fati volucris*." Noster Carm. III, 29. de Fortuna: „*Laudo manentem: si* celeres *quatit* Pennas, *resigno quae dedit*." Virg. Aen. V, 217. „*Radit iter liquidum*, celeres *neque commouet* alas." Ovid. Art. II, 45. „*Remigium* volucres *disponit in ordine* pennas."

3. *Non trabes Hymettiae*] Vir celeberrimus Thomas Gale ὁ μεγαφυτης sic legebat ex coniectura: „*Non trabes* Hymettias *Premunt columnas ultima* recisae *Africa*," Quod minime contemnendum est: ut ordo sit, non trabes (citreae) ex ultima Africa recisae premunt columnas marmoris Hymettii. Celebres sane erant columnae Hymettiae, ut Plinius Hist. XXXVI, 3. „*Columnas Hymettias non plures sex*." et ibid. XVII, 1. „*Columnas quattuor Hymettii marmoris*." Val. Maximus IX, 1. „*Cn. Domitius L. Crasso obiecit, quod columnas Hymettias in porticu domus haberet*." Trabes autem ex arbore citro ab Africa usque petitae columnis marmoreis imponebantur. Apposite Statius Silv. IV, 2. „*Sed mihi non epulas, Indisque* innixa columnis Robora Maurorum." Recte vero *trabes* de citro: ut Noster Carm. IV, 1. „*Ponet marmoream sub* trabe citrea:" et vide insuper ut apte inferatur illud *recisae*, de trabibus ligneis: ut Carm. III, 6. „*Matris ad arbitrium* recisos *Portare* fustes." Atque haec protulisse sufficiat ad Galei coniecturam firmandam. Verum cum omnes ubique codices in recepta lectione consentiant, et praeterea ex correctione Galei impeditior paullo et invenustior fiat ordo verborum; satius est fortasse locum sat bene se habentem non sollicitare. Trabes enim supra columnas positae, non e ligno solum, sed e lapide fiebant, ut Architectis notum: et proinde marmor Hymettium tam trabibus conficiendis, quam columnis erat aptum. Plinius narrat in domo Salaucis Colchorum regis trabes fuisse argenteas, Hist. XXXIII, 35. „*Sed et illius aureae camerae, et* argenteae trabes *narrantur, et columnae, et parastaticae*." In Veneris domo smaragdinas trabes super hyacinthinas columnas ponit Claudianus de Nuptiis Honorii v. 88. „*Admiscens artem pretio*, trabibusque smaragdis *Supposuit caesas hyacinthi rupe columnas*." Iam ergo *columnae* illa *ultima*

Nec Laconicas mihi
Trahunt honestae purpuras clientae.
At fides, et ingeni
Benigna vena est; pauperemque dives
Me petit: nihil supra
Deos lacesso, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novaeque pergunt interire Lunae.
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus, et sepulcri
Immemor, struis domos:
Marisque Baiis obstrepentis urgues
Submovere litora,
Parum locuples continente ripa.
Quid, quod usque proximos
Revellis agri terminos, et ultra
Limites clientium
Salis avarus? pellitur paternos
In sinu ferens Deos
Et uxor et vir; sordidosque natos.
Nulla certior tamen,
Rapacis Orci sede destinata

Africa recisae erunt columnae marmoris Numidici, quae apud Romanos magno in honore erant, ut multa scriptorum loca testantur. Iuvenalis VII, 182. „*Parte alia longis* Numidarum *fulta* columnis *Surgat, et algentem rapiat coenatio solem.*“ Certum illud quod mox v. 23. habetur, „*Proximos revellis agri terminos,*“ clare imitatus est Quintilianus Declamat. XIII. „*Quod cives pascebat, nunc divitis unius hortus est: postquam* proximos quosque revellendo terminos ager *locupletis inundavit.*“

30. *Rapacis Orci sede destinata*] Editiones principes, utraque Veneta cum Loscheriana, *fine* habent, non *sede*; unde prior illa lectio posteriores fere omnes occupavit: „*Nulla certior tamen Rapacis orci fine destinata, Aula divitem manet Herum.*“ Ubi *Finem orci* Lambinus Dacieriusque extrema et ima Tartara accipiunt, ubi scelerati poenis exercentur. Perperam profecto, siquid hic iudico. Non enim de poenis, sed de morte duntaxat hic agitur; ut et haec ipsa verba, et sequentia quoque clare ostendunt. Dum tu dives, inquit, proximos quosque agros coëmendo tuum undique dilatas et extendis, eiicitur ex paterno lare pauper cliens cum uxore et liberis. Esto autem. Diruitur casa pauperculi, ne latifundia tua dehonestet: ipse inops vagatur, et laris incerti. Quid tum postea? nulla aula Plutonia domo sive sepulchro certior locupletem dominum manet, pariter ac humilem clientem. Quid enim? „*Aequa tellus pauperi recluditur, Regumque pueris,*“ Eadem mox aeterna domus utrumque coërcebit, et te qui novas tibi domos exstruis, et illum cui antiquo lare excedenti nulla ne conductiita quidem domus superest. Vides, opinor, non posse hic ima Tartara intelligi, nisi una cum divite et pauperem illum clientem eo velis de-

Aula divitem manet
Herum. quid ultra tendis? aequa tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec satelles Orci

trudere. Quid quod Nostro haud convenit, Epicureo praesertim, tam iracunde et vehementer in commune locupletibus vitium intonare; ut qui vicina praedia suis iungat et continuet, ei cum Ixionibus et Sisyphis aeternae poenae luendae sint. Quare aliud quid excogitemus, si forte ab omnibus fere librariis propagata lectio defendi et explicari possit. Ubi illud primum erit inquirendum, quid *fine* sibi velit, quid *destinata*. *Destinare*, praeter vulgariores significationes, etiam id notat, describere limites, designare terminos. Curtius IV, 32. „*Cum rex urbis futurae muros poneret, ut Macedonum mos est*, destinasset." Vegetius II, 10. „*Erat etiam praefectus castrorum — ad quem castrorum positio, valli et fossae* destinatio *pertinebat*." Virgilius in Culice, 391. „*Conformare locum capit impiger: hunc et in orbem* Destinat, *ac ferri capulum repetivit in usum*." Plura vide apud accuratissimum Gronovium Patrem Observ. II, 8. Eodem sensu frequentius dicebant *designare*, Virgilius Aeneid. V, 755. „*Interea Aeneas urbem* designat *aratro*." et VII, 157. — „*ipse humili* designat *moenia fossa*." Livius Hist. I, 10. „*In Capitolium ascendit Romulus, et simul cum domo* designavit *templo Iovis* fines:" qui locus notatu dignissimus: aeque enim potuit dixisse, *destinavit fines*. Revertamur iam ad Horatii verba, in quibus elucescere, ni fallor, incipit et sententiae nova species et constructionis: ubi *destinata* casu patrio accipietur, et ad *aula*, non ad *fine* referetur. *Nulla certior*, hoc est, *non certior* (vide Servium ad Georg. I, 125.) aula manet divitem herum, quam pauperem clientem. Qualis vero vel quanta illa aula? *destinata fine Orci*, sive designata et descripta termino ipsius Orci, neque spatiosa ac ipse Orcus. *Fine* eo sensu eleganter dicunt auctores: Ovid. Pont. I, 4. „*Ille est in Pontum Pelia mittente profectus, Qui vix* Thessaliae fine *timendus erat*:" hoc est, *Thessalia tenus*. Idem in Halieutico: „*Cercurosque ferox* scopulorum fine *moratur*:" i. e. scopulorum tenus. Lucretius IV, 628. „*Deinde voluptas est e succo* fine palati:" sic ibi legendum, non ut vulgo *in fine*: palato tenus et non ultra, sapores gustamus. Gellius I, 3. „Hac fini *ames*, *tamquam forte fortuna osurus*, hac *itidem* tenus *oderis*, *tamquam fortasse post amaturus*." Huc etiam pertinet illud Ovidii Metam. II, 131. „*Zonarumque trium contentus* fine, *polumque Effugito australem, iunctamque aquilonibus Arcton*:" et illud Senecae de Beneficiis VI, 23. „*Vide in quantum corporibus vagari liceat, quae non coercuit* fine terrarum, *sed omnem in partem sui misit*." Quod si huic interpretationi accedis; iam et aliud restabit ex coniectura emendandum. Quid enim hic faciet *rapacis Orci*? neque vero nescius sum alias sic recte dici, ut Seneca Hippol. 467. „*Cum tam* rapaces *cerneret* fati *manus*." et 1152. „*Pallas Actaeae veneranda genti, Casto nil debes* patruo rapaci," i. e. Plutoni. Verum hic, ubi Orcus non *personam* notat, sed *locum*, et de eius *fine*, limite, spatio agitur, iners plane epitheton et otiosum videtur illud *rapax*. Literae versuum initiales facile in manuscriptis mutabantur; quia plerumque omissae erant a librariis, ut postea minio scriberentur. Id, opinor, hic loci evenit; et corrigendum, „Capacis *Orci fine destinata*." Cur, inquit, ex paternis aedibus extorrem agis pauperem clientem? eadem tandem, qua tu, aula habitabit; atque ea ampla satis, quippe quae *capacis* Orci spatio terminata est. Ovid. Metam. IV, 439. in descriptione Orci, „*Mille* capax *aditus, et apertas undique portas Urbs habet: utque fretum de tota flu-*

Callidum Promethea
Revexit, auro captus. hic superbum
Tantalum atque Tantali
Genus coërcet: hic levare functum
Pauperem laboribus,
Vocatus atque non vocatus audit.

XIX.
IN BACCHUM.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri)
Nymphasque discentis, et auris
Capripedum Satyrorum acutas.
Euoe! recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Laetatur. euoe! parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrso.

mina terra; Sic omnes animas locus accipit ille, nec ulli Exiguus populo est, turbamve accedere sentit." Seneca Herc. Fur. v. 658. de Dite, „*Fas omne mundi, teque dominantem precor Regno* capaci." Verum, utcumque haec sic satis speciosa sint; illa tamen, opinor, pluribus arridebit et adlubescet lectio, quam tres codices Cruquiani et ex nostris Zulichemianus subministrant, „*Nulla certior tamen Rapacis Orci* sede *destinata Aula divitem manet Herum.*" Idque, vel ob unum illum Taciti locum, Annal. I, 8. „*Ne, ut quondam nimiis studiis funus Divi Iulii turbassent, ita Augustum in Foro potius quam in Campo Martis* sede destinata *cremari vellent.*" Quin et ad has partes vocandus erit Servius, qui ad Aeneid. VI, 152. „*Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulchro*," *Sepulchrum*, ait, *sedes vocatur. Horatius:* „*Nulla certior tamen rapacis orci* fine *destinata aula divitem manet herum.*" *Virgilius*, [VII, 3.] „*Et nunc servat honos* sedem *tuus, ossaque nomen.*" Quamvis enim illud *fine*, quod hic legis, omnes ubique Servii editiones exhibeant, neque nunc nobis facultas detur membranas consulendi; veri tamen simile est, quod et Lambinus aliique post ipsum animadverterunt, *sede destinata* dedisse olim Grammaticum; cum eo nomine verba adducat, ut sepulchrum probet *sedem* appellari. Verum esto hoc, ut quisque volet: illud non omittendum, sive *fine*, seu *sede* hic legeris, omnino aptius fore epitheton *capacis* Orci, quam *rapacis*.

7. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Laetatur*] Vir summo ingenio Dan. Heinsius pro *Laetatur* substituit *Lymphatur:* idque adeo, quia τὸ *metu* in versu praecedente interpretatur, *furore, insania, lymphatione;* quod et ante illum fecit Torrentius, et post Dacierius. Utrumque perperam: nam et *metu* illic accipiendum pro *timore*; et recte habet *Laetatur* sive gaudet. Hoc enim fingit Horatius, se, cum forte in abditis silvis carmina meditans vagaretur, incidisse in Bacchum cum comitatu Nympharum et Satyrorum: ex hoc viso se et *laetitia* et *metu* affectum esse: et *laetitia* quidem, tum quia propinquo eius numine tactus esset, tum quia amicum sibi Deum vidisset: siquidem Poëtae erant sub Liberi tutela: ut Noster Carm. I, 1. „*me gelidum nemus* Nympharumque *leves cum* Satyris *chori Secernunt populo:*" Epist. I, 19. „*Adscripsit* Liber Satyris *Faunisque poëtas:*" et Ep. II, 2. „*Rite* cliens Bacchi,

Fas pervicacis sit mihi Thyiadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Labsa cavis iterare mella:

v. 9. *Est* mihi *Thyadas.*

somno gaudentis et umbra: " *metu* vero, quia mortalis non potest non terreri deorum immortalium aspectu: ut Aeneas ipse, fortissimus licet, toto corpore cohorruit, cum Dii Penates sibi in somno apparuissent, Virgil. Aen. III, 175. „*Talibus* attonitus visis, *ac voce deorum. Tum gelidus toto manavit corpore sudor.*" et postea viso Mercurio, Aen. IV, 279. „*At vero Aeneas* aspectu obmutuit *amens Arrectaeque* horrore *comae, et vox faucibus haesit.*" Sponte tamen et Penates et Mercurius se Aeneae conspiciendos dederunt; iustior itaque Horatii *metus*, qui inopinatus et iniussus Bacchi et Nympharum concilium oculis temeraverat. Quippe, ut vulgo tum creditum est, sine magno malo vel summo discrimine nemo umquam Deum aliquem invitum conspexit. Notum illud Homeri Iliados Υ, v. 131. „Χαλεποὶ δὲ θεοὶ φαίνεσθαι ἐναργεῖς." et Callimachi, Hymno in Palladem v. 100. — „Κούνοι δ' ὧδε λέγοντε νόμοι, Ὅς κε τιν' ἀθανάτων, ὅππα μὴ θεὸς αὐτὸς ἕληται, Ἀθρήσῃ, μισθῷ τοῦτον ἰδεῖν μεγάλῳ." ubi vide plura ad hanc rem apud Illustriss. Spanhemium τὸν πάνυ καὶ τὸν πανάριστον. Iure itaque fingit Horatius, sibi, viso Baccho, cor *metu* trepidare; mixta tamen *laetitia*, quia noverat (Carm. I, 17.) „*pietatem suam et Musam diis esse cordi.*" Recte igitur habet, *turbidum laetatur*; ut intelligamus voluptatem eam cum horrore fuisse iunctam. Quo modo et Lucretius III, 28. „*His tibi me rebus quaedam divina* voluptas *Percipit, atque* horror." Recte etiam, mens *trepidat* metu et *laetatur*; ut fere Persius dixit, „*Laetari praetrepidum cor.*" Sed opellae pretium est, ut totus Persii locus hic describatur, cum et explicatione et emendatione egeat, Sat. II, 53. „*Si tibi crateras argenti, incusaque pingui Auro dona feram; sudes, et pectore laevo Excutias guttas: laetari praetrepidum cor*:" ubi perperam magnus Casaubonus *guttas* interpretatur *lacrimas*; et *laevo* pectore, *stulto*. Tu vero lege et distingue; neque mea fide, sed MSti codicis Tho. Galei: „Sudas *et pectore laevo* Excutiet *guttas laetari praetrepidum cor.*" Vel, si forte id mavis, *sudes*, et *excutiat*. Quorum hic sensus atque ordo est: *Sudes, et cor praetrepidum* sive properans *laetari excutiat guttas* sudoris *pectore laevo*, sive sinistra parte pectoris, ubi cor salit, et sudor erumpere solet. *Praetrepidum laetari*, constructione Graeca, et tam Persio, quam Horatio familiari, de qua vide nos ad Carm. I, 1.

9. *Fas pervicaces est mihi Thyadas*] *Fas est*, ut hic explicant veteres Scholiastae, non significat quod alibi solet, *licet*, sed *possibile est*, ut *nefas* et τὸ ἀνόσιον notat et ἀδύνατον. Sed utrovis modo acceperis, non belle cohaeret cum filo totius carminis. Metu trepidus poëta, ne forte Bacchus a se conspectus graviter offenderetur, et (ut pulchre iidem Scholiastae) *per mentis perturbationem putans sibi infesto thyrso deum imminere*, deprecatur eius veniam verbis submissis: — „*Parce, Liber, Parce gravi metuende thyrso*:" et deinde per totum carmen Bacchum ipsum compellat, et propitium sibi facit: *Tu flectis amnes; Tu cum parentis: Te vidit insons Cerberus.* Unde igitur tanta fiducia, ut statim ingerat, *fas est mihi Thyadas et vini fontem* et caetera Liberi Patris miracula vulgo proferre. Haec non sunt verba *metuentis* aut *deprecantis*. Tu vero corrige, reclamantibus licet codicibus, „*Fas pervicaces* sit *mihi Thyadas*:" Bacchum enim his verbis, ut caeteris, quae sequuntur omnibus, alloquitur: *Parce*, inquit, quod te inopinus viderim; *fas sit* te a me visum esse, aliis narrare; *liceat* ea quae viderim

Fas et beatae coniugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disiecta non leni ruina,
Thracis et exitium Lycurgi.
Tu flectis amnis, tu mare barbarum:
Tu separatis uvidus in iugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crinis.

carmine celebrare. Id enim nisi cum Bacchi venia non ausus fuisset: ut alibi Carm. I, 18. — „*non ego te, candide Bassareu, Invitum quatiam; nec variis obsita frondibus Sub divum rapiam.*“ Sic et Virgilius, ea quae sub inferis sunt narraturus, prius Deorum et Manium veniam precatur. Aen. VI, 262. „*Di, quibus imperium est animarum, umbraeque silentes, Et Chaos et Phlegethon, loca nocte tacentia late, Sit mihi fas audita loqui: sit numine vestro Pandere res alta terra et caligine mersas.*“ Porro in hoc ipso versu *Thyadas* vel *Thiadas* habent Horatii codices: orthographia tamen et auctoritas magis postulat, ut *Thyiadas* scribamus. Velius Longus p. 2220. „*Quotiens duabus vocalibus interiecta I litera est, duarum consonantium obtinet vicem; sic non erit acephalus versus:* „„Thyias *ubi audito trepidant trieterica Baccho*,““ et „„Troiaque *nunc stares*;““ *et* „„Aio *te, Aeacida, Romanos vincere posse.*““ Sed tamen editum est *Thyas* etiam apud Velium, plane contra ipsius Velii effatum: tria enim exempla profert, ubi duabus vocalibus I interiicitur, *Aio, Troia, Thyias.* Versus autem est Virgilii Aen. IV, 302. „Thyias, *ubi audito stimulant trieterica Baccho.*“ Ita olim in suis codicibus Velius reperit; ita, teste Pierio, nunc exhibet vetustissimus Codex Mediceus. Caeteri tamen apud Pierium *Thyas*; et sic Inscriptio apud Gruterum p. 59[illegible], 1. ATENNIA, THYAS. Eadem est diversitas etiam apud Graecos. Θυάδες nunc legitur in editionibus Aeschyli, Sophoclis et aliorum: at Hesychius cum vocali gemina, Θυιὰς Βακχίς· ubi ipse literarum ordo de scriptura dubitare non sinit. Placet igitur *Thyiadas*, ut *Agyieus, Harpyia, Ilithyia, Orithyia.*

15. *Disiecta non leni ruina*] Editiones principes Veneta et Loscheri, cum recentioribus codicibus, habent *levi*. *Non levi ruina*, ut Seneca Phoenissis v. 284. — „*atque urbes movet Graias in arma*; non levis *fessis venit* Ruina *Thebis.*“ Sic *gravis ruina*, ut Noster Serm. II, 8. „*Interea suspensa graves aulaea* ruinas *In patinam fecere.*“ Rectius tamen vetustiores membranae *leni*, ut Blandiniae Cruquii, et ex meis Leidenses, Graevianae, et ex prima manu Reginenses. *Non leni*, i. e. *crudeli*; quippe Pentheus a matre lymphata vivus discerptus est. Male igitur τῷ *levi* hic praeferunt editiones quaedam, etiam recentes: neque enim in eo loco Trochaeum, ut nōn lē, admittere solet Noster. Nam quod vir eruditus id ab Alcaeo factitatum observat, ut „Ὦ Βαχχὶ, φάρμακον δ' ἄριστον,“ et, „Μελιχρὸν αὐτὰρ ἀμφὶ χρόᾳ:“ id quidem verum est, sed nihil ad Horatii morem. Quin et in Sapphico carmine Trochaeum in secundo loco saepe adhibuerunt et Alcaeus et Sappho, ut „Ποικιλόφρον ἀθάνατ' Ἀφρόδιτα, Παῖ Διὸς δολόπλοκε, λίσσομαί σε“ quod secutus est etiam Catullus, ut in XI. „*Seu Sacas Sagittiferosque Parthos:*“ et LI. „*Otium, Catulle, tibi molestum est:*“ tamen data opera Noster a Trochaeo in eo loco abstinuit, tam in hoc Sapphico versu, quam in illo Alcaïco. Idque optimo consilio factum; nempe ut versus illi *tardiores paullo gravioresque venirent ad aures*: unum sine Spondaeo celeres nimium volubilesque et sine pondere ferunt. Vide nos ad Carm. III, 2. v. 1.

Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet inpia,
Rhoetum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique mala:

ν. 23. Vulg. *Rhoecum.*

23. *Rhoecum retorsisti leonis*] Et iterum Carm. III, 4. v. 55. „*Quid* Rhoecus *evulsisque truncis Enceladus?*“ Ita nunc editiones pleraeque contra omnium membranarum fidem, quae summa constantia habent *Rhoetum*, vel *Retum*, vel *Rethum*; ut semper scribatur litera T, non C. Solus Cruquius ex uno codice profert *Rhoecum*: idem tamen fatetur C in litura fuisse; ut ex prima manu etiam iste codex exhibuerit *Rhoetum*. Neque aliter habent editiones veteres ante annum MDL. Quicumque primus immutavit, id videtur fecisse auctoritate Apollodori, qui unum ex Centauris *POIKON*, *Rhoecum*, memorat, lib. III, c. 9. „*Κενταύροι POIKOΣ καὶ Ὑλαῖος*:“ quo modo et Aelianus XIII, 1. „*Δύο τῶν Κενταύρων Υλαῖός τε καὶ POIKOΣ*;“ et Callimachus Hymno in Dianam v. 221. „*Οὐδὲ μὲν Ὑλαῖόν τε καὶ ἄφρονα POIKON ἔολπα.*“ Quin et praeter illum Centaurum, nomen *Rhoecus* aliunde erat Graecis notum, ut *POIKOΣ* ille, de cuius amoribus cum Nympha Hamadryade vide Scholiastem Apollonii Rhodii ad lib. II. v. 479. et Samius ille Architectus et Plastes apud Herodotum III, 60. et Pausaniam lib. VIII. de quo et Plinius XXXV, 12. „*Sunt qui in Samo primos omnium Plasticen invenisse* Rhoecum *et Theodorum tradant.*“ Esto igitur, si velint, Centauri nomen *Rhoecus*: quid hoc ad *Gigantem*, de quo agit Noster? Gigantem certe nemo Graecorum, quod sciam, *POIKON* nominavit. Quamquam et Centaurum illum non *Rhoeci*, sed *Rhoeti* nomine scriptores Latini appellent, aut alios credo auctores, aut alios codices secuti: ut Virgil. Georg. II, 456. „*Centauros leto domuit,* Rhoetumque *Pholumque, Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.*“ ita omnes Pierii codices, nullus *Rhoecum*. Ovid. Metam. XII. de pugna Centaurorum cum Lapithis. v. 271. „*Ecce rapit mediis flagrantem* Rhoetus *ab aris.*“ et 285. „*Gaudia nec retinet* Rhoetus.“ et 301. „Rhoetus *et ipse suo madefactus sanguine fugit.*“ Ita omnes apud Heinsium scripti. Valer. Flacc. I, 141. — „*multoque insanus Iacchо* Rhoetus.“ Et III, 65. „Rhoetus *iniqui Nube meri.*“ Sic omnes utrobique membranae tam Heinsii, quam Carrionis, Lucan. VI, 390. „*Teque sub Oetaeo torquentem vertice vulsas,* Rhoete *ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos.*“ ita editiones veteres cum codicibus Pulmanni et Bersmanni; male magnus Grotius in suis editionibus, *Rhoece*. Claudianus in Nuptias Honorii, praefat. v. 13. „*Centauri Faunique negant; quae flectere* Rhoeton, *Quae rigidum poterant plectra movere Pholum?*“ Iam vides Latinos uno consensu *Centaurum* illum *Rhoetum* appellasse: ut fortasse controversia movenda sit de lectione *POIKOΣ* apud Callimachum, Apollodorum, et Aelianum. Verum hoc esto, ut libet. Sed nulla interim ratio est, cur in *Gigantis* nomine codicum omnium scripturam repudiemus, praesertim cum omnia quae apud Graecos extant huius nominis vestigia lectioni huic patrocinentur. Apollodorus I, 6. de pugna Deorum et Gigantum. „*Τῶν δὲ λοιπῶν Ἀπόλλων μὲν Ἐφιάλτου τὸν ἀριστερὸν ἐτόξευσεν ὀφθαλμόν, Ἡρακλῆς δὲ τὸν δεξιόν, Εὔρυτον δὲ θυρσῷ δρυὸς ἔκτεινε, Κλύτιον δὲ φασιν, Ἑκάτη, μᾶλλον δὲ Ἥφαιστος βαλὼν μύδροις.*“ Ubi obsecro te quid haec sibi volunt: *Εὔρυτον δὲ, θυρσῷ δρυός*: hoc est, *Eurytum autem thyrso quercus peremit Hercules?* Quid, malum, Hercules cum *thyrso* pugnans? anne *clavam* tum perdiderat?

Quamquam, choreis aptior et iocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnae ferebaris, sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens
Caudam; et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

Codex manuscriptus pro *θρυὸς* habet *διός*. Corrigendum sine dubio, *Διόνυσος*, ut et ante nos vidit Doctissimus Galeus ad locum. *Ex Gigantibus*, ait auctor, *Ephialtem sagittis confecerunt Apollo et Hercules, Eurytum thyrso interemit Bacchus; Clytium occidit vel Hecate vel Vulcanus.* Habemus iam, opinor, gigantem, quem quaerimus. Vide enim: *Eurytus* a Baccho peremtus est, secundum Apollodorum: *Rhoetus* ab eodem Baccho secundum Horatium. Nimirum iste *Eurytus* idem est, qui *Rhoetus*: et omnino pro *Εὔρυτον* rescribendum est *Ροῖτον*. οι et υ apud Graecos eodem sono proferebantur; unde passim in scriptis codicibus confundi solebant, ut mille locis videre est apud Suidam, Hesychium, et alios. Pro *Ροῖτον* igitur scriptum erat *Ρύτον*, inde correctores dederunt *Εὔρυτον*. Neque nos moveat, quod ille Thyrso, Noster sub leonis specie Bacchum pugnasse dicat: nam in fictis fabulis pro lubitu mentiebantur auctores veteres. Apud Hyginum inter nomina Gigantum habentur *Ephialtes*, *Eurytus*: ubi ex Apollodoro rescribunt *Eurytus*; ego et hic quoque reposuerim *Rhoetus*. Scholiastes Hesiodi ad Theogoniam, *Nomina*, ait, *Gigantum sunt haec*, *Ἀγχυονεύς*, *Ἐγχέλαδος*, *Πορφυρίων*, *Μίμας*, *Ροῖτος*, *Ὄμβριμος*. Iterum pro corrupto illo *ροῖτος*, repono *ΡΟΙΤΟΣ*. Haec sola, ni fallor, nunc apud Graecos restant vestigia huius nominis seu *Rhoeti* sive *Rhoeci*: et in his, ut vides, litera T est, non K; ut longe facilius ex eis extundas *POITON* quam *POIKON*. C tamen vel K retinet Naevius in Carmine Belli Punici primo, cuius locus extat apud Priscianum p. 669., sic ad Saturnios versus reducendus: „*Inerant signa expressa, quomodo Titani, Bicorpores Gigantes, magnique Atlantes*, Rhuncus *atque* Purpureus, *filii Terrae.*“ Nam sine dubio Rhuncus ille et Purpureus iidem sunt, ac *Rhoecus* sive *Rhoetus* et *Porphyrion* apud Horatium et alios. Codex Prisciani scriptus habet *Runcus*, alter *Ruchus*. *Rhoetum* tamen clare confirmat Sidonius Apollinaris Carm. VI. 24. „*Pindus, Othrys, Pholoë, dextris cecidere Gigantum. Deciditque* et Rhoeti *iam gravis Ossa manu. Sternitur* Aegeon, *Briareus*, Ephialta, Mimasque *Arctoas sueti lambere calce rotas.* Enceladus *patri iacuit, fratrique* Typhoeus, *Euboicam hic rupem sustinet, hic Siculam.*“

24. *Horribilique mala*] Sententia quidem comperta est, Bacchum scilicet in Leonem se transformasse, et sub ea specie cum Rhoeto pugnasse: sed verba non adeo clare id indicant, „*Rhoetum retorsisti leonis Unguibus horribilique mala.*“ Nihil enim verba haec vetant, quin verum leonem intelligas; quales cum tigridibus et pardis multos in comitatu habere solitus est Bacchus. Quare vide, annon forte rescribendum, „*Rhoetum retorsisti leonis Unguibus* horribilisque *mala:*“ et ordo erit, *Tu horribilis unguibus malaque leonis retorsisti Rhoetum.* Ea particulae *que* structura familiaris Horatio est, ut mox in hoc ipso Carmine, — „*ore pedes tetigit*que *crura.*“ III, 1. „*Moribus hic meliorque fama.*“ et III, 4. „*Ludo fatigatumque somno.*“ Verum quidem est, quod hodie extant codices *horribili* habere: at non ita olim, quantum ex vetere Scholiasta Acrone licet coniicere; sic enim ille, „Horribili-

XX.
AD MAECENATEM.

Non usitata, nec tenui ferar
Penna biformis per liquidum aethera
Vates; neque in terris morabor
Longius; invidiaque maior
Urbis relinquam. non ego, pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocas,
Dilecte Maecenas, obibo;
Nec Stygia cohibebor unda.

que mala) *maxilla* metuendus." Certe haec interpretatio est, non τοῦ *horribili*, sed τοῦ *horribilis*.

1. *Nec tenui ferar*] Codices nostri, Reginensis et Petrensis, „*Non usitata*, non *tenui ferar*."

3. *Neque in terris morabor*] Graevianus, Reginensis, Galei, Magdalenensis, Bodleianus cum pluribus Torrentii, *terra*.

6. *Non ego quem vocas Dilecte Maecenas obibo*] Nolim haec sana praestare, quamvis ita exhibent omnes scripti editique. Laborant autem interpretes, ut sensum aliquem extundant. Quibusdam *quem vocas* est, quem *ad coenam* vocas; ut Catullus, „*Quaerunt in trivio* vocationes." et „*Qui tunc* vocat *me*, *cum malum legit librum*." et Plautus in Sticho: „*Negare nulli soleo*, *siquis me* vocat." Verum haec interpretatio parasiti potius gulam, quam gratum clientis animum exprimit. Quasi vero maius esset cum Maecenate pulpamenta comedere, quam vitam, pecuniam, et agrum in Sabinis ei debere. Aliam igitur viam insistunt interpretum pars melior, et sic locum interpungunt, — „*non ego*, *pauperum Sanguis parentum*, *non ego quem vocas Dilecte*, *Maecenas*, *obibo*." ut sententia sit: non ego, quem si tu compellare soles *o dilecte*: sive, quem tu dilectum vocas. Sed neque haec interpretatio multo melior est altera. Nam primo, ab ambiguo laborabit sententia, quo vitio minime tenebatur Noster: quippe si puncta, ut olim, abfuerint, quis non potius *dilecte* cum *Maecenas* coniunxerit? ut alibi, *Clare Maecenas eques*, *Iocose Maecenas*, *Beate Maecenas*, *Candide Maecenas*, *Maecenas docte*: et Statius Silv. II, 4. ad Meliorem Atedium, — „*quo tu*, Melior dilecte, *recluso Numquam solus eras*." Deinde, inepte hoc et alieno prorsus loco ponetur, *Ego pauper*, *ego quem dilectum vocas*, *non obibo*: quasi eo magis mirum foret, se non obiturum esse, quod a Maecenate diligeretur. Recte et acute Vir magnus Iulius Scaliger, „*Illa tamen*," inquit, „*non conveniunt loco*, Non ego, quem vocas Dilecte, Maecenas, obibo: *Quid enim? quod πάθος? Imo nihil mirum*, *poëtam*, *qui placeat Maecenati*, *interire*." Sed tantum absunt, ut Horatium intelligant, ut ne Scaligerum intellexerint. Scripsit enim Scaliger, *Imo nihil mirum*, *poëtam*, *qui placeat Maecenati*, non *interire*, hoc est, scripta eius immortalia fore. Male typographus negativam particulam omisit. Quid multa? sine dubio sic construendus est locus, „*Non ego*, *non ego obibo*, *quem vocas Sanguis pauperum parentum*." Hic nihil iam ineptum; hic pulchre habet Antithesis; non ego, quem pauperis libertini filium vocas, obibo: Neque paupertas neque ignobilitas generis obstabit, quo minus sempiternum nomen ex scriptis meis consequar. Sed quale, quaeso, illud, quod *a Maecenate* se vocari narrat libertini filium? Quid? an ille umquam Horatio suo ignobilitatem exprobraverit? Ille ne ut hoc fecerit, *qui*

Iam iam residunt cruribus asperae
Pelles; et album mutor in alitem
Superne; nascunturque leves
Per digitos humerosque plumae.
Iam Daedaleo ocior Icaro,
Visam gementis litora Bospori,
Syrtisque Gaetulas, canorus
Ales, Hyperboreosque campos.

non (Serm. I, 6.) „*Ut plerique solent, naso suspendit adunco Ignotos: — Qui referre negat, quali sit quisque parente Natus, dum ingenuus: — qui turpi secernit honestum, Non patre praeclaro, sed vita et pectore puro?*“ numquam hoc serio Maecenas. Proinde aut *ludo iocoque* se sic a Maecenate *vocari* solitum intelligamus, aut, quod fortasse melius est, sic levi mutatione locum emendemus: „*Non ego pauperum Sanguis parentum, non ego quem* vocant, *Dilecte Maecenas, obibo.*“ quem rivales scilicet et invidi sic sugillare solent: „*Quem rodunt omnes libertino patre natum.*“ Proclive autem fuit librariis pro *vocant* substituere *vocas*, quia statim sequitur vocativus singularis, quocum iungendum id esse pro sua sapientia existimabant.

10. *Et album mutor in alitem Superne*] Ita Codices plerique omnes *superne;* et sane ultimam corripit auctoritate Lucretii, cuius hoc est libro VI, 543. „*Terra* superne *tremit, magnis concussa ruinis.*“ et sic *inferne* ibidem v. 696. „*Tecta* superne *timent, metuunt* inferne *cavernas.*“ Similiter et Prudentius Peristeph. XII, 39. „*Omnicolor vitreae pictura* superne *tinguit undas.*“ et Cathem. III, 10. „*Denique quod sumus aut agimus, Trina* superne *regat pietas.*“ ubi Nic. Heinsius *interne* etiam notat ex Ausonio, Epist. V. „*Implicitum quam te nostris* interne *medullis.*“ Cui addas ex carmine de Burdigala eiusdem, „*Distinctas* interne *vias mirere domorum.*“ Festus denique Avienus in Orae maritimae descriptione, „*nullus aethram discutit* Superne *venti spiritus, pigra incubat Caligo terras.*“ Legat itaque, qui volet, et in Horatio *superne*. Verum cum disertissimus Muretus asseveret vetustos quosdam codices habere *superna;* et sic e Nostris Zulichemianus, si Heinsianis Excerptis fides; quibus favent Leidensis et Magdalenensis noster, ubi habetur *supernae:* melius videtur ut cum Mureto reponamus, — „*et album mutor in alitem* Superna, *nascunturque leves.*“ Neque enim apud ullum politioris aevi poëtam, correptam in his adverbiis ultimam invenies; neque tam aptum hic et appositum est *superne*, quam *superna*. Quippe *superna* nihil aliud notet, quam supernas corporis partes: at *superne*, magis quae supra corpus et caput sunt, quam superiora corporis. Elegans vero constructio est, a Graecis hausta, *Mutor superna* in alitem; ut Ovidius Metam. IX, 81. „*Sic quoque devicto restabat tertia tauri Forma trucis: tauro* mutatus membra *rebello.*“ Neque vero formides syllabarum earundem concursum, *Superna nascuntur*: sic enim Virgilius, *Achaica castra*, *Dorica castra*; et plurima similia.

13. *Iam Daedaleo ocior Icaro*] Miror equidem, cur Icari exemplo hic uti voluerit Noster. Quid opus erat, ut male sibi ominaretur? Melius profecto sapuit Carm. IV, 2. „*Pindarum quisquis studet aemulari, Iule, ceratis ope Daedalea Nititur pennis, vitreo daturus Nomina ponto.*“ Quisquis ergo *Icari* exemplo volaverit, sive *ocior* sive tardior nihil interest, is certe male rem gesturus est, et temerariis ausis excidet in aquis periturus. Vix crediderim tam nasutum poëtam a tam sinistro omine non sibi cavisse. Codex noster Leidensis plus DCCC annorum

Me Colchus, et, qui dissimulat metum
Marsae cohortis, Dacus, et ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discet Hiber, Rhodanique potor.
Absint inani funere naeniae,
Luctusque turpes, et querimoniae:
Conpesce clamorem, ac sepulcri
Mitte supervacuos honores.

pro *ocior* habet *notior*. Nimirum iam olim turbabant codices in hoc vocabulo. Quid si rescripseris: „*Iam Daedaleo* tutior *Icaro*, *Visam gementis litora Bospori*:“ hoc est, ego iam in cycnum mutatus, non Icari exemplo, sed *tutis* pennis volabo, et remotas regiones visam. Ovid. Trist. III, 4. „*Quid fuit*, *ut* tutas *agitarit* Daedalus *alas*, Icarus *Icarias nomine signet aquas? Nempe quod hic alte*, *demissius ille volabat*: *Num pennas ambo non habuere suas.*“ ubi recte acutissimus Heinsius, *agitarit* pro *agitaret*: debuit quoque ex quatuor scriptis *Icarias* pro *immensas*, quod nive ipsa frigidius est. Perperam vero idem contra omnes codices in ipso textu reposuit, „*Nam pennas ambo non habuere suas?*“ Recte enim veteres libri: „*Non* habuere suas:“ hoc est, Ambo enim pennas habuere *non suas*, sive *alienas*, *factitias*: cur non igitur aeque ambo aut tuti erant, aut perierunt? nempe hic alte, ille demisse volabat. Virgil. Georg. II, 82. „*Miraturque novas frondes et* non sua *poma.*“

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER III.

I.

Odi profanum volgus, et arceo.
Favete linguis: carmina non prius
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iovis,
Clari Giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis; hic generosior
Descendat in campum petitor;
Moribus hic meliorque fama
Contendat; illi turba clientium
Sit maior: aequa lege necessitas
Sortitur insignis et imos;
Omne capax movet urna nomen.
Destrictus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculae dapes
Dulcem elaborabunt saporem;
Non avium citharaeque cantus

9. *Est ut viro vir latius ordinet*] Ita quidem codices, quotquot extant: sed excutiamus sententiam, *est ut*, hoc est, *fieri potest*, ut vir viro, sive unus altero, sit ditior, nobilior, melior, gratiosior. *Fieri potest* autem? quid hoc tam mirum? imo ita fieri necesse est; ita semper fuit semperque erit. Cave igitur credas tam frigidam gnomen ab Horatio profectam esse. Corrigo: „Esto, *ut viro vir latius ordinet Arbusta sulcis:*" hoc est: *concedamus*, alium divitiis, alium nobilitate praecellere: hunc moribus et fama, illum gratia et popularitate pollere: Quid tum? quid proderit? aequa enim lege omnes morientur, tam insignes, quam infimi. Iam hoc, nisi fallor, poëtā nostro dignum est. Et firmat nostram coniecturam Scholiastes vetus Cruquii: *est*, ait, *pro sit*. Imo vero *esto* pro *sit*.

Somnum reducent. somnus agrestium
Lenis virorum non humilis domos
Fastidit umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec saevus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Haedi:
Non verberatae grandine vineae,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas.
Contracta pisces aequora sentiunt,
Iactis in altum molibus: huc frequens
Caementa demittit redemtor
Cum famulis, dominusque terrae
Fastidiosus: sed timor et minae
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit aerata triremi, et
Post equitem sedet atra cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delinit usus, nec Falerna
Vitis, Achaemeniumve costum;
Cur invidendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

[v. 44. Vulg. *Achaemeniumque.*]

39. *Triremi et Post equitem*] In omnibus Bersmanni, Pulmannique et nostris codicibus; credo, etiam aliorum, quamvis illud dissimulent, deest particula *et*: deest etiam in editione Loscheri. Princeps tamen Veneta habet *et*, unde in caeteras manavit. Mollius, opinor, fluet versus, si sic legeris syllaba liquefacta: „*Decedit aerata triremi, Post*que *equitem sedet atra Cura.*" ut Virgilius Georg. III, 116. „*Impositi dorso atque equitem docuere sub armis.*" et Aeneid. X, 893. „*Verberat, effusumque equitem super ipse secutus.*"

[44. *Nec Falerna Vitis Achaemeniumque costum*] Illud *que* non editiones modo, sed et codices quos viderim universi exhibent. Corrigendum nihilominus: „Nec *purpurarum sidere clarior Delinit usus*, nec *Falerna Vitis, Achaemeniumve costum.*" *Nec, nec, ve* vel *aut*, in disjunctionibus rite usurpantur; ut ostendemus ad Epod. XVI, 6. et Serm. I, 6. v. 68.]

48. *Divitias operosiores*] Si accederet codicis alicuius auctoritas, legere posses, „*Cur valle permutem Sabina Divitias* onerosiores?" ut Noster alibi. Serm. I, 6. v. 99. de divitiis, „*Nollem* onus, *haud umquam solitus, portare molestum.*" Ovid. Metam. IX, 575. onerosior

II.

Angustam, amici, pauperiem pati
Robustus acri militia puer
Condiscat; et Parthos ferocis
Vexet eques metuendus hasta,
Vitamque sub divo, et trepidis agat
In rebus: illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo
Suspiret, Eheu, ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem; quem cruenta
Per medias rapit ira caedes.

altera sors est. Favet Scholiastes Porphyrio, qui locum hunc sic explicat: „*Cur*," inquit, „*relicto Sabino agro, sub quo securam vitam ago contentus, appetam amplissimas domuum fundorumque possessiones, quae mihi* oneri *et molestiae sint.*" Verum eodem fere redit, sive *operosas* sive *onerosas* opes dixeris: proinde nihil necesse est, ut a recepta lectione recedamus.

1. *Angustam amici pauperiem pati*] Multo plures codices cum editione Veneta et Loscheri *amice;* de quo dubium fuerit, utrum adverbium sit, an vocativus singularis. Vocativum vero esse vix patitur versus ratio: quamquam Alcaeus, primus huius metri auctor, unde et nomen ei accrevit Alcaïcum, Trochaeum in eo loco saepe adhibuerit; ut et Hephaestion tradit, et exemplis comperimus: ut „Πὰρ μὲν γὰρ ἄντλος ἰστοπέδαν ἔχει." et „Εἴ τις δύναιτο, καὶ παλάμην ἔχοι." et illud apud Athenaeum lib. X. p. 430. „Οὐ χρὴ κακοῖσιν θυμὸν ἐπιτρέπειν. Προσκόψομεν γὰρ οὐδὲν ἀσώμενοι, Ὦ Βαχχὶ, φάρμακον δ' ἄριστον Οἶνον ἐνειχαμένοις μεθύσθαι." quem locum eo integrum citavimus, ut emendatior fieret: vulgo enim ἀσάμενοι, et μεθυσθῆναι. quorum hoc contra versum est, illud et contra versum et sententiam. Sed quamquam, ut iam vides, Trochaeo hic usus est parens huius carminis Alcaeus, numquam tamen Horatius; sed ubique Spondeum eo loci posuit: quo autem consilio abstinuerit a Trochaeo, ostendi ad Carm. II, 19. v. 15. Restat igitur, ut *amice* sit adverbium, et constructio sit, *Puer condiscat* amice pati *angustam pauperiem.* Quamquam hoc iam nimium esse videatur: cur enim adeo *amice?* satis profecto est, si *patitur:* ut alibi Carm. IV, 9. — „*rectius occupat Nomen Beati, qui Deorum Muneribus sapienter uti,* Duramque *callet* pauperiem pati, *Peiusque leto flagitium timet.*" Quid quod nemo ita locutus est, *amice pati* pro facile et aequo animo? Placetne igitur, ut cum duobus libris Pulm. et plerisque editis legamus, „*Angustam,* amici, *pauperiem pati.*" quo nos invitant ἐπιχραναὶ et tituli huius carminis in membranis vetustis. Sic Graevianus et Leidensis: *de institutione ad amicos loquitur.* Reginensis: *de instructione ad amicos loquitur.* Acron Scholiastes, etiam manuscriptus: *Hanc oden ad* amicos *generaliter scribit.* Editio Veneta: *Ad* amicos *Paraenetice tricolos.* Sic et alibi Noster amicos suos compellat; ut I, 37. „*Tempus erat dapibus,* sodales." I, 27. „*Impium Lenite clamorem,* sodales." Art. Poët. — „*risum teneatis,* amici." Epod. XIII. — „*rapiamus,* amici, *Occasionem de die.*" ubi tamen contrario errore peccaverunt librarii: nam ut hic *amice* posuerunt pro

Dulce et decorum est pro patria mori.
Mors et fugacem consequitur virum:
Nec parcit inbellis iuventae
Poplitibus, timidove tergo.
Virtus, repulsae nescia sordidae,
Intaminatis fulget honoribus;

v. 14. Vulg. *Persequitur*. 16. *Timido*que.

amici, ita vice versa in Epodo *amici* pro *amice* substituerunt, ut ad eum locum ostendam.

14. *Mors et fugacem persequitur virum*] Tolerabilis sane lectio est *persequitur*: sic enim alibi Serm. II, 7. v. 115. „*Frustra: nam comes atra premit*, sequiturque fugacem." et Seneca Controvers. VIII, 4, „*Quis miretur eum mori voluisse, quem* fugientem *quoque fortuna* persequitur?" Variatum tamen olim in libris: nam tres Lambini codices, et unus Cruquii, cum nostris Graeviano et Petrensi, *prosequitur*. Nimirum facilis et frequens librariorum lapsus erat in praepositionibus compositis: ut, qui manibus membranas veteres versarunt, probe sciunt. Quale et hic accidisse crediderim. Quippe, quod alii iam observarunt, aperte hic Noster imitatus est Simonidem, et verbum de verbo reddidit, „Ὁ δ' αὖ θάνατος ἔσχε καὶ τὸν φυγόμαχον." Atqui ΕΣΧΕ maius quiddam est, quam *persequitur*. Nam *persequi* nihil aliud est quam *sequi*: κιχεῖν vero est *assequi*, *consequi*, *nancisci*, *prehendere*. Quare nullus dubito, quin Horatius sic scripserit, „*Mors et fugacem* consequitur virum." Quid hoc interest, ex Seneca disces de Beneficiis, V, 5. „*Non est turpe non* consequi, *dummodo* sequaris." Curtius adeo apposite, ut ad hunc ipsum Flacci locum respexisse videatur, IV, 55. „*Effugit* mortem, *quisquis contemserit*: timidissimum *quemque* consequitur."

16. *Poplitibus timidoque tergo*] Rectius aliquot Lambini et Pulmanni cum meis Petrensi et Galei, *timidove*: et sic Acron Scholiastes, tam editus, quam in Bibliotheca Regiae Societatis manuscriptus. *Aut* poplitibus, *aut* tergo, non utrisque: quid enim opus, ut his eundem percuteret mors, cuius unus quivis ictus letalis est. Latinus Pacatus in Panegyrico p. 131. „*Miles urgere; eminus, cominus, gladiis, hastis, punctim, caesim ferire*: *alii* poplitibus *imminere*, *alii* terga *configere; aut quos cursu non poterant continere* (lege, contingere), *iaculis occupare*." Ubi nota, *alii* poplitibus, *alii* terga: recte itaque hic *timidove* non *que*. Livius tamen XXII, 48. „Quingenti *Numidae aversam adoriuntur Romanam aciem*, tergaque ferientes *ac* poplites caedentes, *stragem ingentem fecerunt*." Verum, cum de quingentis hoc narret, non de uno milite; nihil vetat, quin et hic intelligamus, *alios* ex quingentis terga ferire, *alios* poplites caedere.

18. *Intaminatis fulget honoribus*] Gifanius in Indice Lucretiano pag. 432. reponit ex codice suo: „*Virtus repulsae nescia sordidae* incontaminatis *fulget honoribus*." cui adsentiuntur liber unus Lambini, et Pulmanni duo. Quin et editiones Pulmanni et Cruquii ea lectio occupavit. Caeterum vox *incontaminatus* Livio, Varroni, aliisque usurpata est: *intaminatus*, ut aiunt, nusquam reperias. Esto. Annon et alia sunt verba apud Nostrum et Ciceronem et alios, quae iam post tot scriptores deperdita singularia sunt, et semel inventa? Certe ut ab obsoleto verbo *tamino*, composita illa in usu erant, *contaminatus, attaminatus*, quidni et *intaminatus*? Justin. XXI, 3. „*Omnibus ante iuratis viris, ne quis ullam* attaminet *faeminam*." Priscianus p. 559. „*D in*

Neo sumit aut ponit securis
Arbitrio popularis aurae.
Virtus, recludens inmeritis mori
Caelum, negata tentat iter via;
Coetusque vulgaris, et udam
Spernit humum fugiente penna.
Est et fideli tuta silentio
Merces: vetabo, qui Cereris sacrum

compositione transit in T, ut Attinet, Attamino, *Attingo.*" Capitolinus in Gordiano Tertio, c. 27. „*Ita ut nihil quod ad eorum fortunas pertineret*, attaminaret:" ubi Casaubonus plura profert exempla ex Ambrosio, Augustino, Aurelio Victore, et Codice Theodosiano. Numquam igitur evincent, quin recte et ex analogia formatum sit *intaminatus*. Imo vero vox ipsa reperitur apud Cyrillum in Glossario: ita tamen, ut iure cum Ovidio dixeris, — „*tu non inventa reperta Luctus eras levior*:" Quippe contrario plane sensu ibi ponitur, magisque officit recepta apud Flaccum lectioni, quam si nusquam extitisset. Sic enim Glossographus: „*Intaminata*, ΜΙΑΝΘΕΝΤΑ. Non nescis, quid sit *μιανθέντα: polluta*, scilicet, *inquinata.*" Glossographus alter: „ΜΙΑΙΝΩ, *attamino, contamino, inquino, polluo, incesto, violo.*" Ergo si fides Glossario habenda est, *intaminatis honoribus* idem foret, quod *contaminatis*; sententia a Poëtae mente prorsus aliena. Neque vero contemnenda facile est Cyrilli auctoritas. Nam in aliis huius generis Compositis, ubi verbum simplex *pollutionem*, *contagium*, vel *mixturam* notat, praepositio IN non negativa est, sed auget et intendit significationem: sic *intinctus*, *illitus*, *insuccatus*, *incrustatus*, *incoctus*, *infuscatus*, *impicatus*, *immixtus*, *infucatus*, *inauratus*, *inustus*, *inebriatus*, et similia, non negant, verum affirmant. Quidni igitur *contaminare*, *attaminare*, *intaminare* eandem vim habeant, ut *commiscere*, *admiscere*, *immiscere*, et id genus alia? Neque tamen sum nescius, participia quaedam cum IN composita, duplicis esse significationis, et negativae, et affirmativae. Proinde eligat Lector peritus, utrum velit; sive *intaminatis*, sive *incontaminatis* honoribus; me quidem volente, utrumvis legerit: ita tamen ut ad posteriorem lectionem magis inclinet animus; cum videam Decomposita illa in usu fuisse, apud multos *incontaminatus*, apud Tertullianum, *inattaminatus*: De Corona Militis Cap. XV. „*Serva Deo rem suam inattaminatam*:" quod eo consilio factum videtur, quia compositum *intaminatus* diversam plane significationem haberet. [Sulpicius tamen Severus II, 41. „*Dei spiritu praevalentes, ut* intaminata *ab ore corrupto et falsis vera miscente intra sua tantum mysteria contineretur historia.*" Ubi, si fides editionibus constat, *intaminata* perinde est atque *incontaminata*, *inattaminata*.]

19. *Nec sumit aut ponit secures*] Tres ex nostris, Reginensis, Batelianus, Vigorniensis, *Nec ponit aut sumit*. Frustra: prius enim est *sumere*, quam sumtum *ponere*. Seneca Quaest. Natural. I, 7. „*Speciem falsi coloris, qualem columbarum cervix* et sumit et ponit, *utcumque deflectitur.*" [Lucanus IX, 200. „*Iuvit* sumta *virum*, *iuvit* dimissa *potestas.*]

20. *Qui Cereris sacrum Vulgarit arcanae*] Recte vetusti codices, Graevianus et Reginensis, *Volgarit*; non ut quidam ex recentioribus, *Vulgavit*. Porro, est qui legendum autumet, — „*qui Cereris* sacrum *Vulgarit* arcanum." ut alibi Epod. V. „Arcana *cui fiunt* sacra." Ovid. Epist. Medea: „*Per triplicis vultus* arcanaque sacra *Dianae.*"

Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus, fragilemve mecum
Solvat phaselon. saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

III.

Iustum, et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava iubentium,
Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster
Dux inquieti turbidus Hadriae,
Nec fulminantis magna manus Iovis:
Si fractus inlabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.
Hac arte Pollux, et vagus Hercules
Enisus arcis attigit igneas:

v. 28. Vulg. *Fragilemque.* v. 29. *Phaselum.* v. 6. *Iovis manus.* 10. *Innixus.*

Statius Silv. III, 3. — „sacrisque *Deorum* Arcanis *haerere datum.*“ Seneca Medea, 912. „*Artus iuvat secuisse*, et arcano *patrem Spoliasse* sacro.“ idem Hippolyto, 107. „*Iactare* tacitis *conscias* sacris *faces.*“ et Troad. 843. „*An* sacris *gaudens* tacitis *Eleusin*:“ Sed nihil mutandum. Nam et idem valet *arcanae*, ac si *arcanum* dixisset, et figuratius est; sic Virgil. Georg. IV, 521. „*Inter sacra deûm*, nocturnique *orgia* Bacchi:“ ubi et editiones veteres et scripti aliquot perperam habent *nocturnaque.*

28. *Fragilemque mecum solvat phaselum*] Primo legendum *Fragilemve*, repugnantibus licet codicibus: centies enim milliesque τὸ γε mutatum est in *que*, ut sciunt qui manuscriptos tractant. Vetabo, inquit, qui mysteria Cereris revelaverit, *aut* terra sub eodem tecto mecum sit, *aut* mari in eadem navi. Deinde scribe cum Leidensi, Graeviano, Batteliano, et Acrone manuscripto, *phaselon*, formatione Graeca: ut Ovid. Amor. II, 10. „*Errant*, *ut ventis discordibus acta* Phaselos.“ Stat. Silv. III, 2. „*Quaeque secaturam religent post terga* Phaselon.“ Porro imitatus est hunc locum Prudentius contra Symmachum II, 329. „*Institerant tenues cumbae*, fragilesque phaseli.“

6. *Nec fulminantis magna Iovis manus*] Melior suaviorque ordo est in editione Veneta 1478. et omnibus ubique codicibus: „*Nec fulminantis magna manus Iovis.*“ Loscheri tamen editio 1498. priorem lectionem sequitur, unde in posteriores omnes derivata est. Paucis a natura datum est habere aurem.

7. *Si fractus illabatur orbis*] Leidensis noster vetustissimus cum Petraensi et alio recentiore, *illabetur.* Nihil muta. Hieronymus Epistola ad Demetriadem: „*Probans in se verum esse*, *quod in Lyrico Carmine super iusti praeconio dicitur*, *Si fractus* illabatur *orbis*, *Impavidum ferient ruinae.*“ Et sic iterum citat Epistola ad Iulianum Diaconum.

10. *Innixus arces attigit igneas*] Sic editiones veteres Veneta et

Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres, indocili iugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocuta consiliantibus
Iunone Divis: ILION, Ilion
Fatalis incestusque iudex,
Et mulier peregrina vertit

Loscheri, *innixus*, quarum exemplum posteriores pleraeque secutae sunt. At Graevianus noster et Reginensis cum sex aliis *Innisus*: Leidensis, Petrensis, Vigorniensis et Regiae Societatis, *enisus*: neque aliter vetustissimae membranae Cruquii et aliorum. Recte. Qui pondus aliquod sustinet, is fulcro *innititur*, ne cadat: qui in altum ascendere conatur, *enititur*. Itaque apte dicere posses, Hac arte *innixus* Hercules caelum cervicibus tulit, fesso Atlante: nunc, cum alia sententia sit, quod nempe arces igneas attigerit, et ad caelum escenderit, omnino hac arte *enisus* id effecisse dicatur. Tacitus Annal. I, 70. „*Tandem Vitellius* in editiora enisus *eodem agmen subduxit*." Valer. Flaccus II, 462. „*Restitit Alcides, visuque* enisus, *in* alta *Rupe truces manicas defectaque virginis ora Cernit*." Plinius Hist. XVIII, Sect. 68. „*Sol ipse ad Aquilonem scandens, ac* per ardua enisus *ab ea meta incipit flecti*." Ita alii scriptores passim.

12. *Purpureo bibit ore nectar*] Recte Graevianus noster, Reginensis, Battelianus, cum Bodleianis duobus, *bibit*: iam tunc enim *praesens deus* erat Augustus, ut recte alii monuerunt. Caeterum frustra hic litigant interpretes de *purpureo* illo *ore*. Unus purpureum *vultum* intelligit, minio scilicet pictum, ut Deorum statuae solebant. Sane *vultum et faciem* significavit Statius, cum dixit Theb. III, 440. „*Tertia iam nitidum terris Aurora deisque* Purpureo *vehit* ore *diem*." Sed ineptum est plane hic *vultum* interpretari, cum addat *bibit ore*: quis enim *vultu* bibit? Alius igitur ideo purpureum os dici vult, quia rubicundo nectare madidum erat. Frustra uterque. Quin nihil aliud est *purpureo ore*, quam *pulchro* et *formoso*, quale deo convenit; ut recte veteres Scholiastae. Simonides apud Athenaeum lib. XIII, p. 604. „*Πορφυρέου ἀπὸ στόματος ἱεῖσα φωνὰν ἐμαρθένος*." *Virgo ab* ore purpureo *vocem mittens*." Catullus Epigram. XLVI. „*At Acme leviter caput reflectens, Et dulcis pueri ebrios ocellos illo* purpureo ore *suaviata*."

16. *Martis equis Acheronta fugit*] *Martis equis* codices nostri omnes; ut et aliorum, qui Flaccum ediderunt. Sic Ovidius Remed. Amor. v. 6. Cupidinem alloquens, „*Non ego Tydides, a quo tua saucia mater In liquidum rediit aethera Martis equis*." Sed celeberrimus Barthius Advers. XXXIX, 9. „*Scribendum*, ait, *cum omnium vetustissimis membranis*, Patris *equis Acheronta fugit*." Elegantius certe et maius quiddam videtur, *patris* quam Martis. Nam in eo quod *patrem* dicit, et *Martem* satis indicat, et vim insuper honoremque addit paternae necessitudinis. Favet codici Barthiano Scholiastes Cruquii, qui sic παραφράζει: „*Martis equis*) *patria virtute*." Enimvero quicumque hoc adnotavit, in suo codice invenerat, *patris equis*; alioqui non *patria*, sed *Martia virtute* interpretaturus. Ovidius Fast. II, 496. De Romulo et hac ipsa re loquens: „*Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether: Fit fuga: rex* patriis *astra petebat* equis."

Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus, fragilemve mecum
Solvat phaselon. saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

III.

Iustum, et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava iubentium,
Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster
Dux inquieti turbidus Hadriae,
Nec fulminantis magna manus Iovis:
Si fractus inlabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.
Hac arte Pollux, et vagus Hercules
Enisus arcis attigit igneas:

v. 28. Vulg. *Fragilemque*. v. 29. *Phaselum*. v. 6. *Iovis manus*. 10. *Innixus*.

Statius Silv. III, 3. — „sacrisque *Deorum* Arcanis *haerere datum*." Seneca Medea, 912. „*Artus iuvat secuisse, et* arcano *patrem Spoliasse* sacro." idem Hippolyto, 107. „*Iactare* tacitis *conscias* sacris *faces*." et Troad. 843. „*An* sacris *gaudens* tacitis *Eleusin*:" Sed nihil mutandum. Nam et idem valet *arcanae*, ac si *arcanum* dixisset, et figuratius est; sic Virgil. Georg. IV, 521. „*Inter sacra deûm*, nocturnique *orgia* Bacchi:" ubi et editiones veteres et scripti aliquot perperam habent *nocturnaque*.

28. *Fragilemque mecum solvat phaselum*] Primo legendum *Fragilemve*, repugnantibus licet codicibus: centies enim milliesque τὸ γὲ mutatum est in *que*, ut sciunt qui manuscriptos tractant. Vetabo, inquit, qui mysteria Cereris revelaverit, *aut* terra sub eodem tecto mecum sit, *aut* mari in eadem navi. Deinde scribe cum Leidensi, Graeviano, Batteliano, et Acrone manuscripto, *phaselon*, formatione Graeca: ut Ovid. Amor. II, 10. „*Errant, ut ventis discordibus acta* Phaselos." Stat. Silv. III, 2. „*Quaeque secaturam religent post terga* Phaselon." Porro imitatus est hunc locum Prudentius contra Symmachum II, 329. „*Institerant tenues cumbae*, fragilesque phaseli."

6. *Nec fulminantis magna Iovis manus*] Melior suaviorque ordo est in editione Veneta 1478. et omnibus ubique codicibus: „*Nec fulminantis magna manus Iovis*." Loscheri tamen editio 1498. priorem lectionem sequitur, unde in posteriores omnes derivata est. Faucis a natura datum est habere aurem.

7. *Si fractus illabatur orbis*] Leidensis noster vetustissimus cum Petrensi et alio recentiore, *illabetur*. Nihil muta. Hieronymus Epistola ad Demetriadem: „*Probans in se verum esse, quod in Lyrico Carmine super iusti praeconio dicitur, Si fractus* illabatur *orbis, Impavidum ferient ruinae*." Et sic iterum citat Epistola ad Iulianum Diaconum.

10. *Innixus arces attigit igneas*] Sic editiones veteres Veneta et

Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres, indocili iugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocuta consiliantibus
Iunone Divis: ILION, ILION
Fatalis incestusque iudex,
Et mulier peregrina vertit

Loscheri, *innixus*, quarum exemplum posteriores pleraeque secutae sunt. At Graevianus noster et Reginensis cum sex aliis *Innixus*: Leidensis, Petrensis, Vigorniensis et Regiae Societatis, *enixus*: neque aliter vetustissimae membranae Cruquii et aliorum. Recte. Qui pondus aliquod sustinet, is fulcro *innititur*, ne cadat: qui in altum ascendere conatur, *enititur*. Itaque apte dicere posset, Hac arte *innixus* Hercules caelum cervicibus tulit, fesso Atlante: nunc, cum alia sententia sit, quod nempe arces igneas attigerit, et ad caelum escenderit, omnino hac arte *enixus* id effecisse dicatur. Tacitus Annal. I, 70. „*Tandem Vitellius* in editiora enisus *eodem agmen subduxit.*" Valer. Flaccus II, 462. „*Restitit Alcides, utroque* enixus, *in* alta *Rupe truces manicas defectaque virginis ora Cernit.*" Plinius Hist. XVIII, Sect. 68. „*Sol ipse ad Aquilonem scandens, ac* per ardua enisus *ab ea meta incipit flecti.*" Ita alii scriptores passim.

12. *Purpureo bibit ore nectar*] Recte Graevianus noster, Reginensis, Battelianus, cum Bodleianis duobus, *bibit*: iam tunc enim *praesens deus* erat Augustus, ut recte alii monuerunt. Caeterum frustra hic litigant interpretes de *purpureo* illo *ore*. Unus purpureum *vultum* intelligit, minio scilicet pictum, ut Deorum statuae solebant. Sane *vultum et faciem* significavit Statius, cum dixit Theb. III, 440. „*Tertia iam nitidum terris Aurora deiqué* Purpureo *vehit* ore *diem.*" Sed ineptum est plane hic *vultum* interpretari, cum addat *bibit ore*: quis enim *vultu* bibit? Alius igitur ideo purpureum os dici vult, quia rubicundo nectare madidum erat. Frustra utrumque. Quin nihil aliud est *purpureo ore*, quam *pulchro* et *formoso*, quale deo convenit; ut recte veteres Scholiastae. Simonides apud Athenaeum lib. XIII, p. 604. „*Πορφυρέου ἀπὸ στόματος ἱείσα φωνὰ παρθένος.*" *Virgo ab* ore purpureo *vocem mittens.*" Catullus Epigr. XLVI. „*At Acme leviter caput reflectens, Et dulcis pueri ebrios ocellos Illo* purpureo ore *suaviata.*"

16. *Martis equis Acheronta fugit*] *Martis equis* codices nostri omnes; ut et aliorum, qui Flaccum ediderunt. Sic Ovidius Remed. Amor. v. 6. Cupidinem alloquens, „*Non ego Tydides, a quo tua saucia mater In liquidum redit aethera Martis equis.*" Sed celeberrimus Barthius Advers. XXXIX, 9. „*Scribendum*, ait, *cum omnium vetustissimis membranis*, Patris *equis Asheronta fugit.*" Elegantius certe et maius quiddam videtur, *patris* quam Martis. Nam in eo quod *patrem* dicit, et *Martem* satis indicat, et vim insuper honoremque addit paternae necessitudinis. Favet codici Barthiano Scholiastes Cruquii, qui sic παραφράζει: „*Martis equis*), *patria virtute.*" Enimvero quicumque hoc adnotavit, in suo codice invenerat, *patris equis*; alioqui non *patria*, sed *Martia virtute* interpretaturus. Ovidius Fast. II, 496. De Romulo et hac ipsa re loquens: „*Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether: Fit fuga: vox patriis astra petebat equis.*"

In pulverem; ex quo destituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi
Castaeque damnatum Minervae,
Cum populo et duce fraudulento.
Iam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes: nec Priami domus
Periura pugnacis Achivos
Hectoreis opibus refringit.
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. protinus et gravis
Iras et invisum nepotem,
Troïa quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.

v. 32. Vulg. *Troïca.*

23. *Castaeque damnatum Minervae*] Vide quaeso circuitum periodi, *Ilion, Ilion iudex et mulier peregrina vertit in pulverem, damnatum mihi et Minervae* etc. hoc est, *Ilion damnatum.* Ubi, ut et obscuritas et ambiguitas evitetur, malim Ilion *damnatam*: quippe intervenit τὸ *pulverem*, dubiumque prima facie reddit, utrum *Ilion damnatum* an *pulverem damnatum* velit. Porro Ilion foeminino genere declinat. Noster alibi, ut Carm. IV, 9. „*Non semel* Ilios vexata." Ovid. Epist. Penelopae v. 48. „*Sed mihi quid prodest vestris* dissecta lacertis Ilios, *et, murus quod fuit ante, solum.*" Idem Ep. Paridis, 49. „Arsuram *Paridis vates canit* Ilion *igni.*" et Helenae, 240. „*Ilion* arsuram *praemonuisse ferunt.*" ita edidit magnus Heinsius, idque ex unico codice: cum caeteri omnes neutro genere *arsurum* habuerint; ut hic nostri *damnatum.*

32. *Troica quem peperit sacerdos*] Heinsius in ora sui exemplaris, *Lege*, inquit, *Troïa*: atque ita Carm. I, 6. v. 14. „*Pulvere Troico.*" *Forte*, ait, *Troio.* Tu vide ipsum de hoc plura disserentem, ad Ovidium Epist. Penel. v. 28. Ubique certe Virgilius et nomen gentile et possessivum ponit *Troïus*, ut *Troïus heros*, *Troïa castra*, *Troïa gaza*: numquam *Troïcus.* Contra, ne anus quidem, quod sciam, Horatii codex aliter habet, quam *pulvere Troïco, et Troïca sacerdos.* Equidem in priore loco nihil temere mutaverim invitis membranis: quandoquidem et Latinorum alii sic scribunt, et Homerus saepius habet τρωϊκὸν; et Tragici item veteres, τρωϊκὸν πήδημα, τρωϊκὸν πόλισμα, τρωϊκῆς χθονὸς, et similia. Tamen in posteriore, cui melius convenit gentile, quam possessivum, accesserim libens Heinsii iudicio, et legerim ad Virgilii normam *Troïa sacerdos*, ubi potuisset etiam *Dardana*, ut Statius Silv. I, 2. de hac ipsa Ilia, — „*nisi* Dardana *furto Cepisset Martem, me non prohibente*, sacerdos."

34. *Ducere nectaris Succos*] Mirum profecto tot codices vetustos habere *discere*, ut ex nostris Gruevianus, Reginensis, Battelianus, Vigorniensis, Bodleianus, Galei, et a prima manu Magdalenensis; et pro varia lectione Colbertinus; neque aliter duo ex Torrentianis, et editiones principes Veneta et Loscheri. Agnoscit etiam Scholiastes Porphyrion, et explicat, *Assuescere saporibus nectaris.* Quid fiet?

Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus; qualibet exsules
In parte regnanto beati:
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos ferae
Celent inultae; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras; qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus:
Aurum inrepertum, et sic melius situm
Cum terra celat, spernere fortior,
Quam cogere humanos in usus
Omne sacrum rapiente dextra.
Quicumque mundo terminus obstitit,
Hunc tangat armis; visere gestiens

enimvero non usque adeo damnanda haec lectio est: *discere succos nectaris*, nempe quibus non antea assueverat: ut fere Virgil. Eclog. V. „*Canlidus* insuetum *miratur* limen Olympi; *Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.*“ et contra Manilius I, 344. — „*tum magni Iovis ales fertur in altum, Assueto volitans gestet cui fulmina mundo, Dignus Iove et caelo, quod sacris instruit armis.*“ Sic legendum, *assueto mundo*, sententia manifesta; non, ut vulgo, *assueto-mundi*: in quo explicando frustra laborant viri magni Scaliger et Huetius. *Discere* autem *succos* ita dictum, ut illud Statii Silv. II, 2. — „*nec cerne* iugum discentia *saxa.*“ Sic Seneca Herc. Furente 1077. de somno, „*Pavidum leti genus humanum Cogis longam* discere mortem.“ Claudianus Epithalamio 130. ubi Venus loquitur, „*Vivite concordes, et nostrum* discite munus; *Oscula mille sonent.*“ Idem Stilich. II, 74. „*Hinc fuit, ut primos in coniuge* disceret ignes.“ et Rapt. Proserp. II, 368. — „*unanimi* consortia discite *somni.*“ ubi pariter ut hic in codicibus variatum: plurimi enim *ducite* habent. Vera tamen apud Horatium lectio est, quam alii codices exhibent cum Acrone Scholiaste, *ducere. Discuntur* enim quae vel difficultatem vel metum vel fastidium habent: at in nectare degustando nihil horum est. Non placet igitur *discere*: quod interpolatum ab iis existimo, qui *succos* cum Porphyrione *sapores* interpretabantur; absurdum enim iis visum est *ducere*, sive *bibere sapores*. Atqui aliud hic per *succos* intelligendum est, *liquorem* scilicet, *laticem*, *humorem*; ut passim usurpant auctores; et proinde *succi* illi *nectaris duci* sive *bibi* possunt. Ovidius Remed. Amor. „*Saepe* bibi succos, *quamvis invitus, amaros.*“ et in Ibide: „*Cantharidum* succos, *dante parente*, bibas,“ et Pont. IV, 3. „*I*, bibe *purgantes*, *dixissem*, *pectora* succos.“ Cicero denique de Divinatione I, 9. „*Mollipedesque boves spectantes lumina caeli Naribus humiferum* ducunt *ex aëre* succum.“ Caeterum *ducere* idem esse ac *bibere* fuse ostendit acutissimus Heinsius ad Ovid. Metam. XII, 316.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, Hunc tangat armis*] Primo, omnes fere codices aliorum, et nostri praeter unum et alterum ex recentioribus, *munde*, non *mundi*; et sic editiones veteres Veneta et

Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico: ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitae
Tecta velint reparare Troiae.
Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Coniuge me Iovis et sorore.
Ter si resurgat murus aëneus,
Auctore Phoebo: ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor
Capta virum puerosque ploret.

Loscheri. Primus, ut opinor, Lambinus introduxit *mundi*, quem posteriores plerique male secuti sunt. Quid enim? cuinam *mundi terminus obstitit*? Romano scilicet. Atqui si iam *obstitit* Romano, iam is obstantem *tetigit*. Unde ergo, quod mox sequitur, „*Hunc tangat armis*?“ Mira certe elegantia: „*Tangat terminum, quem iam ante tetigit.*“ Enimvero si *mundi* legeris, necesse est ut *obstiterit* legas, non *obstitit*. Sed recte habet prisca lectio, „*Quicumque terminus obstitit mundo*,“ hoc est, orbem terrarum habitabilem clausit. Deinde illud non omittendum, multo plures codices cum editionibus vetustis habere *tanget*, non *tangat*. Sed melius est *tangat*, ut supra *stet*, *possit*, *extendat*. Illud denique minus placet, *quicumque terminus*. Quot enim, obsecro, sunt mundi termini? Legerim potius, „Quacumque *mundo terminus obstitit*, *Hunc tangat armis*.“ ut mox sequitur, „*qua parte ignes, qua nebulae*.“ Seneca tamen *terminos* de mundo usurpat, Epist. CX. „*Animum in sordida et humilia pertraximus, ut relicto* mundo terminisque eius, *et dominis cuncta versantibus, terram rimaretur.*“ Ut proinde illud *Quicumque* non sit temere sollicitandum: quamquam, si *Quacumque* adsciveris, iam et illud *terminus* vim et potestatem pluralis in se habere possit.

65. *Ter si resurgat murus aheneus, Auctore Phoebo*] Tres vetusti codices, quorum unus Achillis Statii fuit, alter Cruquii, tertius Pulmanni, habent *ductore Phoebo*: quod editiones aliquot receperunt. Lectio sane non inelegans: ubi *ductore* volunt esse *conditore murorum*. Sic Noster Carm. IV, 6. „*Rebus Aeneae potiore* ductos *Alite* muros.“ Virg. Aen. I, 423. „*Instant ardentes Tyrii*: *pars* ducere muros, *Molirique arcem, et manibus subvolvere saxa.*“ ubi inter alia Servius: „*Proprie cum aedificantur muri*, duci *dicuntur*; *ut Sallustius*: Murum *ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotam* duxit.“ His adde Livium I, 44: „*Pomoerium est circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua* murum ducturi *erant*, *certis circa terminis inaugurato consecrabant.*“ et Statium Theb. IV, 151. — „*rarus vacuis habitator in arvis Monstrat Cyclopum* ductas *sudoribus* arces.“ Sed idcirco minus placet haec lectio, quia proxime praecesserat. „Ducente *victrices catervas*;“ ut inficetum fuerit statim repetere, „Ductore *Phoebo*: *ter pereat meis*.“ ut ne dicam *ductorem* pro *conditore* nusquam reperiri: neque enim sequitur, quia *ducere muros* recte dixeris, ideo te et *ductor murorum* recte dicturum; non magis, quam *dux murorum*. Usus et consuetudo, non analogia, loquendi normam faciunt. Equi-

dem, si quid mutatum velim, sic potius legerim, „*Ter si resurgat murus aheneus, Structore Phoebo.*“ Notum est enim ex historia veteri, Phoebum et Neptunum suis ipsos manibus Troiae moenia aedificasse, et humeris subvectasse lapides. Ovid. Metam. XI. de Apolline, „*Cumque tridentigero tumidi genitore profundi Mortalem induitur formam, Phrygioque tyranno* Aedificat muros, *pacto pro moenibus auro.*“ Statius Theb. I, 699. de eodem: „*Seu Troiam Thymbraeus habes, ubi fama volentem Ingratis Phrygios* humeris subiisse *molares.*“ Recte autem *structor murorum*, ut Seneca Herc. Fur. 262. de Thebis, „*Cuiusque* muros *natus Amphion Jove* Struxit, *canaro saxa modulatu trahens.*“ Statius Theb. X, 871. de iisdem, „*Et quidnam egregium prosternere* moenia *molli* Structa *lyra?*“ ubi obiter corrigendum: „*Et* quid tam *egregium*,“ ut docebimus ad Serm. II, 3. v. 283. Silius Italicus, XIV. — „structis *qui pube secuta In longum ex sese donarunt nomina* muris“ Ovidius Epist. Paridis v. 179. de his ipsis Troiae muris, „*Ilion aspicies, firmataque turribus altis* Moenia, *Phoebeae* structa *canore lyrae.*“ Neptunus apud Virgilium Aen. V, v. 1. de iisdem: — „*cuperem cum vertere ab imo* Structa *meis manibus periurae* moenia *Troiae.*“ Cicero Epist. ad Quintum Fratrem II, 6. „*A puero ut discessi, in aream tuam veni: res agebatur multis* structoribus;“ i. e. aedificatoribus. Apuleius in Floridis: „*Quippe* structor *orationis huius egomet, non e meo monte lapidem directim caelum afferam.*“ Sed utcumque hoc speciosum sit, et, si faverent codices, omni exceptione maius; nihil tamen muto a recepta lectione, quam centum manuscripti confirmant, cum editionibus vetustis: „*Ter si resurgat murus aheneus*, auctore *Phoebo.*“ Sic *Cynthius*, sive Apollo, Virgilio dictus *Troiae auctor*, Georg. III, 36. „*Stabunt et Parii lapides, spirantia signa, Assaraci proles, demissaeque ab Jove gentis Nomina; Troesque parens, et* Troiae Cynthius auctor:“ ubi Servius: „*Vel Apollinem dicit propter* muros; *vel Cynthium regem Troiae, quem in Troicis suis Nero commemorat.*“ Nugae merae de Rege Cynthio. Recte Philargyrius: „*Cynthius, Apollo a Cyntho Deli monte: et utrum, quia ex Oraculo eius condita est Troia, an quia muros ipse aedificavit, dictus Troiae auctor?*“ Enimvero utramque ob causam. Et ideo valde placet apud Nostrum, *Auctore Phoebo*, quia utrumque sensum comprehendit: sive, ait, Phoebi monitu, iussu, auctoritate, auspiciis, oraculo; sive adeo ipsius Phoebi manibus aut operis ter resurgat Troia, ter peribit meo ductu ab Argivis eversa. Utravis significatione recte dicitur *Phoebus auctor murorum*: priore, ut apud Senecam Agamem. 294. „Auctore Phoebo *gignor: haud generis pudet:*“ et Statium Theb. I, 399. — „*non tu ipse pater, non docte futuri Amphiaras, vides: etenim vetat* auctor Apollo:“ et Theb. X, 894. — „*gemit* auctor Apollo, *Quas dedit ipse*, domos;“ posteriore, ut apud Propertium IV, 6. „*Quam nisi defendes* murorum *Romulus* auctor *Ire Palatinas non bene vidit aves.*“ Ita habet codex vetustus, non *augur*, teste disertissimo Brouhhusio ad locum; qui tamen et hic apud Horatium probat, *Ductore*, (ad Propertium I, 7.) et illic mavult *Romulus augur*: quod firmat ex Cicerone de Divin. I, 2. „*Huius urbis* parens *Romulus.*“ Frustra: nam illud ipsum adstipulatur alteri lectioni, *auctor*. Quippe *auctor* idem plane, quod *parens*. Ovidius Heroid. X. „*Nec* pater *est Aegeus, nec tu Pittheidos Aethrae Filius*: auctores *saxa fretumque tui.*“ hoc est, *parentes tui*. Ergo ut Cicero, *parens Urbis*, ita Propertius, *auctor* sive *parens murorum*. Silius Italicus lib. II. de Sagunto: „*Urbs habitata diu Fidei, caeloque* parentem Murorum *repetens*,“ i. e. Herculem. Nonne hoc idem plane, ac *auctorem murorum*? Sic idem alibi, *sator murorum*, hoc est, parens, auctor, lib. XI. de Capua: „*Laetus circumfert oculos, et singula discit; Qui* muris sator, *et pubes sit quanta sub armis.*“ Sic *auctor statuae et tabulae pictae*. Plinius XXXIV.

Non hoc iocosae conveniet lyrae:
Quo Musa tendis? desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

IV.

AD CALLIOPEN.

Descende caelo, et dic age tibia
Regina longum Calliope melos;
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus, citharave Phoebi.
Auditis? an me ludit amabilis
Insania? audire, et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt, et aurae.

cap. 8. Sect. 35. „*In mentione statuarum est et una non praetereunda, licet* auctoris *incerti.*" Et XXXVI, 5, 8. „*Multa in eadem schola sine* auctoribus *placent; Satyri quatuor* etc." Idem Praefat. ad lib. I. „*Quo apparuit summam artis securitatem* auctori *placuisse;*" hoc est, pictori. Denique, ne nimii simus, *auctor porticus*, ut Ovid. Art. Amat. I. „*Nec tibi vitetur quae priscis sparsa tabellis Porticus* auctoris *Livia nomen habet.*"

69. *Non haec iocosae conveniunt lyrae*] Ita Loscherus anno 1698. *Haec conveniunt:* quod hodie editiones plures sequuntur. Lambinus ex suis profert, *haec convenient.* At Cruquii omnes, Torrentiique, et Pulmanni, cum editione prima Veneta, „*Non* hoc *iocosae* conveniet *lyrae.*" Recte: et ita nostri universi, nisi quod Battelianus, Bodleianus, et Vigorniensis, *conveniat;* Petrensis autem, *convenit.* Quid opus est in re nihili ab omnibus fere membranis discedere?

4. *Seu fidibus, citharave Phoebi*] Codex Graevianus magnae vetustatis *citharaque* habet, litera tamen Q iam erasa. Nescio certe, an rectius sit illud *citharaque.* Nam quid *ve* sibi velit, neque ego satis intelligo, nec interpretes quidquam expediunt; cum *fides* aut per synecdochen ipsa *cithara* sit, aut proprie pars *citharae*, nempe nervi sive chordae. Festus: „*Fides*, *genus citharae.*" Glossarium Latino-graecum: „*Fidis: λύρα, κιθάρα, χορδαί.*" Graeco-latinum: „*Χορδαὶ λύρας, fides. Χορδὴ ἡ νευρὰ, fides, chorda. Νεῦρα, τὰ τῆς κιθάρας, fides.*" S. Ambrosius de obitu Theodosii: „*Unde arbitror, quod* fila chordarum citharae *ideo* fides *dicuntur, quoniam et mortuae sonum reddunt.*" Vide itaque, annon reducenda sit lectio Graeviani Codicis, „*Seu fidibus citharaque Phoebi;*" hoc est, Seu *voce* nunc mavis, Seu *chordis et cithara* Apollinis. Ita Noster alibi *fides* pro *nervis Lyrae*, Carm. IV, 3. „*Romanae fidicen Lyrae.*" ubi *fidicen lyrae* nihil aliud est, quam „*qui cano fidibus lyrae.* Prudentius Cathem. III, 9. „*Quae veterum* tuba, *quaeve* lyra, Flatibus *inclyta vel* fidibus?" ubi *lyra fidibus inclyta*, est chordis, nervis, eximia.

6. *Et videor pios Errare per lucos*] Vetus Scholiastes Acron, cum quibusdam ex recentioribus, *pios lucos* interpretatur *amoenos lucos Elysii.* Unde vir quidam eruditus sic locum corrigendum autumat, et insolentiam epitheti eo pacto devitat, — „*audire et videor* piorum *Errare per lucos:*" ut syllaba ultima ad sequentem versum reiiciatur, quod

Me fabulosae Volture in Appulo,

saepe fit apud Nostrum. Ingeniose et docte. Nam *sedes*, *luci*, *arva piorum* in Elysio notissima. Noster supra Carm. II, 13. — „*sedesque discretas* piorum.“ Claudianus Eutrop. v. 453. — „*tuque ô si forte* piorum *lugera*, *et Elysias scindis*, *Serrane*, *novales*.“ Martialis Epig. XII, 52. „*Accipient olim cum te loca laeta* piorum, *Non erit in Stygia notior umbra domo*.“ Nemesianus Eclog. I, v. 20. „*Quem nunc emeritae permensum tempora vitae Secreti pars orbis habet*, *mundusque* piorum.“ Ovid. Metam. XI, 64. — „*quaerensque per arva* piorum *Invenit Eurydicen*, *cupidisque amplectitur ulnis*.“ Valerius Flaccus I, 650. „*Nec iam merito tibi*, *Tiphy*, *quietum Ulla parens volet Elysium*, *manesque* piorum.“ et v. 843. — „*donec silvas et amoena* piorum *Deveniant*, *camposque*, *ubi sol totumque per annum Durat aprica dies*.“ Silius Italicus II. „*Elysium*, *et castas sedes decorate* piorum.“ et iterum XIII. „*His laeti rediere duces loca amoena* piorum.“ Lucanus III, 11. „*Sedibus Elysiis campoque expulsa* piorum.“ Virgil. Aen. V, 734. — „*sed amoena* piorum *Concilia Elysiumque colo*.“ Cicero Philippica XIV. cap. 12. „*Vos vero, qui extremum spirtum* in victoria *effudistis*, piorum *estis sedem et locum consecuti*.“ Nemo itaque inficias iverit, quin, si codices adstipulentur, et de Elysiò hic agatur, eleganter legi possit, „*Et videor* piorum *Errare per lucos*.“ Neque tamen, vel sic, ego quidquam temere mutaverim; cum epithetorum audaciam tantopere sectetur Noster, et potius figurate *pios lucos*, quam *piorum*, data opera dixisse videatur. Sic enim et alii dixerunt, ut Auctor Elegiae De morte Drusi v. 329. „*Ille* pio (*si non temere haec creduntur*) *in* arvo *Inter honoratos excipietur avos*.“ Virgilius Culice v. 38. „*Et tibi* sede pia *maneat locus*.“ et ibid. 373. — „*quo maxima Minos Conscelerata* pia *discernit vincula* sede.“ *Pio arvo*, *pia sede*; cum Ovidius, Silius aliique, locis iam citatis, *piorum arva*, *piorum sedes* dixerint. At alibi Ovidius, eadem figura *pia sarcina* dixit, Epistola Didûs: „*Diva parens*, *Seniorque pater*, pia sarcina *nati*:“ *Currus pios* Valerius Flaccus II, 411. „*Illic servati genitoris conscia sacra Pressit acu* currusque pios:“ et sic alii alia. Recte igitur se habebit recepta apud Nostrum lectio: — „*audire et videor* pios *Errare per lucos*, *amoenae Quos et aquae subeunt*, *et aurae*:“ etiamsi cum Acrone de Elysio interpreteris. Sed omnino cum Acrone suo falluntur, qui ad Elysios lucos Horatium hic ablegant, tamquam aut ipse mortuus, aut Eurydicen inde aliquam ad vivos reducturus esset. Quin nihil aliud vult nisi lucos et nemora Musarum, Liberi patris, Heliconis etc., quibus omnem paginam replent poëtae, ubi vagari se et cum Diis versari fabulantur. Ita Noster Carm. III, 25. „*Quo me*, *Bacche*, *rapis tui Plenum*; *quae* nemora *et quos agor in specus?*“ Statius Silv. V, 3. v. 210. „*Me quoque vocales* lucos *lustrataque Tempe Pulsantem*, *cum stirpe tua descendere dixi*, *Admisere diae*.“ et ibid. V, 5. v. 6. „*Numquid inaccesso posui vestigia* luco? *Num vetito de fonte bibi?*“ Silius XIV. — „*vatum Ora excellentum*, *sacras qui carmine* silvas, *Quique Syracosia resonant Helicona camena*.“ Vide etiam quae attulimus ad Carm. I, 32. v. 1.

9. *Me fabulosae Vulture in Appulo*] Vix oculis meis fidem habeo, cum lego in ora codicis Heinsiani, *Forte*, *Sabulosae*. Omnino aliud agebat Vir in his rebus incomparabilis. Bis enim peccat: primo contra metri legem, quia *sabulosus* primam syllabam corripit; deinde adversus constructionem: neque enim cum veteribus Scholiastis et Torrentio *fabulosae Apuliae* copulandum est, sed *fabulosae palumbes*. Vide nos ad Carm. I, 22. v. 7. Et potuerat quidem Horatius vitare ambiguum, si cum Lucilio, Plauto, Plinio aliisque masculino genere protulisset, „*Me* fabulosi *Vulture in Appulo* — *Fronde nova puerum* pa-

Altricis extra limen Apuliae,
Ludo fatigatumque somno,
Fronde nova puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsae nidum Acherontiae,
Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:

lumbes *Texere*." Sed obstinate faemininum hic exhibent codices manuscripti.

10. *Altricis extra limen Apuliae*] *Altricis* habent codices nostri vetustiores, Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis; sed multi et bonae quidem notae *nutricis*; quod editores aliquot, qui *Apuliae* nempe, non regionis, sed faeminae nomen esse autumant, cupide arripuerunt, veriti ne illud alterum de muliere dici non possit. Sed haec vana formido est. Statius Silv. II, 1. „*Quid referam* altricum *victos pietate parentes?*" Idem Theb. I, 530. „*Natarum haec* altrix, *eadem fidissima custos*," Seneca Hippolyto 250. (Phaedra ad nutricem) „*Paremus*, altrix." et 258. „Altrix, *profare*." Propertius IV, 1. „*Sanguinis* altricem *nunc pudet esse lupam*." Ovid. Metam. II, 683. „Altrici, *quae luctus causa roganti, Nulla est, Halycone, nulla est, ait*." Poteris itaque cum vetustis membranis legere *altricis*, utcumque acceperis, seu pro muliere nutrice, seu pro terra altrice. Sed vide locum totum, „*Me fabulosae Vulture in Appulo, Altricis extra limen Apuliae, Ludo fatigatumque somno Fronde nova puerum palumbes Texere*." ubi, ut iam dixi, in diversa abeunt interpretes. Pars enim exponunt, *extra limen*, sive *finem*, *terminum* terrae *Apuliae*; ut *limen Aeoliae* dixit Valerius Flaccus VI, 364. — „*magno veluti cum turbine sese Ipsius* Aeoliae *frangunt in* limine *venti*." Sed quale illud quaeso est, dormientem in Vulture *Appulo* extra limen *Apuliae*; nonne hoc ἀσύστατον est et secum pugnat? Utique si in monte Appulo; tum *intra* Apuliae fines fuerit necesse est. Sed, ut hoc nodo se expediant, aiunt Vulturem montem in ipsis regionum confiniis situm, adeo ut pars eius Apuliae, pars Lucaniae adscriberetur. Quod ex ipso Horatio colligunt: qui Venusium, oppidum monti huic proximum, nescire se ait, utrum Lucaniae, an Apuliae adiudicet: Serm. II, 1. — „*sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps: Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus*." Dormiebat ergo, aiunt, in Vulture *Appulo* (sic de parte, quae Apuliae erat, totum montem συνεκδοχῇ Appulum vocavit), in ea tamen montis parte, quae extra limen Apuliae erat, et ad Lucaniam pertinebat. Haec illi: sed miseret me Horatii, si tali auxilio et istis defensoribus eget. Quid enim? quis in proletario quovis poëta hoc ferret, ut in unam sententiam haec ἐκαντιοφανῆ congereret? Esto, ut pars Vulturis in Lucaniam pertigerit (quod tamen non probant), et hoc voluerit Horatius: certe in eodem loco et eodem pene versu non totus mons dicendus fuerit *Appulus*. Si hoc ei condonamus; etiam quidvis quantumvis ineptum albo calculo probare possumus. Quid vero ad rem attinet? quem scopum ferit? quid tam dignum memoratu, si modo in Vulture dormiebat, utrum hac vel illa parte iacuit? cum in tota fortasse Roma vel duo vel nemo erat, qui in Vulture confinia illa agnosceret. Imo vero, cum ne Venusium quidem ipsum, oppidum satis celebre, utrum Appulorum an Lucanorum esset, scire se profiteatur: qui fit, ut in montis avii saltibus tam peritus agrorum metator hanc partem Apuliae, illam Lucaniae adsignare sciat? Ergo is ipse locus, quem advocatum sibi duxerunt, Serm. II, 1. „*Lucanus an Appulus, anceps*," adversus

Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacra
Lauroque, conlataque myrto,
Non sine Dis animosus infans.
Vester, Camenae, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum
Praeneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidae placuere Baiae.

eos causam dicit, et interpretationem illam prorsus evertit. Proinde alia pars interpretum nomen mulieris hic intelligunt, *cuius extra limen* evagatus puer Horatius in monte Vulture obdormierit. Melius profecto, quam illi alteri: si *Apuliae* aut nomen aut cognomen esse posset. Sed nulla talis familia, neque cognomen usquam occurrit. *Apuleiae* quidem plurimae reperiuntur, sed versus eas recusat. Poteramus quidem levi mutatione rem conficere: „*Altricis extra limen* Amuliae, *Altricis extra limen* Aquiliae:“ nisi ineptum plane et absurdum foret, de nutricis nomine hic cogitare. Quid? illene *patre libertino et pauperculo* natus, qui numquam patrem ipsum aut matrem in scriptis suis nomine appellavit, nutriculae suae nomen ingereret? qualem vero altricem in tam paupere domo? ancillulam scilicet sole coctam, cui nomen *Phrygiae*, credo, aut *Syrae*. Nisi potius, servulae inopia, eadem illa quae peperit, mammam dederit. Cave credas igitur, tam vanum et stolidum fuisse Nostrum, ut sicut Aeneas nutricem Caietam, ita hic *Damae aut Dionysii filius* suam memoriae traderet. Quid itaque fiet? haeret profecto aqua: neque quicquam iuvant aut enarratores aut codices. Periclitemur paullulum, an coniectura aliqua non socordi laboranti poëtae succurrere possimus. Gloriatur hic Noster, se ab ipsis incunabulis Diis carum et dilectum fuisse: id eo argumento, quia *puer* olim, imo *infans*, ut versu 20. „*Non sine Dis animosus* infans,“ ludo fatigatus, obdormiisset solus in monte deserto: ubi mirum, ni a viperis esset morsus, vel devoratus ab ursis, qui in iis regionibus frequentes, ut Ovidius Halieutico: „*Foedus* Lucanis *provolvitur* ursus ab *antris*:“ at tandem a suis inventus est, adhuc somno devinctus, sospes et incolumis a feris et serpentibus, quin etiam laurea myrteaque fronde a palumbibus tectus. Hoc miraculi instar de se narrat; unde iam tum per viciniam famam esse diditam, magnum aliquid de puero isto deos portendere. Recte igitur et ex decoro addit, *extra limen altricis* vagatum esse; quippe de se *infante* hic loquitur, cum adhuc sub nutrice esset. Idque auget miraculi vim, quod solus, a nutricis domo evagatus, sospes tamen evaderet; si enim cum nutrice et domesticis fuisset, nihil adeo admirandum esset. Omnia igitur belle haberent, si modo illud *Apuliae* removere aliquo possemus: neque enim nomen mulieris id est, neque nutrix hic nomine suo indigitari debuit. Equidem crediderim sic ab Horatio scriptum esse: *Altricis*, sive ut alii codices, „*Nutricis*, [illegible] *Me fabulosae Vulture in Appulo, Nutricis extra* limina sedulae.“ Nam primo *limina* de una domo dicitur, ut Virgilius Aen. I, 389. „*Perge modo, atque hinc te reginae ad limina perfer*:“ et sic idem alibi, aliique passim. Deinde *sedulae* perpetuum est *nutricis* epitheton, ut Noster in Arte Poët. v. 116. „*Maturusne senex, an adhuc florente iuventa Fervidus; et, matrona potens*, an sedula nutrix.“ Ovid. Epist. Cydippes: „Sedula *me* nutrix *alias quoque ducit in aedes*.“ et Metam. X, 438. „*Nacta gravem vino Cinyram male* sedula nutrix.“ et paullo ante v. 409. ipsa nutrix loquitur, — „*et in hoc* mea (*pone timorem*) Sedulitas *erit apta tibi*.“ Festus Avienus in Arateis: „Signa

Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non extinxit arbor,
Nec Sicula Palinurus unda.
Utcumque mecum vos eritis; libens
Insanientem navita Bosporum
Tentabo, et arentis arenas
Litoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et laetum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.

sues lentae, si lanae sedula nutrix." Perro neque literae ipsae in *limina sedulae* multum abeunt a *limen Apuliae*: et praeterea credibile est librarium in ultimam vocem prioris versus *Appulo* coniecisse oculos, eoque errore in sequenti reposuisse *Apulae*. Id vero quam sollemniter peccent exscriptores, probe sciunt, quibus datum est membranae veteres trivisse.

27. *Devota non extinxit arbos*] *Arbos* iam ab annis plus centum in omnibus editionibus visitur: cum et Loscheri et Veneta et membranae meae omnes uno consensu exhibeant *arbor*. Sic et omnes Pulmannianae: ne de caeterorum codicibus dubites, etsi ipsi dissimulent. Quae haec prurigo est, ut, nullo commodo, contumeliam facere aveant libris vetustis? Ita supra Carm. II, 11. *honos* pro *honor* contra omnium Mss. fidem supposuerunt; cum tamen versus ipse, *floribus est honos vernis*, talem correctionem sibilo explauderet.

31. *Tentabo et arentes arenas Litoris Assyrii viator*] Editio Veneta 1478. *arentes*; at Loscheri 1498. *urentes*; eademque est varietas in libris scriptis: unde pro vario hominum captu etiam nuperiores editiones nunc hanc, nunc illam lectionem repraesentant. Neque sane multum interest; utraque enim proba est et fideiussores suos habet. *Urentes* Leidensis noster et Reginensis, cum aliis inferioris notae. Seneca Nat. Quaest. II, 30. „*Aetna aliquando multo igne abundavit, ingentem vim* arenas *urentis effudit*." Curtius VI, 18. de Bactriana regione: „Arenas *vapor aestivi solis* accendit; *quae ubi flagrare coeperunt, haud secus quam continenti* incendio *cuncta torrentur*." Idem IV, 6. de Ammonitide: „*Steriles* arenae *iacent*, quas *ubi vapor solis* accendit, fervido *solo* exurente *vestigia, intolerabilis aestus existit*:" et paullo post, „*Et in arido solo et* fervido sabulo *nulla erat aqua*." Sic *calida arena*; ut Silius Italicus, de Adyrmachidis, Libyca gente, lib. III. „*Sed mensis asper populus, victuque maligno: Nam* calida *tristes epulae torrentur* arena." et Marius Victor lib. II. „*Australis Libye* calidis *quod nutrit* arenis." et Alcimus Avitus lib. V. — „*o terque quaterque beati, Quos morte absumtos* calidis *Aegyptus* arenis *Condidit*." Sic *arena incensa*, Claudianus II. Rufin. 241. „*Te vel ad* incensas *Libyae comitabor* arenas." Sic *fervens* et *ardens arena*, Plin. Hist. VII, 1. „*Gymnosophistae* ferventibus arenis *toto die alternis pedibus insistere*." Boëtius Consol. Philos. II, 6. „*Quos Notus sicco violentus aestu Tollit* ardentes *recoquens* arenas." Seneca Nat. Quaest. VI, 2. de Aethiopia: „*Saxa* aestu *igni fervescunt, non tantum medio, sed inclinato quoque die*: ardens pulvis, *nec humani vestigii patiens*." Non male igitur, siquis *urentes arenas* apud Horatium legerit. Neque tamen deterior est lectio altera *arentes*; quam inter alios codex Graevianus magnae vetustatis

Vos Caesarem altum, militia simul
Fessas cohortes reddidit oppidis,
Finire quaerentem labores,
Pierio recreatis antro.

v. 38. Vulg. *Abdidit.*

exhibet, et praeter similia scriptorum loca, suavis ille syllabarum concursus, *arentes arenae*, magnopere commendat. Silius Italicus lib. V. „*Turbidus* arentes *lento pede sulcat* arenas *Bagrada.*“ quod a Lucano hausit, lib. IV, 588. „*Bagrada lentus agit, siccae sulcator arenae.*“ Coripp. Athenus, IV. „*Cogit dura sitis, cumuloseque* arentis arenae *Obiicunt, pinguisque soli declivia claudunt.*“ Dracontius Hexaëmero: „Arida *vipereos angues suscepit* arena.“ Seneca Herc. Fur. 319. „*Cum per* arentem *plagam, Et fluctuantes more turbati maris Abiit* arenas.“ Avienius in descriptione Orbis: „Aret *humus, caseaeque solo torrentur* arenae.“ Claudian. Cons. Honor. IV, 436. — „*Libyes* arentis arenas *Audebit superare pedes.*“ Ita codex vetus teste Heinsio; vulgati, *Libyae squalentis.* Sulpicius Severus Dialogo I. de Libya: „*Nulla ibi semina, germina nulla proveniunt: quippe instabili solo*, arentibus arenis *ad omnem motum ventorum sedentibus.*“ Caeterum, quid illud quaeso est, *litoris Assyrii*, cum Assyria non sit regio maritima, sed mediterranea? Recte Scholiastes Acron: „*Litus etiam camporum extremitatem veteres dicebant.*“ Proinde tu hic intellige arenosos campos Assyriae, ubi Crassus cum toto exercitu periit: ii erant in *confiniis* Arabiae et Assyriae, Ἀράβων καὶ Ἀσσυρίων μεθορίᾳ, ut in Crasso Plutarchus. *Litoris* ergo *Assyrii*, hoc est, extremitatis, marginis, orae, confinii. Sed et alia ratio est, cur *litus* vocet: quippe arenae illae ingenti planitie undique porrectae potius *litoris* vel *aequoris* quam terrestris regionis speciem ostentant; ut ibidem Plutarchus, Οὐ φυτὸν ὁρῶσιν, οὐ προβολὴν ὄρους παθάπτος, ἀλλ' ἀτεγκτῶς ΠΕΛΑΓΙΟΝ ΤΙ ΧΕΥΜΑ, ΘΙΝΩΝ τινῶν ἐρήμων περιεχόντων τὸν στρατόν. Sic de arenis Bactrianis Curtius VI, 18. „*Camporumque non alia quam vasti et profundi maris species est.*“ Seneca loco supra citato: „*Et fluctuantes more turbati maris Abiit arenas.*“

38. *Fessas cohortes abdidit oppidis*] *Abdidit* habent editiones principes Veneta et Loscheri; unde in omnes sequentes derivatum est. Quod defendunt interpretes ex alio loco Epist. I, 1. — „*Veianius, armis Herculis ad postem fixis, latet* abditus agro, *Ne populum extrema toties exoret arena.*“ Atqui hoc aliud est, nempe *occultatus, absconditus, latens*; ut Suetonius in Tiberio 12. „*Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam obnoxium et trepidum egit, mediterraneis* agris abditus, *vitansque praeternavigantium officia.*“ Certe, non metu, neque ut ibi lateret, cohortes suas in oppida misit Augustus: sed aut missionem eis et agros militiae praemia daturus, aut in hibernis eos collocaturus. Quare melior omnino lectio est, quam neque pauciores neque deteriores codices exhibent, *reddidit*: ex meis certe Bodleiani duo, Galei, Batteliannus, Colbertinus pro varia lectione. Atque his adstipulantur Graevianus vetustus, qui a prima manu habuit *redditis*, ut ad Musas referatur; et Reginensis, qui *redditas*. Cohortes scilicet, quas ex *oppidis* deduxerat, cum delectum institueret militum, iam tandem *missione* facta *oppidis* suis *reddidit*. Nihil verius. Noster Epistola I, 7. „*Vitae me* redde *priori.*“ Tacitus Annal. I, 17. de re eadem: „*An praetorias cohortes, quae binos denarios acciperent, quae post sexdecim annos* penatibus suis reddantur, *plus periculorum suscipere?*“ Et similiter Hist

Vos lene consilium et datis, et dato
Gaudetis almae, scimus ut impios
Titanas inmanemque turmam
Fulmine sustulerit coruscо,

v. 44. *Caduco.*

II, 69. „*Cohortes Batavorum in Germaniam remissae:* reddita civitatibus *Galliorum auxilia.*" Gellius denique I, 25. „*Quid enim dicemus, si induciis mensium aliquot factis* in oppida castris concedatur, *nonne tum quoque induciae sunt?*" Caeterum non contemnenda est doctissimi Lambini coniectura, ubi pro *fessas* reponit *fessus*; adeo ut locus totus constituatur hunc in modum, „*Vos Caesarem altum, militia simul* Fessus *cohortes* reddidit *oppidis, Finire quaerentem labores Pierio recreatis antro.*" Quippe ea quae sequuntur, *quaerentem finire labores*, et *recreatis Caesarem*, efflagitant potius, ut ipse Caesar, quam Cohortes, militia defatigari dicatur. Utinam accederet MStorum auctoritas! tamen, vel reclamantibus eis, vera emendatio est.

44. *Fulmine sustulerit caduco*] Nemo ex omnibus scriptoribus, praeter Nostrum in hoc loco, *fulmen vocavit caducum.* Non indignus itaque nodus erat, in quo interpretum cura et industria se exerceret. Nihil tamen hic proferunt praeter unicum locum ex Carm. II, 13. „*Te triste lignum, te caducum In domini caput immerentis.*" Quasi vero nihil discrepet, utrum *lignum* prae senio et carie sponte sua ruinosum, an *fulmen* magna manu Tonantis missum et contortum; *caducum* appelletur. Nos verbum et sententiam ipsam considerabimus diligentius. *Cadere* et *decidere* fulmen passim apud Auctores dicitur: neque exemplis in re manifesta est opus. *Caducum* tamen *fulmen*, ut iam dixi, nemo quisquam appellavit. Quid ita? nempe quia *to caducus*, etsi a *cadendo* ductum sit, notioni tamen cadendi semper superaddat infirmitatem, debilitatem, fragilitatem: adeo ut non quaecumque quoque modo cadant, *caduca* recte dicantur, sed ea sola, quae sponte et suapte imbecillitate ad casum et ruinam tendant. Ita *lignum caducum* apud Nostrum, quia prae vetustate diutius stare non potuit; ita alii, *folia caduca, glandes, frondes, flores, guttas, rivos, lacrimas, spes, res caducae*, et similia, dixerunt. Quid? anne hoc sensu fulmen in Gigantas actum *caducum* vocitandum est? Haud vidi magis. Sed praeterea vide modo hoc Senecae, de Fulgure sine fulmine, Nat. Quaest. II, 23. „*Credibile est,*" ait, „*et verisimile, ignem caducum excuti, et cito interiturum, quia non ex solida materia oritur, nec in qua possit consistere.*" Differt igitur inane fulgur a fulmine, quia illud *ignis caducus* debilisque sit, *et cito interiturus:* hoc, aliud quid longe fortius et maius. Quid igitur? an bonus ille Iuppiter, tum cum maxime caelo suo et imperio metuebat, tam *caduco igne* et debili fulmine contra Titanas usurus erat? Porro autem tralatitium est, *Iovis telum* a poëtis nuncupari fulmen: ut, praeter alios, Ovidio in Ibide, „*Aut Iovis infesti telo feriare trisulco:*" et Amor. II, 5. „*Excutere irato tela trisulca Iovi,*" atqui *telum caducum* est debile et cassum, nullo impetu, et invalido brachio tortum; ut ostendet tibi Propertius, Horatii nostri et Maecenatis Sodalis, IV, 2. „*Vidi ego labentes acies, et tela caduca, Atque hostes turpi terga dedisse fugae.*" Ergo lassus, opinor, et viribus defectus Iuppiter *caducum telum* et cassum fulmen in Enceladum et fratres iaculatus est. Quin potius centum librariis fides abroganda est, quam ut Horatium credamus huius culpae affinem esse potuisse. Crediderim equidem, si res ipsa sineret, ex Aeschylo hoc expressisse Nostrum, qui κέραυνον *KATAIBATHN* dixit, in Prometheo

Add

3,3,6

Lucan. I, 156 magnamque cadens, magnamque revertens dat stragem late (fulmen)

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum; et umbras regnaque tristia,
Divosque, mortalisque turbas
Imperio regit unus aequo.
Magnum illa terrorem intulerat Iovi
Fidens iuventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion inposuisse Olympo.

v. 46. *Et urbes.*

v. 358. ubi Typhöea, ut hic Horatius, a Iove fulminatum narrat, „*Ἀλλ' ἦλθεν αὐτῷ Ζηνὸς ἄγρυπνον βέλος, Καταιβάτης κεραυνὸς, ἐκπνέων φλόγα.*" quippe *καταιβάτης* venit a *καταβαίνειν*, *descendere*, *demittere*: quod a *cadendo* non procul abest. Verum obstat, ut dixi, auctoritas et sermonis Latini ratio, quae nihil quicquam *caducum* dicit, nisi quod infirmum et debile est. Quod si acrius contendat quispiam, potuisse Flaccum nove dicere *caducum fulmen* pro *cadente* sive *καταιβάτῃ*; idem tamen fateatur necesse est, et incautum, et infelicem hic fuisse Nostrum: cum et ridicule plane in ambiguum inciderit, et neminem post se habuerit, qui sequi et imitari vellet. Sed non ita est: neque dubitare possum, quin levi mutatione sic locus sit refingendus, qualis a poëtae manu primum profectus est: — „*scimus ut impios Titanas immanemque turmam Fulmine sustulerit* corusco:" tam apto et forti et usitato hoc epitheto, quam illo altero inepto, debili, et inaudito. Ipse alibi Carm. I, 34. — „*namque Diespiter* Igni corusco *nubila dividens.*" Virgil. Aen. VIII, 391. „*Non secus atque olim* tonitru *cum rupta* corusco *Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.*" et Georg. I, 328. „*Ipse pater media nimborum in nocte* corusca Fulmina *molitur* dextra." Ovid. Fast. VI. „*Signa dedit genitor, tum cum caput* igne corusco *Contigit.*" Lucret. VI, 236. de Fulmine. — „*usque adeo pollens* fervore corusco." Valerius Flaccus I, 622. „*Cum ploei fulsere poli, pavidamque* coruscae *Ante ratem cecidere* faces." et VI, 55. „*Nec primus radios, miles Romane,* corusci Fulminis, *et rutilas scutis diffunderis alas.*" Statius Theb. I, 216. — „*taedet saevire* corusco Fulmine." Silius Italicus VI. — „*quater inde* coruscum *Contorsit dextra* fulmen." Idem lib. VIII. „*Axe super medio, Libyes a parte,* coruscae *Ut Latium venere* faces." Et lib. XV. — „*bis terque* coruscum *Addidit augurio* fulmen *pater.*" et iterum: „*Ut torrens, ut tempestas, ut flamma* corusci Fulminis." Severus in Aetna, de Iove et Gigantibus: „*Iuppiter e coelo metuit, dextramque* corusca *Armatus* flamma *removet caligine mundum.*" Auctor de morte Drusi: „*Hoc fuit Evadne, tunc cum feriendo* coruscis Fulminibus *Capaneus impavida ora dedit.*" Petronius de Mutat. Reipubl. „*Vix dum finierat, cum* fulgure *rupta* corusco *Intremuit nubes, elisosque abscidit ignes.*" Seneca Oedip. 1029. „*Non si ipse mundum concitans Divûm sator.* Corusca *saeva* tela *iaculetur manu.*" Ausonius Epist. XXI. „*Flammis* corusci fulminis *vibratior.*" Cicero Tuscul. II, 9. — „*tuque caelestum sator, Iace, obsecro, in me* vim coruscam fulminis." Sed iam nimii sumus: i nunc, et, si potes, *caducum* potius *fulmen* ab invalida Iovis dextra, quam a terribili brachio *corusca* in Gigantas tortum crede.

46. *Et urbes, regnaque tristia, Divosque mortalesque turbas*] Editio Veneta omnium princeps *turmas*, et sic maior pars Codicum: at Loscherus *Turbas*, cum Batteliano nostro et Petrensi. Recte. Nam iam praecesserat, *Immanemque Turmam*; neque ea vox bis inculcari debet.

Sed quid Typhoeus et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhoetus evolsisque truncis
Enceladus iaculator audax,
Contra sonantem Palladis aegida
Possent ruentes? hinc avidus stetit
Volcanus, hinc matrona Iuno, et
Numquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliae lavit
Crinis solutos, qui Lyciae tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dî quoque provehunt
In maius: îdem odere vires
Omne nefas animo moventis.
Testis mearum centimanus Gyges
Sententiarum, notus et integrae
Tentator Orion Dianae,
Virginea domitus sagitta.

v. 55. Vulg. *Rhoecus.* v. 69. *Gigas* vel *Gyas.*

Verum ibi quoque codices aliquot, *immanemque turbam*, non *turmam*. Nimirum hoc certum est, aut ibi esse legendum *immanemque turbam*, et hic *mortalesque turmas;* aut ibi turmam et hic *turbas* poni oportere. Neque hilum fere interest. Sed iam totum locum videamus, ne inani forte verborum strepitu pulset potius aures, quam sensu animum tangat: „*Qui terram inertem, qui mare temperat Ventosum et urbes, regnaque tristia: Divosque mortalesque turbas Imperio regit unus aequo.*“ Iam dic, obsecro, quid sibi velit, *urbes et mortales turbas?* Enimvero hoc ineptum est, et tautologia mera. Nisi forte *urbes*, non hominum coetus, sed lapidum et lignorum congeriem stulte hic interpretari velis. Corrige vero mecum, et distingue cum vetere Scholiaste: „*Qui terram inertem, qui mare temperat Ventosum; et umbras regnaque tristia, Divosque, mortalesque turbas Imperio regit unus aequo.*“ Unus regit omnes, Deos, homines, inferosque. *Umbras et regna tristia*, ut Seneca Medea V, 10. — „*noctis aeternae chaos, Aversa superis regna*, manesque *impios*, *Dominumque* regni tristis.“ Idem Oedipo, 869. — „*tuque tenebrarum potens, In Tartara ima*, rector umbrarum, *rape.*“ Et Hercule Oetaeo, v. 1478. — „*hic tibi*, *emenso* freta Terraeque *et* umbras, *finis extremus datur.*“ Virgil. Aen. V, 735. — *non me impia namque* Tartara *habent*, tristesque umbrae.“ et alii passim.

64. *Delius et Patareus Apollo*] Codex Noster Vigorniensis, *Delios;* ut utrobique Graeca enunciatio sit, *Delios et Patareus, Δήλιος καὶ Πατρεύς;* non, ut Latini, *Delius et Patarensis.*

69. *Centimanus Gyges*] *Gygesne* an *Gyas* hic dicendus sit, iam supra disseruimus ad Carm. II, 17. ut et de *Rhoeto* versu hic 55. diximus ad Carm. II, 19. Caeterum male hic in omnibus hoc et superiore saeculo editionibus distinguitur, *Testis mearum centimanus Gyges Sententiarum notus:* tu vero interpunge: „*Testis mearum Centimanus Gyges*

Iniecta monstris Terra dolet suis:
Maeretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Inpositam celer ignis Aetnam:
Incontinentis nec Tityi iecur
Relinquit ales, nequitiae additus
Custos: amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

V.

Caelo tonantem credidimus Iovem
Regnare: praesens Divos habebitur
Augustus, adiectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi coniuge barbara
Turpis maritus vixit? et hostium
(Proh curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in arvis

v. 8. Vulg. *Armis.*

Sententiarum, notus et integrae Tentator Orion Dianae." Sic Carm. I, 37. „*Fortis et asperis Tractare serpentes:*" ubi pari modo a plerisque peccatum erat. In vulgata distinctione et sententiae vis perit et collocationis grātia. Nam si *notus* adeo *testis*, quid opus ut hic citetur? *notus* vero *tentator Orion*, quippe quem Mythologi et Poëtae passim commemorant. Porro eodem, quo nos, modo interpungunt editiones principes Veneta et Loscheri; tum MSti Graevianus, Reginensis, Battelianus, Petrensis, aliique, cum Porphyrione Scholiasta.

8. *Consenuit socerorum in armis*] Ita omnes, credo, qui nunc extant, codices, *armis*. Non placet. Quomodo enim in *socerorum armis*, si sub *rege Medo* erant? Certe non *soceri*, sed *rex ipse* militibus arma ministrabat. Deinde non queritur, Crassi milites captivos contra patriam tulisse arma; quod et falsum et inauditum: sed illud indignatur, quod verum erat, vivos captos in servitute apud Parthos consenuisse, quin et uxores ibi duxisse, Romani nominis oblitos. Quare diu est, cum legendum vidi, *arvis*, non *armis*, ut et Tanaquil Faber: „*Consenuit socerorum in* arvis:" quod et postea sagacissimum Heinsium sensisse didici, cuius haec notula in exemplaris sui margine, *Forte, Arvis*. Rectissime: sic enim Seneca Epist. XLVII. in re simili: „*Variana clade, quam multos splendidissime natos fortuna depressit: alium ex illis* pastorem, *alium* custodem casae *fecit.*" Ergo ut post cladem Quintilii Vari, multi Romanorum per Germaniam; ita post cladem Crassi, per Mediam in *arvis* consenuerunt, hi pastores facti, illi casarum custodes. Id autem solemne fere apud veteres, ut captivi ad *arva* colenda adhiberentur: ut Euripides in Rheso v. 74. „*Οἱ δ' ἐν βρόχοισι δέσμιοι λελησμένοι Φρυγῶν ἀρούρας ἐκμάθωσι γηπονεῖν.*" et mox v. 175. „*Οὐ μὴν τὸν Οἰνέως παῖδά μ' ἐξαιτεῖς καθεῖν. Καλὰ γεωργεῖν χρεὼν ἐν τεθραμμένοι.*" Noster Epist. I, 16. v. 69. „*Venabere cum possis* captivum, *occidere noli: Serviet utiliter: sine* pascat *durus* aretque." Quin et olim *arvis* legerunt veteres Scholiastae: quorum hic interpre-

Sub rege Medo Marsus et Appulus,
Anciliorum et nominis et togae
Oblitus, aeternaeque Vestae,
Incolumi Iove et urbe Roma?
Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus
Foedis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in aevum,

10. Anciliorum, nominis.

tatur, *Oblitos Romanae virtutis apud Parthos* resedisse; alter, *Velut propriis in* sedibus *omnem iam aetatem agerent*. Quae certe verba non cum *armis*, sed *arvis* conveniunt.

10. *Anciliorum, nominis, et togae*]: Ita codices aliquot scripti, et iam pleraeque editiones. Sed coniunctionem *et* inserunt Loscherus et Veneta, „*Anciliorum* et *nominis, et togae*:" et sic nostrae membranae, Graevianae, Reginenses, cum pluribus aliis: quin et sic legitur apud Charisium p. 46. Cledonium pag. 1898. et Servium ad Virgilii Aen. VII, 188. Recte: ut vitetur ambiguum, ne *nomen anciliorum*, non *nomen Romanum* forte intelligas. Imitatus est hunc locum Florus. IV, 9. de Antonio: „*Sed patriae*, nominis, togae, *fascium* oblitus, *totus in monstrum illud desciverat*:" quod et ante nos vidit optimus et doctissimus Torrentius.

15. *Et exemplo trahenti*] Ita primus ex coniectura reposuit vir eruditus Gulielmus Canterus, in Novarum Lectionum VII, 30. ex quo tempore plerique in ipsum versum receperunt: cum in vetustis editionibus, et codicibus, credo, qui nunc extant, omnibus habeatur *trahentis*, hunc in modum: „*Hoc caverat mens provida Reguli Dissentientis conditionibus Foedis, et exemplo* trahentis *Perniciem veniens in aevum*." Quae ineptam plane sententiam efficiunt, et poëtae menti prorsus contrariam. Enimvero, stante hac lectione, sic locus refingendus esset, „*Foedis*, nec *exemplo trahentis*:" hoc est, repudiantis foedas conditiones *neque* malo suo exemplo trahentis perniciem in posteros. Sed melius omnino Canterus, qui literula una semota clarum sensum reddidit, ita ut *conditiones illae foedae* sint *exemplum* trahens perniciem. Livius II, 43. „*Iniussu signa referunt, maestique redeunt in castra: nec huic tam* pestilenti exemplo *remedia ulla ab imperatore quaesita sunt*." Minime itaque sua laude fraudandus est Canterus. Sed, cum mirum mihi visum esset omnes ubique codices *trahentis* exhibere; neque quicquam in Canteriana lectione difficultatis appareret, quod librarios posset offendere, si eam in suis codicibus unquam reperissent: subiit animum latuisse forte hic olim elegantis aliquid et reconditae constructionis, quod non intellectum in fraudem eos iniecerit. Et e vestigio suspicionem nostram res ipsa confirmavit; sic enim scripserat Horatius: „*Dissentientis conditionibus Foedis, et* exempli trahentis *Perniciem veniens in aevum*:" hoc est, *conditionibus, quae foedae erant et perniciosi exempli*. Ita solebant hanc vocem genitivo casu proferre: quam structuram cum ignorarent boni librarii, locum contaminarunt. Suetonius Aug. 32. „*Pleraque* pessimi exempli *correxit, quae in* perniciem [illegible] *extiterant*." Idem Vitell. 10. „*Quicquid cohortium praetoriarum fuit, ut* pessimi exempli, *uno exauctoravit edicto*." Plin. Nat. Hist. VII, 16. „*In faeminis ea res* inauspicati *fuit* exempli." Quintilianus Declam. VI. „*Illa* exempli *mulier, illa saeculi decus, virum*

(p. 10, 7) cf Catull. 15, 17 te miserum mali, quae fati.

publicam

c. 10

cf VI. 12 filius singularis exempli
VI, 1 iuvenis singularis ex.
VI, 4 rem pessimi exempli
VI, 5 rarissimi uxor ex.

1. Gruter. 965, 9 femina unici ex.
— 895, 14 — rarissimi —
753, 5 — rari —
617, 8 — insignis —
457, 6 orator maximi —

Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. signa ego Punicis
Adfixa delubris, et arma
Militibus sine caede, dixit,
Derepta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, et arva
Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? flagitio additis
Damnum: neque amissos colores
Lana refert medicata fuco;
Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se dedidit hostibus:
Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners; timuitque mortem

v. 33. Vulg. *Credidit.*

redimi noluit." Livius I, 28. „*Primum ultimumque illud supplicium* exempli *parum* memoris *legum humanarum fuit.*" II, 55. „*Sub hac* pessimi exempli *victoria delectus edicitur.*" III, 44. „*Vir* exempli recti *domi militiaeque.*" IV, 48. „*De seditione, quam Maecilius Metiliusque largitione* pessimi exempli *concirent.*"

17. *Si non periret*] Glareanus, vir sua aetate doctus, ex coniectura olim reposuit, „*Si non* perirent *immiserabilis Captiva pubes*:" ut Virgilius, „*Pars in frusta secant*;" et similia passim. Quippe, ait, in caesura hac semper longam syllabam adhibet Horatius. De qua re dixi ad Carm. III, 2. v. 1. Tamen versiculus hic ex memoria exciderat, cum ea typographo traderem. Hic autem, si Glareani sententiae quis acceserit, corrigendus insuper erit locus hunc in modum, „*Si non* perirent immiserabiles *Captiva pubes.*"

33. *Qui perfidis se credidit hostibus*] Nemo usquam sic locutus est, *credidit se hostibus.* Scribe aut *tradidit*, aut *dedidit*; utrum velis, nihil interest: sed hoc aliquanto propius accedit ad lectionem receptam. Silius Italicus lib. X. „*Succinctique dolis fugerent ceu Punica castra*, Dediderant *dextras.*" Cicero de Officiis III, 29. „*Quod ni ita esset, numquam claros viros Senatus vinctos* hostibus dedidisset:" et paulo post, „*Qua rogatione accepta*, est hostibus deditus." Pomponius, Digest. lib. 50. Tit. 7. Leg. 17. „*Itaque eum, qui legatum pulsasset, Quintus Mucius* dedi hostibus, *quorum erant legati, solitus est respondere.*" Cicero de Invent. II. „*Imperatore* Samnitibus dedito, *quidam in Senatu eum quoque dicit, qui porcam tenuerit, dedi oportere.*" et mox, „Dedendusne *sit* hostibus, *nec ne.*" Quintilianus Instit. III, 10. „*Ut cum illis Opiterginis damus consilium, ne* se hostibus dedant." Livius XXII, 60. „*Nunc autem cum prope gloriati sint, quod* se hostibus dediderint." Ita ille et Caesar passim: ut Bello Gallico VII, 26. „*Ne se et communes liberos* hostibus *ad supplicium* dederent." VII, 71. „*Neu se in cruciatum* hostibus dedant." Corrigendus Quintilianus Declam.

Hinc, unde vitam sumeret aptius;

v. 37. Hic — Inscius.

339. Subi hunc Horatii locum respexisse videtur: „*Ille vero, qui se inter virtutem hosti dedit* (lege, qui se in servitutem hosti dedidit), *qui abiectis armis parata* (lege, paratas) *in vincula praebuit manus, quam tandem nobis spem in posterum facit?*“ Multa ad hunc locum profert Lambinus, ut ostendat *credere* idem interdum esse quod *committere*: quid tum? *committere se hostibus* dicetur, qui in medios hostes ardore pugnandi armatus irruit. Atqui de hoc non agitur. Nihil sane ad rem attulit praeter hoc Ciceronis Epist. Fam. IV, 7. „*Aut enim renovare bellum conati sunt, hique se in Africam contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori esse crediderunt.*“ Sed cum omnes fere codices ibi *esse* habeant, non *sese*; *victores esse crediderunt*: vel, *se victos esse crediderunt*: apparet, postquam semel mendose scriberetur *esse*, tum postea interpolatum esse *crediderunt*, ut cum τῷ *esse* conveniret. Lego itaque etiam illic, „*Aut, quemadmodum nos, victori sese dediderunt*, vel, *tradiderunt.*“ Ipse Cicero de officiis I, 31. „*Num enim alia in causa M. Cato fuit, alia ceteri, qui se in Africa* Caesari tradiderunt?“ Idem pro Sextio, 20. „*Navem se oppressuros minitarentur, nisi me unum sibi* dedidissent: *si id vectores negarent, et mecum simul interire, quam me* tradere hostibus *mallent*,“ etc. Valerius Max. V, 5. „*Non erat dubium, quin Falisci* tradituri *se nostro imperatori essent.*“ Caesar B. Gall. VII, 77. „*Vitam toleraverunt, neque se* hostibus transdiderunt.“

37. *Hic unde vitam sumeret inscius*] *Inscius*, quia primas editiones Venetam et Loscheri possederat, postea in omnes propagatum est; neque quicquam de lectionis varietate monent Lambinus, Cruquius, Torrentius, Pulmannus. Primus adeo Henricus Stephanus se fando audivisse narrat, *aptius* legi, non *inscius* in vetusto libro Antonii Contii. Post hunc Beramannus ex tribus quos inspexit codicibus unum habere *aptius* memorat. At sancte testari possum, ex nostris Graevianum, Reginensem, Regiae Societatis, Petrensem, Bodleianum clare et sine litura *aptius* exhibere; neque aliter a prima manu Magdalenensem, et pro varia lectione Battelianum et Colbertinum. Quid ergo? an credibile est, ceteros interpretes in nullis libris lectionem hanc reperisse; cum constet plane ex nostris, qui e variis regionibus huc in Angliam allati sunt, dimidiam fere librorum partem ei patrocinari? Sed sollemne est iis hominibus, quod non probent aut non intelligant, dissimulare ac supprimere. Nos totum locum, qui sane impeditissimus est, evolvere et emendare conabimur. „*Et Marte Poenos proteret altero, Qui lora restrictis lacertis Sensit iners, timuitque mortem. Hic, unde vitam sumeret inscius, Pacem duello miscuit. O pudor!*“ in quo illud, *timuitque mortem*, idre, opinor, redarguemus. Quid enim? minor certe culpa est *timere mortem*, quam ea quae praecesserant, abiecisse arma, dedidisse se hostibus, et paratas ad lora manus praebuisse. *Timet* quidem *mortem* etiam fortissimus quisque: atque ita ipsa natura comparati omnes sumus. Is demum vir est, non qui omnino mortem non timet, sed qui minus, quam turpem vitam et salutem flagitio quaesitam. Noster alibi Carm. IV, 9. „*Peiusque leto flagitium* timet. *Non ille pro caris amicis, Aut patria timidus perire.*“ Ergo praeter decorum minuit vim orationis, cum post caetera pudenda illud addit ut gravissimum, *timuitque mortem*. Deinde quid sibi vult, *hic?* „*Hic unde vitam sumeret inscius.*“ Respondebunt, opinor, *hic miles*. Atqui hoc coactum est plane, et Horatio indignum. Non enim de uno milite, sed de multis agitur, ut supra: „*Et arma* militibus *sine caede, dixit, Derepta vidi.*“ Postea vero, cum in orationis cursu ait, „*erit* ille *fortis, qui perfidis se dedidit hostibus*:“ si de *illo* homine vocabulum *hic* intelligi velis, dicen-

Pacem et duello miscuit: ô pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!
Fertur pudicae coniugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse voltum:
Donec labantis consilio Patres
Firmaret auctor numquam alias dato;
Interque maerentis amicos
Egregius properaret exsul.
Atqui sciebat, quae sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstantis propinquos,
Et populum reditus morantem,

v. 43. A se.

dum utique fuerit, „Ille, *unde vitam sumeret inscius.*" Atque hanc, opinor, ob causam non iam pronomen esse, *hic*, sed adverbium, etsi quantumvis inepte, credidit Scholiastes Acron. „*Hic*," ait, „*id est, in bello.*" Quid multa? levi mutatione sententiae subveniet, qui sic legerit et distinxerit, „*Qui lora restrictis lacertis Sensit inesse, timuitque mortem* Hinc, *unde vitam sumeret* aptius; *Pacem* et *duello miscuit.*" *Hinc* timuit mortem, *unde* aptius vitam sumeret. Ut alibi Carm. III, 11. „*Surge, ne longus tibi somnus*, unde *Non* times, *detur.*" *hinc*, id est, a pugna, ferro, manu: *unde* viri fortes aptius vitam quaerunt, quam deditione aut fuga. Homerus Iliad. *O*, 741. „Τῷ ἐν χερσὶ φόως, οὐ μειλιχίη πολέμοιο." Sallust. Iugurth. 39. „*Ante omnes infesti ac maxime, qui bello saepe praeclari fuerunt; quod armatus*, dedecore *potius, quam* manu, salutem quaesierit." Paterculus I, 2. „*Quis enim* (Codrum) *non miretur, qui iis artibus* mortem quaesierit, *quibus ab ignavis* vita quaeri *solet.*" Deinde addidimus *et: pacem* et *duello*: facile enim a librariis id omissum, ubi sine versus dispendio fieri potuit; ut supra in hoc ipso carmine, „*Anciliorum, nominis, et togae:*" pro *et nominis.*

38. *O pudor*] Notandum illud, *O pudor*: hinc enim defendi debet recepta lectio apud Ovidium Epist. Deianirae vers. 111. de Hercule, cum apud Omphalam desideret et leonina pelle illam indueret: „O pudor! *hirsuti costis exuta leonis, Aspera texerunt vellera molle latus.*" ubi perperam praestantissimus Heinsius ex pauculis codicibus reposuit *Pro pudor!* deinde multo infelicius *costas* edidit ex unico libro; *eleganti*, ut ait, *graecismo*. Dolet virum insignem alibi hic mentem habuisse. Certe cum Virgilius dixit Aen. IV, 517. „*Unum* exuta pedem *vinclis*," exuta pedem *suum* subintelligimus; atque ita in omnibus ubicunque graecismi huius exemplis. Potesne igitur dicere, *vellera exuta costas* suas? an, vellera costas habent? Sed hoc obiter. Valerius Flaccus VIII. 269. — „*nobis, O pudor, et muros et stantia tecta reliquis.*" Ita edidit et ipse Heinsius: neque variant codices.

43. *A se removisse*] *A se* habent recentiores et codices et editiones. At Veneta princeps, et membranae meliores, Graevianae, Leidensis, Reginensis, Zulichemianae, Battelianae cum aliis nostris; crede et multis aliorum: AB SE. Recte.

51. *Dimovit obstantes propinquos*] Lotcherus edidit, obstantes *ami-*

Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedaemonium Tarentum.

VI.

AD ROMANOS.

Delicta maiorum inmeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
Aedesque labentis Deorum, et
Foeda nigro simulacra fumo.
Dis te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.
Iam bis Moneses, et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros, et adiecisse praedam
Torquibus exiguis renidet.

cos; et sic sane libri nostri Graevianus, Reginensis, cum quatuor aliis. Atqui hoc versu abhinc quarto praecesserat, „*Interque maerentes amicos.*“ Recte *propinquos*, ut editio Veneta cum bona parte membranarum. Cicero de Officiis I, 13. quem locum Horatius ante oculos videtur habuisse: „*Primum, ut venit* (Regulus), *captivos reddendos non esse in Senatu censuit: deinde, cum retineretur* ab amicis et propinquis, *ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere.*“ Idem de Amicitia c. 12. „*Hunc etiam* (T. Gracchum) *post mortem secuti* amici et propinqui, *quid in P. Scipionem effecerunt, sine lacrimis non queo dicere.*“ Quintilianus Decl. CCLXI. „*Pessime de tua feritate sentirem, si in quacumque filii curatione non adhiberes* propinquos, *non interrogares* amicos.“ Ita alibi haud semel ea verba iunguntur.

10. *Non auspicatos contudit impetus Nostros*] Scabrum profecto hoc est, *inauspicatos impetus nostros*, et pedestri orationi, quam carmini, similius. Vix crediderim ab Horatio profectum esse. In Prisciano p. 891. ubi hunc versiculum adducit, sic hodie legitur, „*Inauspicatos contudit impetus* Nostris.“ Sed in duobus, quos versavi, codicibus ibi quoque *Nostros* habetur: in tertio tamen, eoque vetustissimo, et optimo; *Nostris*, et supra emendatum *Nostros*. Imo vero rectissime habet *Nostris*, casu dativo, ut Serm. II, 7. — „*postquam* illi *iusta cheragra* Contudit *articulos*.“ *Nostris* autem, hoc est, *Romanis*; ut passim Historici Latini, ubi de suis loquuntur. Hirtius Bello Gallico VIII, 10. „*Quae res etsi mediocre detrimentum* nostris *afferebat.*“ *et* 11. „Nostri, *explorato hostium consilio, ad proeliandum animo atque armis parati.*“ Poteris etiam legere *Nostrorum*; idque fortasse melius: „*Non auspicatos contudit impetus* Nostrorum. *et adiecisse praedam.*“ *Impetus nostrorum*; ut iisdem verbis Caesar Bello Civili II, 25. „*Neque vero primum* impetum nostrorum *Numidae ferre potuerunt:*“ et ibidem 41. „*Numidae integri celeritate* impetum nostrorum *effugiebant*“ Et III, 51. „*Neque vero conspectum aut* impetum nostrorum *tulerunt.*“ Sic et alibi

Paene occupatam seditionibus
Delevit Urbem Dacus et Aethiops;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.
Fecunda culpae saecula nuptias
Primum inquinavere, et genus, et domos:
Hoc fonte derivata clades
Inque patres populumque fluxit.

v. 20. Vulg. *In patriam* pop.

ipse aliique. Certe hac correctione et verbis et sententiae novus nitor accedit.

20. *In patriam populumque fluxit*] Ita quidem codices ad unum omnes: numquam tamen a me impetrabunt, ut huic lectioni calculum apponam. Quid enim? Ex adulteriis, inquit, tamquam ex fonte, derivata clades in *patriam populumque* fluxit. Quid vero aliud est *patria*, quam *populus?* nisi forte in *patriam terram* et *solum* perditissimi illi mores fluxerint. Non adeo ieiunus rerum, aut iudicii vacuus erat Noster, ut otiosum illud Synonymum, quasi diversum quid, ingereret. Vix dubito, quin sic scripserit Horatius, „*Hoc fonte derivata clades* Inque patres *populumque fluxit*:“ in *patres et populum*, hoc est, in universos cives Romanos, tam patricios et senatores, quam plebem. Ea sollemnis formula est apud omne genus scriptorum, quos hic pleno modio accumulabimus, ut audaciam huius coniecturae numero ipso densisque phalangibus sustentemus. Virgil. Aen. IV, 682. „*Extinxti me teque, soror*, populumque patresque *Sidonios*, *urbemque tuam*.“ IX. 192. „*Aenean acciri omnes*, populusque patresque, *Exposcunt*.“ Georg. II, 509. — „*hunc plausis hiantem Per cuneos* (*geminatus enim*) plebisque patrumque *Corripuit*.“ Aen. VIII, 679. „*Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar Cum* patribus populoque, *penatibus et magnis Dis*.“ Ovidius Metam. XV. „*Extinctum Latiaeque nurus*, populusque patresque, *Deflevere Numam*.“ Martialis VII, 5. „*Si desiderium, Caesar*, populique patrumque *Respicis, et Latiae gaudia vera togae*.“ VIII, 50. „*Vescitur omnis eques tecum* populusque patresque.“ IX, 49. „*At tu continuo* populumque patresque *vocasti*.“ XII, 3. „*Ille dabit* populo patribusque *equitique legendum*.“ Statius Silv. I, 4. „*Quis mihi tot coetus inter* populique patrumque *Sit curae votique locus?*“ II, 5. — „*quod te maesti* populusque patresque *Ingemuere mori*.“ Theb. II, 443. — „*pudet heu* plebisque patrumque.“ Silius Italicus lib. X. „*Quod vero reduci tum se* populusque patresque *Offerrent*.“ et XI. „*Et senior manus et iuxta* populusque patresque.“ Ausonius in Mosella, 409. „*Quique caput rerum Romam* populumque patresque *Tantum non primo rexit sub nomine*.“ Prudentius contra Symmachum II, 310. — „*cum scita* patrum populique *frequenter In tabulis placiti sententia flexa novarit*.“ Lucilius apud Lactantium Div. Instit. V, 9. „*Totus item pariterque dies*, populusque patresque *Iactare indu fore se omnes*, *decedere nusquam*.“ Cicero de Divinat. I, 12. ex II. lib. de suo Consulatu, — „*si solis ad ortum Conversa, inde* patrum *sedes* populique *videret*.“ et mox ibidem, „*Vocibus Allobrogum* patribus populoque *patebat*.“ Sidonius Apollinaris Epist. IX, 16. „*Qui* patrum ac plebis *simul unus olim Iura gubernat*.“ Claudian. Stilich. II, 116. — „*quos praeficit ipse regendis Rebus, ad arbitrium* plebis patrumque *reducit*.“ idem IV. Cons. Honor. 332. „*Acrior interea visendi principis ardor Accendit cum* plebe patres.“ idem Bello Gildonico, 46. „*Armato quondam populo patriisque vigebam*

Consiliis." Ita edidit vir longe acutissimus Nicolaus Heinsius, cui Claudianus nitorem suum restitutum debet. Sed quid hic, obsecro, est *patriis consiliis?* Sunt verba deae Romae, ex prosopopoeia. Iam autem *patriis consiliis* est *patris mei consiliis;* neque alio sensu ea verba umquam accipi queunt. Ergo hic inepta et aliena sunt: neque enim Roma patre quoquam nata est. Figurate quidem *urbis parens* Romulus dictus est: sed non hic Romuli *consilia* aut *casam* intelligit, cum dicit verbis proxime sequentibus, — „*domui terras urbesque revinxi Legibus, ad solem victrix utrumque eucurri.*" Ipso Heinsio teste, longe plures codices, nempe ex triginta omnibus septem et viginti, *patrum* habent, non *patriis;* et omnes, uno excepto, *armatis populis*, non *armato populo*; porro et duo optimi, *conciliis*, non *consiliis*. Lego igitur, unica duntaxat litera seposita, „*Armatis quondam* populi patrumque *vigebam Conciliis:*" certissima emendatione; *armatis conciliis populi patrumque;* ut mox versu 53. — „*bellatoremque Senatum,*" et 97. „*Ille diu miles populus.*" Valerius Flaccus VIII, 281. — „*patriae veniam da quaeso senectae: Quin omnes alti pariter populique patresque Mecum adsunt,*" ubi idem Heinsius ex coniectura *alto* i. e. *mari*. Ego vero sic legerim: „*Quin omnes* alii, *pariter* populusque patresque." hoc est, *exceusa modo patrie absentiam; alii omnes mecum adsunt.* Cicero de Legibus III, 4. „*Cum* populo patribusque *agendi ius esto Consuli.*" Tacitus Annal. IV, 2. „*Apud* patres et populum *celebraret.*" XIII, 17. „*Fovendum* patribus populoque *principem.*" Livius I, 26. „*Atrox visum id facinus* patribus plebique." I, 40. „*Apud* patres plebemque *longe maxime in honore Servius Tullius erat.*" Sed iam satis superque exemplorum est: quare finem hic faciemus, ne omnia cum ipso pulvisculo corradere videamur. Id vero ingenuitatis est nostrae, ut locum unum et item alterum non praetereamus, quae receptae apud Nostrum lectioni prima fronte patrocinantur. Prior apud Ovidium est Metam. XV, 572. ubi Cipus loquitur civis Romanus: „*Quicquid, ait, Superi, monstro portenditur isto, Seu laetum est,* patriae *laetum* populoque *Quirini; Sive minax, mihi sit.*" Quid nunc fiet? nonne magno conatu nihil egimus? Ecce enim tibi, plane ut apud Nostrum: *patriae populoque.* Ego vero et hic corrigendum esse contendo, „*Seu laetum est,* patribus *laetum* populoque Quirini," hoc est, ut in monumentis veteribus sollemne habetur, „*Id felix faustumque sit Senatui Populoque Romano.*" Quod et ipse Cipus mox firmat, versu 590. „*Dixit, et extemplo* populumque *gravemque* senatum *Convocat:*" et Ovidius alibi totidem verbis, Fast. I, 69. „*Dexter ades,* patribusque *tuis* populoque Quirini." Iam hoc telum feliciter evitavimus. Posterior locus extat apud Iuvenalem XIV, 71. „*Gratum est quod* patriae *civem populoque dedisti: Si facis ut* patriae *sit idoneus, utilis agris, Utilis et bellorum et pacis rebus agendis.*" Vah, quam inficeta et inconcinna repetitio est, *patriae, patriae.* Quin et hic etiam, tot testibus et auctoribus freti, fidenter reponimus, „*Gratum est, quod* patribus *civem* populoque *dedisti: Si facis ut* patriae *sit idoneus.*" Quod si demus in Ovidio et Iuvenale recte se habere *patriae*: nihilo minus in hoc Horatii loco vitiosum fuerit. Quippe *patria* nomen reciprocum est, retroque semper ad praecedens verbum respicit, et ubique pronomen aliquod *mea, tua, sua etc.* extrinsecus subaudiendum habet. Hoc verissimum esse, qui Latine sciunt, agnoscent. Ergo *clades flixit in patriam suam,* sive *ipsius cladis patriam:* quo nihil absurdius fingi potest. Sed nondum tamen rem totam confecimus: ecce enim vir summus Io. Frid. Gronovius ad Livium XXV, 6. sic in Indice rem ante nobis inauditam docet; nempe *patrium* significare *Magistratum et Senatum:* ut ipsi Senatores *Patres* vocantur. Quod si verum et certum probaverit, frustra sane nos hunc Flacci locum sollicitamus; quippe hoc pacto „*In patrium populumque fluxit,*" perinde erit, ac si dixisset, *In sena*

tum populumque: quod ipsum illud est, quo nos emendatione nostra pervenire conamur. Sed videamus locum Livii: ubi milites, Cannensis cladis reliquiae, in Siciliam senatusconsulto relegati, Marcellum Cons. alloquuntur: „*Nisi hoc*," aiunt, „*sperassemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Poenosque mitti, et sanguine nostro* vulneribusque nos patriae *satisfacturos esse*." Ubi *patriae* Gronovius interpretatur *Senatui*; (de quo mox dicemus) et testimonio citat alterum Livii locum, V, 4. ex oratione Appii Claudii: „*Invitus in hac parte orationis, Quirites, moror: sic enim agere debent, qui mercenario milite utuntur: at nos tamquam cum* civibus *agere volumus; agique tamquam* cum patria *nobiscum aequum censemus*." *Cum patria*, hoc est, *cum senatu*. Sed, quod viri acutissimi pace dictum sit, nihil tale ex his verbis excudi potest. Nam primo, non in senatu, sed in concione ad plebem haec loquitur Appius: deinde opponit *mercenarium* sive extraneum militem domestico militi et *civi*, qui pro *patria* sua et republica ad bellum mittitur. Ergo *patria* tam hic, quam alibi, est *civitas*, *sedes natalis*. Pergit vir sagacissimus et Tacitum allegat Annal. IV, 8. „*Erepto Druso preces ad vos converto, diisque et* patria *coram obtestor, Augusti pronepotes suscipite, regite*." Etiam hic *coram patria* vult esse *coram senatu*. Frustra: nam Tiberii verba sunt in senatu, et ad senatum: et idcirco, si *patria* hic est *senatus*, perinde foret ac si diceret, *Obtestor vos coram vobis*. Quod cum ineptum insulsumque sit, etiam hic, ut ubique alias, *patria* est *respublica et civitas*. Sed revertamur iam ad priorem Livii locum XXV, 6. „*Nisi sperassemus, sanguine nostro vulneribusque* nos patriae *satisfacturos esse*." Ubi verba illa *nos patriae* sola Gronovii coniectura nituntur, utcumque in contextum temere recepta. Nam ipso testante, codices manuscripti pro *nos patriae* habent *nostratui*. Ergo omnes Gronovii copiae, quibus efficere voluit *patriam* esse *senatum*, iam ad nihilum redactae sunt. Quin si coniecturam suam vito in hisce rebus felice concedimus; nihil tamen cogit, ut *patria* ibi notet *senatum*. Quidni enim *patriae satisfacturos* sit idem ac *reipublicae*? Ut Cicero alicubi in Philippicis: „*C. Pansa aut* morte *sua, aut victoria se* satisfacturum reipublicae *spopondit*." Quid, quod Gronovius Filius aliam emendationis viam tentat: neque *nos patriae*, sed *nos reatui satisfacturos* pro solita sua εὐστοχίᾳ *vere*, ut ait, *restituit*. Haud vidi magis. Quintilian. Instit. VIII, 3. „*Nam et quae vetera verba nunc sunt, fuerant olim nova: et quaedam in usu perquam recentia; ut Messalla primus* reatum, munerarium *Augustus primus dixerunt*." Messalla iste et Livius eodem anno nati sunt, ut in Chronico Hieronymus. Ut proinde merito dubitandum sit, an verbum illud procuderit Messalla, priusquam haec scripserit Livius. Sed esto, ut prius procuderit. Illud non dubitandum, recenti tum et musteo, dubiaeque adhuc auctoritatis vocabulo non usurum fuisse in historiis Livium. Sed quid, obsecro, est *reatus*? an *culpam*, *crimen commissum* voluit Messalla, ut Iacobus hic interpretatur? Minime gentium. *Reatus*, ut eruditis notum, erat status et conditio reorum et sordidatorum, dum iudicium in longum procedit; ut *caelibatus*, conditio caelibis et similia. Reatus pro crimine, peccato, est barbarorum. Enimvero, etsi satis arrideat Gronovii Patris coniectura, sed alio, quam is voluit, sensu; leviore tamen manu sanari potest locus hunc in modum: „*Nisi sperassemus, sanguine nostro vulneribusque* nos senatui *satisfacturos esse*." Quippe senatusconsulto, non plebis scito in Siciliam relegati erant. Dixerant ii milites paullo ante, „*Quum primum de nobis, etsi non iniquum, certe triste* senatusconsultum *factum est*." Ex compendio scriptionis pro *Nos senatui* factum est *Nostratui*. Sed iam manum de tabula: quippe et nos, nisi fallimur, emendationi huic nostrae cumulate satisfecimus.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artibus,

22. *Fingitur artibus*] Mire variant hic codices scripti: alii enim *fingitur artubus*, alii *frangitur artubus* habent. Quae omnes lectiones prima fronte satis speciosae sunt, suoque patrocinio singulae sunt munitae: ut subtilis iudicii sit, quae melior veriorque sit, et ab Horatii manu fluxerit, dignoscere. „*Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo, et* fingitur artubus." Hoc secuti sunt Scholiastae, editiones veteres, et codicum pars maior, mei certe quam plurimi; et defendi posse videtur aliorum scriptorum exemplis. Fingere artus, ut fingere *corpora*, *membra*, *ora*, *etc.* Virgil. Aen. VIII, 634. „*Mulcere alternos*, *et* corpora fingere *lingua*." Claudian. Rufin. I, 97. — „*linguisque trisulcis Mollia lambentes* finxerunt *ora cerastae*:" sive ut alii ibi codices, *Membra*. Sed illud obstat (ut animadvertit quoque Lambinus), quod hoc sensu *fingitur artus* Graeca constructione dicendum foret, non *fingitur artubus*. Nam ablativus hic casus non potest materiem notare, sed instrumentum. Ut in locis Virgilii et Claudiani iam allatis, *fingere linguā*; et Persii Sat. III, 24. — „*nunc, nunc properandus et acri* Fingendus *sine fine* rota." Ut ergo aliud est, *fingitur lingua*, lambendo scilicet et tergendo; aliud *fingitur linguam*, nempe ad loquelam et orationis cultum: ita *fingitur artus* quid sibi velit intelligo, *fingitur artubus* tamquam instrumento, ne Oedipus, quid sit, deprehenderit. Itaque melius fortasse legeris *frangitur artubus*, cum uno Torrentii codice, Pulmanni altero, et pluribus Lambini. Sane hanc lectionem solam tuetur et probat magnus Heinsius ad Claudian. Rutrop. I, 262. miraturque verbi huius elegantiam interpretibus non intellectam: *frangitur artubus*; ut Petronius, *fracti gressus*; Prudentius, *fracta membra*. Addidisse potuit et Ciceronis illud, de Finibus V, 12. „*Flexi* fractique motus, *quales proteruorum hominum esse mollium esse solent*." et Sidonii Epist. IX, 13. „*Iuvat et vago rotatu Dare* fracta membra *ludo*, *Simulare vel trementes Pede*, *veste*, *voce*, *Bacchas*:" et plura loca similia. Sed et haec lectio eodem, quo prior illa, vitio laborat. Quippe *frangitur artus*, non *artubus*, dictum oportuit; ut Noster alibi Serm. I, 1. „*Miles ait*, *multo iam* fractus membra labore:" nam ablativus, ut ibi *labore*, caussam et instrumentum designaret. Restat igitur, ut *fingitur artibus*, quod duo codices Cruquii, Pulmanni tres, Lambini aliquot, et duo ex nostris subministrant, quo se pretio commendet, videamus. Et meo quidem iudicio nihil melius, elegantius, venustius dici potuit; „*Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo*, *et* fingitur artibus:" *artibus fingitur* ad saltationem, gestum, motum, cultumque corporis, ut adulteris placere possit. *Artibus*, ut Noster Carm. IV, 13. de meretrice, „*Felix post Cinaram*, *notaque et* artium *Gratarum facies*." ubi eleganter Scholiastes Blandinii codicis apud Petrum Nannium Miscellan. III, 17. „*Quae motu oculorum*, *superciliorum*, *cervicis placet*." Ovid. Amor. II, 10. „*Utraque formosa est: operosae cultibus ambae*: Artibus *in dubio est haec sit*, *an illa*, *prior*." et ibid. II, 4. „*Illa placet gestu*, *numerosaque brachia ducit*, *Et tenerum molli torquet ab arte latus*." Propertius I, 4. „*Sunt maiora*, *quibus*, *Basse*, *perire iuvat*: *Ingenuus color*, *et multis decus* artibus." Seneca Epist. XC. „*Itaque hinc textorum*, *hinc fabrorum officinae*, *hinc odores coquentium*, *hinc molles corporis motus* docentium, *mollesque cantus et infractos*." Ita Noster hic, *Doceri motus Ionicos*, quod *artis* est. Recte vero *fingitur* artibus; ut Gratius V, 512. — „*sed tamen illi Est animus*, fingitque *meas se ipsum in* artes." Servius ad Virg. Aen. VIII, 534. „Fingere *significat*, *formare aliquid*, *et ad integram faciem* arte *perducere*."

Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit,
Cui donet impermissa raptim
Gaudia luminibus remotis:
Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito; seu vocat institor,
Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emtor.
Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico;
Pyrrhumque, et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:

Seneca Controvers. I, 2. „*Excipitur meretricum osculis*; docetur *blanditias, et in omnem motum corporis* confingitur." Ita codd. Palatini apud Gruterum: male nunc circumfertur, *confringitur*. Ovid. Remed. Amor. 341. „*Proderit et subito, cum se non* finxerit *ulli, Ad dominam celeres mane tulisse gradus.*" et Metam. IV, 319. „*Quam se composuit, quam circumspexit amictus, Et* finxit *vultum, et meruit formosa videri.*" Virgil. Aen. VI, 81. — „*tanto magis ille fatigat Os rabidum, fera corda domans*, fingitque *premendo*." Varius apud Macrobium Saturn. VI, 2. „*Quem non ille sinit lentae moderator habenae Qua velit ire; sed angusto prius ore coërcens, Insultare docet campis*, fingitque *morando*." ubi pro *ore* certissime legendum *orbe*; de equo loquitur, quem ad gressus instituit magister.

23. *Iam nunc et incestos*] Mala distinctio hic obtinuit in plerisque editionibus: — „*fingitur artibus Iam nunc; et incestos amores De tenero meditatur ungui.*" Imo vero, *Iam nunc de tenero ungui*: ut Noster Epist. II, 1. v. 127. „*Os* tenerum *pueri balbumque poëta figurat, Torquet ab obscaenis* iam nunc *sermonibus aurem.*" Sed cum de praeterito tempore, ut hic, loquuntur, usitatius dicunt, *iam tunc*. Cicero Epist. Fam. III, 12. „*Nisi* iam tunc *omnia negotia confecissem.*" Virgil. Georg. IV, 137. „*Ille comam mollis* iam tum *tondebat acanthi.*" Aen. VII, 737. — „*late* iam tum *ditione premebat Sarrastis populos.*" Sed hic reclamant MSti.

27. *Cui donet impermissa*] Pulmanni codex et Galeanus noster, *intermissa*; alter Pulmanni, et Achillis Statii liber, *improvisa*. Sed recte habet priscarum editionum et plurium codicum lectio, *inpermissa gaudia*; etsi nemo veterum, quod meminerim, hanc vocem usurpaverit. *Inpermissa*, hoc est, *inconcessa, interdicta*. Virgil. Aen. I, 651. „*Pergama cum peteret*, inconcessosque *Hymenaeos.*" Ovid. Metam. X, 154. — „inconcessisque *puellas Ignibus attonitas meruisse libidine poenam.*" IX, 637. „*Iamque palam est demens*, inconcessamque *fatetur Spem Veneris.*" et Amor. III, 4. „*Indignare licet: iuvat* inconcessa *voluptas.*" Noster Serm. III, 4. „*Ne sequerer moechas*, concessa cum *Venere uti Possem.*" et I, 2. „*Si* interdicta *petes, vallo circumdata.*" Ovid. Metam. X, 336. „*Spes* interdictae *discedite*: *dignus amari Ille, sed ut pater, est.*"

36. *Hannibalemque dirum*] Torrentii quidam, et Pulmanni codices, et ex nostris Vigorniensis, *dunum*, neque aliter Loscherus edidit, ut Carm. II, 12. „*Nec durum Hannibalem:*" ubi similiter codices aliquot,

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severae
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustis; sol ubi montium
Mutaret umbras, et iugum demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Aetas parentum, peior avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

VII.

AD ASTERIEN.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thyna merce beatum,
Constantis iuvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum
Post insana Caprae sidera, frigidas
Noctes non sine multis
Insomnis lacrimis agit.
Atqui sollicitae nuntius hospitae,
Suspirare Chloen, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.

et editiones pleraeque *dirum*. Nos ut illo loco *durum* cum maiore membranarum parte probavimus: ita hic magis arridet *dirum*, quod codices plurimi repraesentant. Quintilianus Instit. VIII, 2. „*At illud iam non mediocriter probandum, quod hoc etiam laudari modo solet, ut proprie dictum id sit, quo nihil invenire possit significantius; ut Cato dixit*, C. Caesarem ad evertendam remp. sobrium accessisse; *ut Virgilius*, Deductum carmen; *et Horatius*, Acrem tibiam, Hannibalemque dirum."

4. *Constantis iuvenem fide*] Editiones principes, Veneta et Lescheri, „Constanti *iuvenem* fide." at membranae omnes ubicumque, *Constantis*; et pluriumae *fidei*; nostrae certe omnes; nisi quod Zullichemianae *fidi*. Recte vero Lambini aliquot, et Cruquii unus *fide*, casu genitivo, more illius aevi. De quo vide A. Gellium IX, 14., Priscianum fine libri VII., Vossium de Analogia p. 770. Non placet hic ablativus, *constanti fide*; tum quod omnes codices refragentur, tum quod *constante* Noster, non *constanti*, dicere voluisset; ut supra ostendi ad Carm. I, 25. v. 17.

Ut Proetum mulier perfida credulum
Falsis inpulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentis
Fallax historias movet;
Frustra: nam scopulis surdior Icari
Voces audit, adhuc integer. at tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus iusto placeat, cave.
Quamvis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio,
Nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo:
Prima nocte domum claude, neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae:

v. 20. Forte, *Pellax.* 20. Vulg. *Monet.*

20. *Fallax historias monet*] Codices tres apud Torrentium, et ex nostris Bodleianus, *movet*, non *monet*. Utrumque recte. Ovidius Art. III, 651. „*Quid iuvat ambages praeceptaque parva* monere?“ Illud tamen magis placet, ut figuratius et ποιητικώτερον, *Historias movet*; ut Virgilius bis, „*Pandite nunc Helicona, deae*, cantusque movete;“ Et Aen. I, 261. „*Hic tibi* (fabor enim, *quando haec te cura remordet*, *Longius et volvens fatorum* arcana movebo).“ Ovid. Metam. XIV, 20. „*At tu, sive aliquid regni est in carmine*, carmen *Ore* move *sacro*.“ et Fast. III, 11. „*Illa Vestalis* (quid enim vetat inde moveri) *Sacra lavaturas mane petebat aquas*:“ *inde moveri*, ita est, inde initium *narrationis* sumi. Ita Livius, *mentionem movere*, *mentionem agitare*. Cicero in Oratore c. 12. „*Primisque ab his* (Herodoto et Thucydide), *ut ait Theophrastus*, historia commota est, *ut auderet uberius*, *quam superiores*, *et ornatius dicere*.“ Porro illud *fallax* non levis mihi suspicio est ex interpretatione in versum irrepsisse, pro *pellax*; quod altero non paullo aptius et significantius est. Virgil. Aen. II, 90. — „*invidia postquam* pellacis *Ulixei*:“ ubi Servius: „*Pellacis*, *per blanditias decipientis*: *pellicere enim est per blanditias illicere*.“ Multi tamen codices apud Pierium *fallacis* ibi habent. Hieronymus Praefat. in VI. comment. Ezech. „*Qui nostra simulantes genetricis antiquae et* pellacis Ulixei *venena non deserunt*.“ Lucretius II, 559. „*Subdola cum ridet placidi* pellacia *ponti*.“ Virgil. Georg. IV, 443. „*Verum ubi nulla fugam reperit* pellacia:“ ubi plures ex Scriptis *fallacia*: adeo proclive erat librariis vocabulum illud corrumpere. Glossae Graecolatinae: Ἐπαγωγός, *pellax*, *illex*. Martianus Capella lib. IV. „*Circulatrix* pellacissima, *et metarum Marsicarum incola*.“ Arnobius lib. II. „*Homo*, *qui sit aut unde sit anceps*, *varius*, *mobilis*, pellax, *multiplex*, *multiformis*.“ Et lib. V. „*Quid pro cycnis et Satyris*, *quid pro aureis imbribus*, *in quos idem se* pellax (Iuppiter) *fraude induit perfida*, *formarum varietatibus ludens*.

Et te saepe vocanti
Duram, difficilis mane.

VIII.

AD MAECENATEM.

Martiis caelebs quid agam Calendis,
Quid velint flores et acerra turis
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguae.
Voveram dulcis epulas, et album
Libero caprum, prope funeratus
Arboris ictu.

5. *Docte sermones utriusque linguae*] Tam veteres editiones, quam omnes fere codices, et mei et aliorum, habent „*Docte* sermonis *utriusque linguae.*“ atque ita Acron Manuscriptus in Bibliotheca Regiae Societatis: „*Ordo est, Docte Sermonis utriusque, id est, Graece et Latine.*“ Sane in caesura etiam syllaba brevis produci potest, ut Carm. I, 3. „*Perrupit Acheronta Herculeus labor.*“ et III, 16. „*Quam si quicquid arat impiger Appulus.*“ *Doctus* autem *sermonis*, casu genitivo, ut Statius Theb. II, 692. — „*ille haec praeviderat omnia*, doctus Aëris, *et nulla deceptus in alite Maeon.*“ et Noster ipse in Arte Poët. 380. „Indoctusque pilae, *discive*, *trochive quiescit.*“ Sed eo minus placet haec lectio, quod vox alterutra, aut *sermonis*, aut *linguae*, redundans plane et otiosa foret; cum satis sit dicere, vel *docte sermonis utriusque*, vel *docte linguae utriusque*. Suetonius Claudio c. 42. „*Cuidam barbaro Graece et Latine disserenti*, *Cum* utroque, *inquit*, sermone *nostro sis paratus.*“ Idem Illust. Gram. cap. 1. „*Idem et poëtae et oratores semigraeci erant*; *Livium et Ennium dico*, *quos* utraque lingua *domi forisque docuisse adnotum est.*“ Plinius Hist. XII, 1. „*Et platanus una insignis* utriusque linguae *monumentis.*“ Plinius alter Epist. VII, 25. „*Quam Graeca? quam Latina? nam tantum in* utraque lingua *valet.*“ Martialis X, 76. „*Iucundus*, *probus*, *innocens*, *amicus*, Lingua *doctus* utraque.“ Apuleius Floridis, 18. „*Et vox mea* utraque lingua *iam vestris auribus probe cognita.*“ Non sum nescius, extare alibi apud Nostrum Serm. I, 10. — „*at* sermo lingua *concinnus*, utraque *Suavior*, *ut Chio nota si commixta Falerni est.*“ Unde suspicetur quis, eo exemplo posse dici *sermo*, *linguae utriusque*. Sed aliud est. Certe sermo utraque lingua *concinnus*, sive compositus et commixtus tamquam *cinnus ambarum*, ut cum Cicerone loquar, recte dicitur. Poterit etiam dixisse, *sermo utroque sermone concinnus*: sed non ideo quisquam dixerit, *sermo sermonis utriusque*, neque itidem, *sermo linguae*. Quamobrem, si retinere libet *sermonis*, vide annon sic potius rescribendum fuerit, „*Docte sermonis utriusque*, Cilni;“ ut *C. Cilnium Maecenatem* intelligamus. Mirum enim, et propemodum insolens videtur, ut sic aliquem compellet, „*Docte sermonis utriusque linguae*,“ neque tamen quis ille demum sit, nisi octavo post versu certiores nos faciat, „*Sume*, Maecenas, *cyathos amici.*“ Atque hoc pacto primum, *Cilni*, nomine scilicet eum appellaverit; deinde cognomine, *Maecenas*: plane ut in Carm. IV, 2. ad Iulum Antonium, primo sic infit, „*Pindarum quisquis*

Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem adstrictum pice dimovebit
Amphorae, fumum bibere institutae
Consule Tullo.
Sume, Maecenas, cyathos amici
Sospitis centum; et vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.

studet aemulari, Iule, *ceratis ope Daedalea*:" et postea versu 26. „*Multa Dircaeum levat aura cycnum Tendit*, Antoni, *quoties in altos*." Sed missis coniecturis, tutius satiusque est lectionem alteram sequi, quam duo Lambiniani, et Regiae Societatis codex subministrant, „*Docte* sermones *utriusque linguae*:" ut Carm. *III*, 9. „*Dulces* docta modos, *et citharae sciens*." Atque hanc confirmat Donatus ad Terentii Eunuchum III, 2, 25 „*quae liberum Scire aequum est adolescentem, sollertem dabo*." *utrum* haec *sollertem, ut Horatius*, „*Docte sermones utriusque linguae*:" *an assumendum est* his *extrinsecus?* Equidem in vetere Donati editione anno 1503. et nescio an in aliis, etiam hic reperias *Sermonis*. Sed inepte, et contra ipsius Donati propositum; qui ideo hoc citat, ut ostendat *sollertem* cum accusativo *quae* vel *haec quae* posse iungi, ut apud Horatium *doctus* eundem casum recipiat. Accedit huic et Consentius vetus Grammaticus, p. 2035. „*Accusativum trahunt, sed figurate, doctus sermonem, exosus bella, praescius futura*." Neque enim dubites, quin ad hunc Nostri locum respexerit; pariter ut ad Virgilii illum Aen. XII, 517. „*Et iuvenem* exosum *nequicquam* bella *Menoeten*." Esto igitur vera lectio, *Docte sermones*: nunc de ipsa sententia videamus; quae, si omnes interpretes audis, nihil aliud erit quam hoc: „*Tu, qui bene Graece Latineque loqueris, miraris, cur ego, cum caelebs sim, Martiis Calendis rem divinam faciam*." Ubi libenter doceri velim, quid ad *Martias Calendas* attineat, aut quomodo *admirationem* Maecenatis aut minuat aut augeat, quod utramque eum linguam bene callere dicit? Quod si nihil ad rem istam occasionemve pertinent ea verba, non video cur putide prorsus et ἀπροσδιονύσως hic ingerantur. Neque enim eximia quaedam Maecenatis laus erat Graece Latineque scire, cum Romae ea tempestate quivis Senatoris Equitisve filius, imo et de plebe innumeri, libertini etiam et servi, Graece loquerentur. Enimvero aliud quid et maius hic significant *sermones*, nempe *libros*, *tractatus*, *historias*, ut apud Graecos ΛΟΓΟΙ, Xenophontis Οἰκονομικὸς λόγος etc. inde Oratores, Philosophi, Historici, λογογράφοι appellati. Ita Hotatius Satiras suas *Sermones* sive Λόγους inscripsit; et Carm. III, 21. „*Non ille, quamquam* Socraticis *madet* Sermonibus, *te negliget horridus*:" id est, Σωκρατικοῖς λόγοις. Ergo hoc vult Horatius, „*Docte sermones utriusque linguae, miraris, Martiis caelebs quid agam Calendis*." h. e. tu qui et Latinorum et Graecorum libros accurate legisti, qui utriusque gentis historias, ritus, sacra probe intelligis, iure miraris, cur ego caelebs Calendis Martiis sacra faciam; cum nihil aut in Graiorum aut in patriis monumentis sit, quod festum illud ad caelibes quicquam pertinere, sed ad matronas duntaxat et maritos, significet. Scias itaque, me non publico instituto hodie, sed privatim rem divinam facere, quod hoc quondam die ab interitu ex ruina arboris deorum beneficio conservatus fuerim.

14. *Vigiles lucernae Perfer in lucem*] *Perfer* habent editiones veteres et pleraeque ex recentioribus. Nicolaus Heinsius in ora codicis sui, Forte *Profer*: et sic Georg. Fabricius, i. e. ut volunt, *protrahe*, *pro-*

Mitte civilis super Urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestis sibi luctuosus
Dissidet armis:
Servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber, sera domitus catena:
Iam Scythae laxo meditantur arcu
Cedere campis.

v. 19. Vulg. *Infestus* sibi *luctuosis*.

duc; ut Noster Carm. III, 21. „*Te Liber et si laeta aderit Venus, Vivaeque* producent *lucernae, Dum rediens fugat astra Phoebus:*“ hoc est, producent, protrahent, extendent in lucem usque. Sane codices nostri Reginensis et Magdalenensis clare habent, *profer*: ceteri cum aliorum codicibus *perfer*. Utrovis modo legeris; me lubente, facies. Tamen consulto potius voce *perfer* hic usus videtur Horatius, ut ambigui culpam evitaret, quia notissimo loquendi genere *proferre in lucem* idem est ac palam facere, in medium, in apertum proferre: ut Noster ipse Epist. II, 2. „*Obscurata diu populo bonus eruet, atque* Proferet in lucem *speciosa vocabula rerum.*“ Cicero pro Archia c. 6. „*Ut nihil possint ex his, neque ad communem afferre fructum, neque in adspectum* lucemque proferre.“ Ita alibi bis vel ter locutus est, et alii non semel. Quare melius, credo, cum multo maiore parte codicum legemus hic *perfer*. Porro pro *sospitis* versu praecedente, Graevianus noster et Colbertinus, *hospitis*. Sed nihil mutandum. *Sospitis*, quia cadentis arboris ictum evaserat. *Cenium*, inquit, *cyathos sume*, et totidem annos amico *sospiti* precare; ut Ovidius Fast. III, 531. „*Sole tamen vinoque calent annosque precantur*, Quot sumant cyathos, *ad numerumque bibunt. Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos, Quae sit per calices facta Sibylla suos.*“

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen*] Torrentius memorat multo plures et meliores ex suis habere *Cotisontis*: quod vix credibile est, cum mei ad unum omnes, et quantum intelligere datur, aliorum etiam, *Cotisonis* prae se ferant. Atque ita Suetonius in Augusto c. 63. „*Primum cum Antonio filio suo despondisse Iuliam, deinde* Cotisoni *Getarum regi.*“ Neque ibi in terminatione variant membranae. Lucius Florus IV, 12. „*Daci montibus inhaerent*, Cotisonis *regis imperio.*“ Frontinus Strateg. I, X, 4. „*Scorylo dux Dacorum, cum sciret dissociatum armis civilibus populum Romanum*“ *etc.* ubi pro *Scorylo* reponendum fortasse *Cotiso*. Utcumque sit; ex eo quod *Scorylo* dixerit, non *Scorylon* casu recto, satis apparet in obliquis non *onis* more Graeco, sed *onis* inflectendum esse. Neque vero ulla caussa erat Romanis, cur Dacum nomen enunciatione Graeca efferrent. Eruditissimus tamen Broukhusius ad Propert. IV, 10. *Cotisontis* hic malle videtur.

19. *Medus infestus*] Elegans est Nic. Heinsii coniectura, quam in margine exemplaris sui adnotaverat, „*Medus* infestis *sibi* luctuosus *Dissidet armis.*“ Atque ita clare et sine ulla litura codex noster Galeanus; cui aliquatenus accedunt Regiae Societatis membranae, a prima manu *luctuosus* exhibentes. Propertius IV, 1. „*Nec rudis* infestis *miles radiabat in* armis.“ Ovid. Epist. Oenones: „*Tyndaris* infestis *fugitiva reposcitur* armis.“ Seneca Phoenissis, 360. — „*Quin tuae caussae nocet Ipsum hoc, quod* armis *vertit* infestis *solum.*“ Livius I, 25. „*Datur signum*, infestisque armis *concurrunt.*“ *Medus* autem *luctuosus*, ut

25 Neglegens, ne qua populus laboret,
Parce privatus nimium cavere.

Carm. III, 6. „*Di multa neglecti dederunt* Hesperiae *mala* luctuosae.“ Neque tamen ex toto damnari potest recepta lectio, quam et editiones, et praeter Galeanum codices omnes repraesentant, „*Medus* infestus *sibi* luctuosis *Dissidet armis.*“ Nam *luctuosa arma* recte dicuntur, ut Vegetius IV, 12. „*Mutuo utrinque periculo, sed maiore oppugnantium sanguine, exercentur* luctuosa certamina.“ Ita Tacitus, „*Luctuosum facinus*, Cicero *luctuosum diem*, *perluctuosum funus*. Tum autem *infestus sibi*, erit sibi adversus, sibi inimicus, ob discordiam nempe civilem. Sed in altera lectione et verborum collocatio venustior est, et sonus syllabarum dulcior; ac non potest non iis placere, qui raras et eruditas aures habent.

26. *Parce privatus*] Nullus est omnium interpretum, quin ad hunc locum, veluti ad scopulum, naufragium fecerit. Praefectus Urbis tum erat Maecenas, cum Horatius haec scriberet; unde illud supra v. 17. „*Mitte civiles super* urbe curas,“ et III, 29. „*Tu* civitatem *quis deceat status Curas, et* urbi *sollicitus times.*“ Ergo hic litigant et turbas concitant, quo sensu idem et *Praefectus Urbis* fuerit, et potuerit dici *privatus*; siquidem ista inter se opponuntur. „*In fortuna*,“ ait Cicero, „*quaeritur, servus sit an liber, pecuniosus an tenuis, privatus an cum potestate.*“ Torrentius, hoc pacto se expedire conatus, quod, ut ait, Praefecturae Urbis duntaxat officium erat, non magistratus, iamdudum vapulavit. Rutgersius, T. Faber, Dacieriusque hic subintelligunt, *tamquam*, *quasi*: *Ita parce nimium cavere*, tamquam si *privatus* fores. Quod quam coactum, durum, et sine exemplo sit, nemo non videt: et merito Rutgersius in repetita editione notulam hanc spongia delevit. Sed emendatione rem conficere vult Daniel Heinsius, pro *Parce* substituens *Parte*; quod et diu ante eum fecerat Matthaeus Bonfinis, homo ineptissimus: „*Negligens, ne qua populus laboret* Parte *privatus, nimium cavere.*“ Sane *Parte* habet codex noster Battelianus, et pro vaga lectione Colbertinus: ut ordo sit, *ne qua parte laboret*: plane ut Noster alibi Serm. I, 2. „*Audire est operae pretium, procedere recte Qui moechos non vultis, ut* omni parte laborent.“ et favet Acron, qui sic locum enarrat, „*Quia non timeret, ne* qua *respublica* parte *laboraret.*“ Sed quid tandem illud erit, *populus privatus*? Sunt οἱ πολλοὶ, inquit Heinsius. Vellem exemplum eius locutionis vel unum addidisset. Sed nullum erat: imo vero *privatus* plane opponitur *populo*: tantum abest, ut ita coniungi possit. Cicero in Verrinis: „*Quod privatus a populo petit, aut populus a privato, Senatus ex aliqua civitate, qui iudicet, datur.*“ Sed esto, ut *populus privatus* sint οἱ πολλοί: tamen non procedit oratio; neque sententiae quicquam est, quod palato non fatuo placere possit. Nos totum locum aperire et ex tenebris his in apertam lucem proferre paucis conabimur. Invitaverat Maecenatem Noster, ut Martiis Calendis secum biberet. Hortatur autem, ut animo veniat hilari, et a curis publicis privatisque expedito: „*Mitte,*“ inquit, „*civiles super Urbe curas:*“ quid enim? nihil est, cur sollicitus sis: victi praelio sunt *Daci*, *Medi* bellis civilibus occupati, subacti *Cantabri*, *Scythae* repressi, tuta sunt omnia. Quocirca, „*Neglegens, ne qua populus laboret, Parce privatus nimium cavere:*“ hoc est, Cum iam *neglegens* sis, *securus* (ut bene Acron), *non timens* (ut Glossae codicis Petrensis), ne qua populus laboret; cum, rebus tam prosperis, non sollicitus sis ne respublica detrimenti quid capiat; parce *privatus* cavere nimium, noli de privatis tuis et domesticis negotiis nimiam providere, noli de re familiari nimium attentus atque anxius esse. Proinde animo puro

Dona praesentis cape laetus horae, et
Linque severa.

IX.

AD LYDIAM.

Donec gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidae
Cervici iuvenis dabat;
Persarum vigui rege beatior.

v. 27. *Rape.*

et defaecato ad me veni: et tam *civiles* quam *domesticas* curas vel domi relinque, vel abiice. Haec sine dubio loci huius sententia est; neque verba ipsa difficultatis quicquam iam habent, si modo stili Horatiani genium agnoveris. *Neglegens*, pro *securus*, *non timens*, nove et eleganter ponitur, ut supra Carm. I, 28. „Neglegis *immeritis nocituram Postmodo te natis fraudem committere? fors et Debita iura vicesque superbae Te maneant ipsum.*" in quo similiter, ut hic, lapsi sunt interpretes. *Neglegis committere?* hoc est, *non times* committere? *securus* audes committere hanc fraudem, quia non tibi, sed posteris duntaxat tuis nocitura est? at fortasse *tu ipse* commissum hoc magno tuo exitio lues. Neque vero in voce *privatus* iam quisquam haerebit amplius. Quippe rem suam familiarem *privatus* curat etiam Magistratus, etiam si non Praefectus modo Urbis, sed Orbis Princeps fuerit.

27. *Dona praesentis rape laetus horae*] *Cape* habent editiones principes Veneta et Loscheri; atque ita multo maior pars codicum. Tamen aliquot habent *rape*, ut ex nostris Graevianus, Battelianus, Bodleianus, et pro varia lectione Colbertinus. Atque hoc post Lambinum avide rapuerunt interpretes; et ex eo alius post alium ad nauseam usque ingerunt Ciceronis illud ex Ennio, De Oratore III, 40. — „*vive, Ulixes; dum licet, Oculis postremum lumen radiatum rape:*" „*Non dixit* cape, *non* pete: *haberet enim moram sperantis diutius esse sese victurum: sed* rape. *Hoc verbum est ad id aptatum.*" Quid tum? esto, ut ibi Ennius efficacius dixerit *rape*, quam *cape*: an ideo ubicumque in aliis auctoribus *cape* occurrit, substituemus illico *rape?* Quin potius ex loci cuiusque indole et orationis filo statuimus, hoc an illud magis aptum conveniensque sit. Quemadmodum in his verbis, „*Dona praesentis* cape *laetus horae.*" ex adiuncto illo *dona* perspicue, si quid sapimus, videmus retinendum hic esse *cape;* neque audiendos esse codices, qui *rape* supponunt. Quid enim opus est, obsecro vos, ut ea quae *donata* sunt, *rapere* velimus? Rapiamus, si fas est, negata aut fugientia: quae oblata praesto sunt, capiamus et sumamus. Nam ut Noster ait Epist. I, 17. „*Distat* sumasne *pudenter*, *An* rapias." hoc est, multum interest, capiasne donatum, an non donatum rapias. Cicero de Legibus III, 4. „Donum *ne* capiunto, *neve danto.*" Virgil. Aen. III, 489. — „cape dona *extrema tuorum.*" Corippus Africanus lib. I. „*Rumpe moras*, cape dona *dei.*" Caeterum a fine huius versiculi in omnibus meis codicibus abest coniunctio *et* vel *ae;* itaque a prioris fine, unde itidem abest in Reginensi nostro et editionibus, huc eam reduximus.

v. 151. 1664

LYD. Donec non aliam magis
Arsisti; neque erat Lydia post Chloën;
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.
NOR. Me nunc Thressa Chloë regit,
Dulcis docta modos, et citharae sciens:
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.
LYD. Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti:

v. 5. *Alia.* 14. Vulg. *Ornithi.*

5. *Donec non alia magis*] *Alia* editiones priscae, et plerique codices: sed ex nostris Leidensis, Reginensis, Galei, Bodleiani duo, *aliam*, ut Virgilius, „*Formosum pastor Corydon* ardebat Alexin." Et Gellius VII, 8. „*Sed* pueros *forma liberali, naviculis forte aut in vadis litorum conspectos, miros et humanis modis* arserunt *delphini*." Tamen alibi Horatius, *arsit virgine, arsisse Bathyllo.* Non hilum interest. Sed, quandoquidem ex duobus non nisi alterutrum a poëtae manu esse potest, verisimilius est, vulgarem hanc, quam figuratam illam constructionem, librariis deberi: et facilius erat literam M in illis codicibus a sequente absorberi, quam in his addi.

10. *Et citharae sciens*] A Prisciano p. 1177. sic citatur hic versus: „*Me nunc Thressa Chloë regit Dulces docta modos, et* citharam *sciens.*" ubi *citharam* ineptum est; quippe esset, sciens quid *cithara* sit. Potuit esse *citharâ*; ut Terentius dixit *scire fidibus.* Sed cum addit Priscianus simile exemplum ex Homero, *πολέμων εὖ εἰδώς*, quod ex Iliad. *Δ.* 310. „*Ὡς ὁ γέρων ὤτρυνε πάλαι πολέμων εὖ εἰδώς*" apparet apud ipsum Priscianum scriptum fuisse *citharae*: ut Noster alibi I, 15. „*Sithenelus sciens pugnae.*" Caeterum Petrensis codex et Torrentiani duo cum editione Loscheri, *Cressa*: quod Fabricius ideo ampleetitur, quia *Cretenses Musicae periti*: potuisset addere, quia *Chloë* nomen Graecum est, non Thracium. Sed haec parvi momenti sunt: nam libertinae, qualis haec Chloë, et nova nomina, dum ancillae erant, indebantur, et in Musicis aliisque artibus herili sumtu instituebantur. Certe *Cressa Chloë*, ob asperitatem consonantium durissime exit; et omnino, si nos legitimum sonum aure callemus, inverso potius ordine posuisset Noster, „*Me nunc Cressa* regit Chloë, *Dulces docta modos.*" Quod cum nulli usquam codices exhibeant; melius est, ut *Thressa Chloë* sine controversia recipiamus. Pro *Thressa* autem librarii veteres *Tressa* soliti sunt scribere, ut praeter Torrentianos aliquot Graevianus noster hic habet: unde facilis lapsus erat ad *Cressa*. Porro mira lectio est, quam veterrimi libri, Leidensis, Colbertinus, et a prima manu Graevianus praeferunt, „*Me nunc Thressa Chloë* riget," non *regit*: quam et sic enarrat Glossator Graevianus, „Riget, *indurat me, ne te amem;*" quo nihil absurdius fingi potest.

14. *Filius Ornithi*] Miror, unde malis avibus se in omnes fere editiones intulerit hic *Ornithus*; cui si nomen *ἀπὸ τοῦ ὄρνιθος* impositum sit (ut certe volebat ille, qui primus introduxit), tum syllabam mediam produci oportuit. Tu vero cum libris meis omnibus et editione Veneta lege *Orniti* vel rectius *Ornyti*, ut Graecis Ὄρνυτος nomen est notissimum. Apollonius in Argon. II, 65. „*Τῷ δ' αὖ Ἀρητός τε καὶ Ὄρνυτος, οὐδέ τι ἴδεην.*" Virgil. Aen. XI, 677. — „*procul* Ornytus *armis*

Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
HOR. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque iugo cogit aëneo?
Si flava excutitur Chloë,
Reiectaeque patet ianua Lydiae?
LYD. Quamquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Hadria:
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

X.

AD LYCEN.

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro; me tamen asperas
Proiectum ante fores obiicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat?

v. 3. *Porrectum.* 6. *Situm.*

Ignotis, et equo venator Iapyge fertur." Val. Flaccus III, 173. „*Ne tibi Thessalicos iam profuit, Ornyte, reges.*" Statius Theb. XII, 143. „*Squalidus ecce genas, et hianti vulnere pallens Ornitus.*" Silius Italicus XIV. „*Innatat ecce super transtris fumantibus asper Ornytos.*" Calpurnius Eclog. I. bis, ter. „Ornite, *iam dudum velut ipso numine plenus.*"

1. *Extremum Tanaim*] Pro *Tanaim*, quod editiones omnes occupavit, repone ex vetustissimis meis, Leidensi, Graeviano, Reginensi, et aliis *Tanain*, enunciatione Graeca.

3. *Porrectum ante fores*] Nescio quo malo fato evenit, ut omnes, quotquot extant, Horatii codices tribus quatuorve locis *Porrectum* habeant pro *Proiectum*: quod si in aliis auctoribus idem accidisset, iam diu est, cum vox *proiectum* extra linguae Latinae pomoeria proiiceretur. Tu vero hic repone, reclamantibus quantum queant et scriptis et editis, — „*me tamen asperas* Proiectum *ante fores obiicere incolis Plorares Aquilonibus.*" Ovidius Amor. II, 19.[20] de eadem re, et iisdem pene verbis, „*Et sine me* ante *tuos* proiectum *in limine* postes *Longa pruinosa frigora nocte pati.*" Silius Ital. lib. I. — „*noctemque vigil ducebas in armis, Interdum* proiectus humi." et lib. VII. „*Qua super instratos* proiectus gramine *campi Presserat ante toros.*" et lib. XV. „*Stramine* proiectus *duro patiere sub astris Insomnes noctes, frigusque famemque domabis.*" Virgil. Aen. XI, 87. „*Sternitur et toto* proiectus *corpore terrae.*" Statius Theb. I, 387. — „*hic artus imbri ventoque rigentes Proiicit, ignotaeque acclinis postibus aulae Invitat tenues ad dura cubilia somnos.*" et iterum V, 587. — „*viridi nam caespite terrae* Proiectum *temere, et patulo caelum ore trahentem.*" Vide quae dicemus ad Epod. X, v. 22.

6. *Inter pulchra situm tecta*] *Situm* habent editiones principes Veneta et Loscheri: unde in sequentibus locum semel possessum tenuit.

Sentis et positas ut glaciet nives
Duro numine Iuppiter?

v. 7. Remugiat *Ventis*. 8. *Puro*.

Memorant quidem interpretes, se in nonnullis codicibus *satum*, non *situm* reperisse: sed ea vox, ut variae lectiones pro vario captu hominum sua fata sortiuntur, spreta et reiecta est. Ex nostris Leidensis veterrimus, Galei, Colbertinus, et a manu secunda Graevianus agnoscunt *satum*. Atque ita Acron editus et manuscriptus, „*Inter tecta* satum *nemus viridarium dicit*." Porro hanc lectionem probat praestantissimus Nic. Heinsius in ora sui exemplaris, ubi mittit nos ad Annotata sua in Propert. IV, 4. vers. 3. et in Silium Ital. X. 534. quae utinam, ut iam pollicitus est, maturaret in lucem edere vir celeberrimus Petrus Burmannus. Interea vicem Heinsii optime supplet disertissimus Broukhusius ad dictum Propertii locum, „Lucus *erat felix hederoso* consitus *antro*:" et ad I, 14. vers. 5. „*Et nemus omne* satas *intendat vertice* silvas:" ubi et *satum* hic in Horatio defendit, et (post Torrentium et Marcilium) verba Senecae adducit ex Epist. 122. „*Non vivunt contra naturam, qui pomaria in summis turribus* serunt, *quorum silvae in tectis domorum ac fastigiis nutant, inde ortis radicibus, quo improbe cacumina egissent?*" Porro versus Silii, quo mittit nos Heinsius, sic habet: „*At ferale decus*, maestas *ad busta cupressos*." ubi nescio an codices MSti inter alias variationes *satas* exhibeant. Verum id, cum prodibunt Heinsianae notae, videbimus. Interim non desunt aliunde, quae ad evincendam hanc lectionem sola sufficiant. Varro de Re Rust. III, 5. „*Extra eas columnas est* silva manu sata, *grandibus arboribus tecta, ut infima perluceat, tota septa maceriis altis*." Alfenus in Digest. VIII, 5, 17. „*Cum in domo Gaii Seii locus quidam aedibus Annii ita serviret, ut in eo loco positum habere ius Seio non esset, et Seius in eo* silvam sevisset." Plinius Hist. XV. Sect. 20. „*Colitur ficus arbor in foro ipso: illic arescit, rursusque cura sacerdotum* seritur: — *eadem fortuito* satu *vivit in medio foro: — aeque fortuita eodem loco est vitis atque olea, umbrae gratia sedulitate plebeia* satae." et ibid. Sect. 36. „*Haud scio an prima omnium myrtus in locis publicis Romae* sata, *fatidico quidem et memorabili augurio*." et Sect. 40. „*Et quia* manu satarum *receptarumque in domos, laurus fulmine sola non icitur*." Ex his clare constat, silvas, arbores, *inter tecta* et in domos vel loca urbis publica receptas, non *sitas* duntaxat, quod omnibus silvis locisque convenit, sed *satas* fuisse; et proinde hic legendum esse, — „*quo* nemus Inter *pulchra* satum tecta *remugiat*."

7. *Ventis et positas*] Videamus totum locum: „*Audis, quo strepitu ianua, quo nemus Inter pulchra satum tecta remugiat Ventis? et positas ut glaciet nives Puro numine Iuppiter?*" ubi primo risum iocumque movet Tanaquillus Faber, vir caetera ingeniosus et doctus; qui velut somno repente excitus clamat, „*Mendum turpe, turpe*, quo ventis. *Isthuccine vidisse neminem? lego*, Queis ventis." Sed bene est, quod errantem socerum in viam reduxit doctissimus Dacierius: nam *strepitu* hic bis accipiendum esse, *quo strepitu ianua, quo strepitu nemus remugiat ventis*, ante Fabrum natum omnes, puerique patresque, viderunt. Illud et mihi, sed meliore omine, mirari liceat, *vidisse neminem* absurdum illud et *ἀναχόλουθον*, quod in hac sententia non latet, sed plane extat. Tu mecum ad calculum verba redige: *Audis*, quo strepitu ianua et nemus remugiat? et *Audis*, ut Iuppiter glaciet nives? Quid audio? an gelu et frigus auditu percipiuntur? Nemo quisquam mihi persuaserit, aut Horatium haec scripturum fuisse, aut amicos, queis

recitabat, tam facile condonaturos. Certe non adeo digna haec erant, quae *Iovis auribus servarentur*. Sed notior, opinor, est Horatii indoles, quam ut ipsum, nec librarios potius, culpae huius insimulemus. Quippe levissima mutatione, nempe unius literulae, quae et ipsa plerumque omittebatur, melius, nisi fallor, procedet oratio, in hunc modum: „*Audis, quo strepitu ianua, quo nemus Inter pulchra satum tecta remugiat?* Sentis *et positas ut glaciet nives Puro numine Iuppiter.*“ *Sentis*, ut ipse alibi in re non absimili Carm. III, 28. „*Inclinare meridiem* Sentis *et veluti stet volucris dies, Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli consulis amphoram.*“ *Remugiat* autem absolute, sine dativo *ventis*: ut Virgil. Aen. IX, 504. — „*Sequitur clamor, caelumque* remugit.“ XII, 928. „*Consurgunt gemitu Rutuli, totusque* remugit *Mons circum.*“ Claudianus Eutrop. II, 162. — „*responsat Athos Haemusque* remugit.“ Idem Rapt. Proserp. I, 10. „*Auditur fremitus terris, templumque* remugit.“ Prudentius Apotheos. 286. „*Quicquid in aere cavo reboans tuba curva* remugit.“ Neque vero opus erat, ut *ventis* hic inculcaret Noster; cum iam paullo ante, *Aquilones* nominasset. Quid quod necesse est, stante hac lectione, ablativo casu efferri *ventis*; non, ut vulgo creditum est, dativo: ut in illis Virgil. Aen. XII, 722. — „gemitu *nemus omne* remugit;“ Statii Theb. XII, 612. — „*alio si forte* remugit Bellatore *nemus.*“ Martiani Cap. lib. 5. — „*raucusque per aethram Cantus, et ignoto caelum* clangore remugit.“ Iam autem quam inconcinne et pene insulse geminetur hic ablativus, *remugiat ventis strepitu*, nemo est qui non videat. Equidem duo loca, neque plura, memini, ubi dubites, dativusne sit casus, an ablativus; ut Virgilii illud de Sibylla, Aen. VI, 99. „*Horrendas canit ambages*, antroque remugit;“ et Statii Theb. XII, 271. de Cerere et Encelado: „*Illius insanis* ululatibus *ipse* remugit *Enceladus, raptoque vias illuminat igni.*“ ubi esto, si ita vis, dativus, adeo ut *remugire* hic sit *contra mugire*: tamen video, opinor, multum interesse; et tam apte et ex vero dativum hic poni, quam apud Horatium stulte et inepte. Quippe *Sibylla* et *Enceladus* clamorem ex se edere, et contra mugire possunt: *nemus* autem atque *ianua* nullum suapte vi faciunt strepitum, sed totum, quantus quantus est, ventis acceptum referunt. Quod si, his spretis obstinate adhuc quisquam retinere velit *ventis*; is aliam viam insistere possit, et pro *et* legere *en*: atque idem, cum vetusto codice Fabricii, commodius tum leget, *Audi*: „Audi, *quo strepitu ianua, quo nemus Inter pulcra satum tecta remugiat Ventis!* en, *positas ut glaciet nives Puro numine Iuppiter!*“

8. *Puro numine Iuppiter*] Nondum ex salebroso hoc loco evasimus: quid enim sibi vult, *puro numine?* — „*positas ut glaciet nives Puro numine Iuppiter.*“ qua in lectione codices nostri omnes consentiunt. Et laborant quidem interpretes, inque omnes partes se vertunt; nulla tamen certior est explicatio, quam quae olim a Porphyrione profecta est, *puro numine*, hoc est sudo et sereno caelo: „*nam,*“ ut ait, „*post hivem positam in Aquilone vento serena tum esse solent, praesertim in Italia frequenter.*“ Atqui non una de caussa non placet haec enarratio. Etenim primo, *numen Iovis* sive aëris hic ponitur, tamquam *caussa* gelationis: ergo tale epitheton addi debuit, quale *caussam* illam intenderet et promoveret, ut *frigidum*, *vehemens*, *acre*, *acutum*: iam autem *purum* otiose hic ingeritur; neque enim puritas aëris, etsi gelu plerumque comitetur aut sequatur, ulla ex parte gelationem efficit. Deinde *purum* illud non parum officit sententiae et consilio poëtae. Tetra enim et pruinosa illa nox verbis exaggeranda erat, ut Lyce citius miseresceret amatoris sub dio ante limen morantis. At *puro* et sudo caelo ad fores excubare non adeo miserum erat, quam foedo et sordido. Male oravit igitur caussam suam, si *puro* hic praeter sententiam addidit. Equidem, ut haec incommoda evitentur, sic potius ab Horatio

Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente rota funis eat retro.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigida mollior aesculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
Caelestis patiens latus.

v. 10. *Ne C. retro* f. e. *rota.*

scriptum esse crediderim: „*Sentis et ponitas ut glaciet nives* Duro *numine Iuppiter.*“ D in P propter similitudinem facile mutabatur; praesertim, ut saepe dixi, in initio versus. Ideo autem *duro* numine, quia *nives gelu* glaciaret et *duraret*, de quo vide nos ad Carm. III, 24. v. 39. Sic alibi I, 23. „*Quod latus mundi nebulae*, malusque Iuppiter *urget.*“ et I, 1. — „*manet sub* Iove frigido *Venator.*“ Claudian. Cons. Olybr. vers. 36. „*Audiit et* gelido *si quem Maeotia pascit Sub* Iove.“ Silius Italicus XII. „*Queis gelidas metum noctes thorace gravatis Sub* Iove non aequo *trahere.*“ Ergo, ad haec exempla, *duro* numine Iuppiter nives glaciavit; et sane, olim in libris *duro* extitisse, non leve est argumentum, quod in codice quodam alia lectio reperta est, memorantibus Cantero et Turnebo: — „*et positas ut glaciet nives Puro* limine *Iuppiter:*“ in quo frustra sunt, qui pro *limine* reponunt *lumine*, atque id pro genuina huius loci scriptura venditant: nihil enim illo *lumine* ineptius, cum propter alia, tum quod noctu haec, non interdiu, agerentur. Imo vero, quicumque lectionis illius *limine* primus fuit auctor, sic locum hunc concipiebat, „Duro limine *Iuppiter:*“ nives positas *duro limine*, ubi tunc Horatius *ante fores proiectus* excubabat: sic Epod. XI. — „Limina dura, *quibus Lumbos et infregi latus.*“ Ovid. Remed. Amor. 508. „*Nec dic blanditias, nec fac convitia posti: Nec* v. 20 *latus in* duro limine *pone tuum.*“

10. *Ne currente retro funis eat rota*] Alius, et, nisi fallor, melior est verborum ordo in Petrensi nostro et Galei: „*Ne currente* rota *funis eat* retro.“ ut in Arte Poët. „currente rota *cur urceus exit?*“ Et *retro*, cum priorem syllabam corripit, suavius ponitur in fine versus, atque ita semper Noster, ut I, 35. „*At vulgus infidum et meretrix retro.*“ II, 11. „*Poscentis aevi pauca: fugit retro.*“ III, 4. „*Non me Philippis versa acies retro.*“ adde, quod in recepto ordine ambiguum foret, utrum *currente retro rota*, an *funis retro eat*, construendum sit. ne anapaestus claudat.

18. *Nec Mauris animo mitior anguibus*] Editiones primae Veneta et Loscheri, *animo*; postea nescio quis *animum* primus introduxit. Ab eo tempore in hunc usque diem, ut cuique eruditorum visum est, nunc hoc, nunc illud locum obtinuit. Lambinus, Cruquius, Torrentius de suis codicibus tacent. Ex quinque Pulmanni tres *animo*, duo reliqui *animum*, ut etiam ex tribus Bersmanni unus. Certe ex omnibus nostris unicus Graevianus agnoscit *animum*, idque manu recentiore mutatum est in *animo*. Rectum tamen illud, elegante et familiari poëtis graecismo. Statius Silv. IV, 6. de Hercule, „*Sic* mitis vultus, *veluti de pectore gaudens Hortetur mensas.*“ ubi *vultus* non rectus singularis

XI.

AD MERCURIUM.

Mercuri, (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque Testudo resonare septem
Callida nervis,
Nec loquax olim neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis;
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Adplicet auris:
Quae, velut latis equa trima campis,
Ludit exsultim metuitque tangi,
Nuptiarum expers et adhuc protervo
Cruda marito.

est, sed accusativus pluralis, ut Claudian. Stil. II, 135. „*Blanda quidam vultus.*“

9. *Quae velut latis*] Anacreon: „Πῶλε Θρηϊκίη, τί δή με Νηλεῶς φεύγεις; — Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι, Κοὐφά τε σκιρτῶσα παίζεις;“ Noster: „*Quae velut latis equa trima campis Ludit exsultim metuitque tangi.*“ Atque haec ex illis expressa esse, post Henricum Stephanum multi annotarunt. Sed animadvertit caeteris acutior celeberrimus Dacierius, Anacreontis illud λειμῶνας, *prata*, non ad amussim respondere *latis campis*: et idcirco, ut propius inter se conveniant, contra omnes codices reponendum esse contendit, *laetis campis*: ita Carm. II, 5. „*Circa* virentes *est animus tuae* Campos *iuvencae.*“ Addidisse potuit Carm. III, 18. „Ludit herboso *pecus omne* campo.“ et IV, 4. „*Qualemve* laetis *caprea* pascuis;“ ut Ovidii illud Fast. IV, 476. „*Sacrorumque Melan* pascua laeta boum.“ Iam ut concedamus Nostrum Anacreontea illa ante oculos habuisse, quamquam hoc quidem incertum est; novimus tamen eum non multum amare *fidos* illos *interpretes* et serviles imitatores, qui *verbum verbo* exprimendum curant. Equidem id de plano ausim affirmare, multo aptius loco huic et sententiae convenire *latis*, quam *laetis*. Quippe cum addit, *metuitque tangi*, bene certe posuit *latos campos*, ubi nimirum fugae erat locus et spatium, ne *tangi* et prehendi posset. Quid quod de more *latos campos* dixit, perpetuo apud poëtas epitheto. Virgil. Aen. VI, 888. „*Aëris in* campis latis, *atque omnia lustrant.*“ et XI, 465. — „latis *diffundite* campis.“ et III, 537. „*Quattuor hic, primum omen*, equos *in gramine vidi Tondentes* campum late, *candore nivali.*“ VII, 486. — „*cui regia parent* Armenta, *et* lati *custodia credita* campi.“ Stat. Silv. IV, 7. „*Iam diu* lato *spatiata* campo.“ Silius Ital. VIII. — „*iam* latis *obvia, credo, Stat* campis *acies.*“ et XVII. „*Ne si miscebit* latis *fera proelia* campis.“ Sic *lata arva* Ovid. Fast. I, 546. „*Dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur Incustoditae* lata *per* arva *boves*:“ ubi dolet praestantissimum Heinsium, pari quo hic Dacierius errore, *laeta arva* ex pauculis codicibus substituisse; cum et maior librorum pars et ipsa rei veritas efflagitet. *Lata* enim sine dubio, quia dixerat *vagantur*. Ipse Ovidius Fast. II, 210. „*Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones Invadunt sparsos* lata per arva *greges.*“ ubi recte *lata*, quia *sparsos*: neque variant codices. Idem Amor. I, 7. „*Struvit deprensos* lata per arva *greges.*“

Tu potes tigris comitesque silvas
Ducere, et rivos celeris morari.
Cessit inmanis tibi blandienti
Ianitor aulae
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput eius, atque
Spiritus teter, saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion, Tityosque voltu
Risit invito: stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum poenas, et inane lymphae
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,

v. 18. Forte, Caput, *exeatque.*

18. *Caput eius atque Spiritus*] Nihil verius, quam quod Dacierius libere et candide hic adnotavit: „*Totum*," inquit, „*hoc carmen dehonestat vocula* eius, *qua utinam Horatius non usus fuisset.*" Equidem iamdudum male oderam illud *eius*, et hanc viri insignis censuram magna cum voluptate postea legi: „*Cerberus, quamvis furiale centum Muniant angues caput* eius, *atque Spiritus teter saniesque manet Ore trilingui.*" Aufer enim hinc *eius*, et integer tamen sensus manebit. Quippe cum *Cerberum* iam nominasset, satis erat dixisse *furiale caput*: neque opus erat τῇ *eius*, ut cuius sit caput certo scire possemus. In Sermonibus quidem, qui ad pedestrem orationem proxime accedunt, venia danda est Nostro, cum II, 1. et II, 6, ait: „*Scilicet uni aequus virtuti atque* eius *amicis*: *Et quae sit natura boni, summumque quid* eius:" et Lucretio, cum in poëmate philosophico passim hanc vocalem adhibet, „*Quin etiam repetunt a caelo atque ignibus* eius. *Nec refert quibus adsistas regionibus* eius." Neque vero peccavit Noster in Carm. IV, 8. „Eius, qui *domita nomen ab Africa Lucratus rediit, clarius indicant Laudes.*" Tolli enim hic non potest τὸ *eius*, nisi cum totius sententiae dispendio: ut neque apud Propertium IV, 2. vers. 35. „*Est etiam auriga species Vertumnus, et* eius *Trahit alterno* qui *leve pondus equo.*" Sed poëtae epici, magno sane cum iudicio, vocabulum hoc perpetuo mulctarunt exilio, ne heroici carminis maiestatem humi serpere cogeret, utpote singulis fere periodis recursurum, ni stilo poëtico subintelligeretur extrinsecus, neque praesentia sua versus inquinaret. Inde est, quod in toto Virgilio ne semel quidem occurrit *eius*. Bis duntaxat in Ovidio, ut Trist. III, 4. „*Non foret Eumedes orbus, si filius* eius *Stultus Achilleos non adamasset equos.*" ubi sublato *eius*, nihil deest sententiae: posito autem, in prosam orationem versus degenerat: plane ut hic apud Nostrum. Eo tamen peius Noster, et quod in carmine lyrico longe supra Ovidii elegos surgere debuerit; et quod statim subiunxerit *atque*, *caput* eius *atque*: adeo ut bis tanto carminis sublimitatem magis depresserit. Quin in verbis sequentibus est, quod excusari fortasse possit, probari certe et laudari minime mereatur: „*Spiritus teter saniesque manet*:" hoc est, *spiritus manet*, et *sanies ma-*

Quae manent culpas etiam sub Orco.
Inpiae, (nam quid potuere maius?)
Inpiae sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, periurum fuit in parentem
Splendide mendax, et in omne virgo
Nobilis aevum:
Surge, quae dixit iuveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores;

net. Atqui *spiritum* sive halitum *manare* nemo usquam dixit. *Sanies* quidem *manat*, atque omne genus humorum et liquorum, *lacrimae*, *sanguis*, *sudor*, *mel*, *aqua*, *pix* et similia: spiritus nequaquam, si accurate loquimur. Nam cum Lucretius *sonitum* et *frigus manare* dixit, illud nimirum vult, per *poros et priva foramina corporum permeare*: non ut hic Noster de *spiritu*, cum aperta via per fauces prodeat. Quid igitur fiet? an Horatium hic captum et damnatum sub cultro relinquemus? an potius, „*O Tite, siquid ego adiuro curamque levasso, Ecquid erit pretii?*“ Vide igitur, annon in librarios potius culpam transferamus, et levi mutatione ab utroque Nostrum crimine una opera liberemus. Sic ergo repone, „*Cerberus: quamvis furiale centum Muniant angues caput*, exeatque *Spiritus teter*, *saniesque manet Ore trilingui.*“ Ovidius Metam. III, 75. de dracone loquens: — „*plenis tumuerunt guttura venis*: Spumaque *pestiferos* circumfluit *albida rictus*: *Terraque rasa sonat squamis; quique* halitus exit *Ore niger Stygio*, *vitiatas inficit auras.*“ ubi paria vides omnia: *spuma circumfluit*, plane ut *sanies manet*: *halitus* autem *niger exit*, ita ut hic *exeat spiritus teter*: et utrobique quidem ex *ore trilingui*: nam et serpenti illi, versu ibi 34. „Tres *vibrant* linguae, *triplici stant ordine dentes.*“ Iterum Ovidius Trist. V, 6. „Spiritus *hic Scythica quem non bene ducimus aura*, *Quod cupio*, *membris* exeat *ante meis.*“ et ibid. IV, 3. „Spiritus *hic per te patriae* exisset *in auras.*“ et Art. Amat. III, 745. „Exit, *et incauto paullatim pectore lapsus Excipitur miseri* spiritus *ore viri.*“ Verum hic notandum est, quod in his locis *spiritus exit* de iis duntaxat dicatur, qui moribundi animam expirant. Quare ad evitandum ambiguum, utinam Noster scripsisset potius, — *exeatque Halitus teter.*

30. *Inpiae*, *nam quid potuere maius*] *Nam quid*, et membranae et editiones. Solus codex Magdalenensis a manu secunda, „*Impiae*, numquid *potuere maius?*“ Non male. Nihil tamen mutaverim, nisi a prima manu codex aliquis *numquid* exhibuerit.

35. *Et in omne virgo Nobilis aevum*] *Nobilis* habent omnes, quod sciam, et editi et scripti. Barthius tamen ad Claudianum suum p. 1225. „*Legendum*,“ inquit, „*flebiles ex vetustissimis membranis*, *non* Nobilis *ut vulgo*. *Dicere enim vult ingeniosissimus poëta*, *aeternae gloriae velut* nuptui *datam eam virginem*, *quia torum genialem noluit novi mariti sanguine consecelerare*, *quod tot ipsius sorores fecerant.*“ Vide quanti sit sapere. Sibi certe bellus homo visus est, cum insulsum hoc et refutatione indignum protulit. Verum nimirum erat, quod ex puteo suo Democritus hausit, „*τὴν πολυμαθίαν νοῦν οὐ διδάσκειν*“, multifariam lectionem nemini conferre mentem et iudicium; quippe quae Dei et Naturae dona sunt, non nostrae operae et laboris.

Quae, velut nactae vitulos leaenae,
Singulos (eheu) lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater saevis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus: i secundo
Omine; et nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

XII.
AD NEOBULEN.

Miserarum est, nec amori dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere; aut exanimari metuentis
Patruae verbera linguae.

v. 43. Vulg. *Nec intra.* v. 1. Vulg. *Neque.*

43. *Nec te feriam nec intra*] Ita recentiores editiones; at antiqua Veneta et Loscheriana, *nec* te feriam, *neque* intra. Quis primus mutaverit nescio, neque scire quicquam interest; certe non est secutus meliores pluresve codices. Ex tribus Bersmanni duo habuerunt *neque*: et sic ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis, Zulichemianus, optimi et vetustissimi quique, cum aliquot aliis. Caeteri interpretes tacent: quasi, credo, nihil referret, *nec* an *neque* scripseris, ubicumque versus ratio utrumvis admittere potest. Equidem, ut in his minutiis nec linguae Latinae neque Flacci salutem sitam esse confiteor, ita semel suscepto hoc labore, mei iam muneris pensique esse existimo, ne levissima quidem praeterire. Quamobrem illud animadverto, varietatis hic gratiam quaesivisse Nostrum, et, quoties liber erat a metri necessitate, *nec*, *neque*, vel *neque*, *nec*, non bis eandem particulam *nec*, *nec*, aut *neque*, *neque* posuisse, ut Carm. I, 6. „*Nos*, *Agrippa*, neque *haec dicere*, nec *gravem*." II, 16. „*Grosphe*, *non gemmis*, neque *purpura ve-Nale*, nec *auro*." Ergo et hic ex MStis legendum: „*nec* te feriam, *neque* intra." Et similiter in toto opere decies, opinor, vel amplius ex melioribus membranis revocavimus: de quibus semel hic dixisse sufficiat.

1. *Miserarum est*] Quales sint in hoc carmine versus, et quomodo digerendi, non modo inter interpretes, sed inter vetustos grammaticos magna controversia est: quam si aliquando tandem dirimere, et rem extra dubium collocare possumus; et gratiam, nisi fallimur, inibimus a lectore *φιλομούσῳ*; et eo pacto insigne flagitium, quod per ducentos iam annos carmen hoc foedissime luxavit, in posterum cohibebimus. Principio scriptor vitae Horatii a Iacobo Cruquio editus hanc oden *tricolon tetrastrophon* esse vult, hoc est, *ex quatuor* versibus constare, quorum *tres* diversa habeant metra: duos autem priores esse *Sapphicos trimetros acatalectos*, tertium *Anacreonteum dimetrum* (lege

trimetrum) *catalecticum*, quartum *Adonium*. Ergo ex huius hominis sententia sic digerendi fuerint versus: „*Miserarum est nec amori dare ludum, Neque dulci mala vino lavere, aut ex-Animari metuentes patruae Verbera linguae.*“ Atque hanc formam secutus est in editione sua Cruquius, quam et in tribus vetustis codicibus se reperisse narrat. Sane et in nostris, Graeviano, Reginensi, Batteliano, dispositio fere eadem est; praeterquam quod vocabula in fine versuum non in duas partes secant, more Cruquiano, „*Studium aufert, Neobule, Liparae-i nitor Hebri, Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum:*“ sed integra continuant hoc modo, „*Studium aufert Neobule, Liparaei Nitor Hebri. Celer alto latitantem fruticeto Excipere aprum.*“ Quin et eandem normam tenuisse codices Cruquii nullus dubito; atque id ipsum est, quod eos dicit *nonnihil sua ope adiutos fuisse in pedibus ordinandis*. Iam autem quam inepta, prava, distorta, deformia haec sint, quid attinet dicere? Satis profecto superque id constabit ex iis quae dicturi iam sumus de vero metiendi modo. Pes metricus ex quatuor syllabis constans, quorum priores duae breves, posteriores longae sunt, ut *Diomedes*, *metuentes*, *Cythereae*, Graecis Ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος, Latinis *Ionicus minor* appellatur. Hoc unico pede totum carmen ab initio ad finem usque decurrit: quale unum ab Alcmane olim compositum esse narrat Hephaestion p. 31. cuius hoc initium: „Ἕκατον μὲν Διὸς υἱὸν τόνδε μῶσαι χροκόπεπλος:“ et a Sappho alterum, quod sic incepit, „Τί με Παυδιονὶς ὠράνα χελιδών:“ ab Alcaeo vero *πολλὰ*, *multa*, conscripta esse idem testatur. Praeterea et duo genera fuisse ait (pag. 66.) horum carminum Ionicorum: unum (id ἐξ ὁμοίων vocat) quod uno certo pedum numero claudebatur, sed ubicumque auctori visum est, vel pedem sistebat, vel pari tenore ultra procedebat: quale crediderim Alcmanis illud et Sapphus fuisse, solis Ionicis constans, caetera legibus solutum. Atque huius generis unum exhibet Terentianus Maurus, suumne, an forte Septimii Sereni, equidem nescio: pag. 2428. „*Diomedem modo magnum dea fecit, dea belli Dominatrix, Phrygas omnes ut in armis superaret: Patulis agmina campis iacuerunt data leto: Pavidi tergaque dantes petierunt trepidae moenia Troiae.*“ ubi vides pedum numerum non esse definitum sed carmen per synaphiam, ut vocant, quousque velit, progredi. Quod et antea nos docuerat p. 2416. „*Non* versibus *istud*, numero aut pedum, *coarctant: Sed continuo carmine, quia pedes gemelli Urgent brevibus tot numero iugando longas: Idcirco vocari voluerunt συναίρειαν.*“ Alterum Ionicorum genus, quod *κατὰ σχέσιν* vocat Hephaestion, certo eorundem pedum numero incedebat; quo simul ventum erat, claudebatur sententia: atque inde rursus exordiens pari iterum numero decurrebat: quae *redditio* et *revolutio* (ἀνταπόδοσις καὶ ἀνακύκλησις) toties iterabatur, quoties voluit auctor carminis: ea lege, ut neque pauciores neque plures pedes haberet in clausulis sequentibus, quam in prima habuerit. Tale, inquit, erat Alcaei carmen, cuius hoc initium: „Ἐμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πόδ' ἔχουσαν.“ qui locus obiter corrigendus est. MSti, quos vidi, παῖδ' habent, non πόδ'· solemni errore α pro ε, quia eodem sono efferebantur: lege igitur, „Ἐμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πεδέχουσαν.“ *Me miseram, me omnium calamitatum expertam.* πεδέχουσαν Aeolensium dialecto pro *μετέχουσαν*. Addit Hephaestion: „Ἄπειρος μὲν ὢν τις φήσειεν ἂν αὐτὸ Ἐξ ὁμοίων εἶναι, ἐξ Ἰωνικῆς ἀπ' ἐλάσσονος συζυγίας καταμετρούμενον· ἡμεῖς δὲ, ἐπὶ ΚΑΤΑ ΔΕΚΑ ὁρῶμεν αὐτὸ συζυγίας γεγραμμένον, Κατὰ σχέσιν αὐτὸ γεγράφθαι φαμέν.“ Hoc est, „*Imperitus quidem aliquis hoc carmen Alcaei solutum legibus esse crediderit: nos vero, cum* decem *ubique pedibus decurrere videamus, lege id constrictum esse pronunciare possumus.*“ Ubi in primis observandum, omnes eius carminis clausulas fuisse *decem pedum*. Inde enim hace ipsa

clarius constabit, ad Alcaei exemplar hanc, de qua agimus, odam ab Horatio compositam esse. Quippe haec similiter decem pedibus Ionicis decurrit: inde rursus initio capto stadium idem metitur; et quatuor eiusmodi decapodiis tota finitur. Porro et illud ex verbis Hephaestionis discimus, nullum versiculi finem aut divisionem esse, donec ad *decimum* pedem deventum sit: et proinde nihil referre, utrum tribus, an duabus, aut unicâ, si fieri posset, lineâ decapodia quaeque scribatur: cum nulla pausa aut incisio sit ante decimum pedem. Sed quandoquidem chartae paginaeque spatium tam longam lineam admittere et continere non posset; et proinde necesse esset, ut decempedalis versus in partes divideretur: inde dubium ortum est, quibusnam in locis commodissime fieri posset incisio. Ubi ridiculum plane et insulsum se praebuit scriptor Cruquianus, qui in medio pede Ionico caesuram posuit, et praeterea sexies in tam brevi carmine versum exire fecit in dimidiatum verbum. At plerisque placuit, ut in tria membra discerperetur, quorum duo priora trimetra Ionica essent, tertium tetrametrum; quo modo omnes hodie editiones praeter Cruquianam exhibent, „*Miserarum est nec amori dare ludum, Neque dulci mala vino lavere aut ex-Animari metuentes patruae verbera linguae.*" Ita dividunt Marius Victorinus p. 2618. Diomedes p. 510. et 524. Atilius Fortunatianus 2704. Plotius 2660. et Scholiastes Acron. Verum in ea divisione illud incommodi accidit, quod in medio verbo ter fiat incisio, inconcinne prorsus et odiose: „*Neque dulci mala vino lavere aut ex-Simul unctos Tiberinis humeros la-Vit in undis eques ipso melior Bel-*" quae deformitas nebuloni cuidam ansam porrexit, ut immane facinus aggrederetur, de quo mox plura dicemus. Nos potius in his Graecum Hephaestionem secuti sumus, qui, ut iam vidimus, primam in Alcaeo caesuram fecit τετράμετρον, „Ἐμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν." Cui accedit Marius Victorinus pag. 2538. 2507. et 2496. ubi exemplum Ionici ἀπ' ἐλάσσονος tetrametri acatalecti hoc adducit: „*Miserarum est neque amori dare ludum neque dulci.*" Quorum exemplo priores duos in hac nostra editione scripsimus tetrametros, tertium autem dimetrum, hoc modo: „*Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis, Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno, Neque segni pede victus.*" Atque hoc pacto, ut in libro ipso videre est, nulla linea dimidiato vocabulo clauditur: neque aliter ab Horatii manu profectum esse quovis pignore contenderim. Illud tamen semper memineris, utcumque scriptionis commodo versus dividatur, unicum tamen revera esse, et continuato cursu properare usque ad decimum pedem. Caeterum ineptus est Scholiastes Acron, cum *metrum hoc Sotadicum dici* tradit; unde deceptus vir caetera pereruditus mirum somnium habet de scopo et proposito poëtae; quasi Hebrus ille, quem tantopere laudare videtur Noster, *turpis et vetulus moechus* esset, et *Sotadico hoc Satyricoque rhythmo* ironice sugillaretur. Quippe numquam hoc versu usus esse traditur maledicus ille Sotades: Ionico quidem pede scripsit, unde lapsus est Acron; sed Ionico ἀπὸ μείζονος, sive maiore, qui contrarius plane est huius carminis pedi, nempe Ionico minori. Hic post duas breves totidem longas habet syllabas, ut *fruticeto*: ille vice versa a duabus longis exit in totidem breves, ut *contendere*. Sotadicorum haec exempla notissima sunt (praeter eos Terentiani Mauri hic obiter citatos) „Σείων μελίην Πηλιάδα δεξιὸν κατ' ὦμον. Εἰς οὐχ ὁσίην τρυμαλιὰν τὸ κέντρον ὠθεῖς." ubi vides non Iambeum ab Heroico magis dissonum esse, quam Sotadicum ab hoc Horatii. Neque levius falluntur ii, qui hanc oden *pede parum elaborato procedere* dictitant, adeo ut bene factum sit, quod semel duntaxat Noster hoc metrum adhibuerit. Imo vero et in primis dulce est metrum, et longe omnium operosissimum. Geminas enim breves et geminas longas, repetita identidem

Tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
Operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparei nitor Hebri;

vice, paucissima verba suppeditabunt; ut agnoscet, si quis Musarum cliens in hoc metro periculum sui fecerit. Unde magis credibile est, difficultate operis offensum Horatium non amplius semel hoc conatum esse. Nam magister eius Alcaeus πολλά, ut iam vidimus, *multa* carmina hoc metro detexuit, et profecto, si ad lyram canatur, ut omnia haec chordis socianda erant, mirum quendam leporem habet Ionicus minor κατὰ ὄγδοιν iteratus et revolutus: ut iure de hac oda dixerit Terentianus Maurus p. 2428. „*Simili lege sonantes numeros ad Neobulen Dedit uno* modulatus lepide *carmine* Flaccus."

6. *Liparei nitor Hebri, Eques ipso*] In editionibus priscis, Veneta et Loscheriana, hac forma et ordine versus hi conspiciuntur: „*Studium aufert, Neobule, Liparaei nitor Hebri: Simul unctos Tiberinis humeros la-Vit in undis, eques ipso melior Bel-Lerophonte, neque pugno, neque segni pede victus.*" Et sic omnia scripta exemplaria, tam mea, quam aliorum, nisi quod verba non dividant in fine versuum. Exortus tamen est ante annos ducentos sceleratus nescio quis, qui os sublevit Aldo Manutio, mentitus *antiquum quendam codicem Viennae apud Stanislaum Zaur* sic versus hos exhibere, nova specie dispositos: „*Studium aufert, Neobule, Liparaei nitor Hebri, Eques ipso melior Bellerophonte, Neque pugno, neque segni pede victus, Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis.*" Quo mendacio inductus Aldus, neque sibi tum viso eo codice nec cuiquam postea, versus hos ad eam formam in editionibus suis expressit; et ex eo tempore, quod indignandum magis an dolendum sit nescio, omnes omnium editiones praeter unam Cruquianam flagitium hoc commaculavit. Sed audiamus, quibus rationibus inductus hoc primum commentus est ille nebulo. Primo, *ut servarentur integrae dictiones*, neque tam deformiter in binos versus divellerentur. Atqui ergo, antiquo verborum ordine servato, mutatis tantummodo caesurae locis, id melius praestiti. Deinde ait, *ne claudicet versus in dictione* Bellerophonte, quam corripere ultimam putat, quia genitivum facit *Bellerophontis*. Plumbeum sane pugionem, et facile retundendum! Quippe casus huic rectus est *Bellerophontes*, ut Graeci Βελλεροφόντης: Seneca Epist. 115. „*Dabit in illa fabula poenas* Bellerophontes." Hyginus Fab. 273. „*Ludis Acasti Zethus dolichodromo vicit, Calais diaulo,* Bellerophontes *equo.*" Iam autem notissimum est, Graeca eiusmodi nomina ablativos E longo saepe producere; ut Iuvenalis XIII, 98. — „*si non eget Anticyra nec Archigene: quid enim.*" quamquam casu genitivo *Archigenis* recte dixeris terminatione Latina. Quod si concedamus *Bellerophonte* esse ultima brevi: nihil tamen ei syllabae consuluit homo imperitus, cum in versus extremum eam traiecit. Quippe, ut iam ante ostendi, versus unus et non interruptus decurrit usque ad decimum pedem: neque ulla hic syllabae communis, qualis in Hexametrorum aliorumve fine licentia est, nisi forte in decimo quoque pede. Pari modo, ac in Anapaestis nulla syllaba communis est, priusquam ad ultimam clausulam sive versum Paroemiacum devenerint; ut primus olim docui in Dissertatione ad Ioannem Antiochenum Malelam, et postea multo fusius in scripto Anglico de Epistolis Phalaridis. Caeterum quis risum tenere potest, cum inter interpretes tot tubas concitaverit novus ordo a terrae filio inductus, — „*Liparei nitor Hebri, Eques ipso melior Bellerophonte.*" Quomodo enim *nitor Hebri* est *eques*? *Nitor Hebri*, inquiunt, est περιφραστικῶς *ipse Hebrus*, ut βίη Ἡρακληείη, *sententia Catonis, sapientia Laeli*, hoc est, Hercules, Cato, Laelius. Hoc ple-

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis
Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
Neque segni pede victus:
Catus idem per apertum fugientis agitato

risque obstruebat os: et eo ipso nomine pulchra dictio videbatur, quia Horatius sic loqui voluit. At *non obtusa adeo gestabant pectora* sagacissimi viri Torrentius et Tan. Faber, quin libere et fidenter clamitabant, *sine exemplo et vitiose locutum esse Horatium, pessimam esse hanc et corruptissimam cacozeliam: nitor Hebri equitis*, non *eques* dictum oportuisse. Recte illi et vere: nisi quod pro illo tenebrione poëta vapulavit. Neque tamen hi ipsi ob prolatam libere sententiam sic impune abierunt. Ecce enim, qui eos in ius vocet, et *salvo pudore* deierare possit, *hoc loco* Equitis *vitiosum fore*. Ain' vero, vir doctissime? Vide, quanta opinionis vis est! Dum ab Horatii partibus stare se credit, ea laudat et defendit, quae alioqui pro summa sua eruditione cum primis damnavisset. *Nitor Hebri, equitis* vitiosum hic foret? Quid illud ergo, Carm. I, 19. „*Urit me* Glycerae nitor Splendentis *Pario marmore purius?*“ An vitiose ibi locutus est Noster, quia *splendentis* dixit, non *splendens?* Quin potius is locus argumento est, luxatos esse versus; quippe *equitis* hic dixisset Horatius, ut ibi *splendentis*. Sed praeterea vide, ut ex uno absurdo aliud sequatur. Hoc enim dicit larvatus Horatius: Hebrum *equo, pugno, pede*, sive campestribus exercitiis, *invictum esse*, „*Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis*:“ id est, *postea quam lavit*. Atqui hoc plane est ἄνω ποταμῶν. Nam primum exercebant se in Campo Martio, et tum postea in Tiberi lavabantur: ut praeter alios Vegetius narrat, 1, 3. „*Sudorem cursu et campestri exercitio collectum nando iuventus abluebat in Tiberi*;“ et ibidem 10. „*Romani veteres Campum Martium vicinum Tiberi delegerunt; in quo iuventus post exercitium armorum sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cursus natandi labore deponeret.*“ Quanto igitur melius verus Horatius, qui Neobulen perculsam esse dicit *Hebri nitore*, simul ac ille equitatione, pugilatu, et cursu lassus in Tiberi se abluit, et inde domum rediens se ab exercitio rubentem et roseum puellis visendum praebuit. Quare, aut valde fallor, aut genuinus demum versuum ordo, quem libri omnes uno consensu tuentur, editoribus Flacci in posterum placebit.

10. *Catus idem per apertum*] *Catus* hoc loco habent codices universi: sed tu totam clausulam contemplare, „Catus *idem per apertum fugientes agitato Grege cervos iaculari*, et celer *alto latitantem Fruticeto excipere aprum.*“ *Catus*, inquit, *iaculari*, et *celer excipere*. At amicus quidam meus, vir insigni doctrina, potius vice versa Nostrum scripsisse autumat, „Celer *idem per apertum* — Catus *alto latitantem.*“ „Nam *celeritatis* est,“ inquit, „*fugientes* cervos iaculo consequi: *cati* hominis est excipere aprum latitantem.“ Atque hoc quidem valde speciosum esse fateor, et prima fronte mire ablandiri. Sed videamus quid sit *excipere aprum*. Curtius VIII, 2. „*Cum* leo *magnitudinis rarae ipsum invasurus incurreret, feram non* excepit *modo, sed etiam uno vulnere occidit.*“ Quintilianus Instit. IV, 2. „*Pastorem, quod is* aprum, *quem ipsi muneri obtulerat*, exceptum *esse a se* venabulo *confessus esset, in crucem sustulit.*“ Seneca de Ira 1, 2. „*Atqui et* venientes feras excipit *venator, et fugientes persequitur.*“ Spartianus in Caracallo: „Excepit apros *frequenter; contra leonem etiam stetit.*“ Iterum Seneca, de Providentia cap. 2. „*Si adolescens constantis animi* irruentem feram venabulo excepit; *si leonis incursum interritus pertulit.*“ Vides iam, opinor,

Grege cervos iaculari, et celer artó latitantem
Fruticeto excipere aprum.

XIII.

AD FONTEM BANDUSIAM.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis haedo;
Cui frons turgida cornibus

v. 11. *Alto.* 1. Vulg. *Blandusiae.*

celeritate et viribus ei opus esse, qui vel *venientem aprum exceperit.* Is vero ταχυχειρίᾳ insigni esse debet, et, ut Achilles Homericus, *πυρὶ χεῖρας ἐοικέναι*, celeritatem manus quasi igneam habere, qui aprum in fruticeto adhuc *latentem* venabulo occupare poterit, neque incurrendi et irruendi moram illi concedere. Quare placet, quod in codicibus habetur, *celer excipere:* neque minus arridet alterum, *catus iaculari*, non *celer.* Quippe iam antea proximis verbis a *celeritate* satis Hebrum commendaverat, „*Neque segni pede victus.*“ Ergo novam hic laudem memorat, *catus iaculari fugientes*, quod et virtutem et artem notat. Qui enim *fugientes* cervos isculo consequitur, et valido lacerto torquere illud debet, et docta manu ad scopum dirigere.

11. *Celer alto latitantem*] *Alto* habet editio Veneta: at Loscheriana *arcto:* quod inventum in codicibus suis secutus est Lambinus: caeteri fere omnes *alto* retinuerunt. Utrumvis sat bene habet, et bonis auctoribus defendi potest. *Alto fruticeto* i. e. profundo, ut saepe Homerus *ΒΑΘΕΙΗΙΣ ὕλης*, et in re simili Iliad. *Λ.* 415. „*Ὡς δ' ὅτε κάπριον ἀμφὶ κύνες θαλεροί τ' αἰζηοὶ Σεύονται, ὁ δέ τ' ἐξίσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.*“ Lucret. V. 42. „*Per nemora, ac montes magnos*, silvasque profundas.“ Virgil. Aen. VII, 515. „*Contremuit nemus, et* silvae *intonuere* profundae.“ Georg. II, 390. „*Complentur vallesque cavae* saltusque profundi.“ Sed, ut vides, potius *profundus* hoc sensu dixerunt Latini, quam *altus;* ad evitandum, credo, ambiguum, cum de *silvis* loquantur. Quamobrem omnino verior est lectio altera, quam meliores codices subministrant, ut ex nostris Bodleiani duo, Galei, Graevianus, et pro varia lectione Battelianus. Seneca Oedip. 277. „*Frondifera sanctae nemora Castaliae peteus Calcavit* artis *obsitum* dumis *iter.*“ Ita recte magnus Gronovius edidit ex omnium veterrimo Mediceo; caeteri libri pari, ut hic, errore *altis* habebant. Et sane proclivis est ad errorem lapsus, quia *artus*, non *arctus* perpetuo scribunt codices antiqui. Silius Italicus lib. X, 82. „*Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros, Deprendit* spissis *arcana cubilia* dumis.“ Ovid. Metam. I, 123. — „*domus antra fuerunt, Et* densi frutices, *et vinctae cortice virgae.*“ Sic Homerus, de hac ipsa re, *λοχμῇ πυκινῇ*, hoc est, verbum verbo, *arto fruticeto*, Odyss. T. 439. „*Ἔνθα δ' ἄρ ἐν ΔΟΧΜΗΙ ΠΥΚΙΝΗΙ κατέκειτο μέγας ΣΥΣ.*“

1. *O fons Blandusiae*] Editio utraque, Veneta et Loscheri, *Blandusiae:* unde in caeteras propagatum est. Et sic codices aliquot, praesertim recentiores. At multo potiores et vetustate et numero *Bandusiae;* neque aliter Acron MStus in bibliotheca Regiae Societatis. Ita sane ex nostris Graevianus, Reginensis, cum tribus aliis. Quare rescribamus

Primis et Venerem et proelia destinat,
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos,
Lascivi suboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Praebes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis inpositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.

hic *Bandusiae*: cum enim nihil aliunde compertum sit de fontis huius nomine, neque quisquam mentionem eius fecerit; quae pervicacia est, ex iis codicibus, quos solos hic auctores habemus, non vetustissimos atque optimos sequi? *Blandusias*, credo, supposuerunt ingeniosi homines, quia fons bellus atque elegans *blando* nomine dignus videbatur.

6. *Nam gelidos inficiet tibi*] *Gelidos* habent omnia exemplaria: neque id loco nunc movendum est. Tamen cum de hoc ipso Bandusiae fonte sic narret alibi Noster, Epist. I, 16. „*Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec* Frigidior *Thracam nec* purior *ambiat Hebrus;*" ubi vides eum non minus a *puritate*, quam a *frigore* commendari: demiror equidem, cur *gelidos rivos* hic maluerit, quam aliud epitheton a *puritate* tractum. Ego vero, si pace tot exemplarium fieri posset, sic libens reponerem: „*Frustra: nam* liquidos *inficiet tibi Rubro sanguine rivos Lascivi suboles gregis.*" Hic certe venusta antithesis est: *liquidos* rivos *rubro* sanguine inficiet; qui prius liquidi erant et *vitro splendidiores* rivi, nunc *rubro* colore inquinabuntur. *Liquidus* autem *rivus* Noster ipse Epist. I, 12. et *liquidos fontes* passim poëtae, ut Virgilius ter quaterque. Sic Ecloga I, 59. — „*floribus austrum Perditus, et* liquidis *immisi* fontibus *apros;*" *apros* scilicet, qui fontes prius liquidos volutando turbarent et polluerent. Pone ibi *gelidis fontibus*, et omnem venerem, imo totam animam de sententia sustuleris. Atqui eodem modo iacet et languet recepta Flacci lectio. Quorsum enim hic *gelidos*? quid *frigus* aut obstat aut proficit, aut quoquo modo pertinet ad *colorem rubrum*? Adde huc, quod in sequentibus abunde satis laudat ob frigus et umbram, „*Te flagrantis atrox hora Caniculae Nescit tangere, tu frigus amabile etc.*" ut minime necesse fuerit, alieno loco hic *gelidos* inculcare.

16

16. *Unde loquaces Lymphae desiliunt tuae*] Princeps Veneta habet *Nymphae*, Loscheriana autem *Lymphae*, quod posterius obtinuit in editionibus sequentibus. At non in Veneta tantum edita, sed et scriptis nonnullis reperitur ea lectio, quantumvis hic mussitent interpretes, certe ex meis Graevianus, Galei, Regiae Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Colbertinus, *Nymphae* clare exhibent: unde de aliorum membranis coniectura fieri potest. Atque hanc unice probat vir summo ingenio Ianus Broukhusius ad Propertium, III, 14. „*Et cadit in patulos* Nympha *Aniena lacus.*" ubi pari atque hic inconstantia membranae aliquot praeferunt *Lympha*. Idem etiam Epod. XV. vers. 48. ubi nunc habetur, — „*montibus altis Levis crepante lympha desilit pede:*" ex codice Graeviano, quo nos τοῦ μακαρίτου beneficio nunc utimur, reponit *Nympha*. Certe sic ibi habuerunt quatuor Torrentiani, XVI.

XIV.

DE REDITU AUGUSTI.

Herculis ritu modo dictus, ô plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Caesar, Hispana repetit penatis
Victor ab ora.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, castis operata sacris;

v. 6. Vulg. *Iustis* operata *Divis.*

et Gifanii unus; et ex nostris, praeter Graevianum, pro varia lectione Petrensis. Plura etiam exempla suggerit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. V, 31. Equidem ut non negaverim *Nympham* aliquoties pro *aqua* poni, ut Martial. VI, 43. „*Dum tibi felices indulgent, Castrice, Baiae, Canaque sulfureis* Nympha *natatur aquis:*" et 47. „Nympha, *meo Stellae quae fonte domestica puro Laberis, et domini gemmea tecta subis:*" ita utrobique apud Horatium praetulerim *Lympha:* nam longe figuratius est et *ποιητικώτερον lymphae* sive *aquae* dare *pedes*, quos non habet, quam *Nymphae*, quos habet, concedere. Atque ita Lucretius bis. V, 273. VI, 638. „*Qua via secta semel* liquido pede [illegible] *unda,*" Porro cave hic cum vulgo verba construas, *unde lymphae loquaces tuae desiliunt*, quod prosam orationem sapit; et in hac structura poëta dixisset *tibi* non *tuae*: sed in hunc modum colloces, *Unde lymphae tuae desiliunt loquaces*, quod Horatiano stilo est pro *loquaciter.*

2. *Morte venalem petiisse laurum*] Theodorus Marcilius: „*In membranis plerisque*, Marte *venalem. Recte.* i. e. *pugna et contentione belli.*" Ubi illud *plerisque* indictum erat melius: nullae enim ex nostris, nec interpretum aliorum, neque editiones ullae agnoscunt *Marte.* Quare habeat secum Marcilius et ineptissimam lectionem, et nusquam, credo, nisi in somniis sibi repertam. Quando melius Scholiastes Acron, „*Mortis contemptu laus Victoriae quaeritur et triumphi:*" ut Virgilius, Aen. IX, 205. „*Est hic, est animus lucis contemtor, et istum Qui* vita *bene credat* emi, *quo tendis*, honorem." Nam perinde est, sive *morte venalem*, seu *vitâ venalem* dixeris; eodem utrumque recidit. Ut et illud, quod addit Acron, Aen. V, 230. „Vitamque *volunt pro laude* pacisci," eodem plane sensu dicitur, quo Terentius Phorm. I, 3. 14. „*ut mihi liceat tam diu quod amo frui, Iam* depecisci morte *cupio.*" Quintilianus Instit. IX, 3. „*Melius atque acrius, quod, cum figurâ iucundum est, etiam sensu valet:* Emit morte *immortalitatem.*"

6. *Iustis operata Divis*] *Divis* editio Veneta; at Loscheriana *sacris*, ut et dimidia fere pars codicum. Ex nostris certe Leidensis, Reginensis, Bodleianus, Colbertinus, Vigorniensis, et pro varia lectione Petrensis. Quid ab Horatii manu profectum hic fuerit, subtilis est iudicii res et lubricae coniecturae. *Operata Divis*, ut Curtius VIII, 33. „*Per decem dies* Libero Patri operatum *habuit exercitum.*" Tibullus II, 5. „*Tunc* operata deo *pubes discumbet in herba.*" Silius Ital. II. „*Tartareo est* operata Iovi, *poenasque ministrat.*" *Iustis* autem *Divis*, non, ut Lambinus, *patriis, et consuetudine atque usu receptis*, sed cum Scholiasta, *specialiter* iustis, *quia victoriam et reditum Caesari* merenti *dederint.* Ovidius in Epist. Hypsipylae: „Iustus *ades votis* Iuppiter *ipse*

Et soror clari ducis, et decorae
Supplice vitta
Virginum matres iuvenumque nuper
Sospitum. vos, o pueri, et puellae

meis." et Trist. IV, 2. „*Donaque* amicorum *templis promissa* Deorum *Reddere victores Caesar uterque parent.*" et mox, „*Cumque bonis nuribus pro sospite* Livia *nato Munera det* meritis, *saepe datura*, Deis." ut contra Noster II, 4. — „penates *moeret* iniquos." et Silius Ital. XV. — „*quonam se fine minanti Servitio eripiat*, Divosque *evadat* iniquos." Recte itaque habet recepta nunc in editis lectio, „*Prodeat* iustis *operata* Divis." Neque tamen temere reiiciendum *sacris*, quod tot scripta exemplaria, et in eis vetustissima aliquot subministrant. *Operari* enim *sacris* purissimae Latinitatis dictio est, ut Virgil. in Ciri, 142. — „*violaverat insecta sedem, Dum* sacris operata *Deae lascivit.*" Valerius Max. VI, 6. „*Amplissimi et integerrimi viri sanctitatem, Reipubl. usibus et* sacris operatam." Livius I, 31. „*Ipsum regem* (Tullum) *tradunt volventem commentarios Numae, cum ibi quaedam occulta sollemnia sacrificia Iovi Elicio facta invenisset*, operatum his sacris *se abdidisse; sed non* rite *initum aut curatum id sacrum esse.*" Ubi obiter pro *operatum* rescribendum puto *operaturum*. Sed quid, sodes, erit *iustis sacris*? an legitimis, et, ut modo Livius, *rite initis et curatis*? Non video, quid aliud denotare possit; et tamen friget admodum sententia. Nullum enim periculum erat, ne sacris, aut lege vetitis, aut contra caeremonias factis, operaretur Livia. Quamobrem, si retinendum erit illud *sacris*, sic potius levi mutatione locum constituerim, „*Prodeat* castis *operata* sacris:" hoc est, prodeat iam Livia ad eccursum Augusti ex Hispania in urbem revertentis, quae toto absentiae eius tempore *castis sacris* operata est, et *pudica vota* fecit pro salvo mariti reditu. Non enim *prodeat operata*, ut Scholiastes vetus aliique perperam accipiunt, est, *prodeat ut nunc operetur*: quippe eo sensu *operatura* dicendum fuerit, non *operata*, quod tempus iam praeteritum indicat. *Castis* autem *sacris*, quia Liviam pudicitiae gloria celebrem omnis historia tradit, unde hic de ea Noster, „*Unico gaudens mulier marito.*" Ovidius Amor. III, 13. „Casta *sacerdotes Iunoni* festa *parabant.*" Statius Achilleidos I, 370. de virginibus: „*Dehinc sociare choros*, castisque *accedere* sacris *Hortantur cedantque locum, et contingere gaudent.*" Hypsipyle Iasoni vers. 73. „*Adde* preces castas, *immistaque* vota *timori: Nunc quoque te salvo persoluenda mihi.*" *preces* et *vota* pro Iasonis reditu: ut Liviae pro Augusti. Deianira Herculi vers. 35. „*Ipsa domo vidua*, votis operata pudicis, *Torqueor*, *infesto ne vir ab hoste cadat.*"

7. *Et soror clari ducis*] Ea est Octavia. Sed veterrimus noster Graevianus, *cari* non *clari*: ut de eodem Augusto Ovidius Fast. VI, 637. „*Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede Livia, quam* caro *praestitit illa* viro." Verum recte quidem *caro viro*, ut passim *carus genitor*, *cara nutrix*, *cari nepotes*, et caetera *necessitudinum* nomina: sed *carus dux* non minus inepte diceretur; quam Carm. I, 20. *carus eques*. Vide autem, ut incerta et caeca fortuna in exemplaribus dominetur: unus ibi codex Regiae societatis *clare eques* recte habet, cum caeteri omnes *care*: unus hic Graevianus perperam *cari ducis*, cum alii ubique *clari*. Seneca Troad. 255. „*Quid caede dira nobilem* clari ducis *Aspergis umbram?*" et Octav. 677. „*Ubi Romani vis est populi, Fregit* claros *quae saepe* duces?"

Iam virum expertae, male inominatis
Parcite verbis.

v. 11. Vulg. *Ominatis.*

11. *Iam virum expertae*] Non immerito miratur Torrentius, cur addat *iam virum expertae*, cum potius par erat, ut cum pueris *innuptae* puellae coniungerentur. Unde idem, quod rarissime facit, a coniectura opem petere voluit, et sic locum refingere: — „*vos o* puerae *et puellae Iam virum expertae.*" Infeliciter profecto: nam et *puerae* obsoletior vox est, quam ut Horatio sub calamum veniret: et ridiculum est, in eodem versu *pueras* dici, quae innuptae sint, *puellas* (quod alterius diminutivum est, atque adeo minori aetati convenit), quae iam virum sint expertae. Sed et aliam viam tentat vir doctissimus, non meliore successu, „*Vos o pueri, et puellae*, et *Iam virum expertae:*" nam postremum illud, *iam virum expertae*, si a *puellae* disiungatur, etiam *virginum matres* comprehendet, quas antea compellaverat: et praeterea versus hoc pacto nimis asper scaberque et rubiginosus exibit. Equidem, si per codices liceret, sic potius emendaverim, — „*Vos o pueri et puellae* Non *virum expertae:*" ut alibi Noster Epist. II, 1. vers. 132. „*Castis cum* pueris ignara puella mariti *Disceret unde preces, vatem nisi Musa dedisset?*" et Carm. III, 1. „Virginibus puerisque *canto.*" I, 21. „*Dianam tenerae dicite* virgines; *Intonsum* pueri *dicite Cynthium.*" Carm. Saecul. „Virgines *lectas* puerosque *castos.*" IV, 6. „Virginum *primae*, puerique *claris Patribus orti.*" Nam virgines eas innuptas et *non virum expertas* fuisse, ostendit, quod mox subsequitur, „Nupta *iam dices, ego Dis amicum Reddidi carmen:*" ergo eo tempore nondum nupta erat.

11. *Male ominatis Parcite verbis*] Editiones vetustae, Veneta et Loscheri, *nominatis*; at codices in diversa distrahuntur: nam dimidia pars habent, *nominatis*, et totidem fere *ominatis*, adeo, ut alteri alteris nec numero neque vetustate concedant. Diversa etiam secuti sunt editores, pro suo quisque iudicio, nunc hoc nunc illud praeferentes. Interea hoc pro comperto iam habetur, melius facere ad sententiam *ominatis*, nisi quod versus mensuram hiatu suo labefacere videatur. Cui tamen opitulari conati sunt Muretus et Schottus, interiecto D, ad hunc modum, „*Iam virum expertae*, maled *ominatis.*" In quo ridiculine sint magis, an odiosi, in dubio est; cum rubiginem hanc nostro affricare studeant, quam in Ennio Naevioque et cascis Opicorum carminibus vix aequis auribus accipimus. Itaque alii defendunt *male ominatis:* ut neglecta hic Synaloepha vocalis E non elidatur; qualia multa occurrere putant in tersissimis etiam poëtis. In qua sententia est sagacissimus Heinsius ad Claudian. Sec. Cons. Stilich. vers. 167. ubi fuse hanc lectionem tuetur. Sed illud non animadvertit vir insignis, pleraque omnia, quae ibi profert, hiatuum exempla in caesuram, sive in primam pedis syllabam, cadere: non, ut hic, in dactyli tertiam, aut secundam. Atqui hoc multum interesse sciunt rhythmorum et musicae periti. Fateor equidem, etiam extra caesuram saepe negligi Synaloepham, ut apud Nostrum, Epod. V, 100. „*Et Esquilinae alites.*" Et Serm. I, 9. v. 38. „*Si me amas, inquit, paullum hic ades.*" Sed imprimis notandum, non nisi in longis vocalibus hiatus illos admitti; cuius rei a musica similiter petenda est ratio. Sic in illis Virgilianis: „*Credimus, an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt? Et longum, formose, vale, vale, inquit, Iola. Clamarent, ut litus Hyla, Hyla, omne sonaret. Te Corydon, o Alexi — Pelio Ossam. Insulae Ionio — Te amice, nequivi. Glauco et Panopeae et Inoo Melicertae: Implerunt mon-*

Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Caesare terras.
I pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli;
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.

tes, flerunt Rodopeïae arces. Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto." Vides longam esse vocalem, quae hiatum faciat; non brevem, ut hic *male ominatis*: *male* enim ante consonantem semper posteriorem corripit. Nusquam memini observasse, vocalem brevem extra caesuram hiatum facere, praeterquam in duobus locis, uno Catulli, Virgilii altero: quorum ille Epigr. III. „*O factum male, o miselle passer.*" Verum is versiculus in mendo cubat: omnes enim membranae ibi praeferunt, „*Bonum factum male bonus ille passer*:" ut testatur Achilles Statius, qui ex coniectura illud alterum reposuit. Nihil itaque ex tam dubio loco concludi poterit. Virgilii versus extat Aen. I, 405: „*Et vera incessu patuit Dea. Ille, ubi matrem Agnovit.*" Verum hic peculiaris hiatus ratio est, quae in Horatii versu locum non habet. Quippe post *Dea* plena distinctio est, et tum nova incipit oratio; et quia in pronunciando pausa et morae spatium interoedit, *Dea* et *ille*, per Synaloepham coalescere minime debuerunt. Vitiosum siquidem foret, si quis hunc in modum versum componeret: „*Et veram incessu patuisse Deam. Ille ubi matrem.*" Atqui in Flacco longe aliter se res habet: et, nisi fallor, sine exemplo est, ut vocalis brevis, extra caesurae locum et in medio orationis tractu non elidatur. Quare haeret haec res; et, aut sententia laborabit, si legeris *nominatis*, aut versus, si *ominatis*. Sed bono animo esse poteris; nam levissima mutatione utrique vitio succurrere licet: neque dubites, quin sic profectum sit ab Horatii manu: „*Iam virum expertae, male* inominatis *Parcite verbis.*" ut ipse alibi Epod. XVI. v. 38. „Inominata *perprimat cubilia.*" Gellius V, 17. „*Ante diem quoque quartum Calendas, vel Nonas, vel Idus, tamquam* inominalem *diem plerique vitant.*" Ubi codex MStus in bibliotheca Regia Parisiis, cuius excerpta habeo, *nominalem* praefert: plane ut hic bona pars membranarum, *nominatis*. Sed *inominalem* recte legitur etiam in Macrobio, qui Satura. I, 16. celato, ut solet, auctoris nomine, haec ex Gellio sublegit. Caeterum, etsi *male* non raro minuat et tollat significationem vocabuli adiuncti, ut *male sanus, male fidus*, perinde est ac *insanus, infidus*: interdum tamen auget eam atque intendit; praesertim apud Nostrum, ut Carm. I, 17. *male dispari*. Serm. I, 3. *male parvus*. I, 4. *male rauci*. I, 9. *male salsus*: ut proinde *male inominatis* eandem vel maiorem vim habeat, quam *male ominatis*.

20. *Si qua Fallere testa*] Videamus contextum orationis: „*Et cadum Marsi memorem duelli, Spartacum siqua potuit vagantem Fallere testa.*" Ubi Torrentius *si qua testa* casu recto interpretatur, et posteriorem in *siqua* contra Grammaticorum regulas productam esse autumat; ut in illo Terentii Heautont. Prologo: „*Siqua laboriosa est, ad me curritur.*" At in eo frustra est vir optimus: quippe ibi cum codice Faërni Bembino, longe omnium vetustissimo et optimo, legendum est, *siquae laboriosa est*. Unde ansam arripit Philippus Pareus in Lexico Critico voce *Siquae*, etiam hoc in loco similiter corrigendi. Sed uterque fallitur: etenim casu haec ablativo proferenda sunt, „*Spartacum*

Dic et argutae properet Neaerae,
Murreum nodo cohibente crinem:
Si per invisum mora ianitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixae cupidos protervae.
Non ego hoc ferrem calidus iuventa,
Consule Planco.

XV.

AD CHLORIN.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiae fige modum tuae,
Famosisque laboribus:
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoen satis,
Et te, Chlori, decet: filia rectius

v. 22. Vulg. *Cohibere.*

siqua *potuit vagantem Fallere* testa: " *Siqua testa cadus* fallere potuit, ut Phaedrus *amphora testa*, III, 2. „*Anus iacere vidit epotam* amphoram, *Adhuc Falerna faece et* testa nobili *Odorem quae iucundum late spargeret.*"

22. *Myrrheum nodo cohibere crinem*] *Murreum*, non *myrrheum*, veteres Blandinii apud Cruquium scribunt, et ita nostri, Graevianus, Leidensis, Reginensis, cum aliis. Sed quid illud sibi vult, „*Dic et argutae* properet *Neaerae Murreum nodo* cohibere *crinem:*" *Properet*, inquit, crinem nodo redimire: quid tum postea? an ut domi maneat? imo vero, *properet*, ut ad vos veniat; ut una accubet, potet, festum diem celebret, et quae caetera sunt meretricis. Ergo *properet* absolute, i. e. properet venire: ut Carm. I, 30. „*Fervidus tecum puer, et solutis Gratiae zonis*, properentque *Nymphae*:" et ipse aliique passim. Quamobrem, vel invitis exemplaribus, corrigendum, „*Dic et argutae properet Neaerae, Murreum nodo* cohibente *crinem:*" et alibi Carm. II, 11. „*Lyden: eburna* dic *age cum lyra* Maturet, *incomtam Lacenae More comam* redimita *nodo.*" Seneca Herc. Oetaeo, 1543. „*Et* comas *nullo* cohibente nodo, *Femina exertos feriat lacertos.*" Properet huc Neaera, nodo duntaxat cohibente crinem, prae studio festinandi. Certissima haec emendatio est: facilis autem librariorum lapsus a *cohibente* ad *cohibere.*

3. *Famosisque laboribus*] Forte, *caloribus*, inquit Daniel Heinsius: credo, quia meminerat illud Carm. IV, 9. „*Spirat adhuc amor, Vivuntque commissi* calores *Aeoliae fidibus puellae.*" Sed frustra: ut fere omnia quae in Horatio conatus est vir caetera ingeniosus et doctus. *Labores*, ut hic omnes libri praeferunt, idem quod *amores;* ut Carm. I, 17. „*Dies* laborantes *in uno Penelopen vitreamque Circen.*" et I, 27. „*Quanta* laboras *in Charybdi, Digne puer meliore flamma.*"

Expugnat iuvenum domos,
Pulso Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivae similem ludere capreae:
Te lanae prope nobilem
Tonsae Luceriam, non citharae decent,
Nec flos purpureus rosae,
Nec poti vetulam faece tenus cadi.

v. 10. Vulg. *Thyas.*

9. *Expugnat iuvenum domos*] Vigorniensis noster, *expungunt*: sed hic dormitantis exscriptoris est lapsus. Caeterum Lambinus, Torrentius, aliique figurate haec accipiunt; non, quasi revera *expugnet domos* et fores effringat, ut vel invitos iuvenes diripiat: sed *amore sui subvertat domos*. Sed quorsum illud, quod statim sequitur: „*Expugnat iuvenum domos, Pulso Thyas uti concita tympano.*" Quid enim? an Bacchae instar furiosa meretrix magis illaqueat adolescentum animos, quam versuta et callida et inescandi artifex? Quare recte Dacierius, qui proprie haec accipit, adeo ut Pholoe illa vectibus expugnaverit aedes amatorum. Sed nullum profert auctorem, qui de feminis tale quid narret, quod potius adolescentum est facinus erga amicas suas. Ego vero dabo auctorem, et quidem maiorem omni exceptione, Senecam nempe in Praefat. ad IV. Nat. Quaest. „*Crispus Passienus saepe dicebat, Adulationi nos opponere, non claudere*, ostium: *et quidem sic; quemadmodum* opponi amicae *solet: quae, si impulit, grata est: gratior, si* effregit." Cui adde Plautum in Mil. Glor. IV, 6. ubi meretrix loquitur: „*Immo opperiamur, dum exeat aliquis. Durare nequeo, Quin eam intro, Occlusae sunt fores.* Effringam. *Sana non es. Si amavit umquam, aut si parem hic sapientiam habet ac formam: Per* amorem *si quid fecero, clementi mi animo ignoscet.*" Inde explica Carm. III, 9. „*Si flava* excutitur *Chloë*, Reiectaeque *patet* ianua *Lydiae*," hoc est, si Chloë *eiicitur*, ut Tereut. Eunuch. III, 2. „*Homo* quatietur *certe cum dono foras;*" et Lydia prius exclusa iam patente ianua admittitur. De *Thyias* diximus, II, 19, 9.

15. *Nec flos purpureus rosae*] Reginensis noster, optimae notae codex, „*Nec flos* purpureae *rosae:*" eadem constructione, qua illud Carm. II, 3. „*Huc vina et unguenta, et nimium breves* Flores amaenae *ferre iube* rosae." et IV, 10. „*Nunc et qui color est* puniceae flore *prior* rosae." Ubi vide et mirare variam librorum sortem. Qui solus hic habet *purpureae*, idem solus illic praefert *puniceo*: sed hoc posterius a manu secunda. Neutro in loco quicquam mutaverim.

16. *Nec poti vetulam faece tenus cadi*] Editio Veneta, *vetulam*; Loscheri autem, *vetula*: atque eadem varietas in scriptis, qui ab utraque lectione stant aequis viribus. Vetustiores certe nostri, Leidensis, Gravianus, et a manu prima Reginensis, *vetula*. Utrumque probum est. *Vetula faece*, ut Catullus XXVII. „*Minister* vetuli *puer* Falerni:" et Martialis XI, 27. „*Basia da nobis* vetulo, *puer, uda* Falerno." Columella X. in fine. „*Brachia iactantes* vetulo *marcentia* vino." Rectius tamen *vetulam*: Decet te vetulam abstinere a conviviis adolescentium. Mutarunt librarii, ut propiori verbo *faece* conveniret: quae sollemnis est eorum hominum hallucinatio.

XVI.

AD MAECENATEM.

Inclusam Danaën turris aënea,
Robustaeque fores, et vigilum canum
Tristes excubiae munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditae
Custodem pavidum Iuppiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens,
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum
Demersa exitio. diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit aemulos
Reges muneribus. munera navium
Saevos inlaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Maiorumque fames. iure perhorrui

v. 13. Vulg. *Excidio.*

7. *Iuppiter et Venus Risissent*] Omnes quidem, quos viderim, scripti editique, *risissent*. Tamen ex stili Horatiani indolo scribendum est, *risisset*; ut multis exemplis docui ad Carm. I, 24. v. 8. Favet Lactantius ad Statii Theb. VIII, ubi hunc locum citat: nam ibi, etsi aliàs mendose, editum est *misisset*. Caeterum locum hunc „*Inclusam Danaën turris aënea*," expresserunt Ovidius et Hieronymus: hic Epist. ad Gaudentium: „*Quod didicerunt secreto, docent*, inclusamque Danaën *vulgi sermonibus violant*:" ille Amor. II, 19. „*Si numquam* Danaën *habuisset* aënea turris, *Non esset Danaë de Iove facta parens.*"

13. *Demersa excidio*] Et Veneta et Loscheri *exitio*: neque aliter plures et potiores codices, ut ex nostris Graevianus, Leidensis, Battelianus cum aliis; atque ita laudat Priscianus p. 890. *Demersa exitio*; nec editus solum, sed et MStus sexcentorum annorum in bibliotheca publica hic Cantabrigiae. Nescio tamen, quo fato plerasque editiones occupaverit *excidio*, quod codices quidem nonnulli praeferunt, et inter alios Reginensis noster, paucis secundus; sed omnino perperam. Quippe *Demersa* et *excidio* contrariam plane tralationem habent, neque una coniungi possunt. *Excindere* enim est a stirpe et fundamentis *sursum* eruere: *demergere* est in profundum *deorsum* trudere. Quamobrem, si retinendum foret *excidio*, non *demersa* dicerem, sed parva mutatione *eversa*; — „domus *ob lucrum* Eversa excidio." ut Virgil. Aen. X. 45. — „*per* eversae, *genitor*, *fumantia Troiae* Excidia *obtestor*." Ovid. Heroid. III. „*Lesbides* eversa *corpora capta* domo." Iuvenalis X. „Evertêre domos *totas*, *optantibus ipsis*, *Dii faciles*." atque alii non raro. Sed omnino vera lectio est, *Demersa exitio*.

18. *Maiorumque fames*] Offensi adeo sunt librarii vocabulo isto *maiorum*, ut etiam versus dispendio mutare voluerint. Quippe codex

Late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
Ab Dis plura feret. nil cupientium
Nudus castra peto; et transfuga divitum
Partis linquere gestio:
Contemtae dominus splendidior rei,

v. 22. Vulg. *A Dis.*

Regiae Societatis sic praefert, „*Crescentem sequitur cura pecuniam, Maiorque fames:*“ et in vetere Graeviano duae literae erasae sunt, *maior...que*, quae ex spatio *u, m* fuisse videntur. *Maior fames*, plane ut Prudentius Hamartig. 257. „*Auri namque* fames *parto sit* maior *ab auro.*“ Verum hanc emendationem ipse versus aspernatur: at quid illud est, obsecro, *Maiorum?* Notissimum est pro libitu veteres dixisse *pecuniam, vel pecunias.* Quare aut hic legendum est, „*Crescentes sequitur* cura pecunias, *Maiorumque fames:*“ aut, „*Crescentem sequitur cura pecuniam*, Maiorisque *fames.*“ Nam ut passim occurrunt *pecunia grandis, ingens, immanis, immensa, nimia, mediocris, tenuis, amplissima, magna, maxima;* quidni et *maior* pecunia dicatur? Sic. et Scholiastes vetus: „*Maiorum, pecuniarum scilicet.*“ Atqui sine ulla necessitate numerum mutare, neque vitio caret, nec Horatium eius reum esse crediderim. [Non incommode tamen tueri poteris *Maiorum*, si genere neutro acceperis, *τῶν μειζόνων, τῶν πλεόνων*: ut Theocrit. Idyll. XVI. — „*ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη Ἄργυρος· αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτόν.*“ — „*et immensum ei sit* Argentum: plurium *vero cupido semper eum habeat.*“]

22. *A Dis plura feret*] Omnes fere membranae cum editione Veneta *Ab Dis;* sic alibi, *ab se, ab Iove* ex iisdem revocavimus. Ita passim et alii scriptores, ad exemplaria vetera fideliter recensiti. Plinius XXXIV, 9. „*Transit aes et* ab Diis *ad hominum statuas.*“

25. *Contemtae dominus splendidior rei*] Codex unus et alter Torrentii Pulmannique *Contentae*; atque ita mala manus in Reginensi nostro fecerat, erasa veteri lectione *Contemtae*, quam et priscae editiones, et codices plerique omnes exhibent. Demiror equidem Canterum aliosque *Contentae* hic maluisse, sive *Mediocris:* quod ne Latinum quidem est, neque ullo exemplo fulciri potest. Imo vero recte habet recepta lectio: quam tamen male explicant Torrentius Dacieriusque: *contemtae rei*, aiunt, quam possessor ipse haud magni facit, vulgus vero divitum pro nihilo ducit; quasi *contemtae* esset *exiguae et contemnendae.* Enimvero aliud volunt ea verba, argutius multo et elegantius. Iam ante dixerat Noster, „Nil cupientium *nudus castra peto*:“ atque ea ratione, inquit, splendidior ero dominus *rei contemtae*, hoc est, *non cupitae*, quam si totam Apuliam possiderem, more divitum nostrorum utendi et fruendi nescius. Stoicorum scilicet effatum est, sapientem omnia possidere, omnium dominum esse, quamvis nihil habeat: quia nil cupit, neque ullius indiget. Ergo duplex hic paradoxon est: *Ego ero possessor rei non possessae: Ille inter magnas opes inops.* Quod posterius a multis postea expressum est; ut Seneca Epist. LXXIV. „*Occurrent, quod genus egestatis gravissimum est*, in divitiis inopes.“ Idem Herc. Furente 168. — „*hic nullo fine beatas Componit opes, gaxis inhians, Et congesto* pauper in auro *est.*“ Paullinus Natali, [illegible] — „inter opes inopes, *quasi Tantalus ille, Inter aquas sitiunt, nec habent quod habere videntur.*“

Adel.

X, 288 pag. 303 edit. Pisaur.

X, v. 292 ed. Paris 1685

Quam si quicquid arat inpiger Appulus
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Purae rivus aquae, silvaque iugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae,
Fulgente imperio fertilis Africae
Fallit sorte beatior.

v. 26. Vulg. *Non piger.* 31. *Fulgentem.*

26. *Quicquid arat impiger Appulus*] Editio Veneta, *impiger*; Lescheri autem *non piger*, unde in sequentes ea lectio derivata est. At membranae omnes et meae et aliorum, *impiger*; quod omnino retinendum. *Arat* in caesura posteriorem producit, ut iam aliquoties vidimus, Carm. I, 13. v. 6. III, 8. v. 5.

31. *Fulgentem imperio*] *Fulgentem* exhibent omnes ubique codices magna constantia. Neque vero inficior, quin recte dicatur *fulgens imperio*, ut Tacitus Hist. IV, 42. „*Septuagies sestertio saginatus, et sacerdotio fulgens*:" Vopiscus in Probo c. 2. „*Cn. Pompeium tribus fulgentem triumphis.*" Et Silius Italicus XIII. „*Quam vellent numquam sceptris fulsisse superbis.*" Neque porro negaverim, *fallit* (λανθάνει, elegante sane graecismo) recte accusativum post se trahere; *fallit beatior fulgentem*, ut Lucanus VI, 68. „*Prima quidem* surgens *operum structura* fefellit Pompeium: *veluti mediae qui tutus in arvis Sicaniae, rapidum nescit latrare Pelorum: Aut vaga cum Tethys Rutupinaque litora fervent, Unda Caledonios* fallit turbata Britannos." ubi *fefellit surgens Pompeium*, et *fallit turbata Britannos*, eodem plane sensu et constructione ponuntur, ac apud Nostrum, *fallit sorte beatior fulgentem*: Graece dixeris, „λέληθεν ἀνισταμένη τὸν Πομπήϊον, λανθάνει παραττομένη τοὺς Βρεττανούς, λανθάνει εὐδαιμονεστέρα οὖσα τὸν ἄρχοντα." Itaque dictio huius loci optime se habet; sed excutiamus sententiam ipsam: „*Purae rivus aquae silvaque iugerum Paucorum, et segetis certa fides meae Fulgentem imperio fertilis Africae Fallit sorte beatior.*" Ubi male rem gesserunt interpretes, cum *regem* aliquem Afrum, Syphacem, credo, vel Bocchum aut Iubam intelligerent. Atqui nemo ex illis regibus *imperium Africae* habuit, sed partis eius duntaxat, Numidiae puta aut Mauritaniae. Quin magistratum Romanum voluit Noster, Proconsulem scilicet Africae, cui tota Africa provincia obtigerat. *Africam* autem eo nominat, quia ea amplissima, et *omnium provinciarum arx* habebatur, ut narrat Cicero. *Imperium* praetorium, consulare, pro *magistratu* passim occurrit apud historicos: atque apud poetas. Neque perceperunt omnino, quid ibi notet *sors*: alludit enim ad morem Romanum, quo provinciae *sorte* ducebantur: Cicero ad Quintum Fratrem I, 1. „*Quod si te* sors Afris, *aut Hispanis, aut Gallis praefecisset.*" Pro Ligario 8. „*Si responderit Tubero*, Africam, *quo Senatus eam* sorsque *miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse.*" Suetonius Vespas. IV. „*Exin* sortitus Africam, *integerrime, nec sine magna dignatione administravit.*" Tacitus Agricola, 42. „*Aderat iam annus, quo Proconsulatum Asiae et* Africae sortiretur." Ita *sors Asiae, sors Macedoniae, sors provinciarum* passim occurrunt. Quamobrem, his recte constitutis, ea demum surgit sententia: *Ager meus Sabinus paucorum iugerum fallit Proconsulem Africae sorte beatior.* Quanto meliora sunt haec, quam quae interpretes in tenebris caligantes hic temere effuderunt! Neque tamen ea de caussa crediderim vel ab Horatii manu haec esse, vel digna, quae sub eius nomine ferantur

Pro Ligar. c. 7 § 22

Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes,
Nec Laestrygonia Bacchus in amphora
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest:
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Alyattei
Campis continuem. multa petentibus
Desunt multa. bene est, cui Deus obtulit
Parca quod satis est manu.

v. 41. Vulg. *Alyattici.*

Vide enim, quid in hac sententia iure culpemus. Ager, inquit, *meus*, certa fides segetis *meae*, ignoratur ab Africae proconsule esse sorte beatior: nescit ille, me in valle Sabina degere se beatiorem. Non places, Flacce. Unde enim tua seges, aut curtus ille agellus Proconsuli Africae notus sit, nedum regulo Afro (ut volunt interpretes), ultra Garamantas senescenti? Deinde, quid sibi vult *beatior?* ubi nomen est, quocum comparatio instituatur? an *beatior sorte?* nihil enim aliud est. Sorte scilicet *Africae*, aut conditione *Proconsulis*. Atqui ea extrinsecus subaudiri nequeunt, sed pro linguae Latinae indole disertis verbis exprimenda erant. Quid multa? vide, annon una litera vel uno potius apice semoto, sic melius legatur: „*Purae rivus aquae silvaque iugerum Paucorum, et segetis certa fides meae* Fulgente *imperio fertilis Africae Fallit sorte beatior.*“ perspicua sententia, *Fallit*, inquit, *sorte* (sive plene, in sua sorte) *beatior Proconsulatu Africae:* revera felicior conditio est, quamvis id a plerisque ignoretur. *Fallit* absolute positum, ut λαθεῖν eodem sensu passim apud Graecos: sic ipse Epist. I, 18. „*An secretum iter, et* fallentis *semita vitae.*“ *Fulgente* autem *imperio*, ut Silius Italicus XIII. „*Sed castam servate fidem:* fulgentibus *ostro Haec potior* regnis.“ Seneca Troad. 272. „*Ego esse quicquam* sceptra, *nisi vano putem* Fulgore *tectum nomen, et falso comam Vinclo decentem?*“ Aut ego valde fallor, aut haec emendatio non fallit melior esse et elegantior recepta lectione.

41. *Regnum Alyattici*] *Alyattici* habent Veneta et Loscheriana, unde omnes omnium editiones tenuit. Quod si interroges, quis sit iste *Alyatticus?* Croesum esse respondent, a patre Alyatte sic dictum πατρωνυμικῶς. Mira, vero, quae his hominibus placeant. At non adeo obesse naris erat Tan. Faber: quin libere dicit, *errorem esse Horatii, si ita scripserit: nam omnino dicendum* Alyattii; *hoc enim patronymicum esse, ut a Laerte Laertius;* Alyattici *vero possessivum.* Non sine laude dimittendus est vir acutus; etsi geminum in tam paucis verbis errorem admiserit. Neque enim *Laertius* est patronymicum, ut *Laertiades;* sed possessivum, ut *Laertia regna, Laertius heros.* Sic *Priamides* et *Priameïs* patronymica sunt, *Priameïus* possessivum, ut *Priameïa coniunx, Priameïa virgo, Priameïa sceptra:* ita *Semeleïus Thyoneus, Semeleïa proles; Laomedontia pubes, Laomedontius heros*, et similia, quae numquam sola sine nomine substantivo ponuntur. Illud, opinor, moneri non necesse est; cum *Diogenes* dicitur *Laertius*, non a Laerte patre πατρωνυμικὸν esse, sed a Laerte oppido ἐθνικόν. Numquam ergo *Alyattius* nude et per se poni poterit. Neque porro *Alyattici*

XVII.

AD AELIUM LAMIAM.

Aeli, vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos: et nepotum
Per memores genus omne fastos
Auctore ab illo ducit originem,

v. 5. Vulg. *Ducis.*

possessivum est, ut autumavit Faber. Quin nihil omnino est, nisi barbarum et exscriptore monacho dignum. Ut enim ab Achilles Ἀχιλλεύς, Achilleus, ab Orestes Oresteus, a Bellerophontes Bellerophonteus ducitur, non Achillicus, Oresticus, Bellerophonticus: ita ab Alyattes Alyatteus possessivum fuerit, numquam Alyatticus. Satius tamen est conantem aliquid cum Fabro excidere, quam ignave adeo cum caeteris in insulsa lectione conquiescere. Recte quidem rescribere poteris in hunc modum, „*Quam si Mygdonils regnum* Alyattium:" ut supra vidimus *Laertia regna*, Virgil. Aen. III, 272. Sed vide hic interpretum diligentiam: altum apud eos silentium est de varietate lectionis: et tamen vix unum esse crediderim codicem paullo vetustiorem, qui *Alyattici* praeferat; Leidensis noster cum alio *Alyatthii*, Graevianus a prima manu *Alyathii*, Regiae Societatis, *Haliati*, Bodleianus *Aliathii*. Quid multa? rescribe vero illico, „*Quam si Mygdaniis regnum* Alyattei *Campis continuem.*" *Alyattes Alyattei*; ut Noster Epod. XVII. 14. „*Heu pervicacis ad pedes* Achillei. *Laboriosi remiges* Ulixei." *Regnum* autem *Alyattei*, ut Carm. I, 12. „*Pompili regnum.*" I, 15. „*Et regnum Priami vetus:*" Serm. I, 6. v. 9. „*Ante potestatem* Tulli *atque ignobile* regnum." Sine dubio aut *Alyattium*, aut *Alyattei* reponendum; utrumvis autem feceris, mihi quidem perinde est.

4. *Fastos*] Iam inde a Prisciani temporibus variatum erat in codicibus, quorum alii *fastus* habebant, alii *fastos*. p. 711. „Fastus *quando a Fastidio est verbo, quartae est: quando vero pro Annali accipitur, a Fastis et Nefastis diebus sic dictum, frequentius secundae est. Invenitur tamen et quartae. Lucanus in X.*" „Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus:"" *quod tamen errore Lucani probatum dicit Servius in Comment. III. lib. Virgil., cum antiquiores quoque similiter idem protulisse inveniantur. Ovidius* Fastorum *inscripsit libros. Nam apud Horatium duplicem invenio scripturam et* Fastos *et* Fastus, *in III. Carm.* „Per memores genus omne fastos:"" *et* fastus *in aliis codicibus.*" Haec Priscianus. Certe vetusti nostri, Graevianus et, a prima manu, Reginensis, hic praeferunt *fastus:* ubi emendatum postea *fastos.* At in Carm. IV, 14. „*Per titulos memoresque* fastos," Reginensis clare *fastos*; et Graevianus a prima manu: sed correctum postea *fastus.* Utrum ab Horatii calamo fuerit, scire hodie non possumus, neque flocci quidem interest. Vide, si libet, Nic. Heinsium ad Claudian. IV. Cons. Honor. vers. 155.

5. *Auctore ab illo ducit originem*] *Ducis* habent omnes ubique libri tam scripti quam editi. Ego vero iam olim praevideram corrigendum esse *ducit*, priusquam in Danielis Heinsii notulam incidissem. Certe is iam ab annis prope centum emendavit hunc locum; neque tamen ullus postea ex editoribus aut secutus est eius correctionem, aut omnino

Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps, et innantem Maricae
Litoribus tenuisse Lirim
Late tyrannus) cras foliis nemus
Multis, et alga litus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet; aquae nisi fallit augur

mentione dignatus est. Quid est, si haec non infelicitas est? In toto Horatio vix iterum tertiumve hunc coniecit vir magnus quidem, sed iratis Musis hic operatus: et tamen una haec capitalis emendatio probatorem non invenit. Quod eo, opinor, accidit, quia (quod iure mireris) ne verbulo quidem rationem ullam castigationis suae reddidit. Nos eius vicem illud, ut possumus, explicare conabimur. Vide itaque totum locum, ut libri eum nunc exhibent: „*Aeli, vetusto nobilis ab Lamo, (Quando et priores hinc Lamias ferunt Denominatos. et nepotum Per memores genus omne fastos) Auctore ab illo* ducis *originem Qui Formiarum moenia dicitur Princeps et innantem Maricae Litoribus tenuisse Lirin Late tyrannus. Cras foliis nemus Multis — Dum potes, aridum Compone lignum; cras genium mero Curabis.*“ Considera nunc, sodes, oeconomiam carminis: Tu, Aeli Lamia, a vetusto Lamo denominate; *tu, inquam, originem ducis a Lamo illo Formiarum rege*: cras magna pluvia erit: ligna sicca, dum licet hodie, sub tecto repone: cras enim domi bibes otiosus, quia ob pluviam foras exire non poteris. Nonne iam vides, absurdum et ineptum esse, quod in medio inculcatur? Adeone directo et in os laudandus erat ob nobilitatem Lamia, ut rem leviculam de *lignis* inferret? *Oh! tu antiquis regibus oriundus es: cura, obsecro, ut ligna componantur.* Hoccine ut laudemus hodie, et tamquam pulchrum et decorum admiremur? Vah, quam indignaretur Horatius, si ad vivos redire posset! Quin tu Heinsii lectionem iam contemplare, ut nova lux exoriatur, ut novus color sententiae accedat: „*Aeli vetusto nobilis ab Lamo, (Quando et priores hinc Lamias ferunt Denominatos; et nepotum Per memores genus omne fastos Auctore ab illo* ducit *originem, Qui Formiarum moenia dicitur Princeps, et innantem Maricae Litoribus tenuisse Lirin Late tyrannus) cras foliis nemus*“ etc. Ubi *genus omne* est casu recto: *et priores Lamiae, et genus omne nepotum per longam fastorum seriem, ducit originem a Lamo illo, qui primus Formiis regnavit.* Sic autem ordo et constructio est: *Aeli*, inquit, *Lamia, cras pluvia erit tempestas; cura, ut ligna habeas in parato, quia domi manendum.* Non illa putida iam interveniunt; neque enim προηγουμένως et ex professo, sed obiter et per parenthesin inferuntur, quae ad genus et nobilitatem Lamiae spectant. Caeterum totam huius emendationis laudem sibi servet Heinsius; mihi forte aliunde supererit, quo nomen pretiumque hominis de Horatio non male meriti nancisci et tueri possim.

7. *Et innantem Maricae*] Nescio quid velit Heinsius, qui in utraque sua editione *Marica* rescribi iubet: nisi forte a typographo mendum est, quod auctoris oculos effugerit. Certe praeter omnes codices, ita habet et Servius ad Virgil. Aen. VII, 47. Caeterum *Lirim*, non *Lirin* edidimus, cum editiones veteres secuti, tum et codices scriptos. Nam in Italicis nominibus amant potius terminationem Latinam; ut Virgilius, „*Qui Tiberim Fabarimque bibunt*“, „*Qui Tuscum Tiberim et Romana palatia servas.*“

Aen. 7, 715

Georg. I, 499.

Annosa cornix. dum potis, aridum
Conpone lignum: cras genium mero
Curabis, et porco bimestri,
Cum famulis operam solutis.

XVIII.

AD FAUNUM.

Faune, Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas abeasque parvis
Aequus alumnis:
Si tener pleno cadit haedus anno,
Larga nec desunt Venetis sodali
Vina craterae; vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cum tibi Nonae redeunt Decembres:
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus:

v. 13. Vulg. *Potes.*

13. *Dum potes*] Tres veterrimi nostri, Leidensis, Graevianus et, a prima manu, Reginensis, *potis*, non *potes*. Sine dubio ab Horatii incude: unde enim bonis illis librariis nummum tam rarae notae? *Dum potis*, ἕως ἔξεστιν, ἕως δυνατόν ἐστι, Virgilius Aen. III, 670. „*Verum ubi nulla datur dextram adfectare potestas, Nec* potis *Ionios fluctus aequare sequendo.*“ Arnobius saepe, ut lib. I. „*De quo* (deo) *nihil dici et exprimi mortalium* potis est *significatione verborum.*“ et II. „*Quantum* fieri potis *est.* — *Neque enim contrarium insitum esse contrario* potis est.“ et VI. „*Si quid fieri* potis est *iniuriosius, contumeliosius, durius.*“ Vide interpretes ad Lucretium et Catullum.

12. *Cum bove pagus*] *Pagus* habet editio Veneta, at Loscheriana *pardus*. „*Festus in pratis vacat otioso Cum bove* pardus. *Inter audaces lupus errat agnos.*“ Et sane mirum est, ut per omnes fere codices grassatus sit ille *pardus*. Ita Petrensis noster, Regiae Societatis, Magdalenensis, Vigorniensis, Battelianus, a manu secunda Reginensis, et pro varia lectione Leidensis, Graevianus et Colbertinus. Vide autem et ride monachorum ingenium. Quia illud sequebatur de *lupo inter agnos innocuo*, faceti homines commutarunt *pagus* in *pardus*, ex Esaiae capitulo XI, vers. 6. „*Habitabit* lupus *cum agno, et* pardus *cum haedo accubabit: vitulus et leo et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos.*“ Nullus dubita, quin ex sacro hoc fonte derivata sit ea lectio; et miror equidem, neminem ex interpretibus hoc animadvertisse. Quamquam autem insulse admodum et prae impie huc translata sit ea scriptura, mirifice tamen placuit commentum, et ex quo primum excogitatum est, membranas fere omnes pervolitavit, ut iam vidisti. Eia vero: unde in Italia *pardus*, qui extra Africam Asiamque non nascitur? quid porro est pardus *festus* et *vacans*, hoc est, feriatus et operum solutus? An *pardi* ad agros colendos et opus rusticum adhibentur? Recte vero *festus pagus* cum antiquioribus codicibus, ut Ovidius

Inter audacis lupus errat agnos:
Spargit agrestis tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

XIX.

AD TELEPHUM.

Quantum distet ab Inacho
Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, et genus Aeaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio:
Quo Chium pretio cadum
Mercemur, quis aquam temperet ignibus,
Quo praebente domum, et quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunae propere novae,
Da noctis mediae, da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
Miscentor cyathis pocula commodis.

v. 12. Vulg. *Miscentur.*

Fast. I, 667. „*Villice, da requiem terrae, semente peracta: Da requiem, terram qui coluere, viris.* Pagus *agat* festum: *pagum lustrate, coloni: Et date paganis annua liba focis.*“ Porro illud non omittendum, male rem gerere hic interpretes, cum per totum carmen *si ἀπὸ κοινοῦ, a communi*, singulis sententiis praeponunt: *Propitius sis, O Faune, si haedus, et vinum, et ara rite tibi adsunt.* Hactenus recte habet, sed pergunt et continuant: *si pecus ludit, si festus pagus est, si lupus inter agnos, si silva spargit frondes, si fossor saltat.* Quae omnia prava et inepta sunt. Vide enim: „*Inter audaces lupus errat agnos:*“ Lenis esto, O Faune, si pietate mea ita merui, si sacra tibi sollemnia feci, si *lupus inter agnos errat innocuus.* Quid? an hoc Horatii meritum erat? immo Fauni beneficium. Quamobrem, post versiculum octavum „*Fumat odore,*“ pleno puncto, ut in nostra editione, distinctio facienda est: et quae deinceps sequuntur, sunt Fauni laudes: *Tibi* pecus ludit, *Tu facis*, ut lupus erret etc. Idem de Fauno praedicat Carm. I, 17.

7. *Quo praebente domum et quota*] *Quota* habent et scripti et editi: neque loco movendum est. *Quota hora* ad coenam veniam? octava, an nona, vel quando? Iuvenal. I, 49. „*Exul ab* octava *Marius bibit, et fruitur Diis iratis.*“ Noster Epist. I, 7. v. 71. „*Post* nonam *venies; nunc i, rem strenuus auge:*“ Poterat tamen, si manuscripti accederent, aeque commode legi *quotus*, ut Epist. I, 5. „*Tu* quotus *esse velis, rescribe.*“ et Martialis XIV, 217. „*Dic,* quotus *et quanti cupias coenare; nec unum Addideris verbum: coena parata tibi est.*“

12. *Miscentur cyathis*] Recte hunc locum cepit Nic. Heinsius, qui in exemplaris sui margine, *Lege*, inquit, *Miscentor.* Quod et ante eum fecerat vir ingeniosus Ianus Rutgersius in Lectionibus Venusinis cap. VII. Posteriores tamen glande vesci maluerunt, quam repertas hic fruges agnoscere. Vide vero integrum locum: „*Da Lunae propere novae, Da*

Qui Musas amat imparcs,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tris prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis iuncta sororibus.
Insanire iuvat: cur Berecyntiae
Cessant flamina tibiae?
Cur pendet tacita fistula cum lyra?
Parcentis ego dexteras
Odi: sparge rosas: audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina, seni non habilis Lyco.

Noctis mediae, da puer, auguris Murenae: tribus aut novem Miscentor *cyathis pocula commodis.*" Omnia hic pro imperio iubet, *Da, da, da, miscentor*, quasi magister, aut, ut Plautus ait, strategus convivii. Quo etiam ducit nos glossa codicis Batteliani, „*Miscentur, propinantur.*" Certe iacet languetque illud *Miscentur:* neque vero puer *iniussus* tres vel novem cyathos miscere ausus fuerit. Illud quoque recte Rutgersius, „*cyathis commodis*, id est, *plenis.*" *Tribus* autem *cyathis* cave intelligas *tribus poculis*, quod ineptam orationem efficeret. *Cyathus* quippe hic *mensura* est, non poculum, ut saepe apud Graecos Latinosque, praesertim medicos. Misceantur, inquit, pocula capientia vel tres vel novem cyathos, χωροῦντα ἢ τρεῖς ἢ ἐννέα κυάθους, quae uno spiritu a potoribus exhauriantur. Neque enim cyatho novies hausto compotatio finita erat, ut male hic vulgo intelligunt; quippe Carm. III. centum cyathi deplendi erant, „*Sume, Maecenas*, cyathos *amici Sospitis* centum;" imo trecenti et plures apud Ovidium in Fastis, loco ibi citato. Caeterum, non male codex Magdalenensis, „*Murenae:* aut *tribus aut novem.*" ut Carm. proximo, „*Qualis* aut *Nireus fuit*, aut *aquosa Raptus ab Ida.*" atque alibi passim. Saepissime prius *aut* a librariis omissum est; ubicumque scilicet versus ratio sinebat: ut suis locis indicabimus. *Aut* tres, inquit, *aut* novem cyathi uno haustu ebibantur; utrum vultis? Vos poetae, Musarum clientes, *novem*, credo, petetis: alii potius *tres* ad numerum Gratiarum. Digna autem sunt, quae hic ponantur, verba Ausonii Praefat. ad Griphum: „*In expeditione, quod tempus, ut scis, licentiae militaris est, super mensam meam facta est invitatio; non illa de Rubrii convivio, ut Graeco more biberetur; sed illa de* Flacci ecloga, *in qua propter* mediam Noctem, et novam Lunam, et Murenae augaratum, „„*Ternos ter cyathos attonitus petit vates.*""

17. *Nudis iuncta sororibus*] *Iuncta* habent et editiones et scripti, quod sciam, omnes. Theodorus tamen Marcilius, „*Melius,*" inquit, „*habent membranae,* „„*Nudis* vincta *sororibus:*"" vinculum *enim sive* nodus *Gratiarum est, ut mox Carm.* XXI. „„*Segnesque* nodum *solvere Gratiae.*"" Ubi vereor equidem, ne, quod ipse cupiit, id in membranis vidisse sibi visus sit. Sed esto, ut codex aliquis habuerit *vincta;* facilis enim est lapsus in tam obscuro discrimine: tamen et inepta lectio est et plumbeum Marcilii argumentum. Nam et *nodo* et *vinculo iunctus* dicitur, aeque ac *vinctus.* Plinius Hist. XI, 67. „*Cervix, ad circumspectum, articulorum nodis* iungitur." Plinius alter Epist. X, 11. „*Rosianum Geminum, domine, arctissimo* vinculo *mecum tua in me beneficia* iunxerunt." Ita *iungi et copulari*, Cicero aliique. Quare recte habet *iuncta*; ut Carm. I. „Iunctaeque *Nymphis* Gratiae *decentes.*"

24. *Et vicina seni non habilis Lyco*] Codex Blandinius Cruquii

omnium vetustissimus *habili*; caeteri cum editionibus priscis, *habilis*. Illud *habili* placuit sagacissimo Rutgersio; ut Lycus inhabilis dicatur uxori, senex nempe iuvenculae. Neque vero negandum est, etsi *habilis* sit nomen relativum et quasi reciprocum, illud tamen ex duobus *inhabile* plerumque dici, cuius culpa vel vitio habilitas mutua impeditur. Quandoquidem igitur per Lyci senectutem stetit, quo minus alter alteri habiles essent; non illa Lyco, sed Lycus illi *non habilis* dicendus fuit. Ita Virgil. Georg. III, 62. „*Caetera* nec *feturae* habilis, *nec commoda Baccho*:" Martialis XIII, 19. „Non habilis *cyathis*, *et inutilis uva Lyaeo*:" suo scilicet vitio *non habilis*. Ovidius Amor. I, 8. „*Forsitan immundae*, *Tatio regnante*, *Sabinae* Noluerint habiles *pluribus esse viris*:" id est, sua illuvie *non habiles*. Valer. Flaccus VII, 231. „*Fas mihi* non habiles, *fas et tibi linquere Colchos*:" nempe ob caeli inclementiam et incolarum barbariem nobis *inhabiles*. At quia praestantissimus Nic. Heinsius *stabiles* ibi legit, non *habiles*, cum ad Ovidii Pont. II, 9. tum ad ipsum Valerium; pretium operae erit, locum integrum describere: ubi Circe, sive Venus sub Circes imagine, sic suadet Medeae, ut Colchos relinquat, „*Omnibus hunc potius communem animantibus orbem*, *Communes et crede Deos*: *patriam inde vocato*, *Qua redit itque dies*: *nec nos* Dis *nata* malignis Luserit *hoc* crudo *semper sub frigore* messis; *Fas mihi non* stabiles, *fas et tibi linquere Colchos*." Ita praefertur in Heinsii editione posthuma: temerarie sane, et infeliciter. Quid enim *messis* ad Medeam et Circen? an agricolarum uxores erant? quid autem *messis* sub *frigore*? messis quidem et frigus plane contraria sunt, „*Ante focum*, *si* frigus *erit*; *si* messis, *in umbra*." Tum illa, *luserit*, *crudo*, *stabiles*, omnia nituntur sola coniectura. Equidem ex variis codicum scripturis, quas apud ipsum Heinsium videre est, sic locum restituerim: — „*nec nos*, o *nata*, malignus Cluserit Arctoo *semper sub frigore* Phasis: *Fas mihi non* habiles, *fas et tibi linquere Colchos*." Clara per se sententia: *O nata*, (ita Circe Medeam compellat, quippe soror Aeetae, Medeae patris; unde paullo post vers. 242. Medea eam *matrem* vicissim vocat). *Omne*, inquit, *solum patrium voca*: *neque angustus invidusque hic Phasis sub gelida Arcto semper nos clauserit*; *quin potius alias regiones petimus magis habiles*, *magis aptas nobis*, *et accomodas*. Nihil ingenio hic permisimus, nisi quod pro *hoc uno*, quod scripti exhibent, *Arctoo* dedimus. *Sub Arctoo frigore*, ut Lucanus X, 250. „Frigore ab Arctoo *medium revocata sub axem*." et VIII, 363. „*Omnis* in Arctois *populus quicumque* pruinis *Nascitur*." Vel, si ita mavis, retinere licet *hic uno*, et sic versum refingere: „*Cluserit*, hoc uno *semper sub* cardine *Phasis*:" ut Ovid. Pont. II, 10. „*Ipse quidem extremi cum sim* sub cardine *mundi*," et Silius IV, — „*io*, *coniux*, *quocumque in* cardine *mundi Bella moves*." Possis quoque *hoc mundi* pro *hoc uno*. Sed haec obiter. Nunc ut ad Nostrum revertamur: quamquam, ut vidisti, usitatius sit, ut ex duobus id, quod vitio laborat, *inhabile* alteri dicatur; tamen in illa lectione, „*Et vicina seni non* habili *Lyco*," id erit incommodi, quod *vicina* nullo tum modo *uxorem* significet: quod Rutgersianae correctionis est unicum fundamentum. Ille quidem ex Iuvenali id conatur, Sat. VI, 509. de mala uxore: „*Nulla viri cura interea*, *nec mentio fiet Damnorum*, *vivit* tamquam vicina *marito*." Sed tuam fidem, vir clarissime! an quia *tamquam vicina* vivit rei familiaris negligens uxor, ideone *vicina* absolute *uxorem* significaverit? quid si simili sententia dixeris, *tamquam vipera*, vel *canis*? an ea nomina per se posita *uxorem* notabunt? Quin omnino *vicina* apud Horatium est *vicina nobis*; adeo ut *strepitum audire* possit ex vicinia: et cum addit, *non habilis seni Lyco*, inde demum colligimus, uxorem eam fuisse Lyci. Recte igitur se habet fere omnium codicum scriptura, „*Et vicina*, *seni non habilis Lyco*:" *non habilis*, hoc

Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, vespero,
Tempestiva petit Rhode:
Me lentus Glycerae torret amor meae.

XX.

AD PYRRHUM.

Non vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paullo fugies inaudax
Proelia raptor:

v. 27. Vulg. Petit *Chloe.*

est, non apta, non par, non conveniens; relativorum enim, ut dixi, reciproca significatio est: si Lycus uxori non habilis est, tum vicissim uxor non habilis est Lyco. Potes et *non habilis* explicare, non tractabilis; quae a sene marito regi et gubernari non potest: „Δέσποινα γὰρ γέροντι γυναῖκα γυνή." *Viro enim seni nupta, non uxor, sed domina est.* Paterculus II, 113. „*Cum eum* (exercitum) *maiorem, quam ut temperari posset, neque* habilem gubernaculo *cerneret, dimittere statuit.*" Porro Acron, quem ad partes suas trahere conatur Rutgersius, in mendo cubat: „*uxor, quae seni puella* inhabili *coniuncta esset: unde et zelum eius ostendit, dum* inhabilem *dicit.*" Pro *inhabilem* recte Cruquii Acron, et MStus Regiae Societatis *invidum.* Tum autem pro *inhabili* corrigendum esse *inhabilis*, ipse ordo et compositio satis ostendit.

27. *Tempestiva petit Chloe*] Ita Veneta et Loscheri, unde in sequentes editiones est propagatum. At bona pars membranarum, non *Chloe*, sed *Rhode.* Sic ex nostris Leidensis, Reginensis, Petrensis, Regiae Societatis, Vigorniensis; Colbertinus autem cum Lambini quibusdam, *Rhoda.* Sine dubio vera lectio est: unde enim librariis in mentem venire potuit? At *Chloe* ex Carm. I, 23. III, 7, 9, 26. huc traducta est, quia *Rhode* aliunde iis igneta erat. *Rhode* libertinarum cognomen non semel occurrit: Marmora Felsinea p. 415. „D. M. T. OCTAVIVS. THALLVS. ET. VIBIA. RHODE." Gruterus p. 716, 6. „VLPIA. RHODE." Idem p. 475, 5. „TITIA. RHOPE. MATER." corrige ibi, RHODE. Act. Apostol. XII, 13. „προσῆλθε παιδίσκη ὑπακοῦσαι, ὀνόματι *ΡΟΔΗ*." Menander: „Ἀλλ' ἔστι τόλμης καὶ βίου ταῦν' ὄργανα, Εὐθημέν' ἀνθρώποις ἀναιδέσιν: *ΡΟΔΗ*, Εἰς καταγέλωτα τῷ βίῳ πεπλασμένα."

1. *Non vides quanto moveas periclo*] Silent hic interpretes; sed Bodleianus noster, pro *periclo*, *tumultu* habet; et pro varia scriptura Leidensis, Reginensis et Colbertinus. Neque aliter codex Henrici Stephani, ut in praefatione sua monuit. Utrumque probe. *Quanto tumultu moveas*, hoc est, quantum tumultum excites, dum moves. Sic infra Carm. III, 27. „*Sed* vides quanto *trepidet* tumultu *Pronus Orion.*" ubi omnia fere paria sunt et plane gemina. Sed non levis suspicio est, ex posteriore hoc versu traductum esse a studioso quodam illud *tumultu*: quare nihil muto: nam et Diomedes p. 524. habet *periclo.*

3. *Dura post paullo*] Primariae editiones, Loscheri et Veneta, *Post paullum*, non *Post paullo.* Atque ita Gravianus noster, Galei et Magdalenensis. Sed recte habet, ut nunc editum. Ita Nester alibi bis

Cum per obstantis iuvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi praeda cedat
Maior, an illi.
Interim, dum tu celeris sagittas
Promis, haec dentis acuit timendos,
Arbiter pugnae posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida.

XXI.

AD AMPHORAM.

O nata mecum consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris iocos,
Seu rixam et insanos amores,
Seu facilem pia testa, somnum:
Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die;
Descende, Corvino iubente
Promere languidiora vina.

vel ter; ita Sallustius, Caesar, Tacitus, aliique. Vide Gronovium ad Livii XXII, 60. Porro versum 14. „*Sparsum odoratis humerum capillis*," ad se transtulit Ovidius Fast. II, 309. „*Ibat* odoratis humeros *perfusa* capillis *Moeonis, aurato conspicienda sinu.*"

5. *Quocunque lectum nomine Massicum*] Vix alius est locus, in quo infelicius se gesserint interpretes: expendamus modo sententiam integram: „*O nata mecum Consule Manlio*:" ubi disertis verbis narrat vinum, quod iam poturus erat, pressum et diffusum esse Consule Manlio Torquato, quo anno et ipse natus est. Id enim in more erat, ut festo et bono die cadum vini emerent biberentque eiusdem qua ipsi aetatis: ut et Epod. XIII. „*Tu vina Torquato move Consule pressa meo.*" Sequitur hic deinde, „*Seu tu querelas, sive geris iocos, Seu rixam et insanos amores, Seu facilem, pia testa, somnum;*" quae omnia plana sunt, nisi quod epitheton illud non placeat, *pia testa*. Quomodo enim *pia*, si *querelas* forte vel *rixam* gesserit? Hoc tamen patienter admiserunt nimis aequi interpretes. Tu vero verba accipe, quasi sic interpungerentur, „*Seu facilem pia, testa, somnum.*" *Pia* enim non omnibus illis conditionibus ex aequo communicandum est, sed ad ultimam illam restringendum. *Pia* quidem, si *facilem somnum* attuleris; sin *querelas aut rixas*, *impia* potius. Iam sequitur porro: „*Quocumque lectum nomine Massicum Servas, moveri digna bono die*:" hoc est, ut nunc explicatur, *cuiuscumque Consulis nomen et annum feras*. Quid audio? nonne iam dixerat, „*O nata mecum Consule Manlio?*" quomodo ergo nunc, *quocumque Consule nata?* quae haec inconstantia est et inepta vacillatio? At, inquiunt, corrigere quodammodo erro-

Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te neglegit horridus.

v. 10. Vulg. *Negliget.*

rem videtur: temere enim affirmare visus est, Manlio Consule natam fuisse. Utinam vero ipsi suas chartulas corrigere vellent, neque tam frigidas excusationes Horatio commodare. Certe non placuerunt celeberrimo Dacierio; sed et ipse suo acumine ludum risumque praebet, cum prius de *amphora* interpretatur, posterius de *vino*: adeo, ut *testa* quidem a figulo facta sit, Manlio Consule, vinum autem testae infusum, Consule alio nescio quo. Quid, amabo? an tanti erat sine vino amphora, ut quo anno a rota exierit, memoratu esset dignum? Certe non testae, sed vini aetas inscribi solebat cadis: ut Galenus, a Marcilio hic citatus, „*Οἴνων τῶν Φαλερίνων ἑκάστου τὴν ἡλικίαν ἀναγινώσκων ἐπιγεγραμμένην τοῖς κεραμίοις.*“ Quid quod novis testis nova vina condebant, ut ineptum sit alio Consule natam dicere testam, alio Massicum. Sin aliter; unde tum Noster aetatem testae scire potuisset? Quanto his meliora protulit Scholiastes Acron, si bene monenti obtemperassent: „*Quocumque nomine; ex omnibus supradictis, sive ad* iocos, *sive ad* querelas, et caetera.“ Nihil verius: aut enim haec verborum sententia est, aut nulla est. Dixerat: *seu querelas, sive iocos, seu amores, sive somnum geris, o testa*; deinde infert: *quocumque* ex his *nomine Massicum servas, digna* certe ob vetustatem et pretium *bono die moveri, descende. Quocumque nomine*, hoc est, *quocumque titulo, quacumque conditione.* Sic *eo nomine* passim occurrit. Tacitus Annal. XIV, 59. „*Decretae* eo nomine *supplicationes*,“ id est, *eo titulo, ea causa.* Suetonius Galba, 16. „*Subinde iactavit, legere se militem, non emere consuesse: atque* eo *quidem* nomine *omnes, qui ubique erant, exacerbavit.*“ Fateor equidem exempla haec non ex omni parte similia esse verbis Horatii: neque quicquam legendi memini, quod ad amussim iis respondeat. Nam Catulli illud Epig. XXXV. ad Dianam, „*Sis* quocumque *placet tibi Sancta* nomine,“ aperte et proprie dictum est; seu *Lucinae*, ait, nomine, seu *Triviae*, seu *Lunae*, sive quocumque alio vocari mavis. Verum utcumque verba Flacci procedant, stentve cadantve: illud certum et compertum maneat, non aliam esse sententiam, quam quae ab Acrone prodita est. Quod si quid in verbis mutatum velis, est in promptu et ad manum, quod commode substitui possit. Compellat enim *testam* hic Noster, tamquam si *Dea* quaepiam fuerit, ut vere observavit Dacierius; *seu geris querelas, sive iocos*, vel aliud quid: unde ego sic potius, quod sequitur, intulissem, verbis quidem aliis, sed sensu eodem: „*Quocumque* factum numine *Massicum Servas, moveri digna bono die.*“ *quocumque numine factum*, hoc est, quacunque potestate praeditum, sive quae *querelas* excitet, sive quae *amores* etc. Et iusta, ni fallor, metaphora est, et ad audacem Flacci indolem accommodata. Paucis tamen, opinor, probabitur, quia coniecturae nomine nunc venit: quod si e manuscripto aliquo alicunde prodiret, quibus plausibus exciperetur!

10. *Te negliget horridus*] *Negleget* habent editiones et codices plerique: at Leidensis noster veterrimus cum Petrensi, *neglegit*. Quamquam non multum interest, tamen ex duobus hoc potius Horatii esse crediderim. *Non neglegit te Corvinus*: hoc est, non neglegere solet; sed interdum genialiter se mero invitat. Inde et excusatio: quod et ita Cato ille Censorius saepe solebat. At rogabis, quomodo *neglegit* sive neglegere solet testam, quam nondum viderat? Atqui hoc nihil est: animadvertis enim, iam de hac *testa* ita loqui Nostrum, quasi *de vino*

. Narratur et prisci Catonis
Saepe mero incaluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum iocoso
Consilium retegis Lyaeo:
Tu spem reducis mentibus anxiis
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

v. 12. Vulg. *Caluisse.* 19. *Neque.*

generatim loquatur. Tu *admoves*, ait, lene tormentum; non *admovebis*: tu *retegis* curas sapientium: „*Tu spem* reducis *mentibus anxiis Viresque, et* addis *cornua pauperi.*“ Quid autem? an *anxii* illi et *pauperes* coenaturi erant apud Horatium, ut vino ex hac ipsa testa depromto curas metusque eluerent? nullus dixeris. Quamobrem, ut iam dixi, non de una hac testa, sed in universum de vino loquitur: quod non observatum bonis librariis fraudi fuit, ut locum corrumperent.

12. *Saepe mero caluisse*] *Caluisse* praeferunt editiones omnes, neque aliter, quod sciam, membranae. Et ferri quidem potest; sic enim Ovidius Fast. III, 531. „*Sola tamen* vinoque calent.“ et Statius Theb. V, 263. — „*siquando profundo Nubigenae* caluere mero.“ Tamen et ex coniectura prius emendaveram, et postea a vetere Grammatico Mario Victorino p. 2606. sic clare citatum repperi, „*Narratur et prisci Catonis Saepe mero* incaluisse *virtus.*“ Omnino melius: nam et versus sic suavius ad aures accidit, et ea germanae latinitatis dictio est. Livius I, 57. „*Incaluerant vino.*“ Idem XXXIX, 42. „*Forte epulantibus iis, cum iam vino incaluissent.*“ Tacitus Annal. XI, 37. „*Claudius domum regressus, et tempestivis epulis, ubi vino incaluit.*“ Idem Hist. IV, 29. „*simul epulantes, ut quisque* vino incaluerat, *ad pugnam temeritate inani ferebantur.*“ Curtius V, 22. „*Omnes* incaluerant mero: *itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant.*“ Martial. IV, 66. „Incaluit *quoties saucia vena* mero.“ Deinde et illud vide: si *caluisse* legis, tum *virtus Catonis* erit *περιφραστικῶς ipse Cato*; ut hoc dicat duntaxat, Catonem saepe largiore vino usum esse: at in altera lectione maius aliquid meliusque dicit, *virtutem* nempe eius *incaluisse*, sive *excitatam et auctam esse:* quae et vini et Catonis amplior laus est. Ita Lucan. VI, 240. „Incaluit virtus; *atque una caede refectus, Solvat, ait, poenas*“ etc. Ovidius Pont. III, 4. „*Plausibus ex ipsis populi laetoque favore* Ingenium *quodvis* incaluisse *potest.*“ Porro illud quod sequitur:

13. „*Tu lene tormentum* ingenio *admoves Plerumque* duro“] Interpretes ad Catones et severiores illos referunt, ut rigida atque aspera ingenia leniri vino et emolliri dicantur. Neque repugno, quin hoc voluerit Horatius. Nam et revera ea vini vis est, et eo sensu *ingenium durum* dixit Terentius, Phorm. III, 2. „*Adeon' esse* ingenio duro *te atque inexorabili?*“ et contra, *ingenium lene*, Heautont. I, 1, „Ingenio *te esse in liberos* leni *puto.*“ Poterit tamen et alia esse verborum sententia, quae non ad Catones, sed ad poëtas, atque adeo ipsum Horatium spectet. Quippe *ingenio duro* esse dicitur seu poëta seu orator, qui arida et difficili vena est, qui non *εὑρετικὸς*, non pollens inventione et copia. Seneca Epist. LVIII, ubi negat *τὸ ὄν* Latine verti posse: „*Magis*

Te Liber, et, si laeta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiae,
Vivaeque producent lucernae,
Dum rediens fugat astra Phoebus.

XXII.

IN DIANAM.

Montium custos nemorumque, Virgo,
Quae laborantis utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis;
Inminens villae tua pinus esto,
Quam per exactos ego laetus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

XXIII.

AD PHIDYLEN.

Caelo supinas si tuleris manus,
Nascente Luna, rustica Phidyle;
Si ture placaris et horna
Fruge Lares, avidaque porca;

damnabis angustias Romanas, si scieris unam syllabam esse, quam mutare non possum, τὸ ὄν. 'Duri *tibi videbor* ingenii; *in medio positum; posse sic transferri, Quod est.*" Ita *dura memoria* dicitur eodem plane sensu. Quintil. Instit. XII, 2. „*Si vero aut* memoria *natura* durior *erit, aut non suffragabitur tempus, etiam inutile erit ad omnia* ea *verba alligare.*" Sic et Noster *dura natura* de Lucilio, Serm. I, 10. „*Quaerere, num* illius, *num rerum* dura *negarit Versiculos* natura *magis factos et cuntes Mollius.*" Iam ergo, eiusmodi ingenium, durum plerumque et siccum, ubi liberiore vino immaduit, facile, fluens, copiosum fieri narrant; et hoc illud est *lene tormentum*, quod obstructam ingenii venam laxat atque aperit. Ovidius Metam. VII, 432. — „*agitant convivia patres, Et medium vulgus; nec non et carmina*, vino ingenium faciente, *canunt.*" Vide Nostrum Epist. I, 19. Caeterum digna sunt, quae hic adscribantur, verba Maecenatis ex opere quod Symposium inscripsit, apud Servium ad Virgil. Aen. VIII, 310. „*Physici dicunt, ex vino mobiliores oculos fieri: hoc etiam Maecenas in Symposio, ubi Virgilius et Horatius interfuerunt, cum ex persona Messallae de vino loqueretur*, aut id e m vinor (forte legendum, *ait*: *Id et in vino est;*) *ministrat faciles oculos*: *pulchriora reddit omnia, et dulcis iuventae reducit bona.*" Quem locum eo libentius adduxi, tum quod Noster et Virgilius ibi nominentur, tum quod accuratissimi Meibomii in vita Maecenatis diligentiam effugerit.

2. *Nascente Luna, rustica Phidyle*] Editiones principes, Veneta et Loscheri, *Philyre.* Sed codices, praesertim vetustiores, *Phidyle*, vel *Phidile.* Tu vide, annon reponendum sit, „*Nascente Luna, rustica Phi-*

Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis, nec sterilem seges
Robiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam quae nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis,
Victima pontificum securim
Cervice tinguet: te nihil attinet
Tentare multa caede bidentium,
Parvos coronantem marino
Rore deos fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus;
Non sumtuosa blandior hostia
Mollivit aversos Penatis,
Farre pio et saliente mica.

v. 12. Vulg. *Secures.* 19. *Mollibit.*

dyli:" ut sit a recto *Phidylis*, Φειδυλις, eadem forma, qua *Thestylis*, *Xystylis*, *Erotylis*, *Archylis* apud Terentium, ut ad Ciceronis Tusculanas correximus; *Hedylis* apud Martialem, ut iam corrigemus, I, 46. „*Cum dicis, Propero, fac si facis*, Hedyli —— Hedyli, *si properas, dic mihi, ne properem.*" Ubi Ramiresius *Aedila*, Gruterus et Scriverius *Hedyle*; ille nomine errans, hi sexu. Quemadmodum autem ab Ἥδυλος femininum fit *Hedylis*, ita a Φειδυλος erit *Phidylis*. Fatendum tamen est, si illud *Phidyle* analogiam servet, gratius libentiusque in Creticum pedem hoc carmen exire, quam in Dactylum.

12. *Pontificum secures*] Pulmanni codex et Gifanii, quem vide in Indice Lucretii V. *Tinguere*, habent *securim:* atque ita ex nostris Graevianus, Reginensis, Bodleianus, et a prima manu Magdalenensis. Hoc placet, vel ob euphoniam; ne ter continenter in S exeant versus, *ilices, herbis, secures*, quod studiose cavere solet Noster. Prudentius quidem Apotheos. 461. „Pontificum *festis ferienda* securibus *illic Agmina vaccarum steterant:*" sed ibi erant plures *vaccae*; hic *victima* in singulari, Virgil. Aen. II, 223. „*Quales mugitus, fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit* cervice securim."

19. *Mollibit aversos Penates*] Loscherus quidem *Mollibit*, et ex eo recentiores editiones. At Veneta *Mollivit*, atque ita bona pars codicum, ut ex Cruquianis tres, Bersmanni duo, Pulmanni et Gifanii unus, ex meis Magdalenensis, et a prima manu Reginensis, cum Acrone manuscripto. Certe nemo unus illius aevi Futurum quartae coniugationis in IBO protulit. Quod si ab Horatio hoc praeter morem factum fuisset, sine dubio Grammaticorum veterum quispiam, ut insolitum, adnotasset. Atqui altum apud eos silentium est; quia nimirum in suis codicibus *mollivit* tum legebant. Atque hoc profecto non mos solum loquendi, sed et ipsa sententia postulat: „*Immunis aram si tetigit manus; Non sumtuosa blandior hostia* Mollivit *aversos Penates, Farre pio et saliente mica.*" Ubi Praeteritum ponitur in significatione Praesentis, vel potius Perpetui temporis: qualia passim occurrunt apud Graecos Latinosque. Noster Carm. III, 29. „*Plerumque gratae divitibus vices, Mundaeque parvo sub lare pauperum Coenae sine aulaeis et ostro Sollicitam* explicuere *frontem.*" Perpetui, inquam, hoc temporis est, perinde ac

XXIV.

Intactis opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiae,
Caementis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis, et mare Apulicum:
Si figit adamantinos

si dixisset, *explicant*, *explicuerunt*, *explicabunt*. Sic Epist. I, 2. v. 47. „*Non domus aut fundus*, *non aeris acervus et auri Aegroto domini* deduxit *corpore febres*.“ et alibi; sed verbo monere hoc satis est: plena enim sunt omnia. Ergo sententiose haec proferuntur; neque ad Phidylen duntaxat, sed ad omnes pertinent: „*Immunis aram si tetigit manus*,“ *immunis*, non a scelere, ut male aliquot interpretes: quamquam Ovidius in Epist. Hypermnestrae, „*Non piget* immunes *caedis habere* manus:“ nusquam enim reperitur *ea vox ἁπλῶς* et per se posita, pro *experte sceleris*: sed *immunis manus*, vacua muneris, sine dono et sumtu; ut Epist. I, 14. „*Quem scis* immunem *Cinarae placuisse rapaci*.“ et Carm. IV, 12. — „*non ego te meis* Immunem *meditor tinguere poculis*.“ *Si* autem hic valet *etsi*, ut bene Theodorus Marcilius: *Etsi* vacua manus aram tetigit; *Esto*, ut vacua manus aram tetigerit: quid tum? quid inde incommodi? „*Non sumtuosa blandior hostia Mollivit aversos Penates Farre pio et saliente mica*.“ ubi ordo est, sumtuosa hostia non mollivit Penates blandior farre pio, sive, blandius quam far. Ita recte uterque Scholiastes *sumtuosa hostia* nominativi casus esse monuerunt: quos tamen perperam hic deserunt posteriores, et miras turbellas tum in sententia, tum inter se concitant. Quid autem? an quia versus syllabam longam efflagitat? atqui iidem patienter brevem ferunt, Carm. III, 5. „*Si non periret immiserabilis*.“ et praeterea brevis syllaba producitur, quia *blandior* a duabus consonantibus incipit; ut apud Catullum passim, et Martialem V, 69. „*Quid gladium demens* Romana stringis *in ora*.“ Iam autem, non cum *manus*, sed cum *hostia* coniungi illud *blandior*, vel Ovidius solus evincet, ubi Nostrum imitatus est, Fast. V, 300. „*Saepe Deos aliquis peccando fecit iniquos: Et pro peccatis* hostia blanda *fuit*.“

5. *Si figit adamantinos*] Difficilis et intricata sententia est, ut mirum sit, neminem ex interpretibus vel verbulo significasse, se non satis liquido poëtae mentem percipere. *Arabas*, ait, *et Indos divitiis antecedas licet*, *et utrumque mare aedificiis tuis occupes*: quid tum postea? „*Si figit adamantinos Summis verticibus dira necessitas Clavos*: *non animum metu*, *Non mortis laqueis expedies caput*:“ hoc est, si necessitas figit clavos summis verticibus, *in metu eris et morieris*. Pulchre sane philosophatur. Quid enim? quid si non figat clavos necessitas, nonne *morietur* nihilo minus? Dura vero interpretum ilia, quae hoc concoquere potuerunt. Porro, quid sibi illa volunt *summis verticibus*? Respondebunt, *verticibus hominum*; ut necessitatis clavus in divitis huius caput adigatur. Fallitur ergo Horatius: nam ego spondere ausim, qui clavus per cerebrum adactus sit, omni *metu* liberum et expeditum futurum. At subtilior caeteris Dacierius *aedificiorum* vertices intelligit: „*si necessitas figit clavos summis verticibus aedificiorum*, *quae Tyrrheni et Apulici maris litora summovent*.“ Miror equidem, quid Necessitati negotii sit in culminibus aedium. Sed quid deinde? nimirum dives, qui ea exstruxit, *consternabitur et morietur*. Mane vero? quin magis, opinor, laeto et tranquillo animo fuerit: nam ominandum potius erat, si clavo suo trabali aedificia fixisset necessitas, ea omnium firmissima

Summis verticibus dira Necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythae,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getae,
Inmetata quibus iugera liberas
Fruges et Cererem ferunt;
Nec cultura placet longior annua:
Defunctumque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Coniunx, nec nitido fidit adultero.
Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo foedere castitas:
Et pecoare nefas, aut pretium est mori.

fore neque umquam ruitura. Tu vide, annon *vertices ipsorum clavorum* interpretandum sit: *figit clavos summis verticibus*, sive, usque ad summos vertices, summa ipsorum capita. *Clavulos capitatos* habes apud Varronem de Re Rust. II, 9. Deinde totum locum sic corrigere et distinguere poteris: „*Intactis opulentior Thesauris Arabum, et divitiis Indiae, Caementis licet occupes Tyrrhenum omne tuis, et mare Apulicum:* (Sic *figit adamantinos Summis verticibus dira necessitas Clavos*) *non animum metu, Non mortis laqueis expedies caput.*“ Licet, inquit, in utroque litore villas nobilissimas aedifices, omniumque sis ditissimus; non eo pacto aut vitam a metu immunem agere, aut mortem effugere poteris: sic rerum fato constitutum est, ita natura comparatum, sic clavos figit necessitas summis verticibus, ut nulla vi evelli possint. Eandem sententiam habes Carm. II, 18. „*Tu secanda marmora*“ etc. et Epist. I, 2. v. 47. „*Non domus et fundus, non aeris acervus et auri Aegroto domini deduxit corpore* febres, *Non animo* curas.“ Porro et Scholiastas veteres *sic* olim legisse, non *si*, satis indicat eorum enarratio: „*Quamvis*,“ aiunt, „*multa possideas, non tamen sincera voluptate his frui potes:* quippe tum *necessitate mortis astricta sit humana conditio, nec possis inde te ullo remedio aut praemio redimere.*“ Rectissime: at illa *quippe cum* non *si*, sed *sic* exprimunt, prout nos emendavimus.

6. *Dira necessitas*] Et editi et scripti *dira;* tamen vel reclamantibus iis rescripserim *dura*, quod proprium Necessitatis epitheton est, ut Graecis στερρὰ ἀνάγκη, κραταιὴ, σκληρή. Quintilianus Declam. XII. „*Fames animi tormentum, corporis tabes, magistra peccandi*, durissima necessitatum, *deformissima malorum.*“ Arnobius lib. III. „*Et, rogo, quae ratio est, quae tam* dura necessitas, *quae causa*“ etc. Noster Carm. I, 24. „Durum: *sed levius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas:*“ hoc est, quicquid *necesse* est. *Durum* et *dirum* in MStis ubique fere confunduntur, ut mirum sit, tam prave et perverse hic congruere in peiore scriptura.

24. *Aut pretium est mori*] Codex inter Pulmannianos optimus, *pretium emori*: cui accedit Bottelianus noster et Barmanni unus, *pretium*

O quis, quis volet inpias
Caedes, et rabiem tollere civicam?
Si quaeret pater urbium
Subscribi statuis; indomitam audeat
Refrenare licentiam.
Clarus postgenitis: quatenus, heu nefas,

v. 25. Vulg. *O quisquis.*

mori. Qua lectione admissa distinguendus est locus: „*Dos est magna parentium Virtus, et metuens alterius viri Certo foedere castitas, Et peccare nefas, aut pretium* mori.“ ut omnia ad *dos est* referantur. Non incommode: quamquam et vulgata lectio non est culpanda.

25. *O quisquis volet impias*] Nihil moror et scriptos et editos, qui prava conspiratione *quisquis* hic exhibent: „*O quisquis volet impias Caedes, et rabiem tollere civicam.*“ *Quisquis volet:* quasi vero *multi* essent, qui id facere possent; quasi rem factu facillimam poëta designaret; cum ex sequentibus appareat, magis optandum fuisse, quam sperandum, ut ab ullo mortalium id fieri posset. Quid autem, *o quisquis?* siquidem, stante hac lectione, exclamatio illa putida est, neque allum habet pathos. Sed cave, Horatio id vitio vertas, sed obesis librariis, qui nequiverunt capere elegantissimam constructionem. „*O* quis, quis *volet impias Caedes, et rabiem tollere civicam?*“ O ubi est, si usquam est, qui perditissimos saeculi mores corrigere volet? Repetitio illa *quis, quis* miriticam vim et affectum addit sententiae, ut alibi Carm. IV, 13. — „*quid habes* illius, illius, *Quae spirabat amores?*“ Epod. IV. „Hoc, hoc *tribuno militum.*“ „Nuno, nunc *adeste;* nunc *in hostiles domos Iram atque numen vertite.*“ et VII. „Quo, quo *scelesti ruitis?*“ Serm. II, 7. v. 92. — „liber, liber *sum, dic age: non quis.*“ Porro et Diomedem, Grammaticum veterem, non aliter olim legisse, quamquam hodie corruptus habetur, locus ipse evincet pag. 317. „*Pronomen finitum, vocativum habere non potest; quia nemo dicit,* O ego; *nisi O exclamatio sit, ut apud Horatium,* O quis volet.“ Scripsit, inquam, Diomedes, *O quis, quis volet*, et prius *quis* vocativo casu proferri putavit. Quippe si legisset, *O quisquis volet*, inepte prorsus exemplum hoc ad partes citasset: quia *quisquis* foret nominativus et referretur ad *volet*: non vocativus cum O copulandus. Fallit tamen acumen Grammatici; nam utrumque *quis* est casus nominativi.

27. *Si quaeret pater urbium*] Praeter aliorum codices aliquot, ex meis Graevianus, Magdalenensis, Battelianus habent *quaerit*, non *quaeret*. Utrumlibet legeris, perinde est. Noster Carm. IV, 1. „Si *torrere iecur* quaeris *idoneum.*“ Ovidius Epist. Hypsipyles V, 123. „Si quaeris, *cui sint similes; cognosceris illis.*“ Contra, Terentius Hecyra I, 2. „*Senex* si quaeret *me; modo isse dicito.*“ et Noster Epist. I, 8. v. 3. — „si quaeret *quid agam.*“ Quare receptam adhuc lectionem non sollicitabimus.

30. *Clarus postgenitis*] Guilielmus Canterus in suo codice se *carus* reperisse memorat; quod magis probant Lambinus, Faber, Dacierius aliique; quia mox sequitur *Odimus*, cui *carus* apte opponitur: „Carus *postgenitis: quatenus, heu nefas, Virtutem incolumem* odimus, *Sublatam ex oculis quaerimus invidi.*“ Nos vero cum editis vetustis et manuscriptis praeter Canterianum omnibus *clarus* retinemus. Quid enim? nonne itidem sequitur, *invidi?* Atqui tam bella antithesis est inter *clarus* et *invidi*, quam inter *carus* et *odimus*. Quid enim est invidus, nisi obtrectator alienae *claritatis?* Cicero pro Flacco: „*Aut be-*

Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.
Quid tristes querimoniae,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt; si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreae finitimum latus,
Durataeque gelu nives
Mercatorem abigunt? horrida callidi

v. 39. Vulg. *Solo* nives.

neficii huius obtrectator, *aut virtutis hostis, aut* laudis invidus *fuisset.*" Pro Murena: „*Quibus Lucullus tantum* laudis *impertit, quantum neque ambitiosus imperator neque* invidus *tribuere alteri in communicanda* gloria *debuit.*" Tacitus in Agricola cap. I. „Clarorum *virorum facta moresque* posteris *tradere* (habes hic *clarus postgenitis*) *antiquitus usitatum, — quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est ignorantiam recti et* invidiam." Cicero pro Cornelio Balbo 6. „*Mos enim* cum extinxisset invidiam, *res eius gestae sempiterna nominis* gloria *niterentur.*" Seneca de Tranquillitate XIV, de Iulio Cano: „*Dabimus te* in omnem memoriam, clarissimum caput, *Caianae caedis magna portio.*" Quare recte habet *clarus*, neque audiendi sunt, qui *carus* substitutum eunt. Clarus, inquit, post obitum: quoniam vivorum laudi et gloriae invidemus, obtrectamus, detrahimus. Nihil verius.

39. *Durataeque solo nives*] Numquam mihi placuit *solo*, quamvis omnes ubique codices lectioni huic suffragentur. Primo enim, otiose videtur additum, neque quicquam sententiae confert. Ubi enim, nisi in *solo*, iacebunt nives? an periculum erat, ne sub terris, vel in caelo, aut mari duratas esse crederemus? Utique satis esset *duratae nives*, omisso *solo*; ut Livius XXI, 36. „*Ut pleraque, velut pedica capta, haererent in* durata *et alte concreta glacie:*" et Seneca de Provid. IV. „*Super* durata *glacie persultant.*" Idem Nat. Quaest. IV, 5. „*Minus algere aiunt pedes eorum, qui fixam et* duram nivem calcant, *quam eorum, qui teneram et labefactam.*" Avienus Fabula XXIX. „*Cunctaque* durato *stringeret arva* gelu." Ovidius in Nuce. „Duratam *renovat non mihi fossor humum.*" Deinde, ex linguae Latinae indole *duratae solo*, non *super solo* (ut hic vulgo accipiunt), sed *a solo* tamquam caussa et instrumento duritiei, interpretari oportet: quo nihil magis absurdum. Certe quotiescumque *duratus* ablativum post se trahit, ibi caussam significari iam monitus deprehendes. Ita Curtius III, 6. *Hastis igne duratis.* IX, 32. *Piscibus sole duratis.* Plin. Hist. VII, 1. *Solis vapore durari.* Quintil. Instit. VIII, 1. *Duratos muria pisces.* Livius XXI, 11. *Caementa calce durata.* Sil. Ital. XI. „*Bellis durata virorum pectora.*" Auctor Moreti: „*Durati sale terga suis.*" Quamobrem, aut valde fallor, aut sic potius scripsit Horatius, „*Durataeque* gelu *nives.*" Non adeo magna mutatio est, quin maiorem saepe admiserint dormitantes librarii. Potuit etiam *gelo* antiquitus scriptum esse, quod ad vulgatam propius accedit; quippe *gelus geli*, et *gelum geli* olim in usu erat, apud Accium, Afranium, Lucretium, Varronem. Iam autem et sententia, credo, commodior est et verba ipsa adeo trita sunt apud optimos quosque scriptores, ut vix credibile sit, non sponte sua et αὐτομάτως sub Horatii calamum venisse. Rem ipsam habes apud Curtium V, 21. „*Ventum erat ad iter perpetuis obsitum* nivibus, *quas fri-*

Vincunt aequora navitae.
Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserere arduae.

v. 44. *Deserit.*

goris vis gelu *adstrinxerat:*" et VII, 12. „*Altae* nives *premunt terram*, gelu *et perpetuo rigore constrictae.*" Ubi bis vides *nives gelu constrictas*, ut hic Noster, *nives gelu duratas.* Verba autem saepius occurrunt: Virgil. Aen. IX, 604. „*Durum ab stirpe genus; natos ad flumina primum Deferimus, saevoque* gelu duramus *et undis.*" Statius Achill. II, 394. „*Et ferri properatus amor*, durataque *multo Sole* geluque *cutis.*" Valer. Flaccus II, 157. — „*iam lacte ferino, Iam veniet* durata gelu." Gellius XVII, 8. „*Cur fluviorum atque fontium aquae* gelu durentur, *mare autem incongelabile sit.*" Panegyricus ad Constantium: „*Quid immanem multitudinem, quam* duratus gelu *Rhenus illuserat?*" Ammianus Marcell. XV, 12. „*Ad militandum omnis aetas* (Gallorum) *aptissima*, gelu duratis *artubus et labore assiduo.*" Ita eodem sensu *duratus frigore, pruinis, glacie, rigore.* Columella lib. X. „*Denaque iam pluviis*, durataque *summa* pruinis *Aequora dulcis humi.*" Ovid. Pont. IV, 9. „*Mentiar, an coëat* duratus frigore *pontus.*" Silius Ital. III. „*Tum qua* durati *concreto* frigore *collis.*" Val. Maximus III, 3. „*Modo Caucasi montis glaciali* rigore *corpora sua* durantes." Gellius XIX, 15. „*Cum aqua* frigore *aëris* duratur *et coit.*" Plinius Paneg. 12. „*Quum Danubius ripas* gelu *iungit*, duratusque glacie *ingentia tergo bella transportat.*" Marcellinus XXX, 3. „Durata pruinis *itinera penetrari non posse firmantes.*" Verum omnem rem conficit insignis Iulii Firmici locus, Astrolog. I, 4. de zonis: „*Harum zonarum, quae media est*, corusci solis *incensa luminibus, et sempiterni ardoris adustione* torrida, *ignito colore perpetui* ruboris *inficitur: duae vero quae* extremas *mundi continent partes*, dextris laevisque *lateribus inhaerentes, caeruleo colore signatae* atris *semper* nubibus (*lege* imbribus) *inundantur, et* concreta (*lege* concretae) glacie *et sempiternis pruinis, et* duratis gelu nivibus *obsidentur.*" Quippe ut priora illa manifeste de Virgilio sumta sunt, Georg. I, 233. „*Quinque tenent caelum zonae, quarum una* corusco *Semper* sole rubens, *et* torrida *semper ab igni: Quam circum* extremae dextra laevaque *trahuntur*, Caerulea glacie concretae atque imbribus atris:" ita postrema ista *duratis gelu nivibus* ex hoc Horatii loco clare petita sunt. I nunc, et nega nobis εὐστοχίαν adfuisse; quamvis, cum illa scriberemus, haec Firmici verba de memoria exciderant. Nam certe hinc tam compertum est de nostra emendatione, quam si ex mille annorum codice nunc erueretur.

44. *Deserit arduae*] Vide modo sententiam integram: „*Magnum pauperies opprobrium, iubet Quidvis et facere et pati, Virtutisque viam deserit arduae.*" Quod tolerabile quidem est, praesertim lectori non nimis difficili et fastidioso. Sed vide, quanto melius sic concipi possit, „*Virtutisque viam* deserere *arduae.*" Non enim paupertas *deserit*, sed iubet homines avaros quidvis *facere patique* et *deserere* viam virtutis. Utique ipsi homines deserunt; ut Noster alibi Epist. I, 16. v. 67. „*Perdidit arma*, locum virtutis deseruit, *qui Semper in augenda festinat et obruitur re.*" Lactantius Instit. VII, 1. ex hoc loco Flacci: „*Et* virtutis viam deserunt, *cum acerbitate offenduntur.*" *Deserere* hic in *deserit* mutarunt librarii, pari plane errore ac Carm. I, 1. *evehere* mutarunt in *evehit.* Neque vero tenellas aures offendat litera R saepius

Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas et lapides aurum et inutile,
Summi materiem mali,
Mittamus, scelerum si bene poenitet,
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa, et tenerae nimis
Mentes asperioribus
Firmandae studiis. nescit equo rudis

v. 49. Vulg. *Materiam.* 54. *Formandae.*

repetita, *perere arduae*: sic enim infra III, 28. „*Parcis deripere horreo*:" et Virgilius aliquanto durius Aen. IV, 350. — „*et nos fas extera quaerere regna.*"

49. *Summi materiam mali*] Prima Veneta *materiem*; Loscherus autem *materiam*, quod in sequentibus editionibus plerumque obtinuit. Alterum tamen praeferunt et plurea et potiores manuscripti; ut ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis, Zulichemianus, Battelianus, cum aliis. Recte; quippe dulcius hic sonat E vocalis, quam A ter repetita.

54. *Formandae studiis*] Et in editis et in scriptis, quod sciam, omnibus habetur *formandae*; neque quisquam interpretum vel levissimam suspicionem habuit mendi latentis: „*Et tenerae nimis Mentes asperioribus Formandae studiis.*" Recte enim dicitur *mentes formandae*, ut alibi Noster Epist. II, 1, 1. „*Mox etiam* pectus *praeceptis* format *amicis.*" Quintil. Instit. I, 1. de philosophis: „*Ad* formandos animos *instituendasque vitae leges regressi.*" Ibidem II, 15. „*Quin ipsa vitae praecepta, etiamsi natura sunt honesta, plus tamen ad* formandas mentes *valent, quoties*" etc. Seneca Epist. XVI. „Animum format *Philosophia et* fabricat, *vitam disponit.*" Quin, quod amplius est, *tenerae* mentes peculiari ratione *formari* dicuntur; ut Seneca Epist. XXXIV. „*Qui* ingenia *educaverunt et quae* tenera formaverunt, *adulta subito vident.*" Idem, Ep. XXV. „*Respice aetatem eius duram et intractabilem: non potest* reformari: tenera finguntur." Statius Achil. I, 477. — „*cuius ab ortu Cruda rudimenta et* teneros formaverat *annos.*" Marius Victor, poëta Christianus, Praefat. „*Dum* teneros formare animos *et corda paramus Ad verae virtutis iter puerilibus annis.*" Persius III, 23. „*Udum et* molle *lutum es*: *nunc, nunc properandus, et acri* Fingendus *sine fine rota.*" Iuvenalis VII, 237. „*Exigit, ut mores* teneros *seu pellice* ducat, *Ut si quis cera vultum facit.*" Tamen, utcumque haec sint, nihilo secius, ipsius sententiae vi et necessitate ductus, aio affirmoque sic ab Horatii manu fuisse scriptum, — „*et tenerae nimis Mentes asperioribus* firmandae *studiis.*" Hanc emendationem postulat illud *nimis*. Quid enim? quorsum *nimis* tenerae, si *formandae* sunt? cum, quo teneriores sint, eo facilius fingi et formari possint. Certe, si in eo vitium est, quod *nimis* tenerae sint mentes; tum eiusmodi remedium quaerendum est, quo *firmari, durari, roborari* queant. Quo etiam pertinet illud *asperioribus*; cui longe aptius respondet *firmandae*, quam *formandae*: quippe et *mollibus* studiis *formari* poterit animus; *firmari*, non nisi *asperis*. Atque ita Noster alibi Carm. IV, 4. „*Doctrina sed vim promovet insitam, Rectique cultus* pectora roborant." et Serm. I, 4. v. 119. — „*simul ac* duraverit *aetas Membra* animumque *tuum.*" Virgil.

Haerere ingenuus puer
Venarique timet; ludere doctior,
Seu Graeco iubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea:
Cum periura patris fides
Consortem socium fallat et hospites,
Indignoque pecuniam
Haeredi properet. scilicet inprobae

v. 60. Vulg. *Hospitem*.

in Ciri, 42. „*Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur artes, Nunc primum* teneros firmamus *robore nervos*.“ Ovid. Pont. I, 3. „*Cum bene* firmarunt animum *praecepta iacentem*.“ Lucanus V, 797. — „*nam caetera damna* Durata *iam* mente *malis* firmaque *tulerunt*.“ Auctor de Morte Drusi, 198. „Duravitque animum *destituitque preces*.“ Ovid. Remed. Amor. 245. „*Si nisi* firmata *properabis* mente *reverti*.“ et Fast. I, 497. „*Vocibus Evander* firmata mente *parentis*.“ Statius Silv. I, 2. „*Ipsa ego te tantos stupui durasse per aestus*, Firmavique animos.“ Quintil. Declam. XVII. „*Alia sunt adversa, quae de continuatione sui patientiam parant, quae* durant *assiduitate* firmantque animum.“ Minucius Felix: „Animus *enim, ut luxu solvitur, ita frugalitate* firmatur.“ Seneca Consol. ad Helviam cap. 13. „*Cum semel* animum *virtus* induravit, *undique invulnerabilem praestat*.“ Epist. CXVII. „*Dic, quibus* animum *labantem studiis* firmem.“ Idem de Tranquill. c. 1. „*Non est quod dicas, omnium virtutum* tenera *esse principia, tempore ipsis* duramentum *et robur accedere*.“ Seneca alter Controv. IV, Praefat. „*Nec ante in oratorem corroborantur, quam multis perdomiti contumeliis puerilem* animum *deliciis languidum vero labore* durarunt.“

60. *Consortem s. f. et hospitem*] Editio Veneta *hospites*, atque ita melior pars codicum, ut omnes Blandinii apud Cruquium, et ex meis Leidensis, Graevianus, Colbertinus, cum multis aliis. Quare hic sequamur potius vetustiores; cum aut nihil omnino intersit, *hospitemne* an *hospites* legas: aut hoc potius praeferendum; tum ob varietatem numeri, tum quia *plures* uni homini hospites, etsi *unus* forte consors aut socius. Ceterum, si annueret codex aliquis manuscriptus, sic potius legerim, „*Consortem*, et *socium fallat, et hospites*.“ Aliud enim *consors*, aliud *socius*. Consortes erant cohaeredes, qui haereditatem non dividebant, sed quicquid ex ea capiebatur, in commune conferebant: Socii, qui in quovis negotio aut re pecuniaria, contractum inibant, ut lucrum ex ea re vel damnum inter se commune foret. Haec nota sunt, neque pluribus doceri postulant. Ergo ut omnis *consors*, fortasse etiam *socius* dici potuit; ita non vice versa omnis *socius*, *consors*. Quare haud, opinor, sine vitio *consortem socium* iunctim hic legamus. *Fallere* autem *socium*, etiam qui non *consors* in haereditate fuerit, magno olim in crimine ponebatur. Cicero pro Roscio Amerino cap. 40. „*In rebus minoribus* socium fallere *turpissimum est*.“ et mox: „*Recte igitur maiores eum, qui* socium fefellisset, *in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. At vero T. Roscius non unum rei pecuniariae* socium fefellit.“ etc. Idem pro Roscio Comoedo cap. 6. „*Aeque enim perfidiosum et nefarium est, fidem frangere, quae continet vitam; et pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit*; *et* socium fallere, *qui se in negotio coniunxit*.“ Noster Epist. II, 1. v. 122. „*Non fraudem* socio, *puerove incogitat ullam Pupillo*.“

Crescunt divitiae: tamen
Curtae nescio quid semper abest rei.

XXV.

AD BACCHUM.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? quae nemora, aut quos agor in specus,
Velox mente nova? quibus
Antris egregii Caesaris audiar
Aeternum meditans decus
Stellis inserere, et concilio Iovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. non secus in iugis
Edonis stupet Euias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam

v. 9. Vulg. *Exsomnis.*

2. *Quae nemora aut quos*] Ita recte habent Veneta et Loscheriana cum melioribus et pluribus membranis. Neque aliter citat Servius ad Aen. VII, 568. et Priscianus pag. 713. Postea tamen in plerasque editiones irrepsit *in*, „*Quo me Bacche rapis tui Plenum?* *quae* in *nemora aut quos agor in specus.*“ Crediderunt scilicet, in priore membro praepositionem subaudiri non posse: et recte quidem dici, *quae in nemora aut quos specus*; sed non vicissim, *quae nemora aut quos in specus.* Frustra: nam elegantius fere in priore membro omittitur praepositio, quam in posteriore. Virgilius Aen. VI, 692, „*Quas ego te terras et quanta per aequora vectum Accipio.*“ Statius Theb. VIII, 384. „*Stat medius campis etiam nunc cuspide sicca Bellipotens; iamque hos clypeum, iam uertit* ad illos.“ Inusitata tamen haec visa sunt bonis librariis: nam Virgilii quidam codices apud Pierium habebant, „*Quae ego* per *terras:*“ et Statii membranae in Collegio Emanuelis, *Iamque* ad *hos.* Idem Ach. II, 390. — „*nec fracta ruinis undis* Saxa *nec* ad *vastae trepidare* silentia *lunae.*“ Ita Noster Epist. II, 1. v. 31. ex nostra emendatione, „*Nil intra est* olea, *nihil extra est* in nuce *duri.*“ Neque aliter Graeci; ut Anacreon Carm. IX. „*Τί γάρ με δεῖ πέτεσθαι Ὄρη τε καὶ κατ' ἄγρους,*“ et XXXIII. „*Χειμῶνι δ' εἰς ἄφαντος Ἢ Νείλον ἢ 'πι Μέμφιν.*“ Ceterum *aut quos*, non *et* habent codices vetustiores, ut ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis: neque aliter Servius et Priscianus locis iam citatis. Codices tamen Prisciani, quos versavi quatuor MStos, *et quos* praeferebant. Frustra: Virgilius Eclog. X. „*Quae nemora aut qui vos saltus habuere puellae.*“

9. *Exsomnis stupet Euias*] Quid, sodes, est *exsomnis Euias?* Respondebunt interpretes, *ex somno experrecta, evigilans.* Atqui hoc ipsum somniculose proferunt. Numquam enim ea significatione reperitur *exsomnis*; sed ubique notat *insomnis*, *sine somno*, ut Virgil. Aen. VI, 555. de Tisiphone: „*Vestibulum* exsomnis *servat noctesque diesque.*“ Silius Ital. IX. — „*conjul traducere noctem* Exsomnis, *telumque manu vibrare per umbras.*“ Velleius Paterculus II, 88. de Maecenate: „*Vir, ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis.*“ et 127. de Seiano:

„*Vultu vitaque tranquillum, animo exsomnem.*“ Sic et omnia eius generis composita, *excors, exos, exsanguis, exsuccus, exlex, exspes, exsors, exanimis*, id est, *sine anima* etc. Hoc semel constituto, iam libenter doceri velim, cur Baccham hic *exsomnem*, sive insomnem, somni expertem, Noster appellet. Certe tantum abest, ut exsomnes manserint Bacchae, ut prae nimia lassitudine frequenter somnus iis obrepserit; ut Propertius I, 3. „*Nec minus assiduis* Edonis *fessa choreis Qualis in herboso* concidit *Apidano: Talis visa mihi mollem* spirare quietem *Cynthia non certis nixa caput manibus.*“ Statius Achill. I, 631. de sacris Trietericis Bacchi: „*Consedere chori, paullumque exercita pulsu Aera tacent.*“ et mox versu 655. „*At Bacchi comites, discussa nube soporis, Signa choris indicta putant.*“ Sidonius Carm. V, 490. „Bistonides *veluti Ciconum cum forte pruinas Orygiis complent thyasis; seu Strymonis arvis, Seu se per Rhodopen, seu qua nimbosus in aequor Volvit Hyperboreis in cautibus Ismarus Hebrum*, Dat somno vagā turba; *simul lassata quiescunt Orgia, et ad biforem reboat nec tibia flatum.*“ Euripides in Bacchis 682. „*Εὗδον δὲ πᾶσαι σώμασιν παρειμέναι, Αἱ μὲν πρὸς ἐλάτης νῶτ' ἐρείσασαι φόβην, Αἱ δ' ἐν δρυὸς φύλλοισι πρὸς πέδον κάρα Εἶχῃ βαλοῦσαι.*“ Itaque nulla, ut iam vides, ratio est, cur quasi perpetuo ephiteto insomnes vocentur Bacchae: nedum, cur haec ipsa Euias eo epitheto donanda sit, quae non noctu, sed interdiu iam bacchatur; quippe statim sequitur, *prospicit* Hebrum, et Thraciam, et Rhodopen: quod nisi die claro facere non potuit. Quid autem? an ideo *exsomnis* dicenda erat, quia de die vigilabat? immo vero ea demum exsomnis est, quae diem noctemque, vel noctem saltem integram, sine somno transigit. Quid, quod illud *in iugis* prorsus aride et inornate ponitur, — „*non secus* in iugis *Exsomnis stupet Euias.*“ *In* quibus, obsecro, vel qualibus *iugis*? certe, si iam Horatium novimus, numquam is ita nudum hoc et epitheto destitutum languere passus fuisset. Habes iam, cur recepta lectio mihi displicuerit: cum autem pro comperto haberem, non ab auctore, sed a gente librariorum eam profluxisse; versans huc illuc animum, si forte ex coniectura opis aliquid arcessere possem, e vestigio in veram, ut opinor, scripturam incidi, levi unius literae mutatione; nam codices mei vetustiores *Exomnis* praeferunt sine *s*, quod maiore compendio *Exõnis* scribi solebat. Lego igitur, — „*non secus in iugis* Edonis *stupet Euias, Hebrum prospiciens, et nive candidam Thracen.*“ ut Noster alibi Carm. II, 7. — — „*non ego sanius* Bacchabor Edonis.“ Edoni montes erant Thraciae, vel in confiniis Macedoniae, ubi Bacchi Orgia praecipue celebrabantur; unde ipse *Edonus* vocitatur, et Bacchae *Edonides*. Ovid. Remed. Amor. „*Ibat, ut* Edono *referens trieteriса* Baccho *Ire solet fusis barbara turba comis.*“. Idem Metam. XI. de Orphei caede: „*Non impune tamen scelus hoc sinit esse* Lyaeus; *Amissoque dolens sacrorum vate suorum, Protinus in silvis matres* Edonidas *omnes, Quae fecere nefas, torta radice ligavit.*“ Propertius, ut supra, — „*Nec minus assiduis* Edonis *fessa choreis.*“ Lucanus I, 675. — „*nam quales vertice Pindi* Edonis *Orygio decurrit plena Lyaeo.*“ Silius Italicus lib. IV. „Edonis *ut* Pangaea *super trieteride mota It* iuga, *et inclusum suspirat pectore Bacchum.*“ ubi obiter notandum, etsi ab aliis id observatum sit, Lucanum Siliumque perperam corripuisse syllabam secundam, cum Graeci semper Ἠδωνοὶ scripserint, numquam Ἤδονιοι. Mirum tamen, ut velut agmine facto conspiraverint Latini librarii in partes Lucani et Silii. Nam apud Nostrum II, 7. pleraeque membranae *Edoniis*, etiam versu repugnante: apud Virgilium Aen. XII, 365. et Donatus Grammaticus, narrante Servio, et Pierii codices fere omnes *Edonii Boreae*: sic apud Valer. Flaccum VI, 340. MSti *Edoniis ventis*; Statium Theb. V, 78. *Edonias hiemes*; XII, 743. *Edonios currus*; Solinum cap. IX. et Mar-

Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen; ac mihi devio

v. 12. Vulg. *Ut mihi.*

tianum Capellam lib. VI. p. 211. *Edonii.* Sed, ut ad Nostrum revertamur, illud maxime firmat hanc emendationem, quod statim subiungitur, — „*non secus in iugis Edonis stupet Euias*, Hebrum *prospiciens, et nive candidam* Thracen, *ac pede barbaro Lustratam* Rhodopen:“ quippe ex iugis Edonis Hebrus, Thracia, et Rhodope commodissime prospici poterant. Nam Edoni *Thraciae* gens; *et Hebrus* atque *Rhodope* in Edonorum regione erant. Ovidius Epistola *Phyllidis* vers. III. „*Quae tibi subieci latissima regna* Lycurgi, *Nomine femineo vix satis apta regi: Qua patet umbrosum* Rhodope *glacialis ad Haemum, Et sacer admissas exigit* Hebrus *aquas.*“ Enimvero *Lycurgus* ille Ἠδωνὸς, *Edonus*, vocatur Straboni lib. X. p. 471. et ipsa *Phyllis Edona* in epigrammate Graeco Antipatri, quod ex Anthologia inedita primus in lucem dedit magnus Holstenius, et nos postea in notis ad Callimachum p. 428. Illud merito δυσνόητον καὶ ἐσφαλμένον, *obscurum et mendosum* vocat librarius; atque ita sane compertum est nobis, cum emendare et explicare conaremur. Nunc autem, ut vineta nostra nosmet caedamus, cum nemo alius id hactenus fecerit, sic potius refingendum esse hariolamur: Στρύμονι καὶ μεγάλῳ πεπολισμένη Ἑλλησπόντῳ, Ἥριον Ἠδωνὶς Φυλλίδος, Ἀμφίπολι. Λοιπά τοι Αἰδοπίης Βραυρωνίδος ἴχνια νηῷ Μίμνει, καὶ ποταμοῦ τἀμφιμάχιτον ὕδωρ. Τὴν δὲ ποτ' Αἰγειδέων μεγάλην ἔριν, ὡς ἀλιπνεὲς Τρῦχος, ἐπ' ἀμφοτέραις δερκόμεθ' ἠϊόσιν.“ Non videtur epigramma ἐπιτύμβιον, *sepulchrale*, ut falso titulum dedit librarius; sed in Amphipolin Macedoniae urbem ab hostibus dirutam. Sententia est: *O Amphipoli, quae sita es ad Strymonem et Hellespontum, et monumentum es Phyllidos Edonae: nullum tui vestigium nunc extat praeter templum Dianae et fluvium ipsum: illam autem urbem, de qua olim tot bella gesserunt Athenienses, nunc utraque ripa dissectam videmus, tamquam laceros pannos post naufragium in litus eiectos.* Phyllis autem haec Edona est celebris illa Demophontis amica, Edonorum regina, quae suspendio vitam finivit, et sepulta est in loco, qui mox Ἐννέα ὁδοὶ dictus est, postea Amphipolis: unde hic Antipatro vocatur, Ἥριον, *sepulchrum Phyllidos.* Caeterum in loco Horatii, quem nunc tractamus, dubitari potest, utrum casu recto *Edonis Euias*, an ablativo *Edonis iugis* sit construendum. Sed posterius placet: tum quod, ut iam dixi, illud *iugis* epitheto dignandum sit, tum quod ita plane Ovidius sit locutus, Trist. IV, 1. „*Utque suum* Bacchis *non sentit saucia vulnus, Dum* stupet Edonis *exululata* iugis.“ Quid rei est? et ipse, credo, obstupescis: nam totidem, ut vides, verbis Horatium expressit Naso, ut saepe alias; „*Non secus in* iugis Edonis stupet *Euias.*“ I nunc, et, si priora illa surdis auribus accepisti, tandem aliquando vel invitus emendationem agnosce.

12. *Ut mihi devio*] ita omnes editiones *ut mihi*, et pleraeque membranae: sed in tribus Cruquii codicibus erat, *ac mihi*: nimirum ut haec cum superioribus connectantur, „Non secus *in iugis Edonis stupet Euias — ac mihi devio Ripas et vacuum nemus Mirari libet.*“ *Non secus ac*, ut Noster in Arte Poët. — „*et in medias res* Non secus ac *notas auditorem rapit.*“ et Carm. II, 3. „*Aequam memento rebus in arduis Servare mentem*, non secus ac *bonis* etc.“ ubi plures itidem codices mendose habent *in*. Virgil. Georg. III, 346, „Non secus ac *patriis acer Romanus in armis.*“ Aen. XII, 856. „Non secus ac *nervo per nubem impulsa sagitta.*“ Et sic alii passim: nihil enim vulgatius. Neque ali-

Rivos et vacuum nemus
Mirari libet. ô Naïadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos.
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. dulce periculum est,

v. 13. Vulg. *Ripas.*

ter hic olim legebat Acron Scholiastes; cum sic locum enarrat, „*non aliter Baccha prospiciens Hebrum delectatur, quam ego videns nemora.*" Quippe, *non aliter quam*, ad amussim respondent lectioni illi, *non secus ac*: quam alteri praeferendam esse nullus dubita. Ubicumque enim occurrit *non secus* vel *haud secus*, semper aliquid aut ante se aut post se habet, cum quo instituitur comparatio. Nihil autem hic praecedit apud Flaccum, cui referas *non secus*. Ergo adnectendum est illis quae sequuntur, *Non secus stupet* (miratur) *Euias, ac ego nunc miror.* Adde huc, quod elegantior haec constructio est, quam ut a crassis librariis confingi potuerit.

13. *Ripas et vacuum nemus*] *Ripas* hic exhibent et editiones veteres et quotquot extant membranae. Primus, ut perhibent, Muretus introduxit *rupes*, quod postea multi secuti sunt. Et merito quidem displicuit illud *ripas*: nusquam enim, ubi sanus locus est, repereris absolute sic positum, nulla mentione fluminis vel aquarum habita. Neque tamen cum Mureto substituerim *rupes*; licet alibi habeat Noster Carm. II, 19. „*Bacchum in remotis carmina* rupibus *Vidi docentem*:" Sed in hunc potius modum rescripserim, — „*ac mihi devio* Rivos, *et vacuum nemus mirari libet.*" *Rivi* et *nemus* apte iunguntur; ut Epist. I, 10. v. 6. „*Ego laudo ruris amaeni* Rivos, *et musco circumlita saxa*, nemusque." *Rivos* autem et *ripas* saepissime a librariis confunduntur, ut Carm. IV, 2. „*Uvidique Tiburis* ripas," pro *rivos*, ut ibi pluribus ostendam. *Rivos* autem commodissime, ubi Bacchus et *Naïades*, rivorum nymphae. Sic apud Euripidem, in convalle Cithaeronis *rivis uvida* considebant Bacchae, vers. 1049. „*Ἦν δ' ἄγκος ὑψίκρημνον ΥΛΑΣΙ ΔΙΑΒΡΟΧΟΝ Πεύκαισι συσκίαζον, ἔνθα Μαινάδες Κάθηντο.*" et 1091. „*Πᾶσαί τε Βάκχαι· διὰ δὲ ΧΕΙΜΑΡΡΟΥ νάπης Ἀγμῶν τ' ἐπήδων, θεοῦ πνοαῖσιν ἐμμανεῖς.*" Idem Cyclope vers. 63. „*Οὐ τάδε Βρόμιος, οὐ τάδε χοροὶ, Βάκχαι τε θυρσοφόροι. Οὐ τυμπάνων ἀλαλαγμοὶ, ΚΡΗΝΑΙΣΙ παρ' ὑδροχύτοις.*" Quin etiam, quia *mirari* se profitetur, poteris rivos *lactis, mellis, vini*, vel *aquarum* intelligere, qui sponte et miraculo profluebant, percusso a Bacchis solo; ut II, 19. „Vinique *fontem*, lactis *et uberes Cantare* rivos." Eurip. Bacch. 142. „*Ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον, Ῥεῖ δ' οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσᾶν νέκταρι.*" et 703. „*Θύρσον δέ τις λαβοῦσ' ἔπαισεν εἰς πέτραν, Ὅθεν δροσώδης ΥΛΑΤΟΣ ἐκπηδᾷ νοτίς. Ἄλλη δὲ νάρθηκ' εἰς πέδον καθῆκε γῆς, Καὶ τῇδε κρήνην ἐξανῆκ' ΟΙΝΟΥ θεός. Ὅσαις δὲ λευκοῦ πώματος πόθος παρῆν, Ἄκροισι δακτύλοισι διαμῶσαι χθόνα, ΓΑΛΑΚΤΟΣ ἑσμοὺς εἶχον.*" et vers. 764. „*Πάλιν δ' ἐχώρουν, ὅθεν ἐκίνησαν πόδα, ΚΡΗΝΑΣ ἐπ' αὐτὰς, ἃς ἀνῆκ' αὐταῖς θεός.*" sic ibi legendum, *κρήνας ἐπ' αὐτὰς*; non, ut vulgo habetur, *κρήναις ἐπ' αὐταῖς*, et minus Graece, et inconcinne, cum statim repetatur *αὐταῖς*. Porro versu hic 16. pro *fraxinos* codex noster vetustissimus Graevianus *fraxinus* praefert, quasi quartae esset declinationis, de qua re vide nos ad Carm. II, 15, 6.

O Lenaee, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

XXVI.

AD VENEREM.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Laevum marinae qui Veneris latus
Custodit. hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectis, et arcus
Oppositis foribus minaces.

19. *O Lenaee, sequi Deum*] Ita scripti editique: sed videamus locum integrum, — „*dulce periculum est, O Lenaee, sequi Deum, Cingentem viridi tempora pampino.*“ ubi veteres Scholiastae, „*Ambigue dictum,*“ inquiunt, „*utrum sibi tantum* cingentem, *an quoscumque sua numine replere consuevit.*“ Imo vero, non ideo ambiguum est, quod nescias utrum velit *cingentem sibi*, an *suis mystis*: posterius enim hoc nullo modo ex verbis auctoris exsculpi potest. Sed id vere ambiguum est, utrumne sic construendum sit, *Dulce est sequi Deum cingentem*, etc. an, *Dulce est cingentem tempora pampino, sequi Deum.* Quippe et Bacchus ipse, et omnis Bacchantium chorus, caput pampino coronabant, ut vel pueris notum. Ceterum, utrolibet ordine verba construxeris, illud interim inepte et putide videtur positum, „*O Lenaee, sequi Deum:*“ nam perinde est ac si dixeris, *Dulce est, o Bacche, sequi Bacchum.* Certe iam olim viderunt librarii, necessum esse ut *te* quovis modo in versum recipiatur: unde Petrensis noster et Vigorniensis, etiam metri dispendio, praeferunt, „*O Lenaee sequi* te *Deum.*“ sed et aliud est, quod minima mutatione multo melius venustiusque reddi poterit; nempe si *Deum* in *ducem* refinxeris, „*Dulce periculum est* Te, *Lenaee, sequi* ducem, *Cingentem viridi tempora pampino.*“ Bacchus enim erat *dux* Thiasorum; et quo ipse ducebat vocabatque, Bacchae sequebantur: Euripides Bacchis 194. „*Ὁ θεὸς ἀμοχθεὶ χεῖσε νῶν ἩΓΗΣΕΤΑΙ.*“ et 410. „*Ἔκειθ' ἍΓΕ με, βρόμιε, βρόμιε.*“ 517. „*Σέβεται σ' Εὔιος, ἥξει τε χορεύσων, Εἰλισσομένας τε Μαινάδας ἈΞΕΙ.*“ Porro, codex Galei bonae notae, pro *Lenaee* habet *Iloe*, quod quid sibi velit aliis divinandum relinquo.

7. *Et arcus*] Arma nominat, quibus aedes amicarum expugnare solitus est: — „*hic, hic ponite lucida Funalia, et vectes, et arcus Oppositis foribus minaces.*“ ubi illud libenter didicerim, quo fine *arcus* adhiberi possent ad fores effringendas. Silent hic interpretes, quasi nihil in nuce duri esset: at nos hoc omnino non capere candide profitemur. In margine codicis Reginensis sic reperi, „*Arcus, quibus ianitores terreant.*“ At Noster suos arcus ipsis *ianuis*, non *ianitoribus*, minaces esse dicit. Cur autem ianitores terreantur, si post fores *oppositas* tuti consistant? Quid, quod sagittae non erant arma amantibus apta; cum sine caedis periculo mitti non possent. Quamobrem vide, ne forte sic scripserit Horatius, „*Funalia, et vectis*, securesque *Oppositis foribus minaces.*“ ubi *que* primo omissum erat a librariis; utpote ultra me-

O quae beatam Diva tenes Cyprum, et
Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

XXVII.

AD GALATEAM.

Inpios parrae recinentis omen
Ducat, et praegnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Foetaque volpes.

trum excurrens, et sequenti versui adiungendum: qui sollemnis eorum error est, cum apud Hunc, tum apud Virgilium. Postea, cum alii deesse viderent coniunctionem; pro *vectis secures*, non adeo magna mutatione, *vectis et arcus* ex coniectura commenti sunt. Iam autem *secures* cum *vectibus* et *funalibus* commissatores ebrios secum portare solitos, quibus domos amicarum expugnarent, testis est Theocritus in Pharmaceutria, „*Εἰ δ' ἄλλᾳ μ' ὠθεῖτε, καὶ ἃ θύρα εἴχετο μοχλῷ, Πάντως καὶ ΠΕΛΕΚΕΙΣ καὶ ΛΑΜΠΑΔΕΣ ἦνθον ἐφ' ὑμέας.*“ Plautus Bacch. V, 1. — „*iube sis, actutum aperiri fores, Nisi mavoltis fores et postes comminui* securibus.“ Lucilius apud Nonium V. *Anceps.* „*Nemo hos ancipites ferro effringat cardines.*“ ubi legendum, *ancipiti.* Idem ibidem: „*Vecte atque* ancipiti ferro *effringam cardines.*“ ubi *ancipiti ferro* est *bipenni*, *securi*. Virgil. Aen. II, 480. „*Ipse inter primos correpta dura* bipenni *Limina perrumpit, postesque a cardine vellit.*“ Porro versu 9. pro *tenes Cyprum* male praeferunt vetusti quidam codices *regis*, ut ex nostris Graevianus, Reginensis, Battelianus, et Galei; nam *regis*, *regina* putidum plane est. Recte vero iidem cum Leidensi et editione Veneta, *Memphin*, non *Memphim*.

4. *Foetaque vulpes*] Olim a librariis turbatum est in hoc vocabulo *Foeta*. Blandinius unus apud Cruquium, *Paestaque*, alter *Fertaque*: Leidensis noster pro varia lectione *Fataque*: Graevianus *Festaque* et in margine *Foetaque*. Nicolaus Heinsius in ora exemplaris sui, „*Forte*,“ inquit, „*Fordaque vulpes.*“ Nollem hoc a viro illustri profectum. *Forda* enim de *bove*, *vaeca*, peculiariter dicitur; non de *vulpe* aut aliqua fera: Ovid. Fast. IV, 630. „*Pontifices* forda *sacra litate* bove. *Forda ferens bos est, foecundaque, dicta ferendo.*“ Columella VI, 24. „*ubi post unum coitum* forda *non admittit taurum*:“ et mox: „*Ne* forda *simul operis et uteri grauetur onere.*“ Deinde, „*Forda* est *gravida, praegnans*:“ Varro de Ling. Lat. IV. „*Boe forda, quae fert in ventre.*“ Festus: „*Forticidiis boves fordae, id est, gravidae immolabantur.*“ Varro iterum de Re Rust. II, 5. „*Quae sterilis est vacca, taura appellata: quae praegnans, horda.*“ Festus: „*Horda, praegnans.*“ Atqui iam ante dixerat Noster, *praegnans canis*; neque statim repetere voluisset, *forda*, hoc est, *praegnans vulpes*. Non adeo duro et sicco ingenio erat, quin epitheton variare posset. Servemus igitur receptam in omnibus editis et plerisque scriptis lectionem „*Foetaque vulpes:*“ neque tamen interpretemur *gravida* cum Acrone; quippe eo pacto in idem, quod iam fugimus, vitium recideremus, sed *enixa*, *partu liberata*, *onere levata*; vide Servium et Nonium Marcellum.

Rumpit et serpens iter institutum,
Si per obliquom similis sagittae
Terruit mannos. ego cui timebo
Providus auspex,
Antequam stantis repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,

v. 5. Vulg. *Rumpat.*

5. *Rumpat et serpens*] Non iniuria questi sunt interpretes de huius carminis difficultate: et novissime celeberrimus Dacierius, qui prae aliis hic sapere sibi visus est, longissime omnium a vero aberravit. Videamus, siquid nos, tot aliis frustra expertis, meliore cum successu conemur. Dixerat initio, *impios ducant* mala auspicia, *parra, canis, lupa, vulpes;* impios, inquam, ducant; non te, o Galatea: sic vers. 21. *Hostium uxores puerique* malis tempestatibus conflictentur, non tu; Virgilius utrumque coniunxit, Georg. III, 513. „*Di* meliora piis, *erroremque* hostibus *illum.*" Tum continuo infert Noster, „*Rumpat et serpens iter institutum;*" hoc est, *rumpat* impiorum *iter.* Atqui hoc prorsus contrarium est illi, quod iam praecesserat. Bene enim erit impiis, si rumpant iter infauste susceptum: si domum redeant, ubi contra auspicia se exire intellexerint. Quin potius *ducat*, ut supra, dicendum hic fuerit, non *rumpat.* Sed nodum hunc solvit Graevianus codex insigni vetustate, qui clare hic exhibet, „Rumpit *et serpens iter institutum.*" Vera profecto haec lectio est, et digna quae fusius paullo explicetur. Galateam alloquitur Noster, amicam, ut videtur, suam, quae Romam relinquere, et ad aliam terram navigare constituerat: Lente tamen, inquit, festina, et vide prius, ne malis avibus iter auspiceris. Neque enim tam destinato es, opinor, ad navigandum animo, ut parra, vel cane, vel lupa, vel vulpe occursante, peragas inceptum: impios potius et hostes tam sinistra auspicia ducant. Quin et serpens, per viam oblique traiiciens, *rumpere solet* iter institutum. Equidem neminem, *cuius saluti timeo*, ego providus auspex navem conscendere paterer, priusquam oscinem corvum ab oriente crocitantem bono et liquido augurio suscitassem. Siste itaque paullisper, dum omina capimus. Et profecto fausta concinuerunt aves. Salvis auspiciis abire poteris, et *ubicumque mavis*, feliciter vitam agere. Nec *laevus picus*, neque *vaga cornix vetat te ire* quo libet. Sed illud interim non vides, quod omnibus auspiciis maius est? non vides, inquam, anni tempestatem navigationi adversam? Iam *pronus cadit Orion*, triste sidus, et nautis infestum: ille iam procellas meditatur et generat; quamvis adhuc mare tranquillum et *lapyx albus* tibi blandiantur. Equidem expertus novi, quid infidus Hadria, quid primus *orientis Austri* sibilus moliatur. Cave itaque te committas tam subdolae maris pellaciae. Sic enim et *Europa credidit* latus tauro, planitie aequoris et caeli temperie primum delinita: mox ubi sensit se in mediis fluctibus deprensam, tum sero metu expalluit et in inutiles questus erupit. Habes iam totum huius carminis filum; neque, opinor, vel de sententia vel de emendatione dubitandi locus est.

13. *Sis licet felix, ubicumque mavis*] *Mavis* habent editiones veteres, et scripti quos vidimus cuncti. Codex tamen Henrico Stephano

Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec laevus vetat ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? ego quid sit ater
Hadriae, novi, sinus; et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique caecos
Sentiant motus orientis Austri, et
Aequoris nigri fremitum, et trementis
Verbere ripas.

v. 15. Vulg. *Vetet.*

visus *navis* praetulit. Unde Ianus Rutgersius rescribere voluit, „*Sis licet felix, ubicumque* nabis.“ Quod et probavit Nic. Heinsius in libri sui margine: atque addit insuper aliud, „*Sis licet felix, ubicumque* amabis.“ Nollem tam febriculosas coniecturas viris magnis excidisse. Nihil muta. Poteris, inquit, addicentibus auspiciis, felix degere, ubicumque *mavis*, quacumque terra tibi erit cordi. *Mavis*, ut Serm. I, 4. „*At tu conclusas hircinis follibus auras, Ut* mavis, *imitare.*“ Persius Sat. IV. „*Ut* mavis, *da verba, et decipe nervos.*“

15. *Teque nec laevus vetet ire picus*] Lambinus fide codicis Vaticani *vetat* exhibuit, et recte explicavit: cum ceteri tam scripti quam editi perperam haberent *vetet*. Nec displicuit res Torrentio; sed nimia suorum exemplarium reverentia ductus, nihil mutare ausus est. Nobis, et ratio et res ipsa centum codicibus potiores sunt, praesertim accedente Vaticani veteris suffragio. *Vetet* enim ex vicinis verbis, *sis*, *vivas*, refinxerunt librarii; ut supra v. 5. *rumpat* interpolarunt, quia praecesserat *ducat*. Sententia autem hic clare elucesceat ex iis, quae ibi diximus.

22. *Sentiant motus orientis Austri*] Hanc omnium codicum lectionem primus immutavit Muretus, qui ex simili loco, Carm. III, 1. vers. 28. *orientis Hoedi* hic substituit, atque inde in plures editiones labem propagavit. Iam ante dixerat Noster, cum Galatea navem conscensura esset, *pronum* fuisse *Orionem*: quo sidere in occasum vergente, imperitissimus sit oportet rerum caelestium, qui tum demum *oriri Hoedum* opinetur: quod et pulchre adnotavit eruditissimus Dacierius. Contra verissimum est, Orione prono *Austrum* nasci, ut alibi Carm. I, 28. „*Me quoque* devexi *rapidus* comes Orionis *Illyricis* Notus *obruit undis.*“ Recte igitur habet recepta in codicibus lectio: quamquam nove dictum videatur, *orientis* Austri, pro *nascentis*, *surgentis*, *venientis*, ut alii loqui amant. Virgil. Eclog. V, 82. „*Nam neque me tantum* venientis *sibilus* Austri:“ cui verbo si Flacci codex aliquis faveret, etiam ipse accederem.

23. *Et trementes Verbere ripae*] Codex Regiae Societatis, „*Et trementis Verbera ripae.*“ Non placet. Quippe *ripae verbera* ea potius essent, quae ripa *dat*; quam quae *patitur*; ut Noster alibi, „*Patruae verbera linguae,*“ et Virgilius, *alarum verbera*, et „*Stupea torquentem Balearis* verbera funda.“ Quamquam eo sensu Valerius Flaccus *litoris ictus* vocavit, quos litori fluctus infligunt, I, 330. — „*quotiens raucos ad* litoris ictus *Defeciam?*“ Id audaculum librarium decepit, quod pro veteris scripturae ratione, *trementis* casu accusativo (prout a manu prima habet codex Reginensis et editio princeps Veneta) genitivus singu-

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus; at scatentem
Beluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitae Nymphis opifex coronae,
Nocte sublustri nihil astra praeter
Vidit et undas.
Quae simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten, Pater o relictum
Filiae nomen, pietasque, dixit,
Victa furore!

v. 26. Vulg. *Et scat.*

laris ei videretur. Ceterum, etsi facile concesserim ripas marinas *tremere* pulsu undarum; ut Seneca Hippol. v. 1013. — „*saxa cum fluctu* tremunt, *Et cana summum spuma Leucaten ferit*:“ vix tamen illud aequa aure acceperim, ut in alto (quemadmodum hic) navigantes talem litorum tremorem sentire possint. Quare vide, annon facili mutatione *gementes* potius scripserit Horatius: siquidem *gemitum* litorum vel e longinquo sentiunt qui navibus praetervehuntur; tremorem vero nemo, nisi qui terra in ipso litore consistit. Quintilianus Declam. 6. cap. 5 „*Navigat ergo per horridos fluctus*, et gementia litora, *et spumantes scopulos*.“ Noster Carm. II, 20. „*Visam* gementis litora *Bosporae*.“ Sophocles Antig. v. 603. „ΣΤΟΝΩι βρέμουσι δ' ἀμφιπλήγες ἀκταί.“ Silius Ital. XV. „*Et spumante ruens per saxa* gementia *fluctu*.“ Virgil. XII, 334. — „gemit *ultima* pulsu *Thraca* pedum.“ Seneca Agamemn. 468. „*Tractuque longo* litus *ac petrae* gemunt.“ Claudianus Cons. Mallii v. 205. — „*quicquid Tyrrhena tunditur unda, Vel* gemit *Ionia*.“ Idem Bello Gildonico 220. „*Assiduoque* gemens *undarum* verbere *nutat*.“

26. *Et scatentem Beluis pontum*] Non moror, quin, siquis hoc bene se habere dicat, iudicio suo per me fruatur. Melius tamen, opinor, erit, si *at* pro *et* legeris: cum inter bina haec orationis membra antitheton esse debeat. Europa, inquit, in litore ludibunda se *aulacet* tauro commisit; *at* mox in medias undas abrepta tum demum *metu* expalluit.

34. *Oppidis Creten, Pater o relictum Filiae nomen*] Codex noster Vigorniensis, „*Oppidis* Cretem, *o pater, o relictum*.“ Quam lectionem si admiseris, tum *filiae* erit casus genitivi, *o pater, o nomen filiae a me relictum*. Sed omnes vetustiores, Graevianus, Reginensis etc. *Creten, Pater o, Pater o*, ut illud Statii Silv. II, 7. „*Et dixit*, Puer o *dicate Musis, Longaevos cito transiture vates*.“ Atque hoc pacto *filiae* erit casus dativi: *o pater, nomen relictum mihi filiae*, sive *a me filiae*. Utrovis modo bene sibi constat oratio. Posteriori favet locus Ovidii Torrentio Dacierioque citatus, ubi Ariadne loquitur, Heroid. X, 81. „*Nam pater et tellus iusto regnata parenti, Prodita sunt facto nomine cara meo*.“ hoc est, *prodidi patrem et patriam, duo caritatis* nomina. Tibullus III, 4. „*Ah crudele genus, nec fidum femina* nomen.“ Priori astipulantur illa Ovidii Metam. VIII, 464. — „*pugnant* materque sororque, *Et diversa trahunt unum* duo nomina *pectus*.“ et mox ibidem v. 508. „*Nunc animum* pietas maternaque nomina *frangunt*.“ ubi *duo nomina matris et sororis* sunt ipsius Althaeae nomina et officia; sicut h[illegible]

Unde, quo veni? levis una mora est
Virginum culpae. vigilansne ploro
Turpe commissum? an vitio carentem
Ludit imago
Vana, quae porta fugiens eburna
Somnium ducit? meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentis
Carpere flores?

v. 39. Vulg. *Vitiis.*

nomen filiae est ipsius Europae. Idem Metam. I, 474. „*Protinus alter amat, fugit altera* nomen amantis.“ Nonius in V. *Sanctitudo.* Afranius suspecta: „*Tuam maiestatem, et nominis* matronae *sanctitudinem.*“ Idem V. *Deintegrare, diminuere.* Caecilius: „Nomen virginis, *nisi mirum est, deintegravit.*“ In dubio sunt illa Hermiones ad Orestem, Heroid. VIII, 29. „*Vir, precor, uxori; frater succurre sorori; Instant officio* nomina *bina tuo.*“ Nescias enim, utra ea sint *nomina, virne* et *frater*, an *uxor* et *soror:* priora tamen magis placent, quia continuo praecesserat illud, „*Et si non esses* vir *mihi*, frater *eras.*“ Quamobrem, si haec magis tibi sedet sententia, ut *filiae* casu genitivo proferatur; tum aut cum Vigorniensi codice legendum fuerit, „*Quae, simul centum tetigit potentem Oppidis* Cretam; O pater, *O relictum Filiae nomen, pietasque, dixit, Victa furore!*“ aut propius ad reliquorum exemplarium fidem, „*Oppidis Cretae; Pater ô, relictum ô filiae nomen!*“ hoc est, *o filiae officium, quod ego deserui et prodidi*, ut Noster Epist. II, 2. v. 69. — „*relictis Omnibus officiis.*“ Quod si receptam potius lectionem amplecteris, — „*pater ô relictum Filiae nomen!*“ ea demum surget sententia, *O pater, quem ego filia reliqui, a cuius domo aufugi*; ut postea v. 49. „*Impudens* liqui patrios *penates.*“ Et Moschus de re eadem, in *Europa*, v. 142. „Ὄτμοι, ἐγὼ μέγα δή τι δυσάμμορος, ἥ ῥά τε δῶμα Πατρὸς ἀποπρολιποῦσα, καὶ ἑσπομένη βοῒ τῇδε.“ Tu vero, utrivis interpretationi, me volente, accede: tantummodo illud memineris, sic construenda et distinguenda esse sequentia, ut *pietas furore victa* intelligatur. Quamquam enim, ut plerique hic volunt interpretes, *Europa* ipsa *furore victa* non incommode alias dici possit; ut Dido apud Virgilium Aen. IV. 474. „*Ergo ubi concepit furias* evicta dolore:“ et alia in Culice, v. 109. — „*quo quondam* victa furore *Venit Nyctileum fugiens Cadmeïs Agaue:*“ praestat tamen, ne manca hic destituatur oratio (sic enim supplere conantur, *pietas filiae relicta*), et ut simul argutior concinniorque sensus exsurgat, *pietatem*, quam parenti praestare debuit Europa, *furore et temeritate victam* interpretari: quomodo saepius Ovidius; ut Metam. XV, 173. „*Ergo ne* pietas *sit* victa cupidine *ventris.*“ Et ibidem XIII. „Victa meta pietas *consortia pectora poenae Dedit.*“ Heroid. XIII. „Spes *bona sollicito* victa timore *cadit.*“ Et ibidem XV. „*Sit procul insano* victus amore timor.“ Amor. III, 10. „*Hinc pudor, ex alia parte trahebat amor:* Victus amore pudor.“

39. *An vitiis carentem Ludit imago*] Quibusnam, obsecro, *vitiis?* Tamen omnes, quod sciam, codices huic lectioni patrocinantur; nisi quod Reginensis vitiose habeat, *vectus.* Sed quantumvis ii reclament, sine dubio corrigendum est *vitio. Vigilansne*, inquit, *ploro turpe commissum* sive concubitum? an potius hoc somnium est, et adhuc pudicitiam salvam habeo? *Vitium* est *stuprum*: ut passim apud Plautum et Terentium, *virgini vitium oblatum, pudicitiae vitium allatum.* Gel-

Si quis infamem mihi nunc iuvencum
Dedat iratae, lacerare ferro et
Frangere enitar modo multum amati
Cornua monstri.
Impudens liqui patrios penatis:
Impudens Orcum moror. ô Deorum
Si quis haec audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decentis
Occupet malas, teneraeque succus
Defluat praedae, speciosa quaero
Pascere tigris.
Vilis Europe, ~~puer~~ pater urguet absens,
Quid mori cessas? potes hac ab orno
Pendulum zona bene te secuta e-
lidere collum.

v. 48. Vulg. *Tauri.* v. 60. *Laedere.*

lius II, 23. „*Ex eo* vitio gravida *mensibus exactis parturit.*“ Scholiastes Acron ad locum, „*An eum sine* vitio, *et hoc potius somnio?*“ Pluralem numerum in hoc sensu adhibitum numquam invenies. Quin, ubi sententia non eadem est, amant *vitio carentem* singulari numero efferre. Iuvenalis XIV, 69. „*Illud non agitas, ut sanctam filius omni Aspiciat sine labe domum* vitioque carentem.“ Seneca Consol. ad Marc. c. XXIII. „*Victorem omnium voluptatum animum, emendatum*, carentem vitio.“

48. *Cornua tauri*] Ita Loscherus exhibuit 1498. quod a Cruquio, Lambino et Torrentio arreptum plerasque iam editiones occupavit. At princeps Veneta 1478. cum melioribus codicibus Cruquii et Pulmanni, ut et nostris Leidensi, Graeviano, Reginensi, Magdal. Galei, Regiae Societatis etc. multo elegantius praeferunt, *cornua* monstri. Iam enim paullo antea, *infamem iuvencum habes*, et mox versu 72. — „*laceranda reddet Cornua taurus*:“ ut non sine fastidio et nausea tam putidam *tauri* repetitionem ferre possis. Ideo autem *monstri*, quia fictus ille taurus, ut primum Cretam appulit, resumsit continuo effigiem humanam, et sic Europam vitiavit. Cave enim cum interpretibus credas, sub tauri imagine id perpetratum esse. Moschus in Europa v. 139. — „*φαίνετο μὲν δὴ Κρήτη. Ζεὺς δὲ πάλιν ἑτέρην ἀνελάζετο μορφὴν, Λῦσε δέ οἱ μίτρην, καὶ οἱ λέχος ἔντυνον ὧραι.*“ Ovidius Fast. V. v. 615. „*Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis Iuppiter; inque Deum de bove versus erat.*“ Sic et Lucianus in dialogo Zephyri et Noti: „*Ταῦτα ἐκ Φοινίκης ἄχρι τῆς Κρήτης ἐγένετο· ἐπεὶ δὲ ἐπέβη τῇ νήσῳ, ὁ μὲν ταῦρος οὐκ ἔτι ἐφαίνετο· ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς ὁ Ζεὺς ἀπῆγε τὴν Εὐρώπην ἐς τὸ Δίκταιον ἄντρον, ἐρυθριῶσαν καὶ κάτω ὁρῶσαν.*“ *Simul autem atque insulam Cretam attigit*, taurus *quidem non amplius* comparebat. Iuppiter *vero, manu Europae arrepta, deduxit eam in Dictaeum antrum erubescentem oculisque in terram dirrectis.*

60. *Laedere collum*] Ita nostra exemplaria summo consensu: tamen *laedere collum*, pro *elidere*, *oblidere*, *frangere*, nemo veterum dixit. Quare omnino legendum cum quibusdam Lambini codicibus: „*Pendulum zona bene te secuta* elidere *collum*.“ ut Carm. I, 2. „*Labitur ripa*,

Sive te rupes, et acuta leto
Saxa delectant; age, te procellae
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum
Regius sanguis, dominaeque tradi
Barbarae paelex. Aderat quærenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu:
Mox, ubi lusit satis, Abstineto,
Dixit, irarum calidaeque rixae;
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

v. 71. Forte, *Iam* tibi.

Iove non probante, u-Xorius amnis." et II, 16. „*Graspha, non gemmis, neque purpura ve-Nale, nec auro.*" Atque sic in ora sui libri correxerat praestantissimus Nic. Heinsius: Idem ad Ovidii Fast. IV. v. 371. „Reddendum, inquit, id verbum (*elidere*) Horatio opinor lib. III. od. XXVII., ubi nunc *laedere collum* circumfertur. Naso Metam. XI. „*Atque onus infelix* elisa fauce *pependit.*" Lucanus libro II. „*Hic laqueo fauces* elisaque guttura *fregit.*" Haec Heinsius: quibus adde Metam. XII. „*Vincla trahit galeae, quae presso subdita mento* Elidunt fauces." et Heroid. IX. „*Scilicet immanes* elisis faucibus *hydros.*" et in Ibide v. 569. „*Utque loquax in equo est* elisus guttur *acerno, Sic tibi claudatur pollice vocis iter.*" Seneca Herc. Fur. 221. „*Et tumida tenera* guttura elidens *manu.*" Seneca de Providentia c. 6. „*Siva* fauces *nodus* elisit, *sive spiramentum aqua praeclusit:*" Idem Quaest. Nat. VI, 28. „*Livent corpora, et non aliter quam per vim* elisae fauces *tument.*" Lactantius de Mort. Persecut. c. XXX. „*Ita* elisa *et fracta superbissima* gutture *vitam detestabilem finivit.*" Hieronymus contra Iovinianum lib. II. „*Ibique Diogenes per noctem* eliso gutture, *non tam mori se ait, quam febrem morte excludere:*" ubi corrigendum opinor, *eludere.* Seneca Hercule Oetaeo v. 1235. „*Hisne ego lucertis* colla *Nemaei mali* Elisa *pressi?*" ut ex codice Mediceo recte edidit Gronovius pater; cum antea *spolia* per omnes libros grassaretur. Prudentius Peristeph. v. 1108. „Elidit *illic fune* collum *martyris Lictor nefandus.*"

71. *Cum tibi invisus*] *Abstine*, inquit, *irarum et rixae, cum* invisus *taurus laceranda tibi reddet cornua.* Equidem cum bona eruditissimi Dacierii venia fatebor hic tarditatem meam, qui nihil tam pulchrum et egregium in his verbis deprendere valeo, quae ille tantopere admiratur. *Tum* abstine irarum, *cum* taurus redierit. Quid interea, quaeso, faciet, dum redit ille? an in aestu et fermento tantisper relinquenda erit? Iam nunc, opinor, pacanda potius et consolanda erat misella virgo, prae moerore et ira vix sui compos. *Abstineto* vero irarum, cum taurus lacerandum se praebuerit. Metuendum scilicet erat, ne si vehementius tum commota esset, Deum sub bove latitantem obtruncaret! Haeccine ceu pulchre et decore dicta laudibus prosequimur? Non, si sapimus. Editio Veneta anno 1490. dum *tibi invisus*; non ut alii, *cum.* Doctissimus vir Georg. Fabricius 1555. sic edendum curavit, non *tibi invisus*; sed nulla, quantum coniicere licet, codicum auctoritate. Utcumque sit; facilis erat in illa vocula librariorum lapsus; quia, ut iam saepe monitum, literae versuum initiales plerumque omittebantur

Uxor invicti Iovis esse nescis?
Mitte singultus; bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

XXVIII.

AD LYDEN.

Festo quid potius die
Neptuni facias? prome reconditum,
Lyde, strenua Caecubum;
Munitaeque adhibe vim sapientiae.
Inclinare meridiem
Sentis; ac veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, et viridis Nereïdum comas:
Tu curva recines lyra
Latonam, et celeris spicula Cynthiae:

v. 2. Vulg. *Faciam.*

tur. Mihi quidem totus locus sic constituendus videtur: „*Mox ubi lusit satis, Abstineto, Dixit, irarum calidaeque rixae:* Iam tibi iniussus *laceranda reddet Cornua taurus.*“ Respondet Venus ad ea, quae superius ab Europa prolata sunt, „*Siquis infamem mihi nunc iuvencum Dedat iratae; lacerare ferro et Frangere enitar modo multum amati Cornua monstri.*“ Quid, inquit, irata optas, ut dedat tibi aliquis taurum ferro lacerandum et cornibus truncandum? Quin noli adeo excandescere, quod inultum hoc abstulerit. Ecce tibi *iniussus* et sponte sua se tradet, pro libitu tractandum et puniendum. Vetus enim et exercitatus est amator, et saevientis dominae verbera laetus lubensque patietur; prorsus ad praeceptum et votum magistrorum amoris, „*Tu vero nostros audax invade capillos, Et antea formosis unguibus ora nota.*“ Et „*Ille ego sim, cujus laniet furiosa capillos: Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas.*“ Haec, nisi fallor, non illepida ironia est, nec Venusino nostro indigna. *Iniussus* autem levi vel nulla mutatione reposui, pro *invisus*; quod durius acerbiusque vocabulum est, quam ut aut tauro *modo multum amato*, aut Veneri iocanti conveniat. *Iniussus* vero idem quod *sponte et ultro*: ut Noster Epod. XVI. „*Illic iniussae venient ad mulctra capellae.*“ Virgil. Georg. I, 55. „*Arborei fetus alibi, atque iniussa virescunt* Gramina.“

1. *Festo quid potius die Neptuni faciam*] Apparet hanc Lyden non ancillam, sed amicam fuisse Flacci; atque adeo in Lydae domo, non in Flacci, comissationem hanc habitam esse. Quare omnino ineptum est, quod omnes hic editiones exhibent; *quid* faciam? quasi ipse ex suo penu *Caecubum* praeberet. Tu vero, vel centum codicibus invitis, non cunctanter repone, „*Festo quid potius die Neptuni* facias?

Summo carmine, quae Cnidon
Fulgentisque tenet Cycladas, et Paphum
Iunctis visit oloribus,
Dicetur; merita Nox quoque nenia.

XXIX.

AD MAECENATEM.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado,
Cum flore, Maecenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Iamdudum apud me est. eripe te morae:
Ne semper udum Tibur et Aesulae
Declive contempleris arvum, et
Telegoni iuga parricidae.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatae
Fumum et opes strepitumque Romae.
Plerumque gratae divitibus vices,
Mundaeque parvo sub lare pauperum
Cenae, sine aulaeis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Iam clarus occultum Andromedae pater
Ostendit ignem; iam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Iam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quaerit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.

v. 14. Vulg. *Paphon.* v. 17. *Andromeles.*

prome reconditum, Lyde, strenua Caecubum." Equidem miror tot interpretum aciem tam conspicuum mendum effugere potuisse.

14. *Cycladas et Paphon*] Codices nostri Leidensis, Zullichem., Reginensis, Petrensis, Magdal. et alii cum melioribus Torrentii, *Paphum*. Quod placet, ut evitetur ὁμοιοτέλευτον in fine versuum, *Cnidon, Paphon*.

17. *Andromedae pater*] Editiones veteres, cum codicibus Cruquii et Lambini et nostris, *Andromedae*. Recte. Vide Nic. Heinsium ad Ovidii Heroid. XVIII. v. 149.

22. *Et horridi Dumeta Silvani*] Bottelianus, Bodleianus alter, cum duobus Lambini et Pulmanni, *horrida dumeta*: ut Seneca Hercule

Tu civitatem quis deceat status
Curas, et Urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent, Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus;
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. quod adest, memento
Componere aequus: caetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos
Stirpisque raptas et pecus et domos
Volventis una, non sine montium
Clamore vicinaeque silvae;
Cum fera diluvies quietos
Inritat amnis. ille potens sui
Laetusque deget, cui licet in diem

Oetaeo v. 135. „*Ad Trachina vocor*] *saxa rigentia*. *Et* dumeta *iugis* horrida *torridis*.“ Sed meliores codices *horridi*, quod sequimur. Martial. X, 92. „*Et semidocti... villici manu structae Tonantis aras*, horridique Silvani.“

28. *Tanaisque discors*] Non satis expediunt interpretes, cur Tanais *discors* vocetur. An quia Europam ab Asia disterminet? Sed, cur ea de causa *secum ipse discors* sit, non video: neque enim *terminus discors* dicitur, quis fines et limites discernit. An ideo *discors*, quia populi, per quos fluit, intestinis discordiis plerumque vexantur; aut forte tunc temporis cum *Bactrianis* bellum gerebant? Atqui utrumque hoc quam maxime repugnat rationibus Flacci. Neque enim Maecenas *sollicite timere* potuit, quid contra Romanos *pararent* ii, qui domestico bello satis superque occupati erant. Quin potius eam ipsam ob rem timor omnis abiiciendus erat; ut Noster alibi Carm. III, 8. „*Mitte civiles super* urbe curas; *Medus infestis sibi luctuosus Dissidet armis*.“ Equidem non tam explicandum hunc locum, quam suum poëtae verbum, a librariis parum intellectum, restituendum esse putaverim. Aut fallor enim, aut sic scripsit Horatius: „*Quid Seres et regnata Cyro Bactra parent, Tanaisque* dissors.“ Ideo autem *dissors*, quia neque ad Europam, nec ad Asiam pertineat, inter utramque medius, et quasi extra sortem positus. Ovidius Amorum II, 12. „*At mea seposita est, et ab omni milite* dissors *Gloria: nec titulum muneris alter habet*.“ Ita edidit illustris Heinsius ex codice optimo Puteaneo; cum ceteri omnes, ut hic, *discors* habuerint. Glossarium vetus: „*Dissortes*, διαλειφθέντες. *Dissortium*, διαχωρισμὸς, διάστασις.“ Sed de hoc vocabulo vide ipsum Heinsium fuse disserentem ad Sabini Epist. I, v. 35.

34. *Nunc medio alveo Cum pace delabentis*] Quod Lambinus ex suis notavit, id in nostris Graeviano et Galeano invenimus, *medio aequore*, cui adscriptum erat *alveo* pro varia lectione. In ceteris habetur *alveo*, fere cum *aequore* superscripto. Placet *alveo*, quod editiones secutae sunt. Curtius lib. V. c. 13. „*Quippe obumbratus amnis presso in solum dilabitur alveo*:“ ubi corrige ex nostro *delabitur*. Ovidius Amor.

Dixisse, Vixi: cras vel atra
Nube polum Pater occupato,
Vel sole puro: non tamen irritum,
Quodcunque retro est, efficiet; neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna saevo laeta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi; nunc alii benigna.
Laudo manentem: si celeris quatit
Pennas; resigno quae dedit, et mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quaero.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, et votis pacisci,
Ne Cypriae Tyriaeque merces

II, 13. „*Quaque celer Nilus lato* delapsus *ab alveo Per septem portus in maris exit aquas.*“ ubi corrigendum *in alveo*, ex melioribus codicibus Heinsio visis: et praeterea ex coniectura, „*Per septem portas*,“ id est, *ostia*, ut poëtae passim.

43. *Cui licet in diem Dixisse vixi*] Ambiguum est, utrum velit poëta: *dixisse, in diem vixi*; an, *in diem dixisse, Vixi*. Prior constructio plerisque interpretibus placuit; ut ille *cui potens laetusque degere* hic dicatur, qui *in diem vivat*, sive ultra unum et praesentem diem nihil curetur aut consulat. Quintilianus Declam. XIII. „*Non ut ferae volucres, non praesentis modo cibi memores*, in diem vivunt apes; *duraturus hiemi reponitur victus, et repletis vere cellis tutus annus est.*“ Cicero II. de Oratore: „*Si barbarorum est* in diem vivere, *nostra consilia in sempiternum tempus spectare debent.*“ Plinius Epist. V, 5. „*Nam qui voluptatibus dediti quasi* in diem vivunt, *vivendi causas quotidie finiunt.*“ Et sic alii saepe. Vide Casaubonum ad Persii Sat. III. pag. 388. Sed in hac constructione illud, si acies intenderis, clare videbis; non omnino *vixi*, sed *vivo* dici oportuisse: — „*ille potens sui Laetusque deget, cui licet*, In diem, *Dixisse*, vivo: *cras vel atra*“ etc. Quare rectius est, ut posteriorem constructionem sequamur; unde etiam sanior fortiorque sententia nascetur. Ille liber hilarisque deget, qui *in diem* sive singulis diebus dixisse potest, *Vixi*. *In diem* enim est *quotidie*, quod alias *in dies* dicere solent. Noster Serm. II, 6. v. 47. „*Per totum hoc tempus subiectior* in diem et horam *Invidiae.*“ Plinius Hist. Nat. VII, 2. „*Et singula quidem quae facit* in dies ac prope horas *quis enumerare valeat?*“ Iuvenal. Sat. VI. „*Horreat*, inque diem *septenis oderit horis.*“ *Vixi* autem, hoc est, satis iam hodie vixi; de crastino Deus constituat, ut volet. Martialis Epig. III, 15. „*Non est, crede mihi, sapientis* dicere, *vivam*: *Sera nimis vita est crastina*; *vive hodie.*“ Dido apud Virgil. Aen. IV, 653. „Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi.*“ Seneca de Beneficiis V, 17. „*Quis extremo die* dicere *audet*, Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi? quis non rectusans, quis non gemens exit?*“ Idem Epist. XII. „*In somnum iturі,*

Addant avaro divitias mari.
Tum me biremis praesidio scaphae
Tutum per Aegaeos tumultus
Aura ferat, geminusque Pollux.

XXX.

Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo inpotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar; multaque pars mei
Vitabit Libitinam. usque ego postera
Crescam laude recens; dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua pauper aquae Daunus agrestium

v. 62. Vulg. *Tunc*. 64. *Feret*.

laeti hilaresque dicamus: „„Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi: crastinum si adiecerit Deus, laeti recipiamus.*“ “ *Ille* beatissimus *est, et* securus sui possessor, *qui crastinum sine sollicitudine expectat. Quisquis* dixit, *vixi, quotidie ad lucrum surgit.*“

64. *Aura feret geminusque Pollux*] Neque interpretes ceteri, neque ipse Dacierius, qui reprehendit ceteros, quicquam hinc extundunt, quod *Venusina lucerna* dignum sit. Corrigendus nimirum locus est, priusquam recte explicari possit. Lege ergo: „*Tum me biremis praesidio scaphae Tutum per Aegaeos tumultus Aura* ferat *geminusque Pollux.*“ *Tum* libri meliores cum editione Loscheri, non *tunc*: *ferat* autem clare habet codex Galei cum Bodleianis duobus. Si fortuna, inquit, quae dedit, auferre volet: aequo animo et libens resigno. Neque si forte in navi magna tempestate deprensus fuero, ea causa (quod alii solent) Deos precibus et votis fatigabo, ut argentum et pretiosae merces salvae evadant; me vero in tali tempore *quid sentire putas, quid credis, amice, precari?* „*Tum me biremis*“ etc. Equidem de reculis meis minime sollicitus, satis habebo, si vel in *scapha* nudus ad litus appellam, mercibus cum ipsa navi naufragio pereuntibus. Iuvenalis Sat. XII. de amico suo, qui in simili periculo pretiosissimas res non invitus in mare proiecit: „*Fundite quae mea sunt, dicebat, cuncta, Catullus; Praecipitare volens etiam pulcherrima, vestem Purpuream — Sed quis nunc alius, qua mundi in parte, quis aullet Argento praeferre caput, rebusque salutem?*“ Ideo autem *scaphae praesidio*, quia olim, ut hodie, in tales usus scaphae navibus adiunctae erant: ut eleganter Statius Silv. I, 4. — „*immensae veluti connexa carinae Cymba minor, cum saevit hiems, pro parte furentes Parva recepta aquas, et eodem volvitur austro.*“

11. *Et qua pauper aquae*] Iam diu est, cum ab aliis recte emendati sunt hi versus: „*Dicar, qua violens obstrepit Aufidus, Et qua Daunus aquae pauper agrestium* Regnavit *populorum, ex humili potens, Princeps*

Regnavit populorum, ex humili potens,
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. sume superbiam
Quaesitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos." ubi veteres editiones *Regnator* circumferebant; cum tamen Porphyrio, Servius, et codices Cruquiani sine dubio veram lectionem exhibeant, *Regnavit populorum;* quibus accedunt ex nostris Galeanus, Leidensis; et a prima manu Reginensis. Unum est, in quo plerique interpretes hic lapsi sunt, alterum, in quo omnes. Quippe *Daunum aquae pauperem* fluvium quendam intelligunt: cum rex fuerit Apuliae, regionis aridae et siticulosae; isque ea causa *pauper aquae* eleganter dicatur, ut Silius Italicus lib. III. „*Tum* chalybis pauper, *Bamurae cruda iuventus, Contenti parca duraese hastilia flamma.*" Apuleius in Floridis: „*Et frugum pauperes Ityraeos, et odorum diviles Arabas.*" Deinde illa verba, *ex humili potens*, perperam de ipso Horatio accipiunt et veteres enarratores et novi. „*Gloriatur,*" aiunt, „*se libertino patre ad tantam claritatem studiis pervenisse.*" Quod de Cicerone similiter Vomanus in epigrammate, „*Doctrinae antistes, rerum mirabilis auctor Tullius, existens* nobilis ex humili." et Noster de se Epist. I, 20. v. 20. „*Me libertino natum patre et in tenui re, Maiores pennas nido extendisse loqueris; Me primis Urbis belli placuisse domique.*" At pace tantorum virorum, quantumvis studiorum gloria et principum amicitia Noster floruerit; numquam, si bene eum novi, tam invidioso verbo *potentem* se dixisset. Quid enim? an qui uno agello in Sabinis contentus, *iure perhorruit Late conspicuum tollere verticem* (Carm. III, 16.) quemque Maecenas suorum in numero habere dignatus est, — „*duntaxat ad hoc quem tollere rheda Vellet iter faciens, et cui concredere nugas*" (Sat. II, 6.) suo ipse praeconio se *potentem* esse venditaret? Imo vero de rege Dauno, non de se ea protulit Horatius, „*Et qua Daunus aquae pauper agrestium Regnavit populorum*, ex humili potens:" Daunus scilicet, qui primus apud Apulos regnum capessivit, et proinde ex homine privato princeps, ex exule tyrannus, ex humili potens est factus. Festus Pompeius: „*Daunia, Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro viro; qui eam, propter domesticam seditionem excedens patria, occupavit.*" Iuvenalis Sat. III, v. 39. „*Quales* ex humili *magna ad fastigia rerum Extollit, quoties voluit Fortuna iocari.*"

15. *Et mihi Delphica Lauro*] Tam bona occasione corrigendus est obiter deploratus Ovidii locus, Pont. II, 5, ubi comparat inter se oratoris et poëtae studia: „*Distat opus nostrum; sed fontibus exit ab isdem: Artis et ingenuae cultor uterque sumus.* [*Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis: Sed tamen ambobus debet inesse calor.*] *Utque meis numeris tua dat facundia nervos: Sic venit a nobis in tua verba nitor.*" ubi medium distichon, tanquam spurium, obelo confodit ingeniosissimus Nic. Heinsius; *χαχοφωνία* enim illa *vobis, nobis, ambobus* mire offendit aures: et ubi, quaeso, oratoribus *gestatur thyrsus?* Sed tres libri vetustissimi apud Heinsium sic verba exhibent: „*Delphica non aeque gestata est laurea nobis.*" Pro *nobis* repone *vobis*, oratoribus scilicet: et sic satis commoda erit sententia. *Lauream* enim *Delphicam gestabant*, qui poëtae nomen et gloriam nacti erant; ut de se Noster hoc ipso in loco, — „*et mihi Delphica Lauro cinge volens, Melpomene, comam.*" Verum altius in Nasone latet mendum; quo levi manu sublato, spondere ausim, versum sanum integrumque, et auctore Ovidio dignissimum:

„*Delphica non aeque gustata est laurea vobis*; *Sed tamen ambobus debet inesse calor.*“ Vos, inquit, oratores non aeque gustastis laurum, ac nos poëtae; neque parem inde ac nos enthusiasmum concepistis: tamen et vobis, aeque ac nobis, *calor* quidem, quamvis non *furor*, inesse debet. Notissimum est, ex morsu lauri vates et poëtas entheos fieri: Iuvenalis Sat. VII, 19. „*Nemo tamen studiis indignum ferre laborem Cogetur posthac, neetit quicumque canoris Eloquium vocale modis*, laurumque momordit.“

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER IV.

I.

AD VENEREM.

Intermissa, Venus, diu
Rursus bella moves? parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonae
Sub regno Cinarae. desine, dulcium
Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis: abi
Quo blandae iuvenum te revocant preces.
Tempestivius in domum
Paulli, purpureis ales oloribus,
Comissabere Maximi;
Si torrere iecur quaeris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,

v. 9. Vulg. *Domo.*

1. *Intermissa Venus diu*] Puerilem hic errorem admiserunt interpretes, cum in his verbis, „*Intermissa Venus diu, Rursus bella moves?*“ *intermissa* ad *Venus* referunt. Quod, cum Venus Deam hic, non rem veneream notet, ne Latine quidem dici potest. Tu vero, si sapis, *intermissa* cum *bella* coniungens sic locum distingue: „*Intermissa, Venus, diu Rursus bella moves?*“ ut ordo sit, *O Venus, rursum moves bella diu intermissa?* Petronius p. 379. edit. Variorum; „*Haec ut turbato clamore mulier effudit; haesit paullisper acies, revocataeque ad pacem manus* intermisere bellum.“ *intermissus movet* Liv. 7, 3, 8

9. *Tempestivius in domo*] Graevianus, Reginensis, Battelianus, Galei, Bodleiani duo, Lambini aliquot et Pulmanni, *domum*. Quod recipiendum puto. *Comissari in domum*; ut Gellius IV, 14. „*Apud eos dixit* comissatorem *Mancinum* ad aedes *suas* venisse.“ Livius XL. 7. „*Quin* comissatum ad fratrem *imus*?“ Theocritus Idyll. III, v. 1. — „κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα.“ Noster de eadem re, Carm. I, 30. „*Sperne dilectam Cypron, et vocantis Thure te multo Glycerae decoram Transfer* in aedem.“

Et centum puer artium,
Late signa feret militiae tuae:
Et, quandoque potentior
Largi muneribus riserit aemuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea.
Illic plurima naribus
Duces tura; lyraque et Berecyntia
Delectabere tibia
Mixtis carminibus non sine fistula.
Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
Me nec femina, nec puer
Iam, nec spes animi credula mutui,

v. 18. Vulg. *Largis*. v. 22. 23. *Lyrae*, *Berecyntiae*, *Tibiae*.

18. *Largis muneribus riserit aemuli*] Torrentiani duo et unus Bersmanni, *largi*; atque ita nostri, Vigorniensis, Regiae Societatis, et a manu secunda Graevianus. Recte. Quamquam enim optime dicitur *largis muneribus*; ut Apuleio Metam. X. „*Donec* muneribus largis *completa navis pelago redderetur*:“ et Boëtio de Consol. II. Metr. 2. „Largis *cum potius* muneribus *fluens Sitis ardescit habendi*:“ dulcior tamen compositio erit, si *largi* legeris; tum et sententia fortior. *Largus* est liberalis, vel prodigus. Cicero de Officiis II, 16. „*Omnino duo sunt genera* largorum; *quorum alteri prodigi*, *alteri liberales*.“ Maius autem quid denotant *largi aemuli munera*, quippe quae ille prodigus iterum iterumque ingerere solet; quam *larga munera aemuli*, fortasse avari, et semel tantum atque invito animo donata.

22. *Lyraeque et Berecyntiae Delectabere tibiae*] Codex Cruquii Blandinius omnium vetustissimus cum Lambini quibusdam et Bersmanni uno, — „lyraque *et* Berecyntia *Delectabere* tibia *Mixtis carminibus*, *non sine fistula*.“ Atque haec lectio potior est, iudice Nic. Heinsio, cuius calculo et ipse accedo. „*Delectabere*,“ inquit, „*lyra et tibia*, *carminibus mixtis*: qualis verborum constructio poëtis valde familiaris est. Virgil. Aen. X, et XII: — „*aestuat ingens Imo in corde pudor*, mixtoque *insania* luctu.“ Lucretius VI, 377. „*Ancipiti quoniam bello turbatur utrimque*, *Hinc flammis*, *illinc ventis*, humoreque mixto.“ Valerius Flaccus, V, 100. „*Carmina quin etiam visos placantia manes Odrysius dux rite movet*, mixtoque *sonantem Percutit* ore *lyram*.“ Prudentius Psychom. 351. „*Exstimulans animos*, *nunc probris*, *nunc* prece mixta.“ In vulgata lectione intricatior paullo constructio est: *delectabere carminibus*, *mixtis lyrae et tibiae*. *Mixtis lyrae* autem, ut Ovid. Ep. Parid. „*Laetitiae mixtos non habitura metus*.“ Verum et hoc modo *mixtis lyra* libentius, credo, dixisset Noster, quam *mixtis lyrae*: ut Virgil. Aen. VIII. „*Gnatum exhortarer*, *ni* mixtus matre Sabella *Hinc partem patriae traheret*.“ et XII. — „*vel* mixta *rubent ubi lilia multa Alba rosa*.“ et iterum, „*Hinc genus Ausonio* mixtum *quod* sanguine *surget*.“ et XI. — „permixti caede *virorum Semanimes volvuntur equi*.“ Ceterum v. 28. pro *quatient* codices magnae vetustatis Graevianus et Reginensis, *quatiunt*.

Nec certare iuvat mero,
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur heu! Ligurine, cur
Manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis ego somniis
Iam captum teneo, iam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubilis.

II.

AD ANTONIUM IULUM.

Pindarum quisquis studet aemulari,
Iule, ceratis ope Daedalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet, immensusque ruit profundo
Pindarus ore;
Laurea donandus Apollinari,
Seu per audacis nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis:
Seu Deos, regesve canit Deorum
Sanguinem, per quos cecidere iusta

v. 13. Vulg. *Regesque.*

37. *Nocturnis te ego somniis*] Illud *te*, quod editiones Lambini et Torrentii obsedit, atque inde in plures derivatum est, non comparet in vetustis aut Cruquiana. Neque agnoscunt scripta fere exemplaria. Graevianus, cum Bodleiano altero: „*Nocturnis ego te somniis.*“ Reginensis, „*Nocturnis te somniis.*“ Apparet in paucos codices ex notis interlinearibus irrepsisse: in ceteris nec vola eius nec vestigium est.

6. *Velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas*] Frustra codices omnium veterum, Blandinius Cruquii, Leidensis et Graevianus, „*Cum super notas saliere ripas,*“ vel *saluere.* Seneca Herc. Fur. v. 933. — „*nullus hiberna* nive Nutritus *agros* amnis *eversos trahat.*“ Statius Achill. II, 430. — „*rapidissimus ibat* Imbribus *assiduis* pastus *nivibusque solutis Sperchius.*“ Lucretius I, 282. „*Flumine abundanti, quod magnis* imbribus auget Montibus *ex altis magnus* decursus *aquai.*“ Recte igitur se habet recepta lectio *aluere.*

13. *Seu Deos regesque canit*] Ita editi ubique; sed repone ex Lambini quibusdam, duobus Bersmanni, et nostris, Graeviano, Colbertino Gaeleano et Bodleiano altero, *regesve*, ut infra, „*Sive quos Elea — et Flebili sponsae iuvenemve raptum.*“ Neque enim uno carminis genere e

Morte Centauri, cecidit tremendae
Flamma Chimaerae:
Sive, quos Elea domum reducit
Palma caelestis, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsae iuvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos educit in astra, nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quotiens in altos
Nubium tractus: ego, apis Matinae
More modoque

Deos et *Reges* sive Heroas cecinit Pindarus, sed illos in ὕμνοις et παιᾶσιν, hos in aliis. Noster Carm. I, 12. „*Quem virum*, aut *heroa lyra vel acri Tibia sumis celebrare, Clio, Quem Deum?*“ Ipse Pindarus Olymp. II. „*Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, Τίνα θεὸν, τίν᾽ ἥρωα, Τίνα δ᾽ ἄνδρα κελαδήσομεν;*“

17. *Sive quos Elea*] Mala interpunctio libros omnes hic contaminavit: tu ita distingue: „*Sive, quos Elea domum reducit Palma caelestes, pugilemve equumve Dicit.*“ hoc est, *sive dicit pugilem aut equum, quos Elea palma nobilitat.* Cave, illud *quos* alio referas, ut vulgo faciunt. *Pugilem et equum* etiam alibi coniunxit; ut in Arte Poëtica v. 84. „*Et* pugilem *victorem, et equum certamine primum*:“ et carmine sequenti, „*Illum non labor Isthmius Clarabit* pugilem, *non* equus *impiger Curru ducet Achaïco.*“ Dio Chrysostomus De Regno II. „*Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ποιήματα ἐγωγε ἡγοῦμαι, τὰ μὲν συμποτικὰ αὐτῶν, τὰ δὲ ἐρωτικά, τὰ δὲ ἐγκώμια ΑΘΛΗΤΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΙΠΠΩΝ νικώντων.*“ Ergo hic et *equum* dicit *caelestem* fieri, palma adepta. Equus enim victor et *encomio* et *corona* honestabatur. Plutarchus Symposiacôn II, 5. „*Καὶ τῶν ζώων μόνῳ τῷ ἵππῳ μετουσία ΣΤΕΦΑΝΟΥ καὶ ἀγῶνός ἐστιν, ὅτι μόνος καὶ πέφυκε καὶ ἤσκηται μαχομένοις παρεῖναι καὶ συμπολεμεῖν.*“ Theocritus Idyll. XVI, 46. — „*τιμὰς δὲ καὶ ὠκέες ἔλλαχον ἵπποι, Αἳ σφισιν ἐξ ἱερῶν ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΙ ἤνυσον ἀγώνων.*“ Quae duo loca iam occupata video ab illustrissimo viro, cui nostra aetas nec parem quemquam in literis nec secundum habet, Ezechiele Spanhemio, observationibus ad Callimachum p. 716. Ceterum corrigendum puto Ovidium, in Tristibus IV, 10. v. 95. „*Postque meos ortus Pisaea* victus oliva *Abstulerat decies praemia victor* eques.“ Nullus dubito, quin Naso sic scripserit, „*Abstulerat decies praemia victor* equus.“

23. *Aureos educit in astra*] *Reducit* vel *redducit* plerique habent codices, etiam vetusti, ut ex nostris Leidensis, et a prima manu Reginensis. Sed ferri nullo modo potest tam inficeta repetitio: cum paullo ante v. 18. iam semel habuimus: „*Sive quos Elea domum* reducit.“ Quare cum editione prima et Graeviano codice antiquissimo et aliis nonnullis retineamus *educit*. *Educit in astra ex orco*; ut infra Carm. 8. „Ereptum *Stygiis fluctibus Aeacum Virtus, et favor et lingua potentium Vatum divitibus* consecrat *insulis.*“ Seneca Herc. Fur. 95. „*Discordem Deam* Educam, *et imo Ditis e regno extraham.*“

Grata carpentis thyma per laborem,
Plurimum circa nemus uvidique
Tiburis rivos operosa parvus
Carmina fingo.
Concines maiore poëta plectro
Caesarem, quandoque trahet ferocis
Per sacrum clivom merita decorus
Fronde Sygambros:
Quo nihil maius meliusve terris
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines laetosque dies, et Urbis
Publicum ludum super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.

v. 31. Vulg. *Ripas.*

29. *Per laborem Plurimum, circa nemus*] Sic olim et hodie distinguit quicquid est interpretum: ut *plurimum* referatur ad *laborem;* mihi contra videtur convenientius, ut ad *nemus* pertineat. *Carpentis per laborem*, hoc est, laboriose carpentis. Sallustius in Catil. c. 7. „*Iuventus in castris* per laborem *usu militiam discebat.*“ Ita loqui amant scriptores Latini, *per dolum*, *per iram*, *per otium*; *per locum*, *per necessitatem*, *per vim;* numquam addito epitheto. Tum autem illud, *Plurimum circa nemus*, multo, opinor, nitidius et *ποιητικώτερον* erit, quam *circa nemus* nude arideque prolatum. Ovidius Metam. XIV, 361. „*Plurima qua* silva *est, et equo loca pervia non sunt.*“ Virgil. Aen. I. „*Iamque ascendebant collem, qui* plurimus *urbi Imminet.*“ Statius Theb. I. — „*abrupta qua* plurimus *arce Cithaeron Occurrit caelo.*“ Plurimum vero esse nemus circa Tibur, vel ex carmine sequenti satis constat, „*Sed quae* Tibur, *aquae fertile praefluunt*, *Et* spissae *nemorum comae.*“ adde Statium Silv. I, 3. de villa Tiburtina Vopisci, — „nemora alta *citatis Incubuere vadis; fallax responsat imago Frondibus; et longas eadem fugit umbra per undas.*“ ubi obiter lege, — „*et* longas *eadem fugit unda per* umbras.“ Recte igitur *plurimum nemus*; potuisset tamen magis apposite, ut comparatio cum *ape Matina* per omnia responderet: *floreum circa nemus:* quod et a vulgata lectioue non nimis abhorret. Lucretius III, 11. „Floriferis *ut apes in* saltibus *omnia libant.*“ Virgil. Aen. I, 430. „*Qualis apes aestate nova per* florea rura *Exercet sub sole labor.*“ Val. Flaccus V, 344. „Florea *per verni qualis iuga duxit* Hymetti, *Aut Sicula sub rupe choros.*“

31. *Uvidique Tiburis ripas*] Omnes quidem, quot vidi, scripti editique *ripas:* satis tamen inficete; cum nusquam, opinor, *ripas* reperias, quin ibidem vel fluvii vel aquarum mentio fiat. Crediderim a librariis corruptam esse lectionem, qui *Tiburis* hic pro amne *Tiberi* perperam acceperint. Et tamen alias *ripis* pro *rivis*, et vicissim, frequenter abutuntur exscriptores. Lege vero, vel ipsis omnibus invitis, „*Plurimum circa nemus*, *uvidique Tiburis* rivos.“ Noster Carm. I, 7. „*Et praeceps Anio*, *et* Tiburni *lucus*, *et uda Mobilibus pomaria* rivis.“ Rivi autem *apibus* gratissimi; ut Virgil. Georg. IV, 19. „*At liquidi fontes*, *et stagna virentia musco Adsint*, *et tenuis fugiens per gramina* rivus.“

Tum meae (si quid loquor audiendum)
Vocis accedet bona pars; et, O sol
Pulcher, ô laudande, canam, recepto
Caesare felix.
Isque dum procedit, Io triumphe,
Non semél dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis; dabimusque Divis
Tura benignis.

v. 45. Vulg. *Loquar.* 49. *Tuque, Procèdis.*

45. *Si quid loquar audiendum*] Graevianus, Reginensis, Magdalenensis, Bodleianus cum quibusdam Lambini, sine dubio rectius: „*Tum meae, (siquid* loquor *audiendum) Vocis accedet bona pars.*“ *siquid loquor;* hoc est, siquid *loqui soleo* Romanorum auribus dignum: quippe iam diu tres carminum libros emiserat, qui avidissime ab omnibus legebantur.

49. *Tuque dum procedis, Io triumphe*] Loscheri editio cum codicibus quibusdam inferioris aetatis, *Tuque:* at prima Veneta cum scriptis omnibus vetustioribus, *Teque.* Si illud sequeris; tum quaestio continuo movetur, quonam illud *Tu* referri debeat. Sunt qui ad *solem* spectare credant, ut fiat: „*Dum tu, o sol sive dies pulcher procedis:*“ quale Virgilii illud Eclog. IX. „*Ecce Dionaei* processit *Caesaris astrum.*“ et Aen. III. „*Iamque dies alterque dies* processit.“ Verum hi faciles sibi lectores et minime morosos videntur expectasse. Quid enim? an a mane ad vesperam, *dum dies procedit*, usque ad ravim clamandum erat, *Io triumphe?* Quod si maxime his *solem* significare vellet Noster; certe non *dum tu procedis*, sed *dum ille procedit*, dicendum fuisset, ut orationis seriem contemplanti sole ipso clarius patebit. *Tum*, inquit, *canam, O sol pulcher*; quae sunt ipsa verba carminis, quod tum canturum se pollicetur, et *materialiter* (ut Grammatici loquuntur) hic sumi debent. Minime autem iam nunc *solem* alloquitur; neque ullo modo *tu procedis* de *sole* intelligi queunt, quem nullis adhuc verbis compellavit. Verum alii potius ad Antonium Iulum, cui carmen hoc inscribitur, referenda haec opinantur; adeo ut, *dum Antonius procedat*, civitas omnis Io triumphe iterare debuerit. Sed quo, obsecro, nomine *procedet* Antonius? an ut qui triumphum ipse agat? Nihil minus: spectant enim haec omnia ad Augusti triumphum de Sicambris, quem aliquando futurum esse vaticinatur hic Noster. An in alieno quidem triumpho, sed tamen, utpote vir clarus et magnis honoribus functus, inter primos *procedet*, omnibus conspiciendus? Sed et hoc nihil est: nemini enim, praeterquam ipsi triumphanti, *civitas omnis* Io triumphe accinebat. Ovidius Amor. I, 2. de Cupidine triumphante: „*Omnia te metuent*: ad te *sua brachia tendens Vulgus*, Io, *magna voce*, triumphe, *canet.*“ Idem in Trist. IV, 2. „*Hos super in curru, Caesar, victore veheris Purpureus, populi rite per ora tui*: Quaque ibis, *manibus circumplaudere tuorum, Undique iactato flore tegente vias: Tempora Phoebea lauro cingetur, Ioque, Miles*, Io, *magna voce*, triumphe, *canet.*“ Idem Amor. I, 7. „*I nunc, magnificos victor molire triumphos, Cinge comam lauro, votaque redde Iovi. Quaeque tuos currus comitatrix turba sequetur, Clamet*, Io forti victa puella viro.“ Neque *sol* igitur recte procedit, neque *Antonius*: restat, ut ad illos demum interpretes nos convertamus, quibus poëta ad ipsum triumphum conversus hoc dicere videtur. *Dum tu, Io* (sive o) *Triumphe, procedis*: ut in Epodo IX.

Te decem tauri totidemque vaccae,
Me tener solvet vitulus, relicta
Matre qui largis iuvenescit herbis
In mea vota;

Triumphum tanquam Deum alloquitur: „*Io Triumphe, tu morari aureos Currus et intactas boves: Io Triumphe, nec Iugurthino parem Bello reportasti ducem.*“ Atque hanc expositionem necessario sequuntur illi, qui cum meliore codicum parte *Teque* praeferunt. Verum et hic, si penitius excusseris, nihil sani reperies. Si *Tuque* magis tibi arridet, tum haec inde orietur constructio: „*Dumque tu, Io* (id est, *o*) *Triumphe, procedis; non semel dicemus* haec verba, *Io Triumphe.*“ Quis vero hoc iis condonabit, ut alio sensu exponant prius *Io Triumphe*, alio posterius? quis in cultissimo poëta tale portentum admittet? Quod si mavis alteram lectionem *Teque*; iam illa exibit sententia: *Dumque, o Triumphe, procedis, non semel te dicemus*, sive carmine celebrabimus, *o Triumphe.* Ubi, ut mittam illud *o Triumphe*, iam inepte prorsus et putide repetitum; ut mittam iam *civitatem omnem*, puerosque patresque, carmina in triumphum illum scripturos, idque *non semel*; quo nihil fingi potest absurdius: illud unice banc interpretationem evertit, quod procul omni dubio cum Noster ait, *dicemus Io triumphe*; illa ipsa verba sic proferri et acclamari velit: quemadmodum et Naso locis iam citatis: „*Miles, Io, magna voce, Triumphe*, canet. *Vulgus, Io, magna voce, Triumphe*, canet. Clamet, *Io forti victa puella viro.*“ et Tibullus II, 5. — „*lauro devinctus agresti Miles, Io, magna voce, Triumphe*, canet.“ Quin et eam ob causam addit, *non semel dicemus*; nimirum quia eandem hic acclamationem bis positam habes, „*Tuque dum procedis*, Io triumphe, *Non semel dicemus*, Io triumphe;“ ut Ovidius in Arte Am. II, v. 1. „Dicite, *Io Paean, et Io*, bis dicite, *Paean.*“ Satis, opinor, superque iam refutata sunt, quaecumque ad colorem aliquem huic loco inducendum protulerunt interpretes: et tamen unicum illud, quod iam dicturus sum, vel per se sufficeret ad utramvis lectionem, seu *Tuque* sive *Teque*, funditus subruendam. Dico enim, et omnes in bonis scriptoribus tritos et subactos mecum habebo sentientes, non aliter accipi posse, *Tuque*, vel „Teque *dum procedis, Io triumphe*,“ et illud altero abhinc commate, „*Te decem tauri totidemque vaccae*,“ quam de una eademque persona. Nihil enim intervenit, quo *Tuque* et *Te* ad diversas spectare lector moneatur. Cum autem posterius illud ad Antonium Iulum referri, et res ipsa clamitet, et omnes ubique consentiant; prius vero ad eundem Antonium nullo pacto pertinere posse iam supra probaverim; id restat, ut prioris loci lectionem mendosam esse necesse sit: et proinde de emendatione vel certa vel commoda iam serio sit cogitandum. Atque hunc in finem coniectura nos sua impertire vir insignis Daniel Heinsius, qui fidentius pro more suo pronunciat, sic ab Horatio certissime fuisse scriptum, „Duxque *dum procedit, Io triumphe.*“ „*Quis enim*,“ inquit, „*praeter imperatorem in triumpho procedit, cum in Capitolium vehitur? cui nisi imperatori triumphus clamatur? cuius denique gratia populus rem sacram facit, nisi eius qui triumphat?*“ Bene quidem haec: et profecto rem ipsam quasi per nebulam vidit; in verbis eruendis hallucinatus est. Quippe leviore, ni fallor, cicatrice sanari poterit hoc ulcus. Dixerat Noster, — „*et, O Sol Pulcher, o laudande, canam, recepto* Caesare *felix:*“ quibus illa iam subiunge ex correctione nostra: „Isque *dum procedit, I Triumphe, Non semel dicemus, Io Triumphe.*“ *Isque*, is est *Caesar.* Enimvero hoc vocabulum adeo commode rem et sententiam conficit, adeo parum recedit a lectione vulgata, adeo notum denique et receptum est omni-

Fronte curvatos imitatus ignis
Tertium lunae referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

III.

AD MELPOMENEN.

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem; non equus inpiger

bus poëtis, quotiescumque persona aliqua iam semel suo nomine appellata rursus indicatur, ut suo iure pro sincera hic lectione omnino sit admittendum. Virgilius Aen. IV, 203. „*Protinus ad regem cursus detorquet* Iarbam — Isque *amens animi, et rumore accensus amaro*." et V, 706. „*Tum senior Nautes* — Isque *his Aeneam solatus vocibus infit*." et VI, 684. „*At pater* Anchises *penitus convalle virenti* — Isque *ubi tendentem adversum per gramina vidit Aenean*." et IX, 549. — „*quorum primaevus* Helenor — Isque *ubi se Turni media inter millia vidit*." et XI, 702. „*Apenninicolae bellator* filius Auni — Isque *ubi se nullo iam cursu evadere pugna*." Porro recte in triumpho Caesar *procedere* dicitur: ut Virgil. XI, 94. „*Postquam omnis longe comitum* processerat *ordo*." Ovid. Fast. IV. „*Omnis eques, mixtaque gravis cum plebe Senatus Obvius ad Tusci fluminis ora venit.* Procedunt *pariter matres nataeque nurusque*."

58. *Tertium lunae referentis ortum*] *Orbem* in nonnullis codicibus repererunt interpretes; ut et nos in decem ex nostris. Reginensis tamen et Regiae Societatis, *ortum;* quod in Leidensi, Graeviano, Battelliano pro varia lectione ponitur. Si illud sequeris, tum tertium *mensem* intelliges; quod nihil facit ad poëtae sententiam. Gellius I. 20. „*Quod et Luna* orbem *suum lustret septem et viginti diebus*." Ovid. Fast. I, 175. „*Luna novum decies implerat cornibus* orbem." Idem Metam. II, 454. „Orbe *resurgebant lunaria cornua nono*." Tibullus II, 4. — „*et qualis, ut* orbem *Complevit, versis Luna recurrit equis*." Propertius II, 16. „*Septima iam plenae deducitur* orbita *lunae*." Quamobrem cum libris editis retinendum est omnino *tertium ortum*, hoc est, diem tertium. Virgilius Georg. I, 431. — „*vento semper rubet aurea Phoebe: Sin* ortu *in* quarto (*namque is certissimus auctor*) *Pura, neque obtusis per coelum cornibus ibit*." Val. Flaccus II, 367. „*Ut lunam* quarto *densam videt imbribus ortu Thespiades*."

59. *Qua notam duxit*] In codice Regiae Societatis *traxit*, ut Ovid. Fast. I, 596. „*Ille Numantina* traxit *ab urbe* notam:" Statius Theb. VII, 302. — „*ac primae genitorem in flore iuventae Consequitur*, traxitque notas, *et miscuit annos*." Tamen et *notam duxit* aeque, si non magis, elegans locutio est, et omnium fere codicum suffragiis nititur. Propertius I, 5. „*Et timor informem* ducet *in ore* notam." Plura vide apud Nicolaum Heinsium notis ad Ovidii Fast. VI, 649. „Ita *ducere colorem, livorem*." Virgil. Eclog. IX, 49. „Duceret *apricis in collibus uva* colorem." Iuvenalis II, 81. „*Uvaque conspecta* livorem ducit *ab uva*." Seneca Herc. Fur. 347. — „ducet *e genere inclyto Novitas* colorem *nostra*."

Curru ducet Achaico
Victorem, neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed, quae Tibur aquae fertile praefluunt,
Et spissae nemorum comae,
Fingent Aeolio carmine nobilem.
Romae principis urbium
Dignatur suboles inter amabilis
Vatum ponere me choros:
Et iam dente minus mordeor invido.
O testudinis aureae
Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas;
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum!
Totum muneris hoc tui est,
Quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
Quod spiro et placeo (si placeo) tuum est.

IV.
DRUSI LAUDES.

Qualem ministrum fulminis alitem
(Cui rex Deorum regnum in avis vagas
Permisit, expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo)
Olim inventas, et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium;

10. *Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt*] Sic clare habent veterrimi codices Graevianus, Reginensis cum aliis; Leidensis *profluunt*, editio prima Veneta *perfluunt*, quod nollem clarissimos viros Fabricium et Daciérium calculo suo probavisse. Velleius Paterculus II, 106. „*Ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundorumque fines* praefluit.“ Noster infra Carm. XIV. de Aufido, „*Qui regna Dauni* praefluit *Appuli*.“ Livius I, 45. „*Infima valle* praefluit *Tiberis*.“ Sic *praelabi*, *praevehi*. Lucanus VI, 76. „*Quoque modo Romae* praelapsus *moenia Tibris In mare descendit*.“ et X, 307. de Nilo: „*Inde plagae Phoebi damnum non passus aquarum* Praeveheris.“ Vide Gronovium patrem ad Livii XXIX, 32.

23. *Romanae fidicen lyrae*] Respexit huc Ovidius Trist. IV, 10. „*Et tenuit nostras numerosus* Horatius *aures*; *Dum ferit* Ausonia *carmina culta* lyra.“ Quod si in mentem praestantissimo Nic. Heinsio venisset, numquam ex coniectura tentasset ibi reponere, *Aeolia lyra*. Quamquam et hoc sollertissimo viri ingenio minime indignum; sic enim de Rufo, homine Romano, Ovidius Pont. IV, 16. „Pindaricae fidicen *tu quoque*, *Rufe*, lyrae.“

Vernique, iam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus

7. *Vernique iam nimbis remotis*] Vir incomparabilis Iulius Caesar Scaliger sic in Hypercritico suo hunc locum trutina castigat: „*Vernique iam nimbis remotis Insolitos docuere nisus Venti paventem.*“ „*Iam adultum*,“ inquit, „*aquilae pullum describit, cum attribuit ei iuventutem: praeterea cum demittit in agnos et in dracones. Quare non potest hic veris facere mentionem: nam primo ineunte vere aquila parit: incubat tricenis diebus: vix sexto mense* (Augusto) *ad venationem apti sunt pulli: quippe Septembri etiam sunt invalidiusculi.*“ Quae cum veris similia sint et tanti viri fide tradita; (nam Aldrovandus etc. nihil hic nos docent) videamus quo pacto Torrentius Dacieriusque Flacci partes tutentur. „*De adulto*,“ aiunt, „*vere loquitur Horatius*, iam remotis nimbis, *hoc est, ineunte aestate: totum enim ver imbriferum est.*“ Mirifica sane defensio. Si enim *totum ver* imbriferum sive nimbosum est, quomodo nimbis iam remotis venti adhuc *verni* dicuntur? Aut nihil videmus, aut *aestivi* potius dicendi erant. Quanto rectius fuerat non dissimulasse complurium codicum lectionem, quae et Scaligeri experientiae non refragatur, et Horatium tamen ab omni culpa praestat immunem: „*Vernisque iam nimbis remotis, Insolitos docuere nisus Venti paventem.*“ Ita vetustissimus noster Leidensis, et Colbertinus, et Bodleianus alter, et unus Bersmanni: ita Petrensis, cui *verni* pro varia lectione additum: ita optimi libri Graevianus et Reginensis, in quibus litera S erasa adhuc cernitur. Ut ne dubitandum quidem sit, quin idem in nonnullis suis codicibus interpretes invenerint: etsi id memoriae tradere non operae pretium videbatur. Profecto non aliter legisse Scholiastam veterem facile odorari poterant: „*vernique*,“ ait, „*ut ruit imbriferum ver.*“ Atqui exemplum illud ex Virgil. Georg. I, 313. petitum scripturae isti prorsus repugnat: hic enim *ver imbriferum* sive nimbosum est, illic *verni sunt venti, remotis nimbis.* Sine dubio scripserat Scholiastes: — „*vernisque nimbis*) *ut, Ruit imbriferum ver.*“ Iam enim id exemplum adeo apposite citatur, ut nihil magis. Quippe in Italo caelo ver imbribus et nimbis plerumque infestum est. Iuvenalis Sat. IV, 87. „*Cum quo de pluviis, aut aestibus, aut* nimboso Vere *locuturi fatum pendebat amici*,“ Seneca Nat. Quaest. IV, 4. 1. „*Quare vere, iam frigore infracto, grando cadat? Cum ver coepit, maior inclinatio aëris sequitur, et calidiore caelo maiora fiunt stillicidia. Ideo, ut ait Virgilius noster*, Cum ruit imbriferum ver, *vehementior immutatio est aëris undique patefacti et solventis se, ipso tempore* (forte, ipso tempore) *adiuvante. Ob hoc* nimbi *graves magis vastique quam pertinaces deferuntur.*“ Statius Silv. IV, 4. „*Iam terras volucremque polum fuga* veris aquosi *Laxat*,“ Virgil. Georg. III, 429. „Vere *madent* udo *terrae ac* pluvialibus Austris.“ Lucanus V, 415. „*Perfida* nubiferi *vetat inconstantia* veris.“ Recte igitur habet vetustiorum codicum lectio, *vernis nimbis remotis*, quam bene sane explicavit manus antiqua in ora codicis Graeviani: „*vernali tempore transacto, quo plumescunt aves.*“ In recepta vero lectione, *verni venti, iam nimbis remotis*; ubi nimbi *hiberni* necessario intelligi debent, non video quid pro Flacco adversus Scaligerum reponi possit. Ceterum, si cui illud *is* ter repetitum delicatulas aures offendat; is primum sic cogitet, ineptum esse euphoniae consulere cum totius sententiae despendio; tum postea contempletur hos versus, Virgilii et Nasonis; ubi verba singula litera S terminantur. Aen. XII, 708. „*Ingentis genitos diversis partibus orbis*,“ Metam. VII, 540. „*Laniferis gregibus balatus dantibus aegros*.“

Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus;
Nunc in reluctantis dracones
Egit amor dapis atque pugnae:
Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta, fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Videre Raetis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici; quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi

v. 17. Vulg. *Rhaeti.*

10. *Vividus impetus*] Codex Regiae Societatis, *fervidus*, Non placet. Statius de equo Domitiani: „*Cui rigidis stant colla iubis*, vivusque *per armos* Impetus.“

15. *Iam lacte depulsum*] Mihi quidem semper visum est illud *lacte* otiosum et superfluum. „*Leonem*, inquit, *iam depulsum lacte ab ubere fulvae matris.*“ Atqui satis erat alterutrum, aut *lacte depulsum*, aut *ab ubere depulsum.* Virgil. Eclog. VII. „Depulsos a lacte *domi quae clauderet agnos.*“ Prudentius Peristeph. X, 663. — „*unum de caterva infantium Parvum, nec olim* lacte depulsum.“ Suetonius in Tiberio c. 44. „*Infantes firmiores, nec dum tamen* lacte depulsos.“ Virgil. Georg. III, 187. „*Atque haec iam primo* depulsus ab ubere *matris Audeat.*“ Varro de Re Rust. II, 4. „*Porci* depulsi a mamma *a quibusdam Delici appellantur.*“ Ibidem II, 2. „*Cum* depulsi *sunt agni* a matribus, *diligentia adhibenda est.*“ Vides utramvis dictionem satis per se valere; sed utramque simul nemo, quod sciam, adhibuit; neque adeo sine verbosae garrulitatis nota adhibere poterit. Nam quod viri clarissimi Xylander et Chabotius adiective hoc accipiunt, *lacte ubere* sive copioso, id absurdius est, quam ut refelli mereatur. Equidem crediderim vocabulum *lacte* ex glossa huc irrepsisse; et extrusisse aliud quid, quod iam indagandum est. Vide an forte sic scripserit Noster: — „*fulvae matris ab ubere Iam* mane *depulsum leonem Dente novo peritura vidit.*“ hoc est, eo primum mane a lacte depulsum: atque inde ait *dente novo.* Mane autem esurientes leones praedam quaeritant, ut Statius Theb. VII, 670. „*Qualis ubi primam leo* mane *cubilibus altis Erexit rabiem, et saevo speculatur ab antro Aut cervum, aut nondum bellantem fronte iuvencum.*“ an potius hunc in modum: „*Iam* sponte *depulsum leonem.*“ Id enim generosae ferae proprium, ut non expectet dum a matre depellatur; sed sponte se a mamma abigat, suarum virium iam conscia. Sic et *aquilam* pullum paullo ante non mater (ut scriptores narrant fieri solere) sed *iuventas et patrius vigor* de nido propulerunt. Iterum Statius Theb. IX, 740. „*Ut leo, cui parvo mater Getula cruentos Suggerit ipsa cibos, cum primum crescere sensit Colla iubis, torvusque novos respexit ad* ungues, Indignatur ali; *tandemque effusus apertos Liber amat campos.*“ Equidem ut non temere contenderim sic ab Horatio profectum esse; ita libere dicam, non deterius, immo melius aliquanto hoc esse, quam quod vulgo iam circumfertur.

17. *Videre Rhaeti bella*] Locus hic ab omnibus interpretibus diu multumque vexatus sub nostrum etiam stilum venire iam debet. In editionibus vetustis sic concipitur: „*Videre Rhaeti bella sub Alpibus*

Dextras obarmet, quaerere distuli:
Nec scire fas est omnia: sed diu

Drusum gerentem Vindelici:“ neque aliter in recentioribus plerisque; adeo ut gens illa a Druso victa uno nomine appellata fuerit *Rhaeti Vindelici*. Ita quidem iam olim accepisse videntur Acron et Porphyrion: quorum hic, „*Scripta est*, inquit, *haec ecloga in Neronem Drusum; qui Rhetos Vindelicos bello vicit*:“ ille, „*Talem*, ait, *Drusum videre Rheti Vindelici, barbarorum gentes*.“ Servius quoque ad Virgil. Aen. I, 247. „*Atque intima tutus regna Liburnorum*) *Ideo* tutus, *quia Rhaetii Vindelici ipsi sunt Liburni, saevissimi admodum populi, contra quos missus est Drusus. Illi autem ab Amazonibus originem ducunt, ut etiam Horatius dicit, ,,,,Quibus Mos unde deductus per omne Tempus Amazonia securi Dextras obarmet, quaerere distuli.““* Codex Graevianus in margine: „*Retii Vindelici Norici Baioarii unum sunt*.“ Atque hanc interpretationem cum plerique alii iam sequuntur, tum et ipse Velserus in libris Rerum Vindelicarum. Nondum tamen a nobis sic extorquebunt, unum populum coagmentato nomine *Rhaetos Vindelicos* vocari, quos inter se diversos fuisse tot boni auctores tradiderunt. Velleius Paterculus II, 39. „*Phaetiam autem et Vindelicos et Noricos et Scordiscos novas imperio nostro subiunxit provincias*.“ Et II, 95. „*Quippe uterque* (Tiberius et Drusus) *divisis partibus* Raetos Vindelicosque *adgressi*.“ Et 104. „*Ego tecum, imperator, in Armenia, ego in* Rhaetia *fui; ego a te in* Vindelicis, *ego in Pannonia, ego in Germania donatus sum*.“ Et 122. „Vindelicorum Rhaetorumque *victor, curru urbem ingredi*.“ Suetonius Aug. c. 21. „*Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam — item* Rhaetiam et Vindelicos, *ac Salassos gentes Inalpinas*.“ Idem Tib. c. 9. „*Exin*' Rhaeticum Vindelicumque *bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit;* Rhaetico atque Vindelico *gentes Alpinas, Pannonico Breucos et Dalmatas subegit*.“ Plinius Nat. Hist. III, 24. „*His* (Noricis) *contermini* Rhaeti et Vindelici, *omnes in civitates multas divisi*.“ Tacitus Annal. II, 17. „*Ne* Rhaetorum Vindelicorumque *cohortes signa obvecissent*.“ Eutropius de Augusto: „*Romano adiecit imperio Illyricum*, Raetiam, Vindelicos, *et Salassos in Alpibus*.“ Ita Graeci similiter, Strabo, Ptolomaeus, Agathemerus *ΡΑΙΤΟΥΣ ΚΑΙ ΟΥΙΝΔΕΛΙΚΟΥΣ* semper distinguunt. Quid iam de Servio et Scholiastis fiet, siculneis sane copiis, si cum istis comparentur? Profecto non aliunde quam ex hoc ipso loco sic in mendam cubante commentum illud de Rhaetis Vindelicis hauserunt. Quod et ex parte vidit celeberrimus Dacierius: atque ideo lectionem aliam revocatum iit, cui editiones codicesque aliquot et in iis Battelianus noster astipulantur; „*Videre Rhaeti bella sub Alpibus Drusum gerentem* et *Vindelici*.“ Multa tamen huic emendationi adversa sunt: nullus liber paullo vetustior coniunctionem *et* agnoscit: tum et historia ipsa refragatur. Non enim et Rhaeti et Vindelici videre Drusum bellantem; quippe Drusus Vindelicos tantum, Rhaetos Tiberius agressus est, Paterculus loco iam laudato: „*Quippe uterque* (Tiberius et Drusus) *divisis partibus Rhaetos Vindelicosque adgressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt*.“ Quae verba toti huic carmini quasi commentarii vicem esse possunt. Noster ipse infra Carm. XIV. „Maior Neronum *mox grave praelium Commisit, immanesque* Raetos *Auspiciis pepulit secundis*.“ Quid ergo? vides in utraque lectione plane aquam haerere: neque sane id mirum, neutra enim vera est. Nos iam olim certam

Lateque victrices catervae Consiliis iuvenis repressae

v. 24. Vulg. *Revictae.*

huius loci scripturam ex coniectura invenimus, „*Videre* Raetis *bella sub Alpibus Drusum gerentem Vindelici.*“ atque ad hanc nos deduxit Horatiani stili indoles: noveram enim Nostrum numquam illud *sub Alpibus* sic inornate et nude prolaturum fuisse. Memineram etiam Alpes, ut pro variis regionibus varia sortitae erant nomina, ita et Rhaeticas appellatas esse. Tacitus Hist. I, 70. „*Ipse paullulum cunctatus, num* Rhaeticis iugis *in Noricum flecteret.* Claudianus de IV. Cons. Honorii, 442. „*Aspera nubiferas qua* Rhaetia *porrigit* Alpes.“ Iterum Tacitus de Mor. Germ. c. 1. „*Rhenus* Rhaeticarum Alpium *inaccesso ac praecipiti vertice ortus.*“ Porro *Raetis* Noster suo more pro *Raeticis;* ut alibi *venena Colcha, Mauris iaculis, Sulpiciis horreis, Aemilium ludum, Italo coelo.* Denique *sub Alpibus Rhaeticis* Vindelici Drusum viderunt; quia Rhaeti Vindelicis contermini. Hactenus ex coniectura progressi sumus; postea sagacissimum virum Nic. Heinsium nobiscum facere didicimus; qui in ora exemplaris sui, *forte*, inquit, *Rhaetis.* Accesserunt huc ad partes codex optimus Torrentii et veterrimus noster Graevianus, qui *Rctii* habent; quod a *Retis* scribarum errore fluxisse videatur; et magis adhuc Reginensis, in quo *Reti* nunc habetur, litera quadam quae sequebatur erasa. Tandem in impresso codice ex bibliotheca celeberrimi viri Petri Francii, cui variae aliquot lectiones ex libris scriptis adnotabantur, reperimus manuscriptum exemplar Rottendorphii *Retis* exhibere: neque parum laetati sumus divinationem nostram membranarum auctoritate firmari; quod et in aliis multis olim eventurum auguramur, siquis post operam nostram meliores codices hic illic latitantes diligenter exousserit.

24. *Consiliis iuvenis revictae*] Quod Lambinus in nonnullis emendatis codicibus reperisse se narrat, *repressae;* id ego in veterrimo Graeviano vidi, ubi primo erat *revictae*, et postea sex posterioribus literis per puncta subnotata (ut solet) deletis, suprascriptum manu et atramento iisdem *pressae.* Et quantivis sane pretii ea lectio est: nam vulgo recepta vix nobis placere potest, si vel aurem vel nasum adhibemus: — „*sed diu Lateque* victrices *catervae Consiliis iuvenis* revictae *Sensere, quid mens rite, quid indoles*“ etc. Imo vero *repressae*, ut et legit Scholiastes Porphyrion: „*Consiliis,*“ ait, „*iuvenis* repressae *eo pertinet, quod* late *victrices dixerat.*“ Nihil verius dici potuit. Qui antea *longe lateque* grassabantur, iam *repressi*, cohibiti, et intra fines suos compulsi sunt. Cicero de Provinciis Consularibus c. 12. „*Nationes eas, quae numero hominum ac multitudine ipsa poterant in provincias nostras* redundare, *ita ab eodem esse partim recisas, partim* repressas; *ut Asia, quae imperium nostrum ante terminabat, nunc tribus novis provinciis ipsa cingatur.*“ Et mox c. 13. „*Ipse ille C. Marius* influentes *in Italiam Gallorum maximas copias* repressit, *non ipse ad eorum urbes sedesque penetravit.*“ Claudianus de Bello Getico, v. 400. „*Hoc monitu pariter nascentia* bella repressit.“ Val. Maximus VI, 9. 6. de Sylla: „*Mithridatem compescuit, socialis belli fluctus* repressit.“ Illud deinde nota, *consiliis iuvenis:* nam et eo longe aptius referas *repressae*, quam *revictae.* Suetonius in Tiberio c. 37. „*Reges infestos suspectosque* comminationibus *magis et* querelis, *quam vi,* repressit.“ Contra, quam insulsa, sodes, repetitio est, *victrices revictae?* quam qui non odit, is et amatae suae polypum depereat. Sed *repressae*, inquiunt, multo minus dicit, quam par est: parum enim fuisset *reprimere* barbaros. Quid? annon satis hoc, quod repressit *iuvenis*, non dux veteranus;

Sensere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita sanctis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.

v. 26. Vulg. *Faustis.*

Flateque victrices catervas, non hostem numero spernendum et prioribus damnis fractum? Atqui *revictae* multo minus dicit, imo nihil dicit omnino. Nam *revictus* nihil aliud notat, quam *refutatus*, *convictus*; neque umquem de bellis et praeliis, sed de calumniis, criminibus, et iudiciis usurpatur. Ovidius Fast. VI, 432. de Minerva: „*Ex quo* iudicio *forma* revicta *suo est.*“ Gellius V, 2. „*Qui, cum in culpa et maleficio* revicti *sunt, perfugiunt ad fati necessitatem.*“ Ita Cicero, *iudicio revinci*; Livius, *crimen revictum*; Lucretius IV, 489. „*An poterunt oculos aures* reprehendere? *an aures Tactus? an hunc porro tactum eapor* arguet *orte? An* confutabunt *nares? oculive* revincent?“ Vides, opinor, veram huius vocabuli notionem; ab Horatii certe sententia prorsus alienam. Nam quod ex Lucretio citant, I, 586. — „*nam si primordia rerum Commutari aliqua possent ratione* revicta:“ et V, 410. „*Inde cadunt vires aliqua ratione* revictae:“ hoc est, victae, labefactae, tentatae: id uti lubricum sane incertumque est, cum varient ibi codices manuscripti; ita, quantumvis sit sincerum, tamen nonnisi a iudiciis tralatum esse videatur; ut illud de iisdem primordiis, lib. I, 530. „*Nec* ratione *queunt* alia tentata *labare*:“ quale illud Nostri Epist. I, 18. v. 80. „*Ut penitus notum, si* tentent crimina:“ et proinde illud *revictae* longe infra Horatii sensum et Drusi laudes sit existimandum.

26. *Nutrita faustis sub penetralibus*] Scholiastes Porphyrion ad locum: „*Quia non potest Drusum laudare nunc, ut filium Augusti: ab eo educatum institutumque dicit.*“ Bene sane: verum illud demiror, cum in eo iam sit Noster, ut institutionem et disciplinam laudet familiae Augustae, asseratque pene plus *doctrinae et cultui* Drusum, quam naturae et *indoli* debuisse; quo tandem consilio *fausta penetralia* dixerit. Nullum profecto epitheton vel data opera seligere potuit magis alienum. Quorsum enim *disciplina et cultus*; si *fortunae* et *faustitati* adscribenda erant omnia? Haec quidem se mutuo subvertunt, neque in uno eodemque loco possunt consistere. Sed cave credas Horatium huius culpae affinem esse; quanquam omnes quos viderim codices scripti editique in lectione hac conspirent. Auctor enim sponsorque esse ausim, sic a poëtae manu locum profectum esse: „*Sensere, quid mens rite, quid indoles Nutrita* sanctis *sub penetralibus.*“ Lippus aliquis librarius iam a multis saeculis hanc labem invexit, literarum similitudine deceptus. Quippe *s* et *n* quam simillimas esse *f* et *u* nemo non videt: in vetustis autem membranis *ſt* et *ſt*, ubi uno calami ductu scribuntur, vix inter se dignosci posse fide optima affirmare possum. Ceterum *sanctis penetralibus* nullum in omni Latio aptius vocabulum est, ubi de educatione et moribus, velut hoc in loco, agitur. Cicero Philippica II, c. 27. „*O audaciam immanem! tu etiam ingredi illam domum* (Pompeii) *ausus es? tu illud* sanctissimum limen *intrare?*“ et mox c. 28. „*Quid enim illa* domus *viderat nisi pudicum, nisi ex optimo more et* sanctissima disciplina?“ Iuvenalis Sat. XIV, 68. „*Illud non agitas, ut* sanctam filius *omni Aspiciat sine labe* domum, *vitioque carentem?*“ Columella lib. X. „*Casta fides colitur nobis*, sanctique Penates.“ Porcius Latro Declam. in Catilinam: „*Nec Druso* sanctissimi *qui* Penates, *nec Saturnino ius sacrosanctae dignitatis auxiliatum est,*“ quod *consiliis*, non praeliis multo suorum sanguine factis: quod dix

Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in iuvencis, est in equis patrum
Virtus; neque inbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.

v. 31. Vulg. *Nec.*

Valerius Max. VI, 5, 1. „*Tempus est Iustitiae quoque* sancta penetralia *adire.*“ Idem II, 7, 6. „*Tu, Postumi dictator, A. Postumium, quem ad generis* penetraliumque sacrorum *successionem propagandum genueras.*“ Idem IX, 15, 3. de domo Octaviae sororis Augusti loquens: „*Ut eodem tempore* sanctissimi Penates, *et veri sanguinis memoria spoliarentur, et falsi sordida contagione inquinarentur.*“ Tacitus Annal. V, 1. de Livia Augusti uxore, Drusi huius matre: — „*sanctitate domus priscum in morem, comis ultra quam antiquis feminis probatum.*“ Peculiari vero ratione penetralia Augusti *sancta* vocabantur; cum quia ipsum domini cognomen *sanctum* significat, ut Glossae Philoxeni: *Augustus*, ἱερὸς, *sanctus.* Ovid. Fast. I, 607. „*Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes: Hic socium summo cum Iove nomen habet.* Sancta *vocant* augusta *patres: augusta vocantur Templa, sacerdotum rite dicata manu.*“ Vides iam quam multis nominibus *sancta* dici mererentur *penetralia* domus Palatinae: tum ob sanctam disciplinam, tum ob sanctum Augusti nomen, tum ob sancta Deorum templa ibi aedificata, ut de vera huius loci restitutione vix amplius, opinor, dubitare possis.

29. *Fortes creantur fortibus et bonis*] In principe editione Veneta et maiore parte membranarum alia distinctio est: „*Fortes creantur fortibus: et bonis Est in iuvencis, est in equis patrum Virtus:*“ quam viri insignes Stephanus, Xylander, aliique amplectuntur. Quibus accedit fere praestantissimus Nic. Heinsius, sic reponens ex coniectura: „*Fortes creantur fortibus;* ut *bonis Est in iuvencis*“ etc. Multis tamen nominibus tam interpunctio illa, quam emendatio displicet. Principio enim, *fortibus et bonis* receptissima apud auctores formula nullo modo hic dividi et distrahi debet. Noster Epist. I, 9. v. 13. „*Scribe tui gregis hunc, et* fortem *crede* bonumque.“ Gellius XV, 2. „*Tamquam Plato laudes ebrietatis scripsisset, utilemque esse eam* bonis ac fortibus *viris censuisset.*“ Cicero Epist. Fam. III, 11. „*Quae quidem, etiam in summa* bonorum ac fortium *civium copia, iueri tales viros deberet.*“ Ibidem V, 19. „*Id quod omnes* fortes ac boni *viri facere debent.*“ Idem in Verrem III, 69. „*Quem ego, iudices, quamvis* bonum fortemque *facile paterer evadere.*“ Ita Cicero alibi sexies, credo, deciesve diversis locis. Deinde et sententiae ipsi vim ac iniuriam faciunt; qui *bonis* referunt ad *iuvencis* et *equis.* Ea vero iam paucis explicanda est, quia plerosque interpretes perperam haec cepisse video. Disserit hic Noster de commodis bonae educationis. Verum est, inquit, et concedimus, fortes et bonos sibi similes procreare: generosum equum etiam pullum generosum gignere; neque ex aquilis columbas, verum aquilas nasci: doctrina tamen et institutio naturalem indolem roborant promoventque; et quandocumque eae deficiant, quantumvis bene nata in culpas et vitia prolabuntur. Haec argumenti vis est, et orationis series: ubi iam forte per te vides in *Fortes creantur fortibus* verbum postremum casu dativo, non ablativo, proferri; et proinde activam hic significationem efficere. Non enim id vult, *fortes non nisi a fortibus creari;* verum *fortes parentes non nisi fortes filios creare.* Quamobrem, si sequentia sic ordinas, *Virtus patrum est in* bonis *iuvencis et in* bonis

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpae.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Hasdrubal,
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma risit adorea;
Dirus per urbis Afer ut Italas,
Ceu flamma per taedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vastata Poenorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.

equis; corrumpis plane sententiam, quae aliud quid et maius designat: *Virtus* scilicet *patrum est universe et generatim in iuvencis et equis*: virtus animalis generosi numquam deficit et degenerat in sobole. Illud igitur interpretes nostros fefellit et devios abripuit, quod passive et casu ablativo acciperent illud *fortibus; fortes* scilicet *filios non nisi a fortibus parentibus gigni.* Hoc enim posito, recte tum et commode sequeretur illud, *Est in* bonis *iuvencis patrum virtus*, sive *boni pulli non nisi ab equis bonis generantur.* Sed hunc, ut iam diximus, sensum tum argumenti vis et series respuit, tum et sequentia prorsus refutant, — „*neque imbellem feroces Progenerant aquilae columbam:*“ quippe eo pacto, inversis verbis dicendum fuerit, — „*neque imbelles ferocem Progenerant aquilam columbae.*“ Verum haec, quae alicuius forte sunt subtilitatis, hactenus: nam ut sagaci et vigilanti lectori satis diximus, ita tardo aut supino nimium.

36. *Dedecorant bene nata culpae*] Diversam ab hac lectionem secuti sunt Scholiastae veteres: „*indecorant*,“ aiunt, „*id est, indecora faciunt, ac per hoc* dedecorant *significat.*“ Eandem et codices aliquot adhuc servant, Lambini tres, et Pulmanni unus; ex nostris Graevianus veterrimus, Galei, Bodleianus, a prima manu Magdalenensis, et pro varia lectione Battelianus. Et mihi quidem vera videtur haec scriptura; licet alibi nusquam ea vox iam reperiatur. Unde enim bonis illis librariis subnasci potuit, nisi in exemplaribus suis ita scriptam invenissent? Certe rite et legitime formata est: ut enim a *dedecore*, *dedecoro*; ita ab *indecore indecoro* deduci potest. Accius in Athamante apud Nonium: „*Cuiu' sit vita* indecoris, *mortem effugere turpem haud convenit.*“ Virgilius XII, 679. — „*nec me* indecorem, *germana*, *videbis.*“ qui et alibi quater eo vocabulo usus est. Claudianus in Rufinum III, 58. „*At nos* indecores longo *torpebimus aevo.*“ Tamen vetus Enarrator Iuvenalis ad Sat. XIV. v. 1. citat in hoc Nostri loco *dedecorant*: sed et ibi consulendae erant membranae.

Gens, quae cremato fortis ab Ilio
Iactata Tuscis aequoribus sacra
Natosque maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbis,
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedis, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem;
Monstrumve submisere Colchi
Maius, Echioniaeve Thebae.
Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multa proruit, integrum
Cum laude victorem; geritque
Proelia coniugibus loquenda.

v. 66. Vulg. *Proruet.* v. 67. *Geretque.*

60. *Ducit opes animumque ferro*] Magdalenensis noster et Bodleianus *animosque*: ita prorsus apud Virgilium Aen. II, 799. „*Undique convenere* animis opibusque *parati.*“ et Statium Silv. III, 1. „*Macte* animis opibusque, *meos imitate labores.*“ Tamen plures hic et antiquiores sequimur, in quibus est *animumque;* ut Caesar de Bello Gallico VII, 76. „*Omnesque* et animo et opibus *in id bellum incumberent.*“ Sane Noster varietatem numeri videtur studio consectatus esse, ut supra Carm. IV, 2. — „*et* vires animumque *moresque Aureos educit in astra.*“ ubi potuit pariter *animosque;* uti sane a prima manu exhibet codex Petrensis; neque aliter Virgilius Aen. II, 617. „*Ipse pater Danais* animos viresque *secundas Sufficit.*“ Valerius Flaccus I, 243. „*Vos quoque nunc* vires animosque *adferte paternos.*“ Idem IV, 621. „*Sed te non* animis, *nec solis* viribus *aequum.*“ Maluit tamen *vires animumque*, et varietatis et euphoniae gratia: ut Virgilius quoque Aen. IX, 717. „*Hic Mars armipotens* vires animumque *Latinis Addidit.*“ et ibidem 764. — „*Iuno* vires animumque *ministrat.*“ Statius Silv. I, 4. „*Ipse veni,* viresque *novas* animumque *ministra.*“ et Theb. VIII, 522. „*Tum magis atque magis* vires animusque *recedunt.*“ Severus in Aetna: „*Tum vero, ut cuique est* animus viresque, *rapina Tutari conantur opes.*“ Caesar de Bello Civ. I, 64. „*Quorum aut* animus *aut* vires *videbantur sustinere non posse.*“ Cicero in Partit. Orat. c. 35. „*Si aut* vires, *aut* animum, *aut copias, aut opes abfuisse demonstrabit.*“ Livius IV, 19. „*A. Cornelius Cossus*, animo *ac* viribus par.“ XXIII, 17. „*Ceterum Acerranis plus* animi *quam* virium *erat.*“ XXIV, 8. „*T. Manlium fidentem et* animo *et* viribus.“ Seneca Suasoria V. „*Functus est et* animo *et* viribus.“

65. *Merses profundo, pulchrior evenit*] In Graeviano et Regiae societatis recte *Merses:* ceteri fere nostri cum Lambini aliquot et Cruquii *Mersus;* quod nullo modo ferri potest. Oportuit enim *mersa*, non *mersus;* cum referatur ad *gens quae cremato fortis ab Ilio.* Mox v. 66. et 67. Galei codex, *proruit* et *geritque*; quorum prius etiam in veterrimo Graeviano est, posterius in Zulichemiano. Utrumque placet; ut respondeant τῷ *evenit.* Et certe hic tempus praesens, Hasdrubale iam

Carthagini iam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, et fortúna nostri
Nominis, Hasdrubale interemto.
Nil Claudiae non perficiunt manus;
Quas et benigno numine Iuppiter
Defendit, et curae sagaces
Expediunt per acuta belli.

V.

AD AUGUSTUM.

Divis orte bonis, optime Romulae
Custos gentis, abes iam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus Patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuae, dux bone, patriae:
Instar veris enim voltus ubi tuus
Adfulsit populo; gratior it dies,
Et soles melius nitent.
Ut mater iuvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora

v. 73. Vulg. *Perficient.*

tum victo et occiso, fortiores et praesentiores vires arguit. Denique et in v. 73. „*Nil Claudiae non* perficient *manus*," praestat, opinor, cum vetustissimo omnium Blandinio, et altero inter Pulmannianos optimo, et quibusdam Lambini, reponere *perficiunt*. Gens Claudia, inquit, per omnes aetates rebus gestis clarissima, nihil non perficit, quodcumque aggreditur.

9. *Quem Notus invido Flatu*] Tres apud Torrentium fidelissimi, ut ait, codices *uvido* habent; quod sollemne est Noti epitheton: ut Noster alibi Epod. X. „*Ionius* udo *cum remugiens sinus* Noto *carinam ruperit.*" Statius Silv. I, 6. „*quas* udo *Numidae rapuere sub* Austro." et iterum II, 4. „*Nec quas* humenti *Numidae rapuere sub* Austro." Virgil. Georg. I, 417. — „*et Iuppiter* uvidus Austris." Avienus in Arateis: — „*nam crassus desuper aër Cornua caeca premit*, Notus uvidus *aëra cogit.*" Melior tamen est recepta lectio, quam et in omnibus nostris invenimus, — „*quem Notus* invido *Flatu Carpathii trans maris aequora Dulcá distinet a domo.*" *Uvido* enim perpetuum et generale hic adiectivum esset, nihilque adderet sensui praeter poëticam dignitatem: at illud *invido* non ornat modo, sed et auget sententiam; neque de communi petitum est, sed ex ipso loci solo enascitur. Sic Hero Leandro, apud Ovidium, v. 21, „*Aut mare prospiciens*, odioso *concita vento Corripio verbis aequora paene tuis.*" et ibidem, 120. „*Quoque minus veniae*, invida *pugnat hiems.*" Statius Silv. V, 1. v. 149. — „*sic plena* maligno *Afflantur vineta* Noto: *sic alta senescit Imbre seges nimio: rapidae sic obvia puppi* Invidet, *et velis adnubilat* aura *secundis.*"

Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,
Votis ominibusque et precibus vocat;
Curvo nec faciem litore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quaerit patria Caesarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit farra Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitae:
Culpari metuit fides:

v. 18. Vulg. Nutrit *rura*.

13. *Votis, ominibusque et precibus vocat*] Turbant hic codices manuscripti; Reginensis: „*Votis omnibusque et precibus advocat.*“ Galeanus: „*Votis omnibus et cum precibus vocat:*“ Ceteri fere, „*Votis omnibusque et precibus vocat.*“ Editio Veneta 1478. „*Votis omnibus atque precibus vocat.*“ Altera 1490. „*Votis omnibus hunc et precibus vocat.*“ Illud *omnibus* speciosum est satis. Caesar de Bello Gall. VI, 31. „*Cativulcus* omnibus precibus *detestatus Ambiorigem.*“ Ibidem VII, 26. „*Flentesque proiectae ad pedes suorum*, omnibus precibus *petierunt.*“ et 78. „*Cum ad munitiones accessissent, flentes*, omnibus precibus *orabant.*“ Seneca Oedip. V, 205. „*Adest petitus* omnibus votis *Creon.*“ Quintilianus Declam. VI. „*Et, ut cupiditas fecerat blandum, obsecravit* omnibus precibus.“ Cicero Caesari, in Epist. ad Atticum IX, 11. „*Quamobrem a te peto, vel potius* omnibus precibus *oro et obtestor.*“ Idem pro Cn. Plancio c. 10. „*Quod Maritim linquentem terram eam, quam servaverat, lacrimis* votisque omnibus *prosecuti sunt:*“ ubi tamen doctissimus et mihi, dum vixit, amicissimus Graevius ὁ μαχαιρίης ex membranis Erfurtensibus edidit, *terram, quam servaverat*, votis, ominibus, lacrimisque *prosecuti sunt.* Recte hoc et pro solito suo iudicio vir celeberrimus. Quin et in Nostro sola illa sana est lectio, quae nunc ubique fere obtinet, et ex Acrone, codice Leidensi et aliis stabilitur: „*Votis* ominibusque *et precibus vocat:*“ Livius Lib. I. in Praefatione: „*Cum bonis potius* ominibus, votisque, *et* precationibus *Deorum Dearumque* (*si ut poëtis, nobis quoque mos esset*) *libentius inciperemus.*“ Ausonius Epist. XXIV. ex manifesta Nostri imitatione, „*Accurre, ô nostrum decus, ô mea maxima cura*, Votis, ominibusque *bonis*, precibusque *vocatus Adpropera.*“

18. *Nutrit rura Ceres*] Vide modo totum distichon: „*Tutus bos etenim* rura *perambulat: Nutrit* rura *Ceres, almaque Faustitas.*“ et deinde tecum cogita, ecquam gratiam et venerem habeat ista repetitio. Mihi quidem *rura rura* rus merum et librariorum stuporem sapere videtur: quod et censuit excellente vir ingenio Tanaquillus Faber; et proinde priorem versum sic voluit refingere: „*Tutus bos etenim* prata *perambulat.*“ Et ne dubium quidem est, quin, si ita libitum fuerit, sic scribere potuerit Noster, ut Carm. III. 18. „*Festus in* pratis *vacat otioso Cum* bove *pagus.*“ Seneca Herc. Fur. v. 141. „*Ludit* prato *liber aperto Nondum rupta fronte* iuvencus.“ Verum ut in vitio detegendo sagax, ita in medicina facienda infelix fuit Tanaquillus: sanus enim et sincerus est prior versiculus; neque incrustatione est opus. In posteriore illo latet ulcus, „*Nutrit rura Ceres almaque Faustitas:*“ Quid enim, amabo, est *nutrire rura? Rura* sunt arva, prata, campi, saltus, etc. pro varia terrarum forma et situ. Quis vero mortalium

Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperae:
Culpam poena premit comes.
Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Foetus? incolumi Caesare, quis ferae
Bellum curet Hiberiae?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores:
Hinc ad vina venit laetus, et alteris
Te mensis adhibet Deum:

v. 31. Vulg. *Redit.*

nutriri dixit res eiusmodi? Nihil *nutriri* dicitur, ne per metaphoram quidem, nisi quod augeri et incrementum capere potest, ut *arbores*, *segetes*, *fructus*; ut *odium*, *amor*, *bellum*, *incendium*, et id genus alia. Qui malum igitur Ceres *rura nutrire* poterit? an illa rus exiguum aut modicum reddet ingens, quale milvus pervolare nequeat? Quod si rura ipsa non *crescunt*, neque proinde *nutriuntur*. Quid multa? numquam ab Horatio hoc profectum est, neque a quoquam veterum; sed a caecutientibus librariis. Olim enim turbatum fuisse in hoc loco codex Graevii indicio est, in quo hodie sic habetur, *Nutrit..ra Ceres*, et superne scriptum est alia manu *ru*. Illud vero ingenue monendum est (ne lector plus aequo fortasse faveat coniecturae nostrae), unicam modo literam erasam esse, ut ex spatiolo constat: adeo ut a primo forte exaratum fuerit *nutritura*. Sed utcumque hoc sit; vix dubito, quin sic locus exierit ab Horatii manu: „*Tutus bos etenim* rura *perambulat*: *Nutrit* farra *Ceres*, *almaque Faustitas*." Omnia enim mirifice conveniunt, sive ad scripturam respicias, seu ad sententiam. Recte enim dixeris, *nutrit farra*, ut Ovidius Fast. IV, 913. Robiginem alloquens, „*Tu* sata *sideribus caeli* nutrita *secundis Crescere*, *dum fiant falcibus apta*, *sinas*," sic et *grandia farra*: quae autem grandescunt, *nutriuntur*. Servius ad Georg. I, 101. *carmen rusticorum antiquum* memorat: „*Hiberno pulvere*, *verno luto*, grandia farra, *Camille*, *metes*." Idem habes apud Macrobium Saturn. V, 20. „Contra *vegrandia farra* sunt parva et exigua." Ovid. Fast. III, 445. „*Nunc vocor ad nomen*: vegrandia farra *colonae*, *Quae male creverunt*; *vescaque parva vocant*." Recte itidem *Nutrit farra Ceres*: ea enim sub Cereris tutela sunt, Ovid. Fast. I, 672. „*Placentur matres frugum Telluaque* Ceresque Farre *suo*, *gravidae visceribusque suis*." et mox v. 679. easdem sic alloquitur, „*Vos date perpetuos teneris sementibus* auctus." et ibidem II, 519. „Farra *tamen veteres iaciebant*, farra *metebant*: *Primitias* Cereri farra *resecta dabant*." Atque inde explicandum est illud, *almaque Faustitas*; quod nove protulit Horatius, neque alibi hodie reperitur. *Faustitas* enim est *prosperitas*, et ad fruges sive *farra*, non ad *rura*, referri debet; ut ipse carmine sequenti, „*Rite crescentem face Noctilucam*, Prosperam frugum." Contra, in vulgato illo, *Nutrit rura Ceres*, etiamsi bene Latine dici possent *rura nutriri*, non enim illa omnem *ruris* proventum nutrit et tuetur; non vites, non olivas, non poma; sed farra tantum et fruges: ut de vera huius loci emendatione vix ambigendum esse videatur.

31. *Hinc ad vina redit laetus*] Veteres quidem editiones habent

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, uti Graecia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, dux bone, ferias
Praestes Hesperiae; dicimus integro
Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum sol Oceano subest.

VI.

AD APOLLINEM.

Dive, quem proles Niobea magnae
Vindicem linguae, Tityosque raptor
Sensit, et Troiae prope victor altae
Phthius Achilles,
Ceteris maior, tibi miles inpar;
Filius quamvis Thetidis marinae
Dardanas turris quateret tremenda
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut inpulsa cupressus Euro,
Procidit late, posuitque collum in
Pulvere Teucro.

redit; idque locum semel possessum sola interpretum verecundia tenuit. Vetustissimi enim nostri Graevianus et Reginensis cum Bodleiano, et Lambini quibusdam, et ex Pulmannianis optimo, „*Hinc ad vina* venit.“ Quod et altero suavius est, et tutius ab exceptione. Nam qui *redit ad vina*, iam tum antea vino se invitasse videatur. At hic venit siccus sobriusque ab opere rustico.

37. *Longas, o utinam, dux bone, ferias*] Iidem codices optimae notae Graevianus et Reginensis, cum duobus Bersmanni, et Vigorniensi nostro sequioris aetatis, „*Longas o utinam*, rex *bone*, *ferias*:“ quod fortasse non contemnendum. Iam enim praecesserat *dux bone*, versu quinto: „*Lucem redde tuae*, dux bone, *patriae*:“ neque satis scio an decenter et sine omni fastidio hic repeti possit. Quorsum autem tum maxime *dux bonus* dicatur, cum *longas ferias* praestet: quando illud ad bellicam laudem, hoc ad pacem atque otium pertinet? Scimus quidem Augustum, ut et sequentes Imperatores, Regium nomen aversatum esse: at hic non tam potentiae, quam familiaritatis appellatio erit; ut Epist. I, 7. etiam Maecenatem *regem* vocat, — „rexque *paterque Audisti coram*; *nec verbo parcius absens*;“ ubi *rex* est patronus, potens amicus. Porro *rex bone*, nota formula est, et aliis usitata. Virgil. Aen. XI, 344. de Latino: „*Rem nulli obscuram*, *nostrae nec vocis egentem Consulis*, o bone rex.“ Statius Theb. II, 460. de Eteocle: — „*aut horum miseret*, *quos sanguine viles Proiicis excidio*, bone rex.“ Quamobrem de hoc loco ampliandum esse existimo, dum vetustiores codices hinc illinc eruantur.

Ille non inclusus equo Minervae
Sacra mentito, male feriatos
Troas et laetum Priami choreis
Falleret aulam;
Sed palam captis gravis, heu nefas heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentem
Matris in alvo:
Ni tuis flexus Venerisque gratae
Vocibus Divom pater adnuisset
Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.

v. 19. Vulg. *Latentes.* v. 21. *Victus.*

17. *Sed palam captis gravis*] Editiones Italae veteres *captis;* at Germanica Loscheri *captos*: quorum illud iam vulgo obtinuit; sed neutrum placet. Sive enim *gravis* absolute, sive *gravis captis*, hoc est, iratus, infestus, elegeris: vix mediocris poëtae famam impleveris. Mire variant hic membranae; Reginenses cum aliis *captis*; Petrenses pro varia lectione *captos;* a Regiae societatis codice vox illa, quaecumque fuerit, exulat; ut et a Graeviano, ubi tamen superne adscriptum est *captis*. Et sane suspicio est iam olim vocabulum dissyllabum ex versu excidisse, et pro vario sequentium librariorum captu variis modis substitutum esse. Nam Magdalenensis et Bodleiani duo, cum Lambini aliquot et uno Torrentii, *victor:* quod admitti forte mereretur, vel ob locum Virgilii Georg. III, 83. — „*dum* gravis *aut hos, Aut hos versa fuga* victor *dare terga subegit:*" cui non absimile est illud Accii in Philocteta: „Gravis *Dardaniis gentibus* ultor *Laërtiade.*" nisi iam supra habuissemus, *Et Troiae prope* victor *altae;* et mox, ex plurimorum quidem codicum lectione, *Ni tuis* victus. Galeanus vero noster habet, *raptor;* ut Plautus Epidico Act. II. Sc. 2. „*Auro opulentus, magnus miles, Rhodius*, raptor *hostium.*" et Virgil. Aen. II, 374. — „*alii* rapiunt *incensa feruntque Pergama.*" sed versu secundo vox eadem tum recurret, *Tityosque raptor.*

19. *Etiam latentes Matris in alvo*] Ita iam passim circumfertur post Lambinum, et Cruquium, qui sic in suis ediderunt, dissimulata veterum codicum scriptura: quorum plerique cum omnibus antiquitus impressis *latentem* habent. Ita Torrentius, Pulmannus Bersmannusque in suis invenerunt: ita ipse in Graeviano, Leidensi, Zulich., Magd., Petrensi, Galei, Vigorn. Quidni itaque recipiatur? pronum enim fuit librariis pluralem hic ex singulari facere, quia praecesserat *nescios fari pueros*: contra ex plurali singularem facere et varietatis gratiam captare supra eorum captum erat. Expressit autem Noster Homeri locum Iliad. Z. v. 60. — „μηδ' ὉΝΤΙΝΑ γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἔοντα φέροι, μηδ' ὈΣ φύγοι· ἀλλ' ἅμα ΠΑΝΤΕΣ Ἴλιον ἐξαπολοίατ', ἀχήδεστοι καὶ ἄθαπτοι." Ceterum nunc Torrentii et Pulmanni alter *iacentem;* sed bene habet vox recepta. Seneca Epist. CXXIV. „*Siquis diceret illum in materno utero* latentem, *tenerum et imperfectum et informem.*" et paullo post, „*Qui maternorum viscerum* latens *onus est.*" Tacitus Hist. II, 13. „*Cum per cruciatus interrogarent, ubi filium occuleret; illa uterum ostendens*, latere *respondit.*"

21. *Ni tuis victus*] Sine membranarum ope nemo hanc lectionem in dubium vocaverit; *vocibus* enim sive *precibus victus* passim occurrit.

25 Doctor argutae fidicen Thaliae
Phoebe, qui Xantho lavis amne crinis,
Dauniae defende decus Camenae,
Levis Agyieu.

Livius XXIII, 8. „*Victus patris precibus lacrimisque.*“ et XLII, 22. „*Praetor Popilliae familiae precibus victus.*“ Tacitus Annal. IV, 57. „*Augustus precibus uxoris evictus.*“ Noster Epod. ult. — „*Castor Fraterque magni Castoris* victi prece.“ Sed Blandiniae membranae Cruquii, omnium antiquissimae, suggerunt *flexus*: „*Ni tuis* flexus *Veneriisque gratae Vocibus Divum pater adnuisset.*“ Valerius Flaccus III, 615. „*Ergo animum* flexus dictis *instantis.*“ Virgil. Georg. IV, 399. „*Nam sine vi non ulla dabit praecepta, neque illum Orando flectes.*“ ubi codex Mediceus apud Pierium, *Orando vinces*; ut nostri hic habent *victus*. Ovidius Epist. Helenae: „*His ego blanditiis, si peccatura fuissem*, Flecterer.“ Utram igitur lectionem praeferemus, cum utraque proba sit? Mihi quidem *flexus* arridet magis, cum ob venerandam Blandinii codicis auctoritatem, tum ob vocem quae sequitur, *adnuisset*. Qui enim *adnuit*, eo ipso *flectitur*; et venuste continuatur metaphora. Quid quod Ovidius hunc ipsum locum videtur imitatus, Art. Amat. I, 441. „*Hectora donavit Priamo prece motus Achilles*: Flectitur *iratus* voce *rogante Deus.*“ et Corippus Africanus lib. I. „Vocibus *his* flexus *cessit.*“

25. *Doctor argutae fidicen Thaliae*] Apollo *doctor* est Musarum et poëtarum: quis negat? Lucanus in Panegyrico: „*Sive chelyn digitis et eburno verbere pulsas, Dulcis Apollinea sequitur testudine cantus: Et te credibile est* Phoebo didicisse magistro.“ Quin et Musae poëtaeque *arguti* sunt, ut Graecis *Μοῦσαι λιγεῖαι*: Noster Epist. II, 2. v. 90. „*Qui minus* argutos *vexat furor iste poëtas?*“ Martialis Epigr. VI, 34. „*Nolo quot* arguto *dedit exorata* Catullo *Lesbia.*“ et VIII, 73. „*Fama est* arguti *Nemesis formosa* Tibulli.“ Bene itaque habent *Doctor argutae*, neque temere sunt de loco movenda, quem a primis typographiae initiis in editionibus cunctis possederunt. Manuscripti tamen hic variant. In tribus suis invenit Torrentius: *ductor Argivae*: atque equidem *ductor* ipse quoque reperi in Reginensi et Vigorniensi; *Argivae* autem Leidensis et Graevianus in margine exhibent pro varia lectione. Unde quadruplicem iam habemus scripturae differentiam,

Doctor argutae
Ductor argutae
Doctor Argivae
Ductor Argivae
} *fidicen Thaliae.*

Quaenam autem ex his quatuor una vera et sincera sit, coniectando assequi, res lubrica est et aleae plena. Placuit optimo Torrentio, quam ex libris suis protulit, *ductor Argivae*. Et *ductor* quidem *Thaliae*, ut erudite ipse explicat, erit *Apollo ΜΟΥΣΑΓΕΤΗΣ, Musarum ductor*; quod Phoebi cognomen apud Graecos notissimum est. Et sic Euripidi in Medea v. 425. Phoebus est *ductor carminum*, „*Φοῖβος ΑΠΙΤΩΡ ΜΕΛΕΩΝ.*“ Id tamen non nihil officit huic lectioni, quod continuo iam praecesserat, — „*meliore* ductos *Alite muros.*“ *Ductos* enim et *ductor* sic proxime posita ingratum quiddam sonant, ut et bene animadvertit Dacierius. *Doctor* itaque, si cui ea vox magis arridet, eadem prorsus notione substitui potest. Quippe *Μουσαγέτης* verti poterit *doctor Musarum*; ut *χοραγὸς* sive *ἡγεμὼν χοροῦ*, *dux chori* est idem qui *χοροδιδάσκαλος, chori doctor et magister*. Hesychius: „Χοραγὸς, διδάσκαλος, ἔξαρχος.“ Pollux IV, 5. „Ἐκάλουν δὲ διδασκαλεῖον καὶ χορὸν (lege χορήγιον)· ὁπότε καὶ τὸν διδάσκαλον, χορηγόν· καὶ

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis, nomenque dedit poëtae.
Virginum primae puerique claris
Patribus orti,
Deliae tutela Deae, fugacis
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem meique
Pollicis ictum;
Rite Latonae puerum canentes,
Rite crescentem face Noctilucam,
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere mensis.
Nupta iam dices: Ego Dîs amicum,
Saeculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

VII.

AD TORQUATUM.

Diffugere nives: redeunt iam gramina campis,
Arboribusque comae:
Mutat terra vices; et decrescentia ripas
Flumina praetereunt:

τὸ διδάσκειν, χορηγεῖν. Quod ad *Argivae* attinet, id sane mirifice placet; et *Argivae Thaliae* perinde fuerit, ac si *Graecae Musae* dixisset: ut Carm. II, 16. „*Spiritum* Graiae *tenuem* Camenae.“ IV, 8. „*Calabrae Pierides.*“ IV, 9. „*Ceae Camenae.*“ Ovidius Trist. II. „*Praecepit lyrici* Teïa Musa *senis.*“ Martialis XII, 94. „*Fila lyrae movi* Calabris *exculta* Camenis.“ Ausonius Epist. XII. „*ΕΛΛΑΔΙΚΗΣ μετέχων ΜΟΥΣΗΣ* Latiaeque Camenae.“ Virgilius Eclog. VI. „Nostra *nec erubuit silvas habitare* Thalia:“ ubi Servius, *Nostra*, id est, *Romana.* Atque his iam constitutis, vide quam pulchra et venusta sententia effulgeat, „*Doctor* Argivae *fidicen* Thaliae, *Phoebe, qui Xantho lavis amne crines*, Dauniae *defende decus* Camenae, *Levis Agyieu.*“ Tu, inquit, qui *Alcaeum et Sapphonem* tuo numine afflatos divina olim carmina pangere docuisti, mihi quoque, qui in *Daunia* natus primus Italorum illos imitatus sum, eundem iam spiritum et artem et honorem imperti. Porro sub *Argivorum* nomine omnes Graecos, atque adeo *Lesbios*, comprehendi posse, facile ex multis poëtarum locis probaveris. Virgil. Aen. I, 44. „*Pallasne exurere classem* Argivûm?“ et II, 254. „*Et iam* Argiva *phalanx instructis navibus ibat.*“ Propert. II, 19. „*Vidistis quondam* Argiva *prodire figura, Vidistis nostras: utraque forma sapit.*“ Martial. IV, 55. „Argivas *generatus inter urbes, Thebas carmine cantet et Mycenas — Nos Celtis genitos et ex Iberis Nostrae nomina duriora terrae Grato non pudeat referre versu:*“ ubi *Argivi* clare designant Graecos quoscumque; et proinde *Argiva Thalia* eadem erit ac *Graeca*; et ex opposito respondebit *Camenae Dauniae* sive *Romanae.*

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Inmortalia ne speres, monet annus, et almum
Quae rapit hora diem.
Frigora mitescunt zephyris: ver proterit aestas,
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
Nos ubi decidimus,
Quo pater Aeneas, quo Tullus, dives et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.

v. 15. Vulg. *Pius* Aen.

7. *Et almum Quae rapit hora diem*] Duo Torrentiani *album*; et similiter Franekeranus, et Graevianus pro varia lectione. Sed *dies albus* esset *hilaris*, *laetus*, *faustus*, ut Graecis λευκὴ ἡμέρα, ἡδεῖα καὶ ἀγαθή. Quod ad Horatii mentem nihil facit: non enim quaelibet *hora* diem hilarem et candidum solem vehit. Silius Italicus lib. XV. „*Sed current* albusque dies, *horaeque serenae*, *Et molli dabitur victu sperare senectam.*“ Quare retinendum est cum editis *almum*, perpetuum *diei* epitheton. Virgil. Eclog. VIII. „*Nascere*, *praeque* diem *veniens age*, *Lucifer*, almum.“ et Aen. V, 64. — „*si nona diem mortalibus* almum *Aurora extulerit.*“ Boëtius in Consol. IV, 6. „*Vesper seras nunciat umbras*, *Revehitque* diem *Lucifer* almum.“ Ceterum Vigorniensis noster absurde *polum* pro *diem* ingerit.

15. *Quo pius Aeneas*] Ita iam in editis ubique circumfertur: verum aliud suggerit melior pars membranarum. Codex antiquissimus Blandinius, *Quo* pater *Aeneas*: atque ita nostri Reginensis, Battelianus, Magdalenensis, Bodleiani duo, et a prima manu Graevianus; neque aliter unus Torrentii et Lambini aliquot. Quod vel ob solam Blandinii auctoritatem reducendum est. Et sane *pater Aeneas* vicies aut amplius apud Virgilium occurrit: idque ex more, quia pater erat gentis Romanae, unde Aeneadae vocabantur. Ennius Annal. I. „*Te nunc sancta precor Venus et genetrix* Patris nostri.“ Neque vero opus est, ut *pius* ideo assumatur, quo ostendat nec *pietatem* neque *divitias* adversus mortem valere. Eandem enim sententiam sine ullo epitheto posuit Epist. I, 6. v. 27. „*Ire tamen restat*, *Numa quo devenit et Ancus.*“ Illud vero de *pietate* mox habemus versu 23. „*Non*, *Torquate*, *genus*, *non te facundia*, *non te Restituet* pietas.“ Quod et ipsum maximo est argumento, reiiciendum esse τὸ *pius*; ne in tam brevi carmine bis eadem sententia putide repetatur. Quin et illud demiror, quo nomine sive Tullum sive Ancum *divitem* appellaverit: quando uterque scriptoribus aliis inter antiquae paupertatis exempla memoretur. Iuvenalis Sat. V, v. 57. de puero formoso: „*Flos Asiae ante ipsum*, *pretio maiore paratus*, *Quam fuit et* Tulli census *pugnacis*, *et* Anci.“ Claudianus de Bello Gildonico v. 110. „*Ipsa nocet moles*, *utinam remeare liceret Ad veteres fines*, *et moenia* pauperis Anci.“ Cur igitur hic *dives* sit, sane nequeo coniicere: nisi forte librariorum facinus est, et sic a primo erat scriptum, „*Quo* pater *Aeneas*, *quo Tullus*, pauper *et Ancus.*“

16. *Pulvis et umbra sumus*] Battelianus noster, „*Pulvis et* ossa *sumus.*“ ut Ausonius Epitaph. XXXVIII. „*Mutus in aeternum sum*

Quis scit an adiiciant hodiernae crastina summae
Tempora Dî superi?
Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
Quae dederis animo.
Cum semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria;
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:
Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

VIII.

AD CENSORINUM.

Donarem pateras grataque commodus,
Censorine, meis aera sodalibus:
Donarem tripodas, praemia fortium
Graiorum: neque tu pessima munerum
Ferres, divite me scilicet artium
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non haec mihi vis; nec tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quae spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugae
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae;

v. 9. Vulgo *Non* tibi.

cinis, ossa, *nihil.*" Idem tamen Epitaph. XVII. lectionem receptam confirmat, manifesta imitatione: „*Nastes Amphimachusque Nomionis inclyta proles, Duetores quondam*, pulvis et umbra sumus."

19. *Cuncta manus avidas*] Meo quidem iudicio suavior esset compositio, si sic legeretur, „*Cuncta manus* avidi *fugient heredis, amico Quae dederis animo.*" Ita Sat. II, 3. v. 151. „*Ni tua custodis*, avidus *iam haec auferet* heres." Sed membranae, quarum adhuc notitia est, repugnant: aliae sunt e tenebris eruendae.

9. *Non tibi talium*] Blandinius antiquissimus cum Graeviano nostro, Reginensi, et melioribus aliis, *nec*. Quod etsi leve est, non ideo tamen neglegendum.

12. *Pretium dicere muneri*] Editio Veneta *muneri*, Germanica Loscheri *muneris*. Inde in sequentibus pro vario interpretum iudicio nunc

Non incendia Carthaginis impiae,
Eius qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabrae Pierides: neque

hoc, nunc illud obtinuit et adhuc obtinet. Sed melioris notae codices, in quibus Leidensis noster et Graevianus cum aliis *muneri*; atque id sine dubio rectius. *Pretium dicere muneri* i. e. *statuere, ponere.* Terent. Prolog. Hecyrae: „*Si numquam avare* pretium statui arti *meae.*“ Seneca Epist. 87. „*Quis pleno* saeculo ullum pretium ponit, *nisi quod pecuniae in eo conditae numerus effecit?*“ Sic *dicere alicui diem, nomen, mulctam* etc.

17. *Non incendia Carthaginis*] Omnino meretur hic locus, vel ipsius Horatii causa, cuius honos et doctrina hic maxime periclitantur, diligenter expendi. — „*Non celeres fugae Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae; Non incendia Carthaginis impiae, Eius qui domita nomen ab Africa Lucratus rediit, clarius indicant Laudes, quam Calabrae Pierides.*“ ubi; ut hodie quidem exhibent omnes ubique codices, hoc clare dicitur, „*Non Hannibal ex Italia fugatus, et retro in Libyam pulsus, non Carthago incensa, clarius indicant laudes Scipionis Africani, quam Musa Ennii Calabri, qui belli Punici historiam versibus condidit.*“ In quibus horribilis sane hallucinatio est, quae vix in ullum hominem de media plebe cadere potuit. Primo enim *Hannibalis fugam* et *Carthaginis incendium* uni et eidem Scipioni adscribit. Atqui Hannibalem ex Italia retraxit P. Cornelius P. F. Scipio, anno ab Urbe condita DL; idemque diem suum obiit circa annum DLXVI. Carthaginem vero incendit P. Cornelius Scipio Aemilianus, filius quidem L. Paulli Aemilii naturalis, nepos vero superioris Scipionis adoptivus, A. U. C. DCVII, plus annis XL ab alterius obitu. Deinde Ennium innuit in poëmate suo Carthaginis incendium attigisse; cum Ennius A. U. C. DLXXXIV. mortuus sit, neque Annales suos ultra annum DLXVII deduxerit. Quid cum illo facias, qui talia portenta admittit; qui avum a nepote, Punicum bellum secundum a tertio nescit distinguere; qui dimidii saeculi intervallum susque deque habet? Tamen haec dissimulant plerique interpretes, prae verecundia magis, ut crediderim, quam ignorantia: soli Chabotius Dacieriusque ingenue et aperte culpam arguunt; in eo tantum iniurii, quod Horatio ipsi crimen impingant, non librariis potius omnia contaminantibus. Quid enim? an ille, re fere recente, tum id ignoraverit, quod hodie decimo et septimo post saeculo pueri decennes sciunt? Fidem hominum appellamus: apage tam vesanam suspicionem: numquam hoc, o Flacce, de te credemus: „*Ἄλλοις ἐπ' ἐσθλοῖς τόνδ' ἀποθήσεις ψόγον.*“ Quid enim vultis, o boni? nullumne habuit amicorum (recitare enim iis sua omnia ante editionem solebat), qui tam conspicuum errorem tollere posset aut vellet? qui tam reconditum arcanum proderet, duos fuisse Scipiones, cognomine Africanos? O rem ridiculam! Sed interea quid fiet? dices: quo tandem pacto Venusinum tuum ex crimine evolves? Ego vero cum prisco Catone *Carthaginem delendam esse* censeo; et spurio illo versu abolito, sic ceteros continuandos esse, — „*non celeres fugae, Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae, Eius qui domita nomen ab Africa.*“ Agnosco enim versum monachalis plane genii et coloris. Praeter enim *ἀνιστορησίας* crimen, cuius iam eum damnavimus, peccat insuper adversus carminis mensuram et modulationem. Quippe metri huius indoles et artificium requirit, ut syllaba ultima Choriambi, in qua caesura et pausa fit, vocem terminet: ut, „*Dona | rem pateras | grataque commodus. Censo | rine*

Si chartae sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Caelo Musa beat. sic Iovis interest
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

IX.
AD LOLLIUM.

Ne forte credas interitura, quae
Longe sonantem natus ad Aufidum
Non ante volgatas per artes
Verba loquor socianda chordis;
Non, si priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque, et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae:

meis | aera sodalibus.“ Numquam, ne semel quidem (sciens hoc affirmo) discessit ab hac regula Noster, in versu Asclepiadeo. Captum itaque tenemus tenebrionem, qui modorum et artis imperitus caesuram in media voce constituit, „*Non in | cendia Car | thaginis impiae*:“ quod quale sit flagitium, ii demum animadvertent, qui aurem habent, et quibus olim nascentibus propitia Melpomene adfuit. Aliter autem se res habet (nequis forte hic erret ignarus) in versu proxime antecedente, „*Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae.*“ Non enim (ut prima fronte videri possit) mediam ibi vocem diffindit caesura. Quippe M litera cum vocali sua reiicitur, et perinde est ac si sic scriberetur, „*Reiec | taeque retrors | Hannibalis minae*:“ cuiusmodi in toto opere sunt hi duntaxat, qui sequuntur, I, 21. „*Hic bellum lacrimos | um hic miseram famen.*“ 24. „*Auditam moderer | e arboribus fidem.*“ III, 24. „*Pravi sunt element | a et tenerae nimis.*“ 30. „*Exegi monument | um aere perennius. Vitabis Libitin | am usque ego postera. Regnavit populor | um ex humili potens.*“ IV, 5. „*Mos et lex maculos | um edomuit nefas.*“ Aliter porro res se habet in unico illo versiculo, Carm. II, 12. „*Dum flagrantia de | torquet ad oscula*:“ ubi caesura in mediam vocem incidere cuipiam videatur. Cuius licentiae arcanam rationem, ne forte eandem veniam *Carthagini* dandam existimes, iam tibi aperiam. Dico igitur praepositionem *de* quasi separari a verbo *torquet:* quippe quae non nativa vocabuli eius pars sit, sed adventitia et externa. Sine iniuria itaque divelli poterit per caesuram, et non incommode pausam sustinere. Quod

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit aetas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.
Non sola comtos arsit adulteri
Crinis et aurum vestibus inlitum,
Mirata regalisque cultus
Et comites, Helene Lacaena:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis proelia: non ferox
Hector, vel acer Deïphobus gravis
Excepit ictus pro pudicis
Coniugibus puerisque primus:
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi; sed omnes inlacrimabiles
Urguentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.
Paullum sepultae distat inertiae

et alio exemplo tibi confirmabo in versu Alcaico, qui Choriambi accessione ex Asclepiadeo nascitur; ut „*Nullam | Vare sacra | vite prius | severis arborem.*“ Cum enim et huius metri suavitas in eo maxime consistat, ut bini illi Choriambi semper desinant in voce integra, ut iam vidisti; idque ubique diligenter caverit Flaccus (Graeci enim hic negligentiores erant), in uno duntaxat versiculo praepositionem a suo verbo dissolvere ausus est, „*Arca | nique fides | prodiga per | lucidior vitro.*“ Eandem itaque veniam et speravit et impetravit hic in *perlucidior*, quam illic in *detorquet;* ut praepositio scilicet caesuram sustineat, tamquam a verbo divisa. Id quod frustra, opinor, expectasset; si invita lyra et non sine aurium vulnere illud absonum concinuisset, „*Non incendia Car | thaginis impiae.*“ Nullis enim fidiculis divelli potest ea syllaba; utpote non extrinsecus adducta, sed inhaerens et insita: et proinde ad pausam sustinendam inepta plane et inhabilis. Habeat itaque suum sibi Falsarius, et historiae et artis ignarissimus; neque candidis stellis maculam inspergat: quem si omnibus vestigiis indagare et comprendere conati sumus, eruditus lector vel ipsius Horatii causa, cuius res hic agitur, votis suis favebit.

29. *Paullum sepultae distat inertiae Celata virtus*] Ego vero vix satis capio, quid sibi velit aut quomodo sententiam iuvet illud *sepultae*: immo vereor, ne officiat magis quam prosit. Et inde, opinor, est, quod Scholiastae veteres sic enarrant, „*Non laudata virtus similis est inertiae;*“ omisso illo emblemate *sepultae*. Et quidem illud probe intelligo, *celata virtus paullum distat inertiae:* sin autem *sepultae* addidero, continuo sententiae caligo nescio quae oboritur. Quid enim vis? an *sepultae* erit, ut vulgo interpretantur, extinctae, oblivione obrutae? Atqui celata virtus haud magis a viva et vigente inertia distat, quam ab extincta: quippe *virtus celata* habet speciem *inertiae patentis:* sicut inertia bene dissimulata habere possit larvam virtutis. Et ut illud

30 Celata virtus. non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores

v. 31. Vulg. *Sileri.*

addam; *inertia sepultus* recte quidem dici de ignavo homine et desidioso: verum *ipsam inertiam sepelire* erit hominis se erigentis et ad bonam frugem evigilantis. Ita *somno, vinoque sepultus* scimus quid velit: at ipsum *somnum sepelire* perinde est ac abigere, excutere. Plaut. Most. V, 3. v. 1. „*Ubi* somnum sepelivi *omnem et obdormivi crapulam.*" Ergo hoc ad exemplum *sepulta inertia* valebit idem ac *excussa, depulsa;* quod loco huic alienum et prorsus contrarium est. Vide igitur, an levi immutatione sanior sic exeat versus: „*Paullum sepultae distat* inertia *Celata virtus.*" Ubi ordo est: *Virtus inertiâ* poëtarum, scriptorum, testium *celata, paullum distat* virtuti *sepultae.* Atque hoc pacto novum sibi colorem sententia inducit, totique orationi, ni fallor, magis accommodatum. *Vixere*, inquit, *multi fortes ante bellum Trôianum: sed ignoti iacent et longa nocte urgentur*, eorumque *virtus* aeterna oblivione *sepulta* est, *quia vate sacro carent.* Quin et viva *virtus inertia* et neglegentia scriptorum *celata paullum distat sepultae.* Quare ne *tot tuos labores* similis olim *carpat oblivio, non silebo* etc. *Inertia celata*, ut Quintilianus Instit. I, 1. „*Scidit deinde se studium*, et inertiâ factum *est, ut artes esse plures viderentur.*" Terentius Prol. Adelph. „*Furtumne factum existimêtis, an locum Reprehensum, qui* praeteritus neglegentiâ *'st.*" Ita passim apud Classicos, ut et Iurisconsultos.

31. *Chartis inornatum sileri*] Editiones veteres, Venetae duae et Loscheri, sic locum hunc exhibent, — „*non ego te meis Chartis inornatum* silebo, *Totve tuos patiar labores Impune, Lolli, carpere lividae Oblivioni.*" Postea substituebat nescio quis *sileri*, atque id iam plerasque editiones occupat. Ab utraque parte stant codices manuscripti. Grevianus noster, Zulich., Vigorn., Colbertinus, et a prima manu Magdalenensis, *sileri.* Contra, praeter plures Lambini (quem immerito hic mendacii postulat bonus Torrentius) et Pulmanni Canterique aliquot; *silebo* praeferunt Leidensis noster, Reginensis, Battelianus, Petrensis, Regiae Societatis, Bodleianus et Galeanus a manu prima. Cum itaque hinc et hinc aequis stent viribus testimonia; restat, ut quid ipsa res et ratio dictet, examinemus. Quod ad *silebo* attinet, nihil est quod vel morosissimus in eo culpet: sententia recte procedit, dictio poëtis aliis et Flacco ipsi satis cognita; Carm. I, 12. — „*neque te silebo, Liber.*" Ovid. Fast. III, 55. „Non ego te, *tantae nutrix Laurentia gentis, Nec* taceam *vestras, Faustule pauper, opes.*" Valerius Flacc. VI, 135. „Non ego *sanguineis gestantem tympana bellis Thyraageten, cinctumque vagis post terga* silebo *Pellibus.*" Virgil. X, 793. „Non *equidem nec* te, *iuvenis memorande*, silebo." Quod si *sileri* reponis, ut constructio sit, *Non ego patiar te sileri inornatum meis chartis;* vide modo, quam inficetus et ineptus sensus enascitur. *Non patiar*, inquit, *te sileri* meis *chartis.* Quorsum, amabo, illud *patiar?* quid tantopere laborandum erat? Quasi vero *Lollius* interdixerit Flacco, ne quid de se scriberet: aut quasi *chartae eius* invitae et reluctantes gesta Lollii referrent. Si illud modo dixisset, „*Non patiar te chartis sileri*; ut mox dicit, *Non patiar tuos labores oblivione carpi;* recte promisisset se Lollii laudes scripturum, aliorum poëtarum neglegentia praeteritas. Nunc cum additum sit, *meis chartis;* illud vero significaret, se, repugnante et vetante vel Lollio, vel alio quopiam, id aggressurum esse.

Inpune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avarae fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniae:
Consulque non unius anni;
Sed, quotiens bonus atque fidus

Quod cum absurdum sit et a vero abhorreat, apparet illa *patiar* et *meis* una consistere non posse. Revocanda igitur est altera lectio *silebo*; ut quem in primis editionibus locum habuit, etiam in novissimis consequatur.

39. *Consulque non unius anni*] Locus hic perdifficilis est, et varia hominum iudicia expertus. *Est tibi*, inquit, *animus*, *avarae fraudis* vindex, *non unius anni* consul, *bonus atque fidus* iudex, *qui reiicit nocentium dona* alto vultu, *et per obstantes catervas* victor. Haec omnia in periodi huius cursu de Lollii *animo* praedicantur: quorum praesertim illa, „*animus Consul*, *cum alto vultu*," celeberrimis viris Fabro et Dacierio *κακόζηλα* et male affectata videntur, neque ullam iustam excusationem habere posse. Videamus tamen, cum bona eorum venia, siquid contra pro Horatio dici possit. Et imprimis observandum, optimos quosque scriptores non aliter interdum de animo, quam de persona quapiam loqui: qualia illa sunt, *animus contemtor*: et apud Sallustium in Bello Iugurth. c. 64. „*Tamen inerat* contemtor animus, *et superbia*, *commune nobilitatis malum*." Virgil. Aen. IX, 205. „*Est hic*: *est* animus *lucis* contemtor, *et istum Qui vita bene credat emi*, *quo tendis*, *honorem*." et Senecam Epist. XXIV. „*Cato generosum illum* contemtoremque *omnis potentiae* spiritum *non emisit*, *sed iecit*." Animus *victor*: plane ut hic apud Nostrum, Seneca Consol. ad Helviam c. 11. „*Ut pudeat* animum, *tot miseriarum* victorem, *aegre ferre unum vulnus in corpore tam cicatricoso*." Et ad Marciam c. XXIII. „*Cum videres* victorem *omnium voluptatum* animum, *emendatum*, *carentem vitio*." Sulpicius Severus Epist. III. „*Est tamen* animus victor *annorum*, *et cedere nescius senectuti*." Boëtius Praefat. in Arithmet. „*Attuli non ignava opum pondera*, *quibus ad meritum nihil vilius*, *cum ea sibi* victor animus *calcata subiecit*." Animus *rector*, et *rex*, et *dominus*. Seneca de Beneficiis I, 16. „*Refert*, *quo ille* rector (animus) *impellat*, *a quo forma datur rebus*." Ibidem V, 25. „*Paucis* animus *sui* rector *optimus*: *proximi sunt*, *qui admoniti in viam redeunt*." Idem Epist. CXIV. „*Rex noster est* animus, *hoc incolumi*, *cetera manent in officio*." Idem Nat. Quaest. VII, 24. „*Quid tamen sit* animus *ille*, rector dominusque *nostri*, *non magis tibi quisquam expediet*, *quam ubi sit*." Animus *liberator*, Livius I, 56. „*Ut sub eius obtentu cognominis*, liberator *ille populi Rom.* animus (Iunius Brutus) *latens opperiretur tempora sua*." Animus *aestimator*, *deprecator*, Seneca de Ira III, 5. „*At ille ingens* animus *et verus* aestimator *sui*, *non vindicat iniuriam*, *quia non sentit*." Ibidem 28. „*Ubique enim causae irarum supersunt*, *nisi* deprecator animus *accessit*." Animus *contemplator*, *admirator*, *corruptor*, Seneca Consol. ad Helviam c. VIII. „Animus contemplator admiratorque *mundi*, *pars eius magnificentissima*." Tacitus Annal. III, 54. „*Corruptus simul et* corruptor, *aeger ac flagrans* animus." Animus *carnifex*, *proscriptor*, Plinius Hist. Nat. VII, 7. „*His principiis nascuntur tyranni*, *his* carnifex animus." Ibidem 12. „*Ut ille* proscriptor animus, *modo et contumelia furens* (M. Antonius) *non aliud in cena*

Iudex honestum praetulit utili et
Reiecit alto dona nocentium
Voltu, et per obstantis catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque leto flagitium timet;
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

X.

AD LIGURINUM.

O crudelis adhuc, et Veneris muneribus potens;

magis ex fortuna sua duceret." Animus *adulter*, Alcimus Avitus, ad Sororem: — „*nec castam dicere carnem Iure potest*, animus *quem si corrumpat* adulter." Animus *speculator*, *censor*, Seneca de Ira III, 36. „*Cum aut laudatus est* animus, *aut admonitus*, *et* speculator *sui* censorque *secretus cognoscit de moribus suis.*" Salvianus contra Avaritiam lib. I. „*Sed fatiscente iam corpore, ubi exercebit districtionis officium* censor animus?" Atque his, ut vides, titulis, ceu personam quandam, *animum* signarunt, etiam in oratione soluta: quantillum autem hi distant ab illo Horatii? Si animus *proscriptor*, *carnifex*, *censor* recte appellatur; quidni et *Consul*? Credo equidem, si haec exempla ad manum habuissent doctissimi socer generque, parcius paullo et verecundius acturos fuisse. Nam quod exclamant, „*Quid tandem illud est*, *Animus* tuus reiecit *alto vultu* dona nocentium?" sane nihil est, ut ait ille, quin male narrando possit depravari. Omittunt enim illud, quod interposuit Horatius, quo durities huius metaphorae mollitur et temperatur. *Quoties*, ait, *animus tuus*, *bonus atque fidus* iudex, *alto vultu reiecit dona nocentium*. Iam autem illud *vultu* non ad *animus* proxime, sed ad *iudex* refertur. Quo verbo interveniente, quicquid de *iudice* dici solet, etiam de *animo* commode diceretur. Quale illud Boëtii est, modo laudatum: „*Cum ea sibi victor animus calcata subiecit.*" Non magis enim *calcare* quid potest animus, quam *vultu reiicere*. Sed quia victoris est calcare rebelles, ut iudicis, reiicere dona alto vultu; idcirco et *animus*, ubi semel victor aut iudex nominatur, ope sumtae metaphorae ad omnia victoris aut iudicis munera cooptari potest. Quidni enim recte dicamus, Ille *carnifex* animus tot innocentium hominum fauces elisit, Ille *adulter* animus tot honestorum civium domos stupris polluit, et sic de ceteris. Atque haec praeter morem nostrum; ne Horatius, cuius honos nobis est cordi, κακοζηλίας postulatus sic sine patrono reus peragretur. Illud magis ex instituto monebimus, particulam *et* post *utili* et post *vultu* neque in editionibus priscis neque in ullo codice nostro comparere: quod et Torrentius aliique de suis memorant: et tamen quicumque primus ex coniectura eam addidit, recte et necessario id fecisse videtur.

Insperata tuae cum veniet pluma superbiae,
Et quae nunc humeris involitant, deciderint comae,
Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae,

2. *Pluma superbiae*] Nondum inter interpretes convenit, quid sibi in hoc loco velit *pluma*, „*Insperata tuae cum veniet pluma superbiae.*“ *Pluma*, aiunt Scholiastae, est *prima barba*, *barba incipiens*: quos sequuntur Lambinus, Cruquius, Torrentius. At nemo quisquam poëtarum translatione hac usus est, ut barbam vocaret *plumam*. Neque vero ratio ulla excogitari potest, cur, si id vellet Horatius, non proprio et suo nomine *barbam* appellaverit, „*Insperata tuae cum veniet barba superbiae:*“ Non enim verbi humilitate offendi potuit, quod omnes fere poëtae, etiam in carmine epico, non sunt aspernati. Sed, quod maximum est, paullo infra in versu quinto *barbam* attingit; ubi, ait, — „*in faciem verterit hispidam*:“ ut putidum plane sit bis eandem sententiam continuo inculcare: ut ne addam absurdum esse, quam barbam iam *plumam* hoc est *mollem* vocaverit, eandem e vestigio *hispidam* fieri. Quare alia via insistebat Theodorus Marcilius, ut *plumam* hic interpretaretur *canitiem*; quale illud sit Nasonis esse, Trist. IV, 8. „*Iam mea cycneas imitantur tempora plumas.*“ Recte quidem cycnea pluma canitiem notat; quia cycni sunt candidi: sed dic, sodes, an omnis omnino pluma est alba? Quonam igitur pacto *pluma*, per se et nude posita, alborem denotabit? Vidit, opinor, hanc absurditatem eruditissimus Dacierius; at cum diversum quid investigaret, eo redactus est, ut, ne nihil diceret, omnibus his absurdiorem sensum comminisceretur. „*Cum pluma veniet tuae superbiae; hoc est*,“ inquit, „*cum id quo superbiebas, avolarit et abierit; more loquendi Graecis et Orientalibus noto.*“ Quinam, amabo, illi sunt Graeci? ut de Orientalibus concedam; qui tamen ipsi non *plumam*, sed *pennas* sive *alas* eo sensu usurpant: et unde ii Horatio imitandi? Enimvero quid cum *pluma* illa fiet, nequeo divinare: sed cum tot alii de scopo aberraverint, vide modo, an nos propius collimemus. Quid si igitur totus locus sic concipiatur? „*Insperata tuae cum veniet* bruma *superbiae; Et, quae nunc humeris involitant, deciderint comae; Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae, Mutatus, Ligurine, in faciem verterit hispidam.*“ Passim apud scriptores adolescentia *veri*, provectior aetas *autumno et brumae* comparatur. Et praeterea *bruma* pro tempore adverso ponitur; ut Ovid. Epist. Oenones: „*Illa dies fatum miserae mihi dixit: ab illa Pessima mutati coepit amoris* hieme.“ Ergo, *Cum veniet bruma, insperata tuae superbiae*, perinde est ac si dixerit, *ubi natu grandior fueris*: sive *ubi calamitas superbiam tuam oppresserit*. Pergit vero in metaphora ab *hieme* traducta: *Cum comae*, inquit, *deciderint*; quod ad utramvis aeque refertur, sive brumam, sive aetatem. Quippe ut hieme *arborum comae* decidunt, unde illud Carm. IV, 7. „*Diffugere nives*; *redeunt iam gramina campis, Arboribusque comae*:“ ita et postmodum Ligurino exoleto *comae* tondebuntur. Tum et illud demum, — „*in faciem verterit hispidam*,“ ad utramque pariter respicit. Ut enim in matura viri aetate *hispida barba* est, ita hieme *hispida* est *agrorum facies*: ut Carm. II, 9. „*Non semper imbres nubibus* hispidos *Manant in* agros, *nec* glacies iners.“ Quid iam videtur? nonne apte et concinne quadrant omnia? Levis a codicibus variatio est, sententia aperta, metaphora pulcherrime continuata. Quamobrem rem ipsam fortasse divinando attigimus.

Mutatus, Ligurine, in faciem verterit hispidam:
Dices heu! quotiens te in speculo videris alterum,
Quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genae?

XI.

AD PHYLLIDEM.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis;
Est ederae vis
Multa, qua crinis religata fulges:
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno:
Cuncta festinat manus: huc et illuc

v. 5. Vulg. *Ligurinum.*

5. *Ligurinum in faciem*] Omnes editiones, et membranae, quas ipse viderim, sic locum hunc repraesentant, „*Nunc et qui color et puniceae flore prior rosae, Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam.*“ Tamen iam olim vidi necessario corrigendum esse, „*Mutatus, Ligurine, in faciem verterit hispidam:*“ idque ex illis verbis personae secundae *dices*, *videris*, etc. Nisi enim, *Ligurine*, legeris, nullus alius reliquus est, quem sic alloquatur. Postea vero didici, doctissimum Torrentium sic clare in duobus suis vetustissimis reperisse. *Verterit* autem, ut ipse recte explicat, idem hic est ac *versus fuerit*. Sic enim passim ea vox neutraliter et absolute usurpatur. Virgilius Georg. III, 365. „*Et totae solidam in glaciem* vertêre *lacunae.*“ Suetonius Aug. c. 23. „*Si respublica in meliorem statum* vertisset.“ Tacitus Annal. VI, 46. „*Ne memoria Augusti, ne nomen Caesarum in ludibrium et contumelias* verterent.“ Ibidem XI, 37. „Verterat *pernicies in accusatorem.*“ Exortus tamen est, qui Torrentio sagacior negaret posse dici, *color* (roseus genarum) *vertit*, sive versus est, *in faciem hispidam*, sive barbam hirsutam. Mirum sane fastidium: cuius utinam rationem aliquam reddidisset. Idem vero eleganter dici credit, *color mutatus Ligurinum vertit in faciem hispidam.* Haud vidi magis dispar sibi palatum. Qui modo tam nauseabundus erat, nunc ferrum ipsum aut siquid eo durius potest concoquere. „*Color*,“ inquit, „*vertit Ligurinum in faciem hispidam:*“ ergo miser ille Ligurinus iam totus facies erat, totus barba: quanto infelicior amico illo Catulli: „*Quod tu cum olfacies; deos rogabis, Totum te faciant, Fabulle, nasum.*“

6. *Te speculo*] Ita Veneta antiqua: Germanica Loscheri *te in speculo*: et similiter codices duo Blandinii, Leidensis, Reginensis, et alii. Placet, vel propter illud Virgilii Eclog. II. „*Nec sum adeo informis: nuper me* in *littore vidi.*“

9. *Cuncta festinat manus*] Praestantissimus Nic. Heinsius in exemplaris sui margine, „*Malo*,“ inquit, „*festinant: Cuncta* festinat *manus.*“ Sane amavit illum loquendi morem Heinsius, et quacumque

10 Cursitant mixtae pueris puellae:
Sordidum flammae trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris quibus advoceris
Gaudiis; Idus tibi sunt agendae,

data occasione sic in editionibus suis reposuit. Sic in Ovidii Fastis IV, 104. „*Deposita taurus sequitur feritate iuvencam, Quem toti saltus, quem nemus omne* tremunt." et ibidem v. 156. „*Supplicibus verbis illam placate: sub illa Et forma, et mores, et bona fama* manent." Ita ex unico codice Vossiano edidit; cum centum, credo, alii exhibuerint *tremit, manet.* Sic passim et ubique plurales numeros introduxit, prorsus contra morem Horatianum, ut fuse ostendimus in notis ad Carm. I, 24. Neque melius ei successit haec Flacci emendatio: proba enim codicum lectio est, „*Cuncta* festinat *manus*:" ut Carm. III, 6. „*Iam bis Monesses et Pacori* manus *Non auspicatos* contudit *impetus*:" et Serm. I, 4. v. 141. „*Multa poëtarum* veniet manus, *auxilio quae Sit mihi*:" ubi nullus erroris metus aut suspicio est: nam locum priorem versus ipse tutatur; in posteriore si *venient* reposueris: tum et dicendum fuerit, — „*auxilio qui sint mihi.*"

11. *Flammae trepidant*] Ita omnes scripti editique cum veteribus Scholiastis, „*Sordidum flammae* trepidant *rotantes Vertice fumum.*" ubi *trepidant* erit, aut *tremulo motu feruntur*, ut Virgil. Eclog. VIII. „*Aspice, corripuit* tremulis *altaria* flammis:" (verum isti sensui exprimendo verbum *rotantes* satis per se suffecerit) aut potius *festinant*; ut id voluerit Noster, *cunctam manum, mixtas pueris puellas*, etiam *ipsas flammas, festinare?* Sed vix crediderim tam inanem et frigidam figuram tam severo iudicio placere potuisse. Quare vide, annon forte legendum sit, „*Sordidum flammae* crepitant *rotantes Vertice fumum.*" Certe ea vox et sententiae novum aliquid addit, et poëtis aliis in simili descriptione mirifice placuit. Virgil. Georg. I, 85. „*Atque levem stipulam* crepitantibus *urere* flammis." Aen. VII, 74. „*Atque omnem ornatum* flamma crepitante *cremari.*" *Lucretius* VI. v. 153. „*Nec res ulla magis, quam Phoebi Delphica laurus, Terribili sonitu* flamma crepitante *crematur.*" Tibullus II, 5. „*Ut succensa sacris* crepitet *bene laurea* flammis." Nemesianus Eclog. IV. „*Incendens vivo* crepitantes *sulfure lauros.*" Propertius IV, 3. „*Et* crepat *ad veteres herba Sabina focos.*" Plinius Hist. II, 22. „*Ergo ut e flagrante ligno carbo cum* crepitu, *sic a sidere caelestis ignis expuitur.*" Ovidius Fast. IV. „*Moxque per ardentes stipulae* crepitantis *acervos.*" Prudentius Peristeph. III, 13. „*Cum* crepitante *pyra trepidos Terruit aspera Carnifices.*" et V, 156. „Flamma crepans *volat in faciem.*" Silius Italicus lib. IV. „*Uritur omne nemus, lucosque effusus in altos Immissis* crepitat *victor Vulcanus habenis.*" Ibidem lib. V. — „*stipula* crepitabat *inani Ignis iners, cassamque dabat sine robore flammam.*" Idem lib. XVII. „*Ipsius ingenti regis tentoria saltu Lugubre* increpitans *late circumvolat ardor.*" Idem lib. XIV. „*Perque altam molem et toties crescentia tecta Scandit ovans rapidisque vorat* crepitantia *flammis Robora.*" Ita doctissimus Modius ex membranis, in Lect. Novantiq. cap. 44. cum antea circumferretur *trepidantia.* Saepius enim eae voces a librariis confunduntur; ut in hoc Flacci loco credo evenisse. Idem Silius lib. XVI. „*nam concitus Hanno Adventabat agens* crepitantibus *agmina cetris.*" et hic etiam ante Modium Lect. Novant. c. 19. libri vulgati *trepidantibus.* Prudentius Peristeph. VI, 100. „*Haec inter rapidis* focos crepantes *Intrant passibus, et micantur ipsis Flammarum* trepidantibus *caminis.*" Ita codi-

Qui dies mensem Veneris marinae
Findit Aprilem:
Iure sollemnis mihi, sanctiorque
Pene natali proprio; quod ex hac
Luce Maecenas meus adfluentis
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuae sortis iuvenem puella
Dives et lasciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaëthon avaras
Spes: et exemplum grave praebet ales
Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophonten,
Semper ut te digna sequare; et, ultra
Quam licet sperare nefas putando,
Disparem vites, age, iam meorum
Finis amorum,
(Non enim posthac alia calebo
Femina) condisce modos, amanda
Voce quos reddas: minuentur atrae
Carmine curae.

XII.

AD VIRGILIUM.

Iam veris comites, quae mare temperant,
Impellunt animae lintea Thraciae:

ces potiores apud Nic. Heinsium: ceteri *crepitantibus*. Sed notandum, ideo hic recte habere *trepidantibus*, quia praecessit *minantur*: ipsi enim camini prae metu et terrore *trepidare* hic finguntur. Quo modo et apud Senecam Oedipo v. 383. „*Neque ipsa, quae te pepulit, armenti gravis Vox est, nec usquam territi resonant greges: Immugit aris ignis, et* trepidant *foci.*" et Thyeste v. 767. — „*impositas dapes Transiluit ignis, inque* trepidantes *focos Bis ter regestus, et pati iussus moram Invitus ardet.*" Ita recte Gronovius pater ex vetustissimo Mediceo: cum recentiores habuerint *crepitant*, et *crepitantes*: nimirum ipsi hic foci prae horrore diri sacrificii *trepidabant*. Cum autem nihil eiusmodi culinam Flacci perterrefecerit, ubi Maecenatis natalis luculento foco et laeto strepitu tum celebrabatur; meo quidem iudicio melius fuerit, ut *crepitent* ibi flammae, quam ut *trepident*.

35. *Minuentur atrae Carmine curae*] Codex unus Bersmanni, et Acron Regiae Societatis manuscriptus, *minuuntur*. Quod si placet, tum sententiose dictum erit; ut illud Carm. II, 11. — „*dissipat Euius Curas edaces.*" Sin potius arridet, quod reliquae membranae praeferunt, *minuentur*: tum ad solam Phyllida respiciet, quae adverso Telephi amore contristabatur. Atque hoc melius.

Iam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hiberna nive turgidi:
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, et Cecropiae domus
Aeternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula;
Delectantque Deum, cui pecus et nigrae
Colles Arcadiae placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuvenum nobilium cliens,
Nardo vina mereberis.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quae si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego de meis
Inmunem meditor tinguere poculis,
Plena dives ut in domo.
Verum pone moras et studium lucri;
Nigrorumque memor dum licet ignium,

v. 11. Valg. *Et nigri.* 16. *Merebere.*

7. *Quod male barbaras*] Liber Regiae Societatis, *quae*: ut ad *avis* referatur. Sed praestat recepta lectio. Ideo aeternum opprobrium, *quod* sive *quia* male ulta est mariti libidines.

11. *Nigri colles Arcadiae*] Battelianus pro varia lectione: „*Delectantque Deum, cui pecus et* nigrae *Colles Arcadiae placent.*“ Eodem plane redit sententia, et compositio est elegantior.

16. *Nardo vina merebere*] Ita editiones priscae; unde locum semel occupatum hactenus tenuit. Sed Lambini et Bersmanni aliquot, cum vetere nostro Graeviano, Magdalenensi, et Bodleiano *mereberis*; atque ita Battelianus pro varia lectione. Quod quare non recipiatur, nihil video: libentius enim hunc versum pede Cretico, quam Dactylo claudere solet Noster: et sane dulcius aurem ferit. Ceterum de versu praecedente inanem litem agitant interpretes, „*Si gestis*, iuvenum nobilium *cliens*:“ quorum alii Tiberium et Drusum et Marcellum, alii Caium et Lucium Caesares interpretantur. Frustra utrique: nam *nobiles iuvenes* quoscumque hic intelligit, qui, ut ubique usu venit, principem sui aevi poëtarum clientem et sodalem sibi adsciscebant. Valerius Max. IX, 16. „*Siquidem forum nostrum, et patrii Curionis gravissimum supercilium, et filii pexcenties sestertium aeris alieni aspexit, contractum famosa iniuria* nobilium iuvenum.“ Et ibidem 17. de Clodio: „*Noctes matronarum et* adolescentium nobilium *magna summa emtae.*“ Seneca de Clementia I, 9. „*Ego eum* nobilibus adolescentibus *expositum caput, in quod mucrones acuant.*“

Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

XIII.

AD LYCEN.

Audivere, Lyce, Di mea vota, Di
Audivere, Lyce. fis anus, et tamen
Vis formosa videri,
Ludisque et bibis inpudens:
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. ille virentis et
Doctae psallere Chiae
Pulchris excubat in genis.
Inportunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugae
Turpant et capitis nives.
Nec Coae referunt iam tibi purpurae,
Nec cari lapides tempora, quae semel

Callim. vol. I p. 584 ed Ernesti

v. 14. Vulg. *Clari.*

7. *Doctae psallere Chiae*] Reginensis notae optimae codex clare habet, *Thiae*. Et *Thia* quidem Dea est, Hyperionis uxor, mater Solis: Pindarus Isthm. V. „*Μᾶτερ ἀελίου πολυώνυμε Θεία*“ unde nos olim insignem Catulli locum feliciter emendavimus, „*Ille quoque eversus mons est, quem maximum in oris Progenies* Thiae *clara supervehitur.*“ Inde et in nomen mulieris adoptari potuit. Sed *Chiae* tamen retinemus ceterorum codicum auctoritate; quae ab insula Chio nomen nacta sit, ut a Lesbo *Lesbia*, a Delo *Delia*. Gruterus in Inscrip. XV. 5, „P. VINIA. CHIA.“ et DCXLII, 9. „CAECILIAE. C. L. CHIAE.“ Porro illa quae sequuntur: „*Pulchris excubat in genis*,“ ex Sophoclis Antigona versa sunt, ut notarunt iam interpretes, „*Ἔρως ἀνίκατε μάχαν, ὃς ἐν μαλακαῖς Παρειαῖς νεανίδος ἐννυχεύεις.*“ Unde obiter mutilus Plutarchi locus suppleri et restitui potest, in Erotico ed. Steph. p. 1353. „*Σκόπει τοίνυν αὐθις, τοῖς Ἀρηίοις ἔργοις ὅσον Ἔρως περίεστιν, οὐκ ἀργὸς ὢν, ὡς Εὐριπίδης, οὐδὲ ἀστράτευτος, οὐδ' ἐν μαλακαῖσιν — ἀν παρειαῖς νεανίδων.*“ Corrige, *μαλακαῖσιν ΕΝΝΥΧΕΥΩΝ παρειαῖς.*

14. *Nec clari lapides*] Ita Veneta vetus, et Loscheriana; unde locum in recentioribus plerisque servavit; monuerunt tamen interpretes in bona codicum parte extare *cari*: inter quos est Blandinius vetustissimus, Graevianus noster et Reginensis. Et *clari* quidem facile defendi potest, cum ex re ipsa, tum ex aliis scriptoribus; Catullo Epig. LXX. „*Non illam varae labefactes munere vestis, Non* perluciduli *deliciis* lapidis.“ Tibullo II, 4. — „*et Coa puellis Vestis, et e rubro* lucida concha *mari.*“ Seneca Epist. XC. „*Illi quidem non aurum, nec argentum, nec* perlucidos lapides *ima terrarum faece quaerebant.*“ Et Nat. Quaest. III, 25. „*Κρύσταλλον appellant Graeci hunc* perlucidum lapidem.“ *Cari* tamen *lapides* arridet magis, ut membranae habent potiores; et Scholiastes

Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quo fugit Venus? heu! quove color? decens
Quo motus? quid habes illius, illius
Quae spirabat amores,
Quae me surpuerat mihi?
Felix post Cinaram, notaque et artium
Gratarum facies: sed Cinarae brevis
Annos fata dederunt,
Servaturа diu parem

Acron, qui *vestimentorum cultum et gemmarum pretia* interpretatur. Martialis X, 38. „*O nox omnis et hora, quae notata est* Caris *littoris Indici lapillis.*“ et I, 110. „*Issa est blandior omnibus puellis, Issa est* carior *Indicis* lapillis.“ Ovid. Art. Amat. III, 129. „*Vos quoque non* caris *aures onerate* lapillis, *Quos legit in viridi decolor Indus aqua.*“ Claudianus Epist. ad Serenam: „*Ore legant rubri germina* cara *maris.*“ Seneca de Beneficiis: „*Non satis muliebris insaniа viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus pependissent.*“ Ceterum quod Tanaquillus Faber ex coniectura maluit *referent* in versu proximo, id nos invenimus in Colbertino pro varia lectione. Sed nihil mutandum. Si *referent purpurae et gemmae* legis: tum eas intelliges, quas Lyde possidere cuperet aut posset; si *referunt*, tum eas quas iam possedit. Atque hoc verisimilius.

17. *Quove color decens*] Invaluit in omnibus editionibus ea interpunctio, ut *decens* ad *color* referatur: „*Quo fugit Venus? heu! quove color decens? Quo motus? quid habes illius, illius.*“ Quid vero sit *color decens*, equidem nescio, qui *decorem* credideram in habitu, gestu, motu consistere: neque *quo fugerit* talis color, valde curandum; quem nescias an fuerit fucatus, et proinde facile reparari potuerit. Ab aliis id potius requiri solet, ut sit color *verus* et *ingenuus*, quam *decens*: Terent. Eunucho II, 3. — „*nova figura oris papae!* Color verus, *corpus solidum, et succi plenum:*“ hoc est, *qui non de cura est ac de fuco, sed naturalis*; ut recte ibi Donatus. Propertius I, 4. 15, „*Haec sed forma mei pars est extrema furoris. Sunt maiora, quibus, Basse, perire iuvat*: Ingenuus color, *et multis decus artibus*:“ ubi obiter corrigendum credo, *multis* decor *artibus*. Sed in Horatio alium plane colorem induet sententia, distinctione tantum mutata, in hunc modum, „*Quo fugit Venus! heu! quove color? decens Quo motus?*“ Enimvero non *omnis motus*, quod vulgata innuit lectio, iam Lycen reliquerat (quippe, quae, invita licet Venere, *ludebat*, *bibebat*, *et cantabat*), sed *motus decens*. Quod quale sit ex Quintiliano disces, Instit. I, 16. „*Corporis quoque* decens *et aptus* motus, *qui dicitur εὐρυθμία, est necessarius.*“ et Tibullo IV, 2. „*Illam quicquid agit, quoquo vestigia movit, Componit furtim subsequiturque* decor.“ Ceterum, hac distinctione posita, constructio Virgilianae illi simillima erit, Aen. VI, 122. — „*quid Theseа? magnum Quid memorem Alciden?*“

21. *Et artium Gratarum facies*] Planissima quidem haec prima fronte videntur, neque ullam difficultatem habere: „*Felix post Cinaram, notaque, et Artium Gratarum facies.*“ *Felix facies*, quasi per exclamationem, ut illud Terentii, Eunuch. II, 3. „*O faciem pulchram! deleo omnes deinde ex animo mulieres.*“ Ubi optime Donatus: „*Faciem modo, non partem corporis dicit, sed totam speciem, quae apparet et cernitur.*“ Quo modo et hic Horatius integram formam, non os et vultum

Cornicis vetulae temporibus Lycen:
Possent ut iuvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilabsam in cineres facem.

XIV.

AD AUGUSTUM.

Quae cura Patrum, quaeve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum
Per titulos memoresque fastus

intelligit. *Facies* autem *gratarum artium*, ut Carm. IV, 1. „*Namque et nobilis, et decens, Et centum puer artium.*“ Eleganter Scholiastes Cruquii: „*Artium gratarum facies dicitur, quae oculis, nutu superciliorum, cervicis volubilitate, capitis gratia, totius denique corporis motu placet.*“ Quid videtur clarius? His tamen non contentus celeberrimus Dacierius sic locum corrigere tentavit, „*Felix post Cinaram, notaque et artium Gratarum facie.*“ *Nota facie artium*, idem sit esse, ac *nota artibus*. Quis vero vel fando inaudivit, *facies artium*, pro *artes*? ubi locorum natus est iste mos loquendi? Vereor, ut ne faciem quidem correctionis hoc habeat. Neque vero correctione ulla hic opus; distinctione tantum iuvanda sententia est, hunc in modum: „*Felix post Cinaram, notaque et artium Gratarum facies.*“ Tollenda, inquam, interpunctio post *notaque*; quae omnes omnino editiones huc usque obsedit et inquinavit. Quid enim esset *nota facies* per se positum? egregia vero laus Lyces, si *nota* omnibus, et Suburranarum meretricum tritissima erat. At sublato illo commate, vide quanta sensus elegantia est. *Felix*, ait, *facies post Cinaram, et nota etiam artium gratarum*. Noster Carm. II, 2. „*Vivet extento Proculeius aevo*, Notus *in fratres* animi *paterni*.“ Ita alii, *notus formae, notus militiae, notus operum*, hoc est, celebris ob formam etc. ut ad illum locum fusius ostendimus. *Et* autem valere *etiam* vel pueri sciunt; ut, „*Non si male nunc, et olim sic erit: Non si quid Pholoën satis, Et te, Chlori, decet.*“

28. *Dilapsam in cineres facem*] Variant hic codices scripti et olim editi, ut in illa praepositione ubique solent. Veneta *Dilapsam*, Loscheri *Delapsam*. Blandinius antiquissimus priorem lectionem servat, notante et probante Petro Nannio Miscell. III, 17. atque ita nostri Graevianus et Reginensis et Acro manuscriptus. Leidensis *Delatam* habet: plures *Delapsam*. Neque melius inter interpretes convenit, quorum alii hoc, alii illud sequuntur. Tamen de verborum vi et notione constat. *Dilabitur*, quod dissipatur; *delabitur*, quod decidit. Atqui fax exstincta non decidit in cineres; quippe qui nulli subiacent. Fax enim accensa manu gestatur, et ambulantibus vel currentibus inservit; non posita quieseit, instar lucernae. Nulli ergo suberunt cineres, in quos possit delabi. Recte ergo habet *Dilapsam in cineres*: consumta enim fax, tota vertitur in cinerem, atque adeo dilabitur et dissipatur. Ceterum Graevianus noster cum uno Bersmanni, „*Dilapsam in* cinerem *facem*:“ sic Ovidius Metam. II. „*Cumque suis totas populis incendia gentes* In cinerem *vertunt*.“ et in Epist. Penelopae: „*Versa est* in cinerem *sospite Troia viro*.“ in quo loco sequiores codices habent *cineres*, ut hic nostri. Retinemus tamen *cineres*, ut vitetur *παρασημον*, *rem facem*.

Aeternet? O, qua sol habitabilis
Inlustrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latinae
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte posses. milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Breunosque velocis, et arces
Alpibus impositas tremendis
Deiecit acer plus vice simplici.
Maior Neronum mox grave proelium
Commisit, immanisque Raetos
Auspiciis pepulit, secundis:
Spectandus in certamine Martio
Devota morti pectora liberae
Quantis fatigaret ruinis,
Indomitus prope qualis undas
Exercet Auster, Pleïadum choro
Scindente nubes; impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignis.

v. 20. Vulg. *Indomitas.*

19. *Quantis fatigaret ruinis*] Graevianus noster et Reginensis corrupte, *fatigarat*. Nicolaus Heinsius in ora sui libri, „*Forte*, inquit, *fatigarit*.“ Sed recepta lectio sana est. Eo ipso tempore *spectandus*, tum cum *fatigaret*. Si legeris *fatigarit*, tum hoc dices, *Nunc* spectandus, quantis ruinis *olim* fatigaverit. Quod priore illo deterius est.

20. *Indomitas prope qualis*] Tiberium victorem Austro comparat, Rhaetos undis. Vide itaque, quo consilio id protulit, „Indomitas *prope qualis* undas *Exercet Auster*.“ Scio equidem generali epitheto *mare indomitum* poëtis dici, ut Ovidio Trist. I, 12. „*Iactor in* indomito *brumali luce* profundo.“ Tibullo II, 3. „*Claudit et* indomitum *moles* mare.“ et II, 5. „*Prodigia* indomitis *merge sub* aequoribus.“ Verum illud in hac comparatione displicet, quod Rhaetos, quos iam *ruinis fatigatos* dixerat, postea *indomitos* appellet. Quamobrem dubito, annon id, quod recepta lectio Rhaetis assignat, Tiberio potius tribuendum sit, hunc in modum: „*Devota morti pectora liberae Quantis fatigaret ruinis*, Indomitus *prope qualis undas Exercet Auster*.“ Quod et eo magis placet, quia geminus huic et germanus est Ovidii locus, Epistola Sapphûs, v. 9, „*Uror*, *ut*, indomitis ignem exercentibus Euris, *Fertilis accensis messibus ardet ager*.“ Vides hic *indomitos Euros exercere ignem*, plane ut apud Flaccum ex nostra correctione *indomitus Auster exercet undas*. Et profecto cum haec scriberet Naso, verba ipsa, de quibus agimus, in mente habuit. Quin et Porphyrion ita olim, ut nunc nos, legisse censendus est. Sic enim παραφράζει, „*Qualis est Auster*, *cum ortu Virgiliarum seu Pleiadum* concitatus *exercet undas*;“ ubi *concitatus* respondere videtur τῷ *indomitus*; *undas* vero epitheto caret. Porro Galeanus noster mendose praefert *indomitos*, quod forte ab *indomitus* natum esse videatur.

24. *Medios per ignes*] Mallem, si scripti codicis auctoritas accederet, — „*impiger hostium Vexare turmas, et frementem Mittere equum medios per*

Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qua regna Dauni praefluit Appuli,
Cum saevit, horrendamque cultis
Diluviem minitatur agris;
Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor:

v. 26. Vulg. *Qui.* 28. *Meditatur.*

dios per enses." *Enses* enim cum *hostium turmis* aptius coniungi videntur, quam *ignes.* Statius Theb. X, 709. — „*i, praelia misce Per Danaas acies;* mediosque per *obvius* enses." Idem VII, 488. — „*excipiunt iussi,* mediosque per enses *Dant iter.*" et ibidem 280. „*Macte animo iuvenis:* medios *parat ire* per enses *Nudaque pro caris opponere pectora muris.*" Silius Ital. III. — „*ruis* ipsos *acer* in enses, *Obiectasque caput telis.*" Virgil. Aen. IX, 400. — „*an sese* medios *moriturus* in enses *Inferat, et pulchram properet per vulnera mortem.*" Idem Eclog. X, 45. „Tela inter media, *atque adversos detinet hostes.*" et Aen. X, 237. — „*muro fossisque tuetur* Tela inter media, *atque horrentis Marte Latinos.*" XII, 682. „*Perque hostes,* per tela *ruit.*" et sic alibi. et Silius Ital. IV. — „*fertur* per tela, *per hostes Intrepidus puer.*" Quod si receptam lectionem servas, omnino praestat *veros ignes* intelligere, quam metaphorice cum interpretibus *medium pugnae fervorem.* Virgil. VII, 296. — „*medias acies*, mediosque per ignes *Invenere viam.*" et II, 164. — „*quod me per tela,* per ignes *Eripis.*" Utrobique loquitur de Troiae incendio, sine metaphora. Noster Serm. II, 3. v. 56. „*Alterum et huic varium et nihilo sapientius*, ignes Per medios *fluviosque ruentis.*" Silius Italicus XV. „*Ni fugis hoc ritus, virtus te saeva iubebit Per medias volitare acies*, mediosque per ignes." qui alibi utrumque coniunxit, et *ignes* et *enses;* lib. XIV. „*Si tibi* per medios ignes mediosque per enses *Non dederit mea dextra viam.*" Quamobrem, nisi fortasse veram hic historiam tangat Noster, quae in ore hominum tunc fuerit, Tiberium nempe in bello Rhaetico per hostilem *ignem* equo penrupisse; vix aliter scribere potuit, quam *melius per enses.*

26. *Qui regna Dauni*] Quin et hic etiam, si codex ullus astipularetur, libentius legerim, „*Sic tauriformis volvitur Aufidus*, Qua *regna Dauni praefluit Appuli.*" ut et infra fortasse vera. 47. „*Te belluosus*, qua *remotis Obstrepit Oceanus Britannis.*" Non enim geographum hic agit, ut situs fluviorum quasi ex professo doceat. Catullus Epig. XI. „*Sive in extremos penetrarit Indos, Sive* qua *septemgeminus colorat Aequora Nilus.*" Tacitus Annal. II, 6. „*Rhenus servat nomen et violentiam cursus*, qua *Germaniam praevehitur.*" Livius XXII, 2. „*Per paludem*, qua *fluvius Arnus per eos dies solito magis inundaverat.*"

28. *Diluviem meditatur agris*] Ita Veneta editio princeps: sed Locheri *minitatur*, quod omnes nostri codices praeter tres ex recentissimis sequuntur; neque aliter citat Nonius voce *Diluvies.* Utrumque probum est, ut nescias fere utri palmam des. Falluntur enim, qui verbum *minitari* leve quid et ludicrum notare, neque ad rei huius atrocitatem aut dignitatem carminis assurgere putant. Livius II, 49. „*Ibant Veienti populo* perniciem *minitantes.*" Virgil. Aen. XII, 761. — „*terretque tremens* Excisurum *urbem minitans.*" Cicero bis vel ter: *urbi*, vel *patriae*, ferro flammaque *minitari.* Quin et hac lectione, melius, opinor,

Te copias, te consilium, et tuos
Praebente Divos. nam tibi, quo die
Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,

sibi constabit, et sui similis procedet sententia, „*Cum* saevit *horrendamque cultis Diluviem* minitatur *agris*.“ Aptissime enim haec duo inter se coniunguntur, *saevire* et *minari*. Ovidius in Remediis Amoris v. 664. „*Horrebant* saevis *omnia verba* minis.“ Seneca Herc. Fur. v. 329. „*Sed ecce* saevus, *ac* minas *vultu gerens*.“ Statius Thebaidē I, 187. „*Cernis, ut erectum torva sub fronte* minetur Saevior *assurgens demto consorte potestas?*“ Pacuvius in Antiopa: „Minitabiliterque *increpare dictis* saevius *incipit*.“ Recte denique *fluvii* exundantes *minitari* dicuntur; ut Claudianus de Mallii Cons. 237. „Torrentes *immane fremant, lasciique* minentur *Pontibus*: *involvant spumoso vortice silvas*.“ Contra haud ita belle inter se conveniunt *saevire* et *meditari*: quippe *meditari* non est iam *saevientis*, sed iram potius dissimulantis et subdole occultantis, quo violentius postea erumpat. Idcirco et iam olim sub ferula criticorum vapulavit hic locus. Porphyrion: „*Male dixit*, meditatur *diluviem*; *quia in ipso actu est: nec debet cogitare ac condiscere id, quod iam facit*.“ Excusare conatur Servius, ita tamen, ut antiquum loquendi morem fuisse, postea desiisse fateatur, ad bina illa Virgilii loca Georg. III, 153. Aen. IV, 171. „*Inachiae Iuno pestem meditata iuvencae. Nec iam furtivum Dido meditatur amorem*.“ „*Meditata*, ait, *inferens et exercens, accipiamus; ut Horatius*: Horrendamque cultis diluviem meditatur agris; *id est, infert, exercet. Nam in ipsa meditatione exercitium et actus est. Sciendum tamen est hoc hodie in usu non esse*.“ Meo tamen iudicio et frustra hoc accusat Porphyrion, et perperam defendit Servius. Neque enim aut apud Virgilium aut Nostrum *meditari* est *inferre*, et ipsam rem, quam meditatur aliquis, agere, ut voluit Servius; sed cogitare, parare, designare; ut ubique alias: neque Aufidus iam *facit diluviem*, ut arguit Porphyrion. Eo enim posito, utrumque vocabulum aeque culpandum esset. Nemo enim *minitatur* id quod iam *facit*; non magis, quam *meditatur*. Verum haec est, ni fallor, Horatii sententia: *Qualis*, inquit, *Aufidus* volvitur; *cum aquis per pluvias adauctis* saevit ac fervet; *et tantisper intra ripas se continens*, meditatur *sive* minitatur *extra alveum exire, et late agros inundare*. Atque haec imago omnium efficacissima est ad Tiberii impetum exprimendum. Rapidissimus enim fluit amnis, dum alveo adhuc cohibetur mox exiturus; at postquam in patentes agros effusus stagnaverit, tum vero lentior et segnior incedit. Quamobrem, ut iam dixi, non adeo facile est diiudicare, utra verior meliorve sit lectio. *Meditatur* agnoscunt Scholiastae veteres et Servius: at Nonius his antiquior et potiores Horatii codices, *minitatur*. Equidem, etsi interpretes fere dissentientes hic habeam, posterius verbum praetulerim; cum quia melius quadret cum *saevit*; tum quia praesentius quiddam fortiusque significet. *Minitamur* enim in praesens, *meditamur* in longinquum. *Meditari* ergo diluviem etiam tenuis et sicco fere alveo potuerit Aufidus; *minitari*, non nisi plenus et fervens. Iam autem, quod aiunt ideo se malle *meditari*, quia audacior metaphora est, et humanum affectum cum fluvio communicat; in eo iudicium eorum desidero. Quippe et *minitari* aeque est affectus humanus: neque rei inanimatae nisi per translationem potest competere.

Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus adrogavit,
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae.
Te fontium qui celat origines
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te beluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventes funera Galliae,
Duraeque tellus audit Hiberiae:
Te caede gaudentes Sygambri
Compositis venerantur armis.

XV.

AUGUSTI LAUDES.

Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbis, increpuit lyra;
Ne parva Tyrrhenum per aequor
Vela darem. tua, Caesar, aetas
Fruges et agris rettulit uberes,
Et signa nostro restituit Iovi
Derepta Parthorum superbis
Postibus, et vacuum duellis
Ianum Quirini clausit, et ordinem
Rectum evaganti frena licentiae

v. 49. Vulg. *Paventis.*

49. *Te non paventis*] Ita quidem editi omnes, et codices vetustiores. Ceterum in recentioribus duobus, uno Collegii Regii, et altero Episcopi Nervicensis, ut et in Acrone Regiae Societatis manuscripto diversam lectionem reperi, „*Te non* paventes *funera Galliae, Duraeque tellus audit Hiberiae.*“ *Galliae* autem numero plurali passim apud scriptores occurrit. Suetonius in Iulio c. 49. „Gallias *Caesar subegit, Nicomedes Caesarem.*“ ita Tacitus aliique saepissime. Constructio vero figurata erit, et plane Horatiana: Galliae, *et tellus Hiberiae* audit: ut Carm. I, 3. „*Sic* fratres *Helenae, lucida sidera, Ventorumque* regat *pater.*“ Vide nos Carm. I, 24. et IV, 11. Iucundior etiam forte erit variatio casuum, *Galliae non paventes*, et *Hiberiae tellus*; ut Carm. III, 6. „*Iam bis* Moneses *et* Pacori manus *Non auspicatos contudit impetus.*“ Expectamus tamen, dum codex aliquis vetustior scripturam hanc confirmet.

9. *Ianum Quirini clausit*] Sic libri habent constanter: tamen viri doctissimi Passeratius et Gronovius, pater corrigendum hic autumant: „*Ianum* Quirinum *clausit.*“ Sic enim aliis *Ianus* est *Quirinus*, non *Ia-*

Iniecit, emovitque culpas,
Et veteres revocavit artis;
Per quas Latinum nomen et Italae
Crevere vires, famaque, et imperi
Porrecta maiestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Caesare, non furor
Civilis aut vis exiget otium;
Non ira, quae procudit ensis,
Et miseras inimicat urbes.
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpunt Iulia; non Getae,
Non Seres infidive Persae,
Non Tanain prope flumen orti.

nus Quirini, ut Suetonio Aug. c. 22. „*Ianum Quirinum ter clusit.*" Festo v. *Optima*: „*Tertia spolia*, Iano Quirino *agnum marem caedito.*" Macrobio Saturn. I, 9. „*In sacris quoque invocamus Ianum Geminum, Ianum Patrem, Ianum Iunonium, Ianum Consivium*, Ianum Quirinum, *Ianum Patulcium et Clusivium.*" Atque haec quidem Gronovius ad dictum Suetonii locum: quibus adde illa Servii ad Aen. VII, 610. „*Alii Ianum Clusivium dicunt, alii Patulcium. Idem Iunonius — idem* Quirinus, *unde trabeatum consulem aperire portas dicunt, eo habitu quo Quirinus fuit.*" Veruntamen ut *Ianus Iunonius* recte etiam *Iunonis* dici poterit; ita nihil prohibet, quin *Ianus Quirinus* itidem *Quirini* dicatur. *Quirinus* enim hic nomen adiectivum videtur, ut Propert. IV, 10. „*Hic spolia ex* humeris *ausus sperare* Quirinis." Quid, quod noster *κακοφωνίαν* vitasse videtur in eadem terminatione, *Ianum Quirinum.*

15. *Ad ortum Solis*] Veneta prima, et Loscheri *ortus*, atque omnes fere codices nostri praeter Graevianum, qui a manu prima habet *ortum*. Utrumque suos auctores habet. Virgilius Georg. — „*non Eure, tuos, neque* solis ad ortus." Plinius Nat. Hist. VII, 27. „*Ad* solis ortus *missus.*" Prudentius Apotheos. v. 424. „*Audiit adventum domini, quem solis Hiberi Vesper habet, roseos et qui novus excipit* ortus." Ovidius Epist. Paridis: „*Nec tibi par usquam Phrygiâ, nec* solis ab ortu." Sallustius Catil. c. 36. „*Cui cum ad occasus* ab ortu solis *omnia domita armis parerent.*" Et Iugurth. c. 17. „*Ab occidente fretum nostri maris et Oceani*, ab ortu solis *declivem latitudinem.*" Ac nos quidem, etsi maior pars membranarum *ortus* exhibeant, *ortum* tamen cum paucioribus probamus; ne toties sibilet litera S in *maiestas ad ortus solis.*

18. *Exiget otium*] Scholiastes Porphyrion: „*Exiget; nunc, excludet; ut sit, quasi extra aget; ut Terentius*, „„*Spectandae an exigendae sint vobis prius.*"" Atque hanc lectionem sequuntur praeter aliquot Lambini Leidensis noster et Colbertinus, quibus in margine adscriptum *eximet* pro varia lectione. Contra, Graevianus et Reginensis *eximet* in ipso versu habent, et *exiget* ad oram ablegant. Ceteri omnes cum Acrone manuscripto et editionibus priscis *eximet* retinent, nulla diversae scripturae mentione facta. Utra iam harum retinenda erit? an *eximet otium*, hoc est, adimet, tollet? ut Ovidius Remed. Am. „Otia *si* tollas, *perire cupidinis artes.*" Statius Silv. I, 2. v. 182. „*Ergo age iunge toros, atque* otia deme *iuventae.*", Ovid. Pont. I, 2. „*Hostibus in mediis interque pericula versor, Tamquam cum patria* pax *sit* ademta *mihi.*" Verum illud officit, quod *eximere* de re molesta plerumque dicitur, ut

Nosque et profestis lucibus et sacris,
Inter iocosi munera Liberi,
Cum prole matronisque nostris
Rite Deos prius adprecati,
Virtute functos more patrum duces,
Lydis remixto carmine tibiis,
Troiamque et Anchisen et almae
Progeniem Veneris canemus.

eximere curam, *metum*, *famem*, *spinas*, *fastum*, atque alia eiusmodi, quae *intra* corpus aut animum versantur; et proinde ex eo eximi, educi, extrahi, evelli possunt. *Otium* vero et *pacem* et cetera laeta, vel quae extra hominem consistunt, non tam *eximi* quam *adimi* dixerim. Rectius igitur legemus, „*Civilis aut vis* exiget *otium*," id est, excludet, expellet, exturbabit; ut Noster alibi, *exactos tyrannos*. Tacit. Annal. VI, 3. „*Hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit*, *statim curia*, *deinde Italia* exactus." Et XIV, 28. „*Vibius secundus repetundarum damnatur*, *atque Italia* exigitur." Plautus Capt. V, 4. „*Ubi labore lassitudo est* exigunda *ex corpore*." Vide plura apud Nonium Marcellum v. *Exigere*.

Q. HORATII FLACCI

EPODON LIBER.

I.

AD MAECENATEM.

Ibis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,
Paratus omne Caesaris periculum
Subire, Maecenas, tuo?
Quid nos, quibus te vita si superstite
Iocunda; si contra, gravis?
Utrumne iussi persequemur otium,
Non dulce, ni tecum simul?

5. Vulg. Vita *Sit*.

5. *Quibus te vita sit superstite*] Sic hodie post Venetam principem pleraeque editiones. At Germanica Loscheri aliam lectionem praefert, „*Quid nos? quibus te vita si superstite Iucunda; si contra, gravis.*“ Atque ita nostri Graevianus, Battelianus, Galei, Leidensis, et a prima manu Reginensis et Regiae Societatis. Eandem ex suis protulerunt Pulmannus et Torrentius et Barthius in Adversar. lib. XXXVII. c. 15. Neque aliter olim legit Scholiastes Porphyrion: „*Bis*, inquit, *posuit particulam* (male vulgo *periculum*) si; *semel abundat*, *melius enim sic loqueretur*: Quibus te superstite vita iucunda est; si contra, gravis est; *ergo verbum extrinsecus accipiendum est* sit, *ut plena fiat elocutio.*“ Sic et annotator Graevianus: *Vacat si*; unde in Petrensi, Magdalenensi, et Bodleiano vox ea desideratur; et habetur tantum, *vita superstite*. Quid multa? Recipiendum est omnino *si*, cum ob tot codicum auctoritatem, tum ob singularem suam elegantiam. *Quibus vita*, sit, *iucunda; si te superstite* vivitur: *si contra, gravis*. Neque enim *vacat si* aut *abundat*, ut Enarratores crediderunt. Posterius si pro *sin* ponitur; ut alii scriptores loqui amant, numquam Horatius. Terent. Andr. I, 3. „*Si illum relinquo, eius vitae timeo*: sin *opitulor, huius minas.*“ Noster contra Epist. 1, 5. „*Si potes Archiacis conviva recumbere lectis — Si melius quid habes, arcesse.*“ et Serm. I, 3. v. 5. „*Si peteret per amicitiam patris atque suam; non Hilum proficeret*: si *collibuisset, ab ovo.*“ Carm. III, 29. „*Laudo manentem* (hoc est, laudo, *si* manet) *si celeres quatit pennas, resigno quae dedit.*“ Atque ita semper Noster; in quibus locis *sin* ponere aliis usitatius est. Ceterum illud, „*Ibis Liburnis inter alta navium*,“ per interrogationem efferendum putamus: id enim vehementius et παθητικώτερον.

An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non mollis viros?
Feremus: et te vel per Alpium iuga
Inhospitalem et Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid iuvem meo
Inbellis ac firmus parum?
Comes minore sim futurus in metu,
Qui maior absentis habet:
Ut adsidens inplumibus pullis avis
Serpentium adlapsus timet
Magis relictis; non uti sit auxili
Latura plus praesentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuae spem gratiae:
Non ut iuvencis inligata pluribus
Aratra nitantur mea;

v. 17. Vulg. *Sum.* 21. Non *ut adsit.* 26. *Meis.*

17. *Sum futurus in metu*] Lege ex emendatione praestantissimi Nic. Heinsii: „*Comes minore sim futurus in metu.*“ *sim*, ut respondeat *iuvem*.

21. *Non, ut adsit, auxili*] Vide modo seriem verborum: Avis, inquit, incubans magis timet pullis suis absentibus; *non latura plus auxilii praesentibus, ut adsit;* hoc est, *quamvis adsit.* Nonne iam sentis eandem rem bis dici? sine dubio alterutrum supervacuum est, aut *praesentibus*, aut, *ut adsit.* Satis per se rem exprimit, *Non latura plus auxilii, ut adsit*: demto *praesentibus;* vel, *Non latura plus auxilii praesentibus;* demtis, *ut adsit.* Haec tamen tot interpretes patienter tulerunt, quia sic invenerant in editionibus priscis. At, si bonis suis uti novissent, meliora eos docere poterant codices scripti; quorum veterrimus Blandinius, et Pulmanni unus cum aliquot Lambini sic verba repraesentant, „*Magis relictis*; *non* uti sit *auxili Latura plus praesentibus.*“ Quibus fere accedunt Graevianus noster et Galeanus cum sex aliis, qui *ut sit* exhibent, ex illo altero leviter corruptum. Et sententia et dictio clarissima est. *Plus timet pro pullis absentibus, non uti* (id est, *non quo, non quod*) *praesentibus plus auxilii latura sit.*

26. *Aratra nitantur meis*] Scabies mera et rubigo est, quae in omnibus fere editionibus lectio circumfertur, „*Non ut iuvencis illigata pluribus Aratra nitantur meis.*“ Omnino reponendum est ex codicibus Canteri, Lambini et Bersmanni, „*Non ut iuvencis illigata pluribus Aratra nitantur* mea.“ Sic et ex nostris habet Bodleianus, et pro varia lectione Battelianus. Verum quidem est, vetustiores membranas *meis* praeferre: sed perperam. Possessivum enim *meus* cum propiore nomine coniungi debet: neque vero in *meis pluribus iuvencis* aut duplex adiectivum, aut prava et luxata collocatio tolerari potest. Porro pro *nitantur* Torrentii codices aliquot et unus Fabricii cum nostris Galeano et Magdalenensi *nectantur.* Sic Avienus Fabula XXXII. „*Haerentem luteo sub gurgite rusticus axem Liquerat, et nexos ad iuga tarda boves.*“ et XXVIII. „*Cautus et immenso cervicem innectit aratro.*“ Sed hoc in

Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascuis:
Neque ut supini villa candens Tusculi
Circaea tangat moenia.

v. 28. Vulg. *Pascua.* 29. *Nec* vt *superni.*

loco *illigata nectantur* esset *βαττολογεῖν* et bis idem dicere. Quare retinemus *nitantur*, sive, luctentur, gemant, in dura tellure proscindenda.

28. *Lucana mutet pascua*] Loecherus quidem *pascua* edidit; sed eo vetustior Veneta, „*Pecusve Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet* pascuis." cui patrocinantur omnes Blandinii apud Cruquium, omnes Torrentii, plures Lambini, Pulmanni Bersmannique, et ex nostris Graevianus, Reginensis cum aliis quinque. Leidensis tamen magnae vetustatis cum Batteliano et Regiae Societatis *pascua*; ut ratione potius quam auctoritate decidi haec lis debeat. Nos ideo *pascuis* praeferimus, ne in tribus continuis epodis eadem exeat terminatio, *Aratra nitantur* mea. *Lucana mutet* pascua. *Circaea tanget* moenia. Quod vitium sedulo evitare solet Noster, ex reconditae artis praecepto. Ceterum figuratior erit locutio, *mutet Lucana Calabris pascuis*, et Horatio familiaris, ut hoc ipso in carmine, „*Roges*, tuum labore *quid invem* meo?" et Art. Poët. v. 273. — „*si modo ego et vos Scimus* inurbanum lepido *seponere* dicto." et Serm. II, 4. v. 46. ex lectione codicis Regii, „*Ante* meum nulli *patuit quaesita* palato."

29. *Nec ut superni*] Quantumvis conspirent codices scripti editique in propaganda hac lectione, „*Nec ut* superni *villa candens Tusculi Circaea tangat moenia.*" vix tamen extorquebunt, ut vocabulum *superni* pro vera Horatii sobole agnoscamus. *Supernus* enim nomen est relativum, semperque aliud quid secum trahit, cuius respectu superiorem locum occupare censetur: quod hic non fit. Quamobrem legendum potius existimo: „*Neque ut* supini *villa candens Tusculi.*" Ideo enim *superni* volunt, quia Tusculum in *colle* positum erat. Atqui ob ipsam illam rationem legimus *supini*; ut Noster Carm. III, 4. — „*seu mihi frigidum Praeneste, seu Tibur* supinum, *Seu liquidae placuere Baiae.*" ubi Acron Scholiastes: „*Supinum*] *montuosum, ut, Collesque supinos: situm autem civitatis descripsit, quia in ascensu montis est constituta.*" Porphyrion: „*Supinum*," inquit, „*Tibur, ad situm eius respiciens; nam in latere montis est constitutum.*" Virgil. Georg. II. 276. „*Sin tumulis accline solum*, collesque supinos." et III, 555. „*Arentesque sonant ripae*, collesque supini." Statius Theb. IV, 238. — „*auget* resupina *maniplos* Elis, *depressae populus subit incola Pisae.*" Dracontius Hexaëmero: „*Et* colles *tumidi cumulis iuga celsa* supinant." Tusculum autem situm erat in clivo leniter assurgente, ut affirmat accuratissimus Cluverius, testis oculatus. Talis autem locus proprie *supinus* dicitur; quippe non praeceps et praeruptus, sed molliter acclivis et ascensu facilis: unde etiam loca plana et undique aperta nonnumquam *supina* appellantur. Apuleius in Floridis: „*Alibi montium vertices arduos extulit, abibi campum* supinam planitiem *coaequavit.*" Ammianus Marcellinus XVIII, 6. „*Et* planities supina *camporum.*" Plinius Nat. Hist. XI, 1. „*In* mari *autem tam late* supino." Male igitur Scholiastes Iuvenalis ad versum Satirae III, 192. „*Simplicibus Gabiis, aut* proni Tiburis *arce.*" „*In praecipiti*, ait, *posita; ut Horatius, Clivumque supinum.*" Immo vero, in declivi, non *in praecipiti*; neque hodie in Horatio ea verba reperiuntur. Iam autem *supini Tusculi* id absolute significat, quod *superni* non nisi relative et comparate denotare potest.

Satis superque me benignitas tua
Ditavit: haud paravero,
Quod aut avarus ut Chremes terra premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

II.

VITAE RUSTICAE LAUDES.

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fenore?
Neque excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare;
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos;
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantis greges;
Inutilisve falce ramos amputans,
Feliciores inserit;
Aut pressa puris mella condit amphoris;
Aut tondet infirmas ovis.

v. 5. Vulg. *Nec.* 13. *Inutilesque.*

13. *Inutilesque falce ramos*] Primus omnium vir doctissimus Georgius Fabricius anno MDLXX. et postea Henricus Stephanus aliique, horum versuum ordinem inverterunt, in hunc modum: „*Ergo aut adulta vitium propagine Altas maritat populos; Inutilesque falce ramos amputans, Feliciores inserit: Aut in reducta valle mugientium Prospectat errantes greges.*“ Idque ex sola coniectura contra omnium codicum auctoritatem: nimirum, ne duo disticha illa de arborum cultu, alterum de maritatione, alterum de putatione et insitione, separentur, ut vulgo fit, ac divellantur, interveniente illo, „*Aut in reducta valle mugientium Prospectat errantes greges.*“ Quod utrum recte atque ordine ab iis factum sit necne, non cuiusvis est diiudicare. Posse quidem eiusmodi errores exscriptorum socordia furtim irrepere, et nonnunquam re ipsa irrepsisse, nemo dubitaverit, nisi qui in veteribus membranis hospes sit. Equidem sancte testari possum, me nullum Horatii codicem versavisse, qui non alicubi unum vel alterum versum de sede sua luxaverit, ex aliis tamen facile corrigendas, et plerumque a manu secunda in ordinem reductus. Nihilominus haud temere contra omnium codicum fidem versuum seriem invertendam esse, neque citra ultimam necessitatem, omnes cordati semper existimarunt. Videamus igitur, quid in lectione recepta tantopere culpandum sit, et quid tandem utilitatis apportet ista immutatio. Post versus, inquiunt, de maritatione vitis continuo sequi debent alteri de insitione, propter argumenti cognationem. Recte quidem, si eodem

Vel, cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpurae,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane tutor finium!
Libet iacere modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine:
Labuntur altis interim ripis aquae;

v. 18. Vulg. *Arvis.*

tempore vel continenter utrumque opus per rusticos fieret. Atqui *maritatio* fit mense Octobri, *putatio* et *insitio* mense Martio. Columella lib. XI, 2. „*Per hos dies* (mense Octobri) *ulmi vitibus recte* maritantur, *ipsaeque* [illegible] *arbustis ac vineis recte propagantur.*“ Et ibidem: „Insitio *quoque arborum atque vitium tepidis locis hoc tempore* (mense Februario) *commode administratur.*“ Et paullo post: „*Igitur a Calendis Martiis eximia est vitium* putatio *usque in decimum Calendarum Aprilium; si tamen se gemmae nondum movent: surculi quoque silentes ad* insitionem *nunc praecipue utiliterque leguntur; et ipsa* insitio *vitium atque arborum longe nunc est optima.*“ Similia habes apud Catonem et Palladium. Quid tam magnum itaque, si in carmine separantur duobus versiculis, quae in opere ipso dividuntur toto quinque mensium intervallo? Deinde illud ipsum quod intervenit, quale tandem sit, videamus: „*Aut in reducta valle mugientium Prospectat errantes greges.*“ Enimvero nihil hic diutini operis est, sed brevis tantum intermissio et voluptas, *prospectus armentorum pascentium;* qui non modo inter maritationem et insitionem, sed etiam in ipsis intervenire potest et solet. Aut igitur valde fallimur, aut melius est tantisper manum abstinere, dum codex aliquis alicunde (quod numquam forte evenìet) mutationi isti patrocinetur. Nos interea lectionem vulgatam aliquantum adiuvimus, pro *inutilesque* reponentes „Inutilesve *falce ramos amputans;*“ prout cetera illa procedunt, *Ergo* aut *adulta*, Aut *in reducta*, Aut *pressa puris*, Vel *cum decorum.* Et similiter versu 35. „*Pavidumve leporem et advenam laqueo gruem.*“ pro *pavidumque* substituimus. Graevianus hic *pavidum leporem* sine particula exhibet; et ubique fere in uno aut altero codice *que* et *ve* inter se commutantur.

18. *Auctumnus arvis extulit*] Ita Loscherus et editio Veneta 1490. cum codicibus aliquot, quos inter Battelianus, Petrensis et Vigorniensis nostri. At editio prima 1478. cum omnibus fere Lambini et Cruquii, et Graeviano, Leidensi, Reginensi aliisque et numero et vetustate potioribus, „*Auctumnus* agris *extulit*:“ quod et agnoscit Scholiastes Porphyrion. Cur autem antiquiores et plures testes hic deseramus? Virgilius Georg. II, 10. — „*tibi pampineo gravidus* auctumno *Floret* ager.“ Tibullus I, 9. „*Non tibi si* Bacchi *cura Falernus* ager.“ Illud *arvis extulit* videtur natum ex Virgiliano loco Georg. II, 341. „*Cum primum lucem pecudes hausere; virúmque Ferrea progenies duris* caput extulit arvis:“ ubi obiter corrigendum ex Lactantio, Terrea *progenies:* quos Lucretius *terrigenas* vocat, lib. V. v. 1410. „*Quam silvestre genus capiebat* terrigenarum.“ Quis enim omnium poëtarum *ferream* hominum aetatem *primam* fuisse finxit? sed haec alibi fortasse fusius.

25. *Labuntur altis interim rivis aquae*] *Ripis* habent editiones veteres; sed manuscripti in diversa abeunt, alii *ripis*, alii *rivis* praefe-

Queruntur in silvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
Imbris nivesque comparat,
Aut trudit acris hinc et hinc multa cane
Apros in obstantis plagas;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumve leporem, et advenam laqueo gruem,
Iocunda captat praemia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?
Quod si pudica mulier in partem iuvet
Domum atque dulcis liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli;
Sacrum vetustis exstruat lignis focum,
Lassi sub adventum viri;
Claudensque textis cratibus laetum pecus,
Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemtas adparet;
Non me Lucrina iuverint conchylia,
Magisve rhombus aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare.

rentes, etiam antiquissimi. Placet *labitur ripis:* quippe *auctumno*, cum arescunt flumina, non *alti* sunt *rivi*, sed *altae ripae*. Noster Carm. I, 2. de Tiberi: — „*vagus et sinistra* labitur ripa." Lucretius III, 362. „*Fluminaque ulla queunt summis* labentia ripis *Oblectare animum, subitamque avertere curam.*" Ovid. Amor. II, 17. „*Seu neque diversi* ripa labuntur *eadem Frigidus Eurotas populiferque Padus.*" Quintilianus Instit. XII, 2. „*Ut vis amnium maior est* altis ripis *multoque gurgitis tractu fluentium, quam tenuis aquae et obiectu lapillorum resultantis.*" Valerius Flaccus IV, 402. — „*inde per urbes Raptatur Graias, atque* ardua *flumina* ripis."

52. *Ad hoc vertat mare*] Illustrissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, inquit, *legendum*, „*Vel quos Eois intonata fluctibus Hiems ad hoc* verrat *mare.*" Sed praeterquam, quod omnes Flacci codices summo consensu *vertat* hic agnoscunt; etiam apud Priscianum bis ita legitur p. 863. et 930. neque variant ibi, quos consului, quatuor scripti. Ansam Heinsio correctionis illud videtur porrexisse, quod habetur Serm. II, 3. v. 235. — „*tu pisces* hiberno *ex aequore* verris." Verum aliud longe est, piscatorem cum reti et everriculo pisces *ex mari verrere* (proprie enim hoc dictum est), aliud, *hiemem* et tempestatem pisces *ad mare verrere*. Talis enim locutio nullum, credo, habet auctorem. Quare nihil mutandum.

Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Iocundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus,
Vel hoedus ereptus lupo:
Has inter epulas, ut iuvat pastas ovis
Videre properantis domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentis languido;
Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentis Lares!
Haec ubi locutus fenerator Alfius,
Iam iam futurus rusticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam;
Quaerit Calendis ponere.

v. 69. Vulg. *Relegit.*

69. *Omnem relegit Idibus pecuniam*] Haec lectio est editionis primae et codicum aliquot ex recentioribus. Placuit autem plerisque interpretibus, et, quod maius est, elegantissimo Nic. Heinsio ad Ovidii Fast. II, 540. „*Relegit*, aiunt, *pecuniam*, hoc est, *recollegit*." Et sane *colligere* in simili sensu reperias: ut apud Lentulum Epist. Ciceronis ad Fam. XII, 15. „*Ut et reliqua vectigalia exigerem, et quam deposui* pecuniam colligerem:" et Nostrum Epist. I, 10. v. 47. „*Imperat aut servit* collecta pecunia *cuique*." Sed ne unicum quidem exemplum, ubi *relegere pecuniam* dicitur, aut ipsi afferunt, aut egomet observavi. Male autem colligunt, ex eo quod *colligere pecuniam* recte dicatur, idcirco et *relegere* bene dici. Ex *colligo* enim notissimum compositum est *recolligo*; neque *relego* et *recolligo* eandem habent notionem. Revocanda est igitur Loscheriana olim lectio: „*Omnem* redegit *idibus pecuniam*:" quam firmant vetustissimi omnium Blandinii, et Torrentii plures potiorosque, cum nostris Leidensi, Graeviano, Reginensi, Magdalenensi etc. Neque aliter Acron in Regiae Societatis Bibliotheca MS. etsi *recollectam* in paraphrasi habeat. Sic enim et Graevianus annotator: „*Redegit pecuniam; collegit.*" Nimirum *redigere pecuniam* est, aut apud varios debitores collocatam exigere, cogere, colligere; aut domo vel mancipiis vel fundis divenditis aurum aut argentum recipere. Nihil aptatius est hac locutione: ut dentirer equidem viros eruditos adeo transversos hic a vero abiisse. Plinius Epist. III, 9. „*Io, io, liber ad te venio: iam sestertium quadragies* redegi, *parte vendita Baeticorum.*" Cicero Divinat. in Q. Caecilium c. 17. „*Deinde bona vendit*, pecuniam redigit:" et mox, „*Cogit quaestorem suum* pecuniam, *quam ex Agonidis bonis* redegisset, *annumerare et reddere.*" In Verr. I, 36. „*Reliqua vendidit*, pecuniam exegit: *cum enim ad H-S vicies quinquies* redegisse *constaret*:" et ibidem 38. *Pecuniae redactae.* Contra Rullum c. 36. „*Cum omnem* pecuniam *ex aerario exhausissetis, ex vectigalibus* redegissetis." Pro Flacco c. 36. „*Quid si ita omnis* pecunia *reddita est? si petita? si* redacta?" Pro Rabirio c. 11. „*Solutus is di-*

III.

AD MAECENATEM.

Parentis olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit, an mulas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnis candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris inligaturum iuga
Perunxit hoc Iasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosae Apuliae:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius.
At si quid unquam tale concupiveris,
Iocose Maecenas, precor,

cere in eum, qui pecuniam redegit, *qui in illum, cuius nomine ea* pecunia redigeretur, *non dixerit?*" Philipp V, 4. „*Tanta* pecunia *una in domo coacervata est, ut si hoc genus in unum* redigatur, *non sit pecunia Pop. Romano defutura.*" Philipp. XIII, 5. „*Decrevistis tantam* pecuniam *Pompeio, quantam ex bonis patriis, ex praedae dissipatione inimicus victor* redegisset." Livius II, 42. „*Quicquid captum ex hostibus est,* vendidit *Fabius Consul, ac* redegit *in publicum.*" Idem XXVI, 49. „*Non de pondere auri argentique et* redactae pecuniae *convenit.*" Et XXXVIII, 59. „*Tantum auri, quantum* venditis *omnibus bonis* redigi *non posset.*" Quintilianus Declam. V. „*Pater universis bonis in unum* redactis *profectus est.*" Idem Declam. CCLXIX. „*Si domum, si mancipia, si vendita esse omnia, si in* pecuniam redacta *constabit; superest ut deponendae pecuniae habuerim caussam.*" Eutropius lib. VIII. „*Instrumentum regii cultus distraxit, ac per duos continuos menses* venditio *habita est, multumque auri* redactum." Digest. lib. III. tit. 5. sect. 35. „*Non enim e vestigio in officio deliquit, si non protinus rei suae distraxit ad* pecuniam redigendam." Ibid. V, 3. 20. „Redactae *ex pretio rerum venditarum* pecuniae *usuras non esse exigendas.*" X, 2, 26. „Pecuniam *ex pretio* redactam *ei numerari, cui legata sit.*" X, 2, 38. „*Hic communes* pecunias *ex reditibus* redactas *singulis subministraverat.*" XX, 4, 2. „*Quamvis ex ceteris* pecuniam *suam* redigere *posset.*" Asconius Pedianus ad Verr. I. c. 20. „Quaestorem] *eum ad quem* rediguntur pecuniae *ex proscripti bonis, et a quo sociis adnumerantur.*" Atque haec hactenus: quae eo fusius accumulavimus, ut vera lectio, quae toties vi et iniuria de loco suo pulsa est, tandem aliquando in sedibus propriis secura requiescat.

Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

IV.

AD MAENAM POMPEII LIBERTUM.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Hibericis peruste funibus latus,
Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam
Cum bis trium ulnarum toga,
Ut ora vertat huc et hunc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
Praeconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi iugera,
Et Appiam mannis terit?
Sedilibusque magnus in primis eques,
Othone contento, sedet?

v. 8. Vulg. *Bis ter* uln.

8. *Cum bis ter ulnarum toga*] Numquam vidi nequiorem lectionem tam impune omnes interpretes lusisse. Quid enim, amabo, *bis ter ulnae?* quis omnium mortalium sic locutus est? Sine dubio legendum, „*Cum bis* trium *ulnarum toga:*“ hoc est, „*cum sex ulnarum toga*, (ut recte Porphyrion) *hanc autem iustae togae mensuram intelligendum est.*“ Scholiastes Persii ad Satiram V. v. 14. „*Mensura togae iustae senas ulnas habebat.*“ Isidorus Orig. XIX, 24. „*Mensura autem togae iustae, ei sex ulnas habeat.*“ Atqui *sex ulnae* sunt *bis tres*, non *bis ter ulnae?* quae mera est barbaries. Lactantius in carmine De Phoenice: „*Per* bis sex ulnas *eminet iste locus.*“ Silius Ital. XVII. „*Perque* bis octonos *primus fuit Hannibal* annos.“ Prudentius Apotheosi v. 1001. „*Quam* bis terna *malis vexarunt* sabbata *noxis.*“ atque ita alii passim. Ceterum diu postquam hanc emendationem feceram etiam *παλυμαθέστατον* Barthium in Adversariis LIV, 26. in eandem incidisse animadverti, quam proinde ei ingenue et libenter resigno.

16. *Othone contento sedet*] Editio prima, quae Venetiis prodiit anno 1478. aliud quid profert: „*Sedilibusque magnus in primis eques Othone* contento *sedet:*“ Quod, si admittatur, ita erit explicandum; adeo divitem scilicet fuisse Maenam, ut res eius *suffecerit* et plene *satisfecerit*, legi Othonis, qua sancitum, ut nemo spectaret in sedilibus equitum, qui quadringenta millia nummûm in censu non haberet. Sed scripti codices ad unum omnes, et editiones reliquae *contemto* habent; veram quidem lectionem, sed hactenus perperam intellectam. „*Quomodo*,“ inquit Iulius Scaliger, „contemnebat *Othonis legem? quae permittebat habenti quadraginta millia, sedere in quatuordecim:* siquidem

Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum?
Hoc, hoc tribuno militum.

Maena multo plus in reditibus habuit. Huic ut obiectioni occurrant Torrentius, Marcilius, Dacierius aliique, hoc comminiscuntur: Lege illa Othonis hoc inter alia fuisse cautum, nequis *libertus* aut *libertinus* in quatuordecim ordinibus sederet, quantumlibet dives esset. *Contempsit* itaque Orthonem Maena, qui libertus in iis gradibus spectare ausus est. Unde vero compertum hoc habent, lege ista libertis aut eorum filiis honorem eum interdictum esse? Ex hoc ipso, aiunt, Horatii loco. Eia vero, ut errorem errore defendunt. Nam hic ipse locus adhuc in obscuro est; neque lucem, quam non habet, alteri commodare potest; sed aliunde debet accipere. Tantum abest, ut libertinis lege Othonis Roscia hoc interdictum sit; ut ea ipsa lege tum primum iuberetur, ut quocumque patre natus, modo quadringenta sestertia possideret, in XIV gradibus spectare posset. Hoc clare ostendit locus ille Iuvenalis Sat. III. 152; „*Nil habet infelix paupertas durius in se, Quam quod ridiculos homines facit. Exeat, inquit, Si pudor est, et de pulvino surgat equestri, Cuius res legi non sufficit*: et sedeant hic Lenonum pueri quocumque in fornice nati. *Hic plaudat nitidi praeconis filius, inter Pinnirapi cultos iuvenes, iuvenesque lanistae: Sic libitum vano, qui nos* distinxit, Othoni." Ubi vetus Scholiastes: „*Legi Othonis, qua iussit eos, qui quadringentorum sestertiorum haberent reditus, in numero Equitum esse.*" Hinc patet vel τριδούλους, libertos, si ad CCCC millium censum semel pervenissent, eo ipso equites fuisse. Contra, per eandem legem ingenuos et ingenuis prognatos, si forte infra illum censum decidissent, plebi accenseri solitos, Noster ipse clare docet Epist. I, 1. v. 58. „*Est animus tibi, sunt mores et lingua fidesque: Si* quadringentis *sex septem millia desunt*, Plebs *eris*. Roscia, *die sodes, melior* lex, *an puerorum Naenia?*" Adhuc igitur quaerendum est, quid sibi ista velint, *Othone contento*: nullo enim fulta sunt tibicine, quae docti interpretes hactenus attulerunt. Neque longe ea de caussa proficiscendum est: ecce enim tibi e media re et ipsis ex verbis nascentem explicationem, quae omnem, ut opinor, numerum absolvet: „*Sedilibusque magnus in primis eques*, [*Othone contento*, *sedet*." Si iure, inquis, ut eques, in quatuordecim sedit Maena; cur additur *Othone contento*? Eam ipsam ob rationem, Quia iure ibi sedit. Venerat enim L. Roscius Otho, nequis infra CCCC M. censum in gradibus illis sederet. Quisquis igitur, ut Maena, supra illum censum longe evectus fuit, *contemnere* potuit Othonem, et legi eius impune oppedere. Quid reditus meos, Otho, rimaris et exploras; si forte loge tua damnatus de quatuordecim gradibus deturbandus sim? ego vero census meos bene novi, et te tuamque legem οἰμώζειν iubeo. Iam tandem, opinor, perspicis, qua fiducia fretus Maena Othonem contemserit. Sed ea *contemnendi* significatio latuit hic interpretes. Simili tamen quid Iuvenalis habet de Marco Tullo, qui „*Antonî gladios potuit* contemnere, *si sic Omnia dixisset.*"

17. *Tot ora navium gravi*] Iulius Scaliger in Hypercritico hunc locum sic castigat, „*Quid attinet tot* ora *navium gravi Rostrata duci pondere?*" „*Nescio*, ait, *an* ora *dicamus navium recte, quia et* rostrum: *nam sane* rostrum *triremibus est*, os *non est.*" Mussant hic interpretes, quamquam alias libenter adversus Scaligerum insurgunt. Equidem fatebor me apud neminem poetarum *os navis* reperisse: neque

V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

At ô Deorum quicquid in caelo regit
Terras et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? et quid omnium
Voltus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris adfuit,
Per hoc inane purpurae decus precor,
Per inprobaturum haec Iovem:

tam insolentem metaphoram excusare, nedum admirari possum. Vide tamen, annon forte in librariis transferenda sit siquae est culpa, qui oscitanter pro *aera* legerint *ora*. „*Quid attinet tot* aera *navium gravi Rostrata duci pondere.*“ Ut *aera rostrata* idem sit ac *rostra aerata*: ut illud Virgilii, „*Quot prius* aeratae *stetterant ad litora* prorae.“ Rostra enim aere munita fuisse notissimum est: unde Graecis naves χαλκέμβολοι, *ahenirostrae* vocatae sunt. *Aera* autem *navium*, ut Virgilius Aen. XI, 329. — „*iacet omnis ad undam Materies: ipsi numerumque modumque* carinis *Praecipiant: nos* aera, *manus, navalia demus.*“

1. *At ô Deorum quicquid in caelo regit*] Apud Diomedem p. 527. et Priscianum p. 1105. sic locus hic adducitur, „*At ô Deorum* quisquis *in caelo* regis:“ quale illud Senecae in Oedipode v. 248. „Quisquis Deorum *regna placatus* vides.“ et Ovidii Metam. I, 32. „*Sic ubi dispositam*, quisquis *fuit ille* deorum, *Congeriem secuit, sectamque in membra redegit.*“ Verum illud *quisquis* omnes membranae aversantur, summo consensu exhibentes *quicquid*: atque hoc melius est. *Quisquis* enim unum aliquem deorum notat, *quicquid* simul omnes. Noster Serm. I, 6. v. 1. „*Non quia, Maecenas*, Lydorum quicquid *Etruscos Incoluit fines, nemo generosior est te.*“ et Livius XXIII, 9. „*Paucae horae sunt intra quas iurantes per* quicquid deorum est, *dextrae dextras iungentes, fidem obstrinximus.*“ Quae duo loca a doctissimo Lambino apposite citata sunt. De altero illo, *regis* legendum sit an *regit*, magna codicum dissensio est. Pauci quidem ex nostris, atque ii recentiores *regit*: plures et potiores *regis*, ut Leidensis, Reginensis, a manu prima Graevianus et Magdalenensis, aliique cum Acrone manuscripto. Contra, Blandinii omnes apud Cruquium *regit*; atque ita citatur Servio ad Aen. VII, 363. et IX, 144; quin et Donato ad Terentii Andriam Act. IV. Sc. 1. in veteribus editionibus ann. 1483, 1488, 1503; nam recentiores hic male habent *quisquis* et *regis*. Quid igitur fiet? et cuinam parti accedemus? Torrentio quidem *regis* magis ablanditur: mihi fixum firmumque est, *regit* ab Horatio profectum esse. Non enim puer ille, quicumque erat, deos hic precatur; sed Canidiam et socias alloquitur; ut ex ipso carmine patet. Alioqui, si deos hic precaretur, tum versu quarto, *omnium vultus truces* de deorum vultibus accipiendum foret; quod ab omni sensu alienum. Lego igitur, „*At ô deorum quicquid in caelo* regit.“ Neque vero invocatio deorum est; sed exclamatio duntaxat, et obtestatio: qualia ista, *di boni, di magni, proh Iuppiter, pro Deûm atque hominum fidem.* Per omnes, ait, deos, per quicquid deorum in caelo est, quid tumultus iste sibi vult?

Quid ut noverca me intueris, aut uti
Petita ferro belua?
Ut haec trementē questus ore constitit
Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crinis et incomtum caput,
Iubet sepulcris caprificos erutas,
Iubet cupressus funebris,
Et uncta turpis ova ranae sanguine,
Plumamque nocturnae strigis,
Herbasque, quas Iolcos atque Hiberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunae canis,
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernalis aquas,
Horret capillis ut marinus asperis
Echinus, aut Laurens aper.

v. 11. Vulg. *Trementi*. v. 28. Vulg. *Currens aper*.

11. *Ut haec trementi questus ore*] *Trementi* habent quotquot vidi codices, et Priscianus p. 707. Legerim tamen potius, „*Ut haec* trementē *questus ore constitit*:“ ut purus sit Iambicus, qualis iste proximo antecedens, „*Quid ut noverca me intueris, aut uti*.“ Nam ablativos hosce in *te* desinere apud Nostrum, fuse ostendi ad Carm. I, 25. v. 17. ubi et ter *ore trementē* ex Nasone laudavi: cui et Tibullum adde, III, 5. „*Inficitur teneras ore rubente genas*.“ et „*Felices cantus ore sonante dedit*.“

28. *Echinus aut currens aper*] Acron Scholiastes: „*Currens, furens: ut, Inhorruit armos*.“ quod varia potius lectio, quam interpretatio videatur: „*Echinus, aut furens aper*.“ Sic et Apuleius Metam. VIII. „*Nec diu et furens aper eum invadit iacentem*.“ Sane, quid *currens* aper hic faciat, nullus video. Non enim dum *currit*, sed cum *stat* et pugnae se aptat, setis maxime inhorrescit. Id quod Virgilius optime expressit, Aen. X, 710. „*Ac velut ille canum morsu de montibus altis Actus aper, multos Veculus quem pinifer annos Defendit multosque palus Laurentia, silva Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est*, Substitit, *infremuitque ferox, et* inhorruit *armos*.“ Sic et Homerus, στάντα καὶ μένοντα, *stantem et manentem* aprum, non *currentem*, setas erigere facit, Iliad. N. v. 471. „Ἀλλ' ἔμεν', ὡς ὅτε τις σῦς οὔρεσιν ἀλκὶ πεποιθώς, Ὅστε ΜΕΝΕΙ κολοσυρτὸν ἐπερχόμενον πολὺν ἀνδρῶν Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ΦΡΙΣΣΕΙ δέ τε νῶτον ὑπερθεν.“ et Odyss. V. v. 446. „Ἔνθα δ' ἄρ' ἐν λοχμῇ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς· ὁ δ' ἀντίος ἐκ ξυλόχοιο ΦΡΙΞΑΣ εὖ λοφιὴν, πῦρ δ' ὀφθαλμοῖσι δεδορκὼς, ΣΤΗ ῥ' αὐτῶν σχεδόθεν.“ et similiter Silius Italicus lib. 1. „*Cum silvam* occursu *venantem perlidit, hirto* Horrescit *saevus dorso, et postrema capessit Praelia; candentem mandens aper ore cruorem*.“ Quamobrem *furens* libentius apud Nostrum legerim, quam *currens*; sed neutrum placet.

Abacta nulla Veja conscientia,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat, ingemens laboribus:
Quo posset infossus puer

Aliud enim melius verbisque suppeditat scutissimi Nic. Heinsii coniectura, „*Horret capillis ut marinus asperis Echinus, aut* Laurens *aper.*“ Sic enim is in libri sui margine: „*Forte legendum, Laurens, vide notas ad Nasonis Fastos* II.“ Nihil ingeniosius, nihil certius dici potest. *Laurens aper*, perpetuum epitheton poëtis Italis. Praeter illum Virgilii locum iam citatum alia tibi indicat ipse Heinsius ad Fast. II. v. 23. „*Sicut* aper *silvis longe* Laurentibus *actus, Fulmineo celeres dissipat ora canes.*“ ubi plures codices perperam, *latratibus*. Idem Metam. XIV. „*Exierat tectis* Laurentes *Picus in agros*, Indigenas *fixurus* apros.“ Horatius Serm. II, 4. v. 40. „*Umber et iligna nutritus glande, rotundas Curvat* aper *lances carnem vitantis inertem: Nam* Laurens *malus est, ulvis et arundine pinguis.*“ Martialis IX, 49. „*Inter quae rari* Laurentem *ponderis* aprum *Misimus.*“ et X, 45. „*Ilia Laurentis cum tibi demus apri.*“ et Catalecta Vet. Poët. „*Vite Sabine, Lacon sulco*, sue *cognite* Laurens.“ Atque haec Heinsius: quibus nihil addam, praeterquam quod Virgilii versus supra laudatos in transitu corrigam: „*Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos Defendit multosque palus Laurentia, silva Pastus arundinea* etc.“ ubi Servius: „*Pastus, pro pastum: nam supra ait Quem: Ergo Antiptosis est.*“ Recte quidem animadvertit *pastum* hic dici oportere, non *pastus*. Quid ergo? an idcò barbarismi absolvit Virgilium, quia *Antiptosin* nominat? Quae, malum, illa Antiptosis? aut unde ei tantum ius, ut communem loquendi morem pro libitu subvertat? Sed praeterea illud vide, *quem multos annos Vesulus defendit, multosque palus Laurentia defendit*, quam inane, verbosum, invariatum, et a Virgilii more et genio prorsus alienum. Sine dubio igitur locus corruptus est, et, nisi valde decipior, sic restitui debet: „*Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos Defendit, multosque palus Laurentia silva* Pascit *arundinea.*“ vel *pavit*. Neque vero in re adeo olara plura verba consumam: sed aliud potius mendum in versu hunc locum proxime antecedente tollam: nescio enim quo fato pagina illa Virgilii iam ante Servii aetatem supra alias corrupta erat: „*Nec non Euathen Phrygium, Paridisque Mimanta Aequalem comitemque, una quem nocte Theano In lucem genitori Amyco dedit, et face praegnans Cisseïs regina Parim creat: urbe paterna Occubat: ignarum Laurens habet ora Mimanta.*“ ubi iterum Servius: „*Urbe paterna occubat: subaudis, Paris. Quod ut non diceret, metri est necessitate compulsus: nam deest Qui: ut sit, Qui urbe paterna occubat.*“ Recte et hic notavit Servius deesse nominativum verbo *occubat*: sed nulla *metri necessitas* poëtam excusare possit: si id re ipsa omiserit. Quin et illud quam redundans et supervacuum, Theano *in lucem dedit*, et Cisseïs *creat*? ut ne dicam, inconcinne tempora mutari, *dedit*, et *creat*. Quid multa? sic, credo, olim fuisse a manu Virgilii: — „*una quem nocte Theano In lucem*, genitore *Amyco, dedit, et face praegnans Cisseïs regina Parim. Paris urbe paterna Occubat; ignarum Laurens habet ora Mimanta.*“ *Una*, sit, *nocte Theano Mimanta, et Hecuba Parim in lucem dedit*. At quam dispari fato? *Paris* in urbe patria sepultus est; *Mimas* in terra longinqua ignotus iacet. Oscitantes librarii (quod solemne eorum peccatum est) verbum bis posuunt, semel tantum scripserunt: inde alii ad versum fulciendum ineptum illud *creat* supposuerunt.

Longo die bis terque mutatae dapis
Inemori spectaculo;
Cum promineret ore, quantum exstant aqua
Suspensa mento corpora:
Exesa uti medulla, et aridum iecur
Amoris esset poculum;

v. 33. *Terve.* 37. *Exsueta.*

33. *Bis terve mutatae dapis*] Ab Aldo, ut opinor, defluxit haec lectio in omnes, quae postea prodierunt, editiones. Sed veteres ante annum MD. et codices nostri ad unum omnes cum Porphyrione Scholiasta, „*Longo die bis* terque *mutatae dapis Inemori spectaculo.*“ Quae duo contraria plane sunt: nam *bis terque* significat *saepe; bis terve, raro.* Cicero Epist. ad Fam. II, 1. „*A te vero* bis terve, *summum, et eas perbreves litteras accepi.*“ Noster Art. Poët. 440. — „*meliue te posse negares* Bis terque *expertum frustra.*“ Recte igitur hic, *bis terque mutatae*: nam, ut optime Porphyrion, „*Ut magis incitaretur puer, ait illi opponi epulas et* saepe *mutari.*“ Contra, apud Nostrum Art. Poët. v. 358. ubi editiones habent, „*Sic mihi qui multum cessat, fit Choerilus ille, Quem bis terque bonum cum risu miror;*“ corrigendum ex codice Regio, „*Quem bis* terve *bonum.*“ *Raro* enim Choerilum, bis fortasse vel ter, bonum fuisse significat.

37. *Exsucta uti medulla*] Mire variant hic codices scripti: maior enim meliorque pars *Exaecta* vel *Execta* cum editione Veneta, et Scholiastis. Graevianus noster *Exsecta* cum interpretatione, *extracta.* Lambini quidam, et Bersmanni unus, *Exsucta.* Bettalianus pro varia lectione, *Exucta;* Divaeus Cruquii, *Exucta.* Torrentianus unus, *Exusta;* ut a prima manu Magdalenensis. Bersmanni unus, *Exuta,* Barthii (in Advers. XXXVII, 15.) *Exulta.* Zulichemianus, una litera erasa, *Exu..ta.* Loscheri editio, *Exerta,* et pro varia lectione Bodleianus. Et plures quidem ex his satis commodae et probabiles sunt; ut tanto sit difficilius, quaenam ex omnibus pro vera et sincera admittenda sit, statuere. Primo enim *Exsucta* magnis auctoritatibus defendi potest: Iuvenalis Sat. VIII, 90. „*Ossa vides regum vacuis* exsucta medullis:“ ubi Scholiastes, *Exhausta a rectoribus.* Ammianus Marcellinus XXX, 4. „*In quas* (litium foveas) *si captus ceciderit quisquam, non nisi per multa exiliet lustra, ad usque ipsas* medullas exsuctus.“ Quintilianus Institut. XII, 10. „*Unde nunc quoque* (Atticorum imitatores) *aridi, et* exsucti, *et exsangues.*“ Gellius XX, 8. „*Luna nunc videlicet senescit: ea re ostrea quoque, sicut quaedam alia, tenuia* exsuctaque *est.*“ Quamquam in duobus postremis locis corrigendum forte est *exsucci* et *exsucca;* hoc est, *sine succo.* Onomasticon vetus Vulcanii: *Exuccum, ἄχυμον.* Neque vero illud *Exusta,* quod duo codices praeferunt, suis auctoribus caret. Manilius lib. I. „*Aut gravibus morbis et lenta corpora tabe Corripit* exustis *letalis flamma* medullis.“ Petronius: — „*neque enim minor ira rebellat Pectore in hoc, leviorque* exurit *flamma* medullas.“ Seneca Hercule Oetaeo v. 1219. — „*quis, fervida Plaga revulsus, cancer infixus meas* Urit medullas?“ Quin et exigua mutatione refingere etiam poteris, „Exhausta *uti medulla et aridum iecur;*“ quod verbum iam ante habuisti in Scholiaste Iuvenalis, tamquam interpretamentum τοῦ *exsucta.* Ita enim Seneca Hercule Oetaeo v. 1227. „*Exedit artus penitus, et totas malum* Hausit medullas.“ Paullinus de Vita S. Martini lib. II. „Arentes *penetrat praesens benedictio venas, Et rigat* exhaustas *verborum rore* medullas.“ et lib. V. „*Nec prius absistit, iugi cruciata labore,*

Interminato cum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:

Proterere exhaustis arentia *membra* medullis:" hoc est, imminutis, siccatis, consumtis. Quintilianus Declam. XII. de iis qui magna fame cogente carnes humanas comedebant: „*Nunc occurrunt effusa praecordia, et lividae carnes, et expressum dentibus tabum, et* exhaustae *ossibus* medullae." Verum hoc in loco *exhaustae* idem notat ac *extractae;* quo sensu plane convenit cum illa altera lectione, „Exsecta *uti medulla.*" Quae, etsi plurium et antiquiorum codicum testimonio nitatur, ideo tamen hic minus arridet, quia deserit plana et destituit sententiam. Longo, inquit, ieiunio enecandus erat puer, ut *medulla exsecta* et arefactum iecur potionem amatoriam facerent. Atqui medulla *exseccari* et extrahi ex corpore pleno et pingui facilius et uberius posset, quam longa fame emaciato. Quare requiritur hic epitheton, quod diuturnae illius inediae causam reddat, quale illud est quod sequitur, *aridum iecur:* quo medulla quoque exsiccata pariter intelligi possit. Atque huic sensui longe aptius conveniunt illa, quae iam attigimus, *exsucta, exusta, exhausta,* quam *exsecta.* Nihil tamen tam ex omni parte quadrat, quam quod magnus Heinsius divinavit, in ora sui exemplaris, „*Lege,* inquit, exesa *vel* exesta; *ad verum, Est mollis flamma medullas.*" Ubi refert nos ad Annotationes suas in Virgilium, quae iam magno rei literariae damno furto surreptae, proh nefas, interciderunt. Verum et antea in Notis ad Ovidium coniecturam hanc proposuerat, Metam. XIV. v. 208. Horat. Epod. V. „Exesa *uti medulla, et aridum iecur Amoris esset poculum.*" „Ita, ait, scribo. Nam vulgati *exerta.* Lambinus, Faërnus, Cruquius, „Torrentius, *Exsucta,* ut in illo Iuvenalis Sat: VIII. „„*Ossa videre gumi vacuis* exsucta *medullis.*"" Sed ibi allegorice locutus est. Scripti fere omnes *Exsecta* vel *Execta.* Nisi *exesta* dixerit Horatius, ut „*comesta patrimonio* Sallustius, quod ex illo a Grammaticis citatur. Et „sane archaismos huiusmodi multos in Epodis Horatius adhibuit. *Estrices* etiam dicit in Casina Plautus, et *ursae hominum ambestrices* Ammianus Marcellinus lib. XIX. *Siccam* dixit *medullam* Propertius II, 12. quae *exesta* est Horatio. Valerius Flaccus lib. IV. „„Exedit *labor, et miseris festina senectus.*"" Castigandus eiusdem locus lib. V. „„*Robur curaque ducis magnique* edere *labores.*"" Ineptissime et contra auctoris mentem *dedere* nunc legitur. Apud eundem Valerium III. v. 693. — „„*multusque viri cunctantia corda* Est *dolor.*"" ubi *fert dolor* nunc legitur, minus bene. Quomodo et apud Nasonem Pont. I. 1. „„Estur *ut occulta vitiata tereditie navis.*"" multi codices *fertur* agnoscunt. *Odiis urbem exedere* apud Maronem Aen. V. *Exedi cura, moerore, inedia, ira, dolore,* familiare est optimis auctoribus. *Exest angor* apud Lucretium." Haec ibi vir illustrissimus. Nos archaismis illis valere iussis, retinemus hic *exesa,* quod praeter loca Heinsio citata confirmant amplius, Catullus in coma Berenices, „*Quam penitus maestas* exedit *flamma* medullas!" ut olim emendavimus notis ad Callimachum: vulgo, *Cum penitus.* Idem Epigr. XXXVI. — „*ex eo misellae Ignes interiorem* edunt medullam." et iterum LVI. „*Defessus tamen omnibus* medullis, *Et multis languoribus* peresus." Corippus Africanus lib. II. „*Et contracta rigent* arentibus *ossa* medullis." Paullinus de vita Martini lib. I. „*Huic febris totas penitus* depasta medullas." et

Quae sidera excantata voce Thessala
Lunamque caelo deripit.
Hic inresectum saeva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitrae,
Nox, et Diana, quae silentium regis
Arcana cum fiunt sacra;
Nunc, nunc adeste: nunc in hostilis domos
Iram atque numen vertite:
Formidolosis dum latent silvis ferae,
Dulci sopore languidae:
Senem, quod omnes rideant, adulterum
Latrent Suburanae canes,
Nardo perunctum, quale non perfectius
Meae laborarint manus.
Quid accidit? cur dira barbarae minus
Venena Medeae valent?
Quibus superbam fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam;

mox ibidem, „*Et cutis* exesis *dudum iam lurida* membris." et lib. IV. „Exesis *penitus vehementi febre* medullis." Silius XIV. — „membrisque *cutis tegit ossa* peresis." Statius Silv. II, 1. — „*quod non mors lenta iacentis* Exedit *puerile decus.*" Seneca, ut supra, „Exedit artus *penitus, et totas malum Hausit medullas.*" Seneca Epist. CXIV. „*Cum vero magis ac magis vires morbus* exedit, *et* in medullas *nervosque descendêre deliciae.*" Quintilianus Declam. XII. de *fame* confectis loquens: „*Figura tibi* exesos *vultus, docrescentem populum, iam praemortuas vires.*" S. Hieronymus Epist. ad Heliodorum: „*Super nudam metuis humum* exesa ieiuniis *membra collidere?*" Seneca Epist. CXII. „*Si vetus et* exesa *est vitis, si infirma gracilisque, aut non recipiet surculum, aut non alet.*" Silius lib. II. — „*iam lumina retro* Exesis *fugere genis.*" Noster Carm. III. 4. — „*nec* peredit *Impositam celer ignis Aetnam.*" Silius XII. „*Mulciber immugit, lacerataque viscera terrae* Mandit, *et* exesos *labefactat murmure montes.*" et ibidem „Depasti *flammis scopuli.*" et lib. XIV. „*Cam Lipare, vastis subter* depasta *caminis, Sulfureum vomit* exeso *de vertice fumum.*" Ita *adedit ignis* familiare bonis auctoribus; de quo vide ipsum Heinsium ad Ovidii Amores I, 15.

55. *Formidolosis dum latent silvis ferae*] Loscheri editio *Formidolosis silvis;* cui accedunt Torrentii aliquot, Blandinii veteres (ut ex verbis Cruquii patet, quamvis secus editum) Leidensis et Reginensis nostri, et Battelianus pro varia lectione. Ceteri cum editione prima *formidolosae ferae.* Utram iam lectionem mavis? *Formidolosus* ambigue significat, et qui formidat, et qui formidatur: quorum neutrum convenit *feris*, dum sopore *languidae* sunt. Placet igitur *formidolosis*, ut perpetuum sit silvarum epitheton. Virgil. Georg. IV, 468. „*Et caligantem nigra* formidine *lucum.*" et Aen. I, 169. — „*tum silvis scena coruscis Desuper,* horrentique *atrum nemus imminet umbra.*" Statius Theb v. 577. — „*seu tu* pavidi *ferus incola* luci, *Sive deus.*" Lucanus III, 411. „*Arboribus suus horror inest.*"

63. *Quibus superbam fugit ulta pellicem*] Editiones veteres cum

+ Etiam in edit. Cruquii epod. a. 1567 formidolosae extat; sed errorem esse patet vel ipsius Cruquii vel operae. Nam Cruquius [illegible] cum ann. hac [illegible] propter horrorem noctis et ferarum, quae de "formidolosis silvis" dicta sunt, non de feris. Igitur recte Bentleius. (Z)

Cum palla, tabo munus inbutum, novam
Incendio nuptam abstulit.
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Aha! solutus ambulat veneficae
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus:
Maius parabo: maius infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque caelum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super,
Quam non amore sic mei flagres, uti
Bitumen atris ignibus.
Sub haec puer iam non ut ante mollibus
Lenire verbis inpias;
Sed dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena, magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.

v. 71. Vulg. *Ah*, *ah*. v. 81. *Meo*.

Acrone Scholiaste, et dimidia parte codicum, in quibus Reginensis et Leidensis nostri, „*Quibus* superba *fugit*." ita et apud Senecam Chorus Medeam *superbam* vocat, v. 855. „*Vultus citatus ira Riget, et caput feroci Quatiens* superba *motu, Regi minatur ultra*." Rectius tamen *superbam pellicem* cum Blandiniis aliisque legeris: Dulcior enim compositio est, et epitheton aptissimum. Auctor Octaviae v. 125. „*Adice his* superbam pellicem, *nostrae domus Spoliis nitentem*."

87. *Venena magnum*] Durissimus locus, neque quocumque modo vertas et excutias, sententiam commodam praebens: „*Venena, magnum fas nefasque, non valent Convertere humanam vicem*." Scio equidem, ut conati sint explicare veteres novique interpretes; sed, siquid video, laterem laverunt. Neque rectius Rutgersio processit, qui sic corrigebat: „*Venena*, magicum *fas nefasque*, *non valent*." „hoc est, ait, *Venena, quae totum magorum fas et nefas sunt*." Nihil vidi infelicius: neque enim verba eum sensum, quem concipit, admittunt; neque sensus ipse ullam hic venerem aut elegantiam habet. Multa quidem ipse nequicquam tentavi, quae piget hic referre: tamen ne omnino asymbolus veniam, dicam aliquid; quod, etsi ne mihi quidem placeat, Rutgersiano haud deterius fore credo. Ergo ecce tibi correctionem, qualiscumque est, „*Venena* magica *fas nefasque non valent, Non vertere humanas vices*." Venena, ait, *magica*; id enim epitheton necessarium hic videtur: quippe *venena*, per se et absolute posita, non possunt rem magicam denotare. Valerius Flaccus VII, 327. „*Utque procul* magicis *spirantia*

Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire iussus exspiravero,
Nocturnus occurram furor;
Petamque voltus umbra curvis unguibus;
Quae vis Deorum est Manium:
Et inquietis adsidens praecordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
Contundet obscaenas anus.
Post insepulta membra different lupi
Et Esquilinae alites.
Neque hoc parentis heu mihi superstites
Effugerit spectaculum.

tecta venenis, *Et saevae patuere fores.*" *Ea vero*, inquit, *non valent vertere fas et nefas.* Ita Virgilius loquitur Georg. I, 505. „*Quippe ubi* fas versum atque nefas; *tot bella per orbem, Tam multae scelerum facies.*" Seneca de Ira II, 8. „*Numquid enim singuli aut pauci rupere legem? undique, velut signo dato, ad* fas nefasque miscendum *coorti sunt.*" Negat itaque venena magica quamvis possint „*Sistere aquam fluviis, et* vertere *sidera retro*, Verteré *et in tacitos iuvenilia corpora pisces*, *Fulminis et rapidi carmine* vertere *iter*," et alia id genus portenta facere; negat, inquam, naturam iusti et iniusti posse itidem *vertere*. Sed obiicies fortasse cum Lambino et Dacierio, rem aliter se habere, et *veneficia* re ipsa fas nefasque vertere, ut *bella* et *scelera*, vertunt apud Virgilium. Verum illud viri docti non animadverterant, diversis nominibus utrumque verum esse, et quod vertant fas et nefas, et quod non vertant. Vertunt quidem, quod ad ipsas veneficas attinet: quippe quibus, ut Senecae verbis utar Controv. II. *omne fas nefasque unus est*; quae, ut Tacitus loquitur Hist. II, 56. *in omne fas nefasque avidae sunt et venales*; „Quae *fas atque nefas exiguo fine libidinum Discernunt avidae*;" ut de Thracibus Noster Carm. I, 18. Atque ita explicat Servius Virgilii illud, „*Quippe ubi fas versum atque nefas*] *Apud homines scilicet, qui spernunt licita, appetentes illicita.*" Non tamen vertunt quidad naturam rerum, et divinam providentiam: ut Virgilius Aen. I, 547. „*Si genus humanum et mortalia temnitis arma; At sperate deos memores* fandi atque nefandi," quemadmodum et puer hic humana ope destitutus ad deos ultores se convertit: „*Diris agam vos*; *dira detestatio Nulla expiatur victima.*" Postremo negat veneficia *vertere vices humanas*, sive effugere posse poenam, quae claudo licet pede scelestos tandem consequitur. *Vices*, ut optime hic Porphyrion, *appellantur poenae, quae in sceleratos regeruntur*: ut Noster Carm. I, 28. — „*fors et Debita iura*, vicesque *superbae Te maneant ipsum*: *precibus non linquar inultis*, *Teque piacula nulla resolvent.*" et Ovidius Trist. III, 11. „Humanaeque *memor sortis, quae tollit eosdem Et premit*: *incertas ipse verere* vices." Atque haec quidem ideo diximus, ne nihil diceremus. Frustra tamen, opinor, labor omnis impenditur: et fortasse locum spurium et interpolatum curamus, qui sola spongia sanari poterit, nulla alia medicina.

IN CASSIUM SEVERUM.

Quid inmerentis hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanis, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nivis,
Quaecumque praecedet fera.
Tu cum timenda voce conplesti nemus,
Proiectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambae spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

VII.

AD POPULUM ROMANUM.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidae Carthaginis
Romanus arcis ureret;
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via:
Sed ut, secundum vota Parthorum, sua
Urbs haec periret dextera.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus;
Numquam nisi in dispar feris.

v. 12. Vulg. *Unquam.*

12. *Unquam nisi in dispar feris*] Ita prima Veneta editio et Lo-scheri, cum codicibus melioris notae, in quibus Graevianus et Regiensis nostri. Leidensis *feras*, unde Nicol. Heinsius ex coniectura, „*Unquam nisi* dispari in fera." Petrensis Noster, „*Umquam nisi in disparibus feris.*" Editio Veneta anni 1490. „*Numquam nisi in disparibus feris.*" Mirer equidem tot viros eruditos, et praesertim acutissimum Heinsium, non vidisse veritatem adeo in aperto et nudo positam. Quippe sine dubio scripsit Noster: „*Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus;* Num-

Furorne caecos, an rapit vis acrior,
An culpa? responsum date.

v. 13. Vulg. *Caecus.*

quam, *nisi in dispar, feris.*" Cur, inquit, o Romani, non adversus Poenos aut Britannos, sed civis contra civem arma geritis? *ne lupis quidem et leonibus hic mos est, qui* numquam *feri et saevi sunt, nisi in* animal *dispar.* Lupus enim in lupum, et leo in leonem mitis est et innocuus. *In dispar;* ut Cicero Tuscul. V, 13. „*Atque earum* (bestiarum) *quaeque suum tenens munus, cum in* disparis animantis *vitam transire non possit, manet in lege naturae.*" Eleganter Iuvenalis Sat. XV. „*Sed iam serpentum maior concordia: parcit Cognatis maculis similis fera: quando leoni Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam Expiravit aper maioris dentibus apri? Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam; saevis inter se convenit ursis.*" Plinius Hist. Nat. VII, 1. „*Denique cetera animantia in suo genere probe degunt: congregari videmus et stare contra* dissimilia: *leonum feritas inter se non dimicat: serpentium morsus non petit serpentes: ne maris quidem beluae ac pisces, nisi in* diversa genera, *saeviunt.*" Seneca Epist. 95. „*Non pudet homines, mitissimum genus, gaudere sanguine alterno? bella gerere, gerendaque liberis tradere, cum inter se etiam mutis ac feris pax sit.*" Una omnium locorum sententia est: sed quo Horatius argumento utitur, ne Romanus contra Romanum; eodem illi φιλοσοφώτερον utuntur, ne homo contra hominem bella gerat.

13. *Furorne caecus*] Recte quidem *furor caecus;* ut Senecae Herc. Furente v. 991. — „*quo se* caecus *impegit* furor?" et Thyeste, 27. — „*mentes* caecus *instiget* furor." et Oedipode 590. „*Tum torva Erinnys sonuit, et* caecus Furor." Sed elegans tamen lectio est, quam servat codex Regiae Societatis cum duobus Torrentii, „*Furorne caecos, an rapit vis acrior, An culpa? responsum date.*" Atque ita plane citat Scholiastes Porphyrion in editione Veneta MCCCCXC; in recentioribus male mutatum est *caecos* in *caecus.* Vix dubites, quin ab Horatii manu fuerit; unde enim librariis tam non vulgarem constructionem? contra, receptam lectionem ex hac procudere proclive iis fuit. *Furorne rapit caecos?* ut Virgil. Aen. II, 357. — „*quos improba ventris Exegit* caecos rabies." Statius Theb. III, 630. — „*arma Quo rapitis? quae vos* Furiarum *verbera* caecos *Exagitant?*" Noster Serm. II, 3. v. 44. „*Quem mala stultitia et quaecumque inscitia veri* Caecum agit." Livius XXVIII, 22. „*Cum* caeci furore *in vulnera ac ferrum audaci vecordia ruerent.*" Ceterum illud interpretes nostros sollicitos habet, quid proprie notent, et quomodo inter se differant *furor, vis acrior, et culpa.* Tu, si sapis, sic explicabis et distingues: „*Furorne caecos, an rapit vis acrior, An culpa?*" hoc est, *utrumne furore et vecordia in bellum civile ruitis, an vi et ira deorum acti, an scientes prudentes et vestra culpa?* Ita Ciris fere apud Virgilium dubitat, utrum fato, an casu, an culpa in amorem inciderit: versu 455. „*Vel* fato *fueris nobis haec debita pestis, Vel* casa *ineepto*, merita *vel denique* culpa." ubi obiter corrigendum. *Vel casu* incerto. *Vis acrior* eadem est, quae *vis maior.* Gaius in Digest. XIX. Tit. 11. leg. 25. sect. 6. „*Vis maior, quam Graeci θεοῦ βίαν, id est, vim divinam, appellant, non debet conductori damnosa esse.*" Vegetius I, 24. „*Sed ubi* vis acrior *immineat hostium, tum legitima fossa ambitum convenit munire castrorum.*" Porro *vis* illa *maior* opponitur *culpae:* ut hic, *An rapit vis acrior, an culpa?* Digest. XIII, 7, 13. „*Venit in hac actione et dolus et* culpa, *venit et custodia*, vis maior *non venit.*" Ibid. XIII. 7, 30. „Culpam *duntaxat ei praestandam*, non vim; maio-

ita iam Scaliger

Tacent: et albus ora pallor inficit;
Mentesque perculsae stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternae necis;
Ut inmerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

VIII.

IN ANUM LIBIDINOSAM.

Rogare longo putidam te saeculo,
Vires quid enervet meas?
Cum sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hietque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudae bovis.
Sed incitat me pectus, et mammae putres,
Equina quales ubera:
Venterque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita quae rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos
Iacere pulvillos amant?
Inliterati num minus nervi rigent?
Minusve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore adlaborandum est tibi.

v. 15. Vulg. *Ora pallor albus.*

rem." Tandem autem respondet Horatius, „*Sic est: acerba fata Romanos agunt:*" hoc est, *vi maiore, divina ira, et fatali necessitate haec eveniunt.* Errant hic interpretes.

15. *Et ora pallor albus inficit*] Recte hoc quidem; sed elegantius tamen editio Loscheri, alio verborum ordine, „*Tacent, et* albus ora pallor *inficit.*" Quod et firmant codices nostri Reginensis et Regiae societatis, cum Acrone et edito et manuscripto. Quidni ergo recipiamus?

17. *Illiterati num minus nervi*] Infeliciter hunc locum tentavit Nic. Heinsius, hic in libri sui margine, et ad Ovidii Amor. III, 7. v. 67. et infelicius multo Dacierius. Accedo ad Guieti sententiam, qui notis ad Terentii Andriam IV, 1. sic corrigebat: „*Illiterati num minus nervi rigent?* Magisve *languet fascinum?*" vel, *illiteratis.* Cur autem si interroges; non dicam: haud immemor verborum Quintiliani in Institutionibus I, 13. „*Utiles Tragoediae, alunt et Lyrici: si tamen in his non auctores modo, sed etiam partes operis elegeris. Nam et Graeci licenter multa; et Horatium in quibusdam nolim interpretari.*"

IX.

AD MAECENATEM.

Quando ô repostum Caecubum ad festas dapes,
Victore laetus Caesare,
Tecum sub alta (sic Iovi gratum) domo,
Beate Maecenas, bibam?
Sonante mixtis tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis Barbarum:
Ut nuper, actus cum freto Neptunius
Dux fugit ustis navibus,
Minatus Urbi vincla, quae detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus feminae
Fert vallum et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest:
Interque signa turpe militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementis verterunt bis mille equos
Galli, canentes Caesarem:

v. 1. Vulg. Quando repost. 5. *Mixtum.* 17. Ad *hunc.*

1. *Quando repostum*] Lege ex coniectura elegantissimi Nic. Heinsii: „*Quando O repostum Caecubum ad festas dapes.*“ Illud O facile a praecedente absorberi poterat, et a librariis omitti: restitutum vero mirificam vim et vehementiam sententiae impertit.

5. *Sonante mixtum tibiis*] Duo codices notae optimae apud Lambinum habent, „*Sonante* mixtis *tibiis carmen lyra:*“ quod ut ei non displicet, ita mihi quidem prae vulgata placet. Vide nos ad Carm. IV, 1. v. 22. Siquis tamen *mixtum* hic maluerit, non admodum pugnabo.

16. *Sol aspicit conopeum*] Ita quidem codices: sed scribendum potius *conopium.* Graeci scilicet utrumque habuerunt, κωνώπειον et κωγώπιον; ut κηρύκειον et κηρύκιον, φοινίκειον et φοινίκιον, κυκλώπειον et κυκλώπιον et similia. Ergo cum producta est penultima syllaba, scribendum *conopeum;* ut apud Iuvenalem Sat. VI. „*Ut testudineo tibi, Lentule,* conopeo:“ cum correpta est, *conopium:* ut hic et apud Propertium III, 9. „*Foedaque Tarpeio* conopia *tendere saxo.*“ Atque hoc placuit etiam sagacissimo Nic. Heinsio.

17. *Ad hunc frementes*] Locus difficillimus: „*Ad hunc frementes verterunt bis mille equos Galli, canentes Caesarem.*“ Loscherus et sequentium plerique *ad hunc*, ut Graevianus et Reginensis nostri cum sex aliis. Editio Veneta *adhuc*, ut Leidensis a prima manu, Bodleianus, et Servius ad Aen. VI, 613. Cruquiani aliquot cum duobus Pulmanni et Zulichemiano ac Vigorniensi, *at huc.* In tanta varietate omnium pessime rem gerunt, qui *Ad hunc* retinent, et interpretantur, *contra Antonium.* Neque enim *hunc* de Antonio accipere possis, qui nusquam antea hic nominatur, aut describitur: neque *ad hunc verterunt equos* perinde est ac *adversus hunc.* Omnino enim hic indicatur

Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsum citae.

Gallos hosce fuisse transfugas, et ad Augustum ab Antonio equos vertisse: ut proinde *ab hoc* dicendum fuerit, non *ad hunc*. Servius loco iam laudato: „*Si culpat eos, qui contra fidem datae veniae dimicarunt, tangit Augustum. Nam transierunt* ad eum ab Antonio *duo millia equitum, per quos est victoriam consecutus; ut Horatius, Adhuc frementes*“ etc. Velleius Paterculus de bello Actiaco loquens II, 84. „*Hinc ad Antonium nemo, illinc ad Caesarem quotidie aliquid transfugiebat.*“ Neque multo felicius se expediunt, qui alteram lectionem sequuntur, „At huc *frementes verterunt bis mille equos.*“ *Huc*, inquiunt, id est, *ad nos, ad Caesaris partes.* Recte quidem, si carmen hoc in castris Caesarianis praesens scripsisset Noster: is vero tum Romae erat cum Maecenate urbi praefecto. Iam autem quae reliqua est lectio *adhuc*, nullum hactenus fautorem invenit, neque sane ullum hic sensum parit. Ea tamen, ni fallor, omnium proxime ad veram scripturam accedit: sic enim legendum arbitror: „*Interque signa turpe militaria Sol aspicit conopium.* Ad hoc *frementes verterunt bis mille equos Galli, canentes Caesarem.*“ *Ad hoc*, id est, ad hoc conopium, ad hoc turpe spectaculum: vel forte, *ad haec*: hoc est, *ad has res*, nempe quod feminae et eunuchis parendum esset, quod inter signa conopeum viseretur, prae indignatione transfugerunt. Noster Epist. I, 19. v. 45. — „ad haec *ego naribus uti Formido.*“ i. e. ad haec verba. Naso Pont. I, 3. „*Et iam deficiens, sic* ad tua verba *revixi, Ut solet infuso vena redire mero.*“ Rem vero ipsam optime enarrat Porphyrion; atque ita quidem, ut plane, uti nos nunc legimus, legisse olim videatur. „*Significat*,“ ait, „*equitum Gallorum duo millia ab Antonii partibus ad Caesarem transfugisse: quorum ideo mentio facta est, ut Romanos, qui sub praepositis spadonibus aequo animo militarent, magis oneraret per comparationem Gallorum, qui* hoc dedignati *ad Caesarem se contulerunt.*“ Vix est, ut aut aliter scripserit Horatius, aut legerit Porphyrion.

20. *Puppes sinistrorsum citae*] Etiam hic locus omnium interpretum ingenia exercuit, et posthac fortasse exercebit. Neque enim promittere audemus, nos expositione nostra omnium dubitationibus satisfacturos: idque, quia rerum bello Actiaco gestarum tenuem hodie notitiam habemus. Ut enim nullus iam extat auctor, qui illud equitum Gallorum transfugium memoret, praeter ipsum Horatium: ita et hoc loco rem aliquam tangi existimo, de qua hodie nihil aliunde compertum habemus. Quare laudem aliquam, aut veniam saltem, merebimur, si tentando et divinando aut verum ipsum aut veri quid simillimum eruere poterimus. Accingamur itaque ad ipsa verba paullatim evolvenda: „*Interque signa turpe militaria Sol aspicit conopium. Ad hoc frementes verterunt bis mille equos Galli, canentes Caesarem: Hostiliumque navium portu latent Puppes, sinistrorsum citae.*“ Ubi primo id novissima emendatione (*ad hoc*) consecuti videmur, ut poëtae mentem iam eminus etiam hic odorari valeamus. Vix enim aliter esse potest, quin ut disticho priore *terra*, ita hic *mari* defectionem ab Antonio significet. *Ad hoc*, inquit, Galli defecerunt; *ad hoc* hostiles naves latuerunt in portu, sinistram versus actae. Quod quale sit, mox videbimus. *Puppes*, ait, *navium portu latent*: id more sollemni; puppes enim in litore statuebantur, quo naves expeditius rectis proris e portu exirent, neque opus esset inhibendo remis eas convertere. Notum illud Virgilii: „*Ancora de prora iacitur: stant litore puppes.*“ *Citae* autem participium est a *cieo* prima correpta: ut contra a *cio citus* primam producit; ab eo *concitus*, ab hoc *concitus* deducitur. Cum itaque *puppes navium citae*

Io Triumphe; tu moraris aureos
Currus, et intactas boves.
Io Triumphe; nec Iugurthino parem
Bello reportasti ducem;

fuisse dicit; necesse est, ut intelligamus naves retrorsum fuisse actas, ita ut puppes praecederent, prorae sequerentur: quod Graeci πρύμναν κρούσασθαι, *puppem ciere*; Latini *inhibere remis* et *retro navem inhibere* dicunt. Id quod plerumque fieri solebat, quoties aut iam classe hostium propinqua navale praelium detrectarent, aut post congressionem fugam pararent. Ita Themistocles apud Iustinum II, 12. Ionas ad defectionem his verbis sollicitat: „*Quin vos in haec nostra castra ex ista obsidione transitis?* (sive transfugitis) *Aut si hoc parum tutum est, at vos commisso praelio ite cessim, inhibete remis, et a bello discedite.*" Ergo hoc tandem in Horatii verbis habemus: naves aliquot hostium ex praelio vel paullo ante praelium recessisse, et in portu aliquo se condidisse. Iam autem quid *sinistrorsum* hic denotet, non satis liquido apparet. Nescias enim, an forte nautica fuerit locutio, et perinde sit ac *retrorsum inhibere*. Quod si admittatur, iam nulla reliqua erit difficultas. Tutius tamen est hic significatione communi *sinistrorsum* accipere; quia de illa, quae rei nauticae propria fuerit, nihil nunc constat. Ergo *sinistrorsum citae* erunt sinistram partem versus remigio actae. Auctori autem haec Romae scribenti, et pugnae locum in oculis habenti, ad sinistram erant litora Epiri, et promontorium Actium. Quidni ergo sic totum locum interpretemur, ut Antonii aliquot naves ab eo desciscentes retrorsum in puppem remigando fugam capessiverint, et in portum aliquem Actio propinquum ad sinistram se receperint. Nam quod vetus Scholiastes et recentiorum plerique *sinistrorsum*, Alexandriam versus exponant, et de navibus Antonium ipsum vehentibus accipiant; id vero cum sequentibus pugnat, neque hic potest consistere. Nesciebat enim tum Horatius, Antonium Alexandriam petiturum, nedum iam tum in *portu* Alexandrino *latere*. Sic enim mox loquitur: „*Aut ille centum nobilem* Cretam *urbibus Ventis iturus non suis; Exercitatas aut petit* Syrtes *noto, Aut fertur* incerto mari." Quare, aut valde fallor, aut melius est de parte classis Antonianae, quae ab illo transfugerit aut pugnam detrectaverit, verba haec accipere. At dices fortasse, quis Historicorum memoriae id tradidit? Nemo quidem, qui nunc extat: at quot sunt deperditi? quis autem Gallorum equitum defectionem disertis verbis memorat praeter ipsum Horatium? Nam Servius ex Horatio solo habuit, quod ea de re narrat. Satis est, si verba ipsa, quae iam excutimus, eo nos recta via ducunt, ut defectionem talem intelligamus: siquidem et Plutarchus refert in vita Antonii p. 1729. edit. Steph. „τὸ ναυτικὸν ἐν παντὶ δυσπραγοῦν, καὶ πρὸς ἅπασαν ὑστερίζον βοήθειαν," *classem Antonii paullo ante pugnam rem omnem male gessisse, et ubique tarde nimis auxilio adfuisse.* Quod quantulum abest a detrectatione praelii? Ceterum quod ex Cruquii libris duobus afferunt, *sinistrorsum sitae*, id parvi momenti est, etsi magnos fautores habeat. Ipse enim Cruquius fatetur a prima manu eos ipsos codices *citae* exhibuisse; ut sane omnes nostri et aliorum cum editionibus vetustis clare praeferunt.

22. *Currus et intactas boves*] Nic. Heinsius in margine exemplaris sui, *Forte*, ait, *intactos*. Sed vetat hoc vetustus Grammaticus Valerius Probus p. 1462. „*Hic et haec bos huius bovis, Horatius: Intactas boves.*" Erudite Scholiastes Porphyrion: „*Intactas boves, hoc est, indomitas. Non sic dixit, quasi feminis tantum triumphantes sacrificent; sed quia metro quid gratius feminino genere boves, quam masculino.*" Porro etiam *intactas* habent omnes scripti cum vetustis editionibus.

25 Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis Punico
Lugubre mutavit sagum.

v. 25. Vulg. *Africano.*

25. *Neque Africano*] In priscis editionibus, Veneta et Loscheriana, sic locus hic exhibetur: „*Io Triumphe, nec Iugurthino parem Bello reportasti ducem; Neque* Africanum, *cui super Carthaginem Virtus sepulchrum condidit.*“ Neque aliter praeferunt Pulmanni Bersmannique et Torrentii et nostri codices. Primus, opinor, Aldus Manutius illud alterum invexit; quod deinceps propagatum silentio transmiserunt Lambinus et Cruquius, dissimulata membranarum scriptura: nullus enim dubito, quin illi in suis idem invenerint. Quid vero est *Africano bello?* annon et *Iugurthinum* etiam erat Africanum? Si id voluit Horatius, bello *Punico* dictum oportuit, non *Africano:* quo quidem nomine hoc ab illo distingui non potest. Sed esto hoc: quid deinde erit, quo illud *cui* referatur? *cui bello* in ea constructione necessario accipiendum erit; quo nihil ineptius fingi potest. Recipienda igitur membranarum lectio: *Nec Marium*, ait, *parem Augusto ducem reportasti, nec Scipionem Africanum.* Illud interea dubium, et inter interpretes magnopere controversum est, utrum hic velit Scipionem, avumne an nepotem? et quid ista significent, — „*cui super Carthaginem Virtus sepulchrum condidit.*“ Eorum dissidentes sententias videat, cui animus et copia est. Ego vero, utrumcumque Scipionem hic intelligam, longe aliter atque illi faciunt, verba explicem. Si maiorem, tum sic velim enarrare: *Cui virtus sua* a poëta Ennio decantata *sepulchrum condidit, maius clariusque ipsa Carthagine.* Quid vero, inquies, an Ennii poëma, utcumque Scipionem praedicet, eius sepulchrum dici potest? Quidni autem, ut Homeri Ilias sepulchrum Hectoris dicitur in Epigrammate, Antholog III, 14. „Μή με τάφῳ σύγχοινε τὸν Ἕκτορα, μηδ' ἐπὶ τύμβῳ Μέτρει τὸν πάσης Ἑλλάδος ἀντίπαλον. Ἰλιάς, αὐτὸς Ὅμηρος ἐμοὶ ΤΑΦΟΣ, Ἑλλὰς, Ἀχαιοὶ Φεύγοντες. τούτοις πᾶσιν ἐχωννύμεθα.“ Ut Lucani Pharsalia Pompeii sepulchrum, Statio in Silv. II, 7. „*Tu Pelusiaci scelus Canopi Deflebis pius, et Pharo superba* Pompeio *dabis altius* sepulchrum:“ Ut Simonidis carmen sepulchrum naufragi cuiusdam Valerio Maximo dicitur, lib. 1, 7. „*Memor autem beneficii Simonides elegantissimo cum* carmine *aeternitati consecravit, melius illi et diuturnius in animis hominum* sepulchrum *constituens, quam in desertis arenis struxerat.*“ Ita metaphora non dissimili *monumentum* passim occurrit, ut Noster Carm. III, 30. „*Exegi monumentum aere perennius.*“ Notes autem velim illa praecipue verba, *altius Pharo, melius et diuturnius quam:* illud enim ipsum est *super* Carthaginem. Silius Italicus de eodem Scipione, lib. IV. „*Nam tibi servantur, ni vano volatu Mentitur superos praepes, postrema subactae Fata, puer, Libyae, et* maius Carthagine nomen.“ Quod si cui haec minus arrideant, tum is Scipionem Aemilianum maioris nepotem poterit hic intelligere: et deinde, si me audiet, sic levi mutatione locum refinget, „*Neque Africanum,* quo *super Carthaginem Virtus sepulchrum condidit.*“ ut ordo sit, *Neque Aemilianum, super quo virtus Carthaginem sepulchrum condidit.* Ipsa scilicet Carthago, quam funditus delevit Scipio, sepulchrum eius eleganter dicetur; ut Salamis Themistoclis sepulchrum est in Germanici Epigrammate Antholog. III, 5. Ἀντὶ τάφου λιτοῖο θὲς Ἑλλάδα. θὲς δ' ἐπὶ ταύτῃ Δούρατα βαρβαρικῆς σύμβολα ναυφθορίας. Καὶ τύμβῳ κεί-

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtis noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores adfer huc, puer, scyphos,
Aut Chia vina aut Lesbia,
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Caecubum.
Curam metumque Caesaris rerum iuvat
Dulci Lyaeo solvere.

X.

IN MAEVIUM.

Mala soluta navis exit alite
Ferens olentem Maevium.

v. 34. *Et* Chia.

πῖδα περίγραφε Περσικὸν Ἄρη. Καὶ Ξέρξην. τοῦτοις θάπτε Θεμιστοκλέα. Στάλα δ' ἁ ΣΑΛΑΜΙΣ ἐπικείσεται, ἔργα λέγουσα Τἀμά. τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε; Ut Europa et Asia Alexandri magni, ibidem in Epig. Parmenionis: „*Τύμβον Ἀλεξάνδροιο Μακηδόνος ἤν τις ἀείδῃ, ἩΠΕΙΡΟΥΣ κεῖνου σῆμα λέγ' ἀμφοτέρας.*“ ubi pro *ἀείδῃ*, *canat*, corrigendum obiter *ἐρέῃ*, *quaerat*, *interroget*. Ut Graecia tota denique Euripidis sepulchrum est, ibidem III, 25. „*Μνᾶμα μὲν ἙΛΛΑΣ ἅπασ' Εὐριπίδου. ὀστέα δ' ἴσχει Γῆ Μακεδών. ᾗ γὰρ δέξατο τέρμα βίου.*“

34. *Et Chia vina aut Lesbia*] In vetustis codicibus Torrentii, et Galeano nostro non postremae notae, alia lectio est, quae si distinctione adiuvetur, vulgatae facile palmam praeripiat: „*Capaciores affer huc, puer, scyphos:* Aut *Chia vina, aut Lesbia, Aut, quod fluentem nauseam coërceat, Metire nobis Caecubum.*“ ubi constructio erit, *Metire aut Chia vina, aut Lesbia, aut Caecubum*: non, ut nunc circumfertur, *Affer Chia aut Lesbia, aut metire Caecubum.* Quis non videt illud elegantius esse? Quin, etiam si *et Chia vina* cum maiore codicum parte legeris, distinctio tamen post *scyphos* ponenda erit; ut sane habet princeps editio Veneta.

1. *Mala soluta navis exit alite*] Apud Marinum Victorinum p. [illegible] masculino genere effertur, „Malo *soluta navis exit alite.*“ Sed praeterquam quod omnes codices et uterque Scholiastes in altera lectione conspirant, ita citatur et Servio ad Eclogam Virgilii III. et Diomedi p. 482. Lactantius ad Statii Theb. lib. III. „*Et te mala protinus ales, Qua redeo] id est, malum augurium. Quotiescumque enim ales feminino genere dicitur, malum portendit augurium; ut Horatius: Mala soluta navis exit alite.*“ Retinendum ergo hic genus femininum, tot auctoritatibus fultum. Delirat tamen acumen Grammatici; nam eodem genere et bonum augurium significat. Noster ipse Epod. XVI. „*Si placet, an melius quis habet suadere? secunda Ratem occupare quid moramur* alite?“ Tamen codex optimus Reginensis clare illic praefert, *secunda*. Catullus Epigramm. LXII. — „*bona cum* bona *Nubat* alite *virgo.*“

Ut horridis utrumque verberet latus,
Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementis illices.
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit:
Quietiore ne feratur aequore
Quam Graia victorum manus,
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In inpiam Aiacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis eiulatio,
Preces et aversum ad Iovem;
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit.

8. *Frangit trementes ilices*] Plotio Grammatico veteri sic locus hic citatur, p. 2647. „*Insurgat Aquilo, quantus altis montibus* Frogit *trementes ilices.*“ Et sane dulcius quid apud poëtas prae se ferunt Praeterita, quam Praesentia: ut Carm. IV, 4. „*Qualem ministrum fulminis alitem* — Egit *amor dapis atque pugnae.*“ Virgilius: „*Qualis mugitus, fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit cervice securim.*“ Neutrum tamen hic admiror, quia iam versu proximo habuit, „Fractosque *remos differat.*“ Equidem *vertit* vel *sternit* vel simile quid dixissem potius, quam bis continenter idem verbum inculcassem.

19. *Ionius udo*] Locus hic, ut in Loscheri et plerisque editionibus habetur, „*Ionius udo cum remugiens sinus Noto carinam ruperit*,“ nihil videtur difficultatis habere. Recte enim *Ionius sinus*, ut Propertius IV, 6. „*Quae* sinus Ioniae *murmura condit* aquae.“ et Servius ad Aeneid. III, 211. „*Et sciendum* Ionium sinum *esse immensum ab Ionia usque ad Siciliam.*“ Recte etiam *udo Noto*, ut Statius Silv. I, 6. — „*quas* udo *Numidae rapuere sub* Austro.“ de quo vide plura ad Carm. IV, 5. vers. 9. Editio tamen Veneta, quod et Cruquius ex Blandiniis suis profert et recipit, „*Ionius udo cum remugiens* sinu Notus *carinam ruperit.*“ Quo nihil umquam frigidius et insulsius vidi. Quid enim est *Ionius Notus*? quis umquam *Notum* eo epitheto donavit? Quod si maxime *Ionius Notus* diceretur, tamen ineptum plane esset hoc in loco, quia Maevius in *Ionio mari* iam navigabat. Nam et *Threïcius* quidem *Boreas* dicitur; sed non in Thracia versantibus: et *Notus Libycus*; sed non Afris ipsis, verum aliis inter Libyam et septentrionem degentibus. Et quid iam erit *udo sinu*? sinu velorum, inquit: quid? an *vela* nominaverat antea Noster, ut commode hic subintelligi possint? ut in illo Claudiani mox iterum citando: „*Ionium tegitur* velis, *ventique laborant Vel curvare* sinus.“ Nugae merae. Tolerabilior longe est alia lectio, „*Ionius udo cum remugiens* sinu *Noto carinam ruperit*:“ quam Torrentius in quatuor codicibus inventam secutus est, ac postea Iunus Rutgersius; et iam nuper eruditissimus Baxterus. Ubi constructio erit, *Cum Ionius udo sinu remugiens Noto ruperit carinam.* Et *Ionius*, aiunt, absolute pro Ionio mari, ut Graecis ὁ Ἰόνιος. Recte

Opima quod si praeda curvo litore
Proiecta mergos iuveris;

v. 22. Vulg. *Porrecta.*

quidem narrant de Graecis, qui et vincta oratione et soluta masculinum hic usurpant, subaudito πόντος. At Latini neutrum magis amant, quippe quibus *mare* subintelligitur. Ovidius Fast. IV, 565. de Cerere: „*Hinc init Aegaeum, quo Cycladas aspicit omnes;* Ioniumque rapax *Icariumque legit.*" Lucanus VI, 27. „Ioniumque *furens rapido cum tollitur Austro.*" Claudianus IV. Cons. Honorii v. 2[illegible] „Ionium *tegitur velis, ventique laborant Tot curvare sinus.*" et I. Stilich. v. 174. „*Vexillum navale dares; sub puppibus ibat* Ionium." Nam quod ex Iuvenali citant, ubi masculino genere effertur, Sat. VI, 92. „*Tyrrhenos egitur fluctus, lateque* sonantem *Pertulit* Ionium:" aut refingi fortasse debet *lateque sonorum:* aut ex verbo praecedente substantivum sibi adspiscere potest *fluctum;* aut certe ob raritatem non temere Horatio adfingendum est. Sed et aliud in hac lectione incommodum est et odiosum: quippe geminus hic ablativus *remugiens sinu Noto* nauseam plane movet. *Noto* enim ablativo casu hic efferri, certo scire poteris ex iis, quae ad Carm. III, 10. v. 7. adnotavimus. Retinenda ergo est altera lectio, in qua nihil est quod vel Momus ipse culpet aut fastidiat. Atque eam solam nostri codices universi agnoscunt; nisi quod in Petrensi corrector nescio quis, iratis Musis, hoc inter lineas interserit, „Ionio udus *cum remugiens sinu* Notus *carinam ruperit.*"

22. *Porrecta mergos iuveris.*] Iam semel antea in hoc vocabulo librariorum incuriam experti sumus Carm. III, 10. v. 3. et ecce tibi iterum eadem chorda oberrantes. Quantumvis enim ii simul omnes reclament, meo periculo rescribe, „*Opima quod si praeda curvo litore* Proiecta *mergos iuveris.*" Quid enim, amabo, hic facit *Porrecta*? Taceant interpretes novi: sed antiquus rem omnem expediet. „*Porrecta,* ait, *est extenta: ut Virgilius,* „*Quae iacet medium Rhodope* porrecta *sub axem.*" En cor Zenodoti! sed dic, sodes, quid mergorum interrerat, utrum *extentus,* an *incurvatus,* et quidem quadrupes constrictus iaceret? Nam utcumque, opinor, positi cadaveris ximari et lacerare viscera potuerunt. Sed, ut iam dixi, ab Horatii manu fuit, *Proiecta litore praeda;* hoc est, quae inhumata, insepulta abiicitur, ut supra Epod. VI. „Proiectum *odoraris cibum.*" Statius Theb. XII, 749. „*Sic iuvat exanimis* proiectaque praeda *canesque Degeneresque lupos: magnos alit ira leones.*" Lucretius II, 890. „*Vivus enim sibi cum proponit quisque futurum, Corpus uti* volucres *lacerent in morte* feraeque; *Ipse sui miseret; neque enim se vindicat hilum, Nec removet satis a* proiecto *corpore.*" et V, 223. „*Tum porro puer, ut saevis* proiectus ab undis *Navita, nudus humi iacet.*" Ovid. Epist. Phyllidis: „*Ad tua me fluctus* proiectam littora *portent, Occuramque oculis intumulata tuis.*" Propertius I, 22. „*Tu* proiecta *mei perpessa es membra propinqui, Tu nullo miseri contegis ossa solo.*" Statius Theb. XII, 328. — „proiectos *cespite nudo, Hoc patriae telluris habes.*" Lucanus VI, 625. — „*pererrat Corpora caesorum, tumulis* proiecta *negatis.*" et VII, 565. — „*obit latis* proiecta *cadavera campis.*" Cicero Tuscul. I, 23. „*Diogenes* proiici *se iussit inhumatum. Tum amici,* Volucribusne *et feris?*" Idem de Divinat. I, 27. „*Unum de Simonide: qui cum ignotum quendam* proiectum *mortuum vidisset, eumque humavisset.*" Ibidem II, 69. „*Alcibiaden cum esset* proiectus *inhumatus, ab omnibusque desertus iaceret.*" Quintilianus Declam. VI. „*Rursusque cum dicit lex, Insepultus abiiciatur non utique id significat, ut non liceat eum sepeliri, postquam pro-*

Libidinosus immolabitur caper,
Et agna Tempestatibus.

XI.

AD PETTIUM.

Petti, nihil me, sicut antea, iuvat

lectus est." Seneca Epist. XCII. „*Utrum* proiectum aves *differant, an consumatur canibus data praeda marinis, quid ad illum? – – Non conterret, inquit, me nec uncus, nec* proiecti *ad contumeliam cadaveris laceratio, foeda visuris – – Quem saevitia* proiecerit, *dies condet.*" I nunc et mirare tot eruditos interpretes tam neglegenter hic esse versatos. Ceterum codices nostri ad unum omnes *iuverit*, ut et Torrentii et aliorum cum editionibus vetustis. Solus Lambinus in octo suis, si credibile est, *iuveris* invenit. Sed undecumque hoc habuerit, sine dubio rectum est; et a Bathii codice Advers. XXXVII, 15. et Adnotatore Cruquiano confirmatur. *Iuveris*, ait, *paveris*. Et miror equidem illud alterum placuisse optimo Torrentio, non animadvertenti, si *iuverit* legamus, tum incertum fore, utrum ipse Maevius, an quivis alius ex *naviti suis*, an simul omnes, hic *praeda mergorum* intelligendi sint. Tollendum igitur illud ambiguum; neque sane aliud ab indoctis librariis expectandum erat, quam ut *iuverit* hic substituerent, quod vi et lege syntaxeos necessario hic requiri pro eruditione sua crediderunt.

Epod. XI. Pessimum hic flagitium fecit, alioqui de Flacco bene meritus, doctissimus Lambinus. Cum enim antea ubique sic versus hi ederentur: „*Petti nihil me, sicut antea, iuvat Scribere versiculos, amore perculsum gravi*:" et similiter in Epodo XIII. „*Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres Nivesque deducunt Iovem, nunc mare nunc siluae*:" primus ille, partim, ut ait, Buchanani auctoritate motus, partim codices quosdam antiquissimos secutus, alternum quemque versum in binos divisit hoc modo, „*Scribere versiculos, Amore perculsum gravi*:" et „*Nivesque deducunt Iovem, Nunc mare, nunc siluae.*" et deinceps idem mos in omnibus fere editionibus obtinuit, Dauniis, opinor, Musis prae dolore lacrimantibus. De re ipsa mox videbimus: at quod codices hic nobis obtrudit bonus Lambinus, cras credo, hodie nihil. Cur enim *codices quosdam* hic universe memorat male titubans et falsi conscius? cur non singulatim, ut solet, vel Vaticanum, vel Faërni, vel alium nominat? Certe in omnibus nostris alternus ille versus unicus est, non geminus: atque ita omnes praeter Lambinum in suis repererunt; ita exhibent Loscherus, et editio princeps Veneta; ita denique Grammatici veteres citant, et Scholiastae confirmant. Rubrica codicum Leidensis et Graeviani ~~sic habet~~: I. „*Ternarius Iambus.* II. *Quadratus compositus a Dactylo in Iambum.*" Similiter fere Acron: „*Metrum primo versu ternarium iambicum. Secundus ex penthemimeri dactylica et iambica. Alii dicunt esse ternarium iambicum, et II. quadratum a Dactylo et Iambico.*" Eorundem et Reginensis Rubrica ad Epod. XIII. I. „*Senarius Epicus.* II. *Quadratus a Iambo in Dactylon.*" At Rubrica Reginensis ad Epodon hunc XI. paullo diversa est: „*Metrum primo versu Iambicus ternarius, secundus e longa Iambicus scanditur ita, ,,,,Scribere | versiculos | amo | re per | culsum | gravi.*"" Ubi pro *e longa Iambicus*, quod nullum sensum habet, corrigendum *Elegoiambicus*, ut Cruquius in suis invenit, compositus nempe ex Elegiaco versu et Iambico. *Ele-*

giambum, et vicissim *Iambelegum* habes apud Marium Victorinum p. 2592. *Ἰαμβέλεγον* apud Hephaestionem p. 51. Porro quid in alteris Rubricis et Acrone *quadratum* sibi velit, non omnes, opinor, sciunt. Equidem corruptum esse dico ex Graeco vocabulo per Latinos librarios vitiose scripto, *ΑΣΥΝΑΡΤΗΤΟΣ*. Cruquius enim in Blandiniis suis *Συναρτητῶς* reperit, sibi minime intellectum. Sed et illic et hic *Ἀσυνάρτητος* reponendum est; quod quid sit, et totum simul huius epodi artificium, iam tibi elucidabo. Sub primis poëticae artis initiis simplici pede versus decurrebant, Heroicus Dactylo, Trochaicus et Iambicus uterque suo; nisi ubi, pes omnibus illis cognatus, Spondeus interponebatur, quo versus, ut Noster ait, *tardior pàullo graviorque ad aures veniret.* Postea, ut varietatis gratiam aucuparentur, cola quaedam sive partes Heroici versus cum colis Trochaici generis vel Iambici, et vicissim, in unum versum miscebant; unde magnus novorum versuum numerus illico nascebatur: quos Graeci magistri *Ἀσυναρτήτους*, hoc est, *inconnexos* vocabant; quia alterum colon altero diversi generis connecti et coagmentari non potest, utcumque uno versiculo utrumque sit conclusum. Horum *ἀσυναρτήτων* numerum ad LXIV. usque exsurgere narrant Scholiastes Hephaestionis p. 262, et Marius Victorinus p. 2552. Parens autem et inventor horum erat Archilochus. „*Πρῶτος ἀσυναρτήτοις Ἀρχίλοχος κέχρηται*," ait Hephaestion p. 48. *Primus inconnexis versibus Archilochus usus est*: ubi et diversa eorum genera profert, quorum ea tantum hic memorabo, quae Flaccus imitatus est. Unum ergo ait (p. 50.) constare „*ἐκ δακτυλικῆς τετραποδίας καὶ τοῦ Ἰθυφαλλικοῦ.*" hoc est, prius colon esse tetrametrum Heroicum, posterius tres Trochaeos: quale illud Archilochi: „*Οὔκ ἔσ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα | κἀρφεται γὰρ ἥβη.*" quod semel duntaxat Flaccus expressit, Carm. I, 4. „*Solvitur acris hiemè grata vice | veris, et Favoni.*" Ubi iterum Cruquius ex Blandiniis suis profert *συναρτητῶς* pro *ἀσυνάρτητος*; atque idem inepte ex duobus colis duos versus constituit in hunc modum, „*Solvitur acris hiems grata vice Veris et Favoni:*" eodem plane errore, quo in hisce epodis peccavit Lambinus. Ea enim *Ἀσυναρτήτων* ratio ipsa et definitio est, ut „*δύο κῶλα ἀνὰ ἕνὸς μόνου παραλαμβάνωνται στίχου:*" *duo cola pro unico versu accipiantur*: p. 48. Alterum Archilochi *ἀσυνάρτητον* (p. 51.) constabat „*ἐκ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς, καὶ ἰαμβικοῦ διμέτρου ἀκαταλήκτου,*" sive prius colon erat pars Elegiaci, posterius pars Iambici; quale illud, „*Ἀλλὰ μ' ὁ λυσιμελὴς | ὦ ταῖρε δάμναται πόθος.*" et ad hoc exemplum semel tantum decurrit Horatius in hoc ipso Epodo XI. „*Scribere versiculos | amore perculsum gravi.*" Tertium autem Asynarteti genus, quale nullum ex Archilocho profert Hephaestion, est illud Epodi XIII. ubi ordine inverso, pars Iambici praecedit, et pars Elegiaci subsequitur, tamquam si scriberes, „*Ω ταῖρε δάμναται πόθος | ἀλλά μ' ὁ λυσιμελής.*" „*Nivesque deducunt Iovem | nunc mare nunc silvae.*" „*Occasionem de die | dumque virent genua.*" Utrum autem hoc invenerit Horatius, an ex Archilocho acceperit, nescias hodie; quandoquidem huius opera ad nostram aetatem non perennaverunt. Si Attilio Fortunatiano credis, Horatii inventum est: sic enim ait p. 2684. „*Omnia metra variantur — aut permutatione, tamquam* „„*Occasionem de die | dumque virent genua.*"" *Nam cum Archilochus Heroi partem priorem cum Iambici priore parte composuerit, ita ut antecederet Heroum, in hunc modum:* „„*Scribere versiculos | amore perçussum gravi:*"" *Horatius immutavit, ut antecederet Iambici pars, sequeretur Heroi, sic:* „„*Occasionem de die | dumque virent genua.*"" Eadem fere habes apud eundem p. 2699. Tamen, opinor, Horatio ipsi de se potior fides habenda est, qui clare negat se ullius carminis modos immutasse, Epist. II, 19. — „*Parios ego primus Iambos Ostendi Latio, numeros animosque secutus* Archilochi, *non res*

Scribere versiculos, amore percussum gravi;

v. 2. Vulg. *Perculsum.* Vide Notas.

et agentia verba Lycamben. Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes, Quod timui mutare modos *et carminis artem.*" Et certe hunc ipsum versum *Archilochium* vocat Diomedes p. 515. et Scholiastes Blandinius de Metris apud Cruquium in fine libri. Sed utcumque hoc fuerit; utrumque Epodon, et hunc XII. et alterum XIII. alternos versus Ἀσυναρτήτους habere, ex duobus colis constantes; atque ea cola intra unum versiculum concludenda esse, non, ut Lambinus voluit, in binos dissecanda, iam certo, puto, compertum tibi est, ex iis quae modo attulimus. Atque illis concinunt omnes ubique Grammatici, quoticscumque de his metris agunt, ut Diomedes p. 511. et 528; Marius Victorinus p. 2549, 2619, 2622. et Atilius Fortunatianus p. 2706. Sic et auctor carminis de Pasiphaë (apud Blandinium de Metris scriptorem, et Pithoeum), quo omnia Horatiana metra eleganter complexus est, singulis versibus singula Asynarteta exhibuit, „*Cecropides iuvenis* | *quem perculit fractum manu, Filo resolvens Cnossiae* | *tristia tecta domus.*" Denique disertissimus ille de Metris scriptor, Terentianus Maurus, in ipso fine operis, ex duobus colis *unum versum fieri* bis clare testatur; cuius locum, ob singularem viri auctoritatem et elegantiam, integrum hic subiicium; ubi de Flacco loquitur, „*Nec non trimetro talem Epodum comparat. Pentametri partem dactylicam subiicit, Atque dimetron ad hoc:* | unumque versum *reddidit:* Petti, nihil me, sicut antea, iuvat Scribere versiculos | amore perculsum gravi. *Semelque et istud functus est. Idemque Epodon non trimetro reddidit: Sed versum heroum voluit praemittere totum, Dein dimetrum conlocat* | *commaque dactylicum; Et hic, ut ante,* versus unus *ut foret:* Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres Nivesque deducunt Iovem | nunc mare nunc siluae." Quid ergo? iamne vides, in quanta harum rerum ignoratione versati sint, qui per integrum iam seculum, duce Lambino, editiones suas hoc emblemate dehonestarunt. Nam quod arguit optimus Torrentius: si unico versu duo cola illa concludantur, inverecunde nimis Flaccum nunc brevem syllabam produxisse, nunc vocalem ante vocalem non abiecisse, ut in illis, „*Arguit et latere* | *petitus imo spiritus. Fervidiore mero* | *arcana promorat loco. Levare diris pectora* | *sollicitudinibus;*" in eo ostendit se versus Ἀσυνηρτήτου indolem non omnino percepisse. Diserte enim docet Hephaestion, optimus metrorum auctor, syllabam ultimam prioris coli perinde esse communem, ac si integrum Hexametrum vel Iambicum clauderet: unde et Archilochum ait in illo, de quo iam egimus, Asynarteto, „*Οὐκ ἐγὼ Θάλλεις ἀπαλὸν χρόα* | *χάρφεται γάρ ἤδη,*" etiam Creticum pedem διὰ τὴν ἐπὶ τέλους ἀδιαφορον pro dactylo posuisse, ut in hoc, „*Καὶ βήσας ὀρέων δυσπαίπαλους* | *οἷος ἦν ἤβης.*" Vides tamen nihilo minus, tam haec cola apud Archilochum, quam illa apud Flaccum, in unum versum coalescere.

2. *Amore perculsum gravi*] Editio Loscheri, et Veneta anni 1490. *percussum.* At Veneta princeps *perculsum*, quod postea in omnibus ferme obtinuit. Variant etiam et scripti codices: vetustiores nostri ab hac parte stant; Petrensis et Regiae Societatis a Loschero; atque ita tres Torrentii, quorum unum longe optimum fuisse praedicat. Ceteri interpretes tacent; non quod in omnibus suis *perculsum* invenerint; cave istud credas: sed quod aut neglegenter eos versaverint, aut alteram lectionem crediderint memoratu indignam. Quippe haec duo vocabula nusquam non confuderunt librarii; ut in Lucretii, Virgilii, Ovidii membranis eruditi viri adnotarunt. Quin et Grammaticis locus hic

Amore, qui me praeter omnis expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere, silvis honorem decutit.
Heu me, per Urbem (nam pudet tanti mali)

ambigue citatur. Apud Diomedem p. 527. habetur *percultum*; at ibidem p. 511. *percussum*; ut et apud Marium Victorinum p. 2549, 2619, 2622. et Attilium Fortunatianum p. 2684, 2699. Rursus tamen apud Attilium *perculsum* extat p. 2706. et Terentianum Maurum p. 2450. Utram iam harum praeferas? nam utraque aequali fere auctoritate nititur, utraque sic satis apta sententiae est, ut elegante aliquo formarum spectatore sit opus, qui venustiorem ex iis seligere possit. Si Agroetio et Bedae credis, *percussum* ad corpus, *perculsum* ad animum refertur. Hanc differentiam pueri olim omnes in ludis docebantur; unde, ut opinor, hic et ubicumque de *animo* agitur, *perculsum* toties interserunt erudituli librarii. Sed hoc ineptum est, et trivialium magistrorum commentum. Utrumque enim de utroque dicitur, de *corpore* proprie, de *animo* μεταφορικῶς. *Percellere* tamen maius quid quam *percutere* significat; tanta scilicet vi percutere, ut evertas et solo prosternas. Terentius Eunucho II, 3. „*Quo trudis?* perculeris *iam tu me.*" Cato apud Gellium II, 22. „*Ventus Circius, cum loquare, buccam implet; armatum hominem, plaustrum oneratum* percellit." Virgil. Aen. v. 374. — „*victorem immani corpore Buten* Perculit, *et fulva moribundum extendit arena.*" Ergo in re graviore *perculsus* aptius vocabulum est: *perculsus terrore, metu, formidine, clade, ruina, damno, discordiis*, passim in auctoribus occurrunt. Contra in leviore affectu *percussus* potius dixeris; ubi animus scilicet est *ictus, saucius*; non eversus tamen et consternatus. Recte itaque apud Nostrum Epod. VII. „*Tucent, et albus ora pallor inficit: Mentesque* perculsae *stupent:*" etsi ibi quoque Battelianus codex, *percussae*. Et recte vicissim in hoc loco, „*Scribere versiculos, amore* percussum *gravi.*" Virgilius Georg. II, 476. de Musis; „*Quarum sacra fero, ingenti* percussus amore." et Aen. IX, 197. „*Obstupuit magno laudum* percussus amore." ut utrobique praefert accuratissima Nic. Heinsii editio, et confirmant vetustissimi codices apud Pierium. Vulgo *perculsus* ibi circumfertur. Statius Thebaide IV, 260. „*Prosilit audaci Martis* percussus amore." Lucretius I, 921. — „*sed acri* Percussit *thyrso laudis spes magna meum* cor." Noster Carm. IV, 5. „*Sic* desideriis icta *fidelibus Quaerit patria Caesarem.*" Lucretius V, 1074. „*Pinnigeri saevit calcaribus* ictus amoris." Ennius in Medea: „*Medea, animo aegra*, amore *saevo* saucia." Lucretius IV, 1041. „*Idque petit corpus mens, unde est* saucia amore." Virgilius Aen. IV, 1. „*At regina, gravi iamdudum* saucia cura, Vulnus *alit venis, et caeco carpitur igni.*"

4. *Mollibus in pueris*] Non placet illud *in pueris, in puellis*: ubi praepositio geminata otiosa et elumbis videtur. Scripserat, opinor, Auctor, „*Mollibus* aut *pueris, aut in puellis urere.*" quod mutarunt librarii, quia in priore membro desiderari praepositionem credebant; quae tamen eleganter abesse solet, ut ostendi ad illud, Carm. III, 25. — „*quae nemora, aut quos agor in specus.*"

7. *Heu me! per Urbem*] Theodorus Marcilius corrigebat, *Heu mi*, sive *heu mihi*. Credo, quia alicubi apud Plautum sic editum est. Sed nihil mutandum. Terent. Andr. IV, 1. „Heu me *miserum, qui tuum animum ex animo spectavi meo.*" Seneca in Troadibus 681. „*Repellor?* heu me! *rumpe fatorum moras.*" et Herc. Oetaeo v. 1761.

Fabula quanta fui! conviviorum ut poenitet,
In quis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus!
Contrane lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium, querebar adplorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promorat loco.
Quod si meis inaestuet praecordiis
Libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet inparibus certare submotus pudor.
Ubi haec severus te palam laudaveram;
Iussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi postis et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitie amor Lycisci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliae graves;
Sed alius ardor aut puellae candidae,
Aut teretis pueri longam renodantis comam.

XII.

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera quid mihi, quidve tabellas

v. 8. Vulg. *Et* poen. 24. *Mollitia.* 2. *Cur* mihi.

„*Anilis*, heu me! *recipit Alciden sinus.*" et Octavia v. 32. „*Coniugis*, heu me! *pater insidiis Opresse iaces.*" Graeci tamen ὄμοι casu dativo efferunt.

8. *Conviviorum et poenitet*] In Magdalenensi deest *et*; in Lambini quibusdam ponitur ante *conviviorum*. Apud Plotium Grammaticum veterem p. 2662. sic editum est, *Conviciorum poenitet*. Nos unius literulae mutatione languentem et iacentem sententiam ereximus in hunc modum: „*Fabula quanta fui! conviviorum* ut *poenitet!*" Neque dubites, quin auctor ita scripserit, licet centum librarii vel iurati negaverint.

24. *Vincere mollitia amor*] Ita editi omnes: sed Zulichemianus noster, et a prima manu, ut videtur, Graevianus, „*Vincere* mollitie *amor Lycisci me tenet.*" quod recipimus, ut evitetur vastus ille et inconditus sonus *a a*: sic et alibi Serm. II, 2. mollitiem *dixit*, *non* mollitiam.

2. *Munera cur mihi, quidve tabellas*] Sic extat in editione prima Veneta et Loscheri: at in altera anni 1490. est *cur mihi curve*. Acron manuscriptus habet *quid mihi curve;* at editus *quid mihi quidve:* atque ita citat Marius Victorinus p. 2619. Neque aliter codices nostri Reginensis, Magdalenensis, et Regiae Societatis, et unus Gulielmi Canteri.

Mittis, nec firmo iuveni, neque naris obesae?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.
Qui sudor vietis, et quam malus undique membris
Crescit odor! cum bene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; neque illi
Iam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili; iamque subando
Tenta cubilia tectaque rumpit.
Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis:
Inachia langues minus ac me:
Inachiam ter nocte potes; mihi semper ad unum
Mollis opus. pereat male, quae te
Lesbia quaerenti taurum monstravit inertem:
Cum mihi Cous adesset Amyntas;
Cuius in indomito constantior inguine nervus,
Quam nova collibus arbor inhaeret.
Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
Cui properabantur? tibi nempe:
Ne foret aequalis inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quam te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acris
Agna lupos, capreaeque leones.

XIII.

AD AMICUM.

Horrida tempestas caelum contraxit; et imbres
Nivesque deducunt Iovem: nunc mare, nunc silvae

v. 7. Vulg. *Quis* sodor. 9. *Nec.* 2. De Metro vide Notas.

Revocamus ergo ut omnium simplicissimum et elegantissimum, „*Munera* quid *mihi, quidve tabellas.*“

7. *Quis sudor vietis*] Lege Qui *sudor;* ut praeter sex Torrentii, Graevianus noster, Leidensis, Reginensis cum tribus aliis. Praeterea in versu proximo *crescat* habet editio Loscheri, et codex Galei, et a prima manu Graevianus; hoc est, *odoror, qui sudor crescat.* Sed taedet harum sordium: et sane hoc carmen indignum est, quod aut emendetur, aut legatur.

25. *O ego non felix*] Codices quidam tam aliorum quam nostri, sed ii non ultimae vetustatis, *O ego infelix;* et sic hic versus citatur Charisio p. 131. Servio De ultimis syllabis p. 1802. et Martiano Capellae p. 64. Sed nihil mutandum. Auctor de morte Drusi v. 145. „*Iamne ego* non felix? *iam pars mihi rapta Neronum.*“ Ausonius, de Ambiguitate vitae — „*sic nempe pudicum Perdidit Hippolytum* non felix *cura pudoris.*“ Sabinus, Epistola Demophoontis, „*Et iam* non fe-

Threïcio Aquilone sonant. rapiamus, amice,
Occasionem de die: dumque virent genua,
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule pressa meo.
Cetera mitte loqui: Deus haec fortasse benigna
Reducet in sedem vice. nunc et Achaemenio
Perfundi nardo iuvat, et fide Cyllenea
Levare duris pectora sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno;
Invicte, mortalis Dea nate puer Thetide,

v. 3. Vulg. *Amici.* 8. *Achaemenia.* 10. *Diris.*

lix *omine Demophoon.*" Prudentius Peristeph. v. 42. „*Audesne* non felix, *ait*, *Ius hoc deorum et principum Violare verbis asperis?*" De huius carminis metro vide quae iam diximus ad Epod. XI.

3. *Rapiamus amici*] Legendum apparet, quamvis magna pertinacia codices scripti refragantur, — „*rapiamus*, amice, *Occasionem de die.*" *Non enim* plures, *sed* unum *hic alloquitur*, cui adversi aliquid acciderat; ut ex sequentibus constat: „*Tu vina Torquato move Consule pressa meo: Cetera* mitte *loqui. Deus haec fortasse*" etc.

8. *Nunc et Achaemenia*] Primus, ut credo, Aldus Manutius *Achaemenia* edidit; a quo in posteriores editiones receptum est. Vide autem hic supinam tot interpretum neglegentiam: quorum ne unus quidem ullam lectionis varietatem notat. Atqui praeter veteres ante Aldum editiones et Acronem Scholiastam, omnes nostri codices sine ulla litura *Achaemenio* hic exhibent. Neque fas est dubitare, quin in illorum codicibus idem haberetur, male silentio praetermissum. Recte autem *Achaemenio nardo* genere neutro, ut Noster alibi Epod. V. „Nardo *perunctum*, quale *non perfectius Meae laborarint manus.*" Tibullus II, 2. „*Illius* puro *distillant tempora* nardo." Celsus lib. V. cap. 11. „*Iuncus quadratus*, nardum, *cinnamomum*:" atque ita alii saepe. Ideo autem genus neutrum faeminino hic praetulit Auctor, ut vitaret insuavem homoeoteleuti sonum in fine versus: „*Reducet in sedem vice, nunc et Achaemenio perfundi nardo iuvat; et fide Cyllenea.*" Scribere enim cum vulgatis, *Achaemenia*, *Cyllenea*; et aurem tuam, nisi hebes et stolida est, verberari et offendi senties.

10. *Levare diris pectora*] *Dirus* pro *durus* non semel substituerunt oscitantes librarii, ut supra Carm. III, 24. *dira necessitas*: et nunc quoque *diras sollicitudines* nobis obtrudunt, pro *duris*, ut clare exhibet codex noster Galeanus et editio Loscheri: „*Levare* duris *pectora sollicitudinibus.*" Sic Virgilius Aen. IV, 488. — „*ast aliis* duras *immittere* curas." Nemesianus Eclog. I, 59. — „duras *docuisti fallere* curas." Noster Carm. II, 13. — „dura *navis* Dura *fugae mala*, dura *belli.*" et Carm. I, 18. „Siccis *omnia nam* dura *deus proposuit*, *neque Mordaces aliter diffugiunt* sollicitudines."

12. *Invicte mortalis*] Risum hic movent interpretes, cetera tamen eruditi, qui haec duo, *Invicte mortalis*, constructione iungunt: credo, ut Plautus olim *mortalem malum*, *mortalem catum*, aut *lepidum* dixit. Quo nihil hoc quidem in loco putidius ineptiusve excogitari potest. Tu vero sic divide verba et distingue, „*Invicte*, *mortalis dea nate puer Thetide.*" hoc est, *qui natus es et mortalis matre licet immortali.* Quaesitum est ab Horatio illud antitheton, et sane elegantissimum est. Ita Lucretius III, 883. „Mortalem *vitam mors cui* immortalis *ademit.*"

Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcae
Rupere; nec mater domum caerula te revehet.

778 Dind.

Sophocles apud Dicaearchum: „Θήβας λέγεις μοι, τὰς πύλας ἑπταστόμους, Οὐ δὴ μόνον τίκτουσιν ἀνθρωπους θεούς.“ *Invicte* autem per se absolute positum erit; ut Virgilio Aen. VI, 365. „*Eripe me his*, invicte, *malis*.“ et VIII, 293. — „*tu nubigenas*, invicte, *bimembres Hylaeumque Pholumque manu*.“ et Claudiano de Nuptiis Honorii v. 336. „*Quod genor est*, invicte, *tuum*.“

13. *Quam frigida parvi*] *Parvi* habent codices omnes, qui hodie extant. Sed Scholiastes Cruquii variantem lectionem suggerit, „*Parvi*, ait, *id est*, *exigui*, *aut si* prävi *legas*, *id est*, *tortuosi*, *non recti*, *sinuosi*.“ Ubi nimis quam ineptum illud *pravi*: sed eo excitatus elegantissimus Nic. Heinsius, *flavi* ex coniectura reponebat. Et *flavis* quidem *Scamander*, ut *flavus Tiberis*: sed *frigida flavi* ob eiusdem literae concursum scabre et dure exibit. Nos, si quid mutatum vellemus, sic propius ad vulgatum reponeremus, „*Quam frigida* proni *Findunt Scamandri flumina*;“ ut *pronus rivus*, *pronus amnis* passim. Sed nihil sollicitandum.

15. *Certo subtemine Parcae*] Parcarum subtemen *certum* erat: id in confesso est: ut Auctor Consolationis ad Liviam v. 240. „*Quondam ego tentavi Clothoque duasque sorores*, Pollice *quae* certo *pensa severa trahunt*.“ Illud tamen inquirendum est, an epitheton illud generale loco huic atque sententiae apte et ad amussim respondeat. Singula itaque verba expende, et videbis forte ὕπουλον quiddam et insincerum hic subesse. Quippe *rupere reditum subtemine* durissima videtur locutio; nisi *subtemine* epitheto quopiam iuvetur, quod affinitatem aliquam cum *rupere* habeat. Atqui illud *certo* nihil omnino ad *abruptionem* facit. Quo, opinor, argumento inductus vir eruditissimus Achilles Statius, in Notis ad Tibulli lib. III. Eleg. 3. *secto* reponebat pro *certo*. *Rupere secto subtemine*, id quidem epitheton sententiam prius hiantem satis apte conglutinat; verum illud habet incommodi, quod iam tum mortuum nobis Achillem exhibeat, priusquam Troiam proficiscatur. Quippe si iam *sectum* erat subtemen, cum Chiron haec loquitur; apud inferos haec Achilli fabuletur necesse est. Semel enim *secto* uniuscuiusque filo, illico eundum est „*Illuc*, *unde negant redire quemquam*.“ Quamobrem vide, si non alio vocabulo, quod neque a vulgata lectione tantum abscedat, neque ullum eiusmodi incommodum secum trahat, refingi possit locus in hunc modum: „*Unde tibi reditum* curto *subtemine Parcae Rupere*.“ In voce *curtus* saepius peccatum est a librariis, dum modo *curvus*, modo *certus* pro eo substituunt: de quo vide Nic. Heinsium ad Ovidii Fastos II, 408. et 645. „*Unde Parcae*, ait, *rupere tibi reditum brevi vitae tuae stamine*.“ Contra Iuvenalis Sat. X, 252. de Nestore, „*Attendas*, *quantum de legibus ipse queratur Fatorum*, *et nimio de stamine*.“ Quod si ne hoc quidem tibi placeat, tum, si me audies, vulgatam lectionem sic explicabis, ut *subtemine* non ad *rupere*, sed ad *Parcae* referatur. *Parcae certo subtemine*, id est, *quae certum stamen nere solent*, absolute et *per defectionem* dictum, ut Macrobius loquitur Saturnal. VI, 5. Sic Virgilius, Aen. III, 618. — „*domus sanie dapibusque cruentis*.“ VI, 187. „*Ipse Quirinali lituo*.“ I, 171. „*lautus aquae dulces*, *vivoque sedilia saxo*.“ atque alia id genus plura.

Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis.

18. *Aegrimoniae dulcibus alloquiis*] Ita quidem exhibent codices scripti, tam aliorum quam nostri; neque in ullo vidi coniunctionem *et* additam, nisi inter lineas, ut habent Battelianus, Regiae Societatis, Graevianus, Reginensis. Solus Magdalenensis, in ipso versu perperam statuit, „*dulcibusque alloquiis*.“ Ergo hac lectione admissa, necessario cum interpretibus explicandum erit; „*Vino cantuque alloquiis* (sive quae alloquia et solatia sunt) *deformis aegrimoniae*.“ Et sic quidem Graeci παραμύθιον ἀτυχίας, παραμύθιον κακοπραγίας etc. *alloquium infortunii, egestatis*. Sed non, opinor, tam quaerendum est, quid Graeci dicere ausi sint, quam quid Romanorum aures severiores propitie accipere possint. Neque vero unum hic adducunt locum Latini scriptoris, quo *aegrimoniae alloquium* aut simile quid reperitur. Sane *alloqui* est *solari*, et *alloquium* et *allocutio* est *consolatio*: sed ea semper ad personam aegram referuntur, numquam (ut hic volunt) ad aegritudinem ipsam. Sic in iis quae citant, Senecae et Catulli, „*Alios parentes* alloqui *in luctu decet*, *Tibi gratulandum est?* „*Quem tu quod minimum facillimumque est*, *Qua solatus es* allocutione?“ et illo Statii Theb. VI, 46. — „*solatur Adrastus* Alloquiis *genitorem ultro*.“ et XI, 196. „*Coeperat et leni genitor mulcere furentem* Alloquio.“ In his, ut vides, non *alloqui luctum*, *alloqui furorem* dicitur, sed personas lugentes et furentes. Ut profecto magis ex linguae Latinae usu fuerit, si *et* vel *ac* interiecto sic legeretur, „*Illic omne malum vino cantuque levato Deformis aegrimoniae*, ac *dulcibus alloquiis*.“ Et facile quidem *a c* a praecedentibus *a e* absorberi poterant; et alioqui solemne est librariis omittere particulas, ubi in versus scansione necessarias non sunt. Iam autem constructio erit, „*Illic levato omne malum aegrimoniae vino cantuque ac dulcibus alloquiis*.“ *Malum aegrimoniae*, ut Carm. II, 13. — „*dura* navis, *Dura* fugae mala, *dura* belli.“ *Dulcibus* vero *alloquiis* quid hic denotent, iam considerandum. Et primo commode interpretari possis, *dulcibus* sodalium *alloquiis*; neque enim solus, opinor, et sine conviva *vino* se invitaverit Achilles. Quippe iocosis sodalium confabulationibus miscenda et temperanda erant Bacchi munera: ut Noster Carm. I, 27. — „*dicat Opuntiae Frater Megillae*, *quo beatus Vulnere*, *qua pereat sagitta*. *Cessat voluntas? non alia bibam Mercede*.“ Atque ita Serm. I, 5. v. 70. Sarmenti, ait, et Cicerri facetiis exhilarati, „*Prorsus iucunde coenam producimus illam*.“ et Serm. II, 6. v. 67. suaves sermones inter vina spargebantur; — „*prout cuique libido est*, *Siccas inaequales calices conviva*, *solutus Legibus insanis*, *seu quis capit acria fortis Pocula*, *seu modicis uvescit laetius*. *Ergo* Sermo oritur, *non de villis domibusve alienis*“ etc. Ergo praeter vinum et cantum *dulcia* etiam *alloquia* in maeroris solatium bene hic advocat Chiron: plane ut Valerius Flaccus I, 250. „*Hanc vero*, *o Socii*, *venientem in litore laeti* Dulcibus alloquiis *et ludo educite noctem*.“ Nec multum absimile illud Ausonii in Protreptico: „*Sic neque Pelidem terrebat Achillea Chiron Thessalico permixtus equo*; *nec pinifer Atlas Amphitryoniaden puerum*: *sed blandus uterque* Mitibus alloquiis *teneros mulcebat alumnos*.“ et eiusdem Valerii VII, 373. „*Dat dextram vocemque Venus*, blandisque *paventem* Alloquiis, *iunctoque trahit per moenia passu*.“ Vel secundo intelligere poteris, *dulcibus* mulierum *alloquiis*, blandis susurris, *εὐνάλοις ΟΑΡΙΣΜΟΙΣ*: ut Venerem ipsam verecunde his verbis obumbret. Ergo tria hic aegrimoniae remedia proponuntur, *vinum*, *cantus*, *et Venus*. Quae similiter una iungit et Ovidius Amor. III, 10. „*Cur ego sim tristis*, *cum sit tibi nata*, *reper-*

XIV.

AD MAECENATEM.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Candide Maecenas, occidis saepe rogando:
Deus, Deus nam me vetat
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum,
Qui persaepe cava testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser: quod si non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tua: me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

ta, Regnaque, quam Iuno, sorte minore regat? Festa dies Véneremque *vocat*, cantusque, merumque: *Haec decet ad domos munera ferre Deos.*" Et quod maius est, ipsa Thetis hoc Achilli consilium dedit, ut ad sollicitudines levandas conviviis et Venere uteretur, Iliad. Ω. v. 130. „*Τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην, μεμνημένος οὔτε τι σίτου, Οὔτ' εὐνῆς; ἀγαθὸν δὲ γυναικί περ ἐν φιλότητι Μίσγεσθαι.*" Sic et Noster Carm. I, 9. amico suo consulit, ut *Donec virenti canities abest morosa* (plane ut hic, *Dumque virent genua, et decet*) non sperneret *merum, nec choreas, nec dulces amores, nec lenes sub noctem susurros.* Tales intellexit Statius Silv. II, 1. de Glaucia Melioris puero, v. 230. — „*tu pectora mulce, Tu prohibe manare genas; nocteque beatas* Dulcibus alloquiis *et vivis vultibus imple.*"

3. *Ut si ducentia somnos*] *Ut si* habent editio princeps, codex Reginensis a manu prima, Petrensis, et Bodleianus. Sed Loscherus cum Magdalenensi et Batteliano, *Pocula Lethaeos* veluti *ducentia somnos*: Graevianus perperam, *Lethaeos uti ducentia*: et Galeanus, *uti si duc.* Retinemus vulgatam *ut si.* Sic alibi Serm. I, 1. v. 46. — „ut si *Reticulum panis venales inter onusto Forte* vehas *humero.*" Et vers. 90. — „ut si *quis asellum In campum* doceat *parentem currere frenis.*" et II, 8. v. 58. „*Rufus posito capite*, ut si *Filius immaturus* obisset, *fleret.*" Ceterum versum hic septimum, „*Inceptos olim promissum carmen Iambos,*" de hoc toto libro accipe, qui nunc Epodôn inscribitur: quod miror interpretes non animadvertisse. Sic Epist. I, 19. v. 23. — „*Parios ego primos* Iambos *Ostendi Latio.*" et Epist. II, v. 59. „*Carmine tu gaudes, hic delectatur* Iambis." Utrubique intelligit librum hunc Epodôn. Nam Iambos simplices diu ante ostenderant Latio Tragici aliique. Porro, quod addubitat Porphyrion, utrum *olim inceptos*, an *olim promissum* construendum sit; equidem posterius probo, ut Poët. Art. V, 45. „*Hoc amet, hoc spernat* promissi carminis *auctor.*" et significat magnam fuisse hominum de his Epodis expectationem.

XV.

AD NEAERAM.

Nox erat, et caelo fulgebat luna sereno
Inter minora sidera;
Cum tu magnorum numen laesura Deorum
In verba iurabas mea,
Arctius atque edera procera adstringitur ilex,
Lentis adhaerens brachiis:
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
Turbarit hibernum mare,
Intonsosque agitarit Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum:
O dolitura mea multum virtute, Neaera.
Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctis;
Et quaeret iratus parem.
Nec semel offensi cedet constantia formae,
Si certus intrarit dolor.

v. 8. Vulg. *Turbaret.* 9. *Agitaret.* 15. *Offensae.*

3. *Numen laesura Deorum*] Doctissimus Nic. Heinsius, *Forte*, inquit, *lusura*. Sed nihil est opus. *Ludere, fallere, laedere deos* aeque quidem apud Auctores occurrunt. Sed *laedere* hic, ut fortius verbum et atrocius, sententiae magis convehit; et Neaeram periurii sui poena magis territat.

8. *Turbaret hibernum mare*] Vide modo totum locum: „*Cum tu magnorum numen laesura deorum, in verba iurabas mea, Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion Turbaret hibernum mare, Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos, Fore hunc amorem mutuum.*“ ubi ordo est, *amorem hunc mutuum* fore, *dum Orion* turbaret, *et aura* agitaret. Et iam sentis, opinor, male convenire haec, et futura praeteritis iungi. Quippe *fore* ad tempus futurum spectat; *turbaret et agitaret* ad praeteritum. Certe et sensus et Latinitas poscit, ut *turbet* vel *turbaverit* hic reponatur: „Turbarit *hibernum mare Intonsosque* agitarit *Apollinis aura capillos.*“ ut infra Epod. XVI. „*Sed iuremus in haec, simul imis saxa* renarint, *Padus* laverit, *Apenninus* procurrerit, *amor* iunxerit.“ Et sic clare exhibet codex Bodleianus: cui adde alium Barthio visum Advers. XXXVII, 15. et editionem Loscheri anno MCCCCXCVIII.

15. *Nec semel offensae*] Oleum hic et operam perdunt interpretes, dum colorem aliquem his versibus inducere laborant, „*Nec semel offensae cedet constantia formae, Si certus intrarit dolor.*“ *Offensus*, aiunt, interdum active significat, non qui offenditur, sed qui alium offendit; et tum idem valet, ac *ingratus, odiosus, invisus*. Verum quidem hoc; et Ciceronem aliosque sic eo verbo usos non diffitemur. Ergo haec demum secundum ipsos exoritur sententia: *Nec constantia mea cedet formae tuae semel offensae vel invisae mihi.* Sed rogo vos, quid caussae erat, cur *forma* Neaerae Horatio invisa foret? non enim vetula iam facta erat, non morbo aliquo deturpata; nihil horum vel

Et tu quicumque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore et multa dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat,

v. 17. Vulg. *At.*

verbo significatur. *Formam* quidem eius nunc cum maxime amabat Noster; sed mores, nequitiam, inconstantiam, perfidiam, aversum in se animum et rivali suo deditum, iam coeperat odisse. Quorsum autem illud *cedet?* enimvero id satis indicat magnam eius formae potentiam, qua verendum erat, ne quantacumque Nostri constantia etiamnum, labascere et vinci posset. Quid enim mirum, si *formae offensae et invisae* non cederet? si non illam deperiret, quam turpem iam et deformem esse crederet? Nunc vides, opinor, tot interpretes meram hic caliginem pro luce offudisse. Quid multa? Corrigendus est locus, librariorum audacia et ignorantia corruptus; qui lectionem veram *offensi* ideo immutabant, ut cum *formae*, substantivo ut putabant suo, genere et casu conveniret. Id quod sexcenties iis male cessisse sciunt, qui membranas veteres manibus versarunt. „*Nec semel* offensi *cedet constantia formae, Si certus intrarit dolor.*" perspicua sententia; nec constantia mei semel *laesi et irati* cedet formae tuae, ubi vere indoluero. Numquam alio sensu vocabulum hoc Noster usurpat; ut mox Carm. XVII. „*Infamis Helenae Castor* offensus *vicem.*" Serm. II, 1. v. 67. „*Ingenio* offensi, *aut laeso* doluere Metello," et Epist. I, 7. v. 88. „Offensus *damnis.*" Nondum itaque amori Neaerae nuntium remiserat; sed iam nunc in perpetuum facturum minatur, si pergat laedere. Nam quod illa forte prae formae fiducia speret, se una falsa lacrimula dolorem eius facile restincturam esse, id eam frustra expectare. Quippe se, ubi semel perdoluerit, numquam postea in gratiam rediturum, sed *constanter* in proposito permansurum: contra ac vulgo amatores solent; qualis Ovidius Amor. III, 11. „*Luctantur, pectusque leve in contraria tendunt, Hac amor, hac odium, sed, puto, vincit amor. Nequitiam fugio: fugientem* forma *reducit. Aversor morum crimina: corpus amo.*" Porro et Acron Scholiastes non aliter, ac nunc nos, legisse olim videtur: sic enim verba enarrat: „*Tunc constantia amatoris cedit formae mulieris, quando* laesus *non audet abscedere. Et hoc est quod dicit: si* offensus *fuero, non cedam formae tuae, id est, non tibi serviam, non perseverabo, iniuriam passus.*" Rectissime. Si cui tamen haec non plene satisfaciunt, is per me licet vulgatam lectionem sic interpretetur, ut *forma* figurate ipsam Neaeram significet, et tum sententia sit: Nec constantia mea cedet *tibi*, o formosa Neaera, semel mihi invisae: ut illud Propertii II, 4. „*Cynthia*, forma *potens; Cynthia*, forma *levis.*" Sed hoc durius est; et prior, ni fallor, explicatio pluribus placebit.

17. *At tu, quicumque es*] Ita nunc ubique editur, *at tu*, Aldo, ut opinor, Manutio praeeunte. Sic Ovidius in Remed. Amor. v. 371. „At tu, quicumque es, *quem nostra licentia laedit.*" et Art. Amat. III, 683. „Sed te, quaecumque es, *moderate iniuria turbet.*" Lucanus IX, 538. „At tibi, quaecumque es, *Libyco gens igne diremta.*" Tibullus I, 5. „At tu, *qui potior nunc es, mea fata caveto.*" Tamen, cum et veteres editiones, et membranae aliorum ac meae omnes praeter unam ex recentioribus *et tu* hic exhibeant, placet hic antiquam lectionem retinere. *Et tu*, etiam tu, quicumque es, maerebis amores alio translatos, pariter atque *ego* nunc maereo. Sic infra XVII, 45. „Et tu (*potes nam*) *solve me dementia.*"

Nec te Pythagorae fallant arcana renati,
Formaque vincas Nirea;
Eheu translatos alio maerebis amores:
Ast ego vicissim risero.

XVI.

AD POPULUM ROMANUM.

Altera iam teritur bellis civilibus aetas;
Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenae manus,
Aemula nec virtus Capuae, nec Spartacus acer,
Novisve rebus infidelis Allobrox;
Nec fera caerulea domuit Germania pube,
Parentibusve abominatus Hannibal;
Inpia perdemus devoti sanguinis aetas:
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu cineres insistet victor, et Urbem
Eques sonante verberabit ungula:
Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini
(Nefas videre) dissipabit insolens.

v. 6. Vulg. *Novisque.* 8. *Parentibusque.*

2. *Suis et ipsa*] Doctissimus Barthius in Advers. XXXIX, 9. vix dubium sibi ait esse, quin Flaccus sic scripserit, „*Altera iam teritur bellis civilibus aetas, Suis* ut *ipsa Roma viribus ruit.*“ hoc est, altera iam aetas est, *ut*, sive ex quo, Roma suis ipsa viribus ruit. Certe talis eius particulae significatio familiaris est bonis scriptoribus. Nihil tamen hic mutaverim: tum quia omnes codices et Grammatici veteres, qui saepe hunc versum citant, sic ubique exhibent; tum quia sequentia refragantur. Non enim id dicit, quod Barthius sumsit; sed ideo Romam iam suis viribus ruere, quia altera etiam aetas civilibus bellis teratur: adeo ut non prior, sed posterior et sua aetas ruinam rebus Romanis minaretur; ut vers. 9. „*Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi — Impia* perdemus *devoti sanguinis* aetas.“

6. *Novisque rebus infidelis*] Lege hic et versu octavo *ve* pro *que* in hunc modum: „*Aemula nec virtus Capuae, nec Spartacus acer, Novisve rebus infidelis Allobrox; Nec fera caerulea domuit Germania pube, Parentibusve abominatus Hannibal.*“ Quid enim Allobrogibus cum Spartaco, aut quid Hannibali cum Germanis? Anne hi una Romanis bellum intulerunt, ut particula *que* coniungendi fuerint? Immo vero lege *ve*, quod aeque disiungit, et perinde hic valet, ac *neque*. „*Nec Capua, nec Spartacus*, aut *Allobrox*. Ita Noster Carm. III, 23. „Nec *pestilentem sentiet Africum Fecunda vitis*, nec *sterilem seges Robiginem*, aut *dulces alumni Pomifero grave tempus anno.*“ et Serm. I, 6. v. 68. „*Si* neque *avaritiam*, neque *sordes*, aut *mala lustra*:“ ut ibi legendum esse pluribus ostendam ad ipsum locum. Vulgo circumferuntur ibi *nec* et *ac*.

15 Forte quid expediat, communiter, aut melior pars,
Malis carere quaeritis laboribus?
Nulla sit hac potior sententia Phocaeorum
Velut profugit exsecrata civitas

15. *Forte quid expediat*] Ita omnes scripti editique. Sed valde laborant interpretes in expedienda verborum constructione: „*Forte quid expediat, communiter, aut melior pars, Malis carere quaeritis laboribus.*“ Iulius Scaliger ad hunc modum verba ordinat, „*Forte communiter quaeritis, quid expediat; aut melior pars quaeritis carere laboribus.*“ *Atqui hoc*, inquit, *idem est.* Et proinde censura sua critica totum hunc locum damnat. Sane *quid expediat* nihil aliud notare potest, quam *quid utile sit*; eodem autem recidunt quid utile sit, et malis laboribus carere. Cicero Epist. ad Famil. V, 19. „*Est enim res profecto maxima: quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurum est;*“ et pro Marcello c. 10. „*Multi dubitabant, quid optimum esset; multi*, quid sibi expediret; *multi*, *quid deceret; nonnulli etiam, quid liceret.*“ Ovidius Pont. II, 2. „*Cura*, quid expediat, *prius est*, *quam quid sit honestum: Et cum fortuna statque caditque fides.*“ Alii hoc ordine verba contexunt: „*Forte communiter aut melior pars quaeritis, quid expediat carere malis laboribus:*“ in quam sententiam gregatim pedibus accedunt Lambinus, Torrentius, Dacierius aliique. Sed, quod pace eorum dictum velim, numquam ex illis verbis sic positis excudent eum sensum, quem sibi confingunt. Sic enim explicare volunt: „*Quid expediat carere*, hoc est, *quid subveniat, promoveat, adiuvet; quid auxilio et adiumento sit, ut careatis.*“ Enimvero aliud plane notarent ea verba, ab auctoris mente prorsus alienum, *Quaeritis, quid expediat carere malis laboribus;* hoc esset, *quid referat, attineat, quid iuvet, quid commodi apportet.* Atqui valde expedit, permagni refert, permultum attinet malis laboribus liberari: ut stultum sit de hoc *quaerere* et deliberare. Ut ne addam vitiosissimam fore hoc pacto verborum collocationem: nam *carere quaeritis*, ut loco se mutuo contingunt, ita in constructione non sunt separanda. Ergo vir egregius Ianus Rutgersius in Venusinis Lectionibus aliam viam insistit: sic enim corrigendum esse pronuntiat: „*Forte* (quod *expediat*) *communiter, aut melior pars Malis carere quaeritis laboribus?*“ quod sic explicat: „*Fortasse vel communiter* (*quod optimum quidem erat*) *vel si id non potest, melior saltem pars laboribus carere quaeritis?*“ Atqui eo sensu *expediet* potius dicendum foret, quam expediat. Nos emendationem ipsam viro elegantissimo libenter acceptam referimus: sed nostra et nova interpretatione donatam proponimus. Sic enim precationis sensu verba enarranda sunt: Forte, (*quod expediat*, hoc est, *quod prosit, quod utile et salutare sit, quod bene eveniat, quod bene et feliciter vertat, quod bonum felix fautumque sit*) aut omnes, aut certe maior pars quaeritis malis laboribus carere, sive de remedio civilibus bellis inveniendo consultatis? Noli dubitare, quin veram hic Horatii manum, veramque adeo sententiam habeas: ita omnia clara sunt et conspicua, et de ritu Romanorum sollemni sumta. Nam deliberationes et consultationes, ut hic, fere semper simili precatione auspicari mos erat. Livius I, 28. „*Tullus Mettium benigne alloquitur: quod bene vertat, castra Albana Romanis castris iungere iubet.*“ Et III, 26. „*Rogatus, ut* (quod bene verteret *ipsi reique publicae*) *togatus senatus mandata audiret:*“ et ibidem 34. „*Populum et concionem advocaverunt; et* (quod bonum fautum felixque *reip., ipsis, liberisque eorum esset*) *ire et legere leges provocatae iussere.*“ Cato de Re Rustica c. 142. „*Impera suovetaurilia circumagi cum divis volentibus*, quodque bene eveniat.“ Vide plura apud

Agros atque lares patrios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis:
Ire, pedes quocumque ferent, quocumque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in haec: Simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina;
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra iunxerit libidine
Mirus amor; iuvet ut tigris subsistere cervis,
Adulteretur et columba milüo;
Credula nec ravos timeant armenta leones;
Ametque salsa levis hircus aequora.
Haec et quae poterunt reditus abscindere dulcis,
Eamus omnis exseorata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca praeter et volate litora.

v. 33. Vulg. *Flavos.*

eruditissimum Brissonium de Formulis. Porro hanc loci huius sententiam esse eo magis apparet, quod mox sequatur, „*Sic placet? an melius quis habet suadere?*“ *Placet* enim illud ex formula sollemni itidem petitum est: Cum enim consulebant, sic loquebantur, *Placetne? „Quid fieri placet?*“ et in decernendo: *Placere senatui*, vel *Non placere*: de quibus vide eundem Brissonium. Nihil amplius addam in re certa; illud tantum monebo, per interrogationem haec efferri debere, ut recte annotat Porphyrion, „*Malis carere quaeritis laboribus?*“ quod tamen editiones perperam neglexerunt.

33. *Credula nec flavos*] Ita editiones veteres et maior pars codicum. Leidensis et Magdalenensis *saevos*, cum quibusdam Lambini. Utrumque nempe corruptum erat ex vero, quod in quatuor Blandiniis longe optimis reperit Cruquius: cui tamen bene monenti nemo editorum hactenus obtemperavit. „*Credula nec* ravos *timeant armenta leones.*“ ut *rava lupa* Carm. III, 27. Sic apud Ciceronem Acad. II. c. 33. ubi *mare nunc purpureum, nunc ravum* dicitur, citante Nonio Marcello; codices, qui nunc habentur, *flavum* pro *ravo* substituunt. Glossae Philoxeni, *Ravus*, *καρπός*: corrige *χαροπός*; quod et vidit doctissimus Vulcanius. Atqui *χαροπὸς* notissimum *leonis* epitheton est Homero et aliis Graecis.

39. *Vos quibus est virtus*] Sic codices ubique: sed in excerptis Bodleianis annorum CCCC. reperi sine ulla litura: „*Vos quibus est animus, muliebrem tollite luctum.*“ Utrumque probum est, ut nescias, utrum utrius glossema sit. Noster Epist. I, 1. v. 58. „*Est animus tibi, sunt mores et lingua fidesque.*“ Cicero Offic. II. „*Despiciunt autem eos et contemnunt, in quibus nihil* virtutis, *nihil* animi, *nihil nervorum*

Nos manet Oceanus circumvagus arva beata;
Petamus arva, divites et insulas:
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et inputata floret usque vinea;
Germinat et numquam fallentis termes olivae,
Suamque pulla ficus ornat arborem;
Mella cava manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae,
Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus:
Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante caelitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus;
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
Laboriosa nec cohors Ulixei.
Nulla nocent pecori contagia: nullius astri
Gregem aestuosa torret inpotentia.
Iuppiter illa piae secrevit litora genti;
Ut inquinavit aere tempus aureum,
Aere dehinc ferro duravit secula: quorum
Piis secunda, vate me, datur fuga.

putant." Virgil. Aen. V, 363. „*Nunc si cui* virtus, animusque *in pectore praesens.*" Aen. X, 712. „*Non cuiquam irasci propiusve accedere* virtus." et mox de re eadem v. 715. „*Non ulli est* animus *stricto concurrere ferro.*" Valerius Flaccus III, 679. „Vos, quibus et virtus, *et spes in limine primo.*" Cicero de Consulatu suo (Epist. ad Attic. II, 3) „*Interea cursus, quos prima a parte iuventae, Quosque adeo Consul* virtute animoque *petisti.*"

48. *Lymphâ desilit pede*] Codices aliquot *Nympha;* quod magnos patronos et fautores nactum est. Retinemus tamen hic *lympha*, ut et supra Carm. III, 13. v. 15 quem locum vide.

63. *Secrevit litora genti*] Tres codices Torrentii cum Galeano nostro *sacravit.* Quod eodem fere recidit: si enim *secrevit* ea litora piae genti, etiam *sacravit*, sive dicavit ei ut propria. Manilius III. „*His regimen natura dedit, propriasque* sacravit *Unicuique vices.*" inde *secreta sedes*, et *sacrata sedes* Virgilio, sensu fere eodem. Zulichemianus *secrerat.* Sed retinemus *secrevit*, ut et plurium membranarum auctoritate fultum, et omnibus editionibus receptum. Nemesianus Eclog. I. v. 17. „Secreti *pars orbis habet*, *munduseque* piorum."

65. *Aere, dehinc ferro*] Sic libri editi. Sed codices nostri Leidensis, Reginensis, Magdalenensis, Battelianus, Petrensis, „*Aerea dehinc ferro duravit saecula, quorum Piis secunda, vate me, datur fuga.*" Quin et Galeanus habet *Aera*, cum *e* minuto supra scripto. *Dehinc* autem sic unicam syllabam faciet, ut Virgil. Aen. IX, 480. — „*caelum*

XVII.

HORATIUS CANIDIA.

Iam iam efficaci do manus scientiae;
Supplex et oro regna per Proserpinae,
Per et Dianae non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa caelo devocare sidera;
Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retro solve, solve turbinem.

dehinc *quaestibus implet*," et Ovid. Fast. VI, 788. „Dehinc *erit*, *Orion*, *aspicienda mihi*." Tolerari tamen non potest haec lectio, quia *quorum* eo pacto ad saecula *aerea* referretur: atqui haec scribente Horatio *ferrea* aetas iam diu processerat. Huic tamen difficultati medetur eruditissimi Graevii emendatio; qui, ut Heinsius in libri sui margine memorat, sic olim legebat: — „*Quorsum Fiis secunda, vate me, datur fuga*." ubi *quorsum*, opinor, sic explicabat, *ad quae litora, ad quae beata arva et divites insulas*. Et eodem sensu *quo nunc*, fortasse melius, reponere potuisset. Sed impedita et coacta erit constructio, si *quorsum* vel *quo nunc*, tot verbis intervenientibus, ad *litora* referantur: et multo quidem impeditior, nisi *aerea* scribas, non *aere*.

5. *Refixa caelo devocare sidera*] Editio Veneta princeps, et Loscheriana *defixa* habent; at Veneta altera anni 1490. *refixa*. Inde in sequentibus nunc hoc, nunc illud receptum est, pro vario editorum palato et iudicio. Sane praeter unum librum Torrentii et alterum Barthii Advers. XXXVII, 10. plures ex nostris *defixa* habent, ut Leidenses, Zulich., Graevianus, Galei, Petrensis. Et de *defixionibus* magicis res nunc notissima est, et loca scriptorum iam ab aliis citata. Virgilius Ciri v. 375. „*Pergit Amyclaeo spargens altaria thallo Regis Iolciacis animam* defigere *votis*." Auctor Herculis Oetaei v. 524. „*Tunc verba moriens addit: Hoc, inquit, magae Dixere amorem posse* defigi *malo*." Plin. Hist. Nat. XXVIII, 4. „Defigi *quidem diris deprecationibus nemo non metuit*." Seneca de Beneficiis VI, 35. „*Execraris enim illum, et caput sanctum tibi dira imprecatione* defigis." Sed in his omnibus quis non animadvertit, utut metaphorice hic accipiatur *defigere*, tamen ex propria et nativa significatione adhuc aliquid retinere; *defigi* enim *veneficiis* sic vere dicitur, ut *defigi pavore*, *stupore*, *defixus malis animus*. Numquam itaque commisisset Horatius, (neque quisquam alius poëtarum id fecit) ut eadem in sententia tam diversas et contrarias ideas poneret; ut sidera et *defixa* sint, et simul *de caelo derepta et devocata*. Quare legendum cum Blandiniis codicibus, et nostris Reginensi, Battelano, et Regiae Societatis, „Refixa *caelo devocare sidera*." Et sic plane Acron manuscriptus in Bibliotheca Societatis Regiae: nam vulgati perperam habent *Defixa*. Neque aliter Cruquii commentator vetus: „*Refixa*, ait, *detracta*, *evulsa*, *ut Virgilius Aen.* v. 360. „„*Neptuni sacro Danais de poste* refixum."" cui addas alium locum magis appositum, ibidem 527. — „caelo *equi saepe* refixa *Transcurrunt*, *crinemque volantia* sidera *ducunt*." Ideo autem *refixa* incantationibus sidera, quia alioqui naturaliter *affixa* sunt. Plinius Hist. Nat. II, 8. „*Hinc redeamus ad reliqua naturae*. Sidera, *quae* affixa *diximus mundo*" etc. et ibidem, 14. „*Sed altitudo cogit errantes stellas minores luna videri*: *sicut* affixa caelo *solis fulgor interdiu non cerni*."

Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Luxere matres Iliae addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem;

v. 11. Vulg. *Unxere.*

11. *Unxere matres Iliae*] Editio Veneta princeps, *unxere*: at altera anni 1490. cum Loscheriana *luxere*: posteriores nunc hoc, at saepius illud pro captu editorum. Par quoque diversitas in codicibus scriptis. Blandinii quatuor, cum pluribus Lambini et Torrentii, duobus Pulmanni, uno Barthii Advers. XXXVII, 15. et nostris Graeviano, Zulich., Batteliano, Regiae Societatis, Petrensi, Bodleianis duobus, *unxere*. Contra, praeter Lambini aliquot, et Torrentii unum, duos Pulmanni et Bersmanni totidem, totidemque Lucenses omnium vetustissimos, (ut ait Michael Brutus) Leidensis noster et Galeanus, et a prima manu Reginensis, et pro varia lectione Petrensis et Bodleianus alter, *luxere*. Atque hanc lectionem in priore editione Lambinus secutus est et egregie explicavit; postea pertinacia quorundam fatigatus et victus aut mutavit sententiam, aut certe dubius haesit. Neque vero mirum est illud *unxere*, utpote facilius et de medio petitum, plures advocatos reperisse. Notum enim illud Virgilii: — „*corpusque lavant frigentis et* unguunt." et illud Enniji: „*Tarquinii corpus bona femina lavit et* unxit." Ovidius Fast. IV. 853. de Remi cadavere, „*Arsurosque artus* unxit: *fecere quod ille, Faustulus et maestae Acca soluta comae.*" et Epist. Ariadnae 123. „*Nec positos artus* unget *amica manus.*" Ego vero eam ipsam ob caussam hoc a librariis, alterum ab Auctore profectum esse nullus dubito. *Unxere enim* quivis de plebe literatorum reponere potuit, *Luxere* nemo nisi apprime eruditus. Deinde illud vide, *Matres Iliae unxere*, hoc est, *omnes matronae Iliades*. Id vero qui fieri potuit? aut quid attinuit tali officio tot manus adhiberi? Ungebant cadaver aut pollinctores, aut propinqui, aut certe pauci. Inde in Miseni funere, Aeneid. XI, 218. „Pars *calidos latices et ahena undantia flammis Expediunt, corpusque lavant frigentis, et* unguunt." At *omnes* Teucri ibi *luxere* Misenum, ut hic omnes Iliades *luxere* Hectorem: v. 212. „*Nec minus interea Misenum in litore* Teucri Flebant, *et cineri ingrato suprema ferebant.*" et 220. „*Fit* gemitus: *tum membra toro* defleta *reponunt.*" Recta igitur, et genuina lectio est: „Luxere *matres Iliae addictum feris Alitibus atque canibus homicidam Hectorem:*" quod vocabulum satis significat sollemni funeris pompa Hectorem sepultum esse. Recte enim animadvertit Lambinus, frustra id cavillante Torrentio, sollemnes illos ploratus et luctus non nisi praesente mortuo corpore esse solitos usurpari. Inde toties poëtis iunctim proferuntur ea verba, ἄχλαυστος καὶ ἄταφος, *indefletus et insepultus:* quia numquam *defletus* dicitur, qui sepulchro caruit. Euripides Phoenissis: „Ἐᾶν δ' ἄχλαυστον, ἄταφον, οἰωνοῖς βορὰν." Et ita bis terque alibi, citante Lambino. Quibus adde Homeri illud de Elpenore Odyss. Λ. v. 53. „Σῶμα γὰρ ἐν μεγάρῳ Κίρκης κατελείπομεν ἡμεῖς Ἄκλαυτον καὶ ἄθαπτον, ἐπεὶ πόνος ἄλλος ἔπειγε." et v. 74. „Μή μ' ἄκλαυτον, ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν κατελεῖπειν." Virgilius Aen. XI, 372. „*Nos animae viles, inhumata infletaque turba.*" Quid quod, si ex praecepto suo *famam* et historiam hic *secutus est* Flaccus, numquam dicere potuit, matres Ilias Hectorem *unxisse*. Lotus enim et unctus et nitidis vestibus indutus est Hector in tentorio Achillis, priusquam Ilium deportandus Priamo redderetur: Iliad. Ω. 582. „Δμῳὰς δ' ἐκκαλέσας λοῦσαι κέλεν' ἀμφί τ' ἀλεῖψαι. Τὸν δ'

…otis moenibus rex procidit
832 …is ad pedes Achillei.
…is exuere pellibus
Pi remiges Ulixei,
Circa, membra: tunc mens et sonus

v. 17. *Circe.*

Σὺν δμωαὶ λοῦσαν καὶ χρῖσαι ἔλαιῳ, Ἀμφὶ δέ μιν φᾶρος καλὸν βάλον ἠδὲ χιτῶνα.“ Neque vero unctionem illam a Troadibus iteratam esse aut ulli usui fuit, aut poëta vel verbulo indicavit. At *luxisse* eum matres Iliadas multis versibus ibi memorat: primo enim praedicit Priamus sollemnem *luctum* per novem dies extrahendum esse, v. 664. „Ἐννῆμαρ μὲν ταῦτὸν ἐνὶ μεγάροις ΓΟΑΟΙΜΕΝ.“ Deinde, ubi Troiam delatum est cadaver, et in *lecto* positum v. 720. (nihil hic de repetita lotione aut unctione aut vestitu) ἀοιδοὺς θρήνων ἐξάρχους, *poëtas sive praeficos planctuum principes* constituebant, quibus adgementes responderent mulieres; v. 522. „Οἱ μὲν ἄρ' ἐθρήνεον· ἐπὶ δ' ἐστενάχοντο γυναῖκες.“ Deinceps vero Andromache: et postea Hecuba, et tertia tandem Helena, lamenta ceteris feminis ordiebantur: „Τῆσιν δ' Ἀνδρομάχη λευκώλενος ἦρχε γόοιο. et v. 745. „Ὣς ἔφατο κλαίουσ'· ἐπὶ δ' ἐστενάχοντο γυναῖκες. Τῆσιν δ' αὖθ' Ἑκάβη ἀδινοῦ ἐξῆρχε γόοιο.“ et v. 760. „Ὣς ἔφατο κλαίουσα· γόον δ' ἀλίαστον ὄρνυε. Τῆσιν δ' αὖθ' Ἑλένη τριτάτη ἐξῆρχε γόοιο.“ et v. 776. „Ὣς ἔφατο κλαίουσ'· ἐπὶ δ' ἔστενε δῆμος ἀπείρων.“ Quis ulterius dubitet, quin *luxerint* Hectorem matres Iliades potius quam *unxerint*? Illud enim ex ritu sollemni et historiae fide ductum: hoc et supervacuum, et nulli auctori memoratum. Elegantissimus scriptor Consolationis ad Liviam, v. 429. „Hectora *tot fratres, tot* deflevere *sorores, Et pater, et coniux, Astyanaxque puer, Et longaeva parens: tamen ille redemtus ad ignes; Nullaque per Stygias umbra renavit aquas.*“ Qui quidem locus vel solus sufficeret ad lectionem nostram stabiliendam. Accedat tamen Dictys Cretensis IV, 1. „*Dein exorto quam maximo ululatu, postrema funeri* (Hectoris) *peragunt, hinc feminis cum Hecuba* deflentibus, *hinc reclamantibus Troianis viris, et postremo sociorum gentibus. Quae per dies decem confessa bellandi requie, ab ortu solis usque ad vesperam per Troianos gesta, nusquam remisso* lugendi *officio.*“ et Iuvenalis X, 260. „*Incolumi Troia Priamus venisset ad umbras Assaraci magnis sollemnibus, Hectore funus Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter* Iliadum lacrimas; *ut primos edere* planctus *Cassandra inciperet, scissaque Polyxena palla.*“ Sic apud Virgilium in funere Polydori Aen. III, 65. „*Stant circum* Iliades *crinem de more solutae.*“ id est, *de more plangentium*, ut recte Servius. Et iterum in funere Pallantis XI, 37. „*Circum omnis famulumque manus, Troianaque turba, Et maestum* Iliades *crinem de more solutae.*“ Ubique, opinor, vides in funere sollemni matres Iliadas, non ad *unctiones*, sed ad *luctus* et *planctus* et *lacrimas* advocari.

17. *Volente Circe*] Disertissimus Ianus Broukhusius ad Propertii II, 7. sic reponit, „*Volente* Circa, *membra: tunc mens et sonus;*“ idque, ut ait, ex optimo codice, quem saepe laudat, Graeviano. Ego vero eundem codicem iam nunc ante oculos habeo, et *circa* quidem ibi extare video; sed *ca* illud a manu secunda est, et post rasuram; ut vel primo conspectu appareat. Olim autem *Circe* fuisse, ut in aliis omnibus, quos viderim codicibus, ex spatii angustia facile cognoscas. Et vereor mehercle, ne a stolido quodam interpolatum sit, qui *circa membra* sic acceperit, quasi si *circa* praepositio esset. Sed utcumque ceciderit haec

Relabsus, atque notus in voltus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit iuventas; et verecundus color
Reliquit ora, pelle amicta lurida.

v. 18. Vulg. *Relatus.* 22. *Ossa.*

suspicio, etiam caecus scopum feriebat. Quippe iam olim Latina inflexione, *Volente Circa*, scriptum hic fuisse, testis est locuples Valerius Probus p. 1448. „*E nomina terminata Graeca sunt, ut Danaë, Euterpe, Circe, Agaue. In genitivo es et in accusativo en, huius Danaës, hanc Danaën. Ablativum enim, quia Graecum est, non habent, et convertimtur. Sic ex e litera a facta et dicitur Circa: unde est illud Horatii, Volente Circa.*“ Ergo Valerii auctoritate, qui tanto antiquior est omnibus qui nunc extant Flacci codicibus, recipimus *Circa*. Et sane observavi in iambis, Sermonibus, et Epistolis Latinas declinationes libentius adhibere Nostrum, in Carminibus Graecas. In illis *Cretam, Helena, Penelopam* habes, in his *Cretem, Helene, Penelopen*. Quippe in illis puram et nativam orationem sectatus est; in his plus exotici nitoris et transmarinae elegantiae affectavit. *Circa* itaque Latine nunc extulit; ut Plautus in Epidico, *Circam, Solis filiam*. Sic et apud Virgilium Aen. III, 386. „*Infernique lacus, Aeaeaeque insula* Circes,“ omnes Pierii codices aut *Circe* ibi habebant, aut *Circae*. Quin et magnus Cuiacius Observat. XII, 18. se in veteribus Horatii codicibus *Circa* invenisse testatur.

18. *Tunc mens et sonus Relatus*] Editio Veneta princeps *relatus*; at altera cum Loschèriana *relapsus*, quod agnoscunt codices nostri Graevianus, et Reginensis, cum quinque aliis: et Plotius Grammaticus p. 2643. Semper fere in hac voce variabant librarii; ut Carm. IV, 13. „*Dilapsam in cineres facem*:“ Leidensis codex *Delatam*. et Serm. I, 10. v. 68. „*Si foret hoc nostrum fato* dilatus *in aevum*;“ maior pars membranarum *dilapsus*. In loco autem, quem nunc tractamus, non permultum interest, *relatus* legas, an *relapsus*. In eo dumtaxat differunt, quod *relatus* externa vi reductum significet, *relapsus* ultro et sponte sua reversum. Atque hic, opinor, sensus commodior est et rei convenientior. Simul enim ac Circe magicarum cantionum vim aboleverat, extemplo pristina mens et vox et figura sponte redierunt.

19. *Satis superque poenarum tibi*] Lego: „*Dedi satis superque poenarum tibi, O Amata nautis multum et institoribus.*“ Sic oratio, quae prius languida et hiulca erat, novas vires novamque iuncturam acquirit. Ita versu 46. „*Et tu, potes nam, solve me dementia; O nec paternis obsoleta sordibus.*“ Ideo autem (ut solent) omiserunt id librarii, quia sine eo mensura versus plena et integra est.

22. *Reliquit ossa*] Vide modo integrum locum; et miraberis servile quorundam ingenium, qui melius peius, iure iniuria, quidvis defendunt, quod a magno auctore profectum credunt: „*Fugit iuventas, et verecundus color Reliquit ossa pelle amicta lurida.*“ Quibus verbis olim offensus vir magnus Iulius Scaliger, „*Quis*,“ inquit, „*dicat colorem reliquisse ossa? non igitur debuit dicere ossa amicta pelle, sed reliquisse pellem amicientem ossa.*“ Nihil hae censura iustius clariusve dici potest. Sed quid hic nostri interpretes? Sunt qui rem callide dissimulent, et sicco pede sapienter transiliant; est qui Scaligerum *cavillari* hic dicat; et tandem exortus est, qui id ipsum, quod ille vituperat, in caelum ferat et *admirabile* esse pronuntiet. En quo tandem pervenimus; ut miremur scilicet ea, quae nemo intelligit; imo quae probe intelligimus

Tuis capillus albus est odoribus.
Nullum a labore me reclinat otium.
Urguet diem nox, et dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu praecordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsa dissilire naenia.

inepta esse, et falsa, et absurda. Quid enim? *Verecundus color* est rubor. Id quidem sine controversia est. *Rubor* ergo *reliquit ossa*. Qui pote, ut locum relinquat, ubi numquam fuit? quis *rubra ossa* vel fando audivit? Quod si stulte contendat quispiam, ossa vivi hominis rubere: at ossa hominis aegroti, qualem hic se describit Horatius, haud minus rubent, opinor, quam sani. Andromache apud Virgilium Aen. III, 307. conspecto derepente Aenea, „*Diriguit visu in medio*, calor ossa reliquit." et matri Euryali, Aen. IX, 475. audita filii sui morte, — „*subitus miserae* calor ossa reliquit." Recte quidem hoc: nam in consternatione et animi deliquio subitum frigus per ipsa ossa permanat, vitali calore totum corpus relinquente. *Calor* itaque tum *relinquit ossa*: sed scire velim, qua tandem animi corporisve affectione *color ossa relinquat*. Hic, opinor, morbus et Hippocratas omnes et Galenos effugit, solisque Aristarchis compertus est. Quid quod *verecundus color* non quivis *rubor* est, nec in qualibet parte corporis, sed proprius *genarum*. Nemo enim, cui sanum est sinciput, sanguinem, aut vulnus, aut nasum, aut supercilia, aut capillum, aut quidvis praeter genas *verecundo colore* suffusum dixerit. Quid ergo? an *rubor genarum reliquit ossa*? Hoccine admirari nos iubetis, ut a divino poëta prolatum? Quanto melius erat, et ab illo et a vobis tam foedam maculam abstersisse? quod quidem non ita magni negotii est: in aperto enim et facili posita est vera emendatio: „*Fugit iuventas; et verecundus color Reliquit* ora, *pelle amicta lurida*." *Ora*, inquam, reliquit, non *ossa*; quippe in *ore* solo sedem et locum habet. Ovidius Epist. Phyllidos: „*Flava* verecundus *tinxerat* ora rubor." et Metamorph. I, 384. „*Pulchra* verecundo *suffunditur* ora rubore." Seneca Hippolyto 376. „*Non* ora *tingens nitida* purpureus rubor." Ergo queritur Horatius se Canidiae veneficiis pallidum et *luridum* factum esse, et ruborem pristinum *ora reliquisse*: ut plane Canace apud Ovidium Epist. XI. „Fugerat ore color: *macies adduxerat artus*:" et Camilla moribunda Aen. XI, 819. „*Labitur exsanguis, labuntur frigida leto Lumina*: purpureus *quondam* color ora reliquit." Ceterum codices Reginensis et Magdalenensis, *amictus*: quae nescio equidem quid sibi velint: alii ingeniosiores hic se exerceant. Ideo autem crediderim librarios *ossa* hic interpolavisse, quia *ossa pelle tegi et amiciri* vulgari dicto notissimum erat. Plautus Captivis I, 2. „Ossa atque pellis *sum miser a macritudine*." Silius Ital. XIV. — „*sanies immixta cruore Expuitur, membrisque* cutis tegit ossa *peresis*:" Idem libro II. — „*iam lumina retro Exesis fugere genis*: *iam lurida* sola Tecta cute, *et venis male iuncta trementibus* ossa *Extant*, *consumtis visu deformia membris*." *Ora* vero dici *pelle amicta*, duriusculum forte, aut certe novum iis videbatur. Atqui et *ora* et omnia corporis membra cute teguntur: et si *ora pelle nudata* bene dixeris; quidni itidem et *pelle amicta*?

24. *Nullum a labore*] Graevianus cum duobus aliis, „*Nullum* ab *labore me reclinat otium*." ut Terentius Hecyra Prolog. II. „*Ab studio, atque* ab labore, *atque arte musica*," et Noster Carm. III, 17. „*Aeli vetusto nobilis* ab Lamo." Sed parvi interest; neque tantillam ob caussam editiones convellendae sunt.

30 Quid amplius vis? ô mare, ô terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Furens in Aetna flamma. tua, donec cinis

v. 30. Vulg. Mare et terra. 33. *Virens tu.*

30. *O mare et terra, ardeo*] Acron et editus, et manuscriptus sic exhibet, „*O mare, O terra, ardeo*:“ quod explicat ex illo Terentiano, *O caelum, O terra, O maria Neptuni.* Recte: nam longe vehementius quid sonat O repetitum. Plinius Epist. I, 9. „*O mare, o litus, verum secretumque μουσεῖον.*“

33. *Virens in Aetna flamma*] Editiones veteres *urens*, et maior pars manuscriptorum; sane ex nostris omnes, praeter Graevianum et Collegii Regii, qui *virens* habent. *Virens* etiam in quibusdam ex suis invenerunt Lambinus, Torrentius, Pulmannus, Cruquius et Gifanius. Equidem, si alterutrum ex his necessario recipiendum esset, *virens* praetulerim. Quis enim *urens* absolute et intransitive dixit? Hoc quidem sensu sine dubio *ardens* posuisset, non *urens*. Sed esto, ut *urens* idem sit ac *ardens*: quae deinde sententiae vis et venustas erit? *flamma urens in fervida Aetna.* Si *flamma*, si *fervida*; mirum certe, si non *urere*? Quid ergo attinebat tam iners, tam redundans, tam invariatum epitheton infercire? At illud alterum *virens*, si nihil aliud, certe novam metaphoram orationi impertit: ideoque et plerisque interpretum placuit, et elegantissimo Nic. Heinsio tam hic, quam ad Ovidii Fast. VI, 234. Iam autem *flammam virentem* interpretantur *validam et inextinctam*: ferme ut *viridis senectus*, *virens genua*, γόνυ χλωρόν. Sed haec exempla ad scopum non pertingunt. Non enim si *aetas*, translatione a vernis floribus sumta, *virere* belle dicitur; idcirco etiam et *flamma*, quae toto genere dispar est. Illa paullo validiora sunt, *flos flammae*, πυρὸς ἄνθος, *igne et flammis florere*, ex Lucretio I, 898. „*Donec* flammae *fulserunt* flore *coorto*.“ et IV, 451. „*Bina lucernarum* florentia *lumina* flammis.“ et Statio Theb. II, 276. — „*arcano* florentes igne *smaragdos*.“ Sed rogo vos, si de levi aliqua flamma, aut *lucernae*, aut *gemmae*, aut *fomitis* felici et audaci metaphora *florere* usurpatur; an ideo de immani Aetnae incendio recte etiam procedet? An si auctor hic dixisset, *Florens in Aetna flamma*, propitiis auribus acciperetis? Vix crediderim; et tamen hoc magis illo veniam meretur: hoc enim, etsi in re plane diversa, auctores suos habet; illud indictum prorsus et inauditum. Nam quod Heinsius ad Ovidium *virens flamma* ex Martiali citat, in eo accuratissimum virum memoria fefellit. Ibi enim *nurum virens*, non *flamma* dicitur. Epigr. XII, 15. „*Miratur Scythicas* virentis auri *Flammas Iuppiter*.“ Tum autem, quod quidam de colore flammae Aetnaeae, utpote ex sulfure et bitumine ortae, *virens* interpretatur, id levi manu refelli potest. Flamma enim *in Aetna* nullum colorem habet; neque ex Aetna prorumpens, *viridem*. Quid multa? si illud volunt, ut *virens* hic pro valida et numquam moriente flamma accipiatur; miror equidem, quod nulla fere mutatione non sic reposuerint, — „*nec Sicana fervida*. Vivens *in Aetna flamma*.“ quod sane minime contemnendum esset, si libri accederent. Sic Noster Carm. III, 21. „Vivaeque *producent* lucernae.“ et Ovidius Fast. VI, 291. „*Nec tu aliud Vestam, quam* vivam *intellige* flammam.“ et Fast. IV, 553. „*Inque foco pueri corpus* vivente favilla *Obruit*.“ Severus in Aetna: „*Proxima* vivaces Aetnaei verticis ignes *Impia sollicitat Phlegraeis fabula castris*.“ Sed quid opus est coniecturis? cum ipsi codices veram lectionem suppeditent, nempe ex Torrentianis aliquot, et Pulmanni unus, Bersmannique alter: — „*O mare*,

Iniuriosis aridus ventis ferar,
Calet venenis officina Colchicis.
Quae finis? aut quod me manet stipendium?

v. 35. Vulg. *Cales.*

o *terra, arileo Quantum neque atro delibutus Hercules Nessi cruore, nec Sicana fervida* Furens *in Aetna flamma.*" Enimvero haec lectio omne aufert punctum: pulchram enim habet translationem ab humano affectu; et simul, ut fieri hic oportet, ingentem flammae vehementiam ostendit. Sic Virgilius Aen. V, 662. — „furit *immissis* Volcanus *habenis Transtra per, et remos, et pictas abiete puppes.*" et IV, 670. — „flammaeque furentes *Culmina perque hominum volvantur perque deorum.*" et Georg. III, 100. „*Ut quondam in stipulis magnus sine viribus* ignis *Incassum* furit." et Aen. II, 759. „*Licet* ignis *celax summa ad fastigia vento Volvitur: exsuperant flammae:* furit aestus *ad auras.*" Seneca Medea 883. „*Avidus per omnem regiae partem* furit Ignis." et Herc. Oet. 1958. — „*cum plurimus In caelum* fureret flammae *metus.*" Sed praecipue amant hoc verbum poëtae, ubi de *Aetna*, ut hic, loquuntur: sic Lucretius II, 593. „*Eximius vero* furit *ignibus impetus* Aetnae." Severus in Aetna: „Aetnaei *montis fremitus, animumque* furentis." Lucanus X, 447. „*Non secus in Siculis* fureret tua flamma *cavernis, Obstruxeret summam siquis tibi, Mulciber, Aetnam.*" Seneca Herc. Fur. 106. — „*acrior montem excoquat, Quam qui caminis* ignis Aetnaeis furit." et Hippolyto, 190. „*Opifex trisulci fulminis aenit deus, Et qui* furentes *semper* Aetnaeis *iugis Versat caminos.*" et Herc. Oetaeo 285. — „*quis* ignis *tantus in caelum* furit *Ardentis* Aetnae?" Porro furens, initiali litera de more omissa aut minio notata, facile a librariis mutabatur in *urens*, aut *virens*.

35. *Cales venenis*] Expedi mihi, si potes, hunc locum; et magnam gratiam a me inibis: — „*tu, donec cinis Iniuriosis aridus ventis ferar, Cales venenis officina Colchicis.*" *Tu*, inquit, *O Canidia, cales officina venenis Colchicis.* Quid hoc? aut quo pertinet? Dicet forte Porphyrion Scholiastes: „*Ipsam mulierem officinam venenorum dixit.*" Neque hilum praeterea habent interpretes novi. Sed vereor, ne aliud longe, ac illi existimant, his verbis, ut nunc quidem extant, denotetur. Quippe (si sic legis) Canidia ipsa sive corpus Canidiae erat *officina venenorum*, et corpus Canidiae *calebat venenis*. Sequitur ergo, ut ipsa Canidia veneficiis acta et fascinata fuerit, non ut Horatium fascinaverit. Qui enim *calet officina venenis*, sive qui calida officina venenorum est, is profecto non veneficus est, sed veneficii patitur. Qualem ipse se hic describit Horatius: nam *calebat*, et *ardebat*; *fugerat color, incanuerant capilli*; et praeterea *pectus, caput, praecordia*, et totum denique corpus dolebat; ut quasi *officina* seu domicilium venenorum dici potuerit: eodem plane iure, quo variis morbis affecti *domicilia morborum* vocantur Arnobio lib. VII. „*Nonne alios*, ait, *videmus ex illis* domicilia esse morborum; *extinctis luminibus, atque auribus obseratis, pedum carere processu, truncos sine manibus degere.*" Quare vide, ne non ita magna mutatione ad Horatium haec forte referenda sint, — „num *donec cinis Iniuriosis aridus ventis ferar*, Caleo *venenis officina Colchicis?*" Sic, inquam, potius legerim, si cum Porphyrione *officinam* de homine interpretarer: sed mihi quidem dura et plebeia et Horatio indigna videtur metaphora; tantum abest, ut *diserte* dictum existimem. Quidni autem *officinam* accipiamus de loco, ubi omnis veneficiorum apparatus repostus erat? Qualia erant Medeae illa penetralia. Valer. Flacc. VII, 327. „*Utque procul* magicis spirantia tecta venenis *Et saevae patuere fores; oblataque contra Omnia, quae*

Effare: iussas cum fide poenas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum iuvencis, sive mendaci lyra
Voles sonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenae Castor offensus vicem,
Fraterque magni Castoris, victi prece,

v. 39. Vulg. *Iuvencos.* 42. *Vice.*

Ponto, quae manibus eruis imis." Appuleius Metam. III. de Pamphila saga: „*Apparatu solito instruit feralem* officinam, *omne genus aromatis, et ignorabiliter laminis literatis*" etc. Seneca Controvers. XXXIII. „*Volo mehercules nosse illud specum tuum, illam humanarum calamitatum* officinam, *illud infantium spoliarium.*" Ita Cicero *officinam nequitiae, officinam falsorum chirographorum*, Columella *contemtissimorum vitiorum officinas* dixit; sed de loco et domo, non de persona. Ergo et hic *officinam venenorum* non de ipsa Canidia, sed de eius domo intelligendum est: atque eo magis, quod ea vero nomine Gratidia appellata *officinam* unguentariam Neapoli exercebat; si veteribus Scholiastis, ut sane est, fides habenda est. Iam vero, si hanc sententiam amplecteris, sic locus erit constituendus: „*Furens in Aetna flamma.* Tua, *donec cinis Iniuriosis aridus ventis ferar*, Calet *venenis officina Colchicis.*" ubi in primo versu pes quartus erit tribrachys; ut in versu XII. „*Alitibus atque canibus homicidam Hectorem.*" et LXXVII. „*Vectabor humeris tunc ego inimicis eques.*" Et sententia quidem nihil clarius videtur; vera autem sit Horatii manus necne, penes alios iudicium esto.

39. *Centum iuvencos*] Elegans est scriptura, quam codex Bathelianus pro varia lectione suppeditat, „*Puratus expiare, seu poposceris Centum* iuvencis." hoc est, *seu poposceris expiari iuvencis centum*; ut Carm. I, 4. v. 11. „*Seu* poscat agna, *sive malit* haedo." vide plura, quae ibi diximus.

40. *Voles sonari*] Codex Reginensis, et duo Bodleiani, et a prima manu Graevianus, — „*sive mendaci lyra Voles* sonare." quod est, *sive vobis me sonare mendaci lyra, tu pudica, tu proba.*

42. *Offensus vice*] Odiosa est cacophonia in clausulis horum versuum. „*Infamis Helenae Castor offensus* vice, *Fraterque magni Castoris, victi* prece." quod homoeoteleuton, si bene eum novi, numquam Auctor admisit. Et opportune quidem abiecit eum ab hac culpa codex unus Torrentii, qui sic locum exhibet, „*Infamis Helenae Castor offensus* vicem." Noli dubitare, quin genuina sit haec lectio. Ita Livius VIII, 35. „*Tribunos stupentes, et suam iam* vicem *anxios:*" et XXVIII, 19. „*Clamor undique ab sollicitis* vicem *imperatoris militibus* sublatus:" XXXIV, 32. „*Remittimus hoc tibi, ne* vicem nostram *iracaris:*" et XLIV, 6. „*Sollicito consuli eorum* vicem, *quos paucos praemiserat.*" Curtius VII, 4. „*Maestus, non suam* vicem, *sed propter ipsum periclitantium fratrum:*" et VII, 11. „*Rex non cupidine magis potiundi loci, quam* vicem *eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, sollicitus.*"

43. *Fraterque magni Castoris*] Vide modo illud epitheton, „*Infamis Helenae Castor offensus vicem, Fraterque* magni *Castoris.*" Certe si historiam sequimur, legemus potius, *Fraterque* magnus *Castoris*, vel, *Fraterque* maior, ut Terent. Phorm. I, 2. „*Senis nostri, Dave,* fratrem maiorem *Chremem Nostin'.*" Quippe Pollux erat frater maior Castoris; maior et natu, et virtute. Sed Latini veteres etiam ipsum Pollucem nomine Castoris appellasse videntur.

Ademta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,
Neque in sepulcris pauperum prudens anus
Novendialis dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus, et purae manus;
Tuusque venter Pactumeius! et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcumque fortis exsilis puerpera.
CANID. Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia

v. 50. Vulg. *Partumeius.*

50. *Tuusque venter Partumeius*] Nulla foedior sordes usquam Horatium inquinavit, quam hoc in loco, ubi ex malae notae codicibus *partumeius*, verbum ad ultimam barbariam ablegandum, nobis obtrudunt. Quid autem est *venter partumeius?* Respondebunt tam lepidae mercis mangones, compositum esse a *partu* et *meiere;* qui tam facile ac scilicet et sine ullo nixu pariat, ut potius meiere, quam parturire videatur. Quid autem? quisquamne alius hac voce usus est? Non. An ad analogiae regulas formatum est? ne hoc quidem. Sunt tamen, qui *submeien* et *submeiulus*, id est, *qui in lectulo mingit* (sic enim loquuntur) ex infima corruptae Latinitatis faece depromant. Praeclare vero comparatum est, si Flaccus ex Marcello Empirico Latine loqui discet. Sed ignoscendum fortassis esset tam plebeio et sordido vocabulo, siquid urbani et arguti sensus inde exsurgeret. Iam autem id pro comperto est, Auctorem hic, dum acerbissimis probris lacerare quaerit Canidiam, falsa tamen ironia laudare eam videri. Ergo cum ait, „*Tibi hospitale pectus, et purae manus,*“ quae vera laudatio est; contrarium tamen vult intelligi. Et similiter, ubi statim addit, „*Tuusque venter partumeius, et tuo Cruore rubros obstetrix pannos lavit,*“ re ipsa quidem innuit, partus sibi supposuisse, sed verbo tenus *vera* puerperia enixam esse dicit. Male igitur hic convenit spurcum illud *partumeius*, quod et re et verbo ipso contumelia, non *laudatio* est. Male quoque subiungit *cruore*, (quod et verum et non adeo facilem partum indicat) si *partumeius* Canidiae venter tam facile offas suas effunderet, quasi emitteret urinam. Revocanda igitur est antiqua et vera lectio, „*Tuusque venter* Pactumeius, *et tuo Cruore rubros obstetrix pannos lavit:*“ quam solam agnoscunt Scholiastes uterque, et editiones priscae ante Aldum, et omnes, opinor, membranae paullo vetustiores, ut Blandiniae apud Cruquium, et ex nostris omnes praeter codicem et notae et aetatis sequioris Petrensem. Nam in Reginensi et Regiae Societatis a prima manu erat *Pactumeius*: quod postea immutatum est ab insulsis correctoribus. Leidensis et editio Loscheri *Pactomeius:* Veneta 1490. *Patumeius.* Sed vera scriptura et pluribus codicibus confirmata est *Pactumeius;* nomen scilicet Canidiae filii. Ita Digest. XXVIII, 5, 92. Pactumeius Androsthenes Pactumeiam Magnam *filiam* Pactumeii Magni *ex asse haeredem instituerat.* et ibidem XL, 7, 21. „Pactumeius Clemens *aiebat.*“ Lampridius in Commodo c. 7. „*Interemit ex Consularibus Allium Fuscum* — — Pactuleium Magnum *cum suis.*“ Ubi recte eruditi interpretes *Pactumeium* reponunt;

Volgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini pontifex venefici
Inpune ut Urbem nomine inpleris meo?
Quid proderat ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent:
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,

v. 60. Vulg. *Proderit.* 62. *Si* tard.

ut sane hic eodem errore *Pactuleius* praefert Torrentii codex. Gruterus in Inscriptionibus, DCCCXVI, 8. „PACTVMEIAE. CAMPANAE." et DCCCLXXXII, 7. „PACTVMEIAE. THEOPHILAE. DVLCISSIMAE." Sententia autem est, *Pactumeius erat tuus venter*, hoc est, verus filius, non suppositus; *partus ventris tui*, ut exponit vetus Annotator Graevianus: et quidem ridiculum illud *Partumeius* a simili glossemate natum esse pro certo habendum est. *Venter* autem, sive *uterus*, pro infante, qui in ventre est, non inusitata bonis auctoribus locutio. Tacitus Annal. I, 59. „*Arminium, supra insitam violentiam, rapta uxor, subiectus servitio uxoris* uterus, *vecordem agebant:*" et ibidem XV, 23. „*Iam senatus* uterum *Poppaeae commendaverat dis.*" Quintilianus Declam. CCLXXVII. „*Illa igitur prior damnavit* ventrem *suum:* victurus *autem fuit* ille, *si ego adulteram non occidissem.*" Digest. XXXVII, 9. „*Totiens autem mittitur in possessionem* venter. – – *Si* venter *ab institutis exhaeredatus sit, a substitutis praeteritus.* – – *Rationem non esse, cur* venter *repelli debeat.* – – *Non in totum repelli* uterus *debet.* – – *Solet mulier curatorem* ventri *petere.*" et ibidem V, 5, 3. „*Antiqui libero* ventri *ita prospexerunt, ut in tempus nascendi omnia ei iura integra reservarent.*"

60, et 63. *Quid proderit ditasse*] Ita nunc vulgo editur hic locus: „*Quid proderit ditasse Pelignas anus, Velociusve miscuisse toxicum, Si tardiora fata te votis manent?*" Quae ad verba iam olim adnotavit Porphyrion, *fallere hic sensum*, et ambiguum esse, utrum ad Canidiam haec, an ad Horatium referenda sint. Concludit tamen, ad Horatium potius pertinere; ut sic sint intelligenda, *Quid ibi proderit, Horati, ditasse Pelignas anus*, ut te a meis incantationibus per potentiores incantationes liberarent? *aut quid proderit tibi miscuisse velocius toxicum*, quo poenas tibi a me irrogatas cita morte effugeres? Atque in hanc eius sententiam omnis fere interpretum senatus pedibus accedit. Ego vero altera potius via insistendum existimo. Neque enim vel verbo indicavit Horatius in priore parte carminis, se ab aliis veneficis antidota petiisse: neque vero par erat, ut, qui vanitatem magicam tam salse hic derideat, ad easdem artes se devolutum esse fateretur: multo minus mortem toxico sibi arcessere voluisse: id enim ipsius orationi plane repugnat. Omnibus enim precibus iam obsecraverat Canidiam, ut solveret se dementia, vitaeque spem et valetudinem sibi restitueret. Ergo de Canidia, non de Horatio, haec verba accipienda sunt: quae tamen prius emendare oportet. Quippe pro *proderit* veterrimus codex Leidensis, et non infimae notae Magdalenensis *proderat* clare exhibent; et pro *si tardiora*, editiones vetustae Venetae, Porphyrion Scholiastes, Torrentii aliquot codices ex optimis, Pulmanni unus Bersmaunique alter, et a prima manu Reginensis noster, *sed tardiora*. Sic igitur totus locus refingendus videtur: „*Quid* proderat *ditasse Pelignas anus, Velociusve miscuisse toxicum?* Sed *tardiora fata te votis manent.*" Cuius haec demum erit sententia, et sic ex praecedentibus colligenda: *Inultus* ut tu

Novis ut usque suppetas laboribus.
Optat quietem Pelopis infidi pater,
Egens benignae Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti:
Optat supremo conlocare Sisyphus
In monte saxum: sed vetant leges Iovis.
Voles modo altis desilire turribus,
Modo ense pectus Norico recludere;
Frustraque vincla gutturi nectes tuo,

v. 64. Vulg. *Doloribus.* 65. *Infidus.* 72. *Innectes.*

sacra magica deriseris, et *impune* me famoso carmine prosciderís? Numquam a me, ne spera, hanc veniam impetrabis. Quid enim *proderat* mihi, etiam plurium sagarum auxilium magno pretio conciliasse, aut *velocius* potentiusque toxicum tibi miscuisse, si nunc te inultum et impunitum dimitto? Noli tamen, quia *velocius* dixi, brevem vitae exitum sperare, qui cito te a tormentis eripiat. Vita enim tibi etiam invito producetur; ut diutius crucieris. Nihil quidem hac sententia clarius aut simplicius. *Quid proderat* autem; ut Cicero III. in Verrem, „Quid proderat *tibi te expensum illis non* tulisse?“ Seneca Praefat. in lib. III. Controvers. „*Uni illi* proderat *excuti: melius semper fortuna, quam cura de illo merebat.*“ Salvianus De Gubernatione Dei lib. III. „*Quod si ita esset*, quid proderat *tamen unum a scelere desistere, et multos in sceleribus permanere?*“ et alii saepe. Porro et plurium veneficarum opem sibi adscivisse Canidiam, patet ex Epodo quinto et Serm. II, 7., ubi eius consciae Sagana, Veia, et Ariminensis Folia nominantur.

64. *Suppetas doloribus*] Ita quidem editiones Venetae; sed Loscheriana *laboribus:* qui accedunt Lambini codices aliquot, et vetus noster Leidensis. Utrumque probum est; sed illud potius huius interpretamentum videtur, et ex spatio interlineari in versum irrepsisse.

65. *Pelopis infidus pater*] Iterum editiones Venetae *infidus;* contra Loscheriana *infidi:* quam tamen hic, ut et loco superiore, recentiores fere deseruerunt. Perperam. Nam *infidi* etiam exhibent ompes fere aliorum codices, et nostri. In Reginensi quidem et Regiae Societatis *infidus* nunc extat, sed altera lectione prius erasa. Soli id habent a prima manu Magdalenensis et Bodleianus. Revocanda igitur est prisca lectio, et pluribus testimoniis firmata, „*Optat quietem Pelopis* infidi *pater, Egens benignae Tantalus semper dapis.*“ Uterque quidem *infidus*, et pater et filius; ut Ovid. Amor. III, 12. „Proditor *in medio* Tantalus *amne sitit.*“ Statius Theb. I, 246. — „*neque enim arcano de pectore* fallax Tantalus, *et saevae periit iniuria mensae.*“ Catullus de Nuptiis Pelei: „*Troïcaque obsidens longinquo moenia bello* Periuri Pelopis *vastabit tertius heres.*“ Sed hic potius filio donandum est epitheton: quia pater suum habet versu sequente. Qui poëtae sunt, hoc ex more et decoro fieri facile agnoscent.

72. *Gutturi innectes tuo*] Sic editiones veteres, et recentiorum pleraeque: sed bona pars codicum, ut ex nostris Graevianus et Galei cum quatuor aliis, *nectes:* quae vera et genuina lectio est: „*Frustraque vincla gutturi* nectes *tuo.*“ Sic enim loquuntur boni scriptores, *nectere vincla gutturi;* minime autem *innectere vincla gutturi*, sed (quod interpretibus nostris non animadversum est) *innectere guttur vinclis.* Noster Epist. I, 19. v. 31. „*Nec* sponsae laqueum *famosb carmine* nectit.“ Ausonius Epig. XXIII. „*Qui* laqueum collo nectebat, *repperit aurum.*“ Plinius Epist. IX, 28. „*Iam* tibi compedes nectimus; *quas perfringere*

Fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
Meaeque terra cedet insolentiae.
An quae movere cereas imagines,
(Ut ipse nosti curiosus) et polo
Deripere lunam vocibus possim meis,
Possim crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare pocula;
Plorem artis in te nil agentis exitum?

v. 78. et 79. Vulg. *Possum.* 80. *Poculum.*

nullo modo possis." Contra, Virgilius Aen. V, 310. — „*et* vincula *linea rupit*, Quis innexa pedem *malo pendebat ab alto.*" et V, 425. de caestibus loquens, „*Et* paribus palmas *amborum* innexuit armis." et
660 VIII, 60. — „*tum lactea* colla Auro innectuntur." Ovid. Trist. V, 3. „*Festaque odoratis* innectunt tempora sertis." Metam. X, 378. — „laqueoque innectere fauces *Destinat.*" et XI, 252. „Ignaram *laqueis* vincloque innecte *tenaci.*" Claudian. II, Stilich. 374. „*Barbara ferratis* innectunt colla catenis." et VI. Cons. Honorii 378. „*Palladiaque* comas innexus arundine *Triton.*" et II. de Raptu Proserp. 369. „*Mutuaque alternis* innectite colla lacertis." Prudentius Peristephanon, X, 353. „Innexa crines vinculis *regalibus.*" et Psychom. 357. — „*his rigidas* nodis innectier ulnas." Vides, opinor, ad haec exempla dicendum omnino fuisse, „*Frustraque vinclis guttur innectes tuum*," non ut nunc circumfertur, „*Frustraque vincla gutturi innectes tuo.*" Haud enim temere sic positum invenies apud bonos scriptores. In unum duntaxat vel alterum locum incidi: ut Arnobii lib. III. p. 146. edit. Heraldi: *Innectuntur*, ait, *cervicibus laquei*: verum huius levis est auctoritas, et fortasse scripserat, *nectuntur*. Et Silii Italici XI, 200. — „huic *agedum* (*nam cur indigna feramus*) *Magnanimo, miles, meritas* innecte catenas." Verum haec, opinor, haud Silii locutio est, sed librariorum: sic enim corrigo, „*Magnanimo, miles, meritas* i, necte *catenas.*" Sequitur enim mox versu 258. „*At Decius, dum vincla ligant*, Necte, *ocius, inquit, Nam sic Hannibalem decet intravisse*, catenas." Denique et Statii Theb. IV, 26. „*Haeret amica manus: certant* innectere collo Brachia: *mananteseque oculos hinc oscula turbant, Hinc magni caligo maris.*" Sed et hic forte corrigendum: „*Haeret amica manus*, certatim nectere *collo Brachia.*"

78. et 79. *Vocibus possum meis, Possum crematos*] Legendum cum editionibus antiquis et plerisque codicibus, nostris certe ad unum omnibus, „*Deripere caelo vocibus* possim *meis* Possim *crematos excitare mortuos.*"

80. *Temperare poculum*] Placet magis, quod in nostris Leidensi, Zulichemensi, Reginensi, Magdalenensi, Bodleiano, Regiae Societatis, et pro varia lectione Petrensi invenimus, „*Desideriique temperare* pocula." Norat enim Canidia plura philtrorum et potionum genera conficere; unde ipsa sic Varo minatur Epod. V. v. 73. „*Non* usitatis, *Vare*, potionibus *Ad me recurres.* Maius *parabo*, maius *infundam tibi Fastidienti* poculum." Ergo hic, ubi de arte et potentia sua gloriatur, *pocula* magis convenit. Tum et hoc pacto effugies odiosum homoeoteleuton versus sequentis, *poculum*, *exitum*. Ceterum ex hoc metiri possis interpretum diligentiam, qui nullam variationem in suis codicibus memorant: credo, quia *poculum* iam in omnibus editionibus receptum erat.

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SAECULARE.

Phoebe, silvarumque potens Diana,
Lucidum caeli decus, ô colendi
Semper et culti, date quae precamur
Tempore sacro:
Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dîs, quibus septem placuere colles, v. 2 v. 65.
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Nascoris, possis nihil urbe Roma
Visere maius.
Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres;
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genetyllis:

v. 16. Vulg. *Genitalis.*

16. *Seu Genitalis*] Ostentant hic eruditionem suam docti interpretes; nemo tamen ex illis, quod maxime conandum erat, Dianam sive Lucinam proprio cognomine *Genitalem* Romanis esse dictam, ex ullo alio auctore probare potuit. Neque sane mirum: aliud enim quid, et ab huius loci sententia plane diversum ea vox significat, et diis pluribus attribuitur. Ennius apud Servium ad Aen. VI, 764. „*Romulus in caelo cum* Dîs Genitalibus *aevum Degit.*“ Ubi Paullus Merula *deos genitales* Saturnum, Iovem, Venerem, Aeneam, Martem intelligit, quod ab iis Romulus divina quadam serie *genitus* fuerit. Eosdem fere Hieronymus Columna: proprie tamen ait *genitales deos* eosdem esse ac Indigetes, qui scilicet prius homines fuerint, et postea in deorum numerum adsciti, quales erant Hercules, Castor, Pollux, et Aeneas. Nos plane contrarium ab Ennio notari credimus: quippe *deos genitales* ibi accipimus deos genitos et naturales; non adoptivos et adscitios; qui statim nati sunt caelestes et immortales, non qui mortalitate exuta caelo postea donati sint. Hi Genitales duodecim numero erant, sex mares, et totidem feminae; Gentium scilicet maiorum dii; quorum nomina idem Ennius hoc disticho comprehendisse memoratur: „*Iuno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, Venus, Mars, Mercurius, Iovi', Neptunus, Volcanus, Apollo.*“ Ergo hoc voluit Ennius, non mortuum esse Romulum, sed cum diis immortalibus in caelo vivere. Neque aliter eius mentem ce-

Diva, producas subolem; Patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis, prolisque novae feraci
Lege marita:

pisse olim Ciceronem, vel inde patet, quod Tusc. Quaest. I, 12. sic locum hunc citaverit, „*Romulus in caelo cum Dis agit aevum, ut famae assentiens dixit Ennius.*“ Quippe perinde esse putavit, utrum poëtice *cum diis genitalibus*, an absolute *cum diis* diceret. Atqui vox *dii*, cum absolute et per se ponitur, deos immortales et ἀϊγενέτας semper significat. Eodem modo et Servius ad Virgil. Aen. VI, 777. *deos* universe in hoc Ennii loco interpretatur: „*Romulus*, ait, *secundum Ennium refertur* inter deos *cum avo suo Aenea.*“ Sed adhuc clarius ex Ausonio discere poteris, quinam fuerint *dii genitales*. Is enim periocham IV. libri Iliados hoc disticho conclusit, „*Iuppiter interea cum* dis genitalibus *una Concilium cogit superúm de rebus Achivis.*“ Non enim Indigetes, sed deos maiores ibi intelligi, liber ipse Homeri indicio est, „*Οἱ δὲ θεοὶ πὰρ Ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο Χρυσέῳ ἐν δαπέδῳ.*“ Undecim enim illi, quos iam ex Ennio memoravimus, Iovi erant a consiliis: unde Ovidius Metam. VI, 72. „*Bis sex caelestes medio Iove sedibus altis Augusta gravitate sedent.*“ Et Plautus in Epidico, Act. V. Sc. 1. „*Si undecim deos praeter sese secum adducat Iuppiter.*“ Denique et ex Festo adhuc amplius constabit, *genitales* Ennii *deos* maiorum esse gentium, non deos ex hominibus factos. Sic enim ille: „*Geniales* (lege, ut et alii viderunt, *Genitales*) *deos dixerunt Aquam, Terram, Ignem, Aërem: ea enim sunt semina rerum, quae Graecorum alii Στοιχεῖα, alii Σπέρματα vocant. Duodecim quoque signa, Lunam et Solem, inter hos deos computabant.*“ Haec autem ex sententia Physicorum dicit, qui vulgarem Theologiam de Elementis et Astris allegorice exponebant. Numquam tamen Indigetes deos, sed naturales duntaxat et aeternos allegoriis suis eo trahebant. Sed utcumque Ennii verba acceperis, sive de his, seu de illis; illud inde recte colligas, vix fieri posse, ut Diana proprio cognomine *genitalis* appellata sit. Quippe id vocabulum, si Indigetes notet, de Diana non omnino; si maiores illos, quos Hetrusci Consentes vocabant, de ea sola dici non potest. Ut neque illud, quod in duobus Crispinae nummis occurrit apud Mediobarbum, *Dis genitalibus*; nam si Lucinam tantummodo et eius comitatum eo nomine signassent Romani, non *dis*, sed *deabus* utique dixissent. Quid ergo fiet? et quo pacto ex tantis tenebris in lucem tandem emergemus? Equidem locum esse corruptum et contaminatum existimo, vel potius certo scio. Levissima autem mutatione veram Horatii manum non dubitanter agnosces: „*Rite maturos aperire partus Lenis, Ilithyia, tuere matres; Sive tu Lucina probus vocari, Seu* Genetyllis.“ *Genetyllis* enim apud Graecos *Dianae* cognomen, a *γενέσει* ei inditum, quia partubus praesidebat: alii quidem id ad *Venerem* referebant; sed priores secutus est Auctor. Suidas: „*Γενετυλλὶς, δαίμων περὶ τὴν Ἀφροδίτην, γενέσεως αἴτιος, ἀπὸ τῆς γενέσεως τῶν παίδων ὠνομασμένη. πεποίηται δὲ τὸ ὄνομα παρὰ τὴν γένεσιν. Οἱ δὲ, περὶ τὴν ΑΡΤΕΜΙΝ φασὶ τὰς τῶν τοκετῶν ἐφόρους, καὶ πάλιν περὶ (lege παρὰ) τὴν γένεσιν.*“ Genetyllis, *dea, Veneris comes, generationis auctor, a voce γένεσις dicta. Alii Genetyllidas* Dianae *comites dicunt, partuum praesides, a voce γένεσις, ut antea, appellatas.* Locus Aristophanis a Suida hic citatus extat Thesmophor. p. 516. „*Ὡς ἡδὺ τὸ μέλος, ὦ ποτνίαι Γενετυλλίδες, Καὶ θηλυδριῶδες, καὶ κατεγλωττισμένον.*“ Idem iterum in Nubibus p. 62. „*Ὦων λαφυγμοῦ, Κωλιάδος, Γενετυλλίδος.*“ Et in Lysistrata, ipso principio: „*Ἦ 'ς Πανὸς, ἢ*

Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos,
Ter die claro totiensque grata
Nocte frequentis.
Vosque veraces cecinisse Parcae,

'πὶ Κωλιάδ', ἧ̓ς Γενετυλλίδος.“ Porro ut quidam *Genetyllidas* Veneris vel Dianae, et *Ilithyias* Dianae *comites:* ita alii Genetyllidem esse ipsam Venerem vel Dianam, et Ilithyiam esse ipsam Dianam prodiderunt. Scholiastes ad locum Nubium: „Γενετυλλὶς, ἡ τῆς γενέσεως ἔφορος Ἀφροδίτη.“ Etymol. Magnum „Ἐλείθυιαι, θεαὶ τῶν τικτουσῶν ἔφοροι, Διὸς καὶ Ἥρας θυγατέρες.“ At Horatio *Ilithyia* hic est ipsa Diana: et similiter Genetyllis, non θεὰ περὶ τὴν Ἄρτεμιν, sed ipsa Ἄρτεμις. Locus Hesychii de Genetyllide singularis plane est, et dignus qui emendationem accipiat. ΓΕΝΕΤΥΛΛΙΣ, γυναικεία θεὸς, πεποιημένου τοῦ ὀνόματος παρὰ τὰς γενέσεις, ἑοικυῖα τῇ ἑορτῇ, διὸ καὶ ταύτῃ κείνας προεστήθεσαν.“ Ubi κείνας sine dubio mendosum, et idcirco a Scaligero et Meursio mutatum in κύνας. Sed dic, sodes, quid illud sibi velit, θεὰ ἑοικυῖα τῇ ἑορτῇ, *dea similis festo?* Ego vero sic totum locum corrigendum existimo: Γενετυλλὶς — — ἑοικυῖα τῇ ΕΚΑΤΗι, διὸ καὶ ταύτῃ ΚΥΝΑΣ ΠΡΟΣΕΤΙΘΕΣΑΝ. *Genetyllis — Deae Hecatae similis; quamobrem et huic quoque canes attribuerunt.* Habes, opinor, emendationem claram et certam. Atqui *Hecate* eadem est ac *Diana:* unde Noster Carm. III, 22. „*Quae* laborantes utero *puellas Ter vocata audis, adimisque leto,* Diva triformis.“ Recte igitur restituimus, cum Suidae, tum Hesychii auctoritate nixi, „*Sive tu Lucina probas vocari, Seu* Genetyllis.“ Favet autem huic emendationi, quod Auctor in hoc Carmine Saeculari, et illo IV, 6. quod huius quasi praefatio et commendatio est, Graeca nomina quasi de industria sectari videatur. Sic *lenis Ilithyia* dixit, et *levis Agyieu:* quae vocabula utique Latinis auribus tam inaudita tum erant, quam nostrum *Genetyllis.* Neque vero aliter legisse olim credibile est Servium et Porphyrionem: quantum ex locis hodie contaminatis coniectura assequi datur. Sic enim ille ad Virgilii Eclogam IV. (2. *Casta fave Lucina*) *modo Lucinam Dianam accipimus. Sic Horatius: Sive te Lucinam probas vocari, seu te penitus Iunonem.*“ Quae postrema in aperto mendo cubantia si sic refingas ex lectione hodierna, *seu te Genitalem,* immane quantum a scriptura abscedes: multo propius abiturus, si sic a Servio profectum esse dicas, *seu te Genetyllidem.* Porphyrionis autem verba sic habent ad hunc ipsum auctoris locum: „*Ostendit,* ait, *eandem Lucinam et Genitalem deam appellari.*“ Animadvertis, opinor, verba prave collocata et sede sua divulsa. Quippe si id voluit, sic omnino verba disposuisset: „*Ostendit eandem deam Lucinam et Genitalem appellari.*“ Sed quid opus est *deam?* quasi vero id quisquam docendus erat, Lucinam *deam* fuisse. Vix aliter esse potest, quam ut sic olim scripserit: „*Ostendit, eandem Lucinam et Genetyllidem appellari:*“ quae vox, utpote librariis ignota et mendi ut putabant manifesta, in *genitalem deam* reformabatur. Accedit huc codex noster veterrimus Graevianus, ubi *genitalis* quidem nunc habetur, sed litera quarta *i* alia manu inserta est, et quatuor postremae post rasuram interpolatae. Videtur ergo a prima manu *gentilis* exaratum esse. Quod maximo indicio est, in quibusdam exemplaribus *genetillis* fuisse scriptum. Hoc enim ab ignaris correctoribus pro mendoso habitum in *gentilis* immutari facile potuit: at vulgatum *genitalis* nemini offendiculo erat: neque quisquam adeo inficetus, ut ex verbo facili et noto contra ipsum metrum *gentilis* excuderet.

Quod semel dictum stabilis per aevum

v. 26. Vulg. Dictum est, *stabilisque rerum.*

26. *Stabilisque rerum Terminus servet*] Minime quidem mirandum est, et veteres et novos interpretes in hoc loco cespitasse. Quocumque enim te vertas, nullum exitum invenies; adeo magnis undique difficultatibus obsessa et circumvallata haeret sententia: „*Vosque veracēs cecinisse, Parcae, Quod semel dictum est, stabilisque rerum Terminus servet, bona iam peractis Iungite fata.*“ Principio enim, illa *dictum est*, et *servet*, in syntaxeos legem peccant: unde Aldus et complures eum secuti *servat* ediderunt, tam manifesto vitio ire obviam conati; atque ita sane invenī in Magdalenensi, et a manu secunda in Regiae Societatis codice. Sed ceteri nostri, meliores illis vetustioresque, ut et Cruquii, Torrentii, Bersmanni, Pulmanni, Lambinique exemplaria *servet* retinent; quod a Scholiaste etiam et Servio agnoscitur. Et profecto Latini sermonis ratio poscit et efflagitat, ut post *cecinisse quod* verba modi subiunctivi, non indicativi, sequantur: „*Parcae veraces cecinisse, quod semel dictum* sit, *stabilisque rerum Terminus* servet.“ Ita Carm. I, 32. „*Lusimus tecum, quod et hunc in annum* Vivat *et plures.*“ Epod. II. „*Fontesque lymphis obstrepunt manantibus, Somnos quod* invitet *leves.*“ Epist. I, 17. v. 4. — „*aspice, si quid Et nos, quod* cures *proprium fecisse, loquamur.*“ Neque usquam aliter boni auctores. Deinde et ipsa sententia languet, nutat et vacillat: „*Quod semel*, ait, *dictum est.*“ Quorsum amabo illud *semel?* quam vim, quam elegantiam habet? Nullam, opinor, ut quidem hic nude positum et destitutum est: nisi sequatur aliquod antitheton, quod iacentem sensum exsuscitet, *Quod* semel *dictum sit*, *et* semper *stabile permaneat.* Neque vero illud, si sapiam, laudaverim, *stabilis rerum terminus servet.* Quidnam obsecro ille *servet?* Nihil. Nihil enim hic sequitur, quod *servandum* esse intelligamus. Hisce omnibus difficultatibus si levi verborum mutatione occurrere potero; ecquis est adeo duri et feri ingenii, ut conatibus nostris, si non faveat et applaudat, aequum saltem et candidum se non praebeat? Sic itaque emendo: „*Vosque veracēs cecinisse, Parcae, Quod semel dictum stabilis* per aevum *Terminus servet, bona iam peractis Iungite fata.*“ *Dictum* hic iam vides casus esse accusativi. Et sane *est* in veterrimo nostro Graeviano inter lineas tantum, non in ipso versu habetur: prorsus autem abest a Servio, ubi hunc locum laudat ad Virgilii Eclogam IV, 47. Recte ergo illud eiecimus: si tamen quovis pacto retinendum esse existimas, tum, si me audis, hoc modo versum refinges, „*Quod*, simul *dictum est*, *stabilis per aevum Terminus servet.*“ *Simul dictum est*, hoc erit, *simul atque, ut primum dictum est: simul* autem et *semel* ubique fere a librariis confunduntur, ut norunt qui veterā exemplaria manibus versaverunt. Prius tamen illud et rectius est et elegantius. Iam autem si in istis *que rerum* et *per aevum* ductus literarum contempleris, fateberis, opinor, proclivem fuisse et facilem librariorum lapsum. Sententia vero mirum quantum ea ratione promovetur et attollitur: *semel* dictum, stabile servetur *per aevum*; hoc est, in perpetuum, in aeternum. Elegans loquendi modus, et optimis scriptoribus familiaris. Lucretius I, 549. „*Nec ratione queant alia* servata per aevum *Ex infinito iam tempore res reparare.*“ ubi et illud notes, *servata* dici per *aevum*, plane ut hic *servet per aevum.* Iterum ibidem v. 634. „*Discrepat aeternum tempus potuisse manere Innumerabilibus plagis vexata* per aevum.“ et v. 950. „*Sed quoniam docui solidissima materiai Corpora perpetuo volitare invicta* per aevum.“ et lib. V, 62. „*Nec posse incolumes magnum*

v. p. 596.

Terminus servet, bona iam peractis
Iungite fata.
Fertilis frugum pecorisque tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant foetus et aquae salubres
Et Iovis aurae.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas:
Roma si vestrum est opus, Iliaeque
Litus Etruscum tenuere turmae,
Iussa pars mutare lares et urbem
Sospite cursu:
Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Aeneas patriae superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.

durare per aevum." Propertius IV, 2. „*Sed facias, Divum sator, ut Romana* per aevum *Transeat ante meos turba togata pedes.*" Ovidius Metam. V, 227. „*Quin etiam monumenta dabo mansura* per aevum." Manilius II, 100. „*Denique sic pecudes et muta animantia terris Cum maneant ignara sui legisque* per aevum." et IV, 291. „*Et celeres motus mutataque cuncta* per aevum." Statius Theb. I, 362. — „*nullisque aspecta* per aevum *Solibus umbrosi patuere aestiva Lycaei.*" et VII, 200. — „*videt axis, et ista* per aevum *Mecum aeterna domus.*" Silius X, 421. — „*sacrosque* per aevum *Aetherio ramos populantur sulfure flammae.*" Claud. IV. Cons. Honorii, 284. — *nec vi connexa* per aevum *Conspirent elementa sibi.*" Prudentius Peristeph. VIII, 23. „*Ut se* per aevum *consecrandos autument.*" et Hamartig. 660. „*Excitat e tumulis homines, regnique* per aevum *Participes iubet esse sui.*" Agnoscis iam, opinor, emendationem nostram recto talo insistere: at contra, illud vulgatum *stabilis rerum terminus* diversum, ab vulgo creditur, sensum parit, et ab auctoris mente prorsus alienum. *Rerum* enim *terminus* idem esset, ac rerum finis et extremitas. Quid autem hoc est, *Rerum extremitas servat effata Parcarum?* Nihil insulsius vel fingi potest. Seneca Hercule Fur. 290. (ubi Megara Herculem obtestans, ut e Tartaro diu expectatus tandem aliquando redeat, haec loquitur) „*Talis parentes, liberos, patriam petens, Erumpe*, rerum terminos *tecum efferens*;" hoc est: *imas terrae radices tecum evellens.* Seneca Epist. XCIV. „*Adiice nunc, quod sapientis praecepta* finita *esse debent, et certa: si qua* finiri *non possunt, extra sapientiam sunt: sapientia* rerum terminos *novit.*" Iterum Epist. CX. „*Sed ipsum illud Cadere non habet in se mali quicquam; si exitum spectes, ultra quem natura neminem deiicit. Prope est* rerum omnium terminus, *prope est, inquam, et illud, unde infelix emittitur.*" Iam vero *terminus* hic apud Nostrum non ea venit notione, qua *ultimum* et *extremum* significat; sed qua *fixum et immobile.* Unde dicitur *stabilis terminus*; atque hoc sensu absolute poni solet, non sequente genitivo *rerum.* Virgil. Aen. IV, 614. „*Et sic* fata *Iovis poscunt: hic* terminus haeret." Lucretius, ter vel quater. — „*quid queat esse, Quid nequeat: finita potestas denique cuique Quanam*

Dî, probos mores docilis iuventae,
Dî, senectutis placidae quietem
Romulae genti date, remque prolemque
Et decus omne.
Quaeque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,
Impetret: bellante prior, iacentem
Lenis in hostem.

♦. 45. Vulg. *Docili*. 46. *Senectuti*. 49. *Quique*. 51. *Imperet*.

sit ratione atque alte terminus haereat." Quin et *fatorum terminum* dixit Attius in Hecuba apud Priscianum p. 716. „*Veter* fatorum terminus *sic iuserat*."

45. et 46. *Docili iuventae, Di senectuti*] Qui aut ipse est poëta, aut alioqui ingenio et iudicio valet, mirabor, si hanc strophen aeque ac ceteras admirabitur: „*Dî, probos mores docili iuventae, Dî senectuti placidae quietem, Romulae genti date, remque, prolemque, Et decus omne.*" Quid enim? Annon *iuvenes* et *senes* Romanos intelligit? quî itaque fit, ut tertio demum versu *Romulam gentem* inferat, tamquam si in prioribus pro alia gente precaretur? Praeterea autem hiulca est oratio, ac sine nervis et articulis dissoluta. *Date* enim extra sedem suam male collocatur; et *Dii* illud in hac quidem constructione tertia vice repetendum erat. Quid multa? iam olim ex coniectura veram lectionem divinaveram, „*Dî, probos mores* docilis *iuventae, Di* senectutis *placidae quietem Romulae genti date, remque, prolemque, Et decus omne.*" Postea autem in Batteliano nostro *docilis* inveni a manu prima: nunc enim litera *s* ab inepto correctore erasa est; ita tamen ut intento oculo statim se prodat. *Senectutis* vero clare extat in optimis nostris codicibus Graeviano et Reginensi, ut et Colbertino et duobus aliis inferioris notae. Idem reperit in duobus suis Bersmannus: neque dubites quia aliis pluribus habeatur, utcumque ab interpretibus neglectum. Quanto autem haec vulgatis meliora, rotundiora et elegantiora sint, quid attinet dicere? *Dî*, inquit, *date Romanis probos iuventae mores, placidae senectutis quietem, remque, prolem, et decus omne.* Ubi *iuventa* et *senectus* non homines ipsos, ut in recepta lectione, sed aetates significant. Porro et in Batteliano sic amplius variatum est, „*Dî, senectuti* placidam *quietem:*" et, quod in ceteris omnibus extat, *placidae*, pro diversa scriptura apponitur. Sane *placida* perpetuum fere *quietis* epitheton est. Virgil. Aen. I, 695. „*At Venus Ascanio* placidam *per membra* quietem." IV, 5. — „placidam *membris dat cura* quietem." V, 836. — „placida *laxarunt membra* quiete." IX, 187. — „*nec mens* placida *contenta* quiete *est*." Varro apud Senecam Controv. XVII. et Epist. LVI. „*Omnia noctis erant* placida *composta* quiete." Boëtius Consolat. III, 10. „*Hic portus* placida *manens* quiete, *Hoc patens unum miseris asylum.*." Tamen et *senectus* etiam *placida* vocatur: ut Cicero de Senectute c. 5. „*Est etiam quiete et pure et eleganter actae aetatis* placida *ac lenis* senectus." Seneca de Vita beata cap. 21. „*Et in multa* senectute placidus *vivet*." Quare satius est, quod ceteri codices et editiones amplectuntur, *placidae* retinere.

49. et 51. *Quique vos bobus*] Hic quidem post fruges repertas et palam positas glande vesci maluerunt plerique interpretes. Sic enim fere post Aldum ediderunt, „*Quique vos bobus veneratur albis, Clarus Anchisae Venerisque sanguis: Imperet.*" At priscae editiones, duae

Iam mari terraque manum potentem
Medus, Albanasque timet securis:
Iam Scythae responsa petunt, superbi
Nuper et Indi:
Iam Fides, et Pax, et Honos, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet; adparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur, et fulgente decorus arcu
Phoebus, acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,

v. 53. Vulg. *Manus potentes.* 57. *Honor.*

nempe Venetae et Loscheriana, *Quaeque;* neque aliter codices meliores Cruquii, Pulmanni, Bersmanni et Torrentii cum nostris Graeviano, Reginensi a prima manu, et aliis duobus. Quin et Acron hanc lectionem agnoscit, tam editus anno 1490, quam manuscriptus: nam postea Fabricius male locum interpolavit. Priscianus p. 774. „*Bobus euphoniae caussa pro bovibus, Horatius: Quique vos bobus veneratur albis.*" Ita quidem Putschius verba exhibuit, ad vulgatas, credo, Flacci editiones refingens: verum tres scripti codices, quos data opera consului, clare ibi praeferunt *Quaeque.* Praeterea pro *imperet*, quod editiones etiam priscas obsedit, iidem in plerisque suis *impetret* repererunt; ut et ipse in Petrensi, Batteliano, et a manu prima in duobus aliis Reginensi et Magdalenensi. Sic ergo reponimus, „Quaeque *vos bobus veneratur albis Clarus Anchisae Venerisque sanguis*, Impetret, *bellante prior, iacentem Levis in hostem.*" Nihil clarius. *Et quae*, inquit, *vos veneratur, orat, precatur Augustus, impetret et consequatur;* ut recte iam olim enarravit Scholiastes Blandinius, et postea pluribus explicuit doctissimus Torrentius. Hac scilicet occasione pro re Romana, pro se et domo sua preces et vota faciebat ipse Augustus; quae omnia ut dii rata habeant, iam verbis Horatii Chorus veneratur. At in vulgata lectione, quorsum attinebat orare, ut *imperaret* Augustus; id quod iam multos annos, amotis omnibus aemulis, securus et tranquillus fecerat? Altera igitur lectio praeferenda est; et profecto ubinam illa vulgatam procuderent stolidi librarii, longe erat facillimum, vixque aliter evenire poterat: contra, ut ex vulgata et facili tam reconditam et argutam comminisci aut vellent aut possent, minime est credibile.

53. *Iam mari terraque manus potentes*] „*Subaudiendum utique est Romanorum*," ait Porphyrion. Neque aliter recentiores accipiunt. Equidem non repugno: quamquam si codex aliquis vetustus accederet, libentius legerim, „*Iam mari terraque* manum potentem:" ut de Augusto intelligatur. Sic alibi de eodem, Serm. II, 5. v. 62. „*Tempore quo iuvenis* Parthis horrendus, *ab alto Demissum genus Aenea*, tellure marique Magnus *erit.*" Virgil. Aen. VII, 233. „*Fata per Aeneae iuro*, dextramque potentem." Ovid. Metam. I. „*Parva mora est, alas pedibus, virgamque* potenti *Somniferam sumsisse* manu, *tegimenque capillis.*" Claudianus Carm. XIII. „*Iunge* potenti *pignora* dextra." Prudentius Cathem. VI, 85. „*Huius* manum potentem *Gladius perarmat anceps.*"

57. *Et Honor Pudorque*] Tres Pulmanni codices, et ex nostris Leidensis, Graevianus, et Galei, „*Iam fides, et pax, et honos, pudorque.*" quod euphoniae gratia merito recipimus.

65 (Si Palatinas videt aequus arces
Remque Romanam Latiumque) felix

65. *Si Palatinas videt aequus arces*] Praeter veterrimos Cruquii Blandinios, et aliorum aliquot, etiam Colbertinus noster et Regiae Societatis codex, et pro varia lectione Graevianus cum Batteliano *ara* habent, non *arces*. Atque illam lectionem agnoscit Porphyrion: „*Apparet*," inquit, „*iam eo tempore ab Augusto dedicatum fuisse in Palatio Apollinis templum: et sensus est, Si acceptas* aras *habet Apollo, quae in Palatio dedicatae sunt.*" Cetera exemplaria cum priscis editionibus *arces*, vel, ut Leidensis noster, *arcis* retinent. Sane *aras* et *arcis* tam similes habent ductus literarum, ut librarios, etiam minime lippientes, facile decipere possint. Sic in Ciceronis Orat. pro Balbo c. 17. „*Qui et veterem illam speciem foederis Marciani semper omni* arce *duxerunt sanctiorem:*" exscriptores illud *arce* substituerunt pro *ara*, ut recte reposuit Lambinus, frustra obnitentibus Gulielmio et Grutero. Contra apud Tacitum Annal. XI, 23. *Capitolio et ara Romana* membranae praeferunt pro *arce;* ut iam viderunt eruditi ibi interpretes. Quod ad Flacci hunc locum attinet, utraque quidem lectio proba est et venusta; ut nescias fere, utri priores partes iure sint deferendae. Verum enim est, in Palatio templum Apollini conditum esse, unde Noster Epist. I, 3. v. 17. „*Scripta* Palatinus *quaecumque recepit* Apollo." Propertius IV, 6. „*Musa*, Palatini *referamus* Apollinis aedem." et Ovidius Metam. XV, 865. „*Vestaque Caesareos inter sacrata Penates, Et cum Caesarea tu*, Phoebe domestice, *Vesta.*" et alii complures. Recte igitur habet *Palatinas aras*. Lectio tamen altera nescio quomodo magis arridet: cum quia *arces* poëticum magis et figuratius videtur; tum quia praeter domum Augusti Palatinam etiam ipsum Apollinis *templum* sensu comprehendit. Ita Virgil. Aen. XI, 477. „*Nec non ad* templum *summasque ad* Pallados arces *Subvehitur magna matrum regina caterva.*" Noster antea versu septimo: „*Dis, quibus* septem *placuere* colles." Claudianus Bello Gildonico v. 119. — „*tuque ô, si sponte per altum Vecta* Palatinis *mutasti* collibus *Idam.*" *Colles* autem isti passim apud poëtas *arces* vocantur. Idem in VI. Cons. Honorii v. 617. — „*unaque totis Intonat Augustum* septenis arcibus *Echo.*" et Carm. XII, 1. „*Aurea* septemgeminas *Roma coronet* arces." et II. Cons. Stilichonis v. 30. „*Non alium certe* Romanae *clarius* arces *Suscepere ducem.*" Virgil. Georg. II, 172. „*Imbellem avertis* Romanis arcibus *Indum.*" et Aen. X, 12. „*Cum fera Carthago* Romanis arcibus *olim Exitium magnum atque Alpes immittet apertas.*" Statius Silv. III, 4. — „*tunc* Ausonias, *ait, ibis ad* arces?" et IV, 4. „*Atque ubi* Romuleas *velox penetraveris* arces."

66. *Remque Romanam Latiumque felix*] Ambiguus locus, et variarum constructionum capax: „*Si Palatinas videt aequus arces, Remque Romanam, Latiumque felix, Alterum in lustrum, meliusque semper Proroget aevum.*" Ubi Scholiastes Cruquianus: „*Felix*) *secundus: ut poëta*" (Aen. I, 334.) „„*Sis* felix, *nostrumque leves quaecumque laborem.*"" Erudite quidem: sed cum in priore versu *aequus Apollo* dicatur, non convenit, ut eadem plane significatione *felix* continuo vocetur. Deterius tamen recentiores, qui sic verba constituunt: „*Proroget rem Romanam, Latiumque felix, in alterum lustrum et in melius semper aevum.*" Equidem non inficior, quin alio in loco *felix Latium* recte dici queat; ut Statius Silv. III, 3. — „*premit* felix *regum diademata* Roma." Verum hic quidem minus apte inculcaretur illud epitheton: id enim iam factum esse significat, quod ab Apolline conatur precibus impetrare. Tum praeterea *felix* a *Latio* disiungendum esse ostendit

Alterum in lustrum meliusque semper
Prorogat aevum.
Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curat; et votis puerorum amicas
Adplicat auris.

v. 68. Vulg. *Proroget.* 71. *Curet.* 72. *Applicet.*

locus Ennii Annal. I. unde Noster haec verba mutuatus est, „*Audire est operae pretium, procedere recte Qui* rem Romanam, Latiumque *augescere voltis.*“ Varro apud Nonium in Nutritur: „*Natis, quos Menippea haeresis nutricata est, tutores do,* „ „*Qui* rem Romanam Latiumque *augescere voltis.*“ “ Qualis autem precatio esset, *proroget Latium felix, in alterum lustrum?* quasi vero satis esset, si non intra proximum quinquennium imperium Romanum everteretur. Enimvero aut valde fallor, aut diverso plane ordine construenda sunt verba: *Si Apollo*, inquit, *aequus videt Palatinas arces et rem Romanam Latiumque; proroget aevum in alterum felix lustrum meliusque semper. Proroget*, inquit, non *rem Romanam*, sed *aevum:* ea enim coniungenda esse declarat locus in Arte Poët. v. 343. „*Hic meret aera liber Sosiis, hic et mare transit, Et longum noto scriptori* prorogat aevum.“ Sic *prorogare horam, diem, annos, aetatem, tempus*, familiares sunt locutiones; *felix* autem *lustrum*, ut *felix saeculum.* Quintilianus Instit. VIII, 6. de Tropis: „*Sicut ex eo quod continet, id quod continetur, usus recipit: ut Bene moratas urbes, et Poculum epotum et Saeculum felix.*“ Ovid. Trist. I, 11. „*Hoc duce, si dixi*, felicia saecula; *proque Caesare tura piis Caesaribusque dedi.*“ Seneca in Apocolocyntosi: „*Initio saeculi felicissimi;*“ et iterum, — „felicia *lassis* Saecula *praestabit.*“ Nummi antiqui saepe, *Felicia Tempora, Felicitas Temporum, Felicitas Saeculi.* Auctor Panegyrici ad Constantinum: „*Praeclara fertur Catonis oratio de* lustri *sui* felicitate. *Iam tunc enim in illa vetere republica ad Censorum laudem pertinebat, si* lustrum felix *condidissent, si horrea messis implesset, si vindemia redundasset, si oliveta larga fluxissent.*“ Lucilius apud Gellium IV, 17. „*Scipiadae magno improbus obiiciebat Asellus*, Lustrum *illo Censore malum* infelixque *fuisse.*“ Vide autem elegantiam singularem: *Proroget*, inquit, sive producat, propaget, continuet *aevum in felix alterum lustrum. Felix alterum:* id enim Augusti auribus donat, et alioqui verum et par erat, ut lustrum elapsum pro felici haberetur. Optat tamen, ut currentibus lustris, priore posterius *melius meliusque semper* evadat. Sic Ovid. Fast. I, 87. de Calendis Ianuariis: „*Salve*, laeta *dies*, meliorque *revertere* semper.“ Tibullus I, 7. de natali Messallae: „*At tu, natalis, multos celebrande per annos*, Candidior semper candidiorque *veni.*“ ubi *redi* reponendum ex codice Achillis Statii; plane, ut Naso, *revertere.*

68. *Proroget aevum*, et v. 71. *Curet*, et v. 72. *Applicet aures*] Hinc quoque, ut ex multis aliis locis, apparet, permultum interpretis interesse, iudicium simul afferat, an solam eruditionem. Quippe, cum in editionibus priscis et quae eas excipiebant, sic uno consensu positum invenirent, *Proroget, curet, applicet;* id alba linea signabant, et calculis suis comprobabant omnis fere interpretum chorus. Nimium sane patienter, siquid mihi iudicii est. Neque enim inanis et putidae loquacitatis notam effugere poterit Auctor, si ad eorum sententiam sub precationis formula haec protulit. Dixerat iam versu 33. „*Condito mi-*

Haec Iovem sentire Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,

tis placidusque telo Supplices audi pueros, Apollo: *Siderum regina bicornis* audi, Luna, puellas.". Nunc iterum tandem, quasi aut priorum oblitus esset, aut deorum aures eadem ingerendo fatigare vellet et obtundere, sub ipso exitu denuo precatur, „*Quindecim Diana preces virorum Curet, et votis* puerorum *amicas Applicet aures.*" Praeterea iam ea *vota* facta et finita erant; neque postea ullum novum concipitur: adeo ut ineptum et praeposterum sit, cum tu vota nuncupare desieris, tum demum deos sollicitare, ut votis tuis aures aperiant. Hoc quidem in precum initio factum oportuit, in fine nimis sero fit, in utroque loquaciter et stolide. Sed meliora suppeditabant veteres membranae; si modo sagaces lectores nactae fuissent. Quatuor enim Mandinii apud Cruquium, Bersmanni unus, cum Leidensi nostro et a manu prima Reginensi, *Prorogat*, *curat*, *applicat*. Porro et *curat*, *applicat*, praeter tres Bersmanni, Graevianus noster, Regiae Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Battelianus. *Curat* etiam Galei codex, et *prorogat* a prima manu Magdalenensis. Quid quod *curat* et *applicat* diserte agnoscunt Scholiastes uterque: quamvis absurde quidem enarrant, „*particula si ex superiore sensu per Zeugma arcessita:* ut ordo sit: „*Si Diana preces curat, si aures applicat, proroget aevum in melius.*" Belle sane, quod Zeugma illud, tamquam deum aliquem ex machina, introducunt, cuius ope et numine quibuslibet soloecismis et barbarismis patrocinari queant. Tamen et ipsos aura quaedam veri afflavisse videatur. Sic enim annotant: „*Proroget*, *dilatet*, *differat: et est tempus pro tempore*, *Prorogabit.*" Certe quicumque haec scripsit; *prorogat*, *dilatat*, *differt* scripsisse videtur. Quippe si *proroget* precandi et optandi modo extuleris, stultum fuerit enallagen temporis somniare, et per *prorogabit* explicare: contra, si *prorogat* legeris, non inconcinne id quidem, etsi non adeo necessario, per futurum tempus enarrabitur. Adde huc illud Porphyrionis: „*Si propitius Romanos aspicit Apollo, melius saeculum* tribuet *in futurum.*" Sic enim ex suis membranis Cruquius edidit; non ut vulgo, *tribuat futurum*. Unde amplius constat nonnullos, (nam Scholia vetera centones sunt ex variis consuti) legisse olim, *prorogat*. Quid multa? tu tot auctoribus fretus non dubitanter restitue: „*Alterum in lustrum meliusque semper* Prorogat *aevum.*" et „*Quindecim Diana preces virorum* Curat, *et votis puerorum amicas* Applicat *aures.*" Nihil verius decentiusve dici potuit. Primo enim Chorus pro imperio et re Romana, pro principe et civibus vota Apollini et Dianae nuncupat: tandem quasi praesenti numine afflatus toti coetui et coronae circumstanti fidenter narrat, vota sua ab diis exaudiri, precesque ratas haberi. Unde continuo addit, „*Haec Iovem* sentire *deosque cunctos*, Spem bonam certamque domum reporto." et Epist. II, 1. v. 134. ubi ad hoc ipsum carmen respicit Noster, „*Poscit opem chorus, et* praesentia numina sentit." Ita Tiresias apud Senecam Hercule Furente v. 571. „*Graviore manes voce et attonita ciet,*" et post aliquam moram: „Audior, *vates ait*, Rata verba fudi." et Statius Silv. III, 2. „*soli Zephyro sit copia caeli, Solus agat puppes, summasque supernatet undas.* Audimur: *vocat ipse ratem.*" Id vero videtur fraudi fuisse librariis, ut priscam lectionem *prorogat* interpolarent; quia praecesserat illud de Apolline, „Si *Palatinas* videt *aequus arces Remque Romanam Latiumque:*" Autumabant enim, post illud *si*, obtestandi particulam, necessario sequi debere modum verbi optativum, *proroget* aevum: ut sane passim apud poëtas subsequi solet. Virgil. Aen. II, 536. „*Di*, siqua *est caelo pietas, qua talia curet*, Persolvant *grates dignas et praemia*

75 Doctus et Phoebi chorus et Dianae
Dicere laudes.

reddant." et V. v. 797. — „liceat *Laurentem attingere Thybrim*, Si *concessa peto*, si *dant ea moenia Parcae.*" In quo tamen eos opinio fefellit. Eam enim particulam usurpare solemne est, non tantum cum deorum opem precantur, verum etiam cum deos propitios certo sibi pollicentur; ut hic, *Prorogat*, inquit, *aevum in melius*, *si aequus rem Romanam videt.* Ovidius Pont. II, 11. „*O referant gratae, quoniam non possumus ipsi, Di tibi: qui* referent, si *pia facta vident.*" Ovid. Trist. II. „*Per superos igitur, qui dent tibi longa*, dabuntque *Tempora*, *Romanum si modo nomen amant.*"

75. *Doctus et Phoebi*] Codex manuscriptus Barthio memoratus Advers. XXXVIII, 18. „*Doctus et* Phoebo *chorus*, *et Dianae Dicere laudes.*" Utrumque probum est, et *Phoebo*, et *Phoebi*. Ovidius Art. Amat. II. in fine: „*Me vatem celebrate, viri*, mihi dicite laudes." Tibullus I, 3. „*Ut mea votivas persolvens Delia voces Ante sacras lino tecta fores sedeat; Bisque die resoluta comas*, tibi dicere laudes *Insignis turba debeat in Pharia.*" Virgil. Georg. II, 393. „*Ergo rite suum* Bacho dicemus *honorem Carminibus patriis.*" Et sane fatendum est, si *Phoebo* scripserit auctor, vix aliter evenire potuisse, quam ut *Phoebi* supposuerint plerique librariorum: contra si *Phoebi*, vix unum e multis *Phoebo* interpolaturum. Verumtamen, cum caeteri omnes scripti et editiones priscae miro consensu *Phoebi* exhibeant, nihil mutandum censemus. Virgil. Aen. VIII. „*Hic iuvenum chorus*, *ille senum*, *qui* carmine laudes Herculeas *et facta ferunt.*" *i. e.* Herculis. Idem Eclog. VI. — „*namque super tibi erunt*, *qui* dicere laudes, *Vare*, tuas *cupiant*, *et tristia condere bella.*" Sidonius Apollinaris IX. v. 226. „*Non quod per satiras Epistolarum*, *Sermonumque sales*, *novumque Epodon*, *Libros Carminis*, *et Poëticam artem*, Phoebi laudibus *et vagae Dianae Conscriptis*, *voluit sonare Flaccus.*"

Q. HORATII FLACCI

SERMONUM

LIBER I.

ECLOGA I.

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus vivat; laudet diversa sequentis?
O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contra mercator, navem iactantibus Austris,
Militia est potior. quid enim? concurritur: horae
Momento aut cita mors venit, aut victoria laeta.
Agricolam laudat iuris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventis clamat in urbe.
Caetera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. ne te morer, audi
Quo rem deducam. si quis deus, En ego, dicat,
Iam faciam quod voltis: eris tu, qui modo miles,
Mercator; tu consultus modo, rusticus: hinc vos,
Vos hinc, mutatis discedite partibus. eia,
Quid statis? nolint. atqui licet esse beatis.
Quid causae est, merito quin illis Iuppiter ambas

8. *Momento cita mors*] Ita quidem editiones veteres, et codices plerique; nostri certe omnes. Neque aliter citat Iohannes Saresberiensis in Policratico VII, 16. Libri tamen Lambini quatuor, „*Momento* aut *cita mors venit, aut victoria laeta.*“ Quod elegantius et magis Horatianum: Sic Carm. III, 20. „*Qualis* aut *Nireus fuit*, aut *aquosa Raptus ab Ida.*“ IV, 8. „*Quas* aut *Parrhasius protulit*, aut *Scopas.*“ Serm. II, 7. v. 117. „Aut *insanit homo*, aut *versus facit.*“ et saepe alibi. Librarii autem hic omiserunt, quia, demto eo, versui suum metrum constabat. Atqui illud animadvertere debuerunt, *horae momento cita mors venit*, nisi particula disiunctiva inseratur, ominosum plane et infaustum esse.

Iratus buccas inflet, neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis ut praebeat aurem?
Praeterea (ne sic, ut qui iocularia ridens
Percurram: quamquam ridentem dicere verum
Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima:
Sed tamen amoto quaeramus seria ludo.)
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautaeque per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvola, nam exemplo est, magni formica laboris
Ore trahit quodcumque potest, atque addit acervo
Quem struit haud ignara ac non incauta futuri.
Quae, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit, et illis utitur ante
Quaesitis sapiens: cum te neque fervidus aestus

v. 38. Vulg. *Patiens.*

38. *Et illis utitur ante Quaesitis patiens*] *Patiens*, quod editiones veteres occupaverat, primus expulit eruditissimus Lambinus; et in eius locum ex quinque suis *sapiens* reposuit. Illud tamen reposcunt non modo Douza, Torrentius, et Marcilius, Lambino semper iniqui; sed, quod magis miror, acerrimi vir iudicii Gronovius pater ad Senecae Thyestem v. 470. Nempe aiunt *formicam* recte dici *patientem*; ut illud de *mure*, Serm. II, 6. v. 91. — „*quid te iuvat*, *inquit*, *amice*, *Praerupti nemoris* patientem *vivere dorso?*" sane quidem; sine dubio formica est *patiens* laboris. Verum illud nunc non quaeritur, numquamne alias ea bestiola *patiens* vocari possit; sed an loco, sensui, et auctoris menti id epitheton conveniat. Id quod iam examinandum venit. Principio si legere velis *quaesitis utitur sapiens*, perinde erit, ac si hilariter, genialiter, non perparce et sordide uti dixeris. Sic Carm. I, 11. — „sapias, vina liques, *et spatio brevi Spem longam reseces.*" et I, 7. — „*sic tu* sapiens *finire memento Tristitiam vitaeque* labores *Molli*, *Plance*, *mero*:" quae duo loca Lambinus apposite citavit: quibus adde Ep. I, 15. v. 45. „*Vos* sapere, *et soloe aio* bene vivere, *quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.*" et I, 10. v. 44. „Laetus *sorte tua* vives sapienter, *Aristi.*" et Carm. IV, 9. „*Neu* possidentem multa *vocaveris Recte beatum: rectius occupat Nomen beati, qui deorum Muneribus* sapienter uti" etc. Quin et *uti* vel *frui* per se sola idem significant: ut Art. Poët. v. 170. „Quaerit, *et inventis miser abstinet, ac timet* uti." Epist. I, 7. v. 57. „*Et properare loco, et cessare, et* quaerere, *et* uti." et Epist. I, 4. v. 6. — „*dî tibi formam, Dî tibi divitias dederunt*, artemque fruendi." Haec ergo erit sententia: Tu, avare, male te defendere et excusare quaeris exemplo formicae: illa enim, laboribus per aestatem strenue decursis, hiemem in otio genialiter transigit: tu vero totam aetatem quaerendo et laborando consumis; neque unquam cesses, aut quaesitis uti vel acervum comminuere audes. Iam autem pro *sapiens* substitue *patiens*; et totam sententiam labefactas. *Patiens*, aiunt, *utitur quaesitis formica*, hoc est, *parca*, *frugalis*,

Demoveat lucro, nec hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuvat inmensum te argenti pondus et auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quod, si conminuas, vilem redigatur ad assem:
At, ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus ac meus: ut si
Reticulum panis venalis inter onusto
Forte vehas humero; nihilo plus accipias quam
Qui nil portarit. vel dic, quid referat intra

v. 39. Vulg. *Neque* hiems. 46. Plus *quam* meus.

paucis contenta. Imo vero, non *paueo* victu, sed *duro*, inopi et sordido contenta. Sic enim exponendum est, quod de *mure* dictum afferunt, „*Praerupti nemoris* patientem *vivere dorso*;“ hoc est, *lolio et adore* vilissimo cibo patienter victitantem; cum in urbe suavissimis ferculis et bellariis satur quotidie esse possit. Ita Epist. I, 17. v. 13. „*Si pranderet olus* patienter, *regibus uti Nollet Aristippus:*“ id est, si vilibus *herbis et urtica* patienter vesci posset, non mensas regias sectaretur, mullorum et rhomborum nidore tractus. Ergo haec demum secundum ipsos exorietur sententia: *Avari et formicae diversa longe ratio est: haec enim quaesitis* patiens *utitur; dureque et misere ac sordide victitans per totam hiemem sub terra latitat: ille quaerendis semper inhiat, neque tamen pro quaestus ratione sumtum in se facit; sed quaesitis miser abstinet et uti timet.* Bella vero antithesis, quaeque magnis viris suo merito placet. Illud vero per se quale est, *acervo farris constructo, patiens utitur quaesitis?* quemnam, amabo, cibum alium *farri* praetulerit formica? Qualis ergo ea *patientia* est, si et cibo gratissimo vescitur, et de magno acervo sine parsimonia tollit, et pingui otio sine labore perfruitur? Quid quod nusquam satis apte dixeris, *patienter uti quaesitis?* Uti enim, ut vidimus, ipsum per se geniale quid significat: *patientis* autem est carere potius et abstinere, quam uti. Recte ergo se habet Lambini lectio, „*Non usquam prorepit, et illis* utitur *ante Quaesitis* sapiens;“ *illa*, inquit, *sapiens quaesitis laete lauteque fruitur; tu miser et stultus gustare et tangere tua non audes.* Atque hanc solam agnoscit Porphyrion Scholiastes: neque aliter omnes fere codices paullo vetustiores, ut praeter Lambini aliquot et Torrentii, Cruquiani omnes; et ex nostris optimi Leidensis, Graevianus, et Reginensis a secunda sed antiqua manu, cum aliquot aliis.

46. *Non tuus hoc capiet, venter plus quam meus*] Editiones quidem veteres *plus quam meus* in sequentes propagarunt: idque silentio transmiserunt interpretes omnes; excepto Bersmanno, qui ex duobus suis *plus ac meus* protulit. Ego vero in Graeviano, Reginensi, et octo praeterea aliis eandem lectionem reperi, *quam* autem in duobus tantum, iisque notae sequioris: ut inde de aliorum codicibus coniecturam capere possis. Revocanda igitur membranarum scriptura, „*Non tuus hoc capiet venter plus*, ac meus.“ *Plus ac*, *minus ac*, *aliter ac* etc. notissimae locutiones. Serm. II, 3. v. 270. — „*nihilo* plus *explicet*, ac *si Insanire paret certa ratione modoque.*“ Ideo autem hoc in loco *ac* maluit auctor, quia mox versu abhinc uno habetur, — „*nihilo* plus *accipias*, quam:“ Variare itaque sermonem voluit, ut fastidium evitaret.

Naturae finis viventi, iugera centum an
Mille aret? At suave est ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urna,
Vel cyatho; et dicas, Magno de flumine malim
Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eo fit,
Plenior ut si quos delectet copia iusto,
Cum ripa simul avolsos ferat Aufidus acer.
At qui tantuli eget, quantum est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, nec vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit: quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illi? iubeas miseram esse libenter,

v. 55. Vulg. *Mallem.* 59. *Quanto.* 60. *Neque* vitam. 63. *Miserum.*

55. *Magno de flumine mallem*] Etiam *mallem* de loco movere veriti sunt interpretes, quia in prioribus editionibus obtinuerat. Solus Lambinus in quinque suis *malim* se invenisse memorat; ceteri tacent. At idem exhibet melior maiorque pars nostrorum, Graevianus, Leidensis, Colbertinus, Galei, Battelianus aliique, et a prima manu Reginensis. Lege igitur, — „*magno de flumine* malim *Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere.*“ Praesentis enim temporis verbum hic requiritur. Si tibi *sit* opus — et *dicas*, *Malim* sumere. Si *mallem* legis; tum dicendum fuerit, *Si esset opus*, et *Dixeris.*

59. *At qui tantuli eget, quanto est opus*] *Tantuli* habent meliores nostri, Graevianus, et a prima manu Reginensis, cum aliis: atque ita editiones vetustae; non *tantulo.* Porro et in iisdem extat, *Quanto est opus.* Nicolaus Heinsius ex coniectura, *Quantillo opus.* Mihi quidem magis arridet ea lectio, quam in suis quibusdam Lambinus invenit, „*At qui tantuli eget*, quantum *est opus.*“ Nam et eo pacto sententia fit paullo concinnior; et praeterea locutio eiusmodi est, ut non temere a librariis substitui possit; quibus sollemne est reconditas et raras lectiones in familiares et tritas mutare: non vicissim. Lactantius III, 5. „*Nam vulgus interdum plus sapit, quia tantum*, quantum opus est, *sapit.*“ Quadrigarius apud Gellium XVII, 2. „*Nihil sibi* divitias *opus esse.*“ Lucretius II, 1137. „*Unde queat tantum suboriri ac suppeditare*, Quantum opus est: *et quod satis est, natura novare.*“ Ita Cicero saepe, *quod opus est, quae opus erunt, nummos opus esse, dux nobis et auctor opus est*, et similia.

63. *Iubeas miserum esse libenter*] Vide modo locum integrum: „*At bona pars hominum decepta cupidine falso, Nil satis est, inquit, quia tanti, quantum habeas, sis. Quid facias illi? iubeas miserum esse libenter.*“ ubi haec series dictionis est: *Bona pars hominum inquit.* — *Quid facias illi* bonae hominum parti? *Iubeas miserum esse libenter.* Quid audio? imo vero, *miseram*: nisi soloecismum facere velis. Lege igitur, invitis licet codicibus, „*Quid facias illi? iubeas* miseram *esse libenter.*“ Quod postea Marcilium animadvertisse vidi. Is tamen pro iudicii sui modulo *miserum* nihilominus retinet. „*Vertit*, inquit, *poëta filum orationis; ut si* hominem *dixisset*, *non* partem hominum.“ At quid opus erat, o bone? Annon *quid facias illi hominum parti*, aeque commode dicitur, ac *illi homini*? annon tam *pluribus* ea formula con-

Quatenus id facit: ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. congestis undique saccis
Indormis inhians, et tamquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tamquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus, quem praebeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius; adde
Quis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctisque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes, hoc iuvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te adfixit; habes qui
Adsideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac natis reddat carisque propinquis?
Non uxor salvum te volt, non filius; omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas,

v. 83. Vulg. *Ac reddat natis.*

venit, quam *uni*? Lactantius III, 20. „Quid his facias, *qui inconcessa scrutari volunt*?“ et, V, 12. „Quid his facias, *qui ius vocant carnificinas veterum tyrannorum*?“ Quorsum itaque attinebat *filum vertere*? cum filum perducendo et sententiae magis, et orationi aeque consultum esset.

81. *Lecto te affixit*] Editio prima Veneta, *afflixit*; altera et Loscheri, *affixit*. Inde in partes itum est ab interpretibus: ita tamen ut pluribus placuerit *afflixit*, quod profecto et in pluribus membranis reperitur. Verior tamen ea lectio est, quae pauciores advocatos sibi nacta est. Seneca Epist. LXVII. „*Ago gratias senectuti, quod me lectulo affixit.*“ Ubi nulla in tot codicibus variatio est, praeterquam quod tres apud Gruterum Palatini *lecto* pro *lectulo* exhibeant, atque eo propius ad hanc Flacci lectionem accedant. Cicero in Verrem V. c. 7. „*Nam pater, grandis natu, iam diu lecto tenebatur;*“ quod perinde est ac *affigebatur*. *Morbus* quidem *afflixit*, vel *casus afflixit* recte dixeris; atque ita saepe Celsus aliique: minime vero, *casus lecto afflixit*. *Affligere* enim, sequente dativo, vim et impetum in illidendo significat; atqui aegroti lecto decumbunt, non lecto illiduntur. Vide nos ad Serm. II, 2. v. 79.

83. *Suscitet, ac reddat natis*] Quia semel in veteribus editis sic constituta est lectio, veriti sunt immutare plerique interpretes. At Cruquius in tribus Blandiniis, in uno suo Pulmannus, in Graeviano, Zulichemiano, Magdalenensi, et Franeckerano nos alio ordine *natis reddat* reperimus. Scribe igitur, „*Suscitet, ac* natis reddat, *carisque propinquis*:“ quae verborum collocatio et dulcior et elegantior est.

Si nemo praestet, quem non mereāris, amorem?
An, si cognatos, nullo natura labore

v. 88. Vulg. *At* si.

88. *At si cognatos*] Salebrosus sane locus, unde haud facile est pedem inoffensum referre: „*At si cognatos, nullo natura labore Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos, Infelix operam perdas: ut si-quis asellum In campo doceas parentem currere frenis.*“ ubi primo videndum erit, quo pertineant illa *nullo labore*. Et nos quidem cum veteribus Scholiastis ad *naturam* referenda esse censemus; *quos scilicet natura sponte, ultro et gratuito tibi dat sine ullo* tuo *labore*. Seneca in Apocolocyntosi: „Sponte *sua festinat opus*,“ nulloque labore *Mollia contorto descendunt stamina fuso*.“ i. e. *nullo* Parcarum *labore*. Statius Theb. VIII, 315. de Tellure loquens „et „*astriferumque domus Atlanta superne Ferre laborantem* nullo *vehis ipsa* labore.“ i. e. *nullo* tuo. Seneca Epist. LXXXIV. „*Deinde adhibita ingenii cura et facultate, in unum saporem varia illa libamina confundere: ut, etiamsi apparuerit unde sumtum sit, aliud tamen esse quam unde sumtum est appareat: quod in corpore nostro videmus* sine ulla opera *facere* naturam.“ Interdum pronomen exprimitur, non subintelligitur: Cicero II. contra Rullum c. 6. „*Nobis traditam libertatem*, nullo vestro labore, *consule adiutore, defendere*.“ Plinius Hist. XXXII, 1. „*Infrenat impetus Echeneïs, et domat mundi rabiem*, nullo suo labore, *non retinendo, aut alio modo quam adhaerendo*.“ Verum aliam hic constructionem instituunt viri doctissimi; quorum primus Torrentius rem dubiis et paene dissentiens proposuit; mox ab illo arreptam Dacierius aliique tamquam certam et indubitatam fideliter obtraserunt, ut ordo sit: *At si velis nullo labore retinere cognatos, quos natura tibi dat*. In quo certe, praeter coactam et impeditam orationem, iocularem hominum errorem et ἀβλεψίαν ridere licet. Sic enim secundum ipsos procedet sententia: *si nullo labore, sive sine ulla* opera, *cognatos retinere velis, infelix* operam *perdas*. Quid? an opera perditur, quae non omnino insumitur? „*Si nullum*, aiunt, *laborem impendere velis, operam perdas*.“ Haud vidi magis operam sine sudore et oleo navatam. Sed venia danda est viris eruditis ἄλλοις ἐπ' ἐσθλοῖς; quam et nos vicissim petimus, siquid simile usquam nobis incogitantibus obrepserit. Illud iam porro inquirendum, quid sibi velit et quo spectet tota haec oratio: quod in recepta quidem lectione desperandum mihi videtur. *Tu, avare*, inquit, *si cognatorum tuorum amicitiam servare et retinere velis, perdas operam infelix*. Hactenus quidem rem intelligere posse videor. Frustra enim avarus benevolentes sibi cognatos speret, sine sumtu et largitione: omnis alia opera rogando, obtestando, blandiendo, incassum sumitur. Sed repudiant hunc sensum quae mox subiunguntur: — „*ut si quis asellum In campo doceat parentem currere frenis*:“ haec enim non in avarum ipsum, sed in cognatos culpam transferunt. Quippe superiore sententia is ipse est *asinus ad lyram*, et indocilis recte utendi cognatis suis: hac, contra, cognati vituperantur, tamquam *aselli frenorum impatientes*, quibus omnis cura cultusque impensus in irritum cadit. Vides iam, opinor, locum undique obseptum esse, unde pedem aut proferre, aut referre nullo modo possis. Quid ergo? Mihi quidem omnino revocanda videtur lectio, quam uterque Scholiastes memorat, quam et Cruquii duo codices, Pulmanni quattuor, Torrentiique aliquot agnoscunt, et pro varia lectione Leidensis noster, „*An si cognatos*, —?“ ut sententia sit huiusmodi: An miraris, quod te non ament cognati; quos tu nulla benignitate conciliare tibi studeas? An potius nihili facis a co-

Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
Infelix operam perdas; ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis?
Denique sit finis quaerendi: cumque habeas plus,
Pauperiem metuas minus; et finire laborem
Incipias, parto quod avebas: ne facias quod
Ummidius, qui tam (non longa est fabula) dives
Ut metiretur nummos, ita sordidus ut se

v. 94. Vulg. *Nec facias.* 95. *Quidam.*

gnatis amari, et omne, quod ad demerendos eos impendi debet, male locatum et perditum iri putas? quasi si asinum traderes magistro, qui in campo eum institueret „*Insultare solo, et gressus glomerare superbos?*“ In quo tamen male tibi consulis: quid enim? „*Uni nimirum tibi recte semper eunt res?*“ Adveniet fortasse tempus, cum cognatorum ope et benevolentia indigeas. Vel *denique*, si eorum gratiam non ita magni aestimas; cave saltem, ne avaritia tua et sordibus perniciale familiae odium in te concites: ne fortassis, ut miser ille *Ummidius*, securi vel toxico sublatus digniorem haeredem locupletes.

94. *Nec facias quod Umidius quidam*] Primo pro *nec facias*, quod ex priscis editionibus male derivatum est, scribendum *ne facias*; ut omnes ubique codices et aliorum et nostri exhibent summo consensu. Neque aliter citat Charisius p. 202. „Ne, *quoties pro eo quod est apud Graecos ΜΗ ΙΝΑ accipitur, optativa recipit, ut apud Horatium, Ne facias quod Numidius.*“ Eadem plane habes apud Diomedem p. 388. Sententia autem aperta est, quam et supra illustravimus. Mox in avari divitis nomine valde in codicibus variatum est, *Unidius*, *Uvidius*, *Vinidius*, *Numidius*, *Umidius*, *Ummidius*. Placent duo postrema, quorum illud in Reginensi nostro est, hoc in Graeviano. Apud Gruterum occurrit C. VMIDIVS. C. L. OPTATVS. apud Reinesium VMIDII AVITI. in Marmoribus Felsineis C. VMIDIVS ACTIVS. Iterum apud Gruterum habes VMMIDIAE CALE. et 895, 11. MMIDIO HERMETIONI. et p. 432. 1. VMMIDIO SEGVNDO. et 895, 10. VMMIDIAE MANES -- VMMIDIAE C. F. ET P. VMMIDIO PRIMIGENIO -- P. VMMIDIVS ANOPTES. Varro de Re Rustica, III, 3. „*Non Philippus, cum ad Immidium hospitem Casini divertisset, et ei e tuo flumine lupum piscem formosum apposuisset, atque ille gustasset et expuisset, dixit, Peream, ni piscem putavi esse?*“ Ubi pro *Immidium*, quale nomen nusquam alias habetur, reponendum credo *Ummidium*, et fortasse is ipse est, de quo loquitur Horatius; ut et *Philippum* illum alibi memorat Epist. I, 7. nam ex dicto Philippi acerbo sane et contumelioso coniicias, Ummidium illum pro avaro et sordido habitum fuisse. Illud quod sequitur subtilioris est disquisitionis, — „*ne facias, quod Ummidius quidam (non longa est fabula) dives, Ut metiretur nummos: ita sordidus, ut se Non umquam servo melius vestiret; ad usque Supremum tempus, ne se penuria victus Opprimeret, metuebat.*“ ubi animadverte, sodes, ut aliquantum scabrior et paene hiulca sit oratio: *Ne facias, quod Ummidius quidam, dives et sordidus: metuebat semper, ne victus inopia moreretur.* Certe ad sententiam plene et diserte efferendam *qui* particula requiritur: *Dives et sordidus*, qui *metuebat*; aut, Qui *dives et sordidus metuebat.* Unde nata mihi statim coniectura est, quae minima mutatione scabritiem illam leviget, et hiantem dictionem coagmentet: — „*ne facias, quod Ummidius;* qui tam (*non longa est fabula*) *dives.*“ *Qui tam dives*, ait, *ut pecuniam modio me-*

Non umquam servo melius vestiret, ad usque
Supremum tempus ne se penuria victus
Opprimeret metuebat; at hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.

tiretur: ita sordidus et parcus, ut honestum vestitum sibi gravaretur: metuebat *tamen, ne* etc. Porro *tam dives, ut;* plane ut supra versu 20. „Tam facilem *dicat, votis* ut *praebeat aurem.*“ Edi alioqui *tam vel ita* interdum apud Nostrum subaudiri non ignorem; ut Serm. I, 7. v. 13. „*Ira fuit* capitalis, ut *ultima divideret mors.*“ Neque vero ineleganter inter *tam* et *dives* parenthesis interiicitur, licet in medio orationis cursu. Ovidius Fast. II, 283. „*Cur igitur currant, et cur* (sic currere mos est) *Nuda ferant posita corpora veste, rogas.*“ Quintilianus Instit. IX, 2. „*Utilis autem aliquando dissimulatio est, ut in eo* (nota enim fabula est), *qui, cum esset contra eum dictum, Iura per patroni tui cineres, paratum se esse respondit.*“ Postremo nihil opus erat quasi de homine ignoto *quidam* subiungere, non magis quam mox de *Maenio* et *Nomentano.* Nam et *Ummidium*, vel luculentas illas divitias, vel etiam ipsam avaritiam, celebrem et famosum reddidisse veri admodum simile est.

100. *Fortissima Tyndaridarum*] Iam diu est, cum haec verba crucem grammaticis fixerunt: quippe si masculinum est genus *Tyndaridarum* a recto *Tyndarides*, sententia impeditur; si femininum a *Tyndarida*, analogia violatur. Quem tamen nodum non solvere, sed secare nuper conatus est vir et ingenio et eruditione celebris Ioannes Clericus in opusculo Gallico *Bibliothèque choisie* Tomo III. p. 256. Sic enim reponit, eodem, ut putat, sensu, literis non multum diversis: — „*at hunc liberta securi Divisit, medium fortissima* Tyndaris. Horum *Quid mi igitur suades? ut vivam Naevius? aut sic Ut Nomentanus?*“ Quod equidem nollem viro sagaci et ibidem de notulis meis ad Horatium promissis tam bene existimanti sub calamum umquam venisset. Nam ut condonetur illud *fortissima Tyndaris*, quod tamen non una de caussa displicet: illa certe quae sequuntur, „*Quid igitur* horum *mihi suades,*“ nullo pacto possunt consistere. Non enim *Naevius* pro avaro, et *Nomentanus* pro nepote hic proponitur; ut sententia sit, Utrum *horum* imitari me malis: sed uterque prodigus erat et nebulo. Neque vero, postquam tot versibus avaritiam insectatus esset, sic se interrogari fingeret Noster, *Quid igitur? suadesne, ut vivam avarus?* id enim ineptum plane et absurdum esset. Sed is interrogationis sensus est, *Videte nolle, ut Ummidii more vivam: suadesne igitur, ut in morem nepotis, Naevii aut Nomentani?* Cui apta statim redditur responsio, — „*pergis pugnantia secum Frontibus adversis componere?*“ Ummidium nempe cum Naevio et Nomentano? Male igitur cessit coniectura viro alioquin ingenioso. Imo vero nihil hic sollicitandum esse monet omni exceptione maior Quintiliani auctoritas. Is enim Instit. XI, 4. „*Est in eo quoque,* inquit, *nonnihil, quod sic singulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus est permolle: nec solum ubi* quinae syllabae *nectuntur, ut in his*, fortissima Tyndaridarum; *sed etiam ubi quaternae, cum versus clauditur* Apennino, *et* Armamentis, *et* Oriona.“ Vides, opinor, adeo expressis signis notisque haec citari, ut de lectionis sinceritate nulla controversia esse debeat. Quare adhuc integra grammaticorum lis erit, quid de *Tyndaridarum* caussa sit statuendum. Et feminino quidem genere pro *Tyndaridum* accipit illustris Nic. Heinsius ad Ovidii Met. V, 268. quo exemplo et Ausonium ex coniectura corrigit Gripho numeri ternarii, „*Et lyrici vates numero sunt* Mnemonidarum,“ hoc est, *Mnemonidum*: Mnemonides enim Musae. Membranae tamen *Mnemosynarum*

Quid mî igitur suades? ut vivam Maenius aut sic

ibi praeferunt. Idem cum Heinsio de hoc Horatii loco sentit magnus Scaliger ad Manilium; ut *Tyndaridarum* sit haec Tyndarida huius Tyndaridae; quo exemplo a *lampade, hebdomade*, Latinos in casu recto *lampada, hebdomada*, formavisse narrat. Equidem non negaverim fieri potuisse, ut, priusquam linguae Graecae usus vulgo Romae inoleverit, veteres illi feminina Graeca in *is* vel *as* exeuntia terminatione Latina secundae declinationis efferrent. Illud tamen numquam concesserim, in mediis Athenis institutum Horatium, et illo praesertim saeculo, quod verba Graeco fonte deducta libentissime recepit, tam casce et Opice locutum esse: nisi forte hoc hemistichion ab Ennio vel Accio vel Lucilio prius dictum et ore hominum celebratum in suos usus transtulerit. Id quod, ut pro comperto haberi iam nequit, ita non admodum verisimile est. Nam et illi ipsi, quantum ex eorum reliquiis constat, terminationes Graecas praetulerunt. Lucilius apud Nonium v. Unguentum: — „*Eumenidum sanctissima Erinnys:*“ non *Eumenidarum;* et iterum v. Contendere: „*Thestiados Ledae atque Ἰξιονίης ἀλόχοιο:*“ non *Thestiadae*. Sic *Ennius Eumenidibus, Livii Alcestis, Accius in Thebaide* et *Troadibus* citantur; non *Eumenidis, Alcestida, Thebaida, Troadis*. Ita apud Accium *Tantalidarum*, apud Pacuvium *Pelopidarum* invenies, non a *Tantalida, Pelopida* rectis feminînis deducta, sed a *Tantalides, Pelopides*. „*Quinam* Tantalidarum *internecioni modus?*“ Iidem adhuc citantur in *Antenoridis, Agamemnonidis, Phinidis;* ubi filii, non filiae denotantur. Quare satius est, opinor, plebeiam illam, quam Horatio adfingunt, terminationem missam in praesens facere, atque ita locum exponere (quod et olim tetigit Lambinus), ut *Tyndaridarum* genere quidem masculino utriusque sexus liberos, tam filias quam filios, comprehendat. Liberta igitur illa Ummidii erat altera Clytemnestra, *fortissima omnium liberorum Tyndari;* quo modo et salva erit sententia, neque ulla scabies nitidissimo poëtae affricabitur. Synesii Philosophi Epigramma, Anthol. IV, 4. „*Οἱ τρεῖς ΤΥΝΔΑΡΙΔΑΙ, Κάστωρ, Ἑλένη, Πολυδεύκης*“ *Tres illi* Tyndaridae, *Castor*, Helena, *et Pollux*. Helena ergo, ut vides, erat *una* et quidem pulcherrima *Tyndaridarum*. Quin et alias masculinum genus sub se alterum concludit. Digest. II, 10, 38. „*Lucius et Titia* fratres.“ et 14, 35. „*Tres* fratres *Titius et Maevius et Seia*.“ Livius XXXVII, 3. „*Legati ab Ptolemaeo et Cleopatra*, regibus *Aegypti, venerunt*.“ Tacitus Annal. XII, 4. „Fratrumque *non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit:*“ hoc est, Silani et Iuniae Calvinae. Ubi accuratissimus Gronovius pater et illa Senecae adducit, Medea v. 56. et 59. „*Ad* regum *thalamos numine prospero. Primus sceptriferis colla* Tonantibus.“ *regum*, id est, Iasonis et Creusae; *Tonantibus*, id est, Iovi et Iunoni. Atque haec scripseram, cum in memoriam demum rediit, eruditissimum Munckerum in commentario ad Hyginum *Tyndarida* in casu recto multis exemplis adstruere; qualia sunt *Briseïda* pro *Briseïs, Chryseïda* et *Tritonida* apud Hyginum, *Nereïda* et *Aulida* apud Dictyn Cretensem, *Heroida* apud Fulgentium, *Titanida* apud Martianum Capellam, *Symplegada* apud Isidorum, et alia plura eius farinae. Quae omnia, sive ipsis auctoribus, ut fieri potest, sive delirantibus librariis imputanda sint, meo quidem iudicio nihil ad Horatium faciunt. Absit enim, ut Augusteo aevo et probatissimo quidem scriptori verba tribuamus, quibus post multa saecula, late tum grassante barbarie, scriptores aliquot proletarii chartas inquinarunt.

101. *Ut vivam Maenius, aut sic Ut Nomentanus*] Plerique codices *Naevius* habent; editiones veteres *Mevius;* ut et Galeanus noster, et a prima manu codex Regiae Societatis. Unde recte videntur reposuisse

Ut Nomentanus? Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis conponere? non ego avarum
Cum veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem.
Est inter Tanain quiddam socerumque Viselli.
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. nemon' ut avarus
Se probet, ac potius laudet diversa sequentis?
Quodque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se maiori pauperiorum
Turbae comparet? hunc atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Ut cum carceribus missos rapit ungula currus;
Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Praeteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore, vita
Cedat uti conviva satur, reperire queamus.
Iam satis est: ne me Crispini scrinia lippum
Conpilasse putes, verbum non amplius addam.

v. 120. Vulg. *Lippi.*

Maenius, qui ex Epistola I, 15. notus est luxuriae. Porro et Reg. Soc. liber, — „*ut vivam Mevius*, an *sic Ut Nomentanus?*“ Nimirum hunc pro nebulone, Mevium pro avaro et sordido cepit librarius: quam sententiam supra refutavimus. Melius itaque cum ceteris leges, *ut vivam Naevius*, aut *sic*; aut quod adhuc minus ambigui habet, *ut vivam Naevius*, ac *sic*, cum Leidensi codice, et Collegii Trinitatis. *Aut* et *ac* ab exscriptoribus confundi solere passim animadverti.

120. *Crispini scrinia lippi*] Ipse quidem Horatius *lippus erat*, ut ipse de se confitetur non semel. Serm. 1, 5. v. 30. „*Hic oculis ego nigra meis collyria* lippus *Illinere*,“ et ibidem v. 49. — „*dormitum ego Virgiliusque: Namque pila* lippis *inimicum et ludere crudis.*“ et Epist. I, 1. v. 29. „*Restat, ut his ego me ipse regam solerque elementis. Non possis oculo quantum contendere Lynceus: Non tamen idcirco contemnas* lippus *inungi.*“ Impudentis ergo hominis et stolidi esse videatur, imo communi plane sensu carentis, Crispinum ob lippitudinem deridere, cum ipse eodem oculorum vitio laboraret. Numquam equidem crediderim adeo sui oblitum et decori inscientem fuisse Nostrum, ut hoc faceret. Neque vero Scholiastae veteres vel verbulo indicant lippiisse Crispinum: et tamen illi ex commentariis veterum non pauca didicerunt; praesertim circa personas, quae hodie aliunde scire numquam potuimus: quale illud de *Tanai* et *Viselli socero*, versu 105. illum scilicet spadonem fuisse, hunc herniosum. Imo inde potius sanis eum fuisse oculis recte colligas: quippe Annotator Cruquianus *non oculorum ratione, sed mentis, quod insulsus fuerit poëta*, lippum hic vocatum memorat; alius vero Glossator, cognomen ei *Lippo* fuisse inditum. Quae cum absurda sunt, et otiosorum hominum commenta; tanto magis tamen ostendunt ab oculorum morbo immunem eum fuisse, quod ad has ineptias descendere coacti sint, quo rationem hujus epitheti pravam saltem et falsam

ECLOGA II.

Ambubaiarum collegia, pharmacopolae,
Mendici, mimae, balatrones; hoc genus omne
Maestum ac sollicitum est cantoris morte Tigellî:
Quippe benignus erat. contra hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Praeclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis:
Sordidus, atque animi quod parvi nolit haberi,
Respondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappae famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fenore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat; atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius urguet:
Nomina sectatur, modo sumta veste virili
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non,
Iuppiter, exclamat, simul atque audivit? At in se
Pro quaestu sumtum facit hic. Vix credere possis,
Quam sibi non sit amicus: ita ut pater ille, Terentî
Fabula quem miserum gnato vixisse fugato
Inducit, non se peius cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quaerat, Quo res haec pertinet? Illuc:

eruerent. Quid ergo? mihi nulla quidem dubitatio est, quin auctor sic scripserit: „*Iam satis est: ne me Crispini scrinia* lippum *Compilasse putes, verbum non amplius addam.*“ Tam enim hoc urbane et facete de se dixerit, quam de Crispino stolide et inhumane. Hoc scilicet Maecenatem dicturum sibi fingit: *Quorsum haec tam putida? mirum, ni hic lippus Crispini scrinia compilaverit.* Ecquid vero iam videtur? annon sordet prae hac nostra lectio illa vulgata? Ego quoque, utpote in re clara et certa, verbum non amplius addam.

6. *Famem depellere possit*] Editiones veteres, Venetae duae et Loscheriana, *propellere:* atque ita maior pars codicum. Utrumque probum videtur. *Propellere* quidem *famem aut frigus* non memini legisse: at *propulsare*, quod proxime accedit, non semel occurrit. Cicero de Finibus IV, 25. „*Vacemus, an cruciemur, dolore:* frigus, famem propulsare *necne possimus.*“ Tacitus Annal. XIV, 24. „*Carne pecudum* propulsare famem *adacti.*“ Praestat tamen retinere *depellere*, quod post Aldum omnes fere editiones secutae sunt; et ita nos in Graeviano, Magdalenensi, Batteliano, et Coll. Trinitatis reperimus. Cicero de Oratore III, 38. „*Ut vestis* frigoris depellendi *caussa reperta.*“ Seneca Epist. IV. „*Ut* famem *sitimque* depellas.“ Quintilianus Declam. V. „*Quid tam publicum, quam ut alicuius* famem *proximus quisque* depellat?“ Tacitus Annal. XV, 12. „*Ut simul hostem* famemque depelleret.“ Idem Hist. V, 4. „*Effigies animalis, quo monstrante errorem* sitimque depulerunt.“ Sic denique hunc versum citat Scholiastes Iuvenalis ad Sat. XIV, 273. „*Frigus quo duramque famem* depellere *possit.*“

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malchinus tunicis demissis ambulat: est qui
Inguen ad obscoenum subductis usque facetus:
Pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum.

v. 25. Vulg. *Malthinus.* 27. *Gorgonius.*

25. *Malthinus tunicis*] Ita Editio Veneta prima: sed altera cum Loscheriana *Malchinus.* Par quoque in membranis diversitas. Codex Graevianus, *Malthinus;* Leidensis, Torrentianus et Barthianus Advers. XXXVIII, 6. *Maltinus;* Reginensis cum pluribus aliis, *Malchinus;* duo *Malchimus.* Qui *Maltinus* scribunt, deductum volunt a vetere vocabulo *malta*, quo *mollis* significatur, ut Lucilius XXVII. „*Insanum vocant, quem* maltam *ac feminam dici vident.*" Ergo si *Malta* inter cognomina erat (quod non memini me legisse), erit a *Malta Maltinus*, ut ab *Agrippa Agrippinus.* Quibus autem *Malthinus* magis arridet, ii a μαλθακὸς, *mollis* nomen formatum putant: verum haec sententia vix ullam veri speciem habet. Mihi quidem tutius hic videtur, in re adeo incerta plurimorum codicum vestigiis insistere: ut *Malchinus* cognomen sit a *Malcho* derivatum. Gruterus 317, 7. T. AEL. MALCO. LICTORI. 93, 5. SVB. CVRA. M. VLPI. MALCHI. unde et 627, 13. P. METTIO. MALCHIONI. 578, 2. T. STATILIVS. MALCHIO. A *Malcho* autem *Malchinus*, ut *a Paullo Paullinus, a Rufo Rufinus, a Balbo Balbinus*, et alia infinita.

27. *Gorgonius hircum*] Ita quidem editiones veteres, *Gorgonius*, ut et versu mox 35, *Cupennius.* Quorum posterius ex melioribus codicibus, qui *Cupiennius* exhibent, recte reformarunt interpretes. Ita Cicero in fine Epistolarum ad Atticum, „*Cicero C. Cupiennio S. Hoc te vehementer, mi Cupienni, etiam atque etiam rogo.*" Reinesius in Inscript. V, 23. *C. Cupiennius Primitivus.* Prius tamen illud *Gorgonius* in sedibus suis quietum reliquerunt, nihil ex codicibus proferentes. Solus Pulmannus ingenue fatetur, quattuor suos et hic et infra Sat. IV, v. 92. *Gargonius* exhibere: quibus astipulantur ex nostris optimi Graevianus, Reginensis cum Regio et Franekerano. Atque haec melior, mé iudice, lectio est. *Gorgonius* enim ἀπὸ τῆς Γοργόνος deductum secundam syllabam corripere debuit. Extat autem apud Gruterum 1031, 8. CAVIAE GORGONIAE. Symmach. Epist. I, 28. „*Frater meus Gorgonius.*" Ammian. Marc. XV, 2. „*Gorgonius, cui erat thalami Caesariani cura commissa.*" Nisi forte ibi quoque, ut hic, exscriptores erraverint. Nam et alibi saepe ita peccatum est. Cicero in Bruto c. 48. „*Omnium rabularum acutissimum iudico equestris ordinis C. Gorgonium.*" Ita quidem libri typis impressi; sed membranae *Gargonius* habent, teste Grutero. Seneca Suasoria VII. „*Gargonius dixit duas res, quibus* stultiores *ne ipse quidem umquam dixerat.*" Ita membranae et editiones: sunt tamen qui ex coniectura *Gorgonius* hic reponere gestiant. Idem Controv. 34. „*Gargius multo* stultius, *quare Promethei Parrhasius supplicium finxisset: Ego, inquit, ardente Olympo, non odissem ignium auctorem?*" Etiam hic repone *Gargonius*, nam eundem esse res ipsa clamitat. Idem Controv. 24. „*Gorgonius in hac controversia foedo genere cacozeliae usus, dixit, Istud publicum adulterium est sub Miltiadis tropaeis concumbere.*" Iterum Controv. 7. „*Gorgonius fuit Buteonis auditor, postea Scholae quoque successor, vocis obtusae, sed pugnacissimae, cui Barg Scurra rem venustissimam dixit: Centum raucorum vocem habes. Hic putavit, varium colorem excogitasse pro patre. Ego, inquit, dictavi, Duplum dabo, si manus non praecideritis. Librario una syllaba excidit, Non: et scri-*

Nil medium est. sunt qui nolint tetigisse, nisi illas,
Quarum subsuta talos tegat instita veste:
Contra alius nullam, nisi olente in fornice stantem.
Quidam notus homo cum exiret fornice; Macte
Virtute esto, inquit, sententia dia Catonis.
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc iuvenes aequum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operae pretium, procedere recte
Qui moechos non voltis, ut omni parte laborent;

v. 30. Vulg. *Olenti.* 38. *Moechis.*

psit, si praecideritis. Digna res quae voce illa diceretur." Utrobique silet Gruterus: et tamen hic ipse sine dubio est, qui supra Suasoria VII. *Gargonius* vocatus est. Atque haec loca eo libentius exscripsimus, quia eundem hunc *Gargonium* esse credimus, quem Horatius *hircum olere* dicit. Aetas enim et cetera omnia pulchre conveniunt. Similiter et *Baro ille Scurra*, sive ut codices Gruteri, *Barro*, idem mihi esse videtur, qui Horatio *Barrus* vel *Barus* dicitur, Serm. I, 7, v. 8. — „*adeo* sermonis amari *Sisennae*, Barros *ut equis praecurreret albis*." Porro *Gargonius* nomen erat Romanum: Gruterus Inscript. 685, 3. CN. GARCONIO CN. FILIO PAVLLINO; atque ei alia affinia, *Gargennius*, *Gargilius*, *Gargilianus*: Grut. 543, 5. Q. GARGENNIVS L. F. SCA. CELER. Martialis III, 96. „*Si te prendero*, Gargili, *tacebis*." et III, 30. „*Dic mihi, quid Romae*, Gargiliane, *facis*?"

30. *Olenti in fornice stantem*] Codices quidem, quos vidi, *olenti*: sed ad morem Horatianum scribendum est, *olente*. Vide nos ad Carm. I, 25. v. 17. Antiquitus videtur scriptum esse, *olentin fornice*: inde facilis librariis ansa data est, ut *olenti in* reponerent. cf. ad. X, 4, 25.

33. *Tetra libido*] Novi virum ingeniosum, qui ex coniectura reponere voluit, „*Nam simul ac venas inflavit* tenta *libido*," atque eius emendationis Petronium sponsorem dedit: „*Ut pateretur satiefieri sibi, et cetera quae* libido distenta *dictabat*." Satis quidem apposite: retinemus tamen omnium codicum lectionem, *tetra*. Porcius Latro in Catilinam: „*Adiutore* teterrimarum libidinum, *socio maximorum periculorum*:" et iterum, „*In exercitatione* teterrimarum libidinum." Lactant. Div. Inst. VI. „*De istis loquor, quorum* teterrima libido *ne capiti quidem* parcit."

38. *Qui moechis non vultis*] Parodiam hanc esse ex versibus Ennianis, monent Scholiastae: „*Audire est operae pretium, procedere recte Qui moechis non vultis*." Ennii autem verba sic citant: „*Audire est operae pretium, procedere recte, Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis*." Unde facile erat divinare, quo propior esset et perfectior imitatio, sic potius scripsisse Nostrum, — „*procedere recte Quo* moechos *non vultis*." Atque ita postea reperi in codice Leidensi, et in Excerptis Bodleianis, et Collegii Trinitatis Codice pro varia lectione, et in Reginensi a manu secunda. Neque aliter legisse Acronem, ex eius paraphrasi, quantumvis inepta et absurda, licet animadvertere. „*Operae*, ait, *pretium est audire* moechos, *qui non vultis procedere recte ad meretricem*." Porro, quod ad sententiam attinet, eodem recidit, sive *recte procedere moechis* dixeris, sive *recte procedere moechis*. Terentius Adelph. Act. et Scen. ult. „*Syre, processisti hodie pulchre*." quod perinde est, ac *pulchre tibi hodie processit*.

Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque haec rara, cadat dura inter saepe pericla.
Hic se praecipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem caesus: fugiens hic decidit acrem
Praedonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones; quin etiam illud
Accidit, ut cuidam testis caudamque salacem
Demeterent ferro. iure omnes. Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda!
Libertinarum dico: Sallustius in qua

v. 46. Vulg. *Demeteret ferrum.* 48. *In quas.*

46. *Demeteret ferrum*] In vetustis editionibus sic locus hic exhibetur, — „*quin etiam illud Accidit, ut quidam testes caudamque salacem Demeteret ferro.*“ Quae cum manca et imperfecta oratio sit (deest enim nomen casus dativi), cumque Lambinus in duobus suis *cuidam*, non *quidam*, inveperit; ille partim eos secutus, partim coniecturae suae fisus, sic edi curavit, „*Accidit, ut* cuidam *testes caudamque salacem Demeteret* ferrum.“ Quin et Cruquius in uno suo *cuidam* pro varia lectione adscriptum reperit; in altero ultima syllaba τοῦ *ferro* in litura erat; ut a prima manu *ferrum* fuisse videatur. Henricus autem Stephanus utrumque, et *cuidam* et *ferrum*, ex veteribus codicibus edidisse se memorat; quem tamen non alios praeter Lambinianos et Cruquianos velle hic suspicor. Mihi vero *demeteret ferrum* (praeterquam quod codices id abnegent) figuratius paullo et elatius videbatur, quam ut Sermonibus hisce per humum repentibus conveniret: quale illud Virgilii, Aen. X, 394. „*Nam tibi, Thymbre, caput Evandrius abstulit ensis:*“ et praeterea *ferro demetere* receptam bonis scriptoribus phrasin, non temere mutandam esse censebam. Silius Ital. XVI. „*Tantum acies, hominumque ferox discordia* ferro Demetit.“ Lactantius V, 9. „*Qui virilia sua* ferro metant.“ Seneca Agam. v. 986. „*Aegisthe, ceseas impium* ferro *caput* Demetere?“ Ovid. Metam. V, 204. „*Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis* Demetit ense *caput.*“ ubi plura vide apud Heinsium in notis. Quamobrem unius literulae vel apicis potius additione sic locum refingebam, cum superioribus connectens: „*Hunc perminxerunt calones; quin etiam illud Accidit, ut* cuidam *testes caudamque salacem* Demeterent *ferro:*“ scilicet, *calones demeterent:* quibus enim potius eiusmodi opus mandandum erat? Ita in Milite Plauti Glorioso Scena ultima, Periplectomenes moechum deprensum Carioni et Sceledro servis verberandum et castrandum committit: „*Ducite istum: si non sequitur, rapite sublimem foras: Vide ut istic tibi sit acutus, Cario, culter probe.*“ Atque haec olim mihi in mentem veniebant; cum postea animadverti πολυμαθέστατον Barthium in Adversar. XXXVIII, 6. in eandem plane coniecturam incidisse. Ille itaque hanc palmam sibi habeat, qui prior occupavit.

48. *Sallustius in quas Non minus insanit*] At potius casus ablativus hic requiri videtur, ut Epod. XI. „*Hic tertius December, ex quo destiti* Inachia furere.“ et Serm. I, 4. v. 49. — „*meretrice nepos* insanus amica.“ et v. 27. „*Hic nuptarum* insanit amoribus, *hic puerorum.*“ et Carm. I, 17. „*Dicis* laborantes in uno *Penelopen vitreamque Circen.*“ Unde acutissimus Nic. Heinsius in exemplaris sui margine, *Forte*, inquit, in quis *corrigendum.* Recte quidem, quod ad dictionem attinet. Nos tamen, ni fallimur, verius propiusque ad receptam lectionem: „*Tu-*

Non minus insanit, quam qui moechatur. at hic si,
Qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste
Munifico esse licet, vellet bonus atque benignus
Esse; daret quantum satis esset, nec sibi damno
Dedecorique foret. verum hoc se amplectitur uno,
Hoc amat et laudat: Matronam nullam ego tango.
Ut quondam Marsaeus amator Originis, ille
Qui patrium mimae donat fundumque laremque,
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus umquam alienis.
Verum est cum mimis, est cum meretricibus: unde
Fama malum gravius, quam res, trahit. an tibi abunde
Personam satis est, non illud, quicquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicumque. quid inter-
Est in matrona, ancilla, peccesne togata?

v. 63. Vulg. *Pecceve.*

tior at quanto merx est in classe secunda, Libertinarum dico: Sallustius in qua Non minus insanit, quam qui moechatur." hoc est, *in qua classe libertinarum.* Atque ita postea invenimus clare et sine ulla rasura in codice Regio. Poteris tamen vulgatam defendere ex Seneca Herc. Oet. v. 370. „*Referam quid alias? nempe Thespiades vacant, Brevique* in illas arsit *Atrides face.*" Ubi tamen idem Heinsius (referente Gronovio) *in illis arsit* repositum voluit; ut apud Ovidium Metam. VII, 21. — „*quid* in hospite *regia virgo* Ureris?" et VIII, 50. — „*merito deus* arsit in illa." Verum, utcumque de Senecae loco fiat; tot utique exemplis freti manuscripti Regii auctoritatem tuto sequemur. Quin et Ioannes Saresberiensis ita olim videtur legisse: nam aperte huc alludit in Policrat. VIII, 3. „*Dignus est ergo Thraso, qui intromittatur ad Thaïdem, excluso Phaedria, qui* in ea non minus insanit."

49. *At hic si*] Optimus noster Graevianus clare, *ut hic si.* Et in Reginensi *at* quidem hodie extat, sed alia manu et post rasuram: unde initio fuisse *ut* non falso licet coniicere. Lege igitur, et distingue: „*Tutior at quanto merx est in classe secunda; Libertinarum dico: Sallustius in qua Non minus insanit, quam qui moechatur;* ut *hic si, Qua res — — vellet bonus atque benignus Esse.*" *Quanto tutior,* inquit, *merx est: adeo ut si Sallustius vellet etc.* vulgata quidem ferri potest; sed haec verior et elegantior.

63. *Pecceve togata*] Sine dubio legendum, ut recte olim Lambinus coniecerat, — „*quid inter — — Est, in matrona, ancilla, peccesne togata?*" atque ita codices nostri, Colbertinus, Battelianus, et Collegii Trinitatis. Ordo est, *Quid interest, in matrona, ancilla, togatane pecces?* Sic infra v. 76. — „*tuo vitio, rerumne labores, Nil referre putas?*" *Ne* encliticum idem hic valet, ac *an:* et aut alterutrum, aut utrumque in hac locutione necessarium est. Epist. II, 2. v. 166. „*Quid refert, vivas numerato nuper,* an *olim?*" Serm. II, 3. v. 157. „*Quid refert, morbo,* an *furtis, pereamve rapinis?*" et v. 166. — „*quid enim differt, balatrone Dones quicquid habes,* an *numquam utare paratis?*" et II, 7. v. 58. „*Quid refert, uri virgis ferroque necari Auctoratus eas,* an *turpi clausus in arca?*" Carm. II, 3. „*Dives ne prisco natus ab Inacho Nil interest,* an *pauper.*" Tibullus IV, 5. „*Annue: quid refert,*

Villius in Fausta Sullae gener, hoc miser uno
Nomine deceptus, poenas dedit usque superque
Quam satis est; pugnis caesus, ferroque petitus,
Exclusus fore, cum Longarenus foret intus.
Huic si, mutonis verbis, mala tanta videnti
Diceret haec animus: Quid vis tibi? numquid ego a te
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatumque stola, mea cum conferbuit ira?

clamne palamne roget?" Vulgata itaque lectio ne Latina quidem est. Et si *ve* retinere malis, tum legendum, ut codex Regius habet, et pro varia lectione codex Regiae Soc. — „*quid inter — — Est*, an *matrona, ancilla, peccesve togata.*" Et *pecces* quidem *matrona*, sine praepositione; ut Carm. I, 33. „*Quam turpi Pholoë* peccet adultero." Sed eo pacto ordo vitiosus erit; sic enim dicendum erat: *Quid interest, matrona, an ancilla togatave pecces.*" Quare lectio superior sola est sincera.

64. *Villius in Fausta Syllae gener*] Scholiastae ad locum: „*Villius*, inquiunt, pro *Annio* ponitur, ut Carm. II, 12. v. 13. „*Licymnia* pro *Terentia: eodem numero syllabarum commutationem nominum fecit. Quippe Fausta Syllae filia T. Annio Miloni nupta est.*" Et quidem Faustam Miloni nuptam fuisse, bona fide narrant Scholiastae; neque dubitare debuit optimus Torrentius. Asconius in Argumento orat. Milon. „*Milo*, inquit, *rheda vehebatur cum* uxore Fausta *filia L. Syllae Dictatoris.*" Et iterum: „*Postulaverunt familiam Milonis, item* Faustae uxoris eius, *exhibendam.*" Servius ad Aeneid. VI, 612. „*Sallustium significat, quem* Milo *deprehensum sub servi habitu verberavit in adulterio* uxoris suae, *quae fuerat* Fausta *Syllae filia.*" Idem indicat et Cicero Epist. ad Atticum V, 8. Atqui eo ipso, quod fides in hac re Scholiastis constat, in altera eis abneganda est, cum *Annium* tecto nomine *Villium* hic vocari volunt. Non enim hic de *maritorum*, sed *moechorum* incommodis periculisque Noster agit; ut bene animadvertit Lambinus. Ergo *Villius* iste, quicumque fuerit, erat adulter Faustae, non coniux. *Villius in Fausta Syllae gener*, eleganter dictum; ut Tacitus Annal. III, 24. „*D. Silanus* in nepti *Augusti adulter.*" Quamobrem si fictum *Villii* nomen existimarem, *Fulvium* potius, notum Faustae adulterum, perstringi hic crederem: de quo Macrobius Saturn. II, 2. „*Faustus Syllae filius, cum* soror eius *eodem tempore duos moechos haberet*, Fulvium *Fullonis filium et Pompeium Maculam; Miror, inquit, sororem meam habere maculam: cum fullonem habeat.*" Sed quorsum opus erat, ut *moechum* falso nomine celaret Noster, cum *Faustam* suo et vero prodiderit? Hoc plane ineptum est. Quare aut *Fulvius* hic pro *Villius* reponi poterit; cum demta litera initiali proxime accedat ad scripturam receptam: aut fortasse ipsum *Villium* habemus, Cicer. Epist. Fam. II, 6. „*Nondum erat auditum te ad Italiam adventare, cum Sextum* Villium, Milonis mei familiarem, *cum his ad te literis misi.*" Nota enim moechorum ars, in mariti se familiaritatem insinuare, cum ad uxorem viam affectant.

68. *Mala tanta videntis*] *Videnti* habent tum veteres editiones, tum scripti codices ad unum omnes; certe quibus ego usus sum. Atque ita sententia postulat, *Huic Villio videnti tanta mala, scilicet se pugnis caesum, ferro petitum, et domo exclusum esse, si animus diceret.* Equidem miror, unde illud *videntis* in tot editiones malum pedem intulerit: cum nihil eo insulsius absurdiusve fingi possit.

Quid responderet? Magno patre nata puella est,
At quanto meliora monet, pugnantiaque istis
Dives opis natura suae! tu si modo recte
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Inmiscere. tuo vitio, rerumne labores,
Nil referre putas? quare, ne poeniteat te,
Desine matronas sectarier: unde laboris
Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic, inter niveos viridisque lapillos
Sit licet, ô Cerinthe, tuo tenerum est femur, aut crus

v. 81. Vulg. Sit licet *hoc*, Cerinthe, *tuum*.

81. *Sit licet hoc, Cerinthe, tuum*] Locus implicatissimus, quemque frustra aggressi sunt viri eruditi: „*Nec magis huic inter niveos virideque lapillos (Sit licet hoc, Cerinthe, tuum) tenerum est femur, aut crus Rectius: atque etiam melius persaepe togatae.*“ *Ne huic* matronae, ait, *magis tenerum femur est, aut crus rectius.* Rectius quo? Omnino deest aliquid, quocum comparatio fiat. Deinde illud vide, „*Sit licet hoc, Cerinthe, tuum.*“ Quodnam, amabo, illud *tuum?* hic vero in angustiis se versari probe sentiunt interpretes. Quidam enim sic explicant, *hoc tuum*, Cerinthe, niveos lapillos gestare; alii, *hoc tuum*, matronas lapillos gestantes deperire. Quae, ut sine teste et auctore dicuntur (quis enim de Cerintho talia prodidit), ita ex verbis auctoris nullis tormentis elici, nulloque iure subintelligi possunt. *Hoc tuum* enim ex vi constructionis nusquam alio referri potest, quam ad *femur aut crus*. Id quod satis ostendit Prisciani locus p. 701. „*Hoc femur femoris: Horatius: Femur, o Cherinte, tuum:*“ sive ut in Codd. MSS. extat, *Femur Cerinthe tuum*. Quae constructio cum ineptam aut nullam potius sententiam efficiat; ideo ad coacta illa, et conscii quidem absurditatis, confugerunt interpretes. Nos locum ipsum prius emendabimus; deinde rerum singularum rationes reddemus; sic itaque legimus et distinguimus: „*Nec magis huic, inter niveos virideque lapillos Sit licet, o Cerinthe*, tuo *tenerum est femur, aut crus Rectius: atque etiam melius persaepe togatae* est.“ ubi ordo est, *Nec huic*, cuicumque stolatae scilicet et diviti, *sit licet inter niveos virideque lapillos, magis tenerum femur aut crus rectius est tuo, o Cerinthe: imo vero persaepe crus femurve melius est togatae, quam illi stolatae.* Cerinthus, ut recte hic veteres Scholiastae, puer erat ex delicatis, omnium iis temporibus formosissimus; qualis Lyiscus ille Epod. XI., qui *quamlibet mulierem mollitie vincere gloriari poset*. De hoc Cerintho et eius eximia specie multa habet Tibullus lib. IV. Ex ipso certe cognomine apparet servum fuisse, etsi postea mammissum. Est enim a Graeco Κηρινθος; et scribendum est *Cerinthe*; non ut plerique codices et Flacci et Tibulli habent *Cherinte*, vel *Cherinthe*. Gruterus 838, 8. M. BLOSSIVS CERINTHVS. 944, 3. T. LARCII CERINTHI. 1129, 7. CERINTHVS. Marmora Felsinea p. 251. C. TERENTII CERINTHI. Eodem tamen, quo librarii errore lapidarius dedit apud Grut. 996, 7. T. ANNIO CHERINTO. Sententia itaque iam nunc satis aperta est: Nullius matronae margaritis et smaragdi onustae femur tenerius aut crus rectius est tuo, o formosissime Cerinthe, qui eiusmodi ornamentis cares. Porro, *O Cerinthe*, non *hoc*, praebrunt duo Cruquii et totidem Bersmanni codices, optimusque noster leginensis. Facile autem *O* in *hoc* a librariis mutatum est, quia

Rectius: atque etiam melius persaepe togatae est.
Adde huc, quod mercem sine fucis gestat; aperte
Quod venale habet, ostendit; neque si quid honesti est,
Iactat habetque palam, quaerit quo turpia celet.
Regibus hic mos est, ubi equos mercantur, opertos

v. 82. Vulg. Deest *est*. 84. *Nec*.

sequens vocabulum a litera *C* inciperet. Sic Ovid. Trist. III, 3. v. 27. — „*liquet, o carissime, nobis; Tempus agi sine me non nisi triste tibi.*“ plurimi codd. *hoc carissima*: et ita alibi passim. *Tuo* autem habent, non *tuum* Turnebi et Lambini aliquot cum Colbertino nostro. Cave vero credas illud *tuum* Prisciani auctoritate firmari; cum citet ex Horatio, *Femur, Cerinthe, tuum*. Non enim, quod ipse vides, eo ordine et modo, quo apud auctorem extant, verba laudavit; sed suis usibus variando accommodavit: idque iure suo; quippe et nos, qui *tuo* legimus, *Cerinthi femur* intelligimus. Denique post *togatae* exhibetur *est* in Blandiniis Cruquianis. Ceterum codex Coll. Trinitatis paullo ornatius verba collocat, „*Nec magis huic* niveos inter *viridesque lapillos*.“ Imitatus vero est elegantissimus Boëtius Consol. Philos. III, 10. „*Aut Indus candido propinquus orbi* Candidis *miscens* virides lapillos.“ et III, 4. „*Quamvis se Tyrio superbus ostro Comeret, et* niveis lapillis.“ Seneca Hippol. 392. — „*nec* niveus lapis *Deducat auras, Indici donum maris*.“ Postremo non aliter, quam nos, legisse veteres Scholiastas constabit ex ipsorum enarratione, quae sic habet: „*Nec femur aut crus magis tenerum est huic matronae, licet sit inter niveos et virides lapillos, quam tuum, o Cerinthe: cum tenerius femur atque etiam melius crus persaepe sit togatae.*“ Nihil verius. Certe *quam tuum, o Cerinthe* liquidissima est paraphrasis nostrae lectionis, „*Sic licet, o Cerinthe tuo.*“

86. *Ubi equos mercantur, opertos Inspiciunt* Editio princeps Veneta *opertos*: sed altera cum Loscheriana *apertos*. Prius tamen in recentioribus magis obtinuit, utpote et a Scholiastis agnitum, et in plerisque melioris notae codicibus inventum, ut in nostris, Leidensi, Graeviane, Reginensi aliisque. In margine Graeviano a manu vetere adnotatum est: „*Divites prudentia callentes, cum equos emunt, operte considerant; ne specie et magnitudine illorum decipiantur; ac per hoc potius* ungulam *pedis considerant, utrumnam mollis habeatur.*“ Rectissime; et his gemina fere habes apud Acronem et Porphyrionem. Nempe hoc modo argumentatur Horatius: Amatores stulte rem suam gerere: quippe amati corporis pulchriora tantum membra considerare; ceteri si qua sint deformia praetermittere: in *brachiis*, si forte, candidis et *suma* mollioribus, in *crure* recto et teretibus *suris*, defixos stupere: atque *nasum* interim pravum et nimium, *latus* breve et curtum, *pedem* longum et enormem minime animadvertere. Multo autem rectius speré principes, cum generosos equos mercari ex opus sit. Cavere enim, ne pulchriorum equi partium admiratione abrepti praviores non videant, aut videntes ignoscant. Quonam autem pacto id sibi cavent? Nimpe reliquo equi corpore stragulis tantisper tecto et operto, pedes (quorum praecipue habenda est ratio) diligenter inspiciunt; si *ungula* alta sit et concava, brevi et rotundo et solido cornu: tum demum his probatis, cetera nudant, et contemplantur *caput* breve et argutum, *cervicem* mollem et excelsam, *clunes* rotundos et torosos, ceteraque quae in nobili equo pulchritudinem absolvunt. Quid in hac expositione vituperandum sit, equidem nullus video. Magnus tamen Lipsius ad Senecae Epist. LXXX. *apertos* hic apud Flaccum legit; scilicet, ut ii Se-

Inspiciunt: ne si facies, ut saepe, decora

neca, „*equum emturus, solui iubes stratum; detrahis vestimenta venalibus, neque vitia corporis lateant.*“ et iterum Ep. XLVII. „*Stultus est, qui equum emturus, non ipsum inspicit, sed stratum eius ac frenos:*“ quae verba et plura ibidem suo more sulfuratus est Macrobius Saturn. I, 11.) Apuleius de deo Socratis circa finem, Lipsio etiam laudatus: „*Quippe non intelligit, aeque divites spectari solere, ut equos mercamur. Neque enim in emendis equis phaleras consideramus, et baltei polimina inspicimus, et ornatissimae cervicis divitias contemplamur: – – sed istis omnibus exuviis amolitis equum ipsum nudum, et solum corpus eius et animum contemplamur.*“ Quid ergo? annon ubi equos mercantur reges, *apertos* inspiciunt? Sine dubio id quidem: at nihilo tamen minus lectio altera sola est sincera. Primum enim *opertos* inspiciunt, tantisper dum pedes probantur: tum denique totos nudos et *apertos* considerant. Atque hunc sensum locus ipse et auctoris propositum plane efflagitat. Non enim amatores hic redarguit, quod corporis amati *nihil omnino* videant (et tamen, si *apertos* legeris, id foret admittendum), sed quod sola *corporis optima* contemplentur, *O crus, o brachia*, exclamantes: in vitiis interim explorandis Hypsaea caeciores. Quos potius exemplo eorum, qui equos mercantur, facere hortatur. Ut enim illi speciosas equi partes tegunt et operiunt, quo pedibus eius scrutandis fideliorem dent operam: ita vos, ait, laudata illa *crura et brachia* tantisper praetermittite; ut de *nasi* et *lateris* et *pedum* deformitate verius iudicare possitis. Quid, quod absurdam plane efficiunt sententiam, qui *apertos* substituunt. *Apertos scilicet inspiciunt equos, ne mollities pedum lateat et fallat emtores.* Atqui ea cautela nihil hic iuvat. Ut enim stratum detraxeris, et apertum nudumque equum stiteris; non ideo occulta pedum vitia deprehendas. Ad ea exploranda alia arte opus est. Neque vero quisquam venditor *pedes* equi occulere solet aut potest: ut ad hanc rem supervacuum prorsus consilium sit de equo *aperiendo*. Denique, ut iam ex Seneca et Apuleio vidimus, *stultus* omnino et bardus sit oportet, qui equum emturus, non nudum et *apertum* inspicit: *omnes*, quicumque equos mercamur, exuviis amolitis, *corpus ipsum* consideramus. Quorsum itaque solis *regibus* tribuendus erat, qui omnium mos est? Enimvero *apertos* equos inspiciunt omnes, *opertos* soli reges et principes: quippe his non nisi pulcherrimi equi venales proponuntur, „*Quis pulchrae clunes, breve quis caput, ardua cervix:*“ et proinde id praecipue eis cavendum est, ne facie illa decora capti et deliniti vitioso pedi ignoscant: aliis, qui pro re angusta viliores ignobilioresque mercari solent, non par est periculum. Atque haec quidem eo exactius prosecuti sumus, cum ob summam Lipsii auctoritatem, tum quod nuperius duo viri insignes Faber et Dacierius pro lectione altera *apertos* acerrime contenderunt. Quorum tamen rationes, si cum his nostris componantur, inanes et pravas reperies. „*Si* operti,“ inquiunt, „*forent equi, certe* pulchrae *illae* clunes *in equis non apparerent, quod tamen ab Horatio positum est manifestissime.*“ Quomodo, sodes, *positum*? imo vero contrarium prorsus. Opertos enim inspiciunt, *ne* pulchrae clunes appareant et emtorem hiantem ducant. Quid hoc manifestius? „*At si equorum clunes apparent, qui tandem pedes ipsi* operti *erunt*?“ Iterum, o boni, eadem chorda, et quidem turpius. Clunes enim non *apparent*, sed occuluntur: pedes vero *opertos* vel fingere ridiculum est. Cetera taedet ventilare et excutere: ex iis enim, quae iam diximus, sponte sua labascunt et corruunt.

Molli fulta pede est; emtorem ducat hiantem,
Quod pulchrae clunes, breve quod caput, ardua cervix,
Hoc illi recte. tu corporis optima Lyncei
Contemplare oculis; Hypsaea caecior, illa
Quae mala sunt, spectas. O crus, ô brachia! verum
Depugis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.

v. 88. Vulg. *Inducat.* 90. *Ne* corp. opt. *Lynceis.* 91. *Contemplere.* 92. *Spectes.*

88. *Emtorem inducat hiantem*] Ita quidem editi et scripti, quos vidimus. Pace tamen eorum audebimus reponere, „*Molli fulta pede est, emtorem* ducat *hiantem:*“ elegantissimum certe in hac sententia vocabulum. *Inducere* enim est universim persuadere et illicere, sive bene cedat, seu secus: *ducere* vero est male persuadere et in fraudem et damnum illicere. Persius Sat. V. v. 176. „*Ius habet ille sui*, palpo *quem* ducit hiantem *Cretata ambitio?*“ Quis ambigat, quin frequentissimus Flacci imitator ad hunc ipsum locum respexerit? Noster ipse Serm. II, 2. v. 35. „Ducit *te species, video.*“ *species te ducit* et fallit, plane ut hic, *facies ducat emtorem.* Epist. II, 1. v. 75. „*Iniuste totum* ducit venitque *poëma.*“ hoc est, ducit emtorem et venundatur; ut ibi corrigendum esse suo loco ostendemus. Terentius And. I, 2. „*Id voluit, nos sic nec opinantes* duci *falso gaudio.*“ et IV, 1. „*Quid tandem? etiam nunc me* ducere *istis dictis postulas?*“ Ceterum facillime *in* adhaerere potuit τῷ *ducat* ex ultima litera *m* vocis praecedentis.

90. *Ne corporis optima Lynceis*] At interpretes non usque adeo Lynceis hic usos esse oculis, iam, opinor, manifestum erit. Videamus totum locum: „*Hoc illi recte: ne corporis optima Lynceis Contemplere oculis: Hypsaea caecior, illa Quae mala sunt, spectes. O crus, o brachia!*“ Ubi primo, *Lynceis* quidem *oculis* recte dicitur, ut Boëtio Cons. Philos. III, 8. „*Quod si, ut Aristoteles ait*, Lynceis oculis *homines uterentur:*“ sed loco huic minime convenit. Nam a Λυγκεύς, Λύγκειος *Lyncéus* formatur, secunda syllaba producta: ut ab Ἀχιλλεύς, Ἀχιλλείος *Achillĕus*, Θησεύς, Θήσειος *Thesĕus* etc. et proinde per Crasin in disyllabon coalescere non potest. Propertius III, 20. „*Scandam ego* Thesêae *brachia longa viae.*“ Ovidius Trist. I, 1. „*Solus* Achillêo *tollere more potest.*“ Idem Fast. V. v. 709. „*Pectora traiectus* Lyncêo *Castor ab ense.*“ Corrige ergo cum vetustissimo Blandinio apud Cruquium, et Graeviano nostro, *Lyncei*, casu genitivo a *Lynceus*; ut illud Virgilii Aen. I, 41. „*Unius ob noxam et furias Aiacis* Oïlei.“ Dein vero et sententiam perpende. *Hoc illi*, ait, *recte:* reges scilicet equos emturi opertos eos inspiciunt; *ne tu*, amator, *optima corporis amicae tuae oculis Lyncei contempleris, mala autem oculis Hypsaeae.* Itane vero? an eo consilio reges equos consideraut, ne amatores in amicarum forma caecutiant? Tam comes et facetos reges non temere hodie, credo, inveneris. Sed dic, amabo: an tibi credibile est, tam ineptum hoc ab auctore profectum esse? cave, dixeris. Quin ignaros potius librarios incusare ius et fas est; qui antithesin a Flacco hic positam interpolatione sua perdiderunt. Sine dubio enim sic ille scripserat, „*Hoc illi recte:* tu *corporis optima* Lyncei Contemplare *oculis; Hypsaea caecior, illa Quae mala sunt*, spectas.“ Et *contemplare* quidem praeferunt, praeter Torrentianos aliquot, Reginensis noster et alter Collegii Trinitatis: unde ansa porrigitur ad cetera corrigenda. *Hoc quidem*, ait, *illi recte: tu contra inepte et stulte facis, qui corporis optima acutissime cernis, mala vero negligis et praetermittis.*

Matronae, praeter faciem, nil cernere possis;
Caetera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
Hoc facit insanum) multae tibi tum officient res;
Custodes, lectica, ciniflones, parasitae;
Ad talos stola demissa, et circumdata palla
Plurima, quae invideant pure adparere tibi rem.
Altera nil obstat: Cois tibi pene videre est
Ut nudam; ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. an tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier, ante
Quam mercem ostendi? Leporem venator ut alta
In nive sectetur, positum sic tangere nolit,
Cantat: et adponit, meus est amor huic similis: nam
Transvolat in medio posita, et fugientia captat.
Hisoine versiculis speras tibi posse dolores,
Atque aestus, curasque gravis e pectore tolli?
Nonne, cupidinibus statuat natura modum quem,

v. 106. Vulg. *Sectatur.* 110. *Pelli.* 111. *Statuit.*

106. *In nive sectatur*] At editiones vetustae, et membranae fere omnes, antiquiores praesertim, tam aliorum, quam nostrae, *sectetur*. Et miror equidem (cum Epigramma Callimachi, unde haec ad verbum sunt traducta, iam editum et omnibus expositum sit) veram lectionem constructionemque adhuc in incerto esse. Tu vero sic scribe et distingue: — „*Leporem venator ut alta In nive* sectetur, *positum sic tangere nolit, Cantat: et apponit, Meus est amor huic similis; nam Transvolat in medio posita, et fugientia captat.*“ ubi ordo est, *Cantat, ut venator sectetur leporem.* Ita Virgilius Eclog. VI, 31. „*Namque* canebat, uti *magnum per inane coacta Semina terrarumque animaeque marisque* fuissent.“ et vers. 64. „*Tum* canit, *errantem Permessi ad flumina Gallum Aonas in montes* ut duxerit *una sororum.*“ Vel illud *nolit* per se satis ostendit, legendum esse *sectetur*.

110. *Curasque graves e pectore pelli*] Ita priscae editiones, et codices nostri Graevianus, Reginensis cum aliis, ut Carm. I, 7. — „*nunc vino* pellite curas.“ Silius Ital. XIII. „*Virtus a Pectore nullam docet esse salutem, Vociferare*, pulsis *vivendi* e pectore curis.“ Tamen alliteratio illa, *pectore pelli*, ingratum quiddam sonat. Unde disertissimus Nic. Heinsius e coniectura corrigebat, *e pectore* velli: quod in Collegii Trinitatis codice clare exhibetur. At omnium veterrimus Blandinius, cum codice Regio et Galei, et Regiae Societatis, et a prima manu Magdalenensi, *tolli* habent. Et ex his quidem *velli* minus placet. Reliquorum utrumcunque legas, non flocci interest. Dabimus amen Blandinii codicis honori, ut *tolli* reponamus.

111. *Nonne cupidinibus statuit natura*] Si vulgatam lectionem ab editionibus primis derivatam retines: vix erit, ut sententiam expedire possis, adeo implicata et salebrosa est: „*Nonne cupidinibus statuit natura modum? quem Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum, Quae tr plus prodest, et inane abscindere soldo.*“ hoc est, ut quidem enarrat *Quem modum*, videlicet, *quid latura sibi, quid negatum dolitu-*

Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,
Quaerere plus prodest; et inane abscindere soldo?
Num, tibi cum faucis urit sitis, aurea quaeris
Pocula? num esuriens fastidis omnia praeter
Pavonem rhombumque? tument tibi cum inguina, num, si
Ancilla aut verna est praesto puer, impetus in quem
Continuo fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: namque parabilem amo venerem, facilemque.
Illam, Post paullo, Sed pluris, Si exierit vir,
Gallis: Hanc, Philodemus ait, sibi, quae neque magno
Stet pretio; nec cunctetur, cum est iussa venire.
Candida rectaque sit; munda hactenus, ut neque longa,
Nec magis alba velit, quam det natura, videri.
Haec, ubi supposuit dextro corpus mihi laevum,
Ilia et Egeria est: do nomen quodlibet illi.

v. 122. Vulg. *Neque.*

ra sit, quaerere plus prodest. Ubi, praeterquam quod hoc modo claudicat oratio, et adscititio illo *videlicet* tamquam baculo innitens non recte ambulat; illud insuper attendendum est, *modum cupidinum* et *quod naturae negari potest vel non potest* non unam et eandem rem esse (quod illi arbitrantur), sed alteram ex altera colligi. At quanto rotundius elegantiusque est, quod in melioribus membranis exhibetur; modo recte interpungas! „*Nonne, cupidinibus* statuat *natura modum quem, Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum, Quaerere plus prodest, et inane abscindere soldo?*“ *Et statuat* quidem praeter Cruquianos omnes Pulmanni sex, Lambini et Bersmanni aliquot, etiam ex nostris Graevianus, Galei, Petrensis, Bentelianus clare praeferunt; neque aliter Scholiastae veteres, ut ex enarratione eorum constat: „*Nonne satius est quaerere, quem cupiditatibus finem natura* statuerit, *quid tolerare possit si denegetur, quid denegatum sustinere non possit?*“ Recte hoc atque ordine: siquidem ea vera constructio est, „*Nonne plus prodest quaerere, quem modum natura statuat cupidinibus*“ *etc.* Ceterum *quaerere, quem statuat* modo subiunctivo; ut Serm. II, 3. v. 20. — „*olim nam* quaerere *amabam*, Quo *vafer ille pedes* lavisset *Sisyphus aere.*“ et Epist. II, 1. 163. — „quaerere *coepit*, Quid *Sophocles et Thespis et Aeschylus utile* ferrent.“

121. *Gallis hanc, Philodemus ait:*] Mirari sane licet interpretum aut incuriam aut tarditatem, qui toties haec recuderunt, pravam et ineptam distinctionem non animadvertentes; „*Illam, Post paullo, Sed pluris, Si exierit vir; Gallis hanc, Philodemus ait: sibi quae neque magno.*“ Quis enim non videat, in hac constructione *illam* et *hanc* eidem orationis membro inepte assignari? Tolle itaque tam foedam maculam, et sic interpunge: „*Illam, Post paullo, Sed pluris, Si exierit vir, Gallis: hanc, Philodemus* ait, *sibi, quae neque magno Stet pretio, nec cunctetur cum est iussa venire.*“ hoc est, *Illam, quae tot moras et conditione ferat, Gallis: hanc sibi, quae etc. Gallos* autem hic spadones et Cybeles sacerdotes accipio; qui tam lentas ambages facile et patienter ferre queant. Si Philodemi Epigramma ex angulo aliquo eruueretur, et ex Anthologia inedita prodnotum est illud Callimachi; tum certius scire possemus, utrum *Γάλλους* vellet an *Γαλάτας*.

Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat;
Ianua frangatur; latret canis; undique magno
Pulsa domus strepitu resonet; ne pallida lecto

v. 129. Vulg. *Vepallida.*

129. *Vepallida lecto Desiliat mulier*] „*Quidam putaverunt*," aiunt veteres Scholiastae, „vepallida *nunc unam partem orationis esse, ut* Vegrandi subere coetum," *quod ait Persius Flaccus, ut significet* valde pallida: *sed magis dividendum est, ut* vae *interiectio sit.*" Atqui quod illis displicuit, recentioribus mirifice placuit; adeo ut nunc in omnibus fere editionibus *vepallida* circumferatur. At recte an secus, paullisper examinemus. *Vepallida*, inquiunt, est valde pallida. Mirum vero, aut neminem alium hoc usum esse vocabulo, si in frequente hominum sermone esset; aut, si adeo insolitum, non Flaccum id tamquam scopulum effugisse. Sed esto, ut novum verbum fingere voluerit *vepallida:* multo certe rectius erat, ut *parum*, imo *minime pallida*, imo *rubicunda* significaret, quam quod volunt interpretes. *Ve* enim in compositione non minuit solum et negat, sed contrarium etiam ponit. Ita *vecors* et *vesanus* non modo *parum cordis* aut *sani* habens, sed et *furiosus: vegrandis* non *parum grandis* modo, sed et *parvus*. Ovid. Fast. III, 445. „*Nunc vocor ad nomen:* vegrandia *farra colonae Quae male creverunt*, vescaque *parva vocant. Vis ea si verbi est: cur non ego Veioris aedem Aedem non magni suspicer esse Iovis?*" Ausonius Epist. XXII. „*Hic saepe falsus messibus* vegrandibus *Nomen perosus villici.*" Varro de Re rustica II, 2. „Vegrandes *fiunt oves et imbecillae.*" Adde illud Martialis XI, 73 quod hic describi non meretur. Ad haec exempla, ut iam vides, *vepallida* esset pallidae contraria, plane contra auctoris mentem. Sed *ve*, inquiunt, in compositione interdum *auget*. Esto: tamen interea ineptum faciunt Horatium, qui nulla necessitate adactus et se et lectorem ambigua voce elusit. Atqui ne illud quidem extorquebunt, particulam *ve* significationem vocis, cui adiuncta est, usquam augere. Quippe in illo Persii loco, tam in editis quam scriptis, *praegrandi* exhibetur, non *vegrandi*. Sat. I, 96. „Arma virum *nonne hoc spumosum et cortice pingui? Ut rudiale vetus*, praegrandi *subere coctum.*" Atque etiam si maxime hic *vegrandi* legeretur, non valde grandem, ut illi volunt, sed minimum suberem notaret. Nimirum si *praegrandi* scripsit Persius, iocose et per ironiam; si *vegrandi*, serio et vere respondit. Hoc enim vult, Virgilii stilum nihil inflatum et φλοιώδες, nihil corticis suberisque habere; sed totum esse de duro et solido robore. At ad Festum nos amandant, qui, „*Vegrande*," inquit, „*significare alii aiunt male grande, aliis parvum sive minutum*". Optimum sane advocatum, cui ipsi alio patrono opus est. Nam *male grande* et *parvum* non contrarium neque adeo diversum, sed idem plane significare solent. At Nonius diserte ait: „*Vegrande, valde grande.*" *Lucilius libro* XXVI. „*Non iccirco extollitur, nec vitae vegrandi datur.*" Sed quoties fatuus ille turpissime se dat, et auctorum loca prave et sinistre interpretatur? Fortasse etiam et hic lapsus est; et *vegrandis vita* Lucilio erat vita humilis et misera; ut si talem versum anteponas: „*Nec in adversis rebus sapiens concutitur, neque prosperis: Non iccirco extollitur, nec vitae vegrandi datur.*" Adde, quod idem Nonius ex meliore, ut videtur, exemplari versum hunc aliter citet, V. Efferre: „*Non iccirco extollitur, nec irae, vel gaudii datur.*" Adeo ut et levis alioquin, et incerta sit hac in re Nonii auctoritas. Sed quid A. Gellio facias? qui libro V, 12. et XVI, 5. „*Particula* ve," ait, „*et augendae rei et minuendae valet, sicut aliae particulae plurimae, propter quod accidit, ut quae-*

130 Desiliat mulier; miseram se conscia clamet;
Cruribus haec metuat, doti haec deprensa, egomet mi.
Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut puga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

ECLOGA III.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut numquam inducant animum cantare rogati;

v. 131. Vulg. Doti depr.

dam vocabula, quibus particula ista praeponitur, ambigua sint et utroqueversum dicantur; veluti Vescum, Vehemens, et Vegrande." Haec quidem dici fateor, sed nullo satis idoneo auctore. Quis enim ei concesserit, *vehemens* et acre et remissum significare? *Vescum* quidem exile et gracile notat: hoc agnoscimus. At contrario sensu apud Lucretium poni volunt lib. I, 326. pro *edaci*: „*Nec. mare quae impendent, vesco sale saxa peresa.*" Sed quidni et hic quoque communi acceptione sumatur, *vesco sale*, id est, tenui et minutissimis partibus constante, atque ideo penetrabili? Ut verbo dicam, *ve* significationem augere et intendere, non satis compertum est: et utcumque fuerit, in ambiguae vocis *vepallida* usu ridendus foret Horatius. Ergo hac lectione missa, videamus, siquid melius ferat altera illa, — „vae *pallida lecto Desiliat mulier, miseram se conscia clamet.*" ut Ovidius Amor. III, 6. „*Huic ego*: vae *demens narrabam fluminum amores?*" Catullus Epithal. Pelei: — „*meas audite querelas, Quas. ego* vae *misera extremis proferre medullis Cogor inops.*" et Virgil. Eclog. IX. „*Mantua* vae *miserae nimium vicina Cremonae.*" Sed et huic lectioni obstat, quod in his et similibus locis *vae demens, vae misera* iunctim construuntur; in *vae pallida* id non potest, (ridiculum enim foret) sed *vae* solum hic et incomitatum incedit. Indagandum igitur aliud quid: et sane codices aliquot, etiam ex nostris, *vel pallida* habent. Unde Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, ait, *Resonetve, et pallida*: quod quo pertineat, non equidem intelligo. Ne multis morer; pro *ve* corrigendum opinor *ne*, ut clare exhibent Petrensis noster et Zulichemianus: quod cum superioribus sic coniungendum: „*Nec vereor,*" inquit, „ne *vir rure recurrat, Ianua frangatur, latret canis, undique magno Pulsu domus strepitu resonet*: ne *pallida lecto Desiliat mulier, miseram se conscia clamet.*" *Ne* illud in singulis orationis membris subauditur; et in illo venuste repetitur: ut supra V, 102. — „ne *crure malo*, ne *sit pede turpi.*" et Serm. II, 8. 68. — „ne *panis adustus*, Ne *male conditum ius apponatur.*" et Epist. I, 5. v. 22. — „ne *turpe toral*, ne *sordida mappa Corruget nares*; ne *non et cantharus et lanx Ostendat tibi te*; ne *fidos inter amicos Sit, qui dicta foras eliminet.*" Atque hoc, opinor, contenti, facile illo *vepallidá* in posterum carere possumus.

131. *Doti deprensa*] Lege cum sagacissimo Nic. Heinsio: „*Cruribus haec metuat, doti* haec *deprensa, egomet mi.*" hoc est, *cruribus haec* (ancilla) *metuat, doti haec* (matrona). Necessarium quidem id pronomen est: neque enim *deprensa* per se dominam significare poterit: cum et conscia, et adultera, et adulter ipse *deprensi* fuerint.

Iniussi numquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Caesar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris atque suam, non
Quicquam proficeret: si contribuisset, ab ovo
Usque ad mala iteraret, Io Bacche, modo summa

v. 7. Vulg. *Citaret.*

7. *Usque ad mala citaret, Io Bacche*] *Io Bacche* videtur fuisse initium cantici: sic enim olim solebant et cantica et poëmata a primis vocabulis designare. Persius Sat. I. „Arma virum, *nonne hoc spumosum et cortice pingui?*“ Ovid. Trist. II. „*Sumserit* Aeneadum genetrix *ubi prima, requiret, Aeneadum genetrix unde sit alma Venus.*“ ubi illud Aeneïda, hoc Lucretii opus significat. Aristophanes Equitibus p. 219. „Ἆσαι δ' οὐκ ἦν ἐν ξυμποσίῳ, πλήν, Δωροῖ συκοπέδιλε, Καὶ, Τέκτονες εὐκελάδων ὑμνων· οὕτως ἤνθησέν ἐκεῖνος.“ et Nubibus p. 108. „Εἶτ' αὖ προμαθεῖν ασμ' ἐδίδασκεν, τὼ μηρὼ μὴ ξυνέχοντας, Ἡ Παλλάδα περσέπολιν δεινὴν, ἢ, Τηλέπορόν τι βοαμα.“ ubi recte notat Scholiastes, illis Cratini, his Lamproclis et Cydidae cantica ex primis eorum verbis indicari. Ita et Hesiodi opus Ἔργα inscribebatur, eo quod multi ibi versus ab Ἦ οἵη inciperent; quorum aliquot reliquiae etiam hodie servantur, Ἦ οἵη διδύμους ἱερὺς ναίουσα κολωνούς. Ἦ οἵη Φθίη καρπῶν ἄπο κάλλος ἔχουσα. Ἦ οἵη Ὑρίη πυκινόφρονι Μηκιονίκη.“ Ergo ad haec exempla Io Bacche notat canticum, quod ab his verbis est inchoatum; et eandem, credo, ob causam poëma Archilochi adscriptum *Iobacchi* vocabatur: Hephaestio p. 55. „Οἱόν (ἐστι τὸ ἐν τοῖς Ἀρχιλόχου ἀναφερομένοις ΙΟΒΑΚΧΟΙΣ,“ „Ἠμητρὸς ἀγνῆς καὶ κόρης τὴν πανήγυριν σέβων.“ Proclus Chrestomathia p. 342. „Εἰς θεοὺς ἀναφέρεσθαι ὕμνον — — Διωνύσιαι, Ἰόβαχχον.“ et 345. „Ἤδετο δὲ ὁ Ἰόβαχχος ἐν ἑορταῖς καὶ θυσίαις Διονύσου βεβαπτισμένος πολλῷ φρυάγματι.“ Ita et *Bacchebacchus* appellabatur Hymnus in Bacchum; quia frequenter ibi ingeminabatur, *Βάκχε, Βάκχε, Βάκχε.* Aristoph. Equitibus p. 212. „Ἡσθέντα καὶ παιωνίσαι καὶ Βακχέβακχον ἆσαι.“ Grammatici tamen narrant, deum ipsum Βακχέβακχον et Ἰόβακχον vocatum esse. Ceterum apud Horatium *Io Bacche* syllabam ultimam producere potest, quia in caesuram incidit. Sunt tamen, qui metro motuentes *Io Bacchae* reponant; uti sane habet editio prima Veneta, et Pulmanni codices quatuor. Bersmannique unus: quod confirmare volunt ex Euripidis Bacchis v. 83. et 152. „Ὦ ἴτε βάκχαι, ὦ ἴτε βάκχαι.“ Magis tamen apposite versum ibidem 577. laudare potuissent: „Ἰὼ κλύεις, ἐμᾶς κλύεις αὐδᾶς, Ἰὼ βάκχαι, ἰὼ βάκχαι.“ Sed utcumque hoc fuerit; illud iam videndum erit, quid sibi velit *citaret*: — „*si collibuisset, ab ovo Usque ad mala* citaret, *Io Bacche, modo summa Voce, modo hac, resonat quae chordis quattuor ima.*“ *Citaret*, aiunt Scholiastae, id est, *clamitaret* aut *recitaret*. Neque quidquam hic addunt novi interpretes. Atqui id erat sedulo faciendum; si verbo, ut aiunt, aptissimo hic usum esse Nostrum persuaseros sese speraverint. Quippe cum, ut iam vidimus, *Io Bacche* sit canticum; apud quemnam, quaeso, auctorem *citare cantilenam* reperiemus? *Citare* est vocabulum iuris, et significat *vocare quempiam, ut se coram in loco aliquo sistat.* Ita *citare senatum, reos, iudices.* *Citare* autem *Io Bacche* ne Latinum quidem est. Neque enim *citaret*, neque vero ipsum *recitaret* ad Horatii propositum quidquam faceret. *Cantor* enim fuit Tigellius, et cantilenam hanc modo *summa*, modo *ima voce* cecinit. Sed aliud, opinor, est *canere*, aliud *recitare*. Quid multa? iam diu est, cum ex coniectura vere

Voce, modo hac, resonat quae chordis quattuor ima:
Nil aequale homini fuit illi: saepe velut qui
Currebat fugiens hostem; persaepe velut qui
Lunonis sacra ferret: alebat saepe ducentos,
Saepe decem servos: modo reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens; modo, Sit mihi mensa tripes, et
Concha salis puri, et toga quae defendere frigus
Quamvis crassa queat. decies centena dedisses
Haic parco, paucis contento; quinque diebus
Nil erat in loculis. noctes vigilabat ad ipsum
Mane; diem totum stertebat. nil fuit unquam

v. 11. Vulg. *Habebat.*

divinabam, sic esse corrigendum: — „*si collibuisset, ab ovo Usque ad mala* iteraret, *Io Bacche.*“ Quod ideo interpolatum credidi, quia plerumque librarii *ter* et *cer* et *ler* et similia soliti essent compendiose scribere, consonantem tantum ponentes cum apice superne adscripto. Ergo *usque ad mala itaret* tandem est lectum; apice illo prae vetustate evanido et oculos fugiente. Quod cum adversus metri leges peccaret, laudabilem operam se navasse credidit, qui primus ad versum fulciendum *citaret* reposuit. Postea, ubi veterrimi codicis Reginensis copia mihi contigit, *citaret* quidem ibi inveni, sed ita ut tres priores literae *cit* alia manu scriptae sint; et ex spatio constet quattuor literas erasas fuisse, quae vix aliae quam *iter* esse potuerunt. Atque id quidem multis ostendi, quorum nemo dubitavit, quin, ut ante visum eum codicem correxeram, a prima manu *iteraret* fuerit scriptum. Quippe hoc vocabulum adeo apte, concinne, et quasi ad amussim sententiae et verbis convenit, ut sine ullius codicis auctoritate merito foret recipiendum. *Ut ab ovo*, inquit, *ad mala iteraret, Io Bacche*: hoc est, *iterum iterumque cantaret*: neque enim per totam coenam protrahi potuit una cantilena, nisi saepe repetita. Noster Carm. II, 19. — „*lacte et uberes* Cantare *rivos, atque truncis Lapsa cavis* iterare *mella.*“ Phaedrus lib. V. fab. 8. „*Magnoque risu* canticum *repeti iubet*: Iteratur *illud.*“ Apuleius Metam. XI. „*Sequebatur lectissimae iuventutis Chorus, carmen venustum* iterantes.“ Sulpicius Severus Epist. II. „*Cum inter Benedictionis verba sollemnia familiare illud ori suo Crucis nomen* iteraret.“ Plautus Casina V, 2. „*Operam date, dum mea facta* itero: *est operae, auribus percipere: Ita ridicula auditu*, iteratu *ea sunt, quae ego intus turbavi.*“ Lucretius IV, 580. — „*ita colles, collibus ipsis Verba repulsantes* iterabant *dicta referre.*“ Noster Epist. I, 18. v. 12. „*Sic* iterat *voces, et verba cadentia tollit.*“

11. *Habebat saepe ducentos Saepe decem servos*]. Vossianus codex, cuius variantes lectiones serius ad me pervenerunt, pro *Habebat* corrupte habet *Halebat*; unde tamen fortassis emendandum est, — „alebat *saepe ducentos, Saepe decem servos.*“ *Alere servos* elegantes, ut Graeci ad verbum *βόσκειν οἰκέτας*; Aristoph. Lysistrata v. 1205. „*Εἰ δέ τῳ μὴ σῖτος ὑμῶν ἔστι, ΒΟΣΚΕΙ δ' ΟΙΚΕΤΑΣ Καὶ σμικρὰ πολλὰ παιδία.*“ *Quod si quis vestrum pane caret, et* servos alit. *Multosque parvos liberos.* Terent. Andr. I, 1. v. 30. „*Ut animum ad aliquod studium adiungant, aut* equos Alere, *aut canes ad venandum, aut ad philosophos.*“ et Heaut. IV, 1. v. 3. „*Illanccine* mulierem alere *cum illo* familia.“ Plaut. Menaech. I, 1. v. 22. „*Nam illic homo* homines *non* alit, *verum elucut Recreatque.*“

Sic impar sibi. nunc aliquis dicat mihi, Quid tu?
Nullane habes vitia? Imo alia, et fortasse minora.
Maenius absentem Novium cum carperet: Heus tu,
Quidam ait, ignoras te, an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Maenius inquit.
Stultus et improbus hic amor est, dignusque notâri.
Cum tua praevideas oculis male lippus inunctis;

v. 20. Vulg. *Haud* fort. 25. *Pervideas* oo. *mala.*

20. *Imo alia, haud fortasse minora*] Et editiones priscae et exemplaria scripta ad unum omnia longe aliter habent, „*Nullane habes vitia? imo alia*, et *fortasse minora*.“ Primus, opinor, Aldus Manutius sincerum vas incrustare voluit, et reposuit *haud minora*; quem deinceps plerique omnes nimium patienter secuti sunt. Quid enim? an credibile est, hoc fassum esse Horatium? sua vitia non minora esse illis, quae in Tigellio tam acerbe notaverat? Cur itaque *Clodius accusat moechos*? cur ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύων? Imo vero sibi *mediocria* tantum vitia esse alibi gloriatur, non Tigellianis similia. Serm. I, 4. 130. — „*ex hoc ego sanus ab illis Perniciem quaecumque ferunt; mediocribus* et quis Ignoscas vitiis *teneor*.“ et 6, 65. „*Atqui si* vitiis mediocribus, *ac mea* paucis *Menda sa est natura, alioqui recta; velut si Egregio inspersos reprehendas corpore naevos: Si neque avaritiam, neque sordes, aut mala lustra Obiiciet vere quisquam mihi: purus et insons, Ut me collaudem, si et vivo carus amicis*.“ Credat iam qui poterit, hunc Tigellio se aut postponere aut comparare. Immo enim modeste respondet, se alia quidem vitia habere (neque enim Maenii exemplo suis se vitiis ignoscere, dum alios carpat) *et tamen fortasse* Tigellianis illis leviora. Summa urbanitas est in τῷ *fortasse*: quasi non pugnaturus foret, si quis vel aequalia esse diceret. Ceterum et Acron Scholiastes lectionem nostram clare agnoscit; cum sic locum enarrat: „*Confiteor me habere vitia, sed leviora: nec sum similis Maenio, qui dicebat se ignoscere peccatis suis*.“ Ita recte *nec sum* Fabricius et Cruquius et codex manuscriptus Reg. Soc. exhibent; non ut alii perperam, *sed sum*.

25. *Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis*] *Praevideas*, quod legendum hic ex coniectura contendit elegantissimus Rutgersius, non improbante Nicolao Heinsio ad Ovidii Pont. I, 7. v. 43. clare et sine ulla litura praefert codex Regiae Societatis: cui favet Acron manuscriptus, in quo habetur *provideas*. Ergo in hac lectione quiescendum tandem videtur: ut *praevideas* idem sit ac *praetervideas*, παραβλέπῃς, πάροραῖς, *neglegas, praetereas*. Quo pertinet locus ille poetae veteris, iam ab aliis saepius adductus, „Τί τἀλλότριον, ὦνθρωπε βασκαίνεις κακὸν ὀξυδορκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις;“ Illud tamen fatendum est, si *pervideas* nihil amplius significaret quam simplex *videas*, ad stili Horatiani genium propius hoc accessurum esse, quam illud alterum. *Cum lippus inunctis oculis tua mala videas*, hoc est, *non videas*, non magis quam lippi solent: qui loquendi modus Nostro fere peculiaris est. Ita supra Serm. I, 2. v. 91. — „*tu corporis optima Lynceï Contemplare oculis; Hypaeas* caecior, *illa Quae mala sunt*, spectas:“ hoc est, *non omnino spectas*. Carm. III, 7. „*Frustra*: *nam scopulis* surdior *Icari Voces* audit. *adhuc integer*.“ quod perinde est, ac *non audit*. Quomodo enim audit, si scopulis surdior est? Unde duo Pulmanni codices et Bersmanni unus sic locum ibi interpolant, „*Voces spernit adhuc integer*.“ Sed et illi frustra: quippe Euripidis locum fider-

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contra
Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paullo: minus aptus acutis

liter imitatus est ex Medea v. 28. — „ὡς δὲ ΠΕΤΡΟΣ, ἢ θαλάσσιος Κλύδων, ἈΚΟΥΕΙ νουθετουμένη φίλων.“ Recta igitur et plane Horatiana locutio foret, *Cum tua mala lippus* videas; quo vocabulo uterque Scholiastes in enarratione sua utitur. Sed certum interim et indubitatum est, compositum illud *pervideas* non hic consistere. Quippe *pervidere* ubique significat, *acute et perspicue et penitus rem videre*: et proinde inexcusabile prorsus et intolerabile hic esset cacozelon. Neque enim quicquam proficit cum *Oxymoro* suo Dacierius: quasi vero magnam rem faceret, qui Oxymoron et Enallagen et cetera Grammaticorum emplastra quibuscumque ulceribus adhiberet. Equidem potius sic reponerem, „*Cum tua* tu *videas oculis mala lippus inunctis*:“ et pronomen illud dicerem a voce praecedente absorptum esse: posteaque ad versum supplendum *pervideas*, *praevideas*, *provideas* pro vario librariorum ingenio conficta esse. Ceterum pro *mala* Cruquii aliquot codices *male*; et sic *in bonis exemplaribus legi* a Mureto didicit Hercules Ciofanus, ad Ovidii Metam. p. 80. Ergo totus locus ad hunc modum constituendus est: „*Cum tua* praevideas *oculis* male *lippus inunctis*, *Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum?*“ ubi *tua vitia* subaudiendum est ex altero orationis membro *in amicorum vitiis*. Neque aliter olim legisse videtur Acron Scholiastes: „*Ordo*,“ ait, „*Cum tua oculis inunctis lippus videas, id est, cum tua vitia cernas quasi caecus*.“ Ita exemplar scriptum, et editio Veneta 1490: male autem Fabricius edidit, *Cum tua mala oculis* — — *pervideas*. Eleganter vero *male lippus*, i. e. admodum et valde lippus, ut alibi *male salsus*, *male parvus*, *male raucus*. *Mala* autem pro *male* passim a librariis poni, docebit te praestantissimus N. Heinsius ad Ovid. Fast. II, 170.

29. *Minus aptus acutis Naribus horum hominum*] Quid hic sibi velint *minus aptus naribus acutis*, non adeo liquidum est. Scholiastae veteres sic explicant: „*paullo iracundior est, ut non possit deridentium urbanitatem sustinere*.“ Neque ab hoc recedunt interpretes novi. Et profecto interpretationem hanc sententia postulare videtur; verba tamen ipsa aut invita eam recipiunt, aut plane recusant. Nam *acutae nares*, non sannae et derisionis, sed morbi et mortis iam instantis signum. Lucretius in descriptione pestis, VI, 1191. — „*item ad supremum denique tempus* Compressae nares, nasi primoris acumen Tenue, *cavati oculi*, *cava tempora*, *frigida pellis*.“ Cornelius Celsus II, 6. „*Ad ultima vero iam ventum esse testantur* nares acutae, *collapsa tempora*, *oculi concavi*.“ Quae ex Hippocrate versa sunt, Prognost. c. 2. „ΡΙΣ ὈΞΕΙΑ, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, κρόταφοι ξυμπεπτωκότες.“ Ergo fieri potest, ut librariorum hic error sit, qui *acutis* pro *aduncis* scripserint; „*Iracundior est paullo? minus aptus* aduncis *Naribus horum hominum*:“ ut ipse alibi, Serm. I, 6. v. 5. „*Ut plerique solent, naso suspendis* adunco *Ignotos*.“ et Persius, perpetuus Nostri imitator Sat. I, 5. „*rides*, *ait*, *et nimis* uncis Naribus *indulges*.“ Cui suspicioni favet, quod codex Collegii Trinitatis in posteriore Flacci loco pro *adunco* habet *acuto*. Alioqui *acutae nares* ingeniosum et sagacem denotare possunt, ut contra *obesae naris* stolidum et nihil sentientem, Epod. XII. Verum hoc ad auctoris mentem nihil facere videtur. Possunt et iracundum significare; nam ut Aristoteles, in Physiognomonicis c. 6. „Οἱ τὴν ῥῖνα ἄκραν ὀξεῖαν ἔχοντες δυσόργητοι:“ *Quibus nares acutae sunt*,

Naribus horum hominum: rideri possit, eo quod
Rustidus tonso toga defluit, et male laxus
In pede calceus haeret. at est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. denique teipsum
Concute, numqua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc praevertamur, amatorem quod amicae
Turpia decipiunt caecum vitia, aut etiam ipsa haec

ad iram sunt proniores. Quo sensu et illud Ausonii videtur accipiendum, Praefatione ad Griphum: „*Neque me fallit fore aliquem, qui hunc iocum* acutis naribus *et caperata fronte condemnet.*“ Sed et iracundiae notio huic Flacci loco minus apta est: et erit fortasse qui *acutis naribus* tam apud Flaccum, quam apud Ausonium pro derisoribus et sannionibus poni existimet. Atque hoc quidem in medio relinquo. Ceterum non Virgilium hic describit et χαρακτῆρα ξει, ut et olim et hodie a multis creditum est, sed seipsum. Primo enim ipse se compellat, „*Cum tua praevideas oculis* male lippus *inunctis.*“ Lippus enim fuit Horatius; vide nos ad Serm. I, 1. v. 120. Sequitur mox: „*Evenit, inquirant* vitia *ut* tua *rursus et illi.*“ id est, tua, o Flacce, vitia: et te absentem his verbis carpant: *Iracundior est paullo.* Hoc unum ex Horatii vitiis, ut ipse de se Serm. II, 3. v. 323. „*Non dico horrendam* rabiem.“ et Epist. I, 20. v. 25. „Irasci facilem, *tamen ut placabilis esem.*“ *Rusticius tonso.* Hoc etiam ad Horatium pertinet: ut Epist. I, 1. 94. et 104. „*Si curatus* inaequali tonsore *capillos· Occurri*, – – – – *et* prave sectum *stomacharis ob unguem.*“ *Toga defluit;* et hoc quoque ibidem de se fatetur: — „*si forte subucula pexae Trita subest tunicae, vel si* toga dissidet impar.“ Mox virtutes quasdam addit, ut cum vitiis compensentur: et hae quoque virtutes ad Horatium ipsum referendae sunt. *At est bonus*, ut Carm. I, 22. „Integer vitae *scelerisque purus.*“ et Serm. II, 1. v. 85. — „*si quis Opprobriis dignum laceraverit*, integer ipse.“ et saepe alibi. *At tibi amicus.* Serm. I, 6. v. 70. — „*purus et insons, ut me collaudem, si et vivo* carus amicis.“ vide et I, 4. v. 101. *At ingenium ingens.* Carm. II, 18. „*At fides et* ingenî Benigna vena est.“ Sed haec obiter, et praeter morem nostrum; qui emendationes scribimus, non commentarium. Quis enim esset modus? Doluit tamen locum hunc tam prave ab interpretibus acceptum esse, et in transitu eos tribus saltem verbis admonendos esse censuimus.

34. *Sub corpore*] Lambini aliquot codices et Pulmanni Torrentiique, — „*at ingenium ingens Inculto latet hoc sub* pectore.“ atque ita quatuor ex nostris. Quod miror equidem Lambinum non improbasse, et Torrentium amplius etiam vulgato praetulisse. Nihil enim absurdius: et perinde esset ac *ingens ingenium sub inculto hoc ingenio*, *ut* Epist. I, 3. v. 21. — „*non tibi* parvum Ingenium, *non* incultum *est, nec turpiter hirtum.*“ Pectus enim ipsum ingenium notat: ut Epist. I, 4. v. 6. „*Non tu corpus eras sine* pectore.“ i. e. sine mente, sine ingenio. Ovid. Metam. XIII, 290. „*Artis opus tantae rudis et sine* pectore *miles Indueret?*“ Recte ergo cum melioribus membranis et priscis editionibus *sub inculto corpore*: ut ad *rusticiorem tonsuram*, *togam defluentem*, et *laxos calceos* referatur. Porro saepius haec duo vocabula a librariis permutantur; ut apud Virgil. Aen. VII, 349. „*Ille inter vestis et levia* pectora *labsus*:“ Pieriani aliquot codices *corpora* habuerunt.

Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnae.
Vellem in amicitia sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire. strabonem
Appellat Paetum pater; et Pullum, male parvus
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus; illum

v. 40. Vulg. *Agnae.*

40. *Polypus Agnae*] Si *Agnae* hic legimus, non femineum, ut esse debet, sed virile cognomen erit; ut *Asina, Scrofa, Pica, Panthera, Oviculu, Capella, Vaccula*, etsi ipsa feminini sint generis, virorum tamen sunt cognomenta. Quare legendum cum duobus Torrentii codicibus, „*Delectat, veluti Balbinum polypus* Hagnae." *Hagna* sive *Hagne* Graecorum est ἁγνή, *casta;* unde libertinam fuisse recte colligas. Gruterus, 957, 8. DIS MANIBVS VETTIAE HAGNAE. 820, 4. VLPIAE HAGNE CONIVGI. 955, 5. TVRRANIAE HAGNE. 574, 13. NVMITORIA HAGNE. Reinesius, XVI. 16. CLAVDIA HAGNE. XIV. 152. VIDIAE HAGNAE. Marmora Felsinea, p. 378. HAGNAE CONSERVAE MEAE.

47. *Illum Balbutit Scaurum*] Locus elegantissimus; in quo tamen interpretes, dum nimium ingeniosi esse volunt, nubes et inania nobis venditant: — „*strabonem Appellat Paetum pater; et Pullum, male parvus Si cui filius est, ut abortivus fuit olim Sisyphus: hunc Varum distortis cruribus; illum Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.*" *Paetus, Pullus, Varus, Scaurus* cognomina sunt, ut recte vidit disertissimus Rutgersius, a formae vitiis pueris imposita; ita tamen ut ὑποχορισμῷ quodam vitia illa extenuentur. Sic qui strabis et distortis oculis est, non *strabo* a parentibus, sed *Paetus* vocatur; quod in cognatis oculorum vitiis multo levissimum est, et Veneri ipsi assignatur. Apposite Ovidius Art. Amat. 659. „*Nominibus mollire licet mala; fusca vocetur, Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit. Si paeta est, Veneri similis: si flava, Minervae: Sit gracilis, macie quae male viva sua est.*" ubi versum tertium ex vetustis codicibus, qui *Si crasia est V. s., si parva, Minervae*, exhibent, sic refingit sagacissimus Nic. Heinsius: „*Si qua* straba *est, Veneri similis; si* rava, *Minervae.*" Optime ad sententiam: nisi quod versus paullo scabrior sit, quam ut Ovidianus esse videatur. Nos levi emendatione sic veram poëtae manum praestabimus; „*Si* straba, *sit Veneri similis; si rava, Minervae.*" hoc est, *si straba est, molliore nomine vocetur Paeta:* plane ut hic Horatius. Ceterum *Pullus* cognomen notat *parvulum*, et est nati et pumilionis ὑποχοριστικόν. *L. Iunius Pullus* in Fastis occurrit A. U. C. 504. quod observavit Rutgersius; cui adde *Q. Numitorium Pullum* apud Ciceronem De Invent. II, 34, quem alibi *Pullum Numitorem* vocat De Finibus, V, 22. Male itaque D. Heinsius *Putum* hic reponit. Porro idem Rutgersius magno apparatu coniecturam suam stabilire conatur, qua versum sequentem sic interpolat, „*Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus:* Hillum, *Balbutit; Scaurum, pravis fultum male talis.*" ubi sic verba explicat, particula *si* ex prioribus repetita: „*Pullum vocat pater, si filius est male parvus; Hillum vocat, si balbutit.*" Et mirifice quidem hic sibi placuit vir celeberrimus; sed numquam vidi doctiorem operam infelicius collocatam. *Hillum*, sit, balborum more qui R literam per L efferunt, posuit pro *Hirrum.* Unde vero *Hirrus* est balbutientis pueri

Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.
Parcius hic vivit: frugi dicatur. ineptus
Et iactantior hic paullo est: concinnus amicis
Postulat ut videatur. at est truculentior atque

cognomen, ut Pullus nani, et Paetus strabonis? Imo ait, C. Lucium Hirrum hic tangit, qui balbus fuit, ut ex ioco Ciceronis coniiccre licet Epist. Fam. II, 10. „*De te, quia quod sperabam; de Hillo* (*balbus enim sum*) *quod non putaram.*“ Lubrica sane et periculosa ratio, quae unam coniecturam super alia struit: neque enim ulli scripti codices *de Hillo* habent, sed *de nihilo*. Sed esto: cur idcirco ipsum Hirrum balbum fuisse credemus? Tota, inquit, ioci elegantia iacet, nisi hoc statuamus. Mihi alia longe sententia est. Ut enim, qui R literam pronunciare non poterant, Balbi et Blaesi cognominabantur; ita (ut mihi videtur) ab *hirriendo* Hirri vocabantur, qui R nimis crebro et nimis duriter efferebant: quales olim fuerunt Eretrienses et Lacedaemonii, qui σχληροτὴρ, et τὼρ βασιλέαρ, τὼρ ῥήτοραρ, et similia pronunciabant, pro sigma identidem rho ponentes. *Hirrus* itaque et *Balbus* contraria linguae vitia notant: unde Cicero, utpote Hirro competitor et inimicus, Balbum se esse iocose dicit, atque adeo pro *Hirro Hillum* pronunciat. Sed utcumque hoc fnerit; illud quaeso quam incredibile est, Hirrum illum, iam ut verisimile est mortuum, ab Horatio hic sugillari. Scripsit enim Epistolam eam Cicero A. U. C. 702. Horatio tum puero quindecenni. Quid autem? nulline tum balbi in vivis erant Romae, quos honestius nominare poterat, si homo lippus balbum deridere gestiret? Quid quod non Horatii haec verba sunt, sed parentum: quos mollioribus ait nominibus filiorum vitia solari et excusare solitos. Atqui, si filium balbutientem facetus pater Hillum cognominet, non tam Hirrum, quam Filium ipsum deridendum propinet. Valeat itaque coniectura, sententiae auctoris prorsus contraria: neque vero, si cetera omnia recte procederent, constructio ipsa stare posset. *Hillum, balbutit:* i. e. *si balbutit.* Nego vero *si* illud subintelligi hic posse: repeti enim oportuit; nisi ipsum quoque Flaccum data opera balbutire et incondite loqui existimemus. Atque haec quidem contra Rutgersium paullo accuratius, propter summam viri famam et auctoritatem. Alioqui nodum in scirpo quaerat, qui tam clara et perspicua sollicitare velit, — „*hunc varum, distortis cruribus: illum Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.*“ *illum* enim ad *hunc* ex opposito refertur, et erudite Scholiastae, „*Suaviter*, aiunt, *dixit* Balbutit Scaurum: *sic enim blandientes infantibus infigere* (lege, *infringere*) *linguam solent, ut quasi eos imitentur.*“ Quid amplius desideres? Celeberrimus tamen Dacierius, ut balborum vitium urbanius et salsius exprimatur, sic emendandum esse pronuntiat, „*Balbutit* Scaulum.“ ubi miror, cur non itidem *valum* pro *Varum* reposuerit; quippe verbum *balbutit* utrique commune est. Sed frustratur se et lectorem vir cetera ingeniosus. Neque enim, si Aristophanes sic Alcibiadem introducit blaese loquentem, in Vespis p. 312. „Ὀλῶ, Θέωλος τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει,“ ut in voce *κόλακος* pro *κόρακος* iocum captaret: idcirco et Horatius hoc blaese efferre debuit, ubi nulla similis ioci materia est: quid enim significat *Scaulus?* In Aristophane quidem urbanum erat: in nostro putidum foret et insulsum. Neque vero *balbus*, et *balbutire* unum idemque sunt ac Graeca illa τραυλὸς et τραυλίζειν; id quod satis indicat Lucretii locus, IV, 1157. ubi amatores ridet, quod Venerum suarum vitia mollioribus nominibus occulere studeant, „Balba, *loqui non quit*, τραυλίζει: *muta, pudens est. At flagrans, odiosa, loquacula, Λαμπάδιον fit.*“ *Balbus* itaque gravius vitium La-

Plus aequo liber: simplex fortisque habeatur.
Caldior est: acris inter numeretur. opinor,
Haec res et iungit, iunctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus, atque
Sincerum cupimus vas incrustare. probus quis
Nobiscum vivit, multum demissus homo ille,

v. 57. Vulg. *Illi.*

tine notat, quam Graece τραυλός. Tamen ut interdum eadem esse fateamur: nihil in recepta lectione movendum erit. Iterum Lucretius, et suavissime quidem, de primo hominum saeculo, V, v. 1021. „*Et pueros commendarunt, muliebreque saeclum; Vocibus et gestu cum balbe significarent, Imbecillorum esse aequum misererier omnium.*“ An et hic blaese reponet Dacierius, „*Imbecillolum esse aequum miseleliel omnium?*“ Quid, cum Cicero de Divinatione I, 3. „*Reliqui,*“ ait, „*omnes praeter Epicurum*, balbutientem *de natura Deorum*, *divinationem probaverunt:*“ an et hic quoque leget, *De natula deolum?* Non equidem memini hoc inter iocos Ciceronis a veteribus relatum esse.

57. *Multum demissus homo illi*] Hic locus quasi scopulus est, interpretum omnium naufragiis infamis. Videamus, si nos salvi eum praetervehi possumus. „*At nos virtutes ipsas invertimus, atque Sincerum cupimus vas incrustare. probus quis Nobiscum vivit; multum demissus homo: illi Tardo cognomen pingui damus.*“ hoc est, ex communi interpretum sententia: Si *probus* quis est, nos per contumeliam *demissum* vocamus; si *tardus* est, *pinguem*. In eo tantum a veteribus novi discedunt, quod illi inversis verbis enarrant, Si *pinguis* est, *tardum* vocamus: hi contra, si *tardus* est, *pinguem*: quia dubium est scilicet, utrum utro verbum sit contumeliosius. Mirum vero est, nec hos neque illos diligentius attendisse animos ad verba auctoris. *Virtutes*, inquit, *ipsas invertimus*: *Cautum* hominem et prudentem, fictum et astutum vocamus; *simplicem*, communi sensu carere dicimus: *probum*, alio nomine traducimus. Vides, opinor, *virtutes* hic poni, *prudentiam*, *simplicitatem*, *probitatem*; quas sub cognatorum vitiorum nominibus deprimi et infuscari solitas auctor indignatur. Iam autem, cum exponunt interpretes, *si tardus est*, *pinguem vocamus*, vel vicissim, *si pinguis est*, *tardum*: scire velim, utrum ex his nomen pro *virtute* hic haberi censeant? *tarditatemne* ingenii, an *pinguitudinem*? Quid iam haesitant et mussant? Dispudet tane tot viros doctrina et ingenio excellentes tam neglegenter hic versatos esse; neque enim ipsos *tardorum pinguiumve* nomen hic sibi quaesivisse fas nobis est dicere. Sine dubio et *tardi* et *pinguis* cognomina contumeliae loco hic posita sunt: ut Terentius Eunucho V, 8. „*Fatuus est, insulsus*, tardus, *stertit noctesque et dies.*“ ubi Donatus, „*Intellectu tardos vocamus, qui stulti sunt.*“ *Pingue* autem *ingenium* pro *stupido* Noster et Ovidius dixerunt. Quaerendae itaque iam sunt, ex mente auctoris, virtutes illae, quae aegre ille fert sub horum vitiorum larva traduci et derideri. Neque vero diu indagandae sunt: sic enim in promptu est vera huius loci lectio: — „*probus quis Nobiscum vivit, multum demissus homo* ille; *Tardo* ac *cognomen pingui damus.*“ hoc est, si *probus* quis et *demissus* nobiscum vivit, *tardum* ac *pinguem* nominamus. *Ille* autem extat in Blandinio Cruquii omnium vetustissimo: *Ac* ex coniectura addidimus, quod facile per librarios elidi potuit, cum propter orationis hyperbaton, tum ob consonantem C proxime sequentem. Iam vero, quod ad sententiam attinet, *probus et demissus* propinquas et cognatas virtutes notant, ideoque hic coniunguntur, ut apud Ciceronem de Oratore II.

Tardo ac cognomen pingui damus. hic fugit omnis
Insidias, nullique malo latus obdit apertum;
Cum genus hoc inter vitae versemur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro bene sano
Ac non incauto, fictum astutumque vocamus.

v. 58. Vulg. Tardo, cogn. 60. *Versetur.*

c. 43. „*Facilitatis, liberalitatis, mansuetudinis, pietatis, grati animi, non appetentis, non avidi, signa proferri perutile est: eaque omnia, quae proborum, demissorum, non acrium, non pertinacium, non litigiosorum, non acerborum sunt, valde benevolentiam conciliant.*“ Iterum Cicero pro Murena c. 40. „*Sit apud vos modestiae locus, sit* demissis hominibus *perfugium, sit auxilium pudori.*“ Ex his facile intelligis, *probum, demissum, mansuetum, modestum, pudentem*, virtutes inter se affines significare: ut apud Graecos, ἐπιεικῆ, πρᾶον, μέτριον, χρηστόν. Quid itaque hic faciunt, qui omnia in peius interpretantur? nempe eiusmodi hominem, quia *non acer est*, non vehemens et fervidus, pro *tardo et pingui* traducunt: idque *ex more*, ut ait Noster alibi, *cognata vocabula rebus imponentes.* Exigua enim sunt virtutum vitiorumque confinia; et omnino paullum interest inter non *acrem* et *tardum*; facile itaque, probitatem qui calumniari vult, *tarditatem* appellat; ut vicissim cum laudare studet, *probitatis* nomen et patrocinium *tarditati* praetexit. Plutarchus vita Artaxerxis p. 1052. „Ἦν δέ τις καὶ ΜΕΛΑΗΣΙΣ ἐν τῇ φύσει τοῦ βασιλέως, ΕΠΙΕΙΚΕΙΑ φαινομένη τοῖς πολλοῖς.“ *Erat autem et* tarditas *quaedam in regis indole, quae a multis* probitas *putabatur.* Quintilianus Instit. VI, 5. „*Nam est res animi iacentis, et mollis supra modum frontis; fallitque plerumque, quod* probitas *vocatur, quae est* imbecillitas.“ Recte itaque explicavimus auctoris sententiam: probus enim et demissus, tamquam tardus et pinguis, facile vituperatur; ut *homo minime malus*, qui idem est ac probus, pro *hebete* ponitur. Et miror equidem Lambinum, qui in peiore editione verum ex parte viderat, postea in curis secundis seque et illud deseruisse. Ceterum illud in constructione ambiguum est, utrumne *vivit multum*, an *multum demissus*, inter se coniungenda sint. Ita Cicero, *Vivam tecum multum*, *Multum uti aliquo*, *Multum esse cum aliquo*: contra idem, *Vir multum bonus*, et Noster, *Multum facilis, Multum celer atque fidelis.* Et posterius quidem placet; ut distinguendum sit, „*Nobiscum vivit, multum demissus homo ille.*“ *Nobiscum vivit*, id est, amicus, sodalis est nobis. Terentius: „*Imo sic homo est perpaucorum hominum: imo nullorum arbitror, si* tecum vivit.“ Martialis: „*Nec* tecum *possum* vivere, *nec sine te.*“ Porro eleganter, *demissus homo* ille: Plinius Paneg. c. 30. „Nilus *cunctanter alveo sese et languide extulerat, ingentibus quoque tunc quidem* ille *fluminibus conferendus.*“ Denique synchysis ista sive hyperbaton Horatio familiare est: ut Serm. I, 6. v. 65. „*Atqui si vitiis mediocribus* ac mea paucis *Mendosa est natura.*“ et 8, v. 34. — „*Serpentes* atque videres *Infernas errare canes.*“

60. *Cum genus hoc inter vitae versetur*] Ita quidem editiones et nostri codices. Sed veterrimus Cruquii Blandinius, *versemur*, quod, me quidem iudice, verius altero et elegantius est. Sententia enim haec in universum saeculi mores temporumque conditionem tangit. Neque enim vult *cautum* hunc in peiore vitae genere, quam alios versari; neque huic magis, quam aliis, insidias calumniasque vitandas: sed eiusmodi cautelam et prudentiam in omni vitae genere maxime probandam esse. Adde huc, quod proclive fuit librariis pro *versemur*, ob constructionis facilitatem, substituere *versetur*: contra, non item.

Simplicior quis et est; (qualem me saepe libenter
Obtulerim tibi, Maecenas) ut forte legentem
Aut tacitum impediat quovis sermone molestus:
Communi sensu plane caret, inquimus. eheu

v. 63. Vulg. *At est.* 65. *Impellat.*

63. *Simplicior quis at est*] Primus Lambinus *at* reposuit, codices suos, ut ait, secutus. Ego vero et in priscis editionibus et scriptis, quos viderim, omnibus repperi, „*Simplicior quis* et *est*." Atque idem de suis testantur Cruquius, Pulmannus, et Torrentius. In solo Reginensi *at* habetur pro varia lectione, a manu recenti. Sed nihil caussae est, ut membranas veteres hic deseramus. Nam ideo, ut videtur, mutarunt, quia haec omnia per interrogationem efferri voluerunt. Quod non modo non necesse est, sed etiam sententiam aliquanto deteriorem facit.

65. *Ut forte legentem Aut tacitum impellat*] Haec quidem omnium membranarum lectio est; atque ita editi vetusti. Nullo tamen modo consistere hanc posse, iudicavit Lambinus. Quippe *impellere*, cum ad corpus refertur, est ictu quodam urgere, trudere, percellere: cum ad animum, suadere, movere, incitare: quorum utrumvis a loci huius sensu alienum credidit. Quare idem reposuit *appellat*, ingeniose quidem et docte: in quo ab uno codice scripto se adiutum narrat, utpote qui habuerit *appellat*. De codice autem (non enim nominat) fides penes auctorem esto: ceterum valde favet huic correctioni Acron Scholiastes, cuius verba sunt: „*Si quis libere et sine observatione temporis* appellaverit *amicum suum – – siquis est simplex, ut legentem, aut cogitantem molestus* interpellet; *statim eum carere communi sensu dicimus.*" Recte ergo et apposite ad sententiam Lambinus. Vide tamen, siquid et nos afferamus, quod aut melius aut certe non deterius esse videatur. Lego itaque, — „*ut forte legentem Aut tacitum* impediat, *quovis sermone molestus.*" Enimvero hoc commodi habet nostra coniectura, quod a recepta lectione minimum abscedit: neque vero precario admitti postulat, sed suo iure et magnis auctoribus se tuetur. Charisius lib. V. p. 261. ubi *idiomata accusativi casus* recenset, *impedio legentem* exempli loco profert. Id autem ex hoc Flacci loco desumtum esse videatur, — „*ut forte* legentem *Aut tacitum* impediat, *quovis sermone molestus:*" ut quod ibidem adducit, *commeio lectum*, ex hac ipsa Ecloga petitum est v. 90. „Comminxit lectum *potus*, *mensave rationem*" etc. Adde huic Diomedem p. 297. qui similiter *incusativi idiomata* memorans, *impedio lectorem* habet. *Impedit* vero *legentem* aut *meditantem*, qui quovis sermone molestus interpellat et obturbat. Porro quam proclive fuerit librariis *impellat* pro *impediat* substituere, vel inde discas, quod alias vice versa *impedit* supposuere pro *impellit*, apud Senecam De constantia Sapientis, c. 9. §. „*Adiice nunc, quod iniuriam nemo immota mente accipit, sed ad sensum eius perturbatur: caret autem perturbatione vir erectus, moderator sui, altae quietis et placidae. Nam si illum tangit iniuria; et movet, et impedit.*" Ubi liquido legendum est, *et movet, et* impellit. Ceterum penes lectorem sit iudicium, cuinam ex his lectionibus priores partes deferat. Illud tantum moneo: si cui ab exemplaribus scriptis discedere hic religio est, is, si me audiet, τὸ *impellat* sic explicabit, ut *simplicior* ille, qui hic describitur, legentem siquem aut meditantem offenderit, manu vel cubito prius feriat et *impellat*, et deinde sic excitatum verbis appellet: qui hodie rusticiorum et agrestiorum hominum mos est. Porro quid sibi hic velit *sensus communis*, non satis viderunt interpretes: varie enim apud varios accipitur. Vide Ciceronem pro Planco

Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis urguetur. amicus dulcis, ut aequum est,
Cum mea compenset vitiis bona: pluribus hisce
(Si modo plura mihi bona sunt) inclinet, amari
Si volet. hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat; ignoscet verrucis illius. aequum est,
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Denique, quatenus excidi penitus vitium irae,
Caetera item nequeunt stultis haerentia; cur non
Ponderibus modulisque suis ratio utitur? ac, res
Ut quaeque est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum servom, patinam qui tollere iussus
Semesos piscis tepidumque ligurrierit ius,
In cruce suffigat; Labeone insanior inter

v. 74. Vulg. *Ignoscat.* 82. Forte, *Labieno.*

c. 13. et 14. de Oratore I, 3. Iuvenalem III, 73. Senecam Epist. 5. et 105. Phaedrum Fab. VIII. Lucretium, I, 422. Quintilianum Instit. I, 2, 20 Arnobium IV. p. 160. et 166. editionis Heraldi: Gellium XII, 12, ubi *ἀκοινονοητοὶ communi sensu carentes* verti debet. Nisi potius in loco Gellii legendum sit cum Henrico Stephano, *ἀνοικονόμητοι, oeconomiae imperiti.* Adi et Marcum Antoninum I, 16; et ibi doctissimum Gatakerum, ubi *κοινονοημοσύνην* enarrat. Certe haec omnia loca, in quibus *sensus communis* occurrit, non sunt uno et communi sensu explicanda. Iste homo ab Horatio hic denotatur, qui cetera bonō sensu praeditus, tempus, locum, personas observare et distinguere nescit. Seneca de Beneficiis I, 12. „*Sit in beneficio* sensus communis: *tempus, locum, personas observet: quia momentis quaedam grata et ingrata sunt.*“ Cicero de Oratore II, 16. „*Quae versantur in consuetudine vitae, in ratione reipublicae, in hac societate civili*, in sensu hominum communi, *in natura, in moribus, comprehendenda esse oratori puto.*“ Communi igitur sensu ideo hic carere dicitur, quia legentem aut tacitum, alieno cum maxime tempore, sermone suo obturbat. Quales et illi, quos Sermone proximo v. 76. sugillat: — „*inanes Hoc iuvat, haud illud quaerentes, num* sine sensu, Tempore *num faciant* alieno.“ hoc est, *sine sensu communi*, quia *tempore alieno.*

74. *Ignoscat verrucis illius*] Ita editiones, credo, omnes post Aldum exhibuerunt. At vetustiores Venetae duae cum Loscheriana, *ignoscet*; quod Pulmannus in suis omnibus, Bersmannus in duobus repperit. Ceteri tacent. At quam bona fide, ex meis quoque discere potes; quorum melior maiorque pars *ignoscet* clare praeferunt. Atque id altero lenius et urbanius. Civile enim magis est, Futuris quam Imperativis praecipere, idque Horatio sollemne, ut Epist. I, 18. v. 37. „*Arcanum neque tu* scrutaberis *ullius umquam: Commissumque* teges, *et vino tortus et ira: Nec tua* laudabis *studia, aut aliena* reprendes.“ Sic alibi passim. Ut Arte Poët. 385. „*Tu nihil invita* dices facieve *Minerva.*“

82. *Labeone insanior inter Sanos dicatur*] Porphyrio ad locum: „*M. Antistius Labeo, praetorius, furis etiam peritus, memor libertatis, in qua natus erat, multa contumaciter adversus Caesarem dixisse et fecisse di-*

Sanos dicatur. quanto hoc furiosius atque

citur: propter quod nunc Horatius adulans Augusto insanum eum dixit.“ Quibus gemina habet Acron; et eandem cantilenam iterant interpretes novi. Ego vero, si usquam alias, iudicium hic in iis desidero. Videamus enim verba ipsa: „*Siquis eum servum, patinam qui tollere iussus Semesos pisces tepidumque ligurrierit ius, In cruce suffigat, Labeone insanior inter Sanos dicatur:*“ hoc est, ab omnibus *sanis* Labeone *insanior* habeatur. Perperam enim Dacierius accipit, sic verba construens: *Cum insanior sit Labeone, illéne inter sanos dicatur, sive numeretur?* Quo quidem nihil infelicius dici potuit. Ergo hoc pro comperto habendum est, *Labeonem* illum, quicumque fuerit, iam tum priusquam haec scriberet Horatius, a sanis hominibus pro insano fuisse habitum. Videant igitur, qui Antistium Labeonem inter veteres Iurisconsultos facile principem a Flacco hic traduci existimant. Quid enim? illene ut virum Senatorem, dignitate, opibus, sapientiae gloria, et gratia apud cives florentissimum, multis denique rebus sese meliorem, tam vecordi contumelia lacera-et? Esto enim, ut in gratiam Augusti laedere eum gestiret: quo tamen ore, non sibi solum, sed *omnibus sanis* insanum eum videri, dicere potuit? Hoc certe convitio sibi ipse cognomen insani et furiosi merito invenisset. Audiamus enim Tacitum Annal. III, 75. „*Consulatum Capitoni Ateio acceleraverat Augustus, ut* Labeonem Antistium *iisdem artibus* (eloquentiae et iurisprudentiae) *praecellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namque illa aetas duo pacis decora simul tulit.* Sed Labeo *incorrupta libertate, et ob id fama celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur,* Illi, *quod praeturam intra stetit, commendatio ex iniuria: huic, quod consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur.*“ Idem est, qui toties quasi iuris quoddam oraculum in Digestis laudatur. Pomponius I, 2, 47. „*Post hunc maximae auctoritatis fuerunt Ateius Capito, et* Antistius Labeo, *qui omnes hos audivit: institutus est autem a Trebatio. Ex his Ateius Consul fuit:* Labeo *noluit, cum offerretur ei ab Augusto consulatus, quo suffectus fieret, honorem suscipere. Sed plurimum studiis operam dedit — — itaque reliquit quadringenta volumina; ex quibus plurima inter manus versantur. — —* Labeo *ingenii qualitate, et fiducia doctrinae, qui et ceteris operis sapientiae operam dederat, plurima innovare instituit.*“ Iustinianus Instit. II, 25. de Codicillorum usu et origine disserens, „*Post quae tempora,* inquit, *cum et* Labeo *codicillos fecisset, iam nemini dubium erat, quin codicilli iure optimo admitterentur.*“ Quid iam videtur? An qui *pacis togaeque decus* et suo aevo et apud posteros est habitus, idem tum mente captus vulgo habebatur? Sed gratificatur, aiunt, Flaccus Augusto, cui Labeo propter nimiam libertatem offensus erat. Qui malum *gratificatur?* An credibile est, tam foeda et absurda adulatione aut Augustum capi potuisse, aut Flaccum captare ausum esse? Qui autem *offensus?* Nempe (ut eius aemulus Ateius Capito apud Gellium XIII, 12.) „*agitabat hominem libertas quaedam nimia et vecors; tamquam, Divo Augusto iam principe et rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod* iussum *sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legiesset.*“ Ita obiter corrigendum; illud ex codice Regio Lutetiae omnium optimo; hoc ex coniectura: vulgo edunt *usque eo ut,* et *iustum.* Et *libertatis* quidem eius exemplum afferunt Suetonius Augusto c. 54. et Dion. l. LIIII. Quam tamen negant uterque fraudi aut detrimento ei fuisse apud Augustum; apud cives autem maximo honori fuisse, iam ex Tacito audivimus. Nam et praetura et proconsulatu provinciae Narbonensis functus est; et ab ipso Augusto inter Triginta nominatus est, quorum arbitratu Senatus legeretur. Enimvero qui tali

Maius peccatum est? paullum deliquit amicus,
Quod nisi concedas, habeare insuavis: acerbus
Odisti et fugis, ut Rusonem debitor aeris;

v. 86. Vulg. *Drusonem.*

viro cognomen *Insano* posuerint, ii ipsi multo magis furere et desipere videantur. Quamobrem, si receptam sequimur lectionem, alius, opinor, intelligendus erit Labeo, cuius hodie licet ignoti famosa tum fuerit insania. Frequens enim Labeonum cognomen, et in nullis non familiis locum habuit. Fabius Labeo, Atinius Labeo, Asconius Labeo, Segutius Labeo, Cethegus Labeo, Pomponius Labeo, aliique praeter Antistium, apud auctores occurrunt. Aut si coniecturae locus hic concedatur, equidem levissima mutatione pro *Labeone Labienum* reposuerim: ut vera forte lectio fuerit, „*In cruce suffigat;* Labieno *insanior inter Sanos dicatur.*“ Quis autem et qualis Labienus iste fuerit, quoque iure insani nomen hic ferre possit, ex Seneca cognosces, Praefat. ad lib. V. Controversiarum: „*De* Labieno *interrogatis? – – magnus orator, qui per multa impedimenta eluctatus, ad famam ingenii confitentibus magis hominibus pervenerat, quam volentibus. Summa egestas erat, summa infamia, summum odium. – – Libertas tanta, ut libertatis nomen excederet; et, quia passim homines ordinesque laniaret,* Rabienus *vocaretur. Animus per vitia ingens, et ad similitudinem ingenii sui violentus; et qui Pompeianos spiritus nondum in tanta pace posuisset. In hunc primum excogitata est nova poena. Effectum est enim per inimicos, ut omnes eius libri incenderentur. Res nova et insueta, supplicia de studiis sumi. – – Non tulit hanc Labienus contumeliam, nec superstes esse ingenio suo voluit; sed in monumenta se maiorum suorum ferri iussit, atque ita includi. Veritus scilicet, ne ignis, qui nomini suo subiectus erat, corpori negaretur, non finivit tantum se ipse, sed etiam sepelivit. Memini aliquando cum recitaret historiam, magnam partem convolvisse, et dixisse: Haec quae transeo, post mortem meam legentur. Quanta in illis libertas fuit, quam etiam Labienus extimuit? Cassii Severi, hominis Labieno iunctissimi, belle dicta res ferebatur. Illo tempore, quo libri Labieni ex SC. urebantur: Nunc me, inquit, vivum uri oportet, qui illos edidici.*“ Haec de Labieno Seneca: ex quibus illud, opinor, constat, nullum potius hominem, quam hunc, insaniae cognomine hic taxari a Flacco nostro debuisse. Tempus enim convenit, cum Labienus sub Augusto vixerit et decesserit. Idem vulgo *Rabienus* ab insania et rabie vocitatus: idem in *summo odio* tum apud cives, tum apud principem: idem *Cassio Severo iunctissimus*, quem Horatius virulentissimis iambis laceravit, Epod. VI. Huc accedit, quod exemplum hic a Nostro ponitur, non cuiusvis mente capti et delirantis, verum hominis prae iracundia et rabie insanientis; „*Si quis eum servum – – In cruce suffigat:*“ quo nullum aptius pertinet, quam hoc Labieni, qui eo ipso furoris genere Rabieni nomen est consecutus. Qualis et ille *Domitius* erat, *cui*, ut narrat Gellius XVIII, 7., „*cognomentum* insano *factum est, quoniam erat natura intractabilior et morosior.*“ Haec quidem omnia me facile inducunt, ut de hoc, et non alio, locutum esse Flaccum existimem: saltem ibsit, ut Antistius ille Labeo, *flos delibatus populi, suadaeque medulla,* ab homine quoquam, qui ipse sanus sit, pro insano habeatur.

86. *Fugis, ut Drusonem debitor aeris*] Ita post Aldum plerique ediderunt: cum prima Veneta *Rufonem*, altera *Rissonem*, Loscheriana *Iuffonem* exhibeat. Lege vero *Rusonem*, quod membranae fere omnes tam nostrae, quam aliorum, agnoscunt. Atque ita Acron et MStus, et Venetiis olim editus. *Ruso* satis frequens apud Romanos cognomen

Qui nisi, cum tristes misero venere Calendae,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto iugulo historias, captivus ut, audit.
Conminxit lectum potus, mensave catillum
Evandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut positum ante mea quia pullum in parte catini

v. 91. Forte, *tortum*.

Gruterus 64, 9. P. CALVISIO RVSONE COS. 302, 1. M. OCCIVS RVSO. 464, 9. RVSP. ASTROPHILI RVSON. Martialis V, 28. „*Pietate fratres Curtios licet vincas, Probitate Macros, comitate* Rusones.“ *Cn. Octavius Ruso*, apud Sallustium in Iugurth. c. 104. *Abudius Ruso*, Tacitus Annal. VI, 30. *Cremutius Ruso*, Plin. Epist. VI, 23. vide et IX, 19. In tribus quidem nostris Magdalenensi, Petrensi, et Batteliano *Drusonem* clare habetur: sed nusquam alibi illud verbum legisse meminimus. Ceterum in huius loci interpunctione non leviter ab interpretibus peccatum est: — „*paullum deliquit amicus, Quod nisi concedas, habeare insuavis; acerbus Odisti, et fugis, ut Rusonem debitor aeris.*“ Sic, inquam, distinguendum: *Habeare insuavis, nisi concesseris: at tu acerbus odisti.* At vulgo *ἀσυνδέτως* coniungunt, *habeare insuavis, acerbus:* quod quanto vilius deteriusque sit nostro, nihil opus est dicere. Non concedere et condonare, *insuavis* est; at odisse et fugere, *acerbi*. Porro et illud vide, annon et vetere scribendi ratione error irrepserit, *quod* pro *quoi*: — „*paullum deliquit amicus, Quoi nisi concedas, habeare insuavis.*“ id est, *cui delicto*: ut Ecloga proxima v. 140. — „*hoc est mediocribus illis Ex vitiis unum*, cui *si* concedere *noles*.“ et v. 130. — „*mediocribus, et* quis Ignoscas, *vitiis teneor.*“

91. *Catillum Evandri manibus tritum*] Dissident inter se veteres novique interpretes de huius loci explicatione. Hi fere in ea sunt sententia, ut Evander Rex intelligatur, et ideo catillus tum ob vetustatem, tum ob tantum olim possessorem iam pretiosior sit. Favet his imprimis Martialis Epigramma, VIII, 6. „*Archetypis vetuli nihil est odiosius Eucti*:“ ubi Euctus ille gloriatur sua pocula olim fuisse Laomedontis, Lapitharum, Nestoris, Achillis, Didûs: „*Hi duo longaevo censentur Nestore fundi*: Pollice *de Pylio* trita *columba nitet.*“ Verum obstat magis, quod Evander ille antiqua erat paupertate, neque nobilium artificum pocula in supellectile habere potuit. Tum autem *catillus* hic, quia *deiectus* frangebatur, sine dubio fictilis erat: at incredibile est, ut vas fictile ab Evandri usque aetate ad Horatii tempora servari posset integrum et sincerum. Adde, quod figlina opera non *trita* fiunt usu et in manibus habendo; sed metalla tantum. Audiendi ergo iam veteres Scholiastae, qui Evandrum hunc, non regem, sed plastem et caelatorem accipiunt: „*Qui de personis,*“ inquiunt, „*Horatianis scripserunt, aiunt Evandrum hunc caelatorem et plasten statuarum; quem Marcum Antoninum ab Athenis Alexandriam transtulisse; inde inter captivos Romam perductum, multa opera mirabilia fecisse.*“ Enimvero haec non sunt temere repudianda: quippe prolata a fidis auctoribus, qui ab aetate Flacci proxime vixerunt. Idem ille videtur, cuius meminit Plinius Hist. XXXVI, 5. „*Timothei manu Diana Romae est in Palatio, Apollinis delubro: cui signo caput reposuit Aulanius Evander.*“ Et sententia quidem aptissima est; ut *catillus* hic ob artificis celebre nomen in maiori pretio haberetur. Sed interea quid faciemus illo *tritum*? Membranae quidem nostrae sic inter lineas fere enarrant, *Tritum, factum vel fabricatum*? ut annotator Cruquianus, *perfectum, caelatum.* Virgil. Geor.

Sustulit esuriens, minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit conmissa fide, sponsumve negarit?
Quîs paria esse fere placuit peccata, laborant,
Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, iusti prope mater et aequi.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter
Unguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quae post fabricaverat usus:
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere: dehinc absistere bello,
Oppida coeperunt munire; et ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Caussa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientis more ferarum
Viribus editior caedebat, ut in grege taurus.
Iura inventa metu iniusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque,
Qui teneros caulis alieni infregerit horti,

v. 116. Vulg. *Fregerit.*

II, 444. „*Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustris.*“ Ubi Servius: „*Trivere*: *tornavere, composuere de torno.*“ Glossarium Philoxeni: „*Tritor, τορευτής.*“ Plinius Hist. XXVI, 66. „*Vitrum aliud flatu figuratur, aliud* torno teritur.“ Vide Salmasium fusius haec prosequentem ad Solinum et Lampridium. Ergo recte satis procedet illud *Evandri manibus tritum*, hoc est, tornatum, caelatum, fabricatum. Tamen codex Collegii Trinitatis *sculptum* clare praefert, non *tritum*: sed ille et aetatis et notae sequioris est. Et satis apparet, ex glossa quadam hoc irrepsisse, quae *tritum* enarraverat *sculptum*. At codex Regius egregie, — „*meusave catillum Evandri manibus* tortum *deiecit*:“ cui voci pro explicatione superne adscribitur, *tornatum*. *Tortum* etiam a manu secunda exhibet codex alter Magdalenensis. Et *tortum* quidem interpretamur, *rota figuli fabrefactum*. Statius Silv. V, 9. „*Ollares, rogo, non licebat uvas, Cumano* patinas *in orbe* tortas. *Aut unam dare synthesin* (*quid horres?*) *Alborum calicum, atque caccaborum?*“ hoc est, *patinas Cumana rota fictas*; ut Tibullus II, 3. „*At tibi laeta trahant Samiae convivia testae, Fictaque Cumana lubrica terra rota.*“ Martialis in Xeniis, XIII, 25. *vas coctanorum*, „*Haec tibi quae* torta *venerunt condita* meta, *Si maiora forent coctana, ficus erant:*“ hoc est, *vasc figlino ad metae formam torto et ficto.*

116. *Alieni fregerit horti*] Acutissimus Heinsius ex coniectura, *Forte*, inquit; legendum, „*Qui teneros flores alieni* infregerit *horti.*“ Recte, opinor: quod et ipse ante visum eius codicem de meo excogi-

Et qui nocturnus sacra Divûm legerit. adsit
Regula, peccatis quae poenas inroget aequas:
Ne scutica dignum horribili sectere flagello.
Nam, ut ferula caedas meritum maiora subire
Verbera, non vereor: cum dicas esse pares res
Furta latrociniis; et magnis parva mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus et solus formosus et est rex:
Cur optas quod habes? Non nosti, quid pater, inquit,
Chrysippus dicat. sapiens crepidas sibi numquam
Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. Quî?
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni
Abiecto instrumento artis clausaque taberna,
Tonsor erat: sapiens operis sic optimus omnis

v. 117. Vulg. *Divum* sacra. 128. *Quo?* 132. *Sutor* erat.

taram. Syllaba *in* absorpta est ab ultima vocis praecedentis. Ovidius Metam. X, 19. „*Ut si quis* violas, *riguove* papaver *in horto*, Liliaque infringat, *fulvis haerentia virgis*.“ Cicero pro Cornelio Balbo c. 6. „*Est enim huius saeculi labes quaedam et macula, virtuti invidere, velle ipsum* florem *dignitatis* infringere.“ At *frangere flores* non memini legisse: adde, quod versus ex hac correctione dulcior et numerosior incedit.

117. *Divum sacra legerit*] Ita dederunt post Aldum Manutium interpretes omnes, „*Et qui nocturnus* Divum sacra *legerit*:“ neque quisquam de varia lectione monuit, praeter Bersmannum, qui in omnibus suis inverso ordine reperit, „*Et qui nocturnus* sacra Divum *legerit*.“ Quod et ipse in plus decem inveni; alterum autem ne in uno quidem. Revocetur igitur antiqua lectio; praesertim, cum in priscis etiam editionibus compareat, Venetis binis, et Loscheriana. Certe nova illa radit vulneratque aures sua asperitate: haec ut lenior molliorque est, ita sine dubio verior. Magdalenensis tamen longius abscedit, „*Et qui* sacra deûm nocturnus *legerit*:“ ut Virgilius in Georgicis, II, 473. „Sacra deûm, *sanctique patres*.“ et IV, 521. „*Inter* sacra deûm, *nocturnique orgia Bacchi*.“ Verum hoc ornatius paullo est, et altius assurgit quam pro humilitate satirae Horatianae. Quare plurium vetustiorumque auctoritatem hic sequemur.

128. *Sutor tamen est sapiens. Quo?*] Ita quidem editi: sed lege cum Blandinio Cruquii, et Cod. Collegii Trinitatis: „*Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens.* Quî?“ *Quî*, id est, quomodo, quo pacto, qua ratione? Terent. Andria V, 4. „*Davo ego isthuc dedam iam negotî. Non potest.* Quî? *Quia habet aliud magis ex sese et maius*.“ Ita Comici passim, et Noster ipse saepius: „ „Quî *fit*, *Maecenas, ut nemo*“ etc. Sic et *quî dum* iidem Comici sensu eodem. At *quo* numquam valet *quo pacto*, sed *quem ad finem*: quod ab hoc loco alienum est.

131. *Clausaque taberna Sutor erat*] Ita editi ad unum omnes, et codices nostri, *Sutor*. Sed si sententiae filum sequaris, occurret tibi, credo, quod nonnihil displicebit. *Sapiens*, inquit, *quamvis soleas sibi non facit, est tamen sutor: plane ut Hermogenes, quamvis tacet, est*

Est opifex solus, sic rex. Vellunt tibi barbam
Lascivi pueri; quos tu ni fuste coërces,
Urgueris turba circum te stante, miserque
Rumperis et latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam; dum tu quadrante lavatum
Rex ibis; neque te quisquam stipator, ineptum
Praeter Crispinum, sectabitur; et mihi dulces
Ignoscent, si quid peccâro stultus, amici:
Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatusque magis vivam te rege beatus.

cf. ad. Epp. I, 25, 11.

E C L O G A IV.

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque poëtae,
Atque alii, quorum comoedia prisca virorum est,

v. 133. Vulg. *Est* op., sic rex solus. 134. *Nisi.* 140. *Peccavero.*

cantor; *et Alfenus, etiam cum clauserat tabernam, erat* sutor. Aufer quaeso illud *sutor.* Certe exemplum non ex eodem artificii genere, sed ex diverso petendum erat: Sapiens, etsi soleas non facit, est *sutor*: ut Cleon, etiam cum exercitui imperaret, *coriarius* erat; ut Agathocles, etiam postquam regnaret, *figulus.* Inconcinnum est utique, si ad idem opificium revertatur oratio: saltem concinnius esse, si per varia discurrat, vel invitus fatebere. Quid ergo? Placetne ut amplectamur vetustissimi omnium, Blandinii lectionem? qui *erasis characteribus*, id est, opinor, a prima manu, testante Cruquio, sic habuit, — „*ut Alfenus vafer, omni Abiecto instrumento artis, clausaque taberna* Tonsor *erat.*" Cui accedit Acron. Motus Regiae Societatis: „*Urbane,*" inquit, „*satis Alfenum Varum Cremonensem deridet, qui abiecta* tonstrina, *quam in municipio suo exercuerat, Romam venit: magistroque usus Sulpitio Iurisconsulto, ad tantum pervenit scientia, ut et consulatum gereret.*" Editiones habent, *abiecta sutrina.* Quin et, notante eodem Cruquio, Alexander ab Alexandro, qui ferme ducentis abhinc annis vixit, Genialium Dierum VI, 23. *Alfenum hunc ab adolescentia* tonstrinam *exercuisse*, aliaque narrat, quae non nisi a scripto quodam Acronis vel Porphyrionis codice haberi potuerunt. Certe utrum *sutor* an *tonsor* fuerit Alfenus, non aliunde iam datur cognoscere; malim tamen Horatii causa, ut pro *tonsore* potius habeatur.

133. *Est opifex, sic rex solus*] Etiam hic quoque Aldum male secuti sunt posteriorum plerique. Quippe editiones Aldo priores, et membranae, opinor, omnes hoc ordine verba collocant, „*Est opifex solus, sic rex*," quae tersior et elegantior lectio est.

140. *Si quid peccavero stultus*] Hoc a priscis editionibus propagatum in omnibus hodie circumfertur. Perperam: neque enim O finale in verbis temere invenies correptum apud eius aevi scriptores; et adhuc durius est, ubi sequens vocabulum a duabus mutis consonantibus inchoatur. Melius itaque Leidensis noster, Reginensis, Franckeranus, cum Lambini et Pulmanni nonnullis, „*Ignoscent, si quid* peccaro *stultus, amici.*" Cicero ad Atticum X, 8. „*Ab illis est periculum, si* peccaro: *ab hoc, si recte fecero.*" Porro v. 142. pro *privatusque* codex Leidensis *privatimque;* et pro varia lectione Reginensis. Mutatum vi-

Si quis erat dignus describi, quod malus ac fur,
Quod moechus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus; multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
Mutatis tantum pedibus numerisque; facetus,
Emunctae naris, durus conponere versus:
Nam fuit hoc vitiosus; in hora saepe ducentos,
Ut magnum, versus dictabat stans pede in uno:
Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;
Scribendi recte: nam, ut multum, nil moror. ecce
Crispinus nummo me provocat: Accipe, si vis,

v. 3. Vulg. *Aut* fur. 14. *Minimo.*

detur, ut evitaretur cacophonon illud *privatus, beatus.* Verum nihil est opus: nam in pronunciatione non cadit accentus in medias utriusque syllabas, *privatus, beatus;* sed efferendus est versus in hunc modum: „*Pfivatusque magis vivam te rege beátus.*“ ubi latet plane et fallit τὸ ὁμοιοτέλευτον: ut etiam in illo Virgilii, „Cornua *velatarum obvertimus antennarum.*“

3. *Quod malus aut fur*] Illud *aut* ex editionibus antiquis profluxit: nos in uno tantum codice invenimus, eoque infimae notae. Ceteri summo consensu, „*Siquis erat dignus describi, quod malus* ac *fur.*“ Bersmannus quoque in suis idem reperit: nec mihi dubium est, quamvis notare praetermiserint, ceteros quoque interpretes ita in suis offendisse. *Malus* quidem utique non absolute hic ponitur; *malus, aut fur, aut moechus, aut sicarius;* quasi et ii ipsi non sint *mali*: sed de eodem homine dicitur, *malus ac fur*, hoc est, *vafer, astutus, malus*, ac proinde *fur.* Terent. Andria IV, 3. — „*Mysis, nunc opus est tua Mihi ad hanc rem expromta* malitia atque astutia.“ Noster Serm. I, 1. v. 75. „*Formidare* malos fures, *incendia, servos.*“

14. *Crispinus minimo me provocat*] Quid sit *minimo provocare*, iam diu in controversia est. Scholiastae veteres: „*Sensus ex proverbiali consuetudine ductus. Solemus enim dicere*, Minimo digito provocat, *cum volumus quem intelligi tantum valere minimo digito, quantum alius totis viribus.*“ Atque his fere astipulantur recentiores interpretes, et in Adagiis Erasmus. Sed neque ullum exemplum afferunt istius locutionis, *Minimo digito provocare:* neque sermonis Latini indoles, aut vita adeo communis pati poterit, ut *digito* per ellipsin subintelligatur. Qualis enim perturbatio et confusio, si lingua interpres animi tam ambiguos mutilosque sensus efferret? Vidit hoc, opinor, perspicacissimus Nic. Heinsius; et iccirco tanquam loco mendoso medicinam ferre conatus est, sic ex coniectura reponens, „*Crispinus* mimo *me provocat.*“ ubi *mimo*, ni fallor, voluit, cum risu et contemtu et gesticulatione mimica. Sed et hoc parum satisfacit; et sine auctore profertur. Aliud porro suppeditat Acron Fabricii (nam in editionibus priscis et codice scripto verba ea desiderantur) „*Minimo provocare dicuntur hi, qui in responsione plus ipsi permittant, quam exigant ab adversario.*“ Quae corrupta sic restitue, *qui in* sponsione *plus ipsi* promittant, *quam exigant ab adversario.* Hoc nimirum voluit annotator, Crispinum cum Horatio sponsionem fecisse, Ni plures versus citius componeret: idque inaequali pignore; ut suo si forte talento, Horatii mina. Quo ostendere voluit Cri-

spinus victoriam sibi non dubiam fore, et prope in manibus haberi, si auderet Noster sponsionem suscipere. Et sententia quidem egregia est: sed nullus video, quibus demum tormentis *minimo provocare* id, quod vult annotator, exprimere et significare possit. Tamen is videtur quasi per transennam veram poëtae sententiam vidisse: certum enim est ex ipsa loquendi formula, de sponsione (quod nostrates dicunt *a Wager*) hic agi. *Crispinus minimo me* provocat. Ita Valerius Maximus, II, 8, 2. „*Valerius* sponsione Lutatium provocavit, *Ni suo ductu Punica classis esset oppressa.*" Petronius Tragurii repertus: „*Et coepit subinde* dominum suum sponsione provocare, *Ni prasinus proximis Circensibus primam palmam.*" Recte, opinor, haec procedunt: sed quid faciamus illo *minimo?* deest siquidem pecuniae summa, quam perderet is, qui sponsione vinceretur. Asconius Pedianus in Verrinam de Praetura Urbana p. 100. „*Sponsione ipse provocatus ab adversario*, certae pecuniae aut aestimationis, *quam amittat, Ni sua sit haereditas de qua contendit.*" Cicero ipse in Verrem de Frumento, c. 58. „*P. Scandilius eandem sponsionem de societate fecit, facta et sponsio sestertiûm quinque millibus.*" Idem in eundem de Suppliciis c. 54. „*Cogere eum coepit sestertiûm duobus millibus sponsionem facere cum lictore suo, Ni furtis quaestum faceret.*" Vides, opinor, certam pecuniae summam in sponsionibus exprimi solere. Quid ergo? Levissima vel plane nulla mutatione (totidem enim sunt literarum ductus) novam lectionem ex coniectura affero: atque adeo ipse quavis sponsione lacessere ausim, ni vera et indubia sit: „*Crispinus* nummo *me provocat.*" Nihil clarius argutiusve dici potest. Oblique enim Crispinum tangit, quasi egenum et mendicum: qui non maiore pignore, quam uno nummo, certare voluerit. Servorum enim et pauperculorum erat, nummo sponsiones facere. Plautus Epidico Act. V. Sc. 2. Loquuntur herus Periphanes, et Epidicus servus: „*P. Qua fiducia ausus primum, quae emta est nudius tertius Filiam meam dicere esse? E. Libuit: ea fiducia. P. Ain' tu? Libuit? E. Aio: vel da pignus, ni ea sit filia. P. Quam negat novisse mater? E. Ni ergo matris filia est, In meum* nummum, *in tuum talentum, pignus da.*" Ita et supra Crispino egestatem exprobravit, Serm. I, 3. v. 138. „*Ne longum faciam: dum tu* quadrante *lavatum Rex ibis; neque te quisquam stipator ineptum Praeter* Crispinum *sectabitur.*" Porro *minimo* et *nummo* facile a librariis confundi ostendit locus Suetonii, in Caes. c. 50. „*Amplissima praedia ex auctionibus hastae* minimo *addixit:*" ubi plures codices *nummo* exhibent, alii *minimo*. Et Torrentius quidem Casaubonusque posterius sequuntur: ego vero, si a tantis viris dissentire licet, prius praetulerim; ut Noster plane Serm. II, 5. in fine, „*Dic ex parte tua, seu fundi, sive domi sit Emtor, gaudentem* nummo *te* addicere." Valerius Max. V, 2. 10. „*Ut exequiarum apparatus* sestertio nummo ipsis addicerentur." Quintilianus Instit. XI, 3. „*Et cum bona C. Rabirii* uno sestertio addicit, *O meum miserum acerbumque praeconium.*" Ubi pro *uno* itidem legendum est *nummo*. Quippe ex Cicerone haec petita sunt, Pro Rabirio Postumo, c. 17. „*Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Postumi* nummo sestertio sibi addici *velit? – – tua, Postume,* nummo sestertio a me addicuntur? *O meum*" *etc.* Seneca Epist. XCV. „*Divitiae, gratia, potentia,* sestertio nummo *aestimanda sunt.*" Gruterus 308, 9. „H. S. N. L. DONATIONIS CAVSA MANCIP..... Quae sic extricanda et supplenda sunt, „*Sestertio nummo donationis causa mancipio dedit.*" Vitruvius I, 4. „*Constituitque moenia, et areas divisit,* nummoque sestertio *singulis municipibus mancipio dedit.*" Recte ergo apud Suetonium, *nummo addixit:* nam quod ex Digestis Torrentius obiicit, XIX, 2, 46. et XLI, 2, 10. „*Conductiónem, quae uno nummo fit, nullam esse, quia donationis instar inducit:*" id levioris momenti est. Certum est enim, temporibus istis

Accipe iam tabulas: detur nobis locus, hora,
Custodes: videamus, uter plus scribere possit.
Dî bene fecerunt, inopis me quodque pusilli
Finxerunt animi, raro et perpauca loquentem:
At tu conclusas hircinis follibus auras,
Usque laborantis dum ferrum emolliat ignis,

v. 15. Vulg. *Accipiam* tab. 18. *Loquentis*. 20. *Molliat*.

emtiones, quae nummo sestertio fierent, ratas firmasque fuisse. Ceterum si quis obstinate apud Flaccum retinere velit, *minimo me provocat*; is saltem non de *digito* accipiet, sed de *vilissimo pignore*, quale sestertius nummus est. Ita Digest. II, 15, 3. „*Debitor, cuius pignus creditor distraxit, cum Maevio, qui se legitimum creditoris hueredem esse iactabat*, minimo *transegit*." Sed aut valde fallor, aut qui vel minimum iudicii habet, veram Horatii manum in coniectura nostra agnoscet.

15. *Accipe, si vis, Accipiam tabulas*] Ita editio Veneta princeps, cum maiore parte codicum; quod interpretes plerique amplexi sunt. At altera cum Loscheriana, et membranis etiam non paucis, — „*accipe, si vis*, Accipe iam *tabulas*: *detur nobis locus, hora, Custodes: videamus, uter plus scribere possit.*" Cui cur alteram praetulerint, non possum non demirari. Haec enim lectio μιμητικὴ *charactere provocantem ad scribendum Crispinum* pulchre ostendit. *Accipe, iam accipe tabulas*. Ex repetitione enim conficias, quam acer sit ad contentionem. *Iam nunc*, ait, accipe: iactat enim extemporalem carminis facultatem; et verctur, ne Horatius certamen effugiat, si in aliud tempus differatur. Neque vero opus est illo *Accipiam*: Crispinus enim, utpote provocator, domo secum tabulas extulisse, et in sinu paratas habuisse censendus est. Porro et plures codices habent *dentur*; quia sequebatur, credo, nominativus pluralis, *custodes*. Sed retinemus *detur* cum editionibus priscis; idque ex stili Horatiani genio; ut videbis in notis ad Carm. I, 24. v. 8.

18. *Raro et perpauca loquentis*] Dura et coacta oratio, citra ullam necessitatem: „*Dî bene fecerunt, inopis me quodque pusilli Finxerunt* animi, *raro et perpauca* loquentis." Quamobrem Lambino facile assentior, qui emendavit, *loquentem*, ut Aen. II, 79. — „*nec si* miserum *fortuna Sinonem* Finxit, vanum *etiam* mendacemque *improba* finget." Multo enim simplicius hoc, atque ideo et verius. Mutarunt autem librarii, ut *loquentis* ad proximum Nomen *animi* referretur. Id quod nusquam non faciunt, quotiescumque commode possunt: ut Carm. IV, 1. „*Largis muneribus riserit aemuli*." *largis* interpolarunt pro *largi*, propioris substantivi gratia, et III, 9. „*Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis*;" pro *infestis* et *luctuosus*. Adde quod in codice Iannoctiano Michaelis Bruti, et Faërniano Lambini *loquentes* habebatur; in quo verae lectionis servantur vestigia.

20. *Dum ferrum molliat ignis*] Vix a me impetrare possum, ut hoc ipso in loco, quo Lucilianos versus ceu scabros et impolitos taxat Noster, in eandem culpam, quam in illo exagitat, ipsum incidisse credam. Vide enim, quam durum exit, et quanto labiorum conatu, „*Usque laborantes, dum* ferrum molliat *ignis*." Quanto autem mollius leniusque fluit, literula interiecta? „*Usque laborantes, dum ferrum* emolliat ignis." Plinius Hist. XXVI, 14. „*Plantago* igni emollita *melior*." Librarii autem particulas passim eiicere solent, ubi sine metri dispendio fieri potest. Codex Leidensis, *ferrum dum molliat ignis*: quod etiam vulgato asperius et horridius est.

Ut mavis, imitare. beatus Fannius, ultro
Delatis capsis et imagine: cum mea nemo
Scripta legat volgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quod sunt quos genus hoc minime iuvat; utpote pluris
Culpari dignos. quemvis media elige turba;
Aut ab avaritia; aut misera ambitione laborat.

v. 25. Vulg. *Erue.* 26. *Ob avaritiam.*

25. *Quemvis media erue turba*] Illud *erue* ab Aldo, opinor, in posteriores editiones propagatum est. Priores cum Acrone Scholiasta *elige*. Quin et scripti plerique *elige; erue* paucissimi, ut Pulmanni unus, Leidensis noster, et a manu secunda Reginensis. Iam vero in *elige* nihil est quod quisquam reprehendat: nisi quod ob ipsam facilitatem suspicantur aliqui ex glossa irrepsisse. *Elige, excerpe, quemvis e media turba: ne unus quidem sine vitio est.* At *erue* (quamvis iam pluribus placeat, et inter ipsos sagacissimo N. Heinsio) mihi quidem nullo modo admittendum videtur. Quippe *eruere* est, latentem aliquem, aufugientem, invitum, extrahere et in medium proferre. Cicero Epist. Fam. „*Profecto tibi illum reperiam, nisi in Dalmatiam aufugerit; et inde tamen aliquando* eruam." Tacitus Histor. III, 83. „*Abditos in tabernis, aut siquam in domum perfugerant*, erui *iugularique expostulant.*" Quid ergo? An Horatius *eruere* iubet quemvis media turba, quasi occultantem se aut fugam meditantem? Cave dixeris; nam absurdissimum quidem foret. Sine dubio enim alterutrum vult, aut obvium quemvis *prehendere*, aut unum quem libet de multis *eligere*. Facile itaque contenti esse possumus et priscarum editionum et pluriun membranarum lectione. Tamen ut, quod sentio, libere dicam, et *erue* et *elige* ex librariorum officina esse arbitror. Veterrimi enim apud Cruquium Blandinii, et Pulmannianus unus, *eripe*, habent: ex quo, quia non iniuria improbatum erat, alii *erue*, alii *elige* confinxisse videntur. Et profecto *eripere turba* esset, distinguere a turba, et supra vulgus tollere: ut Cicero in Bruto c. 97. „*Et te* eripiss *ex ea, quam ego congessi in hunc sermonem*, turba *patronorum.*" Quod ab auctoris mente toto caelo hic distat. Veruntamen ex mendosa hac lectione melius quid, ut spero, veriusque excudere licebit, quam quae librarii de suo dederunt. Sic enim Horatium scripsisse autumo: — „*quemvis media* arripe turba." Ac primo, pro more veteri scriptum fuit *Mediarripe;* altero *A* extrito, ut non raro in Pandectis Florentinis, et membranis vetustioribus: postea ex priore *R* effinxerunt *E*. *Quemvis media turba arripe*, hoc est, *comprehende, occupa, interroga, excute; invenies aut avarum aut ambitiosum, aut alio aliquo vitio laborantem.* Cicero de Oratore, I. c. 34. „*Effudi vobis omnia, quae sentiebam; quae fortasse, quemcumque patrem familias* arripuissetis ex aliquo circulo, *eadem vobis percunctantibus respondisset.*" Seneca Epist. XXII. „*Nemo non ita exit e vita, tamquam modo intraverit.* Quemcumque vis, occupa, *adolescentem, senem, medium: invenies aeque timidum mortis, aeque insecium vitae.*" Idem de Brevitate vitae, c. 3. „*Libet itaque ex seniorum* turba comprehendere *aliquem: Pervenisse te ad ultimum aetatis humanae videmus; agedum ad computationem aetatem tuam revoca.*" Noster Arte Poët. in fine: „*Indoctum doctumque fugat recitator acerbus: Quem vero* arripuit, *tenet occiditque legendo.*" hoc est, quem ex turba arripuit, nactus est, comprehendit, occupavit.

26. *Aut ob avaritiam*] Ita quidem libri habent. Sed insigni vir ingenio Ianus Dousa pater sic olim corrigebat ex coniectura, „*Aut* ab

Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum:
Hunc capit argenti splendor: stupet Albius aere:
Hic mutat merces surgente a sole, ad eum quo
Vespertina tepet regio: quin per mala praeceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine; ne quid
Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt versus, odere poëtam.
Foenum habet in cornu: longe fuge. dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico:
Et quodcumque semel chartis inleverit, omnis
Gestiet a furno redeuntis scire lacuque,
Et pueros et anus. Agedum, pauca accipe contra.
Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtis,
Excerpam numero: neque enim concludere versum

v. 33. Vulg. *Poëtas.* 39. *Poëtas.*

avaritia, *aut misera ambitione laborat.*" Postea idem dedit Theodorus Marcilius, tamquam *ex membranis.* Deinde et Daniel Heinsius idem quasi de suo protulit; et post omnes Tanaquillus Faber, uti novum quid et prius inauditum sibi id adscripsit. Et de auctore quidem emendationis lector videbit: illud indignandum plane, quod editores toties admoniti pus merum et scabiem impune adhuc prodire patiantur. Neque enim Latine dicere possis *laborare ob avaritiam;* aut si maxime possis, tum et *miseram ambitionem* eodem casu dicas necesse est. Recte igitur *ab avaritia;* ut Cicero aliique *laborare ex invidia, ex inscitia* etc. At repugnat vir quidam doctissimus, additque *se semper ab Horatii partibus stare.* Quasi vero qui emendare locum tentant, non ipsum *auctorem*, sed *librarios* errantes et cespitantes corrigere se non existiment. Porro Leidensis Petrensisque nostri cum Torrentianis aliquot, *miser.* Sed nihil mutamus. Noster Serm. I, 6. v. 129. „*Vita solutorum* misera ambitione *gravique.*"

33. *Odere poëtas*] Quod pace omnium codicum dicere licebat; singulari numero hoc efferendum est, „*Omnes hi metuunt versus, odere* poëtam:" idque verba sequentia ita clare ostendunt, ut ab interpretibus non visum esse merito mireris; „*Foenum* habet *in cornu; longe fuge: dummodo risum* Excutiat *sibi, non hic cuiquam* parcet *amico: Et quodcumque semel chartis* illeverit, *omnes* Gestiet *a furno redeuntes scire lacuque.*" Interpolarunt boni librarii; quia non *certum* quendam poëtam, sed *omnes* his hominibus odio esse intelligebant. Quasi vero non et numero singulari omnes comprehenderentur. Noster Epist. I, 18. v. 89. „*Oderunt* hilarem *tristes*, tristemque *iocosi*, Sedatum *celeres*, agilem gnavumque *remissi: Potores bibuli media de luce Falerni Oderunt porrecta* negantem *pocula.*"

39. *Dederim quibus esse poëtas*] Etiam hic invitis licet codicibus repone: „*Primo ego me illorum, dederim quibus esse* poëtis." ita infra Serm. I, 6. v. 25. — „*quo tibi, Tilli, Sumere depositum clavum, fierique* tribuno:" ubi Acron Scholiastes: „*Fieri tribuno, figurate per dativum: ut supra, Dederim quibus esse* poëtis." Quid videtur? Nonne monstri simile est, lectionem hanc tam diu in propatulo fuisse, neque a quoquam interpretum animadversam? Atqui et notissima est bonis scriptoribus locutio, et Nostro perquam familiaris: ut Serm. I, 1. v. 19. „*Quid faciat? nolint. Atqui licet esse* beatis." et I, 2. v. 50. —

Dixeris esse satis; neque si qui scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes huno esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis huius honorem.
Idcirco quidam, Comoedia necne poëma
Esset, quaesivere: quod, acer spiritus ac vis
Nec verbis nec rebus inest; nisi quod pede certo
Differt sermoni, sermo merus. At pater ardens
Saevit, quod meretrice nepos insanus amica
Filius, uxorem grandi cum dote recuset;
Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis; *v. ad A. P. 99.*
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. his, ego quae nunc,
Olim quae scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa modosque, et quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, praeponens ultima primis:
Non (ut si solvas, Postquam discordia tetra
Belli ferratos postis portasque refregit)
Invenias etiam disiecti membra poëtae.
Hactenus haec: alias iustum sit necne poëma,
Nunc illud tantum quaeram: meritone tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat et Caprius, rauci male, cumque libellis;
Magnus uterque timor latronibus: at bene si quis
Et vivat puris manibus; contemnat utrumque.

v. 41. Vulg. *Si quis.* 68. Et puris vivat.

„*quaque modeste* Munifico *esse licet.*“ et Art. Poët. v. 372. — „mediocribus *esse poëtis Non homines, non dî, non concessere columnae.*“ Neque vero nimium mireris universos codices in mendo hic consentire: nam et *tribunum*, *munificum* pars eorum maior, accusativos pro dativis, ponunt. Ceterum, postquam haec commentatus essem, animadverti accuratissimum N. Heinsium et in libri sui ora, et in notis ad Nasonis Heroid. XIV. v. 64. veram lectionem ante nos prodidisse.

41. *Neque si quis scribat, uti nos*] Repone ex codicibus nostris Leidensi et Franekerano, — „*neque* si qui *scribat, uti nos*:“ quod dulcius quiddam sonat. *Si qui* in vetustissimis exemplaribus passim apparet, ubi hodie in editis *si quis* circumfertur. Saepius in Horatio ita peccatum est, ut suis locis indicabimus.

68. *Et puris vivat manibus*] Nescio, unde hoc in Lambinianam et sequentes editiones venerit, cum vetustiores omnes, et codices quos viderim universi, alio ordine praeferant, — „*at bene si quis*, *Et* vivat puris *manibus.*“ Mutavit aliquis, qui Horatio nitoris et ornatus plusculum

Ut sis tu similis Caelî Birrîque latronum;
Non ego sim Caprii neque Sulcî: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
Quîs manus insudet volgi Hermogenisque Tigellî:
Nec recitem quicquam, nisi amicis, idque coactus;
Non ubivis, coramve quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quique lavantes:
Suave locus voci resonat conclusus. inanis
Hoc iuvat, haud illud quaerentis, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Laedere gaudes,

v. 69. Vulg. *Byrrhique.* 70. *Capri.* 73. *Non recito cuiquam.*

de suo largiri voluit; quo tamen Sermones, utpote simplices munditiis, facile carere possunt, et sine eo placere.

69. *Caeli Byrrhique latronum*] Acroni sunt *Caelius et Byrrius*, Porphyrioni *Caelius et Byrrhus.* Nos cum vetustioribus et pluribus membranis edidimus, „*Ut sis tu similis Caelî* Birrîque *latronum.*“ Ut enim *Caelius* sive *Coelius*, ita et *Birrius* familiae Romanae nomen apud Gruterum.

70. *Non ego sim Capri*] Editiones quidem veteres *Capri*: quod in recentioribus haesit. At codices nostri Magdalenensis, Battelianus, et a prima manu Reginensis, „*Non ego sim* Caprii.“ Certe *Caprii* melius hic quam *Capri*: quia et superius syllabam primam corripit, v. 66. „*Ambulat et* Caprius.“

73. *Non recito cuiquam*] Primus, ut opinor, Aldus Manutius *Non recito* dedit; cum superiores editiones habeant, *Nec recito*: atque ita codices fere omnes tam aliorum, quam nostri. Porro amplius Lambini aliquot, *Non recitem*: idque, ut videtur, rectius; ut eodem modo verba continuentur, *sim*, *habeat*, *recitem.* Denique ex nostris Magdalenensis *quicquam* habet, non *cuiquam*; unde sic totum locum refingere oportet: „*Nulla taberna meos* habeat *neque pila libellos: Nec* recitem quicquam, *nisi amicis, idque coactus.*“ Certe dativus ille *cuiquam* omnino supervacuus est: quippe *non recito, nisi amicis* tantundem significat, quantum *non recito cuiquam, nisi amicis.* At accusativus *quicquam* sententiam auget: *nihil* enim, ne brevissimum quidem poëmation, se vulgo recitare dicit. Sic et alibi accusativum huic verbo subiunxit; ut hic v. 75. — „*in medio qui* Scripta *foro* recitent, *sunt multi, quique lavantes.*“ Epist. I, 19. v. 41. — „*spissis indigna theatris* Scripta *pudet* recitare.“ et Arte Poët. 438. „*Quintilio si* quid recitares.“

78. *Laedere gaudes, Inquis*] Galeanus noster, cum duobus Torrentii, *inquit.* Ita Serm. II, 2. v. 99. — „*iure,* inquis, *Trausius istis Iurgatur verbis*:“ meliores ibi codices similiter, *inquit.* Rectissime. Quippe *inquit* perpetua formula est, ubi aliquid ex adverso nobis obiici et opponi fingimus; sive id ab uno, seu pluribus, sive ab absente, seu praesente fiat. Cicero pro Cluentio c. 34. „*Hoc vos Cluentio iudicium* putatis *obesse oportere? Quam ob caussam? si ex lege subsortitus non erat Iunius, aut si in legem aliquando non iuraverat, idcirco illius damnatione aliquid de Cluentio iudicabatur? Non*, inquit; *sed ille idcirco his legibus condemnatus est, quod contra aliam legem commiserat.*“ Hic *inquit* perinde est ac si *inquitis* dixisset. Idem pro Flacco c. 23. „*Nunc tantum a* Trallianis *requiro, quam pecuniam a se ablatam queruntur, suamne dicant, sibi a civitatibus collatam in usum suum, cupio*

Inquit, et hoc studio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum
Vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum;
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est: hunc tu, Romane, caveto.
Saepe tribus lectis videas cenare quaternos;
E quibus unus amet quavis aspergere cunctos,
Praeter eum qui praebet aquam: post hunc quoque potus,
Condita cum verax aperit praecordia Liber.
Hic tibi comis et urbanus liberque videtur,
Infesto nigris: ego si risi, quod ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi? mentio siqua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te coram fuerit; defendas, ut tuus est mos:
Me Capitolinus convictore usus amicoque
A puero est, causaque mea permulta rogatus
Fecit; et incolumis laetor quod vivit in Urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. Hic nigrae succus loliginis, haec est
Aerugo mera: quod vitium procul afore chartis,

v. 79. Vulg. *Inquis.* 87. *Avet.* 92. *Gorgonius.*

audire. Non, inquit, *dicimus. Quid igitur? delatam ad nos, creditam nobis, L. Flacci patris nomine, ad huius dies festos atque ludos. Quid tum? hanc te*, inquit, *capere non licuit.*" Hic *inquit* idem est ac *inquiunt.* Seneca Controvers. XXVII. „*Tyrannum*, inquit, *occidi. At patrem quantulo minus quam* occidisti? — — *Pater*, inquit, *adest. Malo. Non enim tantum patrem, etiam patronum* cecidisti? — — *Pater*, inquit, *iussit. Ergo frater tuus impius fuit, qui patri non paruit.* — — *Pater*, inquit, *voluit. Ita* tu *non tyranno tantum, sed patri dignus parricidio* visus es." Hic *inquit* tantundem valet, ac *inquis.* Ita centies sexcentiesque apud Senecas et Quintilianum. Et eodem modo *φησί*, *inquit*, usurpat Arrianus in Epicteteis. Vide et Gronovium patrem ad Livium XXXIV, 3.

87. *Avet quavis aspergere cunctos*] Quid tum, si *avet* aspergere? modo *reapse* non aspergat, nihil est cur *comis, urbanus liberque videatur.* Quanto maius et significantius, quod in vetere Blandinio extat, *amet aspergere? „Saepe tribus lectis videas coenare quaternos, E quibus unus* amet *quavis aspergere conctos Praeter eum, qui praebet aquam.*" *amet*, id est, *soleat;* prae quo illud *avet* languidum plane et debile est. Serm. II, 3. v. 214. „*Sigue lectica nitidam gestare* amet *agnam.*" et I, 10. v. 60. — „amet *scripsisse ducentos Ante cibum versus.*" Quid quod ipsa constructio requirit modum subiunctivum? *Videas* quaternos coenare, e quibus unus *amet.* Reponatur igitur praestantissimi codicis lectio.

92. *Gorgonius*] Reginensis cum Magdalenensi *Gargonius.* Vide notas ad Serm. I, 2. v. 27.

Atque animo prius, ut si quid promittere de me
Possum aliud vere, promitto. liberius si
Dixero quid, si forte iocosius; hoc mihi iuris
Cum venia dabis. insuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quaeque notando.
Cum me hortaretur, parce, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mî ipse parasset:
Nonne vides, Albî ut male vivat filius, utque
Barus inops? magnum documentum, ne patriam rem

v. 109. Forte, *Ut qui panis inops*

105. *Insuevit pater optimus hoc me*] Nicolaus Heinsius in codicis sui margine, „*Lege*," inquit, „insevit mi *cum Lambino*." Nollem factum: etsi, quod Lambinus ex coniectura protulit *insevit*, id a prima manu in Reginensi extet, et inter lineas in codice Collegii Trinitatis. Non enim hoc ex natura et indole *insitum* fuit Horatio, sed ex institutione et doctrina quaesitum. *Insuescere* autem et *assuescere*, *consuescere*, *desuescere* actionem saepe notant, perinde ac *consuefacere*. Nonius Marcellus: „*Desuevi illum, pro desuefeci illum, id est, consuetudinem abstuli: Titinnius Gemina:* „„*Parasitos amovi, lenonem aedibus absterrui; Desuevi, ne quo ad coenam iret extra consilium meum.*"" Lucretius VI, 396. „*An tum* brachia consuescunt, *firmantque lacertos?*" Prudentius contra Symmachum I, 541. „*Clara tropaea refert sine sanguine, remque Quirini* Adsuescit *supero pollere in saecula regno.*" Columella VI, 2. „*Nam ubi plostro aut aratro* iuvencam consuescimus." et XI, 1. „Consuescatque rusticos *circa larem domini focumque familiarem semper epulari.*" Idem VI, 4. „*Maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantundem aquae misceas, et ea* pecus insuescas." Virgil. Aen. VI, 833. „*Ne pueri, ne tanta animis* assuescite bella." Noster Serm. II, 2. v. 109. „*Pluribus* assuevit mentem *corpusque superbum.*" Iam autem, quod praecipue urget Lambinus, utcumque unum accusativum regat, at geminum tamen regere non posse, *insuevit hoc me*, id levis est momenti. Quid enim vetat, quo minus geminum post se trahat, ut cetera verba cognatae significationis, *Docuit me hoc*, *Erudiit me hoc*, *Monuit me hoc*: quae vel pueris notissima sunt? Ne illud addam, fieri posse ut alius sit verborum ordo: *Insuevit me pater*, *ut* hoc fugerem, *notando vitiorum quaeque exemplis*. *Hoc fugerem*, hoc scilicet, de quo iam locutus sum, *livoris et aeruginis vitium*. Atque ita plane enarrat Porphyrio: „*In eam me consuetudinem induxit, ut neque cogitarem quid* maligne, *neque dicerem*. Atque haec quidem constructio sententiae videtur aptior.

106. *Quod mî ipse parasset*] Codex Leidensis eximiae vetustatis, *parassem*. Sed Priscianus p. 1034. „Atque *poëtice postponitur*. *Horatius in I. Sermonum*, „„„*Cum me hortaretur, parce, frugaliter atque, Viverem uti contentus eo, quod mî ipse* parasset.""" ubi *parasset* itidem invenî in tribus codicibus scriptis. Ceterum delirat acumen Grammatici, cum *atque* hic postponi existimat. Ordo enim est, *Uti viverem parce, frugaliter, atque contentus eo quod ipse mî parasset*: ut sciunt etiam qui nondum aere lavantur.

110. *Utque Barus inops*] *Male vivere* et *inopem esse* unum idemque significant: ut *bene vivere* est, in re lauta et bene uncta esse. Ergo ubi Noster dicit, „*Nonne vides, Albi ut* male vivat *filius, utque Barus* inops? *magnum documentum, ne patriam rem Perdere quis velit*."

Perdere quis velit. a turpi meretricis amore
Cum deterreret: Scetani dissimilis sis.
Ne sequerer moechas, concessa cum venere uti
Possem: Deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat: sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, caussas reddet tibi: mi satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possum. simul ac duraverit aetas

v. 112. Vulg. *Sectani.* 119. *Possim.*

brevius utique potuisset dicere, *ut Albi filius et Barus male vivant.* Hoc primum. Deinde in sequentibus unicum cuiusque vitii exemplum ponit: amoris meretricii, *Scetanium;* adulterii, *Trebonium:* ut incongruum sit, prodigentiae bina exempla dari, *Albi filium et Barum.* Adde huc, quod continuo infert, *magnum documentum;* quod de uno exemplo commode dicitur: de pluribus *documenta* potius dixisset. Postremo in nomine *Barus* mira membranarum discordia est, *Barrus, Barus, Rarus, Bartus, Varus, Baius* exhibentium; ita tamen ut in pluribus *Baius* compareat. Ob haec omnia vide, annon coniecturae locus sit concedendus hunc in modum: „*Nonne vides, Albi ut male vivat filius*, ut qui Panis *inops? magnum documentum.*“ Et quidem *ut qui* clare habet codex noster Galeanus, qui non semel, ceteris aberrantibus, egregio nobis est auxilio. *Male vivit, ut qui inops panis.* Serm. I, 8. v. 32. „*Cerea suppliciter stabat, servilibus* ut quae *Iam peritura modis:*“ ubi similiter editiones et codices aliquot perperam habent, *utque.* Serm. I, 1. v. 23. „*Praeterea ne sic*, ut qui *iocularia ridens, Percurram.*“ et I, 3. v. 9. „*Nil aequale homini fuit illi: saepe* velut qui *Currebat fugiens hostem; persaepe* velut qui *Iunonis sacra ferret.*“ Plinius Ep. IX, 22. „*Amat* ut qui *verissime; dolet* ut qui *impatientissime; laudat* ut qui *benignissime; ludit* ut qui *facetissime.*“ *Inops panis* autem *mendicus.* Iuvenalis X, 277. de Mario: „*Et* mendicatus *victa Carthagine* panis.“ Poteris etiam legere *farris inops.* Furius Bibaculus de Catone poëta: „*Quem pex coliculi, selibra* farris, *Racemi duo tegula sub una Ad summam prope nutriunt senectam.*“ Iuvenalis IX, 122. de servis: „*Quorum animas et* farre *suo custodit et aere.*“ Noster Serm. I, 5. v. 69. „*Denique cur umquam fugisset, cui satis una* Farris *libra foret gracili sic tamque pusillo.*“ Iuvenalis VII, 60. „*Maesta paupertas atque aeris inops:*“ sed adhuc maestior est, quae *panis* vel *farris* est inops; et proinde *magno* est *documento*, ne quis rem paternam luxuria profundat.

112. *Sectani dissimilis sis*] Retentum est hoc nomen ex editionibus priscis: neque in membranis apparet nisi in uno codice Cruquii. Ceteri fere omnes *Scetani.* Et neutrum quidem horum alibi legisse memini. Tutius tamen est in incertis plurium exemplarium auctoritatem sequi.

119. *Incolumem possim*] Et hoc quoque, quia semel editiones priscas occupaverat, patienter tulerunt interpretes; etsi in omnibus fere membranis *possum* reperiri ultro fateantur. Atqui usus loquendi indicativum modum hic postulat: *satis est mihi, si* possum *vitam et famam tuam tueri incolumem.* Terent. Phorm. V, 6. „*Satin' est, si te delibutum gaudio* reddo.“ et I, 4. „*Quid? si* adsimulo, *satin' est?*“ et IV,

Membra animumque tuum, nabis sine cortice. Sic me
Formabat puerum dictis: et sive iubebat
Ut facerem quid, Habes auctorem, quo facias hoc:
Unum ex iudicibus selectis obiiciebat:
Sive vetabat; An hoc inhonestum et inutile factu
Necne sit, addubites, flagret rumore malo cum
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut aegros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria saepe
Absterrent vitiis. ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quaecumque ferunt: mediocribus, et quîs
Ignoscas vitiis, teneor. fortassis et istinc
Largiter abstulerit longa aetas, liber amicus,
Consilium proprium. neque enim, cum lectulus aut me
Porticus excepit, desum mihi: Rectius hoc est:
Hoc faciens vivam melius: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non belle: numquid ego illi
Imprudens olim faciam simile? Haec ego mecum
Conpressis agito labris. ubi quid datur otî,
Inludo chartis. hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum: cui si concedere noles,
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quae

v. 140. Vulg. *Nolis.* 141. *Veniat.*

5. „*Non* satis est, *tuum te officium facere, si non id fama* adprobat?“ et ita passim ipse aliique.

126. *Avidos vicinum funus ut aegros*] Pro *Avidos* Leidensis noster, Battelianus, Galei, Colbertinus *vides* habent; et sic aliorum aliquot. Quod, etsi quibusdam non displiceat, sensumque pariat satis commodum, merito tamen receptae lectioni postponimus: — „Avidos *vicinum funus ut* aegros *Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit:* “ *avidos*, hoc est, *intemperantes*, ut recte Scholiastae. Celsus II, 16. „*Neque ulla res magis adiuvat laborantem, quam tempestiva abstinentia.* Intemperantes *homines apud nos sibi cibi tempora, modum curantibus dant. Rursus alii, tempora medicis pro dono remittunt, sibi ipsis modum vendicant.*“ Idem in Praefat. „Aegrorum *enim, qui sine medicis erant, alios propter* aviditatem *primis diebus protinus cibum assumsisse.*“ Seneca Epist. LXV. „*Donec intervenerunt amici, qui mihi vim afferrent, et tamquam* aegrum intemperantem *coërcerent.*“ et Epist. XCIV. „*Quid quod habent* aegri *sanique quaedam communia, de quibus admonendi sunt? tamquam ne* avide *cibos appetant.*“ Plinius Epist. II, 8. „*Quae sic* concupisco, ut aegri *vinum, balnea, fontes.*“ Porro quod sequitur, *Sibi parcere*, est *valetudinem curare.* Noster Epist. I, 7. v. 11. „*Ad mare descendet vates tuus, et* sibi parcet, *Contractusque leget.*“

140. et 141. *Cui si concedere nolis*] Totus hic locus ad hunc modum constitui debet: — „*cui si concedere* noles, *Multa poëtarum* veniet *manus, auxilio* quae *Sit mihi.*“ At Editio prima Veneta cum codicibus aliquot, *auxilioque;* Veneta altera cum Loscheriana *auxiliumque.* Ubi autem *que* semel admissum est loco *quae;* restabat ut *veniat* reponeretur, quo aptius conveniret cum *sit.* *Veniet* tamen recte habe-

Sit mihi (nam multo plures sumus) ac veluti te
Iudaei, cogemus in hanc concedere turbam.

ECLOGA V.

Egressum magna me accepit Aricia Roma
Hospitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Graecorum longe doctissimus: inde Forum Appî,
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
Praecinctis unum: minus est gravis Appia tardis.
Hic ego, propter aquam, quod erat teterrima, ventri
Indico bellum, cenantis haud animo aequo
Exspectans comites. iam nox inducere terris
Umbras, et caelo diffundere signa parabat.
Tum pueri nautis, pueris convicia nautae
Ingerere. Huc adpelle: trecentos inseris: ohe
Iam satis est. Dum aes exigitur, dum mula ligatur,
Tota abit hora. mali culices, ranaeque palustres
Avertunt somnos. absentem ut cantat amicam

v. 7. Vulg. *Deterrima.* 15. Absentem cantat.

tur in Zulichemiano et uno Bersmanni. *Veniet* manus poëtarum et *cogemus.* Si *veniat* retines, utique dicendum erit *cogamus.* Ioannes Saresberiensis III, 13. „*Illico multa adulatorum* veniet *manus, et veluti te Iudaei cogent in sulam concedere turbam.*“ Recte autem, *veniet quae sit:* ut Seneca loco paullo ante laudato Epist. LXV. „Intervenerunt *amici, qui mihi vim* afferrent, *et tamquam aegrum intemperantem* coërcerent.“ Superest igitur, ut pro *nolis* rescribamus *noles:* nam pro *noles, nolis*, pro *voles, velis* passim substituunt librarii.

7. *Propter aquam, quod erat deterrima*] Codex Pulmannianorum optimus *teterrima:* quod placet: utsi et alterum bene se habeat. Ita Propertius et Lucretius, *tetra venena, tetra absinthia.* Idem VI, 21. „*Partim quod* tetro *quasi conspurcare* sapore.“ et II, 509. „*Namque aliis aliud retro quoque* tetrius *esset Naribus, auribus, atque oculis*, orisque sapori.“ *teterrima* igitur, quia et malo sapore, et insalubris.

15. *Absentem cantat amicam*] Torrentiani codices non pauci *absentem* ut *cantat*, quod quid sit nescire se confitetur. At e sex Pulmanni haud pauciores quinque idem praeferunt. Quin etiam ex nostris Leidensis, Galeanus, Magdalenensis, Franekeranus, et a prima manu Petrensis in eadem lectione conspirant. Neque vero, quid sibi velit, scire difficile est: continuanda enim sententia est in hunc modum, — „*absentem* ut *cantat amicam Multo prolutus vappa nauta atque viator Certatim: tandem fessus dormire viator*“ etc. hoc est, *Ut*, sive *dum cantat nauta, et viator amicae; tandem viator somno opprimitur.* Terent. Adelph. III, 3. „*Nam* ut *numerabatur forte argentum, intervenit Homo de improviso.*“ Plaut. Menaech. Prol. „*Nam rus* ut *ibat, forte* ut *multum pluverat, Ingressus fluvium rapidum ab urbe haud longule, Rapidus raptori pueri subduxit pedes.*“ Quanto melius hoc concinniusque sit,

Multa prolutus vappa nauta, atque viator
Certatim: tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missae pastum retinacula mulae
Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
Iamque dies aderat, nil cum procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus,
Ac mulae nautaeque caput lumbosque saligno
Fuste dolat. quarta vix demum exponimur hora.
Ora manusque tua lavimur, Feronia, lympha.
Millia tum pransi tria repimus; atque subimus
Inpositum saxis late candentibus Anxur.
Huc venturus erat Maecenas, optimus atque

v. 20. Vulg. Cum nil. 24. *Lavimus.*

vulgato, quivis, opinor, videat. Ceterum extritum est *ut* a librariis quibusdam; tum quia (quod Torrentius passus est) quid esset nesciebant; tum quia eo electo mensura versus incolumis adhuc manebat.

20. *Cum nil procedere lintrem*] Etiam hoc, ut opinor, ab Aldi editione est. Superiores enim omnes, et membranae Pulmanni, Bersmanni, meaeque alio et meliore ordine verba constituunt, „*Iamque dies aderat*, nil cum *procedere lintrem*.“ Neque aliter, credo, in suis Lambinus, Cruquius, Torrentiusque, quamvis taceant, invenerunt.

24. *Ora manusque* tua *lavimus*] Praestantissimus N. Heinsius in codicis sui margine: *Forte*, inquit, *lavimur*. Nihil verisimilius: nam in his et similibus Passiva potius usurpant boni scriptores. Ita Arte Poët. v. 302. „*Qui* purgor *bilem sub verni temporis horam*.“ ubi codices non pauci mendose habent *purgo*. Quintil. Instit. I. II. „*At* lavimur, *et tondemur, et convivimus ex consuetudine*.“ C. Gracchus apud Gellium X, 3. „*Uxor edixit, se in balneis virilibus* lavari *velle: datum est negotium, uti balneis exigerentur, qui lavabantur*.“ Plinius Epist. II, 14. „Lavabatur *Largius Macedo in villa Formiana — Cum in publico Romae* lavaretur.“ Ovidius Fast. II, 167. „*Hac, ait, in silva, virgo Tegeaea*, lavemur.“ Epigramma vetus apud Pithoeum p. 3. „*Parce meum: quisquis tangis cava marmora, somnum Rumpere: sive bibas, sive* lavere, *tace*.“ Ita et Graeci λούομαι usurpant. Apud Eutychen quidem Grammaticum *lavimus* hodie legitur, p. 2186. „*Lavo lavis tertiae coniugationis: ut Horatius II. Carm.* „„*Villaque flavus quam Tiberis* lavit.““ *Idem Serm. lib. I.* „„„*Ora manusque tua* lavimus *Feronia lympha*.““ *Quod et primae coniugationis invenitur: Iuvenalis lib. I.* „„„*Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere* lavantur.““ Neque tamen inde colligas, ipsum Eutychen sic legisse. Poterat enim passive proferre, ut ex Iuvenalis loco constat. Geterum Terentius et Activum et Passivum simul adhibuit. Eunuch. III, 5. „*Cape hoc flabellum, ventulum huic sic facito, dum* lavamur: *Ubi nos* laverimus, *si voles*, lavato: *accipio tristis*.“ Ubi *lavamur* acceptum referimus Donato, et codicibus Faërni Bembino et Victoriano. Ceteri omnes perperam *lavamus*; ut hic Horatii codices *lavimus*.

27. *Maecenas optimus*] Melior, opinor, distinctio erit, si sic interpunges: „*Huc venturus erat Maecenas, optimus atque Coccceius*.“ ut supra v. 4. „*Differtum nautis, cauponibus atque malignis*.“ *Optimus* enim est compellatio paullo familiarior, quam ut Maecenati, regi eius et patrono, decore tribui possit. Sic Epist. I, 16. v. 1. „*Ne percontaris, fundus meus*, optime Quinti.“ Serm. I, 6. v. 56. — „optimus

Cocceius, missi magnis de rebus uterque
Legati; aversos soliti conponere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Inlinere. interea Maecenas optimus atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo; Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco praetore libenter
Linquimus, insani ridentes praemia scribae,
Praetextam, et latum clavom, prunaeque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Murena praebente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima: namque
Plotius et Varius Sinuessae, Virgiliusque
Occurrunt; animae, qualis neque candidiores
Terra tulit, neque quis me sit devinctior alter.
O qui conplexus, et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim iocundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quae villula, tectum
Praebuit, et parochi, quae debent, ligna salemque.
Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.
Lusum it Maecenas, dormitum ego Virgiliusque:
Namque pila lippis inimicum et ludere crudis,
Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,
Quae super est Caudi cauponas. nunc mihi paucis
Sarmenti scurrae pugnam Messique Cicirri,
Musa, velim memores: et quo patre natus uterque
Contulerit lites. Messi clarum genus Osci:
Sarmenti domina exstat. ab his maioribus orti
Ad pugnam venere. prior Sarmentus; Equi te
Esse feri similem dico, Ridemus: et ipse
Messius, Accipio: caput et movet. O, tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres; cum
Sic mutilus miniteris? at illi foeda cicatrix

v. 52. Vulg. *Cicerri.* 60. *Minitaris.*

olim Virgilius, *post hunc Varius, dixere quid essem.*" et I, 10. v. 82. „*Valgius et probet haec Octavius*, optimus *atque* Fuscus: *et haec utinam Viscorum laudet uterque.*" sic et ibi distinguendum puto; non, *Octavius optimus.*

52. *Messique Cicerri*] Primus, ut puto, Aldus *Cicerri* invexit. Vetustiores, duae scilicet Venetae et Loscheriana, *Cicirrhi.* Sic et Torrentii, Pulmanni, Bersmannique aliquot cum Regio *Cicirri.* Revocanda est utique lectio antiqua. *Cicirrus* est κιχῥός, *gallus.* Hesychius: *Κιχῥός, ἀλεκτρυών.*

60. *Cum Sic mutilus minitaris*] Etiam hoc, opinor, Aldi facinus est: antiquiores enim *miniteris*, cum maiore parte membranarum. Recte. Quid *faceres* salvo cornu, cum sic mutilus *miniteris?* Quidni enim

Setosam laevi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larva aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicirrus ad haec: Donasset iamne catenam
Ex voto Laribus, quaerebat: scriba quod esset,
Nihilo deterius dominae ius esse. rogabat
Denique, cur umquam fugisset; cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
Prorsus iocunde cenam producimus illam.
Tendimus hinc recta Beneventum; ubi sedulus hospes
Pene, macros, arsit, turdos tum versat in igni.
Nam vaga per veterem dilabso flamma culinam

v. 65. Vulg. *Cicerrus.* 67. *Deter. nihilo.* 70. *Produximus.* 72. *Pe. ars. mac. dum tur. v. in igne.*

plures codices sequimur, ubi utralibet lectio bene se habet? Virgilius Eclog. III, 16. „*Quid domini* faciant, audent *cum talia fures?*“ Terent. Eunuch. III, 5. „*Quid ego eius tibi nunc faciem* praedicem *aut* laudem, *Antipho, Cum ipsum me* noris, *quam elegans formarum spectator siem?*“

67. *Deterius nihilo*] Ita quidem editi: at membranae omnes, quae paullo vetustiores sunt, tam aliorum quam nostrae, aliter verba collocant „*Nihilo deterius dominae ius esse.*“ Recte; et pronunciandum est, quasi scriptum fuerit *nilo*, ut plane habent duo Bersmanni: Sic Epist. II, 2. v. 120. „*Vehemens et liquidus, puroque simillimus amni.*“ ubi codices nonnulli mendose, ut hic, *Et vehemens liquidus.* Sic in Epigrammate veteri: „*Ad partem veniet salax asellus*, Nihilo deterius *mutoniatus.*“ Quin et illud animadverti, quotiescunque apud Nostrum occurrit *nihilo*, comparativo suo semper praeponi: ut Serm. I, 1. v. 49. — „nihilo plus *accipias, quam.*“ et II, 3. v. 56. — „nihilo sapientius, *ignes.*“ et ibidem 52. — „nihilo *ut* sapientior *ille.*“ et 270. — „nihilo plus *explicet, ac si.*“ et Epist. II, 2. v. 153. — „*cum sis* nihilo sapientior.“ Ergo ad haec exempla legendum est hic quoque, *Nihilo deterius.*

70. *Cenam produximus illam*] Haesit hoc ex priscis editionibus. Meliores enim codices Fabricii, Pulmanni, Torrentii, Bersmannique *producimus*: quibus consentiunt ex nostris optimi Leidensis, Reginensis cum pluribus aliis. Rectissime. Ita supra v. 25. „*Millia tum pransi tria* repimus *atque* subimus.“ et 35. „*Fundos libenter* linquimus.“ et 50. „*Hinc nos Coccei* recipit *plenissima villa.*“ et 71. „*Tendimus hinc recta Beneventum.*“ et 86. „*Quatuor hinc* rapimur *viginti et millia.*“ ubi, ut vides, omnia verba praesenti tempore efferuntur.

72. *Pene arsit macros dum turdos*] Hunc verborum ordinem primus ex uno, ut ait; codice induxit Lambinus; quam et ego in uno reperi, sed eo chartaceo et infimae notae atque aetatis. Ceteri omnes tam aliorum quam nostri, *Pene macros arsit*, atque ita legerunt Acron et Porphyrion. Scholiastes Persii ad Sat. VI. v. 24. „*Turdarum dixit abusive, cum turdorum debuerat; ut Horatius ponit:* „„*Pene macros arsit, dum turdos versat in* igni.““ ubi notandum illud *igni*; sic enim et Bersmanni codex, et Regius, et a prima manu Reginensis. Idque recte: ut Carm. I, 4. „*Ac neque iam stabulis gaudet pecus, aut arator*

Volcano, summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cenam, servosque timentis
Tum rapere, atque omnis restinguere velle videres.
Incipit ex illo montis Appulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus; et quos
Numquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset, lacrimoso non sine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem stultissimus usque puellam
Ad mediam noctem exspecto: somnus tamen aufert
Intentum veneri: tum inmundo somnia visu
Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum.
Quattuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
Signis perfacile est. venit vilissima rerum
Hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra
Callidus ut soleat humeris portare viator:
Nam Canusî lapidosus; aquae non ditior urna.
(Qui locus a forti Diomede est conditus olim.)

igni." et I, 34. „Igni *corusco nubila dividens.*" Ita et alibi *ungui*, et *imbri*, casu ablativo: sic et Lucretius, Virgilius, Ovidius aliique aureae aetatis. Ceterum Bersmanni unus et Battelianus noster, *In ignem.*

92. *Qui locus a forti Diomede*] Locus ab interpretibus multum vexatus, quique vicissim eos multum vexavit. Videamus integrum: „*Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est, Signis perfacile est: venit vilissima rerum Hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra Callidus ut soleat humeris perferre viator: Nam Canusî lapidosus: aquae non ditior urna: Qui locus a forti Diomede est conditus olim. Flentibus hinc Varius discedit maestus amicis.*" ubi oppiduli nomen, quod versus hexametrus non recipit, *Equum Tuticum* intelligit, ut recte Scholiastae veteres. Doctissimus tamen Cluverius p. 1217. ex situ locorum coniicit *Arpos*, quae et *Argyrippa* dicitur, ab Horatio hic describi. Vix tamen id persuadebit, cum utrumvis vocabulum versus facile admittat; auctore Virgilio Aen. XI, 246. „*Ille urbem* Argyripam *patriae cognomine gentis.*" et Silio IV, 556. „*Allius* Argyripa *Daunique profectus ab arvis.*" Ab Equo Tutico igitur panem portare solent viatores Canusium usque, quia ibi panis lapidosus est, *aquae non ditior urna:* hoc est, aquae copia non uberior est Canusii, quam Equi Tutici. *Ditior*, abundantior, copiosior; non ut quidam codices perperam hic habent, *dulcior.* Ausonius Epigramm. IV. de Danubio: „*Et qua* dives aquis *Scythico solvo ostia ponto.*" Contra Noster Carm. III, 30. „*Et qua* pauper aquae *Daunus agrestium Regnavit populorum.*" Ergo oppidum Canusium et aquae inopia et panis vitio laborabat. Aquae tamen penuriae subveniebat postea Herodes Sophista. Philostratus in eius vita p. 550. Ὤκισε καὶ τὸ ἐν Ἰταλίᾳ Κανύσιον, ἡμερώσας ὕδατι, μάλα τούτου δεόμενον:" *Canusium in Italia, inducta aqua, cuius vehementer indigebat, habitabile reddidit.* Ceterum eruditissimus Lambinus, et ex eo Dacierius constructionem verborum aliam hic instituunt, in hunc modum: — „*aquae non ditior urna Qui locus a forti Diomede est conditus olim;*" ubi ordo erit, *Qui locus*, Canusium scilicet (*non*

Flentibus hic Varius discedit maestus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus; utpote longum
Carpentes iter, et factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior, via peior, ad usque
Barî moenia piscosi. dein Gnatia lymphis
Iratis exstructa dedit risusque iocosque:
Dum flamma sine tura liquescere limine sacro
Persuadere cupit. credat Iudaeus Apella,
Non ego. namque Deos didici securum agere aevum;
Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
Tristis ex alto caeli demittere tecto.
Brundisium longae finis chartaeque viaeque.

v. 93. Vulg. *Hinc.* 97. *Dehinc.*

ditior urna aquae, quam Equus Tuticus,) *a Diomede olim conditus est.* Ego vero multum ab iis dissentio; cum ob coactam constructionem, tum quia ineptum et putidum fuerit conditorem Canusii hic memorare, more Geographorum; cum obiter tantum eius oppidi mentionem faciat Noster. Mihi nulla est dubitatio, quin auctor huius versiculi *Equum Tuticum* intellexerit, a Diomede itidem conditum; idque ut unum e *signis* hic posuerit, quibus perfacile erat nomen oppidi non expressum colligere. Servius ad Virgil. Aeneid. VIII. 9. de Diomede: „*Nam et Beneventum et* Equum Tuticum *ipse condidit, et Arpos quae et Argiripa dicitur.*“ Hoc, inquam, cogitavit versiculi huius, quicunque fuit, auctor: de suo scilicet largiri voluit aliud signum, quo Equus Tuticus agnosceretur. Non tamen a me impetrare possum, ut Flaccum nostrum tam illepidi versus parentem fuisse credam. *Locum* quippe *condere*, ne Latinum quidem videtur: certe nusquam quemquam sic locutum esse memini. Urbes quidem et arces et oppida conduntur: loca ipsa condi neque dicuntur neque possunt: Ovid. Fast. II, 280. „*Hic ubi nunc urbs est, tum* locus urbis *erat.*“ Idem Metam. XV, 18. „*Atque ita discedens, Aevo, dixisse, nepotum Hic* locus urbis *erit.*“ Virg. Aen. VIII, 53. „*Delegere* locum, *et posuere in montibus* urbem.“ Adde, quod quocunque haec verba retuleris, sive ad *Equum Tuticum*, sive ad *Canusium*; parum aut nihil profeceris. Si ad prius, vitiosa erit constructio: nullo enim iure ad remotius nomen referenda sunt, propiore neglecto: sin ad posterius, nihil, ut dixi, putidius fuerit, quam Canusinas origines hic obiter inculcare. Denique ad haec verba nihil quicquam adnotatum est, neque ab Acrone, nec Porphyrione: magnum utique signum, in illorum olim exemplaribus ea non comparuisse.

93. *Flentibus hinc Varius discedit*] *Hinc*, quod in libris aliquot extat, plerasque iam editiones occupavit. At principes illae, binae scilicet Venetae et Loscheriana, *hic*; quibus accedunt codex noster Reginensis cum duobus aliis, duo Bersmanni, et Torrentii sex. Atque haec lectio mihi etiam post Torrentium magis arridet.

97. *Dehinc Gnatia lymphis*] Franekeranus cum tribus Palmanni *dein*; quod ideo praetulimus, ut evitetur asperrimus ille concursus quattuor consonantium.

ECLOGA VI.

Non, quia, Maecenas, Lydorum quicquid Etruscos
Incoluit finis, nemo generosior est te;
Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarent;
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi vere,
Ante potestatem Tullî atque ignobile regnum,
Multos saepe viros nullis maioribus ortos
Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contra, Laevinum, Valerî genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, unius assis
Non umquam pretio pluris licuisse, notante

v. 4. Vulg. *Imperitarint.* 13. *Fuit.*

4. *Legionibus imperitarint*] Ita Venetae et Loscheriana, unde insequentes editiones derivatum est. Favent autem huic lectioni Magdalenensis codex et Battelianus. At multo plures tam aliorum, quam nostri, in quibus veterrimi duo Leidensis et Reginensis, *imperitarent*. Est et tertia lectio, quae in uno Bersmanni altéroque Pulmanni extat, *imperitarunt*. Lego: „*Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus, Olim qui magnis legionibus* imperitarent." Nempe in hac et simili locutione *Fuit qui*, *Fuerunt qui*, uterque quidem modus tam indicativus, quam subiunctivus admittitur; tempus vero imperfectum in utroque, ut apud bonos scriptores passim observabis. Sallust. Cat. XXIII. „Fuere *ea tempestate*, qui dicerent *Catilinam*," etc. Noster Epist. II, 2. v. 128. — „Fuit *haud ignobilis Argis*, Qui *se* credebat *miros audire tragoedos; Cetera* qui *vitae* servaret *munia recto More; bonus sane vicinus, amabilis hospes, Comis in uxorem*, posset qui *ignoscere servis*."

13. *Tarquinius regno pulsus fuit*] Ita libri et olim editi et nuperi. Enimvero indignor tot eruditos interpretes lectionem veram in codicibus suis inventam tam imperite sprevisse. Ea sic habet: „*Contra, Laevinum, Valerî genus, unde superbus Tarquinius regno* pulsus fugit, *unius assis*," etc. Hanc in quatuor optimis Blandiniis Cruquius, in suis aliquot Lambinus Bersmannusque repererunt: nosque itidem in veterrimo Leidensi, et aliis duobus, et pro varia lectione in Magdalenensi. Quanto hoc, nisi plane desipimus, elegantius pleniusque illo altero, quod hactenus editiones occupavit? Id solum, credo, ad corrumpendum locum librarios impulit; quod *fúgit*, praeterito tempore et priore syllaba producta, vi sententiae hic requiri arbitrarentur: atqui illud minime metuendum erat. Auctor de obitu Maecenatis: „*Sic illi vixere, quibus fuit aurea Virgo; Quae bene praecinctos postmodo* pulsa fugit." Virgil. Aen. III, 121. „*Fama volat* pulsum *regnis* cessisse *paternis Idomenea ducem*." Idem, in Catalectis: „*Cuius et ob raptum* pulsi liquere *penates Tarquinii patrios filius atque pater*." Aen. XI, 366. „*Pone animos*, et pulsus abi." Lactantius I, 13. „*Nimirum senex* (Saturnus) *a iuvene facile victus est, ac spoliatus imperio*. Fugit *igitur* expulsus, *et in Italiam navigio venit*." Et mox: „*Censetne aliquis deum esse, qui* pulsus est, *qui* fugit, *qui latuit?*" Ovid. Metam. VII, 290. „Pulsa fugit *ma-*

15 Iudice, quo nosti, populo: qui stultus honores
Saepe dat indignis, et famae servit ineptus;
Qui stupet in titulis et imaginibus. quid oportet

v. 15. Vulg. *Quem nosti.*

cies: abeunt pallorque situsque." Haec quidem nitida sunt, culta sunt, et auctoribus suis digna: at vulgatum illud *pulsus fuit*, quam iners et languidum?

15. *Notante, Iudice, quem nosti, populo*] Ita nunc passim editum reperies; cum tamen et vetustae editiones, et quicquid usquam est codicum manu scriptorum, sic clare exhibeant, „*Iudice*, quo *nosti, populo, qui stultus honores*," etc. Hoc certe de omnibus suis praedicant Cruquius, Pulmannus, Bersmannus, Torrentiusque; hoc in meis universis reperi. Et Torrentius quidem Cruquiusque libenter hanc lectionem reciperent; si per interrogationem efferatur, *Iudice: quo? nosti: populo:* vel hoc modo: *Iudice: quo, nosti? populo:* metuebant scilicet, ne parum Latine dictum esset, nisi distinctionibus illis sublevaretur. Ponite vero, o boni, istos metus: elegantissima enim locutio est, a fonte Graeco hausta, *Iudice, quo nosti, populo:* ubi Pronomen eodem casu ponitur, quo Nomen antecedens. Terentius Heaut. I, 1. „*Scire hoc vis? Hac quidem causa*, qua dixi *tibi*." Cicer. Epist. Fam. V, 14. „*Cum scribas, et aliquid agas eorum*, quorum consuesti, *gaudeo*." Ovidius Trist. V, 6. „*Elige nostrorum minimum minimumque laborum, Illo*, quo reris, *grandius illud erit*." Gellius I, 3. „*Theophrastus autem, in eo*, quo dixi, *libro disserit*." Et I, 15. „*Iccirco ex his*, quibus dixi, *vocibus nomen inducierum connexum est*." Et II, 26. „*Sed id iis tamen coloribus*, quibus modo dixisti, *denominandis*." Ceterum Graeca exempla passim feruntur. Vide Nos ad Ciceronis Tusculanas, V, 14.

17. *Quid oportet Nos facere a vulgo longe lateque remotos?*] Id primo hic animadvertendum, male ex vetustis editionibus retentum esse *longe lateque;* cum omnes fere omnium codices habuerint, *longe longeque*. Primus ex suis Cruquius veram lectionem reposuit, Ciceronis loco fretus de Finibus II, 21. „*Plurimum se, et* longe longeque *plurimum, tribuere honestati*." Cui tamen bene monenti nemo, quod sciam, obtemperavit, praeter Baxterum nostratem in nupera sua editione: adeo difficile est homines diuturno errore palantes in viam rectam reducere. Posthac tamen, ut spero, veritati manus dabunt, et corrigi se patientur. Ovid. Met. IV, 325. „*Sed* longe *cunctis* longeque *potentior illis*." Gellius XIII, 27. „*Ego quidem sic existimo*, longe longeque *esse amplius, prolixius, fusius, multos mortales, quam multos homines dixisse*." Idem IV, 1. „*Ac multo etiam antequam nascerentur, et supra* longe atque longe *per infinitum*." Digest. IV, 4, 39. „*Vendentibus curatoribus minoris fundum, emptor extitit Lucius Titius, et sex fere annis possedit, et* longe longeque *rem meliorem fecit*." Mamertinus in Genethliaco Maximiani p. 308. „*Etenim quod ait ille Romani criminis primus auctor* (lege, *carminis*, nam Ennium intelligit), *A sole exoriente adusque Maeotidas paludes, id nunc* longius longiusque *protendere licet*." Germanam Latini sermonis indolem haec spirant: ita passim, *Magis magisque, Minus minusque, Etiam etiamque, iterum iterumque, Nimium nimiumque, Minimum minimumque, Candidior candidiorque*, et alia similia. Atque hae, opinor, satis iustae sunt causae, cur lectionem hanc, quam codices fere ad unum omnes agnoscunt, in sedes avitas denuo revocemus. Est tamen adhuc maius, et in quo magis etiam desidero iudicium interpretum. Fatemur quidem *longe lateque* frequentissime apud scriptores occurrere; *longe lateque patere, spargi, diffundi* etc. nempe ubi res ipsae, de quibus sermo est,

Vos facere, a volgo longe longeque remotos?
Namque esto: populus Laevino mallet honorem
Quam Decio mandare novo: Censorve moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minus ignotos generosis. quo tibi, Tilli,
Sumere depositum clavom, fierique tribuno?
Invidia adcrevit, privato quae minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

v. 18. Vulg. *Nos, longe lateque.* 24. *Tulli.*

tam in latum diffunduntur, quam protenduntur in longum. Iidem tamen pernegamus, *longe lateque removeri*, aut dictum esse a quoquam veterum, aut sane dici potuisse. Quippe vox *remotus* longitudinem solam denotat, latitudinis sensum plane respuit. Et quod *longe* vel *longissime* a re quapiam *remotum* est; idem ex omni parte et quaque versus ab eadem re remotum sit necesse est. Ut ineptum plane fuerit *late remotum* dicere quid, ubi semel dixeris *longe*. Illud deinde excute, quod omnes codices et editiones maculavit, — „*quid oportet* Nos *facere a vulgo longe longeque remotos?*“ Nihil profecto pravius tetriusque vidi. Quid enim narrat? *Nos*, hoc est, cum aliis *se* tam longe a vulgo remotum? quemne hoc ipso Sermone confitetur *libertino* esse *patre*, et *nullis maioribus*: quo vero nomine tam remotum? non genere, non re, non loco et conditione. At ingenio fortasse dices et virtute atque doctrina: apage, sodes, inanem iactantiam. Non cognosco Nostrum tam superbum et gloriosum. Quin, si oculos animumque advertis, videbis hoc pugnare cum totius orationis filo et contextu. Non ideo, inquit, o Maecenas, quia ipse summo genere natus es, contemnis homines novos et ignobiles, ut *ego sum*: quorum multos recte tibi persuades et privatim probos et egregio publico vixisse: contra aliquot praeclaris parentibus, ut Laevinum Valerium, non uno propterea asse pluris habitos esse, vel populo ipso iudice, qui ceteroqui genus et proavos, imagines et titulos, maxime admirari solet. Quod si vulgus tam recte iudicat; quanto magis id oportet „*Vos facere a vulgo longe longeque remotos?*“ *Vos* dico *Augustos*, *Maecenates*, *Pollliones*, *Messallas*, etc. non quali quisque sit natus parente, sed quo ingenio, qua virtute sit, quaerere oportet. Sentis, opinor, emendationem, quam orationis ductu abreptus, priusquam constitueram, insciens posui. *Quod si nos* substituatur, pessum ibit tota sententia: quippe haud *se* inter generosos numerat, qui de hominibus novis candide et aeque iudicent; sed se istis novis accenset, qui aequa nobilium iudicia sperare sibi et polliceri audeant.

24. *Quo tibi, Tulli*] Quod editiones hactenus possedit, *Tulli*, ex versu nono videtur irrepsisse. At ibi de Servio Tullio rege sermo est: hic de homine alio nescio quo. Quidni igitur revocamus plurium codicum lectionem, *Tilli?* ut de suis testantur Bersmannus, Pulmannus, Torrentiusque: in nostris hic quidem duobus duntaxat apparet, Regio et Petrensi: at infra versu 107, in Leidensi, Zulich., Magd. et Battelliano extat. Cicero Philipp. II. cap. 11. *Tillius Cimber*. Idem Ep. Fam. VI, 12. Seneca de Ira, III, 12. et Epist. LXXXIII. Suetonius Iul. c. 85. *Cimber Tillius*: quibus omnibus in locis eadem ac hic variatio est in scriptis codicibus. Gruterus in Inscript. AFER TILIVS. et, Q. TILLIVS et M. TILLIVS, M. L. PHANIAS. TILLIA. M. L. LVCCEIA.

Pellibus, et latum demisit pectore clavum;
Audit continuo; Quis homo hic, aut quo patre natus?
Ut si qui aegrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formosus; eat quacumque, puellis
Iniiciat curam quaerendi singula; quali
Sit facie, sura, quali pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, civis, Urbem sibi curae,
Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
Omnis mortalis curare et quaerere cogit.
Tune Syri, Damae, aut Dionysî filius, audes
Deiicere e saxo civis, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu post me sedet uno:
Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paullus,
Et Messalla videris? at hic, si plostra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit
Cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia sum tibi, Maecenas, convictor; at olim,
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.

v. 29. Vulg. *Hic est?* 31. *Et* cup. 47. Quia, Maecenas, tibi *sim*.

29. *Quis homo hic est? quo patre natus?*] Ita libri aliquot: alii, *Quis homo hic?* Et *quo patre natus?* Editiones vetustae, *Quis homo hic?* Aut *quo*: ut etiam codex Regius, et optimus Reginensis.

31. *Et cupiat formōsus*] Ita Cruquius Torrentiusque ex suis, quos posteriores fere secuti sunt: at Venetae editiones et Loscheri, una cum pluribus Lambini codicibus, et veterrimo nostro Leidensi aliisque tribus, „*Ut si qui aegrotet, quo morbo Barrus, haberi* Ut *cupiat formosus*.“ Atque hanc lectionem alteri illi praeferimus. *Morbus* enim sive vitium Barri erat, quod formosus haberi cuperet; morbus utique mentis, non corporis. Sed si *et* legeris, de morbo etiam corporis suspicari possis; quasi is scabie vel polypo fortasse laboraret, *et tamen* formosus haberi magnopere vellet: quod ab Horatii mente alienum esse existimo.

38. *Dionysi filius*] Scribe hic *Dionysî*, (non ut pleraeque editiones, *Dionysi*) a recto *Dionysius*. *Syrus*, *Dama*, et *Dionysius* nomina servilia. Cicero Ep. Fam. XIII, 77. „*Dionysius servus meus aufugit*.“ Sic alibi ibidem, et Ep. ad Atticum saepius. Suetonius vita Horatii: „*Pertulit ad me* Dionysius *libellum tuum*.“ Plin. Ep. X, 105. „*C. Valerius Dionysius*.“ Gruterus, 1036, 2. PVBLICIO DIONYSIO. 845, 7. *M. AYP. ΔIONYΣION.* Marm. Felsin. p. 425. M. VLPIVS DIONYSIVS. M. IVLIVS DIONYSIVS.

47. *Nunc quia, Maecenas, tibi sim convictor*] Editio prima Veneta alium verborum ordinem statuit: „*Nunc, quia sum tibi, Maecenas, convictor; at olim, Quod mihi pareret legio Romana tribuno*.“ quem etiam agnoscunt caeterae editiones priscae, et nostri codices praeter unum, recentem, omnes; praeterquam quod plures ex iis *sim* habeant, non *sum*. Idem de suis perhibent Pulmannus Bersmannusque; ne de caeterorum libris, etsi ipsi taceant, dubites. Quis primus contra veterum exempla-

Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem
Iure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum;
Praesertim cautum dignos adsumere, prava
Ambitione procul. felicem dicere non hoc
Me possunt, casu quod te sortitus amicum:
Nulla etenim tibi me fors obtulit. optimus olim

v. 53. Vulg. *Possum.* 54. *Mihi te.*

rium fidem mutaverit, nescio: sed id, ut opinor, ausus est, quo versus numerosior evaderet. Nos vero, tam fastidiosis auribus valere iussis, ipsa simplicitate compositionis capimur. Neque vero numeri viliores hic sunt, quam saepe alias in his Sermonibus.

53. *Felicem dicere non hoc me possum*] De interpunctionis loco iam, opinor, hic convenit inter interpretes; non *felicem hoc casu* distinguendum esse; sed *hoc* sive hac re *felicem*, *quod casu sortitus*. Quin et Danielis Heinsii non felix coniectura, qui *hic* pro *hoc* substituere voluit, iam ab omnibus explosa est. Sic ergo locum constituunt, — „*felicem dicere non hoc Me possum, casu quod te sortitus amicum: Nulla etenim tibi me fors obtulit.*“ Et *possum* quidem, sive quod in pluribus est *possim*, omnes quos viderim libri exhibent, et veteres editiones. Tamen, si verum dicendum est, arrogantiae quid prae se ferre videtur illud, *Non* possum *eo me felicem dicere, quod nactus sim te amicum*. Itane vero? Non cognosco tuum, o Flacce, tam superbum. Ut enim hoc vere dici posset: tu tamen non idoneus qui id diceres. Neque vero, si bene te novimus, dicere unquam voluisti. Ecce enim, quam Commentator vetus memoriae tradidit, saniorem lectionem: — „*felicem dicere non hoc Me* possunt, *casu quod te sortitus amicum.*“ *hoc est*, ut verba sunt Scholiastae Cruquiani, „*non iccirco me felicem nominare* debent, *quod casu aliquo aut fortunae beneficio tibi sim factus amicus; cum nulla fore me tibi obtulerit, sed amicorum et virorum bonorum commendatio, qui me noverant.*“ Agnoscis, opinor, hunc, quisquis erat, enarratorem non *possum*, ut nunc habetur, sed *possunt* in suis olim exemplaribus reperisse. Quinam autem illi, qui hoc non possunt vere dicere? invidi nempe et obtrectatores, qui quotidie *rodunt me libertino patre natum;* qui felicitate me quadam, et nullo meo merito, ad amicitiam tuam pervenisse mentiuntur. Sic enim garrulus ille, Serm. IX, 45. de hac ipsa re, „*Nemo dexterius* fortuna *est usus.*“ et VI. lib. II. vers. 49. „Fortunae filius, *omnes* secum mussitabant.“ Certe si ex illorum persona *possunt* legeris, verecunde dictum est; sin ex Horatii *possum*, insolenter et gloriose.

54. *Nulla etenim mihi te fors obtulit*] Disquirunt hic interpretes, utrumne *fors* an *sors* legendum sit; quorum illud in principe Veneta, hoc in Loscheri editione comparet. Certe in vetustioribus nostris codicibus clare exhibetur *fors;* ne hac de causa Lambini fidem labefactet semper erga illum iniquior Torrentius. Tacitus Annal. XIV, 5. „*Contis, et remis, et, quae* fors obtulerat, *navalibus telis conficitur.*“ Ibidem II, 42. „*Struxitque causeas, aut* forte oblatas *arripuit.*“ At Hist. IV, 1. „*Passim trucidatis, ut quemque sors obtulerat:*“ ubi tamen, ut antea, *fors* reponendum est. Sed, dum leviculum hoc sollicitos eos habet, illud interim, quod longe gravius est, impune hic grassari patiuntur, „*Nulla etenim* mihi te *fors obtulit.*“ Ita omnes ubique dederunt editores: neque sentiunt illud *mihi te* quam inscite et stolide hic dictum sit, ut nihil magis. Quid enim? An patrono et rege suo Maecenate, cui vitam, opes, omnia debuit, maiorem hic se gerit coactoris

Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem.
Ut veni coram; singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed, quod eram, narro: respondes (ut tuus est mos)
Pauca: abeo; et revocas nono post mense, iubesque
Esse in amicorum numero. magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta; (velut si
Egregio inspersos reprendas corpore naevos)
Si neque avaritiam, neque sordis, aut mala lustra
Obiiciet vere quisquam mihi; purus et insons,

v. 68. Vulg. *Ac mala.*

Graeculi filius? *Tibi* vero, ô noster, *Maecenatem* fors obtulerit? quod sodes ex te verbum audio? Immo *te Maecenati*: nisi omnium quotcumque fuerunt, sunt, eruntve, Sufferiorum primus es. Certe si alibi solebas, ut Serm. I, 3. v. 64. „*Simplicior quis et est? qualem* me *saepe libenter* Obtulerim tibi, Maecenas." Recte hoc quidem, et verecunde: et bene factum, quod tam turpem maculam effugisti. Sic enim et hoc in loco nullus dubitabam, quin sic a principio fuerit: „*Nulla etenim* tibi me *fors obtulit.*" Atque sic postea latentem hanc lectionem deprendi in Scholiaste Cruquiano, loco paullo ante laudato: „*Cum nulla fors*, inquit, me tibi *obtulerit*, *sed amicorum commendatio.*" Denique ita clare extare vidi in codice manuscripto, quem nuper adeo Bibliothecae Collegii nostri donavit vir insigni eruditione et humanitate Thomas Rud.

68. *Neque sordes, nec mala lustra*] Editiones veteres et codices quos viderim omnes *ac mala* habent. Perabsurdum tamen videtur, *sordes ac lustra* una inter se iungere; cum vitia prorsus contraria sint, neque in unum hominem eodem tempore possint recidere. Lambinus quidem ita loqui debuisse Nostrum putat: „*Si neque avaritiam, neque sordes*, nec *mala lustra.*" Postea autem Cruquius, non ut ille ex coniectura, sed ex vetustissimo suo Blandinio *nec* illud protulit. Sane vir probus videtur fuisse Cruquius; neque temere fides ei detrahenda est: sed vereor, ne non fuerit a prima scriptoris manu τὸ *nec*, sed a correctore interpolatum: qua in re, quae maximi quidem momenti est, subinde annotanda nimium ille securus et indiligens erat. Equidem haud dubito, quin sic scripserit ipse auctor, „*Si neque avaritiam, neque sordes*, aut *mala lustra.*" *Aut* enim et *ac* passim a librariis alterum pro altero substituuntur: et solet alias Noster post duas particulas negativas *aut* tertio loco subiungere: ut Carm. III, 12. „*Miserarum est*, neque *amori dare ludum* neque *dulci Mala vino lavere*, aut *exanimari metuentes.*" III, 23. „Nec *pestilentem sentiet Africum Fecunda vitis*, nec *sterilem seges Robiginem*, aut *dulces alumni Pomifero grave tempus anno.*" Serm. II, 2, 22. — „neque *ostrea*, Nec *scarus*, aut *poterit peregrina iuvare lagoïs.*" I, 9, 31. — „nec *hosticus auferet ensis*, Nec *laterum dolor*, aut *tussis*, nec *tarda podagra.*" II, 1, 15. — „neque *enim quivis horrentia pilis Agmina*, nec *fracta pereuntes cuspide Gallos*,

(Ut me collaudem) si et vivo carus amicis;
Causa fuit pater his; qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere; magni
Quo pueri magnis e centurionibus orti,
Laevo suspensi loculos tabulamque lacerto,
Ibant octonis referentes Idibus aera:
Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Artis, quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos. vestem servosque sequentis,
In magno ut populo, si qui vidisset; avita
Ex re praeberi sumtus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnis
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret olim,
Si praeco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
Mercedes sequerer; neque ego essem questus. ad haec nunc
Laus illi debetur, et a me gratia maior.
Nil me poeniteat sanum patris huius: eoque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quod non ingenuos habeat clarosque parentes,

v. ad II, 3, 93.

v. 79. Vulg. *Si quis*, 87. *Ob hoc nunc.*

Aut *labentis equo describat vulnera Parthi.*" Virgil. Aen. IV, 339. — „neque *ego hanc abscondere furto Speravi, ne finge, fugam; nec conjugii umquam Praetendi taedas*, aut *haec in foedera veni.*" Sed quid multis opus? cum *aut* olare habeat Scholiastes Acron, cum in Bibliotheca Societatis Regiae manuscriptus, tum Venetiis olim editus anno MCCCCXC: recentiores enim locum contaminarunt.

79. *In magno ut populo siquis vidisset*] Quia a vetustis editionibus demissum erat *siquis*, veriti sunt id efficere recentiores interpretes: atqui fatentur in Blandinîs aliisque melioris notae codicibus *siqui* haberi; ut et ego reperi in veterrimis meis Laidensi et Reginensi. Apage ergo stultam clementiam: et sibilantem illam literam exsecemus. Lenius certe eo pacto suaviusque procedit versus; neque aliter scribit Noster versu hic 30. „*Ut si* qui *aegrotet, quo morbo Burrus.*" Ceterum quod Lambinus ait, nescio quos verborum ordinem turbare; quem ipse sic constituit, „*Ut siquis magno in populo vidisset*;" in ea re multum fallitur, et plerique omnes, qui eum sequuntur. Sic enim distinguenda sunt verba: *Siqui, ut in magno populo, vestem vidisset.* Ovid. Pont. IV, 5. „Siquis, ut in populo, *qui sitis, et unda, requiret.*" Idem Trist. I, 1. „Siquis, ut in populo, *nostri non immemor illic.*" Sulp. Severus I, 84. „*Ninive, alens virorum millia* C. *et* XX. *atque*, ut in magno populo, *abundans vitiis.*"

87. *Ob hoc nunc Laus illi debetur*] Ita editiones veteres, et ex manuscriptis recentiores aliquot. At prisci codices uno fere consensu *ad hoc* vel *ad haec*. Acron Scholiastes: „*Ad hoc nunc*) *Alii* ad haec *legunt, ut sit, Ad haec quae praedixit: alii* ad hoc, *scilicet ne me poe-*

Sic me defendam. longe mea discrepat istis
Et vox et ratio. nam si natura iuberet
A certis annis aevum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscumque parentes
Optaret sibi quisque: meis contentus, honestos
Fascibus et fellis nollem mihi sumere; demens
Iudicio volgi, sanus fortasse tuo: quod
Nollem onus, haud umquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuo maior quaerenda foret res,
Atque salutandi plures; ducendus et unus
Et comes alter, uti ne solus rusve peregreve
Exirem; plures calones atque caballi
Pascendi; ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel si libet usque Tarentum,
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos
Obiiciet nemo sordis mihi, quas tibi, Tilli,
Cum Tiburte via praetorem quinque sequuntur
Te pueri, lasanum portantes oenophorumque.
Hoc ego commodius, quam tu, praeclare senator,
Millibus atque aliis vivo. quacumque libido est,
Incedo solus: percontor, quanti olus ac far:
Fallacem Circum, vespertinumque pererro
Saepe forum: adsisto divinis: inde domum me
Ad porri et ciceris refero laganique catinum.
Cena ministratur pueris tribus: et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet: adstat echinus
Vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum; non sollicitus, mihi quod cras
Surgendum sit mane, obeundus Marsya, qui se
Voltum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam iaceo: post hanc vagor, aut ego lecto,
Aut scripto quod me tacitum iuvet. unguor olivo,
Non quo fraudatis inmundus Natta lucernis.
Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio Campum lusumque trigonem.

v. 107. Vulg. *Tulli.* 126. *Fugio rabiosi tempora signi.*

niteret, quia patrem habui operarium et libertum, qui bonus vir fuit." Prius magis arridet; *ad haec* scilicet; quippe multa praestitit in educatione filii non sumtus solum, sed studium pene supra facultates plane singulare. *Ad* saepe idem fere valet, quod *ob* vel *propter:* ut Epod. 9. „Ad hoc *frementes verterunt bis mille equos.*" Epist. I, 19. v. 45. — „Ad haec, *ego naribus uti Formido.*"

107. *Quas tibi, Tulli*] Scribe potius *Tilli*, ut supra docui ad versum 24.

126. *Fugio rabiosi tempora signi*] Omnium, quotquot superiore saeculo extitisse novimus, vetustissimum optimumque codicem ex Bi-

bliotheca Blandinia Gandavi nactus est Cruquius: quod exemplar utinam adhuc salvum esset (periisse enim opinor) et in manus nostras incidisset; multa, ni fallor, et praeclara inde erueremus, quae illius aut oculos aut captum effugerunt. Est tamen utcumque quod gaudeamus, non pauca ab ipso Cruquio depromta esse ex eo libro; quae, absque illo fuisset, frustra in ceteris omnibus quaereremus. Cuiusmodi hoc est, quantivis sane pretii, quod his verbis memorat: „*Codex*," ait, „*Blandinius antiquissimus habet*, fugio Campum lusumque trigonem: *sed suppositа sunt puncta, vulgataque lectio est adnotata, Fugio rabiosi tempora signi.*" Haec tantum Cruquius: neque verbum praeterea addit: et, quod magis mirum est, nemo omnium interpretum, qui tot tantique post illum manus Horatio admoverunt, vel mentione dignum iudicarunt variantem hanc lectionem. Bene vero factum, quod interpolator ille, punctis subnotatis (ut librariis, qui scripta sua lituris turpari nolebant, facere sollemne erat) delenda ea verba significaverit, ac non ipso scalpello suo penitus eraserit. Aut enim egregie fallor, aut ea sola sincera lectio est, et Venusina lucerna digna. Videamus locum integrum: „*Ad quartam iaceo: post hanc vagor aut ego lecto, Aut scripto, quod me tacitum iuvet: ungor olivo, Non quo fraudatis immundus Natta lucernis. Ast ubi me fesum sol acrior ire lavatum Admonuit, fugio* Campum lusumque trigonem. *Pranus non avide — — domesticus otior.*" Haec iam singula examinanda sunt. *Ad quartam iaceo*: quod cave accipias pro *dormio*, ut vulgo faciunt interpretes; quippe non nisi otiosi hominis erat, vel ad horam usque primam somno indulgere: ut Epist. I, 17. v. 6. „*Si te grata quies et* primam *somnus in horam Delectat.*" et Epist. I, 18. v. 34. „*Dormiet in* lucem, *scorto postponet honestum Officium, nummos alienos pascet.*" Ergo ad quartam stertere, desidiosi plane fuerit, et Nomentani nepotis potius quam Flacci. Quid ergo? *Iacere* hic perinde est ac *studere*, in *lectulo* scilicet lectioni aut scriptioni vacare: qui mos erat antiquorum, iam notissimus. Noster supra, Sat. I, 4. v. 133. — „*neque enim cum* lectulus *aut me Porticus excepit, desum mihi.*" Seneca Epist. LXXII. „*Quaedam sunt, quae possis et in cisio scribere: quaedam* lectum *et otium et secretum desiderant.*" Plinius Epist. V, 5. „*Visus et sibi* C. *Fannius per nocturnam quietem* iacere in lectulo *suo compositus in habitum* studentis, *habere ante se* scrinium, *ita ut solebat.*" Atque haec quidem interpretatio ex sequentibus verbis magis adhuc constabit: — „*post hanc vagor aut ego lecto, Aut scripto, quod me tacitum iuvet:*" ubi ordo est, *Post hanc*, horam scilicet quartam, quae nobis nunc decima est antemeridiana, *ego vagor, aut lecto, aut scripto, quod me tacitum iuvet.* Ubi sine dubio *lecto* et *scripto* sunt ablativi participiorum *lectus* et *scriptus.* Cuiusmodi iam passim observata est a grammaticis constructio. Tacitus Annal. II, 7. „*Caesar*, audito *castellum Luppiae obsideri, sex legiones eo duxit*," IV, 36. „*Fonteius Capito absolvitur*, comperto *ficta in eum crimina per Vibium Serenum:*" et alibi passim. Hoc quidem recte olim Ianus Dousa: adeo ut me illorum misereat, qui *lecto* hic et *scripto* Verba esse volunt, pro *lectito* et *scriptito*; verba utique inaudita, et in ultimam barbariam releganda. Decepit, credo, eos pronomen *ego*, cum id extra locum suum hic positum videatur: quod tamen minime mirari debent, qui aut hunc Nostrum aut Terentium umquam versarunt. Noster loco iam citato: — „*Neque enim cum lectulus aut* me *Porticus excepit.*" Nihil usitatius: atque adeo elegantiam quandam prae se fert. Ergo hoc dicit Horatius, *Post horam quartam vagor; cum iam tunc aut legerim aut scripserim quid, quod me tacitum iuvet.* Sine dubio itaque non *ad quartam dormivit*, qui ante eam horam *scripsit aliquid aut legit.* Sed pergamus porro, et investigemus, *quo vagari* sit solitus: atque id quidem scire dabitur, ex iis quae sequuntur, — „*ungor olivo: Post ubi*

me fessum sol acrior ire lavatum Admonuit, fugio Campum lusumque trigonem:" Nimirum in Campum Martium, ubi homines beatiores aut spatiari et alios ludentes visere, aut ipsi ludere et exercere se solebant. Describit hic scilicet quotidianae suae vitae consuetudinem, quo pacto diem integrum transigere soleret. „*Vespere,*" inquit, „Circum et Forum „pererro; inde ad cenam domum redeo: tandem eo dormitum; et ma„ne experrectus, usque ad quartam studiis vaco; inde in Campum me „confero, et olivo unctus (non rancido quidem foetidoque, ut Natta) „pila ludo, et ludentes alios specto. Demum, ubi solis aestus mole„stior est, relinquo Campum ac trigonem, et lavatum eo: postque „prandium, tenue id quidem et parcum, domi otior usque ad *vesperem.*" Iam autem exercitia campestria prius oleo perunctos obiisse, res pervulgata est, neque hic adeo probanda. Unde Noster de Sybari Carm. I, 8. v. 8. „*Cur* olivum *sanguine viperino cautius vitat*, saepe disco, *saepe trans finem* iaculo *nobilis expedito?*" Ovid. Metam. X, 176. „*Corpora veste levant, et succo pinguis* olivi *Splendescunt, latique ineunt certamina* disci." Porro in Campo pila lusitare solitum esse Nostrum, atque una interdum cum Maecenate, testis ipse de se est optimus, Serm. II, 6. v. 49. — „*ludos spectaverit una*, Luserit in Campo: *Fortunae filius, omnes.*" Quod erudite sic enarrat Scholiastes Cruquianus: „*Siquis me una cum Maecenate in Campo videbat, statim dicebat me esse Fortunae filium. Solebant autem Romani in Campo Martio ludere* pila trigonali." Quibus, opinor, verbis iam, si minus antea, persentiscere incipis, quid sibi illa velint, — „*fugio* Campum lusumque trigonem." *Trigonis* enim *lusus* pilae ludum significabit, ideo, ut creditur, sic dictus, quod lusores paribus inter se spatiis ad trigoni sive trianguli formam distabant. Martialis in Apophoretis, XIV, 44. — „pila trigonalis. *Si me mobilibus scis expulsare sinistris, Sum tua: si nescis, rustice, redde pilam.*" Idem IV, 19. „*Seu lentum ceroma teris, tepidumve* trigona. *Sive harpasta manu pulverulenta trahis.*" et XII, 81. „*Captabit tepidum dextra laevaque* trigonem, *Imputet exceptas ut tibi saepe pilas.*" et VII, 72. „*Sic palmam tibi de* trigone nudo Unctae *det favor arbiter* coronae: *Nec laudet Polybi magis sinistras.*" Quo postremo loco inductus, equidem libenter apud Nostrum pro illo *lusum* vel *ludum* reposuerim *nudum*, — „*fugio* Campum nudumque trigonem:" *uncti* enim, et proinde *nudi*, *pila* et *disco* aliisque id genus ludis certabant, ut iam vidimus. Atque haec omnia magis magisque confirmantur ex eo, quod Noster continuo addit, se tum *lavatum ire* solitum. Quippe a pilae lusu statim balnea adibant, aut, si serius ludum inciderant Thermis iam clausis, in Tiberi vel Aqua Virgine lavabantur; ut iterum Martialis, XIV, 161. — „tintinnabulum. *Redde pilam: sonat aes Thermarum. ludere pergis? Virgine vis sola lotus abire domum.*" Vides iam, opinor, ut apte inter se cohaereant omnia: quae cum minime intelligeret interpolator ille, spongia, ut erat audacia, emendare voluit. At enimvero, quam egregia atque illis, ut par erat, meliora de suo nobis largitus sit, operae pretium erit cognoscere: „*At ubi me fessum sol acrior ire lavatum Admonuit*, fugio rabiosi tempora signi." Nempe *aestuosos dies caniculares* intelligit, ut recte enarrant Scholiastae veteres; veteres, inquam, nam diu est, quod haec macula fere omnes codices inquinavit. Ego vero *aestus Caniculae*, *rabiem*, *calores* sub umbra *vitari* posse probe noveram; ut noster Carm. I, 17. v. 17. „*Hic in reducta valle Caniculae Vitabis aestus:*" ipsa Caniculae *tempora* quo pacto effugerit Noster, equidem nescio; nisi forte sub umbras illas se subduxerit, — „*unde negant redire quemquam, Pallentes umbrae Erebi, noctemque profundum.*" Sed ut hoc ei condonemus; quippe et Tibullus haud multo minus improprie locutus est; Eleg. I, 1. „*Sed canis aestivos* ortus vitare *sub umbra Arboris, ad rivos praetereuntis*

Pransus non avide, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. haec est
Vita solutorum misera ambitione gravique.
His me consolor, victurum suavius, ac si
Quaestor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.

v. 131. Vulg. *Fuissent.*

aquae;" si sanus utique locus est, et non *ictus* potius quam *ortus* erit legendum: illud potius consideremus, quam concinne atque apte cum orationis serie et auctoris instituto congruat hoc, quod dedit, emblema. *Ab hora quarta*, inquit, *foras prodeambulo; tum tangor; et ubi appetente fere meridie solis ardor ingravescit, fugio tempora Caniculae.* Quid, malum, Caniculam nobis narras? Describit utique poëta, quid quotidie facere soleat, communibus anni temporibus, Romae, ubi *Forum* et *Circus*: non quid diebus tantum Canicularibus, quorum intemperiem rure plerumque in silva Sabina abditus fallere et solari consueverat. Iamne sentis, quam indignis modis impostor ille nobis illuserit? Quasi vero sub caelo Italo sol meridianus non nisi ardente Sirio molestus esset sub divo morantibus. Et profecto ineptum esse hoc absurdumque quasi per caliginem vidisse ii videntur, qui *rabiosi tempora signi* non *anni* tempus, sed *diei* interpretantur. Unde vero petitum tam pulchrum commentum nobis propinant? Ex Persio nempe, cuius illud est, Sat. III. 44 „*siccas insana Canicula messes Iam dudum coquit, et patula pecus omne sub umbra est:*" ubi *Canicula*, ut putant, improprie pro quovis die aestuoso ponitur. Bene sane: et est quod Persius gratiam iis habeat. At non videre interea, *siccas* illas *messes* tam bellam interpretationem prorsus evertere? Sed mittamus hos, quos merito sane castigat celeberrimus Dacierius: ipse interim maioris culpae reus, cum ex contaminato hoc Flacci loco illud nobis ut observatione dignum excudit, veteres scilicet, nisi diebus Canicularibus, balneis non usos esse. Vestram fidem, Quirites! Satius profecto fuerat, non veteribus adeo omnibus, sed poëtis solis (et in eis Flacco) illaviem illam exprobrasse, quorum, ut ipse ait, — „*bona pars non ungues ponere curat, Non barbam, secreta petit loca*, balnea vitat." Rides: sed tamen recte id colligas, quantumvis falsum sit et inhonestum, si vulgatam hic lectionem semel admiseris. Vel furcis itaque expellenda est, quae tam lepidas enarrationes nobis procudit. Certe quocumque te verteris, sive *diei* tempus, sive *anni* tibi finxeris; laterem profecto laveris, ex ipso lavacro sordes colligentem.

131. *Patruusque fuissent*] Per saeculum, credo, et amplius editionibus omnibus insedit illud *fuissent*: et interpretes omnes quasi compacto silentium agunt. At Venetae illae antiquae cum Loscheriana: — „*suavius, ac si Quaestor avus, pater atque meus, patruusque* fuisset:" neque aliter codices ex nostris, Battelianus, Regius, Galeanus cum aliis duobus. Enimvero bis peccavit, quicumque ex libris suis pluralem hic numerum primus reposuit. Quippe primo ignarus erat stili Horatiani: Noster enim pluribus licet Nominativis, modo ultimus sit numero singulari, etiam Verbum eodem numero semper subnectit; ut multis ostendi ad Carm. I, 24. Deinde, quod multo gravius est, etiam Latinitatis ignarus erat; ut videbis, si sic verba solvas, *Ac si avus meus et pater patruusque* fuissent quaestor. Quid iam videtur? Utique, si *fuissent* legeris, dicendum fuerit *Quaestores*. Vah, quam multa prava et absurda nos effugiunt, dum, quae pueri admirari solebamus, postea secure et supine grandiores natu percurrimus.

ECLOGA VII.

Proscripti Regis Rupilî pus atque venenum
Hybrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.

3. *Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse*] Tanaquillus Faber, acutissimo vir ingenio, „*Si res*," inquit, „*et omnibus lippis et tonsoribus nota est, quid igitur attinet illam narrare? Ridiculus foret Horatius. Lego itaque*, „„*Omnibus* haud *lippis notum et tonsoribus esse.*" " Ubi non dico, invitis omnibus libris reposuisse hoc Fabrum; idem enim et nos non semel fecimus et posthac faciemus, sed melioribus, ni valde fallimur, argumentis freti. Quorsum enim *ridiculus?* adeone oblitus est Faber, quod in Ovidio olim legerat, Arte I, 681. „*Fabula nota quidem, sed non indigna relatu?*" Celebris quidem tum vulgo erat Persii iocus: sed Horatius, qui Rupilium male oderat, omnibus eum saeculis traductum et laceratum voluit. Ergo literis mandat perennaturis, quod alioqui, licet per ora hominum volitaret, tamen intercideret. Neque vero *Haud notum lippis* melius huc aptiusve convenit. Quomodo enim tam arcanum et paucis notum esse potuit, quod publice in Praetorio actum est, et populo et milite audiente? Quare optimum est, ut receptam lectionem tutemur: illud duntaxat quaesituri, quo consilio Noster *lippis* hoc et tonsoribus notum esse dixerit. De *tonsoribus* quidem res clara est: cum in tonstrinis homines otiosi et rumigeruli desidere et tempus terere solerent; ut recte ex Plutarcho aliisque Lambinus post Erasmum observavit. At quamobrem quaeso *lippis?* Unde illis datum, ut magis aliis quibusvis rumores consectentur? Lippi, aiunt, loquaces et curiosi esse solent, quia prae oculorum vitio nihil aliud, quod agant, habent: unde, et proverbium esse natum de re pervulgata, *Lippis omnibus et tonsoribus notum.* Haec quidem recentiores: at quanto melius vetus Scholiastes locum enarrat! „*Adeo*," ait, „*divulgatum esse, quibus modis insectatus sit Persius Rupilium, ut et in* tonstrinis *haec et in* medicinis *narrata sint. Fere autem in his officinis otiosi solent considere, ac res rumoribus frequentatas fabulis celebrare.*" Recte quidem et erudite. *Medicinis* autem hic posuit pro officinis medicorum; ubi non minor, quam in *tonstrinis*, hominum erat frequentia: unde illa Plauti in Amphit. IV, 1. „*Nam omnis plateas perreptavi, gymnasia et myropolia: Apud emporium, atque in macello, in palaestra atque in foro. In* medicinis, *in* tonstrinis, *apud omnis aedis sacras: Sum defessus quaeritando; nusquam invenio Naucratem.*" Sine dubio haec Flacci sententia est: et rectum quidem erat, ut sic potius versum constitueret, „*Omnibus et* medicis *notum et tonsoribus esse.*" Ut enim *tonsores*, ita et *medici*, quorum plerique tum liberti erant et in vilibus tabernis degebant, omnia illa audire poterant; quae adventores ibi garriebant. Hallucinantur itaque, qui adagium hinc nobis extundunt, *Lippis et tonsoribus:* quod certe, si ullum est, sic omnino efferri debet, *Medicis et tonsoribus.* Quorsum itaque hic *lippis* ab Horatio positum? Urbane quidem id ab eo factum: ut, cum inimicum suum Rupilium insectari hic et proscindere voluit, a se primo inciperet, et quod haberet vitii ridens agnosceret: idque Vatinii illius noto exemplo; quem (verba sunt Senecae de Constantia cap. XVII.) „*scurram fuisse venustum et dicacem memoriae proditum est. In pedes suos* (ob podagram) *ipse plurima dicebat, et in fauces conciuas* (ob strumam): *sic inimicorum, quos plures habebat quam morbos, et in primis Ciceronis urbanitatem effugit.*" Pari itaque consi-

Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam litis cum Rege molestas;
Durus homo, atque odio qui posset vincere Regem;
Confidens, tumidusque; adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis praecurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumque
Convenit: hoc etenim sunt omnes iure molesti,
Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. inter
Hectora Priamiden, animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque

lio non *medicos* hic Noster cum tonsoribus iunxit, sed *lippos*, qui inter alios curationis causa ad medicinas confluebant, atque ibi, ut fit, dum mora trahitur, et audiebant fabulas et narrabant.

4. *Negotia dives habebat Clazomenis*] Servius ad Aen. IV, 345. pro *habebat* citat hic *agebat*. Quamquam autem et *negotium agere* et *litem agere* recte dicitur: nihil tamen hic mutandum, adversus omnium codicum fidem. Cicero Epist. Fam. I, 3. „*Aulo Trebonio, qui in tua provincia* magna negotia *et ampla et expedita* habet." XIII, 30. „*Sed quum* habet *praeterea* negotia *vetera in Sicilia sua*." XIII, 57. *Ut suum* negotium, *quod* habet *cum populo Sardiniano, conficiat*." Et alibi saepe.

7. *Confidens tumidusque*] Ita editiones antiquae, et manuscriptorum pars longe maxima. Quid itaque attinet *que* eiicere? quamnam lucrabimur elegantiam?

11. *Inter Hectora Priamiden*] Vitiosum sane loquendi genus et ἰδιωτικόν· quodque magni emerim numquam ab Horatio prolatum: — „inter *Hectora Priamiden, animosum atque* inter *Achillem Ira fuit capitalis*." ut alibi Epist. I, 2. — „*Nestor componere lites* Inter *Peliden festinat, et* inter *Atriden*." Quivis alius scriptor τὸ *inter* semel tantum posuerit; ut Terent. Andr. III, 3. „*Irae sunt inter Glycerium et gnatum*." ut et Graeci, *Μεταξὺ κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος*. Et sic alii ubique omnes. Neque vero magis ab usu, quam a ratione recessit Noster. Quomodo enim, sodes, *inter Peliden*? cum praepositio illa duos hinc et hinc terminos vi sua et notione designet. Non ergo *inter Hectorem* fuit ira, atque iterum *inter Achillem*: sed semel et simul *inter utrumque*. Hebraismus quidem est; quem Septuaginta expresserunt, „*Ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους*:" at Latinus interpres noluit dicere, *Inter lucem et inter tenebras*, utpote sermone Latino alienum. Cum haec autem scripsissem, sero animadverti, virum longe doctissimum, Gataker um nostratem Adversar. II, 2. de Hebraismo hoc plura adnotasse; quem neque Latinis prorsus insolentem fuisse ex priore hoc Flacci loco conatus est ostendere; cui et addidit Livii illud, XXII, 35. „*Romae iuri dicundo urbana sors Pomponio: inter cives Romanos et* inter *peregrinos P. Furio Philo evenit*." Ita quidem olim ferebatur: at iamdudum est, cum meliorum codicum iussu posterius illud *inter* de Livio exulavit. Aliud vero suggerit Marcilius, ex Cicer. Paradox. I. „*Sic te ipse obiicies atque prosternes, ut nihil* inter *te atque* inter *quadrupedem aliquam putes interesse*?" Equidem nescio, ex qua cloaca foetorem hunc excitaverit; cum et editiones quas viderim omnes, et codices Graevio visi rite habeant, *Inter te atque quadrupedem*. Quid igitur? inquis: duras et indignas Horatii vices praedicas; si ex omnibus aliis eluetur, in illo solo macula residet? Ego

Summa fuit. duo si discordia vexet inertis;
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco: discedat pigrior, ultro
Muneribus missis. Bruto praetore tenente
Ditem Asiam, Rupilî et Persî par pugnat, uti non
Compositi melius cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurrunt; magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem:
Solem Asiae Brutum adpellat, stellasque salubris
Adpellat comites, excepto Rege: Canem illum,
Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat
Flumen ut hibernum, fertur quo rara securis.

v. 15. Vulg. *Vexet.* 20. *Compositus.*

vero, si Horatio contra librarios faves, facile suppeditare possum, quod et huic tam inhonestam labem abstergat: in priore loco, si sic legas, „*Hoc etenim sunt omnes iure molesti; Quo fortes, quibus adversum bellum incidit.* Olim *Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors*:“ in posteriore vero, si sic refingas: — „*Nestor componere lites* Primus *Peliden festinat et inter Atriden.*“ At haec nimium quantum, inquies, a vulgata lectione recedunt. Fateor equidem; verum haud una est mendorum origo: alia literarum similitudini, alia interpretamentis debentur. Et, si tu dicis causa mihi concedes *olim* et *primus* ab Horatio prodiisse: quî evenire potuerit, ut *inter* et *inter* interpolatum sit hodie, iam ego tibi ostendam. Cum enim ista legerent olim, *Hectora atque inter Achillem, Peliden et inter Atriden;* novitate constructionis attoniti, prioribus illis accusativis *inter* inter lineas apponebant: quo factum, ut ab aliis demum exscriptoribus in versum reciperetur *inter*, quia forte fortuna cum metri rationibus apte quadraret. Ita alibi bis terque peccatum est; vide nos ad Carm. III, 25. v. 2. Epod. XI, 4. Epist. II, 1. v. 31.

15. *Duo si discordia vexet inertes*] Lambinus in suis nonnullis *versat* invenit: quod rectius puto. Sic alibi Serm. II, 3, 249. „*Si quem deloetet barbatum*, amentia versat.“ ubi similiter codices nonnulli *vexet*. Passim haec verba inter se commutantur a librariis.

20. *Compositus melius cum Bitho Bacchius*] Hic, ut fere semper in nominibus propriis, variant codices: *Bitho*, *Bito*, *Bico*, et *Bacchius*, *Bachius*, etc. Sed bene habent receptae lectiones: Gruterus 702, 12. BITHVS CRESCENS. Mazm. Felsinea p. 21. CN. POMPEIVS BITHVS. Gruterus iterum: L. RACCHIVS. et 961, 1. A. APVLEIVS A. L. BITVS. Ceterum quod editones omnes praeferunt, „*Rupili et Persî par pugnat, uti non* Compositus *melius cum Bitho Bacchius*:“ dimidia fere pars codicum sic exhibent, „Compositum *melius cum Bitho Bacchius.*“ Et utrumque quidem sat bene habet, quantum ad constructionem attinet. Illud defenditur ex Senoca Praefat. ad IV, Nat. Quaest. „*Quamvis staturam habeas Threcie cum Threce compositi*:“ hoc sic constituitur, *Par* ita *compositum*, uti non melius Bacchius cum Bitho.“ Cicero Acad. Quaest. II, 46. „*Unum igitur par, quod depugnet, reliquum est, Voluptas cum Honestate.*“ Auctor ad Liviam v. 301. „Par bene compositum, *iuvenum fortissimus alter, Altera tam forti mutua cura viro.*“ Sed omnium, ni fallor, optime codex Magdale-

Tum Praenestinus salso multoque fluenti
Expressa arbusto regerit convicia; durus
Vindemiator, et invictus, cui saepe viator
Cessisset magna compellans voce cuculum.
At Graecus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consuesti tollere, cur non
Hunc Regem iugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

v. 28. Vulg. *multumque.* 34. *consueris.*

nensis: „Compositi *melius cum Bitho Bacchius.*“ Ea vetus et vera lectio est; quam cum non caperent librarii, partim *compositum*, *partim compositus* nobis dederunt. At elegantissima est illa Syllepsis, *Bithus cum Bacchio compositi:* ut Ovid. Fast. IV, 54. „*Ilia cum Lauso de Numitore* sati.“ et V, 330. „*Consul cum consule ludos Postumio Laenas* persoluere *mihi.*“ et Metam. II, 257. „*Fors eadem* Ismarios *Hebrum cum Strymone siccat.*“ et ita alli saepe. Certe hoc pacto evitabis sibilum illum auribus ingratum, *Compositis melius.*

28. *Salso multumque fluenti*] Ita editiones, et maior pars codicum. Torrentiani tamen aliquot melioris, ut ait, notae, *multoque*: quibus accedunt Bersmanni duo, et ex nostris Petrensis, Galei, et Franekeranus, et Scholiastes quoque Porphyrion. Agnosco veram Horatii manum: „*Tum Praenestinus salso* multoque *fluenti Expressa arbusto regerit convitia, durus Vindemiator,*“ etc. ubi ordo est: *Tum Praenestinus* Rupilius, *durus vindemiator, expressa arbusto convitia regerit* Persio *salso multoque fluenti;* qui scilicet, hiberno flumini modo comparatus, salsus multusque contra Rupilium fluebat. *Multo fluenti, πολλῷ ῥέοντι*, ut ait Demosthenes, cuius profecto locum in animo habuit Noster, ex Oratione de Corona: „*Τότε μὲν ἐγὼ τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ ΠΟΛΛΩι ΡΕΟΝΤΙ καθ' ὑμῶν οὐχ ὑπεχώρησα:*“ *Tunc quidem ego Pythoni rhetori, ferocienti et* multo fluenti *adversus vos, minime cessi.* Ita Graeci alibi, *λαβρὸς ῥέων, λαβρὸς ἐπαγγίζων:* et adiectivum hic omnino elegantius est adverbio. Virgil. Georg. III. 223. „*Atque hic undantem bello,* magnumque fluentem *Nilum, ac navali surgentis aere columnas.*“ i. e. *μέγαν ῥέοντα*, non genere neutro *magnum* pro *magne:* ut male vulgo accipiunt. Porro et illud notandum, *salso* cum *fluenti* connectendum esse, itidem ut *multo: ἁλμυρῷ ῥέοντι καὶ πολλῷ:* multo enim venustius hoc, quam si *salso* separatum efferas. Quid iam clarius et apertius toto hoc loco? Quam inepta iam tibi videbitur Dan. Heinsii coniectura? quae tamen ipsi ne dubitanda quidem visa est, et magnos sibi fautores repperit: — „*salso* mustoque *fluenti Expressa arbusto.*“ Scilicet in eodem errore versatus est Heinsius, quo ceteri ante eum interpretes et veteres et novi: quibus id unum densissimam hic caliginem offudit, quod *salso* et *fluenti* non ad *Persium*, verum ad *arbustum* referrent. Atqui ea constructio nullo modo procedere potest; et laudandus utique est Dacierius, qui (ut nunc video, postquam haec commentatus sum) primus ista ad Persium spectare animadvertit, eo duntaxat infelix, quod partem aliquam veri attigit, integrum non potuit adsequi.

34. *Qui reges consueris tollere*] Editio Veneta cum Acronis et Porphyrionis Scholiis MCCCCXC, tum in versu ipso, quam in utriusque enarratione *consuesti* habet; atque ita sine ulla litura codex noster Ga-

ECLOGA VIII.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obscaenoque ruber porrectus ab inguine palus:
Ast inportunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc prius angustis eiecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arca.
Hoc miserae plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurrae, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari; qua modo tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum.
Cum mihi non tantum furesque feraeque suetae
Hunc vexare locum curae sunt atque labori,
Quantum carminibus quae versant atque venenis
Humanos animos. has nullo perdere possum
Nec prohibere modo; simul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin ossa legant herbasque nocentis.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Sagana maiore ululantem. pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu. scalpere terram
Unguibus, et pullam divellere mordicus agnam
Coeperunt: cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea et effigies erat, altera cerea: maior

v. 15. Vulg. *quo*.

leanus. Zulichemianus vero, *consueras*. Illud placet: modus enim Indicativus aptius hic convenit; et *consuesti* potius dicere solebant, quam *consuevisti*. Cicero Epist. Fam. XV, 3. „*Tu velim*, *ut* consuesti, *nos absentes diligas et defendas*.“ Ad Attic. XII, 37. „*Etsi tu meam stultitiam* consuesti *ferre*.“

15. *Quo modo tristes*] Lege, invitis licet codicibus: „*Aggere in aprico spatiari; qua modo tristes Albis informem spectabant ossibus agrum*.“ *Quo* enim neque ut adverbium, nec ut pronomen huc quadrat: tum autem ambigue et neglegenter cum *modo* coniungitur: *quo modo* enim aliud prorsus plerumque significat. More autem sollemni corruperunt locum librarii, ut pro eruditione sua syntaxi consulerent, *Aggere in aprico*, *quo*.

Lanea, quae poenis conpesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quae
Iam peritura modis. Hecaten vocat altera, saevam
Altera Tisiphonen. serpentis atque videres
Infernas errare canes; lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latere sepulcra.
Mentior at si quid. merdis caput inquiner albis
Corvorum; atque in me veniat mictum atque cacatum
Iulius, et fragilis Pediatia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbrae cum Sagana resonârint triste et acutum?

v. 32. Vulg. *utque.* 38. *veniant.* 41. *resonarent.*

32. *Servilibus utque iam peritura modis*] Lege ex duobus Torrentii, Pulmanni tribus, Gifanii uno, quem laudat in Indice Lucretiano V. *Commune sepulcrum*; et nostris denique Galeano et Magdalenensi: „*Cerea suppliciter stabat, servilibus* ut quae *Iam peritura modis.*“ *suppliciter stabat, ut quae peritura:* hoc est, *utpote quae* peritura esset. Sed insurgit hic doctissimus Lambinus: „*Errant,*“ inquit, „*vehementer, atque adeo plane caecutiunt, qui legi volunt,* ut quae. *Nam si ita esset, deesset verbum* erat *seu* esset.“ Atque haec quidem tam acerba in re levi Gifanii, ut videtur, causa protulit, quem cane et angue peius oderat propter editum ab illo Lucretium: at eadem opera ceteros, opinor, a lectione illa deterruit. Ne saevi vero tantopere, o bone. Quasi enim quicquam facilius aut familiarius, quam ut *esset* subintelligatur? Noster Serm. I, 1, 23. „*Praeterea ne sic*, ut qui *iocularia* ridens, *Percurram.*“ et I, 3, 9. „*Nil aequale homini fuit illi: saepe*, velut qui, *Currebat*, fugiens *hostem.*“ ubi nunc, sodes, error ille et caecitas, quae exprobrasti? Enimvero *ut quae* longe hic elegantius est, quam *utque:* Terent. Andr. I, 1. „*Ita tum dicendo ab illo*, ut qui *se filiam Negat daturum.*“ Vide nos ad Serm. I, 4. 110.

38. *Veniant mictum atque cacatum*] Iam bis terque, opinor, Horatii morem indicavimus: scilicet is, etsi post plures Nominativos, Singulari tamen numero Verbum amat efferre. Recte itaque hic olim dederunt editiones Venetae et Loscheri, — „*atque in me* veniat *mictum atque cacatum Iulius, et fragilis Pediatia, furque Voranus.*“ Et diserte hoc exhibent, praeter sex Pulmannianos, nostri etiam codices, Leidensis, Reginensis cum aliis quattuor. Cruquius Torrentiusque tacent. Videat itaque Lambinus, qui *veniant* hic reposuit, idque ait habere omnes fere libros veteres. Utinam meliore fide in his rebus ageretur: iam non hic ceteros post se omnes in errorem induxisset. Priscianus quidem pag. 875. ubi locum hunc adducit, *veniant* habet hodie: at correctorum id factum est, qui loca ex auctoribus illic citata ad vulgatas eorum editiones refingunt. Tria enim Prisciani scripta vidi exemplaria; quorum duo *veniat* ibi praeferunt, tertium *veniet*. Revocetur itaque vetus lectio numero Singulari; et vide nos ad Carm. I, 24. et alibi.

41. *Resonarent triste et acutum*] Videamus totum locum: „*Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes Umbrae cum Sagana* resonarent *triste et acutum? Utque lupi barbam variae cum dente colubrae* Abdiderint *furtim terris, et imagine cerea Largior* arserit *ignis? et ut non testis inultus* Horruerim *voces furiarum et facta duarum?*“ Quis

Utque lupi barbam variae cum dente colubrae
Abdiderint furtim terris, et imagine cerea
Largior arserit ignis? et ut non testis inultus
Horruerim voces Furiarum et facta duarum?
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissa nate ficus. at illae currere in Urbem:
Canidiae dentes, altum Saganae caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque iocoque videres.

ECLOGA IX.

Ibam ut forte via Sacra, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis:
Adcurrit quidam notus mihi nomine tantum;
Arreptaque manu, Quid agis, dulcissime rerum?
Suaviter, ut nunc est, inquam; et cupio omnia quae vis.
Cum adsectaretur; Numquid vis? occupo. at ille,
Noris nos, inquit: docti sumus. Hic ego, Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Misere discedere quaerens,
Ire modo ocius, interdum consistere, in aurem

v. 1. Vulg. *Ibam forte.*

fam illud non videat, reclamantibus quantumvis codicibus, *resonarint* hic reponendum esse; ut cum sequentibus congruat, *abdiderint*, *arserit*, *horruerim?* Hoc ab Horatio fuisse mea fide et periculo ausim contendere; illud a correctoribus, qui ex analogia opinati sunt non *resonarint*, sed *resonuerint* dici oportere. Atqui et alibi Noster *sono sonavi* protulit, Serm. I, 4. v. 44. „*Magna* sonaturum: *des nominis huius honorem:*“ et similiter *tono tonavi:* Epod. II. „*Si quos Eois* intonata *fluctibus.*“ Manilius lib. V. „*Aura per extremas* resonavit *flebile rupes.*“ Prudentius in fine Cathemerinôn: „*Iuvabit ore* personasse *Christum.*“ Sane illud *resonarent* ne Latinum quidem hic est: quippe tempus perfectum necessario requiritur, *Quid memorem, ut abdiderint, ut arserit, ut horruerim, quo pacto resonarint.* Virgil. Eclog. VI. „*Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum Aonas in montes* ut duxerit *una sororum;* Utque *viro Phoebi chorus* adsurrexerit *omnis.*“ Ita alii semper in locis similibus.

1. *Ibam forte via sacra*] Etiam hic venia mihi impetranda est a lectore nimis religioso; quod sine ullius codicis auctoritate particulam *ut* versui ingesserim. Displicebant enim ista concisa, et dissoluta, et hiantia, *Ibam via sacra. Accurrit mihi quidam.* Quae et vinculo melius continentur, et nitorem quoque lucrantur, si sic refinxeris: „*Ibam* ut *forte via sacra, sicut meus est mos, Nescio quid meditans nugarum, totus in illis: Accurrit quidam notus mihi.*“ hoc est, *Ut ibam, accurrit mihi quidam.* Sic Terentius Phorm. IV, 3. „*Ut abii abe te, fit forte* obviam *mihi Phormio.*“ Et Eunuch. II, 3. „*Is*, dum *hanc sequor, fit mihi* obviam.“ Ita supra Serm. V. v. 15. ex codicibus restituimus, — „*abeuntem* ut *cantat amicam.*“ ubi vide quae adnotavimus.

Dicere nescio quid puero. cum sudor ad imos
Manaret talos; O te, Bolane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus. cum quidlibet ille
Garriret; vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil respondebam: Misere cupis, inquit, abire,
Iamdudum video: sed nil agis; usque tenebo:
Prosequar hinc, quo nunc iter est tibi. Nil opus est te
Circumagi: quendam volo visere non tibi notum:
Trans Tiberim longe cubat is, prope Caesaris hortos.
Nil habeo quod agam, et non sum piger; usque sequar te.
Demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus,
Cum gravius dorso subiit onus. incipit ille:
Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me scribere pluris
Aut citius possit versus? quis membra movere
Mollius? invideat quod et Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater,
Cognati, quis te salvo est opus? Haud mihi quisquam:
Omnis conposui. Felices! nunc ego resto.
Confice: namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit mota divina anus urna:
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,

v. 11. Vulg. *Bollane.* 16. *Prosequar.* 30. *Divina mota.*

11. *O te, Bollane, cerebri Felicem*] Nescio cur editiones *Bollane* iam nobis obtrudant, cum vetustae et codices fere omnes *Bolane* cum unica *l* habeant. Ita Ciceroni Ep. Fam. XIII, 77. *M. Bolanus*, Statio Silv. V, 2. ter quaterque *Bolanus*; Tacito saepius *Vettius Bolanus*; Grutero 128, 5. M. VETTIO BOLANO COS. et 163, 7. M. VETTII BOLANI COS.

16. *Persequar. Hinc quo nunc iter est tibi?*] Hoc quidem in omnibus editis visitur: at quanto melius est, quod in pluribus codicibus comparet: „Prosequar *hinc, quo nunc iter est tibi:*“ Ita duo Blandinii apud Cruquium, tres Bersmanni, ex nostris Leidensis, Reginensis, Galeanus, Petrensis, Battelianus, cum aliis duobus. Sententia est, *Prosequar et comitabor te hinc, ad locum quo nunc tibi est iter; prosequar te honoris causa.* Passim eo sensu occurrit vox *prosequor* apud Ciceronem, Livium, Tacitum, aliosque. Martialis XI, 25. „*Dum te* prosequor, *et domum reduco.*“ Propertius III, 7. „Prosequar *et currus utroque ab littore ovantes.*“ Ovid. Amor. I, 4. „*Qua licet, ad saevas* prosequar *usque fores.*“ ubi paniter codices deteriores *persequar*. Ceterum *comitandi* hic sensum postulant ea, quae sequuntur, — „*nil opus est te Circumagi: quendam volo visere non tibi notum:*“ hoc est, *Non opus est, ut una mecum eas; viso quendam tibi ignotum, et perlonga est via. Persequar* autem aliud quid notat, a sententia poëtae alienum.

30. *Divina mota anus urna*] Ambigua sane oratio, ut adnotavit Scholiastes Acron; — „*namque instat fatum mihi triste, Sabella Quod puero cecinit divina mota anus urna:*“ Nescias enim, utrum casu recto

Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cumque; loquacis,

mota anus, an casu ablativo *mota urna divina*, dicatur. Mihi quidem neutrum placet. Etsi enim *urna divina* facile in poëta placere possit: ut in Silio Italico *flammae divinae*, lib. III. „*Fibrarum, et pennae*, divinarumque *sagacem* Flammarum *misit dives Gallaecia pubem*:“ tamen si tertium illud addis, *divina urna mota*: adeo scabrum atque horridum exit, ut ne proletario quidem vate, nedum Horatio, dignum sit. Vel illud alterum tolerabilius est, *mota anus*, hoc est, *commota*, *agitata*, *furore percita*: qualis Manto apud Nasonem Metam. VI. 158. „*Per medias fuerat*, divino concita motu, *Vaticinata vias*.“ Et illa apud Tibullum I, 7. „*Sic fieri iubet ipse deus: sic magna sacerdos Est mihi* divino *vaticinata* sono. *Haec ubi Bellonae* motu est agitata; *nec acrem Flammam, non amens verbera torta timet*.“ Sed vel hoc pacto haeret sordetque tota oratio: quid enim illis facias, mota *anus urna divina*? an illa ab urna in furorem acta est? Vel illud vis potius, mota anus *cecinit urna divina*, sive *ex urna*? an illa in urnam repserat? adde, quod sine praepositione ipsa dictio est utrobique vitiosa. Quare nihil, opinor, melius est veriusve, quam ut duo vocabula locum inter se permutent, hunc in modum: — „*namque instat fatum mihi triste, Sabella Quod puero cecinit* mota divina *anus urna*:“ hoc est, *fatum*, *quod Sabella anus*, *divina sive sortilega*, *mihi puero cecinit*, *postquam urnam moverat*. Urna enim mota, sortes eiiciebantur; unde Seneca Troad. v. 974. „Versata *dominos* urna *captivis dedit*.“ Virgil. Aen. VI, 432. „*Quaesitor Minos* urnam movet.“ Claud. II. Rapt. Proserp. 332. „Urna *nec incertas* versat *Minoëa sortes*.“ Noster Carm. III, 1. „*Omne capax* movet urna *nomen*.“ Sane hac parvula mutatione omnia expedita fiunt, et, siquid ego iudico, multo meliora. Neque vero duplex epitheton timeas, *Sabella anus divina*: facile enim hoc admittitur, cum alterutrum nomen est proprium: ut Noster Carm. I, 4. v. 17. „*Et domus exilis* Plutonia.“ et Virgil. Aen. X, 408. „*Horrida per latos acies* Vulcania *campos*.“ Ceterum et divinare licet, cur hanc lectionem, sic, ut iam dedimus, ab Horatio profectam, immutaverit librarius: quanquam haud dedita fortasse opera, sed forte fortuna, et aliud agens, mutare aliquis potuit. Is igitur, quicumque erat, *divina* hic non pro *hariola, et coniectrice*, sed notiore sensu pro *caelesti* accepisse videatur: ut proinde non delirae aniculae, sed *urnae* potius convenire crediderit. Atque haec quidem mihi olim in mentem venerant, postea apud bonum Craquium eandem coniecturam reperi. Is ergo, quando haec ei rara avis est et fere unica, gloriam hanc me volente obtineat. Mihi satis erit, si, cum nemo hactenus monenti ei obtemperaverit, posthac me adiutore magis morigeros editores habuerit.

33. *Garrulus hunc quando consumet cumque*] Ecquid erit pretii, si spinam hinc eximam, quae interpretes nostros diu male habuit? „*Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis, Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra: Garrulus hunc* quando *consumet* cumque.“ Quorum verborum haec sententia sit necesse est: *Neque venenum, nec gladius, nec morbus hunc occidet; sed garrulus aliquando hunc enecabit.* De sententia, inquam, constat: de verbis non itidem liquet. Negant enim Lambinus Torrentiusque (at qui viri?) τὸ *quandocumque* usquam alibi inveniri in significatione τοῦ *aliquando*: neque sane quisquam hactenus exemplum aliud protulit. Ergo hanc viam insistunt, ut *quando* hic (ut saepe alias) valeat *quoniam*, *quandoquidem*, *siquidem*: et illud *cumque* absolute accipiatur pro *quovis tempore*; ut

Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit aetas.
Ventum erat ad Vestae, quarta iam parte diei
Praeterita: et casu tunc respondere vadatus

v. 36. Vulg. *Vadato.*

Carm. I, 32. v. 15. — „*mihi* cumque *salve rite vocanti.*“ unde haec oritur constructio, *Non venenum, neque morbus hunc interimet: quoniam garrulus hunc quovis tempore consumet.* At quorsum, obsecro, illud *quovis tempore?* cum semel duntaxat emori quis possit. Si *quovis tempore* hic admittunt; tum necesse est, ut *consumet* perinde sit ac *consumere poterit.* Atqui eo pacto ipsam sententiam labefactant: falsum enim erit illud effatum, *Non venenum hunc tollet; quoniam garrulus quovis cum tempore poterit consumere.* Neque enim ideo a veneno tutus est, quod alteri etiam morti obnoxius et expositus est. Quare haeret etiamnum aqua: sed bono animo estote; dabimus auctorem optimum, quo spondente *quandocumque* idem erit atque *aliquando.* Ovid. Metam. VI, 544. „*Si tamen haec superi cernunt; si numina Divûm Sunt aliquid; si non perierunt omnia mecum;* Quandocumque *mihi poenas dabis.*“ hoc est, ut res ipsa indicat, *olim, tandem aliquando, aliquo tempore.* Idem Trist. III, 1. v. 57. „Quandocumque, *precor, nostro placata parenti, Isdem sub dominis aspiciare domus.*“ Ergo ad haec exempla, quae tamen rarissima esse fateor, sic locum hunc interpretor: *Quandocumque hunc garrulus consumet*, hunc *olim* consumet garrulus; *erit tempus, cum* hunc consumet garrulus.

36. *Et casu tunc respondere vadato. Debebat*] *Vadato*, quod omnes libri agnoscunt scripti editique, active hic sumendum erit, *homini qui ipsum vadatus erat sive vadimonio obstrinxerat.* Quippe *vador* verbum commune est, notante Diomede p. 445. et nunc active, nunc passive accipitur. Livius III, 13. „*Tot vadibus accusator* vadatus *est reum:*“ et sic alii saepe. Atque sic satis commode, ut arbitrantur, rem enarrant interpretes. Ego vero nullus dubito, quin sic dederit Horatius: — „*et casu tunc respondere* vadatus *Debebat, quod ni fecisset, perdere litem.*“ hoc est, *ipse vadimonio obstrictus debebat respondere. Respondeo* enim in hac formula absolute poni solet. Digest. IV, 1, 7. „*Itaque si citatus non* respondit, *et ita hoc more pronunciatum est.*“ Cicero in Verrem I, 1. „*C. Verrem altera actione* responsorum non esse, *neque ad iudicium affuturum.*“ Et mox: „*Praesto est*, respondet, *defenditur.*“ et II, 40. „*Citat reum*, non respondet, *citat accusatorem — citatus accusator, nescio quo casu, non* respondit, *non affuit.*“ Livius XXXIX, 17. „*Diem certam finituros, ad quam nisi citatus* respondisset, *absens damnaretur.*“ Asconius in fine Comment. ad Milon. „*Multi praeterea, et praesentes, et cum citati non* respondissent, *damnati sunt.*“ Phaedrus IV, 17. „*Profecti sunt legati non celeri pede: Citati non* respondent.“ Ubi illud toties iteratum animadvertere, *citatus respondit:* similis enim et hic constructio est, *vadatus respondere debuit. Vadatus* scilicet, quod iam ostendendum est, passivam quoque significationem obtinuit. Plautus in Bacchid. II, 2. „*Ita me* vadatum *amore vinctumque attines.*“ Lucilius Sat. XI. apud Nonium in *Tricae*: „*Nec mihi amatore hoc opus, nec tricone* vadato.“ Fulgentius Planciades: „Vadatus, *obstrictus, vel sub fideiussione ambulans, sicut Fenestella ait: Apud quem* vadatus *amicitiae nodulo tenebatur.*“ Latinus Pacatus in Panegyr. „*Pythiam etiam dicat et Damona: quorum alter in amici morte se vadem obtulit, alter ad diem* vadatae *mortis occurrit.*“ Apuleius Metam. II. „*Memineris mihi reliqua vitae tuae curricula adusque terminos ultimi spiritus* vadata.“ Symmachus Epist. I, 31. „*Sic* vadatum *me honorubili*

Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paullum hic ades. Interea; si
Aut valeo stare, aut novi civilia iura:
Et propero, quo scis. Dubius sum, quid faciam, inquit:
Tene relinquam, an rem. Me sodes. Non faciam, ille:
Et praecedere coepit, ego, ut contendere durum
Cum victore, sequor. Maecenas quomodo tecum,
Hinc repetit, paucorum hominum, et mentis bene sanae?
Nemo dexterius fortuna est usus: haberes
Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere: dispeream, ni
Submôsses omnis. Non isto vivitur illic,
Quo tu rere modo: domus hac nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mi officit, inquam,
Ditior hic, aut est quia doctior: est locus uni-
Cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. Velis tantummodo, quae tua virtus,
Expugnabis: et est qui vinci possit; eoque

v. 42. Vulg. Durum est. 48. *Vivimus.* 50. *Unquam.*

more tenuisti.“ II, 45. „*Frater meus*, vadatus *optimo testimonii tui munere.*“ IV, 35. „Vadatum *me tibi hoc munere velim credas.*“ V, 45. „*Neque hac tantum gratia* vadatum *me esse sentio.*“ VIII, 65. „*Cuius rei nomine* vadari *me tibi in maioris gratiae modum fateor.*“ IX, 6. „*Ego tamen fateor ita me* vadatum *gratia, ut si sperata perfecerit.*“ Atque haec eo fusius deduximus, quia persuasissimum habemus, ideo hoc a librariis esse corruptum, cum quod *respondere* dativum post se exigere, tum quod *vadatus* non, nisi active sumi posse, pro doctrina sua arbitrati sint.

42. *Ut contendere durum est Cum victore*] Meliores codices, tam alieni, quam nostri, in quibus Leidensis et Reginensis, non agnoscunt *est*; quod elegantius omittitur. Terent. Phorm. II, 1. „*Etiamne id lex cogit*; illud durum. *Ego expediam: sine.*“

48. *Non isto vivimus illic Quo tu rere modo*] Eodem sensu, sed paullo venustius, Zulichemianus, Galeanus, et codex Collegii Trinitatis, — „*non isto* vivitur *illic*:“ Ita Noster Carm. II, 16. „Vivitur *parvo bene, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum.*“ Terent. Heaut. I, 1. — „*hoc fit, ubi non vere* vivitur.“ Persius Sat. IV. „Vivitur *hoc pacto; sic novimus.*“ Vulgata lectio est huius interpretamentum. Claudianus IV. Cons. Honorii v. 266. — „*tum durius irae* Consulitur, *cum poena patet*;“ Sic ex melioribus libris edidit Nic. Heinsius, cum antea vulgo ibi ferretur, *Consulimus.*

50. *Nil mi officit unquam*] Haeret etiamnum hoc ex editionibus priscis; cum tamen omnes fateantur, in melioribus codicibus sic haberi, — „*nil mi officit*, inquam, *Ditior hic, aut est quia doctior.*“ Ita certe ex nostris Leidensis, Reginensis cum aliis septém. Revocetur itaque vetus lectio, quae et verior est et elegantior.

55. *Et est qui vinci possit*] Primus hanc lectionem, quae in libris omnibus comparet, sollicitavit Ianus Dousa, vir et nobilitate et

Difficilis aditus primos habet. Haud mihi deero:
Muneribus servos corrumpam; non, hodie si
Exclusus fuero, desistam; tempora quaeram;
Occurram in triviis; deducam. nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. Haec dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus, et illum
Qui pulchre nosset. consistimus. Unde venis? et
Quo tendis? rogat, et respondet. vellere coepi,
Et prensare manu lentissima brachia, nutans,
Distorquens oculos, ut me eriperet. male salsus
Ridens dissimulare: meum iecur urere bilis.
Certe nescio quid secreto velle loqui te
Aiebas mecum. Memini bene; sed meliore
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. Vis tu.

v. 69. Vulg. *Vin' tu.*

eruditione insignis: „*Expugnabis: at est qui vinci* possit, *eoque Difficiles aditus primos habet.*“ *Apage*, inquit, *possit istud: Quis enim dixerit, eo facilius expugnabilem videri Maecenatem, quod asper et exoratu difficilis sit in principio? Quare omnino opus est, ut* poscit *emendemus; hoc est, postulat se pertinaci ac indefessa sollicitatione vinci, eoque primos aditus se prensantibus solet occludere.* Haec fere Dousa; non cogitans se sententiam poëtae prorsus invertere. Non enim id voluit Noster, *Maecenatem ideo vinci posse, quia difficiles primos aditus habet;* hoc enim ineptum et absurdum esset; sed contra, *ideo difficiles habere primos aditus, quia scit se vinci posse.* Rectissime. Conscius scilicet suae facilitatis Maecenas, se vel invitum expugnari posse ab improbis flagitatoribus, aditum adversus tales intercludit, ianitori, nomenclatori, cubiculario, duris et morosis servulis, mandando, ne quem nisi ex intima amicitia ad se intromittant. Haec sine dubio mens Flacci est; quam firmant et declarant ea quae statim sequuntur: — „*haud mihi deero: Muneribus servos corrumpam: non hodie si* Exclusus *fuero, desistam; tempora quaeram.*“ Recta igitur et sana est recepta lectio: at illa Dousae quot secum fert incommoda! *Maecenas*, ait, *poscit vinci.* Quo ore de Maecenate Noster hoc dixerit? *Poscere* enim *se vinci*, et per lenta obsequia tardasque moras expugnari denique, hominis est vani et stolide superbi. Adde huc, quod, vel ex Dousae coniectura, non utique *poscit* dicendum fuerit; sed, quod longius a libris recedit, *poscat. Est qui vinci poscat;* ut Cic. ad Att. VII, 5. „*Nam ego is sum*, qui *illi concedi* putem *utilius esse quod postulat, quam signa conferri.*“ X, 10. „*Sed ego is non sum*, qui *statuere* debeam.“ Ep. ad Brutum XV. „*Ego vero is sum*, qui *non modo non* supplicem, *sed etiam* coërceam *postulantes ut sibi supplicetur.*“

68. *Sed meliori Tempore dicam*] Loscheri editio et Veneta MCCCCXC. habent *meliore;* quo modo Pulmanni codices quattuor, et unus alterque ex nostris. Idque recte, ut opinor; sic enim solet Noster: *Concines* maiore *Poëta plectro. Digne puer* meliore *flamma. Meliore ductos alite muros. Quicquid vita* meliore *parasti. Ut studio* maiore *petant. Et centum* potiore *signis Carmine donat. Cicero* ad Atticum X, 7. „*Quod ut* meliore tempore *possimus, facit Dolabella.*“

69. *Vin' tu Curtis Iudaeis oppedere?*] Lege hic, *vis tu;* vide

Curtis Iudaeis oppedere? nulla mihi, inquam,
Religio est. At mî: sum paullo infirmior, unus
Multorum: ignoscès: alias loquar. Hunccine solem
Tam nigrum surrexe mihi? fugit inprobus, ac me
Sub cultro linquit. casu venit obvius illi
Adversarius, et, Quo tu, turpissime? magna
Inclamat voce, et, Licet antestari? ego vero
Oppono auriculam. rapit in ius: clamor utrimque,
Undique concursus. sic me servavit Apollo.

ECLOGA X.

Nempe inconposito dixi pede currere versus
Lucilî. quis tam Lucilî fautor inepte est,
Ut non hoc fateatur? at idem, quod sale multo
Urbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque caetera: nam sic
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.
Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: et est quaedam tamen hic quoque virtus:
Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se
Inpediat verbis lassas onerantibus auris:
Et sermone opus est modo tristi, saepe iocoso:
Defendente vicem modo rhetoris atque poëtae;
Interdum urbani parcentis viribus atque
Extenuantis eas consulto. ridiculum acri
Fortius et melius magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus Comoedia prisca viris est,
Hoc stabant, hoc sunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes umquam legit, neque simius iste,
Nil praeter Calvom et doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quod verbis Graeca Latinis

v. 76. Vulg. *Exclamat.*

quae dicemus ad Serm. II, 6. v. 92. „Vis tu *homines urbemque feris praeponere silvis?*“

75. *Quo tu, turpissime? magna Exclamat voce*] Sic editiones: neque quidquam ex libris suis proferunt interpretes, excepto Bersmanno: is vero in duobus se testatur invenisse, — „*quo tu, turpissime? magna* Inclamat voce.“ Et sic plane codices nostri, Galeanus, Regius, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis, et pro varia lectione Reginensis. Rectius sine dubio: *Inclamat et increpat hominem his verbis, Quo tu, turpissime?* Lucret. III, 967. „*Non merito* inclamet *magis, et voce increpet acri, Aufer abhinc lacrimas, barathro, et compesce querelas.*“ Vide Plautum, Ciceronem, Livium, alios.

Miscuit. O seri studiorum! quine putetis
Difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit? At sermo lingua concinnus utraque
Suavior, ut Chio nota si conmixta Falerni est.
Cum versus facias: teipsum percontor, an et cum
Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli?
Scilicet oblitus patriaeque patrisque Latini,

v. 27. Vulg. *Latine.*

21. *Quine putetis Difficile et mirum*] Manuscripti quidam, tam aliorum, quam nostri, *putatis*: sed plures et meliores, *putetis*; et sic editiones quoque priscae, et Priscianus p. 1032. ubi tria quae vidi exemplaria lectionem confirmant. Recte igitur habet, — „*o seri studiorum, quine putetis Difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit?*“ Terent. Adelph. II, 3, 1, *Quid est? Quid sit? illius opera, Syre, nunc vivo: festivum caput*, Quin' *omnia sibi* postputarit *esse prae meo commodo?*“ Ita ibi legendum, ex Donato, et codicibus Faerni, et duobus Britannicis notae optimae: et hic quidem locus Horatiano geminus plane et germanus est. Ovid. Fast. II, 45. „*Ah nimium faciles*, qui *tristia crimina caedis Flumineа tolli posse* putetis *aqua.*“ ubi codices non pauci, ut hic apud Nostrum, *putatis*. Atque hic etiam locus germanissimus est; unde illud quoque discere licet, τὸ *ne* apud Terentium et Nostrum aut *παρέλκον* esse, ut ibi censet Donatus, aut, ut mihi potius videtur, interrogativum; certe non, ut Prisciano, confirmativum. Ceterum in Rhodii illius nomine variant codices: alii '*Phitoleunti*, alii *Pitoleonti*, alii denique, ut nunc editum, atque hoc rectum, *Pitholeon*, *Πειθολέων*. Scholiastes Acron: „*Dicitur Pitholeon Epigrammata ridicule scripsisse, in quibus Graeca verba mixta erant cum Latinis.*“ Is ipse est, ni fallor, qui Iulium Caesarem famosis carminibus laceravit: ut narrat Suetonius cap. LXXV. „*Auli,*“ ait, „*Caecinae criminosissimo libro et* Pitholsi *carminibus maledicentissimis laceratam existimationem suam civili animo tulit.*“ *Pitholaus* enim iste, quia in Hexametrum versum non veniret, *Pitholeon* dictus est Nostro: quod nomen unum idemque ac illud alterum: *Πειθόλαος, Πειθόλεως, Πειθολέων*; ut *Τιμόλαος, Τιμολέων; Μενέλαος, Μενέλεως; Ἀγησίλαος, Ἀγησίλας, Ἀγησίλεως*. Dictum pius non inficetum memorat Macrobius, Saturn. II, 2. „*Marcus,*“ inquit, „*Otacilius* Pitholaus, *cum Camillus Rebilus uno tantum die Consul fuisset, dixit, Ante Flamines, nunc Consules diales fiunt.*“ Pitholaus ergo iste, sive Pitholeon, natione Rhodius, sub domino Otacilio Romae serviebat; a quo demum manumissus, pro recepto more libertorum, nomine herili et cognomine servili, Marcus Otacilius Pitholaus est dictus.

27. *Oblitus patriaeque patrisque, Latine*] Multum hic locus negotii interpretibus facessit: — „*an et cum Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli? Scilicet oblitus patriaeque patrisque, Latine Cum Pedius causeas exsudet Poplicola atque Corvinus, patriis intermiscere petita Verba foris malis, Canusini more bilinguis?*“ Ita primus reposuit Lambinus, ex duobus, ut ait, codicibus; quem secuti Cruquius Torrentiusque plerosque omnes sua auctoritate in hanc partem traxerunt. Male vero ab iis factum et prave: quippe, si verum libere dicendum est, *χάλκεα* hic *ἀντὶ χρυσείων* nobis dederunt. Quale enim illud, *oblitus patriae patrisque?* quorsum adeo *patris?* cur non et *avorum maiorumque* omnium? Qualia etiam illa, *Cum Pedius et Corvinus Latine causas agunt?* Quasi vero alias solerent Graece agere? Iam vero non di-

Cum Pedius causas exsudet Poplicolá atque,
Corvinus, patriis intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis?
Atqui ego cum Graecos facerem, natus mare citra,
Versiculos; vetuit tali me voce Quirinus
Post mediam noctem visus, cum somnia vera:
In silvam non ligna feras insanius, ac si

v. 32. Vulg. *Me tali.*

cit *causas agere;* sed, qua Satiram decet metaphora, *causas exudare.* At vero quicquid verbo proprio convenit, non idem quoque verbo translato. *Latine causas orare* recte dicitur; *Latine exudare*, portentum plane est, et in ignotas terras deportandum, ubi incolae Latine vomunt et Latine ventrem exonerant. Haeccine tam eruditis viris tantopere placuisse? Pudet profecto taedetque: et revocemus illico lectionem veterem, quam indigne adeo Lambinus amovit, quamque omnes aliorum codices, nostri certe universi, uno consensu exhibent, „*Scilicet oblitus patrineque patrisque* Latini." *Latinus autem pater*, is est socer Aeneae, poniturque hic tamquam vetustissimus Latini nominis. Virgil. Aen. VII, 61. „*Quam* pater *inventam, primas cum conderet arces, Ipse ferebatur Phoebo sacrasse* Latinus." 92. „*Hic et tum* pater *ipse petens responsa* Latinus." XI, 469. „*Concilium ipse* pater *et magna incepta* Latinus." Vel *pater Latinus* adiective sumi potest, ut *pater Romanus.* Virgil. Aen. IX, 446. „*Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum Accolet, imperiumque* pater Romanus *habebit.*" Utrovis modo acceperis, perinde est: sed prior magis arridet. Elegantissime vero dictum; quasi quis Attico alicui dixisset, *Tune, oblitus Athenarum et* Cecropis, *ex Graeculo Tuscus factus es?* Quemadmodum autem hic in ipso scirpo nodum invenerunt interpretes; ita mox in ipsa nuce nihil dari repererunt. Sic enim sequentia constituunt et enarrant: *An eum Petillii causa tibi peragenda est, tu patrii sermonis oblitus Latinis Graeca intermiscere vis, cum Pedius et Corvinus contra Petillium causas exsudent?* Quot, obsecro, *causas?* siquidem unicam litem habuit Petillius, furti scilicet reus, quod ex Capitolio coronam abstulerit. Id quod satis indicat versus praecedens, „*Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli.*" Quare et hic *causam exsudent* dicendum fuerit; si de actione contra Petillium in his verbis agitur. At *causam* hic reponi vel metri ratio prohibet. Quid multa? Mihi quidem totus locus levi mutatione sic videtur refingendus: „*Cum versus facias: te ipsum percontor, an et cum Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli? Scilicet oblitos patriaeque patrisque* Latini, *Cum Pedius causas exsudet Poplicolá atque Corvinus, patriis intermiscere petita Verba foris malis, Canusini more bilinguis?*" Vel, ut Reginensis et Petrensis habent, *exudat.* Quorum verborum hic ordo, haec sententia est: *Probas verba Graeca Latinis misceri: nempe in versibus faciendis. Rogo, an et in causis agendis? Scilicet, cum Pedius et Corvinus, clari oratores, causas orant, malis eos oblitos patrii sermonis verba foris petita orationibus tuis inserere?* Hoc certe pacto evitantur omnia incommoda, quae utrinque hunc locum premunt, seu *Latini*, sive *Latine* legeris. Nam *Latine* quidem hic legi, non Latinitas, non ratio, non codices concessere. Quod si *Latini* legeris, nisi tamen *oblitos* pro *oblitus* substitueris, nescias sane quid hic faciant aut quorsum pertineant Pedius et Corvinus cum *causis* suis.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus*] Codex Collegii Trinitatis commodius verba haec collocat, „*Versiculos: vetuit* tali me *voce Quiri-*

Magnas Graecorum malis implens catervas.
Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona, dumque
Defingit Rheni luteum caput; haec ego ludo,
Quae neque in Aede sonent, certantia iudice Tarpa,
Nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.
Arguta meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente senem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani: Pollio regum
Facta canit pede ter percusso: forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum

v. 38. Vulg. *Nec.*

nus." Porro in versu praecedente *atqui* cum Cruquio et Lambino dedimus, eundem codicem et vetustissimum Leidensem secuti. Alii habent *Atque.*

37. *Defingit Rheni luteum caput*] *Defingit* hic habent cum editiones veteres, tum codicum pars melior. Quin et libri, qui *diffingit* exhibent, id ex vitiosa scribendi ratione facere censendi sunt: ut nobis observatum ad Carm. I, 35. v. 39. Perperam itaque agunt, qui *diffingunt* hic in suis editionibus reponunt. Hoc enim non *male fingere*, ut quidem putant, sed *fictum corrumpere* notat; ut Carm. III, 29. v. 47. „*Diffinget, infectumque reddet.*" Recte itaque *defingit*; hoc est, versibus describit luteum caput Rheni fluminis. Sunt etiam codices, qui *depingit* hic habeant: sed perperam. Caput enim *luteum* formare, fictoris est sive plastae, non pictoris. Sed pessime omnium exemplaria illa, quae *defigit* hic repraesentant: quod nollem (referente Nic. Heinsio in libri sui margine) nostro Graevio placuisset, *ut ad defixiones magicas referatur.* Quid enim negotii aut Poëtae aut Rheno cum defixionibus magicis esse posset, equidem nullus video. Ceterum quinam fuerit iste *turgidus Alpinus*, docere nos voluit Scholiastes Acron: „*Vivalium quendam,*" inquit, „*poëtam Gallum tangit.*" Ubi vero gentium quaeramus istum *Vivalium?* Cruquius ex coniectura edidit, *Rivalem quendam*: et ea occasione data mirificum somnium venditat. Tu vero pro *Vivalium* repone *Vivaculum.* Sic enim librarii solent scribere apud Macrobium, Plinium, alios: quem fideliores codices *Bibaculum* vocant. Eundem alibi sugillat Noster Serm. II, 5. v. 41. — „*seu pingui tentus omaso* Furius *hibernas cana nive conspuit Alpes.*" ubi optime idem Acron: „*Furius Bibaculus in pragmateia belli Gallici,* „„*Iupiter hibernas cana nive conspuit Alpes.*"" De eo vide Catullum, Suetonium, Tacitum, Quintilianum. Plinius Praefat. Hist. Natur. „*Nostri crassiores, Antiquitatum, Exemplorum, Artiumque* (libros inscripserunt) *facetissimi, Lucubrationum, ut qui* Bibaculus *erat et vocabatur.*" Ita recte dederunt Harduinus, et ad Catullum Is. Vossius: scripti ibi codices *Vivaculus.* Ergo Furius ille *Bibaculi* cognomen lucratus est, qui bibax erat: idem erat *pingui tentus omaso*: utpote non minus cibi appetens, quam vini. Atque ex his omnibus facile equidem ab Acrone persuaderi me patior, non alium quam Bibaculum hic ab Horatio perstringi. *Turgidus* enim ille, quia pingui omaso tentus: *Alpinus* autem, vel quia *Gallus*, vel quia *Bellum Gallicum* versibus scripsit, vel (quod ego potius existimo) ob male natum istum versiculum, *Conspuit Alpes*; quo risus iocosque dedit illius aevi poëtis, ipse alias et ingenio et fama non incelebris.

38. *Quae nec in aede sonant*] Pro *nec* repone *neque* ex Leidensi, Reginensi et multis aliis: de quo iam supra dixisse meminimus.

Virgilio adnuerunt gaudentes rure Camenae.
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere ausim
Haerentem capiti cum multa laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age, quaeso,
Tu nihil in magno doctus reprehendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Accî?
Non ridet versus Ennî gravitate minores?
Cum de se loquitur, non ut maiore reprensis.
Quid vetat et nosmet Lucilî scripta legentis
Quaerere, num illius, num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos et euntis
Mollius, ac si quis, pedibus quid claudere senis
(Hoc tantum) contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cenatus? Etrusci
Quale fuit Cassî rapido ferventius amni

v. 49. Vulg. *Multa cum.*

49. *Multa cum laude coronam*] Ita editio Loscheri, et Veneta MCCCCXC: at altera his prior, anno nempe MCCCCLXXVIII, alio verborum ordine, „*Haerentem capiti* cum multa *laude coronam*:“ quem et ipse in plus decem codicibus vidi. Amat Noster quotidiani sermonis ornatum simplicitatem. Sic Serm. I, 8, 50. „*Vincula* cum magno *risuque iocoque videres.*“ II, 3, 112. „*Correctus vigilet* cum longo *fuste.*“ II, 7, 35. — cum magno *blateras clamore, fugisque.*“ Art. Poët. 260. „*In scenam missus cum* magno pondere *versus.*“ Plinius Epist. VII, 9. „*Multos videmus eiusmodi certamina sibi* cum multa laude *sumsisse.*“

59. *Mollius ac siquis*] Veneta princeps *ac siquis*: altera cum Loscheriana et Scholiaste Acrone, *at siquis*: unde nunc in hanc, nunc in illam partem trahuntur interpretes. Dacierius vero neutram secutus, ex coniectura emendat, *an siquis*. In qua, ut neque in altera *at*, nullum orationis exitum invenias. *At siquis*, vel *An siquis*, *contentus modo Hexametros facere, ducentos versus ante cenam, et totidem a cena scribere soleat?* Quid tum? quid sequitur? Nihil enim. Tu vero lege cum pluribus et melioris notae codicibus, et sic distingue: „*Quaerere, num illius num rerum dura negavit Versiculos natura magis factos et euntes Mollius*, ac *si quis, pedibus quid claudere senis (Hoc tantum) contentus, amet scripsisse ducentos Ante cibum versus, totidem cenatus?*“ *Mollius, ac si*, hoc est, *mollius, quam si*; ut passim apud scriptores, ita Serm. I, 6, 130. — „*victurum* suavius, ac si *Quaestor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.*“ Sententia autem clara et luculenta: Quid vetat et nos quaerere, num Lucilii ingenium, num argumentum ipsum negarit versus politiores et molliores, quam siquis sine cura et lima extemporales hexametros fundat? Scilicet Lucilius ipse, si maiorem diligentiam adhibuisset, etiam in Satiris (argumento licet duro et ornari fere negante) cultiores utique versus dare potuisset, quam quales nunc dedit ipse et Cassius Parmensis, extemporales, impolitos, scabros et incomptos. Haec profecto mens Horatii est; quam nunc video et Theodorum Marcilium ex parte assecutum esse.

Ingenium; capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus. fuerit limatior idem,
Quam rudis et Graecis intacti carminis auctor,
Quamque poëtarum seniorum turba: sed ille,
Si foret hoc nostrum fato dilatus in aevum,
Detereret sibi multa: recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur: et in versu faciendo
Saepe caput scaberet, vivos et roderet unguis.
Saepe stilum vertas, iterum quae digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego: nam satis est equitem mihi plaudere: ut audax,
Contemtis aliis, explosa Arbuscula dixit.
Men' moveat, cimex Pantilius, aut cruciet, quod

v. 78. Vulg. *Crucier.*

77. *Explosa Arbuscula dixit*] Codex vetustus Reginensis *Arbustula*, quasi ab *Arbusto*. Battelianus *Auricula*. Sed recte habet recepta lectio: quam et firmat Servius ad Virgil. Eclogam X. Cicero ad Attic. IV, 15. „*Quaeris nunc de* Arbuscula. *Valde placuit. Ludi magnifici et grati.*“ Ea ipsa est, quam hic memorat Horatius: Marmor Praenestinum apud Fabricium p. 89. SEX. NAEVIVS SEX. L. PHILEMO. NAEVIA SEX. LIBERTA. ARBVSCVLA. Unde tamen male colligit vir ille doctissimus, huic mimae nomen fuisse *Naevjam*; atque adeo hoc eius monumentum esse. Plures enim libertae erant eo cognomine. Reinesius XIX, 28. GRANIA P. L. ARBVSCVLA. Grateri 593, 2. VOLVSIAE ARBVSCVLAE. 1041, 5. FLAVIAE ARBVSCVLAE CONIVGI. Ceterum servile nomen eae sunt nactae ab *arbuscula* sive *parva arbore*. Valer. Max. IX, 1. „*Si decem* arbusculas *inde succidero*:“ et mox, „*Decem* arbuscularum *umbram*,“ Plin. Epist. I, 24. „*Omnesque viticulas suas nosse et numerare* arbusculas *possint*.“ II, 11. „*Quid* arbusculae *tuae, quid vineae, quid segetes agunt?*“ Quintil. Declam. XIII. „*consitas manibus meis* arbusculas.“

78. *Men' moveat cimex Pantilius, aut crucier*] In nullo, opinor, codice invenias *crucier*, quippe omnes cum vetustis editionibus *cruciet* clare exhibent. Mutatum est ab aliquo, qui constructionis hic modum ignoraret; quae sic instituenda: „*Men' moveat, cimex Pantilius, aut* cruciet, *quod Vellicet absentem Demetrius*:“ ubi ordo est, *Men' moveat, quod cimex Pantilius; aut men' cruciet, quod Demetrius absentem vellicet? Men' moveat* absolute hic ponitur, non ad *Pantilius* refertur. Sic Persius, qui hunc ipsum locum in animo habuit, Sat. I, 88. — „*docta posuisse figuras Laudatur: bellum hoc. hoc bellum? an Romule coves? Men' moveat? quippe et, cantet si naufragus, assem Protulerim?*“ Lucanus VII, 281. „*Armenioene* movet, *Romana potentia cuius Sit ducis?*“ Digest. XIII, 1. 17. „*Nec* me movet, *praesens homo fuerit, necne.*“ XXXIX, 2. 32. „*Et hoc plerisque placet: sed* movet me, *quod ipse meas aedes reficere possim.*“ Ceterum illud hic advertendum, prius *quod* hic omissum esse: plena enim oratio est: *quod cimex Pantilius,*

Vellicet absentem Demetrius? aut quod ineptus
Fannius Hermogenis laedat conviva Tigelli?
Plotius, et Varius, Maecenas, Virgiliusque,
Valgius, et probet haec Octavius, optimus atque
Fuscus; et haec utinam Viscorum laudet uterque:
Ambitione relegata, te dicere possum,
Pollio; te, Messala, tuo cum fratre; simulque
Vos, Bibule, et Servi; simul his te, candide Furni;
Conplures alios, doctos ego quos et amicos
Prudens praetereo: quibus haec, sunt qualiacumque,
Adridere velim; doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
Discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus haec subscribe libello.

v. 86. Vulg. *Bibuli.* 88. *Sint.*

quod Demetrius vellicent absentem. Idque more plane Horatiano; ut Serm. II, 8. v. 15. „*Hic herus; Albanum, Maecenas, sive Falernum Te magis appositis delectat, habemus utrumque.*“ pro *sive Albanum, sive Falernum:* et hac ipsa Ecloga, v. 90. — „*Demetri, teque, Tigelli, Discipularum inter iubeo plorare cathedras,*“ pro, *Te, Demetri, teque, Tigelli.* Severus in Aetna: „*Minos, tuaque, Aeace, in umbris iura canunt.*“ pro, *Tua, Minos, tuaque, Aeace.* Equidem his fretus rationibus vulgatam lectionem esse sanam, et minime sollicitandam existimo.

86. *Vos, Bibuli et servi*] Ergo plures hic alloquitur *Bibulos et Servios*, ut supra *Viscos* duos? Sed illud repugnat, quod *Servii* in vocativo plurali contractionem non admittit. Atqui illud extra dubitationem est, *Servi* hic a recto *Servius* fluere, non a *servus*. Quare et elegantissima Nicolai Heinsii emendatio, „*Vos*, Bibule *et* Servi; *simul his te, candide Furni.*“

88. *Quibus haec, sint qualiacumque*] Olim in vetustis editionibus dederunt, — „*quibus haec*, sunt *qualiacumque:*“ nunc a saeculo et amplius ubique obtinuit, *sint*. Codices quoque alii hoc habent, alii illud. In re levicula quid potius sequemur? Suetonius Aug. c. LXXXVII. „*Et cum hortatur ferenda esse praesentia*, qualiacumque sint: *contenti simus hoc Catone.*“ Cicero de Oratore XXXVII. „*Quae*, qualiacumque *in me* sunt, *me ipsum poenitet quanta sint.*“ Sed haec et similia ex dubia librariorum fide pendent: in poëtis vel ex metri necessitate certius quid explorabimus. Ovid. Pont. IV, 13. „Qualis *enim* cumque est, *non latet esse meam.*“ Amor. III, 15. „Quantulacumque estis, *vos ego magna voco.*“ Martialis Epigr. I, 70. „*Sic licet excuses: quia* qualiacumque leguntur *Ista, salutator scribere non potuit.*“ Quid ergo opus erat, Venetarum editionum et Loscherianae lectionem loco movere?

Q. HORATII FLACCI

SERMONUM

LIBER II.

ECLOGA I.

Sunt quibus in Satira videar nimis acer, et ultra
Legem tendere opus: sine nervis altera, quicquid
Conposui, pars esse putat, similisque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam, praescribe. Quiescas. Ne faciam, inquis,
Omnino versus? Aio, Peream male, si non
Optimum erat: verum nequeo dormire. Ter uncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto;
Inriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te capit, aude

v. 10. Vulg. *Rapit.*

1. *Sunt quibus in Satira videar*] Dimidia fere codicum pars *videor*, altera *videar*. Utrumque probum: ut Carm. I, 7, v. 5. „Sunt quibus *unum opus* est *intactae Palladis urbem*.“ et I, 1. v. 3. „Sunt quos *curriculo pulverem Olympicum Collegisse* iuvat.“ Serm. I, 4, 24. „*Quod* sunt quos *genus hoc minimo* iuvat.“ Serm. II, 4, 47. „Sunt quorum *ingenium nova tantum crustula* promit.“ Persius Sat. I. „Sunt quos *Pacuvius et verrucosa* moretur *Antiopa*.“ et Sat. VI. „*Solis natalibus est qui* Tingat *olus*.“ Seneca Controv. XVI. „*Sunt qui castra timeant, sunt qui cicatricibus gaudeant*.“ Et alii passim. Quare *videar*, quod hactenus editiones occupavit, possessione sua depellere et iniquum foret et inutile.

2. *Et ultra legem tendere opus*] Praestantissimus Nic. Heinsius mavult, — „*et ultra Legem* intendere *opus*:“ quod et in libris quibusdam extare prodidit Lambinus. In nostris omnibus est *tendere*. Sane *in* a praecedente litera *m* absorptum videri potest; *intendere* enim pro augere, provehere, promovere passim occurrit; *tendere* in eo sensu legisse non memini. Lucanus tamen, VI, 39. „*Franguntur montes, planumque per ardua Caesar* Ducit opus:“ ubi codex Collegii Trinitatis, notae sane optimae, *tendit opus*.

10. *Si tantus amor scribendi te rapit*] Mira hic pertinacia lectionem malam propugnant codices: solus Colbertinus recte dedit, „*Aut*

negotium duplici cura intendebat
Prov. 3, 1, 1

Vellicet absentem Demetrius? aut quod ineptus
Fannius Hermogenis laedat conviva Tigelli?
Plotius, et Varius, Maecenas, Virgiliusque,
Valgius, et probet haec Octavius, optimus atque
Fuscus; et haec utinam Viscorum laudet uterque:
Ambitione relegata, te dicere possum,
Pollio; te, Messala, tuo cum fratre; simulque
Vos, Bibule, et Servi; simul his te, candide Furni;
Conpluris alios, doctos ego quos et amicos
Prudens praetereo: quibus haec, sunt qualiacumque,
Adridere velim; doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
Discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus haec subscribe libello.

v. 86. Valg. *Bibuli.* 88. *Sint.*

quod Demetrius vellicent absentem. Idque more plane Horatiano; ut Serm. II, 8. v. 15. „*Hic herus; Albanum, Maecenas, sive Falernum Te magis appositis delectat, habemus utrumque.*“ pro *sive Albanum, sive Falernum:* et hac ipsa Ecloga, v. 90. — „*Demetri, teque, Tigelli, Discipularum inter iubeo plorare cathedras,*“ pro, *Te, Demetri, teque, Tigelli.* Severus in Aetna: „*Minos, tuaque, Aeace, in umbris iura canunt.*“ pro, *Tua, Minos, tuaque, Aeace.* Equidem his fretus rationibus vulgatam lectionem esse sanam, et minime sollicitandam existimo.

86. *Vos, Bibuli et servi*] Ergo plures hic alloquitur *Bibulos et Servios*, ut supra *Viscos* duos? Sed illud repugnat, quod *Servii* in vocativo plurali contractionem non admittit. Atqui illud extra dubitationem est, *Servi* hic a recto *Servius* fluere, non a *servus.* Quare et elegantissima Nicolai Heinsii emendatio, „*Vos*, Bibule *et* Servi; *simul his te, candide Furni.*“

88. *Quibus haec, sint qualiacumque*] Olim in vetustis editionibus dederunt, — „*quibus haec, sunt qualiacumque:*“ nunc a saeculo et amplius ubique obtinuit, *sint.* Codices quoque alii hoc habent, alii illud. In re levicula quid potius sequemur? Suetonius Aug. c. LXXXVII. „*Et cum hortatur ferenda esse praesentia,* qualiacumque sint: *contenti simus hoc Catone.*“ Cicero de Oratore XXXVII. „*Quae*, qualiacumque *in me* sunt, *me ipsum poenitet quanta sint.*“ Sed haec et similia ex dubia librariorum fide pendent: in poëtis vel ex metri necessitate certius quid explorabimus. Ovid. Pont. IV, 13. „Qualis *enim* cumque est, *non latet esse meam.*“ Amor. III, 15. „Quantulacumque estis, *vos ego magna voco.*“ Martialis Epigr. I, 70. „*Sic licet excuses: ipsa* qualiacumque leguntur *Ista, salutator scribere non potuit.*“ Quid ergo opus erat, Venetarum editionum et Loscherianae lectionem loco movere?

Q. HORATII FLACCI

SERMONUM

LIBER II.

ECLOGA I.

Sunt quibus in Satira videar nimis acer, et ultra
Legem tendere opus: sine nervis altera, quicquid
Conposui, pars esse putat, similisque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam, praescribe. Quiescas. Ne faciam, inquis,
Omnino versus? Aio. Peream male, si non
Optimum erat: verum nequeo dormire. Ter uncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto;
Inriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te capit, aude

v. 10. Vulg. *Rapit.*

1. *Sunt quibus in Satira videar*] Dimidia fere codicum pars *videor*, altera *videar*. Utrumque probum: ut Carm. I, 7. v. 5. „Sunt quibus *unum opus* est *intactae Palladis urbem*.“ et I, 1. v. 3. „Sunt quos *curriculo pulverem Olympicum Collegisse* iuvat.“ Serm. I, 4, 24. „*Quod* sunt quos *genus hoc minimo* iuvat.“ Serm. II, 4, 47. „Sunt quorum *ingenium nova tantum crustula* promit.“ Persius Sat. I. „Sunt quos *Pacuvius et verrucosa* moretur *Antiopa*.“ et Sat. VI. „*Solis hastalibus est qui* Tingat *olus*.“ Seneca Controv. XVI. „*Sunt qui castra timeant, sunt qui cicatricibus gaudeant*.“ Et alii passim. *Quare videar*, quod hactenus editiones occupavit, possessione sua depellere et iniquum foret et inutile.

2. *Et ultra legem tendere opus*] Praestantissimus Nic. Heinsius mavult, — „*et ultra Legem* intendere *opus*:“ quod et in libris quibusdam extare prodidit Lambinus. In nostris omnibus est *tendere*. Sane *in* a praecedente litera *m* absorptum videri potest; *intendere* enim pro augere, provehere, promovere passim occurrit; *tendere* in eo sensu legisse non memini. Lucanus tamen, VI, 39. „*Franguntur montes, planumque per arduus Caesar* Ducit opus:“ ubi codex Collegii Trinitatis, notae sane optimae, *tendit opus*.

10. *Si tantus amor scribendi te rapit*] Mira hic pertinacia lectionem malam propugnant codices: solus Colbertinus recte dedit, „*Aut*

Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis;
Sive quod Appula gens, seu quod Lucania bellum
Incuteret violenta. sed hic stilus haud petet ultro
Quemquam animantem, et me veluti custodiet ensis
Vagina tectus: quem cur destringere coner,
Tutus ab infestis latronibus? ô pater et rex

usquam Decurrens alio, neque hi bene." hoc est, ut aiunt, *sive quid ei male euenerat, sive prospere, chartis suis committebat.* Nempe hoc pacto eadem redit sententia, quam Cruquius Torrentiusque volunt, cum sic legunt, *Seu male* (sem) *gesserat, sive bene.* Atqui aut nihil hic videmus, aut aliud prorsus hic cogitavit Horatius. Quid enim? Nihilne aliud in Satiris agebat Lucilius, quam ut de rebus propriis, seu adversis, sive prosperis loqueretur? Extant hodie reliquiae earum satis luculentae, quas Franciscus Dousa collegit et digessit: ubi plerumque nihil minus quam res suas narrat Lucilius. Quin et Noster mox v. 34. se *Lucilium sequi* et in argumentis Satirarum imitari profitetur: at vero in his Sermonibus quotusquisque est, qui de Horatii rebus agit? qui non locum aliquem moralem et communem tractat? Quid multis opus? Equidem nova via insistens tam verba, quam sententiam, extra omnem reprehensionis aleam sic constituo: — „*neque si male* cesserat, *usquam Decurrens alio, neque si bene:*" hoc est, *Nusquam alio praeterquam ad libros decurrens, seu bene ei cesserat* in scribendo, *seu male.* Scilicet quovis ille die scribere amabat, sive aptus tum ad studium, seu, ut saepe usu venit, ineptior; seu Musis faventibus, sive aversis. Suetonius in Vita Terentii: „*Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kal. Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, Non saepe* in scribendo magis succedisse sibi: *deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronuntiasse versus, qui sunt in Heautontimorumeno.*" „*Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.*" Seneca Praef. ad Controv. lib. II. „*Nec est quod insidias putes tibi fieri, quasi id agam, ut te* bene cedentis studii *labor teneat.*" Idem Controv. XXVIII. „*Nam et Ovidius nescit, quod* bene cessit, *relinquere.*" Ovid. Pont. IV, 2. „*At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,* Utiliter studium *quod tibi* cedit, *ama.*" Idem Trist. V, 12. „*An quia* cesserunt *primo* bene carmina, *inades Scribere, successus ut sequar ipse meos?*"

37. *Quo ne per vacuum Romano*] Frustra Lambini aliquot codices, *Quo ne. Quo ne* idem est ac *ut ne.* Digest. XXI. 1, 17. „*Si celandi causa,* quo ne *ad dominum reverteretur, fugisset; fugitivum esse.*" „*Missus ad hoc, pulsis* (*vetus est ut fama*) *Sabellis, Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis, Sive quod Appula gens, seu quod Lucania bellum Incuteret violenta.*" *Romano* autem, non *populo*, ut vulgo hic interpretes, sed *agro: Ne hostis incurreret Romano:* hoc est, *ne incursionem faceret in agrum Romanum;* ut verba sunt Livii I, 32. *Romano* absolute, *agro* subaudito: ut Cicero, *in Volaterrano, ex Leontino:* Caesar, *in Thurinum;* et similia passim. Porro illud *quod* ut pronomen sit, non coniunctio, necesse est: *bellum quod, bellum aliquod.* Sententia enim est, quam Acron Scholiastes recte olim accepit: *Missus ad hoc*, ne, cum Appuli aut Lucani bellum forte inferrent, per locum illum praesidio vacuum facile in agrum Romanum incursionem facerent. Fortasse tamen sic scripsit Horatius, et diserte magis, et minus ambigue: „*Sive* quid *Appula gens, seu* quid *Lucania* belli *Incuteret violenta.*" ut mox infra v. 80. „*Sed tamen ut monitus caveas, ne forte* negoti incutiat

Iuppiter, ut pereat positum robigine telum,
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille,
Qui me commorit, (melius non tangere, clamo)
Flebit, et insignis tota cantabitur urbe.
Cervius iratus leges minitatur et urnam;
Canidia Albuci, quibus est inimica, venenum;
Grande malum Turius, si quid se iudice certes.
Ut, quo quisque valet, suspectos terreat; utque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit; unde, nisi intus

v. 49. Vulg. *Si quis certet.*

tibi quid *sanctarum inscitia legum.*" Quin, si codicis alicuius auctoritas accederet, etiam amplius libens reponerem, „*Sive quid Appuld gens, seu quid* Lucana duelli." Gens *Appula*, aut gens *Lucana*. *Duellum* autem amavit Noster, ut qui maxime: saepius enim is unus vocabulum illud usurpavit, quam ceteri omnes scriptores, qui nunc quidem extant. Ceterum pessime hic totus locus tractatur a recentioribus interpretibus.

45. *Qui me commorit*] Elegantissimus Rutgersius, „*Non inepte quis,*" ait, „commordit *legendum suspicari possit: verum nihil equidem muto.*" Hoc sic timidiuscule vir ingeniosus: sed, opinor, confidentior paullo fuisset, si rescivisset codicem Regium clare et a prima manu *commordit* hic exhibere; quod ipse oculatus testis vere affirmare possum. Nihil tamen hoc est: et recepta lectio omnino retinenda. Priscianus p. 885. „*Invenio,*" ait, „*Horatium auctoritate fecisse in quibusdam conclusionem, quamvis positio Verbi habeat* V *consonantem, Moveo movi movisti; ex quo* Commôrit *pro* Commoverit *ponit in* II *Serm. at ille Qui me commorit, melius non tangere, clamo.*" Idem fere iterum habet Priscianus p. 1037. Recte Scholiastes Acron: „*Commorit) commoverit, lacesserit, provocarit.*" Illud alterum et verbo ipso et sententia minus placet.

49. *Grande malum Turius*] Cruquius et Marcilius, ex Asconio Pediano, qui de *L. Furio Praetore* eandem fere historiam habet, quam hic de *Turio* memorant veteres Scholiastae, sic versiculum hunc refingunt, „*Grande malum* Furius, *si quis se iudice certet:*" obliti scilicet nomen *Furius* primam syllabam productam habere. Noster Serm. II, 5. v. 4. „Furius *hibernas cana nive conspuit Alpes.*" Catullus Epigr. IX. „Furi *et Aureli comites Catulli, Sive in extremos penetrarit Indos.*" Naso in Epigrammate, „*Cur ego non dicam*, Furia, *te furiam?*" Reiiciatur itaque *Furius*; etsi id agnoscat codex Regiae Societatis. *Turius* autem occurrit apud Gellium XIV, 2. *L. Turius* apud Ciceronem in Bruto c. 67. *Q. Turius* Epist. Fam. XII, 26. Ceterum in editionibus priscis, utraque Veneta et Loscheriana, habetur, *si quid se iudice certet:* etiam in Reginensi codice *siquid* pro varia lectione ponitur. Vestigium sane hoc est verae lectionis. Scribe enim, ut clare exhibent Galeanus noster et Battelianus, et olim a prima manu Magdalenensis, „*Grande malum Turius,* siquid *se iudice* certes." hoc est, *si quam rem certes, si quam litem habeas.* Noster Serm. II, 5. v. 27. „*Magna minorve foro si* res certabitur *olim.*" Vulcatius Sedigitus apud Gellium XV, 23. „*Multos incertos* certare hanc rem *vidimus, Palmam poëtae comico, cui deferant.*" Noli de hac lectione dubitare, quam paullatim corruperunt librarii, primo *certet*, deinde *siquis* substituentes: quod crederent *certare* non posse regere casum accusativum. Extabat quidem apud

Monstratum? Scaevae vivacem crede nepoti
Matrem; nil faciet sceleris pia dextera: mirum
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
Exspectat, seu mors atris circumvolat alis:
Dives, inops; Romae, seu, fors ita iusserit, exsul;
Quisquis erit vitae, scribam, color. O puer, ut sis
Vitalis metuo; et maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. Quid? cum est Lucilius ausus
Primus in hunc operis conponere carmina morem,

Martialem XIII, 89. in vilioribus scilicet editionibus, „*Inter aves Turdus*, siquis me iudice certet, *Inter quadrupedes gloria prima Lepus.*“ At ex vetustis codicibus sic postea dedit diligentissimus Gruterus, „*Inter aves Turdus, siquid me iudice certum est, Inter quadrupedes mactea prima Lepus.*“ Adeo ut nihil ex hoc Martialis loco petere possis, quo receptam Flacci lectionem iure defendas.

55. *Ut neque calce lupus quemquam*] Sic locum hunc exhibent codices plerique et editiones omnes: — „*Scaevae vivacem crede nepoti Matrem; nil faciet sceleris pia dextera: mirum: Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos: Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.*“ Ubi *mirum* ad superiora refert Scholiastes Acron: „*Miraris: quia dixi, non utitur dextera sua ad occidendam matrem; noli mirari, nam eam occidit veneno.*“ Atque eodem modo recentiores. Quid autem? Adeone *mirum* est, matrem a filio suo non occidi? dii meliora. Certe melius sententiae consulas, si *mirum* ad sequentia referas, — „*mirum, Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.*“ quasi dicas ἐξοχικῶς, *Mirandum vero est, quod lupus calce non petit, neque bos dente.* Ad quam interpretationem clarius nos ducunt veterrimus codex Leidensis, et Regius, et Regiae Societatis; in quibus sic habetur, — „*mirum Ut neque calce lupus quemquam; neque dente* petat *bos.*“ *Mirum, ut petat:* Sic Carm. III, 4. — „mirum *quod foret omnibus*, Ut *tuto ab atris corpore viperis* Dormirem *et ursis*, ut premerer *sacra Lauro.*“ Tacitus Hist. I, 79. „Mirum *dictu*, ut sit *omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos.*“ Atque hanc lectionem equidem alteri praetulerim. Potest tamen altius latere mendum: ut fortasse sic scripserit Horatius, — „*nil sceleris faciet pia dextera: mirum* Ni *neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:*“ vel, quod in hac locutione aeque locum habet, *petat. Mirum ni* perinde est ac *nimirum. Pia*, inquit, *dextra nil sceleris faciet. Nimirum neque lupus dente, neque bos petit calce; Nempe neque lupus etc.* Ita Plautus et Terentius passim. Eunuch. II, 3. „Mirum ni *hanc dicit modo huic quae data est dono.*“ Andria III, 4. „*Age igitur, ubi nunc est ipsus?* Mirum ni *domi est.*“ Amphit. I, 1. „Mirum ni *hic me quasi muraenam iam exossare cogitat.*“ Sulpicius Lupercus in Catalectis Pithoei p. 23. „Mirum ni *pulchras artes Romana iuventus Discat, et egregio sudet in eloquio.*“ Ovid. Trist. III, 12. „*Ille quidem* mirum ni *de regione propinqua Non nisi vicinas tutus ararit aquas.*“ ubi illud obiter adnotandum, male ab optimo Nic. Heinsio *cautus* hic ex unico codice reponi; cum caeteri omnes *tutus* agnoscant. *Tutus* enim saepe idem est qui *cautus*, qui tutus esse cupit et laborat. Noster in Arte v. 28. „*Serpit humi tutus nimium, timidusque procellae.*“ Vel denique, praeter *Mirum ut*, vel *Mirum ni*, etiam tertium quid substi-

Detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
Cederet, introrsum turpis; num Laelius, et qui
Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen,
Ingenio offensi? aut laeso doluere Metello,
Famosisque Lupo cooperto versibus? atqui
Primores populi arripuit populumque tributim:
Scilicet uni aequus virtuti atque eius amicis.
Quin ubi se a volgo et scena in secreta remorant
Virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli;
Nugari cum illo, et discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. quicquid sum ego, quamvis
Infra Lucili censum ingeniumque; tamen me
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
Invidia; et fragili quaerens inlidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hinc diffingere possum.

v. 65. Vulg. *Aut* qui. 79. *hic diffindere.*

tui poterit, — „*mirum*, Si *neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.*“ Sic Propertius II, 7. v. 28. „*Inferior multo cum sim vel matre vel armis, Mirum, si de me iure triumphat amor.*“ Quintil. Declam. XIII, de Apibus: „*At extra imperia positum est.* Mirum *hercle*, si *negato commercio sermonis humani sunt in ceterorum animalium forma.*“

64. *Nitidus qua quisque per ora Cederet*] Nicolaus Heinsius in libri sui ora, *Lege*, ait, — „*nitidus qua quisque per ora* in - Cederet, *introrsum turpis.*“ Sane *incederet* vocabulum est hoc sensu maxime proprium. Ita Sallustius Iugurth. XXXI. „*Sed* incedunt per ora *vestra magnifici, sacerdotia et consulatus, pars triumphos suos ostentantes.*“ Virgil. Aen. I, 50. „*Ast ego, quae Divûm* incedo *regina,*“ et alii passim. Tamen cum *cedere* hic poni pro *incedere* diserte notent Scholiastae; et repetitio eiusdem syllabae *incedere, introrsum* ingrata sit auribus; melius fuerit lectionem receptam non movere. Siquidem ex Plauto locum adducunt Lambinus Torrentiusque, ubi *cedere* itidem est pro *incedere. Pseud.* IV, 1. „*Non prorsus, verum ex transverso* cedit, *quasi cancer solet.*“ Possent quoque et aptiorem citasse ex Casina II, 8. „*At candidatus* cedit *hic magistra.*“ *Candidatus cedit*, plane ut hic Noster, *nitidus cederet.* Porro in posteriore loco Plautino nulla mendi suspicio est; quia *incedit* ibi rationi carminis repugnat.

65. *Num Laelius aut qui*] Scribe ex vetustis editionibus, et melioribus libris, nostris certe Reginensi, Magdalenensi et Colbertino, — „*num Laelius* et *qui Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen Ingenio offensi, aut laeso doluere Metello?*“ *Num Laelius* et *Scipio Africanus offensi doluere? Aut* enim, quod editiones iam obsidet, ex pejoris notae codicibus male petitum, ne Latinum quidem est: quippe tum verba singulari numero ponenda forent, *Num Laelius* aut *Scipio offensus doluit?*

79. *Equidem nihil hic diffindere possum*] Miris modis in hoc vocabulo indulserunt sibi librarii, *diffigere, defringere, diffindere, diffidere.* Cuinam ex his lectionibus palmam dabis? Iam a saeculo, et quod excurrit, *diffindere* hic maluerunt interpretes, Acronem Scholiasten secuti, qui hic adnotat, „*Iuris verbo usum esse Trebatium. Praetor*

80 Sed tamen ut monitus caveas, ne forte negoti
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:

enim dicere solebat, Hic dies diffissus esto." Praeterea ex Festo in voce *Reus*, ex Ulpiano Digest. II, 11, 2. ex Livio IX, 38. ex Gellio XIV, 2. ostendunt, *Diem diffindere* perinde esse ac *diem proferre*, *prolatare*: quod in iudiciis fieri solebat, quoties aut iudex aut actor aut reus ob causam sonticam adesse non poterat; aut quoties de re controversa iudici nondum liquebat. Esto sane hoc: at quam deinde sententiam ex Flacci loco sic constituto possunt excudere? — „*equidem nihil hic diffindere possum: Sed tamen ut monitus caveas*" etc. hoc scilicet respondet Trebatius: *Equidem nihil hic possum ampliare, non possum in aliud tempus reiicere.* Quid ergo? our non sententiam fers? quid Horatium frustraris? At, inquiunt, eo ipso se ostendit pro Horatio *pronunciare*, quo se fatetur *ampliare* non posse. Itane vero? an quotiescunque iudex non *ampliat*, continuo tibi compertum est, pro *reo*, et non pro actore, sententiam eum laturum esse? Duras sane actorum partes praedicas. Quinam autem hic *diffissioni* locus? Solius enim praetoris sive iudicis erat diem diffindere. At neque Trebatius tamquam iudex hic introducitur, neque Horatius tamquam reus: sed ille ut iuris peritus, hic ut consultor. Quod si ille quantumvis personam iudicis sustineret; ineptus tamen foret et putidus, qui diceret, *se non diffindere*: hoc enim satis innotesceret ex ipsa sententiae latione. Illud vero quale est, *Non possum* diffindere? Dicere utique debuit, *Nolo*; utpote non vi et necessitate compulsus, sed opinione permotus. Postremo illud omnium obscurissimum est, se *nihil* posse diffindere. *Dies* enim duntaxat, non *res ipsa* sive *lis*, *diffindi* dicebatur; quantum hodie compertum habere possumus. Sic Festus, *Dies diffissus esto*; Ulpianus, *Iubet diem esse diffissum*; Livius, *Triste omen diem diffidit*; Gellius, *Iussi igitur diem diffindi.* Haec sola iam extant loca, in quibus haec formula comparet. Quae ad exempla etiam hic dictum oportuit, *Equidem diem hic diffindere non possum.* Ille vero se *nihil diffindere* ait; quasi non *dies* tantummodo, sed causae ipsae et earum partes diffindi dicerentur. Legimus quidem hodie apud Gellium, capite iam citato, „*Atque in* rerum *quidem* diffissionibus *comperendinationibusque et aliis quibusdam legitimis ritibus*:" verum hic locus lubricus sane est, neque temere ad partes vocandus. Certe adeo insolens olim visa est haec locutio, *In rerum diffissionibus*; ut codex omnium, qui nunc extant, veterrimus et optimus *diffinitionibus* hic dederit. Offensus scilicet aliquis insolita phrasi, in exemplari, quo usus est librarius, sic ex coniectura correxerat; in eo tamen falsus, quod vocem in mendo cubantem praeteriit, alteram, quae recta et sana erat, corrigendo depravavit. Sic enim verba illa refingere debuit: *Atque in* dierum *quidem diffissionibus*: cui quidem emendationi non dubie etiam favent ista, quae sequuntur, *Comperendinationes* et *ritus legitimi.* Ne multis morer; neque sententia, neque verba ipsa apud Flaccum procedent, si *diffindere* hic legeris. Ut mirer equidem, anarrationem tot vitiis scatentem tot interpretibus placuisse. Solus ex his Dacierius verbum hoc iuris non habere hic locum vidit; quod ipse melius sequeretur, non vidit. Nempe hoc modo, distinctione sublata, defungi se posse credit, — „*Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis; equidem nihil hic diffindere possum.*" Quod totum ex Horatii persona sic interpretatur: „*Nisi tu, Trebati, dissentis; ego quidem nihil hic dividere, sive resecare, auferre possum.*" Sed ut ne dicam, *diffindere* in eo sensu nusquam reperiri, atque adeo vel prima fronte pravum et ineptum videri: illud certe adhuc peius est, quod totum hoc Horatio tribuit: cum tamen et hoc ipsum et ea quae sequuntur necessario flagi-

Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
Iudiciumque. Esto: si quis mala. sed bona si quis

tent, ut Trebatii responsio ab illo *Equidem* inchoetur. Quam ob rem, cum hac via minime successit, iam tempus est, ut aliam instituamus. Et quidem illud in promptu est, quod nobis offerunt tam editiones vetustae omnes, quam codicum maior pars: — „*nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis. Equidem nihil hinc* diffingere *possum; Sed tamen ut monitus caveas*“ etc. *Hinc*, inquam, habent, non *hic*, codices meliores. Clara utique sententia, nisi nodum in scirpo quaerere cupimus. *Equidem*, inquit Trebatius, *nihil ex his, quae dixisti, diffingere*, hoc est, *infirmare, refellere, refutare, convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere; neque vereri, ne in magnorum amicorum offensionem incurras. Nam et Lucilii exemplum bono animo te esse iubet. Illud tamen vide, ut intra ius et legis licentiam Satirarum coërceas: siquis enim malum carmen et famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licebit.* Quis tam morosus et difficilis, ut haec carpere audeat? *Diffingere* et verbum Horatianum est, et sententiae huic aptissimum. Carm. III, 29. v. 45. — „*non tamen irritum Quodcumque retro est, efficiet; neque* Diffinget *infectumque reddet, Quod fugiens semel hora vexit.*“ ubi *diffinget*, plane ut hic, est *labefactabit*, et in Serm. I, 10. v. 37. „*Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona, dumque* Diffinget *Rheni luteum caput:*“ si cui ea lectio placuerit, necesse est ut intellegat, *corrumpit, labefactat.* Quare in hac scriptura et interpretatione licet acquiescamus. Neque tamen illud spreverim, certe receptae lectioni *diffindere* longe praetulerim, quod codex Cruquii Tonsanus exhibet: „*Equidem nihil hinc* defringere *possum:*“ quod ad illa, quae proxime antecedunt, referam, — „*et* fragili *quaerens illidere dentem, Offendet solido.*“ *Es vero*, inquit Trebatius, *solidus, et firmior, quam ut dentem tibi imprimere quis possit. Ego quidem, quantum ad me attinet, nihil hinc possum defringere.* Sic auctor ad Herennium IV, 55. „*Subsellii pedem defringit.*“ Suetonius Claudio XLI, „*Defracti compluribus subselliis.*“ Virgil. Aen. XI, 747. — „*tum summa ipsius ab hasta* Defringit *ferrum.*“ Appuleius metaphorice, ut hic, in Floridis: „*Sed ut integrum et intemeratum vestrum esset beneficium, si nihil ex gratia eius petitio mea defregisset.*“ Sic et alii poëtae et Noster de leonis morsu *frangere* usurpant: Carm. I, 23. v. 9. „*Atqui non ego te, Tigris ut aspera, Gaetuliusve leo,* frangere *persequor.*“ Quin et illud denique, quod codices aliquot praeferunt, et pro varia lectione Porphyrion apposuit, sic satis commode explices; praesertim si pro *hinc* vel *hic* substituas *his*: „*Equidem nihil* his diffidere *possum:*“ hoc est: „*nequeo a dictis tuis dissentire, non possum non fidam iis habere; accedo, ut in Satiris scribendis fidenter pergas.*“ Lucretius I, 267. „*Ne qua forte tamen ceptes* diffidere dictis, *Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni; Accipe praeterea*“ etc. et v. 333. „*Nec sinet errantem dubitare et quaerere semper De summa rerum, et nostris* diffidere dictis.“ ubi sane *diffidere* est *prae dubitatione et metu dissentire:* quod apposite quidem huic Flacci loco convenit. Dixerat enim Trebatius: — „*O puer, ut sis Vitalis*, metuo; *et maiorum ne quis amicus Frigore te feriat:*“ iam vero ex Horatii responso confirmatior factus et fiducia plenior, *Equidem*, inquit, *nihil his, quae dicis, diffidere possum.* Vides iam, opinor, quamvis ex variis lectionibus potiorem esse illa, quam interpretes arripuerunt: si tamen me audies, illam unicam amplexaberis, *diffingere*, quam editiones olim Venetae et Loscheriana exhibuerunt, priusquam altera illa ex Iurisconsultorum decreto in eius sedem intruderetur.

Iudice condiderit laudatus Caesare? si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse?
Solventur risu tabulae: tu missus abibis.

v. 84. Vulg. *Laudatur.* 85. *Latraverit.*

84. *Sed bona siquis Iudice condiderit laudatur Caesare*] Ita quidem editiones; sed rescribe ex quattuor Cruquii codicibus, Pulmanni uno, Bersmanni altero, et nostro a prima manu Magdalenensi: — „*esto*; *si quis mala: sed bona siquis Iudice condiderit* laudatus *Caesare.*“ *Esto*, inquit; *lege agere licuit adversus eum, qui* mala *carmina condiderit: sed siquis* bona *condiderit, laudatus Caesare iudice? si ipse integer hominem nequam perstrinxerit? quid tum? Ille quidem*, ait Trebatius, *impune abibit.* Illud recte tam a veteribus, quam novis interpretibus observatum est, ludere Nostrum in varia acceptione verbi. Trebatius *mala carmina* accepit pro *criminosis*, *famosis:* Noster pro *vitiosis*, *male factis*, *ineptis. Siquis ergo*, inquit, *ut ego, bona carmina fecerit, a Caesare probata?* Vides iam, opinor, lectionem illam *laudatus* multis rebus recepta meliorem esse. Primo enim, non quicumque bona carmina fecerit, *laudabatur* iudice Caesare: non enim omnibus datum erat tam felicibus esse, ut Caesarem lectorem et iudicem nanciscerentur: id Virgilio et Nostro cum paucis aliis concessum. Deinde in hac Synchysis est, quae venia sane indiget: in illa nitida sunt omnia, et per planum sine obice fluentia. Postremo in hac lectione turbata sententia est; neque habes, quo referas Trebatii illud responsum: „*Solventur risu tabulae, tu missus abibis:*“ adeo ut hinc decepti interpretes aliquot totum hoc Horatio perperam adscripserint. Contra in illa nostra lectione continuatur pulchre oratio, sic per interrogationem efferenda, — „*Esto: si quis mala. Sed bona si quis Iudice condiderit laudatus Caesare? si quis Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse?*“ Quid tum fiet, Trebati? an etiam, si sic sit, dabitur iniuriarum actio? Immo enim, respondet Trebatius, alia iam caussa est, et dissimilis ratio: „*Solventur risu tabulae: tu missus abibis:*“ si nebulo iste sale nigro perfrictus in ius te vocaverit; subvenient tibi cum risu iudices, et te impunitum dimittent.

85. *Si quis Opprobriis dignum latraverit, integer ipse*] Iam diu est, cum Lambinus in suis aliquot codicibus invenit, *lacraverit:* alterum tamen illud *latraverit* omnes ubique editores ut melius elegantiusque amplexi sunt: mihi vero, quod bona eorum venia dictum sit, aliud plane videtur. *Latraverit*, inquiunt, positum est pro *allatraverit.* Esto sane hoc: nam et alibi Noster active usurpavit, Epod. V. *Senem adulterum latrant.* Epist. I, 2. *Cervinam pellem latravit:* de constructione non litigabimus. Verum illud negamus, vel *latrare* vel *allatrare* vel ulla huius verbi composita sententiae huic et loco convenire: — „*si quis Opprobriis dignum latraverit, integer ipse.*“ ubi hoc dici manifestum est, *si quis vitae integer, puris moribus, latraverit alium quendam, hominem infamem et impurum.* Iam primum aio metaphoram hanc a canibus ignavis traductam, qui *latrant* scilicet, non mordent, nullo pacto hic locum habere. Recte quidem dixeris, *si homo malus et nequam latraverit virum integrum:* minime vero vice versa, *si vir integer latraverit hominem nequam.* Idque tum ratio ipsa, tum bonorum scriptorum auctoritas satis te docebit. Nusquam enim quemquam hac metaphora usum reperies; nisi ubi significet, homines invidos vel ignavos obtrectare aliis sese melioribus. Livius XXXVIII, 54. „*Morte Africani crevere inimicorum animi: quorum princeps fuit M. Porcius Cato, vivo quoque eo* allatrare *eius magnitudinem solitus:*“ ad quem locum respexit

ECLOGA II.

Quae virtus et quanta, boni, sit vivere parvo,

Quintilianus Instit. VIII, 6. „ubi de Tropis agens, „*Et ut Livius,*“ ait, „*Scipionem a Catone* adlatrari *solitum refert.*“ Columella in Praefat. „*Sed ne* caninum *quidem, sicut dixere veteres, studium praestantius, locupletissimum quemque* adlatrandi, *et contra innocentes pro nocentibus latrocinium.*“ Martialis Epigr. V, 62. „Allatres *licet usque nos et usque, Et gannitibus improbis lacessas.*“ Suetonius in Vespas. c. 13. „*Demetrium Cynicum in itinere obvium sibi post damnationem, ac neque salutare ne dignantem,* oblatrantem *etiam nescio quid satis habuit Canem appellare.*“ Seneca de Vita beata XVII. „*Siquis ex istis, qui Philosophiam* conlatrant, *quod solent, dixerit.*“ Vides iam, opinor, *allatrare, oblatrare, collatrare,* contumeliae loco ubique poni: adeo ut turpissime peccaverit Horatius, si partes homini *integro* dederit, quae sunt *invidi* aut *ignavi.* Ergo et ipse *allatrasti* Pantolabum scurram, et Pantilium cimicem? Nempe tu homo nihili tunc obtrectabas civi optimo, „*Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.*“ Quis autem tibi fidem habeat, de te tam male et absurde loquenti? Equidem a me impetrare hoc numquam potero; neque dubito, quin sic olim a te profectum fuerit, — „*siquis Opprobriis dignum* laceraverit, *integer ipse;*“ quod vocabulum unice huic loco aptum et appositum est. Suetonius de Illustr. Grammat. c. XV. „*Lenaeus tanto amore erga Pompeii memoriam exstitit, ut Sallustium Historicum, quod eum oris probi, animo invereundo scripsisset, acerbissima* satira laceraverit.“ Idem in Iulio c. LXXVI. carminibus *maledicentissimis* laceratam *existimationem suam civili animo tulit.*“ Tiberio c. LXVI. „*Artabani Parthorum regis* laceratus est *literis, parricidia et caedes et ignaviam et luxuriam obiiciebat.*“ Domitiano XXIII. „*Contra Senatus adeo laetatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere* laceraret.“ Livius XXXI, 6. „*Aegre eam rem passi Patres;* laceratusque probris *in Senatu tribunus plebis.*“ XXXIII, 25. „*Hoc tractus vinculo quum redisset, ingenti cum invidia in Senatum venit: ibi quum* laceratus iurgiis *multorum esset.*“ XLIII, 4. „*Lucretium tribuni plebis absentem* concionibus *assiduis* lacerabant.“ Tacitus Annal. IV, 42. „*Audivit Tiberius* probra, *quibus per occultum* lacerabatur.“ Attilius Fortunatianus p. 2692. „*Iambica maledica carmina appellant, quod hoc metro olim* lacerare *et laedere solebant.*“ Sed haec satis superque: plena enim exemplorum sunt omnia. Illud, credo, in his iam animadvertis, *lacerare concionibus, literis, iurgiis, probris, carminibus, Iambis, Satira,* plane apud illos dici, ut apud Nostrum *lacerare opprobriis.* Cave enim, *opprobriis* cum vulgo ad *dignum* retuleris. Ordo enim est, *siquis, ipse integer, opprobriis laceraverit dignum.* Multo utique elegantius hoc est, ut *dignum* absolute sine adiuncto ponatur. Sic Noster alibi, Serm. II, 2. v. 103. „*Cur eget* indignus *quisquam, te divite?*“ Cicero apud Servium ad Aen. VI, 611. „Dignis *igitur largiendum est.*“ Incertus apud Scholiastem Iuvenalis Sat. V. „Digna dignis: *sic Sarmentus habeat crassas compedes.*“ Plautus Curcul. IV, 2. v. 27. „Indignis *si male dicitur, maledictum id esse duco: Verum si* dignis *dicitur, benedictum est meo quidem animo.*“ *Si male dicitur,* inquit, *dignis:* prorsus ut apud Nostrum construenda sunt verba: *si opprobriis laceraverit dignum.* Atque hinc etiam recte colligas, spurium esse et interpolatum illud *latraverit.* Quippe *latrare opprobriis* ne fando quidem auditum est; ut vel interpretibus nostris absonum et absurdum videatur. Itaque eo confugiant necesse est, ut *opprobriis* ad *dignum* referant; quo tamen insignis, ut

(Nec meus hic sermo est; sed quae praecepit Ofellus
Rusticus, abnormis Sapiens, crassaque Minerva)
Discite, non inter lances mensasque nitentis;
Cum stupet insanis acies fulgoribus, et cum
Adclinis falsis animus meliora recusat:
Verum hic inpransi mecum disquirite. Cur hoc,
Dicam, si potero. male verum examinat omnis
Corruptus iudex. leporem sectatus, equove
Lassus ab indomito; vel (si Romana fatigat

v. 2. Vulg. *quem.*

dixi, huius loci elegantia perditur. Denique haec leges velim S. Hieronymi in Epitaphio Nepotiani: „*Cave, ne committas, quod aut qui reprehendere voluni,* digne lacerasse *videantur; aut qui imitari, cogantur delinquere.*“ Equidem nullus dubito, quin cum haec scriberet Patrum doctissimus, hunc ipsum Flacci locum in mente habuerit, *dignum laceraverit.*

2. *Sed quem praecepit Ofellus*] Tres codices Torrentii: „*Nec meus hic sermo est; sed* quae *praecepit, Ofellus.*“ Quod et elegantius est, et castigatius. Sic alibi Noster Epist. I, 10. „Haec *tibi* dictavi *post fanum putre Vacunae.*“ et Serm. II, 7. v. 45. „*Dum* quae *Crispini* docuit *me ianitor, edo.*“ Terent. Heaut. III, 3. „*Clitipho,* haec *ego* praecipio *tibi?*“ Adelph. III, 3. „*Ubi* siquid *bene* praecipias, *nemo obtemperet.*“ et V, 9. „*Docui, monui, bene* praecepi *semper,* quae *potui, omnia.*“ Equidem, *praecepit sermonem,* quod vulgata lectio exhibet, nollem dicere. Ceterum pro *Ofellus* legendum esse videatur *Ofella;* ut et v. 53. *Ofella,* pro *Ofello;* et v. 112. *Ofellam* pro *Ofellum.* Quippe *Ofella* cognomen erat Romanis notum, ut Lucretiorum. Velleius Paterculus II, 27. *Ofella Lucretius.* Aurelius Victor in C. Mario: *Lucretius Ofella.* Livii Epitome lib. LXXXVIII. „*C. Marius Praeneste obsessus ab Lucretio Ofella,*“ et LXXXIX. „*Q. Lucretium Ofellam, contra voluntatem suam consulatum petere ausum, iussit* (Sylla) *interimi in foro.*“ At *Ofellus* nusquam legisse memini. *OFELLIVS* quidem et *OFILLIVS* habes apud Gruterum et Reinesium: sic Plin. Hist. VII, 49. *Claudia Ofilii;* et ibidem 54. *M. Ofilius Hilarus:* Appianus de Bello Civili lib V. Ὁ χιλίαρχος Ὀφίλλιος. Iohannes tamen Saresberiensis a vulgata lectione stat, Policrat. II, 1. „*Rusticanum et forte* Ofelli *proverbium est, Qui somniis et auguriis credit, numquam fore securum.*“ Quamobrem sine codicis scripti auctoritate nihil mutabimus.

3. *Abnormis sapiens, crassaque Minerva*] Nullus est interpretum, qui non prodiderit in suis aliquot *abnormi* haberi: in quibus sunt tres Blandinii apud Cruquium omnium veterrimi. Idem nos invenimus in Leidensi, Batteliano, et tribus aliis. Quaeritur iam, utrum sit praeferendum, *abnormi et crassa Minerva,* an *abnormis sapiens.* Mihi quidem posterius magis placet. *Sapiens* hic idem est, ac *philosophus.* Quemadmodum autem *Stoicus sapiens, Academicus sapiens,* pro sectae ratione dicitur: ita Ofellus erat *abnormis sapiens,* hoc est, sapiens nullius normae, nullius sectae et disciplinae, αὐτοδίδακτος, natura et moribus, non doctrina et disciplina sapiens. Cicero in Laelio c. 5. a Lambino hic olim citatus: „*Numquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium, T. Coruncanium, quos Sapientes nostri maiores iudicabant, ad istorum* (Graecorum) normam *fuisse* sapientes.“ Ergo *abnormis sapiens* recte dicitur et eleganter: *abnormis* vero *Minerva* non ita concinne, meo quidem iudicio.

Militia adsuetum graecari) seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco:
Cum labor expulerit fastidia; siccus, inanis
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno,
Ne biberis, diluta. foris est promus, et atrum
Defendens piscis hiemat mare: cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet. unde putas, aut
Quî partum? non in caro nidore voluptas

v. 14. Vulg. *extuderit*.

14. *Cum labor extuderit fastidia*] *Extuderit*, inquit Acron Scholiastes, *id est, excusserit, delicias tibi eiecerit.* Recte quidem hoc ad mentem Horatii, *excusserit fastidia;* ut Seneca Ep. CXIX. „*Inter reliqua hoc nobis natura praestitit praecipuum, quod necessitati fastidium excussit.*“ Sed illud valde dubito, an *extuderit fastidia* possit idem esse ac *excusserit et eiecerit:* immo alterum ab altero immane quantum discrepare contendo. *Extundere* enim *aliquid*, non est excutere, ut *eiicias et expellas*, sed ut *invenias et obtineas.* Virgil. Georg. I, 133. „*Ut varias usus meditando* extunderet *artes:*“ hoc est, ut recte Servius exponit, *studiose reperiret et coleret.* Ibidem IV, 315. „*Quis deus hanc, Musae, quis nobis* extudit *artem?*“ id est, ut iterum Servius, *studiose reperit*; et v. 326. „*En etiam, hunc ipsum vitae mortalis honorem, Quem mihi vix frugum et pecudum custodia sollers Omnia tentanti* extuderat, *te matre, relinquo.*“ id est, *invenerat et acquisiverat.* Plautus Mostell. I, 3. v. 64. „*Atque olim, priusquam id* extudi, *quum illi subblandiebar:*“ id est, *obtinui, impetravi, extorsi.* Et eodem plane sensu Suetonius Vespas. cap. 11. „*Nec compelli nisi a matre potuit: ea demum* extudit, *magis convicio, quam precibus vel auctoritate:*“ et Valerius Max. I, 4, 4. „*Vixque* extuderunt, *ut domum rediret.*“ Gellius XVII, 20. „*Existimans eloquentiae unius* extundendae *gratia Athenas venisse:*“ hoc est, *quaerendae, comparandae.* Auctor dialogi De caussis corruptae eloquentiae c. 9. „*Ut cum toto anno unum librum* extudit *et elucubravit.*“ Ne multa; id polliceri tibi ausim, ubicumque hoc vocabulum occurrit, eodem quo in his locis sensu inveniendi, acquirendi, impetrandi, extorquendi venire. Iam ergo si ad haec exempla locum Flacci examines; *extundere fastidia alicui*, erit homini cuidam, nimium simplici et circa victum indifferenti, et ne immunda quidem aspernanti, tandem aliquando debitum fastidium creare et excitare. Quod quam alienum sit et quidem contrarium menti poëtae, nihil opus est dicere. Quid nunc agimus? Ceteri quidem interpretes tacent: solus hic Torrentius ingenue lectorem monet, suos codices pene omnes habere *extulerit*, non *extuderit: quod*, inquit, *alii affirmanti vix crediderim.* Quid ita vero, vir optime? quasi incredibile aut mirum sit vestigia sanae lectionis in nullis codicibus extare? Quin et nostri, Reginensis, Galeanus, Petrensis, clare itidem habent *extulerit;* et a prima manu Magdalenensis. Unde minima mutatione mihi facile fuit sic locum reconcinnare, „*Cum labor* expulerit *fastidia.*“ Idque postea Excerpta Bodleiana, annis, opinor, abhinc CCCC scripta, sine litura mihi exhibuerunt. *Fastidium expellere*, plane ut Plinius, *fastidium abigere;* Seneca, *fastidium excutere.* Noster Epist. II, 2. v. 137. „Expulit *helleboro morbum bilemque meraco.*“ Sane et ipsum *extulerit* satis commode ferri potest, id est, *abstulerit, deduxerit*, ut alii sunt locuti.

Summa, sed in teipso est. tu pulmentaria quaere
Sudando. pinguem vitiis albumque neque ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina iuvare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
Hoc potius quam gallina tergere palatum,
Corruptus vanis rerum; quia veneat auro
Rara avis, et picta pandat spectacula cauda
Tamquam ad rem attineat quicquam. num vesceris ista,
Quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?
Carne tamen quamvis distat nihil, hac magis illa;

v. 21. Vulg. *nec.*

21. *Nec ostrea, Nec scarus*] Lege ex scriptis et olim editis, neque *ostrea*. Semel antea de his monui, quod satis est.

28. *Cocto num adest honor idem*] Vocula *num* non eliditur hic in scansione, sed pronunciatur, ut frequenter apud Comicos, etiam vocali sequente. Sic Terentius: Dŭm *erit commodum*: Cŭm *ego possim in hac re medicari mihi*: Quăm *ego argentum effecero*. Id duntaxat observandum, numquam hoc fieri in ultima pedis syllaba, cuius rei rationem soli Musici intelligent. Lucretius III, 1069. „*Sed* dŭm *abest quod avemus, id exsuperare videtur.*“ Nihil ergo opus est sagacissimi Nic. Heinsii coniectura, qui ad Claudiani II. Cons. Stil. 167. fortassis ait legendum: *Coctóne adest honor idem*; sine vocalis elisione. Hoc enim multo adhuc durius est et horridius: quippe vocalis brevis nusquam hiatum facit, sed semper eliditur, ut docui ad Carm. III, 14. v. 11. Equidem, siquid mutatum vellem, sic potius legerem, „Coctóne etiam est *honor idem?*“ Etiamne cocto honor idem est? Sane codex Bateliannus, *Cocto num est honor*: Galeanus vero et alter, *Cocto nec adest.*

29. *Carne tamen quamvis*] Quam sudent hic et omnia moliantur interpretes, quo verborum constructionem explicent et evolvant, vide, si vacat aut copia est, apud ipsos. Nos sic in vulgata lectione, quam omnes fere exhibent scripti editique libri, simplicissime verba ordinamus: „*Carne tamen quamvis distat nihil, hac magis illa; Imparibus formis deceptum te patet. Esto. Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus an alto Captus hiet?*“ *Quamvis*, ait, nihil distat, nihil excellit carne hac pavonis, magis illa gallinae; tamen patet te, deceptum imparibus formis avium, hanc carnem illi praeponere. *Esto hoc*: concedo, permitto tibi, do veniam tuae stultitiae, ut forma hic decipiaris. *At unde*, sodes, dignoscis et discernis, hic lupus piscis utrumne in Tiberi an in alto mari captus sit? Certe eadem utrobique est forma: neque idem in lupo, quod in pavone, poteris praetendere. *Hac magis illa*, quod perinde est atque, *hac magis quam illa*: ut Serm. II. 8. v. 17. — „*Albanum, Maecenas, sive Falernum Te* magis appositis *delectat.*“ Lucret. V, 729. „*Aut* minus hoc illo *sit cur amplectier ausis.*“ Iam, opinor, in hac expositione transitio ad sequentia plana est et a proximo petita: tum et tota sententia seriesque orationis clare elucescit. Nihil ergo opus est Xylandri hariolatione, sic locum refingentis; quam et Chabotius non improbat: „*Carne tamen*, quam vis, *distat nihil hac magis illa.*“ ubi praeter alia iure culpanda vocabulum *hac* prorsus redundabit. Multo minus opus illa Marcilii correctione, cariosa sane et rancida: „*Carni tamen* (*quamvis distat nihil hac magis illa*) *Imparibus formis deceptum te patet.*“ Neque enim indigna illa veterum licentia Noster usquam abusus est, ut S in fine vocis elideret: neque vero *carnis*, sed *pluma-*

Inparibus formis deceptum te patet. esto.
Unde datum sentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontisne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? laudas, insane, trilibrem
Mullum; in singula quem minuas pulmenta necesse est
Ducit te species, video. quo pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit, his breve pondus.
Ieiunus raro stomachus volgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. at vos
Praesentes, Austri, coquite horum obsonia. quamquam
Putet aper rhombusque recens, mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum; cum rapula plenus
Atque acidas mavolt inulas. necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis,

rum forma deceptus est iste ganeo. Denique etiam libenter carere possumus Torrentii opera, qui ex nescio quibus in uno et altero codice variis lectionibus sic locum constituit, „*Carne tamen quamvis distat nihil; hac magis* illam *Imparibus formis deceptum te* petere *esto*." ubi potius scribendum fuerit, *hanc magis illa*. Quippe si *hac magis illam* legeris, sic fiet, ut caro gallinae pavonis carni praeferatur, prorsus contra poëtae mentem. Sed quod hanc emendationem funditus evertit, illud est, quod *esto*, vox concedentis, semper orationem inchoet, numquam, ut hic, claudat.

31. *Unde datum sentis*] Hoc est, *Unde tibi datum, quod sentis; Unde tibi concessum, ut sentias*. Doctissimus tamen Nic. Heinsius in ora sui codicis, *Forte*, ait, *legendum*, „*Unde* ratum *sentis, lupus hic, Tiberinus an alto Captus hiet?*" Nollem factum; vulgata enim lectio, quam omnes ubique libri firmant, facile se tuetur loco illo Ovidii, Fast. VI, 103. „*Prima dies tibi, Carna, datur: Dea cardinis haec est. Numine clausa aperit, claudit aperta suo.* Unde datas *habeat vires, obscurior aevo Fama: sed e nostro carmine certus eris.*" Sed et hic quoque vir idem praestantissimus emendat *ratas*, quamvis fatetur omnes ibi codices a recepta lectione stare. Scire equidem vellem, quid vitio vertat: ipse enim tacet. Atqui, aut plane nihil video, aut uterque locus, tam Horatii, quam Nasonis, firmo talo postea stabit, utpote a Persio fultus, cuius hoc est in Sat. V. v. 124. „*Liber ego.* Unde datum *hoc sumis, tot subdite rebus?*" Neque enim dubites, quin perpetuus Nostri imitator hunc ipsum locum in animo habuerit; praesertim ubi scias in codice scripto Galeano, quem ipse olim versavi, sic clare haberi: „*Liber ego.* Unde datum *hoc* sentis, *tot subdite rebus?*" *Datum* igitur hic valet *concessum*: Unde concessum tibi, ut discernas, Lupus hic marinus sit, an fluviatilis? natura et gustu, an prava opinione? Sic Martialis Epigr. I, 42. „*Non cuicumque* datum *est habere nasum.*" Terentius Eunucho IH, 1. — „*est illuc* datum *Profecto, ut grata mihi sint, quae facio omnia.*" Lucret. II, 302. — „*et crescent, inque valebunt, Quantum cuique* datum *est per foedera naturai.*"

40. *Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus*] Nic. Heinsius, *Lege*, inquit, *áis*. Sed recte habet persona tertia, *ait*; etiamsi aliquem ex adverso respondentem fingimus; ut docui ad Serm. I. 4. v. 79.

Nigrisque est oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni praeconis erat acipensere mensa
Infamis. quid? tum rhombos minus aequora alebant?
Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido;
Doneo vos auctor docuit praetorius. ergo
Si quis nuno mergos suavis edixerit assos;
Parebit pravi docilis Romana iuventus.
Sordidus a tenui victu distabit, Ofello
Iudice. nam frustra vitium vitaveris illud;
Si te alio pravus detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhaeret,
Quinquennis oleas est, et silvestria corna;
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum; et

v. 48. Vulg. *Aequor alebat.* 55. *Pravum.*

48. *Aequor alebat*] Plurali haec efferunt numero editiones Venetae et Loscheriana, — „*quid? tum rhombos minus* aequora alebant?“ quibus accedunt bona pars codicum, ut inter nostros Reginensis, Battelianus, Petrensis, Lambethanus, et a prima manu Magdalenensis. Quo igitur pertinebat, receptam in vetustis editionibus lectionem e loco suo elicere? Certe, siquid interest, hanc potius praetulerim. Neque enim unum aequor, sed *plura alebant* rhombos: et *minus aequor* in fronte gerit nescio quid ambigui, quod in altera lectione penitus evitatur.

53. *Sordidus a tenui victu distabit Ofello Iudice*] Sic extat in editionibus priscis: at meliores Cruquii, Pulmanni, Bersmannique, et ex nostris optimi Leidensis, Reginensis cum quattuor aliis, *distabat:* quod fortasse nihilo deterius. Haec enim iam olim ab Ofello praecepta. Si *distabat* hic legis, tum Horatii verba sunt, de Ofello hoc narrantis: sin *distabit*, ipse Ofellus haec loquitur: et *Ofello iudice* perinde est ac *me iudice*. Sic Phaedra apud Nasonem Heroid. IV. v. 74. „*Quemque vocant aliae vultum rigidumque trucemque. Pro rigido*, Phaedra iudice, *fortis erat.*“ Porro alius poëta sic potius scripsisset, *Sordidus a tenui* victus *distabit*. Sed sic alibi noster Epod. I. v. 15. „*Roges*, tuum labore *quid iuvem meo?*“ et Art. Poët. v. 273. „*Scimus* inurbanum *lepido seponere* dicto.“

55. *Si te alio pravum detorseris*] Elegantissima certissimaque est Bersmanni codicis lectio: nostri enim omnes a vulgata stant: „*Si te alio* pravus *detorseris.*“ qualis adiectivorum constructio sollemnis est Nostro, ut studiosus lector passim notabit. Ita Serm. II, 7. v. 71. — „*quae bellua ruptis, Cum semel effugit, reddit se* prava *catenis?*“ et Serm. I, 4. v. 79. — „*Laedere gaudes, Inquit, et hoc studio* pravus *facis.*“ ubi si ita visum foret, *studio pravo* dicere potuisset; ut Livius XLII, 63. „*Non ob aliam causam, quam* pravo studio; *quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendo.*“ Ceterum hoc in loco non constructio solum figuratior, sed et ipsa sententia melior efficitur: — „*nam frustra vitium vitaveris illud; Si te alio* pravus *detorseris:*“ *ideo* scilicet pravus, *quod* te alio detorqueas. Atqui si *pravum* legeris; *iam tum* fuisse pravum crimineberis, *priusquam* ad aliud vitium se detorserit: quod falsum est.

56. *Cui canis ex vero ductum cognomen adhaeret*] Editiones veteres dederunt, *Ex vero dictum;* et sic codices multo plures, nostri certe ad unum omnes: sic Graeci: *Ἐτυμολογούμενον*, quod ad verbum red-

Cuis odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natalis, aliosve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
Utrum imitabitur? hac urguet lupus, hac canis, aiunt.
Mundus erit, qua non offendat sordibus, atque

v. 65. Vulg. *Qui non offendit.*

das, *ex vero dictum.* Livius I, 1. „*Stirps virilis, cui Ascanium parentes* dixere nomen.“ Noster Epist. I, 7. v. 92. — *pol me miserum, patrone, vocares, Si velles, inquit, verum mihi* dicere nomen:“ ut ibi habent tum editi antiqui, tum veterrimi aliquot codices, Graevianus, Leidensis, et alii. Sallustius Iugurth. c. 78. „*Ceterum situm inter duas Syrtis, quibus nomen* ex re inditum — *Syrtes a tractu nominatae.*“ Ovid. Fast. II, 859. „Ex vero positum *permansit Equiria nomen.*“ Sane *ex re inditum, ex vero positum* propius accedunt ad *dictum*, quam ad *ductum.* Tolerabilis itaque ea lectio est; ut mirum adeo non sit, si adhuc nonnullis placeat. *Ductum* tamen hic iure reposuerunt ex vetustissimo codice Blandinio. Sic Naso Fast. I, 467. „*Ipsa mone, quae nomen habes a carmine* ductum.“ et Fast. III, 387. „*Iam dederat Saliis: a saltu nomina* ducunt:“ ubi vide Heinsium. Idem ibidem v. 733. „*Nomine ab auctoris* ducunt *Libamina nomen.*“ Noster Serm. II, 1. v. 65. — *num Laelius et qui* Duxit *ab oppressa meritum Carthagine nomen.*“ Cicero De Nat. Deor. II, 27. „*Nec longe absunt ab hac vi dii Penates, sive a penu nomine* ducto“ etc. Et ibidem III, 24. „*Nullum est nomen, quod non possis una litera explicare, unde* ductum *sit.*“ Ceterum codex vetustus Pulmanni, „*Cui canis ex vero dictum cognomen* adhaesit.“ Sic Serenus Sammonicus c. 65. ubi hunc locum imitatus est, „*Interdum existit turpi verruca papilla; Hinc quondam Fabio* utrum cognomen adhaesit.“ Sed in Flacco recte habet *Adhaeret.* Hic enim de Avidieno vivo, Sammonicus de Verrucoso mortuo locutus est.

59. *Cuius odorem olei*] Vide modo locum: „*Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit Ille repotia, natales, aliosve dierum Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri Caulibus instillat.*“ Quid? anne *instillat odorem olei?* immo *oleum* ipsum. Ergo tres Torrentii codices cum nostro Colbertino lectionem eam praeferunt: „*Cuius odorem* oleum *nequeas perferre.*“ Quid agimus? sane utra harum potior sit, dictu difficile est. Quippe si *oleum* legis, Synchysis illa Horatio est familiaris: sin *olei*, figurata est locutio, haud minus Nostro usitata. *Cuius olei odorem perferre nequeas, instillat.* Hoc est, *Oleum, cuius odorem.* Casum scilicet nominis ad pronomen retulit, non ad verbum: ut in illis Terentii: „*Populo ut placerent*, quas *fecisset* fabulas. Quas *credit esse* has, *non sunt verae nuptiae.*“ Sententia igitur utrobique eodem redit: et dabimus id tot editionibus, ut *olei* retineamus.

65. *Mundus erit, qui non offendet sordibus*] Locus hic et interpretes male habuit, et ab illis vicissim male habitus est: „*Quali igitur victu sapiens utetur, et horum Utrum imitabitur? hac urget lupus, hac canis, aiunt. Mundus erit, qui non offendet sordibus, atque In neutram partem cultus miser.*“ ubi in diversas partes trahuntur: alii ex praecedentibus *victus* huc repetunt, *Mundus victus erit*, qui non offendet sordibus; alii ex sequentibus *cultus* huc retrahunt, *Mundus cultus erit*, qui non offendet sordibus, atque miser in neutram partem: plu-

In neutram partem cultûs miser. hic neque servis,
Albucî senis exemplo, dum munia didit,
Saevus erit; nec sic ut simplex Naevius, unctam
Convivis praebebit aquam; vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc, victus tenuis quae quantaque secum
Adferat. in primis valeas bene: nam variae res
Ut noceant homini, credas, memor illius escae
Quae simplex olim tibi sederit. at simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis;
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. vides, ut pallidus omnis
Cena desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque praegravat una,
Atque adfligit humo divinae particulam aurae.

v. 79. Vulg. *Affigit.*

res denique *homo* subintelligunt, *Mundus homo is erit*, qui non offendet *etc.* Perperam omnes: neque enim Ofellus hic definit aut statuit, quinam *homo*, vel quinam *cultus victusve* sit mundus: id in vita communi notum erat omnibus. Quid igitur restat? Nimirum et in editionibus priscis et codicibus prope omnibus habetur *offendat.* Hoc recte: deinde in Blandiniis Cruquii et Scholiaste Acrone *qua*, non *qui.* Lege ergo, „*Mundus erit* qua *non* offendat *sordibus.*" Nempe supra quaesiverat, *Quali victu sapiens uteretur:* nunc autem respondet: *Mundus erit*, hoc est, *Sapiens mundus erit, qua non offendat sordibus. Qua* hic absolute est positum, pro *eatenus qua*, ut passim apud bonos auctores. *Eatenus mundus erit, qua non offendat sordibus;* qua non sordibus offensam et fastidium moveat: non affectabit cultum iusto mundiorem: *in neutram partem cultus miser erit;* neque inclinans in nimiam et supervacuam munditiem, neque in victum immundum et sordidum. Noster Serm. I, 2. v. 123. „*Candida rectaque sit*, munda hactenus, *ut neque longa, Nec magis alba velit, quam det natura videri.*" Seneca Controv. XV. „*Matrona prodeat in tantum ornata, ne immunda sit.*" Varro apud Gellium XIII, 11. „*Dominum autem convivii esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus.*"

79. *Atque affigit humo divinae particulam aurae*] *Affigit* et veteres editiones habent, et omnes omnium codices; praeterquam quibus usus est Lambinus, quorum duodecim, si fides est, *adfligit* praeferebant. Nos sane in nullo id vidimus. Neque vero id multum refert, utrum ulli qui nunc quidem extant, ita habeant necne: cum satis constet tam ex alio Flacci loco Serm. I, 1. v. 81. quam ex multis aliorum auctorum, voces *affigere* et *affligere* passim a librariis confundi solere. Hoc igitur hic agamus; non utra lectio plures codices sponsores habeat, sed utra melior, loco aptior et ad sententiam convenientior. Et de hoc quidem litigant interpretes: neque ullus litigandi finis erit, nisi si auctor ab umbris excitatus controversiam ipse dirimat. Quippe utraque lectio proba est; ut necesse sit hanc illi, illam alteri pro vario hominum gustu magis placere. Ceterum *affigere humo* quid sit, norunt omnes, *affligere humo* est, cum vi et impetu terrae illidere. Ovidius XII, 139. „*Quem super impulsum resupino pectore Cygnum Vi multa vertit*, terraeque adfixit *Achilles.*" et XIV, 206. — „*quo vidi bina meorum Ter quater* affligi *sociorum corpora* terrae." Auctor Octaviae v. 685. „Affligat humo *violenta manus Similes*

nimium vultus dominae." Florus IV, 12. „*Mulieres, deficientibus telis, infantes ipsos* afflictos humo *in ora militum adversa misere.*" Valerius Max. IX, 2. 4. „*Infantesque alios in conspectu parentum* humo infligi *iussit.*" Tacitus Hist. I, 41. „*Dereptam Galbae imaginem* solo adfixit." Sueton. Domit. c. XXIII. „*Clypeos et imagines eius coram detrahi, et ibidem* solo affligi *iuberet.*" Silius Italicus lib. VII. — „*trepidoque levantem Membra* afflicta solo, *pressa violentius hasta Implicuit terrae.*" Lucanus II, 31. „*Hae lacrimis spargere deos, haec pectora duro* Adfixere solo." Ubi tamen acutissimus Io. Frid. Gronovius, Observ. IV, 8. ex manuscriptis suis reponit *adfixere:* neque enim, ait, impetu se humi prosternebant, sed procumbebant duntaxat. Nollem hoc a viro sagacissimae naris profectum. Recte enim ibi habet, *adfixere;* idque vel epitheton *duro* satis ostendit. Id enim rem exaggerat, quod etiam *duro* et marmoreo templorum solo pectora adfixerint. Frigebit autem epitheton, si placide et lente procubuerint: nihil enim tum intererit, *durone* dixeris an *molli.* Quid quod in magno luctu sollemne erat humo corpora affligere, et capite et pectoribus solum tundere, ut pluribus probare facile foret, si id nunc ageremus. Sio de sene Amphitryone Seneca in Herc. Fur. v. 1317. „*Vivamus: artus alleva* afflictos solo, *Theseu, parentis:*" et Hypsipyle apud Statium Theb. V, 602. — „*huc magno cursum rapit effera luctu, Agnoscitque nefas;* terraeque illisa *nocenti Fulminis in morem, non verba in funere primo, Non lacrimas habet.*" et de sene Gordiano Capitolinus in Maximinis c. XIV. „*Gordianum, reclamantem et se* terrae affligentem, *opertum purpura imperare coëgerunt.*" Unde et in illo Silii de legatis Saguntinis, lib. 1, 674 sub finem, „*Tandem ut finitae voces; (miserabile visu)* Affigunt *pronos squallentia corpora* terrae," non dubitem reponere *affligunt,* repugnante licet Dausqueio, et eo multo maiore Gronovio. Atque satis iam, opinor, superque Lambino tulimus suppetias, qui copiose hunc locum enarrans eo maxime ad incitas redactus est, quod *affligere ad terram* compluribus exemplis, *affligere terrae* vel *humo* ne uno quidem confirmare potuit. Iam autem, si locutio tam bene se tuetur, haud minus, puto, et sententia ipsa se commendabit. *Corpus,* inquit, *hesterna crapula onustum, animum quoque divinae aurae particulam una secum praegravat et humo affligit.* Certe nihil hic reprehendas; nisi illud forte, quod *humo affligere,* sive in solum deiicere, non satis morae denotet, qua animus, etsi sua natura caelestis, vitiis tamen praegravatus humi teneatur. Quod enim *humo afflictum* est, cito forte se exigere et sublevare potest; quod *humo* semel *affixum,* vix aut sero potest resurgere. Recte quidem: sed contra reponent, non requiri hic diuturnam moram, quae per totam vitam perduret; agi hic de *hesternis* tantum *vitiis,* de *coena dubia,* de una adeo crapula, quae pro indeanimum ad terram *deprimat,* sed minime *defigat:* qua scilicet vel labore vel abstinentia vel denique somno discussa, animus se statim recuperet et humo tollat. Recta igitur, ni fallor, et extra omnem reprehensionem posita est lectio illa Lambini. Neque tamen hilo minus tibi arrideat illa altera, quam aliorum codices tanto consensu subministrant, „*Atque* adfigit *humo divinae particulam aurae.*" Sic enim Seneca Epist. LVIII. „*Quaedam animantia impetum habent, incedunt, transeunt: quaedam* solo affixa *radicibus aluntur et crescunt.*" Livius VIII, 7. „*Quem Manlius ab iugulo, ita ut per costas ferrum emineret,* terrae affixit." et XXIX, 2. „*Postquam ii, qui circa regem, eminecem restantem, deinde pilo* terrae affixum, *pugnabant.*" Ergo *adfigere humo animum* perinde erit, ac clavo vel fibula vel alio quodam vinculo, terrae adnectere. Id quod in re fere eadem Plato habet in Phaedone, „Ἑκάστη ἡδονὴ καὶ λύπη, ὥσπερ ἧλον ἔχουσα, προσηλοῖ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα καὶ προσπερονᾷ:" *Omnis voluptas ac dolor animum corpori, quasi clavo et fibula,*

Alter, ubi dicto citius curata sopori
Membra dedit, vegetus praescripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam;
Sive diem festum rediens advexerit annus,
Seu recreare volet tenuatum corpus: ubique
Accedent anni, et tractari mollius aetas
Inbecilla volet. tibi quidnam accedet ad istam,
Quam puer et validus praesumis, mollitiem? seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus.
Rancidum aprum antiqui laudabant: non quia nasus
Illis nullus erat; sed, credo, hac mente, quod hospes
Tardius adveniens vitiatum commodius, quam
Integrum edax dominus consumeret. hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset.

affigit. Quo alludit Plutarchus Symposiacis VIII, 2. „Ὁ γὰρ ἡδονῆς καὶ ἀλγηδόνος ἧλος, ὃς πρὸς τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν προσηλοῖ, μέγιστον κακὸν ἔχειν ἔοικε:“ *Doloris enim et voluptatis clavus, qui corpori animum adfigit, magnum malum esse videtur.* Itaque hoc dicit Horatius, *Corpus tibi vinique onere gravatum una animum deprimere*, et quasi clavo *terrae affigere*, προσπερονᾶν καὶ προσηλοῦν τὴν ψυχὴν τῇ γῇ. Quo in primis pertinent illa Sancti Hieronymi contra Iovinianum libro II. „Porro ciborum *aviditas*, *quod animum quasi quibusdam compedibus* degravatum in terra teneat, *quis ignorat?*“ Sane ut Horatius fortasse ad illum Platonis locum, ita ad hunc Horatii Hieronymus probabiliter admodum respexisse videatur.

85. *Accedent anni, et tractari*] In omnibus Pulmanni et Bersmanni codicibus, et in pluribus Torrentii desideratur particula *et*; adeo ut locus sic constituatur, „*Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam; Sive diem festum rediens advexerit annus, Seu recreare volet tenuatum corpus: ubique Accedent anni, tractari mollius aetas Imbecilla volet.*“ Abest etiam *et* ab editionibus vetustis, et a libris meis praeter Reginensem omnibus. Si tollis τὸ *et*, tum clauditur oratio post illa *tenuatum corpus*; et reliqua sententiose proferuntur: *Ubi autem senectus ingravescet, ea aetas imbecilla lautius et delicatius tractari postulabit.* Atque haec quidem lectio sic satis commoda est, et libris plerisque omnibus fundata. Nequaquam tamen ambigo, quin altera illa, quam clare habet codex Reginensis, sola vera et sincera sit; dummodo pro *que* ex coniectura reponas *ve*: „Sive *diem festum rediens advexerit annus*: Seu *recreare volet tenuatum corpus; ubi* ve *Accedent anni*, et *tractari mollius aetas Imbecilla volet.*“ Quo pacto orationis cursus sic continuabitur: Hic poterit ad melius transcurrere, *sive* dies festus sit; *seu* labore exhaustus recreare se volet; *ubive*, vel *sive ubi* senescere se sentit. *Ve* enim particula disiunctiva cum *seu* et *sive* tertium locum obtinere solet. Sic Noster Carm. IV, 2. v. 10. „Seu *per audaces nova dithyrambos*. Seu *deos regesve canit, deorum*. Sive *quos Elea domum reducit. Flebili sponsae iuvenemve raptum.*“ Et Arte Poët. v. 63. „Sive *receptus terra Neptunus — sterilisve diu palus —* seu *cursum mutavit.*“ et Carm. III, 4. v. 3. „Seu *voce nunc mavis acuta* Seu *fidibus citharave Phoebi.*“ et I, 2. v. 5. „Sive *per Syrtes iter aestuosas*, Sive *facturus per inhospitalem Caucasum*, vel *quae loca.*“ Recte igitur hic habet *ubive*: atque hoc modo evitabitur ambiguitas vocabuli *ubique*; quae legentem continuo offendit.

Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem
Occupet humanam? grandes rhombi, patinaeque
Grande ferunt una cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum; cum deerit egenti
As, laquei pretium. Iure, inquit, Trausius istis

v. 95. Vulg. *Occupat.* 99. *Inquis, Trasius.*

95. *Aurem Occupat humanam*] Plures vetustioresque codices *occupet*; et sic nostri Reginensis, Leidensis cum aliis quinque; atque hoc Lambino et Cruquio Torrentioque placuit: „*Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem* Occupet *humanam?*“ *Fama* est vox τῶν μέσων, nunc *bonam* nunc *malam* significans: itaque haec erit constructio: *Das aliquid famae, quae bona et iucundissima sit?* Verum hoc pacto non *aurem humanam*, sed *aurem tuam* rectius dixisset. Quare malim hic sequi alios codices, licet numero et antiquitate inferiores, in quibus sunt Magdalenensis et Collegii Trinitatis cum editionibus priscis: „*Das aliquid famae? quae carmine gratior aurem* Occupat *humanam:*“ ubi *famae* absolute positum est pro *bonae famae.* Sic Seneca Clementia lib. I, 15. „*Quilibet nostrum debuisset adversus opiniones malignas satis fiduciae habere in bona conscientia: principes multa debent etiam* famae dare.“ Tacitus Annal. I, 7. „Dabat *et* famae; *ut vocatus electusque potius a Rep. videretur.*“ Iam autem *bona fama*, existimatio, laus, *humanas aures* iucundissime afficit. Plinius Epist. VII, 32. „*Est enim, ut Xenophon ait, ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος.*“ Locus extat in Hieronis ubi Simonides loquitur: „*Τοῦ μὲν ἡδίστου ἀκροάματος, ἐπαίνου, οὔποτε σπανίζετε· τοῦ δ' αὖ χαλεπωτάτου, λοιδορίας, ἀνήκοοί ἐστε.*“ Cicero pro Archia c. 9. „*Themistoclem dixisse aiunt, cum ex eo quaereretur, Quod* acroama *aut cuius vocem libentissime audiret: Eius, a quo sua virtus optime praedicaretur.*“ Eleganter hic Porphyrio: „*Hoc Antisthenes dixisse traditur: Is enim cum vidisset adolescentem luxuriosum Acroamatibus deditum, ait, Miserum te, adolescens, qui numquam audisti summum acroama, laudem tuam.*“ Ergo *occupat* elegantius hic et verius quam *occupet.*

99. *As laquei pretium*] Editiones quidem veteres, et codicum maior pars *aes*, i. e. ut Petrensis inter lineas enarrat, *Obolus.* Lucianus in Timone: „*Ἐγὼ δὲ καὶ πολλοὺς ἂν εἶπεῖν ἔχοιμί σοι, σφᾶς μὲν οὐδὲ ὀβολὸν ὥστε πρίασθαι βρόχον ἐσχηκότας, ἄρτι δὲ τήμερον πλουσίους:*“ hoc est, *Ego vero multos tibi memorare possum, hodie repente divites, qui heri ne* Obolum quidem, quo laqueum emerent, *habuerint.* Placet tamen potius *as* ex Blandiniis et nostris aliquot, ut unum nummulum indicet; quam *aes*, quod summae incertae est. Lucianus itaque *obolum*, Noster *assem*, Plautus *drachmam*, certum omnes nummulum, pro laquei pretio nominarunt. Pseud. I, 1. v. 83. „CA. *Actum hodie de me est. Sed potes mutuam* Drachmam *dare mi unam, quam cras reddibo tibi?* PS. *Vix hercle opinor, si me opponam pignori. Sed quid de drachma facere vis?* CA. Restim *volo Mihi emere.* PS. *Quamobrem?* CA. *Qui me faciam* pensilem: *Certum est mihi ante tenebras tenebras persequi.*“ Ita ille Plauti locus est legendus.

Ibid. *Iure, inquis, Trasius istis furgatur verbis*] Primo *inquit* hic legendum cum editionibus vetustis et codicibus melioris notae, ut Leidensi et Reginensi cum aliis. Vide nos ad Serm. I, 4. v. 13. Deinde in nomine illo mire variant, ut solent, exemplaria: *Trasius, Transtus,*

Iurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Divitias habeo tribus amplas regibus. Ergo,
Quod superat, non est melius quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam, te divite? quare
Templa ruunt antiqua Deûm? cur, inprobe, carae
Non aliquid patriae tanto emetiris acervo?
Uni nimirum tibi recte semper eunt res.
O magnus posthac inimicis risus! uterne
Ad casus dubios fidet sibi certius? hic qui
Pluribus assuerit mentem corpusque superbum;
An qui contentus parvo metuensque futuri,
In pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latius usum,

v. 106. Vulg. *Recte tibi.* semper *erunt.*

Rausius, *Traxius*, *Tostus*, *Tralius*, *Traulius*, *Trallius*, *Travius*. Nos *Trausius*, sive *Trosius* quod idem est, ut *Claudius Clodius*, *Plaustrum plostrum* etc. ex Blandiniis Cruquii, et nostris quibusdam, et editione prima Veneta praeferimus. Gruterus 744, 3. C. TRAVSIO LVCRIONI. TRAVSIVS PARIS. TRAVSIA AVGE LIB. et 64. 2. IN HONOREM M. TROSII DAPHNI ET M. TROSII CISSI M. TROSIVS MODESTVS. et 170, 3. C. AVILIVS LICINIVS TROSIVS. Reinesius XVI, 40. P. TROSIVS P. F. PORTIO. TROSIA C. F. TERTIA. Apud eosdem et TRAVIVS habes; uti hic apud Flaccum exhibent Leidensis et Reginensis. Capitolinus in Marco c. 11. „*Usus est Grammaticis Latinis, Trosio Apro*," *etc.*

106. *Uni nimirum recte tibi semper erunt res*] Alio ordine codices nostri, Leidensis, Zulichemianus, Galeanus, et Reg. Societatis, *tibi recte*; nisi quod nonnulli male praeferant *rectae*. *Uni nimirum tibi*, id est, *soli tibi*: ita haec melius coniunguntur. Deinde pro *erunt* legendum ex ingeniosa Nic. Heinsii coniectura *eunt*: „*Uni nimirum tibi recte semper* eunt *res*." Ita Cicero ad Atticum XIV, 15. „*Incipit* res melius ire, *quam putaram*. et XIV, 20. „*Dolabellae et prima illa actio, et haec contra Antonium concio mihi profecisse permultum videtur: prorsus* ibat res." Tacitus Annal. XII, 68. „*Crebroque vulgabat*, Ire in melius *valetudinem principis*." Ita *res procedere*, *bene cedere*, *pessum ire*, *retro ire*, *redire* dicuntur. Ceterum facilis erat librariorum lapsus ab *eunt* ad *erunt*. Sic Serm. II, 7, 59. *Auctoratus eas*: duo Cruquiani et Reginensis noster *eras*. Porro hic versus non, ut vulgo, per interrogationem efferendus est: sed affirmative et εἰρωνικῶς. Qui in bonis scriptoribus versati sunt, id ex ipso verbo *Nimirum* verum esse intellegent.

113. *Integris opibus novi non latius usum*] Scripti omnes editique *latius*: at Henricus Stephanus ex coniectura, plaudente Cruquio, *lautius*: acutissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *laetius*. Dolet dictum hoc a viro praestantissimo. Siquidem melior longe est Stephani correctio. Ulpianus Digest. V, 3, 25. „*Si quis re sua* lautius *usus sit contemplatione delatae sibi hereditatis*." et infra ibidem, „*Si quid* lautius *contemplatione hereditatis impendit*." et iterum, „*Utique enim, etsi non tam* laute *erogasset, aliquid tamen ad victum cottidianum erogaset*." Sed nihil in Nostro mutandum: accederem potius ad Duareni

Quam nunc aocisis. videas metato in agello
Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profesta
Quicquam, praeter olus fumosae cum pede pernae.
Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus; bene erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hoedo: tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas, cum duplice ficu.
Post hoc ludus erat cupa potare magistra.

v. 118. Vulg. *Ac* m. *cum*. 123. *Culpa*.

sententiam, qui in Ulpiano *latius* substituit. Iuvenalis Sat. XIV, 234. „*Nemo satis credit tantum delinquere, quantum Permittas: adeo* indulgent sibi latius *ipsi*." Recte igitur *latius uti*; ut contra *anguste uti*. Caesar de Bello Civili III, 16. „*Rem frumentariam expediendam, qua* anguste utebatur." Sic *res angusta, res arcta*. Eodem redeunt *largius uti, laxius uti*. Sallustius Catil. XVI. „*Plerique Sullani milites*, largius suo usi, *rapinarum et victoriae veteris memores, civile bellum exoptabant*." Seneca de Brevitate Vitae c. VIII. „*Nemo aestimat tempus*: utuntur illo laxius, *quasi gratuito*."

118. *Ac mihi, cum longum*] Miror, unde malum huc pedem intulerit illud *cum*, cum omnes codices et editiones vetustae habeant *seu*. *Seu hospes, sive conviva*. Quid manifestius?

123. *Post hoc ludus erat culpa potare magistra*] Locus omnium difficillimus, quique interpretibus summam molestiam creavit. Nobis quoque pro pensi nostri ratione iam eadem adeunda est alea: quae si post tot et tantos viros melius forte aut saltem non deterius cesserit, erit quod ab aequo lectore vel veniam impetremus. Iam primum id ab omnibus testatum est, universos, qui adhuc visi sunt, codices uno consensu habere, *culpa magistra*. Id quid sibi velit, et an huic sententiae possit adaptari, iam disquirendum erit. Cato in Diris: „*Istius atque utinam facti mea* culpa magistra *Prima foret, letum vita mihi dulcius esset*." ubi *magistra istius facti*, sive Veneris furtivae, est *dux, inventrix, auctor*. Eodem Curtius III, 5. „*Adhuc illa disciplina* paupertate magistra *stetit*." Cicero, „*Natura ipsa magistra ac duce*." Virgilius semel atque iterum, *Arte magistra*. Silius Italicus IV. „*Exclamat Ligur; huic superos sentire monentes Ars fuit*, ac penna *monstrare futura* magistra." Quid ergo? an *culpa* hic erit *magistra*, dux, et inventrix *potandi?* Atqui ex hac significatione nullus huius loci sensus elici potest, qui sit paullo tolerabilis. Sed praeter hanc laxiorem significationem alia propria est ad compotationes pertinens; ut proinde illam ab Horatio hic innui sit veri simillimum. Quippe in conviviis moris erat vel iactu talorum vel coronae impositione Magistrum aliquem bibendi arbitrum constituere, qui poculorum modum et numerum omnibus praescriberet. Persaepe autem femina ad id munus delecta, si forte scorta in convivio aderant. Catullus Epigr. XXVII. „*Minister vetuli puer Falerni, Inger mi calices amariores, Ut lex* Postumiae *iubet* magistrae." Plautus Persa IV, 1. „*Do hanc tibi florentem florenti, tu hic erie* dictatrix *nobis*." Atque ad hunc morem sine dubio respicit Horatius; si modo tam felix esse poterit quispiam, ut latentem hic sententiam extundat: „*Post hoc ludus erat* culpa *potare* magistra." Sunt qui, duce Turnebo, sic exponant: ludum scilicet hunc

fuisse, ut, siquis convivarum in aliqua re culpam admiserat, is calicem vice poenae exhaurire iuberetur: atque ideo *culpam* hic vocari bibendi *magistram*. Unde vero tam bellum ludum nobis comminiscuntur? nimirum ex Plautino illo, Stich. V, 4. 43, *Agedum; Stiche, uter demutassit*, poculo multabitur: " hoc est, ut aiunt, *poculum unum ebibet extra ordinem*. Atqui contrarium plane ibi est *poculo multari*: id enim *privari* denotat: ut *multari agris, pecunia, dote, fortunis, regno*, passim apud auctores; id quod ex versu sequente clare apparet: „*Age ergo observa: si peccassis, multùm hic retinebo illico.*" Ergo ad hoc exemplum, id potius voluerit Ofellus, ut, siquis quid peccaverit, is culpa sua magistra cyatho plecteretur, neque prius biberet, quam rursum ad se cyathus per mensam rediisset. Sed utrovis modo acceperis, dura sane et coacta haec expositio est: ut pleraeque magni illius Turnebi dum falsis lectionibus supra modum adhaeret. Quale enim illud convivium, ubi singula verba captanda et torquenda erant, siquam *culpam* faterentur? censura utique foret, non *ludus*: citiusque rixae inde et iurgia, quàm ioci et hilaritas nascerentur. Quod si optime et suavissime haec cesserint; putidum tamen et *χαυόζηλον* esset, ideo *culpam* nominare *magistram*, ut alii *Postumiam* aut *Lydiam*. Equidem quidvis potius quam hoc ab Horatio profectum crediderim. Et recte sane Lambinus, qui stribligine hac non contentus melius quiddam ex coniectura indagandum sibi putavit. Is igitur levissima mutatione sic defungi se posse credidit, „*Post hoc ludus erat* cuppa *potare magistra:*" id est, ut ipse explicat, nullo alio bibendi magistro adhibito, nisi ipsa cuppa; suo scilicet arbitratu quisque potabat, seu grandia mallet pocula, sive modica. *Cuppam* itaque pro poculo, calice, cyatho accepit Lambinus. Atqui illud virum eximium fefellit, cuppam non poculum esse, sed ingens vas vinarium instar seriae, vel dolii. Ita tribus locis usurpat Varro apud Nonium Marcellum. Inde ad frumentum conservandum et ad pontium fabricam adhiberi solita. Lucanus IV, 120. „*Namque ratem vacuae sustentant undique* cuppae." Vegetius III, 7. „*Navigeri omnes, colligatis inanibus* cuppis *additisque trabibus, transitum praebent.*" Capitolinus in Maximinis C. XXIV. „*Ponte itaque* cuppis *facto, Maximinus fluvium transivit.*" Frontinus Strateg. III, 14. „*Hircius Cos. salsa* cuppis *conditum per amnem intromisit.*" Caesar Bel. Civ. II, 11. „Cupas *taeda ac pice refertas incendunt, easque in muro in musculum devolvunt.*" De iisdem vide Catonem et Palladium de Re Rustica, Glossaria Labbaei, Ulpianum Digest. VII, 1, 15. XXXIII, 6, 3. XXXIII, 7, 8, et 12. Scaevolam XXXII, 1, 93. Alfenum XIV, 2, 31. Augustinus Confess. lib. IX. c. 8. „*Nam cum de more puella iuberetur a parentibus* de cuppa vinum *depromere submisso poculo.*" Ex his, opinor, abunde constat, *cuppam* sive *cupam* grande vas esse; cuius quidem *aedificandae* rationem docet Cato, cap. XXI. Quod autem viri eruditi tradunt, cuppam etiam poculum notare, ut in linguis hodiernis *Cup*, et apud Hesychium *Κύββα, ποτήριον;* id sane gratis dicunt et sine ullo auctore. Ipsum enim Hesychii *Κύββα* mendosum est pro *κύμβα*. Athenaeus XI, 9. *Κύμβα ποτηριον· Απολλόδωρος Παφίους.* Hoc ipsum voluit Hesychius; sed deceptus est, ut saepe alias, similitudine literarum *μ* et *υ*: sic enim τὸ *β* ante aliquot saecula scribere solebant. Tum autem, quod ex Naevio citant, „*Qui duas cuppas mero plenas exhausit*," id spurium est, et ex turbidis Huguitionis lacunis petitum. Et, si maxime genuinum foret, nihil tamen colligas ex hoc fragmento, quo minus cupa hic, ut alibi, sit dolii species, non poculi. Denique quod ex Epigrammate laudat Turnebus, *Sunt cupae, calices, cyathi;* id quidem olim ferebatur in Virgilii Copa: „*Sunt* cupae, calices, *cyathi, rosa, tibia, chordae, Et trichila umbriferis frigida arundinibus:*" sed in scriptis codicibus alia longe est lectio, „*Sunt* topia et

calybae, *cyathi*" etc. quam solam veram esse iam diu est quod ostenderunt viri maximi, Ios. Scaliger ad locum, et Salmasius ad Historiam Augustam. Quid ergo? Iam plane concidit Lambini enarratio: neque enim *cuppa* bibebant, tamquam calice, ut eius modulus pro magistro inservire posset: ut ne dicam, eandem hic ineptiam et *κακοζηλίαν* redire, quam in Turnebi expositione iam ante fastidivimus. Ut enim *cuppa* notaverit calicem; quis tamen illud tulerit, calicem bibendi magistrum et modimperatorem dici? In eodem luto haerent Danielis Heinsii, et Theodori Marcilii interpretationes; quas proinde non est operae pretium hic ventilare. Erit etiam fortasse, qui *cupam* hic pro cado vel dolio accipiat, et ideo *cupam magistram* dici velit; quasi ea bibendi lex et conditio esset, ut tota cupa exhauriretur: quemadmodum apud Nostrum *Pholoen decebant* Carm. III, 15. „*Epoti vetula face tenus cadi*;" et Serm. II, 8. v. 39. „*Vibidius Balatroque vinaria tota invertebant.*" Hoc sane, quantum ad dictionem attinet, speciosius illis prioribus esse videatur: sed in re ipsa et decori ratione peccat. Non enim convenit, adeo damnose bibere sapientem nostrum rusticum, ut integram cupam una coena invertat et capite sistat. Hoc non est parci illius et sobrii Ofelli, sed Trausii et Nomentani nepotum. Vir summus Nic. Heinsius in libri sui ora, *Forte*, ait, *pulpa. Pulpa* autem proprie est caro sine ossibus; at apud Persium per translationem usurpatur, Sat. II, 63. „*Quid iuvat hoc, templis nostros immittere mores, Et bona dis ex hac scelerata ducere* pulpa?" Sed nequeo equidem divinare, quo sensu vir ingeniosus hoc verbum huc intruserit: neque enim caelum nec terram tangere videtur. Dicis, opinor, caussa et aliud agens hoc adnotabat; magis ut de eo postea deliberaret, quam quod tum serio probaret. Me quod attinet, (his enim repudiatis mea iam proferenda sunt) duplex mihi huc illuc mentem versanti coniectura incidit. Primo haud ita magna mutatione *nulla* substituebam pro *culpa*: „*Post hoc ludus erat* nulla *potare magistra*:" hoc est, nullis *ἀναγχοποσίας* legibus obstrictos, suo quemque, non bibacis alicuius magistrae arbitrio, potare. Hoc ipsum est, quod in rure suo Sabino beatum praedicat Noster Serm. II, 6. v. 67. — „*prout cuique libido est, Siccat inaequales calices conviva*, solutus Legibus insanis: *seu quis capit acria fortis Pocula, seu modicis uvescit laetius.*" *Nulla* autem *magistra*; ut Ovidius Trist. I, 5. licet nihil ibi de convivio, „*Sive tibi hoc debes*, nulla *pia facta* magistra." et in Arte amandi, II, 479. „*Quid facerent, ipsi* nullo *didicere* magistro." Prudentius Hamartigenia v. 204. „*qui se corrumpere primum, Mox hominem didicit*, nullo *informante* magistro." Quis hoc ausit reprehendere, si codex aliquis astipularetur? Sed et aliud mihi in mentem veniebat, et vulgatae lectioni propius, et adhuc, ni fallor, ad sententiam convenientius: „*Post hoc ludus erat* cupa *potare magistra.*" Ubi *cupa* eadem erit, quae *copa, caupona, καπηλίς*, mulier quae vinum e taberna vendit. Vox *cupa* eo sensu occurrit apud Ciceronem et Virgilium. Quippe poëmation illud Virgilio inscriptum, quod *Copa* hodie dicitur, olim *Cupa* vocabatur. Sosipater Charisius p. 47. „*Communia*, Cupo cuponis, *Fullo fullonis; quamvis Virgilius librum suum* Cupam *inscripserit.*" Caupo, copo, cupo; et copa, cupa: sic plaustrum plostrum, claudo cludo, et similia. Lege igitur apud Virgilium, „Cupa *Syriaca, caput Graia redimita mitella.*" *Copa* tamen est apud Suetonium in Nerone c. 27. „*Insignes ganeae, et matronarum institoria* copas *imitantium atque hinc inde hortantium, ut appelleret.*" Porro illud hinc intellegas, Ofellum nostrum non domi e cella sua, sed foris e taberna venale vinum petiisse. Id enim apud veteres sollemne erat hominibus modico censu. Unde Noster Epist. I, 14. ideo angulum illum ruris Sabini displicere villico suo memorat, quia, ait, „*Non vicina subest, vinum praebere* taberna *Quae possit tibi; nec meretrix tibicina, cuius Ad*

Ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto,
Explicuit vino contractae seria frontis.
Saeviat atque novos moveat fortuna tumultus;
Quantum hinc inminuet? quanto aut ego parcius, aut vos,
O pueri, nituistis, ut huc novus incola venit?
Nam propriae telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quemquam statuit. nos expulit ille;
Illum aut nequities aut vafri inscitia iuris,
Postremum expellet certe vivacior heres.

v. 124. Vulg. *Ut* culmo. 132. *Postremo.*

strepitum salias, terrae gravis." Quippe vini expers et prorsus abstemius ibi villicus degebat: nulla enim domi cella, nulla foris taberna. Qui tenui, inquam, censu erant, de cupa vinum emebant: nam ditiores domi de suo habebant. Unde illud in Claudio tamquam extremi stuporis arguit Suetonius, quod iam imperator, in ipsa Curia, fassus est se olim e tabernis vinum sibi paravisse; cap. XL. „*Cum de laniis,*" ait, „*ac vinariis ageretur, exclamavit in curia, Rogo vos, quis potest sine offula vivere? descripsitque abundantiam* veterum *tabernarum, unde solitus esset* vinum *olim et ipse petere.*" Et L. Pisoni Cicero inelegantem luxuriam et sordidam gulam exprobrat, Orat. o. 27. quod „*pistor ei domi nullus, nulla cella; panis et vinum a propola atque de* cupa." Itaque Ofellus noster, quo hospitem suum lautius et prolixius acciperet, vinum de taberna petiit; et mensis demum remotis ipsam *cupam*, τὴν καπηλίδα, ut Horatius suam Lyden aut Phyllidem, accersivit, qua et *potandi magistra*, et saltatrice, et crotalistria, et siquid amplius vellent, convivae uterentur. Omnia enim illa praestitit Cupa Virgilii, „*Crispum* sub crotalo *docta movere latus. Candida formosae* decerpes ora *puellae: Ah pereat, cui sunt prisca supercilia. Pone merum* et talos: *pereat qui crastina curat: Mors autem vellens, Vivite, ait, venio.*" Habes iam meam coniecturam; quae, si omne punctum tulerit, gratus accipies; sin minus: ipse, me plaudente, meliorem excogitabis. Certe idem error in Pandectis Florentinis haesit, XIX, 2, 31. „*Quod si separatim tabulis aut heronibus aut in alia* culpa *clusum uniuscuiusque triticum fuisset.*" Ubi pro *culpa* reponendum esse *cupa* iam pridem viderunt iuris periti. Palma in medio posita est; detur optimo coniectori.

124. *Ac venerata Ceres, ut culmo surgeret alto*] *Ut* iam in editionibus fere obtinet, sed sine codicum auctoritate. Cruquius et Lambinus sic dederunt, „*Ac venerata Ceres*, uti *culmo surgeret alto*," et nuper vir eruditus, „*Ac venerata Ceres*, ita *culmo* uti *surgeret alto:*" obliti scilicet vocabulum *uti* posteriorem syllabam semper producere. Editiones priscae, et membranae, opinor, omnes, certe nostrae exhibent, „*Ac venerata Ceres*, ita *culmo surgeret alto.*" Rectissime: *ut* enim hic abesse, tralatitium est. *Ita surgeret*; ita scilicet, ut iam nunc surgit. Nempe *per imbrem* convivium hoc actum est; caelo autem pluvio, et Ceres crescit, et rustici otiantur ac bibunt. Aristophanes in Pace p. 477. edit. Bas. „Οὐ γάρ ἐσθ' ἥδιον, ἢ τυχεῖν μὲν ἤδη 'σπαρμένα, Τὸν θεὸν δ' ἐπιψεκάζειν· καί τιν' εἰπεῖν γείτονα, Εἰπέ μοι, τί τηνικαῦτα δρῶμεν, ὦ Κυμαρχίδη; Ἐμπιεῖν ἐμοί γ' ἀρέσκει, τοῦ θεοῦ δρῶντος καλῶς."

132. *Postremo expellet*] Nescio quare post Lambinum et Cruquii-

Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus erat: nulli proprius; sed cedit in usum
Nunc mihi, nunc alii. quocirca vivite fortes,
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

ECLOGA III.

Si raro scribes, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quaeque retexens,
Iratus tibi, quod vini somnique benignus

v. 134. Vulg. *Erit. cedet.* 1. *Sic* raro *scribis.*

um iam omnes fere editiones *Postremo* hic praeferant; Venetae enim et Loscheriana, et membranae omnes notae melioris *Postremum.*

134. *Erit nulli proprius, sed cedet in usum*] Ita omnes et olim et nuper editi: neque quidquam ex libris suis afferunt magni interpretes. Solus Bersmannus in duobus *erat*, in uno *cedit* reperisse se testatus est. Lege ergo, et distingue: „*Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli Dictus* erat: *nulli proprius; sed* cedit *in usum Nunc mihi, nunc alii.*" Et *cedit* quidem Battelianus noster: *erat* cum ille, tum Galeanus, Magdalenensis, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis habent. Quae sine dubio vulgata lectione meliora sunt. Si *cedit* hic admittis, perpetui temporis erit; et *cedit mihi* etiam praeteritum tempus includet, cum Ofellus agri dominus erat. At si *cedet* legis, tum non recte addideris *mihi Ofello*, utpote iam possessione depulso. Dicendum utique fuerit, *Nunc huic, nunc alii*; huic scilicet Umbreno. Quare recte habent *erat* et *cedit.* Ceterum et alio modo ordinare verba et construere potes: „*Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli, Dictus erat nulli proprius; sed cedit*" etc. ubi *dictus erat proprius* perinde erit ac *datus, donatus, dicatus, constitutus.* Virgil. Aen. I, 77. „*Connubio iungam stabili*, propriamque dicabo." ubi notat Servius, tam a dico dicas, *dicatus*, quam a dico dicis *dictus* eodem sensu usurpari; ut in illo Aen. VI, 138. „*Aureus et foliis et lento vimine ramus Iunoni infernae* dictus *sacer.*" *dictus*, inquit, *dicatus.* Sic agrum, pecuniam, vel aliud quid doti *dicere*, est constituere. Ergo, ait, hic ager nunc sub Umbreni, nuper sub Ofelli nomine, nulli proprius et perpetuus a natura dicatus, constitutus erat.

1. *Sic raro scribis*] Permansit hoc ex editionibus priscis. Tres Blandinii et alter apud Cruquium, si *raro scribis:* duo Pulmanni, si *raro* scribes; *scribes* etiam tertius habet. Repone igitur, „Si *raro* scribes, *ut toto non quater anno Membranam poscas, scriptorum quaeque retexens, Iratus tibi, quod vini somnique benignus Nil dignum sermone canas: quid fiet?*" Atque hoc est quod voluit Acron Scholiastes: „*Quid fiet? Hyperbaton*," inquit, „*a superioribus, si raro scribis — — quid fiet?*" Ita Terentius Phorm. IV, 4. — „*cedo nunc porro, Phormio Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:* Quid fiet?" *Raro scribes, ut non quater poscas membranam;* hoc est, *adeo ut;* ut saepe Noster alibi: Serm. I, 7. v. 13. „*Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors.*" Quod cum non intelligerent boni librarii, *sic* substituerunt, quia deesse videbatur particula comparandi. Quod si *sic* retinere velis, tum per interrogationem efferas censeo, „*Sic raro scribes, ut toto non quater* etc. *Nil dignum sermone canas? quid fiet?*"

Nil dignum sermone canas: quid fiet? at ipsis
Saturnalibus huc fugisti sobrius. ergo
Dic aliquid dignum promissis. incipe. nil est.
Culpantur frustra calami, inmeritusque laborat
Iratis natus paries Dîs atque poëtis.
Atqui voltus erat multa et praeclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.

v. 4. Vulg. *Ab* ipsis.

4. *Ab ipsis Saturnalibus huc fugisti*] Neglegenter sane hic versati sunt interpretes; ut nusquam magis: Cruquius in vetustissimo Blandinio *at ipsis* invenerat; sed fortuna sua uti nescivit. Idem et nos reperimus in optimo Leidensi, et a prima manu in Reginensi. Agnosco veram Horatii manum: — „*Quid fiet?* at *ipsis Saturnalibus huc fugisti.*“ *Saturnalibus* absolute positum, ut passim apud alios: Catull. XV. „*Misti, continuo ut die periret, Saturnalibus, optimo dierum.*“ Martialis VI, 24. „*Nil lascivius est Charisiano: Saturnalibus ambulat togatus.*“ At in vulgata lectione ne sententia quidem consistit: Quomodo enim *ab Saturnalibus* fugere potuit? quid, malum, annon tam rure, quam in urbe, dies Saturnalium erant? an ad villam abeundo, triduum de mense Decembri sustulit? Mirum vero, tot enarratoribus tam spissum et absurdum mendum placere potuisse. Neque vero in sequentibus felicius rem gesserunt, — „*Sobrius ergo Dic aliquid dignum promissis.*“ Quid hoc est, obsecro, nisi palam insimulare, Nostrum plerumque fuisse ebrium? Quanto melior ea distinctio est, quae in pluribus membranis apparet! — „*at ipsis Saturnalibus huc fugisti sobrius. Ergo Dic aliquid dignum promissis.*“ Tu, inquit, sobrius in villam te abdidisti, dum alii festos dies Romae luxuriose celebrant. Seneca Epist. XVIII. de Saturnalibus loquens: „*Hoc multo fortius est, ebrio ac vomitante populo, siccum ac* sobrium *esse.*“ Iuvenalis Sat. VII, 96. „*Tunc par ingenio pretium, tunc utile multis Pallere, et* vinum toto nescire Decembri.“ De poëtis loquitur, qui ipsis Saturnalibus, ut Noster, turba et epulis abstinebant, et carminibus scribendis operam dabant. Ceterum in uno Cruquii Blandinio pro *ergo* erat *esto*: ut sane haec a librariis confundi solere non semel animadverti. Venusta sane lectio! — „*Quid fiet?* at *ipsis Saturnalibus huc fugisti sobrius.* Esto: *Dic aliquid dignum promissis.*“ Castigaverat Nostrum Damasippus ut desidiosum: „*Si toto*,“ inquit, „*anno vix quater scriptioni vacabit; quid fiet?*“ Mox ille subiungit, tanquam occupante et respondente Horatio: „*At dices*,“ ait, „*Ipsis Saturnalibus huc fugi sobrius.* Agnosco hoc: *esto: dic igitur aliquid dignum hoc secessu atque otio.*“ Sane utrumvis, tam *esto* quam *ergo*, tuto poteris admittere; sed illud *at* prorsus necessarium est.

10. *Cepisset villula tecto*] Nihil quidem hic muto, quandoquidem omnia exemplaria in hac lectione consentiunt. Sic alibi Serm. I, 5. v. 45. „*Proxima Campano ponti quae* villula tectum *Praebuit.*“ Nolo tamen hic dissimulare, quod in coniecturam mihi venerat: ne quis forte posthac in eandem incidens me tardiusculum fuisse criminetur, qui illam non viderim. Quid si igitur legas? „*Si vacuum tepido cepisset villula* lecto:“ *lecto* scilicet lucubratorio: ut Serm. I, 4. v. 133. — „*neque enim cum* lectulus *aut me Porticus excepit, desum mihi.*“ Seneca Epist. LXXII. „*Quaedam sunt, quae possis et in cubili scribere: quaedam* lectum, *et otium, et secretum desiderant.*“ Catullus XXXII. „*O*

Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro,
Eupolin Archilocho? comites educere tantos?
Invidiam placare paras, virtute relicta?
Contemnêre, miser. vitanda est inproba Siren
Desidia; aut quicquid vita meliore parasti
Ponendum aequo animo. Dî te, Damasippe, Deaeque
Verum ob consilium donent tonsore. sed unde
Tam bene me nosti? Postquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta est; aliena negotia curo,
Excussus propriis. olim nam quaerere amabam,
Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus aere;
Quid sculptum infabre, quid fusum durius esset:
Callidus huic signo ponebam millia centum:
Hortos egregiasque domos mercarier unus
Cum lucro noram: unde frequentia Mercuriale
Inposuere mihi cognomen compita. Novi;
Et miror morbi purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mire novus; ut solet, in cor
Traiecto lateris miseri capitisve dolore:

v. 12. Vulg. *Archilochum.* 27. *Et morbi miror.* 29. *Capitisque.*

quid beatis est solutius curis? Cum mens onus reponit; ac peregrino Labore fessi venimus larem *ad nostrum, Desideratoque acquiescimus* lecto.“

12. *Eupolin, Archilochum, comites*] Venusta lectio est in codice Reginensi, etsi a manu secunda: „*Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro, Eupolin* Archilocho? *comites educere tantos?*“ Certe iratis Musis natus sit oportet, qui vulgata elegantiorem hanc esse non persentiscat. *Tantos* autem, *tam grandes*, tot ac tantis voluminibus: ut recte Acron: *Tantos, ad codices retulit.* Sed fortassis alius hic mendum latet: vetus enim Persii Scholiastes ad Sat. III. sic locum hunc profert, *Quin tu invidiam placare paras:* quam eandem scripturam inveni etiam in alio quodam Persii enarratore MSto, qui habetur in Bibliotheca Regia. Unde ex doctissimi Rutgersii coniectura totus hic locus sic concinnari poterit: „*Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro? Eupolin, Archilochum, comites educere?* quid, tu *Invidiam placare paras, virtute relicta? Contemnere, miseri*“ ut illud Terentii Eun. II, 2. „Quid, *tu his rebus credis fieri? tota erras via.*“ Sane apte satis hoc et commode exire, nemo potest inficiari: contenti tamen erimus lectione illa, quam hodie suppeditant Flacci exemplaria. Ceterum quam secundo loco coniecturam protulit idem Rutgersius, *Quincte;* ut Horatium hic praenomine compellet blandiens Damasippus; eam, etsi auctori mirifice placuit, multo deteriorem esse iudico.

27. *Et morbi miror purgatum te illius*] Miror equidem, unde hoc malo pede se in omnes superiore saeculo editiones intulerit. Alium enim verborum ordinem servant et antiquitus excusi libri, et scripti credo universi, nostri certe ad unum omnes, „*Et* miror morbi *purgatum te illius.*“ Quod et soni suavitate, et compositionis simplicitate, altero praestat.

29. *Lateris miseri capitisque dolore*] Etiam hic per interpretum neglegentiam impune grassata est sciolorum audacia. Cum enim Venetae et Loscheriana editio recte habuissent *ve; — „ut solet in cor Tra-*

Ut lethargicus hic cum fit pugil, et medicum urguet.
Dum ne quid simile huic, esto ut libet. O bone, ne te
Frustrere: insanis et tu, stultique prope omnes,
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Descripsi docilis praecepta haec, tempore quo me
Solatus iussit sapientem pascere barbam,
Atque a Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam, male re gesta, cum vellem mittere operto
Me capite in flumen; dexter stetit, et, Cave saxis
Te quicquam indignum: pudor, inquit, te malus angit,
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primum nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit in te
Solo; nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia, et quemcumque inscitia veri
Caecum agit, insanum Chrysippi porticus et grex
Autumat. haec populos, haec magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. nunc accipe, quare
Desipiant omnes, aeque ac tu, qui tibi nomen
Insano posuere. velut silvis, ubi passim
Palantis error certo de tramite pellit,
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unus utrique
Error, sed variis inludit partibus: hoc te
Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. est genus unum
Stultitiae, nihilum metuenda timentis; ut ignis,
Ut rupis fluviosque in campo obstare queratur:
Alterum et huic varium et nihilo sapientius, ignis
Per medios fluviosque ruentis. clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis pater, uxor,

v. 39. Vulg. *Urget.*

lecto lateris miseri captisve dolore:" nescio quomodo iam per saeculum et amplius illud *que* in excusis omnibus locum obtinuit. Atqui non illud vult Horatius, eundem hominem latere et capite dolere, atque utrumque dolorem in cor una traiici. Nam ex comparatione, *Et miror morbi purgatum te illius*, de uno hic morbo, non de pluribus agi manifestum est. Ergo *ve* huc restituendum; in alio scilicet *capitis* dolor, in alio *lateris*, in *cor* traiici solet. *Ve* etiam habet Battelianus et Regius, cum uno Bersmanni: quin et Scholiastes Acron clare agnoscit, ubi sic locum enarrat: *Qui lateris* aut *capitis dolore correpti sunt.*

39. *Pudor, inquit, te malus urget*] Reducenda est Blandiniorum codicum lectio, *angit*, quam Torrentius, Bersmannus, Pulmannus in compluribus suis invenerunt. Ex nostris solus habet Battelianus. Similis librariorum lapsus alibi occurrit: ut in Virg. Aen. IX, 89. — „*nunc sollicitum timor anxius urget.*" In melioribus membranis *angit* reperit Pierius, et sic in sua editione dedit Nic. Heinsius. Ceterum *urget* paullo ante habuimus v. 30; ut inconcinne hic repetatur.

Hic fossa est ingens, hic rupes maxima; serva:
Non magis audierit, quam Fufius ebrius olim,
Cum Ilionam edormit; Catienis mille ducentis,
Mater, te adpello, clamantibus. huic ego volgus
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto:
Accipe, quod numquam reddas mihi, si tibi dicam;
Tum insanus eris, si acceperis? an magis excors
Reiecta praeda, quam praesens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio: non est satis: adde Cicutae
Nodosi tabulas centum, mille adde catenas:
Effugiet tamen haec sceleratus vincula Proteus.
Cum rapies in ius malis ridentem alienis;
Fiet aper, modo avis, modo saxum, et, cum volet, arbor.
Si male rem gerere insani, contra bene sani est;
Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu numquam rescribere possis.
Audire, atque togam iubeo conponere, quisquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore;
Quisquis luxuria, tristive superstitione,

v. ad Ep. II, 1, 10

v. 60. Vulg. *Fusius.* 62. *Vulgum.* 74. *Insani est, c. b. sani.*

60. *Quam Fusius ebrius olim*] Melius Torrentii codices quinque, Pulmannique unus, *Fufius*. Et sic a prima manu noster Reginensis. *Fufios* saepe habes apud Gruterum et Reinesium, sed nullos *Fusios*. *Fufii* etiam apud Ciceronem, Caesarem, Tacitum, alios occurrunt: sed deteriores libri passim ibi *Fusios* obtrudunt.

62. *Huic ego vulgum*] Repone *vulgus* ex duobus Pulmanni et Galeano nostro. Nusquam alibi *vulgus* masculino genere usurpat Horatius; semper neutro. Adde, quod *vulgum similem cunctum* ingratam ταυτοφωνίαν habent.

74. *Si male rem gerere insani est, contra bene sani*] Duo ex nostris, Galeanus et Regiae Societatis, „*Si male rem gerere insani, contra bene sani* est.“ Et sic credo in pluribus aliorum, etsi ipsi taceant. Res quidem parvula est: ex duabus tamen lectionibus hanc praetulerim; quia hoc pacto clare magis oratio ad sequentia continuatur.

76. *Quod tu numquam rescribere possis*] Praestantissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, ait, *legendum, quoi*. Perperam, ut opinor. *Rescribere* enim est, *reddere, solvere;* et accusativum post se trahit. Terentius Phorm. V, 7. „*Sed transi, sodes, ad forum, atque illud mihi* Argentum *rursum iube* rescribi, *Phormio. Quodne ego perscripsi porro illis quibus debui?*“ ubi Donatus: „*Quoniam ad numerationem pecuniae antecedit scriptura*, rescribere *dicebant pro* renumerare.“ Servius ad Virgilii Aen. VII, 422. „*Scribi est dari, Rescribi reddi;* Horatius: „„*Dictantis*, quod *tu numquam rescribere possis.*““ Vide nos ad Epist. II, 1. v. 105. ubi illud etiam ad examen revocabimus, *Scribe decem a Nerio.*

Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo insanire omnis, vos ordine adite.
Danda est ellebori multo pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes Staberî summam incidêre sepulcro;
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum arbitrio Arrî, et
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego prave,
Seu recte; hoc volui: ne sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum vidisse. Quid ergo
Sensit, cum summam patrimonî insculpere saxo
Heredes voluit? Quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, et cavit nihil acrius: ut, si
Forte minus locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina humanaque pulchris
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus. Sapiensne? Etiam et rex,
Et quicquid volet. hoc, veluti virtute paratum,
Speravit magnae laudi fore. Quid simile isti

v. 86. Vulg. Et *deest.*

86. *Arbitrio Arri, Frumenti quantum*] Lego, — „*atque epulum arbitrio Arri*, et *Frumenti quantum metit Africa.*“ *Centum paria, atque epulum, et frumentum.* Id librariis perpetuum est, vt voculam vel syllabam, siqua ultra senos versiculi pedes excurrit, penitus omittant. *Et* vero omnium facillime intercipi solebat, quia non literis, sed punctis duntaxat, olim notabatur.

93. *Uno quadrante periret*] Ita editiones priscae et pleraeque ex recentioribus. Sed codices Blandinii, et ex nostris vetustiores Leidenses, Reginensis, *perisset.* — „*ut, si Forte minus locuples uno quadrante perisset, Ipse* videretur *sibi nequior.*“ Substituebant, credo, *periret;* quia utrumque verbum, et *periret* et *videretur*, eodem tempore efferendum esse autumabant. Atqui hoc minime necesse est. Terent. Phorm. I, 1. „*Non, si* redisset, *ei pater veniam* daret?“ Adelph. II, 2. „*Si* attigisses, ferres *infortunium.*“ Noster Serm. I, 6. v. 79. „*In magno ut populo si qui* vidisset, *avita Ex re praeberi sumtus mihi* crederet *illos,*“

96. *Divitiis parent, quas qui construxerit*] Sic priscae editiones dederunt, unde in ceteras derivatum est. Bona tamen pars codicum, in quibus nostri Leidensis, Reginensis cum quattuor aliis, *contraxerit:* neque aliter Scholiastes Fabricii. Quod nuper adeo a docto Editore in textum receptum est, altero relecto. Sane sic usurpat Apuleius Metam. IX. „*Ad istum modum, divinationis astu captioso, non parvas* contraxerant *pecunias.*“ Verius tamen elegantiusque est *construxerit:* ut Noster alibi Serm. I, 1. v. 44. „*At ni id fit, quid habet pulchri* constructus *acervus?*“ Carm. II, 3. — „*et* exstructis *in altum* Divitiis *potietur heres.*“ Cicero I. contra Rullum: „*Videtis omnibus rebus et modis* constructam *et coacervatam pecuniam decemviralem.*“ Phil. II, 38. „*Itaque tanti acervi nummorum apud istum* construantur.“ Persius Sat. II. 44. „*Rem* struere *exoptas, caeso bove.*“ Nihil igitur hic immutandum.

Graecus Aristippus? qui servos proiicere aurum
In media iussit Libya; quia tardius irent
Propter onus segnes. uter est insanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.
Si quis emat citharas, emtas conportet in unum,
Nec studio citharae, nec Musae deditus ulli;
Si scalpra et formas non sutor; nautica vela
Aversus mercaturis: delirus et amens
Undique dicatur merito. quî discrepat istis,
Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Conpositis, metuensque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Proiectus vigilet cum longo fuste; neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum;
Ac potius foliis parcus vescatur amaris:
Si, positis intus Chii veterisque Falerni
Mille cadis, nihil est, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, si et stramentis incubet unde-
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulae, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis videatur; eo quod
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.

v. 108. Vulg. *Quid.* 112. *Porrectus.*

108. *Quid discrepat istis?*] Miror plerasque editiones *quid* hic obtrudere, cum Venetae antiquae et Loscheriana *qui* recte dedissent: quibus astipulantur quicquid usquam fere est codicum scriptorum. *Qui*, i. e. *quomodo*: ut Acron Scholiastes. Ita infra v. 260. *Amator exclusus qui distat?*

112. *Porrectus vigilet cum longo fuste*] Iam antea, Carm. scilicet III, 10. et Epod. XI. pro *porrectus*, quod omnes ibi codices quasi de compacto pemperam exhibebant, substituimus *proiectus*. Atque hic quoque vox eadem reponenda erit, quantumvis reclamantibus librariis, quorum paucis datum erat habere nasum. „*Si quis ad ingentem frumenti semper acervum* Proiectus *vigilet cum longo fuste.*“ Quid enim hic facit *porrectus?* An tu credis avarum hunc, sordidum et triparcum, in molli lectulo et culcitra plumea ad acervum frumenti decubuisse? atque adeo prae deliciis membra sibi exporrexisse? Certe id denotat *porrectus*, ut Serm. II, 6. v. 106. „*Ergo ubi purpurea* porrectum *in veste locavit.*“ et ibidem v. 88. „*Cum pater ipse domus palea* porrectus *in horna:*“ molliter enim tum et delicate recubuit mus ille rusticus, cui recens palea pro cubili erat. Prudentius Hamartig. v. 856. „*Illic purpureo latus* exporrecta *cubili Floribus aeternis spirantes libat odores.*“ Immo vero nudo, opinor, solo vel vili stramine *proiectus* vigilabat ille, Euclionum omnium miserrimus. Silius Italicus lib. XV. „*Stramine* proiectus *duro patiere sub astris Insomnes noctes.*“ Statius Theb. V, 587. — „*viridi nam caespite terrae* Proiectum *temere, et patulo caelum ore trahentem.*“ Vide plura ad Carm. III, 10. v. 3. Ceterum *porrectus* et *proiectus* passim a librariis confundi testantur, qui Catullum, Ovidium, alios ad scriptorum codicum fidem ediderunt.

Filius aut etiam haec libertus ut ebibat heres,
Dîs inimice senex, custodis? ne tibi desit:
Quantulum enim summae curtabit quisque dierum,
Unguere si caulis oleo meliore, caputque
Coeperis inpexa foedum porrigine? quare,
Si quidvis satis est, periuras, surripis, aufers
Undique? tun' sanus? populum si caedere saxis
Incipias, servosve tuo quos aere pararis;
Insanum te omnes pueri, clamentque puellae.
Cum laqueo uxorem interimis, matremque veneno,
Incolumi capite es? quid ni? neque enim hoc facis Argis,

v. 129. Vulg. *Tuos*. 132. Quid *enim? neque tu hoc.*

127. *Si quidvis satis est*] Codex Petrensis, *quodvis*: Excerpta Bodleiana, *quod hs* cum virgula superne posita; id est, *Si quod habes satis est.* Ex compendiosa scribendi ratione orta est variatio. Ceterum, etsi illud *quod habes* arridere cuipiam possit, tamen recte habet *quidvis*, ut editiones dederunt. Plautus Mil. III, 1. v. 155. „*Commodulum obsona, ne magno sumtu: mihi* quidvis sat est.“ Turpilius Lindia, apud Priscianum de Metris Comicis: „*Profecto ut quisque minimo contentus fuit, Ita fortunatam vitam vixit maxime, Ut philosophi aiunt, isti quibus* quidvis sat est.“

129. *Servosve tuos, quos aere pararis*] Recte quidem *aere pararis*, ut Sallustius Iugurth. c. XXXI. „*Servi*, aere parati, *iniusta imperia dominorum non perferunt.*“ Sed illud inconcinne admodum, — „servosve *tuos*, quos aere pararis.“ Si enim semel *tuos* dixeris, nihil attinet illa adiicere, *quos aere pararis*: ut ne addam *servos tuos quos* κακοφωνίᾳ sua aures offendere et vulnerare. Equidem ausim quavis sponsione contendere, nunquam hoc ab Horatio profectum esse. Quid multa? levissima sane mutatione locum integrum olim praestiti; quod postea vidi ab elegantis ingenii viro, Tanaquillo Fabro occupatum, et a celeberrimo Dacierio comprobatum: „*Servosve*, tuo *quos aere pararis.*“ Nihil vel e tripode verius dici potuit. Terent. Phorm. III, 2. v. 26. „*Vendidit. Quam indignum facinus, ancillam* aere *emtam* suo.“ Noster Epist. II, 2. v. 12. — „meo *sum pauper in* aere.“ Sic *aere de suo monumentum posuit.* Gruter. pag. 549. 10. C. LANIVS C. L. EROS AERE DE SVO.

132. *Quid enim? neque tu hoc facis Argis*] Locus sane difficilis et interpretibus molestus: „*Cum laqueo uxorem interimis matremque veneno, Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis, Nec ferro, ut demens genetricem occidit Orestes.*“ Ubi *quid enim* matricidae verba esse volunt, negantis se ideo insanire. Atqui *quid enim* non negantis est oratio, sed confirmantis. Ita Serm. I, 1. v. 7. „*Militia est potior:* quid enim? *concurritur: horae Momento aut cita mors venit, aut victoria laeta.*“ Probat hic, ut vides, colligitque, militiam esse potiorem. Atque ita passim usurpant boni auctores. Sine dubio igitur sunt verba haec Stoici, in argumentatione pergentis. Atque adeo priora illa sine interrogatione per ironiam proferenda sunt, *Incolumi capite es. Quid enim?* Sic enim recte procedet oratio, et *Quid enim* hoc pacto confirmantis erit, quod post interrogationem est negantis. Quae autem sequuntur, *Neque tu hoc facis Argis*, Stoicus quidem loquitur, sed ex matricidae persona: et perinde est ac si diceret, *Dices, neque*

Nec ferro ut demens genetricem occidis Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente?
Ac non ante malis dementem actum Furiis, quam
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin, ex quo est habitus male tutae mentis Orestes,
Nil sane fecit quod tu reprehendere possis:
Non Pyladen ferro violare, aususve sororem est
Electram: tantum maledicit utrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus et auri,

v. 133. Vulg. *Occidit*. 139. *Est deest*.

hoc Argis facio, neque ferro matrem occido: cur itaque, ut Orestes, insanus vocer? Quid? respondet Stoicus, *An tu Argis demum, occisa ibi matre, tum primum insanisse Orestem putas? Quin multo ante, dum peregre fuit, insanivit, priusquam matrem occidisset. Nihil itaque attinet, quo loco, aut quo modo id scelus perpetres: siquidem matrem interimis, certe insanus haberi debes.* Nullam aliam, si sapis, in recepta lectione sententiam quaeres. Sane quattuor apud Pulmannum codices pro *quid enim, quid ni* exhibent. Quippe *enim* in scriptis exemplaribus hoc fere modo (*n.*) compendiose notatur; unde proclivis erat librariis lapsus a *quid ni* ad *quid enim*, et vicissim. Porro et *tu* in illis quae sequuntur, *Neque tu hoc facis Argis*, facile pro *n* sive *enim* decipere potuit; quin et a codice Reginensi omnino abest. Levi igitur brachio sic versum concinnare poteris, „*Incolumi capite es?* quid ni? *neque* enim *hoc facis Argis.*" quorum alterum a scriptis codicibus venit, alterum ab eruditissimi Lambini coniectura. *Quidni incolumi?* ait Stoicus, urbane et εἰρωνικῶς: *neque enim aut Argis aut ferro matrem iugulas; ut pro Oreste habendus sis.* Eadem facetia, Noster alibi Art. Poet. 382. „*Qui nescit, versus tamen audet fingere.* quid ni? *Liber et ingenuus, praesertim census equestrem Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.*" Equidem, ut vulgatam lectionem, demta interrogatione, non improbo: ita hanc fortiorem et elegantiorem esse, plures, opinor, censebunt.

133. *Ut demens genetricem occidit Orestes*] Ita sane: quia in proximo erat nominativus *Orestes*, tertiam in verbo *occidit* personam nobis dederunt, ut supra Epod. X. *Iuverit* substituerunt pro *Iuveris*; nempe quia *praeda* id flagitare videbatur. At quanto melius Pulmanni codices duo, Bersmanni unus, ex nostris Regius et Magdalenensis et Lambethanus, et a prima manu optimus Reginensis, — „*neque tu hoc facis Argis, Nec ferro, ut demens, genetricem* occidis, *Orestes.*" Sententia quidem eadem utrobique est: at orationem hoc modo nitidiorem venustioremque fieri, hospes plane in poëtis sit, qui non ultro agnoscat.

137. *Male tutae mentis Orestes*] Non placuit hoc summo viro Nic. Heinsio: „*Forte,*" ait, „*male* motae, *ut infra* v. 278. *commotae crimine mentis.*" Scilicet haud meminerat medicorum verbum esse *tutus*, perinde fere ac *sanus*, *incolumis*. Celsus II, 3. „*Haec valetudo, ut spatium aliquod habebit, sic* tuta *erit.*" II, 8. „*Alvus in hac valetudine ea* tuta *est, quae quotidie coacta, eaque convenientia his quae assumuntur reddit.*" et ibidem: „*In quo omnia haec sunt, is ex toto* tutus *est.*" Ergo eleganter dictum est, *male tutae mentis*, ut *male sanae*: neque quidquam hic immutandum.

139. *Aususve sororem Electram*] Pulmanni liber optimus cum Re-

Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla vappamque profestis,
Quondam lethargo grandi est oppressus; ut heres
Iam circum loculos et clavis laetus ovansque
Curreret. huńc medicus multum celer atque fidelis
Excitat hoc pacto: mensam poni iubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere pluris
Ad numerandum: hominem sic erigit. addit et illud;
Ni tua custodis, avidus iam haec auferet heres.
Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age. Quid vis?
Deficient inopem venae te, ni cibus atque
Ingens accedit stomacho fultura ruenti.
Tu cessas? Agedum, sume hoc ptisanarium oryzae.

v. 154. Vulg. *Accedat.*

gio addunt *est: aususve sororem est Electram.* Recte. Librarii pro more suo omiserunt, quia Hexameter citra id integer est.

151. *Avidus iam haec auferet heres*] Nic. Heinsius ex coniectura emendat: „*Ni tua custodis, avidus iam* iam *auferet heres.*“ Satis quidem probabiliter: neque tamen recepta lectio temere eiicienda.

154. *Ingens accedat stomacho*] Vide modo hos duos versiculos: „*Deficient inopem venae te, ni cibus atque Ingens accedat stomacho fultura ruenti.*“ Ubi primo *accedit* reponendum est, fide codicum multo plurium, novem scilicet ex nostris, quinque ex sex Pulmannianis, trium ex Beramannianis quattuor. Ceteri interpretes, editiones veteres patienter secuti, variantem hic lectionem dissimulant. *Ni accedit*; ut paullo ante v. 151. *Ni tua custodis.* Serm. I, 2. 95. *Ni Catia est.* II, 7. v. 118. *Ocius hinc te Ni rapis.* Illud deinde mecum considera, *Ni cibus atque ingens fultura accedit stomacho ruenti.* Quid, sodes, sibi illa volunt *cibus atque ingens fultura?* Sane *cibus* stomachi fultura est; ut Lucret. II. v. 1147. „*Et* fulcire cibis *atque omnia sustentare.*“ IV, 865. „*Propterea capitur* cibus, ut suffulciat artus.“ Columella VI, 24. „*Quae vacca, cum partum edidit, nisi* cibis fulta est, *quamvis bona nutrix, labore fatigata nato subtrahit alimentum.*“ Vinum quoque potentissime reficit et *fulcit venas deficientes.* Seneca Epist. XCV. „*Antiqui medici nesciebant dare* cibum *saepius, et* vino fulcire venas cadentes.“ Idem De Beneficiis III, 9. „*Quid assedisse aegro, et cum valetudo eius ac salus momentis constaret, excepisse idonea* cibo *tempora, et* cadentes venas *vino* refecisse, *et medicum adduxisse morienti?*“ Naso in Pont. I, 3. „*Et iam* deficiens *sic ad tua verba revixi, Ut solet infuso* vena redire *mero.*“ Recte ergo et eleganter hic habet *fultura:* locum tamen integrum et sanum esse, nondum ausim praestare. Quippe illud *ingens* fultura, ut quovis loco non optimum foret epitheton, ita hic pessimum esse videtur. Non enim ideo deficiunt venae, si non *ingenti* fultura sustinentur: modica utique et quantulacumque fultura praecaveri id malum potest. *Deficient*, inquit, *venae, nisi ingens fultura accedit;* quod perinde est ac si diceret, *Morieris; nisi ex toto incolumis es:* cui enim ingens fultura suppetit, is ex toto tutus est. Quare facile inducor, ut illud *ingens* in mendo cubare existimem. Quid si sic corrigamus? „*Deficient inopem venae te; ni cibus, atque* Praesens *accedit stomacho fultura ruenti,*“ *Ni fultura praesens accedit:* unde

Quanti emtae? Parvo. Quanti ergo? Octussibus. Eheu!

v. 156. Vulg. *octo assibus.*

aegrotus, maturandum esse auxilium ratus, continuo infert: *Tu cessas?* Sic *praesens auxilium*, *praesens remedium*, *praesens medicina* passim apud auctores. Certe *praesens* vel simile quid necessarium videtur sententiae. Non enim de moribundo duntaxat, sed de quovis etiam sanissimo id verum erit, *Deficient te venae, nisi cibus adgredit:* fame enim tandem morietur. Sed illud interest, quod alteri *praesenti* auxilio opus est; alter sine periculo differre potest aliquantisper. Qui melius quid coniecerit, eum ego vatem optimum libens perhibebo.

156. *Quanti ergo? octo assibus*] Lambini hoc facinus est; qui explosa vetere lectione *octussibus*, primus hanc, quae nunc passim circumfertur, in eius sedem intrusit: *ineptam* scilicet alteram et *corruptam* clamitans, quippe *octusse* numero singulari, non *octussibus* numero multitudinis dictum oportuisse. Hunc sequuntur Cruquius Torrentiusque, etsi inviti quodammodo et repugnantes. Ita demum evenit, ut quod germanissimae Latinitatis et nativae elegantiae est, indignis modis quasi furcâ hinc eiiceretur. Nos pro more et penso nostro pergemus de Horatio bene mereri; et veram lectionem, neglegentia interpretum proditam, postliminio revocabimus: „*Quanti emtae? parvo. quanti ergo?* octussibus. Utrumvis quidem recte dixeris, *Ptisanarium oryzae venit octuss*, vel *venit octussibus*: magis tamen amabant veteres in hac locutione numerum pluralem. Cicero De Officiis II, 17. „*Ne Marco quidem Seio vitio datum est, quod in caritate* asse *modium populo dedit.*“ Vides hic numerum singularem, sed Livius, Plinius aliique pluralem maluerunt. Livius IV, 16. „*L. Minutius bove aurato donatus est, ne plebe quidem invita, quia frumentum Maelianum* assibus *in modios aestimatum plebi divisit.*“ Plinius Hist. XVIII, 3. „*Manius Marcius aedilis plebis primum* (lege *primus*) *frumentum populo in modios* assibus *donavit.*“ Et mox, „*Trebius in aedilitate* assibus *populo frumentum praestitit.*“ Et iterum, „*M. Varro auctor est, cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos*, assibus *singulis* (lege *singulos*) *farris modios fuisse.*“ Festus in voce Peculatus: „*Postquam aere signato uti coepit populus R. Tarpeia lege cautum est, ut bos* centussibus, *ovis* decussibus *aestimaretur.*“ Animadvertis, opinor, non modo *assibus modios* gemino plurali dici; sed et *assibus frumentum*, *bovem centussibus*, *ovem decussibus* altero singulari: plane ut apud Nostrum, *ptisanarium octussibus.* Quod perinde est, ac si diceret, *singula id genus ptisanaria de medicorum officinis octussibus emi solere.* Sic itaque loquebantur: *Hoc quidem, quod in manibus fero, ptisanarium* octusse *sive octoni assibus emtum est: hoc genus ptisanarium* octussibus *emitur.* Posteriorem autem phrasin hic usurpavit medicus; quia non unico ptisanario ingesto sanari potuit Opimius; sed pluribus quotidie opus habuit, donec paullatim integris convalesceret. Itaque uno responso et pretium ptisanarii indicavit Medicus; et illud insuper significavit, plura id genus sumi oportere. Quo damno exanimatus ille avarus, continuo exclamat, *Eheu, quid refert, morbone an medendi sumptibus peream.* Rectius igitur *octussibus* hic legemus; quod et editiones veteres et omnes omnium codices exhibuerunt. Nam quod Lambinus suspicatur, olim hic extitisse *oct assibus*: quia *U* litera in libris aliquot litura non vacabat; in ea re, credo, fallitur: et potius est, ut *octossibus* fuerit; quod in codice Regio habetur, litera U superne adscripta. Tum autem, quod Cruquius memorat, in vetustissimo Blandinio esse *oct. assibus*, id quidem a manu secunda in-

Quid refert, morbo, an furtis pereamve rapinis?
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?

v. 157. Vulg. *Pereamque.*

terpolatum fuisse veri simillimum est: nam in ea re subinde annotanda nimium is indiligens erat. Sic in Magdalenensi nostro nunc quidem *octoassibus* praefertur; at a principio erat *octussibus*, ut rasura et literae vestigia manifeste indicant.

157. *An furtis pereamque rapinis*] Ita olim dederunt editiones priscae: mox exorta est interpolatorum natio, qui *ne* pro *que* passim ediderunt: „*Quid refert morbo, an furtis, pereamne rapinis?*" Quod ne Latinum quidem est: *ne* enim in hac locutione semper antecedit τὸ *an*, numquam subsequitur; ut Carm. II, 3. „*Divesne prisco natus ab Inacho Nil interest, an pauper.*" Hoc igitur, ut sane meritum erat, repudiato, veterem lectionem *que* in sedes pristinas restituerunt Lambinus et Cruquius. Sed cum codices ex nostris aliquot, Regius scilicet, Galeanus, et Magdalenensis clare habeant *ve*; idque ipsum voluisse videantur, qui *ne* hic exhibeant; nulla mihi dubitatio est, quin ea sola vera sit Horatii scriptura, „*Quid refert morbo, an furtis pereamve rapinis?*" Quid refert, *morbo* peream, *an furtis* medici, *rapinisve* heredis? Ceterum *ve*, et *octussibus* probavit etiam doctissimus Baxterus. Si *ne* admittis, tum tollendum erit *an*: „*Quid refert, morbo, furtis, pereamne rapinis?*"

158. *Quisnam igitur sanus? Qui non stultus*] Non animadvertunt interpretes elegantiam huius loci; cum sic verba illa accipiunt, *Qui non est stultus.* Tu vero sic potius interpretare, *Qui est non stultus.* Haec autem quam non prorsus eadem sint, aut iam, opinor, sentis, aut mox persentisces. Cicero pro Fonteio cap. VI. „*Quid opus est sapiente iudice? quid oratore* non stulto?" Idem in Oratore c. 7. „*Ut ea qui utantur,* non stulti *homines haberi possint, etiam plerumque* prudentes." Seneca Controv. XXI. „*Servus* non stultus *tergum et caput suum deliciis praesentibus praetulit.*" Controv. XXXII. „*Ego* sanitatis *meae, si potuero, argumenta colligam. Dicam in Senatu* non stulte *sententiam.*" Plautus Mostell. I, 3. „*Equidem pol miror te* non stultam *stulte facere.*" Terent. Heaut. II, 3. „*Tuum esse in potiundo periculum non vis:* haud stulte *sapis.*" Restituenda ea lectio Nasoni, perspicacissimo Nic. Heinsio non intellecta, Trist. lib. V. Eleg. 5. ubi poëta inter Getas uxoris natalem celebrans et rem divinam faciens, miratur fumos e ture ascendentes Italiam versus ferri: „*Aspice, ut aura tamen fumos e ture coortos In partes Italas et loca dextra ferat.*" Igitur prope est, ut sensu eos praeditos esse credat; quales olim in funere Eteoclis et Polynicis in duas partes se scidisse, tamquam odiis ardentium fratrum ipsi essent animati, Callimachus tradidit: „*Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis.*" Et se quidem antea pro fabula habuisse illud Callimachi: nunc tamen fidem ei habere, cum huic ipsi fumo sensum inesse videat: „*Hoc memini quondam fieri non posse loquebar: Et me Battiades iudice falsus erat. Omnia nunc credo: cum tu consultus ab Arcto Terga, Vapor, dederis, Ausoniamque petas.*" Ita ex coniectura edidit Heinsius, et *consultus* ad καπνομαντειαν refert. Perperam profecto; neque pro solita sua sagacitate: nulla enim hinc omina aut praesagia captabat Ovidius: ne unicum verbum est, quod illo trahi possit. Enimvero reponenda est elegantissima scriptorum codicum lectio, quam *nihili esse* vir summus pronuntiat, ipse mirum in modum deceptus et falsus animi: „*Omnia nunc credo: cum tu* non stultus *ab Arcto Terga, Vapor, dederis, Ausoniamque petas.*" Non sensu modo praeditus erat ille fumus, sed non

Stultus et insanus. Quid? si quis non sit avarus;
160 Continuo sanus? minime. Cur, Stoice? Dicam.
Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
Hic aeger. recte est igitur, surgetque? negabit:
Quod latus, aut renes morbo tentantur acuto.
Non est periurus, neque sordidus. immolet aequis
165 Hic porcum Laribus. verum ambitiosus et audax.
Naviget Anticyram. quid enim differt, balatróne

v. 163. Vulg. *Tententur.* 166. *Barathrone.*

stulte sapuit, Nasone iudice; cum relictis regionibus Geticis Italiam versus volaret, ab horrido illo caelo ad beatiores tractus migraturus: ipse scilicet poëta idem facturo, si copia daretur. Quid, rogo te, hac lectione verius? quid venustius? Sic idem alibi in Arte Am. III, 253. „*Aut Helene; quam* non stulte, *Menelae, reposcis; Tu quoque* non stulte, *Troice raptor, habes.*" et ibidem 357. „*Cautaque* non stulte *Latronum praelia ludat.*" Propertius III, 21. „*Et quaecumque volens reperit* non stulta *puella.*" Iterum Cicero De Oratore II, 68. „*Ut vel* non stultus *quasi stulte cum sale dicat aliquid.*"

163. *Morbo tententur acuto*] Venetae priscae et Loscheriana, *tentantur*, atque ita maior pars codicum; ex nostris octo: neque aliter citat Priscianus p. 691. ubi et tres manuscriptos in eadem lectione consentire vidi, „*Quod latus aut renes morbo* tentantur *acuto.*" *Quod* indicativum modum hic recipit, ut supra v. 120. — „*eo* quod *Maxima pars hominum morbo* iactatur *eodem.*" Revocetur itaque antiqua scriptura, nullo suo merito de avitis sedibus depulsa. Ceterum imitatus est Serenus Sammonicus cap. III. „*Portio si capitis* morbo tentetur acuto." et XXIII. „*Si latus immeritum* morbo tentatur acuto."

166. *Barathrone Dones quicquid habes*] Iam olim, ut ex Scholiastis discere licet, locus hic ambiguae erat lectionis. Plures quidem codices, et editiones omnes habent, *Barathrone dones:* quod erit, in ventrem et ingluviem profundere: ut Epist. I, 25. Maenius ille helluo *macelli barathrum* dicitur. Atque hanc enarrationem secuti sunt Tresviri interpretes. Quam tamen si admittis; vide annon elegantius reponere possis *damnes* pro *dones:* — „*quid enim differt, barathrone* Damnes *quicquid habes, an numquam utare paratis?*" ut Sidonius Apollinaris Carm. V. vers. 325. „*post quina Vitelli Millia, famosi ventris* damnata barathro." Illud tamen lectionem hanc penitus evertit, quod nondum *helluones et nepotes* perstringit noster (quos versu demum 224. insectatur) sed *ambitiosos et audaces* hic sugillat, ut recte vidit vir egregius Dan. Heinsius. Consideranda itaque est alia, quam suppeditant codices nostri Reginensis et Galeanus, et Scholiastae quoque agnoscunt: — „*quid enim differt*, balatrone *Dones quicquid habes, an numquam utare paratis?*" hoc est, *dones ne et profundas quicquid habes; ut balatro.* Balatro autem est homo nihili, decoctor, qui sua stulte prodigit. Glossae Labbaei: „Ἄσωτος, *ganearius, luxuriosus, prodigus, profusus, sumtuosus, balatro.*" Varro de Re Rust. II, 5. „*Videbo iam vos, inquit,* balatrones, *et huc afferam meum corium et flagra.*" Lucretius III, 968. „*Aufer abhinc lacrimas*, balatro, *et compesce querelas.*" Ita verissime emendavit Nic. Heinsius ad Ovidii Amor. III, 3. cum scripti codices ibi *barathro* habeant, ut hic apud Flaccum. Profecto sua se facilitate et bonitate satis commendat haec lectio, *Balatróne:* etque illud haud levem ei gratiam conciliat, quod Nic. Heinsio placuerit: adhuc tamen

Dones quicquid habes, an numquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusî duo praedia, dives
Antiquo censu, gnatis divîsse duobus
Fertur, et hoc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque
Ferre sinu laxo, donare, et perdere vidi;

v. 170. Vulg. *Haec*. 172. *Ludere*.

restat altera, in duobus codicibus a Bersmanno reperta, quae fortassis omnibus palmam praeripere suo iure mereatur: — „*quid enim differt*, balatroni *Dones quicquid habes, an numquam utare paratis?*“ Certe particula disiunctiva *ne* tuto hinc abesse potest; ut Epist. II, 2. v. 166. „*Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?*“ et Serm. II, 7. v. 58. „*Quid refert, uri virgis ferroque necari? Auctoratus eas*, an *turpi clausus in arca?*“ Iam autem sententia erit, Quid differt, utrumne avarus numquam rebus partis utare, an ambitiosus et *audax* sive turbulentus, seditiosus, bona omnia profundas in aucupanda plebis gratia et suffragiis venandis? *Dones balatroni*, ut Serm. I, 2. v. 56. „*Qui patrium* mimae donat *fundumque laremque.*“ *Balatrones* autem et eiusmodi nebulones nullius bonae frugis sectari et comedere solebant ambitiosos, qui muneribus ludisque exhibendis, et pauperibus sportula deliniendis, aliisque id genus sumtibus, largos se benignosque esse et haberi studebant. Unde illud initio Sermonis I, 2. „*Mendici, mimae*, balatrones, *hoc genus omne Moestum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli; Quippe* benignus *erat.*“ Favent quoque huic lectioni appositissima loca Vopisci in Carino c. 20. et 21. ubi Iunium quendam Messallam, plane *ambitiosum* hunc Horatianum, culpat; quod popularis aurae gratia patrimonium omne in balatrones et histriones prodegerat. „*Legat*, inquit, *hunc locum Iunius Messalla, quem ego libere culpare audeo: ille enim patrimonium suum* Scenicis dedit, *heredibus abnegavit; matris tunicam dedit* mimae, *lacernam patris* mimo, etc. *Et haec quidem idcirco in literas retuli, quo futuros editores* (munerum) *pudor tangeret, ne patrimonia sua, proscriptis legitimis haeredibus*, mimis et balatronibus *deputarent.*“ Sane Vopiscus hunc ipsum Flacci locum respexisse videatur. Et res enim et verba utrobique sunt eadem. Nam inter alia de impensis *munerum et ludorum* hic agi, vel ex versu 182. constiterit, „*In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis?*“ *Donare* autem *balatroni* id ipsum est quod *deputare balatronibus*: singularem enim hic numerum vim pluralis habere, vulgatum est ex tralatitium. Ceterum debita laude fraudandus non est Heinsius pater, qui hoc ipsum ex coniectura, ut videtur, feliciter protulit; in eo tantum se frustratus, quod *balatronem* de uno quodam parasito, non de tota nebulonum et scurrarum turba interpretatus est.

170. *Et haec moriens*] Editiones vetustae, et manuscripti fere omnes, *Hoc moriens pueris dixisse*. Quod altero rectius: sic infra v. 190. Dicere *quod* sentit; non ut vulgo, *quae*.

172. *Donare et ludere vidi*] Si quidem librarii quasi coniurati in omnibus codicibus tradiderunt: quaero, an ipse Auctor? Equidem cras fortassis, id credere possim, hodie certe nihil. Expendamus paullisper locum integrum: — „*postquam te talos, Aule, nucesque Ferre sinu laxo, donare et ludere vidi; Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem.*“ „*Donare*, inquit Scholiastes, *ad nuces refertur, ludere ad talos.*“ Nihil potuit ineptius: *Ludere* enim tam ad nuces, quam talos refertur; et *donare* etiam ad utrumque. Suetonius Augusto c. 83. „*Animi laxan-*

Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors;
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.

di caussa modo piscabatur hamo, modo talis *aut ocellatis* nucibusque ludebat *cum pueris minutis.*" Ergo vitio hic dat pater Aulo filiolo, quod *talis nucibusque* luderet. Nimium profecto iracunde, atque, ut illud addam, stulte. Quorsum enim datos esse talos aut nuces, nisi ut iis *ludaretur?* Hoccine ut in puerulo quis criminetur? Quin et alter ille Tiberius, qui iam tum avaritiae semina ostendebat, *ludebat* sine dubio cum fraterculo. Illud etiam vide, quam praepostere ista socientur, *donare et ludere*: qui enim semel talos *donaverit*, quomodo sodes *ludere* iis postea potuerit? Haec sane absurditatem omnem superant. Quid ergo hic reprehendit pater Oppidius? Non utique, quod talis *luderet* filius, sed quod *sinu laxo* et neglegenter eos ferret, ut saepe excideren et *perderentur*; temere etiam cuivis eos *donaret*; finito lusu, si proiectos relinqueret, neque in posterum servandos reponeret; atque adeo neglegentis et prodigi olim hominis specimen exhiberet. In fratre vero contraria indoles elucebat, avaritiae scilicet et sordium; cum statim a lusu studiose talos *numeraret*, quin et in cavis angulisque *absconderet*, metuens et sollicitus, ne a quoquam surriperentur. *Sinu laxo*, ut eleganter Seneca de Beneficiis IV, 24. „*Non recipit* sordidum *Virtus amatorem*; soluto *ad illam* sinu *veniendum est.*" Quid ergo? Equidem, vel nentum librariis obnitentibus, aio et contendo sic Horatium dedisse: „*Ferre sinu laxo, donare et* perdere *vidi.*" Sententiam, opinor, iam vidisti: verba ipsa sic inter se conveniunt, ut nequeant sine iniuria divelli. Martialis IV, 40. „*Iam* donare *potes*, *iam* perdere; *plenus honorum*, *Largus opum. Expecto*, *Postuma*, *quid facias.*" VI, 30. „*Sex sestertia si statim* dedisses, *Cum dixti mihi*, *Sume*, *tolle*, dono: *Deberem tibi*, *Paete*, *pro ducentis. At nunc cum* dederis *diu moratus*, *Sex sestertia*, *Paete*, perdidisti." Seneca de Benef. VI, 4. „*Si cum daret*, *suspiravit*, *vultum adduxit*, perdere *se credit*, *non* donare." VII, 32. „*Non est magni animi* dare et perdere: *hoc est magni animi*, perdere et dare." De Vita Beata XXIV. „*Quid tu*, *inquit*, *recepturus* donas? *immo*, *non* perditurus." Tacitus Hist. I, 30. „*Falluntur*, *quibus luxuria specie liberalitatis imponit*: perdere *iste sciet*, *non* donare." Coterum *perdere talos* non solum extra lusum, sed in ipso etiam lusu potuit Aulus; cum frater scilicet Tiberius, ludo lucroque attentior, omnes illius talos victor auferret. Elegantissimus locus est apud Apollonium Rhodium, ubi Cupidinem et Ganymedem inducit talis aureis ludentes; quorum ille astutus et nequam simplici Ganymedi manum adieriit, et os subleverit; hic omnes talos, duobus exceptis, mox et istos quoque moerens *perdiderit*. Digni sane sunt versus, qui et hic legantur, lib. III. v. 117. — „*ἀμφ' ἀστραγάλοισι δὲ τώγε Χρυσείοις ἅτε κοῦροι ὁμήθεες ἐψιόωντο· Καὶ ὁ μὲν ἤδη πάμπαν ἐνίπλεον ᾧ ὑπὸ μαζῷ Μάργος Ἔρως λαιῇς ὑποΐσχανε χειρὸς ἀγοστῷ Ὀρθὸς ἐφεστηώς· γλυκερὸν δὲ οἱ ἀμφὶ παρειὰς Χροιῇ ἅλλεν ἐρεύθος· ὁ δ' ἐγγύθεν ὀκλάδον ἧστο Ζύγα κατηφιόων, δοιὼ δ' ἔχεν, ἄλλον ἔδ' αὖτως Ἄλλῳ ἐπιπροΐείς, κεχόλωτο δὲ καγχαλόωντι. Καὶ μὴν τούς γε παρᾶσσον ἐπὶ προτέρουσιν Ὀλέσσας Βῆ κενεαῖς σὺν χερσὶν ἀμηχανέων.*" Quare omnino reponendum est *perdere*; seu in lusu id factum esse malis, seu extra lusum: certe de Horatii corio et fama ludebant, qui primi hic substituebant *ludere*.

174. *Ageret vesania discors*] Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, inquit, *legendum*, *vesania* dissors. De quo vocabulo consule

Quare per Divos oratus uterque Penatis,
Tu cave ne minuas, tu ne maius facias id,
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Praeterea, ne vos titillet gloria, iure-
Iurando obstringam ambo: uter aedilis, fueritve
Vestrum praetor, is intestabilis et sacer esto.
In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, et aëneus ut stes;
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum volpes imitata leonem.

v. 183. Vulg. *Aut aëneus.*

ipsum, si vacat, ad Epistolam Sabini primam, vere. 35. et nos ad Carm. III, 29. v. 28. Ceterum hic potius retineo vulgatam lectionem: Avaritia quippe et Luxuria dissident inter se et discordant.

183. *Latus ut in circo spatiere, aut aëneus ut stes*] Editiones Venetae et Loscheriana, et aliae credo omnes ante Lambinum *laetus*. Quod et scriptis codicibus repugnat, et manifeste vitiosum est. Heinsius filius ex coniectura, *Lorte*, inquit, *lentus*; quod et mihi in mentem venerat. Sane *lentus* et *spatiari* aptissime iunguntur, ut apud Ovidium Art. I, 67. „*Tu modo Pompeia* lentus spatiare *sub umbra*." Metam. II, 572. — „*nam dum per litora* lentis *Passibus, ut soleo, summa* spatiarer *arena*." Sed illud huic emendationi incommode accidit, quod non *Aedilis* et *Praetoris* duntaxat, sed cuiusvis hominis otiosi erat, *lente in circo spatiari*: quid enim vetuit? Noster, cum a negotiis vacuus *Fallacem* Circum *vespertinumque pererrabat saepe forum*, lente, opinor, et tardo gradu incedebat, non quasi hostem fugiens currebat. Quare satius erit, ut lectionem omnium codicum auctoritate nixam, *latus*, retineamus. Ut enim *sublimis incedere*, pro fastuose et magnifice, saepius occurrit: Auctor Octaviae v. 704. „Sublimis *inter civium laeta omina* incessit:" ita eodem sensu, et pari metaphora, *latus incedere* vel *spatiari* dictum esse videatur. Cicero certe et *erigi* et *latiorem fieri* eadem translatione pro *animos tollere* posuit: Acad. II, 41. „*Est enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quasi pabulum consideratio contemplatioque naturae*: erigimur, latiores *fieri videmur, humana despicimus*." Et ut Graeci ἄκροις ποσὶ βαίνειν, ἐπ' ἄκρων ὀνύχων βαδίζειν, *summis pedibus ingredi*, de homine sublimiter et superbe incedente usurpant: ita qui alis subnixis et cupitis ansatis fastuose ambulant, nescio cur non *lati incedere* recte dicantur. Plautus Persa II, 5. „Subnixis alis *me inferam, atque amicibor* gloriose; *Sed quis hic* ansatus *ambulat?* Magnifice *conscreabor*." Seneca Epist. LXXVI. de histrionibus: „*Cum praeeunte populo* elati incesserunt *et cothurnati; simul exierunt, excalceantur, et ad staturam suam redeunt*," ubi MSti omnes *lati*, teste Grutero. Iterum de iisdem Epist. LXXX. „*Ille qui in scena* elatus incedit, *et haec resupinus dicit, En impero Argis*." Etiam hic plerique apud Gruterum codices *latus* vel *latius*. Et iterum de divitibus et nobilibus Epist. LXV. „*Omnium istorum, quos* incedere altos *vides, bracteata felicitas est*." Silet hic Gruterus: tu perpende, annon hic olim fuerit *latos*. Ovid. Heroid. IX, 127. „Ingreditur late *lato spectabilis auro*." Verum hic potius τὸ *late* referendum erit ad *spectabilis*; ut noster Carm. III, 16. „Late conspicuum *tollere verticem*." Ceterum pro *aut aëneus*, repono ex veterrimo Leidensi et Colbertino, „*Latus ut*

Ne quis humasse velit Aiacem, Atrida, vetas cur?
Rex sum: nil ultra quaere plebeius: et aequam

v. 188. Vulg. *Quaero.*

in circo spatiere, et aëneus *ut stes:*" ut non alteruter tantum honos, sed uterque ei obtingat. Necessaria est sane haec emendatio: nusquam enim *aëneus* trisyllabon apud veteres poëtas invenias (nisi forte ubi prave ediderunt pro *aereus*), sed ubique aut *aëneus* aut *aenus*.

187. *Atrida, vetas cur*] Ita recte editiones: et perperam codices aliquot notae deterioris, *Atride*: hoc enim ultimam producit, ut Ἀτρεΐδη. Sane insignis iniuria facta est optimo Priciano; cum vel in celebri illa Putschii editione sic eius verba exhibentur p. 731. „*Latina vero proportio in E correptam vult Vocativum primae declinationis terminari, etiam in Graecis; unde Horatius in II. Sermonum:* „„*Nequis humasse velit Aiacem*, Atride, *vetas cur?*"" Quattuor enim manuscripti, quibus usus sum, clare ibi habent, *in A correptam*, et postea, *Atrida*. Servius ad Aen. III, 475. „*Anchisa Vocativus Graecus: sic Atrides, Atrida facit*, ut Horatius: „„*Nequis humasse vellt Aiacem*, Atrida, *vetas cur?*""

188. *Nil ultra quaero plebeius*] *Quaero* et in editionibus et in plerisque omnibus scriptis habetur, tam aliorum, quam nostris; nisi quod in uno Collegii Trinitatis, *quaeram*. Agnoscit quoque eam lectionem Acron Scholiastes. At vetustissimus Cruquii Blandinius a prima manu habuit *quaere*; quomodo, vel contra omnium exemplarium fidem, ex coniectura legendum censuit Gul. Canterus Novar. Lect. IV, 12. Quid hic agimus? Certe subtili hic, si usquam alias, iudicio opus est; quo bonum a meliore discernamus, exiguo sane fine separatum. Utraque quidem lectio satis commoda; sed utraque vera et genuina esse nequit. Prior illa, quam pluribus placuisse video, „*Rex sum. Nil ultra quaero plebeius. Et aequam Rem imperito*," etc. verba haec vult esse eius, qui supra ex Agamemnone quaesiverat, *Cur Aiacem sepeliri vetuisset*. Si hoc, inquit, tamquam rex et pro imperio duntaxat iubes: ego unus de plebe nihil amplius quaero. Similis fere locus est Iuvenalis Sat. X, 72. de nece Seiani: — „*sed quo cecidit sub crimine? quisnam Delator? quibus indicibus, quo teste probavit? Nil horum: verbosa et grandis epistola venit A Capreis. Bene habet*: nil plus interrogo." Posterior autem lectio totam hanc orationem Agamemnoni tribuit: „*Rex sum: nil ultra* Quaere *plebeius: et aequam Rem imperito: ac si cui videor non iustus; inulto Dicere, quod sentit, permitto.*" Rex, inquit, sum; hoc satis est tibi plebeio, cuius non est in regem tutum, quid aut quare faciat, curiosius inquirere: et praeterea etiam aequum bonumque est, quod iubeo: ac si tibi vel alii cuicumque iniustum hoc et iniquum videtur, impune contradicere et redarguere licebit. Mihi quidem, pace tot interpretum qui aliter sentiunt, posterior haec enarratio melior et concinnior videtur. Quippe in altera id, opinor, iure reprehendas; quod, ut primum Agamemnon dixerat, *Rex sum*; continuo ille respondet, *Nil ultra quaero*. Atqui iam *plus quaesiverat* in versu superiore, „*Ne quis humasse velit Aiacem, Atrida vetas* cur?" *Cur*, inquit, *vetas?* quam ob rem, qua de causa, quibus rationibus inductus, hoc vetas? Deserit ergo orationem inceptam; si statim, audito ille *Rex sum*, contentus et mutus abiturus est. Siquidem illud *Rex sum* non omnino satisfacit interrogationi *Cur vetas*: immo responsionem potius abnegat. Hoc primum: quod vel solum, nisi fallor, perspicaci lectori sufficerit. Sed et alterum etiam est, quo si non aeque, aliquatenus tamen peccat ea lectio. Quippe vox *plebeius* inclementius paullo ac convitii loco hic

Rem imperito. at si cui videor non iustus; inulto
190 Dicere, quod sentit, permitto. Maxime regum,

v. 190. Vulg. *Quae.*

dicitur; et Agamemnoni quidem aptissime convenit, qui subiratus et indigne ferens, a percontatore interpellari, conditionis cum suae verbo illo admonere voluit: ut Ulixes Iliad. B. v. 200. „*Ον δ' αὖ ΔΙΙΜΟΥ τ' ἄνδρα ἴδοι, βοόωντα τ' ἐφεύροι, Τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν, ὁμοκλήσασκέ τε μύθῳ, Δαιμόνι', ἀτρέμας ἧσο,*" etc. At contra, percontatoris hoc personae non ita belle aptatur: cur enim ipse se ultro vili pendendum iudicaret? Iam autem, quod hic obiiciunt viri eruditi, Si Agamemnoni illud tribuas, *Nil ultra quaere plebeius*, pugnaturum esse cum iis quae sequuntur, — „*ac si cui videor non iustus, inulto Dicere, quod sentit, permittò:*" quomodo enim, aiunt, et vetat quaerere, et permittit? In eo certe valde falluntur, neque totius orationis oeconomiam percipiunt. Primo enim ostendit Agamemnon, se, si regium decus et fastigium tutari vellet, nullum responsum esse daturum; tamen, quod apud omnes gratiosus esse cuperet, et edicti sui aequitati fideret, paratum esse cuicumque rationem eius reddere. Quid, amabo, aut indecorum hic, aut sibi ipsi repugnans? Quin et eadem prorsus redit, siqua est, quam volunt, repugnantia; sive Agamemnoni verba illa tribuas, sive plebeio. Qui enim dicit, *Rex sum*; etiam, cum tacet, praedicat, *nihil ultra quaerendum esse* seu plebeio, seu nobili. Ita apud Nasonem ipse Agamemnon, ubi Briseïda sibi arrogat, Remed. Amor. v. 475. „*Est, ait Atrides, illi quam proxima forma; Et, si prima sinat syllaba, nomen idem: Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles: Si minus; imperium sentiat ille meum. Quod si quis vestrum factum hoc incusat, Achivi; Est aliquid, valida sceptra tenere manu. Nam, si rex ego sum, nec mecum dormiet illa, in mea Thersites regna licebit eat.*" Enimvero Sulmonensis ille ad hunc ipsum Flacci locum respexisse videatur. Unum tantummodo huc addam, quod, qui usu et diligenti scriptorum codicum lectione librariorum ingenium bene noverit, facile credet, illud *quaere* interpolari potuisse ab illis sciolis, ut laboranti versui mederentur: ignaris scilicet et virtute caesurae et ob duplicem consonantem τὸ *quaere* hic posteriorem syllabam producere: contra, si *quaero* ab Horatii manu fuisset, nusquam quemquam inventum iri, qui τὸ *quaere* vel somnio substitueret.

189. *As si cui videor non iustus*] Ita nuper ediderunt, *at si*, ex codice omnium veterrimo, Blandinio. Sed rectius est *ac si*, ut alii omnes, scripti editique, summo consensu exhibent.

190. *Dicere quae sentit permitto*] Cum Venetae antiquae et Lescheriana *quod sentit* olim dedissent, postea exorti sunt nescio qui, qui *quae sentit* substituerent. Idque per interpretum negligentiam passim nunc obtinet, contra omnium fere codicum fidem, quorum plurimi *quod* habent, pauci *quid*. Revocetur vetus lectio, „*Dicere*, quod *sentit, permitto.*" Cicero Philip. II. 15. „*Ego autem*, dicendum *enim est*, *Patres conscripti*, quod sentio." Ibidem, V, 2. „*Non iam levitatis est, sed, ut* quod sentio dicam, *dementiae.*" De Oratore, I, 40. „*Fremant omnes licet*, dicam quod sentio." Et II, 90. „Dicam *enim vere*, *amicissimi homines*, quod sentio." In Bruto c. 41. „*De Servio autem et tu probe dicis, et ego* dicam, quod sentio." Et c. 85. „Dicam, *opinor*, quod sentio." Paradox. I. „Dicam *tamen*, quod sentio." Seneca Controv. I, 5. „Dicam quod sentio, *magis iraceretur, si unam tantum rapuisset.*" Quintil. Declam. VI. „Dicam *tamen* quod sentio; *excusatius*

c. 10.

Dî tibi dent capta classem deducere Troia.
Ergo consulere, et mox respondere licebit?
Consule. Cur Aiax heros ab Achille secundus
Putrescit, totiens servatis clarus Achivis:
Gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato,
Per quem tot iuvenes patrio caruere sepulcro?
Mille ovium insanus morti dedit, inclutum Ulixen
Et Menelaum una mecum se occidere clamans.
Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisque mola caput, inprobe, falsa;
Rectum animi servas? quorsum insanus, quid enim Aiax
Fecit? cum stravit ferro pecus; abstinuit vim
Uxore et gnato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulixen.
Verum ego, ut haerentis adverso litore navis
Eriperem, prudens placavi sanguine Divos.
Nempe tuo, furiose. Meo, sed non furiosus.

v. 191. Vulg. *Reducere.*

odisset virum, quam filium.“ Seneca Epist. LXXV. „Quod sentimus, *loquamur;* quod loquimur, *sentiamus.*“ Ceterum illud *quid* stare non potest, nisi modus Subiunctivus sequatur, *Dicere, quid sentiat.*

191. *Classem reducere Troia*] Veneta princeps *reducere*, altera anni MCCCCXC. cum Loscheriana *deducere*. Prius, ut video, interpretibus placuit, qui id satagunt, ut ostendant *reducere* primam syllabam interdum habere productam. Quasi vero illud potissimum hic ageretur: ac non ipsa potius sententia in considerationem veniret. Quam si attendissent, vidissent utique τὸ *deducere;* quod et codex Zulichemianus exhibet, solum esse sincerum et ab Horatio profectum. Quippe in Asia haec dicuntur, ubi in agro Troiano insepultus iacuit Aiax: *deduci* igitur inde debuit classis, ut postea ad Graeciam appelleretur. *Reduci* vero eam rursus in Asiam, qui deos oret; is sane malam pestem et magnum infortunium Agamemnoni precatur. Recte igitur habet, „*Dî tibi dent capta classem* deducere *Troia.*“ Virgil. Georg. I, 255. „*Conveniat quando armatas* deducere classes.“ Aen. III, 71. „Deducunt *socii* naves, *et litora complent.*“ et IV, 398. — „*et litore celsas* Deducunt *toto* naves: *natat uncta carina.*“

194. *Cur Aiax Putrescit*] Scriptorum codicum bona pars *Putescit:* quam scripturam sunt qui alteri praeferant; sunt qui nihil interesse dicant, hanc an illam sequaris. Ego vero neutris accedo: quippe *putescit* nusquam alibi legitur, non magis quam *foetescit.* Tum autem, etsi legeretur alicubi, ambigue tamen hic et prave poneretur, quia *putere et foetere* etiam de hominibus *vivis* dicuntur. *Putrescit* igitur, atque id solum, recipimus: quod est ipsum illud Homeri, *Πύθεται.* Iliad. *A.* 395. — „ὁ δέ ῥ' ἀμφὶ γαῖαν ἐρεύθων ΠΥΘΕΤΑΙ· οἱ δὲ περὶ πλέες ἠὲ γυναῖκες.“ et Odyss. *A.* 162. „Ἀνέρος, οὗ δή που λεὼς ὀστέα ΠΥΘΕΤΑΙ ὄμβρῳ.“ Seneca de Tranquill. c. XIV. „*Nam quod ad sepulturam attinet, ὅ τε ineptum, si putas interesse, supra terram an infra* putrescam.“ Quintilianus Declam. IV. de proiecto cadavere: „Putrescit *interim corpus, nec totum in sicco iacet.*“

C 3

Qui species alias, veri scelerisque tumultu
Permixtas, capiet; commotus habebitur: atque
Stultitiane erret, nihilum distabit, an ira.

208. *Qui species alias veri scelerisque tumultu Permixtas capiet*] Locus lubricus, quem nullus interpretum non attigit, nullus dubium adhuc et incertum non reliquit. *Veri* quidem et codices et veteres editiones exhibent; nisi quod unus Cruquianus a prima manu *veris* habuit, alter a secunda *vero*. Sane Lambinus, nondum visa Cruquiani codicis lectione, ex coniectura reposuit *alias veris*, id est, *alienas* et diversas *a veris*, sive falsas: ut Noster alibi, *alius Lysippo, alium sapiente bonoque:* et Phaedrus III, 1. „*Quod si accusator* alius Seiano *foret.*“ Contra hunc insurgunt Xylander Torrentiusque, qui *alias veri* sensu non disperi pro *alias a vero* stare posse existimant; ut *alienus* tam cum genitivo, quam ablativo sociant Latini, *alienum maiestate, officio, existimatione; alienum salutis, assensionis, naturae deorum:* Graeci autem ἄλλο ἐπιστήμης, ἕτερος τοῦ κόλακος et alia id genus passim usurpant, ipso Lambino plura exempla suggerente. Equidem ex his duobus prius illud Lambini praetulerim: concinnius enim est, siquid indico, *alias species a veris*, scil. speciebus, quam *alias a vero*, ubi in diversum genus transitur. Sic Curtius IV, 59. „*Sive ludibrium oculorum, sive* vera species *fuit.*“ Sed in neutra, opinor, lectione pede recto procedit oratio; sive legeris, „*Qui species* alias veris, *scelerisque tumultu Permixtas capiet*;“ sive *alias veri*, quod in hac constructione eandem sententiam parit. Quid enim illo fiet, *scelerisque tumultu permixtas?* Non cognosco illum *sceleris tumultum*. Certe tumultus est, ubi res diversae et contrariae miscentur inter se et confunduntur; ut Noster Serm. II, 2. v. 75. — „*at simul* assis *Miscueris* elixa, *simul* conchylia turdis, *Dulcia se in bilem vertunt, stomachoque* tumultum *Lenta feret pituita.*“ Quare vide, annon sic potius distinguenda sint verba, „*Qui species alias, veri scelerisque tumultu Permixtas, capiet.*“ Quae enarratio et olim Scholiastae Acroni, et nuperius Xylandro Torrentioque placuit. Iam enim recte *tumultum* dixeris, ubi verum et scelus permiscentur. *Verum* autem hic erit *rectum, aequum, bonum*, ut saepius apud Nostrum aliosque usurpatur. Quod divos placaverit Agamemnon, ut propitiis eis classem deduceret, hoc *verum* et rectum erat; quod ea de causa filiam immolaverit, illud *scelus*. Itaque scelus et verum tumultu permixta; ut Virgil. Georg. I, 505. „*Quippe ubi fas versum atque nefas.*“ Catullus Epithalamio Pelei prope finem, „*Omnia fanda nefanda malo permixta furore.*“ *Alias* autem *species* absolute, pro alienis a veritate, aliis ac ipse opinatus est, quidni cum Xylandro accipere possimus? aut levi mutatione, *falsas* vel *vanas* non incommode substituere? quemadmodum initio Art. Poët. — „*velut aegri somnia* vanae *Fingentur* species:“ et apud Livium III, 5. „*Portentaque alia, aut obversata oculis, aut* vanas *exterritis ostentavere* species:“ et Celsum III, 18. „*Aut cum aeger, quamvis adhuc sapiat, tamen quasdam* vanas imagines accipit.“ Ubi animadverte etiam illud *accipit*. Recte enim inde colligas, *species capiet*, hic legendum; non ut codices quidam habent, *cupiet*. Quippe et Seneca Epist. LIV. „*Nam qui leviter dormit, et* species *secundum quietem* capit.“ Et De Ira, II, 1. „*Nam* speciem capere *acceptae iniuriae, et ultionem eius concupiscere.*“ Et II, 3. „*Sed ille sequens impetus, qui* speciem *iniuriae non tantum* accepit, *sed approbavit.*“ Cetera satis mihi erit, diversas hic sententias proposuisse, nova aliqua luce perfusas: quaenam autem ex his palmam auferre debeat, id lectoris iudicio permittendum censeo.

Aiax, cum inmeritos occidit, desipit, agnos:
Tu, prudens scelus ob titulos cum admittis inanes,
Stas animo? et purum est, vitio tibi cum tumidum est cor?
Si quis lectica nitidam gestare amet agnam;
Huic vestem, ut gnatae, paret ancillas, paret aurum;
Rufam aut Posillam adpellet, fortique marito

v. 211. Vulg. Aiax imm. *dum* occ. 212. *Cum* p. s. ob t. hdm. 216. *Pusam aut Pusillam.*

211. *Aiax immeritos dum occidit*] Derivatum est hoc ab editionibus priscis; inde in plerisque nunc circumfertur. At solus ex nostris Reginensis *dum*; ceteri *cum*, ut plerique aliorum, habent; et id versus sequens confirmat, *Cum prudens admittis*. Ceterum aliter verba ordinantur, cum in Cruquianis, tum in nostris, Zulichemiano, Magdalenensi, et Regiae Societatis: „*Aiax cum immeritos occidit, desipit, agnos.*“ Quod altero concinnius cultiusque exire, qui autem habet, facile sentiet; et merito viris eruditis Cruquio Baxteroque placuisse.

212. *Cum prudens scelus ob titulos admittis inanes*] Pro *admittis* Cruquiani plures, unus Pulmanni, et duo nostri *committis*. Id, opinor, ortum est ex veteri lectione, *eum admittis*. Sic enim lego: „Tu *prudens scelus ob titulos* cum *admittis inanes*.“ *Tu* vim hic et venustatem affert sententiae; ut supra v. 199. „Tu *cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam*.“ et Serm. II, 7. v. 40. „Tu *cum sis quod ego et fortassis nequior*.“ et 53. „Tu *cum proiectis insignibus, annulo equestri*.“ Noli dubitare, quin sic Horatius scripserit.

215. *Huic vestem, ut gnatae, paret*] Eleganter codex Magdalenensis, „*Huic vestem*, natae ut, *paret*.“ ut alibi Noster Serm. I, 3. v. 89. „*Porrecto iugulo historias*, captivus ut, *audit*.“ Ovid. Amor. III, 11. „*Excubui clausam*, servus ut, *ante domum*.“

216. *Pusam aut Pusillam appellet*] Exemplum hic ponit cujusdam, qui *imaginibus, non mente, falsus*, ut Celsi verbis utar III, 18., agnam sub humana specie viderit, et filiam esse suam crediderit, vestem illi et ancillas paraverit, nomen muliebre ei indiderit, et marito uxorem destinaverit; Aiaci similem errorem insanientis, qui tres arietes iugulavit, Atridas et Ulixen se credens occidere. Videamus auctoris verba: „*Siquis lectica nitidam gestare amet agnam; Huic vestem, ut natae, paret aurum; Pusam aut Pusillam appellet, fortique marito Destinet uxorem*:“ ubi manuscriptorum quantum ubique est, et editiones priscae habent *Rufam aut Pusillam;* nisi quod nonnulli *et* pro *aut*, et vetustissimus Blandinius *Posillam*. Ceterae quae circumferuntur lectiones, sunt febriculosae coniecturae, quae per vanas imagines auctoribus suis illudebant. *Pusam aut pusillam* Cruquius dedit, *Pupam aut pupillam* Lambinus; *Putam aut putillam*, Scaliger; *Pupam aut pusinnam*, Nic. Heinsius: quae omnia, cum nomina sint appellativa et ὑποχοριστικὰ, minime hic locum habere possunt. Quivis enim sine ulla dementiae suspicione vel *agnam* vel *catellam* vel *dorcada* vel simile aliud delicium istis vocabulis appellare poterit. Prudentius certe illi faciunt, qui *Rufam aut Rufillam* legunt; ipsa nimirum sententia flagitante non blanda verba et ὑποχοριστικὰ, sed vera faeminarum nomina; quale siquis *agnae* imponat, faeminam eam esse credens, proque filia nuptum daturus, is sine dubio ad agnatos et gentiles erit deducendus. Sed quid opus *Rufillam* hic, invitis codicibus, reponere? Vera sola et genuina lectio est, quam ipsi suppeditant, „Rufam *aut* Posillam *appellet*.“ Ita, ut dixi,

Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat ius
Praetor, et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si gnatam pro muta devovet agna,
Integer est animi? ne dixeris. ergo ubi prava
Stultitia, hic summa est insania: qui sceleratus,
Et furiosus erit: quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum:
Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimoni mille talenta,
Edicit, piscator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum
Mane domum veniant. qui cum venere frequentes,
Verba facit leno: Quicquid mihi, quicquid et horum

v. 230. Vulg. *Quid tum.*

codex veterrimus Blandinius; sed eodem redit, quod in ceteris libris extat, *Pusillam.* Et *Rufa*, et *Posilla* sive *Pusilla*, frequens mulierum cognomen. Gruterus DCCCLIX, 1. ATILIAE, M. F. POSILLAE. et CCCCLXX, 8. MELENSIA SEX. F. POSILLA. et DCCXXXVII, 8. T. POMPEIVS T. F. REGINVS POSILLAE VXORI SVAE. Reinesius XVII, 178. CASTRICIAI POSILLAI. Iterum Gruterus DCLXI, 11. OCTAVIAE C. L. PVSILLAE. CXV, 5. PRO SE ET IVLIA PVSILLA VOTVM SOLVIT. DCI, 6. IVLIAE PVSILLAE CON. SVAE. Marmora Felsin. pag. 438. 1. L. IVLIVS. ARISTEAS ET AELIA PVSILLA. Porro *Rufae* cognomen passim habes apud Gruterum et Reinesium, in gentibus Apustia, Aurelia, Calpurnia, Eppia, Flavia, Manlia, Maria, etc.

230. *Quid tum? venere frequentes*] Locus integer ita se habet: „*Edicit, piscator uti, pomarius, auceps* etc. *Mane domum veniant. Quid tum? venere frequentes, Verba facit leno.*“ Ubi recte illud *venere frequentes*: sic enim et Cicero pro Quintio c. 6. „*Ipse suos necessarios corrogat, ut ad tabulam Sextiam sibi adsint hora secunda postridie*: veniunt frequentes. *Testificatur ille*“ etc. Livius I, 50. „*In diem certam ut ad lucum Ferentinae conveniant, indicit: esse, quae agere de rebus communibus velit*: conveniunt frequentes *prima luce.*“ Atqui his, opinor, exemplis animadvertis, illud *quid tum* ultra perfectum trahi, atque adeo, si commode potest, recidi debere. Quorsum enim pertinuit, orationem incidere et interturbare, quasi res inexpectata sequeretur? Cui personae convenit *quid tum?* Damasippo narranti, an Horatio interloquenti? Neutri certe: neque enim mirum erat, si turba illa nebulonum de re et commodo suo convocati *venirent frequentes.* Torrentii duo codices *quid enim* hic habent: quod, etsi illi displicuit, mihi quidem prae vulgato probatur: et plena oratio erit, *Quid enim* aliud facerent? *venere frequentes.* Sed codex noster Battelianus, *qui tum;* quod levi mutatione sic potes refingere: „*Mane domum veniant*, qui cum *venere frequentes, Verba facit leno.*“ Certe hoc pacto leniter fluit oratio, quae, ut nunc habet, scabra est et intercisa. *Qui cum*, ut passim boni auctores. Terentius: „Qui cum *hunc accusant, Naevium, Plautum, Ennium Accusant.*“ Cicero pro Sextio c. XLVI. „Qui cum *auctores sint*

Cuique domi est, id crede tuum; et vel nunc pete, vel cras.
Accipe, quid contra iuvenis responderit aequus.
Tu nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum
Cenem ego: tu piscis hiberno ex aequore verris:
Segnis ego, indignus qui tantum possideam. aufer;
Sume; tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Unde uxor media currit de nocte vocata.
Filius Aesopi detractam ex aure Metellae
(Scilicet ut decies solidum absorberet) aceto

v. 234. Vulg. *In nive.* 238. *Curvat.* 240. *Exsorberet.*

et duces suorum studiorum vitiorumque nacti, in rep. fluctus excitantur." Et LXVII. „Qui cum *L. Saturninum censor notasset, de civitate maluit, quam de sententia dimoveri.*" Et alii passim.

234. *In nive Lucana dormis*] Quis non hic quoque, ut supra v. 212. *tu* desiderari videat? „Tu *nive Lucana dormis ocreatus; ut aprum Coenem ego: tu pisces hiberno ex aequore verris.*" Praepositio *in* facile abesse potest; ut Noster Epodis, *Proiecta curvo litore.* Virgilius: *Iacet ingens litore truncus.* Vel legere etiam poteris, „Tu *in nive Lucana dormis ocreatus:*" qualis synaloepha apud Nostrum non est infrequens: ut infra v. 291. „*Mane die quo* tu *indicis ieiunia nudus.*" Epist. I, 14. v. 41. „*Horum* tu in *numerum vote ruis.*"

235. *Tu pisces hiberno ex aequore verris*] Duplex iam olim hic ferebatur scriptura, Scholiastae quoque observata, *verris* et *vellis*. Et *vellis* quidem editiones priscae exhibent, ac dimidia fere pars codicum: ceteri ab altera lectione stant. Si *vellis* hic admittitur, tum ad arundinem piscatoriam et hamum; sin *verris*, tum ad rete et verticulum referri debet. Atque hoc placet. Ausonius Mosella, v. 244. „*Hic medio procul amne trahens humentia lina, Nodosis decepta plagis examina verrit.*" et 281. „*Ille hamis et rete potens, scrutator operti Nerevs, aequoream solitus* converrere *Tethyn.*" Apuleius Apologia: „*Ut fabri mihi piscem* everreret, *ut piscator mutuo lignum laedolaret.*" Silius Italicus XIV, 264. „*Tergemino venit numero fecunda Panormus, Seu silvis agitare feras, seu retibus aequor* Verrere, *seu caelo libeat traxisse volucrum.*" Ita legendum puto: *agitare*, non *sectare*: unde enim *secto* pro *sector* in illius aevi poëta?

238. *Currat de nocte vocata*] Editiones antiquae *currit*, et codices fere omnes. Sed *currat*, quod postea per typographos irrepserat, et a Lambino intactum permanserat, nunc passim circumfertur. Si *currat*, erit pactum de stupro uxoris futuro; si *currit*, erit stupri iam consueti pretium: quae probabilior sententia est. Ceterum Torrentii unus, et alter Collegii Trinitatis, *surgit*: etiam eleganter; ut Carm. III, 6. „*Sed iussa coram non sine conscio* Surgit *marito.*" Tamen recepta lectio placet: *currere* enim dicit, ut ostendat, quam officiosa et morigera sit. Ob eandem rem aliae *venire* dicebantur, haec vero *currere*. Noster Serm. I, 2. v. 122. „*Neque cunctetur, cum est iussa* venire." Martialis I, 71. „*Et quia nulla* venit, *tu mihi, somne, veni.*" Vide plura apud elegantissimum Nic. Heinsium ad Nason. II. Art. v. 11. Porro et *citata* allegat Porphyrion pro *vocata*: sed hoc rectius, ut Carm. III, 6. *Seu* vocat *institor.*

240. *Scilicet ut decies solidum exsorberet*] Ita quidem editiones veteres; unde, dissimulantibus Lambino, Cruquio, et Torrentio, iam in omnibus obtinet. At in pluribus suis Pulmannus Bersmannusque *ab-*

Dilnit insignem baccam: quî sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen iaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitia et nugis pravorum et amore gemellum,
Luscinias soliti inpenso prandere coëmtas:
Quorsum abeant? sanin' creta, an carbone notati?
Aedificare casas, plostello adiungere mures,
Ludere par inpar, equitare in arundine longa,
Si quem delectet barbatum; amentia verset.

v. 246. Vulg. *Sani. notandi.*

sorberet; idemque ego in meorum meliore parte reperi: quo accedunt nonnulli, qui nimis antique *obsorberet* exhibent. Placet illud alterum, utpote plurium exemplarium suffragiis munitum. Macrobius de re simili Saturn. II, 13. „*Cleopatra unionem demtum ex aure et aceto dissolutum* absorbuit." Et Plinius Hist. IX, 35. „*Itaque expectante quidnam esset dictura* (Cleopatra), *detractum alterum* (ex aure unionem aceto) *mersit, ac liquefactum* absorbuit." Et paullo post, de hac ipsa re, quam hic narrat Horatius: „*Prius id fecerat Romae in unionibus magnae taxationis Clodius tragoedi Aesopi filius; ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritae: atque ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones convivis quoque* absorbendos *dedit.*" Unde et illud forte colligi possit, sic olim dedisse Horatium: „Clodius *Aesopi detractam ex aure Metellae?*" et illud *filius* ex glossemate et interpretatione fluxisse.

246. *Quorsum abeant sani? creta, an carbone notandi?*] Principio, distinctione prava iam vulgo laborat hic locus: *Quorsum abeant sani?* si enim *sani* sunt, nulla iam dubitatio est, *quorsum*, hoc est, *quo abeant*: nempe ad partes sanorum. Sic Terentius Eunucho II, 3. „*Nescio hercle, neque unde eam, neque* quorsum eam." Interpungendum itaque post *abeant*, *Quorsum abeant?* ut et Acron aliique viderunt. Deinde et codices aliquot tam aliorum, quam nostri, *sani ut*, *creta*: quod elegantia non caret, ut alibi Serm. I, 3. v. 89. „*Porrecto iugulo historias, captivus ut, audit.*" Vide quae supra diximus ad v. 215. Sed praeterea sunt codices, qui *sani creta* habent: codex Regius *sani an creta*, ut et editiones veteres, Veneta utraque et Loscheriana. Inter utrasque has lectiones quae media venit correctio, verissima mihi videtur: „*Quorsum abeant? Sanin' creta, an carbone notati?*" *Sanin'* autem ut passim apud Comicos, *Dixin'*, *Nostin'*. Virgilius: „*Pyrrhin' connubia servas?*" „*Mortalin' decuit violari vulnere Divum?*" Denique *notati* habent plures melioresque codices; non quod ex editionibus priscis nunc passim obtinet, *notandi*. Atque illud, opinor, melius: non enim *abeunt* ablegati ad insanos, *notandi* carbone; sed iam tum *notati* illuc deportantur. Sed mira sane lectio est in codice Colbertino, et a manu secunda in Reginensi: *Samii creta*: quod annotator in margine sic enarrat, „*Creta Pythagorae Samii: is enim invenit, ut mala notarentur nigro lapillo, bona albo.*" Nugae merae, et indoctorum hominum somnia. Certe, siquid in hac lectione bonae frugis est, sic locum potius distinguendum et interpretandum censuerim: „*Quorsum abeant* Samii? *creta, an carbone notati?*" ubi *Samii* erunt ἐστιγμένοι, *stigmatibus notati*: ut allusum sit ad celebrem Aristophanis versum, ubi conspiciens quis Babylonios e pistrino prodire notis compunctos, *Samios* eos appellavit, quia Samii captivi ab Atheniensibus notis inusti in fronte solebant: „Sa-

Si puerilius his ratio esse evincet amare;
Nec quicquam differre, utrumne in pulvere, trimus
Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quaero, faciasne quod olim
Mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia? potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
Postquam est impransi correptus voce magistri.
Porrigis irato puero cum poma, recusat:
Sume, Catelle; negat: si non des, optet. amator
Exclusus quî distat? agit ubi secum, eat, an non,
Quo rediturus erat non arcessitus; et haeret
Invisis foribus: Ne nunc, cum me vocat ultro,

v. 259. Vulg. *Optat.* 262. *Nec vocet.*

μιων ὁ δῆμός ἐστιν, ὡς πολυγράμματος." Vide de hoc Suidam, Hesychium, et Plutarchum in Pericle. Sed nihil omnino sani est in hac scriptura; quae, ut facile licet conjicere, a *sanin'* profluxit; ubi enim punctum supra literam *i* abest, ut abesse solet a scriptis vetustis, vix poteris *Sanin* et *Samii* inter se dignoscere. *Sanin'*, ut iam video, etiam Maroilius dedit.

259. *Sume, Catelle, negat: si non des, optat*] Editio prima Veneta, *Catelle;* altera cum Loscheriana, *Citelle*, quod et codices aliquot agnoscunt. Petrensis, *Catille*. Nic. Heinsius ex coniectura, *Catulle*. Placet, quod et meliores codices et editiones pleraeque exhibent, *Catelle*. Est *verbum blandientis*, ut recte accepit Scholiastes; et puer ipse eo *ὑποκοριστικῶς* compellatur; contra ac nuper sensit interpres eruditus. *Agnellus, hoedillus, vitellus, catellus*, et similia plura, blanditiae erant amantium. Plautus Asin. III, 3. v. 76. „*Dic igitur me passerculum, gallinam, coturnicem; Agnellum, hoedillum, me tuum dic esse, vel vitellum.*" et v. 103. „*Dic igitur me anaticulam, columbulam*, catellum, *Hirundinem, monedulam, passerculum, putillum.*" Hieronymus Epist. ad Eustoch. Torrentio etiam laudatus; „*Istius modi mulierculae hortari solent et dicere*, Mi Catelle, *rebus tuis utere, et, Vive dum vivis, et, Numquid filiis tuis servas?*" Praeterea, pro *optet*, quod editiones veteres repraesentant, nescio cur in omnibus fere nunc appareat, *optat*. Quo admisso, legendum insuper fuerit, *si non* das: quod tamen in nullo codice visum est hactenus. Vide nos ad Serm. II, 1. v. 20. Revocanda est igitur lectio antiqua, „*Sume, Catelle; negat: si non des*, optet:" atque hanc agnoscit multo melior maiorque pars membranarum veterum.

262. *Nec nunc, cum me vocet ultro*] Inolevit hoc ex editionibus vetustis: tu rescribe *ne nunc* ex codice Leidensi, Zulichemiano, Bateliano, Collegii Trin. et a manu secunda Reginensi: et praeterea *vocat* pro *vocet*, etiam invitis membranis: — „ne *nunc*, *cum me* vocat *ultro*, *Accedam*, *an potius mediter finire dolores?*" Expressit scilicet Terentium in Eunucho I, 1. „*Quid igitur faciam? non eam*, ne *nunc quidem*, *Cum* adcersor *ultro?*" Seneca de Benef. VII, 26. „*Semper illum poenitebit, si te* ne nunc *quidem poenitet.*" Sallust. Iugurth. 31. „*Qui* ne nunc *quidem* obnoxiis *inimicis exsurgitis.*" Cicero Epist. ad Quintum Fratrem III, 1. „*Hippodamus* ne nunc *quidem quid velim rogavit.*" Paradox. IV. Epist. ad Fam. III, 6. „*Ergo ego semper civis; tu* ne nunc *quidem.*" „*Quod* ne nunc *quidem despero.*" XIV, 9. *Sed*

Accedam? an potius mediter finire dolores?
Exclusit; revocat: redeam? non, si obsecret. ecce
Servus non paullo sapientior: O here, quae res
Nec modum habet neque consilium, ratione modoque
Tractari non volt. in amore haec sunt mala: bellum,
Pax rursum. haec si quis tempestatis prope ritu
Mobilia, et caeca fluitantia sorte laboret
Reddere certa sibi; nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione modoque.
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis,
Gaudes, si cameram percusti forte; penes te es?
Quid? cum balba feris annoso verba palato,
Aedificante casas qui sanior? adde cruorem
Stultitiae, atque ignem gladio scrutare. modo, inquam,
Hellade percussa, Marius cum praecipitat se,
Cerritus fuit? an conmotae crimine mentis
Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
Ex more inponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis mane senex manibus currebat, et, Unum
(Quid tam magnum? addens) unum me surpite morti,

multa me impedierunt, quae ne nunc *quidem expedita sunt.*" Eundem Terentii locum expressit etiam Persius Sat. V, 172. „*Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersat, et ultro Supplicet, accedam? si totus et integer illinc Exieras, nec nunc.*" Ita ediderunt viri maximi, Pithoeus et Casaubonus: unde quivis colligat, *vocet* in Horatio legendum; ut hic *accersat* et *supplicet*. Sed et Persius in mendo cubat, eodem modo corrigendus: — „*ne nunc, cum* accersor, *et ultro* Supplicat, *accedam? si totus et integer illinc Exieris*, ne nunc." *Accersor* habent tres manuscripti, Galeanus, Reglus, et Collegii Trinitatis: *supplicat*, Galeanus: *ne nunc* Coll. Trin. et veterrimus Pithoei. Porro pro *ne* passim in quibusvis scriptoribus librarii dederant *nec*: ut Virgil. Georg. I, 124. „*Nec signare quidem aut partiri limite campum.*" Ita habet et castigatissima Nic. Heinsii editio: sed renata ex veterrimo codice Romano apud Pierium, et ex Lactantio Divin. Instit. V, 5. „Ne *signare quidem.*" Plura hoc genus errata detexerunt viri summi Gronovius pater et Graevius ad Sueton. Tiberium c. XV. quos ibi vide.

283. *Quid tam magnum? addens*] Cum in editionibus priscis haberetur *Quiddam magnum*; recte hic viri eruditi ex melioribus codicibus, quibus accedunt Zulichemianus, Colbertinus, Lambethanus, et a prima manu Reginensis, reposuerunt, *Quid tam magnum? Non magnam*, ait, *rem postulo; ut unum saltem ex tot millibus morti eripiatis: vobis certe, o di, hoc factu facillimum est.* Poterat quidem eodem plane sensu dixisse, *Quid tam parvum?* ut Persius Sat. V. vers. 120. „*Nil tibi concessit ratio? digitum exsere, peccas. Et* quid tam parvum? *sed nullo ture litabis, Haereat in stultis brevis ut semuncia recti.*" Et apposite admodum Seneca, Consol. ad Polyb. XXII. „*Quantulum* erat tibi, *O fortuna, immunem ab hac iniuria praestare eum hominem, in quem videbatur indulgentia tua ratione certa pervenisse, et non ex tuo more temere incidisse?*" Sed maluit Noster, *Quid tam magnum?* quod εἰρωνικῶς di-

Dis etenim facile est, orabat; sanus utrisque
Auribus atque oculis. mentem, nisi litigiosus,
Exciperet dominus, cum venderet. hoc quoque volgus
Chrysippus ponit fecunda in gente Menemî.
Iuppiter, ingentis qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri mensis iam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit; illo
Mane die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi stabit. Casus mediosve levarit
Aegrum ex praecipiti; mater delira necabit
In gelida fixum ripa, febrimque reducet.
Quone malo mentem concussa? timore Deorum.
Haec mihi Stertinius, sapientum octavus, amico
Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet; atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.
Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris;
Quam me stultitiam (quoniam non est genus unum)
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid? caput abscissum manibus cum portat Agave

v. 301. Vulg. *Qua* me *stultitia*. 303. *Demens* cum.

etum eodem recidit. Virgilius Aen. XI, 705, —„quid tam egregium, *si femina forti Fidis equo?*“ Stat. Theb. X, 871. „*Et quidnam egregium, prosternere moenia molli Structa lyra?*“ Ubi, vel ex ipso Virgilio, corrigendum, *Et quid tam egregium*: etsi tres codices scripti, quorum copia mihi obtigit, vulgatam ibi lectionem tutentur. Perperam itaque fecit Theodorus Marcilius, qui *Quidnam magnum* apud Nostrum reposuit; sed peius adhuc auperrime doctus interpres, qui vulgatum illud, *Quiddam magnum*, inauspicato revocavit, non magis membranis vetustioribus, quam sententiae ipsi iniuriam faciens.

301. *Qua me stultitia*] Recte, opinor, Cruquius ex codice Martinio, et Lambinus ante eum ex coniectura, dederunt, „Quam *me* stultitiam, *quoniam non est genus unum, Insanire putas?*“ ut Noster supra v. 68. — „*huic ego vulgus Errori* similem *cunctum* insanire *docebo*.“ et Epist. I, 1. v. 101. „Insanire *putas* sollemnia *me, neque rides*.“ Certe plus fidei vel uni codici habendum est in servando Hellenismo, quam centum in interpolando.

303. *Quid? caput abscissum demens cum portat Agave*] Non hic cum quoquam litigabimus, utrum cum editionibus *abscissum* legendum sit, an cum codicibus plerisque omnibus *abscisum*; quorum illud ex *ab* et *scindo*, hoc ex *abs* et *caedo* componitur: ut *recido*, *concido* pariter dicant, ac *rescindo*, *conscindo*. Vide tres doctissimos Geonovium patrem ad Livium, et Sapecum Tragicum, Heinsium filium ad Prudentium, et Munckerum ad Scriptores Mythologos. Sane, etsi membranae *abscisos* plerumque apud quosvis scriptores non *abscissos* exhibent: utrumque tamen in usu fuisse, ex praeteritis verborum constat. Martialis III, 66. „*Par scelus admisit Phariis Antonius armis*: Abscidit *vultus ensis uterque sacros*:“ quod a praesente *abscido* deducitur. Seneca Thyeste, 1062. „*Illa lentis ignibus Stillare sensi: membra nervosque abscidi*:“ hoc a praesente *abscindo*. Verum haec leviora sunt; illud maioris

Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam insanum; tantum hoc edissere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. Accipe: primum
Aedificas; hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis: et idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum et incessum: qui ridiculus minus illo?
An quodcumque facit Maecenas, te quoque verum est,

momenti, quod in vetustissimo Blandinio invenit Cruquius, in optimo suorum Pulmannus, ego denique in Regio et Zulichemiano, et pro varia lectione in codice Regiae Societatis: „*Quid? caput abscisum manibus cum portat Agave Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur?*“ Equidem iudicium interpretum hic desidero; qui quantivis pretii lectionem iam a sesquisaeculo proiectam neglectamque reliquerunt. Certe illud *demens* non modo otiosum hic est (id enim aliquo modo esset ferendum), sed sententiam plane onerat et gravat, immo putidam reddit et inficetam. *Ego*, inquit Horatius, *videor mihi pulchre sanus. Tibi nempe*, regerit Damasippus: *quid tum postea? an, putas, cum Agave filii caput avulsum gestaret, vituli esse credens, sibi tum furiosa esse videbatur?* Pone iam in priore orationis membro *demens Agave*; et sententiae vim diminuis addendo; ut lector emunctae naris facile agnoscet. Satis enim est, si in posteriore membro τὸ *furiosa* comparet; in utroque vitiose ponitur. At contra, illud *manibus portat*, quod liber omnium optimus suppeditat, non iners hic stat et aures fassat, sed atrocitatem foeditatemque facinoris mirifice auget: unde et ab aliis poëtis est inculcatum. Sic Euripides Bacchis, v. 967 de hac ipsa re, „Φερόμενος ἥξεις ἐν ΧΕΡΣΙ ΜΗΤΡΟΣ.“ et v. 1137. — „πρῶτα δ' ὀθλίου, Ὅπερ λαβοῦσα τυγχάνει ΜΗΤΗΡ ΧΕΡΟΙΝ, Πήξασ' ἐπ' ἄκρων θύρσων.“ et 1275. „Τίνος ποόσωπον δῆτ' ἐν ΑΓΚΑΛΑΙΣ ἔχεις; Ἔα, τί λέύσσω; τί φέρομαι τόδ' ἐν ΧΕΡΟΙΝ;“ Seneca, sive alius potius, in Phoenissis v. 353. „*Felix Agave facinus horrendum manu, Qua fecerat*, gestavit: *et opulium tulit Cruenta nati Maenas in partes dati.*“ et v. 18. ibidem: — „*qua per obscurum nemus, Silvamque opacae vallis instinctas deo Egit sorores mater; et gaudens malo, Vibrante fixum* praetulit thyrso *caput.*“ Ovid. Metam. III, 725. — „*visis ululavit Agave, Collaque iactavit, movitque per aëra crinem, Avulsumque caput* digitis complexa *cruentis Clamat, Io*“ etc. Asconius Pedianus de re non dissimili, ad Ciceronis Orationem In toga candida: „*M. etiam Marii Gratidiani* caput abscissum *per urbem* sua manu *Catilina tulerat*: ubi ipsius Ciceronis verba sunt haec: „*Quod caput, etiam tum plenum animae et spiritus, ad Sullam usque ab Ianiculo ad aedem Apollinis*, manibus *ipse suis detulit.*“

310. *Turbonis in armis*] Codex Zulichemianus *Trebonis*; unde, credo, inductus praestantissimus Nic. Heinsius, *Forte*, inquit, *Tuberonis*. Sed receptam in scriptis editisque lectionem vel solus satis tuetur Priscianus p. 683. „*Turbo turbinis, quando de vi ventorum loquimur: nam si est proprium, servat O in genitivo, hic Turbo, nomen proprium gladiatoris, Turbonis. Sic Horatius in II. Sermonum:* „„*Gorpore maiorem rides* Turbonis *in armis Spiritum.*““ Cui adde Servium ad Virgilii Aen. VII, 378. „*Hic turbo, unde turbinis facit: nam si turbonis est, erit a proprio nomine genitivus, ut Horatius,* „„*Turbonis in armis.*““ Ceterum *Turbo* cognomen Romanis haud ignotum. *Martius Livianus Turbo* saepe

Tantum dissimilem, et tanto certare minorem?
Absentis ranae pullis vituli pede pressis,
Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
Belua cognatos eliserit. illa rogare,
Quantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset?

v. 313. Vulg. *Tanto* diss. 317. Num *tandem*, *se inflans*, *sic*.

laudatur Spartiano in Vita Hadriani: idem Xiphilino *Τούβρων* vocatur. Grut. CCCCXXXVII, 1. Q. MARIO TVRBONI: ubi aut *Martio* corrigendum; aut apud Spartianum *Marius* reponendum erit: de uno enim eodemque utrobique agi videtur.

313. *Tanto dissimilem, et tanto certare minorem*] Turpissimum hic mendum insedit, dum lectionem ex antiquis derivatam secure transmittunt interpretes. Atqui hic Cruquius in Blandinio veterrimo, ut et altero bonae notae Tonsano, *tantum* invenit: quod non tam ipsum, quam alios postea doctiores neglexisse miror et indignor. *Tantum dissimilis*; non *tanto*, quod ne Latinum quidem est: sic *multum similis* aut *dissimilis*, non *multo*; Serm. II, 5. v. 92. „*Stes capite obstipo*, multum similis *metuenti*." Epist. I, 10. v. 3. — „*hac in re scilicet una* Multum dissimiles; *at cetera pene gemelli*." Ergo *tantum dissimilem* perinde est, ac *tam dissimilem*; ut mox v. 317. *tantum magna* pro *tam magna*. Sic alibi Serm. II, 5, 80. „*Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae*:" id est, *tam*, *quam studiosa*. Ceterum pro *certare* Nic. Heinsius ex coniectura ponit *captare*. Vir egregius, ut video, non recte accepit loci huius constructionem; et nescio sane an alius quisquam: tacent enim omnes quos noverim; solo Cruquio excepto, qui in errore hic versatur. „*An quodcumque facit Maecenas*, *te quoque verum est*, Tantum *dissimilem*, *et tanto certare minorem*?" ubi ordo est: *An verum* et par *est*, *te* facere, *quodcumque Maecenas facit*? te, inquam, *tantum* ei *dissimilem*, *et tanto minorem certare* cum illo? *Tanto minor certare*, tam impar certamini; Hellenismus Nostro valde amatus; de quo consule nos ad Carm. I, 1. Sic alibi Carm. III, 3. v. 50. „*Aurum irrepertum* spernere fortior." et III, 24. „Ludere doctior." Persius Sat. IV, 16. „*Deinde*, *Anticyras* melior sorbere *meracas*." *Minor* autem hic valet *inferior*; ut Epist. I, 10. v. 35. „*Equus* minor *in certamine longo*." Eleganter imitatus est hunc locum Silius Italicus lib. V. v. 76. „*Heu vani monitus*, *frustraque morantia Parcas Prodigia! heu fatis superi* certasse minores!"

317. *Num tandem se inflans*, *sic magna fuisset*?] Locus hic in vulgatis editionibus foede interpolatus, iam olim a Cruquio ex melioribus membranis recte constitutus est: cui tamen certissimam facem praeferenti nemo hactenus fidem habuit. Sic autem vulgo exhibent: — „*illa rogare*, *Quantane*? *num* tandem, *se* inflans, *sic magna fuisset*? *Maior dimidio*. *num* tanto? *cum magis*" etc. Cruquius vero ex suis sic reposuit: — „*num* tantum, sufflans *se*, *magna fuisset*? *Maior dimidio*? *num* tantum?" Ubi primo, *num tantum* praeferunt vetustissimus Blandinius cum Tonsano, et codex Coll. Trinitatis. Agnoscit etiam Porphyrion, si modo verba eius leviter emendentur: „*Num* tandem] *Adnotandum* tandem *pro* tam *positum*, *id est*, *tam magna*." Quis enim non videt, *tandem* hic pro *tantum* ex contextu irrepsisse? *Tantum* pro *tam*; hoc quidem recte habet, et satis frequenter occurrit: at illud *tandem* pro *tum* quis umquam vel fando inaudivit? Ergo olim hic *num tantum* legebat Porphyrion: et recte quidem. Quorsum enim *tandem*: cum iam *prima vice* rana se inflaverit; postea iterum et tertio, *magis magis*-

Maior dimidio. Num tantum? cum magis atque
Se magis inflaret: Non, si te ruperis, inquit,
Par eris. haec a te non multum abludit imago.

v. 318. Vulg. *Tanto.*

que? Certe *tandem* postremo conatui, non primo convenit. Iam autem, quod sequitur, *sufflans se* in pluribus Cruquii et aliorum exstat; in aliis et in priscis editionibus *sufflans si;* in nullo, quod sciam, *se inflans*, quod a correctore nescio quo prolatum videtur, ex versu sequente, *Cum magis atque* se *magis* inflaret: et ex Phaedro fortasse, Fab. I, 25. — „*dum vult validius* Inflare sese, *rupto iacuit corpore.*“ Atque vocabulum *sufflans* sententiae non minus aptum est. Plin. Hist. XI, 18. „*Verum et* rubetae *veniunt ultro, adrepentesque foribus per eas* sufflant.“ Idem VIII, 28. „*Alia solertia in metu Melibus:* sufflatae cutis distentu *ictus hominum et morsus canum arcent.*“ Plautus Bacchid. IV, 2. „Sufflatus *ille huc veniet.* Diruptum *velim.*“ et Sticho V, 4. — „*age tibicen*, Suffla *celeriter tibi buccas; quasi proserpens bestia.*“ Persius perpetuus Horatii imitator, Sat. IV, 19. „*Dinomaches ego sum: suffla: sum candidus. Esto.*“ Ordo autem hic est: *Illa rogare, Quantane? et sufflane se,* rursum rogare, *num tantum magna* perinde est ac *tam magna*, ut supra, *tantum dissimilis, tantum studiosa.* Catullus Epigr. 87. „*Nulla in* tam magno *est corpore mica salis.*“ Lucanus III, 83. — „*gaudet tamen esse timori* Tam magno *populis,*“ ubi *tam magno*, ut etiam hic *tantum magna*, maius quiddam sonat et significat, quam si brevius *tanto* et *tanta* dixissent. Quippe rana etiam suam sufflatae molem admirari intelligitur; cum dicit, *Num tantum magna?* Quod si horum loco posueris, *Num tanta fuisset;* perit praecipua narrationis gratia et venustas, neque intumescentis ranae superbia tam pulchre innotescit. Iam illud deinceps, quod in vulgatis circumfertur, „*Maior dimidio. num* tanto?“ quam non absurditatem intus habet? *Bellua illa*, inquit ranae pullus, *dimidio maior erat. Num* tanto *maior?* respondet mater, in ampliorem molem se distendens. Quid, obsecro, sibi vult illud *tanto?* an quanto magis se rana sufflaret, *tanto* ea maior erat vitulus? quid stultius dici potest? Certe si antea *dimidio* tantum *maior* erat; iam post repetitam inflationem *tantillo* maior esse debuit. Praeterea totum illud, *Num tanto*, comparationem aliquam instituat, necesse est. Dic ergo, qua cum re comparatum est? *Num tanto me maior*, quanto, quid? quanto ego sum toto corpore; quanto ego sum maior titivilitio. Nihil enim est praeterquam ipsius ranae corpus, quo cum fiat comparatio. Ergo rana, quae post primam inflationem *dimidio* solum *minor* erat vitulo, post iteratam inflationem minor iam minorque fit, et, quod portentosum plane est, crescendo minuitur. Haecine tot interpretes tam patienter tulisse? haecine nos tamquam pulchra et exacta in scholis admirari? Quin reponatur illico, quod codices Cruquiani exhibent, et ex nostris Leidensis et Collegii Trinitatis liber, „*Maior dimidio. num* tantum?“ num tantum *magna* scilicet: ut supra se inflans rogaveret, *Num tantum magna fuisset?* Hoc profecto tam recte se habet, quam illud alterum prave et perverse. Atque hactenus quae culpavimus, librariis merito imputanda sunt: illud quod iam dicturus sum, nescio an auctori ipsi sit vitio vertendum. Qua enim veri specie aut decori ratione respondet hic ranula, *Maior dimidio?* An credibile hoc aut memorabile est, ranam vel prima sufflatione dimidio duntaxat minorem bove visam esse? Certe, ut Noster bene alibi, vel ipsa fabula non quidvis sibi credi postulet, sed veris proxima et fidem aliquatenus habitura proferat. Quid, quod si primo conatu dimidium bovem rana exaequaverat; non

Adde poëmata nunc; hoc est, oleum adde camino;
Quae si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem. Iam desine. Cultum
Maiorem censu. Teneas, Damasippe, tuis te.
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas insane minori.

ECLOGA IV.

Unde, et quo Catius? Non est mihi tempus aventi
Ponere signa novis praeceptis; qualia vincant
Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.
Peccatum fateor, cum te sic tempore laevo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro.
Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox:
Sive est naturae hoc, sive artis, mirus utroque.
Quin id erat curae, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenuis, tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen; simul et, Romanus an hospes.

v. 2. Vulg. *Vincunt.* 10. *An* Rom.

deerat spes, ut iteratis inflationibus integri magnitudinem tandem assequeretur. Ergo non a vero solum abhorret haec narratio, sed et sibi ipsa disconvenit. Et tamen omnes, credo, ubicumque codices in lectione hac consentiunt. Quid fiet? an ipsum Flaccum huius culpae damnabis? an ob magnas multasque eius virtutes quidlibet potius in quemvis impinges, quam ut tantae incogitantiae reus peragatur? Equidem sic potius scripsissem, „*Quantane? num tantum, sufflans ee, magna fuisset? Maior* pernimio. *num tantum?*“ Lucretius lib. V. v. 565. „*Nec* nimio maior *solis rota, nec minor ardor.*“ Terent. Adelph. III, 4. v. 30. — „*nimium inter vos, Demea, ac Non quia ades praesens dico hoc,* pernimium *interest.*“ Certe hoc vocabulum et sententiae aptissime congruit; et, si compendiosam scripturam *pnimio* contempleris, haud ita multum abludit a recepta lectione. Quod si eiusmodi est, ut Horatio non tam dari, quam reddi et restitui videatur, equidem eius caussa gaudebo; sin ita est, ut τὸ *dimidio* nullo pacto possit ab auctore abiudicari; id tamen nostrum omnium interest, ut in veterum scriptis non omnia aeque sine cura discriminis probare videamur.

2. *Praeceptis qualia vincunt Pythagoran*] Ex membranis aliae *vincunt* habent, aliae *vincent*, aliae denique *vincant*. Primum nunc fere obtinet, ex priscis editionibus ductum; at secundum ei facile praetulerim; *novis* enim praeceptis futurum tempus magis convenit. Sed vera et sincera lectio est, quae tertio loco venit; Lambino etiam et Cruquio probata. Sic Ioannes Saresberiensis in Policrat. VIII, 8. „*In usus istorum licet et Catio*“ „„*Ponere signa novis praeceptis, qualia* vincant *Pythagoran Anytique reum doctumque Platona.*““ Sic ibi et codex MStus Bibliothecae publicae Cantabrigiensis. Noster Epist. I, 4. v. 3. „*Scribere, quod Caesi Parmensis opuscula* vincat.“

10. *Simul an Romanus an hospes*] Editiones veteres, — „*simul et, Romanus an hospes.*“ Sed statim, ab Aldo, opinor, inductum, *an* passim obtinuit; et, quamvis alteram dederint Lambinus Cruquiusque, in

Ipsa memor praecepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, et ut magis alma rotundis,

v. 13. Vulg. *Alba.*

nuperis editionibus iterum regnat. Revocetur vetus scriptura, quam omnes fere omnium codices tuentur. *An* enim vitiose hic bis ponitur: in priore membro aut *ne* poni debet, aut nihil. Sic in Arte Poët. vers. 114. „*Intererit multum*, *Divusne loquatur*, an *heros*; *Maturusne senex*, an *adhuc florente iuventa Fervidus*; *et*, *matrona potens*, an *sedula nutrix*; *Mercatorne vagus*, *cultorne virentis agelli*; *Colchus*, an *Assyrius*; *Thebis nutritus*, an *Argis*:" ubi mendose vulgo, ut hic, editur *an matrona*; contra codicum meliorum fidem, ut ibi docebimus.

13. *Et ut magis alba rotundis*] Videamus, quo pacto suas hic partes tutati sint interpretes: „*Longa quibus facies ovis erit, illa memento, Ut succi melioris et ut magis* alba *rotundis*, *Ponere*; *namque marem cohibent callosa vitellum.*" Haec illi albo calculo signant, nempe quia nihil variant codices. Atqui si ea diligentius paullo excusseris, quantum hic furfuris invenies. *Longa*, inquit, *ova sunt magis* alba *rotundis*. Primo, hoc falsissimum est: alia enim aliis in utroque genere candidiora sunt, nulla figurae ratione habita. Ponatur tamen, hoc verum esse: pulchrum sane praeceptum, et Pythagoricis omnibus Socraticisque palmam, ut gloriatur, praerepturum. Quid, malum? nonne quivis coquus, qui oculis recte utitur, tam facile ovorum colores dignoscet, quam summus philosophorum? *Ova longa rotundis albiora*: magnum mehercule secretum; cuius addiscendi caussa *remotos fontes adire*, et vel vadimonium deserere, par est. Sed ut hoc quoque condonemus; illud, quod sequitur, vincit omnem omnium stultitiam: — „namque *marem cohibent callosa vitellum.*" Vide sodes illud *namque*: eo enim caussa et ratio praecepti explicatur. *Idcirco*, inquit, longa ova *candidiora* sunt rotundis, *quia* marem foetum, si incubantur, excludunt. Vestram fidem, interpretes! cui sano credibile est, vel ex aliena Nostrum persona tam stolida effutiisse? Deridet sane hic Apitios et gulae philosophos: sed minime eos tam fatuos et plumbeos esse fingit, neque caetera praecepta ad hoc exemplum sensu cassa et absurda sunt. Quid multis opus? scribe levissima mutatione, „*Ut succi melioris et ut magis* alma *rotundis Ponere*; *namque marem cohibent callosa vitellum.*" *Alma* hic accipio (ab *alo*) *bene alentia*, *valide nutrientia*, τρόφιμα, εὔτροφα, πολύτροφα, *multum et firmum alimentum praestantia*. Coniunxit hic duo illa, quae in ciborum natura inquiri et considerari solent; quaeque pariter coniunxit Celsus lib. II. cap. 19. et 20. scilicet ut et sint *boni succi*, quae εὔχυμα Graeci vocant; et *firmi robustique alimenti*, quae εὔτροφά. Ergo ova oblonga melioris esse succi et magis alentia dicit, quam rotunda: cur istud? *namque callosa sunt*, *et marem vitellum cohibent*. Iam certe recto pede procedit argumentum: quippe secundum medicorum placita, in quovis genere mares valentioris sunt materiae, femellae contra leviorem et imbecilliorem cibum praestant. Tum autem *oblonga ova mares edere*, quantumvis sit falsum et ineptum, gravissimi tamen auctores tradiderunt, Columella VIII, 5. et Plinius Hist. X. 74. cuius verba sunt, „*Quae oblonga sunt ova*, *gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Feminam edunt*, *quae rotundiora gignuntur*, *reliqua marem.*" De colore, ut vides, ne verbum quidem. Fallitur tamen hic scriptor egregius, cum *melioris succi* interpretatur *gratioris saporis*. Alia enim res est; *sapor* ad palatum duntaxat spectat; *succus* ad totum corporis habitum: vide Celsum loco laudato, et alios. Ceterum dices fortassis, vix alibi occur-

Ponere: namque marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior: irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subito te oppresserit hospes;
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam musto mersare Falerno:

v. 19. Vulg. *Misto.*

rere *alma* pro *alentibus*, *nutrientibus*. Ob eam ipsam caussam, inquam ego, librarii *alba* substituerunt. At ea vocabuli vis et sensus est, ut eleganter huic significationi aptari queat: at alii, quorum scripta perierunt, sic forte usurparunt. „*Alma*," inquit Festus, „*sancta sive pulchra, vel* alens *ab alendo scilicet.*" „*Alma proprie tellus est*," ait Servius, „*ab eo quod nos* alat." *Lux alma dicta, quod* alat *universa; unde alma Ceres, quod nos* alat." Quin et Acron Scholiastes ita olim legisse videatur: cuius verba sic habent in editione prima Veneta et codice MSto Regiae Societatis: „*Quia meliora sunt longiora ova, quam rotunda; et albiora aut fortiora.*" Equidem scripsisse credo, *almiora aut fortiora.* Quippe *magis alma* perinde est ac *fortiora*, *firmiora*, *robustiora*, *valentiora*, ad nutriendum scilicet. At qui *albiora* (ut nunc editum est) per *fortiora* enarrat; nae ille dignus est, quem vel pueri sub ferula adhuc militantes albis, quod aiunt, dentibus derideant.

16. *Irriguo nihil est elutius horto*] Ita omnes scripti editique uno consensu: „*Caule suburbano, qui siccis crevit in agris Dulcior: irriguo nihil est elutius horto.*" Summo tamen vir ingenio Daniel Heinsius, *Scripserat*, inquit, *absque dubio poëta, Irrigui nihil est elutius horti*; ut *caule* a superioribus repetatur. Vide, quo provectus sit prurigine corrigendi. Certe, si bene hominem novi, in suis ipse carminibus prius longe praetulisset. Dictum quippe est, ut illud Plinii Hist. XVIII, 5: „*Nihil est damnosius deserto agro.*" Neque ullam venerem habet Heinsii lectio, quam non altera maiorem in modum possideat.

19. *Doctus eris vivam misto mersare Falerno*] Quid, rogo, sibi vult *misto Falerno*; cum nihil quicquam hic sit, quo cum misceatur? Ergo subintelligi hic volunt interpretes, *cum aqua*. Unde hoc iis compertum? Cur magis *cum aqua*, quam cum *melle*, *olèo*, vel alio quovis liquore? Oedipus enim aut hariolus sit oportet; qui, cum auctor nihil dicat, mentem eius assequi coniectando profiteatur. Quod si is recte coniecerit; auctor tamen haud minore in culpa est, cui, ut scias quid velit, coniectore est opus. Certe Noster, si Suetonio fides, *obscuritatis vitio minime tenebatur*: numquam ergo crediderim obscurum hoc, incertum, mancum ab Horatio profectum esse. Christophorus quidem Landinus ante annos ducentos *mulso Falerno* hic edidit, ex coniectura, ut opinor. Sed nemo postea in eius sententiam concessit. Nos meliore, nisi fallimur, auspicio sic locum refingimus: „*Ne gallina malum responset dura palato, Doctus eris vivam* musto *mersare Falerno: Hoc teneram faciet.*" Teneritatem, inquit, gallinae conciliabis, si vivam suffocaveris in musto Falerno, capite eius in liquorem demerso. *Mustum* autem per totum annum servari solebat: quod qua ratione fieret, docet Cato de Re Rust. cap. CXX., Columella XII, 29., Plinius XIV, 11. et tandem Gallienus imperator, referente Pollione c. XVI. „*mustum quemadmodum toto anno haberetur, edocuit.*" Ergo lepide hic sugillat helluonum divitum περιεργίαν et ineptam diligentiam: quod *vino* gallinam suffocarent, non *aqua*; quod non quovis vino, sed *Falerno*; quod non quovis Falerno, sed *musto*. Prudentius contra Symmachum I, [illegible] de

Hoc teneram faciet. pratensibus optima fungis
Natura est: aliis male creditur. ille salubris
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quae legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendose: quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet. leni praecordia mulso
Proluveris melius. si dura morabitur alvus;
Mitulus et viles pellent obstantia conchae,
Et lapathi brevis herba; sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes inplent conchylia lunae.
Sed non omne mare est generosae fertile testae.
Murice Baiano melior Lucrina peloris:
Ostrea Circaeis, Misero oriuntur echini:
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cenarum quivis temere arroget artem,
Non prius exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est cara piscis averrere mensa,

v. 37. Vulg. *Avertere.*

Baccho loquens, „*Atque avidus vini multo se proluit haustu, Gemmantis paterae spumis* mustoque Falerno *Perfundens biiugum rorantia terga ferarum.*“ Ceterum gallinas a coquis suffocatione occidi solitas, vel illud Ciceronis ostendit pro Muraena cap. 29. „*Nec minus delinquere eum, qui* gallum gallinaceum, *cum opus non fuerit, quam eum, qui patrem* suffocaverit.“

37. *Nec satis est cara pisces avertere mensa*] Editiones veteres aliaeque ante Lambinum *avertere;* atque ita uterque Scholiastes. Primus ille ex codicibus suis dedit *averrere*, quem secutus est Cruquius: et ex eo tempore nunc hoc, nunc illud editoribus placuit pro diverso hominum sensu et palato. In eo sane iactare se potest lectio prior, quod acutissimo Gronovio patri se probavit Observat. lib. c. 5. ubi „*avertere cara mensa pisces*“ ait esse „*fraudare mensam alicuius delicati obsonio illo; comparare pisces caros et pretiosos, quibus aliquam nepotinam mensam defraudes.*“ Haec ibi vir eximius; et eadem fere ante ipsum quidam apud Lambinum, sic verba enarrantes, „*Pisces divitibus destinatos praeripere pretio persoluto, et ita ab eorum mensis aversos in tuam transferre.*“ Recte quidem; et nos quoque ab ea parte stamus; si modo *avertere* veram hic lectionem esse semel admittimus. Sed pace tanti viri, liceat nobis alteri illi lectioni fidem et auctoritatem adiungere, „*Nec satis est cara pisces* averrere *mensa:*“ quam Cruquiani codices suppeditant, praeter unum omnes; et, bona etiam pars eorum, quos Lambinus, Torrentius, Pulmannus, Bersmannusque viderunt; et denique ex nostris meliores, Leidensis, Reginensis, Zulichemianus, et Battelianus. Liceat etiam in veteri lectione novam explicationem promere. Non ut hic *mensam piscatoriam* in macello cum veteribus novisque intelligamus; sed mensam eius, cui haec praecepta traduntur. Sunt, inquit, qui in cenis praebendis se officio suo satisfecisse credant, si ingentes sumtus in cibos fecerint; ignari interea, quid elixum, quid assum pro varia saporum ratione gratius meliusque sit: „*Nec satis est cara pisces* averrere *mensa, Ignarum, quibus est ius aptius, et quibus*

Ignarum quibus est ius aptius, et quibus assis
Languidus in cubitum iam se conviva reponet.
Umber, et iligna nutritus glande, rotundas
Curvet aper lances carnem vitantis inertem:
Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
Vinea submittit capreas non semper edulis.
Fecundae leporis sapiens sectabitur armos.

v. 41. Vulg. *Curvat.* 44. *Fecundi.*

assis Languidus in cubitum iam se conviva reponet:" hoc est; Neque sufficit pisces impenso pretio coëmtos in mensa sua exhibere, qui pro reliquiis *averrantur;* utpote quos nemo convivarum tangere velit, propterea quod aptum cuique condimentum desit. Opera potius danda est, ut et pisces pretiosi ponantur, et ita suaviter conditi, ut vel languido convivae appetitum renovent; adeo ut nihil demum ex iis reliquum sit, quod a ministrantibus pueris *averri* possit. Non satis est pisces intactos *cara mensa averrere*, et solo sumtu te ostentare: si artem coenarum tibi arrogas, id potius effice, ut prae suavitate omnia consumantur, nihil supersit. Haec, ni fallor, enarratio et sententiae et verbo apposite congruit. Cicero ad Cassium Epist. XII, 4. „*Vellem idibus Martiis me* ad coenam *invitasses*: reliquiarum *nihil fuisset.*" Priscianus p. 900. „Verro *secundum Charisium in praeterito* Verri *facit*, *quod et usus comprobat*: *Licinius Macer pro Tuscis*: *Quis oportuit amissa restituere*, *hisce etiam* reliquias averrerunt." Seneca Controv. XXV. „*Inter temulentas ebriorum* reliquias *humanum* everritur *caput.*" Et iterum, „*Inter purgamenta et iactus coenantium*, *et sparsam in convivio scobem*, *humanus sanguis* everritur." Non deerunt, opinor, qui huic, quam primi nunc proponimus, sententiae accedant. Sed et alterae duae, tam Gronovii, quam veterum, fautores adhuc suos sine dubio habebunt. Quid mirum? ubi quaevis ex tribus, pari probabilitatis specie certans, dubiam duabus ceteris palmam facit.

41. *Curvat aper lances*] Veteres quidem editiones cum multo maiore parte codicum *curvat*: postea fere obtinuit altera lectio *curvet*, quam suppeditant Torrentii libri aliquot, unus Pulmanni, et codex Collegii Trinitatis. Utramvis tuto sequi poteris: *si curvet*, erit vox praecipientis, quid fieri oportet: *si curvat*, erit approbantis, quod recte fit.

44. *Fecundi leporis*] Sic editiones priscae cum codicibus plerisque, nostris quidem omnibus: neque aliter nunc extat apud Donatum ad Terentii Eunuchum, III, 1. vers. 36. Scio etiam *leporem* masculino genere dici solere, etiam *fecundum* et *praegnantem*. Varro de Re Rust. III, 12. „*Qui lepus dicitur*, *cum praegnans sit*, *etiam concipere.*" Plinius Hist. VIII, 55. „*Lepus* solus *praeter dasypodem superfetat*, *aliud educans*, *aliud in utero gerens.*" Vulgatam igitur lectionem tantis auctoribus, qui volet, facile tuebitur. Vide virum summum Gerardum Vossium de Analogia lib. I. cap. 16. Mirifice tamen placet, quod in omnium optimo Blandinio, et in altero non contemnendo codice Tonsano Cruquius invenit, „Fecundae *leporis sapiens sectabitur armos.*" Unde enim hoc librariis, nisi ab ipso auctore profectum esset? Ignoscendum quidem est iis, qui cum vulgo loquuntur: sed rationi naturaeque magis congruum hic femininum genus esse quis negabit? Sapit etiam, siquid ego ludico, morem Horatianum, et ingenium novandi sermonis cupidissimum. Priscianus pag. 658. *hic et haec lepus* prisca auctoritate dici memorat: quod fortassis ex hoc ipso loco petitum habuit; vel si ex

Piscibus atque avibus quae natura et foret aetas,
Ante meum nulli patuit quaesita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re una consumere curam:
Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret;
Quali perfundat piscis securus olivo.

alio scriptore nescio quo, at certe vel sic novo demum tibicine haec lectio fulcitur. Quod si spernis ista, quae Priscianus nullo teste producit; imo vero, si nusquam quemquam *hanc leporem* dixisse concedimus: nihilo tamen minus *fecundae* et doctior et probabilior hic lectio erit, quam *fecundi*. Ita Plautus in Sticho I, 3. v. 14. — „*audivi saepe hoc vulgo dicier, Solere elephantum* gravidam *perpetuos decem Esse annos:*“ noluit dicere *gravidum*, quamvis nemo alias *hanc elephantum* vel fando audivit. Ita ipse Plinius IX, 13. „*Cordylae appellantur* thynnorum *partus, qui* foetas *redeuntes in mare auctumno comitantur.*“ Et X, 55. „*Generatio* murium *lambendo constare, non coitu, dicitur: ex una genitos* CXX. *tradiderunt: apud Persas vero, praegnantes et in ventre parentis* repertas.“ Vide de thynnis et muribus feminis *foetas, una, repertas*, dixisse: licet nemo alias thynnum aut murem feminino genere extulerit. Demus itaque hoc venerandae antiquitatis codici, ut ex duabus lectionibus, quarum utraque quidem tuta est, altera et erudita, hanc potius sequamur, quam ipse subministrat. Quin et observatione dignum est, eosdem illos codices, Blandinium dico et Tonsanum Cruquii, *anseris albae* exhibere Serm. II, v. 88., ubi ceteri fere omnes, ut hic, masculinum genus supposuerunt.

48. *Nequaquam satis in re una*] Nimium hic argutatur Dan. Heinsius, cum hoc modo distinguere iubet: „*Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit; Nequaquam satis in re una consumere curam:*“ et τὸ *satis* explicat non ἅλις, sed ἅλις ὄν· hoc est, *cum non sit satis*, vel *quandoquidem nequaquam est satis*. Sed quis, obsecro, sic locutus est? nam profecto exempla, quae ibi profert, nihil ad rem faciunt. Immo enimvero *satis* hic est ἅλις ἐστί: quippe hoc ad sequentes versus potius, quam ad praecedentem refertur. Unde factum, ut τὸ *est* in nonnullis codicibus versui inseratur: in duobus Cruquianis sic, „*Nequaquam satis in re una* est *cons. curam.*“ in Regio, „*Nequaquam satis in re una cons. curam* est.“ Equidem sic potius constituerim, „*Nequaquam* est *satis in re una cons. curam.*“ vel sic, „*Neq. satis* est *in rem unam* insumere *curam:*“ Nam Lambethanus codex, etsi is recentior est, „*Neq. satis* est *in re una* absumere *curam.*“ Certe, etsi hac locutione Noster vehementer delectari et saepissime usus esse deprehenditur, numquam tamen τὸ *satis* nudum et incomitatum posuit sine verbo *est*, ut Carm. III, 1. „*Desiderantem quod satis est.*“ III, 16. „*Parca quod satis est manu.*“ Serm. I, 1. „*Nil satis est, inquit.*“ Et, „*Iam satis est, ne me.*“ I, 2. „*An tibi abunde Personam satis est.*“ Et, „*Usque superque Quam satis est.*“ I, 4. „*Non satis est puris.*“ et, „*Mi satis est, si.*“ I, 5. „*Ohe, iam satis est.*“ I, 10. „*Ergo non satis est.*“ et, „*Non ego, nam satis est.*“ II, 3. „*Scribe decem a Nerio: non est satis.*“ et, „*Si quidvis satis est.*“ II, 4. „*Nec satis est cara.*“ II, 5. „*Non satis est Ithacam revehi.*“ Epist. I, 2. „*Quod satis est, cui contingit.*“ I, 6. „*Ultra quam satis est.*“ I, 7. „*Iam satis est.*“ et, „*Ultra quam satis est.*“ I, 10. „*Ubi plura Cogere quam satis est.*“ I, 18. „*Haec satis est orare Jovem.*“ Art. Poët. „*Non satis est pulchra esse poëmata.*“ et, „*Nec satis est dixisse.*“ Ergo ad haec exempla etiam hunc locum liceat refingere.

Massica si caelo subpones vina sereno;
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,
Et decedet odor nervis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet faece Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ovo:
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
Potorem cochlea: nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: perna magis, ac magis hillis
Flagitat in morsus refici: quin omnia mavolt,

v. 51. Vulg. *Supponas.* 61. *Malit.*

51. *Massica si caelo supponas vina sereno*] Editiones veteres, duae Venetae et Loscheriana, *suppones*. Postea typographi Aldum, opinor, ducem secuti *supponas* passim dederunt, quod per interpretum indiligentiam etiamnum obtinet. Revocetur lectio antiqua, cui plures Lambini et Bersmanni codices astipulantur: ceteri editores silentio hoc male transeunt. Equidem in plus decem exemplaribus *suppones* inveni, *supponas* in solo Magdalenensi.

61. *Flagitat in morsus refici*] „*Refici in morsus,*“ ait Lambinus, „*ita dictum est*, ut Virgil. Aen. XI, 731. „„*Reficitque in praelia pulsos.*““ Haud vidi magis. Quisnam, obsecro, hic reficitur in morsus? videamus locum integrum: „*Tostis marcentem squillis recreabis et Afra Potorem cochlea: nam lactuca innatat acri Post vinum stomacho: perna magis ac magis hillis Flagitat in morsus refici: quin omnia malit Quaecumque immundis fervent allata popinis.*“ Quis, inquam, hic *flagitat refici? potor*, an, *stomachus?* Equidem hic *stomachum* intelligo: is scilicet *flagitat*, is *malit* a popinis allata: ut Serm. II, 2. v. 44. — „*mala copia quando Aegrum sollicitat* stomachum: *cum rapula plenus Atque acidas* mavult *inulas.*“ Quod si ita sit, nihil iam hac lectione stultius: qui enim stomachus refici potest in morsus? an stomachus dentes habet? Immo enimvero, licet *potorem* hoc flagitare dixeris, quam tamen malam esse constructionem puto, ineptum hoc nihilominus erit ac putidum. Perna scilicet ex hillis *comestis*, reficitur potor *in morsus:* quid magis praeposterum? utique in morsus debet refici, *priusquam* quidquam possit comedere. Nihil certe *in morsus refici* tolerabiliter dici potest, nisi *dentes* hebetati et instabiles, qui iam morsibus inhabiles sunt; non *potor*, non *stomachus:* et absit, ut cultissimo poëtae tam illepidum dictum affingamus. Neque vero audiendi sunt Cruquius et Chabotius, qui *morsus* hic *minuta frustula* interpretantur; *morsus* enim et *morsellus* pro offa, frusto, non nisi barbarorum est. At editio prisca Loscheri, cui illa Roberti Stephani accedit, *immorsus* hic exhibet. Neque aliud volunt codices nostri Reginensis, Petrensis, Regius, Galeanus, Magdalenensis, Battelianus, Collegii Trinitatis; qui uno vocabulo ex prisca scribendi ratione *immorsus* clare praeferunt. Atque haec lectio eruditissimis viris placuit, Bonaventurae Vulcanio, Petro Scriverio, Danieli Heinsio. *Immorsus* autem exponunt ex Glosserio Isidori, *ieiunus:* et sic etiam codex Regius inter lineas enarrat, *immorsus, ieiunus.* „*Sane sensu optimo,*“ ait Heinsius: „*ante ostendit, quomodo marcentem reficere; iam vero, quomodo ieiunum excipere oporteat.*“ Ego vero neque sensum orationi, neque verbum sensui convenire dico. De *marcente* enim stomacho, non *ieiuno* et famelico, hic agi tam manifestum est, quam quod

Quaecumque immundis fervent adlata popinis.

usquam manifestissimum. Cui autem credibile est, *immorsus* activam significationem habere, *qui non momordit, qui nihil comedit?* Quis auctor, quis sponsor rei tam inauditae? Glossographus nescio quis, semibarbarus: cuius ex turbidis lacunis pudeat quicquam haurire, quod Horatio impertiatur. Passivam significationem huic verbo donat Cyrillus apud Labbaeum, Ἄδηκτος, *immorsus*; hoc est, qui non est morsus. Ego vero contra *immorsus* sic accipio, ut *admorsus*, *demorsus*, pro eo qui morsus est. Statius Theb. II, 628. ubi Chromis quidam „*Dum clamat, subit ore cavo Theumessia cornus*, Nec prohibent fauces — *transmisso morte per artus Labitur*, immorsaque *cadens obmutuit hasta.*“ Ubi, ut hic apud Nostrum, *immorsa* habet vetus codex Collegii Petrensis. Propertius III, 6. v. 2. „Immorso *aequales videant mea vulnera collo: Me doceat livor meum habuisse meam.*“ Ita ex coniectura dederunt viri et eruditione et ingenio praestantes Nic. Heinsius et Ianus Broukhusius; cum in vulgatis sit *In morso*, diviso, ut hic, vocabulo. Quid ergo hinc extundemus? profecto levi mutatione sic satis commode constitui locus poterit: — „*perna magis ac magis hillis Flagitas* inmorsis *refici*,“ *perna ac hillis immorsis*, hoc est, admorsis, commanducatis, degustatis: quippe, *mordere*, etsi id rarius, est ubi *mandere et comedere* significat. Iuvenalis Sat. VI, 301. „*Grandia quae mediis iam noctibus ostrea* mordet.“ IV, 142. „*Lucrinum ad saxum Rutupinove edita fundo Ostrea, callebat primo deprendere* morsu.“ Sed quid opus est ulla mutatione? sine dubio sincera lectio est, quam diserte exhibent manuscripti, — „*perna magis ac magis hillis Flagitat* inmorsus *refici*.“ Stomachus flagitat refici *immorsus perna et hillis*, aliisque id genus falsis cibis atque acribus, qui *in popinis* scilicet vendi solent; ut praeter Nostrum Martialis I, 41. „*Quod fumantia qui tomacla raucus Circumfert tepidis coquus popinis.*“ *Immorsus* hic est *vellicatus, excitatus, punctus, pervulsus.* Acria enim et falsa *mordere* dicuntur Latinis, ut Graecis δάκνειν: inde *mordax acetum* Persio, δακνώδες, δηκτικόν, Sat. V, 86. „*Stoicus hic aurem* mordaci *lotus* aceto.“ Martialis VII, 24. „*Nec cibus ipse iuvat* morsu *fraudatus* aceti.“ Plinius Hist. XII, 25. „*Balsami semen*, mordens *gustu, fervensque in ore.*“ et ibid. 19. „*Casia lento tepore leniter* mordens.“ XV, 29. „*Folia myrti, leniter* mordaci *pulvere.*“ XXVII, 13. „*Radix smyrnii gustu acri* mordet.“ XXI, 18. „*Odoratus iuncus, vinosae* mordacitatis *ad linguam.*“ Et sic alibi saepe. Ergo hoc vult Catii magister, marcentem et resolutum stomachum eo pacto optime refici, si cibis acribus *immorsus* et vellicatus fuerit; quales Serm. II, 8. Nasidienus ille in eodem, ut videtur, ludo edoctus apposuit: — „*acria circum Rapula, lactucae, radices*, qualia lassum Pervellunt stomachum, *siser, allec, faecula Coa.*“

Ibid. v. 61. *Quin omnia malit*] Rectius codex Galeanus et unus Bersmanni, „*Flagitat immorsus refici: qui omnia* mavult.“ *Flagitat* et *mavult*, eodem modo efferri debent. Ita Serm. I, 4. v. 30. „*Illic* mutat *merces surgente a solo, ad eum quo Vespertina tepet regio*: quin *per mala praeceps* Fertur, *uti pulvis collectus turbine.*“ Carm. II, 13. — „*et intorti capillis Eumenidum* recreantur *angues*: Quin *et Prometheus et Pelopis parens Dulci laborem* decipitur *sono.*“ Et alibi passim, cum apud hunc, tum apud alios.

62. *Quaecunque immundis fervent allata popinis*] Cruquii codices, uti affirmat, omnes *in mundis*, quibus ipse assentitur. Ita et nostri unus et alter ex deterioribus: ceteri uno verbo *inmundis*, ex prisca orthographiae ratione, ut paullo ante *inmorsus*. *Immunda popina* perpetuo epitheto, ut Martiali *nigra*: VII, 60. „*Occupat aut totas* nigra popina

Est operae precium duplicis pernoscere iuris
Naturam. Simplex e dulci constat olivo.
65 At pingui miscere mero muriaque decebit,

v. 65. Vulg. *Quod pingui* misc.

vias." Porro, ait Lambinus, „*quidam libri excusi habent* illata (ita editio Simonis Colinaei), *qua ex scriptura suspicatus sum aliquando legendum* illota. *Sed codices omnes* allata, *quos sequor.*" Unde nuper vir eruditus etiam in contextu dedit *illota*; quippe, ait, *auctore Lambino, alii codices* illata, *alii* illota *habent.* Vide, incuria et festinatio quid facit. Coniectura mera, ipsi quoque auctori spreta et repudiata, iam pro codicum scriptorum lectione venditatur. Quorsum autem *illota*? an *ferventia* tomacula, et iam convivis ponenda, lavari debuerunt postea? Nullus quidem ex nostris codicibus aut *illata* aut *illota*; unus et alter ex vilioribus *ablata*, ceteri cum editionibus *allata* habent; quod rectissimum est. *Fervent allata*, perinde est ac si dixisset, *ferventia afferuntur*, a coquis scilicet vel ministris. Noster Serm. II, 8. v. 42. „Affertur *squillas inter muraena natantes.*" et v. 86. — „*discerpta* ferentes *Membra gruis.*" Martialis, loco iam ante laudato, I, 41. „*Quod* fumantia qui *tomacla raucus* Circumfert *tepidis coquus popinis.*" Petronius in Coena Trimalchionis: „Adlata *est tum gustatio valde lauta*:" et mox „*Gustantibus adhuc nobis, repositorium* adlatum *est cum corbe.*" Et iterum, „*Statim* adlatae *amphorae vitreae diligenter gypsatae.*"

65. *Quod pingui miscere mero*] Locus intricatus et molestus: „*Est operae pretium duplicis cognoscere iuris Naturam. Simplex e dulci constat olivo: Quod pingui miscere mero muriaque decebit, Non alia, quam qua Byzantia putruit orca.*" Ubi principio, sunt qui longe melius, mutatis hinc et hinc partibus, *pingui olivo* et *dulci mero* dictum fore putent; ut aut sic legendum fuerit, — „*simplex e* pingui *constat olivo: Quod* dulci *miscere mero muriaque decebit;*" aut consulto poëta sic prave locutus sit, quo Catium magis deridendum lectori propinet. Ita sane *pingue oleum* et *pinguis olivi* Virgilius; *dulci vino* et *dulci mero* Noster alibi dixit. Haec quidem illi: in quibus, ut plerumque alias, iudicium magis quam eruditionem desideres. Quippe illud hic non vident, *oleum pingue* et *merum dulce* generalia et perpetua epitheta esse, et idcirco huic Catii orationi a qua iuris compositionem tradit, inepta prorsus et aliena. Quid enim attinet *pingue olivum* praescribere, cum omne oleum pingue sit? aut *dulce merum*, cum merum quodcumque eo nomine vocent poëtae, *amara curarum eluere efficax?* Quod si merum *dulce*, non cum poëtis, sed cum medicis et rei rusticae scriptoribus, *austero* hic opponas: tamen vel sic ambiguum esset praeceptum; quot enim et quam diversa meri dulcis genera sunt? Satius ergo est receptam omnium codicum lectionem sequi, — „*simplex e dulci constat olivo:*" hoc est, non rancido, non foetido: ut in simplici iure munditiem, in composito ertem et sapientiam praeceptor hic ostentet. Ista vero quae sequuntur, „*Quod pingui miscere mero muriaque decebit,*" crucem sane figunt interpretibus. Quodnam enim est *pingue merum*? Porphyrioni *mulsum est.* At qui, quaeso, fieri potest, ut idem et *merum* sit et *mulsum*; et ἄκρατον et μελίκρατον; et nulla re mixtum, et melle temperatum? Hoc absurdissimum est; unde sunt, qui pro mulso *mustum* apud Scholiastem reponant: idque iure factum esse videatur: mustum enim *pingue* dicitur. Tibullus I, 1. „*Nec spes destituat, sed frugum semper acervos Praeheat, et pleno* pinguia musta *lacu.*" Columella libro XII ipso fine: „*Ferveat ut lacus, et multo completa Falerno Exsudent* pingui *spumantia dolia* musto." Itaque, si hoc voluit Noster, recte utique dixisset,

„*Quod pingui musto et muria miscere decebit.*“ Verum aliud longe est *pingue mustum* dicere, aliud *pingue merum* pro musto ponere: illud elegans et poëticum; hoc putidum, *κακόζηλον*, et Horatio prorsus indignum. An *pingue* ergo *merum* cum Lambino et Torrentio interpretabimur *crassum, non defaecatum, non sacco colatum?* An potius *pingue* hic opponetur *tenui?* Celsus I, 6. „*Numquam vinum falsum bibere expedit, ne* tenue *quidem, aut dulce: sed austerum, et* plenius, *neque id ipsum pervetus.*“ Idem itaque fortassis erit *pingue* vinum, quod *plenum.* Iterum Celsus II, 18. „*Id vinum, quod paucorum annorum, vel austerum, vel* pingue *est, in media materia est.*“ Ita edidit eruditissimus Lindenius: Ronsaeus in contexta *Lene* dederat, *pingue* ad marginem ablegaverat. Habemus igitur *merum pingue:* sed haeret hic nihilominus aqua: quo enim referemus illud *Quod?* „*Est operae pretium duplicis cognoscere iuris Naturam. Simplex e dulci constat olivo:* Quod *pingui miscere mero muriaque decebit.*“ *Quod ius* hic accipiemus, an *quod olivum?* Prius placuit Torrentio; qui, ut constructio apertior fiat, verba illa (*simplex e dulci constat olivo*) parenthesi includi velit. Bene sane: sed nullis parentheseos hamis aut uncis (qui in veteribus membranis nusquam comparent) id clarum aut elegans efficietur; quod vel sine illis nativam perspicuitatem nitoremque non habeat. Recentiorum haec inventa sunt, et utiliter sane excogitata: sed non ut quovis in loco cuicumque ulceri sanando efficaciter adhiberi queant. Sane illud *quod* nullis machinis aut technis divelli potest ab *olivo:* et non leviter peccavit Horatius, si, his verbis interiectis, *ius* suum iam frigidum et *ἄλογον* huc transferre voluit. Ergo alii, ut sane ordo et constructio flagitat, *quod olivum* hic intelligunt, atque ad *ius duplex* condiendum, *oleum* hic mero muriaque miscendum praescribi volunt. Sed illud interea non animadvertunt, non hic, sed versu abhinc quarto, *oleum* in hanc mixturam venire: — „*insuper addes Pressa Venafranae quod bacca remisit olivae.*“ Ius quidem hoc mixtum erat *vino, muria, sectis herbis, croco, et oleo:* ut Nasidieni illud non absimile, *oleo, garo, vino, pipere, et aceto.* At certe eidem iuri bis oleum praescribi et ingeri, absurdissimum est. Quid ergo? videamus, an codices aliqui suppetias nobis adveniant. Liber Collegii Trinitatis *cum pingui* habet; sed ille mendis ubique scatet, neque is est, cui confidere possis. Simeo Bosius, vir tam ingenio quam doctrina praestans, in antiquo suo invenit, *at pingue immiscere;* unde sic locum constituit: „Quod pingue immiscere *mero muriaeque decebit:*“ et *pingue* interpretatus est *ius duplex.* Nihil vidi deterius. Profecto ipsa codicis lectio longe potior est emendatione Bosii: tollit enim scrupulum istum *Quod*, qui iam diu nos male habuit. Sed in eo utraque vitiosa est, quod ius illud compositum *pingue* appellat. Qui, malum, *pingue?* cum *simplex* eo longe sit pinguius, utpote ex solo olivo constans: alterum, quod mero et muria miscetur, eo macrius profecto et minus unctum sit. Ne multis morer (iam enim tempus est, ut suspiciones meas proferam) *ius* illud, cui nomen *duplici* male indiderunt interpretes, *quintuplex* potius dicendum erat; utpote quinque rebus constans, oleo, vino, muria, herbis, et croco. Quorsum enim *duplex?* Equidem *duplicis iuris naturam* non sic interpretor, quasi ius aliquod *duplex* hic vocetur; sed *duorum iurium* naturam, quorum alterum *simplex*, alterum *mixtum* sit: simplex solo oleo, mixtum variis rebus constet. Ergo sic fortasse reponendum fuerit, vocula ex Bosii codice petita: — „*simplex e dulci constat olivo.* At *pingui miscere mero muriaque decebit.*“ Hoc certe librarios fefellit, et interpolatoribus ansam dedit, quod nesciebant *miscere* absolute hic positum esse, ut *κεράσαι* passim apud Graecos. Iuvenal. V. v. 60. — „*nescit tot millibus emptus Pauperibus* miscere *puer.*“ *Miscere* igitur perinde est ac *miscere ius, ius mixtum facere;* ut Serm. II, 8. v. 40. „*His* mixtum ius *est;*

Non alia quam qua Byzantia putuit orca:
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,

v. 66. Vulg. *Putruit.*

oleo, quod prima Venafri" etc. Atque haec quidem lectio, quae tota in membranis extat, vulgatae longe antecellere videtur. Verumtamen, cum tot et tam vetusti codices in vocabulo *Quod* consentiant, neque de Bosiani libri bonitate quidquam mihi aliunde compertum sit; equidem altius mendum latere suspicor, a literarum similitudine ortum, et pro *quod pingui* Horatium *quinquenni* dedisse: „Quinquenni *miscere mero muriaque decebit*:" ut infra in Nasidieni coena, „*His* mixtum ius *est; oleo, quod prima Venafri Misit cella; garo de nucis piscis Iberi*; Vino quinquenni, *verum citra mare nato.*" Certe ubi semel librariis persuasum erat, τὸ *miscere* casum accusativum post se requirere; nihil propius erat, quam ut *quinquenni* in *quod pingui* commutarent. Quamobrem omnes rogatos velim, quibus codicum vetustorum copia est, ut in hoc loco aliisque pariter suspectis videant, annon aliud olim fuerit a primo scriptore, aliud nunc post rasuram vel lituram ab altera manu feratur; idque inventum in commune conferant. Auguror enim, neque id opinor vane, multa post cineres nostros in codicibus repertum iri, quae nos nunc sola, sed non socordi, coniectura indagavimus. II, 8, 47.

66. *Quam qua Byzantia putruit orca*] Illud *putruit* in tribus priscis editionibus habetur, et Lambino patrocinante, adhuc fere in recentioribus obtinet. *Orcam* igitur hic *piscem* interpretatur, et quidem *thynnum:* nihil peius potuit. *Orcynus* quidem thynni species est; sed *orca* est bellua ingens balaenis fere par, et in pugna superior: (vide Plinium IX, 6.) quae, cum in Oceano se contineat, ac rarissime in mari mediterraneo visatur, unde nobis *Byzantia* dicta? Quis porro ex tali bellua *muriam* fieri memoravit? Sed condonemus ei haec omnia; esto *orca*, quam velit: quis eum docuit, pisces *in muria putrescere?* enimvero ea de caussa in muria condiuntur, ne computrescant. *Quod si forte* ibi putruerint; iam muria nulli usui est, nedum ut Catii magistro, tam eleganti homini, placere possit. Scio equidem putrescentium piscium pretiosam saniem *muriam* quandoque dici, ut saepius *garum;* atque hoc ipso Flacci loco sic accipi debere: nemo tamen eo sensu sic loqueretur, *Muria, quā piscis putruit* (quomodo enim in eo putrescat, in quam numquam positus est?), sed potius *quam putruit*, quam computrescens et liquefactus exhibuit. Vides iam, quot et quanta incommoda lectionem hanc sequantur; quamque indigne ferendum sit tam diu eam circumlatam esse: praesertim cum iam olim Cruquius Torrentiusque veram scripturam ex suis dederint, recteque interpretati sint: — „*muriaque decebit Non alia, quam qua Byzantia* putuit *orca.*" Ita etiam nostri codices fere omnes. Ubi *orca* notat fas, testam, in qua salsamenta, garum, muria servabantur; ab Ὑρχὴ, verbo Aeolico, ut pleraque latinorum nomina ex ea dialecto ducuntur. Suidas et alii, „Ὑρχαὶ, κεράμινα ἀγγεῖα, ὑποδεκτικὰ ταριχῶν," *vasa fictilia, quibus salsamenta reconduntur.* Persius Sat. III, 76. „Maenaque *quod prima nondum defecerit* orca." Haec quidem nota sunt: sed et hic erant attingenda. Orca autem *Byzantia*, est Byzantio adveeta; quia thynni pisces, unde muria confici solebat, ibi optimi erant. Archestratus apud Athenaeum VII, 14. de thynno: „Ἐστι δὲ γενναῖος BYZANTIῼι ἐντὸς Καρύστου." et iterum: „Καὶ θύννης οὐραῖον ἔχειν, ἣν θυννίδα φασὶν Τὴν μεγάλην, ἧς μητρόπολις BYZANTION ἐστιν." et Antiphanes ibidem: „Τῆς τε βελτίστης μοιραίου θυννίδος BYZANTIAΣ Τέμαχος ἐν πευτίλου λαμπροῖς κρύπτεται στεγάσμασι." et idem apud eundem, III,

Corycioque croco sparsum stetit; insuper addes
Pressa Venafranae quod baccа remisit olivae.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo:
Nam facie praestant. Venucula convenit ollis:
Rectius Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego faecem primus et allec,
Primus et invenior piper album cum sale nigro
Incretum puris circumposuisse catillis.
Inmane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoque vagos piscis urguere catino.
Magna movet stomacho fastidia; seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit:

v. 78. Vulg. *Movent.*

32) „*ΒΥΖΑΝΤΙΑΣ δὲ θυννίδος ὀσμαῖσι χαίρει.*“ Iam autem *muriam* ex thynnorum sanie fieri, et in testis sive orcis recondi, res notissima est: Martialis XIII, 103. „Muria. *Antipolitani fateor sum filia* Thynni; *Essem si Scombri, non tibi mista forem.*“ et IV, 89 „*Antipolitani nec quae de* sanguine Thynni Testa *rubet, nec quae coclana parva gerit.*“ Quin et non *thynnis* duntaxat, sed et *scombris* etiam nobilitatum erat Byzantium: ibi enim omnium piscium captura erat, qui in Pontum quotannis intrabant. Plinius IX, 15. „*Cum* thynnis *amia et pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum suis quaeque ducibus, et primi omnium* scombri.“ Hesiodus, vel alius potius apud Athenaeum III, 30. „*Θύννων δ' ὡραίων ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ ἔπλετο μήτηρ, Καὶ ΣΚΟΜΒΡΩΝ βυθίων τε.*“ Ut fortasse nobilior illa scombrorum sanies, non thynnorum hic intelligatur. Utcumque tamen hoc sit, iterum vides curiosam gulam praeceptoris Catiani, qui noluit *muriam* de propinquo ex Antipoli petitam, sed a dissito loco vel a Byzantio usque. Iam autem, quod restat, garum et muriam graviter olere et *putere* quis nescit? magisque adeo vasa, in quibus servantur? Unde Persius III, 72. — „*nec invideas, quod multa* fidelia putet *In locuplete penu.*“ Ergo plana iam sunt omnia; *Muria*, inquit, *utendum est, qua orca Byzantia*, sive testa a Byzantio per mercatores allata, *putuit.* Ceterum doleo virum eruditum in nupera sua editione sic perperam exhibuisse: „*Non alia, quam quae Byzantia putuit orcâ.*“ *Qua* enim, non *quae*, habent omnes scripti melioris notae. Quid autem in hac lectione boni est, quod non in recepta longe melius sit? Certe *orca putere* multo honestius dicitur, quam ipsa *muria* in ius ingerenda. Tum autem diva illa *Synaeresis* versui foede claudicanti e machina subveniens, in malam rem ire et suas sibi res habere possit: neque enim ullum hic ulcus est, quod tam deformem medicinam postulet.

78. *Magna movent stomacho fastidia*] Sic veteres editiones: neque Cruquius Lambinusve quicquam diversi ex codicibus suis proferunt. At Torrentius in quinque suorum *movet* reperit: idque recte vulgatae lectioni praetulit, et post eum doctissimus Baxterus. Equidem in sex meis idem inveni, Galeano, Petrensi, Batteliano, Vigorniensi, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis: quae sine dubio melior scriptura est, „*Magna* movet *stomacho fastidia, seu puer*“ etc. *Movet* hic absolute et impersonaliter positum est: vide Nos ad Serm. I, 10. v. 78. Et praeterea, cum *seu* et *sive* disiunctiva sint; singularem utique numerum, non pluralem, hic requirunt.

Sive gravis veteri craterae limus adhaesit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulenta radere palma,
Et Tyrias dare circum inlota toralia vestis;
Oblitum, quanto curam sumtumque minorem
Haec habeant, tanto reprehendi iustius illis,
Quae nisi divitibus nequeant contingere mensis?
Docte Cati, per amicitiam Divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocumque, memento.
Nam quamvis memori referas mihi pectore cuncta;
Non tamen interpres tantundem iuveris. adde
Voltum habitumque hominis; quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fontis ut adire remotos,
Atque haurire queam vitae praecepta beatae.

ECLOGA V.

Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. quid rides? Iamne, dolose,

v. 87. Vulg. *Nequeunt.* 90. *Referas memori.* 3. *Doloso.*

87. *Nequeunt contingere mensis*] Editiones quidem priscae, *nequeunt*. Lambinus et Cruquius *nequeant* in contextu dederunt, codices suos secuti. Ego quoque in optimo Reginensi et quattuor aliis idem reperi: idque placet. *Nequeant*, ut prius *habeant*.

90. *Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta*] Ita sane: quia in primis editionibus sic semel obtinuit, nemo omnium de loco suo hoc movere vel cogitavit, vel sustinuit. Atqui in omnibus tam Bersmanni, quam nostris codicibus (adde, si vis, et aliorum, qui hic tacent) alio ordine verba collocantur, „*Nam quamvis* memori referas *mihi pectore cuncta*." Quin et eodem modo haec citat Priscianus p. 772. atque ibi sic exhibent quattuor Prisciani exemplaria manuscripta, quae consulendi mihi copia erat. Ceterum, qui hanc lectionem vulgata elegantiorem esse non statim persentiscit; is, moneo, ut poëtarum scripta diligentius legat: hospes enim iam in iis sit necesse est.

3. *Iamne doloso Non satis est Ithacam revehi*] Ita editiones, et membranae fere omnes. *Non satis est* tibi *doloso?* Ut Serm. I, 2. v. 59. „*An* tibi *abunde personam* satis est *evitare?* et I, 4. v. 16. *Mi satis est.* Ergo hic dativus *doloso* satis commode stare potest. Mirifice tamen placet Danielis Heinsii coniectura: „*Scribe*, inquit, Dolose; *ut lepidissime ille alteri respondeat, O nulli quicquam mentite.*" Recte quidem, siquid iudico: et ita clare habet codex Petrensis, *dolose;* alterum autem illud *doloso* pro varia lectione. — „*iamne* dolose *Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates Aspicere? O nulli quicquam mentite, vide*" etc. Alter alterum, ut vides, vocativo casu compellat. *Non sa-*

Non satis est Ithacam revehi, patriosque penatis
Aspicere? O nulli quicquam mentite, vides, ut
Nudus inopsque domum redeam, te vate: neque illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus. atqui
Et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres;
Accipe, qua ratione queas ditescere. turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino sene. dulcia poma,
Et quoscumque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem gustet venerabilior Lare dives:
Qui quamvis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Utne tegam spurco Damae latus? haud ita Troias
Me gessi, certans semper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare iubebo:
Et quondam maiora tuli. tu protenus, unde
Divitias aerisque ruam, dic, augur, acervos.
Dixi equidem, et dico. captes astutus ubique
Testamenta senum: neu, si vafer unus et alter
Insidiatorem praeroso fugerit hamo,
Aut spem deponas, aut artem inlusus omittas.
Magna minorve foro si res certabitur olim;
Vivet uter locuples sine natis, inprobus, ultro
Qui meliorem audax vocet in ius, illius esto
Defensor: fama civem causaque priorem
Sperne; domi si natus erit, fecundave coniunx.
Quinte, puta, aut Publi (gaudent praenomine molles
Auriculae) tibi me virtus tua fecit amicum:
Ius anceps novi: causas defendere possum;
Eripiet quivis oculos citius mihi, quam te
Contemtum cassa nuce pauperet: haec mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis iocus. ire domum, atque
Pelliculam curare iube: fi cognitor: ipse

tis est absolute ponitur, sine dativo sequente; ut saepe alias. Noster Serm. I, 10. v. 97. „*Non ego: nàm satis est, equitem mihi plaudere.*“ Terent. Phorm. V, 6. v. 17. „*Satin' est, si te delibutum gaudio reddo?*“

38. *Fi cognitor ipse: Perста atque obdura*] Quinam sit *cognitor*, vide hic apud interpretes, et acutissimum Gronovium patrem de Pecunia veterum. Ceterum pro *Fi* editio Veneta princeps *Si*; altera et Loscheriana *Sis*, unde in sequentes editiones propagatum est. Sed recte Lambinus Cruquiusque ex membranis dederunt, *Fi cognitor*: atque ita ex nostris Leidensis, Zulichemianus, Battelianus et Magdalenensis. Sic Livius XXXIX, 5. „*Alienarum vero simultatum tribunum plebis* cognitorem fieri, *turpe.*“ Quintilianus Instit. III, 6. „*Non licet tibi agere mecum*; cognitor *enim* fieri

Persta, atque obdura; seu rubra Canicula findet
Infantis statuas, seu pingui tentus omaso
Furius hibernas cana nive conspuet Alpis.
Nonne vides (aliquis cubito stantem prope tangens
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures adnabunt thunni, et cetaria crescent.
Si cui praeterea validus male filius in re
Praeclara sublatus aletur; ne manifestum
Caelibis obsequium nudet te, leniter in spem
Adrepe officiosus, ut et scribare secundus
Heres; et, si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perraro haec alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,

non potuisti." Cicero pro Q. Roscio Comoedo, c. 18. „*Qui per se litem contestatur, sibi soli petit; alteri nemo potest, nisi qui* cognitor *est* factus. – – *Quodsi quisquam petere potest alteri, qui* cognitor *non est* factus. – – *Tu in eam litem Roscii cognitor sis* factus. *Quoniam tuus* cognitor *non est* factus." Idem in Verrem II, 43. „*Invenire neminem Siculum potuit, qui pro se* cognitor fieret? – – *Cedo, cui Siculo, cum is reus fieret, civis Romanus* cognitor factus *unquam sit.*" Porro elegantius, opinor, veriusque sic verba interpunxeris: „*Pelliculam curare iubet: si cognitor: ipse Persta atque obdura.*" Illum locupletem reum iubet ire domum, et genio indulgere: ipse vero perfer et obdura, nec frigus neque aestum flocci faciens.

40. *Seu rubra canicula findet Infantes statuas*] Statuas *infantes* tam veteres quam novi interpretes *mutas*, *quae fari non possint*, hic intelligunt. Sane ita Noster Epist. II, 2. v. 83. „*Statua taciturnius.*" et Serm. I, 6. v. 57. „Infans *namque* pudor *prohibebat plura profari.*" Ita Cicero *infans*, pro infacundo, indiserto; *Scipionem accepimus non* infantem *fuisse*. *Nihil accusatore Lentulo* infantius. *Si nihil dixissem, ne* infantissimus *existimarer*. Haec quidem recte habent: sed quid tum postea? an quia homo stupidus et elinguis *statua infantior* vel taciturnior recte dicitur; idcirco et ipsae statuae *infantes* dicentur? credo, quia hae statuae magis mutae erant, quam aliae: et cum ceterae magna voce opem Quiritium implorarent contra aestum caniculae, hae mutae et elingues impune fundebantur. Sensit hanc absurditatem celeberrimus Dacierius; et hoc a poëta quodam sumtum comminiscitur, quem Horatius derideat. Sed unde hoc ei compertum? quibus signis et indiciis? Certe illud quod sequitur, *conspuit Alpes*, palam Noster adscribit Furio Bibaculo: hoc, cum adeo tecte et occulte nescio cui surripiat, *incipit esse suum*. Quam vellem, non a poëta sumtum diceretur, sed a poëtria, cui nomen *Canicula*: scilicet ut eodem iure haec *infantes statuas findere* dicatur, quo Furius *Alpes conspuere*. Sed misso ioco, equidem Dacierii suspicionem tutari malim, quam frigidum eorum commentum, qui *mutos causidicos* perstringi hic existimant. Certe obmutescere multo satius est, quam talia proferre. Quid ergo? Ut homo recens natus *infans* dicitur, ita statuae recentes, novellae nuper factae, nuper natae, eleganter *infantes* appellantur: eoque magis, quia forma sunt humana: — „*seu rubra canicula findet Infantes statuas:*" *ligneas* intellige, quae aestivo calore rimas plerumque agunt et finduntur, praesertim recente et viridi materia. Etsi et *aereas* hic accipere poteris cum Servio, qui ad illa Virgilii Georg. III, 363. „*Aera-*

Abnuere, et tabulas a te removere memento:
Sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu: solus, multisne coheres,
Veloci percurre oculo. plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem;
Captatorque dabit risus Nasica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non:
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.

que dissiliunt vulgo, haec habet: „*Passim crepant; nam tam nimio frigore, quam calore aera rumpuntur: Persius*, findit infantes statuas.“ Hunc ipsum locum respexit, etsi vel memoriae vel librarii culpa Persius pro Horatio auctor citetur. *Infans statua*, ut Plinio *infans boletus* lib. XXII. c. 22. „*Nec tunicae minor gratia in cibo infantis boleti.*“ Ovidius Fast. VI, 145. „*Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis.*“ et alibi, *infantia ora*, *infantia guttura*, *infantes umbras*. Vide Nic. Heinsium ad Heroid. IX, 86. Ceterum, postquam haec scripsissem, didici etiam ante me virum summum Franciscum Iunium, in libro de Pictura veterum p. 284. recte hic *infantes statuas* pro novellis accepisse.

59. *Quicquid dicam, aut erit aut non*] Torrentii codices, ut ipse ait, meliores *dico* habent: nostri omnes cum editionibus priscis, *dicam*. Neque aliter hunc locum citat Priscianus p. 730. etiam in tribus, quos consului, scriptis. Boët. Consol. V, 3. „*Quae haec est praescientia, quae nihil certum, nihil stabile comprehendit? aut quid hoc refert* (lege, *differt*) *vaticinio illo ridiculo Tiresiae, Quidquid* dicam, *aut erit, aut non?*“ Ceterum, ut hoc obiter dicam, recte huius loci sententiam cepit Boëtius: et ipsi se deridendos praebent, qui nihil ridiculi his verbis inesse volunt. Tamen in his magna nomina habes, Turnebos, Torrentios, Marcilios, aliosque. Neque vero novum hoc est recentiorum acumen; sed et in codicum veterum marginibus haec legimus adscripta: „*Quicquid dicam, aut erit, si dixero fore; aut non, si dixero non fore. Quicquid dicam futurum, erit; quicquid dicam non futurum, non erit.*“ Atqui, ô boni, nullis umquam fidiculis hanc sententiam ex verbis auctoris extorquebitis. Nihil ex iis extundi potest, praeterquam hoc: *quicquid dicam, aut eveniet, aut non eveniet.* Itaque deridet Noster et tollit omnem divinationem, utpote Epicureus. Facetum autem est, et Schema, ut Grammatici vocant, παρὰ προσδοκίαν, *praeter expectationem*, tanto apparatu nihil dicere: „*O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non: Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.*“ Quale illud Plauti, sed multo minus lepidum, in prologo Captivorum: „*Hos quos videtis stare hic captivos duos, Illi qui astant, hi stant ambo, non sedent: Vos vos mihi testes estis me verum loqui.*“ Contra, si ex illorum sententia verba enarrantur, nihil frigidius, aut proposito minus conducens excogitari potest. Porro in codice Reginensi et illo Regiae Societatis, non *magnus mihi* habetur, sed *mihi magnus*: unde suspicetur quis τὸ *mihi*, cum locum certum non sit nactum, spurium esse et ex glossa petitum: atque adeo legendum esse cum codice Collegii Trinitatis, etsi is notae sit non optimae, „*Divinare etenim magnus donavit Apollo.*“ Certe iam olim divinationis munus permanens et perpetuum ei donaverat vel Phoebus, vel, ut alii, Minerva, vel, ut alii denique, Iuppiter: at si *donat* admittis, iam tum Phoebi numine afflatum et novo allapsu entheum intelliges.

Tempore quo iuvenis Parthis horrendus, ab alto
Demissum genus Aenea, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Nasicae, metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atque
Ut legat orabit: multum Nasica negatas
Accipiet tandem, et tacitus leget; invenietque
Nil sibi legatum, praeter plorare, suisque.
Illud ad haec iubeo: mulier si forte dolosa,
Libertusve senem delirum temperet; illis
Accedas socius: laudes, lauderis ut absens.
Adiuvat hoc quoque: sed vincit longe prius ipsum
Expugnare caput. scribet mala carmina vecors?
Laudato. scortator erit? cave te roget: ultro
Penelopam facilis potiori trade. Putasne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim (indignum) donandi parca iuventus,

v. 79. Vulg. Venit enim *magnum*.

76. *Penelopen facilis potiori trade*] Editiones quidem veteres *Penelopen*, idque nunc passim obtinet. At Lambinus Cruquiusque, ex codicibus, opinor, dederunt *Penelopam;* in annotationibus tacent. Nostri sane, Reginensis et Franekeranus, Latina terminatione *Penelopam* exhibent: eaque vera lectio est. Nempe in Carminibus, ubi Alcaeum et Sappho imitatur, graecissat magis; in Sermonibus, ubi Lucilium sequitur, Latinus est. Vide nos ad Epod. XVII. v. 17. Sic Epist. I, 2. v. 23. et 28. „*Sirenum voces*, *et* Circae *pocula nosti. Sponsi* Penelopae, *nebulones*, *Alcinoique.*“ ut ibi habent codices meliores. Plautus Sticho I, 1. „*Credo ego miseram fuisse* Penelopam.“ Lucilius in VII. apud Priscianum p. 864. — „*ad* Penelopam *conversus ait sic: Nupturam te nupta negas, quia vivere Ulixen Speras.*“ Ausonius Epist. IX. „*Qualem* Penelopae *nebulonum mensa procorum.*“ Porro et versu mox 81. „*Sic tibi* Penelope *frugi est*,“ et Lambini Cruquiique editiones, et nostri codices habent, inflexione Graeca. At eodem exemplo *Penelopa* ibi posuit Horatius, quo antea *Penelopam*. Syllaba autem sustentatur, cum caesurae virtute, tum ob duas, quae statim eam excipiunt, consonantes. Quod cum librarii nescirent; mirum foret, ni verbum interpolavissent. Seneca Epist. LXXXVIII. „*Quid quaeris, an* Penelopa *impudica fuerit, et verba suo saeculo dederit?*“

79. *Venit enim magnum donandi parca iuventus*] Sic sane habent omnes, quos noverim, scripti editique. Et nimium quidem patienter hoc admittunt interpretes, more suo, ubi nihil in codicibus variae lectionis est. Neque posthac, opinor, deerunt alii, qui excusabunt, alii qui defendent et admirabuntur. Equidem *magnum donandi*, si alio comitatu veniret, libens admitterem: ut Propert. II, 8. „*Quamvis* magna daret, *quamvis* maiora daturus.“ et Pers. Sat. V. v. 66. — „*quid quasi* magnum, *Nempe diem* donas?“ At illud totum *parca donandi magnum* vix possum a me impetrare, ut a Venusino nostro profectum esse credam. Quippe res contrarias in unam sententiam conglomerat, et χλωθει, quod aiunt, τὰ ἀσύγκλωστα, parsimoniam et prodigentiam. *Parcus*

80 Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae.
V. ad v. 76. Sic tibi Penelopa frugi est: quae, si semel uno

donandi magnum perinde est ac si dixeris, *pareus largitatis*, *garrulitatis modicus*, aliaque eiusmodi, quae ipsa secum pugnant, et mutuo se tollunt. Mihi quidem non vana, credo, suspicio est, τὸ *magnum* in mendo cubare, et *parca donandi* absolute hic poni; ut apud Lampridium in Alexandro cap. XXXVII. „*Spectacula frequentavit cum summâ* donandi parsimonia." Hoc semel posito fundamento, videamus siquid huc auxilii ex coniectura peti possit. Elegans sane et concinna, ac Tanaquillo Fabro iudice *admirabilis* est Simeonis Bosii emendatio, quam cum Lambino is communicavit, „*Venit enim* magno: *donandi parca iuventus: Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae.*" *Venit magno* tua Penelope, hoc est, magno se emi postulat: illi vero parci et sordidi, ac ventri magis quam Veneri studentes: casta est itaque, quia nemo eam pretio suo praestinavit. Certe vel a dissentientibus laudem meretur haec egregii viri coniectura: mihi tamen, ut quod sentio dicam, ingeniosior videtur quam verior. Principio enim, nimium sane et pernimium sali nigro indulsit Noster, si pro Penelopa Thaidem quandam aut Bacchidem nobis depinxit. Non omnia vel ipsi Satirae licent. Hactenus quidem fas erat, castam eam nunc esse, adeo tamen ut ingentibus muneribus expugnari tandem possit eius pudicitia: hoc scilicet mulieris est: at illud *venire* et, licet quamplurimo, venalem se habere, meretricis est plane, et quidem procacis. Hoc igitur vult Tiresias, *perduci* demum posse Penelopam, si donis usque et usque cumuletur; at ultro se *venalem* prostituere, atque adeo quaestum meretricium sponte occipere, quis ea calumniantem ferat? Illud quoque in hac coniectura displicet, quod verba ea, *Donandi parca iuventus*, absolute iam posita, non procos illos nebulones, qui ad Penelopam accesserant, sed omnem omnino iuventutem significare debent. Ergo hoc nunc dicit, *Omnes iuvenes donandi parcos esse, et culinae quam Veneris studiosiores:* quorum utrumque falsissimum esse Comoedia omnis clamitat. Noster ipse in charactere Iuvenis Art. Poët. v. 164. „*Utilium tardus provisor*, prodigus aeris, *Sublimis*, cupidusque, *et amata relinquere pernix.*" Aristoteles Rhetor. II, 4. „Οἱ μὲν οὖν νέοι, τὰ ἤθη εἰσὶν ἐπιθυμητικοί· καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπιθυμιῶν, μάλιστα ἀκολουθητικοί εἰσι ταῖς (lege τῇ) περὶ τὰ ἀφροδίσια, καὶ ἀκρατεῖς ταύτης." *Iuvenes*, ait, *rebus Venereis maxime sunt dediti, et in iis intemperantes.* Denique et illud *venit*, a *venio*, aptissimum huic loco vocabulum, non pati possum, ut ad alteram significationem detorqueatur. *Venerunt*, ait, *proci*; ut Terentius, *amans accessit*, Andria I, 1. „*Sed postquam amans* accessit, *pretium pollicens.*" Sic *commeare ad mulierem* idem Heaut. III, 1. v. 35. „*Primum olim potius quam paterere filium* Commeare *ad mulierculam, quae paullulo Tum erat contenta.*" ubi versum claudicantem, qui tot viros doctissimos frustra exercitos habuit, sic levi manu obiter sanare, erit parvae opellae pretium: lego enim, „Commetare *ad mulierculam, quae paullulo.*" *Commeto* est verbum frequentativum a *commeo: commeo, commeito*, ut iacto iactito, dicto dictito et similia, et deinde per crasin *commeto*. Plautus Captivis I, 2. v. 82. „*Nam meus scruposam victus* commetat *viam.*" Ita codex vetustissimus Camerarii cum aliis Palatinis apud Paraeum. Vulgo *commeat* (ut hic apud Terentium) perperam: raro enim aut nusquam in sede quinta Iambum pedem usurpant Comici Latini. Nonius Marcellus: „Commetare, *commeare: Afranius Virgine:* „„„*Quo tu* commetas? *ubi confixus desides? Novius Bubulco cerdone: Quum ad lupam nostram tam multi crebro* commetant *lupi.*"" Sed haec pluribus, si maioribus negotiis otium erit, ad ipsum Terentium; illud

De sene gustarit tecum partita lucellum,
Ut canis a corio numquam absterrebitur uncto.
Me sene quod dicam factum est. anus inproba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet, elabi si posset mortua; credo,
Quod nimium institerat viventi. cautus adito:
Neu desis operae, neve inmoderatus abundes.
Difficilem et morosum offendes garrulus ultro.
Non etiam sileas. Davus sis comicus; atque
Stes capite obstipo, multum similis metuenti.

v. 90. Vulg. *Offendet.*

animadvertas velim, loca illa Afranii et Novii apposite ad Horatium facere: ibi enim *commetant* ad mulierem amatores, plane ut apud Nostrum *veniunt*. Quid ergo? Quamquam periculosa alea est post Bosii emendationem quicquam tentare; vide annon haec nostra iure non reformidet se illi comparari: „*Venit enim* (indignum) *donandi parca iuventus, Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae.*“ Tiresias scilicet male falsus haec loquitur, quasi et Penelopae et Ulixei vicem indignabundus: Quid tu mihi *frugi et pudicam* narras? quippe *venerunt* ad eam nescio qui nebulones et ventres meri, culinae magis nidore quam amoris aura concitati, qui nesciunt donare et profundere, ut veri amatores solent: facinus hercle *indignum*: nam si alii venissent, ad largiendum alacres et potentes; jam absens ex uxoris quaestu dives factus esses, et rem tuam constabilivisses; hi contra, tantum abest ut donent, ut ipsi asymboli tua comedant: quid mirum autem, si inter tales pudica est? Sed bono esto animo: tu domum redux locupletes et scortatores senes conquire; quorum unum inescatum si semel uxor emunxerit, numquam postea illius praedae obliviscetur. Haec quidem sententia totius Sermonis filo videtur aptissima: verbum autem ita appositum, ut nihil magis. Sic Noster Epist. I, 6. v. 22. „*Ne plus frumenti dotalibus emetat agris Mutus, et* (indignum) *qui sit peioribus ortus, Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi.*“ Ovidius Amorum I, 6. „*Ianitor* (indignum) *dura religate catena, Difficilem moto cardine pande forem.*“ et Metam. V. v. 37. „*Pectora rupisset; nisi post altaria Phineus Isset: et* (indignum) *scelerato profuit ara.*“ Iam autem, quam prope abscedat a vulgata scriptura, quid attinet dicere? *in* et *m* in codicibus eandem speciem habent; *di* et *a* non valde dissimilem. Certe qui emendationem hanc respuent, id vel inviti fatebuntur; si Horatius, ut nos quidem credimus, *indignum* scripserat, vix tamen in hac sententia evenire aliter potuisse, quam ut librarii *magnum* substituerent. Quare aut hoc nobiscum utantur, aut ipsi aliquid rectius de suo impertiant. Nam qui pro recepta lectione contendere et depugnare parati erunt, nihil interea novi in medium proferentes, tales equidem nihil morabor.

90. *Difficilem et morosum offendet garrulus ultro*] Ita omnes ubique, nisi quod Leidensis habeat *offendit*. Mendosus tamen est locus, et non multo labore sic restituendus: — „*cautus* adito: *Neu* desis *operae, neve immoderatus* abundes: *Difficilem et morosum* offendes *garrulus ultro: Non etiam* sileas: *Davus* sis *comicus.*“ Caecus sit oportet, qui emendationem hanc non agnoscat: nam ni ita sit, videbit et advertet omnia haec secunda persona efferri. More autem suo tertiam hic

Obsequio grassare: mone, si increbruit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turba
Oppositis humeris: aurem substringe loquaci.
Inportunus amat laudari? donec Ohe iam!
Ad caelum manibus sublatis dixerit, urgue; et
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
Cum te servitio longo curaque levarit;
Et certum vigilans, Quartae esto partis Ulixes,
Audieris, heres: Ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? unde mihi tam fortem, tamque fidelem?
Sparge subinde: et, si paullum potes inlacrimare, est
Gaudia prodentem voltum celare. sepulcrum

v. 100. Vulg. *Quartae sit.*

supposuerunt librarii, quia *garrulus* eam flagitare videbatur. Ita alibi Epod. X. *praeda iuverit* dederunt pro *iuveris*; et Serm. II, 3. v. 133. *Occidit Orestes*, pro *occidis*. Offendes autem *garrulus*, hoc est, si garrulus fueris; locutione huic Nostro valde familiari.

100. *Quartae sit partis Ulixes*] Lege ex nostris, Magdalenensi et Colbertino, et Lambini quibusdam: „*Et certum vigilans, Quartae* esto *partis Ulixes, Audieris, heres.*“ Imitatus est scilicet Testamentorum formulam; Seneca Controv. XV. „*Sola mihi heres* esto. – – *Omnis pecuniae meae sola heres* esto – – *Uxor mea heres* esto.“ Iustin. Instit. II, 13, 14, 15, 16. „*Titius filius meus exheres* esto. – – *Usque ad calendas illas heres* esto.“ Digest. L. 16. 142. „*Titius et Maevius ex parte dimidia heredes* sunto. – – *Sempronius ex parte dimidia heres* esto.“ Et alibi saepe. Porro *certum vigilans* quid sibi velit, non aliunde melius sciveris quam ex contraria locutione *incertum vigilans*. Ovidius Epist. Ariadne: „Incertum vigilans, *a somno languida, movi Theseа prenuras semisupina manus.*“ Statius Theb. V. v. 122. „*Turbidus*, incertumque *oculis* vigilantibus, *hostem Occupat.*“

104. *Gaudia prodentem vultum celare*] Locus sane scaber et morosus; etsi interpretes secure illum praetervolent: „*Sparge subinde: et si paullum potes, illacrimare. Est Gaudia prodentem vultum celare.*“ Ita nunc vulgo distinguunt, ut *illacrimare* sit modi imperativi ab *illacrimor*: tum autem *Est* valebit *licet*, ἔξεστι, *δυνατόν ἐστι*. Quidni autem *possibile* est *vultum celare*? dubiumne id cuiquam est? putida quidem sententia et Horatio indigna. Quare aliae editiones sic interpungunt, — „*et, si paullum potes, illacrimare, est Gaudia prodentem vultum celare.*“ ut ordo sit, Et illacrimare, si paullum potes, est celare vultum prodentem gaudia. Ita *illacrimo* usurparunt Livius, Virgilius, Valerius Flaccus aliique. Melius profecto hoc quam alterum. Fictis enim lacrimis commodissime celantur inclusa mentis gaudia. Lucanus IX, 1040. de Caesare loquens, Pompeii caput abscisum spectante, — „*lacrimas non sponte cadentes Effudit, gemitusque expressit pectore laeto; Non aliter manifesta putans* abscondere mentis Gaudia, quam lacrimis.“ Tamen, vel hac sententia, sic potius scripserim, nitidius paullo et clarius: „*Sparge subinde: et* sic *paullum potes illacrimare*, et *Gaudia prodentem vultum celare.*“ Sed quid illud demum est, *celare vultum gaudia prodentem?* haec videntur *ἀσύστατα* et secum pugnantia. Quippe si vultus *celatur*, quomodo *prodit?* Vultus quidem saepe *prodit* secretos animi affectus; ut Seneca Hippol. 362. — „*et inclusus quoque,*

Quamvis tegatur, proditur vultu *furor*." Lucanus III, 356. — „*cum turbato iam* prodita vultu *Ira ducis*, *tandem testata est voce dolorem*." Silius Italicus VI, 384. „*Servabam* vultus *ducis*, *et* prodentia sensum Lumina, *et obtutu perstabam intentus eodem*." Auctor Consolationis ad Liviam, v. 87. „*Vidimus attonitum fraterna morte Neronem Squallida promissa flere per ora coma*, *Dissimilemque sui* vultu profitente dolorem. *Hei mihi*, *quam toto luctus in ore fuit!*" Ubi Heinsius ὁ *πάνυ* malit *profitente colorem* vel *prodente colorem*. Quid enim est *dolor dissimilis sui? laetus*, credo. quid potest absurdius? Neque enim quicquam nos adiuvat vir ingeniosus et celebris, sub ficto Goralli nomine editionis nuperae auctor; qui, quamvis fatetur *vultum* hic *dissimilem sui* dici debuisse, non *dolorem*, tamen hoc per *metathesin* excusari posse credit. Placetne vero? Ergo omnis opera, recensendis libris impensa, frustra et incassum erit. Quidvis enim et quantumvis ineptum sic poterit defendi; *omnia protinus alba* erunt, et favente modo figurae alicuius numine, „*Scire licet gigni posse ex non sensibus sensus*." Quin nihil hic opus est aut huius excusatione, aut illius correctione. Quippe *dissimilem sui* neque ad *dolorem*, neo ad *colorem* refertur, verum ad Neronem: *vidimus*, inquit, *Neronem attonitum fraterna morte*; „*Dissimilemque sui; vultu profitente dolorem*." Sic verba distingue. Ovidius Metam. XI, 273. „*Lucifero genitore satus*, *patriumque nitorem Ore ferens Ceyx*; *illo qui tempore maestus* Dissimilisque sui, *fratrem lugebat ademtum*." Nimirum alter alterutrum hic compilavit; adeo gemina sunt loca. Porro *profitente* hic lege, non cum Heinsio *prodente*. Nero enim non *invitus* prodebat dolorem, sed *volens* profitebatur. Sed, his missis, qui fiat, ut iam dixi, ut et vultus *prodat* affectus, et tamen *celetur*, nullus equidem video. Mutila, ut videtur, oratio est, et ita suppleri debet: *Celare vultum*, alioqui *prodentem gaudia*. Sed quo iure, qua venia, vox sententiae tam necessaria desiderari et subintelligi potest? Quin et illud *celare vultum* vix videor intelligere. Non enim iubet pallio vultum obtegere et velare. Vultus itaque non *celatur* nisi alio vultu simulato: sed et sic, non *celatur*, sed *mutatur*: ut Noster Serm. II, 8. v. 84. „*Nasidiene*, *rediit* mutatae frontis." et Terentius Hec. III, 3. v. 9. „*Sed continuo vultum earum sensi* immutari *omnium*." Equidem *vultu celare*, *tegere*, *abscondere* aliquid, saepe memini legere; ipsum *vultum celare* hac quidem sententia numquam. Quare vide, annon melius forte hic quadret illa scriptura, quam ὁ *χαλκέντερος* et infinitae vir lectionis Barthius ex veterrimo, ut ait, codice depromit, Advers. XXVII, 1. quamque ille tanti facit, ut *prorsus textui inserendam putet*: — „*et*, *si paullum potes*, *illacrimare est Gaudia* prudentum vultu *celare*." *Prudentum est* officium, ut illud Livii, XLII, 62. „*Modum imponere secundis rebus*, *nec nimis credere serenitati praesentis fortunae*, prudentis *hominis et merito felicis est*." Vultu *autem* celare, ut Apuleius Metam. VIII. „Vultu *tamen* gaudium tegit, *et frontem asseverat*, *et dolorem simulat*." Contra, Ovid. Art. Amat. I, 678. „*Ut* simulet vultu gaudia, *tristis erit*." Cicero pro Sextio c. 10. „*Animus eius* vultu, *flagitia parietibus* tegebantur." Idem in Verrem I, 8. „*Cupiebam animi dolorem* vultu tegere, *et taciturnitate* celare." Lucan. IX, 1106. — „*abscondunt gemitus et pectora laetâ* Fronte tegunt." Nemesianus Eccloga IV. „*Quid* vultu *mentem* premis, *et spem fronte serenas?*" Virgil. Aen. VI, 477. „*Consilium* vultu tegit, *et spem fronte serenat*." Ergo ad hanc faciem, praeclare quidem codex Barthianus, *vultu gaudia celare*: totum tamen illud, *Prudentum est celare gaudia vultu*, nescio qui minus placet. Neque enim convenit, Tiresiam, qui per totam hanc Satiram scurrae personam sustinet, iam *sententias loqui*; praesertim hanc, quae tantum abest ut in universum vere dicatur, ut plerumque falsa sit. Raro enim *prudentibus* usu venit, ut gaudia vultu

Permissum arbitrio, sine sordibus exstrue. funus
Egregie factum laudet vicinia. si quis
Forte coheredum senior male tussiet; huic tu
Dic, ex parte tua seu fundi, sive domus sit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. sed me
Imperiosa trahit Proserpina; vive, valeque.

ECLOGA VI.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus ubi, et tecto vicinus iugis aquae fons,
Et paullum silvae super his foret. auctius atque
Dî melius fecere. bene est. nil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.
Si neque maiorem feci ratione mala rem,
Nec sum facturus vitio culpave minorem:

v. 4. Vulg. *Nihil.*

celare; saepe contra, ut aperte *profiteri;* saepius ut *simulare* debeant: utpote quibus plura secundis adversa soleant contingere. Aeneas itaque viri *prudentis* officio fungitur, cum „*Spem* vultu simulat, *premit altum corde dolorem.*“ Quid multa? Neque haec Barthii lectio, neque illa vulgata placet: alios libros excutiant, quibus copia est, et qui de Horatio bene mereri student. Simplicius quidem, me iudice, clariusque sic scribere potuisset, „*Sparge subinde: et sic paullum potes illacrimare*, et *Gaudia* prudenter vultu *celare.*“

106. *Funus Egregie factum laudet vicinia*] Ita omnes, quos noverim, codices: sed Nic. Heinsius in margine sui libri, *Lege*, ait, *laudent.* Nempe quia *vicinia* est nomen collectivum, ideo numero singulari verbum plurale subiungi voluit. Amavit sane vir summus hanc figuram, quam Synthesin vel Syllepsin vocant; eamque fere omnibus in locis inculcat, qua iure, qua iniuria. Vide ipsum ad Ovidii Fast. III, 189. Metamorph. II, 688. Remed. Amor. 164. At Noster singularem numerum praetulit, tam hic, quam alibi; Epist. I, 17. v. 62. „*Quaere peregrinum, vicinia rauca* reclamat,“ et Epist. I, 16. v. 44. „*Sed* videt *hunc omnis domus et vicinia toto.*“ ubi non codices tantum, sed et metri ratio lectionem certam facit. Persius IV, 46. — „*egregium cum me vicinia* dicat.“ Ita praeter editos habent tria scripta, quibus usus sum, exemplaria. Idem Heinsius post duos nominativos, quorum propior est singularis, verbum tamen plurale ubique ingerit, contra plurium et meliorum codicum fidem; ut Fast. IV, 104. et 156. „*Quem toti saltus, quem nemus omne* tremunt. *Et forma, et mores, et bona fama* manent.“ Sic ille ex unico dedit codice, eoque non adeo vetusto: cum ceteri magno numero *tremit* et *manet* habeant, idque meis auribus gratius. Certe aliter in Virgilio suo reperit, Aen. V, 343. „Tutatur *favor Euryalum, lacrimaeque decorae.*“ Horatius vero nusquam plurali usus est in simili locutione, sed semper singulari, ut docui ad Carm. I, 24. v. 8. et alibi.

4. *Nihil amplius oro*] Scribe ex plus decem nostris codicibus, nil *amplius oro*: et sic quinque Pulmanni.

Si veneror stultus nihil horum, O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quae mihi monstret! ut illi,
Thesauro invento qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule: si, quod adest, gratum iuvat: hac prece te oro,
Pingue pecus domino facias, et cetera praeter
Ingenium; utque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in montis et in arcem ex Urbe removi,
Quid prius inlustrem Satiris Musaque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
Unde homines operum primos vitaeque labores
Instituunt (sic Dis placitum) tu carminis esto
Principium: Romae sponsorem me rapis: Eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, urgue:
Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem
Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo, quod mi obsit, clare certumque locuto,
Luctandum in turba, et facienda iniuria tardis.

v. 10. Vulg. *Fors qua.* 28. Turba, fac.

10. *O si urnam argenti fors qua mihi monstret*] Ita libri post Aldum excusi; *qua*, id est, *siquo pacto*, *siqua ratione*: unde dormitantibus hic interpretibus, etiamnum circumfertur. At priscae editiones tres, et Pulmanni Bersmannique plures, omnes denique a nobis visi codices: „*O si urnam argenti fors* quae *mihi monstret*:“ praeterquam quod Regius habet *quam*: „*O si quam urnam argenti fors mihi monstret.*“ Sed placet *quae*, quod plurium auctoritate fulcitur. *O si quae fors urnam argenti mihi monstret. Siquae fors*, ut alibi *siquis casus.* Serm. II. v. 49. — „siquis casus *puerum egerit orco.*“ Terentius Hecyra III, 3. v. 26. „Quaeque fors *fortuna est, inquit, nobis quae te hodie obtulit.*“ Virgilius Aen. II, 94. — „*et me*, fors siqua *tulisset, Promisi ultorem.*“ et VII, 559. „*Cede locis. ego*, siqua *super* fortuna *laborum est.*“ IX, 41, — „siqua *interea* fortuna *fuisset.*“ et 214. — „siqua *id* fortuna *vetabit.*“ XI, 128. „*Et te* siqua *viam dederit fortuna.*“ ad quae exempla forte et illud X, 458. „*Ire prior Pallas*; si qua *fors adiuvet ausum Viribus imparibus*;“ sic refingendum erit, — „siquae fors *adiuvet ausum*:“ ut Terentius Prologo Heautont. 44, Siquae *laboriosa est, ad me curritur.*“ Nam et hic, prater vetustissimum Bembinum, ceteri omnes codices *siqua* habent, licet versu ipso repugnante. Sic et apud Ciceronem multis locis *siquae*, *nequae* in membranis veteribus extant, ubi hodie *siqua* et *nequa* circumferuntur. Vide Franciscum Fabricium ad Cic. Offic. II, 21.

28. *Luctandum in turba; facienda*] Scribe ex Bersmanni Pulmannique codicibus, nostrisque ad unum omnibus, et tribus editionibus vetustis: „*Luctandum in turba*, et *facienda iniuria tardis.*“ Piget

Quid tibi vis, insane, et quam rem agis? improbus urguet
Iratis precibus. tu pulses omne quod obstat,
Ad Maecenatem memori si mente recurras.
Hoc iuvat, et melli est; non mentiar. at simul atras

v. 29. Vulg. Quid vis, insane, et *quae res* agis.

sane tam minuta memorare: sed quid facies? Iam pensi semel suscepti ratio exigit, ut vel parva merida cum magnis simili falce recidantur.

29. *Quid vis, insane, et quae res agis*] In nostris omnibus membranis, (adde si vis, et aliorum, etsi ipsi taceant) versus hic sic ultra mensuram excurrit: „*Quid* tibi *vis, insane, et quas res agis? improbus urget:*“ Unde pro vario correctorum captu variis modis interpolatus est. Tres priscae editiones sic dederunt, τὸ *agis* ejecto, „*Quid tibi vis, insane, et quas res? improbus urget.*“ At editi post Aldum retinuerunt τὸ *agis*, et *tibi* potius excluserunt, „*Quid vis, insane, et quas res agis? improbus urget.*“ eaque iam lectio per interpretum patientiam impune circumfertur. Tu vero, si me audies, sic posthac locum refinges: „*Quid* tibi *vis, insane, et* quam rem *agis? improbus urget,*“ *Quid tibi vis* passim apud Comicos occurrit: et τὸ *tibi* nullo pacto hinc potest abesse; praesertim ubi *insane* ei adhaeret. Cicero de Oratore, II, 67. „*Quid* tibi vis, *inquit, insane? tanta est malorum multitudo civium, ut paucis annis ad maximas pecunias sis venturus.*“ Propertius, I, 5. v. 3. „Quid tibi vis, insane? *meos sentire furores?*“ Persius V, v. 143. — „*quo deinde*, insane, *ruis? quo?* Quid tibi vis?“ Illud vero *quam rem agis*, noli dubitare, quin ab Horatii manu fuerit: quod corruperunt, credo, illi, quibus durior esse visa est syllabae elisio. Atqui eodem modo eliditur Sermone II, 8. v. 67. „*Committes* rem *omnem et vitam, et cum corpore famam.*“ Neque aliter Poëtae Comici; ut Terentius Adelph. III, 2. v. 45. „*Non faciam. Quid agis? Proferam. Hem, mea Sostrata, vide* quam rem agas.“ Heautont. I, 1. v. 37. — „*rastros interea tamen Appone; ne laboras Minime.* Quam rem agis?“ et IV, 4. v. 18. „*Eo traducenda est.* Quam rem agis, *scelus? Egon'?* *argentum cudo.*“ et V, v. 69. „*Me mea omnia bona doti dixisse illi.* Quam rem agis?“ Plautus Menaech. I, 2. v. 6. „*Quo ego eam*, quam rem agam, *quid negotî geram.*“ Plura sunt in promtu exempla; sed haec satis: unde de tribus Torrentii codicibus iudicium ferre possis; qui sic habebant: „*Quid tibi vis? quae res agis, insane? improbus urget.*“ Profecto, si haec eorum lectio erat, et non ipsius potius hominis emendatio; multo omnium pessimi erant et contaminatissimi.

30. *Improbus urget Iratis precibus*] Daniel Heinsius, „*Omnino*, ait, *scribendum est, Improbus urget*, Iratus, *precibus*:“ infeliciter sane, neque pro cetera ingenii et eruditionis fama. Nihil eius correctione deterius, nihil recepta lectione elegantius. Sic Tacitus, *preces contumaces*, Annal. II, 57. „*Responsum a Pisone* precibus contumacibus; *discesseruntque apertis otiis.*“ *Iratis* autem figurate dictum; ut Martialis *iracundis unguibus*, Iuvenalis *irato sistro*, Propertius *irata manu, iratam sitim*; et alii alia.

32. *Hoc iuvat, et melli est; non mentiar*] Magdalenensis, Colbertinus, Lambethanus, cum uno Bersmanni, *non mentior*. Sic Apu-

Ventum est Esquilias; aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi scribae magna atque nova te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.
Inprimat his cura Maecenas signa tabellis.
Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit, et instat.
Septimus octavo propior iam fugerit annus,
Ex quo Maecenas me coepit habere suorum
In numero: dumtaxat ad hoc, quem tollere rheda
Vellet, iter faciens: et cui concredere nugas
Hoc genus, Hora quota est? Threx est Gallina Syro par:
Matutina parum cautos iam frigora mordent:
Et quae rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus, subiectior in diem et horam
Invidiae noster. ludos spectaverit unas:
Luserit in campo: Fortunae filius, omnes.
Frigidus a Rostris manat per compita rumor:
Quicumque obvius est, me consulit; O bone, (nam te
Scire, Deos quoniam propius contingis, oportet)
Numquid de Dacis audisti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris derisor! At omnes Di exagitent me,

v. 48. Vulg. *Spectaverat.* 49. *Luserat.*

leius in Apologia: „*Reliquit Rufino huic* (non mentior) HS. XXX *devorandum.*“ Plautus Menaech. V, 7. v. 37. „*Me herum tuum non esse. Non taces?* Non mentior.“ Sed codex Petrensis paullo rectius, *ne mentiar.* Cicero Epist. ad Famil. III, 4. „*Quod scribis, tibi manendi caussam eam fuisse, ut me convenires; id mihi*, ne mentiar, *gratum est.*“ Plautus Prologo Casinae: „*Est servus eii quidam, qui in morbo cubat: Immo hercle vero in lecto*, ne quid mentiar.“ Terent. Adelph. III, 3. „*Quid agatur? vostram nequeo mirari satis Rationem, Est hercle inepta*, ne dicam dolo.“ Placet tamen recepta lectio, *non mentiar.* Plautus Menaech. II, 1. „*Nulla est voluptas navitis, Messenio, Maior, meo animo; quam quom ex alto procul Terram conspiciunt. Maior*, non dicam dolo, *Si adveniens terram videas, quae fuerit tua.*“

48. *Noster ludos spectaverat una, Luserat*] Locum hactenus male acceptum sic lego et distinguo: „*Per totum hoc tempus subiectior in diem et horam Invidiae noster. ludos* spectaverit *una:* Luserit *in campo: Fortunae filius, omnes.*“ Ubi primo, *subiectior invidiae*, ut Iuvenalis X, 56. „*Quosdam praecipitat* subiecta *potentia magnae* Invidiae.“ Deinde *noster* ad *subiectior* referendum; alioquin ambiguum foret, utrum se, an (quod ineptum est) Maecenatem dicat invidiae obnoxium. Eleganter autem *noster* cum verbo tertiae personae perinde est ac *ego. Ego*, inquit, *per totum hoc tempus subiectior sum invidiae: si ludos una cum Maecenate spectavero, si in Campo Martio una lusero; omnes illico qui adstant, Fortunae filius, secum aiunt taciti.*“ Plautus Rudente IV, 7. v. 19. „*Egone ut quod ad me adlatum esse alienum*

Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetra
Praedia Caesar, an est Itala tellure daturus?
Iurantem me scire nihil mirabitur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur haec inter misero lux; non sine votis,
O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit,
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
Ducere sollicitae iucunda oblivia vitae?
O quando faba Pythagorae cognata, simulque
Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes, coenaeque Deûm! quibus ipse meique
Ante Larem proprium vescor, vernasque procacis
Pasco libatis dapibus: cum, ut cuique libido est,

v. 57. Vulg. *Mirantur.* 67. *Prout.*

sciam, Celem? minime istuc faciet noster Daemones." At ibi Daemones ipse loquitur, ut hic ipse Horatius: ergo *noster faciet* est idem plane quod *ego faciam.* Idem Epidico I, 2. v. 44. „*Facile tu istuc, sine periclo et cura, corde libero, Fabulare:* novi ego nostros: *mihi dolet, cum ego vapulo.*" ubi *nostros* recte, opinor, interpretantur *nos:* nisi potius emendandum sit, *Novi ego nostrum*, id est, *me:* ut in simili fere periculo Antipho ait apud Terent. Phorm. I, 4. „*Egomet me novi et peccatum meum.*" Ceterum pro *spectaverat, luserat*, quae in vulgatis hactenus obtinuerunt, reposuimus ex Galeano nostro, Lambethano, et Collegii Trinitatis codice, *spectaverit*, et ex postremo eorum, *luserit. Ludos spectaverit una*, hoc est, *si spectaverit;* ut supra v. 39. *Dixeris, experiar*, pro *si dixeris:* et Serm. sequente, v. 32. *Iusserit ad se Maecenas*, pro *Si iusserit.* I, 3. v. 55. *Decies centena dedisses Huic parco*, pro *Si dedisses.* Persius Sat. V. in fine: „Dixeris *haec inter varicosos centuriones.*" Virgil. Aen. VI. v. 31. — „*tu quoque magnam Partem opere in tanto*, sineret *dolor, Icare, haberes.*" Omnia, opinor, iam plana sunt et extra aleam constituta. Aliorum hic explicationes in tenebris cespitantium parco exagitare: tute iam facile per te videris, ut omnes in nervum denique erumpant.

57. *Mirantur ut unum Scilicet*] Praecesserat, *Quicumque obvius est, me convenit:* nunc sequitur numero mutato, *Mirantur:* quod etsi multis aliorum exemplis defendi potest, placet tamen magis Batteliani codicis lectio, *miratur.* Quippe *convenit* supra dixerat; non, ut potuit, *conveniunt.* Et nescio quomodo singulari numero delectatur Horatius, ut saepe diximus, et praesertim ad Carm. I, 24. v. 8.

64. *Uncta satis pingui lardo*] *Pingue lardum* dixit Plinius, et *pinguia larda* Ovidius. Sed non satis placet illud *satis* pingui: quod ignavam hic et versui duntaxat sustentando natum videtur. An legendum *Focis? Faba et oluscula et lardum ponentur* focis. Iuvenalis XI, 79. — „*Curius, parvo quae legerat horto, Ipse* focis *brevibus* ponebat oluscula." Alioqui *ponentur* hic de *mensa* accipe; ut Martial. V, 80. „Ponetur *digitis tenendus unctis Nigra coliculus virens patella, — Et pallens* faba *cum rubente* lardo." Ceterum Nostri imitatione, ut solet, Serenus Sammonicus c. XL. de Faba loquens: „Pythagorae cognata *levi condita cumino Proderit, et madida fermentum polline turgens.*"

67. *Prout cuique libido est*] Illud *Prout* sententiae quidem satis convenit; sed durioris est soni, cum in unam syllabam coalescit; ut vel

C. XXXIX; v. 741

Siccat inaequalis calices conviva, solutus
Legibus insanis; seu quis capit acria fortis
Pocula; seu modicis uvescit laetius. ergo
Sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
Nec male necne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
Pertinet, et nescire malum est, agitamus; utrumne
Divitiis homines, an sint virtute beati:
Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos:
Et quae sit natura boni, summumque quid eius.
Cervius haec inter vicinus garrit anilis
Ex re fabellas. si quis nam laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes; sic incipit: Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum;
Asper, et attentus quaesitis; ut tamen artum
Solveret hospitiis animum. quid multa? neque ille
Sepositi ciceris, nec longae invidit avenae:

v. 78. Vulg. *Nam si quis.* 83. *Illi.*

hebetes, credo, aures offendat. Certe in nullo poëta, ne in Comico quidem, hoc verbum legisse memini. Quamobrem libens hic accipio Colbertini codicis lectionem, „*Pasco libatis dapibus*: cum, *ut cuique libido est, Siccat inaequales calices conviva.*“ Quin et in optimo Reginensi *pro* est a manu secunda, post manifestam rasuram: quod vere erasum nunc est, *cum* fuisse videtur. Continuatur autem orationis filum, *O coenae deûm*; cum *conviva, ut cuique libido est, siccat calices.*

78. *Nam si quis laudat Arelli*] Sic editiones priscae: unde, dissimulata ab interpretibus lectionis varietate, perpetuum obtinuit. At enim, quod in suis invenit Bersmannus, ego etiam repesi in Leidensi, Reginensi, Batteliano, Petrensi, Magdalenensi, Regio, Regiae Societatis, aliisque, *Siquis nam laudat*: duo soli iique omnium recentissimi habent, *Nam si quis.* Egregii scilicet correctores coniunctionem illam non nisi primo loco stare posse crediderunt. Atqui et secundum interdum locum sortita est, ut Sat. II, 3. v. 20. „*Olim nam quaerere amabam.*“ v. 41. „*Primum nam inquiram.*“ v. 302. „*Ego nam videor mihi sanus.*“ Epist. II, 1. v. 186. „*His nam plebecula gaudet.*“ et alibi. Ergo et hic in secunda sede est collocanda; sic enim lepior fuit versus; et numquam tam rarum hoc dedissent librarii, nisi de manu auctoris accepissent.

83. *Neque illi Sepositi ciceris*] Lectio haec Lambino debetur, quam posteriores nimis temere secuti sunt. At veteres editiones, plures Pulmanni et Torrentii, Bersmannique codices, nostri autem, quot manibus propriis versare licuit, duodecim, *ille* habent, non *illi*. Rectius sane, siquid iudico; „*Asper et attentus quaesitis; ut tamen artum Solveret hospitiis animum, quid multa? neque* ille *Sepositi ciceris, nec longae invidit avenae.*“ *Ille* rusticus scilicet, cuius ingenium iam narraverat. Sic Serm. II, 3. v. 204. — „*quid enim Aiax Fecit, cum stravit ferro pecus? abstinuit vim Uxore et gnato, mala multa precatus Atridis: Non* ille *aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulixem.*“ Et Carm. IV, 9. — „*qui deorum Muneribus sapienter uti, Duramque callet pauperiem pati, Peiusque leto flagitium timet: Non* ille *pro caris amicis Aut patria timidus*

Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia coena
Vincere tangentis male singula dente superbo:
Cum pater ipse domus palea porrectus in horna (v. 2 I, 5, 112.
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, Quid te iuvat, inquit, amice,
Praerupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terrestria quando
Mortalis animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo leti fuga. quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus iocundis vive beatus:
Vive memor, quam sis aevi brevis. Haec ubi dicta
Agrestem pepulere; domo levis exsilit: inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Moenia nocturni subrepere. iamque tenebat
Nox medium caeli spatium; cum ponit uterque
In locuplete domo vestigia: rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos;
Multaque de magna superessent fercula coena,
Quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit

v. 92. Vulg. *Vin'* tu.

perire." Peculiarem haec elegantiam habent; qualem tamen assequi et intelligere paucis concessum est. Ergo siquis adhuc a Lambini partibus stabit, suo iudicio per me fruatur. Frustra de saporibus disputatio est, ubi alteruter aut nullum palatum habet aut diversum.

92. *Vin' tu homines urbemque*] „*Sic habent*, inquit Lambinus, *sex codices, quos secutus sum: vulgati*, vis tu, *minus concinne.*" Hinc adeo est, quod *vin' tu* in plerisque editionibus hodie comparet. At de codicibus ipse viderit: nos in omnibus nostris, ut et Cruquius, Pulmannus, Bersmannusque in suis, *vis tu* reperimus: neque aliter habent Venetae et Loscheriana. Utra autem lectio *minus concinna* sit, iam poteris iudicare. Siquidem *Vis tu* elegantissimus Idiotismus est, acutissimo Gronovio patri observatus et copiose enarratus ad Senecam De Ira III, 38. et Epist. LVIII. et Praefat. ad IV. Natur. Quaest. Martialis X, 83. „*Raros colligis hinc et hinc capillos* — Vis tu *simplicius senem fateri?*" Iuvenalis V, v. 74. „Vis tu *consuetis, audax conviva, canistris Impleri, panisque tui novisse colorem?*" Seneca de Constantia XV. „Vis tu *fortius loqui, et illam Fortunam ex toto submovere?*" De Brevitate Vitae XIX. „Vis tu, *relicto solo, mente ad ista caelestia respicere?*" Vide multo plura apud Gronovium. In illis omnibus *τὸ vis* non interrogantis modo est ut *vin*; sed orantis, hortantis, flagitantis, iubentis. *Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?* hoc est, *an dubitas praeponere? non pudet non praeponere? praepone, amabo, si sapis.* Et ad haec exemplа, etiam inimitis codicibus, reposuimus Serm. I, 9. v. 69. vis *tu curtis Iudaeis oppedere?* hoc est, *Non tu vis oppedere? an tu metuis oppedere?* Quare valeat Lambinus, cumque suis *codicibus*, cumque sua *concinnitate.*

Agrestem; veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes: necnon verniliter ipsis
Fungitur officiis, praelibans omne quod adfert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque

v. 108. Vulg. *Vernaliter.* 109. *Praelambens.*

108. *Nec non vernaliter ipsis*] Ita quidem editiones, et maior pars codicum. Sed Blandinii quattuor apud Cruquium omnium veterrimi, et Pulmanniani tres *verniliter:* quod Nicolao Heinsio hic placet. Nonius Marcellus, „*Verniliter, adulatorie. Caecilius Venatore: Credo, nimis tandem hoc fit verniliter.*“ Seneca de Beneficiis II, 11. „*Velle me scio omnia illi praestare; et haec ipsa non verniliter.*“ Idem alibi et Quintilianus *vernilitatem:* Tacitus *vernile dictum* et *verniles blanditias* habent. Utraque tamen lectio satis commode admitti potest. Nam et in laudato Senecae loco manuscripti quidam *vènaliter* habent, teste Grutero; quod interpolatum esse credo a *vernaliter:* et Onomasticon vetus Labbaei: *Vernalis, οἰκοτριβικός. Vernilis, πολιτικὸς, οἰκετικός.* Quin et in vetustis membranis Virgilii, Pierio testante, *iuvenali in corpore* semel iterumque scribitur, non ut vulgo *iuvenili:* et sic habet castigatissima Nic. Heinsii editio.

109. *Praelambens omne quod affert*] Vide mihi locum integrum: — „*nec non verniliter ipsis Fungitur officiis, praelambens omne quod affert.*“ Sic quidem libri; neque quidquam hic interpretes offendit. Atqui hoc parum *officiose* et *verniliter* facit: *si praelambit* quodcumque affert. Quippe colapho vel scutica castigandus fuerit verna, qui id facere ausus sit. Notum illud Iuvenalis IX, 6. „*Nos colaphum incutimus* lambenti *crustula servo.*“ Quo trahendum videtur Lucilii fragmentum apud Priscianum p. 884. „*Iocundasque puer qui* lamberat *ore placentas.*“ Non igitur, quod Scholiastes voluit, *praelambere* perinde est ac *praegustare:* posterius aperte et per officium fieri solitum; prius clam et domino ignaro, ac, si resciverit, puniturò. Adde quod *praelambere* nusquam, opinor, alibi occurrit, nisi cum de fluvio dicitur alveum lambente et radente. Prudentius Hamart. v. 347. „*Sed dum liventes liquor incorruptus arenas* Praelambit.“ et Cathem. V, v. 120. „*Spirant et folium, fonte quod abdito* Praelambens *flabius portat in exitum.*“ Avitus in Descript. Orbis: „*Per quos flaventes Tybris pater explicat undas, Romanosque lares lapsu* praelambit *alumno:*“ et mox: — „*et glauci* praelambitur *aequoris undâ.*“ Quid ergo? quantivis sane pretii lectio est, quam subministrat codex Regius, et alter Magdalenensis, ab eodem, ut videtur, librario scriptus: „*Fungitur officiis*, praelibans *omne quod affert.*“ Non potuit melius: siquidem *praelibare* id ipsum est, quod Scholiastes frustra in altero quaesivit, *praegustare.* Ovidius Amor. I, 4. v. 34. „*Si tibi forte dabit, quos* praegustaverit *ipse, Rejice* libatos *illius ore cibos.*“ Noster paullo ante v. 67. „*vernasque procaces Pasco* libatis *dapibus.*“ Et Virgil. Aen. V, 92. „*Libavitque dapes.*“ Statius Silv. III, 4. v. 60. „*Care puer, superis qui* praelibare *verendum Nectar, et ingentem toties contingere dextram Electus.*“ et figurate Achill. II, v. 88. „*Tum vero intentus vultus ac pectora Ulixes* Praelibat *visu.*“ Ceterum facilis et proclivis erat librariorum lapsus: similis enim occurrit apud eundem Statium Silv. II, 1. v. 172. „*Tu modo fusus humi lucem aversaris iniquam; Nunc torvus pariter vestes et pectora rumpis; Dilectosque premis visus, et frigida* lambis *Oscula.*“ Apage illud *lambis:* foedum enim et inhonestum. Sine dubio legendum, — „*et frigidà* libas *Oscula.*“ quod illud Virgilii Aen. I, 260. „*Oscula libavit natae,*“ vel solum satis ostendit.

Rebus agit laetum convivam: cum subito ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave; magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. tum rusticus, Haud mihi vita
Est opus hac, ait, et valeas: me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

ECLOGA VII.

Iamdudum ausculto; et cupiens tibi dicere servus
Pauca, reformido. Davusne? Ita, Davus, amicum

1. *Iamdudum ausculto*] Hunc versum et sequentes mire exagitant interpretes, quorum hic tot fere sententiae, quot capita: „*Iamdudum ausculto, et cupiens tibi dicere servus Pauca reformido. Davusne? Ita Davus, amicum Mancipium domino, et frugi, quod sit satis, hoc est, Ut vitale putes.*“ Abrupta, aiunt, oratio more Comicorum. Bene sane: sed quale illud principium est, quod Davus hic dedit, *Iamdudum ausculto?* Quid, obsecro, auscultavit, cum herus nihil adhuc dixerit? At, inquiunt, intelligitur is vehementius paullo servos inclamasse; quorum unus se iamdudum auscultare dicit. At enimvero, si ita esset, non utique *ausculto* diceret Davus, sed *audio:* ut qui Latine sciunt, statim agnoscent. At, ait alius, longum sermonem habuerat Flaccus, in quo mala multa ingesserat servis: quorum Davus ceteris argutior, par pari referre, et vernilibus herum salibus defricare gestit. Atqui et hoc nihilo felicius: nam ipsis Saturnalibus, dierum optimo, servis tantopere irasci incivile prorsus et importunum erat. Sed condonemus haec: fuerit servis locutus, quicquid hi somniare possunt; putidum tamen et ineptum esset ab illis initium sumere, quae qualiacumque fuerint nullo modo ad Sermonem sequentem pertinent. Neque vero illud huic simile est Serm. II, 5. „*Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata, petenti Responde:*“ illa enim *narrata*, quae ibi tacentur, quivis ex Homero rescire possit: et duobus illis verbulis, *praeter narrata*, tempus, locus, et scena sequentis dramatis pulcherrime lectori indicantur. Contra, quae hic servulis suis locutus est Horatius, neque lectori possunt innotescere, neque quicquam ad rem faciunt, quae postea agitur. Quorsum igitur *ausculto*? Melius profecto sic sermonem inchoasset Davus: „*Iamdudum* hic adsto, *et cupiens tibi dicere servus Pauca, reformido.*“ Sensit, opinor, absurditatem ingeniosissimus Rutgersius; et ut illam evitaret, non Davo, ut vulgo solet, sed Horatio haec verba tribuit; deinde autem Davi verba leviter immutat et corrigit, hunc in modum: „H. *Iamdudum ausculto.* D. At *cupiens tibi dicere servus Pauca reformido.* H. *Davusne?* D. *Ita Davus.*“ Sed quamvis haec meliora sunt fortassis, quam quae vulgo afferuntur; peccant tamen et ipsa, neque inter se cohaerent. Qui enim *iamdudum auscultavit*, sine dubio interpellandi sui potestatem iam antea fecerat: at hic quinto demum post versu *narrandi* dat veniam. Mitto alia brevitatis studio, quae merito hic reprehendi possent. Rem ipsam potius dicam; qua semel conspecta, caeterae omnium opiniones, quasi maiore luce obrutae, statim evanescent. *Iamdudum ausculto*, ait Davus; *tibi nempe Sermonem superiorem tecum recitanti: si pace tua liceat, pauca habeo quae contra reponam. Id modo dixisti tibi in votis esse, ut rure procul a turbis et negotiis degas, tibique et Musis vacans, quieto illic otio et modicis opibus suaviter fruaris. Recte qui-*

Mancipium domino, et frugi: quod sit satis, hoc est,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita maiores voluerunt) utere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urguet
Propositum: pars multa natat, modo recta capessens,
Interdum pravis obnoxia. saepe notatus
Cum tribus annellis, modo laeva Priscus inani,
Vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas:
Aedibus ex magnis subito se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeste:

dem; si modo naviter pertendere, et in eodem voto constanter ac perpetuo manere possis. Tu vero, incertus animi et propositi, alternis quasi fluctibus huc illuc agitaris. Iam cum in Urbe es, sic quotidie tute tecum, O rus, quando ego te aspiciam? quando licebit nunc libris incumbere, nunc somno et ludo iucunde tempus fallere? quando oleribus et lardo sobriisque poculis, antiquo more, coenas instruere? His quotidie votis deorum aures obtundis: tamen „Siquis ad illa Deus subito te agat, usque recuses:“ *Romae enim rus optas; at absentem rusticus urbem tollis ad astra levis: Si nusquam ad coenam vocatus es, tum laudas securum domi olus; at si Maecenas te vocaverit; tum, spreto domicoenio, tota domus abiturientis clamore completur.* Haec et similia Davus; ex quibus iam clare, opinor, vides, Sermonem hunc ad superiorem referri debere; aut fortasse una cum eo connecti. Quicquid enim ibi de se dixerat Horatius, illud omne hic Davus refellit: adeo ut uterque Sermo Dialogi plane speciem exhibeat. Atque inde, opinor, est, quod in optimis Blandiniis et Buslidiano apud Cruquium, uti et in nostris Petrensi et Regiae Societatis, haec a superioribus indivisa sint, et unam Satiram constituant. Parvi tamen interest, unamne an binas esse velis: modo illud exploratum sit, inde Davum incipere, in quo dominus finem fecerat; atque adeo vulgatam hic lectionem, sententia iam comperta, sanam et perspicuam esse. Ceterum cave tibi a Gronovii patris explicatione, qui Observ. IV, 24. multis verbis efficere conatur, ut illa *Hoc est, ut vitale putes*, non Davo, sed Horatio tribuantur. *Tun' frugi?* subiicit Flaccus: „*ita vero frugi, ut ubi possis, vitale putes;* hoc est, *vitalia mihi amputes, sanguinem mihi exsugas, arrodas et exedas viscera rei meae familiaris.*“ Dolet sane tam coactam, tam pravam interpretationem tanto ingenio excidisse. Quis enim *vitale* numero singulari pro *vitalibus* dixit? quis autem *putare* pro *exedere, mandere, rodere?* Neque vero sententia, quam affingit, minus dura est, quam ipsa verba. Nimis profecto iracunde hoc et inclementer: neque ad hanc faciem tam tristem cetera, quae sequuntur, ullo modo respondent. Quid multa? recte fere hunc locum acceperunt Torrentius, Marcilius, Rutgersius, aliique. *Frugi mancipium, quod sit satis, hoc est, ut vitale esse existimes.* Quae enim supra modum sunt, ante diem, ut vetus querela est, plerumque moriuntur. Seneca Controv. I. de Alfio Flavio loquens: „*Semper de illius ingenio Cestius et praedicavit et timuit: aiebat, tam immature magnum ingenium non esse* vitale.“ Martialis VI, 29. „*Immodicis brevis est aetas, et rara senectus: Quicquid ames, cupias non placuisse nimis.*“ Statius Silv. II, 7. de Lucano: „*O saevae nimium gravesque Parcae! O numquam data festa longa summis! Cur plus ardua casibus patetis? Cur saeva vice magna non senescunt?*“ Urbane igitur Davus, et facete, ut nihil supra: *In tantum*, ait, *eum fidelis et frugi, quantum satis sit*, pro captu et modulo servulorum: gloriali enim non est meum;

Iam moechus Romae, iam mallet doctus Athenis
Vivere: Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi iusta cheragra
Contudit articulos, qui pro se tolleret atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurna
Conductum pavit: quanto constantior idem
In vitiis, tanto levius miser, ac prior ille
Qui iam contento, iam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorsum haec tam putida tendant,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam et mores antiquae plebis; et idem,
Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse;
Aut quia non firmus rectum defendis, et haeres,
Nequicquam coeno cupiens evellere plantam.
Romae rus optas: absentem rusticus Urbem
Tollis ad astra levis. si nusquam es forte vocatus
Ad coenam, laudas securum olus; ac, velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis amasque,
Quod nusquam tibi sit potandum. iusserit ad se
Maecenas serum sub lumina prima venire
Convivam; Nemon' oleum fert ocius? ecquis

v. 34. Vulg. *Feret.*

neque talem me haberi postulo, cui prae immodicis virtutibus metuant homines, *ne vitalis esse non possim.* Mihi quidem per mores meos a Parcarum invidia tuto esse et licet, opinor, et libet.

13. *Iam mallet doctus Athenis Vivere*] Sic veteres editiones: at ex codicibus alii *doctus*, et totidem fere *doctor*. Quorum quid verius sit, nescire contenti erimus; cum nihil nunc aliunde de Prisco hoc discere liceat. Si *doctor* potius arridet; erit aut Grammaticae, aut Rhetoricae, aut Philosophiae praeceptor. Si *doctus;* tum sic accipies, inconstantem hunc et inaequalem homuncionem nunc Romae voluptatibus et libidini, nunc Athenis *doctrinae* et studiis operam dedisse.

15. *Postquam illi iusta chiragra Contudit articulos*] Recte codex optimus Reginensis, *cheragra*, χειράγρα, et sic ubique scribendum, quoties primam syllabam corripit, ut apud Persium et Martialem. Nam *chiragra*, sive χειράγρα primam producere debet. Ceterum vetustissimus Blandinius et Torrentiani aliquot *contigit* habent, pro *contudit*. Quod etsi ferri fortasse possit; sequimur tamen vulgatam lectionem, quam et nostri codices praeferunt. Ita Persius, ubi hunc ipsum locum expressit, Sat. V, v. 61. — „*sed cum lapidosa* cheragra Fregerit articulos, *veteris ramalia fagi.*" Macrobius Saturn. II, 4. „*Vatinius confusus podagra, volebat tamen videri discussisse iam vitium, et mille passus ambulare se gloriabatur.*" Emenda, *contusus podagra.*

34. *Nemon' oleum feret ocius?*] Illud *feret*, quia semel in editionibus priscis locum obtinuit, veriti sunt interpretes ex eo deiicere. At iidem in dimidia ferme codicum parte *fert* invenerunt, ut et nos in Leidensi, Magdalenensi, et aliis quattuor: quod efficacius et velocius quiddam prae se fert. Sic infra versu ultimo: Ocius *hinc te Ni* rapis.

Audit? cum magno blateras clamore, fugisque. *v. ad v. 34.*
Mulvius et scurrae, tibi non referenda precati,
Discedunt. etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem: nasum nidore supinor:
Inbecillus, iners, si quid vis, adde, popino,
Tu, cum sis quod ego, et fortassis nequior, ultro
Insectere, velut melior? verbisque decoris
Obvolvas vitium? quid, si me stultior ipso
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
Me voltu terrere: manum stomachumque teneto,
Dum, quae Crispini docuit me ianitor, edo.
Te comunx aliena capit; meretricula Davum:
Peccat uter nostrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit, sub clarâ nuda lucerna
Quaecumque excepit turgentis verbera caudae,
Cunnibus aut agitavit equum lasciva supinum,
Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior aut formae melioris meiat eodem.
Tu, cum proiectis insignibus, annulo equestri

Quin et in v. 35. „*Cum multo blateras clamore fugisque*," hoc malim quam quod alii codices praeferunt, *furisque*; etsi id plerisque interpretum placuisse video. Quorsum enim *furaret*? nempe omnis moras impatiens magno clamore servos vocaverat. Illi vero, ut par est, illico accurrere, et quisque pro se seduló iussa domini capessere. Certe nulla *furendi* causa erat; nisi si vocati non obtemperaverunt: quod neque per se verisimile est, neque Davus id ultro fassus esset: Ergo *fugit*, opinor, prae festinationis studio; ut alibi, ad Maecenatem memori mente *recurrebat*. Praeterea versu abhinc tertio *Mulvius* reposui ex codice Vigorniensi et Reginensi; pro *Milvius*, quod hactenus editiones occupavit. Ita *Pone Mulvius* in potioribus membranis apud Ciceronem Catil. III. et ad Attic. XIII, 33. Sallustium Cat. XLV; Trebellium in Gallieno XVIII; Ammianum Marcellinum XXVII, 3. Lactantium de Mort. Persec. XLIV; Prudentium contra Symm. I, 483. Ita Cicero ad Atticum II, 15. *Controversia Mulviana*. Plinius XV, 10. *Cotoneum Mulvianum*. Val. Max. VIII, 1. *M. Mulvius Triumvir*. Quin et apud Gruterum in Inscript. tres *Mulvios* et totidem *Mulvias* habes; nullum *Milvium*. 989, 5. OPTATAE MVLVIAE. Quinetiam illud obiter monendum, in versu 35. „*Dixerit ille*," non quemvis hominem, τὸν δεῖνα, sed Mulvium illum, intelligi; qui expectata coena fraudatus haec secum mussitare fingitur: *Cur, malum, ad Maecenatem fugis, et me domo tua famelicum eicis? Equidem fateor me ventris caussa ad te accedere; idque mihi quotidie exprobrare soles. Qui tu me melior, qui tam Maecenatis coenas sectaris, quam ego tuas*? Illa vero versu 42. „*Quid si me stultior ipso*," Davi iam verba sunt: *Quid, si non Mulvio solum, scurra quidem illo et popinone, sed me quoque servulo drachmis paucullis emto stultior deprenderis*? Denique illa v. 39. „*siquid vis, adde, popino*," sic enarrare oportet; *imbecillus sum, iners, et adde, si vis, popino*. Sic Cicero ad Atticum VII, 2. „*Tironem Patris aegrum reliqui, adolescentem, ut nosti; et* adde, siquid vis, *probum: nihil vidi melius*." Haec, quia vulgo male accipi solent, tribus verbis explicare, non praeter rem esse videbatur.

Romanoque habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacerna;
Non es quod simulas? metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert, uri virgis ferroque necari
Auctoratus eas; an turpi clausus in arca,
Quo te demisit peccati conscia herilis,
Contractum genibus tangas caput? estne marito
Matronae peccantis in ambo iusta potestas?
In corruptorem vel iustior. illa tamen se
Non habitu, mutatve loco, peccatve superne;
Cum te formidet mulier, neque credat amanti.
Ibis sub furcam prudens, dominoque furenti
Committes rem omnem et vitam et cum corpore famam.
Evâsti? metues, credo, doctusque cavebis:
Quaeres, quando iterum paveas, iterumque perire
Possis: ô totiens servus! quae belua ruptis,
Cum semel effugit, reddit se prava catenis?
Non sum moechus, ais. neque ego, hercule, fur, ubi vasa
Praetereo sapiens argentea. tolle periclum,
Iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque
Tot tantisque minor? quem ter vindicta quaterque
Inposita haud umquam misera formidine privet?
Adde super, dictis quod non levius valeat: nam
Sive vicarius est, qui servo paret, uti mos

v. 68. Vulg. *Credo, metues.* 78. *Supradictis.*

68. *Evasti? credo, metues*] Alio verborum ordine codex Regiae Societatis, „*Evasti?* metues, credo, *doctusque cavebis.*“ quod et elegantius et clarius: nam in vulgata lectione nescias prima fronte, utrum ad *evasti* an ad *metues* referendum sit illud *credo:* et praeterea medium clausulae libentius occupat, quam initium. Cicero pro Deiotaro cap. 9. „*Speravit*, credo, *difficiles tibi Alexandriae fore exitus.*“ Philip. V. cap. 13. „*Dubitaret*, credo, *homo amentissimus bellum inferre nobis?*“ et VIII, 9. „*Nucula hoc*, credo, *admonuit.*“ Nat. Deor. I, 24. „*Sed ubi est veritas? in mundis*, credo, *innumerabilibus.*“

78. *Adde supra, dictis quod non levius valeat*] Nemo hanc lectionem mendi incusare posset, nisi aliam subministrarent codices. Quippe quattuor Pulmanni, totidemque ex nostris, Petrensis, Gáleanus, Vigorniensis, et a prima manu Reginensis *super* habent, non *supra*. Lege ergo, et distingue: „*Adde* super, *dictis quod non levius valeat:*“ hoc est, *superadde, adde insuper, quod valeat non levius iis quae dixi.* Plinius Hist. XXIII, 2. „*Acetum prodest*, super ea quae diximus, *acescentibus cibis.*“ Virgil. Aen. II, 592. — „*roscoque haec* insuper addidit *ore.*“ XI, 107. — „*et verbis haec* insuper addit.“ *Super* idem ac *insuper*. Vide Servium. Noster Epist. II, v. 33. „*Accipit et bis dena* super *sestertia nummum.*“ Phaedrus IV, 23. „Super *etiam iactas, tegere quod debet pudor.*“

80 Vester ait; seu conservus: tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser; atque
Duceris, ut nervis alienis mobile signum.
Quisnam igitur liber? Sapiens: sibi qui imperiosus;

v. 82. Vulg. *Lignum.*

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum*] *Lignum* et omnes omnium codices agnoscunt, et veteres Scholiastae, qui *simulachra de ligno facta* interpretantur. Primus ex coniectura *signum* reposuit nobilissimus Douza pater, et post illum Theodorus Marcilius. Recte, siquid iudico; etsi nemini editorum hactenus id persuaserint. Non, quod nesciam, *Neurospasta* illa plerumque *lignea* fuisse; ut Apul. de Mundo? „*Etiam illi, qui in* ligneolis hominum figuris *gestus movent, quando illum membri, quod agitare solent* (lege, *volunt*), *traxerint; torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium praesto erunt, nec invenuste totus videbitur vivere.“ et Lucian. de Dea Syria: „Φαλλοὺς Ἕλληνες τῷ Διονύσῳ ἐγείρουσι, ἐπὶ τῶν καὶ τοιόνδε τι φέρουσι, ἄνδρας μικροὺς ἐκ ΞΥΛΟΥ πεποιημένους μεγάλα αἰδοῖα ἔχοντας· καλέονται δὲ τάδε Νευρόσπαστα.“ Sed nihilominus *signum* hic magis arridet, quam *lignum*. Neque enim illi simpliciter *ligna* dixerunt; sed *ligneolas hominum figuras, homunculos ex ligno factos*; quod perinde est ac si *signa* dixissent. Quae et ex alia materia fiebant, non ex ligno solo: Petronius in Coena Trimalchionis: „*Potantibus ergo* larvam argenteam *attulit sic aptatam, ut articuli eius vertebraque laxatae in omnem partem verterentur.*“ Quorsum igitur *lignum*, cum aeque fiat ex metallo vel ebore? cui etiam ligno nisi *effigiem* addas, pro Neurospasto accipi iure non potest: siquidem trabs quaevis aut truncus fune ductus *nervis alienis mobile lignum* est. Recte ergo cum Douza legemus, „*Duceris, ut nervis alienis mobile* signum. „Sic et Herodotus *ἀγάλματα, signa*; appellavit, II, 48. „*Ἀντὶ δὲ φαλλῶν, ἄλλα σφι ἐστὶ ἐξευρημένα ὅσοντε πηχυαῖα ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΝΕΥΡΟΣΠΑΣΤΑ, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας καὶ γυναῖκες.*“ Et Marcus Antoninus VII, 3. „*Σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα,*“ *signa parva nervis ducta.* Glossae Philoxeni: *Sigillari, νευρόσπαστοι;* quod recte emendat popularis noster, magnus Gatakerus, *Sigillaria, νευρόσπαστα.* Vide plura ad hanc rem facientia apud eundem in eximio Commentario ad Antoninum. Ceterum facilis erat librariorum lapsus, *lignum* pro *signum*; ut Epist. II, 2. v. 134. „*Et signo laeso non insanire lagenae:*“ codex Leidensis *ligno* habet. Sic et Ovid. Amor. III, 7. „*Truncus inere iacui, species et inutile signum:*“ scriptus codex apud Heinsium, *lignum*. Qui locus etiam ob sententiam huic nostro valde appositus est, ut et alter Metam. II, 831. „*Oraque duruerant, signumque exsangue sedebat.*“ *Signo* enim hic comparantur homines, etsi illi minime *νευροσπαστουμένῳ*.

83. *Sapiens, sibique imperiosus*] Ita post Lambinum omnes, credo, editiones dederunt. At antiquiores, Venetae et Loscheriana, cum plerisque codicibus, ex nostris certe novem, *qui* habent non *que*: „*Quisnam igitur liber? Sapiens: sibi* qui *imperiosus; Quem neque pauperies, neque mors, nec vincula terrent; Responsare cupidinibus, contemnere honores Fortis; et in se ipso totus teres atque rotundus, Externi nequid valeat per leve morari; In quem manca ruit semper fortuna.*“ Rectissime: non enim *que* hic locum habet, quasi *imperiosus sui* alius esset a *sapiente*. Davus, a Crispini ianitore doctus, Stoicorum hic doctrinam sequitur. *Quisnam liber? Sapiens ille Stoicus*: cetera autem, quae sequuntur, descriptio est Sapientis, quantum ad libertatem illam attinet.

Quem neque pauperies, neque mors, nec vincula terrent;

Sapiens, inquit, solus est liber: quippe *qui* imperiosus sibi, *quem* nihil terret, *qui* fortis responsare cupidinibus etc. *Imperiosus* autem *sibi* est, qui sibi imperat, qui sui potestatem habet, vel qui se habet in potestate. Seneca de Beneficiis, V, 7. „*Quem magis admiraberis, quam* qui imperat sibi, *quam* qui se habet in potestate?" Idem Epist. LXXV. de summo Sapientiae gradu loquens, „*Quaeris quae sint ista? non homines timere, non deos; nec turpia velle, nec nimia;* in se ipsum habere maximam potestatem: *inaestimabile bonum est* suum fieri." Epist. XC. „*Felicissimum esse cui felicitate opus non est; potentissimum esse*, qui se habet in potestate." Ep. XCIII. „*Cum animus sibi bonum suum reddidit, et* ad se potestatem sui *transtulit.*" Ceterum dictione hac utuntur et alii, sed sententia paullum diversa: Statius Silv. II, 6. de Phileto Flavii Ursi puero: — „*ne comprime fletus, Ne pudeat: rumpat fraenos dolor iste* (*deisque Si tam dura placent*) *hominem gemis* (*hei mihi, subdo Ipse faces*) *hominem, Urse, tuum cui dulce volenti Servitium; cui triste nihil;* qui *sponte* sibique Imperiosus *erat.*" Quem locum, nulli hactenus intellectum, frustra sollicitant viri doctissimi, Gevartius et Gronovius pater. Excusat nempe Ursum poëta, quod in *famuli* morte tam *acerbe* lugeret: *Famulum*, inquit, *gemis, sed pium, sed mente ingenuum*: „*Famulum* (*quoniam rerum omnia caeca Sic miscet fortuna manu, nec pectora novit*) *Sed famulum gemis, Urse, pium — — cui stemmate maior Libertas ex mente fuit.*" Esto igitur famulus; (*si deisque tam dura placent;* hoc est, ut tam liberalis puer indolis vel nascendi conditione vel captivitatis sorte foret servus) *at hominem gemis;* quid hic pudendum? quanto hoc iustius, quam quod *Persae equum fortem, Molossi canem fidum lugent extinctum?* Haec Statii sententia est; et notum est illud Senecae; „*Servi sunt? immo* homines. *Servi sunt? immo contubernales, Servi sunt? immo humiles amici.*" Illud quoque iidem infeliciter, *Hominem, Urse, tuum;* ut *homo* hic *servum* notet, quemadmodum saepe apud Iurisconsultos: immo vero *tuum* non ad *hominem*, sed ad *servitium* refer; ut supra interpunximus: *hominem, cui tuum, Urse, servitium erat volenti dulce:* ut paullo infra, — „*vidi ipse animosque notavi Te tantum cupientit herum?*" quippe cui in universum *dulce servitium est*, is non modo non *pectore liber* censendus, sed Cappadocum omnium postremus. Atque haec obiter, non quaesita, sed sponte oblata elucidavimus. Ut illuc redeam, unde discessi; Seneca quoque, sed alio plane sensu, eandem phrasin usurpavit, Praef. ad IV. Nat. Quaest. §. 2. „*Tibi tecum optime convenit; nec mirum paucis id contingere:* imperiosi nobis ipsis *et molesti sumus.*" Propius ad Flacci mentem accedit Plinius Hist. XXXIV, 8. „*Mire gratum Tiberio principi, qui non quivit temperare sibi in eo, quamquam* imperiosus sui *in initio principatus.*" Porro et in versu sequente succurrendum est Horatio contra interpretes, qui ignari et nihil mali cogitantes sententiam pulcherrimam strangulant et elidunt, — „*et in se ipso totus teres atque rotundus.*" Quid enim, amabo, *est totus rotundus?* utique qui simpliciter rotundus est, totus sit rotundus necesse est, quid autem *rotundus in seipso?* quasi aliquis *extra se* rotundus esse possit. Tu, si sapis, sic distingue, — „*et in se ipso totus; teres atque rotundus, Externi nequid valeat per leve morari:*" ut ex una non bona sententia duae exoriantur longe optimae. Primo enim, *sapiens in se ipso totus est*, hoc est, in se uno sua ponit omnia; non quaerit se extra se; nihil suum, nisi se, esse existimat. Cicero Paradox. II. „*Non potest non beatissimus esse*, qui totus aptus est ex sese, qui in se uno sua ponit omnia." Idem Tuscul. V. „*Nec dolore neque*

Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis: et in seipso totus; teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per leve morari;
In quem manca ruit semper fortuna. potesne
Ex his, ut proprium, quid noscere? quinque talenta
Poscit tè mulier, vexat, foribusque repulsum
Perfundit gelida: rursus vocat. eripe turpi
Colla iugo: Liber, liber sum, dic age. non quis:
Urguet enim dominus mentem non lenis, et acris
Subiectat lasso stimulos, versatque negantem.
Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella;
Qui peccas minus atque ego, cum Fulvî Rutubaeque
Aut Placideiani contento poplite miror
Praelia, rubrica picta aut carbone, velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri? nequam et cessator Davus: at ipse

paupertate terreri, omniaque sibi in sese esse posita." Et ibidem: „*Cui viro* ex se ipso apta sunt omnia, *quae ad beate vivendum ferunt*." Seneca Consol. ad Helviam XIII. „*Ignominia tu putas quemquam sapientem moveri posse, qui* omnia in se reposuit?" De Constantia cap. V. „*Sapiens autem nihil perdere potest*, omnia in se reposuit." Et cap. VI. „*Nec* quicquam suum, nisi se, putet esse, *ea quoque parte qua melior est*." De Vita beata XVI. „*Quid enim deesse potest extra omne desiderium posito? quid extrinsecus opus est ei, qui* omnia sua in se collegit?" Epist. CXXIV. „*Animus supra humana se extollens*, nihil extra se sui ponens." Secundo, „*Sapiens teres est et rotundus, ne quid externi per leve morari valeat*:" alterum hoc Stoicorum effatum. Ausonius Idyll. XVI. v. 5 „*Vir bonus et sapiens, qualem vix repperit unum Millibus e multis hominum consultus Apollo, Iudex ipse sui totum se explorat ad unguem; Quid proceres vanique ferat quid opinio vulgi; Securus; mundi instar habens*, teres atque rotundus, Externae nequid labis per levia sidat." Qui locus, pene ad verbum ex Horatio expressus, vel solus admonere potuit interpretes, haec a prioribus disiungenda esse. Sapiens *totus in se ipso est*: idem est *rotundus, et teres*, hoc est, levis et minime scaber, adeo ut nihil vitii aut labis adhaerere ei possit extrinsecus. Erudite autem Ausonius, *mundi instar habens*; quippe ex sphaerica Mundi figura haec metaphora traducta est. Quod Empedocles de mundo dixerat, id Sapienti adaptarunt Stoici, *Σφαῖρον κυκλοτερῆ, Sphaeram eum esse rotundam*. Inde Marcus Antonin. VIII, 41. „*Mentem nihil impedit aut attingit, ὅταν γένηται Σφαῖρος κυκλοτερής, ubi facta fuerit, sphaerae instar, teres et rotunda*." Et XII, 3. „*Tranquille generoseque vitam transiges, ἐὰν ποιήσῃς σεαυτὸν, οἷος ὁ Ἐμπεδόκλεους*" „„*Σφαῖρος κυκλοτερὴς, δίνῃ περιηγὲς γαίων*:" „„ *si feceris te talem, qualis mundus hic Empedocli dicitur*, „*Orbis habens instar, iugi vertigine gaudens*." ubi *δίνῃ* reposuerunt viri magni ex coniectura. Antonini exemplar *κονῇ*; alii citant *μονῇ* vel *μουνῇ*. Omnino *δίνῃ περιηγὲς* non placet: neque enim dixeris *motu rotundo*: quod *rotundum* est, aut figura erit aut corpus. Quid, quod nollet, credo, Marcus sapientem suum infortunio mactare, ut perpetua vertigine Ixionis instar rotaretur. Quare vide, annon *ζώνῃ περιηγές*, *zona rotunda*, vel *χώνῃ*, *trocho*, *rhombo*, *turbine*, vel *μορφῇ*, *figura*, vel simile quid rectius substitui possit.

Subtilis veterum iudex, et callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus coenis responsat opimis?
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim: qui tu inpunitior illa,
Quae parvo sumi nequeunt, obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulae sine fine petitae;
Inlusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. an hic peccat, sub noctem qui puer uvam
Furtiva mutat strigili? qui praedia vendit,
Nil servile gulae parcens habet? adde, quod idem
Non horam tecum esse potes, non otia recte
Ponere; teque ipsum vitas fugitivus et erro,
Iam vino quaerens, iam somno fallere curam:
Frustra: nam comes atra premit, sequiturque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorsum est opus? Unde sagittas?
Aut insanit homo, aut versus facit. Ocius hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

ECLOGA VIII.

Ut Nasidieni iuvit te coena beati?

v. 106. Vulg. *Cum* obsonia.

106. *Cum obsonia captas*] Eiice coniunctionem illam *cum*, et lege: — „*qui tu impunitior illa, Quae parvo sumi nequeunt, obsonia captas?*“ Ita et veteres editiones exhibent, et codices nostri ad unum omnes; non, ut editi aliquot, *Quid tu*, neque *Cum obsonia*. Ordo autem est, *Qui tu impunitior captas illa obsonia, quae nequeunt parvo sumi?* Utramque lectionem firmat unus Persii locus de Nostro expressus, Sat. V, v. 130. — „*sed si intus et in cetore aegro Nascantur domini*: qui tu impunitior exis, *Atque hic, quem ad strigiles scutica et metus egit herilis?*“

109. *Sub noctem qui puer uva Furtivam mutat strigilem*] Pessimo facinore corrupit haec, et in alias editiones propagavit Lambinus, alioqui de Horatio praeclare meritus. Nam et editiones veteres et omnes fere omnium codices sic praeferunt: — „*an hic peccat, sub noctem qui puer* uvam Furtiva *mutat* strigili.“ Quo autem consilio mutatum iverit Lambinus, nequeo coniicere: ipse enim ad Carm. I, 16. varia huius locutionis exempla profert, inque iis hunc ipsum locum, *uvam mutat strigili*: quod vulgo sic potius efferret quis, *uva mutat strigilem*. Sic Carm. III, 1. — „*cur valle permutem Sabina Divitias operosiores?*“ Et Epod. IX. „*Punico Lugubre mutavit sagum.*“ Quod autem novem codices mutationis huius auctores citat, de hoc ipse viderit. Certe ab alia parte stant Torrentiani, Cruquiani et omnes quos ipse versavi. Quin extra omnem dubitationis aleam ponit Priscianus p. 767. „*Strigilis*, ait, *rationabiliter in I terminavit ablativum. Horatius in II. Serm.* — „„*an hic peccat, sub noctem qui puer uvam Furtiva mutat* strigili?“

1. *Ut Nasidieni iuvit te coena beati?*] Cum *Nasidienus* syllabam secundam corripiat, (ut ostendunt versus 75. et 84. „Nasidienus *ad*

Nam mihi convivam quaerenti, dictus here illic
De medio potare die. Sic, ut mihi nunquam
In vita fuerit melius. Die (si grave non est),
Quae prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper; leni fuit Austro
Captus, ut aiebat coenae pater; acria circum
Rapula, lactucae, radices, qualia lassum
Pervellunt stomachum, siser, allec, faecula Coa.
His ubi sublatis, puer alte cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
Sublegit quodcumque iaceret inutile, quodque
Posset coenantis offendere; ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes
Caecuba vina ferens; Alcon, Chium maris expers.
Hic herus; Albanum, Maecenas, sive Falernum
Te magis adpositis delectat; habemus utrumque.
Divitias miseras! sed quis coenantibus una,

v. 2. Vulg. Quaerenti convivam.

haec: tibi dl quaecumque preceris: Nasidiene, *redis mutatae frontis, ut arte:*" et illud Martialis VII, 54. „*Aut vigila aut dormi*; Nasidiene, *tibi:*" et Lucani IX, 790. „Nasidium *Marsi cultorem torridae agri*") miras hic turbas dederunt librarii, ut pro peritia sua versui consulerent. Quidam sic interpolarunt, „*Ut te Nasidieni iuvit coena beati?*" alii sic: „*Nasidieni qui te juvit coena beati?*" et alii aliter: sed omnes inepte et absone prae illo, quod et priscae editiones et membranae meliores exhibent, et Priscianus p. 1055. Nimirum I litera, ut alias U, consonantis hic vice fungitur; quasi more hodie usitato sic scribas, „*Ut* Nasidjeni *iuvit te coena beati?*" Sic apud Virgilium, *labat arjete crebro; Arjetat in portas; Abjetibus iuvenes patriis; Parjetibusque premunt artis; Fluvjorum rex Eridanus; Genva labant; Tenvia nec lanae:* et Propertium, III, 17. „*Indait abjegnae cornua falsa bovis.*" et Silium VI, 226. „*Cetera sinvatis glomerat sub pectore gyris.*" et ita passim apud alios.

2. *Nam mihi quaerenti convivam*] Ita libri, opinor, omnes, tam scripti quam editi: sed alio verborum ordine Priscianus p. 1011. „*Heri*, inquit, *adverbium; dicitur tamen et Here. Horatius in II. Sermonum*, „„*Nam mihi* convivam quaerenti *dictus here illic De medio potare die.*"" Atque ita quattuor ibi codices, quorum copia mihi obtigit. Quod qui vulgato venustius et *ποιητικώτερον* esse non per se videt, is ne me quidem dicente credere volet.

4. *Da, si grave non est*] Omnes omnium codices *dic* habent, non *da*: neque aliter editiones principes, Venetae binae cum Loscheriana. At pexus nescio quis magistellus, qui Virgilii credo Bucolica pueris praelegerat, interpolare hoc ausus est ex Ecloga prima, „*Sed tamen iste deus qui sit*, da, *Tityre, nobis.*" Quid ergo? an, quia semel apud Virgilium *da* occurrit pro *dic*, ut saepe alias *accipe* pro *audi*, idcircone, vel invitis codicibus, illud substituere licebit, ubicumque in hoc incidimus? iocularem sane audaciam. Et tamen per bina ferme saecula editiones omnes impune contaminavit. Quousque tandem ignoti homuncionis temeritatem grassari hic patiemur?

18. *Divitias miseras!*] In diversa hic abeunt interpretes: hi Na-

Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infra
(Si memini) Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Maecenas adduxerat umbras:
Nomentanus erat super ipsum; Porcius infra,
Ridiculus totas simul absorbere placentas:
Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret,
Indice monstraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, coenamus avis, conchylia, piscis,
Longe dissimilem noto celantia succum:

sidieni verba esse volunt, reculas suas extenuantis; quod, ut libere dicam, ineptissimum est: alii Horatio tribuunt; de sensu tamen ambigunt. At Daniel Heinsius, „*Siquid*," inquit, „*Horatium intelligo et eius nasum; scripsit*, divitias miras: *et hoc verum est.*" Haud vidi magis. Certe Heinsianum hoc non convenit, sive ἐἰρωνικῶς dixerit Horatius, sive ex animo. Neque enim cuiusvis erat *Chium*, *Caecubum*, *Albanum* et *Falernum* una praebere; ut hoc Horatius sanna exceperit: neque tam rarum erat et inauditum, ut admirationem excitarit homini divitioribus mensis assueto. Enimvero recte habet, *Divitias miseras!* ideo scilicet miseras, quod nactae fuerint dominum fatuum, et indignum qui eas possideret. Sic Martialis I, 37. „*Ventris onus* misero, *nec te pudet, excipis* auro." nempe quod ad spurcos et contumeliosos usus damnaretur. Idem Heinsius v. 25. sic corrigit, „*Nomentanus ad hoc*, quo *siquid forte lateret, Indice monstraret.*" Sed recepta lectio sana est, *ad hoc*, qui *monstraret*, ut Serm. II, 6. v. 42. — „*duntaxat* ad hoc, quem *tollere rheda Vellet iter faciens.*"

24. *Ridiculus totas simul absorbere placentas*] Ita sane libri excusi, et maior pars membranarum. Sunt tamen codices qui *semel* habeant, non *simul*, ut ex nostris Zulichemianus et Leidensis. At Franekeranus *semul*, prisca scribendi ratione, quae passim comparet in veterrimo Plauti codice Camerariano: unde ansa librariis tradita nunc *semel*, nunc *simul* effingendi. Et utrumvis quidem hic probum est, tam *simul* quam *semel*, hoc est, *uno haustu absorbere*; nisi quod nescio qui posterius magis arridet, „*Ridiculus totas* semel *absorbere placentas.*" Seneca Nat. Quaest. IV, 2. „*Quod si e mari ferretur Atlantico Nilus*, semel *opplereret Aegyptum: at nunc per gradus crescit.*" Et ibidem VII, 31. §. 2. „*Non* semel *quaedam sacra traduntur: Eleusin servat, quod ostendat revisentibus: rerum natura sacra sua non* simul *tradit.*" Idem Epist. LXXI. „*Quemadmodum lana quosdam colores* semel *ducit, quosdam, nisi saepius macerata et recocta, non perbibit.*" Idem Consol. ad Helviam, c. 13. „*Non singula vitia, sed pariter omnia prosternit: in universum* semel *vincitur.*" Quintil. Declam. XII. „*Hic ipsa vitalia feriuntur, ubi populus ruit, ubi continuis funeribus omnis sexus atque aetas* semel *sternitur.*" Idem CCCXLVIII. „*An liberi vestri coniugesque traditam a maioribus per manus in hoc usque tempus libertatem* semel *perderent.*" Vopiscus Aureliano, 29. „*Tabulas publicas ad privatorum securitatem exuri in foro Traiano* semel *iussit.*" Cicero de Officiis III, 15. „*Scaevola, cum postulasset, ut sibi fundus, cuius emtor erat*, semel *indicaretur.*" Digest. VII, 3. 1. „*Quamquam ususfructus ex fruendo consistat, hoc est, facto aliquo eius qui fruitur et utitur, tamen* semel *cedit dies. — Unde quaeri potest, si ususfructus cui per dies singulos legetur, vel in annos singulos, an* semel *cedat? Et puto non cedere* simul, *sed per tempora adiecta, ut plura legata sint.*"

Ut vel continuo patuit, cum passeris assi, et
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. quid hoc intersit, ab ipso
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni:
Nos, nisi damnose bibimus, moriemur inulti;
Et calices poscit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acris
Potores: vel quod maledicunt liberius; vel
Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus: imi
Convivae lecti nihilum nocuere lagenis.
Adfertur squillas inter muraena natantis
In patina porrecta. sub hoc herus, Haec gravida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.
His mixtum ius est; oleo, quod prima Venafri
Pressit cella; garo de succis piscis Hiberi;
Vino quinquenni, verum citra mare nato,
Dum coquitur; cocto Chium sic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud; pipere albo, non sine aceto,

v. 29. Vulg. Passeris, *Atque.* 30. *Porrexerit.*

29. et 30. *Cum passeris atque Ingustata mihi porrexerit ilia rhombi*] Plures quidem codices cum vetustis editionibus *porrexerit*: sex tamen Lambini, Cruquianus unus; et noster Magdalenensis *porrexerat*; quod iure, opinor, Lambinus aliique aliquot in textum receperunt. Non enim tum *sapor patuit*, cum ille *porrexerit*; sed postquam *porrexerat*, atque alter acceptum gustaverat. Ceterum pro *passeris atque*, quod et nostri omnes agnoscunt, Lambinus in suis quibusdam reperit, — „*cum passeris* assi, et *Ingustata mihi* porrexerat *ilia rhombi*." Noli dubitare, quin ab Horatii manu sit: unde enim indoctis librariis tam elegantem lectionem? at illud *atque* facile obrepere potuit dormitantibus. Nempe passerem piscem et rhombum, non elixos, sed *assos* exhibuit Nasidienus: idque pro huius Sermonis indole minime hic tacendum erat. Quippe ex praecepto Carii, Nasidieni credo huius asseclae, Serm. II, 4. v. 38. „*Non satis est cara* pisces *averrere mensa, Ignarum quibus est ius aptius, et quibus* assis *Languidus in cubitum iam se conviva reponet.*" Apuleius in Apologia: „*Alios etiam* pisces *multis versibus decoravit Ennius; et, ubi gentium quisque eorum inveniatur, ostendit; qualiter* assus *aut iurulentus optime sapiat.*" Plautus Asinaria I, 3. v. 28. „*Quasi* piscis, *itidem est amator lenae, nequam est nisi recens; Is habet succum, is suavitatem; eum quovis pacto condias; Vel patinarium, vel* assum *verses, quo pacto lubet.*" Inde Pseudapicius de re Culinaria C. X. „*Ius in Mullos assos — — in Pelamidem assum — — in Muraenam assam — — pro Dentice asso — — in Auratam assum.*" Et Platina de tuenda valetudine: „Passeri *pisci, elixo petroselinum,* asso *malaurantii succum indes.*"

lib. X cap 35.

Quod Methymnaeam vitio mutaverit arvum:
Erucas viridis, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere; inlotos Curtillus echinos,
Ut melius muria, quam testa marina remittit.
Interea suspensa gravis aulaea ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, ut si
Filius inmaturus obisset, flere. quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? Heu, Fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? ut semper gaudes inludere rebus
Humanis! Varius mappa compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Haec est conditio vivendi, aiebat: eoque
Responsura tuo numquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
Sollicitudine districtum; ne panis adustus,
Ne male conditum ius adponatur; ut omnes
Praecincti recte pueri comtique ministrent?
Adde hos praeterea casus; aulaea ruant si,
Ut modo; si patinam pede labsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversae nudare solent, celare secundae.
Nasidienus ad haec: Tibi Dî, quaecumque preceris,
Commoda dent; ita vir bonus es, convivaque comis:
Et soleas poscit. tum in lecto quoque videres
Stridere secreta divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde, age, quae deinceps risisti. Vibidius dum
Quaerit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quod sibi poscenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo:
Nasidiene, redis mutatae frontis, ut arte

75. *Tibi dî quaecumque preceris*] Editiones priscae *precaris*, atque ita scripti ex nostris quinque, sed recentiores. Martialis VI, 87. „*Dî tibi dent, et tu, Caesar, quaecumque* mereris: *Dî mihi dent, et tu, quae* volo, *si mèrui.*“ et X, 34. „*Dî tibi dent quicquid, Caesar Traiane,* mereris.“ Recte tamen *preceris* reposuerunt viri docti ex melioribus membranis. Bene quidem Martialis, *mereris*; non *merearis*; quod contumeliae loco foret: iam tum enim bona merebatur Caesar. At Balatroni optat Nasidienus, non quae nunc deos *precatur* (nihil enim), sed quaecumque alias *precetur*. Plaut. Asin. I, 1. „*Dî tibi dent quaecumque* optes: *redde operam mihi.*“ Pseudolo IV, 1. „*Tantum tibi boni dî immortales duint, Quantum tu tibi* optes.“ Mil. Glor. IV, 2. „*Dî tibi dent, quae* optes:“ et saepe alibi.

Emendaturus fortunam. deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo non sine farre,
Pinguibus et ficis pastum iecur anseris albi,
Et leporum avolsos, ut multo suavius, armos,
Quam si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbis;
Suavis res, si non causas narraret earum, et
Naturas dominus: quem nos sic fugimus ulti,
Ut nihil omnino gustaremus; veluti si
Canidia adflasset, peior serpentibus atris.

v. 94. Vulg. *Velut illis.* 95. *Afris.*

88. *Iecur anseris albi*] Non contemnenda lectio est vetustissimi Blandinii, et alterius codicis apud Cruquium, et unius ex Pulmannianis optimi: „*Pinguibus et ficis pastum iecur anseris* albae." Videtur enim hoc ineptam Nasidieni περιεργίαν belle exprimere, quod anser *femina* esset, quod colore *albo;* quarum rerum caussas subtilis palati dominus narrabat, tamquam magni interessent ad suavem saporem. Vide nos ad Serm. II, 4. v. 44.

94. *Velut illis Canidia adflasset peior serpentibus Afris*] *Illis* summo consensu habent codices; tamen in hac sententia casus accusativus requiri videtur. Sic Naso Metam. V. „*Crinales* vittas *anhelitus oris.*" et VIII, de serpente: „*Seque viro inspirat, fauces que et pectus et ora.*" Prudentius Cathem. VII. „*Ne de propinquo sordium contagio Dirus propinquum mundus* afflaret virum." Aen. II. v. 649. — „*ex quo* me *divûm pater atque hominum rex Fulminis* afflavit *ventis, et contigit igni.*" Ergo sic potius legendum fuerit, — „*velut* illàs *Canidia adflasset, peior serpentibus Afris.*" Sed elegantius, ni fallor, hinc aberit pronomen; quia τὸ *nihil* antecedit. Scribo igitur, non magna mutatione, „*Ut nihil omnino gustaremus;* veluti si *Canidia adflasset.*" ut Serm. I, 6. v. 66. „*Mendosa est natura, alioqui recta;* velut si *Egregio inspersos reprehendas corpore naevos.*" Et II, 7. v. 98. — „velut si *Regera pugnent, feriant.*" et Epist. II, 1. 99. „*Sub nutrice puella* velut si *luderet infans.*" Virgil. Aen. XII, 67. „*Indum purpureo* veluti *violaverit ostro* Si *quis ebur.*" Tum praeterea pro *serpentibus Afris* Lambini aliquot codices et noster Vigorniensis *Atris.* Quarum lectionum utraque quidem proba est; sic enim alibi Carm. III, 10. „*Nec* Mauris *animum mitior* anguibus:" et serpentes Libyae cum aliunde, tum ex solo Lucano satis noti sunt. Tamen nescio qui altera magis arridet, quippe quam recepit et quodammodo sacravit optimorum poëtarum consuetudo. Noster ipse Carm. III, 4. „*Ut tuto ab* atris *corpore* viperis." Silius Italicus III, 191. „Ater *letifero stridebat turbine* serpens." Virgil. Georg. I, 224. — „nigris *exesa* chelydris." et ibidem 129. „*Ille malum virus* serpentibus *addidit* atris." Et Aen. IV, 472. „*Armatam facibus matrem et* serpentibus atris." Iuvenalis Sat. V. v. 90. „*Quod tutos etiam facit a* serpentibus atris." Prudentius in Diptycho v. 45. „*Fervebat via sacra eremi* serpentibus atris." Hoc autem dicit Fundanius: „*Nihil ex dapibus gustasse convivas, perinde ac si viperae, aut illis peior Canidia eas halitu suo infecisset.*" Ergo rectius, credo, *Atris*, quam *Afris.* Unde enim Mauri serpentes tanto intervallo nocere hic possent suo afflatu?

ser. quietum

Aristophanes nos? edit basil ∴ p. 466 & II 24
Plutarch — — Steph.
Arnobius —— Heraldus -

IMPRESSIT GEORGIUS HENRICUS MARET.

14 DAY USE

RETURN TO DESK FROM WHICH BORROWED

LOAN DEPT.

This book is due on the last date stamped below, or on the date to which renewed.
Renewed books are subject to immediate recall.

13Apr'59GM
REC'D LD
APR 11 1959
12Feb'62JA

APR 12 1962

REC'D LD
MAY 12 1962
100ct'63SB
REC'D LD
SEP 26'63 -11 AM

27Nov'64GHX
REC'D LD
DEC 7'64-9 AM
23Feb'65PH
REC'D LD
MAY 25'65-11 AM
AUG 16 1966 11
RECEIVED
AUG 8 '66-5 PM
LOAN DEPT.
NOV 20 1966 76

DEC 12'66 RCD

LD 21A-50m-9,'58
(6889s10)476B

General Library
University of California
Berkeley
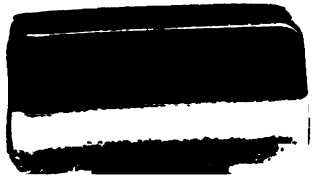
YB 38371